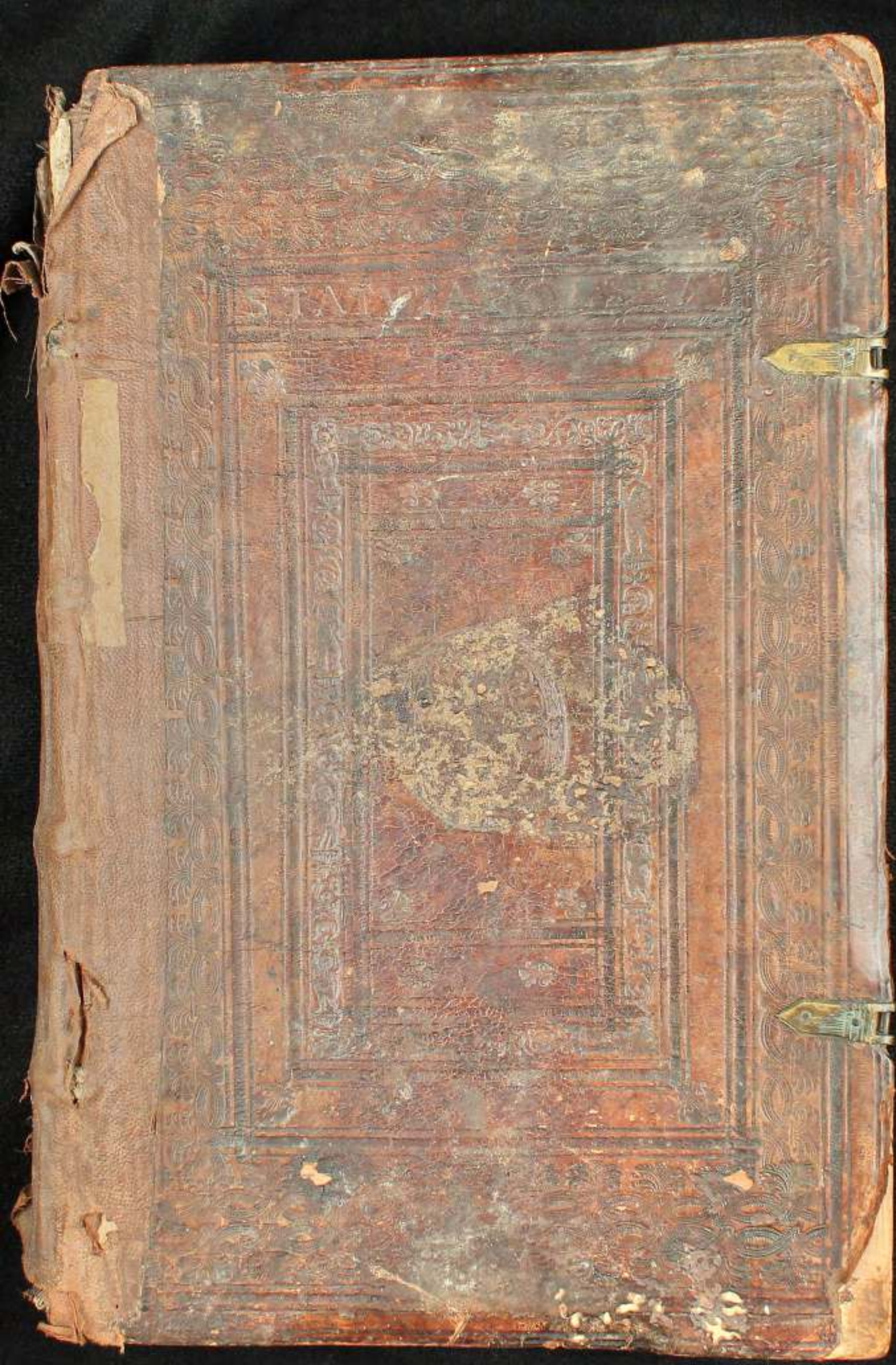

IAN
HERBERT
[illegible]
[illegible]

Statuta

Y Przywileie Koronne/

z Łáćińskiego ięzyká ná Polskie przełożone/ nowym porządkiem zebráne y spisáne.

✲ ✲ ✲ ✲

Przez Jego M. Páná Janá Herbortá z Fulstyná/ Kástellaná Sánockiego Stároste Przemyślskiego etc.

Cum Sacrę R. M. Gratia & Priuilegio.

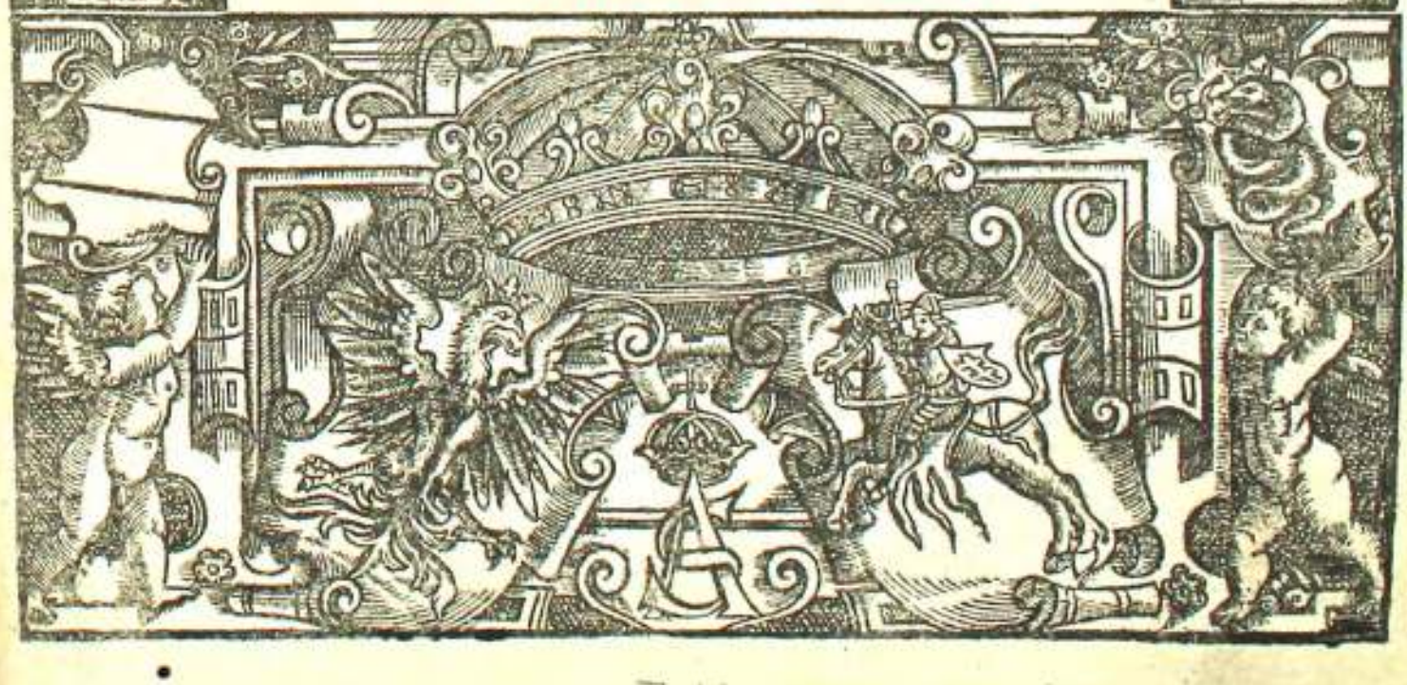

JK.11
137330

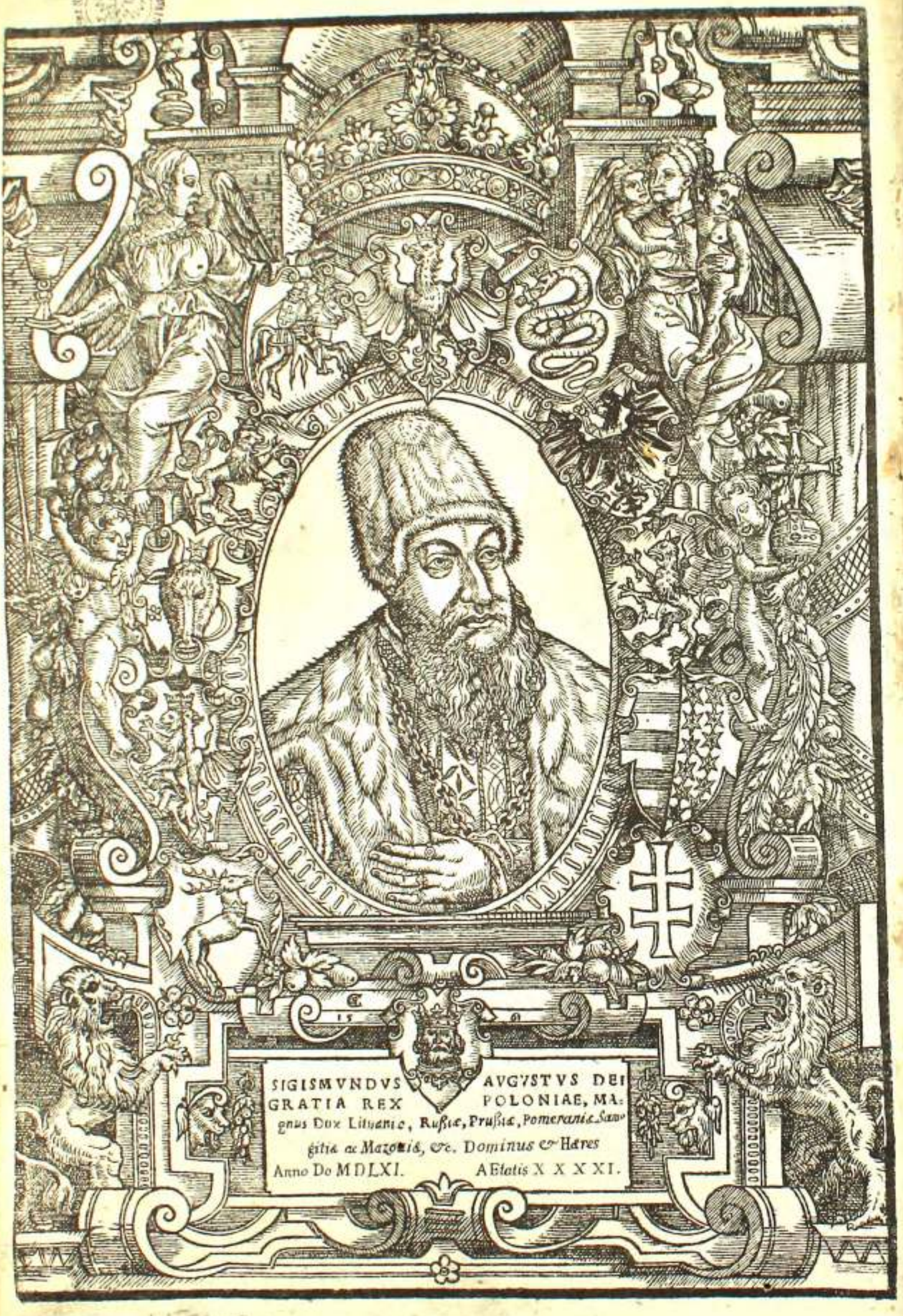

1561-v
K.5.11.1954

Naiaśnieyßemu Pánu á Pánu Sygmuntowi Auguſtowi z łaſki Bożey Krolowi Polskiemu / Wielkiemu Kśiążęciu Litewskiemu / Ruskiemu / Pruskiemu / Máżoweckiemu / Zmodzkiemu / Kijowskiemu / Wołyńskiemu / Podláskiemu / Iſkántskiemu / etc. PANV y Dziedzicowi /

Jan Herburt z Fulſtyná łáski Bożey y ſzczęśliwego á długiego Pánowánia życzy / y poddáność ſwą vprzeyma záleca.

HEropompus on Lácedemońſki Krol zacny y dzielny / Naiáśnieyßy á Miłośćiwy Krolu / ſłyßąc iednego w te ſłowá mowiącego / Dla tego Lácedemońſkie Páńſtwo ieſt ßczęśliwe / iż ma Krole mądre / y Rzeczypoſpolitey miłoſniki : ácz mu ná iego powieść báczną pozwolił / wßákoż to k temu dołożył powiedáiąc : iż nie z tey ſámey przyczyny to Krolestwo ieſt ßczęśliwe / ále też y ſtąd : iż ma Poddáne Krolowi poſłußne / y Páná ſwego y Rzeczpoſpolitą miłuiące : twirdząc to / iż iedno z tych przez drugiego w Rzeczypoſpolitey dobrze poſtánowioney być niemoże : ále ią oboie w cále y we wßem ßczęśliwą czynią. Zacna záiſte / á Krolowi Lácedemońſkiemu przyſtoyna odpowiedź : ktorą pokázuie / te dwie rzeczy być fundámentem Páńſtwá kożdego dobrze poſtánowionego. Abowiem gdźie ſie te dwie rzeczy ſpołem znidą : tám Rzeczpoſpolita dobrze ſtoi / y nie łádá iáko vpáść może. Tymić dwiemá rzeczámi one Monárchie po dźiś dzień ſławne ſtały : tymi Aſſyryiſkie Páńſtwo po świecie ſłynęło : tymi Perſkie pomnożenie ſwe y moc wźięło : tymi ießcze Grecya wßytkiemu świátu w podźiwieniu wielkim była : tymi náoſtátek Rzymſka Monárchia długi cżás ſłynęłá : krotko mowiąc / y dźiś kożde Krolestwo tym ſłynie : y Nieprzyiacielowi kożdemu ſtráßliwie ſie

LELEWEL Arost

okázuie. Já tymiß też przyczynámi y Kroleſtwo Wáßey Krol. Miło. Polſkie w ßczęśliwym y błogoſławionym ſtanie przez ták wielki wiek ſtało y ſtoi: y wßyſtkim inym Kroleſtwom w niczym nie ieſt podleyßе/ y owßem iáko powiem/ ma wiele nád nie. Abowiem gdy ſie kto obeźrzy ná Pány y Krole Polſkiego Kroleſtwá / znaydźie w nich to: że y mądroſci y rozrywki w poſtępowániu w rzeczách potocznych im doſtawało / y miłość ich przeciwko ſławnemu Kroleſtwu ſwoiemu doſyć znáczna y wßem wiádoma bywálá. Co gdyż ieſt wßem wiádomo/ długiego przypominánia tá rzecz nie potrzebuie. Dla tego ia niechce wyczytáć poſtępku w ſprawowániu Korony Polſkiey onych nieśmiertelney ſławy Krolow Polſkich Leſkow/ Miecyſławow/ Boleſławow/ Kázimierzow/ y Przodkow tákże Wáßey Krol. Miło. ſławnych á zacnych y świetobliwych Domu Jágiellowego Krolow: zá ktorych ßczęśliwym pánowániem y rządem do tey ſławy/ozdoby/ Państw rozßerzenia/ y ze wßyſtkim Chrześćiáństwem ſpowinowácenia Koroná POlſka przyßłá. Co gdyby ſie wſpominác miáło/ kończáby temu niebyło. O oſobie też Wáßey Kr. Mi. náßego Miłośćiwego Páná tym ſkromniey mowić muße: iż ku Wáßey Kr. Mił. náßemu Miłośćiwemu Pánu to piſánie ieſt: áby kto nierozumiał: że ſie cokolwiek vßom Wáßey Kr. Mi. ku przypodobániu z oſoby mey dáie. Alec to v káżdego báczнego wßyſtke ſuſpicya y notas adulationis odeymować muſi: gdy kto o tym świádectwo dáie: ná co wßyſcy ludźie pátrzą/ y rękámi ſwemi práwie tego ſie domácywáią: że Wáßá Krole. Miłość náß Miłośćiwy PAN ſpráwą á cżynnośćią y ſwą Páńſką miłośćią przeciwko Rzeczypoſpolitey Przodkom ſwym porownan/ á poczęśći przekłádan być może ßß. Mamy to z łáſki Bożey zá ßczęśliwego pánowánia Wáßey Kr. Mił. czym ſie Przodkowie náßy cießyli: iáko naprzod pokoy od poſtronnych Nieprzyiaćioł / á domá zásie beatè & bene viuimus. Rzekłem iż Wáßá Krol. Miłość przekłádan po niektorych częśćiách Przodkom ſwym być może: czego mi pozwoli kożdy rad: ktory Hiſtorya náße czyta / znáyduiąc to: iż Rzeczpoſpolita Polſka począwßy od Władyſłáwá Jágiellá Prádźiádá Wáßey Kro. Mi. nic wiecey nieturbowało/ iedno Vnia: á wprawienie Praw náßych w ſwoy ſkutek y w klube: co my Exequucya zowiemy. O Vnia tákże Exequucya iáko wielkie ziázdy / Rokoße / Seymy / zá Dźiádá Wáßey Krole. Miłości Kázimierzá /. zá Władyſłáwá / Olbrachtá/ Alexándrá/ Stryiow Wáßey Krol. Miło. y zá Sygmuntá Oycá Wáßey Kr. M. Pánow náßych świetey á ſławney

wney pámieci bywáły: dobrze to wßyscy wiemy: ktorym to oboim Aktom z pilnoscia wielka y zdrowia swego náruszeniem koniec Wáßá Krole. Miłość vczynić raczył: czego Przodkowie Wáßey Kro. Mił. zá czásy podobno nießczesliwemi dowiesc nie mogli. Ktore to tak pilne á Oyczyznie náßey/to iest Koronie Polskiey pożyteczne stáránie Pan Bog Wáßey Kro. Mił. płácić obfita zapłáta będzie raczył: á od Poddánych Wáßá Krol. Mił. wieczna y niesmiertelna dzieke odnosić będzie raczył. Tákimić Krolmi Pan Bog do tych czásow Krolestwo Polskie opátrzywáć/ cießyć/ wywyßßáć raczył: y day Pánie Boże tego nam Poddánym Wáßey Kro. Mił. powolnym doczekáć: áby tácyß y do skończenia swiátá z potomstwá Wáßey Krole. Miło. własnego nászego Miłosciwego Páná nam pánowáli. O Poddánych Krolestwá Wáßey Kr. Mi. Polskiego posłuszeństwie y miłości ku Rzeczypospolitey nic wiecey niepowiem: iedno że wßyscy ini Krolowie y Monárchowie życzyliby sobie y życzą od Páná Bogá tego/ iáko nawietßego skárbu: áby takie poddáne/ iácy są Polacy/ mieli. O ktorych to iest naywietßa pociechá: áby dla Pánow swych y Rzeczypospolitey gárdłá y máietności dawáli/ máiąc te záwżdy cáłą y nienáruszoną sławę: że przeciwko Pánom swym y Oyczyznie swey miley nietylko vczynkiem/ále y myśla nigdy nic ku ßkodzie sie ich niepokázowáło. Awo moge to/ Naiáśnieyßy á Miłosciwy Krolu/ krotko rzeczą sie niebáwiąc śmiele powiedziec: iż ktorych rzeczy on Krol Lácedemoński Theopompus do ßczesliwey Rzeczypospolitey potrzebował: to sie w Polßce iáwnie y obficie záwżdy pokázowáło/ y podzis dzień pokázuie. Bo iáko Krolom tego Krolestwá nigdy ná rozumie y miłości ku Rzeczypospolitey Polskiey nieschodziło: ták sie też w Polakoch vprzeyma powolność ku Pánom swym záwße znácznie okázowáłá. A iákoś Wáßá Kr. Mił. Naiáśnieyßy á Miłosciwy Krolu nigdy nie zwykł Poddánym swym/ coby iedno ku lepßemu Rzeczypospolitey być mogło/ odmáwiáć ále y owßem wßystko miłosciwie pozwáláć: tedy gdy też prośbá Stanow wßystkich ku Wáßey Kr. Mił. byłá/ áby Práwá y Przywileie wßystkie były ná Polski iezyk przełożone: raczyłeś Wáßá Krol. Mił. Constytucya Wárßáwska tego pozwolić/ áby trzey tey prace sie podieli: nieboßczyk Pan Zebrzydowski Káßtellan Lubelski/ Ksiądz Kijowski/ á ia trzeci. Czego gdyż Jch M. inemi spráwámi zábáwieni/ á potym przez śmierć rychło zieci przed sie wziąć niemogli: raczyłeś Wáßá Kr. Mił. ze wßystkim Seymem w Piotrkowie po Deputácyey Pánow

Jch M. pomienionych we dwie lecie mnie to zlecić: ábych ia ſam tylko Státut Polſki przełożył / y ná Syem bliſki ku rewidowániu y poprawie przyniosł. Ktorey to rzeczy áby ſie moiá powolność ná roſkazánie Wáſzey Kr. M. pokazálá: vczyniłem o tym pilność ochotno / y iáko mogłá być nawiętſza: á wygotowawſzy Státut ná Syem Lubelſki trzecioletni w Rádźiem Wáſzey Kr. M. y Stanom wſzyſtkim opowiedźiał / y porządek onego pokazawſzy prosił: áby Wáſzá Kro. Mił. raczył kogo deputować ku rewidowániu tego Státutu. Ale iż przę wielkość ſpraw Deputácya być rychła niemogłá: wpoł Seymu przez Wáſze Krol. Mił. byli náznáczeni do tego Áktu Jch M. Pánowie Refferendarze: Jego M. Kśiądz Biſkup Kuiáwſki dźiśieyſzy / J. M. Pan Sierakowſki Woiewodá terázniey-ſzy Láńczycki / Kśiądz Kráiowſki Kánclerz Jeg M. Kśiędzá Kráko. z Pánow Poſłow tákże oſob wiele: ktorzy kilko dni ná tym poſiedźiawſzy nieraczyli gánić prace moiey / y owſzem pochwalili: potym zátrudnieni będąc ſpráwámi Koronnemi tego poprzeſtáli / chcąc prosić Wáſzey Kro. Mił. o czás wolnieyſzy do tey ſpráwy po Seymie: tákże tá correkturá y rewizya odkładáłá ſie czás niemały. Aż zá przemową y prośbą Jch M. Pánow Kánclerzow dźiśieyſzych raczyłeś mi Wáſzá Kro. Mił. pozwolić / y Drukárzá do tego oznáczyć: áby ten Státut Polſki był wydan: iákoż iuż zá łáſką Bożą á pozwoleniem Wáſzey Kr. M. nászego Miłoſciwego Páná do ludzkich rąk wyſzedł / z iáką pilnośćią y przekłádem wiernym: niech to nie moy ſąd będźie / ále æqui iudices niech tę práca moie dla Rzeczypoſpo. á k temu z roſkazánia Wáſzey Kro. Mił. podietą pro ſua prudentia v ſiebie vważą. Ale iżby kto tego z podźiwieniem álbo z iáką przygáną odemnie nieprzyimował: dla czegom ia y człowiekiem od wſzelkiego práwowánia ſpokoynym będąc / y zá łáſką Bożą z tey Familiey ktora Przodkom Wáſzey Kr. M. Krolom Polſkim Pánom ſwym y Rzeczypoſpolitey nie prawnemi / ále Rycerſkiemi poſtępki záwżdy ſłużyłá: á przedśie około porządku rozpiſánia Praw Polſkich pirwey Láćińſkim / á teraz záś Polſkim iezykiem ták wielka práca / y poniekąd niemały nákład podeymuie: krotka niech odemnie odpowiedź wezmą. Sąć zá łáſką Bożą Domu mego w rzeczách Rycerſkich znáczne zaſługi w Koronie Przodkom Wáſzey Kr. M. y Rzeczypoſpolitey ná Woynách Pruſkich od pułtrzecią ſtá lat / Miklaſzá y Frydruſzá Herbortow: ſą pod Stárodubem. Andrzeiá Herborta: ktory prochy podſądźiwſzy wielką część Zamku obálił / gdźie y ſam gárdło dał: w Sokálſkiey bitwie Frydrych Herbort mężnie

wo-

woiuiąc támże ná plácu zoſtał: Sewerynowie dwá Herbortowie tymże ſpoſobem ieden ná Bukowinie/ drugi v Obertyná to co przynależáło czynić ſławnym Rycerzom / przy Oyczyznie ſwoiey czynili / żywotem ſwym to zápieczętowawſzy. Ktore przodki moie ia przed oczymá máiąc/ tę poſługę około Státutu Polſkim iezykiem porządnie wydánego nie leniłem ſie vczynić/ y nie ina mię przyczyná do tey prace przywiodłá/iedno chcąc ſie tym przyſłużyć Wáſzey Kr. Mi. memu Miłośćiwemu Pánu/ y Rzeczypoſpo. wſzyſtkiey: á ktemu wielka zacność y pożytek: ktory nam obywátelom Kroleſtwá Polſkieg̊ Przywileie y Práwá Polſkie obficie nád ine Narody przynoſzą. Abowiem gdy ſie ná wſzyſtkie ſtrony świátá kto obeyźrzy / vzna to: że Koroná Polſka zá łáſką Bożą coś wiecey ma: z czeg̊ ſie nád ine Narody Chrześćijáńſkie y Pogáńſkie weſeli y wynośi. Bo ácz vyźrzyſz / że Niemiecka Ziemiá Miáſty y Hándlámi rozmáitemi/ Fráncuſka wielkiemi dochody/ Włoſka vrodzáiow źiemie y inych pożytkow obfitośćią / Węgierſka Złotá Srebrá doſtátkiem: y ine tákże Kroleſtwá Chrześćijáńſkie inemi pożytki nas mogą przechodźić: ále Polſká ma to w ſobie: coby te Narody pomienione rády z wielkiem pożądániem tym wſzytkim y nákoniec krwią ſwą kupiły. A coż to tákiego? Wolność y Swobodá: ktora ieſt wſzyſtkich dobr naywyżſze dobro. A tá ieſt włáſna Narodu y Jmieniá náſzego Polſkiego: ktora ták wielka y zacna w Polſzce ieſt: że też inych Narodow ſwobody z nią porownáne nic ineg̊ nie ſą / iedno niewola nieznośná. Abowiem ácz tám ſą wietſze doſtátki/ále iemi ten czyie ſą niewładnie: á co wiecey / y oſobą ſwą tám gdy Pan zwierzchni każe ſtánąć muśiſz: y ták być ſądzon / iáko ſie iemu podoba. Tám ilec dáć roſkażą/dáć muśiſz: á kiedyć roſkażą y bez potrzeby/chceſzli kłopotu vydź/ná koń wśiáday: Pan tákże z poddánym ſwym Práwá y Swobody iedney vżywáć muśi. W Polſzce roznym obyczáiem wſzytkie ſą rozdźielone ſpráwy: ábyś w tych przed Krolem Jeg̊ M. w drugich przed Staroſtą / w niektorych przed Vrzędniki y Sędźmi Ziemſkiemi ſtaẘał: y nád to gdy do zwierzchnieyſzego Práwá odwołaſz ſie / ſpráwiedliwośći ſwey popráwić możeſz: żadnego k temu Podatku y Woiennego ruſzenia / krom zwolenia wſzech Stanow obáwáć ſie nie możeſz: nád to wſzyſtko máiętnośći ſwey y poddánych ſwych ták przeſpiecznie vżywaſz / iáko kiedy Narodow támtych ludźi Krolowie Rycerſtwá ſwego y ich máiętnośći vżywáią. A iż iednym ſłowem nie ſzerząc ſie zámknę: to ieſt być Sláchćicem Polſkim / co ieſt w inych Ziemiách być zwierzchnim Pánem: á záśię być Slá-

chći-

chcicem inych Ziem nic inego/iedno iáko poddánym Sláchcicá Polskieg. Táć iest Wolność y Swobodá Polska: ktorą my zá łáską milego Bogá/á zá Práwy nászemi mamy: ktorych Przodkowie nászy nie Złotem áni innemi postępki/ ále dźielnośćią y krwią swą o Pány y Oyczyznę ręką swą czyniąc dostąpili. O czym Daty máło nie wszytkich Przywileiow świádectwo wydáią: ktore nie gdźie indźie/ iedno ná polu w Woysce bywáły zá wyczytániem wielkich zásług Przodkow nászych dawáne: do ktorych to Praw y Swobod zacne Páństwá y Kśięstwá záwżdy sie gárnęły/ y po dźiś dźień gárną. Te tedy są przyczyny: ktore mię prácowáć około łácwieyszego porządku Praw Polskich przez ty látá przywiodły. O ktorey pracey moiey tę nádźieię mam: że ią Wászá Krole. Mił. okiem swym ku wszem Poddánym łáskáwym przeyźrzeć niebędźiesz raczył: y Wászey Kro. Mił. poddány życzliwy iáko mego Miłośćiwego Páná proszę: ábyś Wászá Kro. Mił. z łáski swey wrodzoney tę pracą moię dla Rzeczypospolitey vczynioną miłośćiwie przyiąć raczył. Przy ktorey pracey też sam siebie y vniżoną poddáność swą Wászey Kro. Mił. Pánu swemu Miłośćiwemu zálecam/ życząc tego Wászey Kro. Mił. áby Pan Bog Wászę Kr. M. ku poćiesze Koronie nászey Polskiey długo chowáć/y wszystkiemi poćiechámi ku rádośći wszech Poddánych Wászey Krol. Miłośći życzliwych ćieszyć raczył. Dan z Buniowic ze Wśi moiey Oyczystey Dwudźiestego dniá Mieśiącá Kwietniá/ Roku Páńskiego 1570.

Ná Orłá Herb Jego Kr. M.

ORle miedzy Ptakámi/ tyś naślachetnieyßy/
Rodziß ſie z czerſtwa moca / wzrok maß ſubtylnieyßy.
Żywiß Ptaßki przy ſobie / nie daß ich mordowác/
Ey rácz w tey długo Polſkiey Kráinie krolowáć.
Lowcow ſie nieboy żadnych / zoſtáwiß nam dźieci/
Iż ná wieki potomſtwo twe ſtąd nik odleci.
Ktożći tego nieżyczy Krolu náß: o tobie
Mowim to: nie o Orle tey niemey oſobie.

Ná Herb J. M. Páná Janá Herbortá/ etc.

Bo Otowe v Herbortow ſa trzy w Domu mieczę/
A niech ſie ná to Jábłko żaden człek nie miece.
(Bo Jábłkiem y Poſtronni ſwe Kroleſtwo zowa)
Ráczey ſie niechay kuſi mur przekowáć głowa.
Jednym w Oyczyznie mieczem ſtárey bronia Wiáry/
Lecz to v ſwey Przemyſki świadczy Biſkup Fáry.
Pánu drugim ſie ſwemu czerſtwie pokázuia/
Ile kroc ku porażce czołá náſtáwuia.
Swiadcza o tym Kroniki/ Stárodubſkie mury/
Swiadczą na Bukowinie z ludzkich włoſow ſzmury.
A trzecim Práwá mieczem y bronia vſtáwy/
Latwie z tych Kśiąg obaczy káżdy/ bez zabáwy.
Trzebáſz ieſzcze co wiecey? mamy ná tym doſyć/
Od wietſzych w Polſzcze Stanow wiecey możem proſić.

Bogárodźicá Pieśń przez Swiętego Woyćiechá vczyniona.

Ktorey Polacy przed potykániem z Nieprzyiaćielem vżywáć zwykli.

BOgárodźicá Dźiewicá Bogiemsłáwioná Mária/v twego Syná Gospodynia Mátko zwoloná Mária / ziśćiß nam/spuśćiß nam: Kyrie eleyson.

Twego Syná Krzćićielá zbozny czás. Vsłyß głosy: nápełni myśli człowiecze: słyß modlitwę/ienże ćię prośimy.

O o dáći ráczy / iego prośimy: Day ná świećie zbożny pobyt/ po żywoćie Ráyski przebyt: Kyrie eleyson.

Národźił śie nas dla/ Syn Boży: w to wierzay/ Człowiecze zbożny: iż Bog lud/przez swoy trud/ odiął Dyabłu stroża.

Przydał nam zdrowia wiecznego: Stárostę skował piekielnego: śmierć podiął: wspomionął człowieká pierwego.

Jenże trudy ćierpiał bezmierne: ießczeć był nieprzyspiał zá wierne/ áliß sam Bog zmartwywstał.

Adámie/ ty Boży kmiećiu/ty śiedźiß v Bogá wiecu/domieść nas swe dźieći/ gdźie kroluią Angeli.

Tám rádość: tám miłość: tám widzenie Tworcá Angelskie bez końcá: tám śie nam ziáwiło Diable potępienie.

Ni Srebrem/ni Złotem/ nas Diabłu odkupił/ swą mocą zástąpił: ćiebie dla / Człowiecze / dał Bog przekłoc sobie Ręce Nodze obie: krew świeta ßłá z Boku / ná Zbáwienie tobie.

Wierzże w to/ Człowiecze / iż JESVS Christ práwy/ ćierpiał zá nas Rány / swą świętą krew przelał/ zá nas Chrześćiány.

O Dußy o grzeßney sam Bog pieczą ima/Diabłu ią odeyma: gdźieß to sam przebywa/ tu ią k sobie przyma.

Już nam czás godźiná / Grzechow śie káiáći / Bogu chwałę dáći/ ze wßystkiemi śiłámi iego miłowáći.

MARia Dźiewico/ prośi Syná twego/ Krolá Niebieskiego/ áby nas vchował ode wßego Złego.

Wßyscy Swięći prośćie / nas grzeßnych wspomożćie: byśmy z wámi byli/ Jesu Christá chwalili.

Tegoż nas domieśći / Jesu Christe miły/ byśmy z tobą byli: gdźie śie nam ráduią wßystkie Niebieskie Siły.

Amen/ Amen/ Amen/ Amen/ Amen/ Amen/ Amen/ táko Bog day byśmy poßli wßyscy w Ray. Gdźie kroluią Angeli.

Regeſtr.

Krotkie wſzyſtkich rzeczy / ktore ſie w Státucie zámykáią / opiſánie.

Státut ſam w ſobie ma troie Kśiąg:

W pierwſzych Kſiegách okolo

wſzech y káżdey z oſobna oſobach poczáwſzy od Krolá Jego Mił. y Rad á Dignitarzow Koronnych / áż do namnieyſzego ſtanu oſob rzecż ſie tocży.

We wtorych Kſiegách o Sądziech wſzelákich y Vrzędnikách Ziemſkich / ktemu o wſzelákich ſpráwach Sądowych / tákże o Gleyćiech y Woynie omawiáią.

W trzecich Kſiegách Przywileie naprzod Koronne / potym Kśieſtw / nákoniec Ziem niektorych ſawłożone.

Státutowy.

W pierwßych Kśięgách około wßech y káżdey z osobná osobách począwßy od Krolá Jego Mił. y Radá Dygnitarzow Koronnych/ áż do namnieyßego ſtanu Osob rzecż śię toczy.

Te pierwße Kśięgi máią Rozdźiałow ßeść z pewnemi częściámi.

Rozdźiału pirwßego/

Część I. O obierániu Krolá Polskieg. Liſt 1.
Część II. O powinnościách Krolá Polſk. 10.
Część III. Około Pozwow/ Sadow przed Krolem Jego M. 25.
Część IIII. o Referendarzách Nadwornych/ o Sekretarzu wielkim y spráwách Urzędowych przed Krolem Jego M. 31.
Część V. O dobrách ſtolu Krolewskieg/ o wykupnie dobr Krolewſkich/ o Liſciech ná dobrá Krolewskie/ o obronie dobr Krolewſkich o Komiſarzách/ o Minicy/ o Podymnym/ o Poborách/ o Clech Kro. y o Zupách. 34.

Rozdźiału wtorego/

Część I. O mieścách Senatorow w Rádźie. 120.
Część II. o Duchowieńſtwie y prerogátywách Kośćiołow Tumſkich. 126.
Część III. o Prowentách Duchownych. 139.
Część IIII. o Opácich y Miniſzkách. 150.
Część V. o Sadźie y krzywdách Duchownych. 156.
Część VI. o Heretykách y Klątwách. 163.

Regestr

Rozdziału trzeciego/

Część I. O tych osobách/ ktorzy y iácy do Rády y ná vrzędy máią być przypuszczáni. 165.

Część II. O Woiewodách/ Kásztellaniech/ Márszałkách/ Podskárbim. 174.

Część III. o Kánclerzu/ Podkánclerzu/ Stárostách Koronnych. 193.

Część IIII. O Podkomorzych/ Woyskich/ Burgrabiách. 226.

Rozdziału czwartego/

Część I. O Sláchectwie / Náganieniu Slácheckim y imániu ich. 237.

Część II. O Ránách y Niezoboystwie Slácheckim. 243.

Część III. O Seymikách Powiátowych Slácheckich. 256.

Część IIII. O wolnościách Slácheckich. 260.

Rozdziału piątego/

Część I. O białych głowách Slácheckich. 264

Część II. O dźieciách po mátce zostálych/ o sierotách lat niemáiących/ o Opiekunách/ Testámenciech/ y bráci stárszey. 284.

Rozdziału szostego/

Część I. O Práwiech y máietnościách Mieszczkich/ o Cechách / Kupcách / Jármárkách/ Gościńcách/ Skłádziech/ Aptekách/ Złotych czerwonych. 294.

Część II. o Sołtysiech álbo Woytách/ Młynárzách/ Kmieciách/ Sługách/ Hultáiách/ Zydźiech. 341.

Część III. O Sławney Akádemiey Krakowskiey. 380.

Wtore

Státutowy.

Wtore Kśięgi o Sędźiách wszelakich y Vrzędnikách Ziemskich/ ktemu o wszelkich [illegible]áwách Sądowych/ tákże o Gleyćiech y Woynie omawiáią.

Te wtore Kśięgi máią Rozdźiały trzy z częśćiámi swymi.

Rozdźiału pirwszego/

Część I, O Sędźiách Ziemskich/ o Pisárzách/ y pámiętnym v Sądu. 390.

Część II, O Rocych y Wiecách / o chowániu Kśiąg Ziemskich/ o Práwie iednákim w Koronie / y o Prokuratorách. 410.

Część III, O niewyzywániu do ineg̊ Powiátu/ o Liśćiech zábraniáiących spráwiedliwośći/ o przespieczeństwie Sądu y porządku ich. 446.

Rozdźiału wtorego/

Część I, O Pozwiech y o Woźnych. 457.

Część II, O postępku stárym y nowym v Práwá. 468.

Część III, O formie Pozwow / o potwarnych spráwách/ o zástępcách/ y iáko pozywáć niebędących w Ziemi. 485.

Część IIII, O spráwiedliwie ábo niespráwiedliwie zdánych/ o rozmyślániu Sędźieg̊/ o przekłádániu Roku/ o Swiádkách/ o Appellácyey/ o nágánieniu Sędźiego/ y obyczay ćiążenia o winy Sądowe. 496.

Część V, O sposobie Zapisow/ o Długách pożyczánych/ o Rękoiemstwie/ o Graczách/ o dawnośći Ziemskiey. 509.

Część

Regestr Statutowy.

Rozdźiału wtorego/

Część VI. O krzywdách w łakách/w polách/ drzewie/lesiech/w stádách/ w bydle/ koniach/pszczołách/zwierzu/y w rybiech. 531.

Część VII. O gwałcie ná dobrowolney drodze/ o Zboycách Slaskich/ o Złodźieystwie. 547.

Rozdźiału trzećiego/

Część iedná/o Gleyciech/Woynie y Okázowánin woiennym. 555.

W trzećie Ksiegi Przywileie

napzzod Koronne/potym Kśiestw/ nákoniec Ziem niektorych sa włożone.

Przywileie Koronne. 578.

Przywileie Ksiestwá Litewskiego/Ruskiego/Pruskiego/ Oświecimskiego/ Zatorskiego/ y Kijowskiego. 655.

Przywileie Ziemie Sándomirskiey/Belskiey/Podlaskiey/ Wołynskiey. 774.

Státutá y Przywileie Koronne wszystkie/ z Łácińskiego Jezyká ná Polski przełożone.

Ksiąg Pierwszych

Rozdźiału pierwszego część pierwsza/

O Wybierániu Krolá Polskiego.

Pánowie/ y Slachtá Krolestwá Polskiego Lodwikowi Krolowi zwolili: áby synowie iego ná Krolestwo wstępowáli: á iesliby nie byli synowie/ áby dźiewki dźiedźiczyły.

W Imię BOże/ Amen. Gdyż spráwy Pánskie máią być dla wiekuistey pámieci potomnym ludźiom bez wszelákiego zgwałcenia obwieszczáne: y potwierdzenia/ wolności/ od podátkow swobody/ tákże Przywileie y ich spisánia/ y tudźież Confirmácye álbo vmocnienia wieczným czásom máią być podáne: dla tego my Lodwik z łáski Bożey Wegierski/ Polski/ Dálmácki etc. Krol chcemy: áby przyszło ku wszech tak ninieyszych/ iáko przyszłych ludźi wiádomości: Iż my szczyrym vmysłem y vprzeyma chęcią stáráiąc sie/ áby Krolestwo nasze Polskie w dobrym stanie mocno trwało/ ná tosmy sie

Z Lodwikowego Przywileiu w Kopycách dánego/ Roku 1374. List 40.

obietnicami / spiski y Przywileymi naszemi Slachcie Krolestwa Polskiego obwiazali: ze po zeszciu naszym z tego swiata potomstwo nasze Mezczynskiey plci tylko/ a nie biala glowe maia miec y wziac sobie za Dziedzica y potomka na Krolestwo: potym za zwoleniem Rycerstwa/Panow Slachty/ y inych wszytkich/ktora do tego przystapiła wola / corki nasze / gdyby nie była plec Mezczynska/sobie za Pany y Dziedzice Krolestwa Polskiego przyieli. ktore chcieli y chca otrzymac za potomki nasze/y Korone Krolestwa Polskiego. Wszakze w tey mierze / gdybysmy z łaski Bozey mieli syny y dziewki/ iednego z mezczyzn/ a gdyby mezczyzny nie było / iedne z corek naszych na ten czas narodzonych y bedacych/ y ktore sie napotym narodza/ ktorego albo ktora My/ albo nazacnieysza Pani Krolowa Matka ich a Zona nasza namilsza iem naznaczymy / albo naznaczy / onego albo one niech maia za dziedzica y za potomka naszego: y obywatele Krolestwa beda go powinni przyiac y miec. Jakoz tymze (to iest) potomkom naszym przez Pany/ Slachte/ Przełożone/ y Miasta/ y ine kozdego z osobna w Krolestwie mieszkaiacego/ stał sie iest za wola nasza za przysiega obowiazek/ y obietnica iest y stała sie od tego czasu/ iako od tam tego/ takze od tam tego iako od tego wezma za Pana y dziedzica y wedle prawa potomka. A potym albo od tego czasu potomkowie ich/ albo idacy od nich miesce panowania maia otrzymac w Krolestwie Polskim przerzeczonym.

Tenze Lodwik za zwoleniem Panow Rycerstwa y Slachty pisie Listy: Ktore zabraniaia/ aby plec biała y glowy na Krolestwo nie była wybierana.

Z tegoż Przywileiu List 41.

WSzystkie Listy/ Constitucye/ vmowy / spiski (ktore corkam naszym na Ksiestwo albo na Krolestwo wstepowania w przerzeczonym Krolestwie zabraniały) takze y obrony dane y pozwolone tak przez nas y potomki nasze z iedney strony/ iako przez przerzeczone Pany/ Slachte Krolestwa namienionego z drugiey strony/ za zezwoleniem tychze Panow/ Rycerstwa/ y Slachty rzeczonego Krolestwa pisiemy/ wymiszczamy/ nikczemne czyniemi/ zepsowane / wymiszczone/ nikczemne/ y prozne opowiedamy/ chcac aby one nie miały zadney mocy: tylko aby ten ninieyszy Przywiley na wieczne czasy trwał. Na ktorych wszystkich rzeczy iasnieysze swiadectwo y wieczna moc na ninieyszy List pozwalaiac / onechmy zawieszona y znaczna Pieczecia nasza prosta vtwierdzili. Dan y działo sie w Koszycach siedmnastego dnia Wrzesnia/ Roku Panskiego 1374.

Litwá zeznawa: iż Władysław Jágello mąż Jádwidze corce Lodwikowey dány/ od Polakow ná Krolestwo iest obran wolnie.

Oznáymuiemy ktorym wiedźieć należy wszytkim. My Prełaci/ Kśiążetá/ Pánowie/ Slachtá/ obywátele Ziem Litewskich y Ruskich/ to iest/ Jákub z przezrzenia Bożego Wileńskiego Kośćiołá Biskup / Kśiąże Jwan Olimunty z syny swemi etc. wyznawamy/ ktorym to przynależy wiedźiec wszystkim: Iż tego czásu/ Prełaci/ Kśiążetá/ Pánowie/ y Slachtá/ y wszystko pospolstwo Krolestwá Polskiego zá pomocą łáski Bożey Naiáśnieysze Kśiąże Páná Władysłáwá Krolá Polskiego/ Nawyższe Kśiąże Litewskie/ dźiedźicá Ruskiego/ Páná nászego nałáskáwszego z Pogáńskich błedow wywiodszy/ zá Krolá y Páná sobie wźieli.

Z Jágełłowego Przywileiu w Wilnie 1401. List 128.

Władysław Jágello o wolnym obrániu Władysłáwá álbo Káźimierzá synow swych ták pisze.

Władysław z łáski Bożey Krol Polski/ Ziem Krakowskiey/ Sándomirskiey/ Siradzkiey/ Lánczyckiey/ Kuiáwskiey/ y Litewskie Kśiąże/ Pomorski/ Ruski/ Pan y dźiedźic. etc. dáiemy znáć ninieyszym Listem tym wszystkim/ ktorȳ to wiedźieć iest potrzebá: Iż my vważáiąc z dobrym baczeniem rozumu nienáruszoną wniwczym wierność y potężną obywátelow Krolestwá Polskiego stałość: ktorą oni ná woynách y potykániu/ z szczęśliwymi (zá pomocą Bożą) nászymi tryumfy często częstokroć dla obrony nászey y Krolestwá tego dźierżąc ná sobie nieprzyiacielskie náiázdy podieli: y ktorzy wiernȳ posłuszeństwem ná żądánie násze bárzo trudne nieprzespieczeństwá ciał y vmnieyszenia máietności podeymuiąc/ wszędy y záwżdy nam byli posłuszni. Zá ktorymi spráwámi cnotliwemi / wielkie dáry szczodrobliwości nászey przystoynie są zásłużyli. Jeszcze tákowe ich są ku nam zasługi y meritá: że też y przećiwko synom nászym zacnym Kśiążetom Władysłáwowi y Káźimierzowi chęć y szczerą powolność okázáć nie zápomnieli/ á to w tym: że z nich iednego/ ktorego ná rządzenie Krolestwá godnieyszego vznáią/ nápomnieni przez pisánie albo obwieszczenie násze/ sobie po czásu żywotá nászego zá Krolá/ Kśiąże/ Páná y dźiedźicá Krolestwá tego Polskiego/ y źiemie Litewskiey y Ruskiey (ktore źiemie zacne Kśiąże Zygmunt Kierstuty wielkie Kśiąże Litewskie brát

Z Przywileiu Władysłáwá Jágełłá w Jedlney/ 1433. List 50.

nasz naymilszy iako teraz dzierży / tak do żywota swego dzierżeć ma: a po śmierci iego na nas/y syny nasze przerzeczone/y Korone prawdziwym y dziedzicznym spadkiem przypaść maią/ iako to otworzystymi Listy na to vczynionymi iest vtwierdzono) pokornie y posłusznie przyieli: y Korone Krolewską y z Sceptrmi Krolewskiemi z vczciwością wielką ceremoniy powinnych obiecali/ iako prawdziwego / y wedle Prawa potomka / gdy lata słuszne będzie miał/ na Krolestwo wsadzić. Za co godni są: aby godnymi dary/za wdzięczną zobopolnością Krolewskieg̃ dostoieństwa naszego/ to im było oddano.

Także Jan Olbracht Krol o obraniu swym na Krolestwo pisze.

W Piotrko. 1496. List 92.

MY Jan Olbracht etc. daiemy znać: iż wyższego czasu za Boską pomocą / y spolną a zgodną Prelatow / Panow/ Rad/y wszystkich obywatelow Krolestwa naszeg̃ Polskiego życzliwością/na Krolestwo w tym zacnỹ Krolestwie naszym Polskim/ktore na ten czas dla śmierci świetego Kazimierza oyca naszego wakowało/ iesteśmy wzięci.

Alexander także świadczy/ iż iest wolnie obran.

Z Przywileiu Ziemie Sandomirskiey danego

MY Alexander ku wiadomości przywodzimy: iż za Boską y Zbawiciela naszego łaską na Krolestwo Oycowskie wstąpiliśmy.

Sygmunt Krol świadczy: iż za zwoleniem wszystkich iest obran.

Z Przywileiu na Koronacyey danỹ w Krako. 1507.

MY Sygmunt daiemy znać: iż mało co przed tym za zwoleniem wszystkich Prelatow/Panow Krolestwa/albo lepiey wszystkiey Slachty y ludu/Korona na głowę nasze iest włożona.

Sygmunt tego przestrzega / aby obieranie Krola było wolne/ złożywszy na to Syem.

W Krako. 1530.

MY Sygmunt czyniemy iawno przez ninieyszy List wszystkim: iż acz w Krolestwie naszỹ/ kiedy Krole zchodzili a Krolestwo wakowało/ był ten staradawny zwyczay: aby Panowie Radni stanu oboyga poradziwszy sie spolnie miedzy sobą / Syem walny obierania postanawiali/ y on wszystkim członkom y stanom Krolestwa wczas/aby kożdy ktoryby chciał mogł przyiechać nań / ogłaszali : ale iż

w obie-

w obieraniu Naiáśnieyszego Kśiążęciá Páná Sygmuntá wtorego Krolá Polskiego / y wielkiego Kśiążęciá Litewskiego/ syná nászego namilszeg̃ ten obyczay iest opuszczon (nie żeby vmyślnie: ále iż zá żywotá nászego/gdy ieszcze Krolestwo nie wákowáło/y wiecey z przeźrzenia Bożego/ á niżli z ludzkiey rády obránie Jeg̃ Krolewskiey Miłośći sstáło śie) Przetoż bacząc ták wielką wszytkich poddánych nászych przeciwko Nam y Naiáśnieyszy Narod nász álbo Fámilią wiáre/życzliwość/y wszeláką vczćiwość: iż to obránie Syná nászego Naiáśnieyszego iákokolwiek nad stáry zwyczay vczynione pochwalili/ y zá wdźięczne mieli: á ktemu niechcąc / áby przez tákowe obránie nieco nápotym stáremu zwyczáiowi vbliżyło śie/skázuiemy: áby nápotym/ ilekroć Krol z tego świátá zchodźić będźie/ á Krolestwo będźie wákowáć/ álbo obieránie iákokolwiek przyda śie być / Pánowie y Rádá oboygá stanu wedle stárádawnego zwyczáiu pierwey/niż ku wybieraniu postąpią/ Syem wálny dla obieránia postánowią: y on wszystkim obywátelom y Páństwam wczás opowiedzą : ná ktorym to Seymie wedle stárego zwyczáiu w obieraniu máią postępowáć. Ná świádectwo tego etc. Dan w Krákowie ná Seymie wálnỹ w Sobotę bliską przed Niedźielą Srzodopostną / Roku Páńskiego 1530.

¶ Tász przestrogá wolnego obieránia Krolá/ iest vczynioná w Piotrkowie Roku Páńskieg̃ 1538.

Krol Sygmunt August ná Krolestwo wźięty/ o obrániu swym y potwierdzeniu Praw/ ták pisze.

WImię Boże/ Amen. Ku wieczney pámięći. Ponieważ nie pewna iest á nie trwáła pámięć ludzka/ zwykli są ludźie pismem to opátrowáć: czego wieczną pámięć mieć chcą. A dla tego My Sygmunt August z łáski Bożey Krol Polski/ wielki Kśiądz Litewski/ á Ziemi Krákowskiey/ Sándomirskiey/ Sierádzkiey / Lánczyckiey / Kuiáwskiey/ Ruskiey/ wszystkich Prus/ Mázoweckiey/ Zmodzkiey/ Pomorskiey / Chełmieńskiey / Elbieńskiey / Pan y Dźiedźic: oznáymuiemy ninieyszỹ Listem wszystkim/ ktorym to należy/ tym ktorzy teraz są/y ktorzy ná potomne czásy będą. Gdy przed dwiemádźiesty lat/zá żywotá ieszcze świętey pámięći Krolá Sygmũtá Oycá nászego / zá zgodnym zwoleniem Rad nászych ták Duchownego iáko y Swieckiego stanu/ y inszego Rycerstwá stanow Ko- 1550.

now Koronnych ná Krolestwo Polskie obráni y koronowáni ieſteſmy. Gdzie wſzyſtkie Rády Koronne/y ſtany inſze/ przyſiege powinney wiáry/ y poddáńſtwá y poſtuſzeńſtwá nam vczynili/ á wſzákoż tak: iż nam tego winni być nie mieli: dokádby było zſtawáło w żywocie Krolá Jego Miłości Oycá naſzego: przy ktorym wſzyſtká władza y zwierzchność Krolewſka trwáć miáłá/ iákoż do końcá żywotá iego trwáłá. A iż łátá náſze ná ten czás potemu nie były / ábyſmy powinna przyſiege vczynić mogli/ wedle ſtárego dawnego záchowánia przodkow náſzych Krolow Polſkich: obowiązał ſie ná to Krol Jego Miłość Oćiec náſz/ gdybyſmy do lat zupełnych przyſzli/iżechmy mieli przyſiege vczynić: á ia ſie obowiązáć wſzyſtkie Práwá/ Przywileie / Wolnoſći/ Liſty/ y ſwobody ſprawiedliwe á ſłuſzne tey to Korony náſzey Duchowne y Swieckie/ ktorymżekolwiek ſtanom y ludźiom żadnych niewyymuiąc/ od przodkow náſzych Krolow y Kśiążąt Polſkich / á miánowicie od ſwietey pámieci Krolow Káźimierzá wielkiego/ Lodowiká / Władyſłáwá Prádźiádá / Władyſłáwá ſtárego Stryiá / Káźimierzá Dźiádá / Olbráchtá y Alexándrá Stryiow / y Krolá Jeg̃ M. Sygmuntá Oycá náſzego dáne we wſzem mocnie trzymáć/ chowáć/ y bronić: á to/ cobykolwiek niesłuſznie od tey Korony oddálono y odiето było / wedle możności náſzey zdobić / y do iedności Korony przyłączyć/ nie vmnieyſzáiąc niwczy̓ gránic Korony Polſkiey/ ále przyczyniáiąc ile będźiem moc nawiecey. Jákożeſmy temu obowiáſkowi doſyć vczynili: gdyſmy ſiodmego roku po Koronácyey náſzey zwyklym obyczáiem w Kośćiele przyſiege vczynili. Po ktorey to przyſiędze náſzey dáliſmy Liſty ná ſie wſzyſtkim Poddánym náſzym: Iż gdźieby Pan Bog z tego ſwiátá Krolá Jeg̃ M. Oycá náſzeg̃ wźiąc był raczył/nie pierwey poddáni náſzy wimiby nam mieli być poſtuſzeńſtwo: áliżbyſmy wſzem wobec wſzytkie Liſty y Przywileie tak poſpolite Koronne y Páńſtw iey należących/ iáko oſobnych oſob/y mieſc/wſzelákie Wolności/Liſty/y Swobody od wyżſzey miánowiánych Przodkow náſzych dáne / y ktoreby ieſzcze od Krolá Jego M. Oycá náſzego dokádby żyw był dáne były/ Liſty náſzemi vtwierdźili: y one tak/iáko ſámy w ſobie ſą/ w ſłuſzną Exequucyą wedle możności náſzey wſtáwili. A gdyż wiec iuż ktemu przyſzło/ iż Pan Bog Krolá Jego M. Oycá náſzeg̃ z tego ſwiátá wźiąć raczył: á iuż zá tym wolnym obrániem y koronowániem náſzym ſprawá y zwierzchność á władza Koronna iuż ná nas przypádłá/ na przyſiege náſze pomniąc/ ktoraſmy vczynili/y ná ten obowiązek Liſtowny/ktoryſmy ná ſie dali/ złożyliſmy Syem Koronny iáko dla inych potrzeb Koronnych/

ták przednie dla tego: abyśmy to wypełnili skutkiem Poddánym naszym/ cochmy im byli słowem y Listem naszym obiecali. A ták z tych przyczyn vważywszy wszystki rzeczy dobrze v siebie z dobrym rozmysłem naszym/ za prosba wszech stanow Koronnych na tym Seymie bedacych/ wszystki Prawa/ Statutá/ dániny/ wolności/ swobody/ wysády/ zwyczáie/ y inne wszystkie Listy y Przywileie/ ktorymkolwiek sposobem slow spisane/ták pospolite wszey Korony/ y Państw iey należacych Duchowne y Swieckie/ iáko y z osobna wszem stanom/ y personam/ y mieścom pospolicie y z osobna/ żadnego nie wyymuiac/ od Krolow y Krolowych/ Ksiażat/ Panow/ y dziedzicow Korony Polskiey y Ziemi iey/ á mianowicie od Krolow swietey pámieci/ Kazimierza Krola wielkiego/ Lodowika Loisá/ Władysława Pradziáda/ Władysława starego Stryiá/ Kazimierza Dziadá/ Olbrachtá y Alexandra Stryiow/ y od Krolá Jego M. Oycá naszego przodkow naszych sprawiedliwie á słuszne/ y sprawiedliwie á słuszne dáne/ y wydáne: ktore takiey mocy mieć chcemy/ iáko by tu słowo od słowa pisáne były/ták iáko sámy w sobie brzmią/ nic im nie vmnieyszaiac ani vwłaczaiac/ odnowic/ potwierdzic/ vpewnic y vmocnić vmyśliliśmy. Jáko z tym Listem naszym odnawiamy/ vmacniamy/ potwierdzamy/ y vpewniamy: y mocne/ trwałe/ nie watpliwe/ nie poruszone/ á nie odmienne mieć chcemy ná czásy wieczne. Y obiecuiemy słowem naszym Krolewskim/ y pod ta przysiega/ ktorasmy vczynili/ obowiezuiemy sie: iż ty wszystki wyższey mianowane Prawá/ Statutá/ Swobody/ Wolności/ Dániny/ Przywileie/ y Listy przez przodki nasze sławney pámieci/ á mianowicie przez Krolá Jego M. Oycá naszego słuszne y sprawiedliwie dáne y wydáne/ mocnie á nieporuszenie dzierżeć/ y wedle nich poddáne nasze stanow wszystkich ták w obec wszystki/ iáko y z osobna káżdego záchowywáć będziemy/ y wszystkim dzierżeć y záchowywáć roskázemy czásy wieczznemi. A to/ coby im było przeciwnego/ ani sámi czynić będziemy: ani inym czynic dopuścimy. A gdzieby sie przytrafiło/ iżby álbo przez nas álbo przez kogo inszego stáło sie co takowego tym to Prawom/ Statutom/ Daninam/ Przywileiom/ Listom/ Swobodam/ y Wolnościám przeciwnego: álbo iżbysmy im derogowáć/ álbo ábrogowáć sámi przez sie czym chcieli: tedy to wszystko żadney mocy ani wagi mieć niema: ale wszystko moca tego Seymu nikczemne/ y skázone/ rozumiano być ma. iáko z my to pśuiemy y káżemy/ á nikczemne być náyduiemy tym Listem naszym czásy wieczznemi. Ale iż od niemálego czásu w wielu rzeczách przeciw tym to Prawom/ Przywileiom/ y Swobodam

Koronnym iest sie wykroczyło / y im sie vbliżyło: za prosbami Posłow od Rycerstwa y radami Rad naszych Koronnych zdało sie nam byc potrzebno: abyśmy to wedle powinowactwa y opisania naszego tu na tym Seymie naprawili: y ku pierwsze^y sposobu przywrocili y przywiedli / a w powinna Exequucya wstawili.

Jesli Krol Polski przez potomstwá zeydźie / Polacy przez Litwy Krolá niech nie obieráią.

Z Przywileiu Prelatow Litewskich 1401. List 126.

DOkładamy tu: iż Prelaci / Panowie / y Slachtá Krolestwá Polskiego / gdy Krol przez płodu y potomstwa prawdźiwego zeydźie / Krolá y Pána niemaią sobie obierać / przez wiadomości y Rady naszey / to iest Alexándrá wielkiego Ksiażecia / Panow y Slachty Ziem Litewskich przerzeczonych / wedle zamknienia Listow pierwszych.

Podobna temuż vstáwá.

Z tego Przywileiu / List 129.

TEgo też nieopuszczáiąc: iż ieśliby Władysław Krol przerzeczony (czego Pánie Boże obroń) przez potomstwá zeydź miał: tedy przez wiadomości y rády tegoż Pána Ksiażecia Withowdá y naszey także / Ksiażetá / Prelaci / Panowie / Slachtá / y pospolstwo obywátelow Krolestwá Polskiego sobie Krolá y Pána nie máia obierać / álbo stawić. Przy ktorych Constitucyach mocnie / zobopolnie / y stale stoiąc w słodkości wiáry / y wnetrznościách Pána Christusowych wieczna y nigdy nieodmienna będziemy chować iedność.

Poki Krolá nie obiorą / z Skárbu niema nic być brano.

Sygmunt w Kráko. 1507. List 3.

JEśli kto co z Skárbu weźmie álbo vłápi / álbo ktorymkolwiek sposobem ná własne vżytki obroci / á zwłaszczá wtym czásie / gdy Krolá nie obiorą: niech będźie osądzon: iż iest winien zdrády / y z krádzienia rzeczy pospolitey.

Krolá wybránego żaden / okrom Arcybiskupá Gnieznienskiego koronować nie ma.

Sygmunt August 1550.

KRolá wolno obránego żaden iny koronować niema / oprocz Księdza Arcybiskupá Gnieznieńskiego: wedle Przywileiu iego przez Krolá Kázimierzá dánego / Roku Páńskiego 1451. przy ktorym Arcybiskupie máią być ktorzy ktemu wedle stárádawnego zwyczáiu należą Biskupi.

Krol

Krol obrány ták przyśięga.

TA N. z łaski Bożey Krol Polski/wielkie Książe Litewskie/ Ruski/ Pruski/ etć. Pan y Dziedźić przysięgam/obowiązuie sie/obiecuie ná ty świete Boskie Ewángelie: iż wszystkie Práwá/ Wolnośći/ Przywileie/ Listy/Zwobody od Podatkow Krolestwá mego Polskiego duchowne y świeckie/ także Kośćiołom y Krolestwu Polskiemu/ Prelatom/ Pánom/ Przełożonym/ Slachcie/ Mieszczánom/ obywátelom/ y ktorymkolwiek osobam/ iákiegokolwiek stanu y záwołánia sa/przez świete Przodki nasze/ Książętá/ Krole/ y ktorekolwiek dźiedźice y Pany Krolestwá Polskiego/ á zwłaszczá przez świętego Kázimierzá stárego/ Lodwiká/ Władysłáwá dźiadá/ Władysłáwá stryiá/ Kázimierzá Oycá/ Jáná Olbrachtá brátá Krole Polskie sprawiedliwie: y wedle Práwá dárowáne/ mocnie trzymáć/chowáć/strzedz y pilnowáć bede we wszystkich condycyách y punktciech: á to wszystko/co iest niesłuszne od tego Krolestwá oddalono álbo rozerwano/ wedle mocy mey do tegoż Krolestwá przygromádze: Gránic Krolestwá mego Polskiego nie bede vmnieyszáć/ ale ráczey wedle możności mey bronić/y rozszerzáć bede. Ták mi Boże pomagay/ y te świete Boskie Ewángelie. Alexánder. List 161.

Obrażenie Mágestatu Krolewskiego/ tylko w osobie Krolewskiey bywa dopuszczono.

OBrażenie Mágestatu Krolewskieg/ zá żadániem Posłow Ziemskich/ niechcemy aby miało indźie mieśce/ áni ma być ná ine osoby/ (choć ná sobie Vrzędy Rzeczypospolitey nosza) wyćiągáne: ále iesli przez ktoregokolwiek zły vczynek/ álbo mezoboystwo w tákowych osobách/ ktorzy mimo osobe nasze álbo Rádna/álbo ine dostoieństwo y mieśce álbo Vrzad Rzeczypospolitey nosza/ bedźie vczynione: tákowy wedle Státutu karány być ma. Sygmunt w Krákow. 1539.

Kto przed Krolem kogo ráni/ álbo broni dobędźie.

NAd to vstáwiamy: iż iesli kto przed námi/ miecz álbo kord wymie/ y kogo ráni/ ma być okrom łáski karány: á iesli wyiawszy nie ráni/ niech bedźie ná łásce nászey. co też iesli przed Starosta nászym kto vczyni/ skázuiemy chować. Kázimierz w Wislicy. List 39.

Jesli kto we dworze co vkrádnie.

Jesli

List 39. JEsli kto we Dworze nászym máłe ktorekolwiek rzeczy vkrádnie: niech będźie vrzezániem vchá karan.

Krol Duchowne z Swieckiemi iednáć ma.

Káźimierz w Nieszowey List 93. OBiecuiemy / iż iáko rychło Pan Bog z Woyny do Ziem̃ nászych nam śie da wroćić/ wszystkie roznice miedzy Duchownemi j Swieckiemi wszczęte ná Seymie wálnỹ vspokoimy.

Ksiąg y Rozdźiału pierwszego Część wtora/

O Powinnośći y Vrzędźie Krolá Polskiego.

Pierwsza Powinność Krolá Jego M. Syem skłádáć ná mieścách pewnych.

Seymy w Piotrkowie niech będą/ wyiąwszy żeby temu co było ná przekáźie.

Sygmunt w Kráko. 1540. BDY sobie zá obćiężliwo mieli niektorzy z Rády y Posłow Ziem̃skich Krolestwá nászego: iż byli wyzywáni ná Syem wálny do Krákowá / nád stárádawny zwyczay od mieścá Piotrkowá: skazáliśmy zá prośbą Rad nászych y Posłow Ziemskich: áby nie gdźie indźie/ iedno w Piotrkowie Syem wálny odpráwowan był: wyiąwszy żeby słuszna przyczyná / ktora przez Nas y Rádę nászę ma być vważoná/ co inego nam rádźiłá vczynić.

Tákowyż Státut.

Sygmunt w Krakow. 1543. ZWalamy ná zdánie Rad y Posłow Ziem̃skich / y ták zostáwiamy ná dálsze czásy / iż Seymy wálne Krolestwá nie indźie/ iedno w Piotrkowie máią być y skłádáne y odpráwowáne: wyiąwszy tylko przyczynę powietrza/ álbo choroby Krolewskiey.

W Lublinie álbo w Parcowie Polacy z Litwą Seymy miewáć máią.

To

TO też dokładamy osobliwie/ y mianowicie: iż przerzeczeni Panowie y Slachta Kroleſtwa Polſkiego/y Ziem Litewſkich Seymy y ſtanowienia rzeczy/kiedy tego będzie potrzeba/ w Lublinie albo w Parcowie/ albo na inych mieſcach ktemu ſpoſobnych/za dozwoleniem y wola naſza maią odprawiać dla pożytku y potrzeby Kroleſtwa Polſkiego/ y dla lepſzego Ziem Litewſkich przerzeczonych. JAGello y Witold Liſt 127.

Sygmunt August mieſce Seymom Koronnym Warſzawe naznacza.

MIeſce Seymom walnym Koronnym w Polſzce iako ie ſkładać mamy: tak iuż Warſzawe na to naznaczamy. wſzakże gdzieby Caſus iaki przypadł znaczny/ żeby tam złożon y trzyman być niemogł/ wolno nam będzie za dozwoleniem y rada Panow Rad oboyga narodu tam gi złożyć: gdzieby commodius być mogło w Polſzcze. W Lublinie 1569.

Seymy czaſu y mieſca opiſanego być maią.

BY za ſzczeſnego panowania naſzego ſprawy poſpolite rzadnie ſzły: Seymy walne także y Powiatowe wedle czaſu y mieſca Statutem opiſanego ſkładać będziemy. Sygmunt August w Piotrkowie 1550.

Czaſy y mieſca Seymikow Powiatowych maią być naznaczone.

DPatrzuiąc aby Seymy Powiatowe ſłuſznym porządkiem/ gdy tego będzie potrzeba/mogły bywać/ obiecuiemy dać nauke Kancellaryey: aby tym Seymom mieſca ſłuſzne y czaſ na Liſciech opiſowała: a zwłaſzcza aby Seymik Srzodzki dwie Niedzieli przed Kolſkiem/ a po nim Piotrkowſki oſm dni przed tym naznaczyć pamietała. Sygmunt 1507. Liſt 8.

Takiż ſtatut Krola Sygmunta Auguſta.

SEymiki Powiatowe wedle obyczaiu tak w Polſzcze iako y w Litwie ſkładane y trzymane być maią: ktorych oznaczenie Kancellarye naſze w odſyłaniu Liſtow/ y Staroſtowie w rozſyłaniu ich tak ſie zachować maią: iakoby publicacya ich dwie albo trzy Niedziele przed nimi do wiadomoſci ludzkiey przyſzła. W Lublinie 1569.

Mieſca y ſpoſob Seymikow Powiatowych.

WRzad á ſtáradawny zwyczay Seymiki Powiatowe wprawić chcąc/ poſtanawiamy y opatruiemy to: żeby Rády naſze Sygmunt August w Piotrkowie 1565.

dy nasze Duchowne y Swieckie ná Seymikach bywáli / á spolnie z Sláchtą Artykuły spisowáli: y potym ie ná głownieysze Seymy do Nowego miástá / y do Kołá / y do Wárszáwy / iáko gdźie w ktorey częśći Korony nászey stárádawny zwyczay iest / znośili: y tám zás z nowu / gdźie iuż wietsze koło wszystkich będźie / ty to Artykuły korrygowáli / y miedzy sobą zgadzáli: áby potym wszystkich rzeczy ná Seymiech Koronnych vłácnienie y prędsza odpráwá być mogłá.

Ostátká o Seymiech Powiátowych pátrz niżey w Kśiegách pierwszych / w wtorey częśći Rozdźiału czwarteg̊.

Druga powinność Krolá Je° M. Práwá chowáć / potwierdzáć / y one z inemi Stany stánowić.

Lodwik Krol obiecuie wszystki obywátele Krolestwá / ktoregobykolwiek stanu byli / przy wolnośćiách ich záchowáć.

Z Przywileiu w Koszycách dánego 1374. List 41.

WSzystki Przełożone / Pány / Sláchte / Mieszczány / Miásteczká / Wśi / Dźierżáwy ich / lud y kmiecie w ich wolnośćiách obiecuiemy y obowiezuiemy śie záchowywáć: y przećiwko wolnośćiam ich nie będźiemy áni sámi áni przez kogo inego każemy vćiskáć.

Władysław Jágełło Przywileie wszystki y wolnośći wszystkim obywátelom dáne potwierdza.

Z Przywileiu Jágełłowego blisko Czerwieńská dánego / 1422. List 49.

NA ostátek áby Poddáni y obywátele Krolestwá nászego ták Duchowni iáko Swieccy / przez wszelkiey wątpliwośći Praw y Przywileiow / ktore im dawno od Przodkow nászych świetey pámięći Krolow Polskich / y od nas są dáne / przespiecznie mogli vżywáć / y żadney wątpliwośći o ich dźierżeniu nie mieli: wszystkie y kożde z osobná Przywileie / Práwá / Wolnośći / y nádánia Násze y Przodkow nászych przerzeczonych / ktore otrzymáli y trzymáią pod ktorymkolwiek sposobem słow / we wszystkich punktćiech / sposobiech / ártykulech / wyrozumieniu / y zámknieniu ich / ninieyszym Przywileiem odnawiamy / vtwierdzamy / pochwalamy / y wieczną im moc przykłádamy y przydáiemy.

Tenże

Tenże Krol Przywileie Kościołom/ obywátelom/ Mieszczánom dáne potwierdza.

Z Przywileiu w Jedlney/ List 51.

ROżde z osobná Artykuły/ zámknienia w Przywileioch w niwczym nie zfáłszowánych/ Naiáśnieyszych Kśiążąt Pánow Káźimierzá y Lodwiká/ y wszytkich inych Krolow Kśiążąt/ spráwiedliwego wstępku dźiedźicow stárych Krolestwá Polskiego/ Kośćiołom/ obywátelom/ y Miástom nádánych/ ktore sie zámykáią w Przywileioch przodkow nászych/ á zwłaszczá ktore ku pożytku y rozmnożeniu nászemu/ y Krolestwá Polskiego często miánowánego/ y onego obywátelow śćiągáią sie/ mocnie y niezgwałcenie chowáć y ná wieczne czásy trzymáć obiecuiemy.

Tenże Krol Przywileie/ ktorym iest co vbliżono/ rewokuie y potwierdza.

Z tegoż Przywileiu w Jedlney list 52

PRzypátruiąc sie dobrze temu / iż przerzeczeni Krolestwá nászego obywátele/ y wszyscy w niem mieszkáiący z miłośći y z łáski przećiwko Mágestatowi nászemu Przywileiom swym przez nas y potomki násze sobie niekiedy dánym vbliżyli: przetoż te wszytkie Przywileie násze/ y przodkow nászych Krolow y Kśiążąt/ y dźiedźicow własnych y prawdźiwych Krolestwá Polskieg̃ przerzeczonego / do pierwszey kluby przywodźimy/ znowu cáłe czyniemy/ odnawiamy/ y tą ninieyszą obroną pisánia tego potwierdzamy/ mocne czyniemy y deklaruiemy chcąc/ áby miáły władzą wieczney mocy.

Tákże Káźimierz trzeći Práwá potwierdza.

Káźimierz w Nieszowej 1454. List 92.

W Imie Boże/ Amen. Gdyż w Krolewskich vstáwách Rzeczypospolitey zdrowie należy/ y słodkość pokoiu bywa záchowaná : dla tego My Káźimierz z łáski Bożey Krol Polski / Ziem̃ Krákowskiey / Sándomierskiey/ Sierádzkiey/ Lánczyckiey/ Kuiáwskiey/ wielkie Kśiąże Litewskie/ Ruski/ Pruski/ Kulmieński/ Elbiński/ Kniczberski y Pomorski Pan y dźiedźic/ bacząc vstáwy Przodkow nászych iż niektore z pámięci wypádły/ á niektore potrzebuią popráwy/ y odnowienia/ y przydánia / ná prośbę wszystkiey Sláchty/ obywátelow nászych/ ktorzy przed námi stáneli/ zá radą Pánow/ y Rad nászych vstáwy Ziem̃ przerzeczonego Krolestwá nászego / ninieyszym Listem rozumieliśmy zá rzecz potrzebną odnowić/ po-

 práwić/

prawić/ w lepsze obrocić/ niektorym też nieco przydać: aby Sędziowie Ziem Krolestwa naszego od nich nie odstępuiąc/ y owszem z nich naukę biorąc/ w sądzeniu sprawiedliwość wcale zachowywali.

Potwierdzenie Praw powszechne.

Kázimierz w Nieszowej 1454. List 92.

DZiecuiemy słowem naszym Krolewskim/ wszystki Krolestwá naszeg obywátele przy Prawách wszytkich/ od przodkow naszych danych w cále zachowác. Ktemu ieszcze żadnemu dobr brác álbo ktorego poimác/ áż pierwey będźie Prawem przekonan/ nie każemy.

Ták że Krol Olbrácht wszytkie Práwá/ y te ktore Kázimierz w Nieszowie vczynił/ potwierdza.

Jan Olbrácht w Piotrkowie 1496. List 92.

ACż przez insze Listy nasze wszystkim Ziemiam y dostoieństwam y Poddánym Krolestwá naszego dáne/ wszystkie Práwá/ Przywileie/ Wolności/ Prerogátywy/ przez Naiáśnieysze y Oświecone Krole y Książętá Krolestwá naszego Polskiego/ y przez Oycá naszego im dáne/ pozwolone potwierdźilismy z przysiegá nászá/ ná szczesliwey Koronácyey naszey vczyniona: w ktorey áż rozumieią sie być zámknione wszystkie Przywileie / ktore Krolestwu zá czásem sá nádáne: wszákże gdy ná ninieyszym Seymie był pokázan Przywiley/ wiele Vstaw Nam y Rzeczypospolitey naszey bárzo pożytecznych w sobie máiący (á ten to Przywiley niegdy przez Oycá nászego w Nieszowie był nádány) ná prosby Prelatow y wszystkich obywátelow osobliwie chcąc gi potwierdźić skázalismy: aby tu był włożon sposobem niżey nápisánym.

Krol Olbrácht skázuie: áby Státutá iego ná wieki trwáły: y tudźież wszystkie pierwsze potwierdza.

Krol Olbrácht 1496. List 110.

NA ostátek aby ninieyszych vstaw y potwierdzenia tákże succeſſiey nászych czásow miały moc wieczney mocy ná wieki: y áby żadnego czásu przez nas y potomki násze w czym nie były náruszone/ y w niwecz obrocone: przeto ták ninieysze vstáwy násze (ktore máią w sobie potwierdzenie stárych) iáko też stársze wszystkie (ktore przez świetey pámieci Przodki násze Krole Polskie iedne zá drugiemi sá dáne) też te/ ktore nie sá w ninieyszy List włożone/ we wszystkich postępkoch/ rozdźieleniu/ członkoch/ punktćiech/ klauzulach pochwa-

lamy

lamy náſzą bytnośćią ſkázuiąc / áby ná wieki były ważne: á one wſzyſtkie dáwnieyſze potwierdzamy / vmacniamy / y pewne czyniemy: áby wieczney mocy władzą miáły. Ná ktore ták ninieyſze nowe náſze / iáko dáwnieyſze potwierdzone / vprzywileiowány náſz ninieyſzy Liſt Pieczęćią náſzą záwieſzoną wſtecz od tyłu Pieczęći náſzey / vtwierdzony / vmocniony z pewną wiádomośćią náſzą dáliſmy / y pozwolili dáć przez ręce vczćiweg̊ w Pánu Chriſtuśie Oycá Páná Kreſlauſá z Kurozwiąk / Biſkupá Włocłáwſkiego y Kánclerzá Kroleſtwá náſzego nam ſzczyrze miłego: w Piotrkowie ná Seymie wálnym / Roku Páńſkiego 1496: we Srzodę pierwſzą po świętym Vrbánie. Ktory Syem przez nas y wſzyſtki Prełaty / Pány / y ine obywátele y Poſły Ziem̃ſkie odpráwion ieſt. Dźiało ſie przy Naiáſnieyſzym Kśiążęciu / y nauczćiwſzych y vczćiwych w Pánie Chriſtuśie Oycach y Pánach / Fryderyku z łáſki Bożey świętego Rzymſkiego Kośćiołá Tytułu świętey Lucyey in ſeptem Solns Kápłanie Kárdynale Arcybiſkupie Gnieźnieńſkim / y Prymáśie / ktemu ieſzcze Biſkupie Krákowſkim: przy Jędrzeiu Rożу Arcybiſkupie Lwowſkim / y przy iuż miánowánym Kreſláwie Włocłáwſkim / y Kroleſtwá náſzeg̊ Kánclerzu: przy Vryelu Poznáńſkim / Pietrze Płockim / Mikołáiu Przemyſłkim Biſkupiech: ieſzcze przy Wielmożnych Vrodzonych Rycerſkich zacnych ślachetnych y vczćiwych Spytku z Jároſłáwiá Krákowſkim / Janie Swidwie Poznáńſkim / Sędziwoiu Czarnkowſkim Káliſkim / Ambrożym Pępowſkim Sierádzkim / Máćieiu z Służowá Brzeſkim / Janie z Pilce Ruſkim generale / Mikołáiu z Oſtrowá Lubelſkim / Mikołáiu z Tęczyná Bełſkim Woiewodach: Janie z Oſtrorogá Poznáńſkim / Pietrze z Kurozwękow Sándomierſkim y Podſkárbim Kroleſtwá náſzego / Ráphale z Leſzná Gnieźnieńſkim y Márſzałku Dworu náſzego / Jędrzeiu z Tęczyná Woynickim / Mikołáiu z Strzeſzowá Wiślickim / Pietrze Myſzkowſkim Roſperſkim / Dobrogośćie z Oſtrorogá Miedzyrzeczkim / Stániſłáwie z Chodźczá Lwowſkim y Stároście Kámienieckim / Mikołáiu Gárdźinie z Ludbráncza Łeckim / Stániſłáwie Kmićie z Wiśniczá Przemyſłkim / Jędrzeiu z Lubień Brzeſkim / Jędrzeiu z Kutná Goſtyńſkim / Janie z Oleſká Małogoſkim / Jákubie z Drzewice Zárnowſkim / Márciſzu z Wrociemowić Połánieckim / Janie Járándźie z Brudzowá Spiczymierſkim / Mikołáiu z Kośćielcá Kruſzwickim / Mikołáiu z Kretkowá Rypińſkim / Mikołáiu z Kroſny Płockim / Nywogniewie z Kryſkowá Wyſkiem / Jánuſzu z Czumradzcá Ráćieſkim Káſtellaniech: nád to przy Pietrze Kmićie z Wiśnicá Márſzałku Koronnym / y Spiſkim y

Sadeckim Staroście/ Janie z Tarnowá Krakowſkim/ Pietrze Szpocie Sandomierſkim/ Chorążych: Janie z Laſotek Poznańſkim/ Kaſprze z Leßna Kaliſkim/ Wincentym z Chartlup Sieradzkim/ Jawißu Rozy z Borzyßowic Chełmſkim/ y Dworu naßego Janie Woznickim Leczyckim/ Jakubie z Laßewá Płockim/ Podkomorzech: przy Janie duchownego Prawá Doktorze/ Proboßczu Poznańſkim/ Biernacie Kanoniku Krakowſkim z Ludbrańca/ Maciciu z Drzewic Kantorze Sandomierſkim Sekretarzoch: Pietrze z Opalenic Poznańſkim/ Janie z Zakrzewá Krakowſkim/ Marcinie z Skotnik Sandomierſkim/ Pietrze z Bachcyc Siradzkim/ Sędziach: Pietrze z Páczánowá Podſtolim Krakowſkim/ Maciciu z Głowaczowic Zupniku Krakowſkim y Staroście/ Jaroſławie z Laſká Woyſkim Sieradzkim/ Alexándrze z Tarnowá/ Janie Zarebie z Kalinowey/ Janie z Chodzcá Staroście Halickim/ Jakubie y Krzyſtophie z Szydłowcá/ Duminie z Viazdu/ Jakubie z Bothorzyná Rycerſkich ludziach y Dworzaniech naßych: przy wßyſtkich tych tu mianowánych Przełożonych Duchownych y Swieckich/ Pánach według Doſtoieńſtwá y Vrzędow/ ktore trzymaią w rádách/ roſkazániu/ y Dekreciech Kroleſtwá naßego/ (ktorym ßczeſliwie rządzimy) ná tym ſiedzacych: y przy inßych też wyßßey opiſánych/ y inßych wiáry godnych Kroleſtwá naßego obywatelach.

Alexánder Státutá Pánow Koronnych w Piotrkowie Roku Páńskiego 1503 wydáne/ gdy Krol Jego M. był w Litwie/ potwierdza y pochwala.

Alexánder 1503. Liſt III.

MY Alexánder Krol po ßczeſliwey Koronáciey naßey/ zá potrzeba Rzeczypoſpolitey Litewſkiey/ do wielkiego Kśieſtwá Litewſkiego odiechawßy/ y tám mießkaiąc Ziemiam Kroleſtwá naßego złożyliſmy Syem walny: ktory przez wßyſtki Kroleſtwá naßego Prelaty Duchowne y Swieckie/ y Poſły Ziemſkie/ wßyſtke Korone ná ſobie imieniem wßyſtkich/ ták bedacych iáko niebedacych/ (ktorzy Liſty naßemi y obwołániem przez Wozne byli wzywáni) maiące był ſprawowan: co ſie wßytko działo ná mieſcu Kroleſtwá naßego ná to zwyczaynym w Piotrkowie/ począwßy od wtorey Niedziele Poſtney/ ktora zowa Sucha/ aż do Niedźiele Biáley/ Roku Páńſkiego 1503. Ná ktorym Seymie pierwße mieſca záſiedli (bo ná ten czás Nazacnieyßy y naucznieyßy y wßech poczciwßy

ćiwszy nagodnieyszy niegdy Pan Frydrych Kárdynał brát nász w niebytnośći nászey dla spráwowánia Krolestwá przez Nas vstáwiony ná śmiertelney pośćieli leżał) Nauczćiwszy y wszey poczćiwszy nagodnieyszy w Pánu Christusie Oycowie y Wielmożny Arcybiskup Lwowski / Biskupi / Woiewodowie / Kásztellani z inemi Stany Rzeczypospolitey Przełożonemi oboygá stanu Rad nászych: przez ktore y wszystkie ine Rády y Posły Ziemskie Státuty wydáne / przez Nas są ná prośbe ich pochwalone y potwierdzone / y niżey nápisáne.

Alexánder przyczynę dáie: dla czego tym obyczáiem Przodkow swych Státutá wydał.

Są tedy wszystkie the rzeczy do ninieyszych osobnych Kśiąg zniesione / to iest / Przywileie wyższey nápisáne / Constytucye Krolestwá Polskiego: ktore zá czásem od Bolesłáwá Káliskiego Kśiążęcia / y od wielkiego Kázimierzá áż do ninieyszych czásow nászych / władza Kśiążęca dla Krolestwá y obywátelow onego stanu szczęśliwego wydáłá. Ktore to Práwá w Kśięgi Státutowe ku Rzeczypospolitey nászey vtwierdzeniu y pożytku / przez rzeczonego niegdy Kázimierzá wielkiego przyięte / naprzod przekłádamy / y one wszystkie iáko dáwnieysze naprzod policzamy: á onym iáko klucz iáki otworzenia postępek Práwá y záchowánie Rokow z inemi Práwy ná mieścoch swych położonemi / iákoby sanki iákie / ná ktorych przespiecznie Spráwiedliwość wozić się może / przypisáliśmy: á ty Státuty násze ná sámym końcu po onych wszystkich położyliśmy. Ktore to Státuty násze ácz w sobie nic nowego / ále tylko stáre rzeczy zámykáią: wszákże gdy ná tym Seymie Radomskim zá spolną Poddánych nászych vsilnośćią y prośbą były ná nas vproszone: tą prośbą My więcey niż snadź chceniem (do czego się znamy) nászym pobudzeni y poruszeni / ku wydániu pospolitego Przywileiu / przez wszystki práwie postępki / iesteśmy przywiedzieni: żeśmy wszystkim / ktorym to przynależy / teraz y potym będącym niżey nápisány Przywiley / y tákże wszytkie Przywileie wyższey nápisáne / ktore w sobie zámykáią postánowienie spráwiedliwośći ták z Skárbu Krolestwá nászego / iáko też z inych skrzyń y mieśc pospolitych wyięte / dáli do rąk Poddánych nászych. Dla tego Przywiley niżey nápisány iáko naosobliwszy / y Poddánym nászym nawdźięcznieyszy dwoiáką Pieczęćią / to iest y máteryálną y przyśięgą nászą vtwierdzony / naposlednieyszy wszystkich / iáko Pieczęć y powod przerzeczonych Státutow będźie miał mieśce. ktory ták w sobie od słowá do słowá brzmi.

Alexánder Krol. List 66.

Potwierdzenie Praw przez Krolá Alexándrá.

Roku páñskiego 1505.

W Imie Boże/ Amen. Ná wieczną pámieć Krolow y przełożonych Pánow/ zawżdy bywa ßczęśliwße pánowánie: gdy to/ co obiecuią świetemi obietnicámi álbo wyroki swemi/ zá práwo y spráwiedliwość dla pociechy wiernych poddánych swych trzymáć to wiecznemi Listy vtwierdzáią / y potomney á wiekuistey pámieci poruczáią. Dla tego my Alexánder z łáski Bożey Krol Polski/ wielkie Xiąże Litewskie/ y Ziemi Krákowskiey/ Sándomierskiey/ Sieradzkiey/ Láńczyckiey/ Kuiáwskiey/ Ruskiey/ Pruskiey/ Kulmeńskiey/ Elbińskiey / Pomorskiey Pan y dźiedźic. etc. oznáymuiemy tym Listem wßyſtkim/ ktorym to wiedźieć należy/ teraz y potym bedącym/ktorzy tego wiádomość miec beda: Iż áczkolwiek na początku świetym krolowánia nászego/ to iest/ ná ten czás/ gdy Pánowie Duchowni y Swieccy / y inßy obywátele Krolestwá nászego byli przy ßczęśliwym Koronowániu nászym / wßyſtkie Przywileie przez świete niegdy przodki nász Pány/ Xiążętá/ Krole/ y przez nas po ßczęśliwey Koronácyey nászey Krolestwu Polskiemu y onegó obywátelom nádáne /obiecáliśmy bez wßelkiego náruszenia wcále chowáć: wßákże dla wietßey ich mocy zwalaiąc ná prośby Rad nászych y Posłow Ziemiskich / ktorzy ze wßyſtkich Krolestwá Ziemi ná tym Seymie byli / y porußeni ich prośbą y nápominániem/ nie przez iáką obledliwość álbo nieobaczenie álbo nierozmyślność/ ále z osobliwey cnoty / y ßczodrobliwości Krolewskiey nászey/ przez Listy niniejßze nász obietnice one nász chcąc mocnieyßą y trwálßą vczynić / wßyſtkich Ziemi nászych / y wßyſtkich y kożdego z osobná obywátelow tychże Ziemi/ ktoregobykolwiek stanu/ płci/ dostoieństwá byli/ Przywileie/ pozwolenia/ obrony/ státuty/ dárowánia/ wolności / nádánia/ swobody/ y zapisy ktorekolwiek/ dárowánia y przedawánia/ ktoremikolwiekby słowy/ obyczáymi/ zwyczáymi/ y rzeczeniem przez Naiáśnieyße przodki nász Pány / Krole / dźiedźice y Xiążętá Polskie/ y przez nas sáme Krolestwu Polskiemu/ y przerzeczonym inym wßyſtkim Ziemiam spráwiedliwie y słußnie nádáne/ dárowáne/ pozwolone/ ktore iuż sa wydáne/ dárowáne / pozwolone / przydáne/ y ktore sa dźierżáne y záchowáne/ ktorych pisma tu chcemy miec zá wyrázone/ we wßyſtkich ich sposobiech/ punktciech/ czáſtkách álbo członkoch / klauzulach / zwyczáioch / vmocnić/ potwier-

twierdźić / vgruntowáć / cáłe y wdźięczne vczynić : iákoż ſkazáliſmy / áby potwierdzone / vmocnione / vczynione były. Przetoż teráznieyſzym piſániem náſzym vmacniamy / vtwierdzamy / y pochwalamy : áby ná wieczne czáſy prawdźiwą / wieczną / nie wątpliwą moc miáły : obiecuiąc pod przyśięgą / ktora ſie ná przerzeczoney ſzczęśliwey Koronácyey náſzey przez nas ſkutecznie sſtáłá / náſzą one wſzyſtkie y kożde zoſobná we wſzyſtkich zwyczáioch / obyczáioch / położeniu / wypiſániu / ártykulech / punktćiech / ſpoſobiech / mocnie / niezgwałcenie trzymáć / záchowywáć / y cáłe trzymáć / mieć / záchowywáć / roſkażemy ná wieczne czáſy. A ieſlibychmy co przeciwko wolnośćiam / Przywileiom / ſwobodam / y Práwom przerzeczonego Kroleſtwá náſzego vczynili: to wſzyſtko ma być nikczemne / prozne / y zá nic ie miec od tego czáſu chcemy y ſkázuiemy : y to wſzyſtko nikczemnym / proznym / przez ninieyſzy Liſt czyniemy. Ku czemu ná świádectwo Pieczęć náſzá ieſt záwieſzoná. Dźiáło ſie ná Seymie wálnym Rádomſkim / w Sobotny dźień Náleźienia świętego Krzyżá / Roku Páńſkiego 1505. Kroleſtwá náſzego czwartego roku. Przy czym byli nauczćiwſzy y vczćiwi w Pánu Chriſtuśie Oycowie Pánowie Andrzey Arcybiſkup Gnieźnieńſki y Primás / Bernárdyn nominat álbo wybrány Lwowſki / Jan Krákowſki / Wincenty Włocłáwſki / Jan Poznáńſki / Łukaſz Wármieńſki Biſkupi : y tákże Wielmożni y wielebni y vrodzeni Spytek z Jároſłáwiá Káſztellan Krákowſki / Jan z Tarnowá Sándomierſki / Mikołay Gardźiná z Lubrańcza Káliſki / Piotr Myſkowſki z Mirowá Lánczycki / Mikołay z Kośćielcá Brzeſki / Mikołay z Kretkowá Jnowłocłáwſki / Jan z Tarnowá Ruſki / Mikołay z Kurożwiąk Lubelſki / Prándotá z Trzćiány Ráwſki Woiewodowie : ieſzcze Jan Járánd z Brodzowá Káliſki / Jan z Przerebia Sieradzki / Jan Latálſki Gnieźnieńſki / Jan Słupecki Sądecki / Jan Siekliki Woynicki / Piotr Száffrániec z Pieſzkowey ſkáły Wiślicki / Jan Jordan z Zákliczyná Biecki / Stániſław z Młodźieiowic Rádomſki / Marcin Skotnicki z Boguryey Záwichoyſki / Stániſław z Potylicza Miedzyrzeczki / Piotr z Opalnice Łączki / Piotr Gorſki Nákielſki / Mikołay z Rádźikowá Dobrzyńſki / Piotr z Nemechgłow Ráwſki / Páweł z Chodźcá Połániecki / Káſztelanowie : ktemu Jan z Łáſká Kośćiołá Gnieźnieńſkiego y Kroleſtwá náſzego Kánclerz / Jákub z Szydłowcá Podſkárbi tegoż Kroleſtwá / Woyciech Gorſki Scholáſtyk Włocłáwſki / Mikołáy z Bartnik Cuſtos Płocki Kośćiołow Sekretarze náſzy / Mikolay Fierley z Dąbrowice Chorąży Krákowſki / y Stároſtá Lubelſki / Derſław Wilczek z Lubany Lwowſki / Woyćiech

Skorá z Gaiu Dobrzyński / Staniſław z Kazánowá Lubelſki Podkomorzowie / y ine Rády y Dworzánie náſzy godni wiáry: ktorzy przy przerzeczonych rzeczach byli / nam ſzczerze y wiernie mili. Dan przez rece tego wielebnego Janá z Laſká Gnieznieńſkiego Kościołá y Krolestwá náſzego Kánclerzá nam ſzczerze miłego.

Tenże Alexánder Przywileie Sándomierskiey Ziemie potwierdza.

Alexánder w Kráko. 1501.

NY Alexánder dáiemy znáć: iż ácz ná początku Krolestwá náſzego / tho ieſt / gdy Pánowie Duchowni y Swieccy / y ini Pánowie y obywátele Krolestwá náſzego byli przy ſzczesliwey Koronácyey náſzey / wſzyſtkie Przywileie przez świete niegdy Przodki náſze / to ieſt / Lodowiká inácżey Loiſá / Kázimierzá ſtárego / Władyſławá dźiádá / y Władyſławá Stryiá / Kázimierzá oycá / y Janá Olbrácht á brátá rodzonego / y ine Krole / Krolowe / Kśiążętá przodki náſze obywátelom Krolestwá nádáne / obiecáliſmy trzymáć: wſzákże nád tho áby oni zá ich przeciwko nam wiárá / y dobrá wolá (ktorá nam ochotnie okázuiąc nas po śmierći tegoż Páná Krolá Janá Olbrácht á ná to zacne Krolestwo práwem ſwym / ktore do obieránia máią / á kte^y zá łáſká Páná Bogá iednoſtáynemi głoſy zá Krolá obráli) áby tedy zá ták dobrą wolą nam okázáná / náſze też łáſke Krolewſká / ktorą y teraz znáią / y ná potym znáć będą / báczyć mogli / ſkázuiemy z oſobliwey cnoty y ſzczodrobliwośći náſzey przez Liſty náſze wieczną one obietnice náſze mocnieyſza vczynić. A iáko kożdym proſzącym potwierdzenia Przywileiow / ktore od Przodkow náſzych máią / do tego cżáſu zwykliſmy dáwáć: tákże thęż wſzyſtkiey Slachty náſzey Sándomierſkiey Przywileie / zapiſy / wolnośći / nádánia / exempcye / pozwolenia / y ine obrony wolnośći / przez ktorekolwiek Krole / Krolewe / Kśiążętá / przodki náſze im wſzyſtkim ſpolnie álbo rozdźielnie przerzeczoney Slachcie Ziemi Sándomierſkiey dáne / pozwolone / ſprawiedliwe y wedle práwá wydáne / (ktorych wſzyſtki w ſobie confirmácye ták chcemy być ważne: iákoby tu ſłowo od ſłowá były w náſzym tym Liście wyrázone) we wſzyſtkich ich własnośći / zámknieniu / procesie / Kápitulech / ártykulech / vmyśliliſmy zoſobliwey łáſki náſzey z cnoty y z ſzczodrobliwośći Krolewſkiey vtwierdźić / pochwalić / y vmocnić: iákoż iuż potwierdzamy / pochwalamy / vmocniamy / ſkázuiąc áby one ná wieczne cżáſy moc miały / przez pośrzodek niniejszych Liſtow ná wieki.

Si-

Tenże Przywiley potwierdźił Krol Sygmunt 1537.

Sigmunt Krol wszystkich Prawá potwierdza.

Sygmunt w Kráko. 1507.

BDyż rzeczom czásy stárość przynoszą / ktore zá wielkością lat dziwnieysze y świetsze bywáią miáne: áby żadna niepámieć niemogłá ich záćmić / á zwłaszczá te / ktore dawáne od Krolow y Książąt ku pospolitemu Poddánych pożytku bywáią: iest godna rzecz y słuszna: áby pisániem wieczney pámieci były zlecone: zá ktorego pisánia pomocą zginącby niemogły / ále ná wieki mogły być pámietne. Dla tego My Sygmunt Krol Polski etc. czyniemy iáwno wszystkim / y kożdemu z osobná / teraz y potym bedącym / ktorzy tych nászych Listow wiádomość będą mieć: iż ácz máło co przed tym / gdy zá zwoleniem wszystkich Pánow y Przełożonych Krolestwá / álbo lepiey wszystkiey Rády / y Slachty / y ludu Koroná ná głowe násze byłá włożoná / przysięgą / iáko zwyczay iest / potwierdzilismy wszystkie Práwá / wszystkie Wolności / y Swobody Krolestwá / bądź wszystkim spolnie / bądź kożdemu z osobná przez Krole Pány y Książętá / ktorzy przed námi byli / y Krolestwu iáko sámi álbo z inemi w Krolestwie pánowáli / w ktoreykolwiek słuszney rzeczy dáne / y dárowáne / áby były mocne y vgruntowáne: wszákże dla wietszego tey rzeczy vmocnienia / á chcąc być ná potomny czás ludziom wiádomo: iż nietylko dobrym Krolem álbo Pánem chcielismy sie okázáć / ále też powinności nászey nietylko szczodrobliwie / ále też dobrowolnie y z chęcią wielką dosyć czynić: ponieważ sie nam dosyć sstáło / á to w tym: iż zá spolnym zwoleniem / y osobliwą przeciwko nam miłością (co nam y Krolestwu nászemu niech będzie szczęśliwo: y Boże day / áby tákowe ich zwolenie przeciwko nam do ostátniego końcá żywotá nászego trwáło) zostálismy Krolem ná żądánie y prosby Prełatow / Pánow wszystkich / Rad y Rycerstwá / od ktorego Posłowie z zupełną mocą z kożdey zosobná z Krolestwá Ziemie ku rádzeniu známi o przyszłym stanie Krolestwá / tu sie ziácháli / z dobrym y státecznym rozmysleniem / wszystkie Práwá / wszystkie Przywileie / wszystkie Státuty y Dekrety / y tákże wszystkie dárowánia / Wolności / Swobody / y ktorekolwiek przedánia / y dárowánia / Listy / pod ktoremikolwiek słowy vczynione / wszytkich Ziem̃ Krolestwá nászego nierozdzielnie / y wszystkich Ziem̃ przerzeczonych kożdey z osobná kożdego sposobu / stanu oboygá płci ludzi / ỹ obywátelow Krolestwá Polskiego / á zwłaszczá od Kázimierzá wielkiego / Lodowiká ináczey Loisá / Władysłáwá dziádá / Władysłáwá stryiá / Kázimierzá oycá / Janá Olbráchtá / y Alexándrá bráciey rodzoney / Krolow Polskich przodkow nászych

spra-

ſprawiedliwie y wedle Prawa ſa dane/ darowane/ ktorych zamknienia w ſobie tak chcemy byc wlaſnie/ iakoby w nimieyſzym Liſcie były wpiſane/ we wſzyſtkich ich punktciech/ członkoch/ rozumieniu/ zamknieniu/ zwyczaioch vmocnic/ potwierdzic/ vmyſliliſmy y ſkazali. iakoż iuż vmacniamy/ vtwierdzamy/ y całe czyniemy/ y przez nimieyſzy Liſt vtwierdzamy: aby były wieczne/ niewatpliwe/ niezgwałcone/ mocne/ na wieczne czaſy.

Do tegoż z tego Przywileiu.

Tamże. TO przydawaiąc moc przyſiegi/ ktoraſmy przy Koronacyey vczynili/ wſzyſtkie przerzeczone Wolności we wſzyſtkich zwyczaioch/ wypiſaniu/ punktciech/ członkoch/ konkluzyach/ rozumieniu/ mocnie y niezgwałcenie dzierzec y roſkazac dzierzec/ miec/ y zachowac na wieczne czaſy. A ieſli co przeciwko wolności/ Przywileiom/ Prawom/ y Swobodam/ przerzeczonego Kroleſtwa vczyniemy/ onym co vbliżaiąc/ y one pſuiąc w całości albo w cześci/ ktoreykolwiek rzeczy wyżſzey mianowaney: to wſzyſtko niech będzie nikczemno y prozno/ y aby żadney mocy ani władzey nie miało/ mocno miec chcemy.

Sygmunt August Prawa wſzyſtkie przodkow ſwych confirmuie.

1550. WAżywſzy wſzytkie rzeczy dobrze v ſiebie z dobrym rozmyſłem naſzym/ za prosba wſzech ſtanow Koronnych na tym Seymie będących/ wſzyſtkie Prawa/ Statuta/ daniny/ wolności/ ſwobody/ wyſady/ zwyczaie/ y inne wſzyſtkie Liſty y Przywileie/ ktorymkolwiek ſpoſobem ſłow ſpiſane/ tak poſpolite wſzey Korony/ y Państw iey należących Duchowne y Swieckie/ iako y z oſobna wſzem ſtanom/ y perſonam/ y mieſcom poſpolicie y z oſobna/ żadnego nie wyymuiąc/ od Krolow y Krolowych/ Kſiążąt/ Panow/ y dzierżicow Korony Polſkiey y Ziem iey/ a mianowicie od Krolow ſwietey pamieci/ Kazimierza Krola wielkiego/ Lodowika Loiſa/ Władyſława Pradziada/ Władyſława ſtarego Stryia/ Kazimierza Dziada/ Olbrachta y Alexandra Stryiow/ y od Krola Jego M. Oyca naſzego przodkow naſzych ſprawiedliwie a ſłuſznie/ y ſprawiedliwie a ſłuſznie dane/ y wydane: ktore takiey mocy miec chcemy/ iakoby tu ſłowo od ſłowa piſane były/ tak iako ſamy w ſobie brzmią/ nic im nie vmnieyſzaiąc ani vwłaczaiąc/ odnowic/ potwierdzic/ vpewnic y vmocnic vmyſliliſmy. Jakoż tym Liſtem naſzym odnawiamy/ vmacniamy/ potwierdzamy/

dzamy/ y vpewniamy: y mocne/ trwałe/ niewątpliwe/ nieporuſzone/ á nie odmienne mieć chcemy ná cżáſy wieczne. A obiecuiemy ſłowem náſzym Krolewſkim/ y pod tą przyſięgą/ ktorąſmy vczynili/ obowiązuiemy ſie: iż ty wſzyſtki wyżſzey mianowáne Práwá/ Státutá/ Swobody/ Wolnośći/ Dániny/ Przywileie/ y Liſty przez przodki náſze ſławney pámięći/ á mianowicie przez Krolá Jego M. Oycá náſzego ſłuſznie y ſprawiedliwie dáne y wydáne/ mocnie á nieporuſzenie dzierżeć/ y wedle nich poddáne náſze ſtanow wſzyſtkich tak w obec wſzyſtki/ iáko y z oſobna kázdego záchowywáć będźiemy/ y wſzyſtkim dzierżeć y záchowywáć roſkázemy cżáſy wiecznemi. A tho/ coby im było przeciwnego/ áni ſámi cżynić będźiemy: áni inym cżynic dopuśćimy. A gdźieby ſie przytráfiło/ iżby álbo przez nas álbo przez kogo inſzego ſtáło ſie co tákowego tym to Práwom/ Státutom/ Dáninam/ Przywileiom/ Liſtom/ Swobodam/ y Wolnośćiam przeciwnego: álbo iżbyſmy im derogowáć/ álbo ábrogowáć ſámi przez ſie cżym chćieli: tedy to wſzyſtko żadney mocy áni wagi mieć niema: ále wſzyſtko moc tego Seymu nikczemne/ y ſkázone rozumiano być ma. iákoż y my to pſuiemy y kázimy/ á nikczemne być náyduiemy tym Liſtem náſzym cżáſy wiecznemi. Ale iż od niemáłego cżáſu w wielu rzeczách przeciw tym to Práwom/ Przywileiom/ y Swobodam Koronnym ieſt ſie wykroczyło/ y im ſie vbliżyło: zá prośbámi Poſłow od Rycerſtwá y rádámi Rad náſzych Koronnych zdáło ſie nam być potrzebno: ábyſmy to wedle powinowáctwá y opiſánia náſzego tu ná tym Seymie náprawili: y ku pierwſzemu ſpoſobu przywrocili y przywiedli/ á w powinną Exequucyą wſtáwili.

Conſtitucye nie ściągáią ſie ná cżáſy przeſłe.

Kázimierz 1368. Liſt 2.

Bydź wſzyſtkie vſtáwy y Státuty Práwo dáią rzeczam y ſprawam ninieyſzym y przyſzłym/ á nie przeſłym: przeto chcemy: áby wſzyſtkie náſze Conſtitucye/ ktore teraz ná Seymie w Wiślicy ſą wydáne/ y ktore gdźie indźie wydáne będą/ nie ściągały ſie ná przeſłe/ ále tylko ná ninieyſze y przyſłe cżáſy. A ták ieſli kto do Sądu pozowie kogo o Dźiedźictwo/ álbo o pieniądze zaſtáwne/ y onego do Sądu wyzowie: á ieſli ná ten cżás pozwány ná Roku záwitym nie ſtánie/ powodowá ſtrona pozyſce mianowáne pieniądze/ álbo dźiedźictwo: wſząkże pieniądze pozwánemu wrociwſzy.

Vſtáwy nie indźie/ iedno ná Seymie máią być cżynione.

Obie-

Kázimierz trzeci w Nießowey/ 1454. Liſt 95.

DBiecuiemy/iż żadnych Vſtaw czynic niebędziemy nowych áni Poddanym ná Woyne rußyć ſie kázemy przez Seymu: ktory ma być we wßyſtkich Ziemiách poſtánowion.

Krol vſtaw przećiwko Práwu nie ma czynić/ przez pospolitego dozwolenia.

Alexánder w Rádomiu 1505. Liſt 115.

BYż Práwá pospolite y vſtáwy Koronne nie iednego/ ále pospolity lud obowiezuią: dla tego ná tym Seymie Rádomſkim ze wßyſtkimi Krolestwá náßego Prelaty / Rádámi/Pány/ y Posły Ziemſkiemi ſtußna y wedle rozumu rzecz być rozumieliſmy/ itez vſtáwiamy: áby nápotym ná przyßłe czáſy nie niebyło przez nas y potomki náße ſtánowiono/przez ſpolneg Rad y Poſłow Ziemſkich zwolenia: coby było ku krzywdźie y vciſku Rzeczypoſpolitey / y ßkodźie y niepożytku kożdego człowieká: y coby miało być ku odnowieniu iákiemu Práwá pospolitego/ y wolnoſci pospolitey.

Vſtáwy nowe żadnego obowiezowáć niemáią ku trzymániu ich/ áż pierwey beda obwołáne.

Alexánder Krol 1505. Liſt 115.

ABy przez niewiádomość nowey vſtáwy kto nie był omylon: gdyby co przeciwko vſtáwie vczynił tey/ ktoraby nie była ku wiádomości wßech przywiedźioná: dla tego w Conſtitucyach náßych chcąc iáwnie poſtępowáć / ſkázuiemy: áby żaden niebył pierwey powinien ku chowániu nowey vſtáwy: ázby była przez obwołanie w Krolestwie obiáśniona.

Prożne ſą Práwá: iesli około nich wiádomości obwołánia nie będźie.

Sygmunt w Kráko. 1507. Liſt 1.

BYż prożne ieſt Práwo/ieſli nie będźie chowano: á chowáne być niemoże/ ázby ku wiadomości przyßło: dla tego wßyſtkie vſtáwy náße/ w iedno zebráć y ku wßech wiadomości wydrukowáć y oznáymić álbo obwołáć roſkázáliſmy.

Krol ſwą własną mocą Praw y Vſtaw ſtáwić niemoże.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

VStaw nowych nie będźiemy czynić / iedno zá zwoleniem Rad y Poſłow Ziemſkich/wedle ſtátutu Alexándrá Krolá.

Prożno Práwá czynić/ krom exequowánia ich.

Olbrácht w Piotrko. 1496. Liſt 98.

PRożno ieſt Práwá czynić/ktore wygißżáne álbo exequowáne nie beda.

Ksiąg

Ksiąg y Rozdziału pierwszego Część trzecia/

Około Pozwow/ Sądow/ przed Krolem Jego Miłością.

Od Krolewskiego Pozwu w Kancellaryey nic niema być brano ani dawano.

Aby przerzeczeni Poddani nasz w Kancellaryey naszey od Pisarzow nad sprawiedliwość niebyli obciążeni: skazalismy aby od Pozwow nic nie brano: Od Prokuracyey trzy grosze: od Commissiey z Mandatem dziesiec groszy: od Listow zwolenia na Dobra nasze Krolewskie/ dwa Złote: od inych Zapisow pospolitych dwie kopie: od kozdych Listow zamknionych sześć groszy: od Listow wiecznych na pargaminie z iedwabiem piec kop niech bedzie płacono. Sygmunt 1511. List 16.

W Pozwie vszczypliwe słowa y czci czyiey dotykaiące niemaią być wnaszane/ tak przed Krolem Jego M. iako y przed inym Sądem.

Majestat Krolewski Dekretem swym na wieczne czasy/ iako mocą Statutu/ wszystkim pospolicie tak Prokuratorom/ iako też inym osobam/ ktoregokolwiek stanu y zawołania byłyby/ roskazać y zabronić raczył: aby żaden Pozwu nieuczciwego y słow/ ktoreby czyiey poczciwości y dobrey sławie dotykać miały/ napisanych/ ani przed Mągestatem Krola Jego M. ani przed kozdy Sąd Ziemski albo Grodzki wnosić albo nań co sprawować nie smiał/ pod winą siedzenia iednego tegodnia w wieży: ktora winą ma być od tych odnoszoną/ ktorzy przeciwko temu Dekretowi niniejszemu przeciwnie czynić będą. Dekret Krola Sygmunta pierwszego

Na Pozwie/ ktory iest napisany na Syem/ Rok szostego dnia po przyiechaniu Krolewskim niech będzie napisan.

Iż niekiedy Rok Pozwow zamieszanie był pisan na Syem walny/ albo nie był pewnym mianowaniem dnia oznaczon/ Jan Olbracht 1496. List 106.

álbo ná długi czás był náznáczon: ſkąd przydawało ſie/ iż vbodzy niektorzy nie czekáiąc Roku/dla niedoſtátku wydatkow z Seymu odieżdżáli/ſkąd w nieſpráwiedliwości bywáli zániedbáni: ta tedy przyczyna poruſzeni vſtáwiamy: áby Pozew ſtrony Powodowey przeciwko pozwánemu/ ktory ma być ná Syem wálny/ w ſobie zámykał Rok / álbo dzień ſzoſty po przyiechániu náſzym ná mieſce Seymu/pod winą trzech Grzywien. A to dla tego: iż gdy wyndzie ieden tydzień po przyiechániu náſzym ná Syem/ Zdánia y Sądy beda ſpráwowáne:áby nakłády y wydátki wielkiemi ludzie nie byli vciśnieni.

Máłym Polánom do Wielkiey Polski / tákże Wielopolánom do Máley Polski czterzy Niedźiele w Pozwiech máią być zámierzone.

Sygmunt w Kráko. 1540.

BYły ſie zdáło nam y náſzym Rádam obciążliwo być obywátelom náſzym: iż gdy my w Ziemiách Máley Polſki bywamy/ pozwánym z inych Ziemi Máley Polſki był Rok krotki: to ieſt / áby przed námi (bo tak ná Pozwiech náſzych było piſano) we dwie Niedźieli ſtáneli: My ná prośbe Poſłow Ziemi Kroleſtwá náſzego vſtáwiliſmy:áby gdy my w Ziemiách Máley Polſki bedźiemy / obywátelom Wielkiey Polſki Rok we czterzy Niedźiele przed námi ſtánąć był náznáczon: tákże gdy my w Ziemiách Wielkiey Polſki bedźiemy/obywátelom Ziemi Máley Polſki czterzy Niedźiele Rok ſtánia przed námi był náznáczon: á tych Ziemi w ktorych ná ten czás mieſzkáć bedźiemy obywátelom/Rok we dwu Niedźiel niech ná Pozwiech wedle ſtárego zwyczáiu bedźie piſan.

Ani przed Krolem/ áni przed Stárоſtą Rok nie ieſt záwity.

Alexánder w Rádomiu 1505. Liſt 116.

W Wielkiey Polſzce ná prośbe onych Ziemi obywátelow poddánych náſzych ſkázuiemy y vſtáwiamy: áby przed żadnym Stárоſtą nie był Rok záwity / ná pierwſzym Roku: áby nie był mnieman wietſzey mocy Stárоſtá á niżli Krol: przed ktorym nie ieſt Rok záwity ná pierwſzym Roku: wyiąwſzy/ żeby ſie kto ná to poddał.

W ſpráwách vſzczypliwych w niebytności powodowey áni Krol / áni Stárоſtá niemáią vznáwáć/

áni

áni żádnego skázowáć: áż ktoryby śie o iáki vczynek wyznał/ álbo Práwem przewyćiężon był.

VStáwiamy/ áby w spráwách dotkliwych w niebytnośći Powodowey/ ktoremu należy/ áni My z potomki nászemi/ áni Stárostá nász nieuznawał/ áni żadnego skázował: áż przekonánego Práwem/ y tego/ ktoryby sie sam zeznał. Kázimierz wielki w Wiślicy. 1368. List 37.

Od Wiecowego Dekretu może kożdy do Krolá Jego M. áppellowáć.

BEdźie mogł kożdy áppellowáć od Wiecowego Dekretu do Mágestatu Krolá Jego M. iáko Praw wszystkich Páná wyższego: áby spráwiedliwośći dostąpił. Sygmunt w Piotrko. 1523. List 37.

Spráwy Kśiestwá Mázoweckiego ná Syem przypádłe/ Práwem onego Kięstwá máią być sądzone.

SPráwy wszystkie Slácheckie/ y wszystkich Poddánych nászych Kśiestwá Mázoweckiego/ przed Mágestat nász/ y Syem Krolestwá przez Appellácyą y ktorymkolwiek inym obyczáiem przypádłe/ sądzone być niemáią inym Práwem/ y obyczáiem/ iedno zwyczáymi y Práwem onego Kśiestwá: z ktorego zstárádawná sie weselą/ y onym sie sądzą. A tákowe Appellácye máią być chowáne/ wedle stárego zwyczáiu w Ziemiách Mázoweckich: ktory záwżdy zwykł być chowan. Z Státutu Mázoweck. List 134.

Sądowi ná Seymie náznáczonemu/ ieden álbo dwá z Rády/ álbo z Vrzędnikow Mázoweckiego Kśięstwá niech będą przysádzeni.

ABy Práwom y Zwyczáiom Kśiestwá Mázoweckieg̊ przerzeczonego nászego w czym sie nie vbliżyło/ á zwłaszczá ná Seymiech wálnych Krolestwá nászego: gdźie spráwy przez Appellácye do Sądu nászego zwykły sie stáczáć: obiecuiemy/ iż do Sędźi/ ktore ná sądzenie spraw ná Seymie Krolestwá náznáczymy/ iednego álbo dwu z Rad nászych/ álbo Vrzędnikow Kśiestwá onego przydamy Sędźi: ktorzy będą vmieietni około Vstaw y Zwyczáiow Kśiestwá onego. Sygmunt w Piotrko. 1538. Z Státutu Mázoweck.

Spráwy ná Syem przypádłe/ we Srzodę y w Piątek ná kożdy tydźień máią być sądzone: á po

zámknieniu Seymu dáley sądźić nie máią.

Sygmunt 1538.

ZWalamy/ áby spráwy ná Syem wálny Krolestwá przypádłe dwá dni w tydźień/ to iest/ we Srzode y w Piątek/ przez nas były vznawáne y sądzone: á gdy sie stánie zámknienie Seymu/ żaden potym w spráwách/ ktore ná Syem przypádną/ nie ma być/ áni będźie mogł być sądzon.

Około Pozwow przed Krolem Jego M. Nadwornych/ y inych Sądźiech.

Sygmunt 1511. List 18.

STáry Státut słusznym vmiárkowániem wykłádáiąc vstáwiamy: áby Prokurator ták ośiádły iáko nieośiádły / máiąc dostáteczną Prokurácyą y moc v Sądow stáwáć/ y wszystko czynić y spráwowáć/ co iego Pryncypałá spráwy y spraw sie dotycze/ też strone Pozwem Nadwornym pozwáć/ Sędźiego ruszyć/ y wszystko czynić/ co ku obronie spráwy iego przynależy: wszákże Zapisow áni nowych czynić/ áni stárych kwitowáć / áni pieniędzy zápisánych bráć będźie mogł/ okrom bytnośći swey strony Powodowey.

Pozew Nadworny tylko/ gdy Krol w ktorey Ziemi iest/ bywa.

Sygmunt w Piotrko. 1507. List 21.

IZ Termin/ álbo iáko mowią/ Nadworny Rok wielom ludźiom trudnośći przynośić zwykł/ dla tego: iż niekiedy ći/ ktorzy spráwy pospolite przy nas odpráwuią/ nieuważnie y vpornie od kożdego zwykli być pozywáni/ y w spráwách Rzeczypolitey zátrudniáni: vstáwiamy/ áby ná potym gdy my będźiemy w Ziemiách Máłey Polski/ żaden okrom tego/ ktory w onychże Ziemiách mieszkánie ma/ przed nas Nádwornym Pozwem niemogł być pozwan/ o summe w Státucie opisáną. Tákże gdy będźiemy w Ziemiách Wielkiey Polski/ tylko z tychże Ziem̄ Slachtá do Sądu Dworu nászego ma być pozywána. A spráwy przed námi nie skończone / do Powiátu pozwánego máią być odesłáne: ktore Sędźia Ziemski będźie sądźił / y ná Rocech o wszelką summe: o ktorą przed námi rzecz sie pocznie.

O Pozwie niespodźiewánym ná kogo przypádłym.

Káźimierz w Wiślicy. List 12.

GDyż w rozmyśle dobrym zależy mátká cnot discrecio/ to iest dobre rzeczy vważenie y rozeznánie: przydawa sie często-

ſtokroć: iż niektorzy naſzy ſludzy / albo ini iakokolwiek na Dworze naſzym poſtanowieni / albo v Sadu zaſtani / z traſunku nad nadzieie przed nas/ albo przed Sedziego bywaią wyzywani : y queſtie albo ſprawy / o ktorych namniey nie myſlili / bywaią im zadawane: a tak chcąc oboie ſtrone obwarować/aby rzeczonym obyczaiem pozwani z dobrym rozmyſłem y vważeniem na rzeczy ſobie zadane odpowiedali/ a Powodowe ſtrony w ſwoich ſprawach nie były omylane / vſtawiamy : iż gdy kto na Dworze naſzym albo na Sadzie bedzie znalezion/y przed nas albo Sedziego naſzego bytność obyczaiem przerzeczonym wyzwan:tedy Powodowa ſtrona / albo ſam Sedzia one ſprawe pozwanemu dowodnie ma przełożyć / y na piſmie bedzie powinien oddać : aby odpowiedał na też rzecz y pytanie.

Pozwowi Nadwornemu o Dziedzictwo albo o ſumme czterdzieści Grzywien/ Rok we trzy Niedziele ma być: a o mnieyſzą ſumme albo o krzywde/ nazaiutrz może czynić.

JEſli ſprawa bedzie o Dziedzictwo / albo o wielką ſumme Pieniedzy/ to ieſt o czterdzieści Grzywien: Rok przez Sedziego we trzy Niedziele ma być mu naznaczon : ale o mnieyſzy dług/albo krzywde ſłowną do iutra Rok niech bedzie przedłużon. Kázimierz w Wiślicy. Liſt 12.

Skázone ieſt to wyższe Práwo.

O Granice albo o Dziedzictwo/ żaden niemoże pozwać drugiego Nadwornym Rokiem. Z Zwyczáiu ziemie Krá. Liſt 121.

Ná potym iedno o Summe Pozwy Nadworne niech beda

UStawiamy/iż żaden pozwan przed nas Rokiem Nadwornym nie bedzie mogł / iedno o ſumme w Statucie opiſana. Sygmunt w Piotrko. 1517. Liſt 25.

O tych/ ktorzy ſłownie ſą pozwáni/ albo v Sądu dotknieni Krolewskiego.

JEDy kto dotkniony odeydzie od Práwá/ ma być ſkazan w przezyſku w tym/ o co dotknion ieſt : ale ieſli o winę bedzie dotknion/a odeydzie nie doſyć czyniąc za winę : tedy druga wine przepadnie/ to ieſt trzy grzywny ſadowi / a trzy ſtronie : o ktorą hnet ma być ſkazan w przezyſku. Zwyczay ziemie Kráko. Liſt 121.

Roki zá Dworem wedle Státutow niech beda náznáczáne.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

POzwy y Roki zá Dworem/ ktore tak zowa/ wedle Státutow o porzadku Pozwow y ich kładzieniu vczynionych/ niech beda náznáczáne.

W Sady Swieckie Duchowni wdáwáć śie niemáią/ iedno przy bytności Krolewskiey/ á w swoich spráwách własnych.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

POruszeni prosbámi Posłow/ y dla vspokoienia nienawiści/ ktora przeciwko osobam Duchownym prze niektorych wszeteczeństwá y Swieckich zwykłá byc poruszoná/ vstáwiámy: aby Duchowni ludźie trzymáiący opátrzenia Duchowne/ álbo Káplani/ nie mieszáli sie ná potym w sądy Swieckie: áni Prokurácyey spráwowáli/ álbo podpomagáli Swieckich osob: áni vrzędow Pisárskich/ álbo Podpiskow w Swieckich Sądziech niech ná sobie nie nosza: y do nich przez Sędźie Ziemiskie niech nie bywáia przypuszczáni. wyiąwszy ich własne spráwy/ álbo inych Duchownych osob: w ktorych spráwowániu y w Prokurowániu niech máią zupełna moc. Ale Stárostowie beda mogli miec Pisárze Duchowne: gdyż zá występki Pisárskie sámi odpowiedáć beda powinni. Wszákże w sądziech nászych przy osobie nászey/ gdy osoba swa ná Sądzie będziemy/ będźie wolno Duchownym osobam przy nas siędźieć y rádę dáwáć.

Sędźia y Podsędek/ kiedy Krol w ich Powiećie będźie/ ma ná Dworze Krolá Jego M. Sądy odpráwowáć: wszákże spráwy o Dźiedźictwá Krolowi máią opowiedáć/ á te Krol Jego M. z Pány sędźić ma.

Kázimierz w Wiślicy. 1368.

IZ z wielkości Sędźi/ iákosmy tego doznali/ w spráwách o iedney rzeczy rozmáitym obyczáiem y rozmie skázowano częstokroć: dla tego chcąc pewną liczbę postánowic Sędźi/ y zábieżeć roznośći przerzeczoney/ vstáwiamy: aby ieden w Krákowskiey/ á drugi w Sándomierskiey Ziemi Sędźie nászy byli. A gdyby sie nam przydáło do gránic ktorey Ziemie przyiechać: chcemy/ aby Sędźia y Podsędek Ziemie/ w ktorey będźiemy mieszkáć/

ßkáć / byli powinni ná Dworze náßym ſadźic y vznáwáć ſpráwy / obiáśniáiąc moc tychże Sędźi: aby ná potym w ktorychkolwiek ſpráwách wielkich / by też y Dźiedźicznych / niemogli dáley od trzech Niedźiel Rokow náznáczáć. Ale gdy bedźie Dźiedźiczna ſprawá / Sędźia álbo Podſędek bedźie powinien te ſpráwe przed námi przełożyć: ktorey vznánie áby przy bytnośći náßey y Pánow Rad náßych było odpráwowano / tego chcemy y ſkázuiemy. A ieſliby ſmy byli iáka ſpráwa zátrudnieni: tedy Sędźia z Podſędkiem y z ßeśćia álbo cźterzemi / ktorzy przez nas ku nim beda przydáni / Pány te ſpráwe Dźiedźiczną ſkázáć y vznáwáć niech máią cáłą moc.

Krol wieżdżáiąc do ktorey Ziemie y Powiátu / ma z Stároſty ſpráwiedliwość cźynić.

DBiecuiemy / iż záwżdy ná przyiechániu náßym do Ziem ktorychkolwiek náßych / w kożdym Powiecie / do ktorego ßczęśliwie przyiedźiemy / wßytkim proßącym ſpráwiedliwośći z Stároſtámi náßemi / one cźynić roſkázemy. Kázimierz w Nießowej Liſt 93.

Kſiągy Rozdźiału pierwßego Cźęść cźwarta /

O Referendarzach ná Dworze Krolewſkim / o Sekretarzu wielkim / y ſpráwách Vrzędowych.

Ná Dworze Krolá Jego M. máią być dwá w Práwie vczeni / Duchowny z Swieckim: ktorzy ſkárgi przesłuchane Káncellárzey odnośić máią / y wedle zdánia Krolá Jego M. odpráwiáć.

SLa iaſnieyßego cźynienia ſpráwiedliwośći / y odpráwowánia ſkárgi kładących / vſtáwiamy: aby dwá byli w Práwie vczeni / ieden Duchowny drugi Swiecki: ktorzy przez nas obráni máią zá Dworem iezdźić / á ci bedąc przyśiegli máią ſłuchać ſkárg: y te Vrzędnikom Káncelárzey Krolеſtwá náßego wiernie winni beda odnośić: ci lepak Sygmunt w Krako. 1507. Liſt 5.

zá náſzym y potomkow naſzych roſkazániem/ odpráwowáć beda wedle tego: iáko Práwo y Spráwiedliwoſc rádzić bedźie/ y iáko ſkárżacych ſie potrzebá bedźie potrzebowała. A niechay ſiedzą przyſłuchawáiąc ſkarg po Mſzy náſzey/ áż do godźiny obiedney: po Obiedźie záśie do Wieczerzey: abyſmy wolniey mogli rádam/ y inym ſpráwam náſzym przypilnowáć. Wſzákże ſpráwy Sądowne Sędźiemu wedle Státutu máią być zlecáne.

Referendarze w ſpráwy Sądowe wdáwáć ſie nie máią/ iedno tylko przy Krolu ſpraw máią słuchać.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

REferendarze náſzy tylko ſkarg á nie Sądow / wedle ſtátutow Kroleſtwá/ pilnowáć beda: áni ſie ná potym w Sądy Swieckie mieſzáć beda mogli/ tylko przy bytnoſci náſzey: gdy ſámi przy vznániu ſpraw obliczńie bedźiemy. Abowiem przy nas ſiedźieć/ y rádę dawáć beda mogli. ktore też wedle Státutow bedźiemy záwżdy náznáczáć: gdy beda wákowáć. A Sędźiowie y Podſędkowie Ziemſcy ſpraw ſłuchać / y one ſądźić ná Dworze náſzym beda / wedle Státutu Kázimierzá: ktory ieſt nápiſan na dźieſiątym Liśćie.

O tychże Referendarzach.

Sygmunt August 1550.

WEdle Státutu Roku 1538 Referendarze náſzy záchowywáć ſie máią.

Referendarze ſpráwy Niemieckie Krolowi referowáć máią.

Sygmunt August. 1550.

JEſt w Sądźiech Niemieckich wiele ſpraw Slachtá miewa: gdy ſie tákowe ſpráwy przytoczą: tedy ie z Rádámi / ktore przy nas beda/ odpráwowáć y ſądźić bedźiemy. A Káncellárya z Referendarzmi przyſłuchawáć ich bedźie / y przy ſtronách referowáć.

O Sekretarzu wielkim/ y Przywileiu iego.

Alexánder. Liſt 113.

SPrawa wielkości Sekretarzow: gdyż kożdy z Piſárzow y tákże z Komornikow chodząc do Komory Krolewſkiey Sekretarzem ſie zowie / poſtánowiono ieſt zá ſpolnym Krolá Jego M. y Prelatow / y Pánow zwoleniem/ aby ieden był záwżdy Sekretarz: ktory ma wiedźieć

táie-

taiemne odprawy Rzeczypospolitey. Ktory też będzie do tych taiemnic przypuszczon: ktore Kanclerzowi y Podkanclerzemu Krolestwa beda opowiedziane. Ktory też niech będzie pierwszy oczekawaiacy Prelatur / Dostoieństw / y inego Duchownego opatrzenia: y ten ma wnet po Kanclerzu y Podkanclerzym na takowe Vrzędy wstępować.

Wszakże Sygmunt Krol opatrzenie Kanclerzá/y Podkanclerzego/ y Sekretarzá wielkiego w mocy swey zostawuie. Patrz O KANCLerzu.

O Spráwách Vrzędowych: ktore przez Rusżenie álbo Appellácyą przed Krolá przypádną.

Od Vrzędu zgolá do Krolá niech będzie Sędzia Zamkowy ruszon.

OD Vrzędu w spráwách Vrzędowych zgolá do nas Sędzia Zamkowy niech będzie ruszon. Sygmunt w Piotrko. 1538.

Vrzędowe spráwy/ ktore przypádną przez Rusżenie przed Krolá Jego M. rychło niech będą odpráwowáne: áni z Roki Krolewskiemi niemáią być wieszáne. wszákże iesli ták záwieszą/ ma to być obwołano.

ROzumieiąc być wielki vcisk Poddánych nászych / aby spráwy Vrzędowe/ álbo skárgi/ ktore przed Sędzie Stárostow Krolestwá nászego przytaczáne bywáią/ á potym do nas przez Rusżenie álbo Appellácye przypadáią/ aby były z Roki Krolewskiemi záwieszáne/ iáko te/ ktore rychley odprawy potrzebuią: á żeby tych/ ktorzy sie skárżą/ spráwiedliwośc nie była odkładaná/ vstáwiamy zá prosbą Rad y Posłow Ziemskich: aby takowe spráwy Vrzędowe álbo skárgowe / ktore przed nas przypádną / nigdy ná potym nie były z inemi spráwámi odkładáne ná Roki nasze Krolewskie: ále tych/ ktorych Rok z Rusżenia álbo z Appellácyey náznáczony przypádnie / niech beda sądzone y odprawowáne: á temu nic szkodzić niema odłożenie Rokow nászych Krolewskich. To przykładáiąc: Sygmunt w Krákow. 1540.

aby

aby zawieszenie Rokow naszych Krolewskich tak było obwołano wszytkim Poddanym Krolestwa naszego: żeby do wiadomości wszystkich niewiatpliwey przyszło: aby nie wiedzac o onym/ darmo sie przed Mágestat nasz nie trudzili/obciażáiac sie pracámi y nakłady.

Ksiągy Rozdziału pierwszego Część piąta/

O Dobrách Stołu Krolewskiego/o Wykupieniu Dobr Krolewskich/o Ciężárách ná Dobrá Krolewskie/około obrony Granic y Kommisarzach/o Mińcy/ o Poborach/o Cłech/ y o Zupach.

Skárby niech Krol zbiera/dla szczodrobliwości ku Rzeczypospolitey.

Kázimierz trzeci. List 76.

ACz z powinności Krolewskiey szczodrobliwości/ ku wszytkich Poddanych pożytku y rozmnożeniu/okiem opátrowánia mamy pilność czynić: wszákże ku rozmnożeniu skárbow y pożytku Krolestwá naszeg tym skłonnieyszy być mamy: z ktorych Krolestwá y Poddanych nászych pożytkow/moglibyśmy słuszne opátrowánia czynić.

Krol niema oddáláć Ziem do Korony Polskiey należących.

Z Przywileiu Lodwikowego w Koszycách. 1374. List 40.

ALe iż Koroná Krolestwá przerzeczonego przez takowe successie mogłaby ktorymkolwiek sposobem być rozdzielona y rozerwaná/ y ktorymkolwiek sposobem zgwałcona: przeto obiecuiemy dobrym słowem pod przysięgą nászą/ te Korone Krolestwá Polskiego záwżdy cáłą/ zdrową/ y nieumnieyszoną záchowáć: y żadnych Ziem álbo części od niey nie oddaláć/ áni vmnieyszáć: ale one rozmnażáć y iey dostáwáć. iákoż ná Koronácyey nászey iesteśmy y byliśmy nászemi Listy obowiązáni.

Dobrá Krolewskie/ ktore ku Wielkim Rządom Krákowskim należą/niemáią być zastáwiáne.

Wlá-

Władysław Jágełło z Łáski Bożey Krol Polski/ Litewskie Książe / Naywyższy Pan y Dziedzic Ruski. ꝛc. y wybrány Krol Węgierski/ oznáymuiemy ninieyszym pisániem tym/ ktorym to należy / wszystkim: iż przypátrzywszy sie dobrze tego Krolestwá nászeg̃ dobrodzieystwom/ (w ktorym y wychowáni/ y ná wysokość dostoieństwá Krolewskiego iesteśmy podwyższeni) y ná vmyśle te dobrodzieystwá rozbieráiąc/ á chcąc ie wszeláką pilnością Krolestwu y Koronie Polskiey oddáć/ stáramy sie o dobrym postánowieniu iey. co nawiecey w ten czás zdamy sie sobie czynić: gdy tego Krolestwá dobrá/ y dzierżáwy w wolnym y niezáwiedzionym porządku y stanie/ iáko nawiecey możemy / záchowuiemy. Dla tego obiecáliśmy / y wiárą nászą obowiązáli: y teraz słowem Krolewskim obiecuiemy y záręczamy / y ninieyszym sie pismem obowiezuiemy / wszystkie Dobrá/ Dzierżáwy/ Miástá/ Zamki/ Miásteczká/ Wsi/ Młyny/ Stáwy/ Jeziorá/ y wszystkie ine Dobrá/ ktorymibykolwiek imiony álbo przezwiski osobliwie były názwáne/ ktore teraz y do tego czásu do Wielkich Rządow Krákowskich należáły/ dla Krolestwá nászego Polskiego przerzeczonego potrzeby/ y mocnego vgruntowánia / w wolnym y nie záwiedzionym záchowániu chowáć/ stáć/ dzierżeć / y mieć chcemy: ták iż żadnemu człowiekowi ktoregobykolwiek stanu/ záwołánia/ dostoieństwá był / rzeczone Dobrá / ktore do Rządow Krákowskich wielkich do tego czásu należą / álbo cokolwiek z nich/ wedle obligácyey nie zástáwuiąc ich záchowuiemy wolne/ y dla Rzeczypospolite/ y Krolestwá Polskiego stanu y rozmnożenia/ w cále mieć chcemy. A dla pewnieyszego świádectwá / Pieczęć nászę kazáliśmy záwieśić. Dan w Krákowie w Sobotę przed Niedzielą Białą / Roku Páńskiego 1440.

Władysław Jágełło. 1440. List 84.

O Státucie Krolá Władysłáwowym / de bonis magnae Procurationis: to iest/ o Wielkich Rządziech.

Státut Krolá Władysłáwá / o Wielkich Rządziech/ ták obiáśniamy. Gdyż Krol Władysław ná sie tylko/ á ná potomki swe ten Státut de non obligandis bonis magnæ Procurationis vczynił: á ná ty/ ktorzyby pieniędzy super ea bona dáwáli / poeny żadney nie włożył: tedy ták znáduiemy. Aby nikt tym Státutem pieniędzy swych / ktore był super bona magnæ Procurationis dał / nie trácił / áż do Státutu

Sygmunt August w Piotrkowie 1562.

Kro-

Krolá Alexándrá: ktory iako ſie ſuper omnia bona Regalia extendit: ták też aby od iego vchwały wßyſcy / ktorzy ſuper bona magnæ Procurarionis pieniędzy dawali/ álbo też donácye iákie otrzymáli/ temu Státutowi Krolá Alexándrá podlegli. Wßákże tego ták dokładamy: gdźieby ſie pokázały Caſtra Principalia, to ieſt/ gdźieby Sądowe Starоſtwá były w tych dobrách magnæ Procurationis: tedy tákowe Stárоſtwá Exequucyey Státutu Krolá Kázimierzá być podległemi znáyduiemy: to ieſt / że Summy ná nich zápiſáne ginąc máią. Znáyduiąc też to: iż Dożywocia ná tych to Dobrách magnæ Procurationis niemogą ſie zoſtáć/ ále ſkupionemi záwßże być mogą: gdyż cáłe á nierozdźielne być máią wßyſtkie zachowáne. wyiąwßy/ iżby tákowe Dobrá były też przed tym Státutem Władźiſłáwá Krolá zaſtáwione: ná tákowych ma też Dożywocie cáłe á nienáruſzone zoſtáć.

O tymże Státućie.

Sygmunt August w Wárßáwie. 1563.

POtym ná Státut Krolá Władźiſłáwá Jágellá/o Wielkich Rządźiech/ wedle ſpoſobu opiſánego w Conſtytucyey Seymu przeßłego/ Liſtyſmy tákże rewidowáli/zá tákowąż interpretácyą y wárunkiem: iáko w Conſtytucyách ieſt opiſáno.

Ziemiá Sándomierzká
niema być záſtáwiáná.

Kázimierz trzeći. 1479. List 85.

KAzimierz z łáſki Bożey Krol Polſki / wielkie Kśiąże Litewſkie / Ruſki/ Pruſki Pan y Dźiedźic / oznáymuiemy ninieyßym Liſtem / ktorym to wiedźiec należy/ wßyſtkim teraz y nápotym bedącym: iż my máiąc ná bacżeniu ſtáteczną wiárę / y wielką przychylność przeciwko Nam / y Kroleſtwu nászemu miłość / od Wielmożnego Janá z Rytwian Woiewody Krákowſkiego / Rycerzá y Senatorá nászego nam ßczerze milego: ktory to Jan Woiewodá chcąc wolą brátá ſwego Derſłausá niegdy Káßtellaná Krákowſkiego/y Stárоſty Sándomierſkiego wypełnić / y ſwą vprzeymą życzliwość przeciwko oſobie nászey naprzod / potym przeciwko Rzeczypoſpolitey Kroleſtwá nászego / y miłość oſobliwą pokázáć: Ziemię Sándomierſką / z Zámkiem/ z Miáſtem/ z Miáſteczki/ ze Wśiámi/ze Cły/Moſtowemi/y ze wßyſtkimi czyńßámi/dochody/pożytki iákokolwiek ku niey należącemi/odpußczáiąc y rozwezuiąc zgołá znáczne Summy / ktore od nas y od rodzonego Brátá nászego Páná Władyſłáwá Węgierſkiego y Polſkiego

Kro-

Krolá/ ná przerzeczoney Ziemi Sándomierskiey Zamku/ Mieście/ Miásteczkach / Wsiach / obádwá z nich mieli obowiązáne y zápisáne Listy też rożne nászе/ y przerzeczonego brátá nászego rodzonego/ Páná Władysłáwá Krolá/ w ktorych zapisy y obligácye przerzeczonych Sum̃/ z przyczynámi y wzgledy tám wyrażonemi / iásnie zámykáły sie / w moc nászе przez rece Wielebnego Páná Stánisłáwá z Kurożwiak Krolestwá nászeg̃ Podkánclerzego wrocił: y Ziemie przerzeczoney Sándomierskiey / tákże Zamku/ Miástá/ Miásteczek/ y Wsi skutkiem y dostátecznie/ nic sobie áni potomkom swym Práwá / własności Páństwá w tych Dobrách nie zostáwuiac / z tych Dobr wyiechał szczerą dobrą wolą swą dla rozmnożenia y pomnożenia Krolestwá. A żeby z przygody iákiey nieszczesney (czego Boże vchoway) wola iego przednie dobra/ ku rozmnożeniu Krolestwá nászego y Rzeczypospolitey przystoszowána / nie byłá sposobem iákimkolwiek złamána / álbo oszpecona: ninieyszym Listem w słowie nászym Krolewskim obiecuiemy/ obowiezuiemy/ zápisuiemy sie: Iż przerzeczoną Ziemie Sándomierską / Zamek / Miásto/ Miásteczká/ Wsi/ ze wszystkim álbo w częsci przez Janá Woiewode nam odkazáną/ y darowáną żadnemu człowiekowi/ ktoregokolwiek záwołániá/ stanu/ dostoieństwá/ y w ktoreykolwiek ták nászey/ iáko Krolestwá nászeg̃ potrzebie/ przygodźie/ w przypadku/ w Lennie nie damy/ áni zápiszemi/ áni przedamy/ áni dáruiemy/ áni zástáwiemi/ áni naymiemy do czásu álbo do żywotá ná wieki/ álbo ktorymkolwiek obyczáiem/ áni iákiey Summy pieniężney máley álbo wielkiey. Też y ku wydźierżeniu/ Arendźie/ naymu/ álbo pod imieniem wydźierżenia/ Arendy álbo naymu/ w tey Ziemi / Zamku/ w Mieśćie/ Miásteczkach / Wsiách/ álbo ktorychkolwiek przerzeczonych rzeczach / ták w częsci / iáko we wszystkim nie zápiszemy/ álbo zápisác dozwolimy/ wiedząc álbo nie wiedząc / prosto álbo nie sprostá / álbo ktorąkolwiek wymyslona przyczyną/ okázyą / y bárwą. Ktemu wszystkie okázye bárwy / sztuki przyczyny/ chytrości / zdrády/ wymysły/ ktorąkolwiek subtylnością wymyslone / nápisáne/ y włożone / żadnemu człowiekowi / ktoregobykolwiek záwołánia stanu płci álbo dostoieństwá był/ ktoryby przećiwko nászemu postánowieniu w cáłości / álbo w częsci wystąpił / álbo przećiwko niemu był/ álbo żeby ią zgwałcił / niechcemy być pomocne / áni go do iákiey wymowki y spráwowánia swego złego vczynku y wystepku onego nieprzypuścimy : áby nie miał być ćiągnion ku obwinieniu y karániu. A ieslibysmy sie ninieyszey nászey obietnicy obowiąskowi/ zapisowi/ sprzećiwiáli álbo one zgwałćili we wszystkim álbo

w częśći: y ieślibyśmy iákie w Lenno dánie / zápiśánie / dárowánie / przedánie / obowiązánie / w przerzeczoną Ziemie Sándomierśką / w iey Zamek / Miáśto / Miáśteczká / Wśi / Czynśze / Człá / y w ktorekolwiek dochody vczynili: tedy tákowe w Lenno dánie chcemy y śkázuiemy być nikczemne / nie ważne / y nigdy nie ma mieć żadney mocy / iáko tákowe: ktore ku śzkodźie Rzeczypośpolitey Krolestwá náśzego / y obrázeniu y ziátrzeniu mogłoby przyść. Nad to y perśone ktoregobykolwiek ſtanu y záwołánia byłá / ktoraby zapis álbo w Lennie dánie ná przerzeczoney Ziemi Sándomierśkiey / Zamku / Mieśćie / Miáśteczkách y Wśiách od nas / y od potomkow náśzych przyiełá / śkázuiemy: iż táki ma być zá tego poczytan: ktory Mágeśtat Krolewśki y Rzeczpośpolita obrázil: tákże go śkázuiemy náśzym y Krolestwá náśzeg Polśkiego iáwnym byc nieprzyiacielem / y zdrayca. A bedźiemy mieć moc My y potomkowie náśzy / y owśzem też y Rády Krolestwá náśzego beda mieć też moc człowieká ták złośliweg y chełpliwego od przerzeczoney Ziemie Sándomierśkiey / Zamku / Miáśtá / Miáśteczek / Wśi / álbo cześći ich / ktoraby ośiadł / przez wśelkiego Práwá / y Práwnego poſtępku oddálić / wygnáć / iáko pośpolitg Dobrá nieprzyiaciela y zámieśzácá. Ku ktorych rzeczy wśzyſtkich świadectwu / Pieczęć náśzá niniejśzemu Liſtowi ieſt záwieśzoná. Stálo śie to ná Seymie wálnym Piotrkowśkim / w Piątek przed Niedźiela Zapuſtna. etcęt. Roku Páńſkiego 1478. Przy czym byli naucżciwśzy y vczciwi w Pánu Chriſtuśie Pánowie świetego Kośćioła Gnieźnieńſkiego Arcybiſkup y Prymás / Zbignew Włocławśki / Andrzey Wármieńſki / Biſkupi: y Wielmożni y Vrodzeni Mathiaś z Bnyná Poznáńſki / Jákub z Debná Sándomierſki / Mikołay z Kutná Láńczycki / Woiewodowie: Jan z Oſtroroga Poznáńſki / Bártłomiey z Iwánowic Káliſki / Piotr Dunin z Práwkowic Sieradzki / Káśtellanowie: y inśzy Dignitarze y Vrzędnicy Krolestwá náśzego / y Dworzan bárzo wiele. Dan przez rece wielebnego Stániſławá z Kuroźwiak / Krolestwá náśzego Podkánclerzego.

Niechay pieniądze trácí: ktory ie dał ná Ziemie głowne / w ktorych ſą Stárośtwá.

Kázimierz trzeći w Nieśwowie 1454. List 93.

Dyż dobrá y dźierżáwy Stołu náśzego Krolewśkiego nietylko dla oſoby náśzey / ále y dla obrony y záchowánia Krolestwá wśyſtkiego / od początku ſą poſtánowione: obiecuiemy iż niebędźiem záſtáwiáć w pieniądze Zamkow y Ziem pierwśzych / w ktorych Stárośtwá ſą. A ieśliby od nas kto tákowe Ziemie

mie albo Zámki ták w zaſtáwie wźiał/pieniądze przezeń dáne tym ſámym niech trácí.

O Státucie Krolá Káźimierzowym.

Sygmunt August w Piotrkowiu 1562.

MAprzod Státut Krolá Káźimierzá Trzeciego dźiadá náſzego/ ták wykładamy: iż iáko ine wſzyſtkie/ták też y ten niemoże być rozumian áni wykładan / iedno iuxta proprium verborum ſenſum & tenorem: tákże ſie też nie ściąga áni ściągáć może / iedno ad Terras ſeu Diſtrictus, & Caſtra principalia, in quibus Capitaneatus conſiſtunt: to ieſt ná Powiáty/ Ziemie/ Grody álbo Zamki głowne/ álbo Sądowe máiące Jurisdycyą/álbo Sądy mocą rámienia Krolewſkiego ſprá-wuiące. Druga / iż iáko przed vchwałą Státutu tego wolno było Krolowi Káźimierzowi / y Przodkom iego Terras & Caſtra principalia ſine vllo dubio zaſtáwiáć: ták też iuż wiec po vchwale iego/ neq; Terras, neq; Caſtra principalia, in quibus Capitaneatus conſiſtunt/ to ieſt Stároſtw/ ktore Głownemi álbo Powiátowemi zową/ záſtáwiáć mu ſie in toto, to ieſt ogolem niegodźiło: iáko przed tym Lwow/ Sieradź/ Dobrzyń/ Sándomierz/ etć. były zaſtáwiáne/ á to dla Korony roſtárgnienia: álbo też dla tego: áby Stároſtowie zakupni iuż nie iáko Stároſtowie/ále iáko bonorum poſſeſſores ſprawiedliwośći ludzkiey nie omieſzkiwáli. A iáko ten to Státut tylko ſie ad Terras & Caſtra principalia non obliganda ściąga: ták záśie ná ine minutiora bona, to ieſt oppida & villas ściągáć ſie nie może. Bo nie záwárł ſobie im Krol też: áby in parte, to ieſt oddźielnie Miáſteczek / Wśi / y inych gruntow záſtáwiáć y dárowáć był niemiał. A ták tákowe zaſtáwy y dárowizny w cále zoſtáwiamy/ani Exequucyey podlec máią/ znáyduiemy: áż do Státutu Krolá Alexándrá. Ktory iáko ſie in vniuerſa bona Regalia ściąga: ták też od iego vchwały donácye y obligácye wſzyſtkich imion Krolewſkich/bądź to iuż Caſtra principalia, bądź to Wielkich Rządow / bądź to iuż iákiekolwiek grunty Stołu Krolewſkiego/podług własnego Státutu/ y podług oprawy Krolowey Zophiey/ Exequucyey ſą podległe. To też ktemu zá potrzebne być znáyduiemy: iż ieſliby kto był ználeźion ná tákowych Stároſtwách Summy máiąc / przez Exequucyą był odſądzon / á ty Summy pierwey doſtályby mu ſie álbo przodkom iego w dźiale przeciwko oyczyźnie: tedy tákowy mocen będźie w Oyczyźnie dźiału repetowáć: á on/ ktorego Oyczyznę w dźiale dźierżał/znáyduiemy mocą vchwały niniejſzey/

preſcripcya żadna nie ma mu dźialu bronic: áni zakłády żadnych zapiſow niemáia ſie nań ściągáć. A ták to ſpecialiter ktemu obiáśniamy: iż ieſliby on ná Krolestwie bedąc brał wietſze dochody roczne: tedy przy repetycyey dźialu/ powinni beda przyiacielſkie poſądzenie vczynić/ y o nie ſie vgodźic. A ieſliby był należion z wietſzemi pożytkámi/ á niechciał znaláſku tákiego nágrodźic temu/ ktory ná Oyczyźnie zoſtał był: tedy dopiero przyydźie mu przyśiegá ná nakład naprawy Oyczyzny: y bedźieli on/ co ná Krolestwie dźierżał/chciał z nim brać dźiał; tedy podług iego ſámego przyśiegi/ nakład on naprawy Oyczyzny pro ſua parte powinien bedźie odłożyć. A ieſliby też wźiął był ku onemu Krolestwu co Dźiedźictwá dźialem/ tedy to w dźiał ma położyć. Gdźieby też kto po dźiale w Oyczyźnie zbudował ſie/ álbo w onym budowániu Zamek wymurował/álbo Miaſteczko záſadźił: nie bedźie powinien dáć dopuścić dźiału/ ále ták wielki płác/ iáko by z dźiału przyść miał w Zamku/w budowániu y w przygrodźie/ ma indźie wydźielic y vkázáć tám: gdźie ſie bedźie widźiáło obiemá/ á ſpolnie ſie ná tozgodźili. A gdźieby ſie niezgodźili: tedy tám/ gdźie ſpolni przyiaciele vkáżą. Zá potrzebne też to rozumiemy opátrzyć: Jż ieſliby kto złaczáiąc Summy po tym to Kázimierzowym Statucie/ álbo odnawiáiąc ſtáre Liſty/álbo też z iednych dobr Krolewſkich ná drugie Summy przenoſząc pokázał: iż tákowe ſtáre Liſty Krolowie do rąk ſwych brali/ álbo też iákożkolwiek przy Káncellaryach zoſtały/ á w nowych Liściech nie byłoby dotkniono dat á zaſtaw ſtárych: tedy tákowy żaden nie ma byc od Summy odſądzon. Gdźieby też wiec ratione iákiey contentácyey Summy ná Krolestwie vpuścił/ to ieſt przed Alexándrowym Statutem zápiſáney/w cześći álbo we wſzyſtkim: álbo też dla tego/ aby mu ná pożyteczniejſze imienie Summá przeniesiona była chocia mniejſzá: á gdźieby wiec nie było miánowánie w Liście poſledniejſzym/ iáko wielką Summe odpuścił: tedy ma tego przyśiegę dowieśc/y obiáśnić co był odpuścił. A gdy dowiedźie: tedy mu tákowe Summy wrocić bedźiem powinni/ pierwey niżliby z iákiegokolwiek poſſeſſiey zſtąpił/ ieſliby dożywocia ná tym to imieniu nie miał.

O tymże Státucie.

Sygmunt August. 1563.

PRzetoż náprzod ná Státut Krolá Kázimierzá Trzeciego Dźiáda naſzeg̃/ de Caſtris principalibus Liſtyſmy rewidowáli/ zá tákową interpretácyą y wárunkiem/ ktora ieſt Conſtitucya Seymu przeſzłego vczyniona: doſyć czyniąc ná wſzem ſtátutowi y deklaracyey iego/ y wárunk iego w zupełney mocy zoſtáwuiąc.

Dobrá Krolewskie w potrzebie Rzeczypospolitey iedno ná Seymie walnym máią być zápisowáne/ á to tylko ná wydźierżenie: á ináczey kto czyniąc/ cześć y pieniądze tráćić ma.

IZ z dobr Stolice Krolewskiey stan Krolewski zwykł osobne miec opátrzenie: á gdyby tego nie było/ tedy stan Krolewski muśiałby byc podeymowan pomocámi/ ktoreby wszystkich doległy: á ták wiele potrzeb w Krolestwie nośic sie przydawa: że też y pospolitemi pomocámi niepodobieństwo dosycby im vczynić. A ták opátruiac stan Krolewski y potrzeby przypadáiace/ á żeby zá czásem mogły być wyswobodzone wszystkie dobrá Stołu Krolewskiego/ vstáwiono iest/ y przez Mágestat Krolewski ma być vtwierdzono: iż dobrá Krolewskie/ gdy beda wykupione/ álbo ktorymkolwiek obyczáiem przypádna ná Krolá Jeg̊ M. iuż wiecey nie máia byc zástáwiáne/ áni dárowáne przez Mágestat Krolewski: chybá żeby ná wálnym Seymie ná potrzebe Rzeczypospolitey Pánowie Rádni zwolili zástáwic/ dárowáć/ álbo zápisáć. Dla tego Krol Jego M. żadnemu ná potym do Sum̄ pierwszych ná Dobrách Krolewskich nic przypisáć niema: á iesliby przydał sie być zapis/ tedy y to ná Seymie wálnym z zezwoleniem Senatorow Koronnych być ma. A choczeby y ták było: tedy iednák Dekret wiecznȳ czásom służący wyszedł táki: iż nikomu żadnych dobr Stołu Krolewskiego nie ma Mágestat Krolewski zápisáć/ przez obowiasku wydźierżenia. A ktoryby przeciwko temu Státutowi pieniadze ná dobrá Krolewskie dał: táki tráci y cześć/ y pieniądze: ktore ma zápisáne.

Alexánder w Piotrko. 1504. List 114.

O Státućie Krolá Alexándrowym.

STátut Krolá Alexándrá Stryiá nászego ták gi wykłádáć y rozumieć náyduiemy: iáko słowá teg̊ Státutu sámy w sobie brzmią y obmawiáią: y w mocy swey gi zostáwuiemy. A ták wszytkie po tȳ to Státucie dániny/ dárowizny wieczne/ feuda álbo lenná/ też y przedánia násze y przodkow nászych/ tákże też funduszе y nádánia wszystkich Duchowieństw iákożkolwiek zápisáne/ máią być y są tym Státutem kásowáne/ á w niwecz obrocone: iáko te/ ktore są Práwu

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

pospolite^v przeciwne nalezione / y osadzone / we wszystkich Páństwách y Kśiestwách do Korony należacych / ták w Kśiestwie y Ziemiách Pruskich / iáko Zatorskim y Oświecimskim Kśiestwie: gdyż te Kśiestwá pod iedną pieczęcią y laską Koronną są. Tákowe wszytkie imioná dáne infeudowáne y przedáne w Ziemiách wyższey omienionych / przypadáią w rece násze y Rzeczypospolitey: ostáwuiac w mocy feudá y lenná Kśiążąt Pruskiego y Pomorskich: z ktoremi prze potrzebe y dobre pospolite / zá zwoleniem stanow Koronnych / te lenná vczynione y nádáne są zdawná.

Co sie tknie Woiewodztwá Mázoweckiego / to nie podpoda pod Exequucyą Státutu Alexándrowego / áż do dánia y vprzywileiowánia Státutow y Wolnośći ich / zá pánowánia świetey pámieći Krolá Sygmuntá Oycá nászego: zá ktoreg̃ pánowánia do Korony per successionem przypádły: czego datá ich Státutu szerzey świadczy / y obmawia.

Alexándrowym.

Sygmunt August w Wárszá. 1563.

Aze ná ostátek ná Státut Krolá Alexándrá Stryiá nászeg̃ / De bonis Regalibus, Listy tákże wszytki z wielkąsmy pilnośćią / z Rádámi Koronnemi / y z Posły Ziemskiemi rewidowáli: á z osobná ná káżdy rády ich słucháli / y skazánia przy wszech czynili / nie folguiac stanom żadnym ze wszech Páństw Koronnych / ná káżde dárowizny / Lenná / zastáwy / dożywocia / frymárki / y fundusze / po Alexándrze: wszystki ty wynáláskiem y deklárácyą Seymu przeszłego / y ktemu zá rádą Senatorow Koronnych / y Posłow Ziemskich odpráwuiac / dobrze sie Listom przypátruiac / Dekretásmy czynili / y z łáski Bożey dokonáli. Jákoż iuż wszystki mocą vchwały pospolitey Seymu przeszłego Piotrkowskiego / y teraznieyszeg̃ Wárszáwskieg̃ / z zwolenia Pánow Rad Koronnych / y Posłow Ziemskich vtwierdzamy w zupełney mocy / wárunki wszelákie w Constitucyey łońskiey opisáne ostáwuiac o tych Artykulech wyższey miánowánych. A ći wszyscy / ktorzyby byli pozwáni / vigore Cõstitutionis Seymu przeszłego Piotrkowskiego o Euikcyą / bądź to o Summy / bądź to o Dobrá: tedy Roku mieć niemogą pierwey / áż ná Seymie przyszłym Koronnym: y ktoby interim ináczey zá Dworem nád kim otrzymał / irritum & inane.

Státut Alexándrow.

Stá-

TAtut Alexandrow o Dobrach Stolice naßey Krolewskiey deklaruiąc zwalamy: aby Dziedzictwá/ ani Lenna wieczne nie były nigdy dawane. Zastawy á zapisowánie Sum na imionách Stolice naßey gdzieby być musiały/ proprer grauem neceſsitatem Reipublicę: tedy nie inaczey aby były/ iedno ná Seymie walnym Koronnym/ zá iednoſtáynym pozwoleniem Rad naßych Koronnych Duchownych y Swieckich/ y Poſłow Ziemſkich/ ad extenuationem. A gdzieby zaſtáwá takowa ad extenuationem być musiałá: aby to w Conſtytucyą onego Seymu było wpiſano/ ná iaką potrzebę Rzeczypoſpo. y iák wielką Summá/ y ná ktore imioná takowa Summá wziąc ieſt pozwolona: exceptis Caſtris principalibus, & bonis magnę Procurationis, & Terra Sandomirien. Zoſtáwuiemy iednák w mocy y w ßáſunku náßym dobrá wßyſtkie ná nas/ álbo do Stolice naßey Krolewſkiey przypadłe/ y ktore potym przypádáć będą przę nie ſłużenie Woyny/ Iure caduco, inſcripto, donato od kogo/ wedle Statutu. O czym Conſtytucya dwuletnia Piotrkowſka ßerzey świadczy/ Articulo O karániu wyſtępnych. Sygmunt Anguſt w Piotrko. 1565.

O Dożywociach.

IEſty Dożywotne od Nas dáne/ we wßyſtkim wedle ich brzemia álbo opiſánia przez nas będą chowáne. Sygmunt 1538.

O tychże Dożywociach.

ABy też y to iákiego zátrudnienia około dożywoć/ ktoreby Práwu pospolitemu przeciwne nie były/ nieczyniło/ ták o tym znayduiemy: iż Dożywocie ná káżdey stárey Summie ieſt dobre. Sygmunt Anguſt 1562.

Dożywocie Oycowi z Dziecmi dáne/ á chocia też dzieci niebyłyby miánowáne expreſsè, á Oćiec przed tym Seymem gdzieby iuż vmárł/ á Dzieći in poſſeſsione zoſtáły: tedy ieden w Dożywociu z nich/ á nie wiecey/ ma zoſtáć/ znayduiemy. bo nie ma być rozumiano zá expectatiuè ani ſolidè.

Dożywocie Brácicy dáne bądź dwiemá/ bądź wiecey/ gdzie káżdy pro ſuo intereſſe vżywa go/ tho ieſt rozdzielna álbo nierozdzielna máietnośćia/ iż gdy z nich vmrze ktory/ tedy oni drudzy iuż w nie dożywocia ſucceduią/ tylko w ſumme/ ták iż oná część vmárłego ieſt ná ſkupie/ chocia w tym to ták expreſsè nie ſtoi/ nie ieſt ſolidu ani expectatiua: á ieſli niemáß Summy ná takim imieniu/ tedy także ma być rozumiano.

Dożywocie Oycowi z Synem dáne / gdźie wiec Synowi possessionem puści przed ninieyszym Seymem/ álbo concluzya Seymowa / nie iest expectatiua: exceptis Sądowych miesc. Gdyż Statut iest: że Officia Sądowe máią być dawáne ætate, intelligentia benè vigentibus: á tak ná to ma być báczność w tákowym vstępowániu / aby był & ætate legittimabilis. Gdyż Státut mowi de personę præsenti statu, non de futuro.

Dożywocie dwiema brácicy dáne coniunctim & separatim, gdy ieden drugiemu tego chocia ex nunc vstępuie / álbo przed concluzya tego Seymu/ nie iest solidum ani expectatiua.

Dożywocie Mężowi z Żoną dáne / á iednoby z nich vmárło álbo vmrze: tedy superstes w Dożywociu zostáwa.

Dobrá nászе Krolewskie dáne komu do pewnego czásu zámierzonego/ nie máią być dłużey trzymáne: tylko ad vitam vnius personę ex nunc possidentis.

O Dożywociách ná Dobrá Krolewskie.

Sygmunt August w Lublinie. 1566.

Dożywocia nie máią być dawáne ná dobrá stołu Krolewskiego należące/ gdźieby stáre Summy były ná dobrách nászych Krolewskich: iedno ktoby chciał vpuścić nam przynamniey czwarta część summy głowney zápisáney stárey: w ktorey one dobrá dzierżáne były / álbo dźierżeć sie miały. A wszákże wszytkie ine Dożywocia / według Constytucij pierwszych zostáwáć y dáwáć sie máią.

O Arendách Dożywotnych / y Dożywociách golych / álbo de plano.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

Páнowie Rády niechcąc sie wdáć w długie tu interpretácye Legum, iedno z vprzeymey chuci á miłości swey szukáiąc aby było wychowánie stanu nászeg̃ Krolewskiego / y obrona Rzeczypospo. przyzwalaią dobrowolnie ná podwyższenie Arend Stárostw y Dźierżaw nászych/ ostáiąc mocnie przy Dożywociách nádánych: ktore zspolnego nie dawnego zwolenia Rad y Postow máią być mocno dźierżáne: y ktore też dożywocia Arend/do żywotá káżdemu trzymáć mamy. A wszákże ktorzy chcą ná liczbie zostáć/to im będzie wolno. Co sie tycże golego dożywocia/ ná ktorych Sum̃ nie było/ álbo y teraz niemáß/ álbo bywszy vpádły: tákie też máią mocno zostáć ad vitam ad præsens possidentis, tym obyczáiem: aby też nieco postąpili do Skárbu nászego / iáko y ci: ktorzy Arend podwyższyli/ á to przy Rewizyey nowey.

Tákó-

Tákowaſz Vſtáwá.

Sygmunt August w Piotrko. 1567.

ARendy dożywotne dożywocia gołe/ y podwyżżenie Arend/ z ktorych Poſſeſſorowie/ według Conſtituciy przeżłych/ nieco poſtąpić byli powinni/ tak declaruiemy: Iż piata cżeść dochodow wżelakich/ według Inuentarzow Rewizorſkich/ ma byc z gołych dożywoc. A co ſie tycże Arend podwyżżenia: tedy Arende oddawży ſpełna do Skarbu/ oſtatek co zoſtanie dochodow przy Staroſcie/ wedle Rewizorow/ ktorzy byli y na potym beda/ piata cżeſc do Skarbu naſżego dawać maia: á to ma być rozumiano zá podwyżżenie Arend: y dżiać ſie to ma pod wina w Conſtytucyey Lubelſkiey opiſana/ nayduiąc iż ty wżyſtki afficit Conſtytucya Lubelſka: ktorzykolwiek tu ná tym Seymie nie oddadzą cżwartey cżeſci/ nieco z dożywoc gołych/ y podwyżżenia Arend: ponieważ że tu ieſt to podwyżżenie Arend/ y nieco z dożywoc gołych mianowáne y declárowáne: y tu iuż ma być oddawáne wedle Conſtytuciy Seymow przeżłych.

O Dożywoćiach ná ſtráconych Summach.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

JEżieby też kto máiąc pierwey Dożywocie ná Dobrách ktorychkolwiek náżżych/ potym wieczność ſobie otrzymał ná nie/ ktoraby mu przez te Exequucya vpáść muſiała: tedy przy dożywociu zoſtać każdy má.

Dożywoćia ná ſtárych Summach.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

JAż Dobrá náſże Krolewſkie w ſtárych Summach máłych ſą/ á do ſkupienia ich/ prze Dożywocia/ trudnoby kiedy przyść mogło: opátruiąc w tym náſże y R. P. náżżey potrzeby y pożytek/ y náśladuiąc przodki náſże/ że też to zá nich bywało/ vſtáwiamy: żebyſmy iuż od teg cżáſu ná ſtárych Summach inakżżym ſpoſobem Dożywocia nie dawali: iedno zá odpuſżczeniem nieco Summy/ álbo zá iaką extenuacya ſłuſżną.

O Złaczeniu Sum y odnawiániu ſtárych Liſtow.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

TEż to dla zátrudnienia iákiego ludzkiego opátrzyemy: Iż ieſliby też ktokolwiek po dácie tego Státutu Liſty ſtáre álbo odnawiał/ álbo też Summy złaczał/ álbo ſtrácone/ zgorzałe v Krolow Polſkich odnowione otrzy-

otrzymał albo przenioſł: á takowe Liſty chociaby niebyły inſerowáne/ albo ieſliby ich daty niebyły wpiſáne/ áni też ná ten czás Krolow miánowánie: tedy takowe Liſty zá ſtáre á przed Státutem wydáne máia być rozumiáne/ y pod ſtráte Sum tego ſtátutu że niemáia podlec/znayduiemy. Wyiawſzy iżbyſmy albo ſtáre Liſty oryginały pokázali/ á iáſnie dowiedli ná Seymie: iż tákowa zaſtáwá byłá po Státucie tym Krolá Alexandrá. Wſzákoż nie metrika tego dowodzić mamy ták po tym to/ iáko y po wyżſzey opiſánym Kázimierzowym Státucie.

O Sadzeniu ſtárych Liſtow.

Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1562.

TEm / oſtrzegáiąc áby żaden w tey Exequucyey nád ſłuſznoſc obciążon nie był/ vſtáwiamy: Iż ieſliby kto ná dánine od nas álbo też od Oycá náſzego/ po Státucie Krolá Alexándrá Stryiá náſzego otrzymána/ nálazł iákie ſtáre Liſty: ktoremi Liſty mogłby to iáſnie pokázać/ że takowe dobrá były nie náſze: tedy takowa wątpliwoſc ma być ſadzoná ná Seymie wálnym. A ieſliby to było ná Seymie tym to náleziono / iż takowe dobrá były od nas dáne/ á nie należáły ſtołu náſzemu Krolewſkiemu / álbo też w iákich Summach álbo Przezyſkach też były przez przodki náſze komu odiete: tedy takowe dobrá podle náłáſku Seymowego z Rádámi Koronnemi Będźiem powinni temu / komu będźie należáło / wrocic / á onego przy nich záchowáć.

Item/ Jeſliby też przez nas álbo przez Przodki náſze komu były dobrá confiſcowáne/á potym takowe dobrá były przez nas álbo też przodki náſze záśie wrocone álbo dáne pirwſzym Poſſeſſorom/álbo potomſtwu ich: takowe dániny máią zoſtáć cále á nienáruſzone: áni Exequucyey podlec máią: y też takowe dobrá ná łáſce náſzey záwſze záwiſty.

Ktemu/ieſliby kto okázał: że mu przeciwko Práwu od nas/ álbo od Przodkow náſzych dobrá iego Dziedźiczne wźiete były/ y ſá: tedy przy Rewizyey Liſtow / gdy to legittimè od tegoſż okázano będźie przez Liſt iego y Munimentá / że tho iego własnoſć/ & nullo lure wźietá: o takowe dobrá będźiemy powinni ná Seymie wálnym vznánie vczynic przy Rewizyey ieg Práwá.

Sadzenie ſtárych Liſtow.

Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1565.

DKolo ſadzenia ſtárych Liſtow/ ktoreby kto miał ná imioná przez nas álbo przodki náſze/ nullo lure wźiete: to odkładamy do drugiego bliſko przyſzłego Seymu Koronnego/ in eodem

eodem vigore, iáko tu teraz ná ten Syem z przeszłego Seymu Wárszáwskiego odłożono było. A tákże też y cognicya około Listow Swidrygáłá / Lwá / y inych Kśiążąt / około ktorych Listow ná przeszłym Seymie Wárszáwskim przy Rewizyey nieiáka roznicá była / y tu sie ná ten Syem odłożyłá / do drugiego blisko przyszłego Seymu Koronnego odkłádamy.

Listy Lwá Swidrygáłá.

A W dálszym teyże Constitucyey przegłądániu / o sądzeniu stárych Listow Lwá / Swidrygáłá / y inych Kśiążąt / ktorych cognicya ná ten Syem byłá odłożoná / ták cum Ordinibus Regni náleźliśmy: Iż ktożkolwiek zá Listy temi iest in possessione bonorũ quoruncunq; przy niey ma być záchowan perpetuè & in æuum, iuxta tenorem earundem Literarum.

Sygmunt August w Lublinie 1566.

O Rewizyey Listow.

GDyż zá nagłą á gwałtowną potrzebą / ktora nam przypádłá w Kśiestwie Wielkim Litewskim / niemogliśmy do tego przyść: ábyśmy byli mogli Rewizyą Listow Exequucyey podległych rozsądkiem Seymowym rozsądźić: zdáło sie być zá lepsze Nam / y wszystkim stanom Koronnym: ábyśmy te Rewizyą wedle Vniwersału ná ninieyszy Syem wydánego wszystkich Listow ták Koronnych / iáko też y inych Kśiestw Pruskich / Ruskich / wszystkich stanow Koronnych ná przyszły Syem zá rádą Rad nászych Koronnych y Pruskich / y przyzwoleniem Posłow od Rycerstwá przełożyli. Iákoż iuż vchwałą tą to cáłe á nienáruszone odkłádamy ná Syem przyszły / z tym opátrzeniem: áby káżdy zá swym Práwem / iákie ma / dźierżał spokoynie dobrá te / ktoreby Exequucyey podległy / ták w dáninach / zastáwach / y w dożywociach áż do przyszłeg̃ Seymu: ktory iuż skłádamy w Lomźie ná Swietj Marcin: przed ktorym powiátowe Seymy słożymy. A ten Syem spolny z Litwą y z Prusy będźiem powinni wedle Státutow złożyć: y támże iuż w doskonáłą Exequucyą przywieść te Vnią y Incorporacyą tym obyczáiem: iáko Przywileie spolne ták dawne / iáko też zá Krolá Alexándrá Stryiá nászego vczynione vczą: á tám ná tym Seymie wszystkich Státutow y Przywileiow Koronnych debitam Exequutionem przewiedźiemy / y vczyniemy.

Sygmunt August w Piotrkowie 1562.

Zátáione

Zátáione Listy.

Sygmunt August w Warszawie. 1563.

AIż to być może: że sie nie wszyscy z Listy swemi ná Dá niny/Zastawy/Lenná/albo Fundusze okázali/chcąc w tym przed inymi vlec: przeto my wszystkie Rewizye y Dekretá nasze / ktoresmy ná tym Seymie ná Listy tákowe czynili / do Powiatow iáko ktoremu należą / im narychley będzie mogło być / oddáć roskázemy / á do Prus ná Sądy ich Ziemskie: áby tám Slachtá wiedząc y máiąc terminacyą Dekretow obáczyć mogli: ieśliby sie kto vtáił. A gdźiebysmy my wiádomości iákiey dostáli/ iżby sie kto z tákowemi Listy zátáił: tedy to ná przyszłym Seymie proponowáć mamy. A gdy to Syem naydźie być rzecz słuszną/pozwáć tákowego ná tęże Syem mamy: á tám rozsądek o nim táki/ iáki sie Nam y Rádam nászym zdáć będźie/vczynimy. Káżdy tedy/ ktobykolwiek był należion/ co sie z Listy swemi Exequucyey podległemi vtáił / nie tylko tákiż Dekret iáko inni odnieść ma / ále y iuż dobrá tákie puścić będźie powinien

O tychże Liśćiech.

Sygmunt August w Lublinie. 1566.

COnstitucya o Liśćiech zátáionych/zá prosbą Posłow Ziemskich/y zá przyczynámi pewnemi/wniwecz obrácamy: y wszystki spozywáne ku tey Constitucyey wolnemi czyniemy od Pozwow: tákże też y o Stácye: iż ci / ktorzy ich nie dawali / á dáwáć powinni nie byli/dáwáć ich powinni nie będą: á nam o dobrá nasze iuxta præscriptum Statuti czynić/y onych dochodźic wolno zawsze będźie.

O Przysiędze y Dźiale.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

ALe ieśliby sam/á nie przodek iego/ktoryby tákowe Listy odnawiał/był iáką wątpliwością podeźrzánym/ około przypisánia Sum̃: tedy tákowy ma tego przysiegą podeprzeć: iż tákowe Summy nie ná oszukánie áni szkodę Rzeczypospolitey są przypisáne. Toż też o Summách w dźiale wźietych po tym Státucie ma być rozumiano: iáko wyższey przy Státucie Krolá Kázimierzá iest opisano: to iest: iż ktoby Summy odsądzon był w dźiale ia pierwey wźiawszy / ma dźiału w Oyczyźnie repetować: prescrypcya żadna tákowy dźiał moca Státutu tego niema być bronion. Tákże też o Donácyách w dźiale wźietych ma być rozumiano.

O Sum-

O Summach nowych ná Krolestwie.

Sygmunt August w Piotrkowie 1562.

TOsz o Summach Pieniężnych ná imionách nászych Krolewskich zápisánych ma być rozumiano: Iż wszystkie Summy po Statucie Krolá Alexandrá zápisáne/trácone być máią. Bo choćby też y w takowych Liściech Extenuácye były nápisáne: tedy iż nie sá pro neceſsitate Reipub. pożyczáne/ Extenuácya też zostáć niemoże: dla tego słusznie ginąć máią. Bo ná to wszyscy Pánowie Jch M. Rády / y Posłowie sie zgodźili: że nie były takowe neceſsitates Reipub. dla ktorychby mieli Krolowie Polszcy dobrá Rzeczypospolitey zástáwiáć. Bo ieśli były neceſsitates iákie/ tedy były ták wielkie podátki: że nietylko one neceſsitates odpráwowáli/ále też ieszcze tych podátkow zostawało. Zostáwuiąc to iednák rozsądkowi Seymowemu: ieśliżby Listy Krolá Sygmuntá były pokazáne: ktore w Pruskie Woyny pro neceſsitate Reipub. ná zástáwy dawał. Od Státutu tego wárunek czyniąc/ tákowe Listy máią być osobliwym Sądem sądzone.

O Zastępcy.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

TO też opátrzyć chcemy: Iż gdźieby sie trafiło/żeby kto w tym czásie/ iáko iest Krolom Polskim rzecz záwárta/ iákiekolwiek dobrá Stolu Krolewskiego v nas vprosił: á po tym máiąc to zá Dziedźictwo komu inszemu przedał / álbo iákimkolwiek sposobem zbył / álbo iákoźkolwiek zástrymárczył / álbo też máiąc Summy zápisáne ná tychże dobrách Krolewskich / á w tychże Summách tenże obligatarius zástáwił: tedy Krol nie onego/ komu dał álbo Summe zápisał/ pátrzyć ma/iedno Possessorá: ktory dobrá Rzeczypospolitey dzierży. To iest: że sie w te dobrá Rzeczypospolitey vigore Státutu wwiązowáć będźiemy: á on / komu Possessyą wezmą / tedy ma sobie pátrzyć Ewiktorá: ktory peremptorie, & extra Diſtrictum przed námi zá Dworem/ etiam extra Regnum w tey sámey mierze vigore laudis communis conuentionalis Regni præſentis odpowiadáć ma: y zapisowi swemu Euictionis dosyć czynić: non obſtantibus quibuſuis dilationibus & limitationibus aliorum terminorum: neq; euocatio poteſt allegari, ſed ſemotis omnibus dilationibus záráz dosyć vczynic/ á Summe odłożyć / álbo zástrymárczone imienie wrocić. Bo nie inákszą Ewiccya ma być rozumiáná: iedno tylko

Summe tylka á nie wietsza/ iáka wziął/ ma odłożyć á wroćić onemu: ktoremu sie zá obrone zápisał. A iż my Possessye y nikomu czekáć niechcemy: tákże też Possessor od swego Ewiktorá in primo termino ma być euictus & indemnis redditus: y Summe ná pierwszym Roku miásto Ewiccyey odłożyć bedźie powinien/ od Sadu nieodchodzac. Ktory Euictor poki przez Dekret nász nie bedźie osadzony/ á Possessor bonorum nostrorum satisfáccyey słuszney nie weźmie: dla vbogich ludźi/ & propter æquitatem, w vżywániu tychże dobr zostáwuiemy tego Possessorá: áż mu sie z Dekretu nászego od Ewictorá dosyć sstánie. Temu sie też drogá nie zámyka dáley/ mali Ewictorá tákże predkim Práwem/ y z ták predkimi stopniámi Práwá postepić. Tákże sie y o Dźiale rozumieć ma. A gdźieby nie byłá miánowána Summá/ iedno dárem zápisána: tedy Possessor ma przyśiadz/ zá iáka Summe tego dostał: tákże też y o podnieśieniu Summy rozumieć sie ma. Tákże Possessor przyśiadz ma super quantitem Summæ iustè & verè persolutæ. Tákże też o Frymárkach rozumieć sie ma w dobrách Krolewskich nászych.

O rewidowániu Frymárkow.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

FRymárki wszystkie/ ktoreby były z szkodą Rzeczypospolitey/máią sie názad cofnac: boby tákowe Frymárki były z niepożytkiem Rzeczypospolitey. Ale iż tákowe Frymárki/ ktoreby były bez szkody y owszem z pożytkiem Rzeczypospolitey/ niemogą tu być rozeznáne: dla tego vstáwuiemy: áby teraz vigore Conuentus były deputowáne w káżdey Ziemi pewne osoby: ktore żeby oglądáły y popisáły wielkość y dobroć tych imion/ krore y Krolowi dano/ y Krol dał: á tákowe spiski áby były ná przyszły Syem znieśione: á tám dopiero z tákowych spiskow łátwiey sie rozeznác y rozsądźić bedźie mogło/ ná ktorych Rzecz pospolita mieyscách byłáby vszkodzoná: á dopiero tákowe vszkodzenia Rzeczypospolitey w tych Frymárkach máią być rozsądzone. A ná potym kiedybyśmy z swey strony/ álbo też kto iny z swey strony frymárku iákiego z imieniem nászym potrzebowáli: tedy pierwey máią być Rewisorowie z Seymu wysłáni: á potym zá ich dostáteczną spráwą y opisániem pożytkow przyległości ꝛc. ná Seymie wálnym omnium Ordinum consensu kończyć sie máią.

Też to przykłádáiac/ gdyż też to vim Frymárkow sapit, iesliby kto zá otrzymániem wiecznym dániny/ nam iáką Wieś puścił/ álbo summe stárą/ktoraby sie przed státutem ostac mogłá: á okazał

zał to iáſnemy documenty: żeſmy tákowa Wieś/ná ktorey dobrá á ſtára Summá byłá / od niego przyieli. Choćby też to in Priuilegio donationis nie było expreſſum: tedy gdy to będźie okázano iáſnie/ powinni będźiemy zásie onemu też Wieś / y z táż Summa wrocić: gdyż iego donácya przed Prawem pospolitym zoſtać ſie niemogłá/ á cognitio tego ná Seymie być ma.

O tychże Frymárkach.

Sygmunt August w Wárſzá. 1563.

FRymárki wſzyſtkie ciż Rewizorowie rewidowáć máią: czego y Stároſtowie / albo ich Podſtároſciowie ſpołem z inymi dozrzeć máią.

O wpiſániu Frymárkow do Kśiąg.

Sygmunt August w Lublinie. 1569.

FRymárki dobr nászych zkimżekolwiek vczynione/wedle opiſánia Conſtytucy czynione y pozwolone być máią: ktore ná Seymie de conſenſu omnium Ordinum gdy ápprobowáne będą/ w Akttá Seymowe/ ktore tu ná tym Seymie vczynić roſkazaliſmy/wpiſáne być máią. Ktorych Akt Kśiegi iedny przy Kancellaryey nászey / á drugie przy tym Skárbie / y Deputaciech czwartey częśći wyżſzey opiſáney chowáne / y ná Syem przez nie przywożone być máią. A ktemu ten każdy/ z ktorym ſie frymárk ſtánie / ná pierwſze Sądy Ziemſkie po Seymie Liſt ten ſwoy frymárkowy tám publikowáć / y od Sądu Ziemſkiego Woźnego ad intromittendum ma wziąć. Wſzákże ktore ſie ná przeſzłych Seymiech ſkończyły/ w mocy zachowywamy y zoſtáwiamy.

O Karániu Wyſtępnych.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

SIę ſie tknie diminutionē bonorum Nobilium, żeby o żaden wyſtępek Slachtá karána być niemiałá in bonis: w tey mierze Statutu odſtępowáć niechcemy in Caſibus in Statutis expreſsis: ále ſie według Statutu záchowamy. A wſzákże niechcąc diminuere bona Nobiliū, dla ſłużby R. P. tákowe imiona Slácheckie / ktoreby były confiſcowáne/ będźiem dáwáć inſzym Slachcicom Polákom Nobilibus.

Też ná częſte ſkárgi Poſłow Ziemſkich od Rycerſtwá wſzyſtkiego/ ktorzy nomine fiſci noſtri za dworem ledá o co ciągnieni byli y bywáią / vſtáwiamy: że nioc nomine fiſci noſtri ludźie pozywáni być niemáią: iedno ktorzyby nam z Jmion nászych doſyć nie vczynili.

A ieſliby nam kto co dał/dárował/álbo zápiſał: tedy my przed

Sadem swym in Conuentione generali tantũ tego dochodzić mamy: iedno lure nobis inscripto vel donato, non plus Iuris sibi vendicando, quàm donator habuit. A wszákże to non de præterito, sed de futuro tantùm rozumiano być ma.

Dobrá ná Krolá Jego M. przypadáiące.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

DObrá wszelákie/ktoreby ná nas przypádły ábo prze niestużenie Woyny/álbo lure caduco/álbo dánina/ábo zápisániem iákim/álbo iákiemkolwiek inszỹ przypadkiem/ wedle Práwá pospolitego: tákowe dobrá będźie nam y potomkom nászym wolno szafować y dáwáć wedle woley nászey: á wszákże tylko Polakom/á Stanu Slácheckiego/dla niewmnieyszenia służby Woiennej.

O Pozwoleniu Czwartey Części ná Obronę potoczną.

Sygmunt August w Piotrkowie 1562.

MO námowieniu tych Artykułow Vniuersálowych/ ktore sie tyczą wnetrznych Spraw Koronnych / ktemu zá pilnym á vsilnym solicytowániem Posłow Ziemskich / o postánowieniu obrony potoczney tákowey/ ktoraby rok od roku ná Gránicách Koronnych dzierżáná być miáłá: tedy my z łáski nászey Krolewskiey / á z miłośći przeciwko Rzeczypospolitey pozwalamy tego: áby czwarta część wszystkich dochodow totius corporis Regni ku Stołu nászemu należących byłá ná Obronę potoczną obrocona / tym obyczáiem: że naprzod ze wszystkich dochodow kázdego Stárostwá/ y kázdey Dzierżáwy nászey Krolewskiey/ma być odłożono ná wychowánie Stárosty álbo Dzierżawce / wedle Rewizyey nowey / to czymby sie mogł dobrze wychować. Potym wszystkie dochody máią być ná cztery części rozdzielone: z ktorych czwarta część ná obronę potoczną rok od roku z Skárbu nászeg̃ będźiem powinni dáwáć/ták z Dożywotnych Arend/ y z Dożywoc gołych álbo de plano, iáko y ze wszystkich innych dochodow Stołu nászego Krolewskiego/nullis exceptis.

A wszákże ci / ktorzy máią Arendy dożywotne/ y dożywocie gołe/będą powinni nieco podwyższyć/ á postępić do Skárbu ná wychowánie Stołu nászego/ ták iáko sie ná to dobrowolnie zezwolili. Ktorey czwartey części wyższey miánowáney/moca vchwały

waly Seymu niniejszego na służebne obrony pothoczney / poste-puiemy iuż ex nunc : y na potomne czasy sami y potomkowie na-szy przestawać będziemy na ordinarios & extraordinarios sumptus, y na oprawianie Zamkow Koronnych/ y opatrzenie ich ku obro-nie na trzech częściach dochodow : opatrzywszy naprzod ze wszyt-kich czterzech części Starosty y Dzierżawce/ y ich wychowanie.

A dla zgody y miłości miedzy Stany te czwarta część / kto-raby miała przyść z Arend dożywotnych y z golych dożywoc/ bierzemy na swe trzy części : że z nich ia odprawować mamy / y oddawać na służebne z Skarbu Koronnego/ tak iako sie pokaże z Rewizyey z tych nowych Inwentarzow / ktore maią być na przyszły Syem zniesione/ wszytkich dochodow naszego Krolew-skiego Imienia. A tego też/ na ktore zaszły Arendy dożywotne y gołe dożywocia/ aby iuż nigdzie indzie nikt niepatrzył tey czwar-tey części z Arend dożywotnych y dożywocia golego : iedno v nas w Skarbie naszym Rok podle Roku/ iako y czwartey części dochodow ze wszystkiego innego imienia naszego.

Statut Krola Alexandra w mocy zostawuiąc de bonis mensæ Regalis ustawuiemy: aby Kanclerz y Podkanclerzy Koronny nie-śmieli listow imo Statut ten wydawać/ na donacye/ obligacye/ wendicye/ feuda/ pod vtraceniem vrzędu/ ad instigationē Nuncio-rum Terrestrium.

A iżby te rzeczy w swoy skutek były przywiedzione/ na pilne prosby Posłow Ziemskich a pozwolenia panow Rad/ iuż ex nunc autoritate huius conuentus & omnium Ordinū Regni consensu, de-putuiemy Rewizory z swey strony / drugie z Panow Rad/ trze-cie z Poselskiego kola : ktorzy beda mieli iachać rewidować a in-wentować bona mensæ Regiæ na wszystkie piec części Korony: to iest/ iedne do Wielkiey Polski: drugie do Maley: trzecie do Ma-zowsza : czwarte do Rusi : piate do Prus. Ktorzy Rewizoro-wie beda powinni iachać y rewidować/ a inwentować dochody wszedj wszystkiego imienia Krolewskiego nullo penitus excepto : wyiąwszy na ten czas imiona/ ktore w starych przed Alexandrem sa zastawione: chyba iżby potim wykupione były po smierci tegō/ kto dożywocie miał. A iżby iuż za ta Constitucya wszyscy Sta-rostowie y Dzierżawce wszelakich dobr Stołu naszego Krolew-skiego byli powinni tym Rewizorom podać ku posłuszeństwu ad hunc solum actum Pisarze/ Woyty albo Włodarze / albo ine ta-kiesz sługi y kmiecie/ ktorzyby pożytki onych dobr w swey sprawie mieli/ y ich wiadomi byli : aby Rewizorowie za ich instrukcya y okazaniem pożytkow Inwentarze poczynić mogli.

Rewizorowie.

Sygmunt August w Wárßá. 1563.

JVż dosyć czyniąc Constytucyey łońskiey / Rewizory do wßech Dobr náßych / ták tych / ktore w possessyey y dispozycyey swey mamy / iáko też Dekrety náßemi teraz posądzonych / wysyłamy wedle opisánia Constytucyey Seymu łońskiego / rewidowáć y inuentowáć dochody / ktorych podáliśmy im spiski: áby wiedźieli / do ktorych dobr iáchác máią / chociaß w Possessyey náßey nie są / wßelákich Dobr y Prowentow Stolice náßey Krolewskiey: illis exceptis, ná ktorych są Summy stáre / y dobre náleźione y osądzone.

A naprzod my z strony náßey deputuiemy.

Do Wielkiey Polski /
Kśiedzá Andrzeiá Blinowskiego / Kánoniká Włocławskiego / Sekretarzá náßego.

Do Máłey Polski /
Marcina Fáleckiego Dworzániná náßego.

Vrodzone

Do Ruśi /
Krystophá Sokołowskiego.

Do Prus /
Jáná Rádogoskiego / Kánoniká Lánczyckiego / Sekretarzá náßego.

Kśiedzá

Do Mázowß /
Káspra Piotrowskieg / Kánoniká Wárßáwskiego.

Pánowie też Rády z strony swey deputowáli.

Do Wielkiey Polski /
Sebestyaná Mieleckiego / Wiślickiego Brzeskiego Stároste.

Do Máłey Polski /
Páwłá Dźialińskiego Słońskiego.

Vrodzone

Do Ruśi /
Adámá Drzewickiego Jnowłocławskiego / Stároste Gostyńskiego y Dźierżawce Jnowłockiego.

Káßtellany.

Do

Do Prus.

Urodzone { Jana Lutomirskiego Sieradzkiego/ Podskarbiego naszego Nadwornego Lanczyckiego Radomskieg Staroste. } Kasztelany.

Do Mazowsz.

Andrzeia Debowskiego Brzezinskieg.

Poslowie tez z strony swey deputowali.

Do Wielkiey Polski/

Thomasza Debowskiego/Czesnika Lanczyckiego.

Do Maley Polski/

Sebestyana Wielogłowskiego.

Do Rusi/

Urodzone { Stanisława Debienskiego.

Do Prus/

Stanisława Slupeckiego.

Do Mazowsz/

Macieia Chadzynskiego/ Zakromczymskiego Blonskiego Staroste.

¶ To tez osobliwie opatrzywszy: iż iesliby ktorykolwiek z Deputatow wyższey mianowanych/ dla iakiey przyczyny słuszney na te Rewizya iachać niemogł: że nam wolno będzie inszeg na to mieysce naznaczyć/ y deputować.

¶ Ktorym to Rewizorom naszym/ za ta nimieyszą Constitucya y lonska/beda powinni wszyscy Starostowie y Dzierżawce wsze iakich Dobr naszych Krolewskich życzliwie podać ku posłuszeństwu/ad hunc solum actum, Pisarze/ Woythy/ Wlodarze/ albo ine takie sługi y kmiecie: ktorzyby pożytki onych Dobr w swey sprawie mieli/ y ich wiadomi byli/ zmowy żadney niemaiąc ku szkodzie naszey y Rzeczypospolitey.

¶ A także Zupnicy/ Celnicy/ y Mytnicy wszyscy/ dostatecznę sprawę tymże Rewizorom dać maią: aby Rewizorowie za ich Instrukcya/ y okazaniem pożytkow y dochodow/ Inwentarze poczynić mogli ze wszech Kraiow Koronnych/ wedle opisania Constitucyey Seymu lonskiego. Tego dokładaiąc: Iż ci to Rewizorowie posłuszeństwa nikomu w imieniu tym/ w ktorym iedno rewidować beda/ w niczym nieprzekazywali: a owszem każde posłuszeństwo dzierżawcom srodze przykazuiąc/ we wszem sie

wiernie pod Sumnieniem swym sprawować maią: ktore też bespieczeństwem opatruiąc/vchwała Seymu teraźnieyszego naydujemy/aby żaden sprzeciwic sie im nie smiał: á ktoby sie kolwiek tego ważył/ nieináczey to sadzic mamy: iedno iakoby przeciw Osobie naszey tego sie ważył/ z rada Panow Rad na Seymie.

O Lustracyey.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

LVstratio wszystkich dochodow Koronnych/ wpiec á wpiec lat zawżdy ma być czyniona: aby za przymnożeniem pożytkow też y ta czwarta czesc/ktora na Zołnierze dla obrony graniczney dawác mamy/ także pomnożona była. A ieśliżeby też za iakim przypadkiem pożytkow Koronnych vmnieyszyło sie: aby też w tey czwartey czesci vmnieyszenie było.

O Lustratorach.

W Lublinie. 1569.

LVstratory wedle Constitucyey do wszech Jmion y Dobr naszych wolnych/ nullis penitus exceptis, wedle Constitucyey deputuiemy y wysyłamy.

A naprzod my z strony naszey deputuiemy.

Do Wielkiey Polski.

Ksiedzá Hieronymá Gárwáskiego/ Kánclerzá Gnieznieńskiego/ Sekretarzá naszego.

Do Máłey Polski.

Ksiedzá Zácheuszá Pikárskiego/ Kánonikà Wárszawskiego/ Sekretarzá naszego.

Do Rusi y do Wołyniá.

Małochowskiego Sekre: naszego.

Vrodzonego { Do Kyowá. Chodorowskiego.

Do Prus.

Ksiedzá Janá Radogoskiego/ Kánonikà Leczyckiego/ y Lowickiego/ Sekretarzá naszego.

Do Mázowsz y do Podlásza.

Ksiedzá Janá Borukowskiego/ Proboszczá Leczyckiego/ Sekretarzá naszego.

Páno-

Pánowie też Rády z strony swey deputowáli.

Do Wielkiey Polski/

Vrodzone { Stánisłáwá Kryskiego z Drobniná Ráćiezkiego/Dzierżawce Dobrzyńskieg̊ Do Máłey Polski/ Janá Krystoporskiego Wieluńskiego Do Ruśi y do Wołyniá/ Lekińskiego Nakielskiego. } Kásztellany.

Do Kijowá/

Vrodzonego Krystophá Głowe/ Sekretarzá nászego.

Do Prus/

Vrodzonego Stánisłáwá Wysockiego z Budźisłáwá/ Biechowskiego Kásztellaná.

Do Mázowsz y do Podlásza/

Vrodzonego Lysakowskiego Lubaczowskiego/ Kásztellaná.

Posłowie też z strony swey deputowáli.

Do Wielkiey Polski/

Vrodzonego Jákobá Ponetowskiego Cześniká Leczyckiego.

Do Máłey Polski/

Vrodzonego Piotrá Nászowskiego z Wysokiego.

Do Ruśi y do Wołynia/

Vrodzonego Mikołáiá Grzybowskiego/Podkomorzego Wárszáwskiego.

Do Kijowá/

Vrodzonego Borzeckiego.

Do Prus/

Vrodzonego Woyćiechá Niemoiewskiego/Sedziego Grodzkiego Jnowłoczłáwskiego.

Do Mázowsz y do Podlásza/

Vrodzonego Gábryelá Másłowskiego/ Woyskiego Wieluńskiego.

A Jesliby ktory prze śmierć/ álbo ina przyczyne z miánowánych niemogł być ná tey Lustrácyey/ inszego ná to mieśce deputuiemy: ktorzy ták máią rewidowáć Prowenty wszelákie ty: iáko- O śmierći ktorego Lustratorá.

iakoby czwartey części nad pierwsze Inwentarze/ okrom fortuitos casus / nie vbywało: ale owszem co być może przybywało. Ktorym dostatecznie wszystkiego sie dowiedzieć / też y pod przysiega poddanych/ żaden nic bronić nie ma: iako o tym szerzey o Rewizorach Constitucya obmawia: ktora także tym Lustratorom we wszystkim służyć ma.

O Dobrách ieszcze nierewidowánych

JEsz Lustratorowie dobrá wolne pierwey nie rewidowáne/ z ktorychby płácona być miała czwarta część / máia także inwentowáć: z ktorych/ gdyż nie były inwentowáne przez Rewizory / nie máia być o czwartey części zapłate pociagáni/ y spozywáne wolnemi czynimy: áż gdy Lustratorowie Jmienie zinwentuia/ tedy po dániu ich sprawy zá ty látá zátrzymáne wszystko máia płácić. Á gdzieby też fortuitis casibus, w dobrách rewidowánych co Prowentow Roku tego przeszłego w oddawániu tey czwartey części vbyło / á v kogoby z tey przyczyny zátrzymano było/ máią inquirowáć/ y ná przyszły Syem dla vznánia odnieść: á tám co sie godzić będzie/ desálkuie sie/ á Reste taki kożdy/ támże powinien będzie oddáć.

O Lustratorách ná Wołyniu/ Podlászu. &c.

KTorzy Lustratorowie ná Wołyniu/ Podlászu/ y Kijowskiey Ziemi także wszystki dobrá wolne y Prowenty násze rewidowáć y inwentowáć będą powinni: á poki sie tá Lustrácya nie odprawi / y Regestrow z niey ná Syem Lustratorowie nie zniosą: kożdy Possessor dobr y dochodow nászych powinien będzie ták iako teraz/ wedle Regestrow Rewizorskich / ná czás náznáczony te czwartą część oddáwáć sposobem wyższey opisány

DAiemy też tymże Lustratorom facultatē rewidowáć mieścá te/ we wszystkich Ziemiách Podlaskich/ Wołyńskich/ y Kijowskich/ poki máią być rozdawáne wiecznosci / álbo Lenná dla osiadánia tych tám pustyń: ktora Rewizya ná przyszły Syem odniosą: á my tám zá Rádą y pozwoleniem Stanow Koronnych concluduiemy.

TAkże też rewidowáć máią Mieścá álbo Jmioná te ták w tych Woiewodztwach przerzeczonych/ iako y w Ruskim: ktore sá przez Nieprzyiaciela popalone y spustoszone: o ktorych tu ná tym Seymie żadney cognicyey czynić nie będziemy: ale káżdego przy iego Dáninie y Prawie/ iako teraz trzyma/ áż do dánia ná przyszły Seymie sprawy od tych Lustratorow záchowywamy.

Rewizorow náznáczenie do Woiewodztw.

NAznáczamy też do wszystkich Woiewodztw Rewizory tych trzech Vrzędnikow Ziemskich/ Podkomorzego/ Chorążego / á Woyskiego: áby ci rewidowáli w swych Ziemiách y po-

Powieciech wszystki Cła/ Myta/ Grobelne/ y Mostowe nadane po smierci Krola Władysława: ktore ieszcze nie sa rewidowane. A dostatecznie miesca ich maia opisać/ a to nam na przyszły Syem przynieść: aby sie tam Cognicya ztad y Decysia sstała: ktore potrzebnemi sa/ y ostać sie maia wedle Statutu Krola Sygmunta slawney pamieci. A ktore iako szkodliwe ostac sie niemoga/ iakoż zniesionemi sa: a ty/ ktore sa rewidowane dostatecznie/ ad cognitionem na przyszły Syem odkładamy. Cisz Lustratorowie Gościńce spisać maia/ y droge im na dziesiec łokci dla furmanow/ y pedzenia Wołow wymierzyć. A iesliby komu Przywiley zginął stary/ ktoryby był w Warszawie vkazowany y approbowany: Kancellarya iny wedle contenta Approbacyey/ takiemu każdemu wydać powinna będzie.

TAkże też poslemy Rewizory ku ogladaniu potrzebnych Cel/ Myt/ Mostowych/ etc. do Wołynia/ Podlasza/ y Kijowskiey Ziemie: z ktorych to Ziem obywatelow/ iako Kijowskich/ Wołyńskich/ y Podlaskich/ iżesmy brzemie y obowiązek budowanie Zamkow/ Mostow/ y naprawowanie drog złożyli: dla tegoż cisz nasży Rewizorowie/ przypatrzywszy sie każdemu/ maia nam na przyszłym Seymie dać sprawe: czymby gdzie Cła na poprawe Zamkow/ Mostow/ y Drog podwyższone być miały.

O Rewizorach Cel/ Myt/ na Wołyniu. &c

Przywileie Stare.

ZYniac też dosyć Constitucyey przeszłego Seymu/ o Sadzeniu starych listow/ gdy nam okazowali Poddani nasży/ iż ktoremu dobra iego własne dziedziczne/ nullo iure były wzięte: pilnosmy tego z Radami naszemi przy Poslech Ziemskich przesłuchywali/ y ku sprawiedliwosci sie przychyliwszy/ onesmy im przysądzili. Jakoż tegż z dobroci swey Pańskiey wszem aż do Seymu przyszłego Koronnego pozwalamy: aby każdy/ ktoby iedno miał sie czego słusznie vpominać/ nam na Seymie przed Rewizorami tymi okazał dowodnem świadectwem: iż mu to/ czego sie vpomina/ nullo iure wzięto: nacz Przywileie vkazać ma/ iakoż ie iuż inszy przed nami vkazowali: a my vznanie Prawa takiego każdego/ y rozsądek sprawiedliwy na Seymie przyszłym Koronnym vczynić mamy. A gdy nam to od niego dostatecznie pokazano będzie/ że nullo iure są mu dobra iego wzięte: wrocić mu ie powinni będziemy. A ktoby tegż potrzebował/ ma oznaymić Rewizorom: a oni ku temu ziachać maia.

Sygmunt August w Warsza. 1563.

Zostá-

Zostáwienie Dźierżáwiec w Possessyey.

Sygmunt August w Wárszáwie 1563.

CO osobliwie wáruiąc: Iż ácz Rewizya Listow ná Dobrá Stolice nászey Krolewskiey/odpráwioná iest: y Rewizorowie wysłáni będą rewidowáć y spisowáć dochody Dobr nászych/ nullis penitus exceptis wyższey miánowánym obyczáiem / á nam Inwentarze dostáteczne ná Syem przyszły Koronny przynieść: iednák káżdy Possessor bonorum Regalium, zá swym Prawem/ bądź to dárowizną / zastáwą/lennem/dożywoćiem et cet. á tákże Spitálne/Kollegiáckie/ Klasztorne/ y insze nádánia po Alexándrze / w spokoynym vżywániu ostáć sie máią (nie includuiąc w to Dobr y Stárostw nászych wolnych / ktoreby wákowáły: bo tym száffowáć wolno wedle Práwá nam iest) áże do przyszłego Seymu Koronnego/ ná ktorym my Exequucyą dostáteczną ták Artykułom w Constitucyey łońskiey opisánym/iáko y inemu wszystkiemu/cokolwiek nam Státutow Koronnych/ y Przywileiow pospolitych pokázano będźie/vczynić sie obowiezniemy. Ani drzewiey possessyey bráć w imioná/ná tym Seymie posądzone/y Rewizyą tą deklárowáne/y przez Rewizory inwentowáne mamy: áż pierwey ná tym to blisko przyszłym Seymie dostáteczną Exequucyą wyższey opisáną vczynimy/ á generaliter wszystko ze zwoleniem wszystkiego Seymu concluduiemy: gdyżesmy nie in parte ále in toto Exequucyą czynić záwżdy powinni.

Rzeczy zápisáne álbo dárowáne Krolowi Jego Miłośći.

Sygmunt August w Piotrkowie 1565

CO sie tycze rzeczy Nam dánych álbo zápisánych/ktore iuż są przedtym dáne álbo zápisáne / máią swą drogę wedle Constitucyey Piotrkowskiey: ále ktoreby potym zápisowáne álbo dárowáne być miáły/ Osoby nászey niewolić w tym niechcemy. Wolno nam będźie bona non litigiosa przyimowáć/y o nie czynić ná Seymie práwem przystoynym.

O Dobrách Exequucyey podległych.

Do

DObrá Exequucyey podległe / ostáwáć máią w dźierżeniu Possessorow / wedle Constitucyey Wárszáwskiey. Ale ex nunc Possessores od tego Seymu liczbe czynić będą powinni Rzeczypospolitey / ná onym bliższym Seymie / ná ktorym sie skończy Exequucya / wedle Wárszáwskiey Constitucyey / y dochodow / wedle Inwentarzow ninieyszych Rewizorow czwartą część oddáć / áby rozdźiał opisány sstał sie: ku ktoremu my tákże odłożyć mamy ex nunc część czwartą dochodow / ktore w ręku Nászych mamy wolne / ná tymże Seymie: ná ktorym liczbe possessores czynic będą. Támże też y nieco w Constitucyey miánowáne z Dożywotnych Arend y z gołych Dożywoc / odłożyć będą powinni od tego Seymu. A do tey liczby y rozdźiału záwádzáć niemáią dożywocia dáne po Seymie Wárszáwskim.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

Száfunek y Wárunek
Czwartey Części.

TAk iáko Posłowie Ziemscy proszą / áby im wolny plác był zostáwion / námáwiáć o Száffunku y Wárunku czwartey części ná obronę potoczną pozwoloney / gdy do effektu przyidźie / á Inwentarze Rewizorowie zniosą y pokażą: pozwalamy im tego. A wszákże z Pány Rádámi Stanu oboiego / wespołek wolny plác do tego mieć máią: gdy do effektu przyidźie / á Inuentarze Rewizorowie zniosą y pokażą.

Sygmunt August w Piotrkowie 1565.

ZNáiąc my te być powinność násze / ábysmy to wszystko / w czymbykolwiek Exequucyey nie dosyć sie sstáło / álbo coby ná ten Syem z przeszłego Piotrkowskieg̃ Constitucyámi ku wykonániu záwisło / ná teráznieyszym Seymie ku skutkowi przywiedli. A iż miedzy inszemi około rządu Koronnego Artykułmi wárunek y száffunek czwartey części / ktorąsmy z dochodow Stołu nászego dla dobrego y obrony Rzeczypospolitey dobrowolnie postąpili / miał być opátrzon: przeto niwczym nie deroguiąc vrzędowi dobrze przez Przodki násze vprzywileiowánemu / y przez nas sámeg̃ Constytucyámi obwárowánemu / Podskárbstwá Koronnego / y owszem we wszem przełożeństwie y prerogátywách ten vrząd Koronny w cale zostáwuiąc / y dla tegoż też nic nie vymuiąc władzey y przełożeństwá Wielmożnemu Stánisłáwowi Sobkowi z Suleiowá / Kásztellanowi Sándomierskiemu / á ná ten czás Podskárbiemu Koronnemu / ktorego cnoty / wiáry / życzliwości przeciw nam y Rzeczypospolitey / tákże też iáko w in-

Sygmunt August w Lublinie 1569.

Podskárbi.

ßych wielkich spráwách/ ták też y ná tym vrzędźie Koronnỹ dostáteczney dźielnośći dobrzesmy doználi. Zá rádą y zezwoleniem Pánow Rad/ y Posłow Ziemskich Koronnych/ dla postánowienia y opátrzenia Skárbu pospolitego Rzeczypospolitey/ ktory sie zá czásem záłożyć będźie mogł/ ná co y tá czwarta część przez nas iest oddaná/ ten porządek y opátrzenie obyczáiem niżey pisánym stáwiemy.

A Naprzod wáruiąc to/ áby wßystkie prowenty Stołá náßego Krolewskiego/ ná wßelákim mieścu będące Páństw Korony Polskiey/ z ktorych tá czwarta część iest oddźieloná/ do Skárbu náßego á do rąk iego były oddawáne: ktoremi on ßáfowáć będźie według roskazánia náßego.

Deputaci do Podskárbiego.

DEputuiemy do Páná Podskárbiego Koronnego czterzy osoby Deputatow/ dwu z Rády/ á dwu z Rycerstwá ad hunc solum actum: to iest/ Vrodzonego Jana Tárłá z Szczekárzowic/ Káßtellaná Rádomskiego/ Stároste Pilznieńskiego: Woyciechá Przyiemstiego Káßtellaná Ledskiego: Stánisłáwá Dębieńskiego Stároste Chęcińskiego: Dobrogostá Potworowskiego/ Sędźiego Ziemskiego Káliskiego. Nie żeby tákie ktorzyby w vrzędźie iego przeßkádzáć mieli/ álbo socios muneris cum æquali potestate przysádzáć: tylko ku odbieraniu/ chowániu/ y ßáfowániu czwartey częśći/ á to dla śmierci Podskárbieg̃ Koronnego. Ktorzy to Deputaci czćic y wáżyc Páná Podskárbiego/ iáko Rádę y Vrzędniká Koronnego będą powinni. A opisáną powinność máią czynic z wolą náßą Krolewską/ y zá Rádą Pánow Rad/ y z wiádomośćią Páná Podskárbiego Koronnego: iáko ná Seymiech stánowić sie będźie. A dáley w vrząd iego w niczym sie wtrącáć nie máią/ ták iż ine wßystkie spráwy Vrzędowi Podskárbstwá Koronneg̃ należące/ wedle Przywileiu y Státutu we wßem cále á skutecznie záchowáne być máią.

Oddánie czwartey częśći.

ODdáwáć te Czwartą część káżdy Possessor bonorũ nostrorum Regalium, pod vtráceniem Dźierżáwy/ wedle Constytucyey powinien będźie.

Celnicy/ Mytnicy/ Zupnicy máią oddáwáć czwartą część

CElnicy/ Mytnicy/ Zupnicy máią być ludźie ośiádli/ Krześćijáńskiey Wiáry/ máietni: y káżdy z nich czwartą część oddáwáć z dochodow tych im zleconych/ pod winą vtrácenia Vrzędu/ będźie powinien. A iednák de suis hæreditarijs bonis, po zápozwániu/ oddáć te czwartą część nie oddáną/ tákże też wßelákich inich Krußcow/ Zupnicy gdy do pożytku á skutku swego przyidą/ powinni będą dáwáć czwartą część.

Po

NO każdego Starosty/ Dzierżawce/ Celnika/ Mytnika/ Zupnika śmierci Pan Podskarbi Koronny/ za toskazaniem naszym postać ma dla vczynienia Inwentarza/ y dla opatrzenia Prowentow/ aż my vaccancya te komu oddamy: y pilnować tego/aby czwarta część nie zginęła Rzeczypospo: alioquin de suo to nagrodzić będzie powinien Pan Podskarbi/ & sub priuatione officij. O śmierci sprawce ktorego.

ANnaty/ ktore Seymowa Constytucya są pozwolone na obronę potoczną/ tamże maią być oddawane od Possessorá/od Constytucyey dwu letniey Piotrkowskiey / pod winą duplicis Annatę. Annaty.

MIesce ku oddawaniu y chowaniu tych Prowentow/ postanawiamy Zamek Rawski. Mieśce oddánia Prowentow.

CZás ku znoszeniu tey czwartey części y inych Prowentow/ Swiatki. Czás oddánia ich.

ODbierać tho wszystko Pan Podskarbi Koronny z Deputaty ma tak/ iako sie iuż po ty dwá Seymy zaczęło. Odbieránie.

KWitować każdego pod swą Pieczęcią Skarbną Pan Podskarbi ma z podpisem Deputatow/ á nie inaczey. Kwitowánie ich.

NA mieśce y czás opisny Pan Podskarbi Koronny y Deputaci ziachać sie maią/ sub pœna similis salarij: y mieszkać tám trzy Niedziele spełná dla odbieránia tych Prowentow. Ziazd ku odbierániu Prowentow

REgestrá tego wszystkiego maią miec przy sobie każdy z nich osobne podpisáne spolne/ zá Pieczęciami spolnemi. Regestrá Prowentow

KSiegi maią miec iedne: w ktore Kwity wszystki wpisowáne maią być/ y tám ostáwać przy Prowenciech oddánych: á drugie ná Syem przynoszone byc maią. Ksiegi Kwitow.

JEśliby komu sługá postány z temi pieniądzmi czwartey części álbo vmárł ná drodze/ álbo sie iáki Casus przytrefił: tedy ten/ czyie pieniądze były / ma oświadczenie przygody oney swey w Grodzie bliższym vczynić/ y zapisáć. A zá tym postępkiem vtrácáć Dzierżáwy swey nie będzie: ále zapłácić ma ná bliższe ziachánie Pana Podskárbiego Koronnego y Deputatow. Przygodá odnoszącego pieniądze.

OSwiadczenie ono z sobą maiąc/ y przysięgą probować tám przed Pánem Podskárbim y Deputaty ma.

Prowentow ßaſumek.

SZaſſować tymi Prowenty tego Skarbu poſpolitego/ Pan Podſkarbi Koronny ma z Deputaty na ſłużebne tylko potoczney obrony/z wiadomoſcią naſzą y Rad Koronnych/wedle Conſtitucij.

NAprzod po odebraniu tych Prowentow/ Pan Podſkarbi z Deputaty pieniędzy odliczyc ma na puł Roka całe Zołnierzom: ktore gdy Deputat odnieſie do Lwowa/ma oddać z nich Piſarzowi Polnemu połowice na iedne czwierć Lata za wiadomoſcią Hetmańſką: á druga połowice ma oddać y ſchować na Ratuſzu pod Pieczęcią Piſarza Polnego/y Staroſty/albo Podſtaroſciego/ y Burmiſtrza Lwowſkiego/y Mieſcka. Ktorych Piſarz nie ma ruſzać/aż na płacenie Zołnierzom: gdy przyidzie druga czwierć Lata. Także ma być y na drugie Puł roka.

NJeſliżeby gdżie indżie/niżli na Podolu Woyſko było/ za potrzeba Obrony/albo żeby też inſzy ludźie ſłużebni przyieci byli: tedy tam/ gdżieby bliſko Woyſka napewnieyſze mieſce było/ ty pieniądze odnoſzone y chowane być maią na to mieſce/obyczaiem wyżſzey mianowanym. Oſtatek pieniędzy ſchować wiernie na mieſcu obmienionym/ pod Kluczmi ſpolnemi y Pieczęciami maią tak Pan Podſkarbi/iako y Deputaci.

NA drugie puł roka (gdyż ſłużba ma być od roku do roku) maią ſie ziachać na toż mieſce Pan Podſkarbi y Deputaci: y na Nowe Lato znowu pieniądze Zołnierzom odliczyć na drugie Puł roka.

DOnoſic ty pieniądze Deputat ieden pierwſzą Rate/á drugi druga Rate ma być powinien do Lwowa: y tam ie z wiadomoſcią Hetmańſką Piſarzowi oddawać Polnemu/ za Quity ſtuſznemi/ wedle porządku wyżſzey opiſanego.

DEputat w odnoſzeniu tych pieniędzy ma nakładu wielkiego nie czynić/á owſzem wſzyſtko ſtatecznie Regeſtrować: bo opátrzenie iego na to odnoſzenie ma być z tychże pieniędzy poſpolitych: z ktorych liczbe powinien vczynić.

O niebytnoſci P. Podſkarbiego y Deputatow

NIebytnoſć Páná Podſkarbiego Koronnego / albo Deputatá ktorego prze ſłuſzną przyczyne / nie ma záſzkadzać w odbieraniu tych Prowentow ná Obrone potoczną pozwolonych/ y ſzaſſowanie ich: gdy ná ſwe mieſce Slachcica oſiadłego/y vczciwego/cum ſufficiẽti Mandato, y pieczęcią ſwą przyſle y z kluczem.

O śmierći ich.

AJeſliby śmierć ktorego z tych albo Deputatow/ albo Páná Podſkarbiego záſzłá: tedy Superſtites maią moc wſzyſtko ſprawować/oznaymiwſzy nam naprzod śmierć onego.

Li

O liczbie z Prowentow.

KIedyżbe czynić z tych Prowentow maią na Seymie walnym dnia szostego od zaczęcia Seymu/przed Nami y Radami Koronnemi/ y Posły Ziemskiemi / Pan Podskarbi Koronny y Deputaci : y dostatecznie sie vsprawiedliwić Rzeczy pospolitey Quitami nie inszemi : iedno ktoreby były na służebne potoczney obrony/wedle Constitucyey. A na Seymie nie ma być nic sprawowano/aż sie ta Liczbá pierwey odprawi:tamże Quit sobie od Nas z wiadomośćia Rad Koronnich/y Posłow Ziemskich otrzymać.

Deputaci iáko długo trwać maią

DEputaci iedno od Seymu do Seymu drugiego trwać beda na tym vrzędzie swym/ á ini na to mieśce obrani być maią : ktorym oni przednieyszy wszystko státecznie oddać beda powinni/ przy Pánu Podskárbim.

O śmierći Deputatow

JEśliżeby śmierć Páná Podskárbiego albo Deputatá ktorego zaszłá pierwey/ niżliby liczbe ná Seymie vczynili : tedy Superiores Pan Podskárbi z inymi Deputaty liczbe vczynią.

Winá nieoddánia dochodow.

KTo by nie dał tych Dochodow ná czás y mieśce opisáne: tedy Pan Podskárbi z Deputaty maią nam záraz deferowáć wszystki. A my ná wwiązánie Dzierżaw onych / z ktorych Prowent nie iest wydan/także ná odiecie Zup/Cel/Myt/y inych wszystkich in genere nullis exceptis Dochodow/z ktorychby czwartey części nie oddano/ poślemy : y przedsie o niewydánie czwartey części/ ktorą oddać będźie powinien de bonis hæreditariis powziemy/iáko Constitucya obmawia/ná Syem walny.

O śmierći Dzierżawcę ktorego.

NEspekt ma być ná to : iesliby ktory Dzierżawcá przed wyściem Roku / ktoregoby miał dawáć czwartą część/ vmárł: áby nie wiecey Potomkowie zmárłego dawali/iedno coby słuszńie przychodźiło: ostátek Dzierżawcá Successor dokładać ma wedle liczby. A coby sie kolwiek rzeczy nalázło nad Inwentarz: to wszystko potomkowie z Starostw wolno wywieść máią/y długi swe wyciągáć: czego Pan Podskárbi bronić nie ma.

Interregnū.

AGdyby przypádło Interregnum/Pan Podskárbi y Deputaci tego Skárbu pospolitego pieniędzmi niemáią szafowáć iedno zá wiadomośćia y roskázániem Rad Koronnych/ sub pœna peculatus. A ktoby też śmiał kiedykolwiek rzucić sie ná ten skarb pospolity / álboby hámował Páná Podskárbiego z Deputaty w Száffunku ich wyższey opisánym/álbo żeby też Starostá Páná Podskárbiego z Deputaty od Zamku przerzeczonego/ y od pieniędzy hámowáć chciał / á Rad by Koronnych niechciał być posłuszen : takowy káżdy taż wina peculatus będźie káran.

Deputaci przysiegać maią.

PAnowie Deputaci maią przysiegać na powinność swą/ y na to: iż tempore Interregni nie maią wespołek z Pánem Podskárbim szafować pieniądzmi Rzeczypospolitey/ iedno zá wolą y roskazaniem Rad Koronnych.

Stárośćia przysiegá.

STároſtá miesca tego ma przysiegać: iż Páná Podskárbiego z Deputaty/ma do Zamku záwżdy etiam tempore Interregni puszczáć: y Skárbu pospolitego dla złodźieystwá w niebytności Páná Podskárbiego przestrzegać. A gdźieby Powietrze przypadło ná mieścu náznáczonym: tedy my mamy zá oznaymieniem Páná Podskárbiego insze mieśce dla odbieránia pieniędzy náznáczyć.

Opátrzenie Podskárbiego y Deputatow.

OPátrzenie álbo Salarium Páná Podskárbiego to ma być. Pánu Podskárbiemu z tego Skárbu pospolitego Tysiąc złotych: Pánom Deputatom z Rády po trzech set złotych: á drugim po dwu set złotych.

O Wykupieniu Dobr Krolewskich.

Dobrá Krolewskie od Krolowey Jey Miłośći wykupione.

Sygmunt w Krákó. 1540.

MIele należy Krolestwu temu: áby w nim niebyło iákie/zwłaszcza nieruchomych rzeczy oddalenie. My tedy nápotym chcąc to obwárować/ żeby iáko te Zamki/Miásteczká/Wśi (ktore Naiáśnieyszą Zoną nászą w Krolestwie nászym ktorymkolwiek zástáwnym obyczáiem w Possessyey dźierżą) od ciáłá Korony tey nie były oderwáne/ vstáwiamy y skázuiemy: áby Stároſtowie Zamkow Jey Krolewskiey Miłośći byli Polacy/tuteczni Slachćicy/y w onym krái u/gdźie Zamek iest/osiádłość máiący/ktorzy ták śle nam y Potomkowi nászemu Krolowi zá czásem będącemu/po śmierci Naiáśnieyszey Zony nászey (ktorey długiego zdrowia życzymy) przysiegą obowiązą: áby niebyli powinni iedno nam/ y Potomkowi nászemu Krolowi/z Zamkow sámych zstępić. Wszákże nie pierwey zstąpią: ázby (czego Boże vchoway) My álbo Syn nász Naiáśnieyszy Sygmunt August nie zostáwiwszy Potomstwá Męzkiego zszedł. Abowiem ták zápłáciwszy w rzeczy y istotnie Summy ná przerzeczonych Zamkoch/ y dobrách ku nim należących.

cych zaſtáwnych (chociáy przez Krolá/ ieſliby mogł ſam wykupic: choć też przez Slachte/ ktorym odkupienia y wykupienia w tey rzeczy moca ninieyſzego Statutu y vſtáwy náſzey dáiemy y czyniemy moc) corkom náſzym z Naiáſnieyſzey Paniey Bony Krolowey/ Małżonki náſzey namileyſzey národzonym/ y ich Potomkom właſnym/ oni Staroſtowie Zamkow Krolowi ná ten czás bedącemu/ álbo Slachcie/ ktorzy zá wykupno dobr Sūmy pieniężne odłożą: y beda przerzeczeni Staroſtowie/ y iny dobr Krolowey Jey Miłości zaſtáwnych przełożeni/ w reku ſwoich Zamki/ Miaſteczká/ y Wśi dzierżec poty/ poki przerzeczone Summy Corkom náſzym/ y ich Potomkom/ álbo innym/ ktorymkolwiek perſonam wedle porzadku y rozpráwy Naiáſnieyſzey Małżonki náſzey (ieſli ktora bedźie ſie iey zdało vczynić) w rzeczy niebeda odłożone/ y zapłácone. W ktorym to czáśie z Prouentow rzeczonych Corkom náſzym/ y ich Potomkom/ álbo inym perſonam/ beda odpowiedáć. A wſzákże Dobrá te od nich niebeda mogły być wykupione pierwey: áż w Małżeńſtwo beda wydáne/ á po wydániu zá máż/ bedźie powinna kożda z nich Summe ſobie należaca/ álbo wedle ordynácyey Jey Krol. M. ieſli ktore (iáko pierwey ieſt rzeczono) vczyni wźiąc.

Sygmunt w Krako. 1540.

O Liſciech ná Dobrá Krolewskie/ y o Wykupnie ich.

Kto Liſty ſtráci ná Dobrá Krolewskie.

KToby powiedał/ iż Liſty ſtrácił ná dobrá Krolewſkie: á ieſliby o zgubie ich w roku/ ktory od ſtrácenia Liſtow poczytan być ma/ iáwnego y dowodnego świádectwá álbo oświadczenia przed Staroſtą y Woiewodą ſwey Ziemie (bo przed nimi to być ma) nievczynił: tákowy/ gdy rok po ſtráceniu Liſtow wynidźie/ iuż nieotrzyma odnowienia: ani bedźie miał drogi ku dowodowi ná nie ná wieki. A dowod ſtráconych Liſtow czynić bedźie przed Krolem Jego Miłoścą.

Alexánder w Piotrko. 1504. Liſt 115.

Conſenſy dáne ná wykupná dobr Krolewskich/ máią być mocne.

COnſenſy álbo dozwolenia dáne wedle Statutu w mocy záchowamy ty/ ktoreby nie były práwu pospolitemu przeciwne.

Sygmunt August 1550.

Sposob wykupienia dobr Krolewskich.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

IAz przy wykupnie Dobr naszych Krolewskich/ zwykło sie przydawać: że Dzierzawcy/ z ktorych rak bywaią dobra wykupowane/ciesskości y trudności znosić bywaią przymuszani: aby tedy to niebywało/ vstawiamy: żeby przy wykupnie dobr naszych Krolewskich / bądź one do Stołu naszego Krolewskiego / bądź też przez kogo inego za dozwoleniem naszym byłyby wykupowane/niebyło napotym chowane zapowiedanie pieniędzy człowiekowi osiadłemu / także y nieosiadłemu/ktory za sie stawi rękoymie. Ale ieśli ktory poddany nasz powiedał/iż z onych dobr wykupionych od tegᵒ/ ktory iest wykupion / krzywde y sskode ma: tedy o takowa krzywde albo sskode prawem Ziemskim niech z nim czyni. A potym ku rumowaniu kożdy/z ktorego rak choc przez nas/albo kogo inego dobra nasze bywaią wykupione/czas sześć Niedźiel woliny niechay ma: w ktorym czasie będzie wolno wykupionemu wszystki/ y kożde z osobna rzeczy y dobra ktorekolwiek ruchome właśne wywieść/ wygnać/ y wynieść. A takowe wykupowanie ma być w właśnym Powiecie: gdy przez kogo inego/nie przez nas bywaią wykupowane. A rok pozwu ku wykupieniu Dobr/choć przez nas/ choć przez kogo inego za dozwoleniem naszym bywaią wykupowane/ma być sześć Niedźiel od czasu położenia pozwu.

Przy Wykupnie Dobr do Skarbu Krolewskiego należących/ iako Listy maią być rewidowane.

Sygmunt w Krako. 1507. List 3.

DLa zniesienia watpliwości/ y dla oddalenia sporow niepotrzebnych/ktore mogą sie wczynać z roznosci zapisow dobr naszych/vstawiamy: iż gdy takowe dobra wykupić zechcemy/maią być oglądane listy zapisow: a ktore słusznie/sprawiedliwie/y wedle Prawa są zapisane/ktore też inaczey: to ma być vznano y skazano przez nas y Rady nasze. A ieśli kto takowym vznaniem y Dekretem czułby sie być vciśnionym: będzie mu wolno to vznanie vciśku swego przez appellacya przymieść na Syem walny.

Iako maią być Listy y Zapisy na dobrach Krolewskich wykładane.

Sygmunt w Krako. 1510. List 15

CHcąc skazić watpliwości/ktore częstokroć przy zapisiech na dobra Krolewskie/albo Przywileiach przed nas położonych zwykły sie wynarzać: tedy takowey watpliwosci przestawaiąc

przy

stárym zwyczáiu / ktorego zdawná vżywano / ták zábiegamy: Iż ktorekolwiek rzeczy osobliwie w Przywileiu / álbo w zapisie beda dotknione / ty máia być dżierżáne: á tego osobnego kożdey rzeczy dotknienia ieśli iákie potym iest zámknienie powszechne/to iest/ wszystko zámykáiąc ogołem/ tylko ná rzeczy miánowáne w osobnym rzeczy dotknieniu/ ma być rozumiáne / á nie ná ine. Ale gdżie osobney zmiánki w Przywileiu álbo w Zapisie o Mycie/o Woiennym woźie/ o dwu groszu podymnem / o Stácyey/ o podawániu Duchownego opátrzenia nie vczyniono: to bywa rozumiano/ iż Prawu Krolewskiemu iest záchowano. A te Zapisy/ ktore iednym zwiąskiem w sobie wszystko zámykáia/ nic nievyymuiąc/ áni z osobna mieniąc/ ale wszytko Páństwo ná osobe przenoszac/ wszystko w sobie zámykáią / y ż Dżierżawcy przyczytáne bywáią.

A tákowe wykládánie ma być proste/ á niewykretne.

PRzywileie pospolite y osobliwe/niemáia być wykládániem iákim ná ine rozumienie obracáne/ iedno ná to: iáko w sobie brzmią/ y ták iáko w sobie są nápisáne: á ináczey niemáią być rozumiáne. Sygmunt w Piotrko. 1538.

Slachtá ku kládżieniu Listow ná dobrá dżiedżiczne/ kiedy iest powinná.

SKárgámi Poddánych nászych poruszeni/ktorzy częstokroć przez Dżierżawce dobr Krolewskich álbo Stároszty/ ku okázowániu Listow ná dobrá swe Dżiedżiczne/y ich własności wieczne/ zá tą przyczyną/ iákoby były Krolewskie/ bywáią obciążliwie przymuszeni/ skázuiemy y vstáwiamy: áby żáden z Stároszow y Dżierżawcow nászych ktoregokolwiek obywátelá Krolestwá nászego ku okázowániu tákowych Listow nie śmiał przypedzáć: wyiąwszy/żeby Stároszá álbo Dżierżawcá miał pewny rozsądek/ y iákiekolwiek Listy: z ktorych dobrá one nászе Krolewskie / á nie iego dżiedżiczne znáczyćby sie mogły. Abowiem w tákowey rzeczy ten/ ktory imienie trzyma/ ná swą własność List bedżie powinien okázáć. Sygmunt w Krákow. 1532.

Táki drugi Státut.

WÁ kládżienie Listow y Przywileiow ná dobrá / ktore zá dżiedżiczne są rozumiáne / żáden niema áni może być przyniewo- Sygmunt w Piotrko. 1538.

niewolon: tylko w rzeczách wiádomych/ y iásnych: to iest/kiedy dostátecznie sie dowiedźie/ iż są dobrá Krolewskie. Ale gdźieby rzecz byłá bárzo dawna y trudna/ á ktemu wątpliwa: tedy tákową spráwe y rzecz nie indźie/ iedno ná Seymie wálnym z Rádámi nászemi bedźiemy sądźić.

O Obronie Dobr Krolewskich.

Dźierżawce Zamkow przed Stárostą y Sędźią niech odpowiedáią: á o rozlanie krwie Krol Jego Miłość sądźić ma.

Z Przywileiu Lodwikowego 1374. List 41.

SKazuiemy / áby Burgrábiowie álbo sprawcy Zamkow y ludźie ich pozwáni przed Stárosty/ Sedźie / Podsedki Krolestwá przerzeczonego / ná ten czás bedącemi stawáli / y tym/ ktorzy ná nie sie skárżą/ iáko ini Slachćicy y ludźie Krolestwá przerzeczonego odpowiedáli: iesliże oná spráwá pomsty y kaźni krwáwey nie bedźie potrzebowáłá: ktorey vznánie nam sámym y nászym potomkom záchowamy osobliwie.

Dźierżawcy dobr Krolewskich o krzywdy Práwem Ziemskim máią być pozwáni/á bydłá z szkod spędzone ná rękoiemstwo dáwáć.

Káźimierz w Nieszowej List 94. y 95.

VStáwiamy/ áby dźierżawcy dobr Stołu nászego Krolewskiego iesli sąsiádom álbo inym ludźiom krzywde iáką vczynią / v Sądu Ziemskiego powinni byli stáwáć: gdy bedą pozwáni przez te/ ktorzy krzywde ćierpią. A iesli bedą zgániáć bydłá wielkie y máłe do domow álbo dworow Krolewskich/ z strony rozności Gránic / álbo spáśienia śielby: tedy bedą powinni dáć ná rękoiemstwo do dekretu Pánow/ wedle zwyczáiu Ziemie dawno záchowáłego: á ináczey bedą winni iáko ini Slachćicy płáćić winy: ktore winy mogą być od nich wyćiągáne y ná tych pieniądzach: iesliby ktore mieli ná dobrách Krolewskich zápisáne.

O Stárostach Krolewskich krzywdy Poddánym czyniących.

Iż

Iz zwykły częstokroc być przekázowáne y przewłaczáne gránice miedzy dobry nászemi Krolewskiemi/ y Dobry Poddánych nászych/ ták Duchownych iáko Swieckich: vstáwiamy/ áby Stárostowie y Dzierżawce żadnych krzywd Poddánym nászym nie czynili/ wzgledem gránic: co iesli kto z nich vczyni/ tedy z vrzedu swego Stárościego bedzie powinien przed námi odpowiedáć. A my náznaczymy Commissarze násze/ ktorzy vczynią Gránice: á ich Sądow żadnemi Listy zábraniáiącemi nie bedziemy przekázywáć: áni Assessorow álbo spolnych Kommisarzow/ tákże Rewizorow po vczynionych Gránicach nie bedziemy náznáczáć. Sygmunt w Piotrko. 1523. List 30.

Podobnysz temu Státut.

STárostowie mieść o krzywde/ sąsiádom swym álbo też poddánym Stárostwá swego vczynioną/ bedą powinni przed Námi odpowiedáć: to iest/ gdy z Vrzedu swego co wykroczą/ álbo z miáry w bronieniu dobr Krolewskich wystąpią. Ale iesli gwałt iáki sámi z osoby swey/ to iest iáko nie Stárostowie vczynią: bedą powinni tym ktorzy sie ná nie skárżą w onym Práwie/ do ktorego należą/ odpowiedáć. Jesliby też Stárostowie nászy broniąc w rzeczy dobr nászych ktoremu Poddánemu nászemu w iego dobrách krzywde cieszką vczynili: á po Gránicách Dobr nászych z Poddánemi okazáło sie: iż Stárostá nász w onych dobrách/ ktore nie násze/ ále Poddáneg̃ nászego były/ szkode y krzywde mu vczynił: tedy ten sam Stárostá szkode one Slachcicowi/ y Poddánemu nászemu w iego dobrách vczynioną/ bedzie powinien nágrodzić. Sygmunt w Piotrko. 1532.

O Kommisarzach.

Stárostowie dobr Krolewskich máią bronić/ á Slachtá sámá Kommisye wyprawowáć ma.

VStáwiamy/ áby nápotym nie przełożeni Zamkow y Miast nászych/ ále sámi Slachcicy Kommisie otrzymawáli/ ku skończeniu gránic: á wszákże ták/ áby przedsie Przełożonym y Stárostam nászym/ wedle stárego zwyczáiu y Státutu wolno było dobr nászych bronic/ áż do skończenia y obiáśnienia gránic. Sygmunt w Kráko. 1539.

Od Komisyey z Mándatem co płáćić.

OD Listu Kommisiey z Mándatē/ dziesiec groszy ma być brano. Sygmunt w Piotrko. 1511.

Krol

Krol niema bronić Rozgraniczenia od swych Jmion.

Władysław Jagello w Czerwieńsku 1422. List 48.

NIechcemy/ ani odtychmiast mamy komu naszego Mágestatu proszącemu Granic od dobr / Wsi/ y Dziedzictwá naszego rozdzielenia zábraniác albo przewłoczyć: iedno przez moc y gwałt od nas to niech nie będzie wyciskano.

Kommissia proszącemu niema być brónioná.

Jágello w Jedlney 1433. List 52.

OBiecuiemy / iż wszystkim obywátelom z Dobry y z Dziedzictwy naszemi Granic proszącym/ nie będziemy bronić.

Kómisarze w ktorych spráwách máią być dawáni.

Alexánder w Rádomiu 1505. List 117.

WŁadza Sadow wszędy chcąc całe záchowáć / vstáwiamy: iż My y Potomkowie nászy żadnych dawáć Kommisiy niemáią/ iedno ná rozgraniczenie dobr nászych/ y ná rozdzielenie dobr Dziedzicznych/ miedzy brácią / álbo blizszemi/ álbo ktoreby były ze zwoleniem strony: inaczey dáne / niemáią być żadney mocy ani władzey.

Commisye Krolewskie y miedzy dálekiemi iednáke Práwo ku Dziedzictwu máiącemi / máią być dawáne.

Sygmunt w Krako. 1532.

KOmmisie nie w inych spráwách iedno w tych / ktore są opisáne w Státucie / zákázuiemy dawáć: á ktoreby dáne były / nikczemne być skázuiemy. Wszákże Kommisie ku rozdzieleniu dobr ták miedzy brácią rodzoną/ iáko miedzy inemi ktorymikolwiek krewnemi / ktorzy do ktorych dobr iednáka blizkość máią/ chociaby też niewiedzieć iáko dáleko od siebie byli / obiáśniamy iż máią mieysce / y skázuiemy. A ieśliby kto chcąc odsterknąć tego/ ktory rozdziału dobr prosi / przał go być krewnym/ albo Práwá ku blizkości do tákowych dobr powiádałby go nie mieć: w tákowey spráwie Kommisarze w rozdzieleniu dobr nie máią postępowáć: ále te rzecz sporu o Krewność y Blizkość ku dobrom/ do Sądu Ziemskiego odesłáć máią.

Przed tym iedno dwá Dignitarze przy Podkomorzym ná Gránicżeniu byli dawáni.

Kázimierz w Nieszowey 1454. List 93.

TO też obiecuiemy: iż wszystkim proszącym od nas Granic álbo rozdzielenia granicznęg miedzy dobry Stolu nászego Kro-

Krolewskieg/y Dobry proßacych/ zezwalaiac damy dwu Przełożonych/ albo Vrzednikow/y Podkomorzego: ktorzy imieniem naßym beda miec moc Granice vczynic.

Ale potym pięć Kommisarzow być ma.

Gdyż miedzy Dobry naßemi zapisanemi albo niezapisanemi/ y Poddanych naßych Dobrom naßym przyległych/ niekiedy krzywdy y vciski/ niekiedy też y zabijania/także trudności wiele o rozgraniczenie od imion naßych bywały/ a to ſtąd: iż Starostowie albo Dzierżawcy naßy/ pod pokrywką imienia naßego Krolewskiego y Dobr naßych/ Poddane naße w sąsiedztwie albo vciskali/albo Granice zatrudniali: dla tego z wrodzoney nam cnoty y łaski Krolewskiey/ dla wßystkich Poddanych naßych sprawiedliwości y pokoiu obiecuiemy tho: iż wßystkim Poddanym naßym/ ktoregokolwiek stanu y zawołania bedącym/ ktorzy proßą o Granice zstrony Dobr naßych/ My y Potomkowie naßy wedle starych Statutow ku rozgraniczeniu sprawiedliwości Kommisarze oney Ziemie y Powiatu/ w ktorym Dobrá ku rozgraniczeniu leżą/ dwu Dignitarzow (co sie rozumie o Woiewodach albo Kaßtellaniech) á dwu Vrzednikow z Podkomorzym tamteyże Ziemie naznaczymy/ y naznaczyć beda powinni. Jan Olbracht w Piotrkowie 1493. List 107.

W Graniczeniu postępek iáki być ma/y koniec.

Staroście albo Dzierżawcy Dobr naßych roskazemy: aby wespołek z Kommisarzmi ku rozgraniczeniu Dobr tychże wyiechał y zstąpił: á żeby Kommisarze potrzebámi opátrzył/ á zwłaßcza w tych tylko dobrách: ktore mamy wolne niezaſtawne. Ktorzy to Komisarze gdy wyiáda/ máią z obu ſtron Stárcow wezwáć/ od ktorych wziawßy przysiege/ wedle ich zeznánia y świadectwá graniczyc beda. A ieśliby Stárcy miedzy ſobą byli rozni: tedy Kommisarze wedle swego Sumnienia zgadzaiąc Stárce wedle swego rozsądku graniczyć beda/ y gránice skończa. A gdzieby sie y Kommisarze nie zgadzali: tedy chcemy/ aby zá tych/ ktorych sie wiecey ná iedno zgodza/ skazaniem byłá władza y moc skończyć granice/ nic niedbaiąc ná spor Stárosty albo Dzierżawce naßego. Jan Olbrácht w Piotrkowie 1496. List 107.

O Innotescencyey Komisyey.

Innotescentia Komisárska wespołek z Mándatem do Stárosty przez Woznego y dwu Slachcicu ma być wniesio- Sygmunt w Piotrko. 1528.

ná przed Gránicámi dwie Niedźieli: aby iáko o Czáśie/ták też o Mieścu Stároste vpewnili.

Winá Stárośćiná nie będącego ná Gránicách.

Sygmunt w Piotrko. 1511. List 20.

Iz z skarg Sláchty wyrozumieliśmy/ że wiele ich o szkody przychodźi prze niedbalstwá Stárostw y Dźierżawcow dobr nászych: ktorzy przez Kommisarze przyzwáni ku rozgrániczeniu dobr nászych z Dobry przerzeczoney Sláchty/zbraniáią sie przyiecháć. Dla tego chcąc zábieżeć temu niepożytkowi/ vstáwiamy: iż ieśli ná potym Stárostowie y Dźierżawcy nászy przyzwáni nieprzyiecháliby ku czynieniu gránic/winą dwádźieśćiá y ośm Grzywien przez nas niech będą karáni: z ktorych połowicá stronie/á druga połowicá Nam y potomkom nászym dostáć sie ma.

Cokolwiek Kommisarze vczynią/to nie ma być odmieniano.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 30.

Iz zátrudniáne częstokroć zwykły być/y przewlaczáne gránice/miedzy dobry nászemi Krolewskiemi/ y dobry Obywátelow Krolestwá Polskiego/ ták Duchownych iáko Swieckich: vstáwiamy/ áby Stárostowie y Dźierżawcy nie czynili krzywd poddánym nászym względem Gránic: co ieśli ktory vczyni/z vrzędu Stárośćieg przed námi będźie odpowiedał. A my náznáczywszy Kommisarze násze/ ktorzy czynić máią Gránice/ ich Sądow żadnemi Listy zábraniáiącemi nie mamy przekázowáć/y inych kniem Assessorow álbo drugich Kommisarzow/ áni Rewizorow po vczynieniu gránic/będźiem náznáczáć: ále cokolwiek Kommisarze nászy skażą/ to ma być cáło y mocno. Ktemu też gdy Kommisarze nászy ziádą sie ná mieśce Gránic/ choćiay Stárostá álbo Dźierżawcá nász wyiedźie álbo nie wyiedźie/ Stárce da álbo nie da: sámi Kommisarze przedśie Gránice kończyć y konáć będą powinni/ niedbáiąc nic ná to: choćby Stárostá nász/ álbo y on ktory sie skárży o krzywdę Gránic/ przećiwko temu mowił/álbo ruszał y appellował/álbo też przy tym być niechćiał. Nád to Kommisarze nászy przerzeczeni dwie Niedźieli przed tym niżli sie ziádą ku czynieniu Gránic Stároste álbo Dźierżawce nászego o czáśie y mieścu ziechánia swego obwieszczą przez Woźnego y dwu Sláchćicow/ y przez list swoy własny y Mándat nász.

Ku vżywániu Rzeki/ktora dobrá Krolewskie z Slácheckiemi dźieli/Sąśiedźi niech będą przypuszczeni.

ABy nie byli obciążeni Poddáni nászy/ ktorzy máią sąsiedztwá z Dobry nászemi/ przez Stárosty: vstáwiamy / iż gdy rzeká ktora Násze y Poddánych nászych Dobrá dzieli/ ktore Dobrá z obu stron brzegu są rzece przyległe: tedy niech wolno będą dopuszczeni ci Poddáni nászy ku vżywániu teyże rzeki/ wedle szerokości dobr swych przyległych. Sygmunt w Kráko. 1507. List 4.

Nie wedle Listow y znákow w nich opisánych/ ále wedle świádectwá stárcow Granice máią być czynione.

IZ wiele Listow y Przywileiow znáyduie sie częścią w vżywániu nie będących/ częścią też niepewnych: przeto Státutá Naiáśnieyszego Páná Krolá Olbráchtá odnawiamy: áby rozgrániczenia dobr były nie wedle Listow y znákow w nich opisánych/ ktore ná vsilność proszących/ y ná rzecz/ ktora położoná nie iest przed oczymá są dáne/ ále wedle świádectwá stárcow: á zwłaszczá gdy Jeg̊ Krolewska M. ták łáskáwą y szczodrobliwą vstáwę vczynił: iż vznánie y rozgrániczenie Dobr swych/ Rádzie Koronney y Vrzednikom Ziemskim Poddánym swym zlecił. Sygmunt w Piotrko. 1519. List 22.

O Jákich Liśćiech Gránicznych to ma być rozumiano.

OBiáśniamy Státut około Gránic dobr nie wedle Listow y Znákow w nich opisánych/ ále iż czynione być máią wedle świádectwá Stárcow: y vstáwiamy/ áby ták był rozumian: iż ná ten czás dowod listow w rozgrániczeniu dobr iść nie ma: gdy listy są zástárzáłe/ y ktore są dáne y wyszły: gdy oná rzecz przed oczymá niebyłá/ álbo w nieużywánie przyszły/ álbo też niepewne ználázłyby sie. Ale gdy listy Kommisarzow nászych znáki grániczne y gránice dobr nászych z Dobry Sąsiednemi Slácheckiemi w sobie zámykáiące przez nas są potwierdzone/ álbo listy pod tytułem y pieczęćią Podkomorzego álbo Sądu Ziemskiego gránice dobr z obu stron dziedzicznych poddánych nászych w sobie zámykáiące będą przed námi/ álbo gdziekolwiek przed Sądem okazáne: tákowym wiárá niewątpliwa ma być daná: y rozgrániczenie dobr ták nászych iáko dziedzicznych/ wedle opisánia onych listow skázuiemy być mocne y gruntowne. Sygmunt w Kráko. 1532.

Gránice Dobr Krolewskich Swiádectwá Stárcow y ine Znáki podobne czynią.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

ABy trudnośći nie było w czynieniu Gránic/ vstáwiamy: áby Kommisarze nászy Bogá przed oczymá máiąc / żadney stronie nie folguiąc / oglądawszy naprzod znáki Grániczne / y rzeczy prawdziwie doszedszy/ ták z świádectwá stárcow/ ieśli potrzebá będźie/ przyśiegłych/ iáko też z inych podobnych rozsądkow Gránice miedzy Dobry nászemi Krolewskiemi/ y dziedzicznemi/ wedle zdánia y sumnienia swego niech postánowią.

Kto Commisarze nie słusznie pozowie.

Sygmunt August w Wárszá. 1557.

KToby pozwał Kommisarze álbo Sąd/ álbo Vrząd o iáki postępek: á tákowy byłby przekazan w tym/ iż ie nie słusznie pociągnął będźie winien káżdemu zosobná támże dwoie czternaśćie Grzywien zá winę dáć: tákże y stronie/ będźieli też przy tym pozwána.

O Commisarzách miedzy Koroną y Litwą.

Sygmunt August w Wárszá. 1557.

DLa zástánowienia krzywd/ ktore sie dźieią miedzy Poddánemi nászemi Koronnemi y Kśiestwá Wielkiego Litewskiego / będźiem dáwáć Kommisarze dwu z strony / á dwu z Kśiestwá: kiedy sie kto o krzywdę/ z ktoregokolwiek Páństwá vćiecze: przed ktorymi Kommisarzmi / zá Innotescencyą ich á Mándatem nászym/ będźie winien káżdy obżáłowány stánąc/ á bez wszelákich odwłok z stroną żáłuiącą rozeprzeć sie.

Stárostowie y Dźierżawcy po vczynieniu Gránic/ gwałtow Sláchćie czynić niemáią.

Sygmunt w Piotrko. 1519. List 22.

STárostowie y Dźierżawcy Dobr nászych gwałtow Sláchćie w Gránicách niech nie czynią: á Gránic przez Kommisarze vczynionych gwałtem niech nie psuią.

Po rozgrániczeniu Stárostowie y Dźierżawcy krzywd czynić nie máią.

Sygmunt August 1550.

ABy też to co raz przez Kommisarze násze/ ktore ku rozgrániczeniu imion nászych Krolewskich / á Ziemiáńskich dáiemy/ wznawiano wiecey nie było: vstáwiamy/ áby po rozgrániczeniu imion nászych Krolewskich á Ziemiáńskich / krzywdy Stárostowie nászy álbo Vrzędnicy w grunćiech Ziemiáńskich nie czynili: á Poddáni nászy tákowych gruntow odgrániczonych áni bárćiámi/ áni żadnym sposobem vżywáć máią.

Stá-

Statut o vsypániu Gránic w mocy iest zostáwiõ.

KToryby Starosta rossypał Gránice/aby ie powinien był vsypáć ad festũ diui Ioannis Baptistę, pximè venturũ, sub priuatione officij Capitaneatus vel tenutę **Zámkow: y máią być trzymáne mocnie/wedle Kopcu**/temporibus perpetuis. **A gdzieby kto był o nie pozwan** ad instantiã Instigatoris officij nostri ex delatione Capitanei vel Tenutarij: **tedy wszystkich od takowych Pozwow czynimy woinymi.** Sygmunt August w Piotrko. 1562.

Listy Grániczne przez Komisarze dáne nie potrzebuią potwierdzenia.

NRosbámi Poddánych nászych przywiedzieni/dopuszczámy: aby ná kożdego woli z Poddánych nászych było/prosić y otrzymáć od nas potwierdzenia ná Listy Graniczne wydáne od pięci Kommisarzow przez nas wedle Statutu náznáczonych: w ktorych Liściech gdy Kommissia y Mándat nász będzie włożon/ y Pieczęci Kommisárskie będą przyłożone/ tedy máią mieć moc wieczną: chociayby też żadnego potwierdzenia nászego nie było. Sygmunt w Piotrko. 1538.

Grániczne Listy niech będzie wolno do Kśiąg Káncellárzey wwodźić.

WOlno káżdemu niech będzie Listy Komisárskie ná Gránice do Kśiąg Káncellárzey nászey wwodźić: ktore/gdyby przygoda álbo potrzebá potrzebowała/ Kánclerze nászy przez wszelkiey trudności iáko wpisáć ták wypisáć/ y listy proszącym tákoweż pod pieczęcią nászą/ iedno kopę zá nie wziąwszy/przez wszelkiey trudności dáć będą powinni. Sygmunt w Piotrko. 1538.

Około Kommisárskiego y Poselskiego zgwałcenia.

NRzeciwko tym/ ktorych swa wola tak się rozmnożyła/iż też ná drogách pospolitych/po Wsiách y Miásteczkách/ nie tylko Osoby nie będące ná Vrzędźiech/ ale też ktorzy Rzeczypospolitey Osoby ná sobie niosą gwałcić nieobawiáią się: przeciwko tedy takowych Ludzi wszeteczności vskromieniu y pohámowániu/zá rádą wszystkich Krolestwá Sygmunt w Krako. 1510. List 13.

lestwá Rad vstáwiamy y skázuiemy: áby ktokolwiek Prelaty/ Pány/y Rády Krolestwá Stanu ktoregokolwiek/ y tákże Posły álbo nasze álbo Ziemskie/ktorzy spráwuią násze álbo Rzeczypospolitey Spráwy/y ná Seymy Wálne álbo Ziemskie iádące / álbo ná nich mieszkáiące/álbo z nich do Domow swoich wrácáiące się czterzy Niedziele przed Seymy/y drugie czterzy po Seymiech/ bądź ná drogách/bądź we Wsiách y Miásteczkách: ktorymkolwiek sposobem śmiałby náiechác/ álbo zgwałcić: niech będzie osądzon/iż obráził Mágestat Krolá Jego M. Toż też y o tych/ ktorzy ná Sądziech choć Ziemskich/choć Kommisárskich/Komisarze/ Sędzie/ álbo Vrzędniki spráwuiące potrzeby Koronne/ śmiałby zgwałcić/ma być rozumiano: áby tákże teyże winy obráżenia Mágestatu Krolewskiego byli winni.

Skáżono to Práwo.

Sygmunt w Kráko. 1539.

OBráżenie Mágestatu Krolewskiego zá żądániem Posłow Ziemskich niechcemy / áby miáło indzie mieśce : y áni ma być ná ine osoby/choć ná sobie vrzędy rzeczy pospolitey noszą wyciągáne: Ale iesli przez ktoregokolwiek zły vczynek/ álbo Mężoboystwo w tákowych osobách będzie dopuszczono/ ktorzy mimo Osobę násze / álbo rádną/ álbo ine dostoieństwo y mieśce/ álbo vrząd Rzeczypospolitey noszą: tákowi wedle Státutu karáni niech będą.

O Minicy/ ktorą bić Krolowi należy.

Monetá niech iedná będzie w Krolestwie Polskim.

Káźimierz w Wiślicy 1368. List 32.

VStáwiamy zá rádą y zwoleniem wszystkich Pánow: áby iedná Monetá we wszystkim Krolestwie nászym byłá miáná: ktora ma być wieczna y dobra wwadze/ áby inym tym byłá przyiemnieysza y wdzięcznieysza.

Krol nie ma kowáć Monety/ przez dozwolenia Rad.

Włádysław Jágełło w Czerwieńsku 1422. List 48.

OBiecuiemy od tych czásow nigdy przez rády y przyzwolenia osobnego/y dopuszczenia Pánow Krolestwá nászego/ Monety teraz w Krolestwie nászy bieżącey/álbo też postronney/ álbo

albo nowo wymyslony nie kazać ani dopuscić bić: A tych/ktorzy ią beda bic/ wedle ich zasługi winami bedziemy karać: aby przez to szkody/y nieznosny Poddanych naszych niedostatek (ktory sie przez Monety złe vżywanie obficie w Krolestwie naszym rozmnożył) za szczesliwego Panowania naszego był oddalon. Jako Swietey pamieci Pan Kazimierz niegdy Krol Polsk/ przodek nasz tego im pozwolił w Ksiegach Ziemskich: ktore z Prelaty yz Pany swemi niegdy w Wislicy na Seymie walnym wydał/ y na pamiec wieczną zostawił.

Przez rady Panow Rad Moneta nie ma być kowana.

Obiecuiemy za stawne Syny nasze: iż gdy za wola Boza ieden z nich na Krolestwo bedzie obran/y rzad Krolestwa obeymie/ Monety z ktoregokolwiek Kruszcu przez dozwolenia y rady Duchownych Panow y Swieckich w Krolestwie Polskim nie dopusci kowac: tak iako y my przez dozwolenia y rady takowey Monety niechcieli kować/ anisimy kowali. Władysław Jagello w Jedlney 1433. List 51.

Podobna teyże Vstawa.

Chcąc sie też porownac Przodkom naszym/ obiecuiemy: iż Monety bic okrom dozwolenia Seymowego wedle praw opisanych/ani też ma Mlinica żadna z inych Panstw naszych Korony niewolic nie bedziemy. Sygmunt August w Piotrkowie 1550.

O Monecie małey y Fałszywey.

Kazimierz z łaski Bożey Krol Polski/ Książe Litewskie/dziedzic Ruski etc. Oznaymuiemy niniejszym listem ktorym to wiedzieć przynależy: iż gdysmy w Piotrkowie mieli Syem dla potrzeb Krolestwa naszego/ miedzy inymi tego Seymu vstawami na te roznosc/ktora miedzy Prelaty y Pany wszystkiego Krolestwa była/tak iest iednostaynie postanowiono y zamknono/ a to stoiąc przy vstawach y zamknieniu inych Seymow też walnych / y od nich nie odstępuiąc: aby pieniądze małe nie rozdzielnie we wszystkim Krolestwie naszym Polskim y Ksiestwie Mazoweckim tak za nasze/iako też Prelatow / Panow / Slachty / y ktoregokolwiek stanu ludzi dochody / iako za Czła / Podatki / Czynsze / Dziesięciny/ winy / pamietne / zadatki / albo Pisma Pisarskie / y tudzież za zdawanie imion/ za kupie/ y kozda rzecz przedayna/ przez wszelkiego sporu przez Nas y Vrzedniki nasze/także też przez Prelaty/ Kazimierz trzeci Jagiel: w Piotrkowie 1451. List 86.

Pány/ Staroſty/ Slachte / y ktoregokolwiek Kroleſtwá Polſkiego/ y Kśieſtwá Mázoweckiego obywátele y poddáne / obyczáiem dawno vſtáwionym/ to ieſt dźiewieć pieniędzy zá kożde Pułgroßá liczac/ aby były brane y wyciągáne: wyiąwßy to/ieſliby kto z Práwá zá Czynßе/ y Dźieśięciny wierdunkowe miał wyciągáć ßerokie großе práſkie: z ktorych kożdy zá ßerokie großе takowe pieniądze drobne/ wedle biegu iáko miedzy Kupcy bieży/ ma brać y będźie powinien wyciągáć / pod winámi niżey nápiſánemi. A ktorykolwiek Kroleſtwá náßego/albo Kśieſtwá Mázoweckiego ktoregokolwiek ſtanu obywátel/y poddány pieniędzy drobnych niechciałby brać / álbo iemi gárdźił: ieſli Pan álbo Duchowna oſobá będźie/ ktora zá Dźieśięciny tych pieniędzy drobnych niezechce brać: táki Dźieśięcine ktora przedał/ſtráci: ktora przez Staroſtę álbo Vrzędniki náßе niech będźie wźiętá/ y ná pożytek náß obrocona. A ieſli będźie Slachćic/ zá pierwßy wyſtępek dźieśięć grzywien/zá drugi dźieśięc/zá trzeci dźieśięć/ zá czwarty trzydźieści grzywien zápłácić ma: ktore do ſkárbu náßego obrocić ſię máią: w ktorych máietnośći ma ſię Stároſtá náß wwiązáć / y dźierżeć ie áż do zápłácenia trzydźieści grzywien. A ieſliby w Mieśćie ktorym drobnych pieniędzy zá ktorekolwiek rzeczy przedáyne/ bądź w goſpodach/bądź ná rynku/nie brano: tedy takowe Miáſto/gdy ſię tego trzy kroć dopuśći/ zá kożde dopußczenie zoſobná niech zápłáci dźieśięc grzywić: á zá czwarty wyſtępek trzydźieści grzywien: ktore do ſkárbu náßego obrocone będą. A ieſli Kupiec zá kupie ſwe ktorekolwiek y iákiekolwiek tych pieniędzy máłych niechciałby brać w przerzeczoney wadze/ to ieſt zá pułgroßá ßerokie liczac dźieśięć pieniędzy/ álbo wiecey w drobnych pieniądzach niżli ich ieſt w pułgroßku/ chciałby wyciągáć zá kupie ſwe: tedy wßyſtkie iego rzeczy y kupie máią być iemu wźięte/ y do Skárbu náßeg obrocone. Także Kmiecie/ktorzy niechcą drobnych pieniędzy zá rzeczy ſwe brać/ zá kożdy wyſtępek ná wiárdunku bez przepußczánia niech będą karáni. Też Kaczmarze we wśiách/ ktorzy zá rzeczy ſwe / to ieſt żywnośći ludzkie y końſkie niechcieliby brać drobnych pieniędzy/ zá kożdy wyſtępek ſwoy ná pułgrzywniu niech będą karáni: ktore nie będźie im odpußczono. Chcąc nád to Rzeczypoſpolitey pomoc/ áby źli ludźie nie mieli przyczyny ku wnoßeniu fálßywey Monety do Kroleſtwá náßego: vſtáwiamy y rozrzadzamy zá iednoſtáyną Rad náßych rádá: Iż v kogokolwiek ktoregokolwiek ſtanu człowieká / w iedney grzywnie dwá großá fálßywe będą ználezione: on ktorego grzywná będźie / niech grzywnę ſtráci: á v kog ßeſć großy źle w iedney grzywnie będą ználezione: tákowy we-

wedle pierwszego postánowienia będźie karan. A miedzy tymi/ ktorzy pieniedzy pożyczáią/ ktorzy máią zapisy ná Pułgroszki/ ták iest postánowiono: Iż kożdy z tákowych/ ktory ma pieniądze sobie zápisáne przed tą vstáwą / będźie mu wolno wyciągáć pieniądze w Monećie wedle zapisu swego/ iákie są opisáne. A ná potym iedno drobne pieniądze/ álbo zgołá grzywny monety y liczby Polskiey miedzy temi/ ktorzy zápisuią/ niech będą zápisowáne: y kożde długi niech będą máłemi pieniądzmi płácone / y wyćiągáne: to iest/ tylko dźiewięć pieniędzy w Pułgroszá szerokie licząc. Vstáwiono iest nád to zá iednostáyną wolą: iż Stárostowie nászy/ ktorychkolwiek mieśc/ będą powinni dostáteczną pilność czynić: áby przerzeczona drobna monetá byłá brána: y niech karzą obyczáiem przerzeczonym wszystki y kożde zosobná/ ktorzy gárdzą przerzeczoną vstáwą. A ktorzy Stárostowie nászy będą zániedbáwáć stánowić tákowey vstáwy / y niezechcą nieposłusznych káráć: tákowi przez nas/ iáko nieposłuszni y wzgardzáiący roskazániem nászym/ niech będą karáni. Dan w Piotrkowie w Piątek bliższy po Swiątkách / Roku 1451. Ku ktoremu Pieczęć nászá iest záwieszoná.

Do tegoż.

My Prełáci / Pánowie Wielkiey Polski / Sierádzkiey / Lánczyckiey/ Kuiáwskiey Ziem/ ná znák zwolenia y woley wszystkich ná przerzeczoną rzecz Pieczęći swe kazáliśmy przyłożyć. List 87.

Tákowyż Státut.

O Drobnych pieniądzach vstáwiamy: áby po wszytkim Krolestwie były bráne: to iest/ zá Pułgroszá szerokie dźiewięć pieniędzy niech będźie brano: á do szerokich groszow Práskich/ ktorzy ie máią w swych Czynszoch / niech będźie przydawánie wedle biegu pospolitego: ktory iest miedzy Kupcy. A iesli kto przerzeczonych pieniędzy drobnych nie będźie chćiał bráć: będźieli Sláchic/ niech będźie przez Stároste ciążan w bydlech / ilekroć wystąpi. Jesli Mieszczánin álbo Kupiec nie będźie chćiał bráć zá swe kupie: niech kupie tráći: ktore niech będą do Skárbu nászego obrocone. Jesliż więc Kmieć: niech będźie poiman/ y do wieże wsádzon. A v kogo w pieniądzách drobnych dwá groszá fałszywe będą ználezione w iedney grzywnie: táki niech zárázem grzywne tráći: á iesli w iedney grzywnie sześć groszy fałszywe będą ználezione: tedy tákowy ná gárdle niech będźie karan. Nád to vstáwiono iest: áby Stárostowie ktorychkolwiek mieśc dostá- Káźimierz w Piotrko. 1447. List 91.

tecz-

tecżne y pilne ſtaránie cżynili: aby przerzeczone pieniądze drobne były brane: á ktorzy ſa tey vchwale przeciwni / obyczáiem przerzeczonym niech beda karáni. A Staroſty niedbałe Jego M. Krol będzie karał/iáko ty: ktorzy wzgardzáią Vchwałe y Dekret poſpolity.

Poſpolitemi pieniądzmi álbo Práskiemi Podátki Krolewskie płácone być máią.

Z Przywileiu Władyſłáwá Jágeitá w Cżerwienſku: Liſt 49.

NAd to / áczż Poborcy nászy w Ziemiách Krákowſkiey y Sándomierſkiey/ zá Podatki nászе/ktore Krolestwem zową/ ná znák poddáńſtwá y prawdźiwego Páńſtwá/ ktore nam płáca Moneta poſpolita y zwyklemi groſzmi Práſkiemi/od kmieći wźieli/y do Skárbu nászego wnieśli: á wſzákże aby ná potym przerzeczonym Ziemiam to nieprzynioſło iákiey ſzkody/ álbo Práwom vbliżenia: ſkázuiemy / y tym zápowiedzeniem ná wieki vſtáwiamy: iż od tego cżáſu w przerzeczonych Ziemiách Krákowſkiey / Sándomierſkiey nie yna / iedno bieżaca y poſpolita w Krolestwie Moneta zá tákowe Podatki nam ma być wyciąganá. To opátrzywſzy/ iż ieſli niektorzy Poddáni nászy w rzeczonych Ziemiách od ſwych Kmieći zá Cżynſze ich groſze Práſkie beda brać/ álbo zechcą brać: oni też Kmiecie ku płáceniu nam tákowychże groſzow Práſkich zá Podatki nászе przez Poborce nászе niech beda przyciśnieni.

Monetę Swidnicką wyiwoluią.

Sygmunt w Krákо. 1527.

TA Moneta Swidnicka / ktora wſzyſtkiemu Krolestwu nászemu niezmierną ſzkodę cżyni / do tego cżáſu niemoże być pohámowaná / dla niewiádomości proſtych ludźi/á zá ſwą wolą tych/ktorzy zákázánia nászе przeſtępuią: Skázáliſmy ze wſzyſtką Rádą Krolestwá nászego/ nietylko aby niemiáło być ſtrzeżono zámknienie drogi do Slaſká: ale też te Monetę abyſmy gruntownie z Krolestwá wykorzenili/ aby żaden ná potym oney brać/ álbo iey vdáwáć / álbo do Krolestwá y Páńſtw nam poddánym wnośić nieśmiał: ale kożdy w tym Roku/ to ieſt od tad do dwunaſtego dniá Márcá roku przyſzłego one z Krolestwá aby wynioſł / álbo odmienił / obyczáiem odmiány álbo kupienia rzeczy/álbo ktorymkolwiek handlem pod winą nászą Krolewſką cżternaśćie grzywien / y pod ſtráceniem tákowych pieniędzy. A ktoryby w tym cżáśie odmienić y odbyć iey niemogł/niech ią zámieni y vdá w tym roku: ále nie drożey/ iedno kożdy pułgroſzá zá pięć pieniędzy: Albo tám/ gdźie Minice ná-

ce nasze biią / niech przynieśie: zá ktorą będźie iemu daná dobra Monetá: y będą mu płáćic zá kożde pułgroszá Swidnickie pięć pieniędzy. A po roku tá Monetá/przez ktorą iásność y zacność Mágestatu Krolewskiego bywa vmnieyszona/y wszystkiem stanom ludźi wielka szkodá sie dźieie / nie ma być braná. Ale iáko szkodliwey y fałszywey niech sie wszyscy strzegą. A v ktoregokolwiek człowieká/ ktoregokolwiek stanu y záwołánia będźie ználeźioná: ten y one niech stráci/ y winą czternaśćie Grzywien niech będźie karan: ták iż v kogokolwiek dwá groszá tey Monety w iedney Grzywnie będą ználeźione/ wszystkie one Grzywne niech stráci przez żadney nádźieie odpuszczenia. Vstáwiemy też stroże ná Gránicách Krolestwá: ktorzy pilnie będą strzec / y dowiádowáć sie: áby ná potym tá Monetá Swidnicka do Krolestwá niebyłá wnoszoná: ktorzy stroże v kogokolwiek ią znaydą: niech ią mogą wźiąć/y będą powinni. A iż mimo tę postronną Monetę Swidnicką wielka też moc fałszywey Monety ták w Krolestwie nászym/iáko też gdźie indźie iest nákowaná/ y one kuią ku wielkiey szkodźie y vbliżeniu Rzeczypospolitey Krolestwá y pánstw nászych: dla tego áby Złoczyńce kowánia ná potym y wnoszenia do Krolestwá nie mieli przyczyny / temu zábieżymy: y te / ktorzy brákowáć będą / vstáwiemy w Mieśćiech y w Miásteczkách: ktorzy ią będą znáczyc/ y znák ná niey wybity vczynią: aby tym łacwiey od wszystkich mogłá być poznaná y vstrzeżoná. A Stárostowie mieysc dostáteczną pilnośc będą czynić powinni: aby przerzeczona vstáwá/ták o Swidnickiey/iáko też o fałszywey monećie od wszystkich co nabárźiey y niezgwałcenie chowana byłá.

Jesli kogo obwinią o bićie Monety.

DLa popráwienia szkárádych złośći y fałszow / od ktorych też y Slachtá Krolestwá nászego niektora (iáko dźiśieyszych czásow v ludźi iest złośći dosyć) nie strzymawáią sie/ vstáwiamy: iż oskárżony y obwiniony o Fałszywą Monetę ktory Sláchcić ktoregokolwiek stanu y dostoieństwá/ma być pozwan przed osobę nászę z vrzędu nászego. A iesli będźie mogł być pokonan przez dwá świádki Slachcice/ktorzy będą doznáni w tákimże wystepku fałszywey Monety/y będą iuż skazáni/ y ostátnim karániem pokaráni: á zeználiby iż on iest winien tákiego wystepku: że fałszywą Monetę bił/ álbo rádę / pomoc/obronę ku tákowemu kowániu dał / á iesliby w tákowym zeznániu trwáli/ y śmierćią to potwierdźili: tedy tákowy ná gárdle ma być karan / y dobrá iego niech do Skárbu nászego Kro-

Sygmunt w Krákow. 1527.

Krolewſkiego beda zátrzymáne : A dla zámknienia drogi potwarzam ludzkim/żadnemu tych dobr nie bedźiemy dáwáć: álbo wiec żywot zdrowie y ſtan tákowego Slachcicá obwinionego/ y tym obyczáiem pokonáneg̃/ bedźie ná łáſce náſzey Krolewſkiey. A ieſli ſwiadkowie przeciwko niemu ſwiadczący nie beda Slachcicy/ ále inego niżſzego ſtanu ták tuteczni iáko poſtronni / ktorzy poimáni w tákowym vczynku przeciwko niemu beda ſwiadczyć/ y nie odwoływáć álbo zeznánia ſwego k ſobie nie beda brác/ y ták zeyda ná gárdle ſkaráni: w tákowey rzeczy Slachcic obwiniony y oſkárżony bedźie ſie oczyſciał oſmnaſcie ſwiadkow ſlachcicow: ktore My ſámi obierzemy ze trzech oſmnaſcie/to ieſt/ z piecdźieſiat y czterzech ſwiadkow Slachcicow: ktore on/ktory ſie ma ſprawowác/ bedźie powinien przed námi ſtáwić w ſzeſci Niedźiel ode dniá ſkazánego iemu ku ſprawie. Ktory ieſliby w dowodzie y ſprawieniu ſwym vſtał / ma być mian zá zwyciężonego y pokonánego : y bedźie karan wina fálſzu : á ieſli ſie ſprawi/ ma być wolnym vczynion od obwinienia. Ale gdźieby potym o ten wyſtepek fálſzywey Monety / raz ſie obyczáiem przerzeczonym ſprawiwſzy był oſkárżon y obwinion / y ſwiádectwy ludzkimi/ Mieyſkiego chłopſkiego álbo ktoregokolwiek inego ſtanu obyczáiem przerzeczonym przekonan : do inego oczyſcienia ſwego wiecey nie ma być przypuſzczon : ále iáko Fálſzerz ma byc wina ſluſzna karan: y wſzyſtkie dobrá iego máia być do Skárbu obrocone: á glowá iego y zdrowie ma być ná łáſce náſzey Krolewſkiey: á pozwány Pozwem náſzym o Fálſzywą Monete / przed námi ma ſtánác nieodzywáiąc ſie do Powiátu. A ieſli ná pierwſzym Roku nie ſtánie / bedźie pozwan wtorym Pozwem : á Rok ná pierwſzym tákże ná drugim Pozwie ma mu być náznáczon/ we czterzy Niedźiele od położenia y wykonánia tego Pozwu. Ktory ieſli ná wtorym Roku nie ſtánie / niech bedźie mian zá przekonánego/bądź oſiádły/bądź nieoſiádły: y ma być wywołan z Krolestwá: á dobrá iego do Skárbu beda wźiete. A ten Státut niemieyſzy ma trwáć do żywotá náſzego.

Monetá Pruſka niech bedźie zápowiedźiána/ álbo ſtárym obyczáiem niech ią bią.

Sygmunt w Kráko. 1539.

Z ſtąd wielka ſzkode do Rzeczypoſpolitey Krolestwá widźimy przychodźic: żeſmy od kilká lat pieniedzy przeſtáli bic: á Pruſacy w przedſiewźieciu ſwym trwáią. Dla tego obiecuiemy to vczynić/ y ſrodze zákázemy Miaſtom Pruſkiem: áby ieſli chcą Monete bić/iáko Przywileie ich w ſobie zámykáią/ſtáre znáki

ki ná nie kłádli / á náſzych znákow nieśmieli vżywáć. A ieſli nie bedą poſłuſzni/ tedy zapowiedźią to oſtrzeżemy: áby żaden nád wolą náſze pod znákiem náſzym pieniedzy bitych y kowánych nie vżywał: y áby tákowe pieniądze były wyrzucone y wywołáne/ o to ſie ſtáráć bedźiemy.

O Podatkách Krolewskich/ To ieſt Podymnem/ Poborách/ y o Myćiech Krolewskich.

Krol od wſzyſtkich Podatkow Sláchte wolną czyni/ iedno Podymne z Łanu ſobie zoſtáwia.

Z Przywileiu Lodwikowego w Koſzycách 1374. Liſt 40.

DLa zaſług y wiernych poſług vczynionych / y dobrey woley wſzyſtkich/ ktorą nam y náſzemu potomſtwu oboiey płći przez przyśiege pokazáli/ y ná potomne czáſy ná ſwym mieścu y ſwego czáſu zá pomocą Bożą przećiwko nam czynić ſą gotowi / chcąc też im oſobliwą łáſke náſze Krolewſką pokázáć/ Miáſtá/ Zamki/ Dźierżáwy/ Miáſteczká/ y Wśi/ y obywátele wśi / po wſzyſtkiem Kroleſtwie mieſzkáiące/ ták Páńſkie iáko wſzyſtkich Sláchcicow czynimy wolne/ wyſwobodzamy y wyymuiemy od wſzyſtkiego y kożdego zoſobná ſkłádánia/ dárowánia/ podatkow ták poſpolitych / iáko oſobliwych/ ktorymkolwiek imieniem byłyby zwáne: y zgołá tego chcemy/ áby od wſzyſtkich ſłużb/ robot/ drażnienia/ vtrapienia y nędzenia/ ktoreby miáły być czynione w rzeczách álbo oſobách poddánych náſzych byli wolni/ y od wſzyſtkiego wybáwieni. A tylko ná tym chcemy miec doſyć: áby dwá groſzá Monety zwykłey/ á w Kroleſtwie bieżącey tych groſzow/ ktorych czterdźieści y ośm̄ czynią grzywne Polſką/ z kożdey Włoki/ álbo łanu / álbo z cześći łanu oſádzoney/ y w Poſſeſyey bedącey ná kożdy Rok nam y potomkom náſzym / ná Swieto świetego Márćiná Konfeſſorá/ ná znák nawyżſzego Páńſtwá y wyznawánia Korony Kroleſtwá Polſkiego były płácone.

Podymne poſpolitą Monetą/ álbo Práską niech bedźie płácono.

Z Przywileiu Władyſłáwá bliſko Czerwieńſką Liſt 49.

SKázuiemy/ y zápowiedzeniem wiecznym vſtáwiamy: áby od tego czáſu w Ziemiách Krákowſkiey y Sándomierſkiey/

ſkiey/nie ina/iedno tá Monetá poſpolita/ktora w Kroleſtwie bieży/zá podatki náſze byłá wyciągána: to opátrzywſzy/iż ieſli poddáni náſzy niektorzy w przerzeczonych Ziemiách od ſwych Kmieći zá ſwe Czynſze groſze Práſkie będą bráć/álbo zechcą bráć/tedy tákowi Kmiecie nam też ku płáceniu tákowychże groſzow Práſkich zá podatki náſze przez Poborce náſze będą przyciśnieni.

Podymne ſámi Kmiećie máią dáwáć.

Z Przywileiu Włádyſłáwá Jágełłá w Jedlney 1433. Liſt 51.

NAd to czyniemy wolne/y ná wieki wyſwobodzamy wſzytki y kożde z oſobná/wſzyſtkich náſzych obywátelow Kmiećie/od wſzyſtkiey płacey/podatkow/wyciągánia/powozow/robot ktore podwodą zową/vćiſkow/obćiążenia Zboża/Oſpow: tylko przeſtáiemy ná dwu groſzach Monety zwyczáyney Polſkiey/w Kroleſtwie Polſkim poſpolićie bieżącey. Ktore dwá groſzá kożdy Kmieć przerzeczonych obywátelow náſzych z kożdego Lanu ośiádłego będźie płáćił: choćiayby też więcey oſob ná nim śiedźiáło. Ale wymuiemy od tey płacey Sołtyſy y ſługi ich/chcąc áby od tákowego płácenia dwu groſzu byli wolni y wyieći. Tákże też Młynárze/Káczmarze/y Zagrodnicy/ktorzy nie máią áni robią rol/to ieſt Lanow cáłych álbo połowice: ktorzy tu tylko tákże máią być wyieći/kożdego roku ná przyſzłe czáſy ná Swięto świętego Mikołáiá płáćić będą. Ale ieſli z przerzeczonych Młynárzow álbo Káczmarzow álbo Zagrodnikow ktory cáły Lan będźie záśiewał: tedy płáćić dwá groſzá będźie. A ieſli połowice/tedy przedśie groſz tákoweyże Monety nam będźie powinien. Ná ktore to płácenie dwu groſzu Minice przerzeczoney/Naiáśnieyſzemu Kśiążęćiu Pánu Lodwikowi Węgierſkiemu y Polſkiemu Krolowi dobrowolnie poddáli ſie.

Podymnego nie zápłáconego winá.

Z Przywileiu Jágełło. w Jedlney. Liſt 51.

A Jeſli w náznáczonym czáśie nam ktora Wieś tákowych pieniędzy zániedba zápłáćić: tedy ten/ktorego ku wybieraniu tákowego podatku vſtáwiemy y náznáczemy/w teyże Wśi iednego Wołu względem niezápłácenia/przez nádźieie wrocenia wźiąc będźie miał zupełną moc. A ieſli we czternaśćie dni po wźięciu tákowego wołu táż Wieś/y ktorakolwiek ina przerzeczonych pieniędzy niezápłáći: tedy Poborcá náſz dwá woły tákimże ſpoſobem przez nádźieie wrocenia niech weźmie.

Krol z Poddánych więcey dwu groſzu nie ma wyćiągáć.

Obie-

DBiecuiemy / iż od tych czásow nie bedziemy wyciegáć iákiey płacey/ álbo dawánia Wierdunkow/ álbo ßesci großy od obywátelow álbo ich ludzi: ále tylko ná płácenin dwu großu z kożdego Lanu mamy przestáwáć y mieć dosyć / wedle stárá dawnego zwyczáiu. Kázimierz w Nießowej 1454. List 93.

Mießczánie od Podymnego wolni.

DMieściech stárych y nowych zá czásu Pánowánia náßego osádzonych/ták vstáwiamy: iż ten Mießczánin/ ktory w Mieście z żoną/ z dźiecmi y z czeladźią mießká/ á rolą sam álbo przez swego Zagrodniká/ álbo oracżá robi: nie bedźie powinien ná zapłácenie przerzeczonego poradlnego: ále ieśli przed Miástem álbo Miásteczkiem mießká: niech płáci przerzeczone poradlne/ ták iákoby we Wśi siedźiał. A temu nic niema przeßkadzáć: iż do Práwá y zwierzchnośći tego Miástá álbo Miásteczká przynależy/ álbo z nimi iákie obowiáßki/ to ieśt iákie podátki y ine roboty podeymnie. Władysław Jágello w Jedlney 1433. List 51.

Podymnego z cálego Lanu dwá großá máią być dawáne.

IStáwiamy/ áby Moneta w Krolestwie pospolicie biezżca/ to ieśt Pulgroßki zá podátki dwu großu (ktore niektorzy Krolewskie y Poradlne/ á niektorzy Podymne zową) wßędy była brana: á áczkolwiek tego podátku sáma własność imienia znáczy/ y zwyczáy płácenia pokázuie: wßákże gdyśmy wyrozumieli ná niektorych mieścách/ iż wnoßą zwyczáie niezwykłe w podátkow tákowych wyciągániu: iáko śie ná niektorych mieścách z Lanu po Wierdunku/ ná niektorych á zwłáßczá w Hálickiey Ziemi/ z krzywdą y z vcisnieniem Poddánych náßych/ z kożdey częśći roley ták wiele brali/ y ták wiele płácono/ iáko śie tym/ktorzy wyciągáią podobáło: dla tego áczkolwiek pewnemi Przywileymi Przodkow náßych/ y ich y Krolestwá Statutmi y zwyczáymi było to postánowiono y vchwálono: iż po dwu großu miáło być płácono: wßákże My osobliwie dla zátłumienia błędow/ ktore śie mnożyć poczęły/ vstáwiamy: áby wyciągánie dwu großu nie z domow álbo z częśći rol/ ále z kożdego Lanu roley álbo cáley włoki po dwá großá Mimica náßa Krolewská/ ktora zwykłá być w Krolestwie brana/ á nie ináczey było płácono ná wieśi/ we wßystkich Ziemiách / Powieciech/ y mieścách Ziemiách náßych. Jan Olbrácht w Piotrko. 1496. List 104.

Podymne od ktorych niema być wyćiągáne.

Tenże Krol List 104.

W Wyciągániu podatkow stárych/ álbo zá czásem vchwalonych chcemy y vstáwiamy: áby Poborce nászy ták byli báczni y rostropni: żeby z ludźi/ktorzy przed tym zá iákąkolwiek przyczyną są od Czynszow rocznych wyswobodzeni/w tỹ czásie poki wolność nie wynidźie/ podatkow vchwalonych álbo ktore vchwalone być máią/ nic nie śmieli áni mogli wyciągáć.

Podymne nie wyrážone ná Liśćiech/Krolowi Jego Miłośći przynależy.

Sygmunt w Kráko. 1510. List 15.

GDy osobliwey zmienki w Przywileioch álbo w Zapiśiech dwu groszy nie mász/ Práwu Krolewskiemu okázuie sie byc záchowano.

Wśi Klasztorne/ták iáko Slácheckie/Podymne płáćić máią.

Sygmunt w Piotrko. 1511. List 19.

JCiskom niektorych Klasztorow chcąc zábieżeć / vstáwiamy: áby wyćiągánie dwu groszy ták było płácono ze Wśi y máietnośći Klasztornych: iáko ze Wśi Slácheckich zwykło Podymne być płácono.

Jáka ma być ćiąża brána zá Podatki Krolewskie.

Kázimierz w Nieszowej List 94.

TEż vstáwiamy: iż ilekroć przez Stárosty násze/ álbo ich Vrzedniki tráfi sie dźieczkowánie álbo ciążánie czynić z Dekretu Sedźiego Ziemskiego / álbo o Podatki Krolewskie: áby nie bráli Stárostowie wiecey / iedno to: coby stało zá to / zá co ćiążáią: á co swym ći ktorzy ćiążáią/zwykli brác: to zákázuiemy áby nie było brano.

Woiewodowie y niektorzy Kásztellani są wolni od Podymnego.

Sygmunt w Kráko. 1507. List 6.

ACż wszyscy źiem̃ nászych ná dostoieństwách będący/á zwłaszczá w Mázowszu pokornie nas prośili: áby byli wolni od płácenia Podymnego dwu groszy: wszákże My wolność rzeczona nie płácenia tylko Woiewodom y Kásztellanom tym / ktorzy ná mieyscoch Woiewodow Kásztellánie dźierżą / dáiemy y pozwalamy. Wszákże chcemy: áby w kożdych Ziemiách y Stárostwách Stárostowie mieśc Czynsze y Dochody ktorekolwiek/ kto-

ktore zá czásu przodkow náßych/á zwłaßcżá w ziemiách náßych Mázoweckich zá czásu Kßiążąt przez Vrzędniki były brane/tymże Vrzędnikom Ziemßkim aby były płácone.

Poborcá álbo ktory Podymne wybiera/ Spißnego niech nie bierze.

PRzerzeczony wyćiegácż pieniędzy rzeczonych względem znáku/ktory Napißnem zową/ niech nic nie wyciąga/ áni bierze: A wßákże lißy ßwemi niech Kmiecie quituie z zápłácenia. Władyßław Liß 51.

Tákowaß Vßtáwá.

CHcemy y ßkázuiemy: áby pieniądze álbo Wpißne zá wyciągánie Podatkow náßych Krolewßkich ná potym nie było brane/ áni wyciągane. Kázimierz Jágello w Korczyn. 1451. Liß 88.

Ktorzy wybieráiąc Podatki Krolewskie Spißne biorą/iáko máią być karáni.

WStáwiamy/ áby Burgrábiowie y yni ktorzy wybieráią Krolewßkie pożytki/ álbo Stároßtowie náßy nic nie wyćiągali Spißnego z ludźi ták Slácheckich/iáko Duchownych: á ießli inácżey vczynią/á będą nieośiádli/ w goßpodách ßwych przez Burgrábiego mießcá/álbo Burmißtrzá niech będą zápowiedżieni do tąd: áż co wźieli wroca. y ktemu winy trzy grzywny niech záplácą temu/od kogo tákowe Spißne wyciągną. Kázimierz 1451. Liß 95.

Podobnaß temu Vßtáwá.

WStáwiamy/ áby Spißne nie było wyciągano w Podatkoch pieniężnych/ y tákże w wybierániu dwu großy: ktore poßpolicie Kroleßtwem zową. Sygmunt w Piotrko. 1511. Liß 19.

O Poborách álbo Podatkach Vchwalonych.

Od Poborow ktorzy wolni/álbo nie.

WStáwiamy/ áby Role/ Ogrody/ Soltyßtwá puße od płácenia Poborow vchwalonych/ były wolne: á z Młynow wedle ßtárych Kwitow Pobory niech będą wyciągáne. Jeßli ktorzy dla iákiey przygody wolnośćia y ßwobodą ßą obdárzeni: Sygmunt 1511. Liß 17.

od płácenia tychże Poborow (wyiąwszy Czopowe) iáko długo takowa wolność będzie trwáć/máią być wolni.

Poborce przed kim powinni odpowiedáć.

Sygmunt 1511. List 17.

CHcąc zámknąć przyczyne krzywodam/ktore częstokroć od Poborcow ludźiō poddánych nászych w wyciągániu Poborow bywáią czynione/vstáwiamy: áby ná potym ieśliby Poborce niekiedy nad list Vniwersálowy w płáceniu kogo vcisneli: tedy ná skárgi poddánych o takowe krzywdy przed Biskupem oney Ziemie/Woiewodą/y Káśtellanem odpowiedáć/y skazániu ich być posłuśni będą powinni.

Vchwalenie Poborow dla Obrony/Roku Páńskiego 1527.

Sygmunt 1527.

OZnáymuiemy przez ninieyszy List ktorym to wiedźieć należy wszytkim/iż ponieważ od Páná Bogá tym skárani ieśteśmy: że do tego czásu niemogłá być pewna/mocna/ y iákoby potrzebá obronā przeciwko vstáwiczným/ y práwie kożdego roku nieprzyiacielom Krolestwá nászego postánowiona/ ták że też kożdego roku mieliśmy Seymy skłádáć/ y nowe sposoby około obrony náydowáć/ á przedsie iednák ná kożdy rok wielkie śkody Krolestwu y Páństwam nászym bywáły czynione: á Rzeczpospolita záwżdy ku gorszemu sie chyliłá. A ták gdyż przez vstáwy roku przeszłego zá mdłá y niepewna obrona wielkie sie śkody Krolestwu nászemu stáły/y Krolestwo Węgierskie wielką á znáczną kleskę podiełó/ niechcąc Rzeczypolitey wielkiemu niebespieczeństwu poddáney potrzebam w czym omieszkáć/ á chcąc gruntownieyszą obronę postánowić/złożyliśmy Syem w Krákowie: ná ktorym wespołek z Rádámi y z Posły Ziemskiemi pilnie szukáiąc/ y rádząc o pewnym y mocnym iákim obyczáiu obrony: potym ná niżey napisáne vstáwy wszyscy zgodźiliśmy sie: y áby były chowáne/ skázáliśmy.

NAprzod vstáwiemy Seymiki Powiátowe w kożdych Woiewodztwach Krolestwá nászeg: to iest w Ziemiách Wielkiey Polskiej/w Poniedźiałek bliski po Przewodney Niedźieli: á w Woiewodztwách Máłey Polskiej/we Wtorek bliski po Niedźieli Białey. Ná ktore to Seymiki Woiewodowie y wszyscy Dignitarze/ Káśtellani/ Stárostowie y Vrzędnicy/ y wszystká Slachtá kożdego Woiewodztwá máią sie ziáchać pod winámi nászemi

mi Krolewſkiemi: gdźie tám Woiewodowie / Káſztellani / y Poſłowie Ziemi/ktorzy ná ten Syem wálny Krákowſki byli poſłáni/ opowiedzą poſpolitey Slachcie: iż ieſt vchwalon ná tym wálnym Seymie Krákowſkim Szácunk wſzyſtkich máietnośći álbo gruntow: to ieſt Miaſt/ Miaſteczek/ y Wśi wſzyſtkiego Kroleſtwá/ okrom Dobr náſzych Krolewſkich: ktore ſą wolne y niezaſtáwne/ wedle Dekretu Seymu Piotrkowſkiego: ktory był przede dwiema láty: ktory to Dekret teğ roku ma być wygiſzczon.

¶ A ná tychże Seymikach kożdy Woiewodá z Káſztellany y z Vrzędniki y z Slachtą z tego Woiewodztwá wybierze / y náznáczy do kożdych Powiátow iednego Káſztellaná onego Powiátu/ y dwu Mężow Slachcicow tegoż Powiátu: ták iż do kożdych Powiátow będźie obrány y náznáczony Káſztellan / y dwá Slachcicy tegoż Powiátu godni wiáry / doświadczoney cnoty y dobrego ſumnienia / ná ſzácowánie tych gruntow álbo máietnośći. A ieſli w ktorym Powiecie nie będźie Káſztellaná: tedy Woiewodá wybierze inego Dignitarzá álbo Vrzędniká onego Powiátu / zá zwoleniem Dignitarzow/ y Vrzędnikow / y Slachty: ktora tám będźie/ álbo wietſzey cześći iey.

¶ A będźie obran ná tychże Seymikach ku wybierániu Poborow/ ktore ſą teraz doſtátecznie vchwalone/ ieden Máż Slachcic ſtanu Slácheckiego: ktory z Woiewodą álbo z Káſztellanem y z Poborcmi/ktorych dwá máią być w kożdym Woiewodztwie/ ieden Duchowny przez Pány Biſkupy obrány / á drugi Swiecki: ktorzy będą poſpolitych Poborow pieniądze ſzáfować / y wydáwáć Żołnierzom ſłużebnym: ktorzy w Ziemiách Ruſkich będą ſłużyć.

¶ Będą też náznáczeni ná tychże Seymikach ná poprawę Prawoni/ ktorzy pierwey byli náznáczeni: á gdźie ktory z nich choroba będźie złożon/ álbo vmrze/ á niemogłby temu doſyć vczynic: iny ná iego mieyſce ma być poſtáwion.

Poborce we wſzyſtkich Woiewodztwách będą miec zá zapłáty y nakłády ſwe to: co ná Seymie Torunſkim ieſt vſtáwiono/ á nie wiecey.

☞ Poborce obádwá Ziemie y Woiewodztwá Krákowſkiego Duchowny y Swiecki/ będą miec dźiewięćdźieſiąt grzywien.

☞ Poborce Ziemie y Woiewodztwá Poznáńſkiego/ dźiewięćdźieſiąt grzywien pieniędzy.

☞ Sándomierſkiego/ ſto grzywien pieniędzy.

☞ Káliſkiego /dźiewięćdźieſiąt grzywien pieniędzy zá zapłátę roczną y nakłády.

☞ Sieradzkiego/ osmdźiesiąt grzywien.
☞ Lanczyckiego/ ſześćdźiesiąt grzywien.
☞ Brzeſkiego/ czterdźieści grzywien.
☞ Inowlockiego/ czterdźieści grzywien.
☞ Ruſkiego/ ſto y dźieśiec grzywien.
☞ Lubelſkiego/ piećdźieśiąt y pięć grzywien.
☞ Bełſkiego/ czterdźieści grzywien.
☞ Podolſkiego/ trzydźieści grzywien.
☞ Płockiego/ czterdźieści grzywien.
☞ Woiewodztwá Rawſkiego Poborce zá zapłátę roczną y nakłady/ bedą mieć ſześćdźieśiąt grzywien.
☞ Ziemie Dobrzyńſkiey trzydźieści grzywien.

¶ A Woiewodowie álbo w niebytności ich Káſztellanowie/ ktorzy bedą ſzáſowáć pospolitemi pieniądzmi/ bedą mieć zá práca y nakłady ſwe kożdy po dwádźieśćiá grzywien: á ktorzy im bedą przydáni z Slachty/ kożdy z nich bedźie miał zá zapłatę ſwoię dźieśieć grzywien.

¶ Też wybierzemy z Hetmánem Poruczniki w kożdym Woiewodztwie/ Mieże oſiadłe/ y Rycerſkich ſpraw vmieietne: ktorzy to Poruczńicy bedą ſpiſowáć y obieráć ludźi Rycerſkie w Woiewodztwách ſwych/ wedle zdánia ſwego. A kożdy Rotmiſtrz/ ktory bedźie miał dwie ście koni w Rocie ſwoiey/ álbo máło co mniey/ bedźie miał ſłużbę ná dźieśieć koni: á ná kożdego koniá zołd dźieśieć złotych: á kożdy złoty ma być liczon po czternaśćie ſkotow. A inym Żołnierzom bedźie płácono ná kożdego koniá po ſześći złotych monety po pułkopiu. A kożdy Rotmiſtrz nie przez kogo inego/ iedno ſam przez ſie ma wieść towárzyſze ſwe/ ták iádąc do Ziemi Ruſkich/ iáko ztámtąd wracáiąc ſie: y tego ſtrzegąc/ áby ſzkod nie czyniono ludźiom Duchownym y Swieckim/ y ich Poddánym: áni z nich ſtáciy nie wyciągano. Ktore ſzkody ieſli bedą vczynione: ſam Rotmiſtrz bedźie o nie pátrzon/ y ku zapłácie ich bedźie obwiązan.

¶ A áby Rotmiſtrz mogł przeſtrzedz ſzkody ſwey/ gdyż dla winy cudzey żaden niema być karan: záchowa v ſiebie cześć niektorą pieniędzy/ ktore máią być towárzyſzom płácone/ gdy do Ziem Ruſkich z niemi poiedźie/ y tákże gdy do domu z niemi ſie wroci: á to dla tego: iż ieſliby w drodze álbo w ciągnieniu ktory towárzyſz ieg̃ ſzkodę ktoregokolwiek ſtanu człowiekowi vczynił/ á niechciałby iey nágrodźić: ſam Rotmiſtrz onemu/ ktory ſzkodę podiał/ zá świádectwem towárzyſzow ſwych niech doſyć vczyni: á potym temuż towárzyſzowi/ ktory ſzkodę vczynił/ z iego pieniędzy ktore zaſłużył to/ co zań zápłácił/ niech ſtraci y wyymie.

Tem

¶ Tenże Rotmistrz kożdego Woiewodztwá / dwie Niedźieli przed tym / niż służbá iego y Towárzyszow wynidźie z Obozu y Ziem̃ Ruskich wyiedźie: áby towárzysze swe miał pod posłuszeństwem/y áby one strzymawał w porządku/y ktemu áby mogł zábrániáć: żeby szkod ludźiom y nędznym Kmieciom / y Duchownym nie czyniono.

¶ Ciż Rotmistrze máią tego pilnowáć: áby żadnego nieprziymowáli ku służbie/iedno naywiecey ná ośm̃ Koni/á namniey ná sześć/ná śiedm̃/ná pięć/ná czterzy: á iżby kożdy z Towárzyszow sam przez sie służył/nie przez Porucznika álbo sługi swe.

¶ Też służebni z ich Rotmistrzámi nie máią być przymuszeni ná niezwykłe przyśiegi/przez Hetmáná Koronnego: wszákże słucháć Hetmáná będą powinni/ y Rycerskiem posłuszeństwem máią iemu być poddáni.

¶ Listy zaszkodne nie zda sie/ áby miáły być dawáne Rotmistrzom y ich towárzyszom: iáko y przed dwiemá láty nie były dáne: wszákże zá szkody im będźie dosyć vczyniono. A ty szkody ktore będą podiete od Rotmistrzow y Towárzyszow/przez Hetmáná Koronnego / y przez Woiewody y Poborce im przyłączone niech będą zápłácone.

¶ Ziemie Krákowska/ Sándomierska/y Lubelska/ będą mieć iednego Pisárzá człowieká dowćipnego/y wiernego: ktory przez nas będźie náznáczon/á będźie náiet zá pieniądze pospolite: ktory Zołnierzom służebnym pieniądze do źiem Ruskich będźie nośił/ y będźie płáćił służbe Rycerstwu tám służącemu/wedle spisánia Regestrow: ktore iemu ze wszystkich Woiewodztw máią być posłáne.

¶ A źiemie wielkiey Polski poślą pieniądze Poborow swych do Lánczyce: ktore z támtąd Pisarz / ktory będźie przez nas obran/ przenieśie do Ruśi: y zápłáći Zołd służebnym tám służącym/wedle Regestrow spisánia: ktore iemu z kożdego Woiewodztwá máią być posłáne.

¶ A Ziem̃ Ruskich Poborce będą nośić pieniądze Rycerstwu/ y one im będą oddawáć.

¶ Poborce Poborow pospolitych nam będą powinni Trybut odnośić/iesli ná bliskim mieścu będźiemy: á iesli ná dalekiem/tedy Stárośćie násze^v. A tych wszystkich/ktorzy są niedbáli w płáceniu Poborow/álbo ktorzy ich nie zápłácili/ álbo nie spełná wydáli ktoregokolwiek stanu y dostoienstwá są/przez nas okrom wszelkiey nádźieie odpuszczenia/winámi słusznemi będźiem karáć: y tákoweyże winie y kaźni będą podlegli Stárostowie: ktorzy niebędą dosyć czynić roskazániu nászemu/y vchwałam Seymowy̅.

Wśi

¶ Wśi y Kárczmy / ktore z nieiákiego niedbálstwá álbo z ffolgi Poborcow y Stárostow Poborow pospolitych do tego czásu nie płácili/ku płáceniu ich teraz niech będą przymuszone: y tákże Młyny/ktorych trzecią miárę Dzierżawcy dobr nászych wykupili/y one wykupione w Summách pieniężnych w zastáwie dzierżą/niech płácą Pobor/ ktory Soszem zową: iáko yne wszystkie Młyny w Krolestwie nászym/ álbo iáko Młynárze zwykli płácić: á temu nic przeciwny zwyczay/ ktory skázą prawdziwiey ma być zwan/ nie ma wádzić.

Jáko Pobory máią być wybieráne.

Sygmunt 1532.

BAcząc iż ten zwyczay / ktory w wyciągániu y w znoszeniu Poborow w Krolestwie vchwalonych był zdawná chowan/wielką szkodę Rzeczypospolitey przynośi: dla tego zdáło sie nam przez Dekret ninieyszy vstáwić/áby wwyciągániu y znoszeniu pospolitych Poborow/tákowy wszędy obyczay y porządek był chowan: żeby Kmiecie/ktorzy są powinni Pobory płácić/do páná álbo dzierżawce wśi/w ktorey mieszkáią/ktoregokolwiekby stanu y dostoieństwá był/wedle Seymowey vchwały y postánowienia w Liśćiech Vniwersałowych opisánego byli powinni Pobory znieść: á ći Pánowie álbo Dzierżawce onych Kmieći/ álbo inych ktorychkolwiek obowiązánych ku płáceniu Poborow/ do Poborcow w Ziemiách náznáczonych y postánowionych / cale y wedle postánowienia Seymoweg przez śie álbo przez Vrzędniki swe odniosą/wespołek z oną częśćią pieniędzy: ktorą oni sámi pánowie zá vchwałą Seymową máią zápłácić/ z strony Poboru: o ktorey rzeczy ták Poborcá onemu Pánu álbo Vrzędnikowi Páná onego / ktory pieniądze przynieśie/ iáko też Pan álbo Vrzędnik Poborcy/ktory pieniądze Poborowe bierze/zobopolnie List pieczętowány y podpisány zeznánia sobie dádzą.

O niewydánie Poborow.

Sygmunt August w Wárszá. 1563.

O Poborow niewydánie Poborcowie wszystki / ktorzykolwiek nie wydáli / Stárostom deferowáć máią: á Stárostowie wedle Státutu postąpić przećiw nim máią/Appelláciey żadney mieśćá niedáiąc.

O Nábyćiu Pieniędzy.

Sygmunt August w Piotrkowie 1565.

IZ temi czásy iest tego pilna potrzebá Nam y Rzeczypospolitey nászey: przeto ze zwoleniem wszech stanow ták Duchownych/ iáko Swieckich Rad nászych Koronnych y Posłow Ziemskich postánawiamy: Aby było nam

ło nam wolno/y iákoż iuż autoritate huius Conuentus wolno nam będźie/ pro hac vna vice tantum ná imioná Stołu náſzego Krolewſkiego/ iákimkolwiek obyczáiem ná zaſtáwę/ iákobyſmy narychley doſtáć mogli/ nábyć piąći kroć ſtá tyśiecy złotych monety liczby Polſkiey: ták iż tą Conſtytucyą wárowno będźie kożdemu ktoregokolwiek ſtanu człowiekowi: ktokolwiek Nam ná tę potrzebę Rzeczypoſpo. tey ſummy álbo in toto álbo in parte będźie pożyczyć chciał: tylko żebyſmy dobr náſzych żadnemu ex Ducali genere in poſſeſsionem nie dawáli: á ktemu żebyſmy nie ná Zamki głowne álbo Sądowne/áni ná wielkie Rządy/áni ná Ziemię Sándomierſką tych pieniędzy bráli. A pozwolenie pierwſze Parczowſkie około doſtánia y pożyczenia trzy kroć ſtá tyśiecy złotych w niwecz obrácamy: y dożywocia ná przerzeczone imioná náſze Krolewſkie: ktore zá teráznieyſzą vchwałą Seymową záſtáwiemy/ żadnemu dáwáć nie będźiemy: ponieważ że ná wypłácenie tey zaſtáwy tedy ſtany wſzyſtki ták Duchowne iáko Swieckie/ Rády y Poſłowie Ziemſcy podatek teráznieyſzy vrádźili: ktory ni nacz ineg̃ obracan być ma/ iedno ná wypłácenie tych pieniędzy: ktorekolwiek zá Cõſtytucyą teráznieyſzą Seymową weźmiemy.

O Czlech Krolewskich.

Człá po śmierći Krolá Władysłáwá dáne ſą skáżone.

Człá wſzyſtkie/po śmierci Páná Władyſłáwá Oycá náſzego pod ktorymkolwiek ſpoſobem słow y przyczyn dáne / ták ná ziemi iáko ná wodách/iáko te/ ktore Rzeczpoſpolitą bárzo obrażáią/pſuiemy y nikczemne być czynimy / y ich wybieránia ná potym ſrodze zákázuiemy. Káźimierz Jágełło 1447. Liſt 90.

Człá żaden ſobie vpornie nie ma vſtáwiáć.

O Tych/ktorzy Człá ná ziemi biorą/ieſt przed námi przełożono: áby Práwá przed Krolem Jego Miłośćią/gdy będą o nich pytáni/położyli: ieſli iákie ná tákowe Człá máią. A ieſli z tych/ktorzy Człá wybieráią / będźie kto znaleźion Práwá niemáiąc/áleby właſnym vporem tákie wybierał: tedy przez ninieyſzy tego Seymu Dekret dobrá ſwoie gdźie tákowe Człá wybierał/ma ſłuſznie ſtráćić/á ná Krolá Jego M. obroćić. Ale iednák przećiwko tym Krol Jego M. przedśię Práwo oſádźi: á ći/ktorzy Káźimierz Jágełło 1447. Liſt 91.

rzy ná nim beda siedźieć/ skazánie vczynia wedle postánowienia Artykułu ninieyszego.

Podobna temu vstáwá.

Aleránder w Rádomiu 1508. Liß 118.

IZ kożde pobieránie/ ktore bywa zá prawem cudzym álbo osobliwym/ pospolita wolnośc/ iáko do tego podobieństwo iest/ obrázicby musiáło: dla obronienia tedy Práwá pospolitego y wolności obywátelow / zá zwoleniem pospolicie wßyſtkich vſtáwiamy: áby żaden z Duchownych y Swieckich nowego Cłá nie postánawiał/ áni śmiał w swym imieniu stánowić/ przez dozwolenia y dárowánia nászego/ y Rad Koronnych ná Seymie wálnym. A ieśli kto ináczey vczyni: tákowy Prawem przekonány przez nas y Potomki násze/ wedle nászego y Rad nászych zdánia karániem wźiecia onych dobr/ w ktorych swa wola y własna swa władza y prawem/ iákoby nászym płácenia Cłá sobie z poddánych nászych/ ktorzy z pospolitey wolności Práwá sie wesela/ vstáwił.

Cłá áby były skázone.

Sygmunt August w Wárßawie 1563.

O Cłech ták náyduiemy: że wßyſtki Cłá y Myta wßelákie wodne y ziemſkie/ wedle Státutu Krolá Kázimierzá/ ktorekolwiek sa po śmierci Władysłáwá Jágiellá dáne / ty wßyſtki kaſuiemy: wßákoż gdźieby ktore potrzebne były: tedy ciż Rewizorowie/ ktorzy ná Rewizya dobr poiáda/ rewidowáć y ogledáć ie máia: y tego dáć spráwe ná przyßłym Seymie.

Ktorzy niemáia álbo stráca Liſty ná Cłá dawne/ w tym láski Krolewskiey niech ßukáia.

Sygmunt w Piotrko. 1519. Liſt 24.

KTorzy nie máia Liſtow / álbo ie stráca ná Cłá / ktorych dawno vżywáia: beda ßukáć w tey rzeczy łáski nászey/ y Potomkow nászych.

Liſty ná Cłá máia być przegłądáne / á niesłußne niech beda skázone.

Sygmunt 1539.

IZ ták wiele iest Ceł / álbo Myt przez łádá kogo vczynionych / że thez w płáceniu ich ludźie nászy bárzo sie skárżą być vciśnieni: My ich máietnościam chcąc pomoc/ y one z tych vciſkow wyiáć / náznáczyliśmy niektore z Rad nászych: ktorzy pilnie obáczyć máia sposob Ceł/ y áby kożdego listu w sobie zámknienie ná Cłá/ ná Mostowe/ ná Grobelne nápiſáli. Áby my vznawßy

znawszy wszystkie y kożde z osobna pozwolenie na takie Cła / za rada Rad naszych y zwoleniem Posłow Ziemskich / iako skoro będziemy moc temu dosyć vczynić / y do tego droge mieć / ktore sprawiedliwe y słuszne beda sie zdać / ty abysmy potwierdzili: á ktore zasie niesprawiedliwe / ty abysmy skazili: y to opatrzyli / aby na potym vciski iakie na ludzi nie były kładzione nad prawo y sprawiedliwosc: aby na potym takowe skargi przed nas nieprzychodziły. A ktore Przywileie nie beda mogły być vkazane przed Seymem przyszłym / na Seymie maią być vkazane / y przegladnione.

Cło iesli nie wyraźnie na Liśćiech Krolewskich będzie napisano / Prawu Krolewskiemu iest zachowano.

BUdzie osobliwey zmienki w Przywileiu / albo w zapisie o Cle nie iest vczyniono: Prawu Krolewskiemu vznawamy być zachowano. Sygmunt w Krako. 1510. List 15.

Przemytnikow z ich forytarzmi winá.

BDy srodzey potrzeba takowe karać / ktorzy ku zdradzie pożytkow Rzeczypospolitey swowolnie wystepuia: skazuiemy za rada Rad naszych kożdego / ktorykolwiek Cło na potrzebe Rzeczypospolitey vstawione iako od Wołow / od Skor / y od inych rzeczy takowych smiałby przeiechać / y oszukać / woły z Krolestwa wypedzaiąc / y skory wywożąc nie zapłaciwszy Cła: tedy skazuiemy / aby za takowy wystepek wina skradzienia Rzeczypospolitey / y na dobrach wszystkich swych pozwany wedle zdania naszego był karan. Ale nie mniey tych / za ktorych dopuszczeniem / przyiaźnia / rada / a zwłaszcza Vrzednikow y obywatelow na Granicach wszędzie mieszkaiacych / to przeiechanie sie stało / o takowa zdrade iako wyższey iest rzeczono / będziemy karać. Gdyż ci / co źle czynia y ktorzy na źle zwalaią / iednaka wina maią być karani. A ten Statut ma sie ściągać nie tylko na przyszłe rzeczy / ale też na przeszłe. Sygmunt w Krakow. 1510. List 14.

Nowe Cło tylko od tych rzeczy / ktore bywáią pędzone álbo wiezione z Krolestwá / ma być brano.

WSzyscy obywatele / y ini ludzie ktorzykolwiek też postronni / ktorzy Woły / Bydła / y yne rzeczy / od ktorych Cło nowe ma być płacone / w Krolestwie kupuią / á one za Granice Sygmunt w Krako. 1540.

Kroleſtwá wioza/ álbo gonia / beda powinni pokázać ſie w komorách: ktore ſa ná Czła náznáczone: á w onych komorach Czło powinne beda powinni zapłácić: ieſliż takowe Woły álbo Bydłá y ine rzeczy ku przekupowániu zá gránice ſa kupione/ ále od tych rzeczy/ktore ku wlaſney potrzebie/álbo ku zábiciu w Kroleſtwie/ álbo ku przedawániu w Kroleſtwie ſa kupione / myto nie ma być płácone. A ieſliby kto z takowemi wołmi/ bydły/ y inemi rzeczámi w Kroleſtwie kupionemi minął Komory Mytne / w nich ſie niepokazawſzy : takowe rzeczy niech ſtráci : á Mytnikom bedzie wolno ie zápowiedźiec/ y zábráć.

¶ O Wolnoſci Slácheckiey od Myt/ pátrz w Tytule O SŁACHCIE.

O Zupách Krolewskich.

Potwierdzenie Státutow o Zupách Solnych/ przez Swietego niegdy Kázimierzá Wielkiego wydánych.

Kázimierz trzeći. Liſt 76.

MY Jmie Boże / Amen. Ná wieczna pámieć. Aby blad zápámietánia ſpráwam/ ktore ſie zá czáſem dźieia/nie przyniosł ſzkody iákiey / Krolow y Kſiążąt wyſokie Rády vſtáwiły : áby takowe rzeczy piſmem y napiſániem świádkow wieczne były czynione. Dla tegó My Kázimierz z łáſki Bożey Krol Polſki/ y Ziemi Krákowſkiey / Sándomierſkiey/ Sieradzkiey/ Lánczyckiey/ Kuiáwſkiey/ Wielkie Kſiąże Litewſkie / Pomorſki / Ruſki y Pruſki / Pan y Dźiedźic oznáymuiemy przez ninieyſzy Przywiley / ktorym to wiedźiec należy teraz y potym bedącym/ktorzy tego wiádomoſc beda mieli. Iż áczż z powinnoſci Krolewſkiey ſzczodrobliwoſci ku wſzyſtkich Poddánych pożytku y rozmnożeniu oko opátrznoſci mielibyſmy miec: wſzákże wietſza pilnoſć około rozmnożenia ſkárbow y Prowentow Kroleſtwá náſzego miec przyſtoi: ábyſmy z nich Kroleſtwá y Poddánych náſzych pożytki mogli opátrować. Gdyż tedy Zupy náſze Bocheńſkie y Wieliczkie cześć nalepſza dochodow y ſkárbu Kroleſtwá ieſt : ktore do tego czáſu / dla zbytniego y práwie vſtáwicznego Slácháty / y rozmáitych oſob w nich bywánia / y w wyrabiániu Soli w wielkiey cześći ſpuſtoſzenie y vpadek wźieły / á to z tey przyczyny : iż áni Zupnik / áni iego Vrzędnicy nie mogli pilnować robot/ zábáwieni odpráwowániem y práca ogścin-

ścinna: á gdźieby śie w czás temu nie zábieżáło/trzebá śie strzedz: áby vpadku y stráty z gruntu niepodieły y vćierpiały. Chcąc tedy tákowemu vpadku/y szkodźie zábieżeć: iż należy ná opátrznego Páná przeszłych rzeczy pámiec máiąc/ pilno przeglądáć przyszłe / á ná wszystko śie dobrze rozmyśliwszy / potym kożdą rzecz z osobná dobrze rozráchowáć. Náśláduiąc tedy postępkow przodká nászego świetey pámieći Páná Kázimierzá Krolá Polskiego : ktory przerzeczony skarb Zup ták w cáłośći / iáko w częśćiách/y wszystkich dochodach porządnie rospráwił /y iáko gránicámi iákiemi postánowił / vstáwił / ordynácyą vczynił : y áby tákowe rozrządzenie/postánowienie/ná wieczne czásy było dźierżáne chowáne strzeżone / pod winámi / ktore w nich są opisáne/ vstáwił y skazał. Aby tedy y My / y ktorykolwiek iny z Poddánych nászych tákowemu postánowieniu y rozrządzeniu przez niewiádomość co przećiwnego nievczynił: vstáwiamy/y ninieyszym zápowiedzeniem dla wietszey mocy obiáśniamy: áby Kázimierzá Krolá przerzeczonego Státuty y Vstáwy / ktore do tego czásu w Skárbie nászym są chowáne / we wszystkim wedle vstáwy y porządku y rozrządzenia iego były trzymáne y záchowáne ná czásy wieczne : ktorych też Constytuciy postępek y Artykuły/z pewney wiádomośći y z dobrze vważoney y vżytey rády/we wszystkich ich punktćiech / cząstkách/ zámknieniu / mocne wdźięcznie czyniemy / pochwalamy y potwierdzamy. Wszákże to specifikuiemy y wyrażamy : iż wszystkie zapłáty y czynsze ták Duchownym iáko Swieckim osobam / przez Przodki násze ná wieczność álbo do czásu álbo do żywotá zápisáne zstárádawná/ ktore zwykły być przez Zupniki płácone / y Listy spráwiedliwie y wedle Práwá iákokolwiek wyszłe / máią trwáć w swey mocy y stałośći. A iżby zá czásem ktorąkolwiek bárwą/ chytrośćią/ álbo domysłem/ Státuty y porządki przerzeczone nieprzydáło śie wwątpliwość przez kogo wwieść/ y o ich w sobie zámknieniu nie było wątpienie iákie: tedy rozumieliśmy zá potrzebną rzecz/áby tu były wpisáne : á tych rozumienie y brzmienie iest tákowe.

W Imię Boże/ Amen. To niechay będźie wiádomo: iż pod Rokiem Wćielenia Páńskiego/ Tysiącnym Trzechsetnym sześćdźieśiątym y osmym/ten ninieyszy Regestr iest nápisan w Piątek po Przewodney Niedźieli ná Zamku Krákowskim/ ná wieczną pámieć/ku czći y chwale Bogá wszechmogącego / y Błogosłáwioney Pánny Máryey Mátki iego chwálebney/ y dla zasług wszystkich Swietych y Swiecic / á ná roskazánie Naiáśnieyszego Kśiążeciá y Páná/

Pana Kázimierzá z łáski Bożey Krolá Polskiegó/Krakowskiey/ Sándomierskiey/ Sieradzkiey/ Lánczyckiey/Kuiawskiey/Pomorskiey / Ziemi Dziedzicá / napisány przez rece Pisárzá Pana Demetryusá ná ten czás Podskárbiego. Dla tey przyczyny ten Regestr iest spisan: aby zły zwyczay vstrzeżon byc mogł ná wieczne czásy: y aby zwyczay Zup Krolá Jego M. Kázimierzá y iego wszystkiey Rady/przez iego własne potomki ná wieczne czásy był trzyman. Abowiem tenże Pan Kázimierz Krol nic nie kazał w Regestrze przydác/ álbo vmnieyszyc: ále kazał Regestr spisác/ y wszystki zwyczáie pilnie stáre ná wieki náznáczyc: iáko stá radawni Zupnicy pierwszy Poryn Francus/ Woyciech/ ktorzy miáry miárkiey soli vmnieyszyli/Piotr Wynryk/Gotfryd Francus/ Pan Adam Kápłan/ Mikołay Zupnicy dzierżeli. A to dla tego było vczyniono: iż w kupowániu Zup Thruchlá / Henzel / Buttá/ Leśko Zyd / Bártek Mynicarz / Arnolff Wielkier/dla Soli ktora zostawáłá wzdawániu Zup / y inych rzeczy / ktore były w Zupach miedzy sobą mocnie sie prawowali / wadzili: iż niewiedzieli w Zupách miáry / kształtu / y zwyczáiu: y dla tego byli wezwáni stárszy Zupnicy/to iest Piotr Winryk/Pan Adam Ksiądz/Gothfryd / Mikołay Zupnik: ktorzy rządzali Zupy zá czásu Jego M. Krolá Kázimierzá: aby obyczáy rządzenia Zup pod przysiegá ich ná wieczne czásy był trzyman. Też w pisániu tego Regestru byłá wezwána Rádá Krolá Jego M. to iest Duchowna y Swiecka: ktorey byłá dana zupełna moc Krolá Jego M. aby nimieyszy Regestr był spisan / dla zachowánia prawdziwego dobrego stárego zwyczáiu: y dla pożytkow rzeczoneg Krolá/ y iego potomkow służnych/ y wszytkiego Krolestwá ná wieczne czásy.

Imioná Pánow Duchownych/ktorzy ten Regestr zbierali.

PIerwszy Pan Floryan/Biskup Krakowski: potym Pan Wilk Kánclerz Krakowski: Zawiszá Archydiakon Krákowski. Item Jánko brat Szymkow/ Podkánclerzy: Bodzetá Sprawcá álbo Rządzcá powszechny: Pan Michálko Kánonik Krakowski pierwszy Pisarz Krolá Jego Miłosci: Szymko Pisarz Krolewski: Jan Jelitkowit: ktory ná ten czás dzierżał Minice do wiernych rąk z Leskiem Zydem.

Imioná Pánow Swieckich ty są.

PIerwszy Pan Jan z Melstyná Kasztellan Krakowski: Pan Neorzá Woiewodá Krako: Pan Wasroszki Podsedek

ſędek Krakowſki / Pan Miſciwiey z Kwiliny Podkomorzy: Pan Otta z Pilce: Pan Swiatoſław Podpodſkarbi: Pan Dymitr Podſkarbi: Malocha ſtary Rządzca: Szczepanko Miſtrz Murow.

Jmiona Starych Zupnikow / Bachmiſtrzow / Stygarow / &c.

Pierwſzy Czyndel Stygar z Gor Kutnyńſkich: Tyczkracz z Teczyna: Bernad Stygar z Wegier: Stygar z Kazimierza. Ite ſtarſzy Zupnicy / to ieſt Piotr Wimryk / Gotfryd Francuz / Pan Adam Ksiadz / Mikolay Zupnik. Item / Starſzy Zupnicy: ktorzy rządzili Zupy / ktore im były zlecone do wiernych rąk / za czaſu Jego Miloſci Krola Kazimierza. A tam pod przyſiega wſzyſtek zwyczay przez nie podany Krol Jego Miloſc Kazimierz / ze wſzyſtka Rada ſwa / to ieſt Duchowna y Swiecka / na wieczne czaſy aby był chowan potwierdzili. Do Regeſtru przez Jego Miloſc Krola y iego Rade byli wezwani teraznieyſzy Zupnicy ku potwierdzeniu: naprzod Tryta / Leſzko Zyd / item Henſelburg / Bartko Mynicarz / Arnold Welkier. Tez byli wezwani ku czynieniu Regeſtru Podzupkowie / Bachmiſtrzowie / Stygarowie oboiey Zupy: ktorzy wſzyſtkie zwyczaie rządzenia Zup vmieli. Pierwſzy był Woyciech Miſtrz Moſtow / brat Hankonow / z Mienſelnic / Jan Panlinow Podzupek z Wieliczki / Rorezek Stalmach gorny / Giſzko Stygar z Wieliczki / Mikolay Stygar z Wieliczki / Czandycz z Opawy Podzupek z Wieliczki / Penak Bachmiſtrz z Bochnie / Pan Jan Prebendarz z Zupy Bocheńſkiey / Czkuffunf Stalmach gor Bohenſkich / Bullein Bachmiſtrz Bocheńſki / Jan Prokiendorff Stygar z Bochnie / Kuta Bachmiſtrz z Bochnie / Piotr Wieruſz Stygar z Bochnie. Naprzod napierwey y nade wſzyſtko Jego Miloſc Krol Kazimierz ze wſzyſtka Rada / pierwey mianowany zwyczay Regeſtru potwierdzili: aby żaden z Panow bądź wielki bądź maly / bądź Kaſztellan albo Staroſta nie ſmiał chodzic do Zup. Przyczyna temu / iż przyiechał był Pan Neorza Woiewoda przed Zupe / y kazał ſobie dac poczeſtowanie. Od tego czaſu Jego Miloſc Krol dowiedziawſzy ſie / gniewał ſie nań wiecey niż dwa Miesiaca / y ledwie odpuſzczenie przez Pany iemu było vproſzone. A tak Jego Miloſc Krol pod karaniem na gardle y maietnoſci roſkazuie: aby żaden z Panow wiecey nieſmiał chodzic do Zupy. Abowiem gdy Slachta przychodzi do Zup / tedy Zupnik pożytkow Jego Miloſci Krola nie może tak pilnie do-

Żaden do Zup chodzić nie ma.

gledać/dla przekázy Pánow do Zupy przyieżdżáiacych. Dla tego vſtáwiono ieſt: aby Slachtá nigdy nie nawiedzała Zup/ázby to było z wielkiey łáſki Krolá Jego Miłoſći. Też vſtáwiono ieſt áby żaden Zupnik pod gárdłem y dobr ſwych/ nieśmiał żadnego koniá Páńſkiego y Slácheckiego do Zup przyimowáć / y onego kármić : wyiąwſzy konie Krolewſkie. Przyczyná tego : iż pieniądze Krolá Jego Miłoſći ná liczbie Zupney/ktore z Zup przychodzą/ bywáią vmnieyſzane. Też vſtáwiono ieſt : aby gdy Zupy bywáią dáne do wiernych rąk / żaden Zupnik/ ktory dzierży Zupy do wiernych rąk/nieśmiał przez dozwolenia Krolá Jego Miłoſći/ktorego z Pánow do Zup puſzczáć / y iemu potrzeb z iego konmi y z czeládzią dáwáć. Też vſtáwiono ieſt : aby żaden z Zupnikow/ktory dzierży Zupy do wiernych rąk/niepłácił bancū Salis/ to ieſt Bálwaná wycietego przez Robotniki/iedno po trzy groſze/nie ſzácowawſzy Trágárzow. Też vſtáwiono ieſt: aby Zupnik/ktory dzierży Zupy do wiernych rąk/bálwan ſoli dárowány Pánom Slachcie álbo ktorymkolwiek oſobam/nie miał inaczey kłáść Krolowi Jego Miłoſći ná liczbie w Zupie Wieliczkiey/iedno po pięći groſzy : á w Zupie Bochenſkiey po ſześći groſzy/ w to zámknawſzy Tragárze y piſárze. A ieſli Krol Jego Miłość ktorego Slachcicá dáruie Soli Centnarem álbo beczkámi : tedy Zupnik/ktory dzierży Zupy ku wierney rece/wſzyſtki Centnary ma ſpiſáć/y one w Regeſtrach przy liczbie pokázać. Też ieſli Krol Jego Miłość ktorego Páná álbo Slachcicá/ álbo Zakonniká miálka Sola dáruie : tedy Zupnik / ktory dzierży Zupy do wiernych rąk/nie ma inaczey miáry Soli poczytáć ná liczbie : iedno po czterzy groſze. Też Sol/ktora bywa daná Slachcie álbo Zakonnikom przez Krolá Jego Miłość beczkámi/ Zupnik ktory dzierży Zupy do wiernych rąk / nie ma tego Krolowi Jego Miłoſći poczytáć ná liczbie : ábowiem to nie ieſt wedle Práwá. Też vſtáwiono ieſt : iż żaden Zupnik nie ma ſam Soli przedáwáć ná Skłádzie Krákowſkim / ani żaden ſługá Zupnikow : ále Zupnik ma Sol przedáwáć Kupcom / y tym ktorzy okolo Soli ſie obieráią/ták z Krakowá/ iáko kupcom / to ieſt Mieſzczánom z Wieliczki : á oni Mieſzczánie z Wieliczki máią miec zupełna moc przedawánia Soli ná Skłádzie Krákowſkim. Też vſtáwiono ieſt : iż Bochenſcy Kupcy Solni máią zupełna moc Sol czyſtą woźić do poſtronnych ſtron / to ieſt do Mázowſzá / Ruſkiey Ziemie/y Slaſkiey/ y do Litwy/ y ku Lublinu. Też vſtáwiamy : iż Mieſzczánie Bochenſcy álbo Kupcy Soli máią miec zupełna moc poſpolitą Sol woźic do ſkładu Krakowſkiego/ dla Piekárzow chlebá/y dla Furmánow z innych ſtron przyieżdżáiacych.

Koni żadnych cudzych do Zup nieprzimowáć.

Żadnemu potrzeb z Zupy dáwáć niemáią.

Od Bálwáná wyrobionego trzy groſze.

Bálwan ſoli dárowány Zupnik Krolowi ná liczbie po ćeſmu kłáść ma.

cych.

cych. Też vſtáwiamy z roſkazynia Krolá iego M. Kázimierzá: iż Sol inym ſpoſobem nie ma być do Wegier dawaná/ iedno koždy Centnar po czterzy groſze ktore ſá we Złotym czerwonym: á Złote nie maią być inácżey brane/ iedno po ſiedmi Skotow/ to ieſt po czternaſcie groſzy. Przyczyná tá ieſt: iż Wegrom bywa ſtłuczon ieden bálwan Soli/ ktory ſtoi zá dwie grzywnie: á ſtłuczony ledwo pultorá Złotego do Wegier zápłáci. A to ieſt z ſzkodá Zupy: ktora ſzkodá dotyká ſie Zuppy Wieliczkiey. Też vſtáwiamy: aby Sol / ktora bywa dawaná z Zupy Bochenſkiey do Czypſkiey ziemie/ koždy Centnar iey był dawan po czterzy groſze we Złotym czerwonym: á koždy Złoty ma być bran po oſmi ſkotow/to ieſt po ſzeſnaſcie groſzy Polſkich. Też ieſli Zelázo bedzie przywieziono z Wegier do Zup zá Sol w Centnarach/ tedy vſtáwiono ieſt: iż koždy Centnar Zelázá przez Zupniká nie ma być inym ſpoſobem bran / iedno po ſiedmi ſkotow / to ieſt po czternaſcie groſzy. Też vſtáwiamy: aby ludzie / ktorzy biorá do Wegier w Zupie Wieliczkiey Sol Centnarowá / á ieſli oney Soli do Wegier nieodwioza/ale ią ná gránicách przedadzą: tedy konie y z Solą tám / gdzie ie znáydą / máią przez wſzelkiey wymowki ſtrácić. Vſtáwiamy tákże: iż ieſli ludzie do ziemie Czypſkiey Sol z Zupy Bochenſkiey wezmą / á ieſli ią w Saczu álbo ná inych gránicách przedadzą: tákowąż kázń máią znoſić. Vſtáwiamy też: iż kiedy konie Krolá Jego M. bywáią poſyłáne do Zupy: tedy Zupnik koniom onym/ná koždego koniá ma dáć korzec owſá ná dzień y ſiáná y ſłomy wſzelką potrzebę: á liczbę koni ma wiernie ſpiſáć. Też vſtáwiamy: iż gdy biorą konie Krolewſkie do Zup: tedy Zupnik bedzie powinien do czterech koni chowáć iednę Máſztálerzá ná to mocnego: y ma iemu wſzytki potrzeby dáwáć ku żywnoſci / y ku odzianiu / á to wſzyſtko wiernie ſpiſáć ma/y tym ktorzy liczby ſłuchaią pokázáć: aby oni ogladáli/ ná wiele Summá pieniędzy Krolewſkich wychodzi. Też vſtáwiamy: aby vbodzy iálmużną żyiący/ktorych ieſt w Zupie Wieliczkiey ſześć/ y tákże wiele w Zupie Bochenſkiey / z tym chlebem / ktory im bywa dawan po Mſzách/ nie byli kładzieni ná liczbie. Abowiem to ieſt potwierdzono zá duſze oycá/y mátki Krolá Kázimierzá/y inych ich rodzicow przodkow: y tymże vbogiem ná koždy rok ma być dawano przyodzianie ſłuſzne.

Do Wegier Sol po czemu ma być dawaná.

Skot waży dwá groſzá.

Przedánie Zup.

TEż vſtáwiamy: iż ieſli beda Zupy przedáne przez Krolá Jego M. y iego Rádę/tedy ten/ktory Zupy kupi / ieſt powinien Sol/iákokolwiek iey wiele bedzie ználeziono/pilnie ſpiſáć:

List 79.

y one ſpiſáná wedle Státutow rády przyiáć. Też vſtáwiámy: áby káżdy Bálwan nieináczey od Krolá był przyimowan w Zupie Wieliczkiey/ wßyſtko obráchowawßy/ iáko ſłagi/ powrozy konopne/ łyczáne/ nieináczey iedno po piáci großy/ á w Bochni iedno po ßeſći großy. Też vſtáwiámy: iż ilekolwiek Kámieni łoiu będźie ználeźiono/ nie máią być ináczey poczytáne zá gotowe pieniądze/iedno iáko w tárgu: á w drobney Soli kożdy Kámień po ßeſći großy. Też vſtáwiámy: iż liczbá blách żeláznych ma być poczytana kopá ich w drobney Soli po grzywnie. Też vſtáwiámy: áby kliny żeláżne/ ile ich w Zupiech będźie ználeźiono/nie ináczey były ráchowáne/iedno kożdy po puł großku. Też vſtáwiámy: áby powrozy łyczáne nie ináczey były poczytáne w ráchunku/iedno kożdy po oſmi ſkotow. Też vſtáwiámy: áby powrozy konopne nie inym ſpoſobem były ná liczbie poczytáne/ iedno kożdy kámień po ßeſći großy. Też vſtáwiámy: áby kożdy Zupnik/ ktory kupi Zupy od Krolá Jego M. był powinien tákże wiele wrocić Soli/iáko przyiął/ y tákże wiele łoiu/y wßyſtkich inych rzeczy/iáko wiele przyiął. A ieſliby po oddániu Zup ſwego vrzędu ták wiele/iáko przyiął/nie oddał: thedy wßyſtko ma záplácić Krolowi gotowemi pieniądzmi: iáko to w ſoli y bálwánách y w drobney y w inych rzeczách ieſt obiáśniono. Też vſtáwiámy: iż kto kupi Zupy od Krolá/ nie ma chowáć Slachty y Pánow: iáko przed tym opiſano ieſt. A to dla tey przyczyny: áby zły zwyczay z tąd nie był dopußczon. Też vſtáwiámy: áby kożdy Zupnik/ ktory kupi Zupy od Krolá Jego M. ináczey nie dawał bálwáná Soli/ w ktorym ieſt ßeść Centnarow: iedno po pultory grzywny. Też vſtáwiámy: áby bálwan Soli/ w ktorym ieſt oſm Centnarow/ ſwym kupcom Solnym/ to ieſt obywátelom Kroleſtwá nie był ináczey dáwan/iedno po dwie grzywnie. Też vſtáwiámy: iż Zupnik poſtronnym ludźiom/to ieſt z inych Ziem iednego Centnaru Soli/ w ktorym ieſt oſm Centnarow/nie ma drożey dáwáć: iedno po dwie kopie. Też vſtáwiámy: iż kożda grzywná wedle Státutow czyni ßeść miárek Soli drobney. A ten Státut vczyniliſmy pożyteczny/ wiernie obráchowawßy: áby y Kupcy Solni mieli zarobek/y Krol żeby miał obfity pożytek. Też vſtáwiámy z roſkázánia dawnego Krolá Jego Miło. Kázimierzá: iż ieſli Krol Jego M. ktorego páná Slachcicá/Zakonniká/iákim bálwanem Soli dáruie: Zupnik onego bálwaná nie ma ináczey ßácowáć Krolowi Jego M. iedno zá puł grzywny: á miárkę drobney Soli zá cztery große: Centnar w Wieliczce po ßeści großy

großy: w Bochni po ośmi großy: á w oboiey Zupie beczke po wierdunku. Też vſtáwiamy: iż kożdy bálwan Soli / ktory bywa wyciet w Bochni / inym ſpoſobem nie ma być poczytan Krolowi Jego M. wzdawániu Zup: iedno po ßeści großy/ wßyſtko obrácho vawßy w to. Też vſtáwiamy: iż kożdy Zupnik/ ktory kupi Zupy od Krolá/ w zdawániu ſwego Vrzędu nie ma áni będźie powinien Soli bálwánowey wiecey odwieść / iedno trzy ſtá bálwánow do Składu poſpolitego: to ieſt / ná rynek Krákowſki: á ieſli wiecey odwieźie/ gdźiekolwiek będźie znaleźioná bądź w domiech bądź w piwnicách álbo w ſtáyniách/ oná Sol ma być wßyſtká wźietá ná Komore Krolewſka: á Zupnikowi wßytkie dobrá máia być wźiete: wyiąwßy żeby to Zupnik miał z roſkázánia Krolewſkiego. Też vſtáwiamy: iż kożdy Zupnik choć będźie ten / ktory do wierzchych rak dźierży Zupy/ choć też zákupi Zupy/niema bálwáná Soli Krolowi poczytáć/ iedno po piąci großy w Wieliczce: á w Bochni po ßeści / iuż w to włożywßy loy y ine rzeczy doſyć drogo oßácowawßy. Też vſtáwiamy: iż vbodzy/ ktorzy ſą przez Krolá poſtánowieni/od Zupniká ktory kupi Zupy / nie máia być ná liczbie kładźieni.
Też vſtáwiamy: iż Zupnik/ ktory kupi Zupy / nie będźie powinien wiecey koni Krolewſkich do Zup przyimowáć / iedno iáko wiele w naymie Zup ieſt wyrázono: á do tych koni/ ktore ſą w kupnie wyrázone/ to ieſt do cżterzech / ma chowáć iednego ſługe godnego: ktoremu ſłudze ma poſtánowić żywność y odźienie: á to nie ma być kładźiono ná liczbe Krolowi. Też vſtáwiamy: ieſli wiecey koni będźie przywiedźiono/ niż ieſt wyrázono w przedániu Zup: tedy ná kożdego koniá ma być dawan ieden korzec Owſá ná dźień z ſiánem y z ſłoma: á to ná liczbie ma być ták kładźiono: iáko ná rynku ieſt kupiono. A do cżterzech koni ieden ma być ſługá chowan: á ſłudze ma dáć wychowánie ná kożdy tydźień po ßeści großy: co ma być ná liczbie kładźiono. Też vſtáwiamy ná wieczne cżáſy: iż kożdy Zupnik / ktory kupi Zupy/ ma dáwáć Krolowi potrzeby wßyſtkie/ y Jey M. Krolowey/y wßyſtkiemu dworowi/ y koniom ſtráwe y ine potrzeby raz w rok w oboiey Zupie: á Zupnik będźie powinien dárowáć Krolá ſtem cżerwonych Złotych:á Pánią Krolowa piećdźieśiąt: á to nie ma być kładźiono ná liczbie Zup. Też vſtáwiamy: aby Zupy nie tániey bywáły przedawáne/iedno zá oſmnáście tyśiecy grzywien/ połowice großow połowice kwartnikow álbo monety poſpolitey: iáko ſą przedáne przez własne vſtá Krolá Kázimierzá Truchlonowi Leſkowi Zydowi/Henſelburgowi/Bártkowi Minicarzowi/ y Arnoldowi Welkierowi. Abowiem w iednym tegodniu były

cżwo-

czworaka odmianá Zupnikow: iż ieden nád drugiego pieniądzmi przekładał.

Práwá Vrzędnikow Zupnych.

TEż vſtáwiamy Práwá Vrzędnikow Zupnych. Naprzod Podżupkowi niech będźie dawano pułgrzywny ná tydźień: Stygárowi w Bochni wiárdunek: Stygárowi w Wieliczce ſiedm̃ groſzy: Ważnikowi ſiedm̃ groſzy w Wieliczce/ y trzecia część ważnego: Ważnikowi w Bochni ſześć groſzy/y czwarta część kárbnego. Itē w Wieliczce Kárbnikowi ſiedm̃ groſzy: Szaffárzowi w Wieliczce ſiedm̃ groſzy / y wſzyſtkie máłe ſkory: Száffárzowi w Bochni ſześć groſzy: Piwniczńemu dwá groſzá: Podrzańcemu dwá groſzá: kożdemu Strzelcowi cztery groſze: Kucharzowi czterzy groſze: Kuchcikowi dwá groſzá: temu/ ktory myie Miſki dwá groſzá: Odźwiernemu dwá groſzá: Komornikowi/ktory przeſtrzega kradźioney Soli/ czterzy groſze: Podſkárbiemu/ktory Skrzyneczke noſi/ dwá groſzá: Piecuchowi dwá groſzá: temu / ktory przykrywa Stoł / dwá groſzá: Leśnemu / ktory Láſow ſtrzeże / czterzy groſze. Też vſtáwiamy wſzyſtkim przerzeczonym Vrzędnikom ná kożdy rok dwoiákie ſzáty/to ieſt Letnie y ná Zimę: á ná kożdy Miesiąc kożdemu trzewiki. Też vſtáwiamy: iż quitty Pánow Slachty/Pánow Duchownych / iákiegoby kolwiek ſtanu byli/ Zupnikowi nie máią być dawáne: wyiawſzy tylko quity Solne. Abowiem tákowe quity Solne Zupnik będźie powinien odpráwowáć. Też vſtáwiamy: iż Dymitr Podſkárbi wſzyſtki quitty Pánow y Slachty / ktoregoby kolwiek ſtanu byli / w pieniądzach ma odpráwowáć: á pieniądze od Zupniká ma brać/ y od wſzyſtkich Stároſtow / Sprawcow wſzyſtkiego Kroleſtwá Polſkiego: á one do ſkárbu kłáść/y onemi ſzáffowáć wedle tego: iáko Krol Jego M. poruczy y roſkaże.

Práwá Pánow ná Zupách ktore ná liczbie nie máią być kładźione.

List 80. KApitułá Krákowſka/ ma mieć ſto grzywien. Kápitułá Gnieznieńſka/ ſto grzywien. Prębendarzowi w Zupie Bocheńſkiey Swietego Stániſłáwá ná kożde Suche dni bywáią dawáne dwie grzywnie/ á nie wiecey: ktory nie ma mieć iedno iednego ſługe w gorách/ á iednego v Oltarzá ſłużącego. Ktory Prębendarz y ſługá máią miec odźienie iedno od Zupniká w roku: ále żadnego koniá nie ma chowáć w Zupách. Plebano-

wi

wi w Bochni ná kożdy tydzień bywa dawaną grzywną. Plebanowi w Wieliczce ná kożdy tydzień korzec Soli miałkiey. Plebanowi z Kolocelaryey bywáia dáwáne piec grzywien / y ſukná oſmi łokci krotkich / y bałwan Soli. Plebanowi z Niepołomic bywáia dawáne ná kożdy rok cztery kámienie łoyu / y także wiele woſku. Wikáryom Kościoła Kápituły Krakowſkiey bywáia dawáne ná kożdy rok ſzeſćdźieſiąt y ſześć miar Soli miałkiey. Hánkonowi / ktorego zową Styberyn / z Wieliczki y iego właſnym potomkom zá práwem iego dźiedźicznem zá iego Miſtrzoſtwo támże w Wieliczce nád Kárbárya / dáiemy trzydźieſći grzywien ná kożdy rok: co ná wieczne czáſy trwáć ma: áni to ná liczbie ma byc kładźiono. Też Sol bałwánowa / ktorą bywa dawáná Miniſzkam do Wrocławia / y Sol do Zamkow Krolewſkich / bądź w bałwanach / bądź miałka / nie ma być kładźiona ná liczbe. Też przy bytności wſzyſtkiey Rády Pan Jan Káſztellan Krákowſki / z brátem ſwym Pánem Rafałem dźiedźicem z Tarnowá vkázali nieiákie Liſty Vrzędu gornego ná Bochni / to ieſt ná gore Krákowſką: ná ktorych Liſciech to było napiſáno: iż mieli miec ná kożdy tydzień kopę groſzy: ktore Liſty przez Krolá Kázimierzá y wſzyſtkę Rádę z gruntu ſą ſkázone. A dla tego roſkázał Krol Jeg M. że ná wieczne czáſy żáden z Pánow nie ma miec żadnego czynſzu ná Zupách: okrom tych / ktorzy ſą w Regeſtrze nápiſáni: á oſtátnie przez Rádę potwierdzeni. A ci / ktorzy ináczey vczynią / ná gárdle y ná máietności máią być karáni.

Práwá Podkomorzego.

TEż vſtáwiamy: iż gdy Podkomorzy Zupniká náwiedzá w Zupách / tedy Zupnik wzgledem iego vrzędu będzie mu powinien dáć poſtáw ſukná Máchelſkiego: á ieſli Zupnik nie będzie miał poſtáwu / tedy miáſto poſtáwu ma mu dáć dźieſieć grzywien. Też vſtáwiamy: iż Podkomorzy nie ma chodźić do Zup / aby onym co nie przekáził: ále ma do Goſpody zſtępić: á tám mu máią być dawáne potrzeby przez ſtárſze Stolniki: to ieſt / iedną miárkę Owſá / oſmi kurczat / kopę chlebá / pulcwierci mieſá wołowego / y z piwem. Co dla tego vſtáwiono: aby Zupá przezeń nie była zátrudnioną. Też vſtáwiamy: aby Podkomorzy żadnego człowieká / ktory w Zupie mieſzká / nie śmiał ſądźić: y żadnego koniá w Zupach nie ma ſtáwiáć / iedno koniá ſwego komorniká: ktoryby ſtał zá trzy grzywny. A ieſli ten koń ná poſłudze Zupney zdechnie: tedy Zupnik ná mieſce onego koniá máinego poſtáwic. Też vſtáwiamy: iż tenże Podkomorzy ná

List 9 1.

dźień

dźień świetego Janá Krzćić ielá ma wybieráć Ráyce w Wieliczce y stárſze Stolniki/ to ieſt robotniki w gorách / w Bochni ná dźień Obrzezánia Páńſkiego/ y one wedle praw ich ſedźic. Też vſtáwiamy: áby żaden choć wielki choć máły nie śmiał zátrudniáć Zup y do nich wchodźić: iedno tylko Dymitr Podſkárbi ze cżterzmi końmi/ gdy przyiedźie bráć pieniądze od Zupniká/ pod gárdłem y ſtráceniem wſzyſtkich dobr.

Práwá Zupnikow.

VStáwiamy: iż żaden z Zupnikow nie ieſt powinien odpowiedáć tym/ktorzy ſie nań ſkárżą/iedno przed Krolem Jego M. gdy przez iego Sygnet bedźie pozwan. Też vſtáwiamy: iż żaden niema ſądźić cżeládźi Zupney/ iedno ſam Zupnik.

Práwá tych/ktorzy Sol wyćináią/ to ieſt Stolnikow.

List 81. VStáwiamy/ ták chcąc mieć: áby w oboiey Zupie ták w Wieliczkiey iáko w Bocheńſkiey tylko robili ſześćdźieśiąt tych/ ktorzy Sol wycináią: ktore po Polſku Stolniki zową: w to zámknąwſzy cżeládź gośćinną. A nie wiecey ich robic ma z tey przyczyny: iż ieſliby ich wiecey robiło/rychleyby Sol z gor wykopána byłá. Też vſtáwiamy: iż ći Stolnicy máią robić vſtáwicżnie od Swietego Marćiná/áż do Swiątek: á ieſli potrzebá bedźie: tedy máią robić od Swietego Micháłá / áż do świetá przerzecżonego: ktorzy Stolnicy máią ſłucháć Zupniká y Stygárá/ ilekroć bedźie potrzebá. Też vſtáwiamy: ieſli kto z tych Stolnikow niechcąc ſłucháć/ Sol zepſuie: tedy Stygár ma onego káráć/ y ták długo do gory nie puśćic / áż od Zupniká y od Stygárá odpuſzcżenie vprośi. Też vſtawiamy: áby wſzyſcy Trágárze nieposłuſzni/gdy co złego zbroią/ álbo robic niezechcą: tenże Stygár ma im roboty zábronić/ á drugich ná to mieśce záſádźić.

Práwá Báchmiſtrzow.

TEż vſtáwiamy: iż Miſtrz nád gormi przełożony nie ma miec żadnego Cżynſzu z Zup/ áni tegodniowego áni rocżnego/ iedno tylko Sługi: ktore zdawná ná gorách miał: á onym włáſnemi pieniądzmi ma płáćic wedle zwycżáiu gor pieneżnych / ktorych z śiekiery doſtał. A Cieśli Gornemu ná mieścu thego / ktory robi włáſnemi rekámi ná gorách / ma byc dano ná kożdy tydźień wiárdunk / y żywność/ y odźienie: iáko inym

Vrze-

Vrzednikom. Też vstáwiamy: iż w kożdey gorze máią być postáwieni dwá Robotnicy dla szukánia soli: á ono co będzie ználeziono przez nie/ma być pilnie opátrzono dobremi ściánámi Solnemi. A kiedy ci co Sol kopáią/ własnemi rękámi co vrobią: tedy Zupnik wespołek z Báchmistrzem ma im piece z ściánámi dáć/á żadnych dárow od nich nie bráć. Abowiem to iest dar Boży nie Báchmistrzow. Zá świádectwem tego Listu/ ktoremu Pieczęc nászá iest záwieszoná.

Do tegosz.

MY tedy Zbygniew z zmiłowánia Bożeg̊ świetego Rzymskiego Kościołá Tytułu Swietey Pryszki Kárdynał y Biskup Krákowski/Władysław z łáski Bożey świetego Kościołá Gnieznieńskiego Arcybiskup y Primas / Jan z teyże łáski Bożey Włocławski / Andrzey tákże z łáski Bożey Poznánski / Kościołow Biskupi: Jan z Czyżowá Kásztellan y Stárostá/ Jan z Tęczyná Woiewodá Krákowski/ Lukasz z Gorki Poznański/ Jan z Oleśnice Sándomirski / Woyciech z Máłego Łęczycki/ Jan z Kretkowá Brzeski Woiewodowie: Jan z Konieczpolá Krolestwá Polskiego Kánclerz/ Przybor z támtądże Kásztellan Sándomirski / Kreslaw z Kurożwiąk Lubelski / Wáwrzyniec Zarembá Sierádzki/Piotr Skorá z Gáiu Káliski/Stánisław z Ostrorogá Gnieznieński/ Mikołay z Osolina Woynicki / Mikołay z Vrzymowá Brzeski / Piotr z Kurowá Sadecki / Hyncá z Rogowá Rosperski y Krolestwá Polskiego Podskárbi / Mikołay z Wierbiąská Dobrzyński / Grzegorz z Bráńczá Rádomirski/Jan z Bniná Miedzyrzecki/Mikołay z Wiśniczá Lwowski/Mikołay z Zákierzowá Wisliczki/ Sczepan z Oporowá Brzeziński/Piotr z Striykowá Włocławski/Jan z Bobrki Bieczki / Woyciech z Michowá Záwichoyski / Mikołay z Prochnice Przemyski/Jan z Kurcháchnice Háliczki / Borko z Osieczná Nakielski/Kásztellani: Mikołay z Brzeziá Krolestwá Polskiego Márszałek/Jan z Pilce/Bártosz Obulec z Bory Krákowski/ Mikołay z Wysmuthowá Sándomierski / Tomasz z Soboty Łęczycki/Sędziowie:Piotr Száffrániec Krákowski/ Jan z Czárnkowá Poznański/ Mikołay Powáłá z Mágnuszowá Sándomierski / Piotr z Brudzowá Káliski / Jan Kuropátwá z Łákuchowá Lubelski/ Michał z Lásotki Dobrzyński/ Mikołay Bolá Jnowłocławski/Podkomorzowie:Jan Biezad z Morská Krákowski/Mikołay ztámtądże Sándomierski/Mikołay z Noykowá Sadecki/ Chorążowie: Mikołay Podsędek Sándomierski/y inszy Prełaci/ Pánowie/ Dygnitarze/ Slách-

tá y Przełożeni ná tym Seymie wálnym Piotrkowſkim zebráni/ przeſtawáiąc przy pochwaleniu y potwierdzeniu przerzeczonego Naiáſnieyſzego Páná świetey pámieci Krolá Kázimierzá/ też Státuty wedle tego/iáko tu ſą wpiſáne/we wſzyſtkim pochwaláiąc we wſzyſtkich Punktciech/ Artykułách y klauzułách będziemy ich pilnowáć/ſtrzedz/y chowáć: á nigdy im słowem álbo vczynkiem nie będziemy ſie przeciwic. Z ktorey przyczyny y pieczeći náſze ninieyſzym kazáliſmy záwieśic/ dla mocnieyſzey ich wagi/y ná świádectwo wſzyſtkich/ y káżdy zoſobná rzeczy przerzeczonych. Działo ſie to ná Seymie Piotrkowſkim / w Piątek po Oktawie Swiąteczney / Roku Páńſkiego Tyśiącnego czterzechſetnego piećdźieśiątnego pierwſzego. Przy Pánách przerzeczonych. Dan przez ręce Wielmożnych/Jáná z Konieczpolá Kroleſtwá Polſkiego Kánclerzá/ y Piotrá z Czekociná/ tegoż Kroleſtwá Podkánclerzego / nam ſzczerze miłych.

Inſze potwierdzenie Státutow Zupnych iednákie z pierwſzym / iedno iż krotſze.

W Imie Boże / Amen. Ná wieczną pámieć. Aby błąd zápámiętánia ſpráwam/ ktore ſie zá czáſem dźieią/nie przynioſł ſzkody iákiey / Krolow y Kśiążąt wyſokie Rády vſtáwiły: áby tákowe rzeczy piſmem y nápiſániem świádkow wieczne były czynione. Dla tegō My Kázimierz z łáſki Bożey Krol Polſki/ y Ziem̄ Krákowſkiey / Sándomierſkiey/ Sierádzkiey/ Lánczyckiey/ Kuiáwſkiey/ Wielkie Kśiąże Litewſkie / Pomorſki / Ruſki y Pruſki Pan y Dźiedźic oznáymuiemy przez ninieyſzy Przywiley / ktorym to wiedźiec należy teraz y potym będącym/ktorzy tego wiádomość będą mieli. Iż ácz z powinnośći Krolewſkiey ſzczodrobliwośći ku wſzyſtkich Poddánych pożytku y rozmnożeniu oko opátrznośći mielibyſmy miec: wſzákże więtſzą pilność około rozmnożenia ſkárbow j prowētow Kroleſtwá náſzego miec nam przyſtoi: ábyſmy z nich Kroleſtwá y Poddánych náſzych pożytki mogli opátrowáć. Gdyż tedy Zupy náſze Bocheńſkie y Wieliczkie cześć nalepſza dochodow y ſkárbu Kroleſtwá ieſt: ktore do tego czáſu / dla zbytniego y práwie vſtáwicznego Slachty / y rozmáitych oſob w nich bywánia / y w wyrąbiániu Soli w wielkiey cześći ſpuſtoſzenie y vpadek wźięły / á to z tey przyczyny: iż áni Zupnik / áni iego Vrzednicy nie mogli pilnowáć robot/ zábáwieni odpráwowániem y pracą gośćinną: á gdźieby ſie w czás temu nie zábieżáło/trzebá ſie ſtrzedz: áby vpadku y ſtráty z gruntu niepodieły y vćierpiały. Chcąc tedy tá

dy takowemu vpadku/y ßkodźie zabieżeć: iż należy na opátrzne-
go Páná przeßłych rzeczy pámiec máiąc/ pilno przegladáć przy-
ßłe / á ná wßyſtko ſie dobrze rozmyſliwßy / potym kożdą rzecz
z oſobna dobrze rozrachowáć. Náſladuiąc tedy poſtepkow przo-
dká naßego świetey pámieci Páná Kázimierzá Krolá Polſkie-
go : ktory przerzeczony ſkarb Zup tak w całości / iáko w cze-
ściách/y wßyſtkich dochodach porządnie roſpráwił /y iáko grá-
nicámi iákiemi poſtánowił / vſtáwił / ordynácyą vczynił : y áby
takowe rozrządzenie/poſtánowienie/ná wieczne czáſy było dzier-
żáne chowáne ſtrzeżone / pod winámi / ktore w nich ſą opiſáne/
vſtáwił y ſkázał. Áby tedy y My / y ktorykolwiek iny z Podda-
nych naßych takowemu poſtánowieniu y rozrządzeniu przez nie-
wiádomość co przeciwnego nievczynił: vſtáwiamy/y ninieyßym
zápowiedzeniem dla wietßey mocy obiáśniamy: áby Kázimierzá
Krolá przerzeczonego Státuty y Vſtáwy / ktore do tego czáſu
w Skárbie naßym ſą chowáne / we wßyſtkim wedle vſtáwy y
porządku y rozrządzenia iego były trzymáne y zachowáne ná
czáſy wieczne : ktorych też Conſtytucyy poſtępek y Artykuły/z pe-
wney wiádomości y z dobrze vważoney y vżytey rády/we wßy-
ſtkich ich punktćiech / czáſtkách/ zámknieniu / mocne wdzięcznie
czyniemy / pochwálamy y potwierdzamy. Zá świádectwem te-
go Liſtu / ktoremu Pieczec naßá ieſt záwießoná.

JA tedy Zbygniew z zmiłowánia Bożeg świetego Rzym-
ſkiego Kośćiołá Tytułu Swietey Pryßki Kárdynał y
Biſkup Krákowſki/Władyſław z łáſki Bożey świetego Kośćio-
łá Gnieznieńſkiego Arcybiſkup y Primas / Jan z teyże łáſki Bo-
żey Włocłáwſki / Andrzey tákże z łáſki Bożey Poznáński / Ko-
ściołow Biſkupi: Jan z Czyżowá Kaßtellan y Stároſtá/ Jan
z Teczyná Woiewodá Krákowſki/ Lukaß z Gorki Poznáński/
Jan z Oleśnice Sándomirſki / Woyciech z Málego Leczycki/
Jan z Kretkowá Brzeſki Woiewodowie: Jan z Koniecząpolá
Krolestwá Polſkiego Kánclerz/ Przybor z támtądże Kaßtellan
Sándomirſki / Kreſław z Kurozwiek Lubelſki / Wáwrzyniec
Zarembá Sieradzki/Piotr Skorá z Gáiu Káliſki/Stánisław
z Oſtrorogá Gnieznieński/ Mikołay z Oſolinà Woynicki / Mi-
kołay z Vrzymowá Brzeſki / Piotr z Kurowá Sadecki /
Hynczá z Rogowá Roſperſki y Krolestwá Polſkiego Podſkar-
bi / Mikołay z Wierbiáſká Dobrzyński / Grzegorz z Brańczá
Radomirſki/Jan z Bninà Miedzyrzecki/Mikołay z Wiśniczá
Lwowſki/Mikołay z Zakierzowá Wiſliczki/ Szczepan z Opo-
rowá Brzeźińſki/Piotr z Striykowá Włocłáwſki/Jan z Bobr-

ki Bieczki / Woyciech z Michowá Záwichoyski / Mikołay z Prochnice Przemyski/Jan z Kurcháchnice Háliczki / Borko z Osieczná Nakielski/Kásztellani: Mikołay z Brzezia Krolestwá Polskiego Márszałek/Jan z Pilce/Bártosz Obulec z Bory Krákowski / Mikołay z Wysmuthowá Sándomierski / Tomasz z Soboty Leczycki/Sedziowie: Piotr Száffrániec Krákowski/ Jan z Czárnkowá Poznáński/ Mikołay Powáłá z Mágnuszowá Sándomierski / Piotr z Brudzowá Káliski / Jan Kuropátwá z Lákuchowá Lubelski/ Michał z Lásotki Dobrzyński/ Mikołay Bolá Jnowłocławski/Podkomorzowie: Jan Biezad z Morská Krákowski/Mikołay ztámtadze Sándomierski/Mikołay z Noykowá Sadecki/ Chorazowie: Mikołay Podsedek Sándomierski/y inszy Prełaci/ Pánowie/ Dygnitarze/ Slachtá y Przełożeni ná tym Seymie wálnym Piotrkowskim zebráni/ przestawáiac przy pochwaleniu y potwierdzeniu przerzeczonego Naiásnieyszego Páná świetey pámieci Krolá Kázimierzá/ też Státuty wedle tego/iáko tu sa wpisáne/we wszystkim pochwaláiac we wszystkich Punktciech/ Artykułách y klauzułách bedziemy ich pilnowác/strzedz/y chowáć: á nigdy im słowem álbo vczynkiem nie bedziemy sie przeciwic. Z ktorey przyczyny y pieczeci násze ninieyszym kazalismy záwiesic/ dla mocnieyszey ich wagi/y ná świádectwo wszystkich/ y káżdy zosobná rzeczy przerzeczonych. Działo sie to ná Seymie Piotrkowskim / w Piatek po Oktawie Swiateczney / Roku Páńskiego Tysiacnego czterzechsetnego piecdziesiatnego pierwszego. Przy Pánách przerzeczonych. Dan przez rece Wielmożnych/Janá z Konieczpolá Krolestwá Polskiego Kánclerzá/ y Piotrá z Czekociná/ tegoż Krolestwá Podkánclerzego / nam szczerze miłych.

Státut odnowiony o Soli przewożney.

Jan Olbracht w Piotrko. 1496. List 102.

ACz Ociec nász vstáwił pewnym Przywileiem/ ktory iest nápisan o Soli postronney/ktora bywa wożoná do Ziem̃/do ktorych niemiáłaby byc wożoná: to iest iáko ma byc zápowiedána / y iákoby sie w zápowiedániu iey spráwowác miano: á wszákże iż dzisieyszych czásow Vrzednicy zdádza sie wystepowáć z krysu Vrzedu swego/ y od Constytuciy tákże od Przywileiu onego/ dopuszczáiac sie niektorych rzeczy vpornie y z krzywda też przeciwko Przywileiowi. Dla tego tenże Státut iáko porzadny y z dobrym rozmysłem vczyniony w ten nász ninieyszy Státut od słowá do słowá skázuiemy potrzebnie włożyc: á iest ten: Jż widzimy pospolity skarb

Kro-

Krolestwá nászego wZupách Krakowskich vstáwicznie schodzić y być vmnieyszony/ á to dla Soli postronney y swowolneg przewożenia z inych stron do Krolestwá nászeg/á zwłaszcza do wielkiey Polski: v ktorych wolno nád stáry zwyczay ku pożytku ich pospolitemu byłá przedawana/ z szkodá Rzeczypospolitey/y Zup Wieliczkich y Bocheńskich skázie. A tak za spolna rádá wszystkich Rad nászych przyszlismy do niżey napisánego skázánia/ y postánowienia: aby Sol Wieliczkich y Bocheńskich Zup przez wszystki Krolestwá obywátele / ktoregokolwiek stanu sa/ byłá wożoná y przedawáná: A żeby żaden postronney Soli w domu/ álbo ná dziedzinie swey nie śmiał miec/y iesc/ álbo chowác/pod wina czternaście Grzywien / tyle ilekroc bedźie znaleziona / bez wszelkiey folgi. Wszákże Ziemie Ruskie/ gdźie Sol iest własna/ od tego obowiasku y Statutu chcemy być wyiete. Ktore to winy przez Starosty miesc za ciażeniem niech beda wyciągáne obyczáiem zwyczáynym/áż do wwiązánia w te dobrá: w ktorych Sol przewożna bedźie znaleziona: ktore to wwiązánie ma być dzierżano do zupełnego dosyć vczynienia win y szkod. A iesli v ktoregokolwiek Slachcica Duchownego álbo Swieckiego/ktoregokolwiek stanu y zawołánia przerzeczona Sol zakázána w domu álbo we dworze bedźie znaleziona: takowy tylekroć przez odpuszczenia rzeczona wina Krolewska czternaścia grzywien niech bedźie karan: y ku zapłáceniu iey obyczáiem przerzeczonym bedźie przymuszon. A iesli v Kmiecia bedźie znaleziona: ilekroć to vczyni/ tenże Kmiec takowasz wina niech bedźie karan. A gdźieby zá ciażá zániedbał tey winy zapłácić: tedy nic niebacząc ná przeciwienie dziedźica w tey mierze (ktory tak Poddane swe ma trzymać/ iakoby występni niebyli) máietnosci onego Kmiecia beda mogli / y máia ie do Skárbu obrocić/ szácuiąc ie iáko winá niesie: á ostátek coby nad wine zbywało máietnosci/niech bedźie Kmieciowi zostáwiono. A gdźieby máietnosci Kmieckiey zá zapłácenie winy niebyło: tedy takowy kmiec ma być poiman/ y w wieżieniu dzierżan áż do słuszney zapłáty winy. A ieśliby sie też przygodźiło: żeby w Miesciech álbo w Miasteczkách/v ktorychkolwiek osob takowa Sol byłá znaleziona álbo miana/ zieżona/ przedawaná/ zachowana: tedy Rayce rzeczonych Miast takowasz wina czternaścia grzywien niech beda karani. Ktore Miástá y Miásteczká z ich obywátelmi niech takowy porzadek miedzy sobą chowáia: aby postronni Soli ku szkodźie Rzeczypospolitey / y Krolestwá nászego v siebie nie mieli/ani iey przedawali / álbo chowali potáiemnie álbo otworzyście. Dla tego My Jan Olbracht Krol skázuiemy: aby takowym porzadkiem

Dekretu Oycowskiego Státut o Soli ná wieki był chowan. A iesli ci / ktorzy ku brániu álbo zápowiedániu Soli będą zá czásem náznáczeni / ináczey w náydowániu álbo w zápowiedániu Soli / y tákże w karániu przestępnych postąpią : tedy skázuiemy tákowe / ktorzy ináczey czynią / winą czternaście grzywien káráć : o ktorą winę przed Woiewodę oney Ziemie y mieścá będą powinni stáwáć / odpowiedáć / y wedle iego skazánia tę winę Woiewodźie płácić : ktora to winá obyczáiem Práwá Ziemskiego ma być wyciąganá. A iesli tákowi będą nieośiádli : będźie miał y niech ma moc sam Woiewodá one imáć / zádźierżywáć / iáko gwałtowniki Práwá y spráwiedliwośći pospolitey / nie puszczáiąc ich / áż álbo winę one zápłácą / álbo rękoymie zá śię ku zápłáceniu postáwią.

O niedopuszczániu postronney Soli.

Sygmunt w Kráko. 1510. List 10.

KAżąc nowe wynalazłki / zá rádą Rad nászych / ktore bywáły vstáwiáne przeszłych czásow / skárbu nászemu przećiwne / Sol Krákowską do pierwszego stanu y porządku (przestawáiąc przy stárych státuciech) skazánim nászym przywodźimy: á to / áby Zupy Krákowskie ku szkodźie Rzeczypospolitey w nieprzespieczność nie były przywodzone. Dla tego przy stárych Constitucyách stoiąc roskázuiemy wszystkim Stárostom : áby powinność Vrzędu swego wykonywáli / w niedopuszczeniu postronney Soli : ktorabykolwiek byłá przywieźioná do tych mieśc gdźie vżywánie Soli Krákowskiey zwykło być / pod winámi: ktore są zdawná postánowione ná Stárosty / ná te / ktorzy zástáwne / iáko y ná te / ktorzy máią wolne Stárostwá.

O wolnym wożeniu Soli / y przedawániu.

Jan Olbrácht 1496. List 104.

POruszeni częstemi skárgámi Poddánych nászych o drogośći Soli / ktora śie zwykłá przydáwáć w Ziemiách Wielkiey Polski y Kuiáwskiey / ácz pewni Furmáni ná pewne mieścá z drobną Solą ieźdźić / y one w beczkách skłádáć zwykli / wszákże káżąc tákowych beczek skłády / vstáwiamy: áby Furmáni Solni / wszędy okrom Arestow / álbo zábraniánia z Solą iechali / y one w beczkách skłádáiąc / álbo nie skłádáiąc / álbo ią ná woźiech máiąc / gdźie śie im będźie zdáło czásu swego y godźiny zwyczáyney / zá słuszną zapłátę w Mieśćiech / w Miásteczkách / y we Wśiách przedawáli kupuiącym wszędy ták wolnie : iákoby ná żadnych mieścách ku skłádániu niemogli być przypędzeni : wszákże płácąc Targowe / ktore czternaśćie grzywien pewney winy zá so-

ſoba nieśie/od tych ktorzy ábo wiezienia ábo przedawánia chćieliby bronić: ktora to winá przez nas y Stároſty náſze ma być wyćiągána.

O wożeniu Soli do tych Ziem̃: gdźie Wodą bywa ſpuſzczána.

OBiecuiemy/ iż doſtátek Soli dowieziemy do wſzyſtkich onych Ziem̃: do ktorych zwykłá być wodą ſpuſzczána: áby kożda Ziem̃ przerzeczonych Soli/ ktorey ſtárádawná zwykłá vżywáć/y teraz doſtátecznie vżywáłá: á żeby zá ſłuſzne pieniądze od Kupcow Sláchćie / y poſpolitemu człowiekowi bywáłá przedawána/Woiewodowie niech opátrzą. Sygmunt w Piotrko. 1511. List 19.

Sol Poſtronna y Morska/áby do Kráyney y Páłuk nie byłá wożoná/ Stároſtowie tego przeſtrzegáć będą: A Ruskiey Soli Skład w Bydgoſzcy/y Cená iey ieſt vſtáwioná.

SToiąc przy ſtárym Státucie o poſtronney Soli vczynionym/ á przeſtrzegáiąc w tym pożytku ſkárbu náſzego Krolewſkiego y Rzeczypoſpolitey / zákázuiemy vżywánia Soli poſtronney kożdey ták Hálſkiey/ iáko krupiáſtey/ktora morzem zwykłá być przywożoná/ ná wſzyſtkich mieścách Ziem̃ Polſkich: ná ktorych ſtárego zwyczáiu było vżywánie tey Soli: ále ná potym Soli náſzey Ruſkiey Krolewſkiey miáſto oney ludźie poſtronni niech vżywáią/ wſzákże ták: iż ſkład Ruſkiey Soli w Bydgoſzcy poſtánowiemy: áby ſkłádu Bydgoſkiego ná mieyſcá one ná ktorych poſtronney Soli zwykło być vżywánie/ zá zapłátą Sol byłá podawána. O ktorey ták poſtánawiamy: áby ná tymże Skłádźie kożda beczká Soli dobrze nábita ták wielka/ iáko Sol náſzá Krolewſka w Toruniu zwykłá być przedawána/byłá kupowána zá iedne grzywne Polſką. A iż tákowe podawánie Soli Ruſkiey do Skłádu Bydgſkiego nie może ták prędko być przywiedźione / dopuſzczamy : áby w tym czáśie Soli oney zwykłey poſtronney vżywáli/ áż do tego czáſu: poki vżywánia iey nie zábronimy/ y poki Stároſtom/ áby tákowe vżywánia oddalili/nie roſkażemy:to ieſt/poki Soli Ruſkiey doſtátek tu ná Skład Bydgoſki nie będźie znieśion. A to niż tá Sol poſtronna vſtánie/ przed ſześćią Niedźiel będźie publikowano: áby one wſzyſtkę rozprzedáli/ y áby iey więcey nie vżywáli. A gdy po publikácyey ſześć Niedźiel wynidą: żaden nie Sygmunt w Bydgoſzczy 1520. List 27.

ma do Krolestwá Soli oney wozic pod stráceniem dobr wszystkich/ y kupi swych: ták że żaden oney vżywáć nie bedźie sie ważył pod winą czternaśćią grzywien pieniedzy: ktorą bedą winni przez żadnego odpuszczenia ći/ v ktorych bedźie náleźioná/ zápłáćić. Obaczáiąc też/ iż áczkolwiek postánowiono było w Kráyney/ y w Pałukoch wszystkim obywátelom Soli Zup Krákowskich vżywáć: wszákże máiąc tego pewną wiádomość/ iż rzadko álbo snadź nigdy oney Soli nászey Krákowskiey/ ále postronney ktorą krupiástą zową/ vżywáią/ nie przez szkody nászey/ y obćieżliwośći Zup nászych: dla tegó vstáwiamy: áby nápotym Poddáni nászy z Pałuk y z Kráyney soli nászey Ruskiey ták/ iáko ini Poddáni nászy/ gdźie Sol Sáska zwykłá być przedawána/ zá zapłátą wyższey nápisáną iey vżywáli pod winámi wypisánemi.

Sol zá zwykłą cenę niech bedźie przedawána/ y iey dostátek być ma.

Sygmunt w Kráko. 1532.

PRzedawánie Soli y iey spráwowánie obiecuiemy thák spráwowáć: iákoby y zá zwykłą cenę byłá przedawaná/ y dostátek iey/ ile być bedźie mogło/ wszedy był.

Podobno temuż.

Sygmunt August w Piotrkowie 1550.

SOli dostátkiem wszystki Páństwá swe opátrzáć bedźiemy/ wedle Praw opisánych.

Beczká Soli Zamorskiey ná Szkutę może być brána.

Sygmunt August w Piotrko. 1550.

ACzkolwiek Státuty Koronnemi zákazaná iest Sol Zamorska: á wszákoż folguiąc w tym Poddánym nászym/ dozwalamy ym: áby ná szkuty/ ktore z Gdańská idą/ ku żywnośći czeládźi ktora iest przy nich/ beczká Soli byłá braná ná szkuty.

O Soli Loisowey.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

IZ prze słuszne przyczyny dopuśćiło sie było Loissom Gdańszczánom Sol wárzyc: non est dignitatis nostræ Regiæ, ábysmy im to z trzaskiem/ á zwłaszczá non vocatis neq; conuictis odiąć mieli. A wszákże sie to sámo odeymie/ kiedy sie Zupy Ruskie w swoy porządek wstáwią: o co sie y my z pilnośćią stáráć bedźiemy. Wszákosz iednák in deffectu Soli/ bedźie wolno Sláchćie/ ku swoiey tylko potrzebie Grádowey Soli kupowáć y vżywáć.

Sol

Sol Pruska.

Iz sie skárżyli Posłowie Ziemscy/żeby Sláchtá z Wielkiey Polski/y z Mázowsz Pruskiem Ziemiam przyległa / byłá ociążoná przedawániem Soli Pruskiey: ktoregosmy ku pożytku nászemu Vrodzonemu Stánisłáwowi Gráiowskiemu Dworzáninowi nászemu pozwolili/prosząc ábysmy z nich te ángárya złożyli: á ráczey żebysmy sámi Sláchcie z Wielkiey Polski Soli Pruskiey zá pieniądze ich dodawáli: á w Mázowszu / iáko w Srzeńskim/Mławskim/ Ciechánowskim/ Przasznyskim/ Mákowskim / Rożáńskim / Wyskiem / Lomzieńskim / Kołynskim/ Ostrołeckim/Wąszoskim/ Zebrowskim/ y Nurskim powieciech/ ktore tákże są Ziemiam Pruskim przyległe/á odległe zás od skłádow nászych Solnych/Ruskiey y Krákowskiey Soli zá datkiem pewnym wozić y vżywáć dopuszczáli. Jákoż ácz iest rzecz nászá własna/ktorąsmy Gráiowskiemu poruczyli: wszákoż czyniąc dosyć prośbie Poddánych nászych/ y niechcąc żeby czym przeciwko wolnościam swym obciążeni być mieli/ zá dobrowolnym ich sámych do tego pozwoleniem/ vchwałą Seymu ninieyszego przez ten czás / niżli Syem przyszły Koronny doydźie / Sláchcie z Wielkiey Polski / ktora z Bydgoszczey Soli Ruskiey vżywa/ gdyby Soli Ruskiey nie dostawáło/zá pieniądze ich Soli Pruskiey ná Skłádzie Bydgoskim po Złotemu Polskiemu káżdą beczkę dáwáć będziemy. A w Ziemiach y Powieciech przerzeczonych Srzeńskiem/Mławskiem/Ciechanowskim/ Przasnyskiem/Rożáńskim/ Mákowskim/ Wyskem/ Lomzieńskim/ Kołyńskiem/ Ostrołeckiem/ Wąszoskiem/ Zembrowskiem y Nurskiem / tákże też do przyszłego Seymu Koronnego pozwalamy: żeby sámi sobie Sol Pruską ze Gdańská/ z Krolewcá/ y z inych Miast Pruskich drogámi zwyczaynemi/y ktore przez nas postánowione będą / wozić mogli / y oney ku potrzebie swey vżywáć. A wszákże żeby nam álbo Pisárzom nászym od kożdey beczki po sześci groszy dawáli.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

O teyże Soli.

Są dawne Státutá Przodkow nászych/ iż in deffectu Salis nostri in Camera Bydgostien̄, & etiam Dibouien̄. gdźie też Komore nową teyże Soli postánawiamy/ tedy Zamorskiey Soli/ ktorą Grádową álbo Krupiástą zową/ vżywáć wolno iest poddánym Koronnym/y ze Gdańská ią wozić. Czego iesliby sie ktoważył mimo státutá y Cōstitucye o tȳ vczynione/zá iákim Mándatem otrzymánym ad sui importunam instantiam tego broniąc

Sygmunt August w Piotrkowie 1567.

y há-

y hamuiac: tedy takowy ma być karan confiscatione bonorum, połowicą nam á druga czwartey części ná służebne Rzeczypospolitey foro noſtro exigen. A ieſliby impoſſeſsionatus ważył ſie tego: tedy pena peculatus nań ſie ściągać ma.

Jeszcze o teyże Soli.

Sygmunt August W Lublinie. 1569.

SOli Ruſkiey / Bydgoſtkiey Komory nieruchaiąc / y owſzem one w ſwym tak porządku záchowywáiąc / Komorę drugą w Dybowie vſtáwiamy: & in deffectu Soli náſzey á nie Zamorſkiey w Komorách tych náſzych o wolnym vżywaniu Soli Zamorſkiey / to ieſt Gradowey Státutá wſzyſtkie w mocy zoſtáwuiemy. A oſobliwie Státut Piotrkowſkiego Seymu Roku 1567. ktory we wſzyſtkich Cõdycyach tym ninieyſzym vmacniamy y vtwierdzamy / tak iż Lois Gradowey Soli Zamorſkiey wiecey wárzyć nie ma / pod wina ſtá Grzywien. O ktorą kto go iedno pozowie / będzie powinien ſub ſimili vadio położyć ná pirwſzym Roku / iáko ná záwitym przed tym Vrzędem: przed ktorykolwiek będzie pozwány toties quoties opus fuerit, żadnemi przyczynámi / áni fortelmi z tego ſie nie wyymuiąc.

Sol ná Komorách Mázoweckich.

Sygmunt August w Piotrko. 1567.

DRoło Soli / ktora woda do Komor bywa ſpuſzczaná / prosili Poſłowie Woiewodztwá Mázoweckiego / áby záraz po przypuſzczeniu do Komor / ktora nie z Komieg ále z Komor ma być przedawaná / byli powinni Piſárze Solni przywiezienie Soli tey do Komory publikowáć y obwołáć ná mieścách iáwnych: y po obwołániu przez cztery cále Niedźiele żeby iey nikomu inemu nie przedawáli / iedno ludźiom ſtanu Slácheckiego / ná ich tylko właſna potrzebę / á nie ná przekup. A po wyściu czterzech Niedźiel wolno będzie káżdemu Sol kupowáć / także ná potrzebę ſwoie przy beczce iedney Bochence dwie Wieliczkie przedawáiąc. A w tym iuż Piſárze Komor Solnych trudności y moleſtyey żadney mieć nie maią.

O Myćie ná Zupách Ruskich.

Sygmunt August w Lublinie. 1569.

MYto w Zupách Ruſkich nowo vſtáwione znaſzamy: á ieſli wiec kto vpornie zá Liſty iákiemi náſzemi chćiałby Myto brać / á ludźie tám obciążáć: tedy pozwány do Státutu ſtáwney pámieci Krolá Sygmuntá Oycá náſzego / ktory ſie poczyna / Statuimus & decernimus, á gdźiebykolwiek był pozwan / ieſli do Sądu Ziemſkiego / álbo Grodzkiego / álbo do Vrzędu: powinien

winien będzie odpowiedać na pierwszym roku/iako na zawitym. A gdzie będzie przewyciężon Celnik ten/w ktorym kolwiek sądzie w Koronie tak w Ziemskim iako w Grodzkim/y iako y w Urzędzie/ ma wrocic Czło stronie z wina dwu set grzywien/ y Sadowi albo Urzędowi także dwie ście grzywien ma położyc nie odchodzac od Sadu. A od takowey sprawy nie ma Sąd albo Grod przymowac ruszenia albo Appellacyey / iako od rzeczy przez Przywileie y Statuta Koronne osądzoney. A ktoby takowego Mytnika szczyczyc/albo bronić/y zastępować chciał: tedy pozwany o to do ktoregokolwiek Sadu albo Urzędu/ powinien stanoć y odpowiedać Peremptorie: y winę tysiąca grzywien Monety Polskiey przepadać Aktorowi y Sądowi/toties quoties. A ieśliby vpornie winy nie położywszy odszedł/ma być odesłany do Urzędu / gdzie Possessya ma pro Exequutione rei iudicatæ, absq; vlla vbius appellatione & motione. A ieśliby był Impossessionatus: tedy z nim postąpić iako przeciw nieosiadłemu/ wedle Statutu. Wszakże deputuiemy y wysyłamy Rewizory/Wielmożnego Piotra Zborowskiego/Woiewodę Sandomierskiego/ y Urodzonego Andrzeia Dębowskiego / Kasztellana Sieradzkiego / etć. Ku Panu Podskarbiemu Koronnemu/ ku ogladaniu wszystkich Zup naszych/ y ku skutecznemu wywiedzeniu pożytkow/ także y nakładow inych. Co skutecznie na przyszły Syem przynieść będą powinni: aby sie w tym tak postąpiło / iakoby y sumpty tam czynione wszystkiemu podlec mogli: y to sie znaleść y postanowić mogło/ coby było ku lepszemu y vżyteczniey szemu Rzeczypospolitey. A ieśliby ktory przez śmierć albo chorobę z mianowanych nie mogł być na tey Rewizyey/ inszego na to mieysce deputuiemy.

Ksiąg pierwßych Rozdźiału Wtorego Część Pierwßa/

O Mieyscách Senatorow Koronnych w Radźie.

Dostoieństwá w Práwiech swych máią być záchowáne: á iedno synom Koronnym dawáne: Expektátywy nie máią być ná nie dawáne/ áni ich Dochody vmnieyßáne.

Z Przywileiu Jágełło. w Jedlney. 1433. List 50.

DOstoieństwá Kościelne y Swieckie Krolestwá Polskiego iednostáynie przy Práwiech y Zwyczáiach y Wolnościách ich/ ktore y ktorych czásu Naiáśnieyßych Książąt Pánow Kázimierzá/ Lodowikà/ y inych Krolow y Książąt dźiedźicow Krolestwá Polskiego vżywáli/ dopußczámy ſtáć/ y chcemy przy nich zoſtáwić. Ktore to Dostoieństwá gdyby wákowały/ to ieſt gdyby ten/ ktory ie miał vmárł/ żadnemu cudzoźiemcowi postronnemu/ iedno Slachcicowi dobrze záſłużonemu/ y w ſławie chwálebnie záchowáłemu oney Ziemie/ w ktorey Dostoieństwo tákowe będźie wákowáło: to ieſt w Ziemi Krákowſkiey obywátelowi Krákowſkiemu/ w Sándomierſkiey Sándomierſkiemu/ w Wielkiey Polßce obywátelom Wielkiey Polſki: á ták we wßytkich Ziemiách Krolestwá náßego będźiemy dáwáć/ y rozdáwáć. Ná ktore dostoieństwá ták Duchowne iáko Swieckie Expektátyw zápiſánych żadney oſobie nie damy ná przyßłe czáſy. A tákowych Dostoieństw przerzeczonych ták Duchownych iáko Swieckich nie mamy vmnieyßáć/ potłumiáć: y ich dźierżaw/ czynßow/ álbo dochodow ku nim należących przez ſłußnego vznánia Práwá nie mamy brác.

Rády Koronne z Slachty máią być wybieráne.

Sygmunt August 1550.

IŻ ſtan Rycerſki przodek ma w Koronie tey: nie ma być żaden w Radźie/ iedno z Rycerſkiego narodu/ ták Duchowny iáko Swiecki.

Przyśiegá Senatorow Koronnych.

JA N. przysiegam: iż Naiáśnieyszemu Ksiażeciu Pánu á Panu N. Krolowi Polskiemu bede wierny: y o iego Mágestacie y Rzeczypospolitey Krolestwá iego wiernie bede radźił: táiemnice/ktore mnie przez Mágestat Krolewski y Rády iego beda powiedźiáne / dotykáiace sie albo Krolewskiego Mágestatu/ albo Rzeczypospolitey / albo oboygá / żadnemu ku ßkodźie Krolewskiey y Rzeczypospolitey nie odkryie: ále wedle możności mey pożytki Krolewskiego Mágestatu/ Krolestwá/ y Rzeczypospolitey rozmnażáć bede: y co bede wiedźiał / y bede rozumiał Mágestatowi Krolewskiemu/ y Rzeczypospolitey obrázliwego y ßkodliwego/ przestrzegáć bede: á żeby to nie było / zástáwiáć sie y ono odwrácáć bede. Ták mie Boże wspomoż/ y tá swieta Ewángelia / álbo ten swiety Krzyż. List 161.

Porzadek siadánia w Rádzie Pánow Rádnych.

Arcybiskupi. List 141.

Gnieznieński/ Lwowski.

Biskupi.

Krakowski/ Włocławski/ Poznáński/
Płoczki/ Wármieński/ Przemyski/
Chełmski/ Kulmieński/ Kámieniecki.

Woiewodowie.

Káßtellan Krako. Sieradzki/ Lubelski/
Woiewodá Krako. Láńczycki/ Belski/
Poznáński/ Brzeski/ Płocki/
Sándomierski/ Inowłocławski/ Mázowiecki/
Kaliski/ Ruski/ Rawski/
Podolski.

Woiewodowie w Prusiech.

Kulmeński/ Máryeburski/ Pomorski.

Káßtellanowie.

Poznáński/ Dobrzyński/ Kámieniecki/
Sándomierski/ Biecki/ Czechowski/

Kaliſki/ Ladzki/ Kruſzwicki/
Lubelſki/ Zawichoyſki/ Kowalſki/
Sieradzki/ Srzemieńſki/ Bydgoſki/
Gnieznieńſki/ Roſperſki/ Rogozińſki/
Lanczycki/ Małogoſki/ Rypieńſki/
Sadecki/ Nakielſki/ Konarſki/
Brzeſki/ Brzezińſki/ Kazimierſki/
Woynicki/ Sandecki/ Płocki/
Inowloczławſki/ Polaniecki/ Warſzawſki.

Ale porzadek Kaſztellanow z roskazánia Krolá Sygmuntá pierwſzego ták byt ſpiſan.

Poznańſki/ Rogozieńſki/ Brzezińſki/
Sandomierſki/ Radomſki/ Kruſzwicki/
Kaliſki/ Zawichoyſki/ Oświecimſki/
Woynicki/ Laczki/ Kamieńſki/
Gnieznieńſki/ Srzemſki/ Spiczymierſki/
Sieradzki/ Zarnowſki/ Inowloczławſki/
Lanczycki/ Małogoſki/ Kowalſki/
Brzeſki/ Wieluńſki/ Zawłocki/
Inowloczławſki/ Przemyſki/ Sochaczowſki/
Lwowſki/ Halicki/ Warſzawſki/
Kamieniecki/ Sanocki/ Goſtyńſki/
Lubelſki/ Chełmſki/ Wiſnieńſki/
Belſki/ Dobrzyńſki/ Racieski/
Płocki/ Polaniecki/ Sierpſki/
Czernſki/ Premenſki/ Wyſogrodzki/
Rawſki/ Krzywieńſki/ Rypieńſki/
Sandecki/ Czechowſki/ Zakroczymſki/
Miedzyrzeczki Nakielſki/ Ciechanowſki/
Wiſliczki/ Roſperſki/ Liwſki/
Biecki/ Biechowſki/ Słońſki/
Bydgoſki/ Konarſkich trzey/
Konarſki Sieradzki/Konarſki Lanczycki/Konarſki Kuiawſki.

Kaſztellanowie w Prusiech.

Kulmeńſki/ Elbińſki/ Pomorſki.

O mieścu Pánow Litewskich miedzy Rádámi Koronnemi.

Sygmunt August w Lublinie 1569.

MIeſcá Pánom Rádom Litewſkim / ták Duchownym iáko Swieckim/ miedzy Pány Rádámi Koronnemi / iáko iuż

iuż iednemu á ſpolnemu Senatowi dáliſmy y náznáczyli. Także Poſtom Ziemſkim Woiewodztw Litewſkich/miedzy Woiewodztwá Koronne: ktore ták iuż záwſze zoſtáwáć máia/ iáko to ieſt Liſtem náſzym oſobnym opiſano.

Porządek Rády Koronney

Polskiey y Litewskiey/iáko iuż iedney Rzeczypoſpolitey/poſtanowiony przez K. Jego M. y Ráde Koronna/w Lublinie ná Seymie wálnym ſpolnym/Roku Páńſkiego 1569.

Arcibiskupi.
Gnieźnieński/
Lwowſki.

Biskupi.
Krákowſki/
Kuiáwſki/
Wileński/
Poznáński/
Płocki/
Hálsberſki/
Lucki/ } Alternata.
Przemyſłki/
Żmudzki/
Chełmieński/
Chełmſki/
Kiiowſki/
Kámieniecki.

Káſztellan
Krákowſki.

Woiewodowie
Koronni.
Krákowſki/
Poznáński/ } Alternata.
Wileński/
Sándomirſki/

Káſztel. Wileński/
Woiewo. Káliſki
Trocki/
Sirádzki/
Káſztellan Trocki
Woiewo. Leczycki
Stárоſtá Żmudzki
Woiewo. Brzeſki/
Kiiowſki/
Inowłocláwſki
Ruſki/
Wołyńſki/
Podolſki/
Smoleński/
Lubelſki/
Połocki/
Belſki/
Nowogrodzki/
Płocki/
Witepſki/
Mázowiecki/
Podláſki/
Ráwſki/
Brześcieńſki/
Chełmieńſki/
Mścisláwſki/
Málborſki/
Brácláwſki/
Pomorſki/
Mińſki.

Káſztellani
wiecſzy.
Poznáńſki/
Sándomirſki/
Káliski/
Woynicki/
Gnieźnieński/
Sirádzki/
Leczycki/
Żmudzki/
Brzeſki/
Kiiowſki/
Inowłocláwſki
Lwowſki/
Wołyński/
Kámieniecki/
Smoleński/
Lubelſki/
Połocki/
Belſki/
Nowogrodzki:
Płocki/
Witepſki/
Czerſki/
Podláſki/
Ráwſki/
Brześcieńſki/
Chełmieńſki/
Mścisláwſki/
Elbieński/
Brácláwſki/
Gdáńſki/

Mińſki.

Káſztellani mnieyſzy.

Sadecki/
Miedzyrzecki/
Wiſlicki/
Biecki/
Rogozińſki/
Rádomſki/
Záwichoſtſki/
Ledzki/
Srzemſki/
Zárnowſki/
Mákogoſki/
Wieluńſki/
Przemyſłki/
Hálicki/
Sánocki/
Chełmſki/
Dobrzyńſki/
Polaniecki/
Przemecki/
Krzywieńſki/
Czechowſki/
Nakielſki/
Roſperſki/
Biechowſki/
Bydgoſki/
Brzezińſki/
Kruſzwiczki/
Oświecimſki/
Kámieńſki/
Spiczymierſki/
Inowłocki/
Kowálſki/
Sántocki/
Sochácżowſki/
Wárſzáwſki/
Goſtyńſki/
Wiſki/
Rácieſki/
Siprſki/
Wyſzogrodzki/
Rypieńſki/
Zákroczymſki/
Ciechanowſki/
Liwſki/
Słońſki/
Lubáczowſki/
Konár. Sirádzki/
Konar. Leczycki/
Konár. Kiiowſki.
Márſzáłek Koron.
Márſzáłek Litew.
Kánclerz Koron.
Kánclerz Litewſki
Podkáncl. Koron.
Podkáncl. Litew.
Podſkárbi Koron.
Podſkárbi Litew.
Márſzáłek Dworny Koronny.
Márſzáłek Dworny Litewſki.

.:. .:. .:.

¶ Referendarze też przy Krolu máią moc zdánie ſwe w Rádźie powiedzieć. Pátrz w Kśiegách pirwſzych Rozdźiału pirwſzego w Cześći piatey.

Mistrz álbo Kśiąże Pruskie/y iego Komendorowie ſą wźięci w Ráde Krolewską.

Z pokoiu z Pruſy vczy nionego. Liſt 145.

NAiáśnieyſzy Kázimierz Krol náſz/ brátá Lodwiká Mistrzá / Komendory/ y Zakon Krzyżakow w Prusiech/ y wſzyſtki náſze potomki w Ráde ſwa y Kroleſtwá Polſkiego/zá pirwſza Ráde y wiecżna/á Komendory przednieyſze/ ktore my Mistrz y Potomkowie náſzy zá cżáſem bedźiemy rozumieli náznáczáć/za Senátory ſwe/ y Kroleſtwá Polſkiego/ y tudźież w ſwa y Kroleſtwá Polſkieg obrone/y poddánoſć wiecżna przyiął: Obiecuiąc nam ſłowem ſwym Krolewſkim pod przyſiegą ſwa zá ſie/ y potomki ſwe y Kroleſtwo Polſkie: iż nas przerzeczonego miſtrzá/Komendory / y Zakon náſz/ Prelaty / Rycerſtwo/ hołdowniki/y poddáne náſze w Prusiech/y náſze potomki z łáſki Krolewſkiey niewypuſcic / ále cześć / y miłowáć bedźie Nas y Miſtrzá/Komendory/y Zakon náſz / Potomſtwo / Prelaty/Slachtę/Mieszczány/Poddáne y Ziemie náſze / iáko pierwſzego

wßego z Rady y z nim ziednoczone w naßych Prawiech/ wolnosciach/w Przywileiach/obronach/ granicach/ ktore nimeyßemu ziednoczeniu y przymierzu / albo iego Artykułom y Constitucyam nie ſa przeciwne/zachowa: y od wßyſtkich nieprzyiacioł naßych/ktorzy nas trapic y nas naiezdzac beda w Ziemiach ktore dzierzymi w Prusiech/ bedzie nas ßczycił y bronił.

Przysiegá/ktorą Mistrz Pruski y iego potomkowie / Naiaſnieyßemu Panu Kazimierzowi Krolowi/ y potomkom iego y Kroleſtwu Polskiemu czynic bedzie powinien.

JA N. Mistrz wielki Zakonu Panny Maryey w Niemcach / Książe y Rada Kroleſtwa Polskiego przysiegam: iż od tey godziny bede wiernym Naiaſnieyßemu Ksiązeciu Panu Kazimierzowi Krolowi/y potomkom iego Krolom/y Kroleſtwu Polskiemu: y ich rozmnożenia bede wiernie ſprawował: y ſprawam Krolewſkim y Kroleſtwa wiernie radził: y taiemnice/ktore mnie ktorymkolwiek ſpoſobem zwierzone beda / ku ich ßkodzie żadnemu obiawiać nie bede: nad to pokoy teraznieyßy we wßytkich Kondycyach y Artykułach chowac bede/y ſtrzedz. Tak mie Pan Bog niech wſpomoże/ y ten świety Krzyż. List 145.

Przysiegá Rady Ziem Pruskich / wedle Práwá y potrzeby Ziemie tá ieſt.

PRzysiegam: iż nigdy nie bede wiadomie w Radzie/ pomocy/ y vczynku ku twemu obrażeniu/krzywdzie/y zelżeniu/albo: czciktora maß/y miec bedzieß: á ieſli co przeciwko tobie vſłyße: iako bede mogł/bede ſie zaſtawiał: albo tobie co nayrychley dam znać. Taiemnice mnie obiawione / przez twego dozwolenia żadnemu nie obiawie: ani vczynie/przez coby miały być obiawione. Także y tobie y Rzeczypoſpoli. bede radził/iako bedzie ſie zdało nawiecey być pożyteczno: á nigdy z oſſoby moiey takiego nic nie vczynie wiadomie: coby ſie tkło twey y Rzeczypoſpolitey zelżywości y ßkody. List 162.

Rady Pruskie w poſrzodku Rady tak przysiegaią.

JA N. przysiegam/ Naiaſnieyßemu Panu Panu Krolowi Polskiemu/y iego potomkom wiernie radzic/ y o vczciwo- List 162.

ści y ſtanie iego Krolewſkim/ y dochodźiech iego Mágeſtatu/y o poſpolitym dobrym Ziem Pruſkich / y Kroleſtwá Polſkiego: także rade iego táiemnie dźierżec / y oney we wßyſtkim przeſtrzegáć.

Krol roskázuie: áby kożdy Vrzedu ſwego pilnował.

Pretáti w Piotrkowie 1503. Liſt 111.

DIgnitarze y Vrzednicy niech wiedzą ſwe Vrzędy: á ieſli ktorym nie ſą wiádome/przez Krolá y Pány máią być náuczeni: y te Vrzędy ták domá/ iáko ná woynie niech wedle powinowáctwá wypełniáią: áby przez kogo nie byli w pożytkách ſwych oßukáni obywátele Kroleſtwá/rządu nie máiąc/ w vciſkániu Rzemieſlnikow/y od Kupcow ktorzy ſámi rzeczy zákupuią. A co kolwiek Woiewodowie z vrzędu ſwego poſtánowią/á zwłaßczá w Mieſciech: to Stároſtowie z vrzędu ſwego niech exequuią / pod winą ſtrácenia vrzędu. A ieſliby miał Stároſtwo wzaſtáwie/niech ſtráci ſto grzywien Sumy tey zápiſáney/ tyle ilekroć będzie ználeżion.

Kſiąg Pierwßych Rozdziału Wtorego Część wtora/

O Duchowieńſtwie/ y o Prárogátywách Kośćiołow Tumskich.

O wolności Kośćielney.

Jágełło w Jedlney. 1433. Liſt 50.

WSzyſtki domy Boże álbo Kośćioły we wßyſtkich ich Práwiech / Swobodách / Wolnośćiách / Gránicách/ Rozdźiałách ſtárych/ ktorych zá cżáſow Swietych Przodkow náßych Krolow Polſkich y Kśiążąt vżywáli/chcemy w cále záchowáć.

Kośćiol Gnieznienski przełożon nád Krákowski: á iż o Kárdynálſtwo álbo Poſelſtwo / żaden śie ſtáráć nie ma przez wiádomośći Krolá Jego M. ktemu ſpoſob tych oſob wchodzenia do Rády.

My

MY Alexander Krol oznaymuiemy: iż Nawielebnieyszy w Panie Chrystusie Oćiec Pan Andrzey Roża / Arcybiskup Gnieznieński / y Krolestwá naszeg Primas / przy bytności Rad y Przełożonych Duchownych y Swieckich podał nam prosby swe: abysmy z Regestrow Kancellaryey Oświeconego Kazimierza Krolá Polskiego Oyca naszego Przywiley Kościołowi Gnieznieńskiemu przynależący / przez Maiestat Krolewski oyca naszego dany / y pozwolony przypisáć y odnowić y potwierdzić raczyli. ktory iest taki. Alexander Krol 1451.

Kazimierz. Oznaymuiemy niniejszym Listem wszytkim / teraz y potym bedacym / ktorym tego wiedzieć iest potrzeba: iż gdy miedzy Ziemiami Krolestwá naszeg Polskiego / y poddanych naszych niemale roznosći y spory sstały sie / około Kardynalstwá nawielebnieyszego w Panu Chrystusie Pana Zbigniewá Biskupá Krakowskiego: dla ktorych roznic Rzeczpospolita prawie sie targałá / y wiele szkody brałá: My tedy takowa roznosć y spory (iakosmy ná to z vrzedu naszego powinni) chcąc oddalić / vspokoić y porownać / y chcąc Ziemie nasze ku iednosći przywieść / złożywszy przez nas / nawiecey dla tey rzeczy Syem z Prełaty y Pány Krolestwá naszego w Mieście w Piotrkowie ná dzień Swiateczny / zá rada tychże Prełatow y Panow Krolestwá naszego takesmy te rzecz zámknęli / determinowali / y skazali. Naprzod / iż Stolicá Metropolitaná Kościołá Gnieznieńskiego / y Księdzá Arcybiskupá y Prymasá teyże Stolice ná ten czás bedącego / we wszystkim Prawie / powadze / mocy / prerogatiwie / Jurisdycyey / zwyczáiu / ktore inych czásow Kościoł Gnieznieński zstárádawná nad Kościołem Krakowskim miał y ma / ma być ná wieki zachowaná. Tochmy też vstawili y postánowili: iż przerzeconego Zbigniewá Kardynałá y Biskupá Krakowskiego / wszyscy y kożdy zosobna obywátele ktoregokolwiek stanu y dostoieństwá bedący / zá prawdziwego y niewątpliwego Kardynałá beda trzymać y rozumieć / y iego Tytułem Kardynalskim pisáć / y napisy czynić / y zwáć onego powinni y przycisnieni beda. Ale od tychmiast ná potym ani Ksiądz Arcybiskup Gnieznieński / ani Biskup Krakowski / ani iny Biskupi nie máią prosić / álbo ktorymkolwiek obyczáiem vprászać Dostoieństwá Kardynalskiego álbo poselstwá Stolice Apostolskiey / przez dozwolenia naszego / y wszytkich Rad Krolestwá. A żeby wszytkie przekazy w dawániu rady dla dobrego pospolitego vstały / y trudnosći były odćiete / y aby mocna stałosć rad w Krolestwie naszym zostałá: obádwá przerzeczeni Prełaci máią iezdzić z inemi Prelaty y Pány

ná Seymy zá czásem złożone: aby dawali rady Rzeczypospolitey pożyteczne wedle tego: iako ktory w czym pytan będzie. Ale ieden z nich iednego dniá/á drugi drugiego do Rady przychodzić ma/ wezwány od nas: á nie wezwany / w gospodzie ma zostáć. Wßákże ma dáwáć z tamtąd rady potrzebne ná to: o co będzie pytan. A ten ninieyßy Dekret w przerzeczonych rzeczách vczyniony miány y zámkniony niezgwałcenie y krom sporu wßelákiego trzyman y zachowan być ma. A ktoryby tego Dekretu chowáć / dzierżeć y pilnowáć nie chciał / y ym gárdził/ álbo náń dbáć nie chciał: tedy My przeciwko tákowey stronie przerzeczonych vstaw nie chowáiacey/y wßyßtkie Rady náßze y obywátele mamy być/ y nie dopußczáć mu ßwey woley. Ku ktoremu wßytkich rzeczy wierze y świadectwu pieczęć naßzá temu Listowi iest zawießoná. Działo ßie to w Piotrkowie ná wálnym Seymie w Piątek po Oktawie Swiateczney / Roku Páńskiego 1451.

O Vczćiwości przed Kśiędzem Arcybiskupem.

Jesli kto przed Kśiędzem Arcybiskupem ßkárádę słowo będzie mowił.

Kázimierz w Wiślicy. 1368. List 39.

JEßli kto przed Kśiędzem Arcybißkupem ßkárádę słowá będzie mowił: wine niechay temuż Arcybißkupowi trzy grzywny/ álbo iáko zową piątnádźießtą záplácí.

Jesli kto przed Kśiędzem Arcybiskupem kogo ráni álbo miecz wyimie.

Kázimierz w Wiślicy. 1368. List 39.

JEßli kto przed Kśiędzem Arcybißkupem miecz álbo kord wyimie/ choć kogo ráni álbo nie ráni: wina śiedmnádźießtá/ to ießt czternaśćia grzywien ma być karan: ktora ma być Kśiędzu Arcybißkupowi daná.

Kánonie ná Tumách Slácheicom z oycá y z mátki máią być dawáne.

Jan Olbrácht w Piotrko. 1495. List 100.

ACz przez Swiete niegdy Krole Polßkie przodki náßze zßtárádawną było vßtáwiono/ y przez niektory czás niezgwałcenie było chowano: aby dla obrony Kośćielney y dobr iego/do przednieyßych Kośćiołow/to ießt

iest Gnieźnieńskiego/Krákowskiego/Włocławskiego/ Poznáńskiego/Płockiego/niebyły przyimowáne/iákoż nie były przyimowáne/ná dostoieństwá personatus/Vrzędy/Kánonie/y Prebendy osoby nie Slácheckiego y prostęg stanu: ktore ku obronie potrzebney Kościołow w Krolestwie nászym/ zwłaszczá dla ludźi swowolnych y częstych wypraw woiennych máło/álbo nic mogą być pomocni Kościołom: ále tylko mieli być przyimowáni Pánowie Vrodzeni y Slácheтni: z ktorychby przedka y łacwa obroná Kościołom mogłá być. Wszákże gdy przez nieiákieś ochylánie/ktore było w Státucie y Przywileiu stárym záchowáne/ wiele osob prostęg stanu do Kościołow przeszeczonych tych czásow było brano/ták iż Kościelne dobrá żadney obrony nie miáły: y dla tego z wielkiey części spustoszone y skażone/á ná niektorych mieyscách ták zepsowáne były: że też niemász domow wczesnych ná Gruńciech ossobam Kościelnym ku mieszkániu: á to wszytko ztąd: iż Ludźie prostego stanu ich nie bronią. Też obáczy wáiąc ciężkie nie tylko Duchowieństwá/ále y Krolestwá nászego/ y Rzeczypospolitey szkody/ ktore z záchowánia beneficyi zá żywotá possessorá nie dawno wymysloneg̃/ y z pensyey/ ktora bywa dawáná osobã/nie w tym Krolestwie zrodzonym/y nie tu mieszkáiącym/iáko kożdeg̃ czásu doznawamy skutkiem: iż tedy te szkody ztąd przychodzą/ y przez nie chwałá Bożá bywa vmnieyszoná: obroná Kościelna y wolności bywa odietá/y przystęp osobam godnym/ktore są Rzeczypospolitey Chrześciáńskiey i Krolestwu nászemu pożyteczne/bywa odiete: ktemu y pogorszenia od Duchowieństwá wczynáią sie w Ludźiách nam poddánych. Dla czego my nie mniey Rzeczypospolitey/iáko też Kościelney Krolestwá nászego w tey mierze (iákosmy powinni) szkodźie chcąc zábieżec vstáwiamy: áby w kożdych Kápitułách Kościołow przerzeczonych ná dostoieństwá/ personatus/ y Vrzędy/ y Kánonie/y Prebendy nie były brány/ tylko ossoby te: ktore są obywátelmi Krolestwá Polskieg̃ Slácheicy zoboygá rodzicow: o ktorych Slácheтwie tákby wiádomo y dowiedziono było: iáko w pospolitym práwie Krolestwá nászego Sláchectwo nie nágánione zwykło być dowodzone.

Tákiż Státut.

DO Kościołow Tumskich w Krolestwie nászym niech nie będą przyimowáni ná Biskupstwá/Prelátury/Kánonie/ iedno Slácheicy z obudwu rodzicow/y ktorzy są obyczáiē Slácheckim wychowáni: á prostęg stanu ludźi pewna liczbá niech przy Kościelech będzie. A Ktorzy z nich ná Biskupstwá y Prelá-

Alexánder 1505. Liść 116.

tury

tury ſo podnieſieni/ktorzyby nie byli z oboygá rodźicow náro-
dzeni y wychowáni obyczáiem Slácheicow:niech ná wyſſe nie
wſtepuia/pod wina wieczneg wywołánia y dobr Rodźicow
ich/y krewnych do ſkárbu wźiecia tych:ktotzyby kuſili ſie przeci-
wko tákowemu porzadku to czynić/zá zaſłona iákieykolwiek mo
cy y władzey. Dla tego nimeyſſy y niżey napiſany Státut ná to
iáwnie vczyniony náſſemi nimeyſſymi)y inemi przez nas potwir
dzonemi przodkow náſſych Státutmi/y Przywileymi wieczne-
mi przypiſuiemy pod tákowemi ſłowy.

Státut o proſtego Stanu Ludźiách / ná proſbę Naiáśnieiſſey Kśiężny Pániey Helżbiety z łá-ski Bożey Krolowey Polskiey Mátki náſſey vſtá-wiony / zámykáiąc w ſobie: ktorzy y iáko ná Biskupſtwá y doſtoieńſtwá Kośćielne má ią być bráni: y iáko Sláchectwo tákowych nápotym ma być dowodzone.

Alexánder w Rádomiu 1505. Liſt 117.

Chcąc zá czáſu náſſego ſzczeſliwego Pánowánia zá-
biedz wczás roſterkom y niezgodom domowym (kto-
re gorſze bywáia/niż woyny z obcym) ktorych roſter-
kow niektore znáki iuż ſie poczęły/á to z tąd: iż doſto-
ieńſtwá y mieſcá Kośćiołow Tumſkich Kroleſtwá náſſego lu
dźie ſtanu niżſſego częſtokroć przez ámbicye ſzukáć zwykli/z nie-
przeſpieczeńſtwem iáwnym kośćiołow y doſtoieńſtw/y tudzież
krzywda náſſey Slách ty:ktora od dawnych czáſow zá pracá-
mi y cnotámi ſwemi ná te doſtoieńſtwá Kośćielne byłá przekłá
daná: y ieſzcze dla tego: iż táſſ Slách tá ſwemi gárdły od przy-
god woiennych Kroleſtwá bronić zwykłá/y powinná ieſt: y te-
mu też/ iż Kośćioły dla rodzaiu y áſsiſtencyey przyiaciół w po
koiu y w obronie przyſtoyney były:co żadnym obyczáiem być nie
może:gdyby przez tákowe były rządzone: ktorzy tey áſsyſten-
cyey/y inych pomocy ku bronieniu ich nie máią. Dla tego zá po-
ſpolita wſſytkich Rad náſſych ráda y zwoleniem/y teyże wſſyſt-
kiey Slách ty vſkarżánim/ tym nimeyſſym Státutem y Dekre-
tem/kthory ná czáſy wieczne trwáć ma / vſtáwiliſmy / poſtá-
wiamy y nieodwołánie ſkazáliſmy: áby ná potym do Tumſkich
Kośćiołow ná Biſkupſtwá/y w tychże Kośćiołách ná Przelá-
tury / á w Kośćielech Kollegiáckich ná pirwſze Dignitár-
ſtwá ábo doſtoieńſtwá ludźie tylko ſlácheckieg rodu byli ſtáwie

ni/

ni/ zakazuiąc ſrogo pod winą wiecznego wywołánia/ y Confiſcácyey dobr wſzyſtkich. Ktorey winie tak te / ktorzyby ſie nienieyſzey vſtáwie ktorymkolwiek obyczáiem/ álbo iáką bárwánie kiedy ważyli przeciwić/ſtáráiąc ſie ná ktorychkolwiek mieſcách wyżſzey nápiſánych o Przełożeńſtwá/ álbo też od kogo dáne biorąc / iáko też y ich rodźice / powinowáte ym do tych Vrzędow potáiemnie y iáwnie pomagáiące/ chcemy być podległe. A tak pilno to wáruiemy: iż ſkoroby kto temu Dekretowi był ználeźion/ ktoregokolwiek tytułu nie będąc Slácházicem / przeciwny: zárázem niech będźie w tákiey winie z rodźicmi y powinowátemi ſwemi oſądzon. A w Koſcielech Tumſkich/gdźie też Kánonie y proſtego ſtanu ludźie trzymáią / chcemy być záchowane Przywileie y Dekrety inego cżáſu przez Przodki náſze wydáne. Przydawáiąc temu y to: áby żáden ktoregokolwiek rodzáiu y doſtoieńſtwá nie śmiał Duchownego opátrzenia iákiego podawánia náſzego/ ktorymkolwiek ſpoſobem vprąſzáć / áni dáne od kogo przyimowáć/przez náſzego dozwolenia/ pod winą przerzeczoną wywołánia/ y konfiſcácyey dobr ſwych/ y rodźicow y bliżſzych iego. A iż zwykło być pytánie o obyczáiu Slácházicem (ktore zwykło być roznym obyczáiem rozumiano) obiáśniámy ile ku temu Státutowi należy: iż ten tylko ma być zwan Slácházicem / y może być godźien ku wźięciu przerzeczonych Doſtoieńſtw y Duchownego opátrzenia: ktorego obádwá byli rodźicy Slácházicy / y w Slácházeckim domu ſie vrodźił: y ktory tak ſám/iáko rodzice iego mieſzkáli y mieſzkáią/ w ſwych dźierżáwách/ Zamkách/ Miáſteczkách/ Wſiách/ wedle obyczáiu Oyczyzny y zwyczáiu Slácházty/ żywiąc Práwmi Slácházeckiemi Kroleſtwá náſzego. W ktorym Slácházectwie y te chcemy być poczytáne: ktorzy ácż z Mátki proſtego ſtanu/ wſząkże z Oyca Slácházicá ſą vrodzeni: á ich rodźice y on ſám żywie y żył w Krolestwie ná ſpoſob inych Slácházicow/ (iáko wyżſzey ieſt opiſano) y nie robili áni robią tákowych rzemioſł/ áni ſie nie báwią tymi ſpráwámi/ ktore pospolicie Mieſzczánie/ y ci/ ktorzy w Mieśćiech mieſzkáią/zwykli robić y ſpráwowáć. Abowiem przeciwnemi ſpráwámi / ktore Slácházicom nie przynależą / Slácházectwo w proſty y pospolitego człowieká ſtan ſie obráca.

Sygmunt potwierdza Práwá przećiwko proſtego ſtanu ludźiom/ y przećiwko Kortezanom.

Sygmunt w Krákow. 1510. Liſt 14.

ABy vćichło ſzemráńie wſzyſtkiey Slácházty/ ktore cżęſtokroć dla ludźi proſtych (ktorzy wymyślnemi vśilnoſćiámi chcą/ aby

aby ie do Kościołow Tumskich brano/ skazuiemy: aby Statuta/ ktore przeciwko prostym ludziom Korteżanom od przodkow naszych sa vstawione/ w mocy swey były zachowane. Jeszcze skazuiemy y chcemy: aby tych Statutow/ ilekroć tego będzie potrzeba/ Vrzędnicy nasi exequucya czynili/ pod winami na Vrzędniki nasze postanowionemi.

O Indultcie v Gyca S. Papieża vproszonym/ na podawanie Beneficiy Kościelnych w sześć Miesiecy.

Sygmunt w Krako. 1532.

Gdyż wielka część Rzeczypospolitey naszey na Stanie Duchownym należy/ a Kościoły Krolestwa naszego przez Przodki nasze sa hoynie nadane/ częścia dla odprawowania chwały Bożey y iey zachowania/ częścia też dla opatrowania ludzi vczonych y godnych/ a zwłaszcza Slacheckich: z ktorych małoby sie nalazło/ by mieli miec chuć y dostatek vczyc sie nauk/ albo czego dobrego/ za czym Ludzie ku wietszym stanom zwykli przychodzić: gdyby Dobra Kościelne takowym nie tylko pomocy ku życiu/ ale też podpomożenia ym y przyiaciołom ich nie dawały: skądby Slachta Koronna będąc nalepsza częścia Krolestwa tego/ y ktorych domy y familie częścia za rozmnożenim potomstwa/ częścia też za inemi przygodami częstokroć bywaia potrzebnymi/ miała stanu y podwyższenia swego podpomożenie y podpore. Ale iż za czasem wiele niegodnych ludzi rozmaitemi chytrościami/ a zwłaszcza Rzymskim vpraszaniem/ na Beneficya sie wtracali/ godne ludzie do nich vbiegaiąc: dla tey przyczyny Przodkowie nasi rozmaitemi Statuty/ y cieszkiemi winami podawania swe y poddanych swych Swieckich vtwierdzili y obronili. Jedno iż Przełożeni Duchowni w Krolestwie naszym (ktorym wiecey należy Stanu y dostoieństwa Kościelnego przestrzegać/ y lepiey vmieia Osoby Duchowne Kościołowi y Rzeczypospolitey godne obierać) do tego czasu nie mieli nic pomocy: iakoby swe podawania y prowizye/ choć tylko w Miesiącach swych przeciwko Rzymskim rozmaitym reseruacyam/ accessom/ regressom/ y coadiutoryam/ y inym takowym trudnościam mogli bronić: skąd prawa/ y wyciąganie wielkich nakładow przychodziły. My tedy miedzy inemi rzeczami/ ktore za czasu szczesnego panowania naszego w Krolestwie naszym staraliśmy sie naprawić/ takowa zelżywość y szkody tak Kościelne/ iako też Rzeczypospolitey baczac/ z wielką pilnością staraliśmy sie v Naswietszego w Panu Chrystusie oyca y Pa-

y Páná Klemensá śiodmego/Swieteg̊ Rzymskiego y Powszechnego Kośćiołá Nawyższeg̊ Biskupá: áby co niektore ine Krolestwá y Páństwá zá wielki y osobny máią Przywiley/ y z pilnośćią chowáią/nam y Krolestwu nászemu/ iáko przeciwko Stolicy Apostolskiey ták też przeciwko wszystkiemu Chrześciáństwu dobrze záchowáłemu/tákiegoż Przywileiu nam pozwolić raczył: to iest/ áby Przełożeni Kośćielni/y ine osoby Duchowne/ná wieczne czásy ná potym mieli zobopolnie z Stolicą Apostolską sześć Miesiecy wolnych: w ktorych żadne iákiekolwiek reserwacye/ żadne akcesy / y regresy / y koadiutorye/ y ine przekázy z dworu Rzymskiego/ w prowizyach y podawániu ich nie mogli przekázowáć/áni sie im przeciwić. Ktory to Przywiley z łáski y z dobrotliwośći iego Swiątośći otrzymáliśmy/zacnemi dowody y klauzulámi vtwierdzony. Jákoż sie to z Przywileiu iáśnie pokázuie: ktorego przepisy do wszystkich Kośćiołow Głownych są pod pieczęćią nászą przesłáne. Wszákże iż tákowy iest w wielu ludźi vpor/ták wielka ludźi y czásow rozmáitość: iż nic ták gruntownego otrzymáć y postánowić sie nie może: coby nie mieszáło sie y nie vpádło ná potym: gdyby vśilnośćią y mocą pánow broniono y trzymano nie było: zá rádą y zwoleniem wszystkich iednostáynie ták Rad/iáko Posłow Ziemskich Krolestwá nászego/ vstáwiamy y skázuiemy/ ná wieczne czásy áby było chowano: Iż ktoby przeciwko Przywileiowi ták pożytecznemu/y zá tákową pracą y stáránim nászym otrzymánemu przez vwłaczánia álbo przez ktorekolwiek sposoby nieco przez śie/álbo przez naprawne osoby/álbo ktorymkolwiek sposobem álbo bárwą ten Przywiley w częśći álbo we wszystkim przestępuiąc/ álbo przeciwko niemu nieco kusząc sie/ śmiáłośćią vporną ważył sie zgwałćić/ y też przeciwko iego vstáwie opátrzenie iákiekolwiek Duchowne wziąłby/álbo chćiał wziąć/álbo pensyą iáką z dochodu Duchownego opátrzenia prze zeń vproszonego y przyietego sobie záchowáć chćiał: tákowy ktorego kolwiekby był stanu/dostoieństwá/ záwołánia winie w Státućie Oświeconych Pánow Jana Olbráchtá y Alexándrá Krolow Polskich bráćiey y przodkow nászych/ktore przeciwko tym/ ktorzy z prostego stanu do wietszych Kośćiołow stáráią sie być przyieci / y tákże przeciwko Kortezanom wydáney/ma podlec zárázem: to iest / áby wszystkie dobrá iego pospolite y osobne/ruchome y nieruchome/Swieckie do skárbu y Stołu nászeg̊ były wźiete y oddáne: á dobrá tákowego Duchowne áby były árestowáne y rosprzedáne: y ktemu ma być z Krolestwá y z Páństw nászych wywołániem karan. A iżby sie postronnym osobam przeciwko te^v Przywileiowi kuśić sie o co dro-

gá nie otwierałá/gdyby przez naprawne osoby przeciwic sie iemu iáki obyczay był zostawion: vstawiamy y skázuiemy ie takoweyże winie y karániu y kazni być podległe: á iż tymże obyczáiem máią być karáni wszyscy y káżdy zosobná/Prełaci Duchowni y Swieccy/y Kapituły tak Swieckie iáko y Zakonnicże/Opáci/Kánonicy/Plebani/Wikárye/y ini opátrzenia Duchownego dzierżawcy y ktorzykolwiek stárszy wszytkich Kościołow: także Sługy/Piśárze/ y ktorekolwiek ine Duchowne y Swieckie osoby Krolestwá nászego/y ini skądkolwiek bedacy: ktorzyby listy ktorekolwiek Przywileiowi Krolestwá nászego/ y ninieyszemu postánowieniu przeciwne osobam postronnym álbo obywátelom/ y inym ktoregokolwiek stopniá/záwołánia/przełożenia/y ktoregokolwiek dostoieństwá bedacy/prouisie vitalitates/pensie/surrogácye/y ktoremikolwiek postępki otrzymánie iákie w sobie máiące przyniesli iáwnie y táiemnie publikowali / álbo ktorzyby takowych pensiy táiąc one Summámi pieniężnemi odkupowali/ y takowe odstępki y resignácye Duchownego opátrzenia/álbo Prawá knim należące przymowali y przyieli: álbo ktorzyby nápominánia/klątwy/ prokurácye / sequestrácye przeciwko opátrzeniu/ ktore sie stáły przez Vrzędniki Kościelne o nie zapłácenie pensiy też zá własna wolą záchowánych w sobie zámykáiące/ ktorakolwiek mocą dáne przyieliby / álbo exequować ie śmieli / álbo takowych rzeczy obronce/Exequutory/Prokuratory/álbo popiercże wspomagáliby/ chowali / y ym wspomożenie iákie śmieliby dáwác / álbo iżby takowe rzeczy czyniono podpomagali: tácy winam opisánym niech beda podlegli: á Starostowie mieysc pod winámi vstáwionemi ná niedbałe Starosty/przeciwko takowym przestępcom spornym / nie folguiąc áni namniey nie odpuszczáiąc niech postąpią. Dan ná walnym Seymie Krakowskim/w dzień świętego Fábiana y Sebástyana Męczennikow / Roku Páńskiego 1532. Krolestwá nászego dwudziestego piątego.

Wiele y iácy prostego stánu ludźie/do Kościołow Tumskich máią być bráni.

Jan Olbrácht w Piotrko. 1496. List 100.

KBy sie co niezdáło być vczynionego z nienawiśći prostego stanu ludźi/ktorych stan zwykł vżywác osobnego opátrzenia y nádánia swego w Krolestwie nászym: dla tego áż Synowie Slácheccy/zdadzą sie także być vczeni y częstokroc vczeńszy nád prostego stanu ludźie: y nie máss tey Kapituły/ ktoraby ludźi vczonych y bieglych Prełatow/ Kánonikow Slachcicow w sobie nie miáłá: ktorzy nie mniey są godni ku potrzebie/ iáko

też

tez ku czci y ozdobie Kosciolow: y ktorzy o Kosciolach zwykli y vmieia radzic. Wszakze mimo Doktory/ktorzy sa w Kapitułach z Synow Slacheckich/skazuiemy aby byli tez przypuszczeni Doktorowie z prostego rodzaiu pod liczba y porzadkiem nizey napisanym: to iest/ v Kosciolow przerzeczonych/ v ktorych sa Doktorowie/albo czytaiacy prawo Duchowne y Swiete Pismo badz zdawna badz tez teraz nowo postanowieni y fundowani/ albo gdzie maia byc przez nowa fundacya na nie nadana stawieni: na tych mowie miescach ieden ma byc Doktor w Swietym Pismie: drugi w Prawie Duchownym: a trzeci w Lekarskiey nauce. A gdzie v Kosciolow nie sa fundowani przerzeczeni Doktorowie: skazuiemy/aby nie wiecey ich było/ iedno dwa w Swietym Pismie/ dwa w prawie Duchownym/a piaty w Lekarskiey nauce. Ktorzy to nieinaczey beda przyimowani w Kapitułach: iedno ktorych Przełożeni mieysc godne w takowych naukach Doktorskich pochwala: y takowi/ na ktore beda radzic: aby pod taz liczba byli przyieci.

Podobnyż temu Statut.

STatuty o liczbie prostego stanu ludzi/ ktorzy maia byc do Glownych Kosciolow brani/ y około odiecia pensiey/ y o winie na Kortezany/ ilekroc bedzie potrzeba bedziem y roskazemy exequowac. Sygmunt 1538.

O tychże ludziach prostego stanu Sygmunt August pisze.

BYż to iest Statuty Przodkow naszych opatrzono: aby ludzie narodu prostego do Glownych Kosciolow dawani nie byli/tylko ludzie narodu y krwie Polskiey: roskazemy Kapitułam / aby ich miedzy sie nad opisany poczet nieprzyimowali. Sygmunt August w Piotrko. 1550.

Na Kortezany grozą.

JEsliby kto przeciwko postanowieniu Statutowemu co prawem Kortezanskim otrzymał: niech bedzie wywołan zarazem/ y dobra iego wedle Statutu maia byc do Skarbu naszego obrocone. A iesliby za boiaznia przerzeczonego karania odstąpił od prawa y Cauzy swey: tedy przedsie ku zapłaceniu szkod y nakładu temu/ przeciwko ktoremu prawem Kortezanskim czynił/ bedzie powinien/ y ma byc przycisnion: a szkody y nakłady przysiega teg̃/ ktory z nim prawem czynił/maia byc dowodzone. Sygmunt w Piotrko. 1532.

Kortezani pod winą wywołánia máią śie do Beneficiy wrócić.

Sygmunt 1538.

IZ niektorzy z Poddánych náſzych od wiele lat w Rzymie mieſzkáiąc / w Kroleſtwie náſzym niemáło Duchownych Vrzędow/ſtáránie około duſz máiące dźierżą : y te częſtokroć zá niedbawáiąc inſzych tu w Kroleſtwie mieſzkáiących pokoiowi y Boſkim poſługom oddáne/ Pozwy do Rzymſkiego Dworu wyzywáią/ práwy motáią/ y rozmáicie trapią : ktora ich ſwa wola y nie dobre przedśiewźięcie w vmyſłoch poddánych náſzych nie máłe zruſzenie vczyniłá. Dla tego prosbą Poſłow náſzych Ziemſkich/ y wołaniem niektorych poddánych náſzych poruſzeni y práwie przymuſzeni/ vſtáwiamy: áby wſzyſcy tácy Kortezani z Rzymu do Kroleſtwá náſzego/ y do Beneficiy ktore dźierżą byli wyzwáni : á gdźieby ſie wezwáni przez nas w náznáczonym czáśie nie wrócili / zá wywołáne y bezecne niechay będą miáni: áni ná potym niech przywrocenia do Oyczyzny nie máią.

Czás Kortezanom y Beneficyatom do wrocenia pod winą náznáczony.

Sygmunt w Kráko. 1540.

NA częſte proſzenie Poddánych náſzych ſkárgámi ich poruſzeni/ iż niektorzy Poddáni Kroleſtwá náſzego Duchowny chleb dźierżący á w Rzymie mieſzkáiący/ nie tylko brácią/ ſyny/ ſługi ich/ále też y ſługom náſzym nie folguiąc/ wielkiemi przykrośćiámi/ y zruſzániem nakłády y mordowánim niepotrzebnem ich trapią/nád práwo y ſpráwiedliwość im przykrośći czyniąc/ á to z tey nabárźiey przyczyny: iż Státuty Kroleſtwá náſzego dawno przeciwko nim wydáne/ku ſkutku ſłuſznemu niebyły przywiedźione. A ták prośili od nas powtore wſzyſtki ſtany Kroleſtwá náſzego : ábyſmy Conſtitucye Seymu Piotrkowſkieg̊/Roku 1538 o przyzwániu tychże Kortyzanow ku ſkutku ſłuſznemu przywiedli. Co my máiąc zá rzecz ſpráwiedliwą y ſłuſzną / niechcąc ſkarg poddánych náſzych dłużey cierpieć/ y ich ná potym przez ſwą wolą Kortezáńſką moleſtowáć/y áby tákowi Kortyzani ku niedoſtoieńſtwu náſzemu/ y obelżeniu Narodu Polſkiego ná dworze Rzymſkim tákowymi nieprzyſtoynemi chytrośćiámi ſie nie czwiczyli / zá iednoſtáyną rádą y zwoleniem Rad náſzych/ y Poſłow Ziemſkich Kroleſtwá náſzego ſkázuiemy y vſtáwiamy : áby tym Kortyzanom Poddánym náſzym/ ktorzy w Kroleſtwie y w Páńſtwách náſzych Duchowne mieśćá trzymáią / ktorzy poddánym y ſłu-

gom

gom naßym ſwowolnie przykrości zádáią / przywodząc ie ku ſumptom y nakładom niepotrzebnym / ktorzy vżywáią Praw Krolestwá naßego/ Przywileiow od Stolice Apoſtolſkiey nam y Krolestwu naßemu pozwolonych/ áby iuż przez nas byli wezwáni / otworzyſtemi Liſty naßemi: ktore do Kościołow ich poślemy/áby w ßeści Miesiecy (od czáſu do Kościołow liſtow naßych oddánych czás obliczywßy) do Krolestwá y Páństw naßych/ y do Vrzędow ſwych Koſcielnych wrocili ſie / wedle vſtáwy Piotrkowſkiey przerzeczoney. A ieſli ſie nie wroca w zámierzeniu czáſu przerzeczonego: tedy vſtáwá Piotrkowſka niech będźie przeciwko nim wyciągniona y exequowána przez Stároſty miesc: á Vrzędy álbo Beneficya Koſcielne niech będą rozdáne: á ktorzy ßkody dla nich podieli / niech ſie doſyć vczynienie z tych Beneficyi ſtánie / wedle teyże vſtáwy: á ktemu ießcze niech będą z Krolestwá wywołáni. A będźie wolno nam y poddánym naßym ná ich Beneficya ine miánować: á ci/ktorzy ná Vrzędźiech Duchownych ſą/takowe od nas podáne będą ná Beneficia powinni ſtáwić. A wßákże My y Staroſtowie naßy / wedle vſtáwy Piotrkowſkiey pożytki tych Duchownych Vrzędow wnet po wyśćiu czáſu náznáczonego ogárna y niechay bioŕa: á z tych pożytkow tym / ktorzy ßkody podieli / niech doſyć czynią: á tych Vrzędow niech nie pußczáią/ áż inßy ná nie będą poſtánowieni. Wßákże przez te vſtáwe naße nie chcemy zámykáć drogi dobrym Poddánym naßym: ktorzy dla náuki/álbo ſpráw poczciwych ſpráwowánia do Dworu Rzymſkiego ſie vdáli: gdyż ná woley naßey to ieſt: ktorzy máią być ztámtąd wezwáni/wedle kożdego záchowánia.

O Podawániu Duchownych Beneficiy.

Kto ſobie vprośi Duchowne opátrzenie podawánia Krolewskiego/ álbo Poddánych iego/ iáko ma być karan.

JEſliby kto Duchowne opátrzenie podawánia naßego Krolewſkiego/ álbo Poddánych naßych / ku krzywdźie y vbliżeniu podawánia naßego y tychże Poddánych naßych z ktoreykolwiek przyczyny vprosił/ vſtáwiámy/ y ſkázuiemy/ y roſkázuiemy: áby takowy ná wßyſtkich dobrách ſwych ták ſpolnych iáko Jan Olbrácht w Piotrko. 1496. List 101.

własnych Swieckich byli karani: to iest/ aby ym dobrá były do Skárbu álbo Stołu nászego wźiete/ á Kościelne dobrá ich aby były zápowiedźiane/y do skárbu obrocone: y ieszcze nád to niech beda zárázem tákowi wywołáni.

Táki drugi Státut.

Alexánder wRádomiu 1505. List 117.

ABy żaden bádź ktoregokolwiek rodzáiu y záwołánia Beneficium podawánia nászego nie śmiał iáko vprászáć/ álbo podánego od kogokolwiek przyimowác przez dozwolenia nászego/ pod wina przerzeczoney kázni: to iest wywołánia/ y dobr ták iego iáko też rodźicow y przyiaciół iego do Skárbu obrocenia.

Tákiż trzeći Státut.

Alexánder wRádomiu 1505. List 118.

PRzydáie sie częstokroć: iż Kortezanowie y biegunowie do Rzymá Duchowne opátrzenia/ ktore przez Poddáne nászego dobr ich ku pociesze przyiaciół żywiacych y vmárłych sá nádáne/ vprászáia/á ztąd wielkie szkody vbogiey Slachcie/Prawem sie broniacey zadawáć zwykli: dla tego skázuiemy: aby ci/ ktorzy opátrzenie Duchowne v Stolice Apostolskiey podawánia nászego/ y także Pánow y Slachty Swieckiey Krolestwá nászego vprászáia/ byli karáni ná osobie y dobrach swych: także przyiaciele y powinowáci tych/ ktorzy vprászáia/ tákowąż kaznią niech beda karáni.

Podawánia/ ktore nie beda ná Cieściech wyrázone/ Krolewskiemu podawániu sá záchowáne.

Sygmunt w Kráko. 1510. List 15.

BOdźie osobney zmienki w Przywileiu álbo w zapisie o podawániu nie iest vczyniono: Prawu Krolewskiemu iest záchowano.

Podawánia/ktore sobie Kśięża ná ine vprászáią/ sá ukázone.

Sygmunt August w Piotrko. 1550.

POdawánia/ ktore sobie Kśięża ná pewne osoby wyprawuią/ skázilismy y zepsowali/ tak iż żadney mocy mieć niemaią.

Ksiąg Pierwszych Rozdźiału Wtorego Część trzecia/ O Prowentach Duchownych/iáko są Dźiesięciny y Rok táski.

O Dźiesięcinach.

Jároslaw Arcybiskup Gnieznienski miedzy Krolem Káźimierzem á Bodzántá Biskupem Krákowskim/okolo roznośći Dźiesięcin ták postánowił.

Káźimierz Krol. Liść 53.

KAźimierz z łáski Bożey Krol Polski oznáymuiemy ninieyszym piśániem: iż chcąc áby poddáni nászy w Krolestwie nászym mieszkáiący/á zwłaszczá w Krolestwie Polskim y w Ziemiách/ będąc ktoregokolwiek stanu y záwołánia poczćiwie żyli/á ieden drugiego nie obrażał/ y áby Prawo szło kożdemu/nád to zá rádą Wielebnego w Pánu Chrystusie Oyca y Páná Jároslawá/Swietego Kościołá Gnieznieńskiego Arcybiskupá/ tákże Prełatow/Woiewod/ Pánow y wszystkiey Slachty nászey Polskiey/ ná wieczną pámiąc wydalismy Státutá niżey nápisáne: chcąc/ áby ty Státutá w przerzeczoney Ziemi Polskiey od wszystkich były chowáne: ieślize chcą vydź nie łáski nászey/ y kázni w nich nápisánych. Abowiem potrzebuie tego częstokroc śmiałość złych: ábysmy nietylko zákázowáć co mieli/ ále też y winę ná przestępce włożyli.

Krol máiąc przy sobie Arcybiskupá Gnieznieńskiego iáko iednaczá/ták z nim okolo Dźiesięcin postánowił.

Támże ná tym liśćie.

NA tedy Jároslaw Boskim przezrzeniem Swietego Gnieznieńskiego Kościoła Arcybiskup w Krákowskim Biskupstwie ná wisytácyey będąc wszystkim/do ktorych te listy przyidą/chcemy być wiádomo: iż przez Náiáśnieyszę Książe Krolá

Kázimierzá z łáſki Bożey Krolá Polſkiego y obrońce náſzego z iedney ſtrony/ y Bodzánta z drugiey ſtrony brátá náſzego namileyſzeg̃/Biſkupá Krákowſkiego/ gdy byłá wątpliwość wſzczętá około Dźieśięcin/ y około inych rzeczy niżey opiſánych / potym iż ſtrony chcąc ku zgodźie bez obráżenia ſumnienia przyść / ná nas dobrowolnie z pewney wiádomośći nie żadnym obłądzenim/áni iáką zdrádą oſzukáni ná Artykuły niżey opiſáne z ſtrony ſwey y Namiáſtkow ſwych / zgodnie ſie zgadzáiąc dáli ſie ná náſz wyrok/iáko ná nalázek Cõpromiſárſki/y ná nas iáko iednaczá/ pochwaliciela y definitorá/álbo przyiacielſkiego zgodźiciela/ dáiąc y pozwaláiąc nam wolną y ſtáteczną moc y władzą: ábyſmy mogli zgołá/y przez práwnych poſtępkow/y obyczáiu ſądowego ná przerzeczone Artykuły ſkázáć / pochwálic / ſkończyc/ iednác/ poſtánowic/ práwny poſtępek záchowawſzy / iákokolwiek nam będźie ſie zdáło nalepiey y napożyteczniey. My tedy wezwawſzy imienia Bożego/y porádźiwſzy ſie ludźi mądrych/y dobrze ſie około tego rozmyśliwſzy/dla dobrego pokoiu y pożytku Kośćiołá Krákowſkiego/mocą komipromſu przerzeczonego/ vchwalamy/poſtánawiamy/ ſkázuiemy/ y kończąc rzecz to iednánie czyniemy miedzy Krolem Jego M. y Biſkupem przerzeczonymi.

Kto Folwárkową Dźieśięćinę vłápi.

List 54. JEſli ktory Sláchcić Dźieśięćinę po Folwárku wydrze: tákowy wydźiercá álbo złoczyńcá/ pierwey vpomniony/ będźie záklet: á gdźieby w klątwie przez ſześć Mieśięcy trwáć miał: tedy poddáni w iego Wśi mieſzkáiący / ktorzy byli powinni Dźieśięćinę dáwáć/ máią być záklęći z tym/ ktory był pobrał Dźieśięćinę. A gdźie żoná czyiá w niebytnośći mężowey Dźieśięćinę wydrze: przez klątwę Kośćielną ma być ku doſyć vczynieniu ſłuſznemu przećiwko tákowey poſtąpiono: ktora ieſliby przez ſześć Mieśięcy w klątwie zátwárdźiáłym vmyſłem trwáłá: tedy Kmiećie w teyże Wśi/gdźie Dźieśięćiná byłá vłápioná/ z nią weſpołek máią być záklęći.

O poſtánowieniu tárgu około Dźieśięćiny.

List 54. TEż ktoryby kolwiek Pan we Wśi chćiał Dźieśięćinę kupić/przed świętym Jákubem ma z Pánem Dźieśięćiny ſtánowić: bo gdy tego nie vczyni: tedy Pan Dźieśięćinny Dźieśięćinę przeda wolnie: á przekázowánie Páná oney Wśi nie ma nic ſzkodźić.

Około

Około Dziesięciny z pośianych rzeczy ná ogrodźie

Ktokolwiek pługiem w ogrodźie álbo ná polu będźie orano/ Dziesięciná zupełnie ma być dawaná: wyiąwszy Rzepę/ Mák/ Kápustę/ Cebulę/ Czosnek/ y ine rzeczy tym podobne ná ogrodźie się rodzące. Jeśliby kto orząc ßczepił: Dziesięciná od tego żadnym obyczáiem nie ma być brana. List 54.

Około Dziesięciny Konopney.

Dziesięcinę Konopną tak vstáwiamy. Ktorykolwiek Kmieć orze całym pługiem: ile będźie miał Wołow álbo Koni/ ma dáć cztery wiązáni Konopi gotowych/ wedle stárego zwyczáiu ziemie: á ktory połowicę pługu/ dwie wiązáni dáć będźie powinien: á ktorzy około Konopi nie robią/ od Dziesięciny Konopney máią być wolni. List 54.

Zá woląKrolá Kázimierzá Bodzántá Biskup Krákowski około Dziesięcin ták postánowił ná Seymie.

Gdy były zrußone nienawiści wielkie y roznośći między Duchownemi y Swieckiemi osobámi/ Pány Dyoceszyey Krakowskiey: potym były vspokoione miedzy niemi ná Seymie przez Krolá Kázimierzá/ y ná Synodźie przez Bodzánte Biskupá Krakowskiego ná ieden czás/ w Krákowie czwartego dniá Miesiącá Czerwcá/ Roku 1369 złożonym. Przy czym był Jároslaw Gnieznieński Arcybiskup Bogurya rzeczony: ktory ná ten czás zá przyczyna onych roznośći zá władzą swego Przełożeństwá wisitował Dyocesią Krákowską. A są postánowione rzeczy niżey nápisane/ o wolnośći Dziesięcin/ o wydzierániu Dziesięcin/ o czásie wytykánia Dziesięciny/ około tárgu/ około kupienia Dziesięciny przez Pány/ około brániá iey z pługu/ około naymu nowiny/ y ich postępkach/ etc. około Columbácicy/ około wisitacicy Ardźiákońskiey/ o wyprawie Duchowieństwá ná Woyne/ o pozywániu Swieckich do Sądu Duchownego/ o oprawie Kościołá/ o Dziesięcinie Konopney/ o Interdykcie trzech dni przestánia od służby Bożey/ około zapłáty Posłom/ około budowánia Kościołow w imieniu Slácheckim: iáko to wßystko niżey iest nápisano. List 54.

W imie Boże/ Amen. Niechay wiedzą wßyscy/ ktorzy tinieyßego stánowienia wiádomość będą mieć: iż My Bodzánta List 55.

z Bo-

z Boskiego przezrzenia/y Stolice Apostolskiey Biskup Krakowski przypatruiac sie/ iż Ziemia Lubelska/Sieciechowska/ y Lukowska naszey Dyocesyey/przez naiazd niewiernych Tatarow y Litwy dla grzechow naszych sa po wielkiey części spustoszone: chcąc tedy aby ku osadzie tych Ziem lud Chrześciański był przywiedzion na vsilna prosbe Naiaśnieyszego Książęcia Pana naszego Pana Kazimierza/z łaski Bożey Krola Polskiego Oświeconego/za wola y dozwoleniem Braciey naszey Kapituły Krakowskiey wszystkim y kożdemu z osobna/ ktorzy w Ziemiach przerzeczonych osieda/ albo do tego czasu osiedli we Wsiach przerzeczonych y osiadłościach/w ktorych do Stołu naszego Biskupiego dziesięciny należały/od płacey dziesięciny/ trzydzieści lat od daty teraznieyszey zupełna y wszelaka daiemy wolnosc. A wszakże tak: iż ieśli w czasie tey wolności będzie przerzeczony Krol Jego M. albo iego Vrzędnicy/ albo Slachta ktorakolwiek na Borach swych/ktore sa w przerzeczonych Ziemiach/dziesięcine od swych kmieci weźmie/albo ku pożytku swemu obracać ią chciał: tedy od tego czasu wolność ta nic przekazowac niema: aby też Dziesięcina dobr tychże na Stoł nasz przez wszelkiego sporu nie miała być przywrocona. A w inych dobrach/ w ktorych dziesięcina nie będzie brana/ wolnosc niech trwa: iako przedtym iest dana. Ale przez nasze te wolność Zakonnikom y Księżey też Swieckiey/ ktorzykolwiek w Ziemiach przerzeczonych względem swych Klasztorow/ y inego Kościelnego opatrzenia dziesięciny dzierża/albo dzierżeli/ żadnego vbliżenia niechcemy czynić/ale kożdy z nich przy prawie swym zostanie/ iako pierwey.

Dziesięciny iako bywały dawane zstárádawná/ tak mają być dawane: y o Dziesięcinach Woytowskich álbo Soltyskich.

List 55. TO też roskazniemy/ za przyzwoleniem Pana naszego Krola Jego M. iż gdziekolwiek we wszystkim Biskupstwie naszym/w Miesciech/Zamkach/Miasteczkach/ Wsiach/ Folwarcech/ osiadłościach Dziesięcina Snopowa z pola do tych czasow była brana: tam y teraz tymże sposobem Dziesięciny na potym maią być brane/nic niedbaiąc na przeciwienie czyie. Ale Woytowie/Soltysi/ w Miesciech/ w Miasteczkach/ albo we Wsiach/ w ktorych dziesięciny Snopowe płacą/ze czterzech Włok Woytostwa swego/ktore będą robić własna robota y nakładem/z kożdey Włoki przerzeczoney na dzień Swietego Marcina

cina Księżyca Listopada / osm großy Praskich za dziesięcine nam zapłaca. A iesli wiecey Włok zechca robic niż cztery/albo przerzeczone cztery przedadza/ nayma/albo dadza ku robieniu: z tych maia dać taka dziesięcine Snopowa na polu: iaka im Kmiecie ich Sasiedzi zwykli płacić.

Dziesięcin Wytykánia czás.

ABy roboty ludzkie dla leniſtwá tych / ktorzy wytykáia / nie omießkáły ſie: ſkázuiemy/áby kożdy w Oktawe Swietego Jákubá ku zbieránıu ſwey dziesięciny/ álbo przez ſie/ álbo przez poſłá ſwego ku temu godnego był gotow. A ieſliby inácżey vczynił: tedy odłożywßy y zoſtáwiwßy ná polu piec ſnopow z kożdey kopy zboża/kożdy ſwe wolnie wożic będzie. List. 55.

Okolo Dziesięcin ná Nowinách.

NA Nowinách / ktore ſie poczęły zá Wiſłá/ y ku Grániey Ruſkiey/Węgierſkiey/áż do Gránic ziemie/ gdzie do tego czáſu nam Snopowa dziesięcina nie była dawaná/ gdy wolność ſie wypełni/ z káżdey Włoki máley álbo wielkiey oſiádley/ álbo ktora oſádzić máia / wiárdunek großy Práſkich ná ſwieto Swietego Márcińá przerzeczone/ ná kożdy rok nam máia być płácone miáſto dziesięciny ſołwárkowey. A Woytowie/Sołtyſi z nowin przerzeczonych ze cżterech Włok álbo zrzebiá/Woytoſtwá álbo Sołtyſtwá/ ktoreby robili właſnemi robotámi/ iáko ſie przed tym rzekło/ z kożdey Włoki przeczoney ßeść großy płácić máia/ onemu Kośćiołowi zá dziesięcine: gdzie ſłuchaią chwały Bożey/ y przymuia Koſcielne Swiatoſci. A ieſliby wiecey niż cztery Włoki robili/ álbo niektorzy z nich nieco inym przedáli / náieli álbo dáli ku robocie: z kożdey z nich Włoki/ ieden wiárdunek großy/iáko y Kmiecie/ná ſwieto przerzeczone zá dziesięcine zapłáca. A ktemu zá te łáſke/ktora im czyniemy w płáceniu dziesięciny/ iáko ſie rzekło/ ciż Woytowie y Sołtyßowie wierdunki náße dziesięcinne w ſwieto Swietego Márcińá wyżßey mianowáne pod przyſięgá wiernoſci ſwey od ludzi wybráć/ á nam álbo náßemu Sprawcy w pietnáście dni przed Swiatki bliſko przyßłemi przyniesć wiernie y cale będą powinni. A wßákże gdzie ná przerzeczonych Nowinách nam dziesięcina Snopowa była płácona / ießcze ná przyßłe czáſy ná wieki płácona ma być: ani iey dla teg popußczamy ná wierdunki. List 56.

O Dziesięcinách rol plonnych y Sługiegopolá y Czorſtyná ku Oyślimicom.

Ale

List 56. ALe iż w rozdziałech przy Długimpolu Czorstynie pod tha granica/ to iest miedzy droga ktora bieży do Myślimic ku Twardoszynu/y miedzy Slona gora ku gorze/ktora zowa Obzdow w Dunaiec/ y iakosmy wyrozumieli sa pola płonne/y zimna wielkie dłużey ziemie zatrzymawaia/ tak iż krotki czas przez rok tam robia/chcąc łaskawiey z onych stron obywatelmi sie obeydz y postanowic / vstawiamy: iż Kmiecie przerzeczeni/ ktorzy sie tam osadzili/ y na potym osadza/ na swieto Swietego Marcina przerzeczonego za Dziesiecine z kozdey Włoki sześc groszy groszow Praskich na kozdy Rok nam niechay zapłaca: ktore pieniadze Soltysi mieysc przerzeczonych beda odbierac/ y nam abo Sprawcy naszemu oddawac: iako w tey rzeczy wyszey skończenie iest wyrazono. A to samo rozgraniczenie około płacenia Wiardunkow za Dziesiecine na mieyscach wyższey wyrażonych/ dostatecznie z Panem Kazimierzem Krolem iż ma trwac postanowilismy: a wszakże na potym na Miasta/Wsi/Miasteczka/ Folwarki / osiadłości / ktorekolwiek we wszystkim okregu Biskupstwa naszego/gdzie nam snopowa Dziesiecine zstaradawna płaca/to nigdy na zadny czas sciegac sie nie ma.

O Dziesięcinach przez Slachtę zoránych/Arendowánych/ álbo od Kmieći miánych.

List 56. SKazuiemy / iż gdziekolwiek ktory Slachcic drugiemu Slachcicowi sobie rownemu/gdy bedzie potrzeba przyciśnion dziedzictwo swe zastawi/a ten / ktory na zastawe dał/ bedzie Rola orał: tedy Dziesiecine Zboża z pol swych niech płaci onemu Kosciołowi: ktoremu ten/ ktory zastawił / płacic był zwykł zstaradawna. Ale iesli przerzeczony zastawnik chcialby roboty swe rozszerzyc/ zganiaiąc Kmiecie/ a orząc pola ich: tedy z pol onych Kmieci/ ktore orze/ bedzie powinien płacic dziesięcine w Gonitwe: chociayby też Slachcic Kmieciowi / albo komu inemu dziedzictwo zastawił. Tenże nie Slachcic dziesiecine/ktora iest nie wolna/ komu z prawa bedzie powinien/ z pol ktore zasiewa/ bedzie powinien dac.

Około Dziesięcin/ ktore wdłuż idą.

List 56. NAkoniec vstawiamy/y postanowilismy za wola y przyzwoleniem osobliwym Pana naszego Krola przerzeczonego: iż gdziekolwiek od starych pol w ciąż ktokolwiek lasy/ chrosty/ albo Dąbrowy bedzie kopał: on dziesiecine ma brać z Nowin/od tych czasow: na kogo z starych rol dziesiecina z przodku przyna-

leżą

leżała. Ale ieśli z prawey albo lewey strony od starych pol Kmiecie będą posadzeni / y wykopaią lasy / Chrosty / Gaie / Dąbrowy: przerzeczeni Kmiecie z pol ich tak wyprawnych nam / y naszym potomkom dziesięcine płacić będą powinni.

Okolo tych/co Dziesięciny y dobrą Kościelne łapaią: y okolo tych/ ktorzy Klątwę więcey niż Rok na sobie cierpią.

W Imie Boże/ Amen. My Kazimierz z łaski Bożey Krol Polski/ wielkie Książe Litewskie/ná wieczną pámięć dáiemy znáć / przez ninieyszy List. etc. Jeśliż Poddanym Krolestwá naszego łaske nasze y opátrzenie Krolewskie w rozmnożeniu pożytkow/ Praw / Swobod/ y w zachowaniu Wolności rozszerzamy: tedy więcey Kościołom/ (skąd chwałá y cześc nawyższemu Pánu Jesu Christusowi wszystkich rzeczy stworzycielowi/ y duszne zbáwienie przychodzi) y osobam y członkom Kościelnym to czynić y vżyczáć iest słuszniey. Dla tego sławney pámięci Naiaśnieyszę Książe Pan Władysław Krol Polski y Oćiec náss namilszy przodek złości ludzkiey zábiegáiąc/á Kościelney wolności y iego członkom y osobam Kościelnym y Swieckim pokoiowi y nieuszkodzeniu czásu Państwá swego przezieráiąc / swoie pewne y otworzyste Listy Statutowe vczynił y spráwił pod tymi słowy. List 66.

W Imię Boże / Amen. Władysław z łáski Bożey Krol Polski/ y Ziemi Krakowskiey/ Sandomirskiey / Sieradzkiey/ Kuiawskiey / Lanczyckiey / y Litewskiey Książe Nawyższe/Pomorski/Ruski/ Pan y dziedźic ná wieczną pámięć. Aczkolwiek poddanych naszych Swieckich pożytkow z dobrotliwości Krolewskiey zwykliśmy z chucią przestrzegáć/y Práwá z wolnościámi ich przeciwko zbrzydzoney złych Ludźi złości Państwá nászeg̃ pomocą zwykliśmy záchowywáć: wszákże tym więcey Krolá spokoynego pánuiącego nád wszystkimi przykładem (przez ktorego Krolowie krolują/ y Książętá pánuią) Kościoł iego Swiety/ y osoby Duchowne y Swieckie / iemu poddáne/w práwách/w wolnościách/w Statutách/ od świetych Oycow wydánych/chowáć/bronić przystoi/ y one od wszelkiego gwałtownego náiazdu strzedz. Niechayże tedy wie tak teraznieyszy wiek/ iáko przyszły: iż áczkolwiek Swietemi Kánony y Práwem ludzkim iest pożytecznie opátrzono: iż ieśliby ktorykolwiek Przełożony/albo Stárosta/ albo Pan/albo Slá-

List 56. ALe iż w rozdźiałech przy Długimpolu Czorstynie pod tha gránicą/ to iest miedzy drogą ktora bieży do Myslimic ku Twárdoszynu/y miedzy Słoną gorą ku gorze/ktorą zową Obzdow w Dunáiec/ y iákosmy wyrozumieli są polá płonne/y zimná wielkie dłużey źiemie zátrzymawáią/ ták iż krotki czás przez rok tám robią/chcąc łáskáwiey z onych stron obywátelmi sie obeydź y postánowić / vstáwiamy: iż Kmiecie przerzeczeni/ ktorzy sie tám osádźili/ y ná potym osádzą/ ná świeto Swietego Marciná przerzeczoneg̃ zá Dźieśiećine z kożdey Włoki sześć groszy groszow Práskich ná kożdy Rok nam niechay zápłácą: ktore pieniądze Sołtysi mieysc przerzeczonych będą odbieráć/ y nam ábo Sprawcy nászemu oddáwáć: iáko w tey rzeczy wyszey skończenie iest wyrażono. A to sámo rozgrániczenie około płácenia Wiárdunkow zá Dźieśiećine ná mieyscách wyższey wyrażonych/ dostátecznie z Pánem Kazimierzem Krolem iż ma trwáć postánowilismy: á wszákże ná potym ná Miástá/Wśi/Miásteczká/ Folwárki / ośiádłośći / ktorekolwiek we wszystkim okręgu Biskupstwá nászego/gdźie nam snopową Dźieśiećine zstárádawná płácą/to nigdy ná żadny czás śćiegáć sie nie ma.

O Dźieśiećinach przez Sláchtę zoránych/Arendvwánych/ álbo od Kmieći miánych.

List 56. SKázuiemy / iż gdźiekolwiek ktory Sláchćić drugiemu Sláchćicowi sobie rownemu/gdy będźie potrzebą przyćiśnion dźiedźictwo swe zástáwi/á ten / ktory ná zástáwę dał/ będźie Rolą orał: tedy Dźieśiećine Zboża z pol swych niech płáći onemu Kośćiołowi: ktoremu ten/ ktory zástáwił / płáćić był zwykł zstárádawná. Ale iesli przerzeczony zastáwnik chciałby roboty swe rozszerzyć/ zganiáiąc Kmiecie/ á orząc polá ich: tedy z pol onych Kmieći/ ktore orze/ będźie powinien płáćić dźieśiećine w Gonitwę: chociayby też Sláchćic Kmieciowi / álbo komu inemu dźiedźictwo zástáwił. Tenże nie Sláchćic dźieśiećine/ktora iest nie wolna/ komu z práwá będźie powinien/ z pol ktore zásiewa/ będźie powinien dáć.

Około Dźieśiećin/ ktore wdłuż idą.

List 56. NAkoniec vstáwiamy/y postánowilismy zá wolą y przyzwoleniem osobliwym Páná nászego Krolá przerzeczonego: iż gdźiekolwiek od stárych pol w ćiąsz ktokolwiek lásy/ chrosty/ álbo Dąbrowy będźie kopał: on dźieśiećine ma bráć z Nowin/od tych czásow: ná kogo z stárych rol dźieśiećiná z przodku przynależá-

leżała. Ale ieśli z prawey albo lewey strony od ſtárych pol Kmiecie beda poſádzeni / y wykopáia láſy / Chroſty / Gáie / Dąbrowy: przerzeczeni Kmiecie z pol ich tak wyprawnych nam / y náſzym potomkom dźieśięcine płácic beda powinni.

Okolo tych/co Dźieśięciny y dobrá Kośćielne łápáią: y okolo tych/ ktorzy Klątwe wiecey niż Rok ná ſobie ćierpią.

W Imie Boże/ Amen. My Kázimierz z łáſki Bożey Krol Polſki/ wielkie Kśiąże Litewſkie/ná wieczną páměć dáiemy znáć / przez ninieyſzy Liſt. etc. Jeśliß Poddánym Kroleſtwá náßego łáſke náße y opátrzenie Krolewſkie w rozmnożeniu pożytkow/ Praw / Swobod/ y w zachowániu Wolności rozßerzamy: tedy wiecey Kośćiołom/ (ſkąd chwałá y cześc nawyżßemu Pánu Jeſu Chriſtuſowi wßyſtkich rzeczy ſtworzycielowi/ y dußne zbáwienie przychodźi) y oſobam y członkom Kośćielnym to cżynić y vżyczáć ieſt ſłußniey. Dla tego ſławney páměci Náiaſnieyßze Kśiąże Pan Władyſław Krol Polſki y Oćiec náß namilßy przodek złości ludzkiey zábiegáiąc/á Kośćielney wolności y iego członkom y oſobam Kośćielnym y Swieckim pokoiowi y nieußkodzeniu cżáſu Páńſtwá ſwego przezieráiąc / ſwoie pewne y otworzyſte Liſty Statutowe vczynił y ſpráwił pod tymi ſłowy. Liſt 66.

W Imię Boże / Amen. Władyſław z łáſki Bożey Krol Polſki/ y Ziemi Krákowſkiey/ Sándomirſkiey / Sieradzkiey/ Kuiawſkiey / Láńczyckiey / y Litewſkiey Kśiąże Nawyżßze/Pomorſki/Ruſki/ Pan y dźiedźic ná wieczną páměć. Aczkolwiek poddánych náßych Swieckich pożytkow z dobrotliwości Krolewſkiey zwykliſmy z chućią przeſtrzegáć/y Práwá z wolnościámi ich przeciwko zbrzydzoney złych Ludźi złości Páńſtwá náßeg̃ pomocą zwykliſmy záchowywáć: wßákże tym wiecey Krolá ſpokoynego pánuiącego nád wßyſtkimi przykłádem (przez ktorego Krolowie krolúią/ y Kśiążętá pánuią) Kośćioł iego Swiety/ y oſoby Duchowne y Swieckie / iemu poddáne/w práwách/w wolnościách/w Státutách/ od świętych Oycow wydánych/chowáć/bronić przyſtoi/y one od wßelkiego gwáłtownego náiázdu ſtrzedz. Niechayże tedy wie ták teráznieyßy wiek/ iáko przyßły: iż áczkolwiek Swietemi Kánony y Práwem ludzkim ieſt pożytecznie opátrzono: iż ieśliby ktorykolwiek Przełożony/álbo Stároſtá/ álbo Pan/álbo Slá-

List 56. ALe iż w rozdziałech przy Długimpolu Czorſtynie pod tha granica/ to ieſt miedzy droga ktora bieży do Niyślimic ku Twardoßynu/y miedzy Slona gora ku gorze/ktora zowa Obzdow w Dunaiec/ y iakoſmy wyrozumieli ſa pola płonne/y zimna wielkie dłużey ziemie zatrzymawaia/ tak iż krotki czas przez rok tam robia/chcąc łaſkawiey z onych ſtron obywatelmi ſie obeydź y poſtanowić / vſtawiamy: iż Kmiecie przerzeczeni/ ktorzy ſie tam oſadzili/ y na potym oſadza/ na ſwieto Swietego Marcina przerzeczoneg za Dziesiecine z kożdey Włoki ßeſc großy großow Praſkich na kożdy Rok nam niechay zapłaca: ktore pieniadze Soltyſi mieyſc przerzeczonych beda odbierać/ y nam abo Sprawcy naßemu oddawać: iako w tey rzeczy wyßey ſkończenie ieſt wyrażono. A to ſamo rozgraniczenie około płacenia Wiardunkow za Dziesiecine na mieyſcach wyżßey wyrażonych/ doſtatecznie z Panem Kazimierzem Krolem iż ma trwać poſtanowiliſmy: a wßakże na potym na Miaſta/Wſi/Miaſteczka/ Folwarki / oſiadłoſci / ktorekolwiek we wßyſtkim okregu Biſkupſtwa naßego/gdzie nam ſnopowa Dziesiecine zſtaradawna płaca/to nigdy na żadny czas ściegać ſie nie ma.

O Dziesięcinach przez Slachte zoránych/Arendowánych/ álbo od Kmieći miánych.

List 56. SKazuiemy / iż gdziekolwiek ktory Slachcic drugiemu Slachcicowi ſobie rownemu/gdy będzie potrzeba przyciśnion dziedzictwo ſwe zaſtawi/a ten / ktory na zaſtawe dal/ będzie Rola orał: tedy Dziesiecine Zboża z pol ſwych niech płaci onemu Kościołowi: ktoremu ten/ ktory zaſtawił / płacić był zwykł zſtaradawna. Ale ieſli przerzeczony zaſtawnik chciałby roboty ſwe rozßerzyć/ zganiaiąc Kmiecie/ á orząc pola ich: tedy z pol onych Kmieći/ ktore orze/ będzie powinien płacić dziesięcine w Gonitwe: chociayby też Slachcic Kmieciowi / albo komu inemu dziedzictwo zaſtawił. Tenże nie Slachcic dziesiecine/ktora ieſt nie wolna/ komu z prawa będzie powinien/ z pol ktore zaſiewa/ będzie powinien dać.

Około Dziesięćin/ ktore wdłuż idą.

List 56. NAkoniec vſtawiamy/y poſtanowiliſmy za wola y przyzwoleniem oſobliwym Pana naßego Krola przerzeczonego: iż gdziekolwiek od ſtarych pol w ciaß ktokolwiek laſy/ chroſty/ álbo Dąbrowy będzie kopał: on dziesiecine ma brać z Nowin/od tych czaſow: na kogo z ſtarych rol dziesiecina z przodku przyna-

leżą-

leżałá. Ale ieśli z práwey álbo lewey ſtrony od ſtárych pol Kmiecie beda poſádzeni / y wykopáia láſy / Chroſty / Gáie / Dąbrowy: przerzeczeni Kmiecie z pol ich tak wyprawnych nam / y náſzym potomkom dźieśięcine płácic beda powinni.

Okolo tych/co Dźieśięciny y dobrá Kośćielne lápáią: y okolo tych/ ktorzy Klątwe więcey niż Rok ná ſobie ćierpią.

W Imie Boże/ Amen. My Kázimierz z łáſki Bożey Krol Polſki/ wielkie Kśiąże Litewſkie/ná wieczną pámieć dáiemy znáć / przez ninieyſzy Liſt. etc. Jeſliß Poddánym Kroleſtwá náßego łáſke náße y opátrzenie Krolewſkie w rozmnożeniu pożytkow/ Práw / Swobod/ y w zachowániu Wolnośći rozßerzamy: tedy więcey Kośćiołom/ (ſkąd chwałá y cześc nawyżßemu Pánu Jeſu Chriſtuſowi wßyſtkich rzeczy ſtworzyćielowi/ y dußne zbáwienie przychodźi) y oſobam y członkom Kościelnym to czynić y vżyczáć ieſt ſłußniey. Dla tego ſławney pámieći Náiáſnieyßze Kśiąże Pan Władyſław Krol Polſki y Oćiec náß namilßy przodek złośći ludzkiey zábiegáiąc/á Kośćielney wolnośći y iego członkom y oſobam Kościelnym y Swieckim pokoiowi y nieußkodzeniu cżáſu Páńſtwá ſwego przezieráiąc / ſwoie pewne y otworzyſte Liſty Státutowe vczynił y ſpráwił pod tymi ſłowy. Liſt 66.

W Imię Boże / Amen. Władyſław z łáſki Bożey Krol Polſki/ y Zieni Krákowſkiey/ Sándomirſkiey / Sieradzkiey/ Kuiáwſkiey / Láńczyckiey / y Litewſkiey Kśiąże Nawyżßę/Pomorſki/Ruſki/ Pan y dźiedźic ná wieczną pámieć. Aczkolwiek poddánych náßych Swieckich pożytkow z dobrotliwośći Krolewſkiey zwykliſmy z chućia przeſtrzegáć/y Práwá z wolnośćiámi ich przećiwko zbrzydzoney złych Ludźi złośći Páńſtwá náßeg pomocą zwykliſmy zachowywáć: wßákże tym więcey Krolá ſpokoynego pánuiącego nád wßyſtkimi przykłádem (przez ktorego Krolowie krolúią/ y Kśiążętá pánuią) Kośćioł iego Swiety/ y oſoby Duchowne y Swieckie / iemu poddáne/w práwách/w wolnośćiách/w Státutách/ od świętych Oycow wydánych/chowáć/bronić przyſtoi/y one od wßelkiego gwáłtownego náiázdu ſtrzedz. Niechayże tedy wie ták teráźnieyßzy wiek/ iáko przyßły: iż áczkolwiek Swietemi Kánony y Práwem ludzkim ieſt pożytecznie opátrzono: iż ieſliby ktorykolwiek Przełożony/álbo Stároſtá/ álbo Pan/álbo Słá-

chcic/Rycerski człowiek/ Hołdownik / ktoregobykolwiek stanu/ Dostoieństwa/przełożeństwa y zawołania był Dziesięciny (ktore sobie Pan Bog na znak Powszechnego Państwa/ku pożywieniu sług swoich dawać roskazał) y także Domy/Trybuty/Zamki/ Wsi/ twierdze/ possessye/ y ktorekolwiek dobra / y ine rzeczy ruchome y nieruchome Kościołom/y na miłosierne vczynki osobam Kościelnym należące/ y też vbogich ludzi/ ktorzy w nich mieszkaią / śmiałby wydzierać/ naieżdżać/ okupować/ albo niesłusznie zatrzymać/z nich co wziąć/abo podatki na nie iakie kłaść albo niesprawiedliwie ie ciążać/albo co z nich obyczaiem zastawy wyciśnąć/ albo iakim wymysłem obciążyć albo wydrzeć / naiechać/ zatrzymać/ ściążać roskazał/ albo na to zwalał/albo takowego łapacza/ naiezdnika/skupownika/y nieslusznego zatrzymawacza z rzeczą vłapiona/naiezna/ opanowana / zatrzymana zachował/ w obronę przyiął/ albo w dobrach tychże iawna szkodę y znaczną obrazę vczynił: a ieśliby wszystkich y kożdey rzeczy z osobna vłapioney/naiechaney/opanowaney/ ciążaney nie wrocił/ y z krzywd y z szkod vczynionych y z iawney obrazy słuszney nagrody y dosyćvczynienia nie vczynił: tedy z swemi pomocniki kazni y klątwom Kościelnym ma być podległy. Ale iż w niektorych osobach Swieckich Krolestwa naszego tak wielka sie wkorzeniła złość: iż win y klątw przeciwko takowym tak przez Kanony Kościelne/ iako też od ludzi wydane/ bezrozumni ludzie wiecey niż rok zatwardziałym vmysłem/ na wzgardę Kluczow świętego Kościoła Matki naszey / z wielkim nieprzespieczeństwem dusz swych/ mało sobie ważąc Constytucye przerzeczone z zgorszeniem wiele wiernych Pana Christusowych/ nie boią sie na sobie znosić: dla ktorych występkow Boskiey kazni miecz zabija niewinnie: skąd też mnoża sie y odszczepieństwa / y rozmaite powstaią dusz nieprzespieczeństwa. My tedy Władysław wielkiem pożądaniem y przodkow naszych przykładem/iako obrońce y zachowywaciele Praw/ Wolności / y Przywileiow Kościelnych / y osob iemu poddanych rozmnożenia wolności Kościelney z powinności naszey pragnąc y Statutom takowym chcąc exequucyą vczynić/ (bo proznoby Prawa dawać/gdyby ku exequucyey nie były przywiedzione) y chcąc to widzieć: aby ktorego boiaźń Boża y miecz duchowny od złego nie hamuie / kazni doczesna był powściągniony/ ninieyszym naszym Dekretem/ za rada y iednostaynym Prelatow y Przełożonych naszych pożądaniem/wiadomością/ przyzwoleniem/ chcemy/ skazuiemy/y mocnie a skutecznie na wieki obiecuiemy chować. Przeto iuż vstawiamy y ordynuiemy przez Przywiley ninieyszy: Iż gdy ktory obywatel Krolestwa

leſtwá náſzego ktoregokolwiek ſtanu y zawołánia / o vłápienie dźieśiecin/ y inych rzeczy Kośćielnych opánowánie / álbo o ktorekolwiek wyſtepki / też o nieposłuſzeńſtwo práwá y roſkázánia świetego Kośćielnego ſkázániem ſpráwiedliwie bedźie záklet: á tákowa klatwe dłużey niż rok prawny vpornie bedźie ná ſobie nośił: ániby ſtárał ſie do rámieniá świetey Mátki Kośćiołá przywroćić/y zá wyſtepek ſłuſznego polepſzenia vczynic: tedy gdy rok tákowy wynidźie / wſzyſtki dobrá onego zákletego ruchome y nieruchome/ ktore ná ten czás bedźie dźierżał/ máią być wźiete przez Stároſte mieśc/ktoremu dobrá ſą podległe: á ták długo ie ći Stároſtowie trzymáć máią: ażby przez te záklete/álbo przez Stároſty przerzeczone z tákowych dobr ſzkody y ſzácunk obrázonym / y ktorzy ſzkode máią doſtátecznie ſie zapłaciło. Ktore rzeczy gdy popłácone beda: tedy dobrá przerzeczone zákletym/ále rozgrzeſzonym/ záśie máią być przywrocone / przez Stároſty przerzeczone. Roſkázuiemy tedy wſzyſtkim y kożdemu Stároście Kroleſtwá náſzego/ y ich Podſtárośćiom: áby ku pohámowániu tákich zákletych vporu/ zátwárdzenia/ krnąbrnośći/przerzeczone náſze zdrowe ſkazánia ku exequucyey przywodźili ná wiek wiekom/ ilekroć przez Prełaty y ine oſoby ták Kośćielne iáko Swieckie beda w tym ſzukáni y nápominániі. A ieſliby przerzeczeni Stároſtowie y Dźierżawce náſzy / álbo ich namieſtnicy zá czáſem bedacy byli w tych rzeczách leniwi álbo niedbáli: tedy one wſzyſtki o tákowe niedbálſtwo przez Vrzedniki Duchowne mieśc dopuſzczamy kląć. Zá świádectwem Liſtu teg̊ náſzego: ktoremu Pieczec náſzá ieſt záwieſzoná. Sſtáło ſie to w Krákowie w Sobote pierwſza przed Gromnicámi/ Roku Páńſkiego 1433. Przy czym byli nawielebnieyſzy w Pánie Chriſtuśie Pánowie/ Zbignew Krákowſki/ Jan Chełmſki Biſkupowie: y też wielmożni y ślachetni Mikołay z Michałowá Káſztellan Krákowſki/ Piotr z Pieſzkowey ſkáły Woiewodá Krákowſki/ Jan Głowacz z Oleśnice Márſzałek Kroleſtwá náſzeg̊: y inych wiele z Rycerſtwá nam miłych. Dan przez rece wielebnego Stániſłáwá z Oporowá Kánoniſte/Dźiekaná Krákowſkiego/Stolice Apoſtolſkiey pierwſzego Piſárzá / Kroleſtwá náſzego Podkánclerzego/ nam ſzczerze miłego. A to ſie sſtáło za relacyą wielmożnego Janá z Konieczpolá. My tedy Oycá y Przodká náſzego namilſzego wſzyſtką vmyſłu náſzego vśilnośćią chcac pilnie náśládowáć/ tákowy Liſt Státut chwálebny w ſobie zámykáiacy ze wſzytkim iego zamknieniem/zá zwoleniem y wolą Prełatow/ Pánow/ y Rad Kroleſtwá náſzego pochwalamy/ odnawiamy/ mocny czyniemy/ potwierdzamy przez pośrzodek ni-

nieyszy. A tak wszystkim teraz y na potym bedacym Krolestwa naszego Starostom/ Dzierzawcom/ y na ich mieścach bedacym roskazuiemy: aby przerzeczony Oyca naszego Statutowy List chowali/ y do nammieyszego w nim punktu wiecznie y niezgwalcenie do nammieyszey rzeczy zachowywali: y ine w swych Starostwach/ Dzierzawach/ Powieciech im ktorymkolwiek sposobem poddanych/ ktoregokolwiek przelożenstwa/ wstępku/ albo zawolania sa/ przyciskali y przypedzali/ wedle mocy y na kształt przerzeczonego Oyca naszego Listu: ilekroc iedno tak przez Prelaty/ iako ine osoby Duchowne y Swieckie beda o to szukani y proszeni. A iesli sami Starostowie y Dzierzawcy/ y ini na ich mieścach za czasem bedacy/ w przerzeczonych rzeczy wypełnieniu słabi y niedbali/ albo iakolwiek trudni byli: tedy one y ich kożdego zosobna dla takiego niedbalstwa/ y wzgardy roskazania naszego skazaniu klątwam przez Przelożone mieśc y ich Wikarye Officyały poddaiemy/ gromimy/ y temu wiecznie podlec skazuiemy y obowiezuiemy/ chcąc aby tak długo przeciwko nim było postępowano: azby ku wypełnieniu tych Listow chcieli postąpic istotnie/ za świadectwem tego Listu: ktoremu roskazalismy Pieczec swą przyłożyć. Działo sie na walnym Seymie w Piotrkowie/ ktory był na Swiety Woyciech we Srzodę pierwszą po Swietym Jrzym dwudziestego y szostego dnia Miesiąca Kwietnia/ Roku Pańskiego 1458. Przy czym byli naywielebnieyszy y wielebni w Panu Christusie Oycowie y Panowie/ Jan swietego Gnieznieńskiego Kościoła Arcybiskup y Primas: Tomasz Krakowski/ Jan Włoczławski y Krolestwa naszego Kanclerz/ y Andrzey Poznański Kościołow Biskupi: y wielebny Jan Lutko z Brzezia oboyga Prawa Doktor Archidiakon Gnieznieński y Podkanclerzy Krolestwa Polskiego: y tudzież Wielmożni y Wielebni/ Slachetni/ y Mężni/ Jan z Czyżowa Kasztellan/ Jan z Teczyna Woiewoda Krakowski/ Lukasz z Gorski Poznański/ Stanisław z Ostroroga Kaliski/ Derslaw z Rytwian Sandomierski/ Piotr z Oporowa Lanczycki/ Mikołay z Kościelca Brzeski Woiewodowie: Andrzey Odrowąs/ Woiewoda y Starosta Lwowski/ Jan z Pilce/ Hińca z Rogowa Sieradzki/ y Krolestwa naszego Podskarbi/ Piotr z Turowa Sandomierski/ Piotr z Strykowa Włoczławski/ Stanisław z Szydłowa Zarnowski Kasztellani: Kreslaw Woyszyk z Woysze Krakowski/ Sędziwoy z Łazisźaniec Sandomierski/ Jan Kuropatwa z Łazuchowa Lubelski Podkomorzowie: Mikołay z Brzezia Krolestwa naszego Marszałek/ Jan Kraska z Lubnicza Kaliski/ Jan z Szczekocin Podstoli Sandomierski/ Mikołay Lubelski/ Mikołay Pie-

niążek

niażek z Witowic Krakowski Starostowie: Jan z Melstyna/ Jan z Tarnowa/ Jakub z Debna Podczaszy/ Mikołay z Chrzastowa Woyski Krakowski/ y wielebny Jakub z Sienna Gnieznieński y Krakowski/ Jakub Loth z Debna Dziekan Krakowski: Jan z Pniowa Dekretow Doktor y Archidiakon/ Jan Woyszyk z Woysze Kustos Krakowski: Piotr Spinek z Bedkowa Gnieznieński y Krakowski Kanonik: y yni godni wiary/ co przy tym byli. Dan iest przez rece przerzeczonych Naywielebnieyszego Oyca Księdza Jana Biskupa Włocławskiego/ y Kanclerza/ y wielebnego Jana Lutka z Brzezia oboyga Prawa Doktora Archidiakona Gnieznieńskieg y Podkanclerzego Krolestwa naszego nam szczerze miłych. A to za Relacya przerzeczonego wielebnego Lutka z Brzezia Doktora oboyga Prawa Archidiakona Gnieznieńskiego y Podkanclerzego.

O Skarbiech Kościelnych.

Aby Skarby Kościelne wcale były zachowane/ vstawiamy: iż Xiędza Biskupi w Mieściech a w imionach naszych Krolewskich z Starostami albo Dzierżawcami naszymi/ a w Slacheckich z Podawcami maią Inwentarze Srebra/ y skarbow Kościelnych czynic. Sygmunt August 1557.

O Zoku łaski.

Ustawa ta iest Księdza Jana Lutka Biskupa Krakowskiego: iż kożdy Prelat/ Kanonik/ Altarysta/ Pleban/ Wikary/ y ktorekolwiek Beneficyum maiacy/ bądź kuratum bądź nie kuratum we wszystkiey Dyocesyey Krakowskiey ieśli vmrze w pirwsze trzy Księżyce roku/ począwszy od Nowego lata: niech ma czwarta część wszystkich dochodow/ wedle prawdziwego szacunku swych Beneficiy: ale sukcesorowi swemu niech zostawi Zboża letnie/ ku osianiu Folwarku. A ieśli we trzech wtorych Miesiacach zeydzie/ niech ma połowice: ieśli w trzecich trzech Miesiacach/ niech ma trzecia część zboża ozimego/ zostawiwszy temu/ ktory po nim będzie zboża wedle wielkosci folwarku nieosianego: a ieśli w ostatnich Miesiacach żywota dokona/ niech ma wszystko. List 58.

Ksiąg Pierwszych Rozdziału Wtorego Część czwarta/

O Opáćiech/ o Klasztorách/ y o Mniszkách y ich Máiętnośći.

Konwent Lubiński Opátá wybránego/Krolowi Jego M. presentowáć ma.

List 74. W Imie Boże/ Amen. Ja Woyćiech zá miłośierdźim Boskim Opát/ Jan Przeor/ Wáczław Proboszcz w stárym Gostyniu / Marcin Kustos/ Jan z Krobie Brácia z Konwentu y z Klasztoru Lubińskiego / w Poznáńskim Biskupstwie/imieniem nászym y wszego Konwentu dáiemy znáć tym pisánim ninieyszym/ ktorym to należy ták teraz iáko też y potym będącym: do ktorych tego postánowienia nászego wiádomość przyidźie: iż áczkolwiek z práwá y z zwyczáiu po zeszćiu álbo po wstąpieniu ná wyższe Opáctwo Opátá kożdego przeczonego Klasztoru nászego Lubińskiego/ ná nas y ná Konwent nász przeszłego Opátá Kánoniká elekcya przynależy: á po tym obrániu porządnym przez nas y Konwent nász ná brácie Kánonice vczynionym/ przed Confirmácyą y przed opátrzenim/tákże przed poświącenim onego/ z powinnośći nam powinney tego brátá wybránego przez nas sámych álbo przez brátá Konwentu nászeg̊ Naiáśnieyszemu Kśiążeciu Pánu á Pánu Kázimierzowi/z łáski Bożey Krolowi Polskiemu/wielkiemu Kśiążeciu Litewskiemu/Ruskiemu/ Pruskiemu/ Pánu y Dźiedźicowi y Potomkom iego powinną cześć czyniąc/iáko Pátronowi y Pánu miłośćiwemu stáwić / y tákże obránie Opátá przyszłeg̊ oznaymić/ślubuiemy y ninieyszym listem obiecuiemy: y tákże od Jego Krolewskiey M. y od Potomkow Krolá Jego M. słusznie obránych/pokornie wotum y consensu prośić/y vprászáć: iákośmy to z práwá y z zwyczáiu powinni: ná ktorego Jego Krolewska M. będźie raczyłá dáć wotum y consens swoy. Ná ktorego to Opátá wybránego prouisyą/potwierdzenie / y konsecracyą bez zezwolenia Krolá Jego M. y Potomkow iego nie mamy / áni chcemy postępowáć: ázby było łáskáwe y miłośćiwe zezwolenie Krolá Jego M. Ná krorych wszystkich rzeczy y kożdey z osobná wiáre y świádectwo ten list ninieyszy przez Pisárzá iáwnego kazáliśmy

nápi-

napiſáć/y pieczęcią Opáctwá y Konwentu náſzego kazaliſmy potwierdźić. Piſan y dan ten liſt w Poznániu we Srzodę dźiewiątego dniá Lipcá/ Roku Páńſkiego Tyſiącnego cżterzechſetnego ſzeſćdźieſiątego/Indyktcyey oſmey/zá Papieſtwá naſwietſzego w Pánu Chryſtuſie Oyca Páná náſzego Piuſá wtorego/ Roku wtorego iego Papieſtwá/ná Zamku ná Sali wyżſzey godźiny Nieſzporney. Przy czym byli Nauczćiwſzy / Wielmożni/ Slachetni Pánowie / Andrzey z łáſki Bożey Biſkup Poznáński Jan z Brzezia Doktor oboyga práwá/ Swietego Pałacu Apoſtolſkiego rzeczy prawnych przyſłuchácz / Ardźiakon Gnieznieński/y Kroleſtwá Polſkiego Podkanclerzy: Stániſław z Oſtrogá / Poznáński Woiewodá : Jan z Czárnkowá Gnieznieński/ Piotr z Gaiu Kaliſki/ Káſztellani: Strybor z Poniczá/ Podkomorzy Poznáński/y General Wielkiey Polſki: Sędźiwoy z Łazizániec/ Podkomorzy Sándomirſki: Mikołay Tomiczki/ Chorąży Poznáński: Piotr Dunin z Prawkowá/Márſzałek nádworny Náiáſnieyſzego Kśiążęcia Kázimierzá Krolá Polſkiego: y inych wiele godnych wiáry przy przerzeczonych rzeczách świádkow.

Ani Biskup Poznáński święćić Opáta Lubińskiego ma/dokądby Krol Jego M. ná to niezwolił.

ANdrzey Biſkup Poznáński dáie znáć tym piſániem/ ktorym to wiedźieć należy wſzyſtkim: iż chcąc Mágeſtat Krolá Jego M. ná przyſſłe cżáſy/ iákoſmy to powinni / w vczćiwości záchowáć/obiecuiemy tym liſtem/ y obowiązuiemy ſie: iż od tego cżáſu/iákoſmy y przed tym to cżynili/ żadnego Opáta ná przyſſłe cżáſy Klaſztoru Lubińſkiego/ ktory ieſt w Biſkupſtwie náſzym/ ktory przez brácia Konwentu onego porządnie będźie obrán/ prowidowáć/ conſecrowáć/ y confirmowáć nie będźiemy: dokądby przez Kápitułę Konwentu tego po obraniu porządnym Náiáſnieyſzemu y nam miłoſćiwemu Pánu Kázimierzowi álbo Potomkom iego z łáſki Bożey Krolowi Polſkiemu / Wielkiemu Kśiążęciu Litewſkiemu/ Ruſkiemu/ Pruſkiemu/ Pánu y Dźiedźicowi nie był preſentowan/y dokądby Krol Jego M. nań niezezwolił: ná co ſie oświadczamy tym liſtem: ná ktory pieczęć ſwą kazaliſmy záwieſić. Dan w Poznániu w piątek pierwſzy po Oktawie nachwálebnieyſzey Pánny / Roku Bożego/ktorego piſano Tyſiąc cżterzyſtá ſzeſćdźieſiąt lat. Przy czym byli nauczćiwſzy z łáſki Bożey Oćiec/ Jan z łáſki Bożey Biſkup Włocłáwſki/

List 75.

ſki/y Kánclerz Korony Polſkiey: y tudźieſz Wielmożny y Slá-
chetny Pan Lukaſz z Gorki Poznáńſki/Stániſław z Oſtroroga
Káliſki Woiewodowie: Piotr z Gáiu Káliſki/Jan z Czárnko-
wá Gnieźnieńſki Káſztellani: Piotr z Ponicza/ Podkomorzy
Poznáńſki/y Generał Wielkiey Polſki/ świádkowie przerzeczo-
nych rzeczy.

Polacy do Klaſztorow Kroleſtwá Polskiego máią być przyymowáni: wyiąwſzy żeby tego Niemieckie Przywileie broniły.

Sygmunt w Piotrko. 1511. Liſt 19.

Chcąc niektore niepobożne zwyczáie w niektorych Kroleſtwá
náſzego Klaſztorzech pokáźić: do ktorych tylko brácia ná-
rodu Niemieckiego zwykli być przyimowáni/ á to ná wzgárdę
narodu Polſkiego: vſtáwiamy/ áby kożdy Biſkup w ſwym Bi-
ſkupſtwie oglądał Przywileie tákowych Klaſztorow: á ieſliby
w tákowych Przywileioch nie było to wyrażono/ áby tylko
Niemcy do przerzeczonych Klaſztorow byli bráni/ niech to opá-
trzy: áby do tákowych Klaſztorow ták Polacy/ iáko Niemcy
byli przyymowáni.

Wſzákże Opáći y Proboſzczowie Klaſztorni ſtanu Slácheckiego/á ieſliby Slachty nie było/tedy z proſtego rodzáiu/ tylko żeby byli Polacy/ máią być wybieráni.

Sygmunt 1538.

Czeſtemi y wielkiemi prośbámi y wolánim poddánych ná-
ſzych poruſzeni/widząc iż wſzyſtki Klaſztory práwie w Kro-
leſtwie náſzym z ſzczodrobliwośći nie tylko Przodkow náſzych/
Krolow Polſkich y Kśiążąt/ ále też z máietnośći Pánow y
Slachty ſą dobrze nádáne y opátrzone/y podźiś dźień Slácheć-
kiey łáſki potrzebuią: przeſtrzegáiąc też tego/áby nowe domyſły
w wierze z Niemiec do Kroleſtwá Polſkiego/á zwłaſzczá do nie-
ktorych Klaſztorow w Páńſtwách náſzych przez ludźie narodu
onego nie były wnaſzáne/ y tudźieſz áby Klaſztory/ ktore iuż
z wielkiey częśći ſą ſpuſtoſzone/ ku vpadku dla zeſzcia oſob Kla-
ſztornych nie przyſzły: vſtáwiamy/áby ná wieczne przyſzłe czá-
ſy żaden ná Opáctwo ktoregokolwiek Klaſztoru w Kroleſtwie
náſzym/áni ná Proboſtwo nie był áni mogł być wybieran/iedno
ten: ktoryby był z narodu Polſkiego. To tylko obwárowawſzy:
iż ieſliby był w Klaſztorze Slácheckiego rodzáiu Mnich godny:
tedy tákowy być ma przed inemi ná Opáctwo wybran/ y przez

nas

nas loci Ordinario pręsentowan. A iesliby żaden Sláchćić godny w tymże Klasztorze nie był nalezion: tedy z inszego Klasztoru tegoż Zakonu Sláchćić godny ma być obran / álbo ma być oń żądano. A gdzieby Sláchćicá godnego nie było: tedy będzie dopuszczono y wolno prostego rodu człowieká ná Opáctwo obráć: o ktorego godnośći y narodzie Biskup mieścá onego Nas przez list swoy obwieśći y vpewni: ábysmy wiedzieli / ktorego y iákiego mamy iemu zálecić.

Tákowysz Státut około Opátow/y tudźiesz áby w niektorych Klasztorach niekiedy Niemcy/ niekiedy Polacy ná Opáctwá byli wybieráni: y áby Polakom do Klasztorow Niemieckich był wolny przystęp.

DEkret nász około Opátow/ktorysmy vczynili ná Seymie przeszłeg roku/będziemy cále záwsze chowáć: á to w tym/ że żadneg Ordinario loci onego nie będziemy odsyłáć/iedno tego: ktory był Sláchćicem/y ktoryby wedle Státutu Piotrkowskiego Roku Páńskiego Tysiącnego piećsetnego trzydźiestego y osmego był wybrány: á ktoryby nie wedle Práwá był obran / będziemy sie o to stáráć: áby Kśieża Biskupi tákowe obránie wniwecz/ iáko Státut obmawia / obrocili: á o inszym ná to mieśce sie stáráli. Wszákże dla niektorych przyczyn zdáło sie nam: áby w tych Klasztorzech/ktore máią cześć imion swych nie pod Krolestwem nászym/ byłá nieiáka álternatá: żeby raz Polacy/ á druga rázą Niemcy Opáty byli obieráni. A Kśieża Biskupi o to sie stáráć máią: áby do tych Klasztorow/ do ktorych Niemcy tylko bywáli bráni/ też y Polakom był przystęp. Sygmunt 1539.

O tychże Slácheckich Opáćiech.

ABy nádánia Klásztorne záchowáne łácwiey być mogły / y ponawiáiąc Státut 1538 vstáwiamy: áby żaden Opátem nie był obieran/iedno Polskiego Slácheckiego z Oycá y z Mátki narodu á godny człowiek. A gdźieby w tym Klasztorze/w ktorym Opáctwo wákowáć będzie / nie był professowány nálezion godny Sláchćic/támże obecnie zdawná mieszkáiący: áby z oneyże Dyocezyey/w ktorey iest Klasztor/Sláchćić godny stanu Duchownego był obieran/ y postulowan ná Opáctwo: á będąc ták obran bez professyey / má być przez Nas loci Ordinario pręsentowan: Sygmunt August w Piotrko. 1550.

wan: á zátym przezeń instituowan albo potwierdzon ná Opáctwo/ á ma być professowan.

Opáci máią Mistrze Slácheckim dźiećiom w Klasztorzech chowáć.

Sygmunt August w Piotrkowie 1550.

A Ponieważ nie iest takowy poczet Zakonnikow w Klasztorzech/ iako bywał przed tym: winni beda Opáci pewny poczet Slácheckich dźieci w Klasztorzech chowáć: á one tamże ludźiom godnym náuk wyzwolonych vczyć dáć / wedle tego: iáko kożdemu Opátowi Kśięża Biskupi onych mieśc náznácżą / y omiánuią.

O Mniszkach.

Mniszki w oyczyste y mácierzyste dobrá mogą wstępowáć/wszákże ich oddálić niemogą/ále ná połowicy czynszow od krewnych/ poki żywi/ przestáwáć máią.

Sygmunt w Kráko. 1527.

SEż vstáwiamy: iż gdy Mniszki do Zakonu ktorego od Stolice Apostolskiey pochwalonego wstapią / áczświátá y dobr Swieckich odrzekły sie/y nic własnego miec niemogą: wszákże iż nie są wszędy słuszne opátrzone/y dozwolono ym z łáski Stolice Apostolskiey: áby mogły w dobrá Mácierzyste y Oyczyste/ktore ná nie przypádną/ wstępowáć: y tákiemi dobry zá zwoleniem y zwierzchnośćia swych Stárszych szafowáć: ále iż wiele skárg poddánych nászych do nas przychodźiło/ktorym to zá przykre było: żeby Mniszki miáły wstępowáć w dobrá Oyczyste y Mácierzyste: ktore ná nie po śmierci rodźicow álbo krewnych przypádną: y chcieli ie prawem od tákowych wstępkow odsterknąć. Chcąc tedy tákowe skárgi vskromić / y Mniszki w miłości y w łasce powinowátych záchowáć / y ich potrzebam łáskáwie poradźić: vstáwiamy y rozrzadzamy zá rádą Koronną stanu oboygá/ y Poslow Ziemskich: iż Mniszki / ktore do Zakonu wstapią y w Klasztorzech mieszkáią/ mogą wstępowáć w dobrá Oyczyste y Mácierzyste Prawem ná nie przypádłe: wszákże ich oddálić od krewnych y bliskich / álbo ná ine obce osoby przenieść żadnym obyczáiem nie beda moc: ále iáko skoro ná nie álbo z nich ná ktora tákowe dobrá przypádną Prawem słusznego spadku: tedy bliscy krewni przyrodni powino-

winowáci ich one dobrá trzymác/ y w one wwiązác ſie moga: á z nich polowice wßytkich czynßow y dochodow pieniężnych im/ y kożdey z nich zoſobna zapłácić beda do śmierci ich powinni. A druga połowica dochodow pieniężnych/ y wßyſtkie ine pożytki z imion onych przychodzace ná ſie otrzymaia: z ktorych beda ſłużby rzeczy poſpolitey/ y woienna wyprawe ná ſobie nośić. A ieſli dobrá ná Mnißki przypadłe żadnych dochodow czynßowych nie beda miały: á byłyby w nich folwárki/ albo ſtawy/ albo Młyny/ albo łaki/ albo láſy godne ku rabániu/ albo bárci/ albo role/ ktoreby mogł oſádzić/ y ine pożytki ktorymbykolwiek imieniem były zwáne: w tákowey mierze Biſkup álbo Ordinarius loci, albo iego Officyał z Stároſtá Ziemie álbo Powiátu onego/ w ktorym tákowe dobrá ſa położone/ beda ſie pytáć pilnie: iáko wiele z tákowych dobr może ná kożdy rok pożytku przychodzić: y one pożytki/ ktoreby ná kożdy rok z nich mogły być/ pilnie beda ßácowáć: á ná ktora ſumme oßácuia: tedy powinowáci przerzeczonych Mnißek/ ktorzy te dobrá beda dzierżec/ beda powinni ym y kożdey zoſobna połowice tey ſummy ná kożdy rok przez wßelákiego ſporu dáwác. A ieſliby ci krewni byli niedbáli w płáceniu/ y nápomnieni Liſtem nápomnienia od Księdza Biſkupá/ álbo Officyałá ieg̃ niezechcą im przez vpor ſwoy doſyć vczynic: y gdyby zakleci trzy Miesiące klątwy Koſcielne ná ſobie dzierżeli: tedy wolność y moc beda miec Mnißki przerzeczone inemu powinowátemu ktoremu álbo obcemu náiác / wedle woley ſwey do żywotá ſwego: á po śmierci ich tákowe dobrá ná bliżße ich krewne zaśie beda przywrocone / y máia przypáść.

Mnißki dobr ſwych dziedzicznych we dwudźieſtu lat dochodzić moga.

W Reſcrypcya Pánnam Zakonnym ku dochodzeniu Dobr dziedzicznych niech będzie od przyiecia Reguły do dwudźieſtu lat. Abowiem ſłußna ſie rzecz zdáła: aby ten czás był wzgledem Zakonu poſtánowion: iż iáko Mężátki máia dziesiec lat/ ony też iáko oblubienice Páná Chriſtuſowe/ ktore w Klaßztorzech zámknione / y wychowáne ták rychło o rzeczách ſwych wiádomości miec nie moga/ dwoiáko wiecey czás miały. Sygmunt w Piotrko. 1519. Liſt 23.

Ksiog

Ksiąg Pierwszych Rozdziału Wtorego Część piąta/

O Sądzie Duchownym/

y krzywdách Duchownych.

Ktore rzeczy Duchownemu prawu należą.

Sygmunt w Krako. 1543.

NOznice Sądowe miedzy Duchochnymi y Swieckimi na tym Seymie z Radami naszymi oboyga stanu/ y z Posły Ziemskimi tak postanawiamy: aby wiecey ieden drugiego do Prawa sobie nienależącego nie pozywał. Aby tedy wiedzieć/ktore Causy do Duchowneg Prawa/ ktore do Swieckiego przysłuchaią: tym opisaniem oznaymuiemy/opisuiemy/postanawiamy/za przyzwoleniem Panow y Prełatow Duchownych/y Panow Swieckich/y Posłow Ziemskich.

¶ Naprzod Prawu Duchownemu należy sąd/rozeznać roznice około wiary Swietey Chrześciańskiey/o Heretykach/Scismatykach/bluźniercach Bożych/y Apostatach.

¶ Item o Dziesięcinach/o siedmi Sakramentach Kościelnych/ o Beneficyach/ o Swietokradztwie/ o Symoniey/ o Lichwach/ o mężoboystwie Duchownych osob/ o targaiacych sie na Kleryki albo im rane zadaiacych/o Swietokupstwie: y ktorzy sie pod obrone Kościelną albo do Klasztorow vciekaią. Wszakże wyymuiemy one: ktorym Prawo niedopuszcza/aby ie Kościoły miały bronić/ iako są nocni szkodnicy na polu/ grunciech/ rolach: także Zwadźce y na dobrowolnych drogach zastępuiący: ktemu Złodzieie iawni/ albo trzykroc do Regestru wpisani: ieszcze ktorzy pala y gwałcą wolności Kościelne: ci wszyscy takowi maią być z Kościołow brani/ a nie ma ich żaden bronić.

¶ Item Sądowi Duchownemu podległy wrożki/czary/czarnoksięstwa/Czynsze Kościelne ziemskie y doczesne/nowe kupie/ nadania Kościelne/ alias Poświatne. Wszakże o Funduszach albo nadaniu Kościelnym to iest Poświatnym tak sie stała vchwała: Iż ieśli ktory z Duchownych albo Listmi albo possessya dawną to Poświatne otrzyma: a byłoby temu Kościołowi albo tey osobie Duchowney/ ktora w possessyey iest/ nieporządnie albo gwałtem odiete: tedy taki przypozwany ma być sądzon podług zstarądawneg zwyczaiu Prawa Duchownego. Wyiąwszy

żeby

żeby Swiecki przypozwány ná Terminie stoiąc tym zbijał: że tá rzecz/ o ktorą go pozwano/ nie iest Kośćielna: to iest / iż on Duchowny wiecey sobie Poswiątnego przywłaszczył/ y w szerz á w dłuż przypuścił wiecey/ niż ná fundácyey stoi: tedy w tey mierze Sędźia Duchowny przysądźić to ma Aktorowi/co fundácya opiewa: álbo coby Pan spráwiedliwie mu przysądźił / álbo coby práwem pokazał: á o on ostátek ktorego mu Pan broni/ ma być odesłan do Práwá Ziemskiego. W ktorey to spráwie zá własność/ zá gránice álbo miedzą od Dekretu odesłánego od Práwá Duchownego do Ziemskiego/ do wyższego Práwá Duchownego ábo Rzymskiego Appellácya nie ma być dopuszczoná/ pod winą niżey wyrażoną.

¶ Item Sądem Duchownym ma być sądzoná znędźiała/ktora sobie stráwy zárobić niemoże.

¶ Item temu Sądowi Duchownemu należy dowiedźieć sie y sądźić: ktore dźieci dobrego łożá są álbo nie.

¶ Item v Práwá Duchownego tych kauzy máią być odpráwowáne: ktorzy sie dobrowolnie wdáią y zápisuią w Práwie Duchownym. Wyiąwszy te zapisy: ktoreby Kmiecie y poddáni Slácheccy czynili miedzy sobą v sądu Duchownego. Ktore tákie zapisy Kmieci y poddánych Ziemiáńskich nie máią Duchowni dopuszczáć v śiebie: á chocby przyieli/tedy przedśie odtychmiast tákowe zapisy nie będą miáły żadney mocy. Ale zapisy y sprzedánie Dźieśiecin/ ktore zá dług Kośćiołowi álbo ktorey osobie Duchowney będą zápisáne/mogą być przyięte y sądzone v sądu Duchownego. Ale to ma być rozumiano o Kmieciach y Poddánych: ktorzy sobie są wolni/y nikomu nic niewinni/y ktemu nászy Krolewscy: tákże y o Kmieciach pod Duchownemi mieszkáiących: ktorym wszystkim będźie wolno czynić y przyimowáć ná sie zapisy: tylko żeby od Kmieci y poddánych Ziemiáńskich nie były v Duchownego Práwá przyimowáne.

¶ Item/o bićia y wystepki Kośćiołom y osobam Kośćielnym y świecenie máiącym vczynione to Práwo ma sądźić. Ale w to nie wkłádaiąc sług Kośćielnych: ktorzy Kośćiołowi służąc y Akolitámi bywszy potym sie zożeniáli: tákże wyiąć trzebá y te: ktorzyby sługámi Kośćielnemi będąc (okrom Kápłánow) sámi wkárczmie guzá szukáli: y byliby przeświadczeni / że sámi zwadę záczęli: ktorych wszystkich Duchownym Práwem nie máią sądźić.

¶ Item Sądowi Duchownemu są poddáne kauzy Jurispatronatus álbo podáwánie Plebániy / Ołtarzy / Prębend / y inych Beneficiy: tákże też Rozwody/y Wiáná miedzy rozwiedźionemi personámi. Wszákże iednák vznánie álbo rozsądek około Wiáná

persony rozwiedzioney ma być odesłáne do Mágestatu Krolá Jego M. wedle stárodawnego zwyczáiu.

¶ Ale spráwá okolo Testámentu ma być w oboim Práwie Duchownym y Swieckim sądzoná: wyiąwszy żeby sie ktore w Práwie Swieckim stáły: bo takowe w tymże Práwie máią być vznawáne: chybaby co w takowym Testámencie ná Kościoł albo ná Miłosierne vczynki było odkázano: ále żadna rzecz poddána Prawu Ziemskiemu/nie ma być przeciwko Státutowi ále gowaná álbo odkázowána. A Testáment oboygá Práwá ten iest: ktory przed iáwnym Pisárzem bywa: álbo ktoby go własną ręką napisał: álbo wiec przy ktorych świadkách á zwłaszcza przy Slachcicach był vczyniony. Wszákże to ma być ná woli Slachcie/ ále nie Mieszczánom: y o tákie rzeczy może kto chce pozwáć ták do Práwá Duchownego/iáko Swieckiego: do ktorego kto przystucha: y to ma być ná iego woli. Ale Testáment przed námi/ álbo przed ktorym Práwem Ziemskim/ Zamkowym/ Mieyskim/ Wieyskim/ przed Woytem y Przysiężniki vczyniony/ v Sądu Duchownego nie będzie miał mieścá: ále może go kto o to ruszáć Práwem Duchownym. Wyiąwszy żeby co niezdrożnego Práwu Ziemskiemu Kościołowi było odkázano: tedy w ten czás będzie wolno chceli do Duchownego/ chceli też do Swieckiego Práwá przypozwáć stronę.

¶ A ieśliby ktory z Duchownych ktorego Slachcicá álbo iego poddánego do Práwá Duchownego o ina rzecz/ ktora nie iest wyższey wyrázoná/pociągał y pozywał: tedy támże temu to pozwánemu ma winę położyć czternaście grzywien: ktora winá ma nań być od Práwá Duchownego pod klątwą włożoná: á od dekretu tey winy nie ma dopuścić Sędzia duchowny appellacyey.

¶ Jne wszystkie kauzy Prawo Swieckie ma odprawiáć: ták iż ieśli co Duchowni z Swieckiemi álbo z ich poddánemi będą mieli/tedy Práwem Swieckim będą z nimi o to czynić. Także ieśliby ktory Swiecki Duchownego do Swieckiego y Ziemskiego Práwá dla tych Artykułow Duchownemu Prawu należących pociągnąć chciał: tedy taki táż winá czternaścia grzywien ma być karan.

¶ Wszákże iednák nie chcemy nic ta Constitucya derogowáć Prawom y Przywileiom Duchownym w Státucie opisánym: to iest/aby w nich nic nieodmieniano ani kásowano: co sie w nich wiecey niż tá Constitucya brzmi/nayduie. A takesmy z Rádámi nászymi y Posły Ziemskimi postánowili. Abowiem powinnismy káżdemu ták Duchownemu/ iáko Swieckiemu poddánemu nászemu to trzymáć y reformowáć/ wedle Constitucyi pierwszych.

O rze-

O rzeczách Duchownych/ktore Prawu Ziemskiemu podlegly.

DVchowni o Jmiona albo o krzywdy imionom swym/prawu pospolitemu podleglym vczynione/Prawem Ziemskim maia czynic. A krzywdy te sa: granice/kmiecie zbiegle/mezoboystwa/zadania ran drugiemu: a wo wszystkie rzeczy w Statucie Jana Olbrachta Krola Jego M. wyrazone. Alexander w Radomiu 1505. List 117.

Statut na Zolnierze Duchownym szkody czyniace.

BAczac wielkie szkody/ vciski/ lupiestwa/ gwalty/ ktore sługebni w imieniu y poddanych Duchowienstwu zwykli bez nagrody wszelakiey czynic/ postanawiamy: aby na potym Zolnierze na ktorychkolwiek czasu potrzeby mieszcach bedacy, szkody wszystkie/vciski/lupiestwa/ gwalty y krzywdy nagrodzili: do czego ie Starostowie miesc z groza powinna maia przycisnac: a Rotmistrzowie y Dziesiatnicy takowych szkodnikow/ iako ktorzy wiedza o tym wszystkim/y iako zli ich Wodze w wieży tak długo siedzieć maia/ aż sie ony szkody nagrodza. Jan Olbracht w Piotrko. List 109.

Taki drugi Statut na Służebne.

KAzimierz z laski Bozey Krol Polski/Wielkie Książe Litewskie/Ruski/ Pruski/ Pan y Dziedzic etc. Wszystkim y kazdemu z osobna Starostom/a mianowicie Krakowskiemu/ Sandomirskiemu/Radomskiemu/Lublińskiemu/ y inym na ktorymkolwiek miescu bedacym nam szczerze y wiernie milym laske nasze Krolewska: Wielmozni y Vrodzeni y wierni poddani nasi/ z wielkim zalem y z boiaźnia pomsty Bozey/ vstawne a płaczliwe skargi od Duchownych do nas przychodza: iż bowiem od Służebnych/ktorzy przeszłego czasu na woyne ciagnac/ w imionach Duchownych szkody niesłychane poczynili: a tak chcac zabieżec gniewu Bozemu ze wszystka Rada nasza w Opatowie zgromadzona takisimy nalezli y postanowili posrzodek: ktorym Duchowni Prawem swych szkod łatwie powetowac beda mogli. Kazdy szkodnik może byc przed Starostę swego przypozwany: a tego Starosta o szkody one/ iako o ieden Artykuł do Grodu należacy miedzy czterzema w Prawie opisanymi sadzic moc bedzie miał: y dopuscic ma Aktorowi probacicy iako o gwałt domowy: albo ieśli sie tego Aktor bedzie (co mu daiemy na wola) domagał/przysiega sie obzałowana strona wedle Grodu bedzie

wywodźiłá. A ieśliby Stárostá dáleko był przed ktorym z onym obżáłowánym miáłaby być tá spráwá: tedy on Aktor gdy czás vpátrzy / może go przed nas (gdy w Krákowie/ ále nie w Wielkiey Polszce będźiemy) przypozwáć/ ktoremu niedopuszczámy żadnych excepciy w tym / iż nie w swym Powiećie bywa mácan: ále chcemy / áby powodowey stronie Práwem Woiennym spráwiedliwość byłá vczynioná.

¶ Ostátká o tym szukay w ostátniey Częśći Ksiąg wtorych.

Jesliby kto Kápłaná álbo Kleryká zábił/ vderzył/poimał/ránił.

Káźimierz y Járosław List 54.

GDyby ná ktorym mieścu Kleryk świecenie máiący álbo Kápłan był zabit/ poiman/ ránion/hámowan: tedy Kośćioł ábo Kośćioły/iesli ich iest wiecey niż ieden/máią być záklete áni w nich służbá Boża nie má być ták długo: ázby onego złoczyńce Kśiedzu Biskupowi wydano. Ktory iesliby nie był vchwycony: tedy okoliczni sąśiedźi przyśiądz máią: iáko niemogli onego złoczyńce poimáć/ áni mu dáli przyczyne do vcieczenia. A gdy to będźie: tedy Ordinarius loci Interdykt y Klątwe one zniesie: ále iednák on złoczyńca ma być wywołan: á kto go będźie mogł poimáć/ ma go do Biskupá przywieść: y w klątwie ma być.

Ksiąg pierwszych Rozdźiału Wtorego Część Szosta/

O Heretykách y Klątwách.

Przećiwko Heretykom y Fautorom ich.

Włádysław Jágełło w Wieluniu 1424. List 75.

WLádysław z łáski Bożey Krol Polski / y Ziem Krákowskiey etc. Książe nawyższe Litewskie/ Pomorski/ Ruski/ Pan y Dźiedźic oznáymuiemy ninieyszym Listem / ktorym wiedźieć należy wszystkim teraz y potym będącym: do ktorych przyidźie tych Listow znáiomość: Iż gdy nie iest rzecz nam przystoyna dissymulácyą ochyláć/y owszem do tego nas ćiśnie Práwo Boże: ábysmy Kácerskie záráźliwe błędy (ktore ná wzgárdę Bożą/ y ku vszkodzeniu y zwątleniu Wiáry Chrze-

Chrześćiáńſkiey / ktemu ku vpadku Rzeczypoſpolitey źli ludźie poczynili) by theż niewiem iákie mieliſmy nieprzeſpieczeńſtwá podiáć/ od gránic náſzych odpedzáli/ y mieczem odwrácáli: żeby ći/ ktorzy karániem Koſcielnym nie bywáią odſtráſzeni/ ludzką ſrogoſcią byli karáni. Przetoż máiąc ſtáteczną rádę / z Prelaty y Pány náſzymi / zá konſenſy y pewną ich y náſzą wiádomoſcią piſániem ninieyſzym ſkázuiemy/ y zá mocny/ gruntowny/ y zá nie odwołány Edykt miec roſkázuiemy: Iż ktorybykolwiek w Krolestwie naſzym/ y w Ziemiách nam podległych Heretyk álbo Káceritwem zárázony/álbo podezrzány w Hereſiey álbo ich obrońcá álbo podpomożyciel ználezion był: táki kożdy przez náſze Staroſty/ Rádę Mieſcká/ y ine Vrzędniki/ y przez ktorekolwiek poddáne náſze/chociáy ná Vrzędźiech choć nie ná Vrzędźiech będące: iáko obrázcá Mágeſtatu Krolewſkiego ma być poiman/ y co záſłużył ma być karan. A ktorzyby przyſzli z Czech do Krolestwá náſzeg: takowi poimáni pod examen Ordinarijs loci y Inquiſitorom/ ktorzy od Stolice Apoſtolſkiey ſą álbo będą wyſádzeni/ niech będą oddáni. A ieſliby ktory obywátel Krolestwá náſzego ktoregokolwiek ſtánu/ doſtoieńſtwá / y záwołánia od tego cżáſu do Swietá Bożego Wſtąpienia bliſkiego zániedbał ſie z Czeſkiey Ziemie álbo nie chciał wrocić / álbo wzgárdźił: niechay będźie mián zá przekonánego Heretyká: y karániu niech będźie podległy temu : ktorym zwykli być karáni Heretycy : áni iuż wiecey do Krolestwá náſzego ná mieſzkánie niech ſie nie wráca: á ktemu wſzyſtki dobrá ich ruchome y nieruchome / w ktorychkolwiekby rzeczách były/niech będą publikowáne/ y do Skárbu náſzego obrocone: á potomſtwo ich ták męzczyzná iáko biała głową niech ná wieki nie ma żadnego wſtępku do ich dobr / y niech będźie bezcześne: á niech nigdy ná iákie doſtoieńſtwá y vrzędy przyſtępu nie ma: ále z rodźicmi ſwemi záwżdy niech beze czći zoſtánie: áni ná potym niech ſie nie weſeli z iákiego Przywileiu Slachectwá álbo Doſtoieńſtwá. Jeſzcże zákázuiemy pod tákiemiſz winámi Kupcom wſzyſtkim/ y inym ludźiom ktoregokolwiek záwołánia: áby od tego cżáſu y ná potym żadnych rzeczy przedáynych zwłaſzcżá Ołowiu/ Zbroy / y inych potrzeb ku iedzeniu y piciu do Czech nie śmieli woźić/ álbo noſić. A przetoż wam wſzyſtkim y kożdemu zoſobná Staroſtom/ Burgrabiom/Sprawcom/Burmiſtrzō/ Ráycom Mieyſckim / y inym Krolestwá náſzego Vrzędnikom y poddánym ktorymkolwiek / do ktorych ninieyſzy Liſt przidźie roſkázuiemy/ ábyście ninieyſzey zapowiedźi náſzey wiernie y mocnie przeſtrzegáli: á żebyście w Mieściech y we Wſiách / y po wſzyſtkich mieścách iáwnych y oſobnych/ á zwłaſzcżá gdźie ſądy

beda / y gdźiekolwiek przygodźi ſie być iaki ziazd / iawnie przez Wozne kazali obwołać: aby żaden niewiadomości ſobie na pomoc niemogł brać. Za świadectwem tego Mandatu: ku któremu Pieczęć naſza ieſt zawieſzona. Dan w Wieluniu w Niedźiele Biała/ Roku Pańſkiego 1429.

Sprzyśiężenie Pánow tak Duchownych iáko Swieckich / przeciwko Heretykom y ich pomocnikom.

List 76. MY Pánowie Duchowni y Swieccy/Przełożeni/Grábiowie/ Rycerſtwo / Slachtá/ Miaſtá / y wſzyſtká communitas Kroleſtwá Polſkiego oſobliwie kożdy zoſobna / y ſpolnie wſzyſcy iednym vmyſłem / iedna wola/ wiádomościa/ zwoleniem/ y iednoſtáynym potwierdzeniem/ wſzyſcy iednoſtáynie oznáymuiemy wſzyſtkim przez niniey-ſze poſtanowienie/ ktorym to należy/ tak teraz iáko potym bedącym/ktorzy tego wiádomość miec beda: Iż my obaczywſzy niektore nieporzadki / ktore ſie w Kroleſtwie począły wzniecać/ widzac liſty Przodkow náſzych w Poznániu / w Piotrkowie/ y w Jedlney vczynione/przy tychże Liſciech y ich Artykułach/ ktoremikolwiek ſłowy ſá napiſáne/ chcemy záwżdy y obiecuiemy zoſtać/á zwłaſzczá przy tym Artykule: iż ktorykolwiekby był tu obywátelem Kroleſtwá Polſkiego / máiąc w Kroleſtwie Polſkim imienie/á chciałby nieiákie nieposłuſzeńſtwá przeciwko Práwu Polſkiemu pospolitemu / álbo też iákowe niepokoie nam y Kroleſtwu Polſkiemu ſzkodliwe komu wyrządzać / przez dozwolenia Páná náſzego Krolá nalaſkáwſzego/ y Rad iego: áni ná Prawie ziemſkim pospolitym niechciałby przeſtáwać / álbo Kacerſkie błędy wnoſić y ie forytować: tedy przeciwko takowemu y takowym/by też niewiedźieć iákiego ſtanu y záwołánia byli/Duchowni y Swieccy/chcemy ku ſkázie ich powſtáć/y obiecuiemy pod wiárą y cżcią náſzą bez chytroſci y zdrády: áni im pomocą y rádą álbo przyiáźnią chcemy pomágać/pod wiárą y cżcią náſzą: chociayby krewnoſcią/przyiáźnią po żonách/álbo ktorakolwiek bliſkoſcią nam álbo ktorymkolwiek z náſzych byli powinni: áni zá niemi chcemy mowić iednego ſłowá / ále one chcemy y obiecuiemy kárać. Wſzákże Praw náſzych Kſiążęcych y Ziemſkich ni wczym niegwałcąc/ áni od nich odſtępuiąc. Za świadectwem tego liſtu: ktoremu pieczęci náſze z podpiſánim imion náſzych ſą záwieſzone. Napiſan y dan w Korczynie w Pia-

w piątek w dzień Swiętego Márká Apostoła y Ewángelisty/ ná Seymie wálnym/ Roku Páńskiego 1437.

O Klątwách Kościelnych.

Járosław Gnieznieński Arcybiskup około chowánia Klątwy.

O Chowániu Klątwy álbo Interdyktu tákeśmy skázali. Iż gdy z przygody iákiegokolwiek przyda śie: iż ná Krákow będzie daná Klątwá: tedy Miásto Kázimierz przy Rzecze Wiśle tey Klątwie nie ma być podległe: y tákże gdy Kázimierz zákłna/ Krákow ma być wolen od klątwy. List 54. y 58.

O przestánin od Bożey służby dla zákletego.

TEż vstáwiamy: iż gdźiekolwiek do ktoregokolwiek Kościołá álbo Miásta zákłety od prawá przyidźie: tedy ma być przestáno od służby Bożey: ále gdy z Kościołá albo z Cmentárzá wynidźie/ służbá Bożá niech idźie/ y niech śie poczńie. List 54. y 58.

Klątwá trzydniowa chowána być nie ma/ Járosław Arcybiskup Gnieznieński.

NIedzy inemi rzeczámi vstáwiamy/ y skázuiemy iáśnie: iż Klątwá tá/ ktora do trzeciego dniá trwáć ma/ ktora była y inych czásow chowaná po wszystkich Kościołách dla przyszćia zákletego / od tego czásu przez żadnego nie ma być chowaná: áby wielkość nabożnego ludu dla wyśtępku iedney vpornego przez nabożeństwá swego nie była. Ále gdźieby skázánie Stolice Apostolskiey/ ktorey my prawá nie możemy vstáwić/ było: roskázuiemy obyczáy roskázánia pilnie chowáć/ y ku exequucyey przywodźić: ktorey rzeczy nie ma śkodźić to postánowienie wyżśzey napisáne o Klątwie do trzeciego dniá trwáiącey. Járosław Arcybiskup y Bodzántá Biskup Krákowski. List 54. y 58.

O Zákletych w Páráfiey.

TO też chcemy: áby dla zákletego iednego/ ktory ná mieśce iákie przyidźie/ Plebániey oney ludźie nie przestáwali nabożeństwá swego: wyiąwszy żeby było zaklęcie Papieskie. List 58.

O niedopuszczeniu Kletego do Práwá.

Sygmunt August 1562.

IŻ sie Posłowie skarżą / że Kleci nie bywáią do Sądow przypuszczeni / y tym od swoiey sprawiedliwości odpadáią. Iż o tym Statutow iasnych niemasz: ieśliby w tey mierze ábusus iákie było: náyduiemy aby ná stronę było odłożono.

O Klątwách zá krzywdy y imioná Kościelne wydánych.

Alexánder Liść 69.

ABy wątpliwości wiecey niebyło około Interdyktow y Excommunicacij: wedle Statutu Gnieznieńskiey Prowincyey dla wydárcia imienia y tárgánia sie ná osoby Kościelne/ My Alexánder Krol dla reformácyey poddánych nászych Duchownych y Swieckich práwá Duchownego nieumieiących/ decysią de corpore Iuris y o Kśiegách Doktorow Kościelnych w Statucie Prowincialskim Gnieznieńskim nápisána/y przez Wielebnego Mikołáiá Rotfica Archidiakoná Poznańskiego / y Kánonikà Gnieznieńskiego / w Práwie Duchownym Doktorá zebrána miedzy Przywileie Koronne w iedno zebráne kázaliśmy wpisáć tym porządkiem. ¶ Státut Dyoceśyey Gnieznieńskiey pod Tytułem de Raptu ták rozprawia y stánowi: Iż ci/ ktorzy Dziesięciny/possessye/ czynsze y imioná ruchaiące Kościołom y osobam Duchownym y ich poddánym należące wydzieráią / náiezdzáią/ okupuią/ niesprawiedliwie ciążáią/ wyciągáią / álbo iákimkolwiek sposobem cieżkość im czynią/álbo ná ich imionách szkody znáczne y iáwne czynią: tedy po trzech dni (ieśli szkod nie nágrodzą) w klątwę záraz ipso facto wpadáią.

Dosto-

Ksiąg Pierwszych Rozdziału Trzeciego Część Pierwsza/

O tych osobách/ ktorzy y iáky do Rády y ná Dostoieństwá á Vrzędy Ziemskie máią być przypuszczáni.

Dostoieństwá álbo Vrzędy Krolestwá sámym Polakom/ nie inym máią dáwáć.

OBiecuiemy/ iż takowych Vrzędow y Dostoieństw/ iáko sa Woiewodztwa/ Kásztellánie/ Sądy/ Podkomorstwá/ y tym podobne/ ktore do żywotá zwykły być dawáne/ y inym ktorymkolwiek ludziem obcym/ przychodniom nie będziemy dáwáć oprocz sámym synom Koronnym/ y mieszkáiącym w tych ziemiách/ w ktorych takowe Dygnitates y Vrzędy sa położone. Ktore to Dostoieństwá y wszystki y kożde z osobna Vrzędy chcemy w ich Práwiech/ iáko były zá czásow Náiaśnieyszych Książąt Pánow Władysłáwá Dziadá/ y Kázimierzá Páná nászego Krolow Polskich/ wcale záchowáć. Obiecuiemy też/ iż żadnego Páná/ áni człowieká Rycerskiego/ áni Slachcicá álbo inego ktoregokolwiek záwołánia będącego postronnego przychodniá cudzoziemcá/ iedno narodu Polskiego Stárostá nie mamy vczynić: y ktoryby w teyże Koronie z Polskiego narodu sie národził: gdyby tylko nie szedł z rodzáiu Książecego. Jeszcze obiecuiemy żadnego Zamku áni twierdze Krolestwá nászego/ żadnemu Książęciu álbo z rodzáiu Książecego idącemu ku rządzeniu y dzierżeniu ná czás álbo ná wieki nie poruczyć. Potym obiecuiemy Zamkow Miast przerzeczonego Krolestwá/ z ktorych Vrzędy y stolice Sądowne pochodzą/ iáko Krákowá/ Bieżá/ Sącza/ Wiślice/ Woynicżá w Ziemi Krákowskiey/ Záwichostá/ Lublinà/ Sieciechowá/ Lukowá/ Rádomiá w Ziemi Sándomierskiey/ y Zamku Leczyckiego w Ziemi Łánczyckiey/ w Ziemi Sieradzkiey Piotrkowá/ w Ziemi Kuiáwskiey Brzescia/ Krusźwicze/ Włocłáwiá/ w Wielkiey Polszce Poznániá/ Miedzyrzeczá/ Zbąszyná/ Kaliszá/ Nákle/ Konina/ y Pyzdr/ żadnemu iedno obywátelom álbo Stárostom/ ktorzy w tymże Krolestwie sa/ nie dáwáć. Ale ine Zamki przy-

Z Przywileiu Lodwikowego w Koszycách 1374. List 41.

przychodniom y inym ktorymkolwiek bedźiemy chciec My mamy/ y potomkowie nászy miec beda wolna moc dáwác.

Dostoieństwá w Prawiech swych máią być záchowáne/ á iedno Synom Koronnym dawáne: Expektátywy nie máią być ná nie dawáne/ áni ich Dochody vmnieyszánc.

3 Przywileiu Jagello. w Jedlney 1433. List 50.

DOstoieństwá Kościelne y Swieckie Krolestwá Polskiego iednostáynie przy Prawiech y Zwyczáiach y Wolnosciách ich/ ktore y ktorych czásu Naiásnieyszych Książąt Pánow Kázimierzá/ Lodowikà/ y inych Krolow y Książąt dziedźicow Krolestwá Polskiego vżywali/ dopuszczámy stác/ y chcemy przy nich zostawic. Ktore to Dostoieństwá gdyby wákowały/ to iest gdyby ten/ ktory ie miał vmárł/ żadnemu Cudzoźiemcowi postronnemu/ iedno Slachcicowi dobrze zásłużonemu/ y w stawie chwálebnie záchowálemu oney Ziemie/ w ktorey Dostoieństwo tákowe bedźie wákowało: to iest w Ziemi Krákowskiey obywátelowi Krákowskiemu/ w Sándomierskiey Sándomierskiemu/ w Wielkiey Polszce obywátelom Wielkiey Polski: á ták we wszystkich Ziemiách Krolestwá nászego bedźiemy dáwác/ y rozdáwác. Ná ktore Dostoieństwá ták Duchowne iáko Swieckie Expektátyw zápisánych żadney osobie nie damy ná przyszłe czásy. A tákowych Dostoieństw przerzeczonych ták Duchownych iáko Swieckich nie mamy vmnieyszác/ potłumiác: y ich dźierżaw/ czynsow/ álbo Dochodow ku nim należących przez słusznego vznánia Práwá nie mamy brác. Ale iż przez dźierżawce Zamkow y twierdz w cudzych kráiách vrodzone Krolestwo w sobie y w czesciách swych często kroć w nieprzespieczność zwykło przychodzic: dla tego y z tey przyczyny żadnemu Książęciu álbo z Książecego rodzáiu pochodzącemu/ álbo postronnemu ktoremukolwiek żadnego Zamku/ twierdze/ álbo Miástá ku rządzeniu do czásu álbo ná wieczność nie damy/ nie náznáczemy/ áni żadnym sposobem nie bedźiem konferowác/ y ktemu żadnego z tákowych ná Stárostwo álbo dźierżenie Ziemie Krolestwá nászego przerzeczonego nie chcemy dáwác/ áni ná tych mieścách zásádzác.

Krol áni Zamkow áni Dźierżaw nie ma/ iedno Polakom obiádłym zwierzác.

Iż iesteśmy Krolem Polskim: áni Zamkow áni Dźierżaw żadnych niechcemy zwierzać / iedno Polakom Slacheckiego rodzaiu/ á tymże osiadłym: á to wedle Przywileiu Krolá Ludowiká. Sygmunt August w Piotrko. 1550.

O Osiadłości Dygnitarzow.

Dostoienstwá y Vrzędy tutecznym ludźiom / dobrá dźiedźiczne w onym Powiećie máiącym/ máią być dawáne.

Dyż Tuteczni obywátele zá swoie zasługi y cnoty nád przychodnie słuszńie máią być przekładani: obiecuiemy listem niniejszym Dygnitárstwá / Kásztellániey / y Vrzędow wszystkich Krolestwá nászego nikomu/iedno osobam dobrze zásłużonym/ láty / rozumem y mądrośćią okázałym / y iedno tutecznym rodakom nie rozdáwáć: y dámy Vrzád oney osobie: ktora oney Ziemie będźie obywátelem / w ktorey tákowe Dostoieństwo będźie Dygnitárzá álbo Vrzednika potrzebowálo: y ktory támże będzie miał dźiedźiczne dobrá. A to dla tego: abyśmy zámknęli droge nielubościam y szemrániu ludzkiemu. Kázimierz trzeći w Nieszowej 1454. List 92.

Dostoienstwá y Vrzędy niemáią być dawáne iedno w Ziemi osiádłym.

Z Rzymáiąc sie Statutu Nieszowskiego y inych przodkow nászych dobrze vczynionych/ niniejszym nászym Przywileiem vstáwiámy / y obiecuiemy zá nas y potomki násze: Iż my y potomkowie nászy Dostoieństw y Vrzędow Ziemskich niebędźiem dáwáć/ iedno osiádłym w Krolestwie y w Ziemiách onych: w ktorych sá tákowe Dostoieństwá y Vrzędy / pod winą w Statucie przez Pány w Piotrkowie wyższey nápisáną. Alexánder w Rádomiu 1505. List 118.

Ci ktorzy sá ná Dostoienstwiech y Vrzędźiech/ máią być osiedli.

NOwe y stáre vstáwy skázuią: aby Dignitarze y Vrzednicy Ziemscy tám byli osiedli: gdźie Dignitárstwá álbo Vrzędy trzymáią. Sygmunt w Krako. 1507. List 6.

Temuż Podobna Vstáwá.

Stáro-

Sygmunt w Piotrko. 1519.

STaroſtowie y ich Vrzednicy niechay w Ziemiách / gdźie Vrzedy máią bedą oſiedli/ wedle ſtárego Statutu: ináczey/ Vrzedy przez nas máią ym być wźiete.

O teyże oſiádłości Dygnitarzow.

Sygmunt Auguſt w Wárſzá. 1563.

NTego pilnie dokładáiąc w Artykule o oſiádłości Dygnitarzow y Vrzednikow Ziemſkich: iż gdyby kto Dygnitárſtwo álbo Vrzad iáki v nas vprośił y wźiął / nie máiąc w onym Powiecie álbo źiemi tákowey oſiádłości włáſney y wolney: w ktoreyby przed tym wedle ſtanu ſwego przemießkáwał / y przemießkáwáć mogł: nie zmyſlona/ á ktoreyby nie wten cźás doſtał/ gdy Vrzad álbo Dygnitárſtwo wákuie/ ále przed tym oſiádła/ nie nowo zápiſána. Tákowy kożdy od kogożkolwiek pozwány/ totiens quotiens do ktoregożkolwiek Sądu álbo Vrzędu Ziemie oney/w ktorey Vrzad álbo Dygnitárſtwo wźiął/álbo ná Syem wálny: tedy táki dwie ście grzywien winy przepáśc ma: ktorą ná pierwßym Roku iáko ná záwitem nie odchodząc od Sądu v Kśiąg położyc Aktorowi będźie powinien: y Dygnitárſtwá álbo Vrzad in inſtanti puścić: á appellacya żadna nie ma mu być deferowaná. A to ſie ściągáć ma y ná teraźmieyßę Dygnitarze álbo Vrzędniki: ktorzy oſiádłości nie máią.

O Zmyſlonych Oſiádłościach.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

KV vſtrzeżeniu Zmyſlenia / ktore przytráfuią ſie być około mienia oſiádłości/vſtáwiamy ná potym/chcąc by ták było chowano: iż Doſtoieńſtwá/Stároſtwá/y inßę Vrzędy źiemſkie nie inym mogą być/ áni máią być dáne: iedno tym ktorzy przedtym mieli niezmyſlona / áni pod iáką bárwą/ ále iſtotną á prawdźiwą dobr dźiedźicźnych oſiádłość w oney źiemi: w ktorey Doſtoieńſtwá álbo Stároſtwá przez Vrzędnikow ſą: chcąli mieć ſpoſobny ku otrzymániu tego doſtoieńſtwá przyſtęp.

O tychże zmyślonych oſiádłościách

Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1562.

SDyż o tym pierwßę Státutá doſtátecźnie vcźą: aby kázdy Dygnitarz y Vrzędnik w tey źiemi był oſiádły/ gdźie Dygnitárſtwo dźierźy: á iż cźeſtokroc tákowe wątpliwości ſie wßcźynáły: że też wiele ludźi tak to ciáſno rozumieli/ chcąc aby ci to Dygnitarze y Vrzędnicy nie w Ziemi/ále w Powiecie bywáli oſiedli. Obiáſniáiąc tedy Státutá o tym przez przodki náßę pierwey vcźynione/vſtáwuiemy: aby kázdy Dygnitarz y Vrzędnik

rzednik w swym Woiewodztwie doskonáłą á nie zmyslona osiádłość miał: á ktemu tákową/w ktoreyby mogł pomieszkiwáć: á osiádłość tákowa ma sie rozumieć w okregu Woiewodztwá onego/nie w Powiecie. Wyymuiac z tego Ruskie/Mázoweckie/ y Ráwskie Woiewodztwá / ktemu Ziemie Wieluńską / podle Przywileiá Kázimierzá Krolá: ktore przez swą szerokość wiele ziem̃ w sobie zámykáią: á tákowe Ziemie osobne Ziemskie Sedzie / y ine Vrzedniki w sobie máią. W tych tedy Woiewodztwách wyższey miánowánych ták vstawiamy: aby káżdy Vrzednik Ziemski iuż nie w Woiewodztwie / ále w oney Ziemi ktora swoy Sąd Ziemski ma / był osiádły. Wyymuiac z tego tylko Woiewody: ktorzy w ktoreykolwiek Ziemi onego Woiewodztwá będą mieli osiádłość / zá dobrą y dostáteczną ma byc rozumianá.

Iesli nieośiádłemu zá iáką zasługę dostoienstwo będzie dano/w pułroku niech śie o ośiádłość stára.

Chcąc záchowáć w stárych vstáwách spráwiedliwość / będziemy on Státut przywodzić ku słusznemu skutkowi: Iż ktorymkolwiek Dostoieństwá y Vrzedy będziemy dáwáć Ziemskie/ máią być ośiedli: á ieslibychmy ktoremu nieośiádłemu zá iáką znáczną zasługę dostoieństwo y Vrząd dáli: tákowy będzie sie powinien stáráć o ośiádłość od wziecia Vrzedu w pułroku / pod stráceniem dostoieństwá y vrzedu. A tym / ktorzy ná ten czás są nieośiedli/ dostoieństwá y vrzedy dzierżąc/ iesli od tego czásu do pułroká nie vczynią sie ośiádłemi / dostoieństwo y vrząd iemu weźmiemy. Sygmunt w Kráko. 1510. List 10.

O Cudzoziemcach.

Dostoieństwá tego rodzáiu Polskiego ludziom máią być dawáne: ináczey obránego nie ma nikt słucháć.

ZA iednostáynym Pánow Duchownych y Swieckich/y Posłow Ziemskich ná tym Seymie Piotrkowskim zebránych pospolitem skazániem od stárego Státutu nie odstępuiąc vstáwiono iest: iż Dostoieństwá y Vrzedy Ziemskie przez Krolá Iego M. tylko obywátelom Ziem̃ / ośiádłym/ godnym máią być dawáne. A iesli będzie ináczey vczyniono / tho nie ma byc Rády Koronne. 1503. List 111.

chowano: áni temu/ktoremu takowe dostoieństwo y vrząd przeciwko przerzeczoney vstáwie będźie dan/ nie ma być dopuszczono vżywánie takowego dostoieństwá y vrzędu: áni iemu ma być czynione iákie posłuszeństwo. A o Krolu Jego M. ták czyniącemu nie ma być ináczey rozumiano: iedno iż przeciwko przysiędze swey krzywdę vczynił Przywileiowi pospolitemu.

Tákowyż drugi Státut.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

ŻAdnemu ná potym ná wieczne czásy Cudzoźiemcowi/ iákich Zamkow álbo Dostoieństw nie damy/ áni Potomkowie nászy nie dádzą. A ktorybykolwiek przeciwko niniejszey vstáwie iáki Vrząd álbo Dostoieństwá trzymał/ y nápomniony nie puścił: dobrá iego máią być do skárbu obrocone/ á sam ma być bez czci.

O dwoygu Stároſtwie Sądowym.

Woiewodá y Káſztellan nie ma być ná Stároſtwo ſtáwion/ wyiąwſzy Stároſtę Krákowskiego.

Káźimierz trzeci w Nieſzowej y w Opokách 1454. List 92.

ŻDyż kożdemu Vrzędowi ſą náznáczone pewne ſpráwy: obiecuiemy w żadnych Ziemiách Krolestwá náſzego Woiewodę áni Káſztellaná ná Stároſtwo nie wſádzáć: wyiąwſzy Stároſtę Krákowſkiego.

Podobna temu Vſtáwá.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

ŻDyż káżde Dygnitárſtwo/ ktemu y Vrząd Ziemſki oſobne powinowáctwo/ podle pierwſzych Státutow w ſobie ma: zá pilnym żądániem Poſłow Koronnych vſtáwuiemy przychyláiąc ſię do Státutow pierwey o tym wydánych: że żaden Woiewodá áni Káſztellan Stároſtá áni Vrzędnikiem Ziemſkim być nie może w iednym Woiewodztwie: okromia Stároſtwá/ á Woiewodztwá y Káſztellaniey Krákowſkich: ktore podle dawnieyſzych Státutow ſpolu ſtáć może. Ale káżdy iny Vrząd Ziemſki z Staroſtwem też y z Krákowſkim ſpołu ſtáć nie może/ wyiąwſzy teráźnieyſzego poſſeſſorá.

Dostoieńſtwá ktore nie mogą weſpołek ſtáć.

Káſztellan

KAßtellan żaden Burgrabia Zamku Krakowskiego być nie może. Gdyż ná Woynie káżdego Káßtellaná bytności dla spráwowánia ludźi iest potrzebá: Burgrabiá záśie ná Zamku Krakowskim obecnie być powinien. Z tych tedy przyczyr y ná ten czás káżdy Káßtellan Burgrabstwo puścić będźie powinien ex nunc: y ná potym Burgrabstw Káßtellanom dáwáć nie będźiemy: gdyż to oboie ſtáć wespołek nie może. Sygmunt August w Piotrko. 1562.

Ieszcze o dwoygu Stárostwie Sądowym.

GDyż iest rzecz słußna/aby káżdy ná iednym Vrzędźie przestał: aby tym pilniey powinności onego Vrzędu wykonywał: vstáwuiemy/ aby żaden dwoygá Stárostwá Sądowego dźierżeć niemogł. A ieśliby kto był náleźion: ktoryby nie bacżąc nic ná te vstáwe Koronna/ śmiał v nas tákowe Stárostwá vprośić: tedy tákiemu máią być bona confiscowáne: á ktemu pozwány od kogożkolwiek bądź do ktoregożkolwiek Sądu álbo Vrzędu/ winy dwie ście grzywien przepadá. Ktora wine ná pierwßym roku iáko ná záwitym/ nie odchodząc od Sądu odłożyć będźie ſtronie powinien: y tákowe Stárostwá támże in inſtanti puścić ma: exceptis modernis poſſeſſoribus, ktorzy do żywotá Stárostwá oboie trzymáć máią. Sygmunt August w Piotrkowie 1562.

O dostoienstwách iuż podánych.

IŻ Dostoienstw y Vrzędow po Seymie bliſko przeßłym/ wedle stárego zwyczáiu przez nas podánych/ nie godźi sie nam brać/ y od tych/ ktorym są dáne/ oddálać y brać: bo by tákowe osob zácnych rußenie z mieſc imieniu ich przyniosło nieiákie żelżenie: y byłoby wnetrzney nienawiści y roſterku niemáłe zápálenie. A ták ná przyßłe czáſy gdy te mieſcá będą wákować/ wedle Státutow Krolestwá nászego będźiemy ie podáwáć. Sygmunt w Piotrk. 1538.

O społności Vrzędow Koronnych z Dygnitárstwy.

IŻ prośili Posłowie Ziemſcy: aby Márßałek y Podſkárbi Koronny przy Vrzędźiech swych Dygnitárstw nie trzymáli: ponieważ że z tychże Vrzędow swych/ y mieſce y wotum w Rádźie nászey máią/ y záwżdy mieć mogą/ á nie mogą záś dwoygá mieſcá w Rádźie záśiádáć. Ná ten czás żeſmy ty Vrzędy ná początku pánowánia nászego wespołek z Dostoienstwy záſtáli: y pámiec ieſt/ że y zá Nieboßczyká Krolá Sygmuntá Sygmunt August w Piotrko. 1565.

Oycá y inych Przodkow náßych / także też wespołek ty Vrzędy z Dygnitárstwámi bywały : tedy Possessory ich teraźnieyßе przy Dostoieństwách zostáwiamy. A wßákże iż zwłaßczá czásu pospolitego rußenia ná Woyne osobne przy osobie náßey Vrzędow Koronnych / á osobne też Dygnitárstw gdźie indźie ná swych mieścách powinowáctwo y spráwá być musi : przeto po ześciu teraźnieyßych possessorow / niemamy tych Vrzędow żadnemu Dygnitarzowi dáwáć.

Dygnitarze áby Vrzędu swego przestrzegali.

Ktorzy Dostoienstwá álbo Stárostwá máią ná ktorych mieścách / niech Vrzędom swym dosyć czynią.

Alexánder w Rádomiu 1505. List 119.

JEśli niektorzy Vrzędow / á zwłaßczá Stárostwá y inego dostoienstwá w Ziemiách w tych / ktore od ich máietności były daleko / per fauores dostáli : y prze niebytność ich wiele sie rzeczy niecudnych wzniecało / niebędąc kto powciągáć swey woley miłkosow y inych ludźi. Dla tego vstáwiamy / áby we wßystkich Krolestwá náßego Ziemiách y Powieciech Stárostowie / Vrzędnicy / y wßyscy ná dostoieństwie będący ná onych mieścách byli osiedli : y máią być vpomnieni przez Listy náße / áby dosyć czynili vrzędom swym. A ieśli trzy kroć vpomnieni nie będą dbáć / áby pilnowali vrzędow swych : vrzędy y dostoienstwa máią być iem záráz wźięte. A ták máią być nápomnieni / áby byli osiedli : ázeby częściey náwiedzáli mieścá / w ktorych dostoieństwá y vrzędy máią.

O Negligencyey Dignitariorum et Officialium, ktorzykolwiek są de corpore Regni.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

JEśli sie przez ty czáśy niemałe negligencye w Koronie y Páństwách náßych dźiały / od Dygnitarzow y Vrzędnikow Ziemskich : tedy zá rádą Pánow Rad náßych / á zá dobrowolnem do tego wßyßtkich / ktorzy tu ná tym Seymie præsentes byli pozwoleniem / wßyscy ci / ktorzy tu ná ten czás byli / á ktore nam Posłowie Ziemscy deferowali / sámi dobrowolnie bez pozwu y bez roku przed námi sie vsprawiedliwili : á ine / ktorzy ablentes byli

byli ná iny Syem spozywáć roskażemy: y przeciwko nim wedle práwá postępowáć będziemy. A takież też y potym przeciwko inym wszystkim tákiem: aby sie ná potym żadne negligencye nie działy/ y práwá á vstáwy Koronne w dobrym porzadku/ y dostateczney exequucyey były. Opátruiąc to iednák ná potym/żeby in sequelam nie szło: że sie tu teraz dobrowolnie bez pozwow wszelákich Dignitarij & Officiales præsentes, dla dobrego Rzeczypospolitey folguiąc czásom/y rzeczy vłacniáiąc vsprawiedliwiáli: y iáko to dobrowolnie teraz czynili/ ták to też y ná potym przy ich dobrey woley zostáwiamy. Ale zá deferowániem Posłow Ziemskich/y zá pozwániem nászym álbo Instygatorá nászego: tedy ná tymże Seymie/ná ktory pozwáni będą/ to vsprawiedliwienie/ wedle stárádawnego zwyczáiu y Praw przednieyszych nieodwłocznie vczynić będą powinni: y my tedy z nich sprawiedliwość vczyniemy. A co sie tycze / żeby imo Poselską instygácya wolno było káżdemu inemu priuatim instygowáć przeciwko niedbałym Dygnitarzom y Vrzędnikom: tedy też to záwżdy wolno będzie wedle Státutu.

O Stárostach ná Dzierżáwách Krolewskich.

STáwiamy/ iż ná wszelkie ine Stárostwá y Dzierżáwy nászе/ w ktorych Sądow nie mász/wolno nam będzie dáwáć Stárosty: chocby też w oney Ziemi nie mieli osiádłości: by tylko narodu Polskiego był Slachcicem. Tákowy będzie powinien mocą tego Státutu w Sądzie Ziemskim y Grodzkim / in articulis Castren oney Ziemie o káżdą krzywdę/komuszkolwiekby ią vczynił odpowiedáć: y postępek Prawny ma sie przeciwko niemu ściągáć/ iáko przeciwko nieosiádłemu: ieśliby osiádłości nigdzie nie miał. A ieśliby osiádłość w Koronie miał: tedy gdyby był w czym przesądzon w Ziemstwie/ tedy przezyski nie ná grunt sie ściągáć máią nasz / ále ná Stárościne osiádłość. Abowiem przezyskow ma być remisia do tey Ziemie y Powiátu/kędy ma osiádłość: á Pozwy máią być nań kładzione in residentia Tenutarij w Dworze álbo ná Zamku. Sygmunt August w Piotrkowi 1562.

Dostoienstw Krol vmnieyszáć/áni ich Dochodow nie ma.

PRzerzeczonych Dostoienstw ták Duchownych iáko Swieckich nie będziemy vmnieyszáć/ áni ich potłumiáć: áni ich dzier- 3 Przywileiu Jagello. List 50.

dzierżaw/czynßow álbo dochodow do nich należacych nie mamy brać/przez ſłußnego wywodu práwá.

Dostoieńſtwá y Vrzędy nie máią być áni przyczyniáne/áni vmnieyßáne.

Sygmunt August w Piotrko. 1550.

DOſtoieńſtw y Vrzędow nie mamy żadnym obyczáiem rozmnażáć/áni też vmnieyßáć: iedno ty/ktore ſą práwem opiſáne y poſtánowione.

Kſiąg Pierwßych Rozdziału Trzećiego Część Wtora/

O Woiewodach/ Káßtellaniech/Márßáłkách/Podskárbiech.

O Woiewodach.

O Woiewodzych Sędziách.

Kázimierz w Wiślicy. 1368. List 11.

WOiewodowie máią przeſtáwáć ná pewney liczbie ſwych Sędzi: y vſtáwiamy/áby wedle czáſow dawnych Woiewodá Sándomierſki ná iednym / tákże Woiewodá Krákowſki ná iednym Sędziem doſyć miał.

Kto nágáni ekazánie Woiewod álbo ich Komornikow/co ym dáć powinien.

Kázimierz wielki w Wiślicy. List 28.

BY kto nágáni ſkazánie Káßtellaná Krákowſkiego: tedy mu dáć ma kożuch Gronoſtáiowy:á Káßtellanom Sándomierſkiemu y Lubelſkiemu kożuchy Popielicze: A kożdemu Woiewodzie kożuchy Popielicze: Sędziom lepak Krákowſkiemu Sándomierſkiemu kożuchy Kunie: Podſędkom Liſie: Podkomorzym po ßeści Grzywien: Komornikom inych Dignitarzow po ßeści Skotow.

Woiewodá Woźne ſtáwić ma.

Ale

ALe to osobliwie obiáśniamy: iż Woźnych álbo służebnikow żaden postánawiać nie ma/ áni ich sądźić/ iedno Woiewodowie: y ciłż o vbicie álbo rány álbo o głowe ich winy wyciągáć/ y ich brać dostáteczną moc niechay máią. Kázimierz Wiślicy. 1368. List 32.

Woiewodowie ná Stárostwá niech nie będą stáwieni.

BYdź wszystkim spráwam osobne vrzędy są náznáczone: obiecuiemy w żadnych Ziemiách Krolestwá nászego Woiewodę álbo Káśtellaná ná Stárostwo nie wsádzáć: wyiąwszy Stárostę Krákowskiego. Kázimierz w Nieszowej iw Opokách 1454. List 92.

Tákiż Státut.

BYdź káżde Dygnitárstwo / ktemu y Vrzad Ziemski osobne powinowáctwo / podle pierwszych Státutow w sobie ma: zá pilnym żądániem Posłow Koronnych vstáwniemy/ przychylaiąc się do Státutow pierwey o tym wydánych: że żaden Woiewodá áni Káśtellan Stárosztá áni Vrzędnikiem Ziemskim być nie może w iednym Woiewodztwie: okromia Stárostwá/ á Woiewodztwá y Káśtellaniey Krákowskich: ktore podle dawnieyszych Státutow społu stáć może. Ale káżdy iny Vrzad Ziemski z Stárostwem też y z Krákowskim społu stáć nie może/ wyiąwszy teráznieyszego possessorá. Sygmunt August w Petrko. 1562.

Woiewodowie tego dogledáć máią: iákoby w miárách y w kupi ludźie nie byli obćiążeni: áżeby Sądy im przynależące były czásow opisánych sądzone.

SKárgam pospolitym wszystkich poddánych nászych chcąc koniec vczynić/ skázuiemy y władzą nászą roskázuiemy: aby Woiewodowie Vrzędu swego przestrzegáli około postánowienia Rzemieślnikow/ wedle Státutu stárego: y aby czynili dosyć inem rzeczam ná Vrzędy ich należącym/ stáráiąc się o pospolity pożytek y spráwiedliwość: żeby ludźie w miárách y w kupowániu rzeczy niebyli obciążeni: y aby Sądy przez niedbálstwá ich z szkodą pospolitey spráwiedliwości czásow powinnych niebyły zániedbáwáne. Ktorzy to Woiewodowie / iáko y ná iáką formę ma kto co robić/ y iáko drogo ktory Rzemieślnik ma ktorą robotę wypuścić od rąk / ossácowáć máią. A ieśli kto niezwy- Sygmunt w Krákow. 1510. List 9.

czáynym obyczáiem y forma zechce od Rzemieślniká co mieć: ono niech tak płáci/iáko z Rzemieślnikiem będzie mogł zmowić. A tá vstáwá nie tylko w naßych Miástách y Miásteczkách/ále też we wßyßtkich Duchownych y Swieckich ktoregokolwiek ßtanu y zawołánia ßa / ma być przez Woiewody ßtanowioná: á po poßtánowieniu tey przez Ráyce w Mieściech y w Miásteczkách ma być chowaná/y exequowaná. Ktorzy to Ráyce przeßtępniki tey Conßtitucyey będą káráć wina czternaście Grzywien: ktora Woiewodzie zápłácona być ma. A Woiewoda lepak Ráyce/ ktorzy tego Vrzędu ßobie zleconego zániedbáwáć będą/ilekroć wyßtąpią ma káráć ßtem grzywien: z ktorych dwie części do ßkárbu naßzego máią być dáne/ á trzecia część Woiewodzie dáiemy. A gdzie Woiewodá wyßtąpi / y vrzędu ßwego ktoregokolwiek zániedbá: obiecuiemy go káráć ßtem grzywien: ktore máią być do ßkárbu naßzego obrocone / ilekroć tego doznamy.

Woiewodowie cene rzeczom wedle ßprawiedliwości niech wkłádáią.

Káźimierz w Korczyn. 1447. Liß 88.

Iż niektorzy Kupcy w Mieściech y w Miásteczkách mießkáiący/ y Rzemieślnicy Slachte y przychodnie przez nieporządne przedawánie zwykli vciśkáć/ y nędzić: dla tego vßtáwiamy: aby Woiewodá kożdey Ziemie miał moc tákowe niepomierne przedawánia miárkowáć/ y ku dobremu rządu przywodzić/ y poßtánáwiáć.

Miárá / cená / y obyczay przedawánia rzeczy/ niech będzie poßtánowioná przez Woiewodę.

Tenże Krol w Nießowej 1454. Liß 95.

Chcemy / aby kożdy Woiewodá w ßwym Woiewodztwie miał moc w kożdych Mieściech/ Rzemieślnikom wßelkim/ y Kárczmarzom/pewna miárę y obyczay przedawánia rzeczy w ich Rzemieśle poßtánowić: aby obywátele naßzy y ich ludzie przedawániem niebyli vciśkáni. Co przerzeczony Woiewodá kożdego roku będzie powinien vczynić/ pod winą wielką Krolewßką: ktora zwykłá być brańá w kożdych Ziemiách z tych: ktorzy nie ßą poßłußni Mándatow.

Cená rzeczom y miáry niech będą poßtánowione/ á brácтwá niech nie będą.

Jan Olbr. w Piotrko. Liß 105.

Iáko Krol Władyßław Przodek naß na Seymie Wártßkim/ obaczywáiąc iż Rzemieślnicy w przedawániu rzeczy nießprá-

niespráwiedliwie sie záchowáli / ná to vczynił práwo osobne: tákże my wiedząc słusznie y zá dobrą rádą one vstáwe byc vchwaloną/ skazálismy: aby byłá pochwaloná/vmocnioná/ y pochwalamy ią y vmocniamy vstáwiáiąc: aby Woiewodowie w kożdey Ziemi swego Woiewodztwá/ wezwawszy do siebie Stárostow mieśc y Vrzednikow ktore będą mogli mieć / ná káżdy rok y pewnych dni ták zboża/iáko Sukien y inych rzeczy Ziemskich/ ktore ná tárgi przez Kmiecie bywáią wożone/ y ktore sie znáyduią w Krolestwie nászym/cene y miáry vkłádáli/ postánawiáli / miárkowáli / y czynili wedle stárádawnego zwyczáiu. To przy tym opátruiąc: áby przy miárách y przedawániu zdrády nie były dopuszczáne: y áby wedle onego Státutu Káźimierzowego bráctwá były skáżone. A iesliby Woiewodá álbo yni Woiewodowie nászy tám tego stárego y ninieyszego Státutu nászego exequucyey czynić zániecháli/ y w obaczywániu y postánowieniu tey ceny niedbáli y leniwi byli vznáni/ álbo z nich ktory táki był: tedy tákowy niedbáły Woiewodá zá wine tey niedbáłośći Jnochodniká nam dáć ma/ y będźie powinien tyle ilekroć niedbálstwá w przerzeczonych rzeczách dopuśći sie:y ma być tą winą przez nas y potomki násze karan.

Cená rzeczy przedáynych ná kstałt obcych ludźi niech będźie postánowioná.

ACzkolwiek o płácey y cenie rzeczy przedáynych iest dosyć nápisano y w nászych wyższych/y Przodkow nászych Przywileioch: wszákże iż sna prze niedbáłość nie bywa wykonywánie dekretu: dla tego My powtore y po trzecie skázuiemy y vstáwiamy: áby Woiewodowie w swych Woiewodztwách cene kupi/y inych przedáynych rzeczy postánawiáli: y niech sie dowiedzą zá prawdźiwemi świádectwy y dowody ceny rzeczy / iáko w postronnych Ziemiách/ skąd bywáią przywożone/ idą: y wedle tego niech postánowią vczyniwszy słuszny szácunk. A nieposłuszni y wzgardzáiący tákową vstáwe przez Woiewode vczynioną / niech będą karáni stráceniem rzeczy y kupi swych. Alexander w Rádomiu 1505. List 118.

Woiewodowie Vrzędy swe w vstáwiániu rzeczy przedáynych niech pilnie spráwuią / á zwłaszczá gdy iest potrzebá Woienna.

IZ Kupcy/Rzemieslnicy/y ini ktorzy rzeczámi ku vżywániu ludzkiemu potrzebnemi kupczą/ te rzeczy wedle woley swey Sygmunt 1523. List 28.

ſwey/y iako bacza potrzebe ludzka/ á zwłaſzcza pod wyprawą Woienną/niepobożnie ſtacowáć y przedáwáć zwykli/ z vciſkiem wielkim Slachty/y wſzyſtkiego ludu: przeto chcemy/ aby Woiewodowie ſwe Vrzedy w vſtáwianiu rzeczy przedáynych pilnie wedle ſtárego Státutu ſprawowali: ktorym Woiewodom Staroſtowie mieſc w ſprawowaniu ſwego Vrzedu niech nie przekazáia: ale raczey onym wſzyſtka pomocą ſwą niech pomagáią. A Woiewodowie ták cene rzeczom niech vkładáią: aby nie drożey były przedawáne po wyſtaniu wici: iedno iako przedtym przez Kupce y Rzemieſlniki przedawáne być zwykły.

O Vrzędzie y powinnośći Woiewodzey y Starośćiey.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

ITem roſkázuiemy Staroſtom náſzym y Woiewodom: aby około vſtaw Rzemieſlnikom robot ich / także też Kupcom kupi ich/ Vrzedom y powinnośći ſwey doſyć czynili/ pod winą w Státucie opiſáną.

Vſtáwá ná Wagi / y ná Miáry.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

DPátruiąc też to/ iż zá roznośćia Wagi y Miar wſzelákich w Koronie/ że w káżdym Woiewodztwie inákſze y rozne były/nierzadu ſie záwadzało: że Woiewodowie nie mogli tego vważyć/ aby vſtawy wſzelákich rzeczy ták były poſtánowione: żeby ták Slachtá/iáko y Kupcy/ y Rzemieſlnicy nie byli vciśnieni: dla czego ná tym Seymie roſkázaliſmy iuż po wſzyſtkiey Koronie poſtánowić iednoſtayną Wage/ począwſzy od lotá y ſkoycá. Iż trzydźieſći y dwá loty/á czterdźieſći y oſm ſkoycy máią miec ieden funt: á trzydźieſći y dwá funtow máią ważyć Kámien ieden: á piec Kámieni takowych máią ważyć ieden Centnar.

¶ A co ſie tycze Łokciow ná mierzenie wſzelákich towárow: tedy ma być po wſzyſtkiey Koronie łokiec ieden Koronny / wedle Krakowſkiey teráznieyſzey miáry.

¶ Korzec tenby też ſłuſznie po wſzyſtkiey Koronie iednáki być miał: á wſzákże ná ten czás to poſtánawiamy: aby tylko w kożdym Woiewodztwie/ á w Rusi y w Mázowſzu w káżdey Ziemi iednáki był: iáki ieſt w glownieyſzym Mieśćie onego Woiewodztwá/álbo Ziemie Ruſkiego y Mázoweckiego Woiewodztw.

¶ A wſzákże Spy y dáni iákimkolwiek przezwiſkiem miánowáne/wſzyſcy Poddáni Nam y Pánom ſwym y komu powinni/wedle ſtárádawney miáry y powinowáctwá oddáwáć beda. A ná Sey-

Seymikach Powiátowych przed Seymem bliſko przyßłym Koronnym ma ſie Rycerſtwo rozmowic: ieſliżeby iednáki po wßey Koronie Korzec/ y iákowyby być miał.

¶ Kwartá Picia wßelákiego iáko teráznieyßa Krákowſka/ po wßyſtkiey Koronie być ma: á czterzy Kwarty tákie máią czynic Gárniec: á Gárncy záś tákich w Bárylę dwádźieścia y czterzy.

¶ Beczká Piwá ma być wßędźie táka: ktora będźie miáłá w ſobie gárncy Piwá wyżßey omienionych śiedmdźieśiat y dwá.

¶ A ty wßyſtki miáry y wagi wyżßey opiſáne będą wymierne y cechowáne/ y oddáne Woiewodom: á Woiewodowie ſkoro po tym Seymie máią vczynic Conuokácyą Dygnitarzow y Vrzędow Stároſćich/ y Rády onego Woiewodztwá głownieyßego Miáſtá: ktorych będą moc doſtáć. A támże vſtáwę káżdy Woiewodá ma opowiedźieć y ty miáry/ y wagi ná Zamku Stároſtom: y do káżdego Miáſtá y Miáſteczká ſprawiedliwie pod ſwą cechą wymierzyć y oddáć: ktore w káżdym Mieśćie y w Miáſteczku ná Ratuſzu máią być chowáne. A tám przez Burmiſtrzá káżdemu / ktoby tego potrzebował / pod ich cechą wymierzone być máią ſprawiedliwie/ nie wyćiągáiąc nic od żadnego zá to. A po tym Woiewodowie ty wagi y miáry / ktore tu z Seymu wezmą ná Zamki głowne Stároſtom oddáć máią: á tákowych miar y wag áby wßędy pod winámi w Státućiech opiſánemi vżywano.

¶ A iżby temu wßyſtkiemu exequucyą ſie działá / tedy iuż teraz cżás náznáczámy: że ſie począć ma po wßyſtkiey Koronie od bliſko przyßłego Swiętá świętego Michałá.

Sukná Ziemſkie.

MY ſie też y w tym wielki nierząd y oßukiwánie dźieie: tedy vchwalamy/ y teráznieyßą Conſtytucyą poſtánawiámy: áby Sukná wßelákie Ziemſkie ináczey robione nie były/ iedno ná ßerz dwá łokćiá Koronne bez kráyki/ á w zdłuż łokći trzydźieśći. A ktoby ſie tego ważyć chćiał/ węższe álbo krotßе robić álbo przedáwáć: temu máią być brane ony Sukná przez woiewody álbo Podwoiewodze ich: ktorych połowicą do ſkárbu nászego/ á połowicą Woiewodźie ma przypádáć. A temu exequucyą ma być od świętego Michałá bliſko przyßłego. Sygmunt Auguſt w Piotrkowie 1565.

Powinowáctwo Woiewodze około vſtaw rzeczam.

CHcąc áby tym lepiey y rychley powinowáctwu ſwemu Woiewodowie Korony nászey/ około vſtaw y ceny rzeczam czyni- Sygmunt Auguſt támże.

czynili dosyć / zebrawszy z wiela przednieyszych Statutow teraznieysza Constitucya na wieczne czasy postanawiamy: aby wszyscy Woiewodowie Woiewodztwa swego vstawy y ceny rzeczam czynili przynamniey dwa kroc do roku wedle Constituciey Nieszowskiey/wezwawszy do siebie Starost mieszonych: na ktorych vstawy y ceny czynic beda: albo ich Podstarosciow / ktemu tez y Dygnitarzow y Vrzednikow Ziemskich: ktorych na ten czas snadnie dostać beda moc. A maia ty to vstawy y ceny czynic wszystkich Sukien/y inych rzeczy Ziemskich / kromia zboża: ktorekolwiek na targ przez kmiotki y ine poddane bywaia wożone/ y w Koronie naszey naydowane. A nie tylko vstawy rzeczam maia vczynić: ale tez y miary wymierzyć/ postanowic/y opowiedziec/wedle staradawnego zwyczaiu/ y vchwały ninieyszego Seymu. Ktemu tez maia vczynić vstawy y cene kupiam y rzeczam wszystkim przedaynym: ktore z cudzych stron bywaia przywożone. Dowiedziawszy sie prawdziwemi swiadectwy y dowody: iakie sa ceny y przedawania tych rzeczy w cudzych Ziemiach: wezwawszy tez ku temu do siebie Radziec/lawnikow y starszych Rzemieslnikow Miast onych: w ktorych ty vstawy czynic beda: aby tym lepiey obyczay/ forme/ y cene Rzemieslnikom rzeczy / ktore maia być czynione/ postanowic mogli: y tym pilniey przestrzegać/aby w tym nikt oszukan nie był. A iesliby tez kto inszym iakim nie zwyczaynym albo osobnym obyczaiem y forma rzeczy Rzemieslnice miec chciał: ty tak zapłaci/iako sie z Rzemieslnikiem bedzie mogł zgodzić y stargować. A ta vstawa przez Woiewody albo ich Podwoiewodze ma być czyniona przy Radzie na Ratuszu przednieyszego Miasta w Woiewodztwach ich: ktora publikowana y obwołana być ma przez Woznego w Miastach y w Miasteczkach naszych/y wszystkich poddanych naszych tak Duchownych iako y Swieckich Woiewodztwa ich: y maia być dane spisania vstaw y ceny tey wszystkim/ktorzyby iedno chcieli/ z Miasta onego glownieyszego: wedle ktorego we wszystkich Mieściech y Miasteczkach wszystko przedawano y czyniono przez Rzemieslniki być ma.

Przy Woiewodzie Rayce niech beda/y iego vstawy niech wypełniaią.

Sygmunt w Krako. 1507. List 4.

ABy Rayce Miast y ini Mieszczanie nie byli niedbali y nieposłuszni w wykonaniu vstaw albo szacunku rzeczy przedaynych vczynionych/ y ktore vczynione ieszcze być maia: vstawiamy/

wiamy / aby ciż Rayce z Mieszczany przy Woiewodach cene kupiam y rzeczam vstawiaiacych byli/y pomagali ie wykonywać / ilekroc bedzie potrzeba. A iesli tego pod iaką karwą nie vczynia: za kożda raza sto grzywien przepadna: z ktorych trzecia czesć Woiewodzie/a drugie dwie nam zachowamy.

Woiewodze vstawy/Starostowie niech iszczą.

Dygnitarze y Vrzednicy niech znaią swe Vrzedy: a iesli ktorym beda nieznaiome/od Krolewskiego Magestatu y Panow niech beda naucżeni: a one tak doma iako na woyne wedle powinnosći niech sprawuią: aby przez kogo w pożytkach swych obywatele nie byli oszukani: a żeby za nieporządkiem vciski od Rzemieslnikow y Kupcow nie byli obciażeni. Cokolwiek Woiewodowie z vrzedu swe postanowią/ a zwłaszcza w Mieściech: to Starostowie z vrzedu swego niech wygiszczaią / pod wina stracenia vrzedu. A iesliby w zastawie dzierżał Starostwo: tedy sto grzywien niech zapisanych pieniedzy straci / tylekroc ile bedzie doznana negligencya iego. Alexander 1503. Liſt 111.

O niedbałości Woiewodzey/ Podwoiewodzey/ y Mieszczan nadszącunkiem rzeczy przedanych.

Z Azwoleniem stanow Krolestwa naszego skazuiemy: aby w szacowaniu rzeczy w Mieściech y w Miasteczkach Woiewodowie postanowieni Statutowemu vrzedowi swemu dosyć czynili: a ktorzy do tego czasu byli niedbali/niech na potym tego nie czynią. Abowiem bedzie wolno kożdemu niedbalosc Woiewodzine nam deferować. A gdzieby za niewiadomoscia Woiewody przez niedbalosc Podwoiewodzego szacunk rzeczy przerzeczonych był opuszczon: Woiewodzie ma być Podwoiewodzego niedbalosc opowiedziana. Ale iesli Woiewoda widzac takowe niedbalstwo Vrzedu swego w słuszny porządek go nie wstawi/ y rzeczy szacować nie bedzie/cene słuszna ym postanawiaiąc: tedy pozwany z vrzedu iako na zawitem roku sto grzywien pieniedzy bedzie powinien zapłacić: z ktorych połowica do Skarbu naszego/a druga połowica temu / ktory o to bedzie czynił/ być ma. A gdzie tey vstawie Woiewodzey Mieszczanie albo w Miasteczkach ktorzykolwiek przeciwiliby sie / wiecey wyciągaiąc od kupuiącego: tedy pozwani o te krzywde/ iesli beda Mieszczanie Miast naszych/ do Woiewody onego miesca albo Podwoiewodzego/ wine czternaście grzywien niech zapłaca / y one przepadna: ieslize bedzie to na nich przez powodowa strone przewiedziano. A iesli Duchownych Panow y Swieckich y Slachty Sygmunt w Piotrko. 1538.

poddáni będą/ do ich Pánow álbo Vrzednikow pozwáni/ á doświadczeni w tey mierze być winni: máią być skazáni winie czternaście grzywien/ tylekroc ileby w nieposłuszeństwie przerzeczonym przekonáni byli. A iesli Woiewodá mieśca onego ná skárge tákową spráwiedliwośći vczynić z Mieszczány zániedba: pozwány z vrzedu iego o wine sto grzywien obyczáiem przerzeczonym niech zápłáci. A Pánowie Duchowni y Swieccy w tákowey rzeczy spráwiedliwośći vczynić zániedbawáiący / pozwáni o nie vczynienie spráwiedliwośći do Sądu Ziemskiego/ iáko ná záwitym roku winą czternaście grzywien pieniedzy niech będą karáni: ktorey połowicá Sądowi/ á druga połowicá stronie instyguiącey przyść ma.

Woiewodzych vstaw przestępcy/ y ich nie exequuiący/ iáko máią być karáni.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

A Ktoby wiec Vstáwy ty przez Woiewody násze postánowione przestępowáć chciał/ álbo ich nie trzymał: tedy táki káżdy peremptorie pozwan być ma przez Woźnego álbo Podwoyskiego sługę práwnego Woytowskiego przed Burmistrzá Miástá / álbo Miásteczká onego: w ktorymby ten człowiek był/ vstáwam Woiewodzym álbo ich Podwoiewodzych nie dosyć czyniący/ álbo ony przestępuiący: ktory Burmistrz bez wszelákich odwłok przestępniká onego winą czternaśćią grzywien káráć ma: Ktorey winy połowicá Woiewodźie / á połowicá stronie instyguiącey przyść ma: á temu záś/ ktoryby przał á nie byłyby nań świádectwá dostáteczne/ przyśięgá cielesna skazáná być ma. A Burmistrzowi miast y miásteczek nászych/ ktorzyby w vrzedźie á w powinowáctwie swym około vczynienia spráwiedliwośći niedbáli byli: tedy przez Woiewody álbo ich Podwoiewodze záwitym Rokiem ná Ratusz przednieyszego Miástá pozwáni być máią: y winą stá grzywien pieniedzy liczby Polskiey karáni tylekroć / ileby niedbáli w vrzedźie swym náleźieni byli: ktorey winy dwie częśći skárbowi nászemu/ á trzecia Woiewodźie być ma/ zostáwuiąc iednák appellacyą do Nas z Miast y Miásteczek nászych stronie: ktoraby sie vkrzywdzoną być rozumiáłá. A iesliżeby appellacya nie byłá vczynioná: ma być z tákiem káżdym Burmistrzem odesłano dla Exequucyey / do Stárosty należnego: ktory Exequucyą Dekretu przerzeczonego pod winą stá grzywien tákowychże pieniedzy/ iáko wyższey vczynić będźie powinien. A iesliżeby też Burmistrz był Duchownego álbo Swieckiego ktorego poddánego nászego: tedy przed iego Páná álbo Vrzedniká ma być pozywan: y winnym będąc / ma być we czternaśćie grzywien przekazan

kazan tylekroć/ ileby nie dosyc czynił Vrzędowi swemu: ktorey winy tedy iego Panu połowicą/ á połowicą stronie instyguiacey iść ma. Gdzieby też wiec Woiewodá miescá ktorego ná skárge czyie sprawiedliwości w Mieściech y Miasteczkách nászych z Burmistrzá vczynić niechciał/ á byłby z Vrzędu pozwány/ y w kaużieby vpadł: sto grzywien tymże sposobem przepadnie. A Pánowie też zás tak Duchowni iáko y Swieccy / w takieyże sprawie sprawiedliwośc czynic omieszkiwaiący/ o nie vczynienie sprawiedliwości do Ziemstwá pozwáni peremptorie wina czternaśćia grzywien pieniędzy karáni być máią/ y káżdy z nich osobna/ salua appellatione vel motione ad nos: ktorey winy połowicą Sądowi á połowicą stronie powodowey być ma.

¶ A co sie tycże Ruskiego y Mázowieckiego Woiewodztw/ iż są Woiewodztwá niemałe: tedy chcemy/ aby Woiewodá tymże porządkiem w kożdey Ziemi Woiewodztwá swego wszystko to/ co iest wyższey omieniono/ czynił y czynić był powinien.

O Káśztellaniech.

Káśztellánścy Sędźiowie o głowę sądźić máią.

USTawiamy/ aby o kożdą głowę Sędźiowie Káśztellánscy kożdy w swey Káśztellániey sądźić y vznawáć miał moc. Kázimierz wielki w Wiślicy 1368. List 11.

Káśztellanom mieścá náznáczone ku sądzeniu.

IZ częstokroć ći/ ktorzy sądźic władzą máią/ sprzygody y wedle woley swey zwykli ku sądzeniu obieráć sobie mieyscá gdźiekolwiek niezámierne: á tak aby kożdy ná zámierzonych mieścách przestáwał/ vstáwiamy: aby Krákowski Káśztellan ná trzech tylko mieścách/ to iest w Krákowie/ w Andrzeiowie/ w Wieliczce był y będźie powinien sądy swe odprawowáć: á gdźieby inaczey czynił: tedy iáko nie od własnego Sędźiego/ cokolwiek vczyni álbo osądźi/ ono żadney mocy być nie ma. Co też y o Káśztellanie Sándomierskim/ y o inych vstáwiamy. Kázimierz w Wiślicy 1368. List 12.

Káśztellanowie/ Sędźiowie/ Podsędkowie/ przez powodowey stroný/ nie máią skázowáć/ áni pozwow dáwáć.

Káźimierz w Wiślicy 1368. Liſt 14.

ZAkázuiemy Káſztellanom y wſzyſtkim Sędźiom y Podſędkom: áby ná potym przez pewnego Áktorá/y rzeczy wyrázoney nie ſkázowali/ani pozwow iákichkolwiek dawali.

Káſztellani o śmierći z przygody przypádkey/ y o niepewne mężoboyſtwo czynić niemáią.

Káźimierz w Wiśliey 1368. Liſt 22.

JEſli z przygody y nád mnimánie kto vmrze/ iáko ieſli z drzewá ſpádnie/álbo vtonie: vſtáwiamy/ iż o tákowego człowieká/ták zchodzącego z świátá niema być żadne pytánie zruſzáne. Tákże gdy niewiedźieć kto drugiego zábił/ Vrzad o głowę żadnego winić nie ma: ále krewni máią ſie dowiádowáć y obwinić. Á gdy też niewiedźieć kto vczynił mężoboyſtwo: ſkázuiemy/ iż Káſztellan o tym nie ma inquirowáć: ále krewni y bliżſzy winnego ſzukáiąc/ o te rzeczy ieſli będą moc/ czynić będą/ wedle zwyczáiu práwá.

Kto nágáni ſkázánie Káſztellánſkie álbo ich Komornikow/co kożdemu z nich záplácić ma.

Káźimeerz w Wiślicy 1368. Liſt 28.

GDy kto nágáni ſkázánie Káſztellaná Krákowſkiego/ ma mu dáć kożuch Gronoſtáiowy: á Káſztellanowi Sándomierſkiemu y Lubelſkiemu kożuch Popieliczy: kożdemu Woiewodźie kożuchy tákże Popielicze: Sędźiemu Krákowſkiemu y Sándomierſkiemu/ kożuchy Kunie: Podſędkom/ Liśie: Podkomorzym/ po ſześći grzywien: á Komornikom ich/y wſzyſtkim inym Komornikom Przełożonych náſzych po ſześći Skotow/ to ieſt po dwánáśćie groſzy: Sędźiom Káſztellánſkim po puł grzywny: kożdemu Piſárzowi Ziemſkiemu kożuchy Liśie: inſzym Káſztellanom y Sędźiom (wyiąwſzy Krákowſkiego/Sándomierſkiego/y Lubelſkiego) po ſześći ſkotow grzywien/ przez wſzelkiego ſporu/ y pierwey niżliby przypuſzczon był ku ſłuchániu/dáć y doſyć vczynić będźie powinien.

Kto nágáni ſkáźni Káſztellánſkie y Sędźiow iego.

Káźimierz w Wiślicy 1368. Liſt 32.

KTo nágáni ſkázánie Podſędkowo/ nie ma być ſłuchan: áż mu pierwey náznáczy trzy wierdunki/ álbo ſkorgi Liśie: ktore temu Podſędkowi máią ſie doſtáć: ieſli dowiedźie/że ſprá wiedliwie ſkázał. A coſmy o Sędźiem powiedźieli/to też ma być rozumiano y o Káſztellanie. Jeſli Sędźiom Káſztellánſkim zá rzuci kto fáłſzywe ſkázánie/ nie będźie powinien być ſłuchan: á

y

ym ſkory Bárankowe beda dáne: ktore máia ſobie zátrzymáć/ ieſli pokaża Sad ſwoy byc ſprawiedliwy.

Káſztellani y ini Dignitarze ná Stároſtwá niemáią być bráni.

Kázimierz w Wiślicy Liſt 92.

BYż kożdy Vrzad ku ſwym ſprawam własnym ieſt náznáczony: obiecuiemy/iż w żadnych Ziemiach Krolestwá náſzego Woiewode álbo Káſztellaná ná Stároſtwo nie przełożymy/ iedno wyiawſzy Staroſte Krákowſkiego.

Káſztellánski vrzad ná Woynie.

Sygmunt w Bydgoſzczy 1510. Liſt 9.

IZ zá iákimſi złym zwyczáiem Slachtá nieporzadnie czáſu poſpolitego ruſzenia ciagnełá/nieprzeſtrzegáiac ſtárádawnych vſtaw: przeto przy ſtárym Státucie ſtoiac ſkázuiemy: aby Káſztellani Powiáty ſwe ná miesce przez Wici przez nas náznáczone/ ludźiom ſzkody nieczyniac wiedli. A tym władza dáiemy káráć wyſtepne/ y ktorzy vpornie ſzkody ludźiom czynią/nie chowáiac poſtánowienia w kupowániu żywnoſci. A ieſliby Káſztellanowie vrzedu ſwego wypełniáć zániedbali / áni w ciagnieniu ſzkod nie zábraniáli:tedy beda powinni ſzkody zápłácić tym/ ktorzy ie cierpią:ieſliby nam winnych niewydáli:á nam záśie zá ſwe niedbalſtwo czternaśćie grziwien przepadną. Woiewodowie lepáż z Káſztellany beda ſzykowáć Powiáty: y ku wiedzieniu Káſztellanom ony rozdźielą y porucżą/ á zwłaſzczá w Wielkiey Polſzce: gdźie nic tákowego przed tym nie znáyduie ſie być poſtánowiono. A gdy Káſztellan bedźie ſie ruſzał ná Woyne: áby z nim wſzyſcy ciagneli/ ma Káſztellan ſwemu Woyſku miesce náznáczyc: y ná miescu ku tey ſprawie ſtuſznym namiot ſwoy rozbić: y czterzy dni ná onym miescu zmieſzkáć: á potym ciagnąc przez ludzkiey krzywdy / wſzyſtkie żywnoſci iáko Státutem ieſt obwárowano płácić. A gdy ná miesce ná Wiciach náznáczone przyciagnie/ tám Woiewodźie ſwemu Powiát/ ktory wiodł/ odda.

Do tegoż podobna vſtáwá.

Sygmunt w Bydgoſzczy 1520. Liſt 25.

SLáchtá z Powiátow z ſwemi Káſztellany ná miesce poſpolitey woynie náznáczone niech ciagnie: á Káſztellan w ciagnieniu ſprawiedliwoſć z Slachty czynić ma/tym ktorzy ſie ná nie ſkárżą o ſzkody y o krzywdy: á niepoſtuſzne nam y Potomkom náſzym bedzie odnosić: co ieſli nie vczyni / ſam ſzkody płácić bedźie. A gdyby Káſztellan dla choroby álbo dla iney

przyczyny ciągnąć niemogł: tedy ná mieśce swe godnego inego Sláchćicá náznáczy / ku wypełnieniu przerzeczonych rzeczy.

Vłożenie ceny rzeczam ku żywnośći należączym.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 29. 30.

ABy ruszenie ná Woynę porządne ná potym było/y ku obronie á nie ku skáźie obracáło sie / przychyláiąc sie ku stárádawney ordynacyey y Státutowi vstáwiamy/ y ten porządek czyniemy: áby Kasztellan gdy będźie miał ná Woienną wypráwę z Sláchtą Powiátow swych ćiągnąć/czterzy á namniey trzy dni ná mieścu ku zćiągnieniu náznáczonym w Powiecie swym czekał. A ktorzy z Sláchty ná on dźień nie sciągną sie/ álbo z nim vstáwicznie nie będą ćiągneli / á sámi przez Kásztellaná swego ciągnąc szkody iákie czynili: tedy we dwoie tym/ ktorym szkodá iest vczynioná / płácić máią y powinni będą. A tenże Kásztellan z Powiátem swym ćiągnąc stánia álbo odpoczywánia swe z Sláchtą czynić będźie nie we Wśiách / áni w Miásteczkách/ále blisko nich/wedle Státutu Koronnego. A iesliby Kmiećie álbo chłopi żywnośći y inych potrzeb do Woyská niechćieli wieść: tedy sam Kásztellan do bliskiey Wśi sługi swe/ álbo ktorekolwiek Sláchćice dobre ludźie posłáć ma: ktorzy potrzeby wszystkim tym / ktorzy po nie poiádą/ rozdáwáć będą / o to sie stáráiąc: áby gotowemi pieniądzmi płácono/obyczáiem y porządkiem niżey nápisánym. To iest/śiáná ile może iednym koniem zánieść álbo záwieść/zá ieden grosz: á co dwiemá końmi przywieźie álbo przynieśie/zá dwá groszá: co czterzmi/zá czterzy grosze. Kopá żytá zá trzy grosze: korzec owsá / zá grosz: kopá owsá/ zá dwá groszá: Woł zá pułgrzywny: Iáłowicá zá szesnaśćie groszy: Wieprz zá wiárdunk: Skop álbo Báran zá trzy grosze: Gęśi / Kury / Kurczętá/ iáko w stárym Státućie iest opisano/ ták máią być płácone.

Podobna temu Vstáwá.

Sygmunt w Kráko. 1532.

OKoło Służebnych pieniężnych / y o Sláchćie ná służbę Woienną ciągnącey / álbo z Woyny sie wrácáiący/ Hetman Koronny y Woiewodowie álbo Kásztellani mieśc onych máią tego dogledáć y nie omieszkáwáć: áby sie poddánym Duchownym y Swieckim iákie szkody y gwałty/ nád práwá Koronne y Przywileie nie dźiały: á gdyby sie sstáły/ áby ku zápłáceniu y dosyć vczynieniu szkod y krzywd ći/ ktorzy ie czynią/byli przymuszeni. A gdy Zołnierze naiemni z służby/ábo tákże Sláchtá z ruszenia Woiennego do domu wrácáiąc sie/álbo wroćiwszy sie

wßy ſie/albo też domá mießkáiąc komu ßkodę vczynili: my z tákowych ſprawiedliwośc czynić obiecuiemy kożdemu/albo Vrzędnicy náßy czynić będą/wedle Státutow Krolestwá náßego.

O Márßałkach.

Márßałkoſtwo/Kánclerſtwo/Podkánclerſtwo/ nierożdźielne ma być z kożdey Ziemie ludźiom dawano.

Kázimierz trzeći w Nieſowej jw Opokách 1454. List 93.

OBiecuiemy Kánclerſtwo/Podkánclerſtwo/Márßałkoſtwo/y ine Vrzędy Dworſkie rozdawáć nierożdźielnie ludźiom godnym/choć z Wielkiey Polſki choć z Máley Polſki.

O Vrzędźie Márßałká Koronnego y Nadwornego.

Alexánder w Piotrko. 1504. List 112.

RZędy Koronne y Dworſkie/zwłaßcźá Márßałkow były do tegó cżáſu trzymáne z zwyczáiu iákiegoś. Aczkolwiek kożdy z nich wie ſwoie powinność y práca: wßákże dla tego/iż dwá Vrzędnicy w iednych ſprawách obieráią ſie: cześćia też iż nie było opiſano/czego kożdy z nich pilnowáć miał: á ztąd przydawały ſie obledliwości y omießkánia w tych rzeczách/ktore im przynależało opátrowáć y czynić: y tákże miedzy nimi niezgody bywały. Dla tego zá ſłußna przyczyna ma być to opátrzono: iż Vrzęd Márßałká Koronnego y Márßałká Nadwornego/chociaby obádwá álbo ieden z nich był ná Dworze/ma być Sprawcą y Miſtrzem wßyſtkich dworſkich Ceremoniy: to ieſt zwyczáiow y Dworzan: ktorych oboygá ten będzie Vrzęd/popiſowáć Dworzány/ im płácić/Regeſtrá chowáć/y wiedzieć ktorzy ſą pilni ktorzy niedbáli/y ktorzy dobrzy ktorzy zli: niepoſłußnych nie dopußczáć ná Dworze chowáć: ále nápominác/aby tákowi od ſłużby Dworſkiey byli odkázáni. Gośćie y Rády Koronne máią przymowáć/y tego ſtrzedz: aby kożdemu powinna cześć z ſtrony Mágeſtatu Krolá Jego M. wedle zaſługi oſoby była wyrządzaná: y tákże złe przykłády álbo wyſtępki máią miárkowáć/álbo odpędzáć/álbo popráwowáć karániem/wedle vczynku dopußczonego: ábo wßyſtki rzeczy máią poſtánawiáć/przegládáć/ y ordynowáć ták ná Dworze/w dworzech/w domiech/komo-

rách abo pokoiách y v stołow Krolewskich: iáko też w inych Vrzędziech y Vrzędnikoch/ku Rycerskim pocztom Krolá Jeg M. przynależacych: ná co iest mu daná zupełna moc vstáwiác/ odmieniác/y wszystko z lepszym porzadkiem czynic/ zá zezwoleniem y władzą Krolá Jego M. Aczkolwiek Márszałek Koronny te władzą zwykł miec/ iż gdy on ná Dworze będzie/ ná ten czás Márszałek Nadworny w żadne rządy Vrzędowi swemu przynależące nie zwykł sie wdáwác: wszákże iż Márszałek Koronny częstokroc zwykł nie bywác przy dworze: aby tedy w niebytności iego wiedział y vmiał Márszałek Nadworny odpráwowác to/co dobrym porzadkiem przez Márszałká Koronnego było odpráwowano ná dworze: vstáwiamy/ iż ty vrzędy z powinności vrzędu niech będą zobopolne y nie rozne tym sposobem: Jż ilekroć Márszałek Koronny będzie ná Dworze/ záwżdy ku kożdey spráwie vrzędu swego ma wezwác Márszałká Nadworne go: zá iego wiádomością wszystko czyniąc/ co Márszałkowemu vrzędowi przynależy. A gdy od Dworu odiechác ma/ odda Regestrá y spráwę vrzędu Márszałkowi Nadwornemu. W ktorym Márszałku Koronnym niech będzie naywyższa władza/ku wszystkim rzeczam wyższey napisánym. A gdy iego nie będzie ná Dworze: w osobie mnieyszego Márszałká niechay táż będzie władza/ á nie mnieysza: ktorą Koronny Márszałek ná Dworze osoba swą będąc zwykł miec. Ktoremu Márszałkowi gdy spráwuie vrzad Dworski/ y iest ná nim osoba swa/ iest przysądzone bránie Targowego/ y władza vkładác ceny rzeczom: ktore ná potrzebę Dworstwa bywáią przywiezione. A tákowe Targowe brác ma pomierniey/ niż zwykł czynic/ y nie ináczey: iedno iáko Prawem pospolitym y zwyczáiem w Mieściech y w Miásteczkách onych/ do ktorych będzie przyieżdżano/ zwykło być brano. A wszákże o Targowym polnym/ tedy tá moc niech będzie záchowaná do Hetmáná wielkiego: aby zá spolna rádą zapłátą rzeczy była dawaná. A bądź domá bądź gdźie indźie Jeg Krolewska M. osoba swa będzie: tedy cokolwiek Márszałek álbo Hetman ku płáceniu rzeczy/ y ku pospolitemu postánowieniu chowác postánowi: tákowa vstáwę przez obwołánie Woźnego ma opowiedźiec. A ieśliby Márszałek w płáceniu rzeczy y Targowey z miáry występował: niechay máia moc Rády ná Dworze będące to miárkowác/ y iemu roskázowác: ktorym ieśli Márszałek nie będzie posłuszen: tedy iáko niepostuszny do władzy y mocy Seymu walnego/ ktory bliśko będzie/ niech będzie odniesion y oskárżon.

O pod-

O Podskárbiem Koronnym y Nadwornym.

Skárby niech Krol zbiera / áby mogł być przećiwko Rzeczypospolitey szczodrobliwy.

ACz z powinnośći Krolewskiey szczodrobliwośći ku wszytkich poddánych pożytku y rozmnożeniu oko opátrowánia mielibyśmy mieć: wszákże wietsze stáránie około rozmnożenia Skárbow y Prowentow Krolestwá nászego mieć nam przynależy: ábyśmy z nich Krolestwá y Poddánych nászych pożytki mogli opátrowáć. Kázimierz trzeći. List 76.

O Vrzędźie Podskárbiow Koronnych y Nadwornych.

STáremi Krolestwá nászego vstáwámi wwiedźiono iest słusznie y potrzebnie: áby záwżdy był Podskárbi Koronny y Podskárbi Nadworny: iákoż do tego czásu zwykło to być. Ale iż nie było żadna vstáwa rozrządzono / coby ktoremu należáło z vrzędu ich: dla tego vstáwiono iest: iż Podskárbi Koronny iáko Korony y Skárby Krolestwá / ktore rzeczy miedzy nawietszymi są nawyższe / chowa: ták też niechay ná sobie Páná Rádnego osobe niesie. Też sam Podskárbi z swey iáko vprzywileiowáney władzey będźie czynił wypráwy / przepowiádánia / ráchunki ludźi służebnych / Dworzan / y wszystkich: ktorym względem z służby álbo od Rzeczypospoli. álbo od Mágestatu Krolewskiego będźie co winno. Jeszcze Podskárbi Koronny ma być iednym Sprawcą Monet / ktore zá czásem máią być bite: ktory dosyć y názbyt iest obdárzon czynszámi Zupnemi. Sam też ma mieć pilność wszystke około Monety: y niechay ma Probierze / y swoie Mińcarze / ktorzy bić będą: á on niech iem płáći: y iemu niech będźie płácono po czterzy grzywny ná tydźień: ktora płaca z tego pułzłotego / ktore przyrasta w biciu / niech bierze: y z tegoż pułzłotego inym robotnikom w Mińcy / y wszystki potrzeby do Minice należące będźie płáćił / y skupował. A cokolwiek z tego pułzłotego zbędźie / záplaćiwszy mytá y nakłády ná bićie Monety: to niech ku Krolewskiemu Mágestatu y Rzeczypospolitey pożytku sie obroći. A ná Dworze Nadworny Podskárbi / iáko skárbow Dworskich Sekretarz / niech będźie człowiek dobry / skromny / y rozumny: ktory przez Krolá Jego M. będźie vstáwion y Alexánder Krol. List 114.

trzy-

trzyman: áni nigdy od Dworu nie ma być oddalon. Ktory to w niebytności Podskárbiego Koronnego wszystki pieniądze dochodow Krolewskich/ y ine skadkolwiek do Mágestatu Krolewskiego dáne/do Skárbu będźie brał: y onemi zá rádá Vrzednikow y Rad Nadwornych będźie szafował/zá roskazániem Krolá Jego M. y wszystkie ine rzeczy będźie czynił z Dworzány y z naiemnemi Zolnierzmi: ktore Podskárbiemu Koronnemu przynależą. A wszákże gdy Podskárbi Koronny obliczńie będźie: Podskárbi Dworny nic tych rzeczy sprawowáć nie będźie: ktore należą ná Podskárbiego Koronnego: ále z wiádomością y rádą Podskárbiego Koronnego będźie rozrządzał/ y czynił to: ná co iest powinien. Ale niechay będźie przysiegły/ y sposobny do czynienia liczby pospolitey/ziemskiey/y Krolewskiey osobliwey/ ták iákoby przy wszystkich liczbach bądź w niebytności Podskárbiego Koronnego/bądź też przy bytności iego bywał/y onych Regestrá chował: y Szafárze pożyteczne vstáwiał/ á niepożyteczne káził/ y z niemi liczbe czynił: żeby Krol Jeg M. y kożdy mogł porozumieć: iż pilnie czynił pilność w tym: aby pieniądze Krolewskie proznie/ niewiernie/ y vtrátnie/ nie były szafowáne.

O chowániu y szafowániu pieniędzy Krolewskich

Sygmunt w Krako. 1507. List 3.

Z ty rzeczy/ ktore od wszystkich dla pospolitego pożytku bywáią znoszone/ godzi sie ieśli ich co/ odprawiwszy zá czásem przypadáiące potrzeby zostánie/ dla przyszłych potrzeb pilnie chowáć: vstáwiamy/ áby cokolwiek przyda sie pospolitych pieniędzy do skárbu włożyć/ to było w mocy y ná woli nászey y Potomkow nászych tak szafowáć: iáko pożytek y potrzeba Krolestwá potrzebowáć będźie/ vżywáiąc w tym rády Pánow Radnych/ ktorzy ná ten czás snámi álbo z Potomki nászymi beda: y rádząc sie Pánow oney Ziemie/w ktorey słuszny przyda sie czás opátrzenia pożytku pospolitego vczynic. A cokolwiek/ opátrzywszy potrzeby pospolite/ zbędźie: skázuiemy/ áby wiernie w skárbie było chowano: z ktorego ieśliby kto wziął/ vchwycił/ álbo ktorymkolwiek sposobem ná potrzeby własne obrocił/ á zwłaszczá gdy ieszcze Krolá nie obiorą: niech będźie osądzon/ iż iest zdrády/y skrádzienia Rzeczypospolitey winien.

O Podskárbim.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

PODskárbi Koronny będźie powinein/ skoro po śmierci ktorey osoby ex nunc bona Regia posidentis, one dobrá opátrzyć: á komukolwiek od nas ku dzierżeniu beda poruczone/ áby

aby od niego tak liczbe przyymował/ á nie inaczey: iedno iako z ktorego imienia przez Inwentarze teraznieyszych Rewizorow okazano bedzie. A ieśliż my Possessorowi ktoremu dobr swych laske iaka vczynić chciec bedziemy: tedy to z swych trzech czesci vczynić bedziemy mogli. Ale iżby ta czwarta czesć/ ktora na obrone pospolita iść ma/ zawżdy spelna dochodziła: tego Podskarbi pilen byc ma.

¶ Item/Podskarbi na Seymie kazdym walnym przed Radami y Posły Ziemskiemi liczbe czynić bedzie powinien.

O viszczeniu Podskarbiego.

TAKże vstawiamy: że Podskarbi kazdy Koronney tey czwartey czesci nie ma obracać/ iedno na sluzebne Obrony potoczney: y ma sie przy liczbie w tym na kozdy rok Rzeczypospolitey vsprawiedliwić/ pod wina priuationis Officij, na kozdym Seymie walnym przed Pany Radami/ á przy Poslech totiens quotiens byłaby na wieczne czasy potrzeba. A quitty naszemi albo czyiemi inszemi nie ma sie bronić: chyba ktoreby były na Sluzebne obrony potoczney obrocone. O co Postom instygować bedzie wolno. Sygmunt August w Piotrko. 1562.

Skarb Koronny.

PIlna á potrzebna nam sie rzecz zdała aby Skarb Koronny był rzadnie oddawan Podskarbiemu. Przetoż gdy kolwiek Podskarbstwo komu damy: tedy zaraz deputować bedziemy czterzech z Rady Koronney/ dwu z Wielkiey á dwu z Maley Polski/ ex maioribus Conſiliarijs: ktorzy z Regestru oddać wszystko w skarbie Podskarbiemu maią/ tak Korony iako y ine wszystki rzeczy do Skarbu nalezace: tez y wszystkie Przywileie/y listy Koronne. A wszystko porzadnie sprawiwszy y spisawszy/ieden Regestr nam oddać maią/drugi przy sobie miec/ trzeci Podskarbiemu dać. Sygmunt August w Warsá. 1563.

Podskarbiego Vrzad w odbieránnu y w szaffowánnu czwartey cześci/ z Dochodow Krolá Jego M. dla obrony Korony prze iego Krolewską M. postąpioney.

Za ra-

Sygmunt August w Lublinie. 1569.

NA rádá y zezwoleniem Pánow Rad/ y Posłow Ziemskich Koronnych/ dla postánowienia y opátrzenia Skárbu pospolitego Rzeczypospolitey/ ktory sie zá czásem założyc będzie mogł/ ná co y czwarta część przez nas iest oddaná/ ten porządek y opátrzenie obyczáiem niżey pisánym stáwiemy.

¶ A naprzod wáruiąc to/ áby wszystki Prowenty Stołu nászego Krolewskiego/ ná wszelákim mieścu będące Państw Korony Polskiey/ z ktorych czwarta część iest oddzielona/ do Skárbu nászego á do rąk Podskárbiego były oddawáne: ktoremi on szafować będzie według roskázánia nászego.

¶ Po każdego Stárosty/ Dzierżawce/ Celniká/ Mytniká/ Zupniká śmierci/ Pan Podskárbi Koronny/ zá roskázániem nászym postáć ma dlá vczynienia Inwentarzá/ y dla opátrzenia Prowentow/ áż my wákancya te komu oddamy: y pilnowáć tego/ áby czwarta część nie zginelá Rzeczypospolitey: alioquin de suo to nágrodzić będzie powinien Pan Podskárbi/ & sub priuatione officij.

¶ Odbieráć to wszystko Pan Podskárbi Koronny z Deputaty ma ták/ iáko sie iuż po ty dwá Seymy záczęło.

¶ Kwittowáć każdeg̃ pod swą Pieczęcią Skárbną Pan Podskárbi ma z podpisem Deputatow/ á nie náczey.

¶ Ná mieśce y czás opisány Pan Podskárbi Koronny y Deputaci ziáchać sie máią/ sub pœna similis Salarij: y mieszkáć tám trzy Niedźiele spełná dla odbieránia tych Prowentow.

¶ Ktoby nie dał tych Dochodow ná czás y mieśce opisáne: tedy Pan Podskárbi z Deputaty máią nam záraz deferowáć wszystki. A my ná wwiązánie Dzierżaw onych/ z ktorych Prowent nie iest wydan/ tákże ná odiecie Zup/ Cel/ Myt/ y inych wszystkich in genere nullis exceptis Dochodow/ z ktorychby czwartey części nie oddano/ poślemy: y przedsie o nie wydánie czwartey części/ ktora oddáć będzie powinien de bonis hæreditarijs powziemy/ iáko Constitucya obmawia/ ná Syem walny.

¶ Opátrzenie álbo Salarium Páná Podskárbiego to ma być:

Pánu Podskárbiemu z tego Skárbu pospolitego
Tysiąc złotych.

Ksiąg Pierwßych Rozdźiału Trzećiego Część Trzećia/

O Káńclerzoch/ Podkáńclerzoch/ y Stárostách Koronnych.

Káńclerstwo/Podkánclerstwo/ Márßálkostwo/ ták ludźiom z Wielkiey Polski iáko z Máley może być dawano.

KAnclerstwo / Podkánclerstwo / Márßálkostwo / y ine Vrzędy Dworskie będźiem rozdáwáć ludźiom godnym: chociáy będą z Wielkiey Polski / chocia też z Ziemie Krákowskiey/ to iest z Máley Polski. Káźimierz trzeći 1450. List 93.

Káńclerze y Podkánclerze do wßystkich dostoieństw ták Duchownych iáko Swieckich maią być pierwßymi.

KAnclerze y Podkánclerze będą pierwßymi expektánty Arcybiskupstw/Biskupstw/Prełátur/y inych Dostoieństw y Beneficiy: iáko sie ktore otworzą. Alexánder w Piotrko. 1504. List 113.

Wßák że Sygmunt Krol zostáwił sobie w mocy ty opátrowánia Káńclerzá y Podkánclerzego / y ták że Sekretarzá wielkiego.

W Státucie Alexándrá Krolá co iest nápisano o Káńclerzu y Podkánclerzym / około opátrowánia ich ná Dostoieństwá y Vrzędy Duchowne y Swieckie: tedy ták to opátruiąc ſkázuiemy: Iż my y potomkowie nászy máią mieć ſłußny wzgląd ná prace y zásługi ich. Wßákże w náßey y potomkow náßych dobrey woley to zoſtáwiamy: áby wedle zasług y dźielności kożdego nam to było wolno/ iáko ſie czás poda y tudźież Rzeczypospolitey będźie pożytecżno/ káżdego z nich ná wyżßy ſtan y opátrzenie wyżße podnieść: ktore tákże vmiárkowánie (około podnieśienia) Sekretarzá pierwßego álbo wietßego chcemy rozmmieć. Sygmunt w Krákó. 1507.

Kánclerz y Podkánclerzy iedney władzey być máią.

Alexánder w Piotrko. 1504. List 113.

KAnclerſkie y Podkánclerſkie vrzędy odtychmiaſt ták máią być poſtánowione: iż y władza y ſkutkiem / odpráwą y zwyczáiem iednoſtáynie iedney mocy być máią.

Kánclerz y Podkánclerzy Liſtow Práwu przećiwnych wydawáć nie ma.

Alexander w Piotrko. 1504. List 113.

KAnclerz y Podkánclerzy Liſtow ná donácye y zapiſy dobr nie ma inácżey wydawáć / iedno iáko Práwá Koronne w ſobie máią. A Liſty Práwu przećiwne ty máią być rozumiáne: Liſty zákázuiące ſądow: ktore wychodzą nie zá potrzebą Rzeczypoſpolitey: tákże Kommiſie miedzy oſobámi: chyba żeby o dział ná gránicách / y zá zezwoleniem ſtron były. Jeßcże o wolności od poſpolitego rußenia ná Woyne.

Kánclerz y Podkánclerzy ták Duchowny iáko Swiecki Doſtoienſtw z Pieczęćią trzymáć nie mogą.

Alexánder 1504. List 113.

KAnclerz y Podkánclerzy gdy ſpokoynie doſtánie ktoregokolwiek Doſtoieńſtwá: to ieſt Gnieznieńſkiego / Krákowſkiego/Kuiáwſkiego/Poznáńſkiego/ Wármieńſkiegó/ Plockiego Kośćiołá Biſkupſtwá: tedy będźie powinien vrząd puśćić. Co ſie też rozumieć ma o Swieckich Vrzędźiech: áby tákże y ci doſtawßy Woiewodztwá álbo Káßtellániey z Vrzędu zſtąpili: á Krol potym ten Vrząd poda zá rádą Pánow Rádnych ná Seymie wálnym.

Ná Kánclerſtwie y Podkánclerſtwie Koronnym ieden ma być Duchowny/drugi Swiecki.

Sygmunt 1507. List 4.

POzwalaiąc ná prośby Pánow y Slachty Koronney vſtáwiamy Státutem wiekuiſtym: iż ná przyßłe cżáſy ná Vrzędy Kánclerſkie y Podkánclerſkie / gdy będą wákować/ to ieſt gdy Vrzędnicy zemrą álbo ná inße Vrzędy poſtąpią/My y Potomkowie náßy ná ieden Vrząd z tych dwu iedne perſone Duchowną/á drugą Swiecką przełożyć mamy: á to dla ſpraw/ ktore niekiedy tákowe przypadáią: iż Duchowney oſobie ſkutecżney exequucyey ich cżynić ſie nie godźi.

Szácunek Liſtow Káncellaryey.

Aby

ABy Poddáni náſzy w Káncelláryey náſzey od Piſárzow nád ſpráwiedliwość niebyli obciążeni: ſkázuiemy/ áby ná potym od Pozwow w Káncelláryey nic niebrano: od Prokurácyey/trzy groſze: od Kōmiſyey z Mándatem/dźieśieć groſzy: od zezwolenia ná dobrá náſze Krolewſkie/ dwá złote: od inych Zápiſow poſpolitych/ dwie kopie: od Liſtow kożdych zámknionych/ſześć groſzy: od Liſtow wiecżnych ná Párgámenie z iedwabiem/ pieć kop. A tákowy przerzecżony ſzácunek ſkázuiemy/ áby był chowan z łáſki náſzey przeciwko Sláchćie: ktorym w tey mierze te łáſke przed inemi chcieliſmy okázáć. Ale Mieſzcżánie/Zydźi/y ludźie poſtronni będą płácić liſty/ wedle nalazłku y woley Káncelláryey náſzey. Sygmunt w Piotrko. 1511. Liſt 16.

Potwierdzenie tego Státutu.

CHcąc vſtrzedz/ aby Sláchtá vciążoná nie byłá/ ponawiámy Státut: áby Vrząd Grocki nic niebrał od wwiezowánia. Káncellárya też/ Ziemſcy Piſárze y Grodzcy około bránia wſzelákich Liſtow y piſánia máią ſie záchowáć / wedle Státutu Krolá Jego M. Oycá náſzego: tákże od membran Pozwow y wzdawánia. Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1550.

Káncelláryey Kśiegi / ktore Metryką zową / nic nie ważą ku dowodowi ná Máietnośći.

BDyż niemáłą ſzkode muśieliby podiąć wiele z poddánych náſzych: gdyby Kśiegi álbo Regeſtrá / w ktorych wielkiey wagi Przywileie y inſze Práwá ludzkie y tákże munimentá ſą wiernie wpiſáne / miáły być miáne zá podezrzáne: iáko o tym y do tego cżáſu zá roznym rozumieniem mniemánie było: y niektorzy byli / ktorzy o to prośili: aby Kśiegi tákowe były ſkáſowáne. My tedy chcąc niektore z boiáźni niepotrzebney wyzwolić / ná ninieyſzym Seymie ſkázuiemy: áby żaden z Poddánych náſzych niemogł być ruſzan / gában / y ku nieprzeſpiecżeńſtwu o Máietnośći ſwe przywodzon zá tákiemi Liſty: ktoreby z Kśiąg Káncelláryey były wyiete: żeby iemi miano Krolewcżyzny dowodźić. Abowiem tákowe Liſty ku tákiemu dowodowi/aby kto z poddánych náſzych miał być w máietnośćiách ruſzan/ ſkázuiemy być nikcżemne y nieważne. Sygmunt w Piotrko. 1532.

Co wpiſano ma być w Kśiegi Káncelláryey: y tákże gdy kto Liſty ſtráći / álbo mu będą zfáłſzowáne.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

ABy ná przyszłe czásy Kśiegi Káncelláryey nászey tym pilniey były pisáne y chowáne/chcemy y mocnie skázuiemy: áby Kánclerz y Podkánclerzy Koronni sámi tákowe Kśiegi pod strażą swą mieli: y niech máią iednego álbo dwu Pisárzow przyśiegłych: ktorzy wszystkie Przywileie/ Dekrety/ Zeznánia/ y ine rzeczy/ ktore ku potrzebie y przespieczeństwu ludzkiemu przed námi sie dźieią/ y zá Pieczęcią nászą bywáią pozwaláne / szczerze y wiernie w Kśiegi tákowe álbo Regestrá wpisowáli. A gdyby kto z Poddánych nászych zá przygodą iáką nieszczęsną álbo ztráfunku Listy od nas wydáne y w Kśiegi Káncelláryey nászey wpisáne strácił / álbo iákokolwiek zfałszowáne álbo zgwałcone miał: Vrzednicy Káncelláryey nászey będą powinni wszystkim tákim/ gdy będą prośic / przez wszelkiey trudnośći y zbrániania insze Listy z Kśiąg nászych/ nie odmieniáiąc nic z pierwszych Listow/ pod Pieczęcią nászą wydáć.

Jesliby Listow w Kśiegách Káncelláryey nie było/ álbo żeby były podeźrzáne.

Sygmunt w Potrko. 1538.

ALe gdźieby Listy z Kśiąg Káncelláryey wyiete powiedźiał kto być podeźrzáne/y iesliby Regestry álbo Kśiegámi Káncelláryey dla stárośći niemogły być dowiedźione: tedy przyśięgą tego/ ktory ie pokázuie/ iáko obyczay iest máią być popráwione.

Kánclerze Spraw Niemieckich / y tákże Refferendarze máią przesłuchywáć/y Krolowi spolnie odnośić.

Sygmunt August w Piotrkowie 1550.

IZ w Sądźiech Niemieckich wiele Spraw Slachtá zwykłá mieć: gdy tedy tákowe rzeczy przydádzą sie: tedy ie z Rádámi/ ktore przy nas ná ten czás będą / będźiemy sądźić y odpráwowáć. A Kánclerze z Refferendarzmi będą ich słucháć/y przy stronách nam ie odnośić.

O Vrzędźiech Káncelláryey.

Sygmunt 1538.

VRzędy Káncellaryey nászey/wedle Státutow Krolestwá ná przyszłe czásy będźiemy rozdáwáć.

O Stárostach y Zapisiech/ tákże Kśiegach Grockich/y Sądach Staroście należących.

Stá-

Stárostowie w Stárostwách osiedli być/ y vrzedow swych pilnowáć máią.

BY niektorzy zá przyiáźnia Vrzedow/á zwłaszczá Stárosćich y inych przełożeństw w Ziemiách od swego dálekich domu: á trzymáiąc one dla swey niebytności dawáią przyczyny ku złemu zwykłemu bywáć w ich Stárostwách/ nie máiąc kto karáć złości młodych y inych ludźi swey woley. Dla tego vstáwiamy: aby w kożdych Ziemiách y Powieciech Krolestwá nászego Stárostowie/ Vrzednicy/ y ini ná Dostoieństhwách bedący osiedli byli: y máią być nápomnieni nászemi Listy: aby dosyć czynili vrzedom swym. A ieśli po trzy kroć nápomnieni nie beda sie stáráć/ aby vrzedow swych pilnowáli: zárázem Vrzedy y Dostoieństwá niech im beda wzięte. Dla tego tedy máią być nápomnieni: aby byli osiedli/ y ktemu aby częściey nawiedzáli mieścá: w ktorych Dostoieństwá y Vrzedy máią.

Alexánder w Radomiu 1505. List 119.

Przysiegá Stárośćia.

JA N. przysiegam iż bede wierny ná Zamku N. y onego bede strzegł wiernie Naiáśnieyszemu Kśiążeciu y Pánu á Pánu etc. Krolowi Polskiemu/y Potomkom iego Krolom Polskim wedle Práwá obránym. Pokoiu y przespieczeństwá y spráwiedliwości bede bronił/ y ine spráwy mnie álbo Vrzedowi Stárośćiemu przynależące przez chytrości y zdrády bede wypełniał. Ták mi Bożę pomoż/y ten Swiety Krzyż.

List 163. Tak przysiegáią Stárostowie Pruscy: ále iney Przysiegi Stárostow Polskich niemáś.

Jesli kto przed Stárostą kogo ráni/táka káźniá ma być karan: iákoby przed Krolem to czynił.

NAd to vstáwiamy: ieśli kto przed námi miecz álbo kord wyymie/y kogo ráni: przez łáski niech będzie karan: á ieśli dobywszy broni nie ráni: niech będzie ná láśce nászey. A toż skázuiemy chowáć: ieśli przed Stárostą nászym to będźie vczyniono.

Kázimierz w Wislicy. 1368. List 39.

O karániu Stárostow tych: ktorzy zániedbawáią tego czynić/ co ná vrzad ich przynależy.

ABy Vrzednicy y ci ktorzy ná Dostoienstwách są/ pilniey stárali sie o wygiszczániu Sadow y rządow iem przynależących/ stoiąc przy pierwszych vstáwách skázáliśmy: iż ilekroc

Sygmunt w Krako. 1507.

Staroſtowie w exequowániu tych rzeczy/ ktore ná vrzad ich przynależa/ beda znalezieni niedbali: ieſli w zaſtáwie dobrá Stároſtw ſwych dzierża/ niech beda karáni wina ſtá grzywien: ktora ma być ſtracona z ich Sum̃. A ieſli wolne Staroſtwá: tedy chcemy/ aby wziecim vrzedu Staroſciego byli karáni.

O Zapiſiech przed Stá-roſtámi.

Zapiſy y Zeznánia/ ktore przed Staroſtą Wielkiey Polski w Woiewodztwie Poznánskim y Káliſkiem bywáią/ ſą wieczne.

Sygmunt w Krako. 1519. Liſt 11.

SKázuiemy ná prosbe Poſłow Wielkiey Polſki: aby Reſignácye y Zapiſy y Oprawy przed Staroſtą Wielkiey Polſki glownym/ były ſtárym zwyczáiem: wſzákże tylko w Woiewodztwách Poznáńſkiem y Káliſkiem.

Zapiſy przed Vrzedem Sieradzkim y Lánczyckim vczynione ſą wieczne.

Sygmunt w Krákow. 1519. Liſt 24.

ZApiſy y Zeznánia Dobr w Ziemi Sieradzkiey y Lánczyckiey przed Sadem y Vrzedem Zamkowym vczynione/ niech beda mocne y wáżne/ y mocy wieczney niech máią moc przez wſzelkiego wwodzenia w Ksiegi Ziemſkie/ wedle zachowánia w Staroſtwie Wielkiey Polſki.

W Ziemi Goſtynskiey ták Kśiegi Grodzkie/ iáko Ziemskie ſą wieczne.

Sygmunt w Krako. 1540.

W Ziemi Goſtyńſkiey przywiedzieni nieiáka ſłuſzna przyczyna/ zá rada Rad y Poſłow Kroleſtwá przyzwoleniem vſtawiamy y ſkazaliſmy: aby ták Grodzkie iáko Ziemſkie Ksiegi y Zapiſy w nich vczynione były wáżne/ y miały moc wieczney mocy iákoż to zſtárádawná było zachowano.

W Piotrkowie Grod wieczny.

Sygmunt August w Wárſzá. 1557.

ZA prosba Ziemie Sieradzkiey Poſłow/ y zá vciażeniem Slachty oney Ziemie/ przez dáleko ſc Grodu vſtáwiamy: iż Grod w Piotrkowie ma być: w ktorym wſzyſtkie ſpráwy wáżne być máią/ iáko y w Sieradzu. Wſzákoż ieden Staroſtá obádwá Grody dzierżeć ma.

O Ksie-

O Kśiegach Grodzkich.

Kśiegi Grodzkie zá kluczmi Woiewod / Sędzi Ziemskich / y Stárostow chowáne być máią.

Iz ná niektorych mieścách w Stárostwách nászych: á zwłaszczá w Stárostwie Wielkiey Polski zwykły być wpisowáne w Kśiegi Grodzkie wszystki Zapisy nierozdzielne: y tákowe Kśiegi przez Potomki Stárostow bywáią wnoszone ná mieścá osobne: zá ktorym wniesieniem Poddáni nászy Zapisow y Listow z wielkiemi trudnościámi y niekiedy zá wielkim nakłádem wyymowáć muszą: y niekiedy dla wielkiey płacey wyciągánia zwykli ich nieotrzymáwáć: co bywa przeciwko obyczáiowi wszelkiego práwá pospolitego / y spráwiedliwośći. Dla tego vstáwiamy: áby ná wieki było chowano we wszystkich Ziemiách Krolestwá nászego: Iż gdy sie przyda Stárostwu głownemu álbo ktoremu inemu mnieyszemu wákowáć / przez zeście álbo wstepek ná ine Stárostwo: tedy Kśiegi Grodzkie Stárostow zmárłych / álbo tych ktorzy ná ine wstepuią z mieścá Stárostow wákuiących / nie máią być nigdźie znaszáne: ále pod świádectwem niech będą położone ná Ratuszoch / w skrzyniách ná to osobliwie náznáczonych: ktore skrzynie kluczmi Woiewodzemi y Sędziego oney Ziemie / w ktorey Stárostwo iest / y Stárosty zá czásem będącego máią być zámykáne y otwieráne. Jan Olbracht List 109.

Krol stáre Kśiegi Grodzkie zbierze y ná Ratuszoch położy pod kluczámi Woiewody / Sędziego / y Stárosty.

A Iż ku vczynieniu tey vstáwy byliśmy poruszeni szkodámi y krzywdámi poddánych nászych: ktore przychodźiły pierwszych lat dla niebytnośći Kśiąg Grodzkich: dla tego ácz wszelka vstáwá pospolicie zćiąga sie ná przyszłe rzeczy: wszákże iż Kśiegi Stárostow przeszłych máią w sobie (iákoż tego podobieństwo iest) nie osobliwą Potomkow Stárośćich przeszłych / ále pospolitą potrzebę. Dla tego obiecuiemy / chcemy / y iesteśmy powinni wszystkie y kożde z osobná Kśiegi by nastársze ktorekolwiek y gdźiebyśmy kolwiek v wszystkich Poddánych nászych Duchownych y Swieckich ktoregokolwiek stanu / y záwołánia one rozumieli być / władzą nászą Krolewską zásie ie wźiąć / y roskázáć Jan Olbr. 1496. List 109.

ſkázáć / wźiąć y to vczynić: áby ty Kśiegi przeſzłych Stároſtow ták ná ine Stároſtwá wſtepuiących/iáko zchodzących y od inych żywiących były włożone/w ſkrzynkę álbo w ſkrzynie oſobliwą: ktore ſkrzynie z temiſz Kśiegámi wiernie będą chowáne ná Ratuſzoch Miaſt pod trzemi kluczámi przerzeczonemi: to ieſt Woiewody y Sędziego oney Ziemie / y Stároſty zá czáſem będącego. Ktore ſkrzynie y Kśiegi niech bywáią otwarzáne/ná Rocech Sądow Ziemſkich: y liſty z nich pod Tytułem y Pieczęcią tegoż zá czáſem będącego Stároſty kożdemu/ ktory o nie prośić będźie/niech będą wydawáne. Zá ktore liſty przeſzłych Stároſtow Stároſtowie zá czáſem będący / nie ináczey niech śmieią zapłáty wyciągáć/iedno iáko zwykło być płácono zá ſpráwy/ktore przed Stároſtmi ſpráwowáne y ſpiſáne bywáły. A cokolwiek ninieyſzym y inemi Státutmi ieſt vſtáwiono / y tu wpiſano álbo nie wpiſano: to ná przyſzłe przypádłe rzeczy chcemy / áby było referowano.

Kśiegi Grodzkie Stároſtow Wielkiey Polski/ gdy vmieráią álbo bywáią odmieniáni / niech będą pokłádáne ná Ratuſzu Poznánskim pod winą ſtá Grzywien.

Sygmunt w Kráko. 1510. Liſt 11.

Chcąc ſtáre błędy pokáźić: á Státuty ná to vczynione pochwálić/ſkázuiemy: áby Stároſtowie Wielkiey Polſki głowni / bądź po śmierći bądź po odmienieniu ſwym/ Kśiegi Vrzędu ſwego y inych Przodkow ſwych/ wedle vſtáwy ſtárey ná Ratuſzu Poznáńſkim w zámknieniu położyli y wrocili. Y roſkázuiemy pod winą ſtá Grzywien: áby ći wſzyſcy/ ktorzykolwiek Kśiegi ktorychkolwiek Stároſtow tych / ktorzy Stároſtwo w Wielkiey Polſzce niekiedy ſpráwowáli / ná Swięto S. Jáná Krzćićielá bliſko przyſzłe wrocili y ná Ratuſzu położyli / iáko przerzeczono ieſt. A Stároſtá teráznieyſzy niech będźie obowiązan czynić pilność / że ſie ma wywiádowáć o tych Kśiegách: ktorych ieſli niezechcą wrocić/ tedy ilekroć będą nápomnieni/winę ſto Grzywien zápłácić nieodpuſzczenie będą powinni do ſkárbu náſzego. A ieſli kto będźie przał iż tákowych Kśiąg nie ma: tedy tego dowieść przyśięgą ma: iż ich nie ma/áni wie o nich.

O Sądźiech Stárośćinych/ y Ruſzeniu álbo Appellácyey od nich.

Stárośtowie y ich Sędźiowie cźterzy rzeczy tylko ſądźić máią.

JEſt przyniesiono przed nas: iż Stárośtowie náſzych Ziem pośpolicie wſzyſtki ſpráwy/ktore ná ich Sądy nieprzynależą/ſkázuią y ſądzą: chcąc tedy zamierzyć im obyczáy ſądzenia/ſkázuiemy: aby Stárośtowie Ziem náſzych nie ſądźili/ iedno ty rzeczy niżey nápiſáne: to ieſt/ o zgwałcenie Białych głow: o roſzboiu ná pośpolitey drodze: o Pożoge y zápalenie: o gwałtowny náiazd ná cźy dom. A inych ſpraw niech niemáią mocy ſądźić. Jágello. 1423. Liſt 45.

O tymże/ iż Stárośtowie niemáią iedno cźterzy Artykuły ſądźić.

JStáwiamy/aby Stárośtowie náſzy nie ſądźili nierozdźielnie/ iedno cźterzy Artykuły: o rozbicie ná drodze Krolewſkiey/ gdźie Kupcom gwałt bywa cźynion: o Pożoge: o náiazd gwałtowny ná dom: o zgwałcenie białych głow. Káźimierz w Nieſwieżu 1454. Liſt 93.

O tychże cźterzech Artykułoch/ ktore przez Stárośty máią być ſądzone ná mieścach pewnych.

DLa pohámowánia złych zwyczáiow w niektorych Stárośtwách/ á to w tym: iż zoſtáwiwſzy mieſcá zwyczáyne Stárośtwá/ gdźie zwykli ſądy ſwe odpráwowáć/ niekiedy ſądy ſwe ná mieścách Vrzędowi ich nieprzynależących vſtáwiáią/ ſkázáliſmy y vſtáwiamy: aby Stárośtowie Ziem y Powiátow nie ná inych mieścách ſądźili/ iedno ná Stárośtwách: to ieſt/ gdźie zwykły bywáć Sądy: tylko cźterzy Artykuły w Przywileiu wypiſáne. Jan Olbrácht 1496. Liſt 97.

Nikczemny Sąd Stárośći/ gdy będźie co nád cźterzy Artykuły y nie ná cźás áni ná ſwym mieścu ſądźił.

A ież

Olbrácht 1496. Liſt 97.

A Jeſli co nad cźterzy Artykuły: y inych cźáſow/y ná niezwyczáynych mieścach beda ſądźić: to wßyſtko dáremno y nikcźemne być chcemy y ſkázuiemy.

Táż vſtáwá okolo Sądow Grodzkich Mázoweckich.

Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1565.

ACźkolwie w Przywileiu przez nas wßyſtkim Páńſtwam naßym Koronnym Roku Páńſkiego 1550 dánym / ná Seymie Piotrkowſkim/ktorymeſmy im wßyſtki Práwá/Przywileie / Swobody / y wolności potwierdźili/ ieſt dobrze opátrzono: iż nie ma nikt nikogo pozywáć do Sądu o rzeczy onemu Sądowi nie należące: ále iż Poſłowie Woiewodztwá Mázoweckiego niektorzy deferowali to nam / iż o wiele rzeczy bywa wydawano pozwow do Grodzkich Sądow y Vrzędow / ktore im nie należą: á Stároſtowie wiecey ſobie władzey przywłaßcźáiąc/ niżli im należy/ ledá o co ſądzą/ y trudności Slácheie y nam niemáło zádawáią: á to ſie impune dźieie / abuſu quodã damnabili. Przeto zábiegáiąc temu/ áby ty nie potrzebne powłoki y vtráty Slächty nie były ná potym / vſtáwiamy tą Conſtitucyą mocnie od wßyſtkich być trzymáno: iż ktoby kogo śmiał pozwáć do Sądu álbo Vrzędu Grodzkiego o rzecź iemu nie należáco/ktore Státutámi y Conſtitucyámi ſą opátrzone: áby ná tákowym Aktorze cźternaśćie grzywien była winá liczby Polſkiey támże w tymże Sądźie álbo Vrzędźie Grodzkim ſkázána / wedle Przywileiu przerzeczoneg. Ktorey ieſliby w Grodźie pozwánemu nie przykázano: tedy Sąd Ziemſki zá nowym pozwem onegoż pozwánego/gdyby o nie pozwał ad Iudicium Terreſtre, maią ſkázáć iemu: żeby ſie káżdy in ſuo contineret officio: okrom tego gdyby ſie kto komu zápiſał w Grodźie ſtać y odpowiedáć: bo táki wedle ſwey obligacyey ma być záwßze ſądzon y ſkázowan. A nie máią ſie też Sędźiowie Grodzcy y Vrzędy Stároście wymáwiáć ſądźić tákowych ku zápiſowi / żeby tego nie byli powinni ſądźić: gdyż káżdy in officio publico będąc powinien káżdemu ſprawiedliwość cźynić. Et nihilominus to / coby extra forum competens proprium było przez kogo/ quacumq; iuris via ſiue in contumatiam ſiue per controuerſiam otrzymano/ nullitatis vicio ſubiacere debet, irritũq; & inane erit: áni tego ma Stároſtá żaden exequowáć / pod zápłácenim y nagrodzenim ßkod wßyſtkich temu: ktoremuby ie vczynił/medio eius corporali iuramento taxañ. Ponieważ o tym ſą iuż y pierwße Conſtitucye y Dekretá / co Stároſtowie ſądźić máią.

W ſprá-

W spráwách ktore Stárośćiemu sądowi nieprzynależą gdy kto nie stánie álbo Rok zwlecże / przez żadnego karánia to vczynić może.

CHcemy y vstáwiamy : áby Stárostowie nád Artykuły w Státucie wyrážone żadnych spraw nie sądźili : á iesli też kto nie stánie/ álbo z niewiádomośći o sądźie Stárośćim rok przewlecże/ á Stárostowieby co przećiwko temu vczynili : Sąd ich niech będźie nikczemnośćią skáżon. Sygmunt w Piotrko 1532.

Stárostá o zgwałcenie Pánien/ Wdow/ y Mężátek sądźić ma.

KTobykolwiek Pánnie / Wdowie/ Mężátce/ ná polu/ w leśie/ w domu/ álbo gdźiekolwiek gwałt vczynił : á pánná albo biała głowá vszedszy od gwałtowniká/á do bliższey wśi przyszedszy we trzech dnioch będźie wołáłá ná kmiecie / płácząc y opowiedáiąc swoy gwałt : á ktemu sie znáki gwałtu iáwne ná niey pokażą te/ y ná to przyśieże : tákowy gwałtownik niech będźie ná łásce nászey/ y przyiaćioł iey : á to/ gdyby o iey wołániu Kmiećie świadczyli/ma być rozumiano. Ale iesli Pánná potwarnie kogo o gwałt oskárży / áni sie ná niey znáki gwałtu nieokażą : tedy ten / ktorego oskárżyłá / sześćią sie swego stanu świádki oczyśći : á oná tákowa potwarnicá ktoregokolwiek stanu będźie/ słuszną winą niech będźie karaná. Káźimierz Wielki. List 34.

Stárostá o Pożogę sądźić ma.

O Pożogę winá śiedmnadźiesta/ to iest czternaśćie Grzywien ma być skazaná.

ABy pewna miárá y regułá byłá miana w winie/ktora zwykłá być do skárbu álbo komory nászey dawaná / ktorą winę Siedmnadźiestą zową: vstáwiamy /iż we czterzech przypadkoch niżey nápisánych / á nie w wiecey do komory nászey ma być dawaná. Pierwszy casus iest Pożogá : kiedy kto obwiniony o pożogę/ wedle Práwá słusznie nie będźie sie mogł oczyśćić. Wtory / gdy kto o gwałt álbo złupienie ná pospolitey drodze będźie obwinion/ á w spráwie w swey vstánie. Trzeći/ gdy kto sąd nász lekce wążąc przed sądem nászym będźie śmiał kord álbo miecz wyiąc. Czwarty casus : gdy kto osądzony y skazány / áby dosyć vczynił Káźimierz Wielki. List 15.

álbo

álbo doſtáteczne rekoiemſtwo ſtáwił/ to vczynić wzgárdźi/ y od Sadu przez ſwoy vpor odeydźie nie ſtáwiwſzy rekoiemſtwá. W tych przerzeczonych cżterzech przypadkoch chcemy/ áby przerzeczona winá do náſzey komory była dawaná.

Ci ktorzy palą/práwem Polskim nie Niemieckim choćby też y vćiekli/ máią być ſądzeni: á ieśli do Kośćiołá vćieką/ niech żadney obrony ſtámtąd nie máią.

Kázimierz Wielki. Liſt 23.

Z práwá Ceſárſkiego iáſnie to nam wiádomo: iż ci/ktorzy pálą Domy/ Gumná/ álbo ktore ine dobrá/ śmiercią okrutną y nayſzkárádſzą máią być karáni. Ktore gdy znáydą á do Kośćiołá vćieką: ztąd żadney obrony mieć nie máią/ dla okrucieńſtwá wyſtępku ná nich ſkázánego. Abowiem zwykli do tego cżáſu Złoczyńcy chcąc rąk Sędźi ſprawiedliwość cżyniących vydź/ cżeſtokroć w Mieśćiech álbo we Wśiách Niemieckich mieſzkáć: áby ſpráwy/ ktora przećiwko nim ma być cżynioná/ vſzli przez obronę Práwá Niemieckiego: á tąk cżeſtokroć tákowych Złoczyńcow wyſtępki bywáią zoſtáwiáne okrom káźni. Dla tego My zá rádą náſzych Przełożonych y Pánow vſtáwiámy: iż oſkárżeni o wyſtępek pożogi álbo ſpálenia/ á náleźieni we Wśiách álbo Mieśćiech Niemieckich/ od Práwá ich niech będą wyćiągnieni: á w Práwie Polſkim przed Sędźiem ſtuſzným będą powinni odpowiedáć: y máią być ſkázowáni y káráni káźnią godną/wedle záſłużenia vczynionego złego vczynku.

O ſpaleniu Pol y Láſow.

Władyſław Jágiełło w Kráko. y w Wárćie Liſt 47.

Cżeſtokroć zwykło ſię przydáwáć/iż Slácheicy álbo proſtego ſtánu ludźie do Boru álbo Láſu álbo Puſzcży iádąc/ iedni chcąc/drudzy też z przyjgody pożárem zápalaią:o co ieśli będą przez Páná Wśi obwinieni: tákowi nie inem práwem/iedno práwem Polſkim/ iáko Palácze máią być ſądzeni. Ale cżći ich przez to niebędźie nic vwleczono: wſzákże przekonány/ieśli będźie Kmieć/ á nie ma zkąd záplácić: niechay odkupi żywot dźieśiącią grzywien/ iáko zwykło być zá głowę dawano.

Stároſtá o gwáłtowny naiazd Domowy ſądźić ma.

Kto

Kto gwałtownie w cudzy dom náiedźie / y ráni kogo álbo będźie ránion.

PIotr skárżył sie ná Janá/iż mu zádał cżterzy rány: á Jan zna sie iż to vcżynił/ ále z tey przycżyny: iż zbroyną ręką ná dom mu nászedł: y w tym náśćiu mátkę/álbo śiostrę/ álbo żonę/álbo też dźiewkę mu ránił: ktorą ránę powieda od Woźnego widźiáną/ y chce tego dowieść. Woźny spytány przez Sędźiego záprzał/ iż rány nie widźiał. A iż po záprzeniu tego Woźnego/ Jan sam wnet przerzecżoney rány mátce zadáney przez słuszne świádki/ ktorzy ránę widźieli y oględowáli / chćiał dowieść: My w tákowey y iey podobney rzecży skázuiemy: iż Jan ma być przypuszczon ku wiedźieniu Swiádkow o tákową potwarz. Káźimierz w Wiślicy List 17.

O zgwałceniu domu y w nim ránieniu/ o Mężoboystwie y o pomocnikoch tákowego gwałtowniká.

BDy cżęstokroć Gwałtownicy domow swoie obrony práwne przekłádáli/y dla wielkośći tákowego przekłádánia niekiedy winni bywáli wolni cżynieni od żáłob skárżących sie: dla tego vstáwiamy: iż gdy kto wszedszy w dom cżyy ręką gwałtowną gospodarzá álbo żonę/ álbo syná / álbo sługę iego zábiie/ álbo okrutnie ráni: tákowy iesli będźie pozwan do Sądu Zamkowego/nieináczey ma być pokonan/iedno miánowánim ośmnaśćie Swiádkow: z ktorych máią być obráni sześć Sláchćicy dobrey sławy/ y ośiedli w onym Powiecie álbo Woiewodztwie: gdźie tákowy vcżynek będźie vcżynion: á tám powodowa stroná vcżyniwszy z nimi przyśięgę/otrzyma onę rzecż: á obwiniony iáko gwałtownik przespiecżeństwá domowego ná gárdle ma być karan. Komplices záśie álbo pomocnicy niech trzymáią stárádawny zwycżay práwny obrony swey y karánia. Ale żeby kto osoby spráwiedliwey y niewinney o tákowy álbo iny występek potwarnie nie winował/y áby ztąd obwiniony nie był do Wieże wsádzon w tákowym przypadku: tedy My y Potomkowie nászy pierwey/niż pozwáneg do Wieże wsádźić vkwápiemy sie: będźiemy sie pytáć y będą pytáć / y mamy wiedźieć y wiedźieć máią prawdźiwe położenie rzecży y występku: y tákże około tego / ktoryby potwarzał. Ktory gdy w potwarzy vznány będźie: My tákowego z powinnośći y z zwierzchnośći nászey bezecnego skażemy być: y ná twarzy znák mu przepalić roskażemy. A iesliby tá- Jan Olbr. 1493. List 106.

kowy gwałtownik vczyniwßy takowy vczynek z Krolestwá vciekł: zárázem ma byc bezecny / y zá takiego ma być mian / y ná gárdle poimány karan.

Jesli kto bedźie obwinion / iż slugá iego dom zgwałcił.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 107.

BY ktory człowiek ktoregokolwiek ſtanu bedacy bedźie obwinion / iż iego ſługá gwałt domowi vczyni / á iáko opiſano ieſt goſpodarzá / żone / dźieci / álbo ſługę ná dom náßedßy gwałtowna reká w domu zábije: w takowey rzeczy on gwałtownik v iego Páná przez Woźnego y Slachte ſkázuiemy aby był zápowiedźian: z ktorym ták obwinionym Pan iego ſprawiedliwość bedźie powinien vczynić. A ieſli on Pan obliczńie o to żadány ſprawiedliwości niezechce vczynic: tedy ſam Pan zań bedźie odpowiedáć powinien / wedle porzadku Práwá.

Jesli slugá gwałt vczyniwßy vćiecze.

Jan Olbr. 1496. List 107.

TAkowy ſługá ieſliby vciekł / áni przez Slachte nie był zápowiedźian: Pan iego zań pozwány nie inácżey ſie z obwinienia takowego oczyści / iedno vczyniwßy przyſięge ze dwiemá świádki: iż áni zá iego wiádomością / áni zwoleniem / áni roſkázániem / áni wola ten vczynek ſie ſtał: áni dał przyczyne ku vczynieniu takowemu ſłudze.

O czáſie Sadow Stároſcich.

Kázimierz w Nießowej 1454. List 93.

WStáwiamy / áby Stároſtowie náßy Sadow ſwych nie ſadźili w krotßym czáſie / iedno w ßeści Niedźielach: y áby te ſady przed tegodniem były obwołáne y wywołáne / y mieśce takowemu Sadowi obwołániem było náznáczono.

O tymże / iż Stároſtowie w ßeści Niedźielách máią ſwe Sądy odprawowáć: á iesliby niemogli ſámi być / tedy oſiádłe niech ná ſwe miéśce pod ſtráceniem Vrzędu poſtánowią.

Olbrácht w Piotrko. 1496. List 97.

ATy Sądy beda ſadźić Stároſtowie w ßeści Niedźielach: przy ktorych niech obliczńie beda. A ilekrocby nie byli / poſtánowia Sędźiego Slachcicá oſiádłego / y mießkánie w onymże Stároſtwie máiacego / y vmieiacego rozeznáwáć ſprawy y ſądy. Co máia czynić pod ſtráceniem Stároſtwá: ktoremu ká-

ránin

rániu beda poddáni tylekroc / ileby z przyczyny iákiey swey oso-
bney zátrudnieni ná Sądźiech nie byli: wyiąwßy gdźieby niemo-
gły byc dla potrzeb y spraw Rzeczypospolitey álbo náßych.

Sprawy Przedowe nie máią być odkládáne ná roki Grodzkie/ále przez Rokow máią być sądzone.

W Rząd Zamkowy bedźie powinien być kożdemu pogoto- Sygmunt
wiu w goracym y świeżym złym vczynku / y vczynieniu w Piotrko.
sprawiedliwości/ y wygißczániu osądzoney rzeczy : wyiąwßy 1523.
tylko Swiete dni y Niedźiele/ nie czekáiąc rokow Grodzkich/ List 36.
ktore sprawy nie máią być zwłoczone ná roki Grodzkie / ále
przez sądzenia rokow máią być odprawowáne.

Jáko Krol / tákże Stárostá może dáć Woźnego ná pozwánie.

S Kázuiemy obiaśniáiąc: iż my / álbo Stárostá náß / álbo Kázimierz
Woiewodá / álbo Sędźia / álbo Podsędek / álbo Woźny w Wislicy
máią moc dáć Woźnego ku pozwániu. 1368.
List 37.

Pozwy Grodzkie tytułem y pieczęćią Stáro-ścią máią być pieczętowáne.

C Hcąc porownáć Ziemie Stárostwá Wielkiey Polski / Zie- Alexánder
miam inym Stárostw Krolestwá náßego / vstáwiamy: w Rádomiu
áby w Wielkiey Polßce Pozwy Sądu Ziemskiego ná potym 1505.
niewychodźiły pod pieczęćią Stárością/ále pod tytułem náßym List 116.
y potomkow náßych/ y pieczęćią Ziemską. A w Sądźiech Stá-
rościch pod tytułem y pieczęćią Stárością wychodźić y dawáne
być máią.

Ktory Sędźia Grodzki álbo Ziemski Listy spráwiedliwości zábraniáiące v Sądu przyymie/ winą czternaśćie grzywien ma być karan: wyiąwßy żeby dla potrzeby Rzeczypospolitey kto nie stánął.

C Hcemy/ áby żadne ná potym zábraniáiące listy do Sądow Sygmunt
nie były dawáne : y niechay w tey mierze bedźie Exequucya w Piotrko.
Státutow Krolestwá náßego. A ten: ktory tákowe listy do 1538.
Sądu wniesie/ wina czternaśćią grzywien stronie przeciwney
niech bedźie skáran : tákże Sędźiowie ták Ziemscy iáko Grodz-
cy/ktorzy tákowym Listom zábraniáiącym ku ßkodźie stronie be-

dą posłuszni y mieśce dáwáć będą/ ná czternaśćie grzywien winy niech będą skazáni. Wyiąwszy spráwy tych: ktorzy ná służbách Rzeczypospolitey/ iáko ná Poselstwách/ álbo gdyby kto przez nas w Woysku przećiwko nieprzyiacielowi nászemu zá gránicámi Krolestwá był przełożon: ktorych spráwy tylko do iednego roku/ ieśli ták długo ná służbie nászey będą/ mogą być záwieszone/ zá roskazánim y obiáśnienim nászym: ktore Sądowi przez list vczyniemy.

Jáko Krol/ tákże Stárostá w rzeczách czći dotykáiących śię przez powodowey strony rzeczy vznáwáć nie máią.

Káźimierz w Wiślicy. 1368. List 37.

VStáwiamy/ iż w spráwách czći śie dotykáiących w niebytnośći tego/ ktory oskarża álbo Aktorem iest/ ktoremu to należy/ My y Potomkowie nászy/ álbo Stárostowie nászy nie mamy vznáwáć/ áni żadnego człowieká skázowáć: iedno przekonánego Sądem/ álbo ktoryby śie sam zeznał.

Ani przed Krolem áni przed Stárostą nie mász Roku záwitego: wyiąwszy żeby kto ná to śię dobrowolnie poddał.

Pátrz w Kśiegách y Rozdźiale pierwszym w trzećiey Cześći.

Od skazánia Sędźiego Grodzkiego álbo Ziemskiego wolno kożdemu słowem ná Wiecá álbo ná Syem Appellowáć.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 37.

GDy kto práwem przekonány będąc skazánia Sędźiego niechćiałby przyiąc: chcemy/ áby to zá práwo było chowano: áby kożdemu było wolno od skazánia Sędźiego Ziemskiego álbo Grodzkiego nie przez obyczay ruszenia Sędźiego/ ále prosto słowem appellowáć ná Roki głowne: ktore w wielki Post ná kożdy Rok będą ná mieścách ná to vstáwionych sądzone: ná ktorych Rokách Pánowie Koronni/ to iest Woiewodá/ Kásztellan/ y ini Dygnitarze y Vrzędnicy Ziemscy oney Ziemie będą powinni być pod winámi w Státućie opisánemi. A gdźieby roki głowne nie doszły: stroná appelluiąca przećiwko stronie tey/ przećiwko ktorey appelluie/ ná Seymie wálnym Koronnym/ ktory nabliżey spráwowan będźie/ spráwę swą mocą appellacyey będźie mogłá kończyć/ y spráwiedliwośći swey dochodźić:

á Se-

á Sędźia od ktorego było appellowano/ma przez wßelkiey przygány zostáć. Wßakże Sąd/ od ktorego będźie appellowano/ będźie powinien stronam prawuiącym sie dáć na pismie proposicye albo żáłoby y odpory/y ich kontrowersie z Akt swych/ y rok náznáczyc na Rocech głownych: á gdźieby nie doßły / tedy przed Krolem Jego M.

Appellacya álbo ruszenie Sędźiego Grodzkiego opuściwßy Stároste ná Syem niech będźie.

JZ częstokroć zwykło sie przydáwáć: że dla długiego niebycia w Staroßtwie Starościnego / albo dla inych przyczyn ludźie w Sądźie Grodzkim obciążeni w otrzymánin spráwiedliwości bywáią zániedbawáni / y omießkáni: ßkázuiemy/ áby ná potym w spráwách Sądownych od Sędźiego Grodzkiego/opuściwßy Staroste/ná Syem wálny wedle pierwßych Státutow ruszenie było. Sygmunt w Piotrko. 1538.

Jesli będźie skázono Sędźiego Grodzkiego skázánie/czći Sędźiego to nie ma nic ßkodźić.

WWßákże iáko Ziemskich ták Grodzkich Sędźiow ßkázánie ieśli kiedy będźie ßkázone: to czći y dobremu ich mniemániu nie ma nic ßkodźić. Sygmunt w Piotrko. 1519.

O Sądźiech Starościnych/ ktore Skárgowemi zową.

Stároßtá ktore rzeczy obyczáiem Skarg sądźić ma.

SKárżyli sie poddáni náßy z Wielkiey Polßki/ á zwłaßcżá z Staroßtwá Poznáńßkiego: iż bárzo byli obciążeni pozwy Staroßciemi. Dla tego ßkázuiemy: iż Staroßtá pozywáć niema ná Skárge/iedno o wybicie Pániey Wiáno máiącey / y o świeży zły vczynek. A czás świeżego złego vczynku niech będźie Rok y ßeść niedźiel. Alexánder w Rádomiu 1505. List 116.

O tychże Pozwiech skárgowych: iż tylko we trzech rzeczách máią być dawáne.

Zwyczay źiemie Kráko. List 121.

PIerwßa/gdy kto Pánią Wiáno máiącą wypędźi z opráwy: Druga/ gdy brát brátu dźiału pozwolić nie chce: Trzećia/gdy kto kogo wypędźi z ſpokoynego dźierżenia.

Ten wyżßy Státut iáko ma być rozumian.

Sygmunt w Kráko. 1507.

TEN Státut o Pozwiech Stárośćich/ ktore ná ſkárgę máią być dawáne / ták chcemy áby był rozumian o Pániách ktore Wiáno máią: áby o ich y inych perſon ſpokoynego dźierżenia wybićie gwałtowne było wolno Stárośćie pozew dáć. Oſtátek tego práwá pochwalamy.

Obyczay y kſtałt Pozwu ſkárgowego.

N. Stároſtá tobie N. Sláchćicowi oznáymuiemy: iż Sláchetny N. przeciwko tobie przed námi ſkárgę przełożył: żeś ty onego z ſpokoynego dźierżenia dobr / ktore zá tym álbo zá owym práwem dźierżał/wypędźił/y gwałtownie wyrzucił. Dla tegoć mocą Krolewſką y náßego Vrzędu Stárośćiego roſkázuiemy: ábyś przed námi álbo náßy Vrzędem Grodzkim N. w Poniedźiałek po Swiecie N. ná Zamku N. przeciwko ſkárdze N. oblicznie ſtánął: y ná żáłoby przerzeczonego N. y ná ine rzeczy/ ktoreć ná ten czás zádádzą y będą obiáſnione/odpowiedał. A choćiay ſtánieß álbo nie ſtánieß: my w rzeczách / ktore Vrzędowi náßemu należą/poſtępowáć będźiemy: á o ßkody/ktore ſtąd ma/ y o rány ná ten czás przez ćię zádáne (ieſli zádáne będą) oſobną ſpráwę przeciwko tobie záchowywa w Práwie ſłußnym. Dan ná Zamku N.

Roki Skárgowe nie máią być przekłádáne/ále we dwu niedźiel máią być ſądzone/y o zwłokach tychże Rokow.

Sygmunt w Piotrko. 1519. List 22.

ROki ná Skárgę mocą Mándatow vczynione/ nie máią być przekłádáne weſpołek z inemi Roki: ále záwżdy we dwu niedźiel máią być ſądzone: y niech nie máią zwłoki / iedno iedne: to ieſt/ná wtorym roku iáko záwitym mogą być ſądzone. Wßákże tá vſtáwá będźie miárkowaná y zgadzaná przez Kommiſarze przerzeczone: ktora ná potym chowaná ma być we wßyſtkich Ziemiách.

O ostátniem wykonywániu Práwá przez Stárosty/ iuż wosądzoney rzeczy.

Kto śie własney Ziemie y Powiátu odpiſze / tám ma odpowiedáć/gdźie śie obowiązał: á przezyskow dochodźić ma w onym Powiećie:gdźie imienie ten/ ná ktorym Práwo przewiedźiono/ ma.

JEſli ſie kto odpiße z Ziemie y z własnego Powiátu/ma odpowiadáć tám: gdźie ſie odpiſuiąc zápisał. A gdy ná takowym rzecź otrzymána/przesądzona/álbo przezyſkána będźie: ten/ ktory Práwo przewiedźie / poiedźie do Stárosty onego : gdźie mießka on/ ná ktorym Práwo przewiedźiono. A Stárostá potym on niech doſyć czyni rzeczy osądzoney / to ieſt / przezyſkom w inßym Powiećie Práwem otrzymánym. Zwyczay śie mie Krákow. Liſt 123.

Stárostowie y Burgrábiowie od dánia wwiązánia nie máią żadney płace áni dárow bráć: á Woźni ná swych zapłátách doſyć máią mieć.

JZ Poddánym náßy w rzeczy osądzoney/álbo iáko ináczey zowa przezyſkáney / choć też w kupioney álbo wzdáney/ dárowáney/ przypádłey/ álbo ktorym inym ſpoſobem doſtáney/ proßącym wwiązánia Vrzędnicy náßy / to ieſt Stárostowie/ Podstárośćiowie/ y Burgrábiowie tychże mieśc zwykli od kożdego wwiązánia wyćiągáć niezwykłe płace: tho ieſt ná cześć Stárośćine dźieśiec Grzywien/ á ná cześć Burgrábiego Kopá Polſka zwykłá dawaná być: od tych/ ktorzy byli wwięzowáni/ zá roſkázániem Stárośćiem. My tedy bácząc to być nie wedle Práwá/ y owßem z wielką cießkośćią Poddánych náßych/ſkázáliſmy y vſtáwiámy : Iż ponieważ Stárostowie náßy płácámi y dochody oſobnemi/y ná niektorych mieścách Stołu náßeg dochodmi ſą wßędźie opátrzeni : zá ktoremi iáko ku ſprawowániu Vrzędow im przynależących / ták też ná kożdą poſługę ſprawiedliwośći ym należącey/y ku dawániu wwiązánia ſą obwiązáni. Dla tego od tego cżáſu ná wieki przerzećeni Stárostowie y Burgrábiowie ich we wßytkich Krolestwá náßego Ziemiach/ ktorzy zá cżáſem będą/ áni przerzećżoney áni iney wymyśloney Olbrácht Piotrkowie 1496. Liſt 109.

płace álbo dárow od wwiezowánia od Poddánych náßych wyciegáć y wyciſkáć nie máia. Od ktorych płac ty Poddáne náße w tey mierze z oſobliwey dobrotliwoſci náßey wolne czynimy ná wieki. A wßákże chcemy: aby przy takowym wwiezowániu ſłußne Woznych płace były chowáne/wedle obyczáiu zwyklego.

Potwierdzenie tegoż Státutu.

Alexánder w Rádomiu 1505. List 116.

STároſtowie gdy kogo wwiezuią w dobrá z Rámienia Krolewſkiego/nie maią brać dźieśieci grzywien/ani Burgrabiowie kopy: ale wedle Státutu Janá Olbrachtá Krolá/ ktorym to ieſt zabroniono/niech ſie záchowywáią.

Ieſzcze drugie teyże rzeczy pochwalenie.

Sygmunt August 1550.

CHcąc przeſtrzedz aby Slachtá nie byłá obciążoná / odnawiamy Státut: aby Vrzad Zamkowy nic od wwiazánia nie brał.

Stároſtowie wßyſcy ſwych Powiátow niech przezyſki wykonywáią/ pod winá ſtá Grzywien.

Alexánder w Rádomiu 1505. List 119.

DLa ſporu miedzy Staroſtmi Ziemſkiemi y Powiátowemi/ktore ſie wßczynały niekiedy o wykonywániu przezyſkow / gdy ieden ná drugiego przezyſki wykonywác ſkładał: z ktorey przyczyny zwykli być zániedbawáni Poddáni náßy w otrzymawániu ſprawiedliwoſci iuż ſkazáney: Dla tego vſtáwiamy / aby Staroſtowie Powiatowi byli powinni / y máia wykonywác wßyſtki przezyſki przeciwko wßyſtkim ſwego Powiátu poddánym/pod winá ſtá grzywien.

Także Sygmunt Krol przećiwko niedbálym Staroſtom vſtáwia.

Sygmunt w Kráko. 1507. List 3.

JAby Vrzednicy y ci ktorzy ná Doſtoieńſtwách ſa/pilnieyßy byli w wykonywániu Sadow y Vrzedow przynależących im/ á przeſtawáiąc przy pierwßych vſtáwách ſkazáliſmy: iż ilekroć Staroſtowie byliby znalezieni niedbali w tych rzeczách/ ktore ná Vrzad ich należą: tedy ieſli w zaſtáwie dobrá Staroſtw ſwych dzierżą/niech beda karáni winá ſtá grzywien: ktore ſto grzywien ma być ſtracono z ich ſumy. A ieſli w wolnych dobrách Staroſćich beda/ wzięciem Vrzędu Staroſćiego/ chcemy byc karáne.

Tenże

Tenże Sygmunt przećiwko niedbálym Stárostom w dosyć cżynieniu przezyskow.

JEsli ktory Stároſtá w takowym wykonywániu rzeczy osądzoney byłby niedbały / albo niepotężny: tedy temu/ ktory prawem wygra / tylekroć ileby sie tego dopuścił / przepádnie wine piecdźiesiąt grzywien pieniędzy pospolitey monety: á druga takowaß wine Jego Kro: M. o ktora wine przed obeznosć naßę Krolewſka pozwány ná pierwßym roku iáko záwitym ſtánąc/y winy przerzeczone ſtronie y ſkárbu naßemu Krolewſkiemu zapłácic/także doſyc vczynic rzeczy oſądzoney / tylekroć ilekroc ſie tego dopuści / ma y bedźie powinieu. A wßákże pod temiß winámi Práwu przewiedźionemu doſyć cżynic bedźie powinien naywiecey we dwie Niedźieli/wyżßę poſtępki práwne wypełniáiąc. Sygmunt 1523. Liſt 36.

Stároſtowie niedbáli ſtronie / ktora przezyski przewiedźie/ ſto grzywien záplácić máią.

JEż Stároſtowie w wygißczániu oſądzoney rzeczy zwykli niedbáli ku ßkodźie ſprawiedliwoſc máiącym / y ſkázánie zá ſoba otrzymáiącym: ktorym chcąc pomoc/ſkázuiemy: aby wine Státutowa/ ktora nam przynależy/ od Stároſty niedbálego ſtrona powodowa wßyſtkę miáłá / y iey doßłá. Sygmunt. w Piotrko. 1538.

Stároſtowie te/ná ktorych Práwo przewiedźione ieſt/ku zápláceniu win niech przypadzáią.

STároſtowie y ich Sędźiowie y Burgrábiowie ku záplácęniu win/ktore ſą powinne z oſądzoney rzeczy/obywátele Koronne niech przypadzáią. Sygmunt w Krákow. 1507. Liſt 6.

Stároſtowie iákim ſpoſobem Przezyski wykonywáć máią.

Jáko Stároſtowie máią poſtępowáć w wykonywániu przezyskow z Rámieniá Krolewſkiego.

NA pierwßym poſtępku Krolewſkiego rámieniá Stároſtá mieſcá / pod ktorego władzą ſtrona ná ktorey Przezyſki przewiedźione ſą mießka/zá pierwßym rázem z tą ſtrona/ktora práwem wygra przezyſki ná piśmie przyniesie / albo z ſwym Proku- Alexánder. Liſt 3.

Prokuratorem posle Woźnego ze dwiemá Sláchcicy do Máietnośći strony Práwem przekonáney: á zwłaszczá do tey Máietnośći/ ná ktorey Przezyski są Práwem otrzymáne álbo iáko w Práwie zwykło być mowiono przewiedźione/ y ná ktorych postępek Práwny/ to iest zakłádu y wwiązánia był przewodzon. Ktory to Woźny przyiechawszy do tákowey Máietnośći iesli będźie oblicznie Pan onego mieścá ten/ ná ktorym Práwo przewiedźiono/ álbo iego Vrzędnik álbo Włodarz onych dobr/ przed Kmiećmi wedle przewiedzenia y potrzeby Przezyskow tego/ ktory Prawo przewiodł w iego Przezyskoch z rámienia Krolewskiego mocą Stárosty przy bytnośći Sláchty niech wwiąże: y da iemu wwiązánie istotne/ y posłuszeństwo Kmieći mu náznáczy/ zákázuiąc Práwem przekonánemu: áby nieśmiał ná potym tego/ ktory práwem przezyskał/ w dźierżeniu y wwiązániu iemu dánym zátrudniáć y náieżdżáć ktorymkolwiek sposobem pod zakłádem M. ktory zakład niech będźie ná Piśmie pod tytułem onego mieścá Stárosty Sum̃y tákieyże przezyskow nieprzewyszáiący: w ktorych dobrách wwiązánych/ onego ktory práwo przewiodł/ wedle zwyczáiu zostáwi/ álbo mu tylko dźierżenie da. Ktore to wwiązánie z Rámienia Krolewskiego vczynione zá pierwszym rázem y zakłádu záłożenie z zeznánia Woźnego y Sláchty w Akćiech Zamkowych obyczáiem y porządkiem Práwá ma być zeznane/ y dostátecznie w Aktá wpisane: á zakład/ ktoryby też y po drugi raz záłożō był: gdźie Stárośćie niezádáie żadney pracey/ stronie powinien iest być dan/ nie Sądowi áni Krolewskiemu Mágestatowi z tey przyczyny: iż strona sámá Woźnego y Sláchtę ku podpomożeniu Rámienia Krolewskiego nakłády swemi własnemi podeymuie.

Iesli sposobem tákowym dáne wwiązánie álbo będźie wźięte/ álbo gwáłtownie przekáżone: ten na ktorym Práwo iest przewiedźione/ w zákłádźie bywa skazan.

Alexánder Krol. List 3.

GDy ten/ ktory Práwo przewiedźie/ bywa wwiązan z rámienia Krolewskiego: iesli zá przyczyną ktorąkolwiek gwałtowną dźierżenie iego bywa zgwałcone/ álbo wźięte: zá potrzebą on práwem zwyćiężony/ przeciwko ktoremu práwem było postąpiono/ do Sądu Grodzkiego ma być pozwan o zakład: á ná iednym y ná pierwszym roku choć stánie choć nie stánie/ w zakłádźie niech będźie skazan/ opuśćiwszy wszystki zwłoki y vćieczki.

Wtore

Wtore wwiązánie z Rámieniá Krolewskiego gdy będźie zgwałcone / iáko postąpić.

JEsli dźierżenie álbo wwiązánie ták / iáko wyżßey napisano iest niebacząc ná zakład będźie zgwałcone / y nikczemnie vczynione: tedy pozwawßy pozwem o zakład y zdánie / o ktorym wyżßey sie rzekło / záśie Woźny drugi raz z Sláchtą y z powodem / álbo z iego Prokuratorem przez Stároste ma do tákowych dobr obyczáiem pierwßym wtory raz być posłan: y ma wßystko to / co w pierwßym wwiązániu było / drugi raz vczynić / tym wtorym rázem z Rámieniá Krolewskiego ták w Przezyskoch iáko w zakłádźie wwiązánie dáiąc / wedle wielkośći zakłádu y przezyskow: á dawßy wwiązánie we dwoy násob zakład wietßy záłoży: to iest da Zakład ná pismie / ktoryby dwákroć wietßą summe w sobie zámykał / y on zostáwił záłożony miedzy Práwem zwyćiężonym / y tym ktory Práwo przewiodł. Alexánder Krol. List 3.

Jesliby zá drugim rázem wwiązánie było w niwecz obrocone.

JEsliby Práwem zwyćiężony ták był swowolny / sporny / y Práwá pospolitego był gwałtownik / tákieżby wwiązánie zá pierwßym y wtorym z rámieniá Krolewskiego rázem dáne zá nic nie máiąc ważył sie zgwałćić: tedy iáko pierwey o zakład do Zamku niech będźie pozwan: co vczyniwßy wßystkie przerzeczone postępki / iáko wyżßey nápisano iest / przez wßelkiey folgi zwłok y wymowek ná pierwßym roku choć stánie álbo nie stánie w zakłádźie sądownie y záwićie niech będźie skazan. Támże.

Jesli zá trzećim rázem wwiązánie wezmą / Stárostá oblicznie ták ostátnią exequucyą vczyni.

NAkoniec po pierwßym y wtorym rázie przerzeczonym iesli záśie Práwem zwyćiężony przedśie vpornieby sie spráwował / przećiwiáiąc sie Rece álbo Rámieniu Krolewskiemu: rußy sie Stárostá sam przez śie z mieśćá Krolewskiego (ná ktorego vrzędźie Stárostá śiedźi) zbroyno y opátrzywßy sie dobrze / ták iákoby vpor gwałtowniká zwyćiężył: y poiedźie z Woźnym y z tym / ktory Práwo przewiodł / do dobr tákowych / y z przezyski: á tám Práwem zwyćiężce władzą Rámieniá Krolewskiego y vrzędu swego wezwawßy: áby oblicznie byli ći / to iest ten ktory Práwo przewiodł álbo ieg Vrzędnik / álbo Włodarz / iáko Támże.

przed

przedtym/ przy ktorych obyczáiem przerzeczonym Woźny pierwßymi rázy wwiezował / trzecim rázem istotnie wwiaze Prawem zwyciężce w przezyskoch y w zakładziech zá kożdym rázem założonych/ wyrzuciwßy mocna reka Prawem zwyciężonego. A żeby Stárostá nie ßkodował ná nakładźiech/ktore ná to vczynił/zárázem da y zostáwi zakład ná pismie miedzy stronámi troiáki: ktory támże zostáwi choc tylko Kmieciom gi dawßy: o ktory zakład iesli będźie potrzebá postępek bywa taki / iáko wyżßey rzeczono iest o skázánie y zdánie: á tákowe ostátnie prawne wykonánie Stárostá ták dobrze przez inego / iáko przez sie vczyni: iesli to vczynic słußnie/ będzie mogł: á iesli inácżey/ tedy sam poiedźie dosyć czyniąc powinności Vrzędu swego. Wßákże będźie miał z sobą Woźnego y Slachte Stárostá: choć przez sie choc też przez kogo inego to kończenie przezyskow w máietności oney/ ná ktorey przezyski przewiedźiono y otrzymano/ czynić będźie. A gdy tákowe wwiązánie w przezyskách y w zakładziech będźie dawał/ iesli máietności wielkośc zakładow y przezyskow znosić może/ da wwiązánie w ieden łan osiadły/ z ktoregoby grzywná ná kożdy rok przychodźiłá w kożdych dźiesiąci grzywien. A iesliby łanow nie było osiadłych/ álbo czynßuiących: tedy wwiązánie niech będźie dáno w polá / ná ktorych dwánaście korcy Zytá zwykło być wysiewano / álbo wedle podobieństwá mogły być posiane: to iest/ polá rozumieiąc zá grzywne czynßu rocżnego. A iesliby ták máietności iáko pol y inych dobr/ktore máietnością máią być rozumiáne/ ná ktorych wykonywánie przezyskow czynione być ma/nie było/ y Prawem zwyciężony żeby ich nie miał: tedy Prawem zwyciężony dla tego/ iż postępek Práwá do ostátecznych stopni Práwá vpornie ná sobie znioſt / niech będźie vłápion: y iego więżienie niech będźie ná woley tego/ ktory Práwo przewiodł/ áż do vczynienia dosyć zá przezyski y zakłády.

Náuká ná dánie skończonego dźierżenia/ około Exequucyey rzeczy osądzoney.

List 4. BY tákowy postępek będźie zá pierwßym wtorym trzecim rázem/ iáko dostátecznie iest wypisano: tákowa náuke kożdy Stárostá będźie chował/ gdy álbo sam osoba swa/ álbo iego Podstárości/ álbo kto iny z Rámienia Krolewskiego będźie czynił Exequucya/ to iest wykonywánie przezyskow ná mieścu dźiedźiny/ álbo wśi/ álbo dobr przezyskánych: y ten/ ktory z Rámienia Krolewskiego ma dosyć Przezyskom czynić/ wzowie przed sie Prawem zwyciężonego / iesli iest obliczny: wzowie też

Kmie-

Kmieći / á zwłaßßczá w ktore ma być wwiazánie dáne: ktorym rozpowie álbo rozpowiedźieć każe przezyſki y zakłády / y oznaymi ie: także też Liſt przezyſkow oneg̃ przewiedźienia Práwá/ktoremu Stároſtá doſyć czynić ma/przed Woźnym y Slachtą im vkaże/ opowie/ y oznaymi. A tak też Stároſtá przez ſie / álbo kto iny imieniem Staroſcinym rzecże / Sluchay tego y pilnuy Woźny: Ja Stároſtá wedle Vrzędu/álbo iny także / Ja wedle vrzędu Páná M. Staroſcinego / z Rámienia Krolewſkiego Slachetnemu Pánu ztad á ztad w ieg̃ przezyſkoch y zakładźiech dáie wwiazánie w te Wieś D. álbo w te dobrá P. álbo w tego Kmiećiá/álbo w Lan/álbo w te álbo w te y owe polá. A rzecże Stároſtá/ (ieſli ſam przez ſie wwiezować będźie) zakładam zakład C grzywien przez ty Liſty / álbo iny imieniem Staroſcinym dźierżąc zakład Krolewſki álbo Staroſcin będźie mowił: A ten zakład ſtá grzywien przez Krolá Jego M. álbo przez Páná Staroſtę założony / w tych Liſćiech napiſány tobie Woźny dáie: á ty po tym wedle vrzędu twego ten zakład Práwem zwyćieżonemu oznáymi/ y on iemu wedle zwyczáiu Práwá daß/ álbo w domu iego zoſtáwiß: ktory zakład niech będźie troiáki / iáko wyżßey napiſáno ieſt. A powieß / aby Práwem zwyćiężony w dobrá te/ w ktorem Práwem zwyćiężce wwiązał / áni przez ſie áni przez naprawne oſoby nie wwiezował ſie / áni ſie wdawał / y w onych Práwem zwyćiężce żadnemi przykroſćiámi y trudnoſćiámi nie fráſował. A wam Kmiećiom wßyſtkim tych dobr obywátelom roſkázuie: abyſćie tego Páná P. zá wáßego Páná mieli: y onemu byli poſtußni/ iáko wáßemu Pánu: y byli iego poddánemi/ áż do zapłácenia doſtáteczńego / y doſyć vczynienia wßyſtkich przezyſkow y zakładow. A to wßyſtko przed tobą Woźny/y przed wßytkimi wámi/ktorzy ieſteſćie obliczni świadcże. A niech wyrzuci Práwem przekonánego z imienia iego: á tak vczyniwßy pokoy zwyćiężcy w dobrách przezyſkánych/niech wyiedźie Stároſtá z oney máietnoſći.

Jeſli práwem przekonány bronilby ſwych dobr/ nie Kmieće ále on ſam niech będźie wywołan y poiman.

JEſliby zá tákowym poſtępkiem y dániem ták wielekroć wwiązánia/ y zá założeniem tak wiele rázow zakładow zwyćiężony Práwu y Rámieniowi Krolewſkiemu niebylby poſłußen/álbo ſie bronił / álbo wwiązánia álbo ſpokoynego dźierżenia nie dopuſćił: tedy Stároſtá álbo Podſtároſći iego w tey Liſt 4.

mierze niech nie zadáie Kmieciom álbo Slugam Práwem zwyciężonego żadnego gwałtu / áni niechay dopuszcza kogo bić álbo ránić: ale sam Práwem zwyciężony z slugámi y z pomocniki swemi / iáko Práwá y pokoiu pospolitego gwałtownik y skazcá niech będzie poiman/y niech będą poimáni: y niech będą miani y rozumieni przeze czci/ y tudzież ná ciele wedle woli Krolá Jego M. máią być karáni. A ieśli będą poimáni / niech będą ták długo dzierżeni: áż dosyć vczynienie stánie sie temu/ktory Práwo przewiodł w przezyskoch y w zakładźiech.

Do tegoż ostátniego postępku w Przezyskoch.

List 4. JEśliby tenże Práwem przekonány y ini iego pomocnicy niemogli być poimáni / zátrzymáni: tedy zwyciężony Práwem z dobr onych ma być pozwan / w ktore w przezyskoch nie iest dano wwiązánie/ o zakład ostáteczny y skończony: ktory zakład cále przynależy Stároście: y áby stánął widźieć y być skázan ná wywołánie/iáko ten: ktory iest przestępcą y gwałtownikiem Práwá. A gdy vprzedźi wywołánie: tedy y on sam/y iego słudzy y pomocnicy niech będą ieći przez Stároste/álbo przez kogo inego iego imieniem. Dla tego da Krolewski Mágestat przeciwko tákowym Listy otworzyste wszystkim / ktorym to należy / wywołánie opowiedáiąc y wszystkim poddánym roskázuiąc: áby tákowe wywołáne imáli / y Stárostom mieśc áby podawáli.

Do tegoż.

List 4. AJeśliby nie był osiádły w iney máietności: tedy pozew przez Edykt przeciwko niemu y iego pomocnikom może być wyprawion.

Do tegoż.

AJeśli stánie ná pierwszym Roku / ktory tákowemu y wszystkim tákiem ma być záwity / y ostátni niemáiąc żadney zwłoki: tedy w zakładźie niech będzie skázan. A ieśli będzie miał dobrá iákie: niech w tymże zakładźie będą wźiete/ y zá tákowe iego nieposłuszeństwo niech będą trzymáne. A niech będą poimáni/ieśli nie stánie álbo nie stáno/y sam y iego pomocnicy / iáko niepostuszni y Práwá Koronnego gwałkownicy: y niech będą skázáni/ z Krolestwá wypisáni/ wywołáni/ y imáni: y sam Sędźia niech go wywołánym vczyni przez swoy Dekret: y tám záraz niech będźie zá obwołániem wywołan/ y wypisány ku poimániu. A nietylko sam/ ále y iego towárzysze/ y ini: ktorzy mu dawáli pomoc/

pomoc/ rádę / y potuchę: á zwłaßczá cí / ktorzy go w domiech chowáią: takowi wßyßcy niech będą wywołáni/aby byli poimáni y bezecni: y dla tego imáć ie máią. Przeciwko ktorym będą dáne Liſty wßyſtkim należące otworzyſte / o ktorych przedtym ſie mowiło/ po Powieciech / y ktore máią być do inych Stároſtow podawáne.

¶ O inym poſtępku Práwá pátrz w wtorych Kśięgách w Rozdźiale y Cześći wtorey.

W niektorych Ziemiách ták bywa z zwyczáiu wykonywánie rzeczy oſądzoney.

JEſli w zyſku ſkázány nie ſtára ſie/aby doſyć vczynił rzeczy oſądzoney: tedy bywa przypozwan ku doſyć vczynieniu przezyſkom y winam. A ieſli ná roku nie ſtánie / y nie pokáże iákiey obledliwości álbo nikczemności przez powodowe ſtrone w rzeczy tey/w ktorey Práwo przywodźił/vczynioney: tedy bywa dawan Woźny z Práwá ku wwiązániu w dobrá y przezyſki y winy/ktore Aktorowi należą: á Sąd pośle ná ciążánie w połowicy win / ktore ná Sąd należą. A ieſli niedopuści wwiązánia ten/ktorego pozywáią: tedy Burgrabiá poiedźie wwiezowánie wźiawßy z ſobą dwu Slachcicow/ y Woźnego. A ieſli ten/ ktorego pozywáią/ niedopuści dźierżenia dobr zá onym wwiązániem: tedy Stároſtá ſwą oſobą poiedźie/ y dá wwiązánie powodowi w dobrá/ y záłoży zakład roſkázuiąc pozwánemu: áby Aktorowi w dźierżeniu prze zeń náznáczonym trudności nie czynił/pod zakładem przez niego vłożonym: á ilekroć powodowa ſtroná prośi o wwiązánie/ tylekroć vkáże Liſt przyſądzáiący iemu: ktory ieſt dan przez Sędźiego y Podſędká. A Stároſtá wwiązánego w dźierżeniu powinien ieſt bronić: czego ieſli czynic álbo przezyſkow wyciągáć nie będźie: tedy ten zakład/ ktory ieſt ná obwiniona ſtrone włożon / Krolowi Jego M. y powodowi przepádnie. Liſt 5.

Poſtępek Práwá w rzeczy oſądzoney przez Sygmuntá Krolá.

Jeſli Práwem zwyćiężony dopuści powodowi wwiązánia / iáko dáley poſtąpić.

Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 34.

JEſli pozwány Práwem zwyćiężony dozwoli powodowi/ ktory práwem wygrał/wwiązánia: y da ſpokoyne dźierżenie w dobrách / ná ktorych przezyſki ſą przewiedźione / dáiąc mu w imieniu onego miesca przy bytności poddánych dźierżenie/ y ich poſtuſzeńſtwo: tedy Woźny po dániu wwiązánia vczyni zeznánie z Slachtą v Ksiąg Grodzkich onego Powiátu: iż taki práwem zwyćiężony/ dopuścił wwiązánia y dźierżenia w dobrá przerzeczone / iáko powiedźiano iest przezyſkáne. Ktore dźierżenie ieſli ktorymkolwiek ſpoſobem chćiałby przekázowáć: tedy tego dźierżenia obroná ná Stároſte miesca będźie należáłá: iż gwałtownie ieſt wygnan y złupion.

Jesli Práwem zwyćiężony ták po Dekrećie iáko po vſtániu roku przypowieſzczonego wwiązánia zbroni.

Támże. JEſli Práwem zwyćiężony wwiązánia te°/ktory Práwem wygrá/zbroni/ ták po takowym przerzeczonym Dekrećie/ iáko też po vſtaniu roku przypowieſzczonego/ktory prze nieſtánie eſtał ſie: tedy tenże Woźny / ktory był powodowi z Práwá ku wwiązániu przydan/wźiawſzy k ſobie Slachćice przed Stároſtą miesca álbo iego Vrzędem Grodzkim ma vczynić obliczne zeznánie: iż przerzeczony á Práwem zwyćiężony ſtronie / ktorá ná nim Práwo przewiodłá/ wwiązánia Práwem ſkázánego vporne zbronił. A potym Stároſtá miesca álbo w niebytności iego Podſtároſci moca przerzeczonego odeſtánia od Sądu Ziemſkiego vczynionego/ pozowie Práwem zwyćiężonego pozwem álbo obwieſzczeniem ſwym/ ku widzeniu y ſłuchániu: iż on Práwem zwyćiężce w dobrá tákie z mocy przezyſkow Práwem Ziemſkim otrzymánych / y w Sumie álbo w Sumách tám wyrázonych władzą rámienia Krolewſkiego wwiezuie tym ſpoſobem.

Támże. Liſt 35. Tobie Slachetnemu N. obwieſzczamy: iż opátrzny N. Woźny Ziemſki z pewnemi Slachćicy/ktorzy weſpołek oſobámi ſwemi przed Vrzędem náſzym Stároſcim byli obliczne zeznánie vczynili: Iż gdy był nie dawno przydan od Sądu Ziemſkiego N. Slachetnemu powodowi Práwem zwyćiążáiącemu áby go wwiązał / moca ſwych przezyſkow w Sądzie N. z przyczyny z tey á z tey: ktorych przezyſkow Liſty pod Pieczećiámi tegoż Sądu Ziemſkiego przed námi y Vrzędem náſzym położył y pokázał: iáko Sąd Ziemſki onego do nas y do Vrzędu náſzego iáko do Rámienia Krolewſkiego odeſłał. A ty

Będąc

będąc Práwem zwyćiężony iáko nieposłuszny wwiązánia w dobrá rzeczone vpornie zbroniłeś: zá ktorym vczynkiem wygiszczenie tych przezyskow ná Rámie násze Stároście álbo lepiey Krolewskie (w ktorey mierze Krolewskiego rámienia władzą ná sobie nieśiemy) przyszło. Dla tego tobie roskazuiemy władzą Krolewską/y Vrzędu nászego: ábyś przed námi álbo Podstárościm nászym álbo Vrzędem Grodzkim w ten álbo w ten dźień N. ná Zamku N. oblicznie y práwnie stánął/ ku widzeniu y słyszeniu: Iż my władzą Rámienia Krolewskiego y mocą wygiszczenia przezyskow/przerzeczoną stronę Práwem wygrawáiącą w dobrá twoie przerzeczone/wedle iego zámknienia przezyskow mocnie wwiążemy: y bronić go będźiemy/ iáko ná Vrząd nász należy/nic ná nieposłuszeństwo twe niedbáiąc: my w tym/ co ná Vrząd nász przynależeć będźie/ postępowáć będźiemy. Dan ná Zamku N. w dźień N. bliski Roku etc.

Iesli Práwem zwyćiężony ná Roku Stárościego obwieszczenia dopuśći wwiązánia/ przedśię troiákiemi zakłádami bywa obowiązan: áby wwiązánia nieprzekázował.

IEsli tákowy Práwem zwyćiężony ná tákowe obwieszczenie Stároście ná roku sobie náznáczonym przed Vrzędem Zamkowym stánie/ y zá boiáźnią win álbo zakłádow/ ktore máią być záłożone temu/ktory Práwem wygrał/wwiązánie y dźierżenie w tákowe dobrá ofiáruie śie dopuśćić/ tedy Stárostá mieśćá Woźnego przyda/ á tám zakłády troiákie ná Práwem zwyćiężonego záłoży: áby támże zárázem Práwem zwyćiężony temu/ktory Práwem wygrał/w dobrá przerzeczone/ná ktorych tákowe przezyski są przewiedźione/wwiązánie istotnie y zárázem dał/y spokoynego dźierżenia rzeczą sámą dopuścił: áni onego w dźierżeniu ktorymkolwiek sposobem nie zátrudniał przez śie álbo przez náprawne osoby/pod tymże troiákiem zakłádem. Sygmunt w Piotrko. 1523. List 35.

Iesli Práwem zwyćiężony wwiązánia nie da.

IEsli Práwem zwyćiężony nie dopuśći wwiązánia/ álbo ono ktorymkolwiek sposobem przekáźi: tedy Stárostá mieśćá ruszyć śie mocną y zbroyną ręką będźie powinien/ y ktory Práwo przewiodł w dobrá strony zwyćiężoney wwiązáć/ wyrzućiwszy onego z imienia/ y zakłády troiákie ná niem skazawszy. A toż vczyni Stárostá/ iesli ná roku obwieszczenia nie stá- Sygmunt w Piotrko. 1523. List 36.

nie: iż Práwem zwyćiężce troiákim zakłádem wwiąże: ktorego zakłádu połowicá ná tego/ktory práwem wygra/á druga połowicá ná Stároste mieścá przyść ma: á dla tego Vrzednicy Ziemscy od wwiązánia tákowego nic bráć niemáią.

Jesli po skazániu troiákich Zakłádow Práwem zwyćiężony nie dopuśći śie wyrzućić z dobr / tedy zá powodowym oskárżeniem y popierániem przez Vrząd do Sądu Grodzkiego ku wywołániu bywa pozwan.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 38.

JEsli Práwem zwyćiężony byłby ták mocny: żeby przez Stároste iego vpor niemogł być wciągnion / y chciałby sie rámieniowi Krolewskiemu przećiwić: tedy zárázem ma być pozwan przez Vrząd onego Stárostwá / do Sądu Grodzkiego iáko ná záwity rok/ ku słuchániu: iż iáko vporny y sprzećiwiáiący sie Práwu Koronnemu pospolitemu z Krolestwá y z Páństw iemu podległych był wywołan / y wywołány być opowiedźian.

A iesli Práwem przekonány zstępuie z dobr / tákowemisz zakłády ma być obowiązan.

Támże.

JEsli ná tákowym Roku stánie zá boiáźnią wywołánia y wypędzenia/ma dosyć vczynić zá zakłády záłożone y Stárośćie y stronie: y dźierżenia spokoynego pod zakłády tákowemi nie ma przekázáć temu/ ktory Práwem wygrał.

Tákże pomocnicy/ktorzy Práwem zwyćiężonemu pomagáią/máią być ku wywołániu pozwáni.

Támże.

TAkże wszyscy pomocnicy/ ktorzy temuż Práwu zwyćiężonemu iáwnie pomagáią/máią być pozwáni ku Dekretowi: áby byli wywołáni/y z Krolestwá wespołek z Pryncypałem wypędzeni: przećiwko ktorym tymże sposobem / iáko przećiwko ich Princypałowi Vrząd Stárośći będźie powinien postępowáć. A ktorzyby byli nieośiedli / przez Vrząd Grodzki máią być poimáni/y w Wieże wrzuceni: ktorych karánie ná woley y łásce nászey niech będźie.

Jesli wywołány broniłby swych dobr/tedy Slá-chtá z Stárostą przećiwko niemu ruszyć śie ma.

Y w-

IWnet po tákowym wywołániu/ gdźieby Práwem zwyćiężony dobr swych stráconych bronił/przećiwiáiąc sie rámieniu Krolewskiemu: tedy wedle Státutu Koronnego wszytká Sláchtá Ziemie y Powiátu oney Ziemie/ w ktorey tákowa máietność iest/wespołek z Stárostą onegó mieśćá ruszy sie z przypráwą Woienną przećiwko onemu nieposłusznemu / ták iákoby mogł być z oney máietnośći wypędzon y wyrzucon. A iesliby tákowy nieposłuszny mogł być w osobie swey vłapion: tákowy y z pomocniki swemi niech będzie poiman/y poimány w wieże wsádzon: a gárdło iego niech będźie ná łásce nászey. Sygmunt w Piotrko. 1523. List 36.

Tákowyż postępek Práwá ma być chowan w Artykułách Grodzkich.

TAkowyż postępek ma być chowan w Sądźie Grodzkim wedle tego/iáko ktora spráwá przypádnie/w Artykułách tylko Grodzkich: gdźie zárázem zá vstániem roku przypowieszczonego niech będźie przydan Woźny ná wwiązánie z troiákiemi zakłady. Támże.

Iáką ma być winą karan Stárostá / ktory wykonywániu rzeczy osądzoney niedosyć czyni.

A Iesli ktory Stárostá ku dosyć czynieniu wykonywánia rzeczy osądzoney będźie niedbáłym: tedy temu/ ktory Práwo przewiodł tylekroć/ ileby sie tego dopuśćił / winę piećdźieśiąt grzywien pieniędzy pospolitych/ á drugą tákowąż winę Mágestatowi nászemu Krolewskiemu przepádnie. O ktore winy przed Nas pozwány ná pierwszym roku iáko ná záwitym stánąć ma: y zá winy przerzeczone stronie y skárbowi nászemu one zápłáćiwszy dosyć będźie powinien vczynić: y przedśie pod temisz winámi przewodowi Práwá niech dosyć vczyni nadáley we dwu Niedźielach/dosyć czyniąc postępkom Práwnȳ wyższey wyrázonym. Támże.

O wygiszczániu rzeczy osądzoney.

BDy kto ná kim będźie miał rzecz przezyskáną/ tho iest iesli Práwo przewiedźie/będźie oddan do Rámieniá Stárośćinego: tedy ten/ ktory Práwo przezyskał/dwá kroć ma ieźdźić ná ćiążenie:á o szkody/ktore pochodzą zá zbronienim ćiąże y wwiązánia/ma zdáć:á potym Stárostá ma z nim kogo zesłáć imieniem swym/y wwiązáć tego/ktory práwem wygrał: á ktemu zakład będźie powinien záłożyć: y tego / ktory Práwem iest przekonan/ z Máietnośći mocnie wyrzućić. Zwyczay źiemie Krako. List 121.

A wſżákże dobrá Wiánu Zeninemu poddáne od przezyſkow ſą wolne.

Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 36.

JEſli kto dobrá zá ktorymkolwiek Dekretem otrzyma / ná ktorych dobrách żoná tego/ktory Prawem przegrał/miałá oprawę ſwą Wienną: chcemy/ aby takowa Oprawá zoſtałá nieobrażona. A takowy prawem zwyciężony ma być mian zá golotę/y ná potym ma być Prawem golotow patrzon: gdźieby rzeczy oſadzoney przeciwił ſię.

Co ſobie kto ná pomoc ná roku przypowieſzczonym bráć może.

Zwyczay ſiemie Kráko. Liſt 122.

GDy ten / ná kim Prawo przewiedźiono / będźie przypowieſzczon ku doſyć vczynieniu/ niemoże nic inego ſobie ná pomoc bráć przeciwko powodowi: wyiąwſzy ieſliby zdánie niebyło ſprawiedliwe w przezyſkoch / álbo ieſliby imie ine było nápiſano w pozwie/ á ine w przypowieſzczeniu. A ták ieſliby przypowieſzczenie było złe z ſtrony przyczyn wyżſzey opiſánych: tedy Powodowá ſtroná ſtráci to/ o co pozywałá.

Stároſtowie wedle ktorego Státutu Exequucyą czynić máią.

Sygmunt August 1562.

SKárżyli ſie przed námi Poſłowie ná Staroſty Sądowe/ iżby nieiáki zły zwyczay wnieść mieli w Exequucyey ná Rycerſkwo Koronne nád Státut Władyſławá Jágiellá/ktory ieſt w Jedlney vczyniony fol. 50 nápiſany/proſząc abyſmy złożyli z nich: cobykolwiek przeciwiało ſie Exequucyey nád Státut przerzeczony: gdyż oni niechcą z Kśięża Jch M. wdawáć ſie w żadne Dyſputácye/iedno ſtoiąc przy Prawie ſwym niechcą wolnośći ſwey w wątpliwość wzywáć. My powinnośc ſwoię bacząc y przyśiędze wſzyſtkim iednoſtáynie vczyniona / ktemu też ná zgodne zdánie Rad nąſzych Swieckich / y ná proſby Poſłow Ziemſkich roſkázuiemy wſzyſtkim Staroſtom nąſzym Sądowym: áby ni nákiem inákſzey Exequucyey nieczynili/ iedno iáko w Státucie Jágiełłowym w Jedlney ſtoi: á cobykolwiek inácżey vczynili/to niechay będźie prozne y nikczemne.

Podnieśienie wywołánia.

Sygmunt August 1557.

POdnieśienie Wywołánia / ktore bywa dawano zá złym przewodem Práwá/gdyby miało być prorogowano: wi-

nien

nien będźie ten/komu ie dadzą/przyzwáć ſtronę do Grodu: kiedy ma tákowe podniesienie obwołáć. A tám ma pokázáć/ iż żadnego poſtępku nie omießkał práwnego czynić o przewod Práwá: á gdźieby tego nie okázał / tedy podniesienie tákowe mieścá nie ma miec.

O Duchownych.

SKárżyli ſie Poſłowie Ziemſcy / iż przeciw Conſtitucyey Piotrkowſkiey dwu letniey ſpozywáni ſą niektorzy Stárоſtowie od ſtanu Duchownego o to: iż Exequucyey czynic niechcą / mimo te Conſtitucyą. My Conſtitucyą przerzeczoną w mocy zoſtáwuiąc / y doſyć iey czyniąc tákie pozwy/ ktorebykolwiek były y teraz y ná potym / ná ſtronę odkładamy y w niweć obrácamy. Sygmunt Auguſt 1565.

O Sądźiech Stároſtich.

UStáwiamy/ iżby káżde Roki Stároſtá ſądźił/iáko Státut vczy fol. 9. ieſliby ták zabáwion nie był/iáko tám ſtoi w tymże Statucie pod ſtráceniem Vrzędu: á ieſliby inácżey ſądzono podle Státutu liſtu 3. aby Sądowi tákiemu nulla prętaretur obedientia. My czyniąc doſyć prosbam Poſłow/ná potomne cżáſy komukolwiek Stároſtwo iákie damy: ten tákowy będźie powinien ſam przez ſie roki Staroſcie ſądźić/ wedle Státutow wyżßey opiſánych/ exceptis tamen modernis poſſeſſoribus, przeſtrzegáiąc tego: áby iáka przyczyná nieprzyiáźni wnętrzney y rozſtyrku nie była. Sygmunt Auguſt 1562.

Wychowánie Stároſtow y Dźierżawiec.

OKolo opátrzenia Stároſtow y Dźierżawiec/ktore odkład cżwártey cżeſci vprzedźić miáło/náyduiemy zá rádą Senatu Koronnego/y pozwoleniem Poſłow Ziemſkich: iż ze wßytkich Prowentow przez Rewizory/ktorzy byli y ná potym będą/ rewidowánych y ßácowánych ma być naprzod odłączoná piáta cześć. Ktora żeby do trzech cześci náßych przyłączoná była: á my ſámi żebyſmy Staroſty y Dźierżawce opátrowali: wedle tego iáko gdźie nalepiey rozumieć będźiemy / y iáko mieſce y vrzęd ktory będźie potrzebował/zoſtáwiáiąc ſpełná cżwárta cześć ná obronę Rzeczypoſpolitey pozwolona. Sygmunt Auguſt 1567.

Księg

Kśiąg Pierwszych Rozdźiału Trzećiego Część Czwarta/

O Podkomorzoch/ y Gránicách miedzy Dźiedźictwy/ o Woyskich/ y Burgrábiach.

Podkomorzy w Gránicách naprzod y náde wszystko ma pátrzyć przyrodzoney Gránice/ to iest Potoczká/ álbo Rzeki miedzy Dźiedźictwy płynącey/ álbo Rzeczyská nowego y stárego: ktore Dźiedźictwá dźieli.

Káźimierz w Wiślicy 1368. List 8.

ZA częstym swarem miedzy Poddánymi nászymi około Gránic miedzy Dźiedźictwy ich/ ktore czynione być máią/ trudne y cieszkie niekiedy wczynáią sie pytánia: z ktorych przymnaża sie nakłádow/ y wielkiey pracey bywáią podlegli ci/ ktorzy o Gránice niezgadzáią sie. A iż Rzeki y Rzeczyská z wielkiey części miedzy Dźiedźictwy/ y ośiádłościámi/ wśiámi/ płyną y są: á ták iesli ktore Wśi álbo Dźiedźictwá o Gránice zgadzáią sie z ktorą rzeką álbo potokiem/ ktory śrzodkiem płynie: iesli miedzy tákowemi Dźiedźictwy niemász Gránic z Práwá vczynionych: tedy kożda z onych dźiedźin ma mieć swoy brzeg oney Rzeki álbo potoká/ ktory sie skłánia do oney Dźiedźiny. A tákowa rzeká álbo potoczek ma być zá gránice miáná: ktora rzeká álbo potoczek iesli opuściwszy pierwsze rzeczysko przez insze mieścá swoie szcie y płynienie obroci/ przez pomocy ludzkiey własną mocą: tedy przedśie przyrodzone pierwsze rzeczysko kedy pierwey wodá szłá/ ma być zá prawdźiwą gránice onych Dźiedźictw: w ktorey stárey rzece álbo potoku álbo w stárym rzeczysku ludźie/ ktorzy z oboiey strony dźiedźiny mieszkáią/ wolnie będą łowić: iáko przedtym czynili/ gdy wodá swym pierwszym y stárym rzeczyskiem szłá. Ale iesli tá rzeká álbo potoczek przez dowcip ludzki obrocon będźie od stárego płynienia y rzeczyská/ ták żeby w ine nowe rzeczysko wpadł: tedy ono nowe rzeczysko dźiedźiny ma dźielić: y tákże má dáć/ iáko ono stáre rzeczysko zwykło/ ieden brzeg iedney dźiedźinie/ á drugi

dru-

drugiey: miedzy ktoremi płynie. A gdy zá ta przyczyna/ to iest gdy zá domyſłem y zá dowcipem ludzkim rzeká ſie odwroci: tedy iedna z dziedzin onych/to iest przy ktorey zoſtaie ſtare rzeczyſko wſzyſtke y cała ma miec własność w rzece / w brzegách ſtárey rzeki álbo potoká.

Ktory vkaże znácnieyſze znáki Gránic/tego Podkomorzy pode czćia y ſumnieniem ma przypuśćić ku dowodowi:á gdźie oboiá ſtroná znákow nie ma/ powodowi z świádki ma być dowod dopuſzczon.

OKoło Gránic náſzey Slachty tak być chcemy obwárowano/Jeſliby ſie przydało: iż ten / ktory ſie o Gránice práwuie/ zá Grániczne znáki pokazał kopce przynamniey trzy/ álbo znáki znáczne w poloch/ktore viazdy zowa: á w leśiech znáki ná kſtalt krzyżá vczynione/iáko ieſt obyczay: tedy Podkomorzy náſz onego/ ktory lepſze y znáczńieyſze znáki álbo kopce pokaże/ rozeznawáiac pode czćia y ſumnieniem bedźie miał/ y bedźie powinien przypuścić gi ku dowodowi. A gdźie oboiá ſtroná znákow znáczńych miedzy dźiedźinámi niebedźie miała: tedy powodowa ſtroná ku dowodowi Gránic/iáko wedle Práwá ieſt/z świádki ma byc przypuſzczoná. Jágiełło w Krakow. y w Warćie 1423. Liſt 44.

Podkomorzy nie ma przewláczáć roku ſtronam/ okrom tego: żeby śie zwolili/álbo przyczyná do tego byłá.

GDy częſtokroć Podkomorzowie álbo ich Komornicy przewłaczali Gránice álbo zfolgi niektorey/ álbo zá potrzebo iedney ſtrony/ chocia druga niechciała: ſkąd przez takowe z łaſki przekładánia rokow omieſzkánie ſie przydawało: My temu błędowi zábiegáiac ſkázuiemy / y ſkazaliſmy áby ná wieki było chowano: iż od tych czaſow Podkomorzowie wſzyſtkich Ziem wſzyſtkiego Kroleſtwá / rokow Grániczńych ſámi przez ſie zá ſwym chceniem przeciwko porzadku Práwá / nie máia przekładáć / pod wina czternaſcie Grzywien: ktora ma byc przez nas wyciągana od takiego/ktoryby inaczey vczynił. Wyiąwſzy żeby do tego ſpolnie zwolenie przyſtąpiło: álbo żeby ſie przyczyna ſtuſzna álbo Práwna przytrefiła. Jan Olbr. w Piotrko. 1496. Liſt 108.

Tákowy poſtępek w Grániczeniu ná potym niech bedźie záchowan.

Acz

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 39.

ACz rozmáite były obyczáie w rozgraniczeniu dobr z obojey strony dziedzicznych do tego czásu w Ziemiách náßych/ Krakowskiey/Sándomirskiey/ Lubelskiey/Ruskiey/ Belskiey/ y Podolskiey/y także w Powieciech tych Ziem. Wßákże My aby iednostáyne ná potym rozgraniczenie dobr tákowych Dziedzicznych/y we wßystkich Ziemiách przerzeczonych bywało/ zá iednostáyna Rádnych Pánow náßych rádá / y także zá zezwoleniem Posłow Ziem przerzeczonych vstáwiamy / y ten porzádek czyniemy: áby kożdy pozywáiąc do Sądu Ziemskiego o vczynienie Gránic niekładł pieniężnego ßácunku: ále prosto powodowa strona tego/z ktorym Gránice miec ma/ pozowie o powodztwo tym obyczáiem.

Pozew ná Gránice przećiwko stronie/z ktorą Gránice máią być.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 52.

KTory cie pozywa ku vczynieniu Gránic miedzy dobry swemi N. Dziedzicznemi Wśią N. z iedney strony/ á twoiemi też Dziedzicznemi N. z drugiey strony: abyś sie przypátrował/ gdy mu powodztwo skáża moca tego pozwu: ná co práwnie będzieß odpowiedał.

Przećiwko Sąsiádom ścienným/iesli są/wespołek pozwánym o Gránice/ iáko ma być postąpiono: áby ná polu niepszekázowáli Gránic.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 40.

AJesliby ini Slachćicy byli/ máiąc w Sąsiectwie dziedzictwá/ktorych ściány przyległy z dziedzictwy z tymi/ miedzy ktoremi máią być Gránice/y mniemieliby sie miec iákie interesse zá tą przyległością do tákowych Gránic: tákowi też sąsiedzi ścienni przez powodá ná ieden rok/iáko y ten z ktorym Gránice wiodą/máią byc przypozwáni do Sądu Ziemskiego: y iáko z przednieyßą strona/ták też z niemi przez powodá ma być postąpiono: áby ná roku polnym Gránic nie mogli przekázywáć.

Sposob Pozwu do Sądu Ziemskiego przećiwko Sąsiádom/ktorzy máią przyległe ściány z dziedzictwem álbo dobry Gránicam podległym.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 41.

POzywa was ku przestrzegániu ściány wąßey/ ieśli ktora rozumiecie sie miec do wśi álbo dziedziny iego przyległa N. ktore dobrá swoie dziedziczne przerzeczony N. chce rozgrani-

czyć

czyć gránicámi/ y znaki gránicznemi z dobry N. Slachetnego N. dziedzicznemi: o ktore Gránice pozwał przerzeczonego N. iako Princypała/á was iako scienniki: abyście ſtáneli/y powodztwo temu N. powodowi przyznali/ y abyście pilnowali: gdy mu bedzie ſkázowano przez Sad powodztwo przeciwko przerzeczonemu N. iako Princypałowi y przeciwko wam iako ścienników: abyście ná przerzeczone rzeczy wedle Práwá odpowiedali.

Jesli pozwány áni ná pierwſzym áni ná wtorym roku nie ſtánie/tedy powodowa ſtroná ma być odesłaná ná pole z przyſądzeniem powodztwá.

JEſli pozwány ná pierwſzym roku nie ſtánie/ma być zdan w Kontumacyey: á ieſli ná wtorym roku y tym záwitym nie ſtánie/w zyſku powodztwá przez powodowa ſtrone ma być zdan: przez ktore zdánie iuż otrzyma powodztwo ná pozwánym zá tákiem ſkazániem Sedziego. A vczyniwſzy tákowe zdánie w zyſku/Sad odeśle powodá zá otrzymániem powodztwá ná pole do Podkomorzego Ziemſkiego álbo iego Vrzędu/iáko do Exekutorá tákowego ſkazánia. Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 39.

Vczyniwſzy tákowe zdánie/tákowy poſtępek ma być ná pole.

POtym Podkomorzy po tákowym zdániu y innotescencya ma przez ſwoy Pozew pozwác ſtrony przed ſie / álbo przed Vrzad ſwoy/ ná mieyſce Gránic álbo roznice/ pewny rok záwity náznáczywſzy y roſkázuiac zdánemu: aby ſtánał przeciwko powodowi ku widzeniu y pilnowániu: gdy Vrzad powodowa ſtroná powiedzie ku ſypániu y czynieniu Gránic/ miedzy dobry przerzeczonemi: y ku pilnowániu y ſtuchániu/gdy powod bedzie przyſiegał z Swiádki ná ſprawiedliwe wiedzienie y ſypánie Gránic. Támże.

Tákowy Pozew być ma ná pole/gdy powodowa ſtroná pozyſce powodztwá ná pozwánym.

N. N. Podkomorzy N. N. tobie Slachcicowi N. Dziedzicowi N. roſkázuiemy: abyś przed námi álbo Komornikiem náſzym w Poniedźiałek po Swietym N. bliſkim/ná mieyſcu polnym miedzy dobry dziedzicznemi N. rzeczonemi N. y twoiemi dziedzicznemi rzeczonemi N. gdzie przerzeczony N. Aktor nas álbo Komornika náſzego ſtawi/ ſtánał ku pilnowaniu Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 53.

y widzeniu iego/gdy będzie wieść y sypáć Gránice kopce Ziemie/ y inſze znáki Grániczne czyniąc: á iżebyś pilnował/ gdy powodowa ſtroná z świádki przyśiegáć będzie ná prawdźiwe wiedzienie y ſypánie przerzeczonych Gránic: iáko przeciwko tobie powodztwo w Sądźie Ziemſkim N. ná Rocech iuż przeſłych otrzymał: z ktorym powodztwem do nas álbo do vrzędu náſzego ná pole ieſt odeſłány: żebyś tych wſzyſtkich rzeczy Sądownie pilnował.

Obyczay Pozwu przeciwko Ściennikom przyległe ściány máiącym/po odesłániu ná pole.

Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 42.

N. Podkomorzy wam Slachetnym N. y N. etć. dźiedźicom N. roſkázuiemy: abyście przed námi álbo vrzędem náſzym Podkomorſkim ná polu/ miedzy Dźiedźictwy N. Slachetnego N. powodá z iedney ſtrony/ y N. Slachetnego z tad á z tad z drugiey ſtrony/tám gdźie przerzeczony powod N. nas/ álbo vrzad náſz poſadźi / w ten dźień álbo w ten ná przeciwko przerzeczonemu N. powodowi ſtáneli. Ktory was przypozywa ku pilnowániu ściány waſzey/y ku widzeniu y pilnowániu iego moca powodztwá/ktore przeciwko przerzeczonemu N. iáko Principalowi/ y przeciwko wam iáko Ściennikom w Sądźie Ziemſkim otrzymał: gdy będźie wiodł Vrzad/ y czynić Gránice y znáki ine/ktore zwykły być czynione przy tákowey ſpráwie: y ku pilnowániu/ gdy będźie przyśiegał z świádki ná ſpráwiedliwe ſypánie Gránic. Dla tego abyście ſtali/ y przerzeczonych rzeczy práwnie ſłuchali: abowiem my niebacząc ná niebytność álbo ná nieposłuſzeńſtwo wáſze/ku przerzeczonym Gránicom z Vrzędu náſzego będźiem poſtępowáć. Dan etc.

Zdány v Sądu Ziemskiego nie ma przypuſzczon być ku żadnemu práwnemu párćiu: á chocby też liſtowne álbo ine dowody po ſobie znáczniey ſze pokázował/ tedy przedźię Podkomorzy iedno ná wwiedźienie powodowey ſtrony y ná przyśiege z świádki pátrzyć ma.

Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 39.

NA ktorym roku polnym iuż ſie nie będźie godźiło pozwánemu iákich ſporow czynić przed Podkomorzym/álbo iego Vrzędem około powodztwá/ ktore iuż w ſądźie Ziemſkim vtrácił: ále powod powiedźie Vrzad wedle ſwey woli y ſweg̃ ſumnie-

nia/

nia / y vczyni Gránice kopce ſypiac y inne znáki czyniác / nic nie bacżac ná iáki ſpor pozwánego/ áni ná żadne dowody liſtowne álbo znáki ſłuſznieyſze: ieſli ná ten czás iákie bedżie vkázował. Ktore rzeczy gdy ſie ſkończą przy oſtátnim y narożnym kopcu przyſieże powodowá ſtroná z ſześćia ſwiádkow ſobie w rodzáiu rowných ná prawdżiwe y ſpráwiedliwe Gránice: iż nic żiemie áni dżiedżiny pozwánemu nie vielá/ áni iey oddaliłá.

A iesliby pozwány ná polu nie ſtánął/ tedy przedźie powodowá ſtroná ná Gránice przyśiądz ma: á Podkomorzy ſkaże/ iż Gránice ná wieki ſtáć máią.

JEſli ná tákowym roku polnym pozwány nie ſtánie/ y bedżie niepoſłuſzny: tedy przedśie Podkomorzy álbo iego vrzad bedżie powinien powodowey ſtrony náſłádowáć/ y czynić gránice wedle wwiedżenia ieg: á przy oſtáteczným y narożnym kopcu powod przyſieże z ſwiádki/ nic nie bácżac ná niebytność pozwánego/ tylko przy bytności Vrzędu Podkomorzego. Ktore gránice przerzeczonym ſpoſobem vczynione y przyſiega powodowa poprawione/ Podkomorzy álbo iego Vrzad ſkaże ná wieki trwáć/ y áby ná wieki dzierżáne były. Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 40.

Ktore dylacye pozwány czynić może.

MOże pozwány rok tákowy polny prawdżiwa niemocą odłożyć: tákże y o wietſza rzecz/ ále nie ináczey. Támże.

Podkomorzy ſwoie ſkazánie przez otworzyſty liſt Sądowi Ziemſkiemu ma opiſáć / álbo dáć znáć.

KTorego Dekretu y wſzyſtkiego poſtępku tákowych Gránic Podkomorzy przez ſwoy otworzyſty Liſt ma dáć znáć Sądowi Ziemſkiemu ná rocech Ziemſkich/ ktore nabliżey beda miáły być: ktory Liſt Podkomorzego przez powodá przyniesiony Sąd Ziemſki do Kśiąg Ziemſkich ma wwieść ná wieczną pámięć. Támże.

Jeſli Práwem zwyćiężony Swiádká ktorego nágáni.

JEſli pozwány álbo Práwem zwyćiężony Swiádká ktorego ná roku polnym w Slachectwie nágáni/ chcąc przez to Támże.

rozgranicżenie powodowey stronie zatrudnić: tedy takowemu nagánionemu inszy Swiadkowie dadzą świadectwo/ to iest/ oni piec Swiadkowie prostemi słowy: iż iest osiadły/y ma máietność Ziemską/y miedzy Sąsiady iest mian zá Slachcicá/y służbe woienną z inną Slachtą służy: á ná takowym świadectwie bedzie dosyc ná ten czás/ to iest iż ma byc przypuszczon do przysiegi z powodem. Wszakże Podkomorzy zachowa z tym/ ktory go nágánił/prawny postępek: aby go popierał w Prawie ktemu należącym.

Kto Kopce rozrzuci/iáka wina ma być karan/ y co zá dosyć vczynienie vczynić ma.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 40.

JEśli kto Kopce vczynione albo ine znaki w części albo wszytkie rozrzuci/y gwałtownie skáźi: takowy gwałtownik od kozdego Kopcá narożnego ma płácić stronie przeciwko sobie czyniącey trzy grzywny pieniędzy pospolitych: á od inych Kopcow rozrzuconych y znákow ktorychkolwiek granicznych skázonych y popsowanych/ po dwánáscie groszy ma zapłácić.

¶ A wszákże tenże gwałtownik bedzie powinien vrzad Podkomorski ná mieśce Granic skázonych kosztem swym wywieść/ y one Granice rozmiotáne znowu vczynić y poprawić. Co bedzie powinien vczynic po obwieszczeniu przez Woznego y Slachte z strony onego/ ktory krzywde vcierpiał/ w osmi Niedźiel pod winą czternaście grzywien/ ktora ma przypáść stronie: á Sądowi druga czternaście grzywien zapłácic ma. Ktora winę zapłáciwszy w drugich osmi Niedźiel bedzie powinien Granice przepowiedźianą obyczáiem odnowić: á ták tylekroć/ileby Granic poprawic niechciał y zbramiał sie/ ma czternaście grzywien przerzeczoney stronie/ y także wiele Sądowi ku zapłáceniu przepáść w kozde osm Niedźiel.

Kto nie vrzednie Kopce sypie/ktorą winą ma być karan/y co zá dosyć vczynienie vczynić ma.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 41.

JEśliby kto ná cudzey ziemi albo ná cudzem dźiedźictwie przez Podkomorzeg ábo iego Vrzędu znáki Graniczne sam przez sie ábo vpornie vczynił: táki tymże obyczáiem od káżdeg kopcá narożnego trzy grzywny/á od inych iáko sie rzekło po wiárdunku ma zapłácić. A przedsie kopce y znáki wszystkie graniczne ták nie vrzędownie vczynione/ vrzędownie przez vrzad Podkomorski skázić/rozsypáć/ y w niwecz obrocic ma ták: aby ná potym do żadnego vkrzywdzenia stronā krzywde cierpiąca z tych znákow

znákow nie mogłá przyść: co ma vczynić pod winą czternaście grzywien stronie/y tákże wiele Sądowi przypisáney. A tákże ma przeciwko tákowemu być postępowano w ośmi Niedziel/ iáko przeciwko gwałtownemu skażcy gránic/ iáko to y przedtym iest opisano.

Kto Podkomorzego álbo iego Komorniká nie słusznie ruszy/ co mu dáć ma.

GDy kto niesłusznie nágáni skazánie Podkomorzego/ ma dáć mu zá winę sześć grzywien: á Komornikowi iego álbo inych Dygnitarzow Komornikom wiárdunk przez wszelkiego sporu pierwey/ á niżli do ktorego słuchánia będzie przypuszczon/ dáć y dosyć vczynić będzie powinien. Kázimierz w Wiślicy List 28.

Pierwey Podkomorzy zá ieden dźień/ gdy ográniczył kilko dźiedźin/ pułgrzywny brał: á iesli zá kilko dni ográniczył kilko dźiedźin/ trzy grzywny dwie śiekierze y dwá rydlá brał.

ZA ográniczenie dźiedźin/ choc też iednego dniá dwie ábo trzy dźiedźiny miedzy Pány ográniczył y dokończył/ ma wźiąć pułgrzywny: ále od wiecey dni/ choćby wiele dźiedźin ográniczył choć też iedne/ trzy grzywny dwie śiekierze z dwiemá rydlmi Práwem swym weźmie. Kázimierz w Wiślicy 1368. List 37.

Ale iuż teraz Podkomorzowie/ álbo ich Komornicy trzy grzywny od kożdych gránic bráć máią.

O Koło płácenia Podkomorzom Ziemskim iedne y pospolitą wszystkim Ziemiom vstáwe vczynilichmy: y vstáwiamy/ áby we wszytkich Ziemiách Krolestwá nászego Podkomorzowie Ziem z Komorniki swoimi nie wiecey/ iedno trzy Grzywny zá znák Gránic wszędy bráli. Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 103.

Jesli ći/ ktorzy w iednym dźiedźictwie częśći máią/ lat mieć nie będą/ przedśię gránice odpráwuią śie: á wszákże bywa záchowaná lat niemáiącym spráwá przez Podkomorzego/ że iem będźie wolno czynić o ich część: iesliby rozumieli/ żeby im co vkrzywdzono było.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 41.

JEsliby wiecey było vczestnikow iednegoż Dziedzictwá/ á byli pozwáni przez kogo inego/ o czynienie gránic: á iesliby miedzy tákowemi pozwánemi byli niektorzy wespołek dziedziczący lat niemáiący y pospołu pozwáni: tedy przeciwko tákowym Sąd będzie postępował ták Ziemski iáko Vrząd Podkomorski/ nic niebacząc ná to/ iż lat nie máią: ku ktoremu grániczeniu Sąd y Vrząd Podkomorski będzie postępował. A wszákże Podkomorzy álbo iego Vrząd Podkomorski/ záchowa iem wolne czynienie o ich cześć z powodem gránic: to iest/ gdy przyydą do lat/ tedy będzie iem wolno Práwem czynić z onemi: przez ktorych rozumieliby sobie krzywdę być vczynioną. Ale nie będą czynic/ iedno o cześć y o rzecz: ktora iem przynależy.

Podkomorstwo Rożáńskie.

Sygmunt August 1565.

ZIemi Rożáńskiey y Mákowskiey Podkomorzego osobnego tákież po śmierci moderni possessoris damy/ y dáć obiecuiemy.

Jesli kto gránice z Podkomorzym ma mieć.

Sygmunt August 1557.

BDzie kto z Podkomorzym ma o Gránice czynić: tedy ma Podkomorzy v nas wziąć surrogácyą. A gdzieby niechciał: tedy temu/ ktory ma z nim Akcyą/ wolno będzie v nas iey prośic: á Káncellarya nászá będzie ią winná dáć.

Podkomorzowie nie powinni przyśięgáć/ iedno ich Komornicy.

Sygmunt August w Lublinie 1569.

POdkomorzowie wedle stárego zwyczáiu/ nie powinni przyśięgi czynić/ gdyż bywáią od nas onerowáni Fide, conscientia, & honore. Wszákże ich Komornicy przyśięgi ná Rocech ziemskich czynić/ y ośiadłemi być máią.

O Woyskich.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

SKázuiemy/ áby nowi Woyscy ktorzykolwiek są od nas gdziekolwiek postánowieni nie dłużey trwáli/ iedno do śmierci dźiśieyszych dźierżáwiec: ktorzy gdy z tego świátá zeydą/ tysz y Woystwá niech będą rozumiáne zá zginione: áni nowych ná potym żadnych niebędziemy vstáwiáć: stáre lepák dobrze zásłużonym álbo Rycerzom iuż wysłużonym będziemy dáwáć.

Podo-

Podobnyſz temu Státut.

A Jż woienney ſłużby niemało Woyſkiemi ginie: wſzyſtki ty/ ktore ſą po roku 1538 vczynione/ pſuiemy: á ſtáremi wedle Státutu tegoż ſzafować bedźiemy. Ale y te/ ktore Zamkow nie-máią/ y te też pſuiemy: iedno te zoſtáwiamy/ ktore Zamki máią. Sygmunt August 1550.

O Burgrábiach.

Burgrábiowie álbo Dźierżawcy Zamkow przed Vrzędniki Kroleſtwá náſzego máią odpowiedáć.

MY Stáwiamy/ aby Burgrabiowie álbo Sprawcy Zamkowi y poddáni ich pozwáni bedąc przed Stároſtámi/ Sędźmi/ Podſędkámi Kroleſtwá náſzego/ ktorzy zá cżáſem bedą ſtawali y odpowiedáli tym/ ktorzy ſię ná nie ſkárżą: nieináczey iedno iáko inſza Slachtá y inſzy ludźie Kroleſtwa náſzego. Wyiąwſzy tylko rzecż/ ktoraby pomſty krwie potrzebowáłá: ktorey to rzeczy vznánie nam y potomkom náſzym záchowamy oſobliwie. Z Przywileiu Lodwikowego w Koſycách 1374. Liſt 41.

Burgrábie y Sędźiowie Stárośćini/ niechay bedą oſiedli.

BYż nowe y ſtáre Státuty ſkázuią: aby ći/ ktorzy ná doſtoieńſtwách y ná vrzędźiech Ziemſkich ſą/ byli oſiedli tám/ gdźie tákowe doſtoieńſtwá y vrzędy máią: á iż około Sędźi y Burgrábiow Stároſcich nie do tego cżáſu niezda ſię być poſtánowiono: dla tego ſkázuiemy: aby Sędźiowie y Burgrábiowie byli oſiedli w onych Ziemiách: w ktorych od ſwych Stároſtow poſtánowieni vrzędy ſpráwuią. Sygmunt w Krako. 1507. Liſt 6.

Burgrábie y Sędźiowie podrożnych ludźi bronić máią

SKázuiemy/ aby Sędźiowie y Burgrábiowie obywátele y poddáne náſze/ y tákże drog y ludźi podrożnych beſpieczeńſtwá wedle ſpoſobu Práwá od gwáltu tych/ ktorzy krzywdy cżynią/ bronili: y aby ku zapłácenią win/ ktore bedą powinne z Sądu być płácone/ przypędzali. Támże.

O Burgrábiech Zamku Krákowſkiego.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

KAßtellan żaden Burgrabia Zamku Krakowskiego być nie może. Gdyż ná Woynie káżdego Káßtellaná bytności dla spráwowánia ludzi / iest potrzebá: Burgrábiá záśie ná Zamku Krákowskim obecnie być powinien. Z tych tedy przyczyn y ná ten czás káżdy Káßtellan Burgrabstwo puśćić bedźie powinien ex nunc: y ná potym Burgrabstw Káßtellanom dáwáć niebedźiemy: gdyż to oboie stać wespołek nie może.

Burgrábiowie Krákowscy.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

DAná nam iest spráwá: iżby sie niektorzy znáydowáli z Burgrábiow Zamku Krákowskiego / ktorzy nád Seymow ták Piotrkowskiego iáko y Wárßáwskieg̃ blisko przeßłych Constitucye y vchwały / ná Zamku Krákowskim ná Burgrabstwách obecnie nie mießkáią: czego áby sie nikt ná potym ważyć nieśmiał / á vchwały ine Seymowe iáko w inßych wßystkich Artykulech / ták w tym mocnie dźierżáne y pełnione były: zá spolnym zdániem Rad Koronnych / y zezwoleniem Posłow Ziemskich ták to ostrzegamy: Iż od tego czásu poczawßy / y ná potym záwżdy Stárostá Krákowski y teráznieyßy / & pro tempore existentes Capitanei, káżdego Burgrábie Krákowskiego z iego powinności nápomnieć bedźie powinien / y to ná pieczy swey mieć / áby káżdy Burgrabiá Krákowski ná Zamku Krákowskim obecnie mießkał. Czemu gdźieby ktory bedac przez Stároste nápomniony dosyc nie vczynił / tákiego káżdego bedźie nam Stárostá deferowáć powinien. A my tákiego káżdego przed nas ná Syem pozowiemy / y Práwem bedźieli winien iego odsądźiemy: & ipso facto tákowe Burgrabstwo inemu / ktoryby tám obecnie mießkał / dáć powinni bedźiemy. Wßákoż obecne Burgrábiow Krákowskich mießkánie ták sie ma rozumieć: iż káżdy z nich álbo ná potrzebe Rzeczypospolitey / álbo dla opátrzenia zdrowia swego / tákże potrzeb inych swoich odiáchácby ná káżdy Kwártał po trzy Niedźiele / álbo rázem do roku po dwánaście Niedźiel mogł: á wßákże z wiádomośćią Stárosty Krákowskiego / y zásádźiwßy mieśce swe Slachćicem godnym / ná ktorymby Stárostá przestał. A iżby sie też obecne Burgrábie Krákowskiego mießkánie nie gdźie indźie / iedno ná Zamku Krákowskim rozumieć á znáczyc mogło.

O Burgrábstwách wßystkich mieśc.

Sygmunt August w Wárßá. 1563.

INe rzeczy w Constytucyach łońskich przez nas pozwolone y opisáne / ku dobremu rządowi y pilnemu dożrzeniu Vrzednikow Koronnych w mocy swey ostáwuiemy: y áby sie wßystkiemu

mu wedle sposobu opisánego dźiało dosyć / nálazłkiem Seymowym náyduiemy to obiáśniáiąc: Iż cochmy o Kásztellániach ná Burgrábstwá Zamku Krákowskiego vstáwili / toż rozumiemy y o inych Dygnitarzach y Vrzednikach Ziemskich: iż oni prze powinności swe / ktore ná nich do Woyny należą / Burgrábstwy sie báwić nie mogą / áni ich trzymáć máią: tákże y o Wrotnictwá.

Ksiąg Pierwszych Rozdźiału Czwartego Część Pierwsza / O Sláchectwie / y o nágánieniu Sláchćicá: ktemu iż Sláchćić áże Práwem przekonány nie ma być iman.

O Sláchectwie.

Kto chce Sláchectwá dowieść / niech stáwi sześć Sláchćicow / dwu swego rodzáiu á czterzech od dźiádow y mátki.

SLácheckie pokolenie z rodźicow záwżdy ma początek: ktorych potomkowie swe poszćie od nich z rodzáiu swego zwykli dowodzic wiernym świadectwem. Jesli tedy kto powieda y twierdźi sie być Sláchcicem / y zacnym / gdy ini Sláchćicy tego prza: ku dowiedźieniu swego pokolenia Slácheckiego ma wieśc sześć Mężow Sláchćicow stárszych / dwu z pokolenia swego národzonych: áby ći dwá przysiągszy rzekli: iż iest ich brát / z domu y pokolenia ich oycowskiego vrodzony: y tákże y z wtorego y trzećiego pokolenia ma po dwu świádku wieśc. Káźimierz trzeći 136 s. List 16.

Sláchćić iest / ktorego oboi rodźice są Sláchćicy z domu Slácheckiego vrodzeni: y ktory wedle zwy

czáiu oyczyzny miedzy Slachtą żywie/ álbo ktory z oycá Slácheica á z matki prostego ſtanu vrodźi śie: gdy tylko żywie obyczáiem Slácht y kromia robienia Rzemiesł Rzemieslnicych/ ktore náganiáią Sláchectwo.

Aleránder w Rádomiu 1505. List 117.

IAk zwykło być pytánie o obyczáiu Sláchectwá (ktore zwykło być roznym obyczáiem rozumiano) obiáśniamy ile ku temu Státutowi należy: iż ten tylko ma być zwan Slácheicem/ y może być godźien ku wźieciu przerzeczonych Dostoieńſtw y Duchownego opátrzenia: ktorego obadwá byli rodźicy Slácheicy/ y w Slácheckim domu ſie vrodźił: y ktory tak ſam/iako rodźice iego mießkali y mießkáią w ſwych dźierżáwách/ Zamkách/ Miáſteczkách/Wśiách/ wedle obyczáiu Oyczyzny y zwyczáiu Slácht y/ żywiąc Práwmi Slácheckiemi Kroleſtwá nászego. W ktorym Sláchectwie y te chcemy być poczytane: ktorzy ácz z matki prostego ſtanu/ wßákże z oycá Slácheicá ſą vrodzeni: á ich rodźice y on ſam żywie y żył w Kroleſtwie ná kſtalt inych Slácheicow (iáko wyżßey ieſt opiſano) y nie robili áni robią takowych Rzemioſt/áni ſie nie báwią tymi ſpráwámi: ktore pospolicie Mießczánie/y ci/ktorzy w Mieśćiech mießkáią: zwykli robic y ſprawowáć. Abowiem przeciwnemi ſpráwámi/ ktore Slácheicom nie przynależą/ Sláchectwo w prosty y pospolitego człowieká ſtan ſie obráca.

Synowie Slacheccy poki Oycowie żywą/ własney Pieczęći niech niemáią áni noszą: ábowiem zá iednego bywáią mieni.

Kázimierz w Wislicy 1368. List 9.

IAk Synowie z rodźicmi zá iedne oſobe zmysleniem Práwá bywáią miani/ dla tego vſtáwiamy: iż poki żywą Rodźice/Synowie tylko Pieczęci oycowſkiey vżywáć máią/á iney nośic y miec niech nieśmieią.

O nágánieniu Slácheckiem.

Gdy kto Slácheicowi y Mátce iego przygáni.

Kázimierz w Wislicy 1368. List 27.

BYż z kożdego błáznowánia y plugáwych ſłow/ktore ku ſwarom ludźie przywodźi/ludźie cnotliwi nie przez przyczyny

czyny máią sie wiárowáć: ále iż niektorzy ináczey tylko boiáźnią winy (ácz są drudzy/ktorzy zá dobrą wolą od tego sie zátrzymawáią) nie mogą być od tego powciągáni: dla tego chcemy/ iż iesli ktory Sláchćić iezyká swego nie hámuiąc Sláchcicá zháńbi twierdząc/ áby był nie dobrey mátki synem: á zárázem tego co powiedźiał nie odwoła álbo nie záprzy/áni dowiedźie go być tákowym/iáko mowił: tedy zá nágánienie onego/ ktorego ták nágánił/względem winy niech zápłáci sześćdźieśiąt grzywien groszow/ták iákoby gi zábił. Toż mowimy/ gdy mátkę iego názowie nierządną niewiástą/á tego nie dowiedźie co twierdźił: y skázuiemy/iż w tákowąsz winę wpadł: á odwoływáiąc ma mowić: iż com mowił/ łgałem iáko pies.

Kto przygániwszy Sláchćicowi záprzy śię/ iż tego nie mowił.

IEsli ktory Sláchćic álbo ktory mieniąc sie być Slácheckiego rodu rzecze: iż kto iemu będąc nierowny w rodzáiu zádał mu słowá zelżywe: tedy on obwiniony/ktory nie iest Sláchcicowi rowny/ iesli sie záprzy/ iż mu nie złorzeczył/ własną przyśięgą oczyśći sie. Jágełło w Krákow. 1423. List 46.

Kmieć nágánieniem niemoże Sláchćicá zelżyć: wyiąwszy żeby słyszał/ iż go Sláchćić nágánił/ á on śie tego nie spráwił.

KMieć nie będźie mogł Sláchćicá ktoregokolwiek/ábo ktory sie zá Sláchcicá ma względem Sláchectwá iego nágánić: wyiąwszy żeby Kmieć słyszał/ iż był nágánion przez inego Sláchcicá: á on w tákiem nágánieniu nie oczyśći sie. Wszákże to chcemy rozumieć o tych Sláchćicach: ktorzy ná wypráwách woiennych służą/ y Sądom Ziemskim są podlegli: á nie o tych Sláchćicach: ktorzy w Mieśćie mieszkáiąc Piwo szynkuią/álbo ktorzy tułáią sie nic w Ziemi niemáiąc. Abowiem tákowi powinni sie spráwić. Támże.

O Imániu Sláchty.

Sláchćicowi Máiętność nie ma być braná/ áż pierwey Práwem osądzonemu.

Aby

Władysław Jágełło w Czerwieńsku: List 48.

ABy obfitszą łáską byli od nas obywátele Krolestwá pocieszeni/ y przeciwko nam wietszą wiáre y posługe pokázowáli: obiecuiemy/ iż od tego czásu y ná potym żadnego poddáneg̃ Krolestwá nászego/ ktoregokolwiek dostoienstwá/ przełożenia/ stanu/ y stopniá bedźie/ dobr dźiedźicznych nie bedźiemy bráć/ áni do skárbu bráć álbo obrácáć roskażemy/ áni sie w tákowe dobrá przez Nas/ álbo Vrzedniki násze/ álbo ine ktorekolwiek ludźie nie wwiążemy/ áni każemy wwiezáć zá iákiekolwiek wystepki álbo przewinienia: ażby pierwey o tym vprzedźił Sąd nászych Sedźi: ktore ná to náznáczymy z nászemi Prełaty/ Pány/ Sąd y vważne vznánie y skazánie.

Záden Sláchćic ośiádły zá wystepek/ iedno Práwem zwyćiężony nie ma być iman.

Z Przywileiu Jágełło. w Jedlney 1433. List 51.

OBiecuiemy/ y wiare swą obowiezuiemy: iż żadnego obywátelá ośiádłego o ktorykolwiek wystepek álbo wine niebedźiemy álbo roskażemy łápáć/ áni nád niem żadney pomsty bedźiem czynić: dokądby niebył Práwem słusznie przekonan/ y do rąk nászych álbo Stárostow nászych przez Sedźie teyże Ziemie/ w ktorey on obywátel mieszka/ był nam oddan y ofiárowan.

Zadny Sláchćic nie ma być iman/ áni dobrá máią być iemu bráne: áż bedźie Práwem zwyćiężon.

Káźimierz w Nieszowej 1454. List 92.

OBiecuiemy słowem nászym Krolewskim wszystki Krolestwá nászego obywátele w Práwách wszystkich/ ktore są od przodkow nászych dáne/ w cále záchowáć/ y żadnemu dobr nie każemy bráć/ áni ich każemy imáć: áż pierwey bedźie Práwem przekonan.

A wszákże złodźiey/ pożognik/ mężoboycá/ y ktory pustoszy wśi/ Zboycá wszedy bywa zátrzyman/ y ktory niechce słusznego rekoiemstwá zá swoy wystepek stáwić.

Władysław Jágełło 1433. List 51. 52.

WSzákże tego człowieká wyiawszy: ktory ná złodźieystwie/ álbo iáwnym złoczyństwie/ w paleniu/ dobrowolnym mężobostwie/ w łápániu pánien y białych głow/ w pustoszeniu wśi y łupiestwie byłby poiman/ tákże y tych ktorzy niechcą słusznego Rekoiemstwá stáwić álbo dáć/ wedle wielkości wystepku álbo złego vczynku.

Slubem

Slubem żadny Sláchćić ośiádły nie ma być wiązan/áni sadzan.

SLubem żadny Sláchcic ośiádły wiązan nie ma być od nas/ áni od żadnych Vrzednikow nászych/iedno wedle opisánia Státutu roku 1540. A sadzan też nikt być nie ma/ iedno Práwem przekonány wedle Státutow y Przywileiow. Sygmunt August w Piotrkowie 1550.

Sláchtá ktora może być ślubem wiązána.

GDyż ták potrzebowáły poddánych nászych spráwy/ skazálismy: áby żaden Sláchćić poddány nász Slubem niebył przez nas wiązan/ iedno Práwem zwyćiężony. A wszákże ináczey záchowáć sie ma w służbie Woienney: y gdźie nam álbo ktoremu z poddánych nászych przydźie spráwá z Służebnikiem/ z Vrzednikiem/ z Sprawcą/álbo poddánym swym: y gdźieby dla spráwy Rzeczypospoli. miáło być co z kimkolwiek czyniono. Sygmunt w Kráko. 1540.

Sláchćic poimány w Mieśćie ná gwałćie/ nie ma być bez Stárosty sądzon.

CO sie dotycze gwałtow/ ktore bywáią czynione w Mieśćiech y w Miásteczkách Krolestwá nászego: iesli ktory Sláchćic gwałt vczyni/ y w mieśćie álbo w miásteczku Mieszczániná álbo człowieká iákiego vbije/ álbo krzywde iáką przez gwałt vczyni: zátrzyman álbo poiman przez Vrząd Mieyscki być może: ále sądzon y ná kaźni skazan okrom bytnośći Vrzedu Zamkowego być nie ma. Sygmunt w Kráko. 1527.

O tymże imániu Sláchćicow w Mieśćie/ y winie Mieszczan nie słusznie imáiących Sláchte.

VStáwiamy/áby Sláchtá wedle Státutu w Toruniu vczynionego o dopuszczenie wystepkow w Mieśćiech y w Miásteczkách byłá ymaná: á ktorzy Vrzedowi Stárośćiemu bedą sie zdáli byc godni kaźni/ w mocy Mieysckiey niech bedą zostáwieni. Ktorzy záśie bedą sądzeni od Vrzedu Stárośćiego/ iákokolwiek niezgadzáiąc sie z Mieszczány/ iż kaźni niezásłużyli: do straże Vrzedu Zamkowego máią byc dáni/ áż do vznánia nászego: ktore vczyniemy około wystepku tych zátrzymánych. A iesli my skażemy ktorego byc niespráwiedliwie poimánego/y przez skazánie násze vczyniemy wolnym: Mieszczánie zá tákowe niespráwiedliwe więźienie máią y bedą powinni dáć zá wine onemu zátrzymánemu sześćdźieśiąt Grzywien. Sygmunt w Piotrko. 1538.

Státut w Toruniu vczyniony około więźienia Slácheckiego.

Sygmunt w Toruniu 1538.

Iż miedzy Slachtą y Mieszczány Krolestwá nászego szkodliwa wszczełá sie byłá rozność około tey Slachty/ktorzy ná gorącym wystepku o gwałt w Mieściech y w Miásteczkách bywáli imáni: dla tego áczesmy Pruską Woyną zábáwieni o ták wielkiey rzeczy do tego czásu nie mogli nic wiekuistego postánowic: wszákże stáráiąc sie o pokoy poddánych nászych/zá iednostáyną radą wszystkich Rad nászych/y zwoleniem Posłow Ziemskich Korony tey vstáwiamy/y te ordynácyą czyniemy: Iż gdy ktory Slachcic w Mieście albo w Miásteczku nászym / álbo w ktorych Duchownych y Swieckich Krolestwá nászego o wystepek gwałtu przez Vrząd Mieyscki będźie poiman: tedy tákowy Slachcic o gwałt poimány może być zádźierżan w Rátuszu Miesckim/ álbo Miásteczká onego gdźie będźie poiman. Co vczyniwszy Vrząd Mieyscki álbo Miásteczká onego / w ktorym tákowy gwałtownik będźie poimány / żadnego sądu o nim nie będźie czynił/áni kárać będźie onego Slachcicá: áż pierwey ná żądánie ich Stárostá álbo Podstárości Zamkowy onego Stárostwá Krolestwá nászego / pod ktorym Miásto tákie álbo Miásteczko iest/ oblicznie będźie przy tym Sądźie Mieysckim: ktory ma być czynion o gwałt przeciwko Slachcicowi przerzeczonemu. A iesli sie Stárostá álbo Podstárości nász ná iedne sentencyą z Vrzędem onego Miástá álbo Miásteczká/gdźie tákowy Slachcic będźie poiman/zgodzą: tedy przerzeczony Slachcic wedle tákowego skazánia Stárosty nászego álbo Podstárośćiego y Vrzędu Mieysckiego ma być skazan y karan. Ale iesliby Stárostá nász álbo iego Podstárości niemogł sie zgodźić ná iedno z Vrzędem Mieysckim przeciwko tákowemu Slachcicowi:tedy on poimány ma być w tym czásie w przystoynym więźieniu Mieysckim/ ták długo: áż od Mágestatu nászego Krolewskiego Stárostá nász álbo ono Miásteczko y Miásto náukę będźie miáło: iáko tákowy Slachcic poimány ma być skazan y karan: á tákowy czás wźięty nic nie ma dawnośćią szkodźić: ktorą dawnośćią przerzeczony poimány nie będźie sie mogł bronic. A iesliby w ktorym Mieście álbo Miásteczku Vrząd Mieyscki przeciwko przerzeczoney vstáwie ważył sie co czynić: tedy przez Stárostę nászego Zamkowego / pod ktorego roskazániem y Powiátem tákowe Miásto y Miásteczko iest / Burmistrz ná ten czás będący y z iednym Ráycą ma być poiman y śćiet.

O tey

O teyże Vstáwie.

W Státucie Toruńskim Roku 1538 vczynionym iest dostátecznie opisano / iáko sie máią záchowáć Mieszczánie w poimániu Sláchty: ktora vstáwá we wszystkim ma być chowaná. Sygmunt August w Piotrko. 1550.

Ksiąg Pierwszych Rozdziału Czwartego Część Wtora/

O Ránách y o Mężoboystwie Slácheckim.

O Ránách Slacheckich.

Rány iáko niegdy przez Woźnego bywáły obwodzone/y przez świádki dowodzone.

VStáwiamy / iż iesli kto pozowie álbo kogo wyzowie do Sądu o rány: Woźny ná prosbe ránnego rány niech obezrzy dostátecznie: á ránny ná zeznánie ran swych przed Sądem ma wwieść świádki dostáteczne ná rány swe: ktory iesli dowieść niebedzie mogł: tedy ten ránny zápłáci wine Krolewską / ktorą zową sidmnadziestą: á stronie przeciwney wine pietnadziestą. Káźimierz 1454. List 94.

Już nie Woźny/ále Vrząd Stárośći Rány oględowáć ma.

TEż częstokroć zwykło sie przydáwáć: iż pozwány o głowe álbo o rány chcąc vść karánia słusznego zá głowe álbo zá rány / zásie powodowe strone wielą pozwow zwykli pozywáć: dla wykorzenienia tedy tey chytrośći spráwiedliwość zátrudniáiącey vstáwiamy: áby Ránny krwáwemi álbo śinemi ránámi zá świeżá rány swe/ iáko rychło bedzie mogł Vrzedowi Stárościemu / ktorykolwiek nabliżey ránionego bedzie / álbo Sądowi Ziemskiemu onego Powiátu pokazał / y przez sie oświadczył: ktore ták okazáne iákie są / w Ksiegi Grodzkie álbo Sygmunt w Piotrko. 1538.

Ziemskie na Rocech Ziemskich onego Powiatu niech beda zápisáne: á zá tym świadectwem iáko ważnym y dostáteczným powodowa strona prześpieczńie y przez potwarzy / v Sadu Ziemskiego sámotrzec sobie rownemi przysiagßy/wedle stárego zwyczáiu może obwinionego pokonáć.

O zábićie álbo rány Slácheckie y Kmiece w Mieściech Prawem Polskim ma być sądzono.

Kázimierz w Nießowej 1454. List 95.

WStawiamy/ iż Mießczánie Miást nászych/Slácheckich y Swieckich/ o rány y Mężoboystwo Prawem Polskim ludźiom ze wśi nászych Duchownych y Swieckich sprawiedliwość czynić beda powinni.

O tychże ránách podobny pierwßemu Státut.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

SKázuiemy/ áby nápotym wedle stárych Krolestwá nászego vstaw o Zabicie álbo Rány Slácheicom álbo ich Kmieci we wßytkich Miástách y Miásteczkách nászych Krolewskich/ Pánow Duchownych / y Swieckich nie sąd Mieyscki ále Ziemski y Polski był chowan/ y zasadzan. A gdźie takowe Prawo Mieyscke bedzie od Mießczan w tey rzeczy chowano / czternaście grzywien pieniędzy Mießczánie stronie niech przepadna: ktora z nich Prawem Ziemskim iáko ná roku zawitym tylekroc / ile tego bedźie potrzeba/ ma być wyciąganá.

Szácunk ochromienia y ran Slácheicom zádánych.

Kázimierz Wielki. 1368. List 22.

BY kto Ryceerskiego człowieká w noge/reke / álbo w nos rani / álbo go ochromi: ma zá to dáć pietnaście grzywien: á kto wielki palec vtnie/ ma dáć osm grzywien: á zá kożdy iny palec trzy grzywny großy ochromionemu álbo obrażonemu ná pálcu bedźie powinien zapłácić: á zá kożde ránienie przerzeczonych członkow rannemu winá / ktora pietnadźiesta zowa/ niech bedźie zapłácona.

O Slácheicu/ ktory Slácheicá zábije álbo ráni.

Támże.

BY gwałtownikow śmiałość była pohámowaná/ vstáwiamy: iż gdy Slachcic rowneg sobie Slachcica zábije/zá głowe sześćdźiesiat /zá odciecie członku ktoregokolwiek trzydźieści/ á zá prosta ráne pietnaście grzywien bedźie powinien zapłácić.

O vderzeniu Slácheicow przez rozlania krwie.

W vde-

W Vderzeniu Sláchcicow y inych náſzych Poddánych tá miárá w wyciagániu win chcemy / áby byłá chowaná / Iż ieſli Rycerz Rycerzowi álbo Sláchcic Sláchcicowi záda raz przez rozlania krwie: Sláchcicowi / ktoremu tákowe vderzenie bedźie zádano winá / ktorą pietnadźieſtą zową / od tego ktory vderzył álbo obráźił / ma być náznáczoná. Káźimierz wielki w Wiślicy 1368. Liſt 27.

O Ránie Rycerzowi álbo Sláchćicowi przez chłopá zádáney.

Rycerſkiemu człowiekowi zá ieden raz álbo zá wiecey od Kmiecia zádanych / winá pietnadźieſta ma być zápłácona: Sądowi tákże druga tákowaſz niech bedźie zápłácona. A ieſli bedźie kijem roſkrwáwiona ráná / iáko zá mieczową ráne ma być doſyć vczyniono. Káźimierz w Wiślicy 1368. Liſt 29.

Ieſli proſtego ſtanu człowiek zábije / álbo ráni Sláchćicá / ktory da álbo też nie da do tego przyczyny.

Gdy proſtego ſtanu człowiek zábije Sláchćicá / ktoremu żadney przyczyny áni dowory Sláchcic ku rzuceniu ná śie niedał áni początku ku ſwaru y vderzeniu nie vczynił: niech bedźie táki ná gárdle karan. Gdy też ráni proſtego ſtanu człowiek Sláchcicá / ktoremu tákże nie dał przyczyny Sláchcic do ránienia: tymże obyczáiem ná gárdle niech bedźie karan. A wſzákże to ma być rozumiano o ránie ćieſzkiey / z ktorey pochodźi ochromienie / álbo niewładza ktoregokolwiek członku Sláchecкiego. Ale ieſli żadna z tákowey rány nieprziydźie niewładność / álbo też odćiecie: tedy winą pieniężną wedle ſtárego Státutu proſtego ſtanu człowiek niech bedźie karan. A gdyby też Sláchcic dał przyczyne zábićia álbo ránienia śiebie proſtego ſtanu człowiekowi: niech bedźie karan chłop wedle ſtárych Státutow: ktore ſą vczynione o ránnym álbo zábitym Sláchćicu. A iżby Sedźia mogł wiedźiec / ieſli ieſt daná álbo niedaná przyczyná álbo okázya ránienia Sláchćicá: kożdy Sláchcic / ktory obwinia chłopá o ráne álbo zábićie / bedźie tego powinien dowieść ſwą y drugich dwu ſobie rownych Sláchcicow cieleſną przyśiegą / iż to co twierdźi / prawdá ieſt iáſnie to ſłowy twierdząc y mieniąc: iż nie z początku od śiebie vczynionego / áni z przyczyny przez ſie dáney chłop ránił / álbo zábił: ále ieſli Sláchcic tym obyczáiem tego nie dowiedźie / niemoże chłopá w kaźń przerzeczoną Sygmunt w Kráko. 1532.

wdáć. A wßákże chłop / ktory ráni álbo zábije ktorymkolwiek sposobem Sláchćicá/káźnia w stárych Státuciech opisána niech będźie karan: á ten Státut gdyż iest penale / to iest o karániu ná gárdle/ skázuiemy aby do trzech lát tylko był chowan.

Kto ráni przy bytnośći Slácheckiey/niech mu reká będźie przebodźioná.

Káźimierz Wielki. w Wiślicy List 39.

GDy kto przed Rycerskim człowiekiem miecz álbo kord wyymie/nikogo nie rániwßy/ niech będźie ná łásce iego: á iesli ráni/ skázuiemy : aby mu reká iego mogłá być / y ma być przebodźioná.

Gdy sługá zá páná w zwádźie kogo ráni/ nie ma być winowan.

List 38.

USTáwiamy/ iż ilekrocby sie komu ktoregokolwiek záwołánia y stanu będącemu przydáło zwádźić / á sługá Páná swego rátuiąc wyiąwßy miecz álbo kord kogo ráni : zá to żadney mierźiącki od ránnego álbo przyiacioł iego niech nie ma.

O Ránach Chłopich.

Powodowey stronie ná rány álbo vćięćie członkow należy ze dwiemá świádki dowodźić/ choć rok cáły będźie milczał.

Káźimierz wielki w Wiślicy. 1368. List 20.

SKárżył sie Piotr ná Janá/iż onego ochromił ná czterzech pálcow v reku : czego sie Jan záprzał / iż tego nie vczynił. Ale iż Piotr zá to ochromienie po wyßćiu roku żądał dosyc vczynienia: My tedy w tákowey rzeczy Piotrowi sámotrzećiemu skázuiemy przysiege : iż tákowe ochromienie ná pálcách czterzech miał od Janá.

Gdy kto ráni kogo broniąc swego żywotá.

Káźimierz Wielki. w Wiślicy 1368. List 17.

WYrozumieliśmy/iż Piotr goniąc Máćieiá bárzo go ná Vlicy ránił : co Máćiey do Sądu przywiodł : gdźie ácz zeznał sie/ iż Máćieiá ranił : wßákże powiedał / iż to zá niewolą przypędzony przez Máćieiá vczynił : ktory był pierwey przed tym Piotrá ránił: czego Piotr chciał dowieść. My tedy w tákowey mierze skázuiemy / áby dowod Máćieiowi był dopußczon ná

ná to: iż gdy Piotr ná vlicy Máćieiá gonił / ná ten czás gi ránił: gdy przerzeczony Piotr nie gárdlá swego broniąc/ále mszcząc sie krzywdy sobie vczynioney bywa vznawan o rány Máćieiowi zadáne.

Choć kto kogo śmieiąc śie álbo gráiąc ráni/ obrážonemu zá ráne niech dosyć vczyni.

BArteldus skárżył sie ná Andrzeiá/iż go ránił: Andrzey wyznał/ iż Bárteldá ránił: ále powiedał/ iż niechcąc to vczynił: ále śmiechem y żártem/ iáko częstokroc zwykli przyiaciele miedzy sobą żártowáć. My tedy vsłyszawszy Andrzeiowe zeznánie/ y ktemu sie przypátruiąc: iż igrá y krotofiłá nie ma sie ściągáć ku iákiemu obráženiu álbo ránieniu: Andrzeiá w tákowey mierze skázuiemy/áby dosyć vczynił Bárteldowi zá ráne. Kázimierz w Wislicy List 29.

O Ránie od psá / gdy kto iem poszczuie.

DZiwisz skárżył sie / iż pies Wálkow z podeszczwánia y z przypędzenia Wálkowego ták go obráził y vkąsił: iż z onego vkąszenia vkázował y twierdził sie chrámáć: ále Wálko tego poszczwánia álbo psiego przypędzenia przał. A iż Dziwisz będąc powodem niemogł tego dowieść/ My w tákowey rzeczy obiáśniamy: iż Wálko przez przysięgę własną ma sie oczyśćić. Kázimierz wielki w Wiślicy 1368. List 24.

Gdy kto świecę zágáśi/ á w tym będźie ránion ktokolwiek.

DZiwisz skárżył sie ná Wálká: iż gdy w domu Dźiwiszowym w wieczor sstáłá sie zwádá nieiáka/ Wálko ktemu przyszedszy świecę zgáśił: ktora gdy byłá zgászoná. Dźiwisz niewie áni może wiedźiec przez kogo w oney zwádźie y rozstyrku był ránion: y ácz Wálek znał sie/ iż świecę zgáśił: wszákże záprzał/ by Idźiego ránił. My tedy od przerzeczonego Dźiwiszá powodá wźiąwszy przysięgę / iż w przerzeczonym zágászeniu świecę niewie przez kogo był ránion/owego Wálká przerzeczonego/ ktory zágászeniem świecę dał przyczynę ku ránieniu / skázuiemy być winnym w tym ránieniu. Támże.

Kto będźie w zwádźie ránion / dopuśći śię winowáycy ku przyśiędze twierdzącemu/ że śię sam ránił wywodźić: ále ináczey powodowi niech będźie dowod przykazan.

Kázimierz w Wiślicy. List 17.

SKárżył ſie Piotr ná Janá / iż go ránił. Jan ſtale twierdżił/ iż Piotr ſam ſie ránił: y wydawał ſie ná to / że tego chce Práwem dowieść: á My w takowey rzeczy takeſmy rozumieli / że ma być to rozdżielono. Iż ieſli Jan twierdżi/ iż Piotr w zwadżie oney ſam ſie ránił: tedy Janowe dowody máia być przypuſzczone. Ale ieſli przez wſzey zwady y roſtyrku Piotr byłby ránion: tedy iáko obyczay ieſt ſkázuiemy/ áby przyſiegá Piotrowi była dopuſzczona.

O Nieżoboyſtwie Słá-checkiem.

O Nieżoboyſtwo ieden ma być obwinion/ á drudzy niech śie ſprawuią.

Kázimierz Wielki. 1368. List 21.

JEſli ich wiele/ to ieſt dwá álbo trzey álbo cżterzey o Nieżoboyſtwo beda obwinieni: ácż zſtárádawną przez przyſiege tego/ ktory obwinił/ wſzyſcy winą Nieżoboyſtwá byli káráni: wſzákże my tákowa przyſiege rozſtrzygáiąc/ vſtáwiamy: iż ieden tylko przez przyſiege powodowa o Nieżoboyſtwo ma być ſkázan y káran: á ini towárzyſze obwinionego przez dobre y ſłuſzne świádki o Nieżoboyſtwo y o Rány beda powinni ſie práwic: á inácżey/ to ieſt ieſliby w ſprawie vſtáli/ niech beda karáni.

O Nieżoboyſtwo przed tym Sędżiowie Káſztellánſcy ſądżili.

Kázimierz w Wiślicy List 11.

JStáwiamy obiáſniáiąc: iż o kożda głowe Káſztellánſcy Sędżie kożdy w Káſztellániey ſwey ſądżić y vznáwáć niechay máią moc.

Ale ná potym o zábitych/ gdy o Nieżoboycy pewney wiádomości niemáſz/ niech powinowáci winowátego ſzukáią.

Kázimierz w Wiślicy 1368. List 22.

JEſli z przygody y nád mniemánie kto vmrze/ iáko ieſli z drzewá ſpádnie/ álbo vtonie: vſtáwiamy/ iż o tákowego człowieká / ták zchodzącego z świátá nie ma być żadne pytánie zrußáne. Tákże gdy niewiedżieć kto drugiego zábił / Vrzad o głowe żadnego winic nie ma: ále krewni máią ſie dowiadowáć y obwinić. A gdy też niewiedżieć kto vczynił Nieżoboyſtwo: ſkázuie

zuiemy/iż Káſztellan o tym nie ma inquirowáć: ále krewni y bliżſzy winnego ſzukáiąc/o te rzeczy ieſli bedą moc/ czynić bedą/ wedle zwyczáiu Práwá.

Zá głowę Slách́cicá przedtym iedno trzydźieśći grzywien płácono/y o ránnych y ochromionych.

ACżby ten/ktory zabiie człowieká/wedle Práwnych vſtaw miał być ná gárdle karan: wſząkże My ſrogoſc one vſkrámiáiąc vſtáwiámy: iż kto zabiie Slách́cicá/trzydźieści grzywien rodźicom/ potomſtwu/y przyiácielom/ á ktory vtnie noge/reke/ nos/pietnáśćie grzywien/á kto wielki pálec vtnie oſiń grzywien/ á zá káżdy iny pálec trzy grzywny groſzy ochromionemu albo obrázonemu ná pálcu/ iáko wyżſzey ieſt rzeczono/ bedźie powinien zapłácić. Káźimierz w Wiślicy 1369. Liſt 22.

Potym ſześćdźieśiąt grzywien zá Slách́cicá zábitego płácić máią.

ABy gwáłtownikow śmiáłoſć była pohámowaná/vſtáwiámy: iż gdy Slách́cic ſobie rownego Slách́cicá zabiie/ zá głowe ſześćdźieśiąt grzywien bedźie powinien zapłácić. Támże.

Potym ſto y dwádźieſcią grzywien y w wieżу śiedzenie zá mężoboyſtwo Slách. ſkázano.

OMężoboyſtwie Slácheckiem przygodnym/ ktore od rożnych rożnie bywa powiedano że ſie ſtáło/ vſtáwiámy: iż tákowi Mężoboyce zá głowe máią zapłácic ſto y dwádźieścią grzywien/ y ná rok y ſześc Niedźiel/ gdy bedą Práwem przekonáni/ do Wieże máią być ſkázáni: áni karánia Wieże żadnym obyczáiem niech nieuchodzą/ chocby też z przyiácioły zábitego ſie zgodźili. A ieſliby tákowy Mężoboyca boiąc ſie karánia wieże z Króleſtwá vćiekł/choć bedźie oſiádły choć nieoſiádły: niech bedźie bezecnym przez Woźnych iáwne obwołánie opowiedźian. Jan Olbr. w Piotrko. 1496. Liſt 107.

O Mężoboycách/ ktorzy przez Stároſty máią być Krolowi deferowáni/ y od Jego Krole: A. ták ná wieźieniu iáko ná mieſzku káráni.

MEżoboyſtwá dobrowolne y wiádome/ ktore zániechawſzy Bożey boiáźni y z náſza wielka niewdźięcznoſćia w Krolеſtwie náſzym wkorzeniły ſie od vpornych: ktore wſzelką ſprawiedliwoſć Sygmunt w Krako. 1510. Liſt 12.

dliwość y vczciwość pospolita zarzuciwszy/rozmaitemi obyczáymi ná rozmaitych stanoch przełożeństwá y ludzi częstokroc przez kazni/ w tych trzech leciech od czásu szczęśliwego Koronowánia nászego poczynili. Przeto będąc proszeni od wszystkiey Rady nászey oboygá stanu/ y od Ziemskich Poslow tu ze wszystkich Ziem zebránych/ á chcąc tákowe Mężoboystwá vskromić/ káráć y oddálać/ zá wszystkich przerzeczonych Rad nászych zwoleniem/ pochwaleniem/tákowy Státut vchwalamy: ktory do piąci lat trwáć ma/ y ktory ma być ná wszystkie winne nieodpuszczenie sciągan. Iż gdy sie przyda: że Slachcic Slachcicá w domu/ álbo ná drodze dobrowolney/abo ná iákiem mieyscu chcąc zabije: obiecuiemy y przyrzekamy (Státut stáry o tákimże Mężoboystwie ábroguiąc do tad/poki ten teráznieyszy iáko sie rzekło/będzie trwał) iż tákiego Mężoboyce iáko skoro od Starosty/ w ktorego Starostwie ten zły vczynek będzie vczynion/ y od Kászteláná álbo Sędziego álbo Podkomorzego Ziemie nam to będzie opowiedziano/ álbo skąd inąd do nászey wiádomości przyidzie/ przed osobę nászę gdziekolwiek ná ten czás z Dworem nászym szczęśliwie będziemy/pozwáć roskázemy: á ten Pozew od oddánia przez dwu Slachcicu y Woznego będzie w sobie zámykał Termin szesć Niedziel. A gdy tákowy Mężoboycá przed námi stánie/y o iego złym vczynku nam będzie dáná pewna/iáko iest powiedziano/wiádomość: tákowego nieodpuszczenie więzieniem w więzy rok y szesc Niedziel będziemy y obiecuiemy káráć/ ná pierwszym roku iáko záwitem Dekret przeciwko niemu vczyniwszy: od ktorego roku nie będzie mu wolno do Ziemie álbo Powiátu odzywáć sie álbo appellowáć. A gdy táki Mężoboycá przerzeczonym obyczáiem siedzenie w więzy wypełni/ będzie powinien powinowátym zá zábitego sto y dwádzieścia grzywien pieniędzy zá głowę hnętże zapłácić: álbo w dobrá/ ktore ták wiele będą ważyć/ dáć istotne wwiązánie: álbo ták długo będzie w więzieniu siedział/ poki nie zapłáci. A ieśliby sie przydało/ iżby Mężoboycá pozwány przed námi nie stánął: ieśli będzie osiadły/ niech wszystkie dobrá swe/ ktore My do Skárbu nászego obrocimy/ tráci: y przedsie będzie powinien ku podieciu karánia przerzeczonego/ gdy do rąk wpádnie. A gdy będzie przez nas dostátecznie skarán/y głowę zapłáci: dobrá iego przez nas wzięte máią być iemu wrocone. Tákże ieśli Mężoboycá nieosiadły/ á o Mężoboystwo przez Pozew nasz v Fáry álbo w Plebánicy/ do ktorey przynależy/ pozwány niepostuszne przed námi nie stánie: ma być iáwnym wywołániem przezę czci obwołan/ y nieprzyiácielem Oyczyzny osądzon. A ktorykolwiek tákowemu łáski iákie

będzie pokázował onego v ſiebie chowáiąc / álbo z niem zácho-
wánie máiąc: niech ták długo będźie mian zá bezecnego / poki ſie
nie ſprawi: y tym karániem ma być karan / ktore on ná ſobie nieſc
miał. A ieſliby tákowy Mężoboycá zámkniony w więży oney v-
márł / nie będźie powinien potomkom zá głowe płácić. A Stá-
roſtowie bądź zaſtáwne bądź wolne Stároſtwá máiący / ieſli
nam tákowych Mężoboycow w czás nie odnioſą / od nas wina
nieodpuſzczona będą karáni: to ieſt będą muſieli ci / ktorzy máią
zaſtáwne Stároſtwá / zapłácić nam ſto grzywien pieniędzy: ty-
lekroć / ile przed ſześćią Miesiecy nam tákowych Mężoboycy
nie oznaymią / y tákowy vczynek zátáią: á tym ktorzy máią wolne
Stároſtwá / vrzędy weźmiemy: á Staroſćie przyſięga ſie od-
wieść / iż o tákiem Mężoboyſtwie niewiedźiał / ieſli będźie po-
trzebá dozwolić mamy. A o Mężoboyſtwie / ktore ſie komu przy-
da w obronie / gdy go nayda że ie tym ſpoſobem vczynił / táko-
wy poſtępek będźiemy chowáć: to ieſt / pozowiemy Mężoboyce
przed nas / gdźiekolwiek w ten czás będźiemy: y onego gdy ſtá-
nie wedle Mężoboyſtwá dopuſzczonego podług woley naſzey be-
dźiemy ſądźić: álbo iemu / żeby ſie ſprawił / ſkażemy. A ieſliby po-
zwány nie ſtánął / ták go ſkażemy: áby był karan / iáko ieſt opiſá-
no o Mężoboyſtwie dobrowolnym y wiádomym.

O Mężoboyſtwie / ktore ćie przed Státutem blisko przeſzłym ſtálo.

SKázuiemy też zá zwoleniem wſzyſtkich Rad y Poſłow / od czáſu ſzczeſliwey Koronácyey náſzey áż do tego czáſu ze wſzyſtkiemi Mężoboycy tákowymi / iáko przerzeczono ieſt / obyczáiem przerzeczonym poſtąpić y karáć: áby niezdáliſmy ſie złoczyńcom folgowáć. Sygmunt w Piotrko. 1510. Liſt 13.

Ten Státut wyżſzy przećiwko Mężoboycom Roku 1523 do cztérzech lat ieſt odnowion.

IŻ po zániedbániu Státutu náſzego o Mężoboyſtwách / wielká śmiáłość y ſwa wola Poddáni náſzy wźieli: y Mężoboyſtwá przez wſzelkiego ná Bogá y ludźie báczenia czynią ták / iż iuż wiele ich nietylko w domiech / ále y w Kośćiołách nie ſą przeſpieczni. A ták chcąc te ſzkárádę ſwą wolą vſkromić / Stánut náſz ná Seymie Piotrkowſkim roku Páńſkiego 1510 przeciwko Mężoboycom vczyniony / ále potym zániechány / we wſzyſtkich punktćiech y we wſzyſtkim iego brzmieniu do mocy y wła-

Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 30.

dzey

dzey pierwszey przywrácamy: y on do czterech lat / ktore po sobie poydą / chcemy aby był exequowány.

Záśię tenże Státut Roku Páńskiego 1538 ná ieden rok znowu iest wźięt / przyłożywszy ná dnie w Wieży śiedzenie.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

KV pohámowániu rospustnych ludźi śmiáłośći / ktora iest ku zabiciu ludźi bárzo predka / zá rádą Senatorow Koronnych y Posłow Ziemskich Státut o oskárżeniu Mężoboyc znowu wźiąc y odnowić vmyslilismy: y ten będźiemy wypełniáć do wyszćia iednego roku / z tym to przydatkiem: Iż Mężoboycy oskárżeni y przez nas do Wieże skazáni tákową kaźń ná dnie w Wieży máią ćierpieć rok y zupełne sześć Niedźiel: od ktorey Wieże przez nas nie będą mogli być áni máią wyzwoleni. A Stárostowie mieyśc pilnie máią opátrowáć: áby Mężoboyce nie ináczey / iedno ná dnie w Wieży pokutę czynili: á zgodá ktorą z powodem vczynią / nic ich wspomágáć nie ma. Ktorzy iesli ináczey vczynią: winę sto grzywien stronie powodowey máią zápłácić / á Stárostwo przez nas ma im być wźięte.

Wyższy Státut iest skáżon / á Státut Krolá Olbráchtow do vżywánia przywrocon.

Sygmunt w Kráko. 1539.

PRośili nas Posłowie Ziemscy: áby karánie o Mężoboystwo niebyło ták surowe / iáko ná przeszłym Seymie Piotrkowskim iest nápisane. My tedy ich prośbą zwyćiężeni (gdy sie im to zdałá rzecz słuszna / áby o to prośili) Dekret roku łońskiego w Piotrkowie o Mężoboycách zá nászym y Rad Krolestwá nászego zdániem vczyniony / káźiemy y on abroguiemy: á ten chcemy stáć y mieć w mocy: ktory w tey rzeczy od Naiáśnieyszego Janá Olbráchtá brátá nászego niegdy Krolá był vstáwion.

O Mężoboystwie odnowiony Státut / od Krolá Olbráchtá y Sygmuntá wydány.

Sygmunt August w Piotrko. 1550.

AIż sie zábieżáły w Koronie wielkie Mężoboystwá: tedy ponawiáiąc Státutu Krolá Olbráchtá Stryiá y Krolá Jego M. Sygmuntá Oycá nászego vstáwiamy: iż káżdy Mężoboycá zá przekonániem Rok y sześć Niedźiel ná dnie w Wieży śiedźieć ma / á my śiedzenia żadnemu odpuszczáć nie mamy. A ktorymby Stárostowie zfolgowáli áby / z nich winá wedle Stá-

tutu

tutu Krolá Jego M. Oycá nászego Roku 1540 brana byłá. Co nie iedno o tych/ktorzy iuż zá Pánowánia nászeg̃ Mężoboystwá popełnili / ále y o tych ktorzy sie tego zá Oycá nászego dopuścili/ rozumiec sie ma/ iedno żeby Práwem byli przekonáni. A wszakoż prescrypcya ma iść o głowe wedle Státutu.

O Głownikach.

ITem iáko sie przed námi Posłowie skárżyli/ iż Instigator nász ludzi wiele niewinnych Slachcicow spozywał ad sessionem turris, á z tąd vtráte wielką podeymuią. A ták my przychyláiąc sie do Státutu Jágełłowego/ ktory ma to w sobie De nemine vindictam capiemus, Pozwy tákie wszystki do Powiátow ná Sąd nowo teraz námowiony odsyłamy / á tám iuż Stárostá álbo kto od Stárosty/nomine Instigatoris ná te pozwáne instygowáć będzie powinien. Sygmunt August w Piotrko. 1562.

Jeszcze o Głownikach.

PRzeciwko Głownikom Státut Wárszáwski łoński bez wszelákiey odwłoki / ták iáko iest w nim opisano / exequowan być ma. Tenże. 1565.

Kto oycá brátá álbo śiostrę zábiie/ tákowy nie ma spadkow bráć po zábitych/y ma być czći odsądzon.

ACzkolwiek Práwo ták nowego iáko stárego Zakonu te/ktorzy brácią zábijáią y insze okrutne vczynki czynią / srogo karze y potępia: wszákże iż niektorzy iáko nieprzyiaciele własney krwie y poczćiwości swey / nieboiąc sie kaźni tákowego Práwá brácią/ śiostry/ y insze powinowáte swe zábijáią: á to z tey przyczyny/ áby z ich zábicia dostawáli máietności ich dziedzicznych. My tedy chcemy / áby skąd sie nádziewáią dziedzicznych dobr y pożytku iákiego/áby z tąd szkody cierpieli: álbo karáni byli w tym/ w czym wystąpili. Dla tego wszyscy obywátele/ y Rycerstwo Krolestwá nászego / ktorzy brácią álbo powinowáte swe zábijáią/w oyczyste dobrá niemogą wstępowáć/áni do nich przyszćia żadnego mieć. Y owszem skázuiemy tákowe y potomstwo ich oddalamy od wszelkiey częśći tákowych dziedzictw: ktoraby iem z práwá przynależáłá. W ktore to dobrá álbo dziedzictwá inszy powinowáći álbo dálszy będą mieć wstępek/y otrzymáią ie. A ku więtszemu karániu tákowych: dla okrutności vczynku wszystki ty/ ktorzy brácią álbo oyce swe zábijáią/ beze czći być ská- Kázimierz Wielki. w Wiślicy List 22.

zniemy: y niegodne żadnych Vrzedow áni Doſtoieńſtw / aby na nie ſtáwieni być mieli.

Gdy kto kogo zábije broniąc śie/á zwłaſzczá ná drodze.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. Liſt 107.

IZ częſtokroć przydáie ſie/ że Mężoboycá z przygody zabiáiący nie ieſt winien mężoboyſtwá: co ſie przygadza/ gdy od ſiebie kto gwáltu gwáltem broni. Dla tego oſobliwie obiáśniáiąc vſtáwiamy ná ty Slachćice y Mężoboyce Slachćicow: iż gdy kto álbo ná drodze álbo przeſzćiu cżyiem záśiadſzy był zabit przez onego/ktorego droge chćiał przekázić/álbo zátrudnić: w tákowym Mężoboyſtwie pozwánemu Mężoboycy niech bedźie doſyć ſześć świádkow ku ſpráwie: á tám przekonány niewiecey/iedno ſześćdźieſiąt Grzywien poſpolitych zá głowe ma záplácić przez ſiedzenia w Wieży.

O Mężoboyſtwie ná Gośćincu vczynionym.

Támże.

NRzekázcá drogi álbo przeſzćia poſpolitego gdyby tego / ktory pod obrona poſpolitey przeſpieczności iedźie/vpornie zabił: ma zań záplácić ſto y dwádźieśćiá grzywien poſpolitych: y káránie bedźie ná ſobie noſt w Wieży obyczáiem przerzeczonym.

O Mężoboyſtwie w obronie dobr y poddánych vczynionym.

Támże.

MCż o przygodnym Mężoboycy/ ktory ſie ná drodze broni/ wyżſzey ieſt poſtánowiono: wſzákże nád to vſtáwiamy: Iż Mężoboycá z przygody álbo máietnośći álbo ſwych poddánych broniąc / ieſli popełni mężoboyſtwo chocby też niechcąc to vdźiálał: á wſzákże Práwem przekonány nie ſiedźiawſzy w wieży ſto y dwádźieśćiá grzywien poſpolitych zá zábitego bedźie powinien záplátić.

Pytánie/ ktore zwykło być okolo Mężoboyſtwá/ Káſztellan Sądem Wiecowym cżynić ma.

Sygmunt August w Wárſzá. 1557.

SKRVtynium álbo Pytánie o zábicie zá obżáłowániem ſtrony / Woiewodá kázdy w Woiewodztwie ſwoim cżynic ma ná Wiecách z Sądem oney Ziemie: á gdźieby Wieca nie doſzły / tedy Staroſtá z tymże Sądem Ziemſkim ná Rocech. Wſzákże może y Woiewodá oſiádłego Slachćicá á przyſiegłego/

go/y Staroſtá Podſtároſciego ná ſwe mieſce záſádźić. A gdźie Skrutynium okaże/iż kto zabił/tedy o wieże przez Jego Krolewſką M. ma być pozwan.

Preſcrypcya álbo dawność czynienia o głowę.

MAy potwarzom złych ludźi droga była zámknioná: iż zwykli niekrotzy ludźie ſwarliwi ludźi niewinne potwarnie o vczynek Mężoboyſtwá przed wiela lat vczyniony żałobliwie oſkárżáć: ktoreg̃ dowod dla dawnoſći vczynku niemoże być mian. Dla tego vſtáwiamy: iż gdy kto chce o vczynek Mężoboyſtwá kogo winić/y przeciwko komu czynić/ chcąc winę zá głowę ſobie przywłaſzczyć y otrzymáć: niż trzy látá wynidą ode dniá táKiego vczynku vczynionego/ma do Sądu te rzecz̃ wnieść. Abowiem inácżey gdy trzy látá wynidą temu / ktory zechce czynić o winę zá głowę/ iuż mu przekáźi praeſcripcya y excepcya praeſcripcyey. Kázimierz w Wislicy 1368. List 31.

O teyże dawność Sygmunt Auguſt. w Piotrko. 1550.

¶ Preſcripcya ma iść o głowę wedle Státutow.

Jesli chłop Sląchćicá/Skártábeluſá/álbo tego ktory z Woytá ieſt vczynion Sląchćicem zábyje/ wiele płácić będźie winien.

ZA Głowę Sląchcie ſześćdźieſiąt Grzywien/ Skártábelluſowi/to ieſt Sląchcicowi vczynionemu trzydźieści Grzywien / z Sołtyſá vczynionemu Sląchicowi pietnaście Grzywien/ od chłopá Mężoboyce vſtáwiamy być płácono. Kázimierz wielki w Wislicy. List 22.

Do zábitego gdy Woźny będźie poſłan/ nie ma ſząt iego brać: ále tylko groſz ieden od tego/ktory Woźnego wiedźie do zábitego/ma wźiąć.

ZA złym zwyczáiem Woźnych to było záchowano: iż gdy do ktorego ná drodze álbo gdźie indźie zabitego bywali wzywáni/oneg̃ złupiáli z ſząt (w ktorych był zabit) Práwem ſwym ktore krwáwne zwáli: dla tego/ gdyż vtrapionym ludźiom nie ma być przydawáne vtrapienie/ tym Woźnym zakázuiemy: áby ná potym niesmieli żadnych zabitych złupiáć / álbo zzuwáć: ále tylko ná iednym groſzu niech máią doſyć / ktory im ma być dan zá práca przez tego: ktory ſtára ſie o to/ áby byli wezwáni do zá- Kázimierz w Wislicy List 23.

bitego/ przez ten czás: iáko długo pytánie o Mężoboystwo dostátecznie sie skończy.

Syná národzonego z nierządney niewiásty głowá ma być temusz iey synowi płáconá.

Káźimierz wielki w Wiślicy 1368. List 22.

WAwrzyniec skárżył sie ná Marciná / iż mu Mátkę zábił: Marcin odpowiedział / iż Wáwrzyniec nie był z porządnego łożá vrodzony/ y twierdził go być synem białey głowy tułáiącey sie. My w tákowey rzeczy y tey podobney skázuiemy: áby głowá byłá zápłácona tákowey mátki synowi.

Kiedy kto twierdząc śię być Sláchćicem/ á nie był im/ będźie zabit álbo ránion.

Sygmunt August w Wárszá. 1557.

GDźieby kto zá Sláchćicá sie miał nie będąc im/ á był zábit: tákowego głowá / gdy sie to Skrutynium okaże/ płácona być nie ma: co sie rozumieć ma/ gdźieby o głowę iego iáko o Sláchecką powołánie było vczynione. A ktoby o tákową głowę foldrował: tákowy ma zápłácić winę sto y dwádźieśćiá Grzywien / y rok á sześć Niedźiel w wieży ná dnie śiedźieć: tákże y o Ránách rozumieć sie ma.

Ksiąg Pierwszych Rozdźiału Czwartego Część Trzećia/

O Seymiech Powiátowych Sláchecki ch.

Káncellárya będźie náuczoná o náznáczeniu czásow Seymowych: y o Seymie Srzodzkiem/ Kolskim/ y Piotrkowskim.

Sygmunt w Krákow. 1507. List 8.

OPátruiąc áby Seymy Powiátowe słusznym porządkiem/ gdy tego będźie potrzebá/ mogły bywáć/ obiecuiemy dáć náukę Káncelláryey: áby tym Seymom mieśćá słuszne y czás ná Liśćiech opisowáłá: á zwłaszczá áby Seymik Srzodzki dwie Niedźieli przed Kolskiem/ á po nim Piotrkowski ośm dni przed tym náznáczyć pámiętáłá.

Tákiż

Tákiſz ſtátut Krolá Sygmuntá Auguſtá.

SEymiki Powiátowe wedle obyczáiu ták w Polſzce iáko y w Litwie ſkłádáne y trzymáne byc máią: ktorych oznáczenie Káncellárye náſze w odſyłániu Liſtow / y Stároſtowie w rozſyłániu ich ták ſie záchowáć máią: iákoby publicácya ich dwie álbo trzy Niedziele przed nimi do wiádomośći ludzkiey przyſzłá. w Lublinie. 1569.

Mieśćá y ſpoſob Seymikow Powiátowych.

WRząd á ſtárádawny zwyczay Seymiki Powiátowe wpráwić chcąc/ poſtánawiamy y opátruiemy to: żeby Rády náſze Duchowne y Swieckie ná Seymikách bywáły/ á ſpolnie z Slachtą Artykuły ſpiſowáły: y potym ie ná głownieyſze Seymy do Nowego Miáſtá/ y do Kołá/ y do Wárſzáwy/ iáko gdźie w ktorey cześći Korony náſzey ſtárádawny zwyczay ieſt/ znośili: y tam záś z nowu/ gdźie iuż wietſze koło wſzyſtkich będźie / ty to Artykuły korrygowáli / y miedzy ſobą zgadzáli: áby potym wſzyſtkich rzeczy ná Seymiech Koronnych vłácnienie y predſza odpráwá być mogłá. Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1565.

Syem Powiátowy w Rádźieiowie tylko Brzeskiey y Jnowłocłáwskiey Ziemi / ná potym ma być skłádan.

ZWaláiąc ná prośby Ziem̃ Brzeſkich y Jnowłocłáwſkich vſtáwiamy : aby oboiey tey Ziemi ieden Syem Ziemſki w Rádźieiowie ná potym był ſkłádan. Sygmunt w Kráko. 1510. Liſt 9.

Jeden Syem Powiátowy w Sándomierskiey Ziemi áby był skłádan.

JEden tylto Powiátowy Syem w Sándomierſkiey Ziemi / wedle ſtárádawnego zwyczáiu niech będźie ſpráwowan. A Syem w Skrzynnie/ ktory był przez nas wyżſzych lat pozwolon/ każimy y zátrácamy. Sygmunt w Piotrko. 1519. Liſt 23.

Seymik Powiátowy w Háliczu.

ZA pilnym żądániem Poſłow Ziemie Hálickiey y zezwoleniem ſpolem Rad / prze zágeſzczenie y náśiádłość Rycerſtwá onych kráiow/y prze dálekość drogi niebeſpiecznośćiam onych kráiow folguiąc / vſtáwuiemy Seymik Powiátowy w Háliczu: Sygmunt Auguſt w Wárſzá. 1563.

aby tám obyczáiem inych Powiátowych Seymikow Káßtellan z Slachta Poßły obieral/ nieprzyczyniáiac ich nád dawny zwyczáy: iżby ſie o potrzebach poſpolitych tám námáwiác mogli. A ten Seymik vprzedzác ma generalem Wiſnieńſki/ wedle zwyczáiu inych Powiátowych Seymikow.

Seymik Powiátowy Dobrzyńſki.

Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1567.

NA prosbe Poſłow Dobrzyńſkich pozwalamy: aby Seymik Powiátowy w Lipnie w poſrzod Ziemie Dobrzyńſkiey/ wedle ſtárego zwyczáiu odpráwowan záwßze bywał ná potomne czáſy.

Seymik Ráwski.

Sygmunt Auguſt w Lublinie 1569.

SEymik Powiátowy w Woiewodztwie Ráwſkim bycma w Ráwie.

Seymik Proßowski.

Támże.

SEymik też Powiátowy Ziemie Krákowſki/ ktory w Proßowicách bywa záwßze/ ná potym czterzy dni przed Nowomieyſckim wielkim ſkładan być ma.

Seymik Mińſki.

Támże.

NOwiáty Woiewodztwá Mińſkiego Mozerſki y Rzeczycki/ przy tymże Woiewodztwie Mińſkim zoſtáwuiemy: w ktorym iáko ná Seymiki Powiátowe zieżdżác ſie/ ták też wßyſtki ſpráwy ſwoie odpráwowác máią.

Winá vſtáwiona ná Biſkupy/ Woiewody/ y Káſztellany: ktorzy ná Seymy Powiátowe nieprzyieżdżáią.

Sygmunt w Krákow. 1510. Liſt 8.

SKázuiemy/ aby Biſkupi/ Woiewodowie/ y Káßtellani/ y ini wßyſcy Vrzędnicy byli powinni być ná Seymie Ziemſkim: w Wielkiey Polßce/ ná Kolſkim: w Ziemi Krákowſkiey/ w Nowym Mieśćie Korczynie: á to máią czynić pod winámi. Abowiem Biſkupi zá wine beda powinni zapłácić/ ieſli ſie ſłußna wymowka ná tym Seymie nie obmowią/ czterdzieſci grzywien: á Woiewodowie y pierwßy Káßtellani beda powinni zapłácić/ ieſli przez vpor ná Seymie nie beda y ſłußna wymowka ſie niewymowią/ támże ná Seymie Powiátowym dwádzieścia grzywien: á Káßtellanowie mnieyßy beda płácić zá niebycie ſwe dzieſięć

śieć grzywien: ktore máią być do Skárbu náſzego obrocone/ ieſli tákże ſłuſzną wymowką y trudnośćiámi nie obmowią ſie. A ty winy do Skárbu náſzego nieodpuſzczenie máią być obrocone.

Winá ná ty/ ktorzy Seymy Powiátowe gwałcą álbo przekázuią.

NInieyſzym Státutem to vſtáwiamy: Iż ktorzybykolwiek czyniąc zwády ná Seymiech Mieczow dobyli/ máią być karáni winą dwudźieſtą Grzywien Polſkich: á ieſli kogo ránią/ tedy niechay winą Státutową/ ktora przed tym ieſt vczynioná/ będą karáni: á ieſli kogo zábiją/ niech ná gárdle będą karáni. A przeciwko tákowym Stároſtowie mieśc inquiſicią y exequucyą tego Státutu czynić będą powinni/ pod winą ſtá grzywien Polſkich. A ći/ ktorzy vczyniwſzy zły vczynek vćieką z Kroleſtwá/ niech będą wywołáni/ y bezecni być opowiedźieni: iákoż ie przeze czći być obiáśniamy. Sygmunt 1510. List 26.

Ktorzy y iácy: y iáko wiele Posłow ná Syem słáni być máią.

BDyſmy widźieli liczbę Poſłow Ziemſkich / ktorzy ná Syem wálny bywáią poſyłáni: iż ták dálece rozmnożyłá ſie / że też ſkarb Rzeczypoſpolitey ná nie nád ſpráwiedliwość był obćiążan / y wielką cześć podatkow poſpolitych ná nie byłá wydawaná: á obroná Rzeczypoſpolitey przez to byłá vmnieyſzoná/ y tudźież wſzyſtki ſpráwowánia rzeczy y namowy ná Seymiech/ ktore zá potrzebą miáły być z niemi ſpráwowáne / długi czás muśiał brác / dla wielkośći ich liczby: ktorych wiele ná ten vrząd ſie wtrącáli. Aby tedy ſpráwy Sądowne / pozwy v Sądow y ine ſpráwy właſne/ ktore iem przynależą / ná Seymiech mogli ſnádniey odpráwowáć: dla tego/ zá rádą Rad náſzych przy bytnośći Poſłow Ziemſkich przed zámknieniem Seymu ninieyſzego kazáliſmy opowiedźieć/ y tą vſtáwą náſzą ſkázuiemy: áby ná Seymiech Powiátowych Poſłow ná Syem wálny nie wiecey obierano/ iedno ták wiele: iáko przed tym obierano zá ſzczeſnego Krolowánia przodkow náſzych: y aby żaden ná Poſelſtwo nie był obieran: ktory rzecz y ſpráwę Sądowną / ktoraby ná Seymie miáłá być ſpráwowáną/ miał. Abowiem przez to y Sądy Seymowe bywáią zátrudnione/ y ſpráwy Poſelſkie częſtokroć bywáią opuſzczane: gdy oboiey ſpráwie doſyć vczynić nie mogą. Sygmunt w Krákow. 1540.

Rozdawánie Gospod.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

POniewaß ná Seymikách y Sądźiech o Gospody wielka trudność y roznice bywáią: tedy Stárostowie álbo Dźierżawce mieść onych / gdźie Sądy álbo Seymiki będą / habita ratione dignitatis personarum, máią ie rozdáwáć.

¶ Około zgwałcenia Posłow / pátrz w Kśiegách y Rozdźiale pierwßym w częśći piątey pod Tytułem o Kommisarzách.

Kśiąg Pierwßych Rozdźiału Czwartego Część Czwarta/

O Wolnośćiách Slácheckich Gruntow: to iest/iż są wolne od robot/od stáciy/ dánia owsow/myt/y o Liśćiech ná Grunty Slácheckie.

Grunty Pánskie y Slácheckie są wolne od wßystkich podatkow.

Lodwik w Koßycách 1374. List 40.

DLa zasług y wiernych posług vczynionych / y dla dobrey woley wßystkich (ktorą Nam y potomstwu náßemu oboiey płći pod przyśięgą pokazáli / y ná potym zá czásem y mieścem są gotowi wierne służby zá wolą Bożą pokázowáć) chcąc im to osobliwą łáską nágrodźić / Miástá / Zámki / Dźierżáwy / Miásteczká / y Wśi / y poddáne we Wśiách wßystkiego Krolestwá Polskiego / ktorzy w niem mießkáią / Pánow y Slachty wßystkich czyniemy wolne / y wyymuiemy od skłádánia wßystkich dáni álbo Podatkow ták pospolitych iáko osobliwych / ktorymkolwiek imieniem byłyby zwáne: y od wßystkich posług / robot / drażnienia / vciskow nawietßych / ktoreby miáły być w rzeczách y w osobách / ßczerze y prośćie wolni / chcemy áby wyswobodzeni y wyieći byli / ále tylko chcemy miec ná tym dosyć / áby dwá großá Monety Polskiey / ktorych ośm á dwádźieśćiá großy grzywne czynią Polską / z kożdego łanu álbo częśći łanu ośiádłeg ná kożdy rok Nam y Potomkom náßym / ná Swięto świe-

tego

tego Marcina Confessorá/ ná znák naywyższego panowánia y ná wyznánie Korony Krolestwá Polskiego były płácone.

Krol stácyey o Pánow y Slách: niechnie miewa.

JEśli sie ktoregokolwiek czásu Nam y potomkom nászym przyda przez Krolestwo iechác / zstępowánia żadnego do Pánow/Slachty/Rycerstwá/ y ich ludu y kmiecí nie bedziemy czynić / przeciwko ich woley: ani żadney rzeczy względem tego zstępowánia niekażemy od nich wyciągác. A ieśli inaczeyby niemoglo być/ iedno żebysmy musieli zstepić: tedy zá nászym nakładem y pieniądzmi każemy żywności y potrzeby ine sobie gotowác. Nád to wszystki Pány Przełożone/ Slachtę/ Rycerstwo/ Miástá/ Miásteczká/ Wsi/ Dzierżawy y ich lud y Kmiecie w ich wolnościách obiecuiemy zachowác: ani one przeciwko ich wolnościách niechcemy/ ani każemy przez kogokolwiek vciskác.

Z Przywileiu Lodwikowego w Koszycách 1324. List 41.

Tákowasz wolność.

OBiecuiemy / iż żadnych Stácyy álbo roskázowánia álbo zstępowánia w mieściech/ we wsiách/ w dziedzictwách/ dworzech y Folwárcech Kościelnych y Slácheckich / y poddánych nászych nie bedziemy czynić. A ieśli z przygody álbo zá wczásem y potrzeba / ktora nas do tego przyciśnie/ stánie w dobrách/Mieściech/Zamkoch/w dworzech/Kościelnych y Slácheckich przyda sie nam vczynić: tedy nic gwáltem ani mocą każemy brác/álbo cokolwiek czynić dopuściemy: y owszem potrzeby nászymi pieniądzmi własnemi chcemy kupić.

Z Przywileiu Władysłáwá Jágiełłá w Jedlney. 1433. List 51.

Kuiáwska y Dobrzynska Ziemiá od dánicy owsá iest wolna.

WSzyscy obywátele Ziemi Kuiawskiey y Dobrzyńskiey z owsá/ktory nam zwykli płácić/do dziesiąci lat tylko nam beda powinni z niego odpowiedác: ktore gdy wynidą / od tákowego owsá beda wolni y wyieci.

Władysław Jágiełło 1433. List 52.

Ruska Ziemiá od dáni Owsowey wolna.

Z Podátku Owsowego Nam do żywotá nászego sámá Ruska Ziemiá dosyć czynić bedzie.

Támże.

O wolnym przedawánin Zboża Slácheckiego w Bydgoszczy.

Gdy

Alexánder List 119.

BDy sie przed nami skárżyli obywátele Ziem Kuiáwskich/ iż przed Mieszczány násze Bydgoskie byli zniewoláni: bo gdy ze wsi swych zboża targ z kiem vczyniwszy woża do Miástá/ wnet inszy Mieszczánie nie czyniac targu ono zboże bráli do swych domow y spiklerzow: zá ktore zboże ácz płácili/ wszákże iż to czynili ku krzywdzie onemu pierwszemu kupcowi/ y ku zniewoleniu Slácheckiemu/ dla tego vstáwiamy: áby w Bydgoszczy Slachcie było wolne przedawánie y zwożenie Zboża/ przez przekázy iákiey Mieszczan onych: ktore od tego hámowáć Stárośćie zá czásem bedacemu iest poruczono. A nád tho niechay beda Listy Krolewskie/ ilekroc tego bedzie potrzebá/ zá ktoremi winá czternaśćie grzywien z osoby tey/ ktora ináczey czynić bedzie/ wyciagana byc ma.

Sláchtá wolna od Myt.

Sláchtá wolna iest od wszystkich Myt: y okaránia tych/ ktorzy nie słusznie Mytá wybieráią.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 100.

ACz Slachtá przez ine przodki násze Krole Polskie/ y ich Przywileie y Státuty iest w tym wyswobodzoná: áby od Soli y od rzeczy wszystkich/ ktore w domy álbo z domow wioza/ Myt niepłáciłá pod winámi pewnemi: ktore sa ná Mytniki vstáwione/ y w Przywileiách opisane: wszákże iż wczał sie szkodliwy zwyczay/ że Mytnicy niebacząc ná przerzeczone wolnośći Myt z Slachty wyciagáć nie przestáia: przeciwko ktorym około karánia nie było postánowienia pewnego / iákoby Slachcic vciśniony wzieciem Mytá postepowáć z Mytnikiem miał. Dla tego rozciagáiac w tey mierze wolnośći Slácheckie/ vstáwiamy: áby ták z Soli iáko z inych ktorychkolwiek rzeczy/ ktore do domow Slácheckich wioza / w Krolestwie nászym Mytá niebyły bráne. A iesli ináczey Mytnicy vczynia/ ták o wine w Przywileioch pierwszych opisána/ iáko o szkody Slácheckie w tey mierze vczynione Práwem Ziemskim/ do ktorego przynależa/ wzgledem máietnośći swey / ktora beda sie zdáli miec y dzierżec / ilekroc potrzebá tego bedzie/ niech beda pociagnieni: á iesliby nieośiedli byli / oblicznie máia byc pozwáni: y w Práwie onymże Ziemskiem beda powinni stánac y odpowiedáć: przeciwko ktorym ták bedzie postepowano/ iáko zwykł bywáć Sad z nieośiádłemi. A otryzmawszy przezyski one/ Stárostowie mieśc máia exequowáć/ wedle obyczáiu Práwá y stárego zwyczáiu: á wolnośći

nośći álbo exempcye/ktore zwykły być Mytnikom dawáne/niemáią ich z tego wyymowáć/ álbo bronić od przerzeczonych postępkow Práwá.

Zaden Myt álbo Targowych z Duchownych y Swieckich Sláchćicow y z ich poddánych nie ma wybieráć/ gdy co dla domowych potrzeb kupuią/ álbo przedáią: ále ieśliby dla zysku kupowáli/tedy Targowe niech dáią: á Piwo niech biorą/ gdźie chcą.

SNa bywa częstokroć: iż Stárostowie mieśc będąc Przychodniámi álbo nowotnymi/ álbo nieośiadłymi/ á Praw y zwyczáiow mieśc niewiedząc nowe wwodzą zwyczáie/ vstáwiáiąc nowe dochody y wyciągánie niezwyczáyne: y w niektorych Stárostwách przypędzáią poddáne nászе Duchowne y Swieckie ku bránіu w domy y w kárczmy Piw z miásteczek nászych/ktore są w Stárostwiech: w czym wielce bywa śćiśniona wolność pospolita. Zá tą tedy potrzebą vstáwiamy: aby ná kożdych mieścách nowe y niezwyczáyne Myta y Targowe przez Stárosty/y ine ná dostoieństwách y vrzędźiech nászych będące od poddánych nászych ktoregokolwiek stanu y dostoieństwá będących/á zwłaszczá od Slachty ná tárgi nie dla kupiectwá/ ále w własnych spráwách swych przyieżdżáiący/ tákże od Kmieći/ ktorzy bydło álbo ine rzeczy własne iákiekolwiek domową pracą spráwione wożą y przedáią/ álbo ku potrzebie domowey kupuią/ nie wyciągano. Jákoż tym Státutem ninieyszym niekażemy wyciągáć: y ten zły zwyczay/ ktorym ku bránіu ná Wieś z Miast y z miásteczek nászych Piwá poddáni nászy Duchowni y Swieccy/ osobliwie w Brzeskiey/ Jnowłocławskiey/ Rádźieiowskiey y inych Ziemiách y Powieciech bywáią przypędzeni/ káźiemy y znośiemy ná wieki skázuiąc y vstáwiáiąc: aby oni y ini poddáni nászy w ktorychkolwiek Ziemiách Krolestwá będący/ tákże Pánowie wśi/y ich poddáni w tych byli wolnośćiách chowáni: aby było wolno kożdemu Piwá y ine pićia zkądkolwiek bráć/ y we wśiách y ná mieścách máietnośći ich wárzyć/ y skądby woleli y chćieli bráć/ mieć/ szynkowáć/ vżywáć wolnie przez wszelákiego nászego y Stárostow nászych zákázowánia/ zástawánia/ y boiáźni winy iákiey.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 104.

ALe ktorzy co ná przekup kupuią w Mieśćiech y w Miásteczkách/ ći zwykłe Targowe y przystoyne płáćić będą powinni.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 29.

Od

Od rzeczy też Rzemieślnicych / ktore poddáni náßy woża do Miaſt y Miaſteczek/ iako kołá/ miſki/konwie/ y ine naczynia/ niech będźie targowe miernie brane/wedle ſtárego zwyczáiu.

Jáko máią być ći karáni / ktorzy od Duchownych y Swieckich Slachćicow Mytá biorą.

Sygmunt w Kráko. 1507. Liſt 2.

STátut o wolnoſći Slácheckiey / ktora máią od płácenia Myt/ we wßyſtkim potwierdzamy : á nád to wine dwoiákiey kázniey przydawamy ná te/ktorzy ináczey czynic będą: tak iż iáko wiele ktory Mytnik od Slachty álbo Duchownych oſob/ ktorzy ſą wolni od Mytá/ Clá wycisnie/ niech im ono dwoiáko záplaci: ktora wine Sędźia Duchowny onego miesca z Mytnika Duchownego przez klątwy Koſcielne /á Swieckich Mytnikow Stároſtá onego miesca przez práwny poſtępek dowiedźiawßy práwdźiwey rzeczy/ niech wyciąga. Á ieſli ſam Stároſtá Myto wyciągnie: tedy ieſli Dobrá Stároſtwá wzaſtáwie będźie dźierżał/ niech ſtráci ſto grzywien z Summy/ ktora ma zápiſáná ná Stároſtwie : á ieſli niezaſtáwne Stároſtwá będźie miał/niech vrzad tráci : ále iákokolwiek Stároſtwo będźie dźierżał/ przedśie iednák Stároſtá będąc temu/ ktoremu krzywdę vczynił/ we dwoie co wźiął niech wroci.

Ani Mytá áni Targowe od Slachty y ich poddanych nád powinnoſć niech nie będą brane : gdy álbo ſwe rzeczy przedáią/ álbo ná potrzebę domową kupuią.

Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 29.

JEſt ſie Slachtá ſkárży/że Mytnicy miáre w brániu Myt przeſtępuią : chcemy/ aby Celnicy náßy/ ktorzy ták wodne iáko źiemſkie Clá wybieráią/nád powinnoſć od Slachty co wyciągáiący/gdy będą pozwáni wßyſtko kożdemu y nágrodźić y wrocić byli przymußeni. Targowego też aby wedle ſtárádawnego zwyczáiu y Státutow Koronnych niewyciągali od Slachty/y ich poddánych: gdy Zboża y rzeczy ſwe domowe ku żywnoſći należące będą przedáwáć / álbo cokolwiek kupowáć ku potrzebie ſwey domowey.

O teyże wolnoſći od Myt/Targowego/Moſtowego : y pſuie Krol Státuty / ktore w ktorychkolwiek częſći przećiwiáią śie tey wolnoſći.

Iż

Iz wielkiemi y częstemi skárgámi poddánych nászych bywamy obciążeni/ dla rozmáitych vciskow: ktore Mytnicy będąc ná ktorychkolwiek Mytách / álbo od nich przełożeni poddánym nászym też Slácheckiego stanu zádáwáć bywáią vznawáni: dla tego ku pohámowániu swey woley ich / y dla łácwieyszego kożdemu otrzymánia spráwiedliwości vstáwiamy: áby ktorekolwiek Przywileie poslednieysze po Przywileiu Krolá Lodwiká / ktory iest dan wszystkiey Slachcie / są dáne osobam pewnym álbo Miastam ná Cłá Mostowe/ álbo Grobelne/ przeciwko pospolitey Slácheckiey wolności/ te wszytkie ná ninieyszym Seymie przez nas były skázone y kásowáne. Ale áby kto w kásowániu tych Przywileiow nád spráwiedliwość nie chciał sie pokázowáć być vciśnionym/zdáło sie nam: áby zniowszy Przywileie lepiey sie pokazáło/iáko ktorym Przywileiem pospolitey wolności byłoby vbliżenie/ były pierwey od nas przeźrzáne: cochmy iuż ná tym Seymie ninieyszym z wielkiey części vczynili:y techmy Przywileie/ ktore sie zdáły przeciwne pospolitey wolności/pokázili: á ktore ku pożytku y potrzebie Rzeczypospolitey dla łácwieyszego przeieżdżánia są dáne / techmy w mocy zostáwili. Tákowyż rozsądek o inych wszystkich tákowych Przywileioch ná bliskim przyszłym Seymie będziemy czynić / y przez opowiedzenie pospolite każemy obwołáć : áby wszyscy ná tym Seymie z tákowemi Przywileymi swemy / iáko ná záwitem roku stáneli : á iesli ináczey vczynią/iuż ná wieki niech stráca ich vżywánie: áni ná potym żaden w brániu tákowych Myt Przywileiow swych nie będzie mogł vżywáć/pod stráceniem maietności. Wyiawszy gdy by kto List nász ná tym Seymie álbo ná przyszłym w tey rzeczy otrzymał.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

Obywátele Koronni swe rzeczy y własney roboty wożąc od płácenia Cżłá są wolni.

Iz od wszystkich Myt/Mostowych/Grobelnych / y inego wyciągánia pewne osoby y stany Krolestwá nászego są pospolitemi y stárádawnemi Przywileymi wyieci : skázuiemy/ áby Prełáci / Pánowie / y Slachtá / y ich poddáni z rzeczámi ktoremikolwiek własney roboty/ ktorzy y tám y sám przez Krolestwo ieżdżą Przywileiom ná wybieránie Ceł nadánym niebyli podlegli : ále áby ná wieczne czásy od płace tákowey byli wolni y swobodni.

Támże.

Kto niespráwiedliwie Myto wyćiągnie / ktorym

Práwem ma być sądzon y karan: y ktorzy máią być Celnicy.

Támże. VStáwiamy/y skázuiemy: áby ná potym ná przyszłe czásy Mytnicy nászy wszyscy byli Slachcicy / osiedli / Swieccy á Krześciáńscy. Wyiawszy mieścá te: w ktorych Stárostowie y Przełożeni Zamkow y Miast nászych/ máią w poruczeniu y w dzierżeniu swym Czlá násze: ábowiem ci zá Celniki máią byc miani y rozumiani. A ktorybykolwiek z Celnikow przeciwko wolności Slácheckiey ktorego Slachcicá álbo iego poddánego wyciągániem Czlá/ Targowego/ Mostowego/ Grobelneg/álbo ktorymkolwiek wymyslnem wyciągánia obyczáiem niesłusznie obciążył / y co od niego przez sie álbo przez kogo inszego wyciągnął álbo wycisnął: o tákową krzywdę będzie mogł być pozwan záwitem rokiem / wedle woley krzywdę máiącego/ álbo do Ziemskiego álbo do Stárościego onego mieścá Sądu: tedy tákowemu kożdy Mytnik choć też y ná dworze nászym náleziony/á nadwornem rokiem był pozwan/ tám krom wszelákiey excepcyey będzie powinien odpowiedáć/iáko o Artykuł álbo członek vrzędowy/ ktory Ziemie y Powiátu nie ma. A gdy Mytnik będzie przekonan w ktorym z przerzeczonych Sądow/ iż vczynił krzywdę w wyciągnieniu Czlá/Targowego/ Mostowego/ etc. naprzod będzie powinien wrocić to/co wziął: potym onemu/od kogo będzie pozwan / winę czternaście Grzywien pieniędzy / á trzy grzywny Sądowi álbo Vrzędowi przepáść ma.

Mytnik Sláchćic przyśięgą śie ma odwieść / iż nic nie słusznie nie wyćiągnął.

Támże. A W tákowych Sądziech Slachćicowi pozwánemu ma być dopuszczon odwod tym sposobem: áby Celnik Slachćic/ wedle wielkości sum̃y y szkody przyśięgę vczynił cielesną: iż nic nie wyćiągnął áni przez śie áni przez kogo inego/coby było przeciwko Przywileiowi y wolności pospolitey. Ktory to táki sposob vpominánia sie od Celnikow niesłusznie wyciągáiących/ktorzy są Przełożeni wodnym y Mostowym Mytom ták w Krolestwie/ iáko pospolicie wszystkich Ziem̃ Woiewodztw Krolestwu Polskiemu poddánych ma być záchowan.

Co o Mytnikoch / toż o Stárośćiech iest vstáwiono.

Támże. TAkże o Stárośćie mieścá/ ktory niesłusznym wyćiągániem kogo obćiąży to co wyższey nápisano iest/ma byc chowano.

Kto

Kto chce w Brod iechác / nie ma mu być zábronione przeiechánie.

IZ sie przydawa ná wiele mieścách y rzekách być Mosty/ gdźie pierwey przeieżdżánie nie było/ á teraz nie iest bárzo trudne: ſkázuiemy / áby wolno było kożdemu Rzekę álbo Brod przeiechác/ieſliby ná moſt niechciał iechác: ktorym przeiechániem ſwym nie ma/ani będźie mogł być przymuſzon ku zapłáceniu moſtowego. A wſzákże żaden nie ma tákowego przeiechánia álbo brodu ktorymikolwiek obyczáymi y fortelmi zátrudniác y kázić/ pod winámi wyżſzey miánowánemi. Támże.

Pan ieśli Celniká ſwego nie poſtáwi/ záń doſyć vczynić ieſt powinien.

JEſliby Przełożony ábo ten ktory Clo bądź Moſtowe/bądź Grobelne/tákże Targowe/álbo ine podátki w imieniu Pánow Duchownych y Swieckich/ álbo Slách cicow ktorychkolwiek wybiera/od kogokolwiek przeciwko wolności pośpolitey co wyciągnął/álbo wycińął: tedy w tákiey mierze Pan iego będźie powinien przed Sądem álbo Vrzędem przerzeczonym tákowego Mytniká choć nie áreſtowánego poſtáwic / y ma rękoyc álbo ſie obowiązác: iż tákowy Celnik Práwá doſtoi: y gdy będźie Práwem przekonan/ vczyni doſyć ſtronie obyczáiem przerzeczonym. A gdźieby tákowy Mytnik álbo ten / ktory Clo wyciąga przekonány y ſkázány ſzkod y win przerzeczonych niemogł zapłácić: tedy powodowi / ktory ſzkodę wziął / przez Páná w ręce támże zárázem ma być oddan. A ieſliby Pan Celniká álbo Mytniká ſwego przed Sądem albo Vrzędem ſwym obyczáiem przerzeczonym nie poſtáwił: tedy támże zárázem ma záń odpowiedác/ y ieſli Práwem będźie zwyćiężony ſtronie doſyć vczynić przez wſzelákich zwłok y appellácyey będźie powinien. Támże.

Kto Práwem czyni o nieſpráwiedliwe wyćiągánie Myta: ten álbo ſam niechay dowodźi/álbo pozwánemu niech odwieśc śie dopuśći.

MA woley y wolności powodowey niech będźie proſtego ſtánu Celnikowi odwodu dopuśćić / álbo iemu ſámemu wedle wielkości Summy ná ſzkodę vczyniona dowod vczynić. Támże.

Dowod álbo oczyśćienie Celnikowi Slách cicowi álbo nie Slách cicowi iákie ma przynależeć.

DOwod albo oczyscienie takowym sposobem być ma. Iż Celnik Slachcic przysieże wedle wielkosci Summy / á prostego stanu człowiek nieslachcic o dziesiec Grzywien samowtor / á o wietßa Summe samosiodm ma przysiadz: iż nic od powodá przeciwko wolnosci pospolitey nie wyciągnął / áni wycisnął.

Mieszczánie sá podlegli wyższym Práwom.

Támże. MIesciech y w Miasteczkách mießkáiacy wßędzie w Krolestwie bedacy temu práwu beda podlegli: tak iż tym obyczáiem do przerzeczonych Sadow y Vrzedow máia bycpozywáni / y takowymże obyczáiem Prawu posłußni y odpowiedáć y skazániu dosyć czynić Prawem przekonáni beda powinni: á sámi Mießczánie przerzeczeni / to iest Burmistrz z Raycámi Celniki swe przed przerzeczonemi Sedzmi y Vrzednikí tákże postáwić beda y sa powinni. A gdzieby nie stáwili / sámi beda odpowiedáć: y Prawem zwyciężeni stronie dosyć vczynia / iáko wyżßey iest postánowiono: áni beda mogli sámi Mießczánie od przerzeczonych Sadow álbo Vrzedow siebie wyymowáć álbo do Práwá swego Mieysckieg álbo do ktoregokolwiek inego odwoływáć sie / moca Przywileiow swych / y Praw álbo zwyczáiow álbo wolnosci iem nádánych. Ktorym wßyskim w tey sámey rzeczy deroguiemy: iż w takowey sprawie / ktora na vrzad álbo Sad Krolewski przynależy / Przywileie przeciwko temu postánowione słußnie iem niemáia pomágáć.

Targowe nie ma być wybieráne od tych / ktorzy swe rzeczy przedáią / álbo sobie potrzebne kupuią.

Támże. KV powsciągnieniu swowolnego wybieránia Targowego Státut niegdy Naiaśnieyßego Jana Olbrachtá / ktory iest nápisan ná Liście 104 skazuiemy zachować w mocy: ktorym to iest obwárowano: Iż od Kmieci tych / ktorzy bydłá y rzeczy ine własne iákiekolwiek sa domowa praca spráwione / gdy ie wiozą álbo przedáią / álbo ná potrzebe domowa kupuią / żadne Myta áni Targowe nie ma byc wybiérano. A temu nic przeßkadzáć nie ma Státut náß: ktory iest vczynion o rzeczách Rzemieślnicych / álbo Rzemießłem vczynionych: ktory w tey mierze chowan żyć nie ma.

Sprawcy Duchownych y Slácheccy ná ziemskich y wodnych Mytách przysiegáć beda: iż rzeczy nie

czy nie kupione áni przekupne ále własney roboty y domowe wioza y wynoszą: á tym sposobem Myta płácić nie beda.

Zboża y drwá álbo ine kupie woda spuszczáiacy nie mniey płácic powinni sa Myta / iedno iako ie płáca ci ktorzy po ziemi kupcza: y tak ci iako owi przysiegi czynic beda na Myciech: iż rzeczy y kupie nie sa kupione dla zysku / ale przez nie z własney máietności zebráne: od ktorych własnych niech bedzie wolny kożdy Duchowny y Swiecki: choć ziemia choć woda kupie własne swey roboty álbo domowe powiezie. Abowiem vstáwy Cel álbo Myt tak nowe iako stáre ná Kupce tylko / tak Slachcice iako chłopowice Duchowne y Swieckie sciągác sie máia: á te przysiegi sprawce wozow álbo łodzi / álbo pitow y czołnow álbo łodzi / beda czynic w niebytności Panow swych.

Alexánder w Piotrko. 1504. List 114.

Podobny temuż Státut.

Zło wodne zostáwiamy / aby było płácono przez Slachte wedle stárego Statutu: to iest aby ten / ktory wiezie Zboże sam álbo Faktor iego przysiągł: iż płynie z Zbożem własney roboty. A tego pilnowác máia Celnicy pod wina nászą.

Sygmunt w Krako. 1510. List 10.

Podobny temuż Státut.

Stáwiamy to / co iest stára vstáwa obwárowano: aby Krolestwá nászego Slachtá od Zboż y rzeczy z własney y z domowey roboty nabytych / niebyła powinna ku płáceniu żadnych Cel: od ktorych płácenia wolne ie chcemy miec / to tylko opátrzywszy: aby chytrosc y zdrádá żadnemu w tey mierze niebyła pomocna.

Sygmunt w Piotrko. 1511. List 17.

Raz przysieglego Listom niech wierzą.

Niechcąc / aby były obciażeni poddáni nászy przysiegámi niepotrzebnemi: ktoremi też imie Zbáwiciela nászego niekáko bywálo nie vczciono / gdy ná kożdych Cłách wodnych / woda iádący byli przymuszeni przysiegác: iż ty rzeczy y kupie / ktore spuszczáli woda / ich własney roboty sa: skázalismy y vstáwili zá prosbą y rádą Rad y Posłow Ziem Krolestwá nászego: iż gdy ten / ktory z rzeczámi y kupiámi płynie álbo iego sługa Slachcic przysiężę ná pierwszym Czle glownym: iż rzeczy y kupie Páná iego sá: á ty przysiegi swey List oznáymuiący pod Tytułem y Pieczęcią z Ksiąg onego vrzędu / gdzie przysiągł pokaże: tedy

Sygmunt w Krako. 1540.

ná inych Cłách iuż niebędzie powinien przysiegáć: ale onym Listom one przysiege znáczącym niech wiárá będzie dana/ y ná nich niech będzie przestawano.

Záwieszenie wolności od plácenia Cel iest podniesione.

Sygmunt w Kráko. 1532.

Vważac szkode wszystkich Páddánych Krolestwá nászego/ podniesliśmy zá rádá y zwoleniem Krolestwá nászego wszystkiey Rády nászey y Posłow Ziemskich/ záwieszenie wolności ktore było do piáci lat vczyniono / od plácenia Myt stárych: á wszystko ku pierwszemu stanu przywodzac / tákowe záwieszenie z gruntu śmy znieśli.

Aczkolwiek z tym/ktory Cło winien w Powiećie/ o to bywa czyniono Prawem: wszákże Celnik Krolowi dosyć vczynić ma.

Támże.

Vrusżeni krzywdámi poddánych nászych / ktoremi przez nász Myt y Cel przełożone/ y ich Sługi dla tey przyczyny skárżyli sie być vcisnieni: iż pieniądze/ ktore względem Mytá álbo Człá miały być wyciągáne / z Powiátu y z Práwá swego do ktorego przynależą przed osobe nász Krolewską bywáli wyzywáni. Dla tego to chcemy obwárowáć: áby ná potym Przełożeni ná Cłách y Mytách nászych żadnego z poddánych nászych stanu y záwołánia ktoregokolwiek nie przepuszczáli Komory nászey ku wybierániu Człá vstáwioney mijáć: ázby pierwey Cło álbo Myto zapłácił/ktore iest powinne nam y skárbu nászemu: áby tym sposobem przyczyná álbo dowodá poddánych nászych z Powiátu y Práwá ich wyzywánia była oddaloná. A iesliby Vrzednik nász ná Czle będący inaczey vczynił: tedy o zapłáte Człá/ktora nád zákázánie y zábronienie nasze komu przepuścił w Powiecie y w Práwie onego/ktory Cło dłużen Práwem czynić będzie powinien: á nam (nie pátrzac nic ná to/ iż on Práwem czyni z winowayca) z dochodow nászych Człá y Mytá cále odpowiedáć / y dosyć vczynic ma.

Przekupniowie y Rzemieślnicy Slácheccy/ Targowe niech dáią.

Sygmunt w Piotrko. 1523.

Ktorzykolwiek ná przekup co kupuią w Mieśćiech y w miásteczkách/ ci Targowe zwykłe y słuszne płácić będą powinni

winni: á od rzeczy Rzemieślnicych / ktore poddáni Slácheccy wioza do Miast y Miasteczek/ iako od kol/ misek/ konwi/ y od inych niech będźie miernie targowe brano wedle stárey zwyczáiu.

Slachtá od Targowego y od wymiernego iest wolna.

PONieważ stan Rycerski y Duchowny y ich Poddáni/ zá nadániem y vprzywileiowaniem Przodkow naßych te swobode máia: iż Cel żadnych ani Myt wodnych/ targowych/ pomiernych / tak też y ludźie ich od tego co sie iem domá rodźi płácić winni nie sa: tedy My też chcąc ná tym nowym wstępku pánowánia naßego łaske przeciwko poddánym naßym stanu Rycerskiego okázać/ to czyniemy: iż Clá nowego granicznego płácić nam winni nie beda od tego czásu stan Rycerski y Duchowny od wolow/ ktoreby sie w domách ich vchowały/ álbo kupne/ ktoreby Zbożem ich karmione były. Ná co sámi ábo sprawcy ich/ krozy takowe woły pożona/ná komorách przysiege powinni czynić beda: áby w tym oßukánie iákie nie było: ták iáko sie ná wodnym Cle Slachtá záchowywa przez sprawce álbo przez sługi. Tákże też y o powołowczyznie ma być rozumiano.

Sygmunt Augnst w Piotrkow. 1550.

Slachtá od Czopowego iest wolná.

IZ Slachtá Krolestwá naßego wiele sługb Rzeczypospolitey/ á zwłaßcza obrony przeciwko nieprzyiacielom ná sobie dźierzy: vstáwiamy/iż ktorzykolwiek w Mieściech y w Miásteczkách ku potrzebie swey domowey Piwá wárzyc zechca/gdy tylko to czynic beda nie ku iákiey zdradźie/ od płácenia Czopowego beda wolni.

Sygmunt w Krako. 1507. List 17.

O Liściech ná Grunty Slácheckie.

Jesli kto fálß Listom záda.

ABy ná potym złość potwarcow y krzywoprzysießczow swawola była pohámowana y zadźierżana / vstáwiamy przez niniejßy List: iż ktoby v Sadu listy stronie swey przeciwney w fálßu podeyźrzane vkazał: á stronaby sie napierała y prosiła ná tákowe Listy o dowod: będźie ich powinien Ksiegami

Sygmunt w Krákow. 1532.

Sadownemi Ziemſkiemi dowieść. Do ktorych Ksiąg / gdyby ſie ten/ktory Liſt vkázuie/odwolał/y prosił aby do nich był odeſłan: ma mu być daná dylácya ná pierwſze roki Ziemſkie/ktore po tey ſprawie nabliższe beda. Ná ktorych ieſli dowiedzie / iż Liſt iego ieſt w Ksiegách : tedy nie bedzie powinien inemi ſpoſoby onego Liſtu dowodzic. Ale gdy ten/ ktory Liſt pokazuie/ niemogłby Ksiegámi Ziemſkiemi onego dowieść: w takowey rzeczy ten / ktory Liſt do Sadu wnosi / tamże bedzie powinien mianowác osmnaście Swiadkow Slachcicow osiadłych mężow dobrey y caley wiáry y ſławy: z ktorych przez onego/ ktory Liſt być podeyźrzány o fałſzu twierdzi/ ſześć Mężow maia być obrani: ktorzy weſpołek z onym/ ktory Liſt podeźrzány w fałſzu pokázuie/ ſześć Mężow maia być obrani: á ci weſpołek z onym ktory Liſt podeźrzány wnosi przyśiega / iż on Liſt nie ieſt fałſzywy / ale ſłuſznie z Ksiąg Sadowych wyſzedł/ poprawić beda powinni. A ieſli ten/ktory Liſt vkázuie/ Ksiegámi być ſprawiedliwy y ſłuſzny dowiedzie: tedy ten/ ktory vpornie Liſtowi fałſz zadał/ czternaście Grzywien pieniędzy pospolitych ſtronie ma przepáść: y nad to we trzech Grzywnách pieniędzy / ktore tudzież Sadowi beda zapłácone / ma być ſkazan. A gdzieby Akt y Ksiąg Ziemſkich nie było / álboby pogorzały/ álbo moca nieprzyiacielſka były ſtrácone/ álboby ktorymkolwiek przygodnym przypadkiem zginęły: tedy doſyć być rozumiemy: iż w takowym przypadku Liſt/ktory zá podeźrzány ieſt mian/bedzie dowiedzion y oczyſcion wedle zwyczáiu ſtárego: to ieſt / onego ſámego y inych dwu ſwiadkow Slachcicow osiadłych dobrey y nienágánioney ſławy cieleſna przyśiega.

Liſty do Akt Ziemſkich iedno z drugich Ksiąg maią być wpiſowáne.

Sygmunt w Piotrko. 1539.

WIznawamy / iż wiele y wielkich zdrad dopuſzczono bywa: gdy niektorzy fałſzywe Liſty noſząc w Ksiegi ie Ziemſkie wpiſuią: á potym zmyſlaiąc iákoby iem kopie zginęły/ żądaią: aby z Akt Ziemſkich były one Liſty iem wydáne: y ták takowych Liſtow iáko tych/ ktore moc y władza maią/ śmiele vżywáli. Dla ktorey przyczyny zdradzie tey y chytrości chcąc zábieżec/ vſtawiamy tym Prawem náſzym zá rádą Rad náſzych: aby żadne ná potym Liſty w Ksiegi Ziemſkie nie były wpiſáne / iedno te: ktore w inych Ksiegách Ziemſkich pokazały ſie/ iż ſą wpiſáne. Abowiem ieſli kto pożąda: aby ktore Liſty były wpiſáne/ktorych indzie wpiſánych niemáſz: takich zákázuiemy wpiſowáć: y ieſli

ieśli przećiwko tey vstáwie beda wpiśáne takowe Liśty: chcemy/ aby żadney mocy nie miały. A ná potym ktore Liśty iákiegokolwiek zapiśu z Ksiąg Ziemskich sa wypiśáne/ skázuiemy że ináczey nie máia v Sadu iemi dowodźić: ázby pierwsze z Oryginału były wźiete y ogladáne.

Kto Liśty stráći ná Dobrá Krolewskie.

KToby powiedał/ iż Liśty stráćił ná Dobrá Krolewskie: á ieśliby o zgubie ich w roku/ ktory od stráćenia Liśtow poczytan być ma/ iáwnego y dowodnego świádectwá ábo oświádczenia przed Stárośta y Woiewoda swey Ziemie (bo przed nimi to być ma) nie vczynił: takowy/ gdy rok po stráceniu Liśtow wynidźie/ iuż nie otrzyma odnowienia: áni bedźie miał drogi ku dowodowi ná nie ná wieki. A dowod stráconych Liśtow czynić bedźie przed Krolem Jego M. Alexánder w Piotrko. 1504. List 115.

Ktore Liśty sa przećiwko Práwu Koronnemu.

LIśty Práwu przeciwne máia być rozumiáne. Pierwsze/ ktore zábraniáia Sadow/ gdy ie dáia przez potrzeby rzeczypospolitey: Wtore/ Kommiśie miedzy osobámi (chyba żeby były dla rozdźielenia gránic/ y zá zezwoleniem stron) Jeszcze y te/ ktore od Woyny wolne czynia. Alexander w Piotrko. 1510. List 113.

Liśty iáko máią być wykládáne.

NRzywileie pospolite y osobliwe/ niemáia być wykládániem iákiem ná ine rozumienie obrácáne/ iedno ná to: iáko w sobie brzmia/ y ták iáko w sobie sa nápiśáne: á ináczey niemáia być rozumiáne. Sygmunt w Kráko. 1538.

Liśty Grodzkie Stárośtowie álbo ich Sędźiowie niech podpiśuią.

DLa zábieżenia przyszłym fálszom chcemy y skázuiemy/ aby Piśárze Ziemscy wszystki Liśty Sadow Ziemskich swemi rękámi podpiśowali. A Liśty Grodzkie niech podpiśuią álbo sámi Stárośtowie/ álbo ich Sędźie Grodzcy. Sygmunt 1532.

§ Liśty kto stráci z Káncellaryey Kánclerze máia nowe wydáć/ pátrz O KANCELLARJEY/ w Ksiegách pierwszych Rozdźiale y czesći trzeciey.

§ Nie wedle Liśtow áni znákow Gránice máią być czynione/ pátrz O DOBRACH KROLEwskich w Ksiegách y Rozdźiale pierwszym w czesći piątey.

Liśty

¶ Listy z Kancellaryey wyietemi ná máietności dowodzic niemoże. Pátrz O KANCELLARJEY w Ksiegách pierwßych Rozdźiału y częśći trzeciey.

¶ Około Listow Wici. Pátrz O WOYNJE w Ksiegách wtorych w Rozdźiale trzecim.

¶ Od Listow wyietych z Akt wiele pláćic. Pátrz w Tytule O PJSARZACH/ w Ksiegách wtorych Rozdźiale y Częśći pierwßey.

Ksiąg Pierwßych Rozdźiału Piątego Część Pierwßa/

O Stanie Slácheckich Białych głow.

Siostre Brátá álbo Oycá kto zábýie tákowy nie ma spadkow brác po zábitych: y ma być czći odsądzon.

Kázimierz Wielki. w Wislicy List 22.

WSzkolwiek Práwo ták nowego iáko stáreg Zakonu te/ ktorzy brácia zabijáia y inße okrutne vczynki czynia/ srogo karze y potepia: wßakże iż niektorzy iáko nieprzyiáciele wlásney krwie y poczćiwości swey/ nie boiąc sie kaźni tákowego Práwa brácia/ siostry/ y inße powinowáte swe zabijáia: á to z tey przyczyny/ aby z ich zabićia dostawali máietności ich dźiedźicznych. My tedy chcemy/ aby ztąd sie nadźiewáia dźiedźicznych dobr y pożytku iákiego/ aby ztąd ßkody cierpieli: álbo karám byli w tym/ w czym wystąpili. Dla tego wßyscy obywátele/ y Rycerstwo Krolestwá nászego/ ktorzy brácia álbo powinowáte swe zabijáia/ w oyczyste dobrá niemogą wstępowác/ áni do nich przyßćia żadneg miec. Nowßem skázuiemy tákowe y potomstwo ich oddalamy od wßelkiey czesci tákowych dźiedźictw: ktoraby iem z Práwá przynależáło. W ktore to dobrá álbo dźiedźictwá inßy powinowáci álbo dalßy beda miec wstępek/ y otrzymáią ie. A ku wietßemu karániu tákowych: dla okrutności vczynku wßyßtki ty/ ktorzy brácia álbo oyce swe zabijáia/ beze czći być skázuie-

zuiemy: y niegodne żádnych Vrzedow áni Dostoienstw / áby ná nie stáwieni być mieli.

O zgwałceniu Pánien/ Wdow/ y Mężátek.

KTobykolwiek Pánnie/ Wdowie/ Mężátce/ ná polu/ w lesie / w domu / álbo gdziekolwiek gwałt vczynił: á Pánná álbo biała głowá vszedszy od gwałtowniká/ á do bliższey wśi przyszedszy we trzech dnioch będzie wołáłá ná kmiecie / płácząc y opowiedáiąc swoy gwałt: á ktemu sie znáki gwałtu iáwne ná niey pokażą te / y ná to przyśieże: tákowy gwáłtownik niech będzie ná łásce nászey/ y przyiacioł iey: á to / gdyby o iey wołániu Kmiecie świadczyli / ma być rozumiano. Ale iesli Pánná potwarnie kogo o gwałt oskárży / áni sie ná niey znáki gwałtu nie okażą: tedy ten / ktorego oskárżyłá / sześcią sie swego stanu świádki oczyśći: á oná tákowa potwarnicá ktoregokolwiek stanu będzie/ słuszną winą niech będzie karaná. Káźimierz Wielki. List 34.

Pánnę kto gwałtownie vłápi/ niech będźie bezecny: á ktora iest vłápiona ná to zwaláiąca/ niech posag tráći.

OKoło tych/ ktorzy Pánny y Białegłowy gwałtem imáią/ ták chcemy być záchowano: żeby tákowy łápácz Pánny o to Práwem przewyćiężony wedle stárych Státutow cześć/ á ktora ná to zwoliłá/ dobrá wszystkie dźiedźiczne y ktorekolwiek ine iey przynależące z Poságiem ná wieki trácili. Jan Olbr. List 107.

To Práwo ták ma być rozumiano.

DLa zgłádzenia wątpliwośći / ktora przy Státućie o vłápieniu Panien y Białych głow vczynionym częstokroć sie wczyna/ zdáło sie nam y Rádźie nászey przez ninieyszy Dekret iego wyrozumienie ták wyiáśnić. Iż gdy ten/ ktory vłápi Pánnę Wdowę álbo Mężátkę / przed Nas o tákowy vczynek pozwan będźie: tedy w ten czás wedle stárych Státutow Práwem przekonány będźie rozumian cześć tráćić: gdy Pánná/ álbo Niewiástá Wdowá/ álbo Mężátká przed osobą nászą postáwiona zezna: iż przez onego pozwánego ktory ią vłápił gwałt sie iey sstał/ á iż nád wolą y zwolenie iey prze zeń iest vłápioná. Abowiem przez tákowe Pánny álbo Białey głowy Wdowy Mężátki wyznánie pozwány ten / ktory vłápił/ będźie sie rozumiał przekonánym ná odsądzenie czći. Ale iesli Pánná/ Wdowá/ Mężátká iáwnie przed Sygmunt w Kráko. 1532.

oblicz-

oblicznośćią náſzą zezna y powie: iż nie gwałtem przez tego/ktory pozwan ieſt/ byłá vłápiona/ále zá iey wolą y zwoleniem właſnym ſkądkolwiek ią wzięto: tám iuż pozwány o vłápienie od winy Státutowey o odſądzenie cżći ieſt wolen: á oná Pánná/ Wdowá/ álbo Mężátká (ná ktore te wſzyſtki oſoby y imioná to Práwo zdawná vſtáwione y chowáne obiáśniáiąc chcemy / áby należáło y śćiągáło ſie) po tákowey woley y zwolenia ſwego wyznániu wſzyſtkich dobr dźiedźicżnych/y ktorychkolwiek inych rzecży iey należących / y poſágu iey powinnego ma być wiecżnie odſądzoná.

Jesli Opiekun Pánny do Małżeńſtwá godney zá Mąż nie da.

Władyſław Jágełło 1423. Liſt 43

CHytrośći y zdrádźie ludźi złych/ ktorzy ſie káżdey rzecży we złe obrácáć y wykłádáć nie boią/chcąc drogę zámknąć vſtáwiámy: iż ktorykolwiek imieniem opieki y práwem powinowáctwá ktorą álbo ktore Pánny máietność po rodźicách ná nie ſpádkiem przynależącą máiące/á iuż doroſłe y do Małżeńſtwá godne zá Mąż nie wydáie dla tego: áby dobrá ich dłużey dźierżał / y posiadł. Tedy ſkázuiemy / iż tákowe Pánny iáko powiedźiano ieſt doroſłe/ będą mogły y mogą o Męże ſie ſtáráć/przez Stryiowey y opiekunowey woley y przyzwolenia : wſzákże to niech będźie z zwoleniem y rádą inych przyiaciół/ álbo Stryiow/álbo Wuiow: áni dobr ſwych ſtrádáć/ álbo w nich oſzukanie mieć nie mogą. Cżemu przeſzkádzáć nie ma Vſtáwá Przodká náſzego/ ktora ſie pocżyna: Ktorykolwiek Pánnie etc. iáko ieſt powiedźiano o zgwałceniu Pánien.

Pánná iesli Bráćią rodzoną álbo ſtryiecżną ma/niech będźie wypoſáżoná.

Káźimierz wielki w Wiślicy 1368. Liſt 29.

VStáwiamy / iż gdy ktora Pánienká będźie dawaná zá Mąż/w poſágu álbo w dárze pieniężnym niech ma doſyć: ktory iey będźie przy przyiaciołech náznácżon: ále dobrá dźiedźicżne przed Mágeſtatem Krolá Jego M. máią iey być náznácżone. Też vſtáwiamy/iż gdy ktory z Rycerſtwá álbo Slachty vmrze máiąc ſyny álbo dźiewki: tedy dźiewki przez bráćią zá mąż máią być dáne / náznácżywſzy iem zwykłem zwycżáiem poſag. A ieſli nie będźie miał ſynow / ále tylko dźiewki: tedy ná dźiewki wſzyſtká máietność Oycowſka niech ſpádnie. A ieſli bráćia Stryiecżni tákowe dźiedźictwá zechcą otrzymáć: tedy Rycerſtwo

cerstwo wedle ich sumnienia przerzeczone dziedzictwá niech szácuią: á od dniá Szácunku tákowego przerzeczeni brácia Stryieczni Siostrom w roku gotowemi pieniądzmi wedle tego / iáko dziedzictwá ich będą szácowáne/ są powinni zápłácić. Ktorzy iesli w iednym roku tego zániedbáią vczynić: tedy dziewki dziedzicne dobrá ná wieki będą miec y dzierżec.

Pánná od Oycá wyposáżona nic więcey niech od Bráciey nie żąda: ináczey niech ią oni sámi álbo Krewni wyposáżą/ á niech dziewki nie dziedziczą.

Kázimierz wielki w Wiślicy. List 33.

VStáwiamy też: iż gdy ktory z Sláchty nászey dziewkę swą zá żywotá zá Mąż wyda / y słuszny posag iey náznáczy: oná po śmierci więcey od Bráciey nápierać się nie może: ále iesli pozeszciu Oycowskim dziewká álbo syn zostáną niewyposáżone/ á dziewká będzie Woiewodziná z Máietnością wielką: tedy sto grzywien iey zá posag przez brácią będzie náznáczono: á gdzie máła máietność / á dziewek wiele álbo iedno dziedzictwo będzie: niech vczynią szácunk wedle tego/ iáko stoi: á tám kożdey Siestrze cześć iem przynależąca przez brátá zá posag w pieniądzách niech będzie zápłácona. A toż rozumiemy o dziewkach Sláchty niższey od Woiewody: iż gdy dziewki zá czásu żywotá swego wydádzą Mężom/ á posag iem tákże náznáczą słuszny: tedy po ich śmierci bráciey trudności o więtsze dziedzictwo zádáwáć nie będą mogły. Brácia lepák rodzeni kożdey Siestrze czterdzieści Grzywien zápłácić będą powinni/ iesli będzie/ iáko się powiedziáło/ wiele máietności: ále iesli máło/ niech będzie szácunk obyczáiem wyższey nápisánym: á potym cześć / ktora będzie kożdey Siestrze należec / pieniądzmi niech będzie spłácona. A gdzie bráciey rodzoney nie będzie / toż chcemy rozumieć o Stryiecznych: á iesli Stryiecznych nie będzie/ tedy kożdy z Herbownych krewnością nabliższy w dobrá dziedziczne álbo Oycowskie może wstępowáć/ wyposáżywszy Siostry: iáko iuż wyższey wypisano iest. A w tym czásie poki Siostry zá Mąż nie będą wydáne/ ich dziedzictwá Oyczyznkie ktorymkolwiek sposobem názwáne przerzeczeni brácia będą dzierżec do tego czásu: poki ich zá Mąż niewydádzą/ y niewyposáżą obyczáiem przerzeczonym. To osobliwie obiáśniáiąc/ iákożesmy też to wyższey opisáli: Iż gdy Oćiec zá żywotá ktorą zá Mąż wyda/ oná ná tym iuż ma przestáwáć: co iey Oćiec náznáczył/ gdy ieszcze był żyw: á bráciey o posag nie może żadney trudności zádáwáć: ále ma mieć dosyć ná tym / co iey rodzice zá żywotá swego y w dobrym baczeniu będąc dáli.

Ale przydamy y to ktemu: iż gdy brácia álbo pomrą álbo też żywi zostáną: dziewki w Dziedzictwá nie máią wstępowáć: ále niech máią dosyć ná Poságu iem dánym/iáko wyższey stoi.

Ale iuż Dziewki/iesli Bráćiey rodzoney nie będzie/dziedziczą.

Władysław Jágełło w Krakow. y w Warćie 1423. List 43.

Chcąc wątpieniu drogę zámknąć/iż niekiedy przydawa się: że dziewki nie máiąc bráćiey rodzoney po zeszciu oycowskim w dobrách dziedzicznych zostáią/ ktore zwykli Stryiowie álbo przyiaciele bliższy imieniem opieki chowáć dla tego: áby one ktoremikolwiek vmowámi y sposoby z dziedzictw wysterkneli/chcąc iem pieniądze/gdy idą zá Mąż náznáczyć. Przetoż z łáski nászey chcąc ie opátrzyć vstáwiamy ná potym: iż iesliby Mężowie ich tȳ sposobem pieniądze od rodzicow/ábo od przyiaciol/ábo od Opiekunow wzieli zá tą vmową y obowiąskiem/áby máietności ná nie należącey nie bráli/bądź pod rękoiemstwem bądź ktorymkolwiek sposobem obowiązáli się: tedy skázuiemy/ áby to nic nieważyło/ y prozno było: ále niech się przerzeczone dziewki do swych częśći dziedzicznych wrácáią. A temu nie máią nic szkodzić żadne vmowy/postánowienia: ále one dziewki dobrá swoie dziedziczne/ iesli się iem podobáć będzie dobrowolnie/ będą miáły zupełną moc/iáko pierwey/ przedáć.

O Wyposáżeniu dźieći ze dwu żon/álbo oddźieleniu przez Oycá.

Támże.

Obiáśniáiąc vstáwiamy: iż gdy się przyda/że Oćiec z drugą żoną synow nie będzie miał iedno dźiewki/á z pierwszą będźie miał syny: tedy gdy Oćiec vmrze/ żadna część przerzeczonych dźieći nie ma się dostáć dźieciom wtorey Zony: ále Synowie álbo Syn pierwszey Zony śiostry swe pozostałe wedle zwyczáiu Ziemie zá Mąż wydádzą/náznáczywszy iem w pieniądzách Posag słuszny. Wyiąwszy tylko dobrá Máćierzyste/ iesli przerzeczone Siostry ie będą miec: ktore máią iem zostáć. Ale gdy dźieći pierwszey Zony część swą iednáką od Oycá iem dobrowolnie z dźiału wiecznego dáną otrzymáią: tedy część wtorey Zony synom álbo dźiewkom tegoż ma cale przyść.

Zoná Małżonkowi swemu niech nic niezápisuie przez przyiáćioł.

Zwyczay źiemie Kráko. 1505. List 121.

Zoná Mężowi swemu niech nic nie zápisuie/ okrom przyzwolenia przyiáćioł: á iesli co zápisze/to niech nic nie waży.

Mąż

Mąż Zenie/Zoná Mężowi może spolne dożywocie vczynić tym sposobem

SToiąc oblicznie przed Sądem Slachetny N. stąd á stąd/ y tákże Slachetna N. Małżonkowie zdrowi ná vmysle y ná ciele / vżywszy przyiacielskiey rady iáwnie y miánowicie wyznali: Iż wszystkich dobr swych dziedzicznych y zastáwnych/ ruchomych y nieruchomych / ktore teraz maią y potym mieć będą/ zobopolnie y społecznie pozwolili sobie vżywánie do czásu żywotá swego/ tákim obyczáiem. Iż iesliby przerzeczonemu N. pierwey/ niż przerzeczoney N. przydało sie vmrzeć: tedy oná N. wszystki dobrá ták ruchome iáko nieruchome przerzeczonego N. będzie trzymáć/ y one posiedzie ze wszystkim Práwem/ Páństwem/ własnością/ nic niewyymuiąc: y będzie ich vżywáć áże do czásu żywotá swego: á po śmierci przerzeczoney N. dobrá przerzeczone ták ruchome iáko nieruchome cále zupełnym Práwem ná potomki przerzeczonego N. wrocą sie przez wszelákiey przekázy y sporu potomkow przerzeczoney N. A tákże gdzieby sie przerzeczoney N. przydało pierwey vmrzeć/ niżli sámemu N: tedy przerzeczony N. dobrá wszystki ták ruchome iáko nieruchome przerzeczoney N. będzie dzierżał/ y posiedzie ze wszytkim Práwem/ Páństwem/ własnością/ ze wszystkiemi ku tym dobrom rzeczámi przynależącemi: y będzie ich vżywał do czásu tylko żywotá swego: á po śmierci przerzeczonego N. dobrá przerzeczone ktorekolwiek oney N. przynależáły/ ná potomki przerzeczoney N. cále wrocą sie przez wszelákiey przekázy y sporu przerzeczonego niegdy Mężá potomkow. Sygmunt w Piotrko. 1523. List 46.

Iesli Mąż oddala dobrá Poságowi y opráwie Zenie swey podległe: ná to iest potrzebá/ áby Zoná zwoliłá ze dwiemá przyiácioły z strony oycá swego.

A Iesliby ten/ ktory przedáie miał Zonę/ ktorey opráwá ściągáłaby sie ná tákowe dobrá przedane: tedy będzie postáwioná przez Mężá v Ksiąg/ y ze zwoleniem przyiacioł z strony Oycowskiey namniey dwu zwoli ná tákowy zapis/ ile ku opráwie swey. Támże.

Zbieżeniem y wystepki Mężowemi Posag y Opráwá Zeniná niebywa zgwałconá áni náruszoná.

Kázimierz Wielki. 1368. List 35.

A Jesli komu sie przyda ze złości y przez winy vciec / y niezechce być posłuszen Prawu: á vciekszy czynilby obywatelom y Krolestwu szkody: tedy iego dobrá nieruchome / wyiawszy oprawe żony iego / Komorze naszey ná wieki niech beda oddáne: á ruchome miedzy Nas y Przełożone nasze ná poły máia być rozdzielone. A iesli bedzie poiman przez kogokolwiek / niech będzie ná łásce naszey: ani dla poimánia onego nie ma być żaden gniew ani nieprzyiazń od przyiaciół iego skryta álbo iawna: Żona lepak iego przy oprawie zostánie / iako wyższey iest napisano: álbo one bedzie iey wolno przedać.

Przezyskom ná Mężu otrzymánym Posag y Oprawá Zenina nie podleże.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 38.

JEsli kto ná kiem inym dobr ktorychkolwiek zá Dekretem Prawá dostánie / ná ktorych żoná Prawem zwyciężonego miała oprawe swa wienna: takowa oprawá chcemy aby zostałá nie obrażona.

Posągi niezápisáne nikczemne są.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 108.

CHcąc skázić zwyczay nie żeby pospolity / ále w pewnych Ziemiách zachowány o Posągách białych głow niezapisánych: ktorych Posągow niektore osoby po białych głowách niepłodnych Prawem dochodziły / tylko dowodzac świádkámi / nie máiąc ná to żadnych Zapisow y Oprawy z Ksiąg: vstawiamy / iż od tych czásow Posąg / ktory nie bedzie przed Námi álbo w Księgách álbo w Aktciech zapisán / álbo iáko wedle porzadku Prawá y stárego zwyczáiu oprawion / nie ma być żadney mocy ani władze.

Nie wyposażonej Białey głowie trzydzieści grzywien bywáią płácone.

Zwyczay ziemie Krako. 1505. List 121.

GDy kto sobie weźmie w Małżeństwo Pánne álbo dźiewke / á vmrze nie oprawiwszy iey nic: tedy takowa żoná weźmie zá wieniec trzydzieści grzywien: álbo dzierżeme tám będzie miała / gdzie iest trzy grzywny dochodu / tak długo: poki iey nie zapłáca wieńcá. Ktora to Wdowá nie będzie powinna wyiechać z dobr / w ktorych iey Máż odumárł: aż iey beda dáne trzydzieści grzywien zá wiáno: álbo aż trzy grzywny dochodu álbo czynszu náznáczą iey potomkowie Mężowi.

Wdowi

Wdowá wyposáżona co weźmie/iesli zá drugiego poydźie.

Kázimierz wielki w Wiślicy 1365. List 29.

VStáwiamy/ iż gdy Mąż vmrze Zoná przy datku y przy poságu/y przy kożdych inych rzeczách z wypráwą wniesionych/iáko w pieniądzach/w perlech/w kámieniách/y ßáciech/ktore zostáną/ma zostáć:á gdy oná vmrze/ná potomstwo (iesli ie będźie miáłá) wßystki dobrá przerzeczone niech przypádną. Ktora to biała głowá máiąc potomstwo/ iesli inego Mężá weźmie álbo zechce wźiąc: tedy skázuiemy/ iż tylko ná ono potomstwo wßytki dobrá Oycowskie cále z drugą częśćią/ ktora ná nie z dźiału przynależeć będźie / wßystkich dobr Máćierzynskich / w ktorychkolwiek dobrách są / przez wßelákiego sporu niech przypádną: á z drugą ostátnią dobr swych częśćią Mężá niech weźmie / wedle woley swey.

Wdowá Poságu y Opráwy tylko niech vżywa.

Jágełło w Kráko. 1423. List 42.

DLa skáżenia ßkodliwego zwyczáiu/ ktory do tych czásow miedzy poddánemi náßemi tylko z pospolitego vżywánia był chowan: iż Zoná po śmierći Mężá swego będąc w stanie wdowim przećiwko Przodká náßego vstáwie / ktora sie poczyna Vstáwiamy etc. zostáiąc wßystki dobrá dźierżáłá: dla czego niektore dobrá dźieciom / álbo bliżßym przez niedozor y złe iey rządzenie bywáły káżone / y pustoßone. Skąd tákowym rzeczam chcąc zábieżeć / vstáwiamy ná potym: áby Zoná gdy Mąż vmrze / tylko posag y przywianek miáłá : á ine dobrá / ná ktorych posagu y przywianku nie będźie miáłá/potomstwu álbo bliżßym będźie powinná oddáć/ y z nich zstępić.

Wdowá ktore ruchome dobrá bierze.

Támże.

ACż zstárádawná przez przodki náße w niektorym rozdźieleniu vstáwiono iest : iż gdy mąż vmrze/ żoná dar y posag y wßystkie páráfárnália álbo wypráwe/ to iest w perlech/ w śrebrze/w ßáciech y w pieniądzách ma mieć y dźierżeć : ále iż wielkie ßkody dźieciom ztąd zwykły przychodźić: dla tego zá rádą y zwoleniem Prelatow y Pánow náßych dostátecznie vstáwiamy: iż gdy mąż vmrze / Zoná tylko przy Opráwie domowey niech zostánie/to iest przy skárbie y pieniądzách/ śrebrze : wyiąwßy wielkie konie y wßystkie zbroie y stádá : ktore wßystki niech ná potomstwo przypádną. Nád to obiáśniamy : iż tákowa biała głowá przy wßystkiech bydlech y inych rzeczách/ ktore w po-

ſágu iey y w oprawie były/ weſpołek z woźniki / ktoremi zá cżá-
ſu Męża ſwego ſie woźiłá / ma zoſtáć: wyiąwſzy ſzaty y źrze-
biętá vmárłego Męża/ ktoreby ſtały zá trzy grzywny: ktore w
iednáki dźiał Pániey z dźiećmi przypáść / y rozdźielone iſtotnie
być máią.

Okolo vpominánia śię poſágu/ gdy Żoná albo Máż pierwey vmrze.

Alexánder w Rádomiu 1505. Liſt 119.

OKoło płácenia poſágu / ktory zá żywotá Żenie był zápi-
ſan/ po śmierći iey w wątpliwości były do tego cżáſu ze
dwu przyczyn: pierwſza przyczyná tá byłá: iż po śmierći Żeni-
ney v Męża krewnym iey proſzącym y vpominaiącym ſie zápłáce-
nia poſágu/ niektorzy rozumieli: iákoby im miáło być przyſądzone
dźierżenie dobr onych/ ná ktorych żywiącey Żenie było oprawio-
no/ ktore zá żywotá Máż dźierżał. Druga przyczyná tego byłá:
iż gdy Żoná po Mężu przed nią vmárłym ſámá po tym vmárłá/
y w dźierżeniu poſágu y oprawy áż do ſkończenia żywotá byłá:
po śmierći tákowey Wdowy krewni tey białey głowy vmárłey
w Wdowim ſtánie/ proſili o záplácenie poſágu: gdźie niektorzy
wątowáli / żeby krewni przerzeczoney białey głowy vmárłey w
Wdowim ſtánie/ záplácenia poſágu Práwem dochodźili: á nie-
ktorzy ſkázowáli / áby krewni w poſſeſſiey byli záchowáni. Dla
tego My z Rádami y z Poſły Ziem tákowe wątpliwości odprá-
wuiemy ſkázuiąc/ áby to ná wieki trwáło: Iż gdy biała głowá
pierwey vmrze ma ąc Wiánę y przywiánku oprawę / poſág od
Męża żywiącego i zez poſrzodek Práwny ma być wyćiągan:
ktorego Máłżonká ſkázuiemy / áby ták był w vżywániu dźierże-
nia dobr/ ná ktorych Żenie ſwey żywiącey oprawę vczynił: iáko
kiedy ich vżywał y one dźierżał/ gdy Żoná iego żywá byłá: o kto-
re wſzytkie rzeczy oprawione powinowátym ſwey Żenie/ gdy ſie
poſágu beda vpominác / Práwem będźie odpowiedał. Ale gdy
pierwey Máż vmrze / tedy ieſli Żoná po śmierći iego dźierżáłá
áż do ſkończenia żywotá ſwego dobrá przez niegdy żywego Mę-
żá ſwego oprawione: kiedykolwiek oná biała głowá po śmierći
Męża ſwego vmrze będąc dźierżawcą oprawy ſwey/ ták będźie
powinne dźierżenie dobr oprawionych krewnym vmárłey oney
białey głowy: iáko kiedy biała głowá Wdowa będąc one dźier-
żałá. Ktore dźierżenie vſtáwiamy áby przez wſzelkiego Práw-
nego poſtępku/ iedno tylko dowiedźiawſzy ſie o oprawnym Prá-
wie y o dźierżeniu/ ktore miałá do żywotá ſweg̃ oná biała głowá
przez Stároſtę mieſcá áby było dáne dźierżenie tym: ktorym ieſt
powinne wrocenie poſágu.

O Bia-

O Białych głowách / ktore wtory raz zá Máż idą: y około odkupná dobr / ná ktorych przywianek iest.

JAko rychło Biała głowá ſtan ſwoy Wdowi przez drugie zá Máż ſzcie zgwałci: chcemy aby takowa mogłá być pozwána álbo do Sadu Ziemſkiego/álbo ná pierwßze álbo bliżßze położenie Kśiąg: á takowa wdowá pozwána gdy ná pierwßym roku nie ſtánie / niech zápłáci winę niepoſłußeńſtwá ſtronie y Sadowi: á ná wtorym roku iáko záwitem będźie powinná pozwána z Liſty oprawy ſwey Prawnie ſtánąć ku brániu pieniędzy od ſtrony/ktora ią wykupuie/ ktore ſą w Liſćiech oprawy wyrażone: y zſtępić z dobr onych wykupionych ſtronie/ktora ią wykupuie: dáiąc záśie onemu/ ktory ią wykupuie / pewne rękoimie dobrze oſiádłe/Slachćice w ten obyczay: Iż gdy oná vmrze/ przywianek pierwßego Męża zmárłego przypádnie/ álbo lepiey wroći ſie Potomkom pierwßeg̃ męża. A ieſli takowa biała głowá pozwána ná wtorym roku nie ſtánie: tedy Sąd onemu/ktory odkupuie/da oney dobrá oprawne w dźierżenie: á pieniądze/ ktore należą ku wykupnu / wedle zámknienia w ſobie zapiſu oprawnego w Kancellaryey Ziemſkiey będźie chował dotąd: áż oná Páni/ktora ma przywianek / do Sadu záśie przyßędßy pewne záśie rękoymie o wrocenie przywianku bliſkim pierwßego Męża obyczáiem wyżßey nápiſánym ſtáwi / obwießczáiąc pozwem piſánym onego/ktory ią wykupuie / y przyzywáiąc go do tegoż Sadu: iż chce brać pieniądze posągu y przywianku przerzeczonego: y przyiąc od niey przerzeczone rękoimie około przywianku námienionego iż będźie wrocon po śmierci iey.

Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 37.

Pánná po ſzćiu zá Máż we trzy láta y trzy Mieśiące ma czás czynienia Práwem przećiwko Opiekunowi ſwemu: ktorego czásu ieśli przemieſzka/ iuż Práwo vtráći.

FRáncißek Wnuczke ſwa Lucya w dziecinnych leciech będąca ſierotę z máietnośćią/ktora ſtáłá zá ſto Grzywien/ wźiął ná ſwą praca y opieke: potym ią zá czáſem / gdy ießcze lat nie miáłá/wydał zá máż iedno ze dwudźieſtą grzywien. Ktora to Lucya mießkáiąc z mężem po cżterzech lat o oſtátek dobr dźiedźicznych/ ktore zoſtáły nád dwádźieśćią grzywien/ Frácißkowi Wnuowi y Opiekunowi ſwemu záđáie trudnośc: ná co

Kázimierz w Wiſlicy 1368. Liſt 19.

ie y Franciſzek odpowiedźiał/iż w długim cżáśie po ſzciu zá Máż/ to ieſt przez cżterzy látá nigdy nie był nápominan o rzeczy y dobrá przerzeczone. My tedy chcąc w tey mierze tákowym rzeczom zá biežec/ obiáśniamy y vſtáwiamy: iż przerzeczona Lucya z Mežem mieſzkáiąc przez trzy látá y trzy Miesiące/ w tym cżáśie o to nie cżyniłá: tedy chociáy lat nie miáłá álbo miáłá iuż nie bedźie mogłá áni ma cżynic o oſtátek rzeczy/y dobr ktorychkolwiek: gdyż iuż temu zákrocił cżás trzech lat y trzech Miesiecy / w ktorych mileżáłá.

Mežátká w dźieśiáci lat ma dochodźíc iesli do cżego Práwo ma.

Biała głowá Mežátká/ktora powieda álbo mniema/iż względem posągu álbo iákimkolwiek ſpoſobem ma Práwo do iákiego dźiedźictwá ná nie nalezącego: á ieſli w dźieśiec lat nie bedźie ſie ſtáráłá / álbo zániedba o toż dźiedźictwo práwneg postępku vczynic/ y w tym cżáśie dźieśiáci lat cżáſu pokoiu y zgody zániecha dźierżawce ſpokoynie y w pokoiu dźierżec: tedy ſkázuiemy / iż tá biała głowá ma wiedźiec / iż od wſzelkiego Práwá onego dźiedźictwá odpáda.

Kázimierz Wielki w Wiślicy 1368. Liſt 18.

Wdowá w ſześći lat dawnośći przemieſzka.

Wdowá tymże ſpoſobem mieniąc / iż względem posągu álbo zá iákimkolwiek inym Práwem ná nie dźiedźictwo iákie przynależáło/ktore iny dźierży: á ieſli w ſześci lat zá cżáſu pokoiu y zgody zmieśie y dopuści dźierżawce onego dźiedźictwá ſpokoynie dźierżec: ſkázuiemy / aby Wdowá wiedźiáłá: żec od wſzelkiego Práwá tákowego dźiedźictwá odpádłá: á dźierżawcá względem przeczekánia dawności w onym dźiedźictwie niech zupełnego Práwá doſtánie. Wſzákże chcemy y obiáśniamy: iż przerzeczone dawności cżáſu pokoiu y zgody mieśce mieć máią: á cżáſu woien y niezgod niech mieścá nie máią: ále ná ten cżás pożytecznym lekárſtwem dawności bedźie potrzebá ſie opátrzyć / wedle niezgod y woien ſpoſobu: iákoż y ietcom od Tátar chcemy aby żadna preſcrypcya nie byłá ku ſzkodźie.

Támże.

O tychże Wdow y Mežátek dawnośći.

Dyż iſtotne rozdźielenie oſob ieſt / miedzy ktoremi niektore ſą oſoby wolne / iáko Mežow / niektore iáko Białych głow / ktore nie ták wolnie mogą cżynić w Sadźie o rzeczy y dźiedźictwá iem przynależące y ſobie powinne: dla tego vſtáwiamy:

Tenże. Liſt 31.

my: aby Mężom tylko y mężczyznkiey płći dawność trzech lat szła: á Wdowam sześci lat dawności dla mgłośći płći niech będźie przydano: á białey głowie Mężátce/gdyż nie ma sámá śiebie w swey mocy wolney dla Męża / niech będźie przydano dźieśieć lát dawnośći.

O dawnośći Mężátek.

¶ Mężátki dźieśieć lat niech máią dawnośći. Sygmunt w Piotrko. 1519. List 26.

Dawnośći w Ruśi tákowesz.

DAwnośći Ziemskie/ ktore w Ziemiách Krolestwá nászego bieżą y w Ziemiách Ruskich/ chcemy y skázuiemy aby biegły: wyiąwszy te Ziemie y Powiáty: w ktorych dla nieprzyiaćielá Sądy niemogą być/ áni bywáią spráwowáne. Sygmunt w Krákow. 1532.

Ksiąg Pierwszych Rozdźiału Piątego Częćś Wtora/

O Dźiećiach po Mátce pozostáłych/y tudźiesz o Sierotách ktore lat nie máią/ o Opiekunoch y Testámenćiech/y o Bráćiey starszey.

O Dźiećiach po Mátce pozostáłych.

Dźieći gdy im Mátká vmrze/ Máćierzyzny od oycá nie máią śię vpomináć.

Z Pospolitego zwyczáiu w Krolestwie nászym zwykło być chowano: iż gdy Mátká vmrze/dźieći wszystkich dobr od Oycá swego biorą połowice zá cześć y dźiedźictwo Máćierzyste: dla czego częstokroć tákowi Synowie w młodych leciech będący nieumieiąc rzeczom áni mogąc rádźić / ták wźięte dźiedźictwo zwykli márnie tráwić/wydáwáć y rozprászáć: Oycu też zá Kázimierz w Wiślicy List 62.

iego

iego miłość y dobrodźieyſtwo okázuiąc ſie niewdźięcznymi/ y przypodźáia go częſtokroć ku niedoſtátkowi: á ták z obu ſtron czuią ſzkody y niepożytki. Dla tego zdało ſie zá rzecz ſprawiedliwą Nam y naſzemu Rycerſtwu: áby gdy Mátká vmrze/ Synowie nie mogli ſie od Oycá vpominác dobr y dźiedźictwá w tey częśći/ ktora po Mátce ná nie ſpádnie/ do tad: ázby druga Zone poiał. Chyba iżby w tym cżáśie iáko vtracca ſtawy ſwey dobrá y dźiedźictwá one ſpolne nieſłuſznie rozpraſzał.

O Dźieciách ktorym Mátká vmrze/ á máią oycá y dobrá Máćierzyſte.

Władyſław Jágello w Kráko. y w Warćie. Liſt 43.

W Niektorey Conſtitucyey przodká naſzego ieſt to vſtáwiono/ ktora poczyna ſie/ Z pospolitego zwyczáiu etc: iż gdy Mátká vmrze dźieciom/ á Ociec chce ine poiác: tedy dźieci beda mogły vpominác ſie częśći Máćierzyſtey. A ták my obaczáiąc w tey Conſtitucyey/ iż Ociec dla niewdźięcznośći Synowſkiey mizernie ſtanu ſwego/ od potomſtwá w brániu tákowey częśći dobr cierpiał: á iż częſtokroc Synowie ku niedoſtátku przychodząc zás ſie do Oycá wrácali: ktory pomniąc one przeſłá niewdźięcznoſc/ pomágác iem zániedbawał y niechciał: ſkąd miedzy oboią ſtrona gniew y nielubośc wczynała ſie. My tedy tym złem rzeczam chcąc zábieżec ná ten cżás vſtáwiamy: iż Ociec máiąc Syny gdy po Mátce ich druga Zone poymie/ nie bedźie powinien (wyiąwſzy żeby ſam chciał) przerzeczonym Synom ſwym częśći dźiedźicżney náznáczyć/ gdyby tylko rozproſzca dobr nie był: ále áż do śmierći ſwey w dobrách dźiedźicznych ktorychkolwiek páńowác y mieſzkác bedźie mogł/ náznáczywſzy tylko ſynom ſwym przerzeczonym częśc: ktora po Mátce ich względem Poſágu álbo Małżeńſtwá wźiął y podnioſł.

O Sierotach.

Sieroty v Sądu niech nie odpowiedáią/ále wſpolek z Mátką Opiekunowi od oycá dánemu niech beda poſłuſzne.

Támże. W Potomſtwu Poddánych náſzych oſierociałemu chcąc łáſkáwie pomoc y porádźić: ktore to ſieroty podczás lat niemáiąc po śmierći rodźicow zoſtáią: y w tym ſieroctwie do Sądu od niektorych ludźi częſtokroc bywáią pozywane y trapione:

gdyż

gdyż iednák takowe lat y rozeznánia niemáiący / niemoga sie w Prawo wdawác / ani spraw w Ksiegi wwodzić y ich bronic. A aczkolwiek to przed tym do pewnych lat było zakreszono: to iest/ aby mężczyzná do pietnaście lat / á biała głowá do dwunaście niemogli być przypedzeni/ ani w tym czásie byli powinni v Prawá odpowiedác: wszákże inemi rozliczńemi obciezliwościámi bywáia częstokroć vcisnieni. Z tych tedy przyczyn vstawiamy: iż Oćiec zá żywotá swe g̃ będzie mogł potomstwu swemu y żenie/ ieśli oto prosic będzie / postánowić pewne Opiekuny: ktore sobie obierze y ktorym nawiecey będzie vfał / ktorzy bronić y sprawowác rzeczy tych sierot beda mogli / áż do lat wyższey námienionych: á tych Opiekunow po śmierći tego / ktory ie postánowi/ bliscy od opieki nie beda mogli oddálić.

Sieroty v Sądu áni odpowiedáią/áni dawności przetrzymawáią.

JEśli ci/ ktorzy lat nie máia/czyi kolwiek sa przed słuszńemi láty do Sądu o dziedzictwo iákie/álbo o inszą ktorąkolwiek rzecz przypozwáni będąc/dla swych małych lat z powodem nie moga sie w Prawo wdác/ áni sie mu bronić: dla ktorey iednák przyczyny częstokroć Dziecinne láta zwykły być obrażone. A tak vstáwiamy: aby zá sentencyą Sędziego takowe wdawánie w Prawo/áż do słuszńych lat onego potomstwá było odłożone. Ale iż zá takowa dylácyą kilko lat zwykło wychodzić: tedy gdy takowe potomstwo do lat słuszńych przyidzie / á znowu danoby im w czym winę: tám iuż one dzieći swoim adwersárzom nie beda sie moc bronić dawnością / álbo milczeniem tak wiele/lat w ktorych nie byli sądzeni: ále tylko niech sie szczyci dawnością tego czásu/ieśli była ktora zstrony ich álbo ich przodkow przedtym: niż były pierwey do Sądu przyćiągáni / y o te rzecz wyzywáni. Kázimierz wielki w Wiślicy 1365. List 31.

Ci ktorzy lat nie máiąc beda pozwáni / niech iem láta beda policzone: á wszákże we trzech rzeczách sa powinni Sądownie odpowiedáć.

POzwáni lat nie máiący nie beda powinni odpowiedáć/ ale przez Sędziego láta iem maią być policzone: wszákże we trzech rzeczách niżey napisánych Prawnie pozwáni beda powinni v Sądu stać. Pierwsza/ ieśli kto Oycu ich dziedzictwo iákie swe zastáwił / á onoby chciał od dzieći wykupić: tedy dzieći pieniądze zastáwne beda powinni wziąc zá ono dziedzictwo: choćby Kázimierz Wielki List 33.

chocby też lat w Prawie opisanych nie mieli. Druga/ ieśliby się kto za Oyca ich zaręczył/á za żywotá oyca ich do Sadu był wyzwan: tedy Potomstwo będźie winno odpowiedáć álbo zapłácić/á wyswobodźic rękoymie nie czekáiac lat: Trzecia/ieśli Ociec o ktore dźiedźictwo był pozwan/ gdy ieszcze był żyw: też Potomstwo będźie powinno odpowiedáć o to dźiedźictwo.

Sieroty zá Oycá sá powinni obrone.

Zwyczay ziemie Kráko. 1505. List 120.

BY kto przeda dobrá dźiedźicżne/ álbo vwieźi álbo zástawi komu/ á zapisawszy sie o obrone w tym vmrze: potomstwo vmárłego będźie powinno bronic tego/ ktory siedźi w dźiedźicżnych dobrách: chociayby też y látá rozeznánia niemiało/ áni iem będźie mogłá byc dana zwłokà do lat.

Sieroty ktore lat nie máią/ gdy do lat przyydą/ niech o krzywdy swe czynią: á dawność Ziemská szkodźić iem nic nie ma.

Kázimierz Wielki 1368. List 24.

CHcąc poradźic dźiecinnym látom/ á zwłaszczá vbogim/ vstáwiamy: iż ieśli ktorym dźieciom po śmierci Oycowskiey przez kogokolwiek krzywdá będźie vczyniona: potym oni przyszedszy do lat rozeznánia rzeczy beda mogli Prawem czynic przeciwko tym/ktorzy iem krzywdy vczynili: á wyiecie dawności iem niemoże byc zárzucono/ iedno w ten czás: gdy sie im látá spełnią. A ieśli w powinnym czásie czynić o krzywdy iem vczynione zániedbáią: tedy im iuż zawadźi dawność dla niedbálstwá przerzeczonego.

O Opiekunách.

Opiekun ná wieczność z dźiedźictwá Dźiecinnego nie może nic vtrácić/áni iem szkodowác/ áni onego gránicżyć.

Kázimierz w Wislicy 1368. List 33.

BY Ociec zeydźie ostáwiwszy dźiatki ieszcze do lat niedochowáne/Opiekun ich niemoże dźiedźictwá przedáć/ áni Kopcow od niego sypác/ áni dźiedźictwá ktorymkolwiek sposobem trácic. Abowiem ieśli inaczey vczyni: dźieci gdy do lat przydą dźiedźictwá swego od tego/ktory ie dźierży/moga zásie doydź y ono zyskác: á żadna dawność iem niemoże byc zadaná/ áni przeszkadzác może.

Opiekun

Opiekun z Czynszow y z Stáda tylko liczbe czynić ma.

Częstokroć przydawa sie: iż gdy Dźieći w sieroctwie zostáną/niektorzy iákoby nad niemi milosierdźie máiac ono imieniem opieki ná swa praca y w obrone biorą: potym gdy ony do słuszných lat przyidą od Opiekuná zwykli wyciągáć liczbe z dobr y rzeczy ruchomych y nieruchomych ktorychkolwiek. A ták zá rádą Pánow nászych vstáwiamy: iż Opiekun/gdy do tego czás przydźie/z żadney rzeczy liczby nie bedźie powinien czynic/iedno z Czynszow á z Stáda. Kázimierz Wielki. 1369. List 33.

Opiekuny Oćiec dźiećiom y Zenie dáć może.

Stáwiamy: iż Oćiec zá żywotá swego bedźie mogł Potomstwu swemu y Zenie/iesli o to prosić bedźie/ postánowić pewne Opiekuny: ktore sobie obierze/y ktorym iáko nawiecey bedźie vfał: y ktorzy bronic y spráwowáć rzeczy tych sierot beda mogli / áż do lat wyższey námienionych: á tych Opiekunow po śmierci tego/ ktory ie postánowi bliscy od opieki nie beda mogli oddálić. Władysław Jágello. List 43.

Acz Opiekunowie sa powinni zdáć dobrá dźiećiom gdy beda mieć pietnáście lat: wszák że dźieći przez czterzmi á dwudźiesta lat niemoga dobr oddálić/ przez przyzwolenia przyiaćiol.

Iáko z pospolitego Statutu Opiekunowie sa powinni zdáć dobrá dźieciom pietnaście lat máiacym/á dźieci dobrá swoie wziawszy máia ich vżywáć: ták zás z Prawá to niech bedźie ták opátrzono (iáko to iuż w obyczay weszło) iż ony dźieci dobr swych niemáia przedáwáć ani zástáwiáć/przez dozwolenia przyiaciol krewnych: ázby im minęło czterzy y dwádźieścia lat. Zwyczay ziemie Krako. 1505. List 120.

Opiekun ze wszystkich dochodow liczbe czynić ma.

Pátruiac to / aby potomstwo Slácheckie od rodźicow swych w młodych leciech zostáwione ku szkodźie nieprzychodźiło prze niedozrzenie Opiekunow/ y prze Statut: że liczbá niema być czyniona/ iedno z czynszu á z stáda: gdyż daleko wiecsze sa pożytki z gruntow y inych rzeczy pozostálych/niżli z czynszu z stáda. Przeto vchwała Seymu tego postánawiamy: aby od Sygmunt August w Piotrko. 1565.

tego czásu y ná potym záwżdy Opiekun kożdy ták zápisány / iáko przyrodzony biorąc do rąk swych bona pupillorum, wziąwszy do siebie dwu bliższych przyiaciół ex linea paterna dostáteczne Inwentarze dobr y dochodow wziętych poczynił: á potym ze wszystkich pożytkow y dochodow/ták z gruntow iáko y z rzeczy inych po Rodzicach pozostáłych álbo po inym kimkolwiek iure naturali per successionem przypádłych / vel alio quocũq; iure pupillo seruientes liczbe przed sámemi tymi/quorum interest, wedle Inwentarzow czynił. A ktorzyby też chcieli / iżby przed Sądem Ziemskim liczbe czyniono: wolno iem będźie do Sądu Ziemskiego Opiekuny wedle Práwá o liczbe pociągnąc.

O Testámenćiech.

Testámenty nie o rzeczách nieruchomych áni dźiedźicznych máiętnośćiách/ ále tylko o rzeczách Ruchomych y Krolewskich niech będą czynione.

Sygmunt w Kráko. 1510. List 11.

NIechcąc zátłumić świętey vstáwy/ ále chcąc ią więtszą łáską nászą ozdobić skázuiemy: áby Testámenty były czynione wedle stárego zwyczáiu / ktory iest zdawná záchowan o dobrách Ruchomych. Ale Nieruchome dobrá ták dźiedźiczne iáko zastáwne (áby obroná Rzeczypospolitey nie byłá vmnieyszoná) rozrządzániu Testámentowemu nie máią podlec. A wszákże ináczey ma być rozumiano o dobrách Krolewskich : ktore tákowe dla pożytku Rzeczypospolitey Nam w częśći álbo wszystkie Testámentem mogą być oddáne.

Testámentá przećiwko temu Státutowi vczynione nikczemne są.

Sygmunt w Piotrko. 1519. List 23.

TEstámenty przećiwko Státutowi / ktory iest przed tym przez Nas vchwalon / ná potym nie będźiemy potwierdzáć: á ktore potwierdzone są/ Práwem zbite y psowane będą.

O Bráćiey stárszey.

Brát oddźielony miánowićie/ á nie oddźielony spolnie pozywány być ma.

Aczkol-

ACzkolwiek spráwy skończone y práwie vmárłe iákoby przeciwko przyrodzeniu znáwiáć y retráktowáć iest rzecz trudna: wszákże znáyduią sie niektorzy / ktorzy fortelmi wymyslonemi skończone rzeczy y práwie vmárłe chcą z nowu odnáwiáć / á to w tym: Iż ácz niektorzy bráćia álbo siostry z brátem w dobrách Oyczystych są od siebie rozdzielni: wszákże gdy sie tráfi ktoremu z onych bráćiey w rzeczy álbo w spráwie około dziedzictwá mieć przeciwko sobie Dekret/álbo difinitiuam sententiam: álić potym drugi z nich przyszedszy do Sądu powieda sie być wzgárdzonym/y do teyże spráwy Sądowney należąc niewezwánym: y prosi / áby tákowy Dekret przed tym vczyniony był kásowan: ná ktore prosby brátá onego Dekret vczyniony zwykł być kázon. A przeto chcąc w tákowych spráwách pewny koniec mieć vstáwiamy: iż gdzie bráćia álbo siostry będą od siebie w dobrách oyczystych rozdzieleni / y odłączeni: tedy iesliby sie tráfiło iednemu z nich mieć spráwę około oyczyzny / y Dekret przeciwko sobie: tám iuż po tákowym Dekrećie inszemu z bráćiey ma być zámkniona droga kásowánia y gánienia tákieg̃ Dekretu: ále tylko o część swą dziedziczną/ktora nań przynależy/ma zupełną moc Práwem czynić. Ale gdzieby bráćia álbo siostry z brátem nie były w dobrách oyczystych oddzieleni: tedy gdy przyidą do lat Práwem opisánych y będą mieć dostáteczne baczenie / chcemy áby ná tákowym dziedzictwie / o ktoreby sie iuż Práwo wczęło álbo wcząć miáło/przez Woźneg̃ (iákosmy w inym Státucie náuczyli) Rok Pozwu opowiedzian był pozywáiąc: iż iesliby kto był / ktoryby miał álbo mieć mogł iákie práwo w onym dziedzictwie álbo do onego dziedzictwá ktorymkolwiek sposobem: áby ná dzien náznáczony przyszedszy okazał/ iesliby Práwo iákie do tego miał. Ale iesliby po tákowym zápozwániu ten nie stánął/ktory sie mienił mieć Práwo / iuż ma być skończony Dekret álbo skazń vczyniona o tákowe dziedzictwo: á po tákowym Dekrećie ktorybykolwiek przyszedł chcąc tákowy Dekret psowáć y odnáwiáć/iáko w rzeczy wyższey miánowáney/ma mu być drogá zámkniona: y skázuiemy/iż on Dekret ma wieczną moc.

Kázimierz wielki w Wiślicy 1365. List 19.

Brát stárszy máietnośći brátá młodszego niechay nie vtraca/á długi bráterskie z spolnych dobr máią być płácone.

NAprzod ná to baczenie máiąc / iż wiele Synow pierworodnych y stárszych po śmierći rodzicow swych swowolnie bez żadney boiáźni y względu máietność Oycowską márno-

Kázimierz Jágełło. w Piotrko. 1447. List 59.

trawnym zbytkiem vtracáią / á co ku ozdobie y ku rozmnożeniu domu ich cnotámi zasługámi y służbámi było zebrano / to rozprászáią: skąd bráćia młodszy w dźiećinnych leciech będący ná dobrách Oyczystych / ktorych im iednákowa cześć przynależy / bywáią oszukawáni. Dla tego ná wieki vstáwiamy / y skazuiemy skazániem swym nigdy niezgwałconym: áby brát stárszy álbo pierworodny niemogł dobr bráciey swey pod ktorąkolwiek bárwą / chytrośćią / ábo fortelem nád cześć swą / ktora mu przynależy / w dług wwodźić / przedáwáć / zástáwiáć / oddáláć / dárowáć / rozrywáć: wyiąwszy to / żeby długi po rodźicach zostáłe tego potrzebowáły. Wszákże iednák y ná zápłácenie tákowych długow niebędźie sie godźiło co przedáwáć / zástáwiáć / y iákokolwiek rozrywáć: ażby do tego przystąpiłá stárszych w onym domu rádá / zwolenie y wola: á oná Summa pieniędzy / ktora przyidźie z przedánia tákowey máietnośći / nie ma być więtsza nád dług oycowski. A gdźieby máłe álbo żadne długi Oycowskie nie były: tám będźie powinien brát stárszy / wyiąwszy ná słuszne potrzeby swe nakłády y wydatki / Czynsze y insze Prowenty / ktore przychodzą z onych dobr / wiernie ku zápłáceniu tákowych máłych długow obroćić: á wszystko to / co zbędźie / záchowáć ku rownemu dźiału miedzy bráćią. A iesliby sie co przeciwnego tákowemu Dekretowi nászemu sstáło: tedy to skázuiemy żadney władzey nie mieć / y ma sie wniwecz obroćić.

Rozdźiał miedzy bráćią przez przyiáćioły vczyniony iáką dawność ma.

Káźimierz Wielki w Wiślicy List 30.

BDyż kożdego rostyrku y niezgody iest mátká spolne obcowánie / w ktorey też y bráćia rodzeni niektorzy ku nieprzyiáźni y swarom wielkim częstokroć bywáią pobudzeni: ktorych áby sie vstrzegli / y áby w nieprzespieczność żywotá z obu stron nie przyszli. Zwykli częstokroć ludźie żyć y mieszkáć w domiech własnych rozdźielnie ná częśćiách dobr álbo dźiedźictw tych / ktore iem przynależą / máiąc rozdźiał zobopolnie przez nalázek przyiaćioł swych. Nácz do zwierzchnego Páná wiádomość onego rozdźiału nie przyszłá: wszákże iż częstokroć przydawa sie / że niektorzy zániedbawáiąc gospodárstwá y dobrey spráwy domow własnych y dobr dźiedźicznych nie stáráią sie / áby popráwowáli: á potym chcą dwory budowne y napráwne dźiedźictwá Práwem sobie otrzymáć / bráćią álbo przyiaćioły swe do Sądu poćiągáiąc: á ták kożdy Gospodarz zá tą boiáźnią y złym zwyczáiem przestrászony od nápráwowánia máietnośći y budowánia zádźierżywa

wa sie. Dla tego aby od tákowey gnusności y lenistwá odciągnelismy tákie/ y pobudźili ku gospodárstwu: ktemu aby ći/ ktorzy robią y dobrze sie spráwuią/ pożytek iáki odniesli/ vstáwiamy nászą władzą: aby ktorzykolwiek brácia álbo przyiaciele krewni álbo też dálszy oboiey płći będąc rozdźieleni/ y w tym rozdźieleniu byli przez trzy látá y trzy Mieśiące w milczeniu/ nieprzywodząc sie do Sądu (wyiąwszy żeby słuszna przyczyná byłá ku przekáźie) tedy od vpominánia sie y sobie przywłaszczánia częśći dźiedźiczney brátá swego/álbo przyiaciela/ zá żądaniem tákiey dawnośći słusznie będą oddáleni y odsterknieni.

Gdy stárszy brát vtráći v Sądu swą rzecz/ á młodszy potym chćiałby ią odnowić.

WAlko práwował sie o dźiedźictwo z Henrykiem: á Henryk záłożywszy sie tym/iż Wálko dawnośći wedle Práwá czynienia o tákową rzecz przemieszkał/y tákowego przemieszkánia iáko był powinien dowiodł: dla czego Sędźia Henryká od tákowey spráwy wolnym vczynił/ y Wálkowi milczeć kazał: potym przyszedszy Mikołay młodszy brát Wálkow odnawia zásie te spráwe. My tedy chcąc tákowym Práwom koniec vczynić/ obiáśniamy to y skázuiemy: iż Mikołay brát młodszy przerzeczonego Wálká nie ma być słuchan: y tákowy Dekret Sędźiego ma być mian zá skończone odsądzenie oney rzeczy. Káźimierz Wielki w Wislicy 1365. List 20.

Brátá kto zábije álbo Oycá álbo Siostrę/tákowy nie ma spadkow bráć po zábitych/ y ma być czći odsądzon.

ACzkolwiek Práwo ták nowego iáko stáreg̊ Zákonu te/ ktorzy brácią zabijáią y insze okrutne vczynki czynią/ srogo karze y potępia: wszákże iż niektorzy iáko nieprzyiaciele własney krwie y poczćiwośći swey/nie boiąc sie kaźni tákowego Práwá brácią/ śiostry/ y insze powinowáte swe zabijáią: á to z tey przyczyny áby z ich zabicia dostawáli máietnośći ich dźiedźicznych. My tedy chcemy / aby skąd sie nádźiewáią dźiedźicznych dobr y pożytku iákiego/ áby stąd szkody ćierpieli: álbo karáni byli w tym/ w czym wystąpili. Dla tego wszyscy obywátele/ y Rycerstwo Krolestwá nászego/ ktorzy brácią álbo powinowáte swe zabijáią/w oyczyste dobrá niemogą wstępowáć/áni do nich przyszćia żadneg̊ mieć. Y owszem skázuiemy tákowe y potomstwo ich oddalamy od wszelkiey częśći tákowych dźiedźictw: ktoraby Káźimierz Wielki List 22.

iem z Práwá przynależáłá: w ktore to dobrá álbo dziedzictwá inszy powinowáci álbo dálszy będą mieć wstępek/ y otrzymáią ie. A ku więtszemu karániu tákowych dla okrutności vczynku wszystki ty/ ktorzy brácią álbo oyce swe zábijáią/ bezeczci być skázuiemy: y niegodne żadnych Vrzędow áni Dostoieństw/ áby ná nie stáwieni być mieli.

Ksiąg Pierwszych Rozdziału Szostego Część Pierwsza/

O Práwiech y Máiętnościach

Mieyskich/ o Bráctwách/ o Kupcoch/ o Jármárkach/ o Gośćincach/ o Skłádziech Mieyskich/ o Aptekach/ o Szácunku Złotego czerwonego.

Przywiley wyższego Práwá

Niemieckiego Zamku Krákowskiego/ przez Kázimierzá Wielkiego postánowiony: ktory Władysław Jágiełło y Władysław Syn Jágiełłow Krolowie potwierdzili/ y iemu mieśce ná Zamku Krákowskim náznáczyli: á do niego w rzeczách ták wielkich iáko máłych w Práwie Mieyskim bywa áppellowano.

List 167. W Imię Boże/ Amen. My Władysław z łáski Bożey Krol Polski/ Węgierski/ Dalmácki/ Kárwácki/ Rászczki/ Serbski/ y Ziem̄ Krákowskiey/ Sándomierskiey/ Sirádzkiey/ Łęczyckiey/ Kuiáwskiey/ y Litewskie nawyższe Książe/ Pomorskiey/ Pruskiey Ziemie/ Pan y Dziedzic

dźic etc. Ná wieczną pámiec. Oznáymuiemy ktorym to wiedźieć przynależy wszystkim teraz y ná potym bedącym / ktorzy tego wiádomość będą mieć: Iż z strony sławetnych Woytá y Przyśiegłych Práwá nászeg̃ naiwyższego Niemieckiego Zamku Krákowskiego prośbá byłá vczyniona / to w sobie máiąc: ábyśmy z wrodzoney szczodrobliwości y łáski świetey pámieci Naiáśnieyszego Kśiążęciá Páná Władysłáwá Krolá Polskiego przodká nászego naibliższego y Oycá namilszego/List Párgáminowy potwierdzenia Przywileiu Iásnego Kśiążęciá y Páná Káźimierzá Krolá Polskiego etc. Ná vstáwienie Práwá naiwyższego Niemieckiego ná Zamku nászym Krákowskim miásto Práwá Máydeburskiego wydány y pozwolony / vczyniony y dárowány/á Pieczęcią Swietego Oycá nászego mnieyszą ná sznurku iedwábnym záwieszoną zápieczętowány/zdrowy/cáły/niezgwałcony/niepomázány/ áni w żadney częśći swey niepodeźrzány / y owszem przez wszelkiego podeźrzenia y przygány / z strony tegoż Woytá/y Przyśiegłych przed Námi przynieśiony/raczyli on potwierdźić/pochwalić/vmocnić/y odnowić: ktorego Listu y z tym co w nim iest nápisano/wyrozumienie słowá od słowá iest tákie.

W Imię Boże/Amen. Ná wieczną pámięć. Nie iest rzecz słuszna : áby niespodźianym przypadkom szczęśćia postępki rzeczy były poddáne/y żądliwości świete z fortuną/ktora iest niepewna/były poczytáne: ktorych żywiące ma być vtwierdzenie/y vstáwá ma stać wieczney mocy mocnośćią vgruntowána. A ták My Władysław z łáski Bożey Krol Polski/ y Ziem Krákowskiey/Sándomierskiey/Sierádzkiey/Kuiáwskiey/Łęczyckiey/ Litewskie Kśiąże nawyższe/Pomorski Pan y Dźiedźic etc. Oznáymuiemy ninieyszym Listem ktorym to wiedźieć należy ninieyszym y przyszłym / ktorzy ninieyszego Przywileiu wiádomość będą mieć: Iż ácz dawno świetey pámieci Pan Káźimierz Krol Polski przodek nász opátrznośćią Krolewską/ y pożytkiem pospolitym przywiedźiony w Krolestwie Polskim Práwo Niemieckie nawyższe postánowił : áby wszystkim vciśnionym y obciążenie przed Sędźmi Swieckiemi tegoż Práwá Niemieckiego cierpiącym przespieczna do Appellácyey y odezwánia vcieczká otworzoná byłá : żeby poddáni Krolestwá nászego dla niedostátku Práwá nawyższego do Ziem̃ postronnych przez mieśćá nieznáiome z wielkiemi nieprzespiecznośćiámi y szkodámi/y nakłády/ dla spráwiedliwośći otrzymánia biegáć niemuśieli. Iákoż to y przed tákowey Vstáwy Dekretem tá to ista Constytucya zá czásu szczęśliwego nászego pánowánia z potwierdzenia nászego byłá

dzierżaną/ strzeżoną y chowaną / pod takową forma przez pewne rozdzielenia dana/ y Listy godnemi wiáry pod zawieszonemi Pieczęcimi Mágestatu tegoż Krolá Kázimierzá potwierdzoná: potym takowy List v Sędzi/y tych ktorzy chowali przerzeczone Prawo/ niewiedzieć ktorym nieszczęściem zginął. Przetoż godna rozumieiąc być rzecz / áby takowe pozwolenie y vstáwá we wszystkim w mocy zostałá / przerzeczone Listy y Przywileie/ ktorych wyrozumienie z kopiy y z oryginałow wyiete w pewnych Ksiegach v rzeczonych Sędzi iest pozostałe y całe zachowáne/odnawiamy/ponawiamy/y moc iemu wieczną przydáiemy/ chcąc áby we wszystkich swych rozdzielnościach / sentencyach/ punktciech/ condycyach/ ártykulech / vstáwiczną zawżdy y niesporną otrzymáli moc / to osobliwie opátruiąc: iż ilekroć Miástá/ ktore w tey kopiey Przywileiu sá wypisáne y wyrażone/ álbo iedno ktore z nich w takowym nawyższego Prawá Sądzie spráwe álbo spráwy własne / álbo swych sąsiad wespołek mieszkáiących przed Sądem przerzeczonym przez Appellácya wwiedzione będą miec: tedy gdy ony Miástá będą odiete y odprawione/ ine Miástá ná mieśce ich z inemi pozostałemi niech będą wzięte y wstáwione. Ktory List y formá álbo kopia wyięta z oryginału ták sie sámá w sobie ma.

W imię Boże/Amen. Iż przyrodzenie y kondycya ludzká bárzoby ráda przez zwierzchnego Páná nád sobą była: y ludzie nie oddalaliby od siebie wolności / by niekárność występkow z ciężkim vpadkiem nie obfitowała: dla tego z Boskiego zrządzenia sá dáni Krolowie ludźiom / y Pánowie poddánym: áby z potrzeby spráwiedliwości / Sądowi y roskázowániu Krolewskiemu byli poddáni wszyscy: żeby kożdemu spráwiedliwa waga sámi Krolowie spráwiedliwości czynili. A dla tegó My Kázimierz z łáski Bożey Krol Polski/y Ziem Krákowskiey/Sándomierskiey/Sieradzkiey/Láńczyckiey/Kuiáwskiey/ Pomorskiey Pan / y Dziedźic Ruski / ku wyniesieniu chwały spráwiedliwych ludźi / á ku pohámowániu wszeteczeństwá zuchwálcow/obaczáiąc iż w nászym Krolestwie przeciwko powadze y czći nigdy nienáruszoney tegoż Krolestwá nászego/ y nád wiádomość Mágestatu nászego Krolewskiego były chowáne/ nieiákie złe zwyczáie/á to w tym: iż gdy Woytowie/ Sołtysi/ Ławnicy / Przysiegli v Sądow zágáionych w Práwie Niemieckiem miedzy temi/ktorzy sie práwuią w Sądziech ich zágáionych/ z kázni z rozmowy miedzy sobą/ y iuż skończone w wielu spráwách wydáią: oni zás práwuiący sie do dalekich stron Rynskich

niſkich do Máydeburgu Miáſtá/ktoremu żadnym Práwem nie ſą poddáni/y zá gránice Kroleſtwá náßego áppellacye y prowokacye czynią/właſny Mágeſtatu náßego Stolec/y właſneg̊ Páná Práwo y Zwierzchność opuściwßy/y wzgárdźiwßy/ku ſkáźie y ßkodźie Kroleſtwá náßego/y ku obciezliwośći náßych obywatelow: á Woytowie/Sołtyśi/y ini Lawnicy/Przyśiegli Kroleſtwá náßego od tych/ktorzy ſie práwuią/dla kupowánia tego ſkazánia Sołtyſow/do Máydeburgu wyciągáią po dźiewiąći wiárdunk ßerokich großy Práſkich/y ktemu wyciągáią niektore Sum̃y pieniężne ná expenſy/ktore z Kroleſtwá náßego do Máydeburgu dla kupowánia przerzeczonego ſkazánia przeſyłáią: przez co ſławie/vczćiwośći/Jurisdicyey Stolice náßey nigdy nienáruſzoney bywa vwłaczano/y ßkárádość iákaś bywa iey przyczytaná: á co ießcze gorßego/przerzeczeni Woytowie/Sołtyśi/Lawnicy/Przyśiegli Praw Niemieckich/gdyby mieli czynić koniec doſtáteczny práwuiącym ſie/w tym ſie czyniąc trudnemi do Miaſt niektorych Kroleſtwá náßego do Rádźieć/Woytow/Lawnikow/Przyśieglych/ktorym żadna przez Nas ná nawyżße Práwo y ná czynienie ſkazánia Práwá Máydeburſkiego od Mágeſtátu náßego Krolewſkiego nie byłá daná/áni im ieſt oſobliwie zleconá/ná tákowe mieśćá mimo ich poſtánowione Sądy: áby przedawáli Práwo naywyżße/ktore Mágeſtatowi náßemu tylko ieſt przyłączone: y áby dawáli iákie ſkazánia nád zámierzenie ich Sądow/do inych Miaſt/Wśi/y mieśc: ná co ym żadna nie ieſt daná władza: ále z iákiegoś vporu te/ktorzy ſie przed niemi práwowáli/w ſpráwách ták wielkich iáko máłych pieniądze przymußáli kłáść niemáłe: zá ktore ſkazánia od przerzeczonych Miaſt náßych Rádźiec/Woytow/Láwnikow/Przyśieglych/ktorzy żadney władze w tym niemieli/ſkazánia wyciągáli y Práwo kupowáli: ktore mocy nie miało/áni ſtáć mogło: á niewinne ludźi práwuiący ſie oßukawáli ſumpty/pracámi/wydatki/nakłády ich morduiąc nieſpráwiedliwie: przećiwko ktorym rzeczom w Kroleſtwie náßym wołánie powſtáło/y tákowa chytrość okazáłá ſie: czego Mágeſtat náß zá tym wołániem niemogł okiem przezrzeć/y tego ćierpieć. Dla czego z vczćiwemi w Pánie Chriſtuśie Oycmi Jároſłáwem Arcybiſkupem Gnieznieńſkim/Bodzántą Krákowſkim/Zbilutem Włocłáwſkim/Janem Poznáńſkim/Mikołáiem Płockiem/Janem Lubuckim Biſkupy/y z Opáty/Proboßczmi/Dźiekany/Ardźiakony/y inemi Prełatmi y z Kánoniki ták Tumſkimi iáko Kollegiáckimi/y inych Kośćiołow Kápitułámi/y z inemi Duchownemi doſtoieńſtwy opátrzonemi ták Swieckiemi iáko Zakonni-

konniki wyietymi y niewyietymi / y z Wielmożnemi Woiewodámi / Kásztellanmi / Podkomorzmi / Komorniki / Sędźiámi / Podsędki / Pany / Rycerstwem / z Slachtą / Rátcmi / Woytmi / Ławniki / Przysieglymi Miast / z Soltysmi y Vrzędniki Wsi / y miesc kożdych / áwo ze wszystkimi vczyniliśmy ziazd y Syem : za ktorych wszystkich y kożdego zosobna rada Appellácye / odzywánia aby niebyły od tych / ktorzy sie prawuią / czynione v Sadow przerzeczonych zá pieniądze iuż rzeczone / y aby niebyły kupowáne y wyciągane / y aby skázni y Prawá w Máydeburgu nie kupowano / y także v Miast Krolestwá nászeg̃ v Sędźi / Woytow / Ławnikow / Przysieglych / y aby nie kupowano skázni albo Prawá ktorego / y kto one przyimie aby ná nim nieprzestawano / ani zá Prawo miano / pod wina vtrácenia wszystkich dobr swych / władza nászá Krolewska zakázuiemy. A chcąc od obywátelow Krolestwá nászego szkody / vciski / prace / y nakiady oddalić / á pożytki y rozmnożenie ym y nászemu Mágestatu Krolewskiemu czesć y poczciwosc rozmnożyć : Ksiegi Prawá Máydeburskiego w Skárbie nászym Krákowskim położyliśmy : y ná tymże Zamku nászym Krákowskim postánowiliśmy Prawo Naywyższe Niemieckie własne ná miescu Prawá Máydeburskiego : aby z tych Ksiąg skázánia były wydáne wedle Prawá przez Woytá nászego / y siedm̃ Soltysow albo Woytow / y przez przysiegle vmieietne Prawá przerzeczonego : ktore Woyty y Soltysy wielki Rządzca zá czásem bedący przerzeczonego Zamku Ziemie nászey Krákowskiey wespołek z Woytem nászym ná miescách niżey napisánych miedzy inemi będzie rozumiał vmieietnieysze w Prawie / aby ie przyiął / miánował / wybrał ná miesca do żywotá ich / ku zagaieniu Prawá nászego Naywyższego Zamku Krákowskiego zwyklym zwyczáiem czásow y z miesc służnych : to iest z Bochnie / z Wieliczki / z Robczyc / z Lipnice / z Myślimic / z Olkusá / z Wolbrama. Z Woytow / z Lipniká / z Sulozowá / z Jrzmánowic / z Przecinia / z Sandzumana / z Balina / z Szubrowic. Z Soltysow Mágestatu Krolestwá nászego / z Bodzánowá / z Gołkolomie / z Łápszyce / z Skáwiny / z Rybney / z Listry Tynieckiey / z Brzeská / z Gonowá Brzezińskiego Opatá / z Lubocze / z Pobiedney / z Tubiczá / z Werzmeńskiego Klászstorá Proboszcza / Woytmi y Soltysmi y inych miesc. Z Ławnikow y inemi poczciwemi y opátrznemi osobámi / ktorzy beda vmieietni w rzeczonym Prawie Máydeburskim / y ktorzy beda godni miesca Ławniczego : ktorzy wiecznie siedzieć maią siedm̃ w liczbie / á nad siedm̃ nigdy niech nieprzechodzi. Do ktorego Sadu Naywyższego Niemieckiego Zámku nászego Krákowskiego : y do Woytá nász-

nászego/y do Woytow/Soltysow/y inych Sedźiow/ktorzy ná tym Sadźie naszym beda siedźiec/miasto przerzeczonych Appelácij/ktore do Máydeburgu zwykły bywác/bedźie wolno iem od wszystkich Sedźi/Woytow/Soltysow/Ławnikow/Przysieglych/ták Miast iáko Wsi wszystkiem/ktorzy sie prawnia/ appellowác/odzywác/y przed niemi kończyc y dokonywác swey Appellácyey/przez proste przełożenia rzeczy swey álbo Appellácye Práwá y skázánia prosic/z Ksiag nászych Práwá Máydeburskiego przerzeczonego: ná ktorych skázni álbo Sentencyach álbo Práwiech skázuiemy władzą nászego Mágestatu Krolewskiego/ aby ták przestawano iáko ná Prawie/y aby iáko Práwo były chowáne. Wyiąwszy żeby niektorzy z przerzeczonych prawuiacych sie rozumieli moc otrzymác lepsze skázánie w rzeczách swoich nád ono iuż vczynione: tedy od tákowych do sámego Mágestatu nászego bedźie wolno appellowác: á pod tym czásem Práwá przerzeczonego Máydeburskiego Ksiag nászych od nas ná swe appellácye otrzymáia pewne Kommisarze: ktorzy chcemy y skázuiemy aby byli Rayce z Miast z tych: z ktorych ci/ktorzy appelluią/ beda miánowác/nie podezrzáni przeciwney stronie/z kozdego Miástá po dwu Radźiec: to iest z Krakowá/z Saczá/ z Bochnie/z Wieliczki/z Kázimierzá/y Olkuszá: ktorzy z nászego osobliwego poruczenia skáza Appellácya: y koniec spráwie/w ktorey sie Appellácye ostáły/ vczynia. A iżby przerzeczeni Woyt nász y iny Woytowie/Soltysi/ Ławnicy siedm przerzeczeni/ ktorzy wiecznie beda siedźiec przy Sadźie nászym/Práwá przerzeczone wydáiac y prácuiac dni swych prozno nietrawili: á práwuiacy sie pracámi y mordowániem y nákłady wedle pierwszego zwyczáiu nie byli obciążeni: vstáwiamy chowác/ iżby zá kozde skázánie vczynione tylko po siedmi skotow: ktorych połowicá do Skárbu nászeg̃/á połowicá przerzeczonym siedmiom siedzącym ma byc: żeby to miedzy sobą zá praca swa podzielili: nie liczac w to zapláty Pisárzowey/ pámietnego/ y Przywileiow/ ktore máia dáwác: ktore zapláty beda ták miárkowác/ iákoby zá praca swa brali. A z win przerzeczonego Sadu nászego Woyt nász ná czesć násze czterzy winy/ á piata ná Ławniki ma wyciągác. A iżby przerzeczony Woyt nász/ y siedm Ławnikow rzeczonego Sadu nászego nawyższego tym mocniey y pilniey Sadowi przerzeczonemu naywyższemu y w wydawániu skázánia przypilnowali/y one odprawowali: tedy Woytá y Ławniki Máiestat nasz chcąc łáskę swą ozdobić/one z łáski nászey osobliwey wyymuiemy od wszystkich podatkow/ Poborow/y contribucij/od robot/od Woiennych służb ná wszelkie strony/ ktore przez Nas y potomki

násze

náße beda czynione: y od wßelkiego posłußeństwá tak náßego/ iako ich Pánow/y od Sadow Káßtellanskich/Woiewodzskich/ Sedźi/ Podsedkow/ Komornikow y inych Vrzednikow Ziemskich/y Woytow/Radźiec/Ławnikow/y wßytkich przełożonych: ktorym zadnym sposobem niech nie beda posłußni / ani pozwáni tak w wielkich iako w małych spráwách przed niemi stáwać / albo ná nie odpowiedác nie beda powinni: ale tylko gdy przed oblicznosc náße y przez osobliwa Pieczec náße pozwáni beda: tedy przed Nami albo osobnym Kommissarzem náßym / ktorego ktemu náznáczymy/beda powinni odpowiedác/albo kozdy z nich bedźie powinien Prawem swym Máydeburskim odpowiedác.

A iżby przerzeczone wßystkie rzeczy miały moc ná wieki / niniejßy Przywiley zá rada y zwoleniem przerzeczonych wßystkich przy nas siedzacych kazaliśmy napisác/ y Pieczecia Mágestatu náßego Krolewskiego wietßa kazaliśmy vtwierdzic. Działo sie y dan iest w Krakowie / Roku Páńskiego Tysiacnego trzechsetnego piecdźiesiatego ßostego / názaiutrz po świetym Fráncißku. Przy czym byli przerzeczeni Arcybiskup y Biskupi/ y Wielmożny Jurá Káßtellan/ Imrám Woiewodá/Andrzey Sedźia Krakowski / Wilczek Sandomierski/ Raphał Wislicki / Piotr Sadecki/ Káßtellanowie/ y ini świádkowie godni wiáry.

Prośbá tedy przerzeczonych Sedźi / y ktorzy ty Práwá chowali łáskawie skłonieni/y poddánych náßych pożytki y rozmnożeniem nápomnieni/takowy List y vstáwe/ łáske/ y pozwolenie máiąc wdzięczne y cale władzá náßa Krolewska moc mu przydáiemy / y on vmocnieniem Pieczeci náßey wietßey przy tym niniejßym Liście vtwierdzamy. Działo sie to w piątek po przewodney Niedźieli / Roku Páńskiego Tysiacnego czterzechsetnego dwudźiestego y pierwßego. Przy czym byli Náuczciwßy w Pánu Chrystusie Pánowie Mikołay Kościołá Gnieznieńskiego Arcybiskup y Primas / Woyciech Krakowski / Andrzey Poznáński/Jákub Płocki/ Jan Chełmski Kościołow Biskupi: y Wielmożni y mężni Mężowie Krystyn z Ostrowá Káßtellan Krakowski / Sedźiwoy z Ostroroga Poznáński/ Jan z Tarnowá Krakowski/Mikołay z Michałowá Sandomierski/ Máciey z Waßoßá Kaliski / Mikołay z Oporowá Łanczycki/ Jakub z Koniecpolá Sieradzki / Máciey z Łabißyná Brzeski/ Jan z Kościelcá Gneweński Woiewodowie: Michał z Czyżowá Sandomierski / Mistin Poznáński / Marcin z Klenowá/ Krystin z Koziegłowy Sadecki/ Floryan z Korytnice Wisliczki/Jan z Czekocinà Lubelski Káßtellanowie: Zbigniew z Brzezia

zia Krolestwá Polskiego Márszałek / Piotr Száfrániec Podkomorzy Krákowski / Andrzey Ciołek z Zelechowá Podstoli Sándomierski : y inych wiele godnych wiáry wiernie nam miłych. Dan przez rece vczćiwego w Pánu Christusie Páná Woyciechá Biskupá Krákowskiego/Naywyższego Kánclerzá/Janá Dziekaná Krákowskiego/Podkánclerzego Krolestwá Polskiego nam szczerze miłych. My tedy Władysław z łáski Bożey Krol przerzeczony zá rádą Rad nászych/ ktore przy boku nászym siedziały/y zá prosbą przed Mágestatem nászym vczynioną/ták spráwiedliwą y słuszną y báczną przywiedzieni/ tákowy List vmocniáiąc odnowieniem Przywileiu wyższey nápisánego ze wszystkim / co w nim nápisano/potwierdzamy/mocny czyniemy/ pochwalamy/ y odnawiamy/ skázuiąc áby we wszystkich swych punktciech/klauzulách/sposobiech/ y członkách miał moc wieczney mocy/zá świádectwem tegó Listu : ktoremu Pieczec nászá iest záwieszoná. Działo sie ná Wyspie Ciepel/ w Miásteczku Koninie/ ktore ináczey zową Racze / w Niedziele bliższą po świecie Swietego Stánisłáwá ktore bywa Máiá / Roku Páńskiego Tysiącnego czterzechsetnego czterdziestegó czwartego. Przy czym támże byli vczćiwi/ Wielmożni/ Mężni / y Slachetni / Wáwrzyniec z Oderwáru Krolestwá Węgierskiego / Mikołay z Láysoki/ Łukasz z Gorki Poznáński / Hynek z Pomorzan Ziemie Podolskiey Woiewodowie : Mikołay z Zákrzowá Márszałek/ Kreslaw Woyszyk z Woysze Stolnik dworu nászego / Piotr z Számotuł/Páweł z Sienná/ Mikołay z Czesławu/y Hynek z Bálic dworzánie nászy / y ini godni wiáry świádkowie przy rzeczách przerzeczonych. Dan przez rece Wielmożnych Janá z Koniecpolá Kánclerzá y Piotrá z Czekocina Podkánclerzego/ Krolestwá Polskiego nam szczerze miłych.

Przysięgá / ktorą czynić máią Ráyce z Miast.

JA N. przysięgam : iż Naiáśnieyszemu Książeciu y Pánu á Pánu N. Krolowi Polskiemu etc. y iego wedle Práwá potomkom Krolom Koronowánym bede wierny : y bede sie stárał wedle możności mey o Jego Jásność/cześć/ o stan Krolewski/y o pożytek Rzeczypospo. Korony/y Miástá N. y o wszystkich szkodách/ktore bede wiedział iego zacność obwieszcze/ y one wiernie odkryie. Ták mi Pánie Boże pomagay. List 163.

O Máietnoſciach Mieyſckich.

Mieſzczánie Jmioná Ziemſkie niech przedádzą/ áni ich máią kupowáć.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. Liſt 105.

USTáwiamy/iż Mieſzczánom y proſtym ludźiom ſkądkolwiek bedącym Miáſteczek / Wſi / Folwárkow Práwu Ziemſkiemu podległych kupowáć / trzymáć/ poſiadáć ná wieczność y zaſtáwnym obyczáiem nie ma być wolno: á to dla tego/ iż w ciągnieniu Woiennym y w ſzykowániu miesca ſłużnego miedzy Slachtą nie mieliby: y dla tego máiąc tákowe dobrá zwykli ſzukáć obyczáiow/iákoby wolni byli od Woiennych wypraw: y nád to/gdyż oni domow y dobr Práwu Mieyſckiemu podległych nie dopuſzczáią inym Slachcie vſtępowáć: tedy też w zaiem y im dobr w Práwie Ziemſkim położonych wykupienie ſłuſznie zda ſie / aby było zábronione: y Sędźiowie Ziemſcy y Grodzcy Zapiſow tákich/ ktore máią być ná oſoby mieyſckie czynione/nie máią y niech nieśmieią dopuſzczáć. A ieſli inaczey vczynią: tedy cokolwiek będźie zápiſano przeciwko tákowey vſtáwie/ to ma być nikczemnym y proznym ſkázano zá teráznieyſzym Statutem: á ktemu ci / ktorzy iuż ſkutecznie dobrá Ziemſkie oſiedli / tákowe w pewnym cząſie / w ktorym to ſprawić będą moc/ſą powinni przedáć pod winámi: ktore z tych/ktorzy inaczey czynią/wedle woley náſzey y Woiewody oney Ziemie/gdźie oná máietność ieſt/ będźiem nie odpuſzczenie wyciągáć.

Mieſzczánin ktory dobrá Ziemſkie dźierży/ niech woyne służy.

Aleránder w Rádomiu 1505. Liſt 118.

GDyż Kupcy y Mieſzczánie poſpolicie ſą ſzczęśliwſzy ku doſtániu przez dowcip bogáctw: ktorych gdy doſyć máią zwykli ku máietnościam Mieſckim przyleczáć Ziemſkie: á potym zwykli otrzymáwáć wolności od woyny: áby iáko czynnością dobr doſtáwáią / ták też y wietſzey wolności w nich / niż Slachtá/vżywáć chcą. Ktoremu ich o ſobie ſtarániu ácz przygány nie dáiemy: wſząkże iż to w rzeczy poſpolitey ieſt przyczyna y práwie mátka roſterkow y złych przykładow: ponieważ iż Slachecka krwią Rzeczpoſpolita y pokoy w Ziemi bywa bronion/ zá ktorym pokoiem fortunni Mieſzczánie máietności Ziemſkie poſiadáiąc/y Slachecka żywność ſobie przywłaſzczáiąc / á przedſie od ſłużb poſpolitych ſwą około ſiebie/iáko to poſpolicie bywa

czyno-

czuynośćia wyymuia śie. A ták z Prełaty/ z Rádámi/ z Pány/ y z Posły Ziemskimi zá przystoynaśmy być osadźili: aby Mieszczánie máiac dobrá dźiedźiczne Ziemskie obowiazáne od służb Woiennych nie byli wyieci/ áni wolni od woienney wypráwy/ ilekroć bedźie vstáwioná: á Listy Krolá Jego M. czyniace wolne od tákowey służby woienney dáne/ álbo ktoreby ieszcze dáne byc mogły/ nie máia mieć mieścá: iáko w Przywileiu Olbráchtá Krolá brátá nászego iest szerzey vstáwiono.

Obyczay wykupienia Mieszczániná z dobr Ziemskich: y o ktorych Mieszczániech to ma być rozumiano.

SToiac przy stárych vstáwách przodkow nászych/ y prośbámi poddánych nászych poruszeni skázuiemy: áby Mieszczánie y prostego stanu ludźie/ wedle zákazánia Státutow/ dobr dźiedźicznych Ziemskich ná potym nie kupowáli: y Zapisy/ ktore w Sadźiech Ziemskich Mieszczánom ná ty dobrá beda vczynione/ niech ipso facto beda nikczemne: ktemu Sedźia/ ktory tákiego Zapisu dopuśći/ sto grzywien winy niech przepádnie: ktora ma być przez vrzad od niego wyciagána. Dobrá lepák te/ ktore do tych czásow Mieszczánie dźierżeli y dźierża/ beda powinni w czásie czterech lat ktoremukolwiek beda chcieli Sláchcicowi y obywátelowi Koronnemu przedáć/ pod stráceniem tychże dobr: ktore przerzeczonym obyczáiem przez nas máia byc przedáne/ á te pieniadze ná obrone Krolestwá máia być obrocone. A wszákże ták to przedánie być ma: iż ty dobrá tákowym obyczáiem przedáne bliższy tych Sláchcicow/ ktorzy ie przedáli y oddalili/ tasz Sum̃a/ zá ktora były przedáne/ w roku od czásu przedánia vczynionego beda mogli odkupić. Ale iednák to niema śie śćiagáć ná Miástá y pospolstwá ich: ktore dobrá dźiedźiczne Ziemskie moca Przywileiow stárych pospolnie dźierża: nie mowiemy o Przywileiach/ ktore przed Státutem Janá Olbráchtá Krolá sa dáne.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

Temuż podobne Práwo.

O Mieszczánách y prostego stanu ludźiech/ iż nie máia dobr Ziemskich dźierżec/ chcemy w tym dostátecznie wygiszczenie czynic: á naprzod od Státutu/ ktory iest vczynion ták czterzy látá: o co iuż niektore osoby do nas pozwáliśmy Listy nászemi.

Sygmunt w Krakow. 1547.

Mieszczánin/ ktory otrzymawszy List ná Sláchectwá obchodow Mieyscкich pátrzy.

Sygmunt August w Piotrkowie 1550.

NJeßczánie/ktorzy Ziemskie Jmiona máia/ gdy beda o nie pozywáni od kogo/ záchowamy ſie wedle Práwá. Drudzy Slachectwem ſie bronić nie moga: ktorzy Liſty ná Slachectwo otrzymawßy/biora ná ſie ſprawy ſtanu Rycerſkiemu nieprzyſtoyne/ ktore ſa Statutem opiſáne: żaden ſie takowem Liſtem Práwá ßczyczyć nie bedźie mogł.

Oprawá Miaſt.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

Z Miaſtá náße od przodkow náßych nietylko dla ſámych oſob w Mieśćiech mießkáiacych/ ále y dla dobrá Rzeczypoſpolitey ſa fundowáne/ y Ziemſkim imieniem nádáne: przeto poruczamy Staroſtom náßym/aby tego dożrzeli: żeby ſie Miáſtá poprawowały/y liczbe przed Staroſta y temi/ktore ku niemu przyſádzimy/żeby czynili. A to budowánie y poprawá Miaſt ma być taka: iáko my roſkażemy zá doznániem Starościnem/ y tych: ktore ku Staroście wyſádzimy.

Mießczánin w Mieśćie śiedząc niech porádlnego nie pláci.

Władyſław Jágello w w Jedlney. Liſt 51.

W Mieśćiech ſtárych y nowych zá czáſu pánowánia náßego oſádzonych/tak vſtáwiámy:iż ten Mießczánin/ktory w Mieśćie z żoną/z dźiećmi y z czeládźią mießka/ y rola ſam álbo przez ſwego Zagrodniká/ álbo oracza robi: nie bedźie powinien na zapłácenie przerzeczonego porádlnego:ále ieſli przed Miáſtem álbo Miáſteczkiem mießka:niech pláci przerzeczone porádlne/tak iákoby we Wśi ſiedźiał. A temu nic nie ma przeßkádzać: iż do práwa y zwirzchnośći tego Miáſtá álbo Miáſteczká przynależy/álbo z nimi iákie obowiáſki/to ieſt iákie podatki y inne roboty podeymuie.

Mießczánie ktorzy doſyć nie czynią vſtáwie Woiewodzey iáko máią być karáni.

Sygmuut August w Piotrko. 1565.

A Ktoby wiec Vſtáwy ty przez Woiewody náße poſtánowione przeſtępowáć chciał/ álbo ich nie trzymał: tedy taki káżdy peremptorie pozwan być ma przez Woźnego álbo Podwoyſkiego ſługę práwnego Woytowſkiego przed Burmiſtrzá Miáſtá/ álbo Miáſteczká onego: w ktorymby ten człowiek był/vſtáwam Woiewodzym álbo ich Podwoiewodzych nie doſyć czyniący/álbo ony przeſtępuiący: ktory Burmiſtrz bez wßelákich

lakich odwiok przeſtępniká onego wina cżternaśćia Grzywien káráć ma: Ktorey winy połowicá Woiewodzie/ á połowicá ſtronie inſtyguiacey przyść ma: á temu záś/ ktoryby przał á nie bylyby nań świadectwá doſtateczne/ przyśiegá cieleſna ſkázána być ma. A Burmiſtrzowi miaſt y miáſteczek naſzych/ ktorzyby w vrzędźie á w powinowáctwie ſwym około vczynienia ſpráwiedliwośći niedbáli byli: tedy przez Woiewody álbo ich Podwoiewodze záwitym Rokiem ná Ratuſz przednieyſzego Miaſtá pozwáni być máią / y wina ſtá Grzywien pieniędzy liczby Polſkiey karáni thylekroć / ileby niedbali w vrzędźie ſwym należiem byli: ktorey winy dwie cześći ſkárbowi náſzemu/ á trzecia Woiewodźie być ma/ zoſtáwuiąc iednák appellácyia do Nas z Miaſt y Miáſteczek Náſzych ſtronie: ktoraby ſie vkrzywdzona być rozumiáłá. A ieſliżeby appellácya nie byłá vczyniona: ma być z tákim káżdym Burmiſtrzem odeſłano dla Exequuciey / do Stároſty należnego: ktorzy Exequucya Dekretu przerzeczonego pod wina ſtá Grzywien tákowychże pieniędzy/ iáko wyżſzey vczynić będźie powinien. A ieſliżeby też Burmiſtrz był Dnchownego álbo Swieckiego ktorego poddánego náſzego: tedy przed iego Páná álbo Vrzędniká ma być pozywan: y winnym będąc/ ma być we cżternaśćie grzywien przekázan tylekroć/ ileby nie doſyć cżynił Vrzędowi ſwemu: ktorey winy tedy iego Pánu połowicá/ á połowicá ſtronie inſtyguiacey iść ma.

Slácháta może mieć Domy w Mieśćiech.

ABy Slácháta tym ſnádnieyſze obeżśćie mieć mogłá/ pozwálamy iem tego: áby iem wolno było w Mieśćiech pláce/ domy/ ſpiklerze kupowáć: á to áby iem broniono nie było. Jedno ták: áby Jurisdicyey Mieyſckiey ſie nie zbraniáli: á wſzyſtki powinnośći obowiązki Mieyſckie z onych pláców y domow podeymowáli. Sygmunt Auguſt 1550.

Dobrá Mieſzczan álbo Kmiece/ ktorzy przez płodu zchodzą/ ná bliżſze niech przypadáią/ nie ná Pány ich.

WIznawamy nie dobrẏ zwyczáiem to być záchowano: iż gdy ktorzy kmiecie/ chłopi/ álbo ini ludźie Mieyſcey przez potomſtwá z tego świátá zchodzą/ ich wſzyſtki dobrá Ruchome y nieruchome imieniem puśćizny Pánowie ich zwykli brać. Skąd my tákowy zwyczáy iáko prawdźie przeciwny / y rozumieiąc zá nieſłużny Kázimierz Wielki w Wiślicy Liſt 21.

słuszny vstáwiamy: aby z dobr takowych vmieráiących/ ieśli tak wiele będzie máietności/ Kielich zá pultory Grzywny Kościołowi/ w ktorym Fárá iest/ był spráwion: á inśze dobrá ná bliższe krewne y powinowáte przez żadney trudności máią spáść/ iáko to spráwiedliwość okázuie.

Mieszczánie ná Rynku żadnego zákázowánia ku przedawániu czynić nie máią/ pod winą trzech Grzywien.

Kázimierz w Nieśwo y w Opo. 1454. List 95.

IŻ w kupowániu y w przedawániu rzeczy ma być iednostáynosć chowaná/ vstáwiamy: aby Miástá nászе y wszystkie ine nie czyniły zakázowánia ná Targach dla pożytku swego á ku szkodzie inym wieszáiąc iákieś znáki/ ktoreby zakázánie znáczyły: ale kożdemu/ ktory przyiedzie ná Targ/ niechay będzie wolno przedawáć y kupowáć rzeczy/ wedle vpodobánia swego. A ieśli Mieszczánie co przeciwnego vczynią/ niech ma moc Stárostá nász one ná trzech Grzywnách karáć.

Wagá y Miárá Krákowska z Płocką niech będzie iednáka: á wszákże Lwowska z Lubelską niech w swey mierze zostáną.

Sygmunt w Krákow. 1532. List 7.

ABy w Krolestwie iednákość była chowaná Wagi y Miáry vstáwiamy: aby ważność Wagi y także łokieć Krákowski z Poznáńskiem ná wieki były iednákie: ale Waga y łokieć Lwowski z Lubelskim słuszney przyczyny chcemy/ aby zostáły w swym stánie.

Támże.

Miárá Płocka z Poznáńską iest porownána.

IŻ Posłowie Ziemie Płockiey prosili/ áby funt y wagá Płocka z Poznáńską była porownana: tedy Woiewodá/ Stárostá/ Kászтellan/ y ini Vrzędnicy Ziemie Płockiey wezwawszy do siebie Mieszczan y Kupcow Miástá nászego Płockiego/ one z roskázánia nászego porownáią/ y iednostáynie postánowią: iáko iem naylepiey y napożyteczniey zdáć się będzie.

O Brácтwach Mieyskich.

O Brá-

Bráctwá máią być skáżone.

ABy sie zámknełá drogá Bráctwam/ ktore Rzemieslnicy w Mieśćiech miedzy sobą záchowuią: vstáwiamy / áby Woiewodá y Stárostá z inszemi Vrzedniki Ziemie oney ná kázdy rok w pewny dźień miáry ták zboża iáko y sukien/y inych rzeczy ziemskich/ktore bywáią przez kmiecie ná targ wożone/y ktore sie znáyduią w Krolestwie/cene vkłádáć y tákowych miar popráwowáć mogł wedle zwyczáiu zdawná záchowáleg : áby przy tákowych miárach y płacy zdrády nie były czynione. A iesliby ná dálszy czás przeciwko tey vstáwie nászey przerzeczone bráctwá w ktorychkolwiek Mieśćiech miedzy rzemieslniki ználeźione były: tedy tákowi rzemieslnicy/miedzy ktoremi tákowe bráctwo byłoby ználeźione/ zá wine śiedmdźiesiąt grzywien do skárbu nászego niech położą. Władysław Jágełło List 47.

Bráctwá były dopuszczone iedno tym sposobem/ áby Woiewodowie z Vrzedniki płacą rzeczom spráwiedliwą vkłádáli.

OKoło Bractw/ktore Cechy w Mieśćiech y w Miásteczkách zową/nie zdáło sie nam y Rádam nászym nic odmienic. Abowiem ty pospolstwá álbo Bráctwá po Dekreciech stárych Státutow wszedy znayduią sie byc do tego czásu cirpiáne/y ták nowemi iáko stáremi Listy/y Przywileymy vtwirdzone/ y Poddáni wszelákiego stánu w Krolestwie nászym z ich porządkow y Przywileiow zá słusznemi obyczáymi y Przywileymi vtwirdzonemi/żadney szkody zdádzą śie nie mieć : gdy tylko przez Woiewody/y insze Vrzedniki/ abo ná inych dostoieństwách bedące/ nie bedźie tym Bráctwam dopuszczono źle Praw swych vżywáć. Dla tego ze wszystką Rádą nászą vstáwiamy y skázuiemy:áby ná potym Woiewodowie ine ná przełożeństwách tákże ná Vrzedźiech bedące/do śiebie wźiąwszy tego strzegli/wedle własności Dekretow y Státutow około ceny rzeczy przedáynych / y płacey rzemieslnikom przed tym vstáwioney:áby żaden przeciwko spráwiedliwośći y postánowieniu Státutow/ták w rzeczách przedáynych/ktore przynależą ku pospolitym potrzebam/ iáko też y w Rzemieslech/y płacey Rzemieslnikom nie był vciśnion. Sygmunt w Kráko. 1532.

Bráctwá Cechow áby znieśione były.

CZestemi wszytkiey Slachty y Posłow od niey posłánych Krolestwá nászego skárgámi poruszeni/ vstáwiamy : áby wszytkie Cechy/ktore Bráctwá Rzemieslnicze zową / y wszytkie nie słuszne rzeczy ktore w nich ku szkodźie y ku krzywdźie poddá- Sygmunt w Piotrko. 1538.

nych Krolestwá nászego są wymyslone/we wszytkich Mieściech y Miásteczkách Krolestwá nászego były zniesione y oddalone/ iákosmy tákowe Bráctwá Dekretem nászym ná tym Seymie skázili.

Krolá Sygmuntá Augustá o tychże przerzeczonych Bráctwach Constitucya.

Sygmunt August 1550.

CEchy iż dawno od przodkow nászych są podniesione: y my ie też teraz wedle pierwszych Státutow podnosimy/ y wniwecz obrácamy: oprocz rządow y obchodow Kościelnych.

O Kupcach.

Iesli co Kupcy álbo Mieszczánie dádzą ná borg bez zapisu / iáko ma swego dochodźić / álbo obwiniony iáko śie ma bronić.

Kázimierz w Wislicy 1368. List 16.

KOniec chcąc vczynić práwowániu/vstáwiamy: iż iesli ktory Mieszczánin álbo ktory wierzy komu / pożyczy sukná/ álbo inych rzeczy álbo kupi ktoremu obywátelowi przez Zapisu álbo Cyrográfu: ktorymby sie dług znáczyc mogł: tedy on Mieszczánin chcąc z dłużnikiem czynic świádki dowiedźie: iż te vmowe miedzy sobą mieli: czego iesli dowiedźie/práwnie zyszce swoie rzeczy. Ale iesli ten ktoremu wine dáie/ będźie przał onego długu: tám obwiniony vczyniwszy własną przysiege będźie wolen práwnego postepku od tego ktory go pozywał.

Ktorzy pożyczáią pieniędzy bez Zapisu / on ktoremu pożyczono przyśiegą wszystkiego zbędźie.

Zwyczay źiemie Kráko. List 123.

GDy kto komu pieniedzy pożyczy/á Zapisu niebędźie miał/ á pozowie o to swego winowáyce: tedy pozwány przyśiege vczyniwszy od długu będźie wolen wypuszczon.

Kupcy długow w Regestrzech nápisánych od Sláchty przed trzemi láty niech śie vpomináią.

Státut

STatut o Regestrzech Kupieckich/iż przysięgą swą z swiádki maią ie vtwierdzać / w mocy zostáwiwszy to ktemu przydaiemy: Iż Kupcy sami długow w Regestrzech swych napisánych od Slachty / niż trzy látá wynidą maią sie vpominać. Abowiem gdy trzy látá wynidą: dług takowy nie będzie mogł być wyciągány od Slachcicá / wedle postánowienia Statutu tego/ ktory mu zábroni przedzierżánie dawności trzech lat: ále Prawem pospolitem dłużniká w Sądzie/do ktorego należy/ma pátrzać. Á to tylko ma sie rozumieć: gdzie Kupcowi z Slachcicem będzie rzecz. Abowiem Kupcy miedzy sobą niech zachowáią stáry zwyczay w płáceniu y w wyciągániu swych długow. Sygmunt w Kráko. 1540.

Kupcy y Rzemieslnicy potrzebne rzeczy niech przywożą/y czynią.

KUpcy/ Rzemieslnicy/y ini takowi niech kupczą rzeczámi potrzebnemi ku potrzebam ludzkiem. Sygmunt w Kráko. 1524.

O Kupcach Cudzoziemskich.

CO sie tycze Włochow/ Szotow/ y inych Cudzoziemcow/ przez ktore miásta nasze wielką szkodę á zniszczenie bioro: takowemu kożdemu/ktoryby osiádłości á Prawá Mieszkiego niemiał/ roskázuiemy: aby im były Miásta y Hándle zápowiedziane iuż ex nunc. Sygmunt August w Piotrko. 1562.

O tychże Kupcach.

O Włochoch/Szotoch/ y inych Cudzoziemskich Kupcach: ktorzy nie tylko Miásta y Kupce Koronne pokázili / ále y Koronie nie pomogli: przeto Statut Piotrkowski w erequucyą przywieść chcąc/náyduiemy: aby kożdy Stárostá z Vrzędem Mieyscim Statutu Piotrkowskiego/ tak iáko iest napisan/ erequucyą czynił. Á ktorzyby iuż kupcy osiádłość y Prawo Mieyscie mieli: tedy aby sie tak zachowali / iáko sie nászy zachowuią: to iest/aby nam y Miastam przysięgali/ onera ciuilia niesli/y posłuszeństwo wszelakie Vrzędowi Mieyscim» czynili / nie bronic sie żadnemi Listy wolnemi: y dobr nábytych z Korony nie wywożili sub confiscatione bonorum. Czego Stárostowie y Celnicy dogledać máią. Sygmunt August w Piotrko. 1565.

O Jármárkach.

Jármár-

Jármárki w Polskich Mieśćiech miásto Niemieckich máią być vstáwione.

Sygmunt w Krakow. 1524.

SYgmunt etc. Wszystkim poddánym nászym ktoregożbykolwiek stanu y záwołánia byli/ y w Krolestwie nászym gdźiekolwiek bedacym. Szczyrze y wiernie nam miłym/nie iest wam rzecz táyna: zesmy dla rozmáitych y wielkich krzywd y obciażenia/ktore z Slaská y z Márgrabskiey Ziemie poddánym nászym dźieią sie/wszystki drogi do Slaská y Márgrabskiey Ziemie zá rada wszystkich Rad nászych/ y zá prosba poddánych nászych do dźiesieci lat od Wielkieynocy blisko przyszłey liczac zábronili: á izesmy thez y wam to srogo roskazáli: aby przez ty wszystki dźiesiec lat żaden nieśmiał tám do Slaská y do Márgrabskiey Ziemie rzeczy y kupi iákich/ ták wielkich iáko małych iákiekolwiek sa (wyiawszy Sol násze) wozic y wnośić/ áni też do inszych ktorychkolwiek dálszych kráin/tychże rzeczy y kupi z Krolestwá nászego przez Slasko y Márgrabska Ziemie wieść/ áni wołow do inych stron z Krolestwá nászego (iedno do tych/ ktoreby przez nas były náznáczone) ktorymkolwiek obyczáiem/ álbo zasłona y bárwa iáka śmiał pedźić/nietylko pod stráceniem swych wołow y kupi/ ále też wszystkich dobr swych do skárbu nászego obroceniem. A gdyż iuż Swieto Wielkonocne blisko sie przybliża/od ktorego exequucya tego zábronienia y zápowiedźienia nászego ma sie począć: chcac rádźić o pożytku ták poddánych nászych/iáko też postronnych ludźi/ Jármárki pospolite roczne dla przedawánia y kupowánia wołow w Miásteczkach Krolestwá nászego niżey opisánych/ ktore ná Gránicách sa miásto Jármárkow/ ktore pierwey zwykły w Niemcách ná Slasku bywáć/vmyslilismy náznáczyć y vstáwić: y iuż náznáczamy tym ninieyszym Listem.

W Wielkiey Polszcze.

We Srzemie czterzy Jármárki roczne.

¶ Pirwszy ná świeto świeteg̊ Erásmego/miásto Jármárku w Budstacie: ktory tám zwykł bywáć ná świety Jan Krzciciel.

¶ Drugi ná świeto Náwiedzenia naychwálebnieyszey Pánny Máryey/ná mieścu Jármárku Herfordzskiego: ktory był zwykł bywáć ná Swiety Jákub.

¶ Trzeci ná świeto S. Wáwrzyńcá/ná mieśce Jármárku w Gierwáście ktory tám był zwykł bywáć ná S. Bárthłomiey.

A czwar-

¶ A czwarty ná S. Jadwige/ná miesce drugiego Jármárku Budstatskiego ná swieto wszystkich swietych vstáwionego.

W Máley Polszcze.

W Máley Polszcze w Miásteczku Krzepicách/ także ine czterzy Jármárki roczne/ dla przedawánia y kupowania Wolow vstáwilismy.

¶ Pirwszy w Poniedziałek nabliższy po Bożym wstapieniu/ miasto Jármárku: ktory zwykł bywáć w Brzegu ná S. Troyce.

¶ Drugi ná swieto Rozesłancow/ná miescu Jármárku: ktory w Nysie bywa ná S. Jakub.

¶ Trzeci ná S. Augustyn/ ná miescu inego Jármárku w Brzegu ná Narodzenie Panny Maryey vstáwionego.

¶ A czwarty ná swieto S. Franciszká Confessorá zá Jármárk w Swidnicy: ktory tám zwykł bywáć ná S. Gawel. Aby drogi bliższe y pasze dobre/ ktore sa przy tych dwu Miasteczkách wietsze/á niżli gdzie indziey/mogli łacwiey tak poddáni ná szy ku pedzeniu tám Wolow/iako też ludzie postromni do nich ku kupowániu y łacnieysze wypedzeniu tym rychley wabili do siebie. Zachowuiac przedsie iákoż w mocy zachowuiemi niniejszym postánowieniem wszytki ine y kożde z osobna Jármárki w inych Miesciech y Miasteczkách Krolestwá naszego inych czásow ktorychkolwiek w przedawániu y w kupowániu Wolow: ktore z dawná zwykły byc spráwowáne. Zakázuiac tedy niniejszym Listem aby żaden ktoregokolwiek stanu zawolánia y przełożeństwá bądz do inych dalszych miesc z Krolestwá naszego Wolow nie śmiał pedzić/pod wina wyższey napisána y wielką nielaską naszą. A iżby o przerzeczonych Jármárkoch w Miasteczku Srzemie/ktore czterykroc w roku byc máia y w Krzepicách także tylekroc dla kupowánia y przedawánia Wolow przez nas vstáwionych/ ktore máia byc miasto Jármárkow w Niemcech/ y w Slasku bywáć zwyklych/ niektory niewiadomoscią swa sie chciał szczycic/ aby w wine nie wpadł: roskázuiemy wszystkim Starostom miesc/ y Miast y Miasteczek Burmistrzom y Rácom: abyscie takowe Jármárki we dni targowe/ y w Swietá przy Koscielech przez obwołánie iáwne Woznego do wszytkich y kożdego zosobna wiádomosci/ ktorym to wiedzieć należy/ przywiedli z powinnosci wászey/y abyscie pod łáską nászą inaczey nieczynili. Dan w Krákowie we Srzode pierwszą po Kwietney Niedzieli/ Roku Páńskiego 1524/ Krolestwá naszego roku osmnastego.

Woie-

Woiewodowie to opátrowáć máią/ áby ná Jármárkach wſzyſtki rzeczy wolnie przez funty y ná łokćie byly przedawáne: á Przywileie Poznáńſkiego Miáſtá y inych nic temu ſzkodźić niemaią.

Sygmunt w Krako. 1507. Liſt 6.

ACz Przywileie Miaſtam y Miaſteczkam ná ſprawowánie Jármárkow zwykły być dawáne: ktore w ſobie zámykáią wolna moc tárgowánia/ przedawánia/ y kupowánia: wſzákże iż to przed nas przyſzło przez ſkárgi Poddánych/ iż nic nie bacżąc ná táka wolnoſć Kupcy Poznáńſcy zwykli zábrániáć: áby czaſu Jármárku poſtronni Kupcy y imi/ktorzy nie ſą Mieſzczánie Poznáńſcy/ nie przedawáli po keſu ná funty y łokćie kupi ſwych. My tedy bacżąc to być ku krzywdźie Przywileiom Koronnym/ ktore na Jármárki bywáią dawáne/ vſtáwiámy zábraniáiąc: áby ná potym przez ty Mieſzczány Poznáńſkie/ álbo przez ktorekolwiek ine wolnoſć tákowa Przywileiow nie byłá zátrudniona: dáiąc moc Kupcom ná Tárgi y Jármárki przyieżdżáiącym ſprawy ſwe odprawowáć/ y kupie ſwe przedáwáć ná funty/ kámienie/ y łokcie/ y iáko beda mogli: co áby niezgwałcenie było chowáno/ Woiewodom to opátrzyć poruczámy.

Miárá/ cená/ y obyczáy przedawánia rzeczy/ niech bedźie poſtánowioná przez Woiewodę.

Kázimierz w Nieſowej 1454. Liſt 95.

CHcemy/ áby kożdy Woiewodá w ſwym Woiewodztwie miał moc w kożdych Miesciech/ Rzemieſlnikom wſzelkim/ y Karczmarzom/ pewna miárę y obyczáy przedawánia rzeczy w ich Rzemieśle poſtánowić: áby obywátele náſzy y ich ludźie przedawániem nie byli vciſkáni. Co przerzeczony Woiewodá kożdego roku bedzie powinien vczynić/ pod wina wielką Krolewſką: ktora zwykłá być brána w kożdych Ziemiach z tych: ktorzy nie ſą poſłuſzni Mándatow.

Ná Jármárkach Lwowſkich/ Lubelſkich/ Poznáńſkich/ Wárſzáwſkich/ y ná inych ma być wolne przedawáne rzeczy ná funty y łokćie pod wina ſtá Grzywien.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

SToiąc przy pierwſzym Státucie/ ſkázuiemy: áby było wolne przedawánie rzeczy wſzyſtkich ná funty y łokcie ná Jármárkach w Miesciech y w Miaſteczkách: á zwłaſzcza we Lwowie/

wie/ w Lublinie/ w Poznániu/ w Warſzawie/ y w inych wſzyſtkich w Kroleſtwie bedacych. A ieſli Miáſtá przerzeczoney vſtáwie beda ſie ſprzeciwiáć/ pozwáne przed nas o przerzeczona krzywde/ gdziekolwiek bedziemy / ná zawitem roku wine ſto Grzywien/ ieſli ktore Miáſto namniey trzemi ſwiadki bedzie w tym przeswiadczone/ nieodpuſzczenie przepadna: ktorey polowicá do ſkárbu naſzego Krolewſkiego/ á druga ſtronie inſtyguiacey ma przyſć/ ktora takowa wolnoſć ma ſie poczác od ſwietá Swiego Janá Krzciciela.

Sukná Ziemſkie.

Sukná wezſze álbo krotſze kto przedáie / niech ie trácі: z ktorych trzecia czeſć Woiewodzie/ á dwie do ſkárbu Krolewſkiego być máią.

JZby mogłá przydác ſie zdradá w tkániu ſukien / ktore w Kroleſtwie zwykły być przedawáne / nietylko w vmniey- ſzeniu dobroci/ ale też w dlugoſci y ſzerokoſci miáry álbo łokcia/ dla tego vſtáwiamy: Jż ieſliby kto álbo wezſze ſukno álbo krotſze nád zwyczay ſmiał przedawác / takowy niech bedzie karan wina fálſzu: á przedſie niech wſzyſtko ono ſukno zárázem trácі: ktorego trzecia czeſć Woiewodzie/ á Nam drugie dwie czeſci być máią. Sygmunt w Krako. 1507. Liſt 4.

Jáko dlugie y ſzerokie ſukná być máią.

JZ ſie też y w tym wielki nierzad y oſzukawánie dzieie: tedy vchwalamy / y terázmieyſza Conſtytucya poſtánawiamy: aby Sukná wſzelákie Ziemſkie ináczey robione nie były/ iedno ná ſzerz dwá łokcia Koronne bez kráyki/ á w zdluż łokci trzydzieſci. A ktoby ſie tego wázyć chciał wezſze álbo krotſze robic/ álbo przedawác: temu máią być brane ony ſukná przez Woiewody álbo Podwoiewodze ich: ktorych polowicá do Skárbu naſzego / á polowicá Woiewodzie ma przypadác. A temu Exequucya ma być od ſwietego Michała bliſko przyſzłego. Sygmunt August w Piotrko. 1565.

Miárá.

Korce ſprawiedliwey miáry w Ratuſzoch być máią.

JZ niemałe vciążenie vbodzy ludzie máia/ ktorzy z Zbożem do Targu ieżdża/ prze rozne miáry/ á tak vſtawiamy: aby Sygmunt August 1550.

w Ratuszoch korce były sprawiedliwey miáry: ktore dármo máią być dawáne ludźiem ku mierze/ktore rowno bez káżdeg wirzchu mierzyć máią/to iest pod strych/á ten kto przedáie ten mierzyć ma/á nie ten co kupuie/ á inszemi korcy aby mierzono nie było.

Miárá zstárádawná postánowioná ma być od Kupcow chowána.

Sygmunt 1511. List 17.

ABy poddáni nászy od Kupcow y Rzemieslnikow nie byli bárzo obciążeni/ vstáwiamy: aby Miárá zstáradawná postánowiona od Kupcow była chowaná/á żaden aby iey niesmiał czynić krotszey. A ci/ ktorzy beda przeciwnie temu Statutowi czynić/ przez Woiewody y Kászstellany według Statutu niech beda karáni. A także niech będźie o płáceniu rzeczy: aby Woiewodowie postánawiali/ iáko ie płácić máią: á niepostuszne y ktorzy ich vstáwy przestępuią/ niech karzą.

Vstáwá ná Wagi y ná Miáry.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

DPátruiąc też to/iż zá roznośćia Wagi y Miar wszelákich w Koronie/ że w káżdym Woiewodztwie ináksze y rozne były/nierzadu sie zawadzało: że Woiewodowie nie mogli tego vważyć/ aby vstáwy wszelákich rzeczy ták były postánowione: żeby ták Slachtá/iáko y Kupcy/y Rzemieslnicy nie byli vcisnieni: dla czego ná tym Seymie roskázalismy iuż po wszystkiey Koronie postánowic iednostáyna Wage/ począwszy od lotá y skoycá. Iż trzydźieści y dwá łoty/ á czterdźieści y osm skoycy máią mieć ieden funt: á trzydźieści y dwá funtow máią ważyć kámień ieden: á piec kámieni takowych máią ważyć ieden centnar.

¶ A co sie tycze łokciow ná mierzenie wszelákich Towárow: tedy ma być po wszystkiey Koronie łokiec ieden Koronny/ wedle Krákowskiey teraznieyszey miáry.

¶ Korzec tenby też słuszńie po wszystkiey Koronie iednáki być miał: á wszákże ná ten czás to postánawiamy: aby tylko w kożdym Woiewodztwie/ á w Rusi y w Mázowszu w káżdey Ziemi iednáki był: iáki iest w głownieyszym Mieście onego Woiewodztwá/álbo Ziemie Ruskieg y Mázoweckiego Woiewodztw.

¶ A wszákże Spy y dáni iákimkolwiek przezwiskiem miánowáne/wszyscy Poddáni Nam y Pánom swym y komu powinni/wedle stáradawney miáry y powinowáctwá oddáwác beda. A ná Seymikach Powiátowych przed Seymem blisko przyszłym Koronnym ma sie Rycerstwo rozmowić: ieśliżeby iednáki po wszey Koronie Korzec/ y iákowyby być miał.

Kwar-

¶ Kwartá Picia wßelákiego iáko teráznieyßa Krákowßka/ po wßyßtkiey Koronie być ma: á czterzy Kwarty tákie máią czynić Gárniec: á Gárncy záś tákich w Baryłe dwádźieścia y czterzy.

¶ Beczká Piwá ma być wßędźie táka: ktora będźie miała w ſobie gárncy Piwá wyżßey omienionych ſiedmidźieśiat y dwá.

¶ A ty wßyßtki miáry y wagi wyżßey opiſáne beda wymierne y cechowáne/ y oddáne Woiewodom: á Woiewodowie ſkoro po tym Seymie máią vczynić Conwokácya Dignitarzow y Vrzędow Staroſcich/ y Rády onego Woiewodztwá glownieyßego Miaſtá: ktorych beda moc doſtáć. A támże vſtáwe káżdy Woiewodá ma opowiedźieć y ty miáry/ y wagi ná Zamku Staroſtom: y do káżdego Miaſtá y Miaſteczká ſprawiedliwie pod ſwa cecha wymierzyć y oddáć: ktore w káżdym Mieście y w Miaſteczku ná Ratuſzu máią być chowane. A tám przez Burmiſtrzá káżdemu/ ktoby tego potrzebował/ pod ich cecha wymierzone być máią ſprawiedliwie/ nie wyciągáiąc nic od żadnego zá to. A potym Woiewodowie ty wagi y miáry/ ktore tu z Seymu wezmą ná Zamki glowne Staroſtom oddáć máią: á tákowych miar y wag áby wßędy pod winámi w Statuciech opiſánemi vżywano.

¶ A iżby temu wßyßtkiemu exequcya ſie dźiałá/ tedy iuż teraz czás náznáczámy: że ſie poczáć ma po wßyßtkiey Koronie od bliſko przyßłego Swietá świętego Michałá.

Jármárki y Targi ná Wśiách niech nie beda.

CHcąc to opátrzyć/ áby Miaſteczká nie były vßkodzone: y tákże ci poddáni/ ku ktorych krzywdźie Targi ná Wśiách zwykły bywáć/ vſtáwiámy y ſkázuiemy: áby Staroſtowie mieśc Targow ná Wśiách przez iáwne obwołánie zákázáli ſprawowáć/ á zwłaßczá ná Wśiách y ná inych mieścách: ktorym Jármárki y Targi zá Przywileiem nie ſą pozwolone/ áby rzeczy przedawáli łokciem álbo fúntem. A ktorzy inácżey czynić beda: niech beda karáni przez wźięcie rzeczy ktore przedáią: wyiąwßy Zboże y Bydło wßelkie. A ſámi Staroſtowie máią bronić Kupcom: áby tylko zwyczáynemi drogámi y gośćińcżmi nie mijáiąc Cel iezdźili/ pod ſtráceniem rzeczy: ktore nie gośćińcem powioza. Sygmunt 1507. Liſt 7.

Vſtáwá ná Skłády y Jármárki Pográniczne.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

JAko wszystki Miasta w Koronie spozywane były za wchwała/ku kładzieniu Listow na Składy: co prze ine potrzeby Rzeczypospolitey odkładano było aż do tego Seymu od Seymu. Gdzie stanawszy Posłowie od Miast kładli Prawa/ Listy/y Przywileie swe/prosząc nas abysmy ie przy ich Liściech/ Prawiech/y Przywileiach iako na ine rzeczy/ tak y na Składy otrzymane y nadane od Przodkow naszych Ksiażąt/ y Krolow Polskich z łaski ich/ za zasługami ludźi Mieyskich też Przodkow ich zachowali/ opowiadaiąc sie y skarżąc na Starosty nasze: iako za wezwaniem ich ku kładzieniu Listow obrony potężney y pewney od Starostow naszych miec niemoga: y prosząc Nas/abysmy Starostom naszym roskazali/ iako też to zawżdy bywało przedtym/ pomoc Mieszczanom dawac y bronic przeciwko tym wszystkim: ktoryby sie wazyc smieli mijąc albo przechodźic składy przeciw ich Przywileiom. Tedy My z Pany Radami naszemi y z Posły Ziemskiemi naprzod sie przypatrzywszy temu/ iż ty takie składy Miastom naszym w Koronie nadane nie sciągaią sie/ ani sie sciągac moga na żadny iny stan/ iedno na ludzie kupieckie każdego stanu/ ktoryby iedno kupczył/ nayduiemy: iż tylko ci tacy ludzie Kupieccy iakiegożkolwiek stanu powinni beda do składow ieżdźic/ y na nich sie stanowic według nadania y vprzywileiowania każdego Miasta: iako o tym szerzey Przywileie tych to Miast albo opisanie nasze swiadczy: ktoresmy osobnie za reussia Przywileiow ich wydac roskazali: aby o tym wszyscy dostatecżna sprawe mieli.

¶ A tego wszystkiego Starostowie nasży na oboie strone doglądac maią/ tak z strony Mieszczan iako z strony Kupieckiey: aby sie według Listow nadanych Miastom/y tey naszey vchwały zachowywali ludźie na oboie strone/ tak obiasmaiąc: aby każdy Kupiec tak Koronny iako cudzoziemiec/ iakiegożkolwiek stanu/ niemogł ani smiał/iedno staremi drogami zwyczaynemi na Przywileiach Mieyskich Krakowskich/ Kaliskich/ Radomskich/ y inych Miast opisanemi do Miast/ w ktorych składy sa/ ieżdźic: ktore drogi tedy też sa dla wiadomości ludzkiey przy opisaniu składow przerzeczonych osobnym Listem naszym opisane.

¶ A tam na tych składźiech wszyscy Kupcy stanu wszelakiego towary swe składac/ y onych tam zbywac wolno miec beda/ do Mieszczan tam mieszkaiących y do stanu Rycerskiego. A do cudzoziemcow y inych Koronnych obywatelow/ na Jarmárkach tylko walnych/ktorzy tam przyiadą albo sprawce swe posla. A zadnych towarow małych y wielkich nie ma być wolno Kupcom naszym Koronnym stanu wszelakiego z granic Koronnych wywożźic zá

zić zá granice: iedno cudzoźiemcom sámym będźie wolno ze wßelákiemi kupiámi máłemi y wielkiemi ná tyß mieścá składowe przyieżdżić: y tám zásie towáry wßelákie brać/nákładać/y wywożić tám/ gdźie iem będźie potrzebá/ Cłá y Mytá wßyßtkie powinne y zwykłe záplácíwßy.

¶ A co ßie tycże Wołow y inego bydłá/iż ten żywy towar ná Składźiech nie mogłby być zátrzyman bez wielkich ßkod tych/ ktorzyby ie pędźili: tedy zá vchwałá niniey ßego Seymu postánawiamy Tárgi wielkie.

W Wielkiey Polßce.

Pierwße Tárgi wielkie

¶ We Czwartek przed Kwietną Niedźielą w Kalißu/w Wieluniu/ w Schowie/ w Niedzyrzeczu.

Wtore Tárgi wielkie

¶ Ná S. Zophią w Kalißu/ w Niedzyrzeczu/we Schowie.

Potym pierwße Jármárki pogránicżne

¶ We Czwartek przed Swiatkámi w Wieluniu/w Báránowie.
¶ W Poniedźiałek Swiateczny w Kobylinie / w Kozminie / w Ponieczu.
¶ Ná S. Troyce we Schowie/ w Zbaßynie / w Niedzyrzeczu/ w Czárnkowie.

Wtore Jármárki w Wielkiey Polßce

¶ Ná Swiety Alexy w Wieluniu/ w Báránowie.
¶ Dniá trzeciego po S. Alexym w Kobylinie/ w Ponieczu.
¶ Dniá S. Piotrá ad vincula we Schowie / w Zbaßynie/ w Niedzyrzeczu/ w Czarnkowie.

Trzećie Jármárki w Wielkiey Polßce

¶ Ná świety Jdźi w Wieluniu/ w Báránowie/ w Kobylinie/ w Ponieczu.
¶ Trzeciego dniá po Swiecie Národzenia Pánny Máryey we Schowie/ w Zbaßynie/ w Niedzyrzeczu/ w Czárnkowie.

Czwarte Jármárki w Wielkiey Polßce.

¶ Ná dźień świętego Fráncißká/w Wieluniu/ w Báránowie.

Ná dźień Swietego Gáwłá we Schowie / w Miedzyrzeczu / w Zboßynie.

Jármárki Pográniczne

w Máłey Polßce.

W Oświećimiu.

¶ Pierwßy/ pro Dominica Lætare.
Wtory/ pro feſto Sancti Petri ad vincula.
Trzeći/ná dźień Swietego Jdźiego.
Cźwarty/ná dźień Swietego Fráncißká.
Piąty/ná dźień Swietego Márćiná.

W Bendźinie.

¶ Pierwßy/ we Cźwartek przed Swiatkámi.
Wtory/ ná dźień Swietego Kilianá.
Trzeći/ siodmego dniá przed Swietym Michálem.
Cźwarty/ná dźień Swietego Fráncißká.
Piąty/ ná dźień Swietey Helzbiety.

W Krzepiczach.

¶ Pierwßy Jármárk poſt Lætare.
Wtory/ w Poniedźiałek przed Swiatkámi.
Trzeći/ ná dźień Swietego Alexego.
Cźwarty/ ná dźień Swietego Jdźiego.
Piąty/ ná dźień Swietego Fráncißká.

¶ A ná tych mieścách wßyſtkich wolno nam będźie mieć Komory y Piſárze náße/dla wybieránia Ceł.

¶ A ktemu/káżdemu komu gdźie bliżey/abo gdźie będźie chćiał/ do tych Jármárkow ich Miaſt ná ty Jármárki/będźie mu wolno woły gnáć. A Cudzoźiemcy nie ná inßych mieścách w Koronie woły y bydłá kupowáć máią/tylko ná tych Pograniczných mieścách y Jármárkách: álbo y nie czekáiąc tych Jármárkow w domiech Slácheckich będźie wolno Cudzoźiemcom woły źimowáne/kármne/ y powołoßczyźnie wedle Conſtitucyey Anni 1550 kupowáć/ y wolno bez myta z gránic wypędzáć: á táß wolność ma być y náßym Polſkim Kupcom/álbo ieſli też Slách chćic chce wykármiwßy woły przez źime / wolno mu te będźie wygnáć przez gránice do cudzey źiemie kędy chce/ bez wßego hámowá-

mowánia: y składy/y Jármárki temu przeßkadzać nic nie máia/ ale maią być wolne wedle Constitucyey wyżßey omienioney Anni 1550 teraz y ná wieki.

¶ A tego ſtrzedz maią Stároſtowie y Celnicy Pográniczni y Miaſta ſkładowe: aby żadnemu Kupcowi wßech Koronnych Państw/ áni zá Liſty naßemi nie dopußczali wßelákich towárow wywożić/ áni wygániać z gránic Koronnych: tylko cudzoziemcom wolno to być ma / zapłaciwßy cłá y mytá powinne y zwyczáyne. A ktoby ſie teğ ważył z kupcow Koronnych Państw/ á był w tym záchwycon przez Stároſtę: tedy wßyſtki Towáry máią być iemu pobráne: z ktorych towárow do ſkárbu naßeğ trzy części máią być oddáne: á czwarta część Stároście/ ktory tákiego kupcá zabierze. A ieſliby Stároſtá álbo ktokolwiek iny / ktoregokolwiek ſtanu tákiego kupcá z towáry zá gránice Koronne przepuścić/ foldrować/ álbo brońić chciał/ álbo ſie tego ważyć śmiał: tedy kupiec ty wßyſtki towáry trácić ma do ſkárbu náßego: á Stároſtá taki albo ktokolwiek iny/ ktoryby onego kupca przepußczał álbo foldrował/ powinien będźie do ſkárbu náßego tak wielką Sumę zapłácić / iáko on towar koßtuie: kiedy to nań będźie przewiedźiono ſłußnym świadectwem/ y iáſnemi dowody zá pozwy. A gdźieby pieniędzy niemiał: tedy w imieniu iego/ktoreby tak wielką Sumę koßtowáło/ma wwiązánie dáć. A ná tátowe Stároſty/Celniki/Kupce/ y ine wßyſtkie / ktorzyby ſie tego ważyli/wolno będźie káżdemu/ktoryby ſie iedno tego chciał podiąć / inquiſicyą czynić: gdźie y iáką będźie rozumiał náilepßą: y ony deferować ſkárbowi náßemu: á táki káżdy zá práca y zá nakład ſwoy tákowych Towárow wyśpiegowanych będźie miał czwartą część/gdy teğ ſłußnie á práwnie dowiedźie.

¶ A wßákże Kupcom y inßym obywátelom Koronnym tym/ ktorym dłużno w cudzych ſtronách / y też ktorzy dłużni cudzoziemcom: ci będą miec dylácyą / dla zbywánia towárow ku płáceniu długow/y tákże bránią ſobie towárow/ w długách ſobie winnych w cudzych Kráinách do Národzenia Páná Chryſtuſowego Świętá bliſko przyßłego wywozić y wygániać towáry wßelákie z Polſki do cudzych ſtron: iteż z cudzych ſtron takieß towáry záśie do Polſki przywożić. A ieſliby ſie to ináczey nalázło: tedy ty towáry/ ktoreby wyniośł/máietnośćią ſwą Skárbu náßemu nágrodźić ma: á ktoreby przyniośł do Komory / ma ie trácić do Skárbu náßego: á tych towárow Celnik ma miec czwartą część zá práca.

¶ Opátruiemy też y to: aby Mießczánom y Kupcom wßelákim z Polſki wolno było do drugiego bliſko przyßłego Seymu

Koronnego do cudzych Páństw po wszelakie towáry ieźdźić / y ony do Korony przywozić: iedno żeby z Korony żadnych niewywozili/ kromia Ołowu Gwárkowie: álbo ci / ktorzy Ołowem kupczą: á wszákże żeby zá ten Ołow nic inego do Korony nieprzywozili: iedno Srebro/ álbo Miedź pretio æquiualenti wywiezionemu Ołowowi. Czego Stárostowie y Mytnicy dozrzec máią.

¶ A co sie tycze Gdańska/tedy vstáwiamy: aby do niego wodą ine towáry nie szły/iedno zboża/mąki / y leśne roboty. A ktemu rzeczy wszystki ku żywności gospodárstwá własnego Slacheckiego/ á ziemią drogámi stáremi y zwyczáynemi woły trawne y karmne wolno iść máią / zápłáciwszy Czła y Mytá powinne y zwyczáyne.

¶ Spráwiedliwość w Mieśćiech skłádowych y ná Jármárkach przerzeczonych z káżdego kupieckiego człowieká / iákiegożkolwiek stanu/ma być czyniona práwem gościnnym/przez Stároste álbo Dzierżawce mieśca onego/ gdźie będą żądáć spráwiedliwości: á w Miástách Duchownych/ Páńskich y Slácheckich/sámi Pánowie álbo Vrzędnicy ich iákimże práwem gościnnym miedzy gościnnemi osobámi/ o rzeczy kupieckie álbo targowe spráwiedliwość czynić będą powinni. Wszákoż wolna będźie appellácya do nas káżdemu/ktoryby sie vciążonym być rozumiał.

O Skłádźiech/ y stárych Drogách.

Sygmunt August w Piotrko. 1550.

O Skłády ktoremi sie mieni stan Rycerski być obćiążony/Mieszczánie máią kłáść Przywileie swe y Listy ná Seymie przyszłym: á tám co będźiem naspráwiedliwszego rozumieli / to zá rádą Rad nászych vczyniemy.

Sygmund August z łáski Bożey Krol Polski/ Wielkie Kśiążę Litewskie/Ruski/Pruski/Mázowecki/y Zmudzki/etc. Pan y Dźiedźic.

w Piotrko. 1565.

Oznáymuiem wszem y káżdemu z osobná/ ktoregożkolwiek stanu/ Przełożeństwá/y Vrzędow ludźiom: do ktorych wiádomości to pisánie násze doydźie. Gdyżesmy ná ninieyszym Seymie Koronnym Piotrkowskim miedzy inemi rzeczámi w rząd á spráwę swą wszytkie skłády

Mie-

Mieſckie od przodkow náſzych y nas ſámych nádáne/ y drogi do nich zwykłe y ſtáradawne Przywileymi Mieſckiemi opiſáne w mocy ſwey záchowáli. Tedy ie teraz zá rádą Pánow Rad náſzych / y zá pozwoleniem Poſłow Ziemſkich / ná teráznieyſzym Seymie weſpołek ſnámi będących opiſuiemy / áby káżdy komu potrzebá o tych Skłádziech y ſtárych drogách wiedźiał : y ták ſie ná nich ſpráwował / iáko opiſuiemy : á iáko ktore Miáſto ſwe Przywileie ma/ nic niederoguiąc iednák przedśie Práwam y poſtępkom práwnym : ktore miedzy ſobą niektore Miáſtá y Miáſteczká około tych Skłádow y drog máią/ álboby potym ieſzcze ſłuſznie mieć mogli. Naprzod

W Máłey Polſzce Woiewodztwá Krákowskiego.

Mieſzczánie Krákowſcy

OKazáli Przywiley Władyſłáwá Kśiążęciá ná Skład/ ktorym máią nádánie to : áby káżdy Kupiec cudzoźiemiec Towáry ſwe w Krákowie przedáwáć mogł : á iżby káżdy Kupiec/ Przekupień/ ktoryby z Węgier/ álbo z Sączá/ álbo z inſzego Kroleſtwá przywiozł do Krákowá Miedź / nie przedawał iey żadnemu człowiekowi opcemu / tylko Mieſzczánom Krákowſkim: á żeby też nie śmiał żaden z Krákowá wyieźdźić / áż pierwey przedawſzy Towáry. Też w tym Liśćie inhibicya : áby żaden Kupiec z Węgier y z Sączá álbo z inſzego Kroleſtwá nie śmiał z Miedźią y z inſzym Towárem / áni wodą / áni źiemią/ minąwſzy Krákow do Torunia ieźdźić : o czym ſzerzey ten iſty Przywiley ich świadczy / ktory dan' ieſt w Krákowie in Anno 1306. Sygmunt August w Piotrko. 1565.

Ciż Mieſzczánie Krákowſcy

IKazáli Przywiley Krolá Ludwiká/ Roku Páńſkieg̃ 1372 dány : ktorym máią nádánie : áby wſzelákie Kupie álbo Towáry/ ktoreby były z Prus á miánowicie z Torunia do Krákowá przywieźione/ były tám w Krákowie złożone przedawáne: áby ich z támtąd dáley nie wożono. Támże.

Ciż Mieſzczánie Krákowſcy

OKázáli Przywiley Krolá Káźimierzá/ Roku bożeg̃ 1354: ktorym to nádánie máią: żeby Kupcy cudzoźiemcy/ ktorzy- Támże.

bykol-

bykolwiek z iákimkolwiek Towárem do Krákowá przyiecháli/ nie śmieli ieden drugiemu Towáru przedáwáć: ále żeby tylko towar swoy Mieszczánom Krákowskim/ álbo ktorymkolwiek pod dánym nászym przedawáli. Ktemu Płotno wszelákie / ktorekolwiekby skądkolwiek było przywieziono / á miánowicie Płotno Golcz/ áby było ná wielki łokieć przedawáne: krom płotná czárnego / ktore ná máły łokieć sub pœnis in eodem Priuilegio descriptis przedawáne być ma.

Ciż Mieszczánie Krákowscy

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

Y Kazáli Mandat Krolá Kázimierzá / ktorym roskázuie im: áby tákowe Kupce cudzoziemce/ktorzyby krom głownych Jármárkow wespołek z sobą społem w Krákowie hándlowáli/á nie z Mieszczány Krákowskimi/áby ie hámowáli/arrestowáli / y dobrá ich skárbowi nászemu confiskowáli. Datá Mandatu tego 1451.

Ciż Mieszczánie Krákowscy

Támże.

Y Kazáli Przywiley Krolá Kázimierzá/Roku 1457 dány: ktorym Krol Kázimierz roskázuie pod winą w Przywileiu opisáną: áby żaden Norembercżánin álbo inszy obcy Kupiec/ nieśmiał w Krákowie krom głownych Jármárkow Towárow swych przedáwáć / przeciw Przywileiom pierwszym Mieszczan Krákowskich.

Ciż Mieszczánie Krákowscy

Támże.

O Kazáli Przywiley Krolá Kázimierzá/ Roku 1473: w ktorym Krol Kázimierz roskázuie: áby káżdy ze wszystkich Miast y Miásteczek w Krolestwie Polskim iádąc kedyżkolwiek/ żeby Krákowá nie mijał: á zwłaszczá ktorzy iádą do Sląská ábo z Sląská/ máią stáremi y dawnemi drogámi iecháć ná Krákow/ á tám skłádowi dosyć czynić. Tákże y Kupcy z Węgier nie gdźie indźie/iedno w Krákowie máią kupi swych skład mieć/y támże kupie swe przedáwáć/ y insze rzeczy ku potrzebie swoiey spráwowáć sub confiscatione omnium bonorum.

Ciż Mieszczánie Krákowscy

Támże.

O Kazáli List Krolá Kázimierzá / Roku 1451 pisány/á przez Krolá Alexándrá 1504 potwierdzony ná Skład Soli/ tym obyczáiem: áby w Miásteczku Miechowie Sol w bálwánách nie byłá przedawaná / áni iey tám żadny skład był

ná

ná przeciwko Składowi: ktory należy stáremu obyczáiowi Krá-
kowskiemu. Także Sal centenariatum, ktora przywoża z Wieliczki
do Miechowá/ nie ma być przedawaná/ iedno w targowe dni/
pod wina w Przywileiu opisána. Także in oppidis Slomnicień &
Prossouicień, y kedyżkolwiek iedno indźie v sąsiádow non debet
vendi Sal centenariatum, iedno w tárgowe dni.

Ciż Mieszczánie Krákowscy

Ukazáli list Węgierskiey y Polskiey Krolowey/Roku 1372 Támże.
ná Skład w Krákowie: iż im wolno rozmáitych kupi przy
chodzących z rozmáitych Krain skład miec w Krákowie ná wie-
czność.

Miásto Sadeczkie.

Mieszczánie Sadeccy vkazáli List nasz/ktory otrzymali ro- Sygmunt
ku 1554: iż moga miec ná wieczność skład w swoim Mie- August
ście Soli/ ktora przez poddáne Spiskich nászych Miast z Zup w Piotrkoi
nászych Bocheńskich doczesnie była wyważána: ták iż iuż nie 1565.
Spiszánie/ále przerzeczeni Mieszczánie Sadeccy ci tylko/ktorzy
Mieszkie Práwo máia/ á nie ini żadni Sol przerzeczona zá tá-
kiem płáceniem y pieniądzmi / iáko przez Spiskie Miásta była
płácona/w Zupách nászych Bocheńskich kupowali:y one do Sa-
czá woźili/ y tám ia składali: y dostátek iey ták Spiszánom iáko
y inym wszystkim záwżdy gotowali/ przedawáli/albo zá ine ku-
pie wedle zmow á targow przemieniáli. Y dana tymże Listem
wolność Spiszánom/ y wszystkim inym zá Saczem mieszkáia-
cym: áby te Sol z Saczá wywozili/y ku pożytkom swym obra-
cali. Postánowiło sie ktemu tymże Przywileiem: áby Spiszánie/
y inszy z dolnych kraiow Węgierskich Żelázo/ Miedź/ y ina spi-
że/ iáko ná tymże Przywileiu opisano iest/ formowána y nie for-
mowána do Krolestwá nászego wożący nie gdźie indźiey / iedno
w Mieście Sadeckim składali/y przedáwali: á nie dáley z rzeczá
mi y kupiámi przerzeczonemi ieżdźili / albo też drogámi krzywe-
mi ku przekázie y szkodźie składowi Sadeckiemu ieżdźili: pod áre
stowániem y vtráceniem rzeczy przeciwko tákim / ktorzyby sie co
inego vczynić ważyli. Jáko o tym wszystkim szerzey Przywiley
ich świadczy/ y opisuie.

Miásto Oświecim.

Mie-

NJeſzczánie Oświecimſcy vkázowali Przywiley Kſiążęcia Mieſzká Opolſkiego/ y Pana Cieſzyńſkiego de data apud Oſvviecim, 1291 ná ſkład w Mieście ſwym Oświecimſkim Soli y Ołowiu bez ſzkody inſzych Miaſt/ iáko też temu ſkładowi gdźie indźiey rowny ieſt/ nic nieprzyczyniaiąc/ áni vmnieyſzaiąc: á pożytek/ ktory Kſiąże miało z Ołowiu/ ná pożytek mieſcki oddał/ y ktemu przydał Marcam argenti vſualis z Przekupniow álbo z Práſołow Solnych: ktora z zwyczáiu płácili ná Rok. A ten Liſt potwierdźił Krol Kázimierz ná wieczne cżáſy/ de data Cracouię feria tertia proxima poſt Dominicā Reminiſcere, Anno 1454: iáko ten Liſt y Confirmácya ſzerzey w ſobie obmawia.

Ciż Nieſzczánie Oświecimſcy

WKázali Liſt náſz de data in Conuentu Regni generali Varſzouień, die 4 Iannarij, Anno Domini 1564: żeby wſzyſcy Kupcy y Furmáni/ y káżdy z nich z oſobná od publicacyey tego Liſtu y potym záwżdy przyſzłemi cżáſy/ Oświecimſkiego Miáſtá y ich ſkładu nie mijał/ y do żadnych innych Miaſt kupowáć Soli nie ieżdżił: iedno do Oświecimiá/ álbo ná iego ſkład. Cżego ieſliby ſie kto inácżey ważył omijáć Oświecim/ y ſkład iego: tedy táki káżdy tak ná drogach iáko y Mieściech záſtány/ Sol ktora powiezie/ trácić będzie: ktorey połowicá do Zamku Oświecimſkiego/ á połowicá Ráycom Oświecimſkim ná poprawe miáſtá być ma. Ktemu opátrzyło ſie też to y tymże Liſtem: aby ludźie náſzy iákiegokolwiek ſtanu y kondicyey żadnym obyczáiem Soli/ zwłaſzczá w Bálwániech zupełnych/ z gránic Korony náſzey do Slaſká y do Morawy inſzemi drogámi/ iedno przez Oświecim nie wywożili/ pod vtráceniem teyże Soli: y roſkázało ſie Stároście Oświecimſkiemu y Zatorſkiemu teráznieyſzemu/ y potym bedacym: áby w tym wſzyſtkim Oświecimiány zácho wáli/ y gdyby tego była potrzebá bronili. Co wſzyſtko ſzerzey ná tym Liście ieſt opiſano.

Ciż Oświecimiánie

WKázali tákże Liſt náſz/ ſub data Petricouień in Conuentu generali Regni, 16 die Menſis Martij, Anno Domini 1565 ná teráznieyſzym Seymie dány/ ktorym opátruie ſie im to: áby Kupcy y Furmáni nie ná Kety/ áni Chrzánow/ áni ná Wſi ine miiáiąc Skład Oświecimſki z kupiámi/ á zwłaſzczá z Sola obyczáiem y zapłata Oświecimſka kupiona ieżdżili: iedno ná Oświecim/ wedle Praw y ſtárádawnego zwyczáiu: iáko tákże ſzerzey w ſobie tenże Liſt obmawia.

Miá-

Miásto Podoliniec ze Spiszá

OKazáło List Krolá Káźimierzá de data Petricouię, feria secunda ante festum Pentecosten proxima, Anno Domini 1455 ná Skład w tymże swym Mieście wszystkich towárow ktorych kolwiek y zkadkolwiek przywieźionych/ zwyczáiem inych Miast skłády máiacych ad beneplacitum. Sygmunt August w Piotrko. 1565.

Toż Miásto

OKazáło Przywiley Krolá Sygmuntá de data Cracouię, feria secunda proxima post Dominicam Palmarum, Anni 1537: ktorym Przywileiem potwierdza List Krolá Káźimierzá wyższey opisány tákże też ad beneplacitum suum: y Stárostom roskázuie/ áby Kupce y Furmány ku temu skłádowi przywodźili. Támże.

Miásto Będźin

IKazáło Przywiley Káźimierzá Krolá de data 1464 ná skład Solny ná wieczność tym sposobem: iż káżdy Furman ku Sląsku iádąc z Solą powinien tám mieszkáć przez trzy dni/ y tám te Sol przedáwáć: á zá trzy dni wolno mu będźie odiecháć. Támże.

Miásto Wieliczká

IKazáło List Krolá Káźimierzá de data 1451 ná Skład Solny swemu Miástu ná czásy wieczne dány tym sposobem: áby Wieliczcánie ná Krákowskim skłádźie czterzy łáwy wolne mieli: ná ktorych łáwách we Wtorek przez cáły dźień / á we Czwartek do godźiny Nieszporney / á w Piątek przez cáły dźień tylko káżdego tegodniá Sal bancarum proprium exponant & vendant: á we dni Jármárkowe tedy im wolno będźie/poki Jármárk będźie stał/przedáwáć ná przerzeczonych łáwách czásy wiecznemi. Támże.

Woiewodztwá Sándomirskiego

Miásto Sándomirz.

MJeßczánie Sándomirſcy vkázáli Przywiley Kśiążęcia Leßká/ Roku Bożego 1236 ná ſkład w Sándomierzu.

Toż Miáſto

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

VKázało Liſt Krolá Kázimierzá de data 1366 ná ſkład Soli y Sledźi/ á drugi Liſt Krolá Władyſłáwá de data 1390: w ktorym dał im wolność woźenia Soli Wiſłą y Ziemią z Zup Bocheńſkich y Wieliczkich: á trzeci Liſt Krolá Kázimierzá de data 1459: gdźie im też około ſkładu opátrzenie czyni.

Toż Miáſto

Támże.

VKázało Liſt Krolá Kázimierzá de data 1459: w ktorym ſą Liſty inſerowáne / iáko Krolá Władyſłáwá de data 1390/y potomkow ich: ktorzy to Krolowie dali Miáſtu Sándomierſkiemu Przywileie ná ſkład Soli y Sledźi ná wieczność/ tákim ſpoſobem: Jż ktorzybykolwiek z Krákowá álbo z Toruniá iáchali przez Miáſto Sándomierz z Sledźiámi álbo z Solą/beda powinni według Przywileiow ſtárych trzy dni w Sándomierzu przedawáć ty kupie / á po trzech dniech beda moc wyiáchać: iáko ſie ßerzey w Przywileiech produkowánych opiſuie.

Miáſto Wiſlicá.

Támże.

OKázali Wiſliczánie Liſt Krolá Kázimierzá/Roku Páńſkiego 1463 dány/ ná ſkład Soli w Mieście ich. Vkázáli też drugi Liſt Krolá Kázimierzá de data 1450: iż Sol w bálwániech Bocheńſka máia wozic / á żeby Składu niedopußczáli.

Vkázali y nád to Liſt Kázimierzá Krolá de data 1490 ná ſkład Soli: y támże Liſt inſerowány Krola Kázimierzá 1450.

Miáſto Zadoń

Támże.

VKázało Liſt Krolá Kázimierzá Jágellowego ſyná pod toż data/ y w iednyż ſłowá ná drogi tákowęż/ iáko y Poznánczycy vkázali: tylko tym ſie mieni: iż date nápiſáno w Piotrkowie ná Seymie: á w Poznáńſkim ſproſtá w Piotrkowie: iáko niżey/ gdźie ſie ten Liſt Poznáński opiſuie/ vyzrzyß.

W Woiewodztwie Ruskim

Miásto Lwowskie

VKazało Liſt Krolá Władźiſłáwá de data 1424: w ktorym ieſt inſerowány Liſt Jádwigi Krolowey Polſkiey de data 1387: miedzy inemi wolnośćiámi daná im wolnośc ta klauzula: præterea volumus: vt omnia & ſingula Thelonea & tributa poſt mortem S. Principis Domini Kazimiri pię memorię olim Regis Poloniæ, Aui noſtri chariſsimi indebitè & iniuſte per quempiã ſtatuta, omnino & totaliter deponantur. Á w tymże Przywileiu táſz Krolowa dáłá wolnośc ná Skład Soli/ y wſzelákich kupi: iż kupcy z rozmáitemi kupiámi niegdźie indźie/iedno w Lámburku/ to ieſt we Lwowie ná cżáſy wieczne/ iáko y przed tym dźierżano było/ miec máią ſkład: áni też żaden Kupiec nie ma ſobie inych drog wynáydowáć/áni ſkładu cżynić/iedno we Lwowie. Sygmunt August w Piotrko. 1565.

Toſż Miásto

OKazało Liſt Krolá Kázimierzá de data 1460: ktorym otrzymali confirmácya ſkładu we Lwowie wyżſzey omienionego: iż Miáſtá/ ktore ſą zá Lwowem/ iáko Hálicz/ Kolomyia/Stryi/ y inſze Wśi nie máią dáley z kupiámi ieźdźic/iedno do Lwowá: áni máią indźie omijáć/áni przeieżdżáć/ albo obieżdżáć ad loca anteriora: iáko do Przemyſłá/Jároſłáwiá/ Rzeſzowá/Belzá/ y do inych ktorychkolwiek miesc. Tákże też y przeczżone anteriora loca Miaſt/Miáſteczek/Wśi/ y inych miesc Skład we Lwowie miec máią/ á dáley nie ieźdźic: iáko ſzerzey ich Przywiley obmawia. Támże.

Toſż Miásto

VKazało Przywiley Krolá Władźiſłáwá de data 1404: ktorym otrzymáło miedzy inſzemi nadáninami: iż Kupcy Wołoſcy/ Pogáńſcy álbo Krześcijáńſcy z Zamorſkich kráin przyieżdżáiący/ nie máią ſkładu miec áni ſwych kupi przedáwáć/ iedno we Lwowie: á przedawſzy we Lwowie kupie ſwe/ inſzych nákupiwſzy niemogą ich w Wołoſzech przedáwáć/ ále zá morze z niemi iáchác. Támże.

Miásto Kołomyia

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

OKazáło List Krolá Sygmuntá de data 1513: w ktorym iest List Krolá Kázimierzá inserowány/ de data 1456: ktorym Krol Kázimierz dał skład ná wiecznosć/ tákim obyczáiem: Aby ci/ktorzy wożą Sol in districtu Colomień. aby y Skłádu nie mieli áni przedawáli / iedno w Kołomyey : á ludźie záś ktorzy ná Targ przyieżdżáią/máią v Mieszczan kupowáć. Tákże y kupi rozmáitych nie ma być Targ/ iedno w Kołomyey/á nie we Wśiách. Z Wáłách tákże gośćiniec nie ma być/ iedno przez Kołomyią.

Miásto Krasnystaw.

Támże.

MIeszczánie Krasnegostáwu vkazáli List Krolá Sygmuntá de data 1525 ná skład Soli swemu Miástu: iedno że ad beneplacitum Magestatis Regię. &c.

Miásto Turobin

Támże.

VKazáło List nász : iżesmy dáli im skład ná Sol Drohobyczką / y wożić ią ná mieścá zwyczáyne bez szkody Zup Krákowskich: ále nie wieczny/ de data in Brześćie Lithuanico die vltima Aprilis 1554.

Woiewodztwá Lubelskiego

Miásto Lublin

Támże.

VKazáło List Krolá Władźisłáwá de data 1392: ktorym Przywileiem dáie skład temu to Miástu ná wiecznosć: Iż káżdy Kupiec iádąc ze wszelákiemi kupiámi przez to Miásto/ma ośm dni tám przyiáchawszy kupie swoie skłádáć : á potym choćby nie przedał/ będźie mu wolno po wszystkim Krolestwie nászym iácháć.

Miásto Parcow

Támże.

OKazáło List nász de data 1553: w ktorym dálismy im skład Soli Ruskiey / ktorą z Bełzá y z Krasnegostáwu przywożą/ sine præiudicio aliorum depositoriorum.

Woie-

Woiewodztwá Belskiego

Miásto Belz.

MJeszczánie Belzcy vkazali List nász de data 1563: w ktorym iest inserowany List Książęcia Ladźisławá de data 1377: ktorysmy List potwierdźili ná skład: iż Litwá nie ma daley po Sol ieźdźic/ iedno do Belzá: á Litwá támże w Belźie ma kupie składác/ kiedy po Sol przyiedźie. Sygmunt Augusł w Piotrko. 1565.

W Wielkiey Polszcze

Woiewodztwá Poznáńskiego

Miásto Poznań.

MJeszczánie Poznáńscy vkazali Przywiley Krolá Władźisławá/ Roku 1394 ná skład Poznáński/ wszelákich kupi y towárow Miástu ich nádany/ y przez nieboszczyká Krolá Sygmuntá Oycá nászeg̃/ Roku Bożego 1521 potwierdzony. Ktory to w sobie ma: Aby káżdy Kupiec/ Przekupień/ Furman/ ktorykolwiek iákimżekolwiek towárem kupczy/ ták z Ksiestwá Litewskiego/ Mázoweckiego/ Slaskiego/ z Páństwá Ruskiego/ generaliter yze wszystkiego Krolestwá winien był z towárem swym do Poznánia iáchác/ á tám trzy dni z towárem stác: á ieśliby go tám nieprzedał/ potym Cło zapłáciwszy wolnie z towárem gdźie chce iáchác/ sub pœna confiscationis omnium bonorum suorum in contrarium facien ædita. Támże.

Toż Miásto

WKazało List Krolá Kázimierzá Jágiellowego synd/ pod data Piotrkowska w Poniedźiałek infra octauas Ascensionis Domini 1455. Ná ktorym ták drogi opisano y postánowiono zá przysięgá tych Mieszczan: iż to drogi były stárádawne/ to iest Ziem Ruskich y Belskiey przez Rubieszow/ Krasnystaw/ Lublin/ Kázimierz/ Zwoleń/ áż do Rádomiá: á z Rádomiá ku Wrocławiowi Slaskiemu przez Skrzyn/ Opoczno/ Zárnow/ Przedborz/ Rádomskie/ Brzeźnice/ Wielun/ y przez Bolesławiec: á do Wielkiey Polski z Rádomiá przez Przytyk/ Inowłodz/ Támże.

łodz / Brzeźiny / Strikow / á potym przez Láńczyce: iáko ſie ßerzey w tym Liśćie opiſuie.

Miáſto Poniec

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

POkázało Liſt Krolá Alexándrá de data 1504: w ktorym inſerowáne dwá Liſty/ieden od Władźiſłáwá Krolá ſub data 1398/ ktory to w ſobie ma: áby wßyſcy y káżdy Kupiec/ Mießczánie á obywátele Miaſt y Miáſteczek Wielkopolſkich ze wßeláкimi rzeczámi álbo kupiámi chcąc iechác ku Wrocławiowi álbo Slaſku/ſtáremi drogámi iezdźili/ to ieſt przez Sremſ y Poniec: á támże máią clic. We Srzemie máią dáwác Clá po cżterzy pieniądze/ od káżdego koniá: á w Poniecu po pułgroßku. De alijs autem Prouincijs vel incolis tedy máią dáwác od kożdego koniá po pułgroßku / á od bydlecia po ßeſći pieniędzy. A drugi Liſt támże inſerowány drugiego Władźiſłáwá de data 1441/ gdźie vſtáwił w Poniecu Cło: áby káżdy z wielkiey Polſki płácił per medium groſſum: extranei vero vel ductores per groſſum venum. A nie máią też Kupcy inędy iezdźic iedno przez Poniec ku Slaſku/ ſub amiſsione omnium mercium.

W Woiewodztwie Káliſkiem

Miáſto Káliß.

Támże.

MIeßczánie Káliſcy vkázali Przywileie dwá Krolá Sygmuntá: ieden de data 1540. ktory pierwßy Liſt ma to w ſobie: iż Krol Sygmunt vſtáwił Mießczánom Káliſkim ſkład w Kálißu zá proſba y zá ſłußnemi przyczynámi / ták dla popráwy Miaſtá iáko ku Zamku: ktory ſkład gdyby przeiechali/ Kupie wiozące trácą. A drugi Liſt náß de data 1552: ktory to ma w ſobie: Iż Krol Olbrácht dał był ſkład: iż káżdy Kupiec przez ſiedm dni z wykładániem kupi ma ſtác: tym to Mießczánom Káliſkim od Janá Oſtroroga wywołánym: ktoryſmy my potwierdźili / także y Krol Olbrácht: & loco beneplaciti perpetuò vſtáwiliſmy.

¶ W tymże Liśćie też opiſano drogi przez Janá Oſtroroga Stároſte Wielkopolſkiego z roſkazánia Krolá Olbráchtá poſtánowione: y Liſt przez tego Oſtroroga ná to dány de data in Kozmi-

nek,

nek feria secunda postridie Sanctę Trinitatis, Anno 1496. Ktory List Ostrorogow Krol Olbrácht potwierdźił de data in Conuentione Sandomirień, feria secunda post Domiuicā Oculi proximè præteritam, Anno Domini 1497: ktore drogi ták opisano.

¶ Naprzod Mieszczánie Ziemi Pruskich do Wrocławiá Slaskiego/ Brzegu/ Nysy/ Swidnice/ Opolá/ Opáwy/ & eis finitima przez Bydgoszcz/ Gniezno/ Września/ Pyzdry.

¶ Także też y z tychże Ziemi Pruskich do Miást wyższey pisánych Slaskich/ mogą też iść przez Radźieiow/ Włocław/ y Konin.

¶ Trzecia drogá tymże Ziemiam Pruskim do tychże Miást Slaskich wyższey pisánych wolna bỳc ma przez Torun / Kolo/ Turek/ y z Miást Polskich przerzeczonych/ y im przyleglych. Ci wszyscy máią iść przez Kaliss: á z Kalissá do Ostrzeszowá: á potym do Slaská.

¶ A ktoby z tychże Ziemi Pruskich chciał iáchać do Głogowá/ Legnice/ Gierlice/ Bructu/ Zytáwy/ y do inych przyleglych: ci máią iść ieśli sie im będźie podobało nie przez Kaliss / ale przez Poznań/ Kościan/ Schowe.

¶ A Ziemie Mázoweckie / iáko to Rawá/ Sochaczow/ Płocko/ Gostynin/ y insze wszystkie Miástá Mázoweckie idąc do Slaská/ máią iść przez Kolo y Wárte/ Kozminek/ Kaliss: á z Kalissá do Ostrzeszowá/ á z tąd do Slaská.

¶ A Wárszawá y insze Miástá Mázoweckie nie ná Kaliss/ ale ná Bolesławiec áż do Slaská przez Wárte y Kozminek/ powinni iść ná Kaliss y Ostrzeszow/ y daley.

¶ A Prágá y Czeská Ziemiá ku Myssnu / Lusácyey / y część Slaská wieżdżáiąc do Korony przez Poznań / nie powinni iść przez Kaliss: ale część Morawy/ y Czechow/ y Prágá ku Morawie wieżdżáiąc do Korony przez Włocław/ Ryge/ y Myssne. Ci z Ostrzeszowá przez Kaliss powinni chodźić: á potym Woły/ ktore pędzą z Mázowss y Ziemi Polskich Mázowszu granicznych przez Wárte y Kozminek/ máią bỳc pędzone przez Kaliss y Ostrzeszow: albo gdźieby sie podobało tym/ co pędzą.

Wieluńska Ziemiá.

Miásto Wieluń.

ACż w Mieście Wieluńskim przedtym Skład nie był: á wssákże iż iest bliskie Miásto granicam Slaskim/ y pilnie nas zá to prosiło wiele Pánow Rad nassych tedy im skład kupi wsze- Sygmunt August w Piotrko. 1565.

iakich dáć Listem osobnym roskażemy/iáko o tym szerzey List ten nasz świadczyć będzie.

A ták opisawszy ty wszystki Składy y Drogi/ nic nie deroguiąc/iáko sie wyższey opisáło/Práwam y postępkom prawnym: ktore miedzy sobą niektore Miástá y Miásteczká około tych Składow y Drog máią/álboby ieszcze potym słuszniey mieć mogli/roskázuiemy: aby sie każdy wedle nich/ iáko są opisáne/y iáko każde Miásto y Miásteczko szerzey około wszego Listy á Przywileie swe pokaże/y iáko Constitucye Seymu teraźnieyszego szerzey o tym opisuią/záchowywáli/y záchowáć roskazáli: ták iżby sie we wszem tym to Przywileiom mieszkim y Constitucyam Seymu teraźnieyszego Piotrkowskiego dosyć stáło. Pod łáská nászą abyście máczey nie czynili. Á dla lepszey pewności Pieczęć nászę ku temu przyćisnácieśmy roskázáli. Dan z Piotrkowá w Sobotę przed Kwietną Niedźielą: Roku Páńskiego/Tysiącnego/pięćsętnego/sześćdźieśiątego piątego: Krolowánia nászego Trzydźiestego szostego.

Ná własne Krolá iego M. roskazánie.

O Drogach y Gościńcách Kupieckich.

Drog szerokość iáko ma być postánowioná.

Sygmunt w Kráko. 1539.

O Koło drogi częstokroć był spor: iż iedni sianiem/ drudzy budowániem część drogi zástępowáli z wielką krzywdą tych: ktorzy ieżdżą/álbo co pędzą. Aby tedy y tákowa przyczyná sporu około drogi vstáłá: My obiecuiemy dáć Listy do Przełożonych Gránic/Zamkow/y Miást/ roskázuiąc iem: aby kożdy z nich przyłączywszy k sobie dwu Slácheckiego stanu mężow cwiczonych y dowcipnych/ szerokość drogi wszędy postánowili y náznáczyli/ wedle vstáwy Státutu o tym wydánego.

Kupcy stárymi gościńcmi máią ieżdźić.

Kázimierz w Piotrko. 1442. List 91.

Z Ákázuiemy wszystkim Kupcom: aby z rzeczámi y z kupiámi swemi nie śmieli przez nowe drogi y mieścá przechodźić: ale wedle vstáwy świętey pámięci Páná Kázimierzá Wtorego nászego Przodká stárymi drogámi niechay ieżdżą: á ieśliby máczey

czyni

czynili / wszystki Dekretowi temu przeciwiace sie dozwalamy y ſkazuiemy/aby od Starosty naszego byli imani: a dobra ich wszystkie y kożde z osobna niech beda do Skarbu naszego obrocone.

Drogi pospolite y Cła aby niebyły mýtne.

STarostowie sami maia bronic Kupcom: aby iedno drogami zwyczaynemi y gościncmi/ nie chroniac sie Cel y Drog pospolitych/ iezdzili pod straceniem rzeczy: ktoreby przez drogi niezwyczayne wiesc byli doznani. Sygmunt w Bydgoszczy 1507. List 7.

Na Gościncach nie ma być nic gwałtem bráno.

BYż wszelki gwalt nie przez przyczyny rozmaitemi vstawami prawnemi bywa zakazowan/ y hamowan: dla tego Krol Jego M. za słuszna rzecz to byc rozumiał: aby w takowych rzeczach pożytki poddanych swych opatrzył. A tak vstawiamy: aby ci/ ktorzy przez goścince iezdza do Panow swych/ albo też w sprawach swych własnych/ bądź Panowie/bądź Slachta/bądź ktoregokolwiek ineg̃ stanu y zawołania ludzie/nie brali potrzeb dla siebie albo dla koni we Wsiach / w Karczmiech/ albo też na mieścach inych osobnych: y aby żadnego gwałtu nie czynili tym / ktorzy przedać niechca / albo przedać zbraniaia sie: ale aby kożdy swych rzeczy vżywał wedle woley swey. Kázimierz w Wislicy 1368. List 39.

Droga nie przez Márgrábską Ziemie/ ále przez Głogow z kupiámi niech będzie: wyiąwszy od tego Sol Kśiążęcia Stolpskiego.

NStawiamy na tym Seymie: aby było zamknione przeszście tak wszystkim Krolestwa naszego poddanym/iako też postronnym Kupcom przez Margrabską Ziemie pod wszystkich ich dobr straceniem: y tak do Niemieckiey iako też w strone Niemieckiey Ziemie z iakiemikolwiek kupiami/y woly przerzeczonym gościncem nie maia chodzic: tylko ta droga przez Głogow y przez ine mieśca/ktoredy z starádawna iest zwyczay/ iezdzic maia. Ale iż w Ziemie Pana Ksiażecia Stolpskiego przez nowe Margrabstwo y tam y sam iezdzic zwyczay był: My niechcąc ani naszym/ani Pana Ksiażecia Stolpskiego poddanym y inym kupcom kupiectwá y przeszcia y tam y sam zabraniac/ ale chcąc wedle możności tego zabronic: aby sie żaden tak do Krolestwa naszego iadąc/ iako też z niego wyiezdzaiąc ktorych mieśc Pana Ksiażecia Margrabskieg̃ nie dotykał: a iż tu na ten czas nie możemy Sygmunt w Bydgoszczy 1520. List 27.

żemy wiedźiec położenia mieść słuſznych/przez ktore przeiazd y ztąd y z owąd mogłby ſie pożytecznie y ſłuſznie poſtanowić: poruczamy te rzecz Wielmożnemu y Sławetnym Łukaſzowi z Gorki Kaſtellanowi Poznańſkiemu/ y Wielkiey Polſki Generałowi z Rayczami Poznańſkiemi: aby poſtanowił y obwołać kazał przeiazd y miesca: przez ktore tak z Kroleſtwa naſzego przez Ziemie y Państwa Pana Kśiążecia Stolpſkiego/iako też z iego Ziem y Państw z kupiami (Sol tylko wyiawſzy) y inemi rzeczami/ktore z zwyczaiu y z potrzeby do Kroleſtwa naſzego przydałoby ſie wieść/taż droga a nie inemi zdroznemi przeſzcie niech bedźie wolne: pod ſtraceniem koni y kupi od tych/ktorzy beda przeciwnie tey vſtawie czynic. A takowi/ktorzy beda zieżdźic z tey drogi/ beda mogli być na kożdym miescu hamowani y zapowiedźiemi. Ktora takowa vſtawe przerzeczonemu Panu Kśiążeciu Stolpſkiemu ſam Wielmożny Łukaſz z Gorki Liſty ſwemi bedźie powinien oznaymic: aby to poddanym ſwym kazał opowiedźiec: y roſkazał dla dobrego ſąſiedztwa/aby ſie tym ſpoſobem zachowali. A gdyby Państwa iego kupcy dotkneli/aby także iem przez one droge poſtanowił y naznaczył: ktoredyby mogli przeieżdżic.

Do Slaſka ieżdźić z kupiami/ albo przeſzćia dozwalać pod gardłem zakazano ieſt.

Sygmunt w Krako. 1527.

Iż nie boia ſie wiele ich zakazania drogi do Slaſka rozmaitemi obyczaymi przeieżdżić/na wzgarde zakazania y Mandatow naſzych/ zły przyklad niepoſłuſzeńſtwa pokazuiac: przeto chcąc tak ſtroże/ iako też Kupce to zakazanie naſze przeſtępuiące powciągnąc/ vſtawiamy ze wſzyſtkimi Radami y Poſły Ziemſkiemi: Iż ktorybykolwiek na potym był doświadczon nad to zakazanie naſze przeieżdżać z kupiami y z Zbożem ktorymkolwiek do Slaſka/za granice Kroleſtwa naſzego: y na gardle/y na dobrach wſzyſtkich ma być karan. A ktoryby w przeieżdżaniu nie był poiman/ ale kradomie albo za folga Staroſtow przeiechał/a potymby ſie do domu wrocił: takowy świadkami ſłuſznemi pokonany iż to przeiechanie vczynił/ na gardle ma być karan. A ieſliby ktory z Staroſtow dopuścił ktoremu nad zakazanie naſze do Slaſka przeieżdżać: temu y Staroſtwo ma być wźięte: y inem karaniem/ ktore nam godne bedźie ſie zdało/ma być karan. A ieſliby Staroſta był maiący dobra naſze w zaſtawie: ma ie ſtracić przez wſzelkiey nadźieie odpuſzczenia ſum pieniężnych: ktoreby miał na naſzych dobrach zapiſane: y takowe dobra zarazem na Nas maią przypaść: ieſliby też Burgrabia/ Podſtaroſci/

ści / albo Pisarz Podstarościego obyczáiem przerzeczonym wykroczył/ á słuszným świadectwem był pokonan: iż komu nád zákazánie nasze przeiechác do Slaská ktorakolwiek bárwa y zástona dopuścił: tákowego Pan álbo zástepić/ábo ná gárdło y dobr iego wźiecie nam wydác bedźie powinien. Krorey to vstáwie y skazániu nászemu wszyscy ludźie ták nászy / iáko poddánych nászych Duchownych y Swieckich podlec máią: áni żaden z tey vstáwy wyiet byc nie ma.

Drogá do Węgier y do Slaská tylko tutecznym ludźiom/ nie postronnym iest zákazaná.

KV przestrodze wielkich nieprzespieczeństw / krzywd/ y łupiestwá/ktore poddáni nászy od obywátelow Krolestwá Węgierskiego y Ksiestwá Slaskiego przeszłych lat podieli/ y ieszcze podeymowác musza: zá zwoleniem wszytkich stanow ná tym Seymie zebránych zákázuiemy/y srodze zábraniamy: áby żaden z poddánych nászych do Węgier y do Slaská z kupiámi / álbo po kupie y po ktorekolwiek rzeczy tám iezdźić/álbo ztámtąd do Krolestwá nászego kupi ktorychkolwiek wozić nie śmiał/ pod stráceniem rzeczy y kupi tychże. A folgowánie tákowego zámknienia przez Nas vczynionego byc niemoże/ áż ná Seymie walnym. Wszákże dozwalamy: áby Slachtá y Kupcy Woły/ktore tey zimy chowáli/ precz z Krolestwá ták iáko pierwey/ áż do Swietá świetey Troyce bliskiego wygnác mogli/ y moga. Ale Węgierskim y Slaskim obywátelom bedźie wolno z rzeczámi y z kupiámi ktoremikolwiek w tym czásie do Krolestwá nászego przyieżdżác/ y z Krolestwá z inemi ktoremikolwiek rzeczámi przez wszelkiey trudności do domow swych sie wrácác: czemu nie ma zawadzác tákie zámknienie: ktore tylko ná poddáne nasze przynalezec ma. A tákowe podniesienie nie ma byc vczyniono przez Nas/iákosmy wyższey rzekli / iedno ná walnym Seymie Koronnym zá rádą wszystkich Stanow ná ten czás ná Seymie bedących: áni żadnemu poddánemu nászemu Listow wolności przeciwko zákázániu tákowemu/ do Węgier y do Slaská/ álbo z támtąd z rzeczámi y z kupiámi przeieżdżác dozwolimy: ktore chocby były dozwolone/ chcemy áby skutku swego nie wźiely: y wszystkie rzeczy tu przywiezione od tych ktorzy tákowe Listy wolności od Nas vprosili/ do Skárbu nászego chcemy y skázuiemy/áby były obrocone.

Sygmunt w Piotrká. 1538.

Białoskornicy álbo Gárbárze niech skor nie przedáią postronnym ludźiom.

Zaká-

Sygmunt w Piotrko. 1538.

ZAkázuiemy/ aby Garbárze ile ich w Krolestwie iest / Skor wypráwionych/ to iest Rzemieniá gotowego precz z Krolestwá nászego do postronnych Ziem nie wysyłali: y postronnym ludziom ku wywożeniu áby nieśmieli przedáwáć/ pod stráceniem tego rzemieniá y winą nászą Krolewską.

Stádá áby z Krolestwá nie były pędzone.

Támże.

CHcemy/ áby było zakazano wszystkim y kożdemu z osobná: áby żaden nieśmiał Stad końskich álbo Klácz z Krolestwá nászego do postronnych Páństw wygániáć/ pod stráceniem tych koni y pod winą nászą Krolewską.

Konie áby nie były wywodzone/ áni Skory z Korony wywożone.

Sygmunt August 1550.

KOnie przez Kupce álbo przez Zydy wywodzone/ áni skory przez Gárbárze y Furmány wywożone z Korony być nie máią: á ty/ ktorzyby ie chćieli wywożić / hámowáni przez Stárosty być máią: ktorzy tego pilnie przestrzegáć będą/ wedle vchwały Státutow dawnych.

Do Sląská álbo do Węgier áby Kupie nie były wywożone przez zápłácenia Cłá: á naprzod winá o karániu ná gárdle vstáwioná znieśioná iest/ á to záśię o nie przeieżdżániu Cłá ná ieden rok z winą iest vstáwiono.

Sygmunt w Piotrko. 1539.

CIeszkimi ludźi nászych krzywdámi y wielkiemi przyczynámi przywiedźieni/ zá prośbą wszystkich stanow one vstáwę/ zá ktorą winá z krádźienia Rzeczypospolitey bywáłá skázowána ná te/ ktorzyby Mytá w Krolestwie/ ktore z Wołow ma być powinnie płácono/ przez zdrádę vchraniáli śie/ y swowolnie przez zápłácenia Mytá Woły zá gránice przeganiáli: te tedy vstáwę znośimy y każimy: á zapowiedź w tey rzeczy / ktora do Seymu blisko przyszłego trwáć będźie/ tákąśmy vczynili: Aby żaden do Węgier álbo do Sląská kupi wożić / álbo wołow álbo bydłá gnáć nie zápłaciwszy Cłá przez kaźni niemogł: á ieśliby kto ináczey czynił / wszystko coby wywiosł álbo wygnał z poruczenia nászego kazáliśmy wziąć: y nam to ma być zá winę dano. Ieśliby też Celnicy nászy tákowych kupi álbo wołow nie mogli pogonić: tedy skázuiemy vczynić szácunk: á zá co one woły álbo rzeczy/ ktore nád

záka-

zákazánie náſze wywieść álbo wynieść y wygnáć kto śmiał/ będą ſtały: ták wiele zá winę Nam álbo Celnikowi náſzemu będźie powinien odliczyć y zápłáćić. A ieſliby ſie on obwiniony przał/ iż nie wywiozł áni wygnał/ á niebyłoby świeżo dowiedźiono nań/ iż to vczynił/ áni był w tym zádźierżan: ieſli ieſt Sláchćic/ będźie powinien przyśięgą ſie oczyśćić weſpołek z inemi tákże Sláchćicy: á ieſli proſtego ſtanu człowiek/ tedy dowod Mytnikowi przećiwko niemu ma być ſkazan. A tá vſtáwá ma być chowaná do Seymu bliſko przyſzłego.

Zápowiedzenie ieżdżenia do Węgier álbo do Sląská/ y o niewnoſzeniu kupi do Polski ieſt to zakazánie ponowione: wſzákże winá/ ktora ma być z niedbáłego Stároſty w tey mierze brána/ ieſt vmnieyſzoná.

ZA prośbą Poſłow Ziemſkich zápowiedzenie/ ktore było vczyniono o niewożeniu álbo przywożeniu kupi do Węgier/ y do Sląſká/ y do Polſki/ ſkazáliſmy ze wſzyſtką Rádą Kroleſtwá náſzego: áby tym mocniey było ſtrzeżono od wſzytkich poddánych náſzych/ poki iedno trwáć będźie: y áby Stároſtowie y Mytnicy/ ktorzy ſtrożey ſłuſzney zániedbawáią/ y zá ktorych przeźierániem ktoby przeieżdżał przećiwko tey vſtáwie/ byli káráni winą ſtá grzywien/ wedle Státutow o niedbáłych Stároſtach vczynionych: ktorey winy połowicá do Skárbu náſzego ma być obroconá/ á drugá połowicá temu/ ktory Stároſtę álbo Mytniká tego dopuſzczáiącego nam oſkárży/ y tego doſtátecznie dowiedźie/ ma być dáná. Sygmunt w Kráko. 1540.

Kupcy ieſli z kupiámi z Kroleſtwá poydą/ przyśięgę vczynią: iż nie ich ſą kupie/ ktore powiozą.

AIż wiele Kupcow poddánych náſzych ku ſkáżeniu vſtáwy álbo zápowiedzenia náſzego o niewywożenie precz z Kroleſtwá y o niewożeniu kupi wydánego rozmáitych wymyſłow zwykli vżywáć/ pokázuiąc to: iż rzeczy y kupie tákie ich ſą właſne kupieckie: á zwłaſzczá tych Kupcow/ ktorzy ná pogránicżu Węgierſkiey y Sląſkiey Ziemie y inych Ziem̃ żywią powiádáiąc/ że przez nie álbo Piſárze ich w Kroleſtwie ſą kupione: ále częſtokroć ſie náyduią być właſne poddánych náſzych: zá ktorych płacą y nakłádem z Kroleſtwá bywáią wywożone. Dla ſkáżenia tedy oby- Támże.

czáiu takowego oßukánia ták ſkázuiemy zá rádá Rad y Poſłow Ziemſkich: áby tákowi Kupcy poddáni náßy / ktorzy ſtáráią ſie o wywieźienie kupi z Kroleſtwá/vczynili cieleſna przyſiege przed Celniki náßemi: iż tákowe kupie nie ſa ich właſne / áni máią żadnego w nich handlu álbo cześci iákiey: ále iż ſa właſne onych / ktorych twierdzą być / to ieſt Kupcow poſtronnych w Ziemiách poſtronnych mießkáiacych. A inaczey tákowe kupie żadnym obyczáiem nie máią być wypußczone/ pod ſtráceniem ich.

O tych/ktorzy w Gránicach y miedzy Mytnemi Komorámi mieszkáią: á cokolwiek w Miáſteczkoch/ktore zá Komorámi y Gránicámi ſą/ kupuią.

Sygmunt w Krákow. 1540.

O Tych obywáteloch/ktorzy w Gránicách y miedzy Komorámi Slaſkiemi/y Wegierſkiemi/y inymi pogranicznymi z Korony mießkáią/á w miáſteczkoch/ktore ſa zá Komorámi co kupuią: tedy z temi kupnemi rzeczámi nie ſa powinni do Komor zſtepowáć: ále Celnicy pilnie niech ſtrzegą ná gránicách Koronnych: áby do Wegier / álbo do Slaſká / y do inych ſąſiednych Ziemi niebyły rzeczy wywożone/áni Woły wyganiáne. A ktorzyby przeciwko temu czynili / á w tym vznáni y poimáni byli: woły/Bydłá/Stádá/y ine rzeczy máią trácić. A ieſliby kto z Celnikow ktoremukolwiek z ludzi co wźiął pierwey / niżliby Komore minął: rzeczy ták pobráne wrocić/á winy wedle vſtáwy Piotrko wſkiey wydáne ten Mytnik ma záplácić. Ktora to vſtáwá o kupcách tych/ktorzy ná przekup kupuią/ ma być rozumianá: á nie o tych obywateloch/ktorzy ná potrzebe właſna ſkupuią. A przez te vſtáwe náßę niechcemy áby było co vbliżono zápowiedzeniu: ktore ſie ſtáło o nie przechodzeniu do Wegier álbo Slaſká: ktore ino Vſtáwa náßa roſkázaliſmy / áby mocno było chowano.

O Aptekách w Mieście/ y o przedawániu Korzenia.

Apteki Doktorowie Lekárſcy kożdego Roku oglądowáć máią.

Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 31.

I Z wiele z Aptekárzow niemáiąc rzeczy potrzebnych ku lekárſtwam iedne rzecz zá drugą zwykli kłáść/álbo z ſtárych y zwie-

y zwieſtrzáłych rzeczy lekárſtwá czynić: ſkąd wiele ludźi w niebeſpieczność żywotá ſwego przychodźi. Dla tego vſtáwiamy/ y ſkázuiemy: áby ná potym Doktorowie Lekárſcy w Mieściech/ w ktorych mieſzkáią/ Apteki kożdego roku z pilnośćią przeglądáli: á Aptekárze będą iem powinni/ wſzyſtko pokázáć pod ſtráceniem Apteki. Ktorzy Doktorowie tákowe Aptekárze nieposłuſzne y niemáiące rzeczy potrzebnych y tákże świeżych/ będą powinni Nam y Rádźie Mieſckiey oſkárżyć y opowiedźieć pod łáſką naſzą.

Korzenie poczemu płácone być ma/ y iáko droga kwartá Winá/ Málmázyey/ Muſzkátelle ma być.

OBaczáiąc my wiele Kupcow tutecznych y poſtronnych/ ktorzy w ſwych kramiech vſtáwy ſwoie około płácenia korzenia y rzeczy wſzyſtkich z inąd przywiezionych ná kożdy czas podnoſzą/ ku wielkiey wſzyſtkich poddánych náſzych obcieżliwośći: á Kroleſtwo náſze wedle woley ſwey wyciągáią/ w ktorym vżywánie korzenia y rzeczy przerzeczonych poſpolitſze niż gdźie indźie zwykło być: chcąc tedy płácenia tych rzeczy ku pewnemu pomiárkowániu przywieść/ y ku poſpolitemu Rzeczypoſpolitey pożytku pomierzyć/ y więtſzey częśći niż mnieyſzey chcąc rádźić/ vſtáwiliſmy y ſkazáli ná Seymie wálnym Piotrkowſkim bliſko przeſzłym zá rádą náſzych Rad tám z námi będących: áby iáko Korzenie/ ták też Winá ſzynkowne od Wielkieynocy bliſko przyſzłey tym ſpoſobem nadrożey były przedawáne y kupowáne. Sygmunt w Kráko. 1524.

¶ Funt Pieprzu/ zá ośm groſzy: Funt Száfránu/ zá kopę: Funt Imbieru/ zá ośm groſzy: Funt Gwoźdźikow/ zá pułkopy: Funt Cynámonu/ zá pułkopy: Funt kwiátu Muſzkatowego/ zá pułkopy: kámień Cukru/ zá pułtrzećiá Złotego: kámień Oliwy/ zá czterdźieśći groſzy: kámień Migdałow Weneckich/ zá trzy wierdunki: kámień Migdałow ktore z Gdáńſká przychodzą/ zá pułkopy: kámień wielkich Rozynkow/ zá piętnaśćie groſzy: kámień máłych Rozyńkow/ zá pułkopy: kámień Ryżu/ zá ośmnaśćie groſzy: funt Kminu/ zá groſz.

¶ Winá Seremſkiego kwartá/ zá pułtorá groſzá: Winá Ziemſkiego Węgierſkiego iedná kwartá/ nadrożey zá groſz niech będźie płácona. ¶ Málmázyey Greckiey kwartá/ zá dwá groſzá: Málmázyey Włoſkiey y Muſzkátelle kwartá niema być płácona drożey trzech groſzy. A ktory Korzenia y rzeczy przerzeczonych zá táką cenę vſtáwioną niemogłby przedáć/ niechay do Krole-

ſtwá wożić ich żadnym obyczáiem nie śmie/áni ich wywożić pod ſtráceniem tychże rzeczy: ktore nád zákazánie náſze przywieźie/ álbo przedáwáć będźie. Vſtáwiamy też y ſkázuiemy: áby Złoto y Srebro w niciach pod ſtráceniem y do ſkárbu náſzego rzeczy obroceniem ná potym do Kroleſtwá náſzego nie było wożono y przedawano. A iżby takowa vſtáwá náſzá wźięłá ſwoy ſkutek: wam wſzyſtkim y kożdemu z oſobná przerzeczony ktoregokolwiek ſtanu y obeſzćia będącym ſrodze roſkázuiemy: áby od Wielkiey Nocy przyſzłey żaden nie śmiał drożey nád to/ iáko ieſt opiſano/ Winá Seremſkiego/y Ziemſkiego Węgierſkiego/y Málmázyey y Korzeniá/ y inych rzeczy przerzeczonych gdźiekolwiek w Kroleſtwie náſzym przedáwáć/ y przerzeczonego Srebrá y Złotá w nićioch więcey do Kroleſtwá náſzego wożić/ pod ſtráceniem tychże rzeczy. Dla tego wam/á zwłaſzczá Stároſtom mieyſc/ y ich Podſtárośćiom/ y Miaſt y Miáſteczek Burmiſtrzom y Ráycom roſkázuiemy: ábyśćie te vſtáwe náſze w Mieśćiech y w Miáſteczkách v Kośćiołow Fárſkich w Swiete dni przez iáwne obwołánie dla wſzyſtkich/ ktorym przynależy wiádomość/ kazáli opowiedźieć. A wy Woiewodowie y Káſztellani w ſtrzeżeniu y w dowiádowániu ſie/áby żaden tey vſtáwy náſzey nieprzeſtępował/ prácą y pilność wſzyſtkę weſpołek z Celniki/ ktore wam ku tey pracey ſtrzeżeniu przydáiemy/ czyńćie: y ktorychkolwiek znaydźiecie y doydźiecie w naſzániu y w przedawániu tych rzeczy przerzeczonych, być wyſtępne przećiw temu zábronieniu náſzemu: tedy ich te kupie do ſkárbu náſzego bierzcie/ y Nam wiernie y cále záchowaycie/ pod winámi ná Stároſty y Vrzędniki niedbále vſtáwionemi: y pod łáſką náſzą ináczey nie czyńćie.

Szácunk Złotego Czerwonego

Złoty Czerwony zá trzydźieśći groſzy ſzácowan być ma.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. Liſt 103.

GDyżmy baczyli wiele rozności około płacey álbo ceny Złotego Czerwonego: iż kożdy iáko ſie komu podobáło on wedle zdánia ſwego ſzácował niekiedy drożey niekiedy tániey go ſzácuiąc: co bywa z ſzkodą rzeczy poſpolitey. Dla tego chcąc poſtánowić/áby ná przyſzłe czáſy o płacey Złotego Czerwonego błędy niebyły/ vſtáwiamy y ſkázuiemy: áby w Kroleſtwie náſzym płáca Złotego Czerwonego byłá pewna/ to ieſt/ áby zań dawano po pułkopiu: á to niechay ná wieki będźie chowano. A vſtáwiamy

my winę trzydźieści Czerwonych Złotych ná te: ktorzyby ináczey álbo przedáwáć álbo kupowáć Złote Czerwone chcieli: ktora winá ma być nieodpuszczenie wyciągána przez Stárosty onych mieśc/pod wźięćim Stárostwá. Ktora to winá ma być wniesiona do skárbu nászego: aby zá nie kupowano Złoto y śrebro ná bicie Mínice nászey.

Potym zá trzydźieści y zá dwá groszá test oszácowan.

BYdź z gromádzenia złotá bywa rozmnożenie robot: ktoreg tym mniey zwykło bywáć im drożey bywa przedawáne. Abysmy tedy poddanym nászym iákokolwiek pomoc vczynili: áby tym bogátszy byli / co bywa z dostátku złotá / skázuiemy y vstáwiámy: aby cená Złotego Czerwonego y płáca niewyciągáłá sie nad trzydźieści y dwá groszá. Jnáczey iesliby kto kupił álbo przedał/niech będźie karan wedle vstáwy Piotrkowskiey Roku przeszłego: álbo ináczey wedle vchwały Olbrachtá Krolá Brátá nászego. Alexander w Rádomiu 1505. List 118.

Ksiąg Pierwszych Rozdźiału Szostego Część Wtora/

O Sołtysiech / Młynárzách/

Kmieciach/Sługach/Hultáiach/y Zydźiech.

O Sołtysiech álbo Woytách.

Sołtystwá Pánowie nie máią kupowáć.

BYdź Vrzad Sołtysow iest záwżdy ná służbie/y ná roskázánie Pánow swych gotowi być/ y co każą czynić zá práwem są powinni: tedy nie iest rzecz słuszna/ aby wźięte álbo możne osoby ná Sołtystwá nád wolą Pánow były brane. Dla tego to sie zdáło nászym Rádam: aby żaden Rycerski człowiek / álbo ktorykolwiek iny zacny nie kupował áni dostáwał w ktorey wśi Sołtystwá nád wolą Dźierżáwce/ álbo Páná/ álbo pátroná oney wśi: á ktoby kupił ná ten Státut nic niedbáiąc: skázuiemy/ áby to kupno nic nieważyło y nikczemne było. Kázimierz w Wiślicy 1368. List 30.

O Soltysie niepożytecznym y nieposłusznym.

Władysław Jágello w Kráko. y w Wárcie. 1423. List 46.

BY kto ma ná dźiedźinie Soltysá niepożytecznego albo niepostußnego/Pan może wźiać Soltystwo swe y przedáć: ktory ieśli kupcá nie bedźie miał/áni bedźie mogł mieć: tedy on dźiedźic nie Pan z przerzeczonym Soltysem maią y beda powinni przyść do Sądu Ziemskiego/wźiawßy z sobą dwie osobie dobrze rozumne żadney stronie niepodeźrzane: ktorzy oßácowawßy Woytostwo zá co stoi/o oney iedney Summie obwießczą páná albo dźiedźica/ aby ią záplácił: á ták Pan záplácißy one Taxe pieniężna/otrzyma ná sie ono Woytostwo.

To práwo wyżße iest poprawiono w tym słowie/ Wźiáć Soltystwo.

Sygmunt w Krákow. 1511. List 18.

OBledliwośc w Státucie o niepożytecznym Soltysie chcąc sprawiedliwym wykładem poprawić/ vstáwiamy: aby zá słowo/ Wźiáć/ było włożono słowo/ Roskázáć.

Ani Soltysi/ áni Woytowie/ áni Młynárze nie mogą swych Soltystw/ Woytostw/ Młynow/ przez dozwolenia Pánow swych oddáláć/ zástáwiáć/ pod strácením swey Summy.

Sygmunt w Krakow. 1507. List 15.

CZestokroć Woytowie/ Soltysi/ y Młynárze Práwu Pánow swych przez niewiádomośc zwykli vwláczáć: ábowiem przedawali y zástáwiali Woytostwá/Soltystwá/y Młyny wßystkie álbo w cześci/ przez dozwolenia Pánow swych. Dla tego vstáwiamy: aby tego wiecey nieśmieli czynić/pod strácením Summy/ zá ktorą przedadzą y zástáwią/ do skárbu Páná swego/ á w imieniu nászym do skárbu nászego. A gdy beda prosić consensu ku zastáwie/ nie bedźiemy iem zabraniáć: tylko żeby był przez szkody nászey. A Kancellárya nie wiecey ma brać od consensu/ iedno od stá Złotych pietnaśćie großy.

Z Soltysem álbo Kmieciem od Páná zbieglym/ y czterzy kroć do Sądu wołánym/ á nie wrácáiącym sie do swego co czynić.

Jágello w Kráko. 1423. List 46.

BY Soltys álbo Kmieć z roley álbo z dźiedźiny swey przez winy Páná swego vciecze: tákowy zbiegły ma być w Sądźie wietßym y zágáionym trzy kroć á nád potrzebe cztery kroć

kroć przez Pana wezwan: aby do swey dziedziny sie wrocił. Ktory iesli sie nie wroci tak wolany: tedy Pan oney Wsi będzie mogł z oświadczeniem swoie dziedzine inym osadzic: a niepostuszeństwo onego zbieglca nic do tego nie ma przekazać. A ieśliby on zbiegły przegrożki iakiekolwiek czynił onym / ktorzy na oney roley mieszkaią: będzie powinien Pan / pod ktotym będzie mieszkał/gdy o to będzie szukan Prawo Polskie tym/ktorzy sprawiedliwości z nim żądaią/ posadzic: a ieśliby nie chciał/ ma być wina pietnadzieśta karan tylekroc / ileby przeciwko tey vstawie iakokolwiek vczynił.

Woytostwá Sołtystwá.

WOytostwá/Sołtystwá/Rudy/Huty/Kuźnice/y Młyny wszelakie zostawniemy in suo robore: gdyż takowe wszystki sa na skupie / gdzieby dożywocie niezakroczyło wedle ich dawnych Przywileiow originalow. Sygmunt August w Warszá. 1563.

Sołtysi wszyscy Duchownych y Swieckich Woyne maią służyć.

IZ brzemie zwłaszcza to/ ktore sie wszystkich dotyka / ym miedzy wiecey bywa rozdzielone / tym łacwiey bywa znoszone: dla tego vstawiamy: aby nierozdzielnie Woytowie tak Duchownych iako Swieckich osob wedle ich możności na kożdą wyprawe Woienną z nami iachać byli powinni. Kázimierz Wielki 1368. List 10.

Podobna temuż Vstáwá.

IZ gdzie ludzi wiecey/tám moc silnieyszá/ ponawiaiac stáre Statutá vstawiamy: aby z Sołtystw y z Woytostw Woienna służbá szłá / tak z osiadłych iáko y skupionych. A wszákże ná przyszłym Seymie okazać to Xiężą maią: iesli Sołtysi ich álbo Woytowie od Woienney służby wolni sa wedle Statutu 1538. A gdzieby tego nie vczynili: tedy Woytostwá y Sołtystwá ich ná Woyne iuż winni beda. Sygmunt August w Piotrko. 1550.

Sołtysi Duchownych Woyne służyć powinni: wyiąwszy żeby Przywileymi wyięci byli.

ZDało sie nam: iż iesli to będzie pokazano/ aby Sołtysi Duchownych byli powinni Woienna wyprawe: aby ná potym z nami ieździć obowiązani byli. Wyiąwszy te: ktorzyby Przywileymi byli wyieci y wyzwoleni: ktore Przywileie Panowie Duchowni Sygmunt w Piotrko. 1538.

chowni ná bliższym Synodźie / gdyż przeszły dla śmierci Kśiedzá Arcybiskupá nie doszedł / obiecáli przeźrzeć : á potym one ná Seymie wálnym Koronnym / ktory be dźie bliższy po Synodźie / máią pokázáć : aby z nich było vznánie o wolnosci Sołtysow álbo Woytow / álbo też o obowiąsku ku Woienney służbie.

O służbie Sołtysow Pánow Duchownych.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

ODkłádamy ná te Rewizią Listow spráwe o Sołtysoch Pánow Duchownych / iesli są powinni służyć Woyne álbo nie.

O Młynárzoch.

Młynarz pod wielą bráćiey álbo Pánow będący / wszystkim spolnie ma śie vspráwiedliwić.

Káźimierz w Wislicy List 21.

FRáńciszek Wálek Henryk trzey brácia mieli iednego Młynárzá : Henryk trzeći brát o niektore Młynárskie występki przed Sędźiem ná to wysádzonym / dánym / y wybránym / słusznym obyczáiem kazał Młynárzá sądźić : potym brát drugi Wálek przyszedszy iał sie skárżyć ná Henryká / iż Młynárzá iego sądźił / y skazał. My tedy bacząc / iż kożdemu wolno z Prawá krzywdy swey dochodźić / te rzecz ták obiáśniamy : iż Henryk spráwiedliwie y słusznie Młynárzá z swey strony sądźił.

W Młyn álbo w Kárczmę nie ma być dawáne wwiązánie / wyiąwszy żeby iney máiętnośći nie było.

Zwyczay źiemie Kráko. List 122.

W Kárczmę álbo w Młyn żaden nie ma dáć wwiązánia : wyiąwszy żeby iney máiętnośći nie miał : co gdy będźie / tedy może dáć wwiązánie w Kárczmę álbo w Młyn.

Młynárze / Sołtysowie / Woytowie / Młynow / Woytostw / Sołtystw / przez dozwolenia Pánow nie máią oddáláć.

Sygmunt w Krakow. 1507. List 15.

CZestrokroć Woytowie / Sołtyśi / y Młynárze Práwu Pánow swych przez niewiádomość zwykli vwłáczáć : ábowiem przedawáli y zástáwiáli Woytostwá / Sołtystwá / y Młyny wszystkie álbo w częśći / przez dozwolenia Pánow swych. Dla tego vstáwiamy : aby tego wiecey nieśmieli czynić / pod stráceniem

Summy

Summy / zá ktorą przedádzą y zástáwią / do skárbu Páná swego / á w imieniu nászym do skárbu nászego. A gdy będą prosić consensu ku zastáwie / nie będziemy iem zábrániáć: tylko żeby był przez szkody nászey. A Káncellárya nie więcey ma brać od consensu / iedno od stá Złotych piętnaśćie groszy.

O Kmieciách.

O Máiętnośći Kmieci niepłodnych.

Uznawamy nie dobrym zwyczáiem to być záchowano: iż gdy ktorzy Kmiećie / chłopi / álbo ini ludźie Mieśccy przez potomstwá z tego świátá zchodzą / ich wszystki dobrá Ruchome y nieruchome imieniem puśćizny Pánowie ich zwykli brać. Zkąd my tákowy zwyczay iáko prawdźie przećiwny / y rozumieiąc zá niesłuszny vstáwiamy: áby z dobr tákowych vmieráiących / ieśli ták wiele będźie máiętnośći / Kielich zá pułtory Grzywny Kośćiołowi / w ktorym Fárá iest / był spráwion: á insze dobrá ná bliższe krewne y powinowáte przez żadney trudnośći máią spáść iáko to spráwiedliwość okázuie. Káźimierz Wielki w Wiślicy List 21.

O Ránach Kmiecych.

Kto ráni Kmiećiá / ma mu dáć grzywnę / á Pánu drugą grzywnę: á ieśli kmieć będźie dwu Panow / miedzy nie máią być grzywny rozdźielone.

KTo ráni Kmiećiá / temuż ránionemu ma dáć grzywnę: á Pánu iego / ieśli ten ktory ránił y ránny są iednegoż Páná / Grzywnę cáłą ten ktory ránił zá winę będźie powinien położyć: ále ieśli ten / ktory ráni y ránny dwu Pánow będą: tedy tá grzywná / ktora będźie daná zá winę / niech miedzy nie będźie rozdźieloná. Káźimierz w Wiślicy 1368. List 22.

Zá ránę śiną kmiećiowi sześć skotow zápłácono być ma.

Zá

Káźimierz w Wiślicy List 27.

KMiećiowi zá zádáną ráne śiną przez wylania krwie/ sześć grzywien / to iest winá sześć skotow od tego/ ktory vderzył/ ma być dano.

O Ránie Kmiecey.

Támże.

ABy win słuszne rozdźielenie było miano : iesli Kmiec będźie z wylaniem krwie álbo bárzo ránion: zwszystkich win zá ráne álbo vderzenie skazáne dwie częśći ránnemu/á trzecia Sądowi gdźie tá spráwá będźie odpráwowaná / skázuiemy áby byłá daná.

O Mężoboystwie Kmiecym.

Jesli Kmieć Kmiećiá zábiie/iáko ma być karan.

Káźimierz w Wiślicy 1368. List 21.

ACż zstárádawná było to záchowano: iż Kmieć Kmiećiá drugiego zábiwszy y zápłáciwszy trzy.Grzywny groszy od winy Mężoboystwá był wolen: ále iż tákowa kaźń máła byłá ku skarániu słusznemu tákowego złego vczynku/ przeto vstáwiamy: iż gdy Kmiec Kmiećiá zábiie/zá wine Mężoboystwá Kásztellániey gdźie sie to Mężoboystwo sstánie cżterzy Grzywny/á krewnym álbo przyiaćielom bliskim zábitego sześć Grzywien ma zápłáćić: ktorey winy iesliby nie zápłácił á będźie poiman/ná gárdle ma być karan.

O Zábićiu Kmiećiá y rozdźieleniu win.

Tenże. List 22.

JEsli kto Kmiećiá zábiie/ dźieśieć Grzywien będźie powinien zań zápłáćić : z ktorych sześć Zenie álbo dźieciom (iesli żywe będą) á cżterzy Pánu tego/cżyiego poddánego zábiią/ máią być zápłácone. A iesli zabity będźie dwu Pánow : tedy przerzecżone cżterzy Grzywny máią być miedzy Pány rozdźielone.

O Zábite Kmiećie w Mieśćiech Práwo Polskie ma być sádzone.

Káźimierz w Nieszowej 1456. List 95.

VStáwiamy/iż Mieszcżánie Miást nászych ták Slácheckich iáko Duchownych / o rány y mężoboystwo Práwem Polskim ludźiom Wśi nászych Duchownych y Swieckich spráwiedliwość cżynić máią.

Jáko o Slacheckie ták Kmieckie Mężoboystwo Práwo Polskie ma być sadzáne.

Skázu

SKázuiemy/ aby ná potym według stárych Krolestwá nászego Vstaw / o zabicie álbo ránach Slácheckich álbo ich Kmieci/we wszystkich Mieściech y Miásteczkoch Krolewskich/ y Pánow Duchownych y Swieckich nie Sad Mieścki / ale Ziemski y Polski był chowan y sądzon. A gdźie Práwo Mieśckie będźie od Mieszczán w tákowey rzeczy chowane/ wina czterna śćie grzywien pieniędzy / miescá onego Mieszczánie oney stronie aby przepádli ktora winá Prawem Ziemskim tylekroć / ilekroc tego będźie potrzebá/ ma być ná zawitym roku dochodzona.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

¶ Ostátká o Chłopich Ránách pátrz wyższey w Rozdźiale Czwartym Czesci wtorey.

O Wolności Kmiecioni przez Páná dáney.

JŻ wolność ná to przez ludźi mądre iest wynaleźioná: aby lásy y gáie/ gdźie máłe sa y przychodzą pożytki / były wykopywáne/y ku wietszym pożytkom przywiedźione. A thák gdy Kmiec w lesie / gdźie Wieś ma być sádzoná / wolnosc wezmie: nie będźie mogł z swey roley sie ruszyć/áż pierwey rola wypráwi: po ktorey wypráwieniu to vczynic będźie mogł/co Práwo Ziemskie álbo oney dźiedźiny potrzebuie przy swym ruszeniu.

Jágello w Krákó. 1426. List 46.

Kmiecie iáko wiele dni w tydźień robić máią.

CHcąc porádźić pożytkom poddánych nászych / zá wszystkich Rad nászych stanu oboygá y Posłow Ziem Krolestwá rádá y zwoleniem vstáwiamy/ y skázuiemy: aby to ná wieki było chowano. Iż wszyscy y kożdy z osobna Kmiecie/ wszystkich y kożdey z osobna Wśi tak nászych iáko poddánych nászych ktoregokolwiek stanu będących/ ktorzy przedtym dniá w tydźień nie rabiáli/ Nam y inym swym Pánom z kożdego łanu ieden dźień w tydźień máią robic/y ku robieniu niech będą powinni: wyiąwszy ty kmiecie/ ktorzy czynszem pieniężnym/ álbo zbożym / álbo ktorymkolwiek inym podátkiem Pánom swym roboty przedtym nágrodźili. To osobliwie opátrzywszy/ aby tá vstáwá nie ściągała sie ná ty Kmiecie: ktorzy względem osiádłey roley wiecey dni w tegodniu Pánom swym y Nam robić zwykli. Abowiem to Práwo tylko ná ty vstawiono iest: ktorzy mniey / niż dźień w tegodniu Nam y Pánom swym robic zwykli.

Sygmunt w Torunu 1520. z Regestrow Kancellárycy Krolewskiey.

Podo-

Podobna temuż Ustáwá.

Sygmunt w Bydgoßczy 1520.

MY Stáwiamy/ y rozrządzamy: áby wßyscy Kmiecie wßystkich Wśi náßych Krolewskich/ Duchownych y Swieckich poddánych Krolestwá náßego/ wedle Dekretu Seymu Toruńskiego walnego bliśko przeßłego byli powinni Pánom swym robić ieden dzień w tegodniu: wyiawßy wśi náße/ ktore ná to sa vprzywileiowáne: ktoreby iáśnie osobliwym Przywileiem to pokazały/ iż ná mieścu robot czyns pieniężny wietßy postąpiły: tedy tákowe tylko z Przywileiow weselic sie máią: á ine wśi/ iáko wyżßey rzeczono iest/ robić sa powinne.

Kmieć zá występek Páński nie ma być ćiążan.

Kázimierz Wielki w Wiślicy. List 39.

Z Prawá Bożego to ma być chowano/ iż złość iednego drugiemu ßkodzić nie ma: dla tego tym Státutem vstáwiamy: áby zá występek y obowiązek ábo rękoiemstwo Rycerskiego człowieká/ álbo kthorego Przełożonego Kmiec czyykolwiek álbo poddány nie był ciążan/ álbo iákimkolwiek obyczáiem obowiązan. Ale ieśli Rycerski człowiek/ álbo kthory iny ktorymkolwiek długiem álbo rękoiemstwem będźie obowiązan: będźie powinien on z swey własney máietności/ iáko słußna rzecz iest/ zápłácić y dosyć zá to vczynić.

O Kmieciách zbieglych.

Kmieć od Páná zbiegły ma być w roku vpominan/ y kiedy álbo ktorym obyczáiem wolno mu odeydź.

Kázimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 36.

TEż obiáśniáiąc vstáwiamy: iż gdyby od nas/ ábo od ktorego Páná nam poddánego Kmiec vciekł przez winy swego Páná: tákowy Kmieć zbiegły nie ma żadnego Práwá do siebie żadnemu vczynic ták długo/ poki Pan ieg o mießkániu iego sie niedowie: inaczey ieśli Pan o mießkániu iego będźie wiedźiał/ á w Roku sie go nie będźie vpominał: iuż pothym nie będźie sie mu go wolno vpominać. Krory Zbieglec ieśli boiąc sie srogości álbo gniewu páńskiego Prawem przekonany niechciałby sie wrocić: tedy skázuiemy: iż tákowy zbiegły Pánu swemu trzy grzywny ma dáć zá winę: y czyns roczny cale/ ktory płácił/ będźie powinien zapłácić: á tym sposobem ten Zbieglec od Páná swego

będźie

będzie wolen/ wszakże to w Prawie Ziemskim / nie w Niemieckim chcemy być rozumiano. Ale kiedy w Prawie Niemieckim Kmiec siedzi: takowy vciec albo odeydz nie może: iedno przedawszy dziedzine/ albo na mieścu swym Kmiecia także bogatego osadziwszy/ albo rola wszystke wyprawiwszy / sielbe ozimia y letnia Panu oddawszy: co vczyniwszy będzie mogł wedle woley swey odeydz. A to ieszcze ktemu przydaiemy: ieśliby Kmiec takowy w nocy vciekł iego: rzeczy/ ktorekolwiek zostawił vciekaiąc/ Panu swemu będzie wolno sobie zabrać: a przedsie Pan on/ ktory Kmiecia takowego zbieglego będzie smiał zachować/ pierwszemu Panu wrocic będzie powinien ze wszystkiemi rzeczami/ ktorekolwiek przyniosł do niego: y z wina/ ktora zowa pietnadziesta / to iest trzech grzywien. A występki / dla ktorych wolno Kmieciowi vciec od Pana/ ty są: Naprzod/ gdy Pan dla swego występku bywa zaklet/ a dla tego Kmieci v Kościoła nie chowaią: Drugi / kiedy Pan Wsi na ktorymkolwiek mieścu wsi poddana swa gwałtownie zgwałci: a iako skoro to będzie wiadomo: nietylko rodzice zgwałconey / ale thez y wszyscy Kmiecie/ gdzie takowy zły vczynek stał sie / ktoreykolwiek godziny wolność maią odeydz: ani takowy gwałtownik abo Pan wsi będzie smiał go zatrzymać/ albo mu iaką trudność zadawać. Toż będzie wolno vczynić Kmieciom / gdy dla winy Pańskiey ciężar z nich będzie wzięta: tedy przez wszelkiey przekazy mogą od niego vciec. Ale gdy przerzeczonych występkow nie będzie / Kmiec żadnym obyczaiem nie ma odchodzić od Pana swego: iedno dom dobry zostawiwszy / y dobrze ogrodziwszy: tylko w potrzebie Pańskiey wedle zwyczaiu do tegż czasu zachowałego. A ieśli przed tym wolność miał/ tak wiele lat Panu swemu od niego nieodchodząc ma służyć: iako wiele z wolności sie weselił: a to ma być/ gdy w Prawie Polskim Kmiec siedzi. Ale kiedy Kmiec Niemieckim Prawem iest osadzony: takowy nie będzie mogł żadnym obyczaiem odeydz: iedno za tak wiele lat czyns zapłaciwszy/ iako wiele wolności miał: co iednak y na ten czas nie ma mu być wolno: ażby także bogatego na mieścu swym Kmiecia postawił/ a rola swa dobrze wyprawił y wykopał/ y osiał na Zime y na Lato: co gdy vczyni/ wolno mu będzie odeydz.

Kmiecie zbiegli od wszystkich Przełożonych maią być wydani/ pod winą sześci grzywien.

Kazimierz w Nieszowej y w Opo. 1496. List 95.

USTawiamy/ aby Dzierżawcy dobr naszych/ y Mieszczanie Miast naszych / y obywatele y Duchowni ludzie zbie-

gle ludźie onym/ od ktorych vćiekli/ będąc o nie vpomnieni wracali: y ku wroceniu ich áby byli powinni/ wedle zwyczáiu Práwá Ziemskiego. Czego ieśli o to szukáni nie vczynią/ áni sie o to stáráć będą aby zbiegłe wrocili: tedy máią zápłáćić winę trzy grzywny temu/ ktory sie Kmiećiá vpomina/ Sądowi też trzy: á przedśie zápłáciwszy tákową winę zbiegłe będą powinni wrocić.

Jeden tylko álbo dwá Kmiećiá iednego roku odeydź mogą/ á niekiedy wszyscy.

Káźimierz w Wislicy 1368. List 24.

GDy z odchodzenia poddánych dobrá Pánow swych częstokroc bywaią pustoszone y káżone: á zwłaszczá gdy żadna słuszna przyczyná do tego nie iest. Dla tego zdáło sie Nam y nászym Przełożonym temu nieprzespieczeństwu chętliwie chcący zábieżeć: z ktoremi wespołek vstáwiamy: iż nie więcey Kmieci/ iedno ieden álbo dwá przez woley Páná oney Wśi/ w ktorey mieszkáią/ mogą odeydź: á wszákże ty przypadki wyiąwszy: Naprzod/ gdy Pan zgwałći dźiewkę álbo żonę Kmiećiowi swemu: álbo gdy dla wystepku y winy dźiedźicá tám Kmiećie z dobr swoich będą złupieni: álbo gdy w klątwie dla wystepku Páná swego rok będą. Abowiem w tákowych rzeczách nietylko trzey álbo czterzey oney Wśi Kmiećie odeydź mogą/ ále y wszyscy tám mieszkáiący/ gdźie kożdemu będźie sie podobáło.

Jeden Kmieć z iedney Wśi do drugiey może odeydź.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 103.

TEż stoiąc przy Constytucyey Wielkiego Káźimierzá Krolá Przodká nászego vstáwiamy: iż iáko z zwyczáiu to zwykło być/ tákże ma być ná wieki chowano: iż nie więcey/ iedno ieden Kmiec kożdego roku z iedney Wśi do drugiey może sie przenieść z Práwá/ y wolnie. A ktoryby tákowego Kmiećiá niechciał puśćić/ winę zwykłą przepádnie: ktora zstárádawná w kożdey Ziemi w tey rzeczy przeciwko tym/ ktorzy ináczey czynią/ zwykłá być skázowána.

Około puszczenia Kmieći zwyczay kożdey Ziemie ma być chowan.

Tenże. List 98.

O Puszczeniu Kmieći/ o ktorym rozni roznie kożdy zá zwyczáiem swey Ziemie życzył sobie/ áby przez Nas było skázano/ chcemy y skázuiemy: áby zwyczáie około puszczenia záchowáłe nie były odmieniáne/ ále wszędy chowáne.

To

To Práwo Krolá Olbráchtá około dochodzenia Kmieći zbiegłych w Ruśi też ma być chowáne.

NA prosbe Ziem̃ Ruskich chcemy y skázuiemy: áby o wszystkich zbiegłych Státut Krolá Olbráchtá był chowan. Sygmunt w Krákow. 1507.

Synow Kmiecych iesli wiele ich będźie/ieden tylko ná służbę á zwłaszczá ná náukę Szkolną álbo rzemiesło pod listy świádecnemi Stárosty y Páná swego ma być puszczan/ ináczey iesliby tylko ieden był/ ma być ze wszad wydan.

ZAbiegáiąc swey woley ták młodych chłopowicow/ iáko spustoszeniu dobr: gdyż przez młodźieńce ze Wśi od własnych rodźicow odchodzące Wśi bywáią spustoszone dla niedostátku robotnikow/ ktorzy ná rolách máią być osádzeni: á nád to niektorzy pod bárwą vczenia sie rzemiesł/ od rodźicow odchodzą/ drabską służąc y ku złemu towárzystwu sie przyłączáiąc krádną/ zbijáią/y w ludere sie obrácáią. A ták vstáwiamy: iż tylko ieden syn ze wśi od oycá ma odeydź ná służbę/ á zwłaszczá ná náukę szkolną/ álbo ná rzemiesło: á ini niech zostáną ná dźiedźinie z rodźicmi. A gdy będźie ktory miał odeydź/ ma dozwolenie wźiąć y List świádeczny od Pánow mieśc: iáko iest wypuszczony/ áby szedł ná rzemiesło y ná służbę. Tenże Státut skázuiemy ná dobrá Stołu nászego Krolewskiego/y Duchownych y Swieckich osob żadnego niewyymuiąc: ták iż Stárostowie y Dźierżawcy dobr nászych dozwolenia y Listy świádecne máią dáwáć odchodzącemu: á w inych dobrách Pánowie mieśc to czynić máią. A iesliby iedno iedyny syn był: ten ná dźiedźinie mieszkáć ma/ y robić w domu z rodźicmi/álbo ná teyże dźiedźinie/ gdźie rodźicy mieszkáią/ mieszkánia álbo służby álbo żywnośći niech szuka. A iesliby ktory młodźieniec ze wśi mimo to skazánie vćiekáiący był znaleźion w miástách/álbo w miásteczkách/álbo gdźiekolwiek indźie: tedy Pánu onego mieścá/z ktorego vćiekł/przez żadnego Práwá ma być wrocon/pod winą czternaśćie Grzywien: á przedśie oni ktorzy go zátrzymáli winę tylekroc/ilekrocby ináczey vczynili zápłáćiwszy/ wroćić go będą powinni. Olbrácht w Piotrko. 1496. List 99.

Synowie kmieccy dla náuki szkolney y rzemiesłá przed dwunaśćią lat máią być puszczáni.

Prelati w Piotrko. 1503. List 111.

TEż synowie Kmieccy nie beda mogli z dziedziny/ na ktorey rodzice ich mieszkaia/ przez wiadomosci y dozwolenia Panow swych odeydz: iedno dla Nauk wyzwolonych ktoregokolwiek roku przed dwanascie lat/ albo ktoregokolwiek roku dla rzemiost chcieliby wymiść: co za pytaniem Panow swych vczynic maia. A ktorzy wynida za niewiadomoscia/ y za niezwoleniem Panow swych/ niech straca czesć oyczyzny swey/ y przedsie wroceni być maia.

Ten Statut iest potwierdzon.

Sygmunt w Krakow. 1511. List 9.

STatut okolo Synow Kmieckich przedtym vczyniony w mocy zostawiamy.

Statut Jana Olbrachta Krola okolo synow Kmieckich puszczenia/ do przyszłego Seymu iest zawieszon.

Sygmunt w Bydgoszcz 1511. List 20.

DLa vmiarkowania Statutu Naiasnieyszego niegdy Pana Jana Olbrachta Krola brata y przodka naszego/ okolo niepuszczania Synow Kmiecych ze Wsi przez dozwolenia Panow y Dziedzicow (iż niektorym z Rad naszych niebarzo sprawiedliwy/ y pospolitey wolnosci przeciwny zdał sie) z sluszney przyczyny za wola y rada Rad naszych do przyszłego Seymu zawieszamy.

O Kmieciá zbieglego w Sadzie Zamkowym czynić maią.

Kazimierz Jagello w Korczyn. 1451. List 88.

CHcemy y skazuiemy: aby kauzy o zbiegle Kmiecie w Sadzie Zamkowym przez Staroste były odprawowane: iako o te/ ktorzy sa wzieci gwałtownie.

Ale potym o Kmieciá zbieglego przed Sadem Ziemskim álbo przy położenu Kśiąg zá witym rokiem czynić máią.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 98.

ACż o zbiegle Kmiecie zda sie być dosyć postanowiono w Statucie wielkiego Kazimierza/ ktory skazuiemy chować: wszakże iż nieznaczy sie nic opisanego/ iako w pozywaniu miało być postepowano: dla tego vstawiamy: iż o Kmiecie zbiegle od dania dzisieyszego Statutu ná potym maią być pozywani ci/ ktorzy pozywani być maią do Sadow Ziemskich: w ktorych Sa-

Sadźiech Ziemskich na pierwßym roku / iako zawitym ſtanąć y odpowiedać pozwani beda powinni. A ieſliby na ten czas Roki nie były/ gdy Rok bedźie wisiał ſtronam: tedy nie bacząc na nieobecność Sedźiego / y Podſedka / y inych na Doſtoieńſtwach y Vrzędźiech bedacych a na Sadźiech ſiadáiacych/ Piſarz y Komornicy bedacy przy leżeniu Ksiąg o zbieglego Kmiecia beda ſadźić y ſkázowáć.

Zbiegli Kmiecie ná Roku záwitym bywáią dochodzeni: wßák że prawdźiwą niemocą Rok może być odłożon.

NCżeſmy o Sadźiech Kmiecych wypußczonych álbo niewypußczonych nieco ſkazali: wßákże iż ießcże zbywa ku ſkazániu o zbieglych Kmieciach / dla tego ſkázuiemy/ y vſtáwiamy: iż ieſliby cżyikolwiek Kmiec z Poddánych nászych Duchownych y Swieckich gdźie indźie vciekßy przenioſł ſie do imienia inßego/ álbo też nászego: My przez tego Páná álbo przez kogo inego imieniem tego/ cżyy Kmiec był / ßukáni roſkażemy Staroſcie/ Burgrabiemu/ Dźierżawcy nászemu/ do ktoregokolwiek Kmiec vciekł: aby Kmiec był wrocon przez poſrzodek Práwá: ktore chcemy aby było ſadzone Polſkie / wedle ſtárych Statutow podwinámi w nich opiſánemi. Tym też ſpoſobem y wedle tegoż Statutu/ y pod winami Statutu ſtárego kożdy Kroleſtwá nászego obywatel ktoregokolwiek ſtanu y doſtoieńſtwá ieſt/ zbieglęg kmiecia bedźie powinien wrocic: to ieſt Prawo Polſkie oſądziwßy/ y wedle tegoż cżyniąc ſprawiedliwoſc temu/ ktory ſie Kmiecia vpomina przez wßelkiey zwloki. A ieſli o tegoż Kmiecia zbieglego przyda ſie pozwáć ktoregokolwiek Slachcica/ álbo inego poddánego nászego ktorekolwiek przełożenia / doſtoieńſtwá/ y záwołánia: takowy pozwány ná pierwßym Roku iako záwitym ma odpowiadáć: ktoremu dylácya inácżey niema być dopußczona / iedno gdyby kto iego imieniem zá przyczyną prawdźiwey niemocy ieżądał. Ktoremu Prawu y vſtáwie y Staroſtowie nászy beda podlegli: tak iż Prawem przekonáni iako ini obywatele karániem w Statucie ſtárym opiſánym o Kmiecia zbieglego máią być karáni: y nie máią być pußczeni od miesca Sadowego/ áż pierwey zá winy rekoiemſtwo doſtáteczne vczynią/ álbo poſtáwią. A ieſli od Sadu odeyda/ win nie poreczywßy: tedy ná nie ſkázuiemy/ aby byli wina wietßa cżternaście grzywien karani: ku ktorey zapłáceniu My ich przypedźimy weſpołek z iſtotnym przywroceniem Kmiecia.

Olbrácht w Piotrko. 1396. Liſt 108.

O Kmiećie zbiegłe Duchowni Prawem Ziemskim czynić maią: y ktore sa krzywdy Ziemskie.

Alexander w Radomiu 1506. List 117.

Duchowni o Maietności albo o krzywdy około maietności/ ktkore sa Prawu pospolitemu podległe / Prawem Ziemskim czynić maią. A krzywdy Ziemskie sa: o Granice/ o Kmiecie zbiegłe / o zabicie/ o rany/ wedle Statutu Jana Olbrachta Krola.

Kmiećie zbiegli niech beda wroceni.

Kmiecie zbiegli tak przez Starosty / iako przez Vrzędy Mieszckie dla zachowania zgody niech beda wracani: wyiąwszy te/ ktorzy tamże mieszkaią zdawna.

Kmiećie zbiegli tak przez Mieszczany/ iako przez Starosty maią być wracani: wyiąwszy te/ktorzy tamże komorą mieszkaią.

Sygmunt w Krako. 1510. List 9.

Aby zgoda miedzy wszystkiemi była chowana / vstawiamy: aby Kmiecie/ ktorzy opuściwszy role od Panow swych na mieszkanie do Miast y Miasteczek vciekaią/ gdy beda znalezieni Panom swym albo przez Starosty/ albo przez vrzędy Mieszckie aby byli przywroceni / pod winami Krolewskiemi: albo niechay beda przypędzeni puste role inemi do tego godnemi na miesca swe osadzić. Ale ini Komornicy/ ktorzy żywa przez żadnego krzywdy/ skazuiemy aby byli cierpieni: a Statut / ktory o Synach Kmieckich iest vczynion/ w mocy zachowywamy.

Kmieć dla Woyny Pruskiey zbiegły / w Sądzie Zamkowym ma być dochodzon.

Sygmunt w Bydgoszczy 1511. List 26.

Iż za sprawiedliwoscia Boża iesteśmy powinni każdemu sprawiedliwości y szkody przestrzegać: tedy tym Statutem vstawiamy: aby żaden nie śmiał zbiegłego Kmiecia ktorego kolwiek Duchownego/ albo też Slacheckiego ktorego przyimować: ktoryby od Pana swego dla vszkodzenia niniejszey Woyny vciekł: ale przez wszelkiego Prawa kożdy aby był powinien go na vpominanie swego Pana choc Duchownego/ choć Swieckiego dobrowolnie wrocic. A iesli kto o to żadany takiego Kmiecia zbiegłego niechcialby wrocić / a dopuścilby sie do Sadu Zamkowego pociągnąć: na pierwszym Roku przekonany będzie go powinien z wina wrocić. A Sądowi Zamkowemu będzie wolno

na

ná pierwszym Roku o tákowe Kmiecie spráwiedliwość vczynić/ y co iest spráwiedliwego skázáć: ktora vstáwá ninieysza o Kmiećioch zbiegłych tylko do rokn trwáć będźie.

O Kmiećie zbiegłe w Sądźie Ziemskim álbo Grodzkim arestowawszy ie ná záwitym roku czynić może.

O zbiegłe Kmiecie nie we wśiách dźiedźicznych / ále ná rocech Ziemskich álbo Grodzkich wedle Státutu wszystki spráwy niech będą sądzone/ árestuiąc one zbiegłe Woźnym y Slachtą w dobrách onych: gdźie sie zá niedozwoleniem Pánow swych przenieśli/ wedle zwyczáiu przedtym záchowáłego. Sygmunt w Piotrko. 1523. List 39.

Kmiećie zbiegli álbo ich synowie/álbo słudzy/gdy o nie Práwem czyniono ma być/ nie máią być árestowani.

STátut około árestowánia Kmieći żadnego ku iego chowániu nie ma dociskáć: ále stársze Statuty około dochodzenia zbiegłych Kmieci przez árestowánia w mocy záchowamy: y toż Práwo ná Syny Kmiece y Sługi zbiegłe przez Pány/ ktorzy ich máią dochodźić/ściągamy. Sygmunt w Piotrko. 1538.

Kmiećie árestowáni nie máią być w Mieśćiech/ ále w domiech y we wśiách spráwiedliwość z nich ma być żądána.

DLa swowoleństwá Kmiecego/ktorzy Kmiećie iákoby żadnego Práwá nád sobą niemieli niektorzy z nich w pychę podnoszą sie w drogich szátách chodząc/ y wydatki wielkie czyniąc/co ich stánu nieprzynależy: skąd w długi miedzy Mieszczány nád máietności swe wchodzą: dla ktorych długow Mieszczánie zwykli Kmiecie w mieśćiech y w miásteczkách zápowiedáć/zátrzymáwáć/ y pozywáć/opuśćiwszy Práwo/ do ktorego Kmieć względem mieszkánia swego przynależy. Dla tego vstáwiamy/chcąc zámknąć drogę tákiemu dłużeniu Kmieckiemu: áby Mieszczánie o tákowe długi ktorymkolwiekby sie obyczáiem sstáły/ bądź są zápisáne w Mieśckich Ksiegách ábo nie zápisáne/ niemogli áni mogą Kmiecie pozywáć / zápowiedáć / zátrzymáwáć w Mieśćiech/w Miásteczkách: ále o tákowe długi ná mieśćách dźiedźicznych/ná ktorych tákowi Kmiecie mieszkáią/spráwie- Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 99.

wiedliwości żadać maią wedle prawá. A gdyby Pan sprawiedliwością wlokł / ſkądby Mieſzczánin miał przyczyne vſkárżáć ſie ná Páná: tedy Mieſzczánin będźie powinien z tym Pánem Prawem tym czynić/do ktorego Pan względem onego dziedźictwá przynależy/pod wina ſześci grzywien: ktora ma byc z Mieſzczánina wźieta/ieſliby inaczey vczynił. O ktora wine Mieſzczánie do Staroſty miescá onego maią byc pozwáni: ktorey winy połowicá ma byc ſtronie / á połowicá Sądowi. O ktora wine Ziemſkim Prawem ma byc czyniono: á kremu Mieſzczánin y ſzkody zápłácić/ y rzeczy ktore przy Kmieciu wźiął/wrocić Pánu oney Wśi/z ktorey Kmiec był/zá nimieyſza vſtáwa będźie powinien. O ktora to rzecz Staroſtowie miesc onych beda moc ie ſądźić: á temu przywiley nie má nic przeſzkadzáć/w ktorym ſtoi: Iż tylko czterzy Artykuły álbo rzeczy ſądźić máią.

Slachtá Podolska winná przed Staroſtą Kámienieckim Kmiecie ſtáwić.

Sygmunt Auguſt w Warſzá. 1557.

ZAchowuiąc ſtárádawny porzadek vſtáwiamy: aby Slachtá Podolſka winná była przed Staroſtą Kámienieckim Poddáne ſwe ſtáwic / gdy beda o złodzieyſtwá Wołoſkie obwinieni: ále o te rzeczy/ ktore w Ziemi ſie dźieią/ káżdy Pan z poddánego ſwego wedle Práwá poſpolitego ſam ſprawiedliwość czynic ma.

O Kmiecych dźiewkach/ktore zá máż idą.

Sygmunt w Bydgoſzczy 1511. Liſt 20.

O Dźiewkach tychże Kmieci álbo Oraczow dla Máłżeńſtwá/ ktore chcemy byc wolne/ vſtawiamy: Iż ieſliby kto nieosiádły poiął dźiewke ktorego Kmiecia osiádłego / v mey ná osiádłości mieſzkáć ma: y tákże nieosiádłe dźiewki v osiádłych Mężow mieſzkáć máią / gdy zá Máż poyda. To też o Wdowach chcemy áby było chowano.

O Sługách.

Gdy Sługá broniąc Páná w zwádźie kogo ráni/ nie ma być winowan.

Kázimierz Liſt 38.

IStáwiamy / iż ilekrocby ſie ktorym trefiło wadźić iákiegokolwiekby ſtanu byli/ á w tey zwádźie ſługa Páná ſwego broniąc wyiąwſzy miecz álbo kord kogo ránił: zá to żadnego gniewu y nie łáſki od ránnego y przyiaciół ieg̃ odnosić nie ma.

Kto-

Ktokolwiek Sługi niewolne álbo te ktorzy vciekáią/ zátrzymawa / áni ich we dworze Krolewskim bliższym nie opowie: ten ie temu czyni są z winą pietnadzieśta niech wroci.

W Práwie Cesárskiem to iest napisano: iż słudzy niewolni/ álbo dźiewki niemoga z rąk Pánow swych byc wyswobodzeni: ázby przez ony Pány swe byli wypuszczeni/ y wolnoscią dárowáni: ále iż częstokroć tákowi niewolni vciekáiąc od Pánow swych y od inych chcąc vydz/ táią sie v opcych Pánow y sąsiad/ y bywáią od nich chowáni: á ták tym sposobem Pány swe ná stronę odkládáiąc/ y od nich odchodząc wrácáią sie do swych domow: zá ktorym vcieczeniem Pánowie wielkie szkody miewáią/ ták iákoby też dźiedźiny swe vtracáli: gdyż Sługi tákie niewolne Pan może gdźie chce osádźić dostawszy dźiedźiny nowey przez nie robioney. Dla tego ieśli v ktorych tákowi słudzy vciekszy kryć sie beda / y ná potym beda chowáni: ciż máią one zátrzymáć/ y we dworze bliższym Krolewskim świadczyć sie: iż máią onezátrzymáne/ y chowáią ie. A ieśli tego zániedbáią vczynic/ y Pan Sług onych przez świádki tego dowiedźie/ iż v nich byli: tedy bedźie powinien onego niewolnego sługę/ czyy bedźie/ záplácić z winą pietnadzieśta. Jágello w Krako. y w Warcie. 1423. List 47.

Jesli kto bedźie obwinion/ iż sługá iego dom zgwałcił.

BY ktory człowiek ktoregolwiek stanu bedący obwinion bedźie/ iż iego sługá gwałt domowi vczynił/ á gospodárzą/ żonę / dźieci / álbo sługę ná dom nászedszy gwałtowną ręką w domu zábił: w tákowey rzeczy onego gwałtowniká v swego Páná skázuiemy zápowiedźiec: z ktorym ták obwinionym Pan iego sprawiedliwosc bedźie powinien vczynic. A ieśli on Pan obliczonego to żądány sprawiedliwości niezechce vczynić: tedy sam Pan zań bedźie odpowiedáć powinien wedle porządku Práwá. Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 107.

Jesli Sługá zgwałciwszy dom vciecze.

TÁkowy Sługa ieśliby vciekł/ á przez Slachte niebył zápowiedźian: Pan iego zań pozwány nieináczey sie z obwinienia tákiego oczyści / iedno vczyniwszy przysiege ze dwiemá świádki: iż áni zá iego wiádomoscią/ áni zwoleniem/ áni roskázánim/ áni wolą ten vczynek sie stał / áni dał przyczyny ku vcieczeniu tákowemu słudze. Tamże.

Slu-

Sludzy ieśli Złodźieią gonić niechcą / są bezecni.

Alexander w Rádomiu 1505. List 116.

BY tych czásow sludzy wszędy wymawiali sie Pánom: iż prze te przyczyne/że oni sámi Złodźiei álbo Złoczyńcow álbo nieprzyiaciol nie gonili/ oni też tákowych złoczyńcow gonić niechcieli: ſkąd wielka obrone dawali złym ludźiom/aby vchodźili rąk tych: ktorzy ie łacwie poimać mogli. Dla tego vſtáwiamy: iż ktorykolwiek z ſług zá roſkazániem Páńſkim Złodźiei álbo złoczyńcow ktorychkolwiek gonić álbo łápać niechciał: tákowy niech będźie ná wieki bezecny: á ktorzyby tym/ktorzy gonili álbo poimali/bezecnoſć zádawał/ w też wine bezecnoſci zárázem niech wpádną.

Sludzy ſześć Niedźiel przed Woyną niech odpuſzczenia proſzą.

Támże.

KTorykolwiek z ſłużących pod wyprawą Woienną / álbo ina potrzeba ſłuſzna y ſprawiedliwa od Páná ſwego odpuſzczenia będźie proſił/ y od niego odeydźie: ná wieki niech będźie bezecny. A będźie kożdy przed wyprawą Woienną y potrzeba v Páná ſwego miał czás ſześći Niedźiel: w ktorym á nierychleyſzym czáſie opuſzczenia od Páná ſwego od ſłużby będźie proſił y żądał.

Potym dźieśięć Niedźiel czáſu tego pomknięno.

Sygmunt w Kráko. 1507. List 2.

VStáwie o czáſu pod wyprawą Woienną álbo ina ſłuſzna potrzeba/ gdy ſludzy od Pánow ſwych chcą odeydź/ ktorey ſześć Niedźiel ieſt zámierzon/w ktorym opuſzczenia y odeſzćia v Pánow ſwych proſić máią: tedy tego czáſu do dźieśiąci Niedźiel pomykamy.

Jáko przećiwko Slugam obiádłym álbo nieobiádłym/ktorzy ſą obwinieni o zgwałcenie domu/ o zábićie/y o ine wyſtępki ma być poſtępowano.

Sygmunt w Krákow. 1532.

CZeſtokroć iuż doświadczyliſmy: iż Vſtáwe álbo Dekret/ ktory ieſt nápiſan y názwan oſtrogi/poddánym náſzym wiele trudnoſci y obcieżliwoſci zádawał: y aby ná potym ſkárgam y obrażaniu ſpolnemu nie była dawaná przyczyná / ktemu aby iednáko bogátemu y vbogiemu ſprawiedliwoſć była czyniona/ vſtáwiamy: iż ieſli kto z Pánow álbo z Slachty z poddánych náſzych pozowie kogo/ iákoby zá iego wiádomoſcią/roſkazániem/ y wo-

y wola iemu nieco ku krzywdźie y ku ßkodźie przez sługi stało sie: tedy Pan albo Slachcic sprawiedliwosc z sługami swemi bedzie powinien vczynic: gdy v niego beda zapowiedzeni przez Woznego y Slachte. A gdzieby sprawiedliwosci nie vczynił tenże Pan albo Slachcic pozwany: tylko o te rzeczy odpowiedac y sprawowac sie bedzie powinien: ktore dotykaia sie gwałtu domowego/ albo naiazdu na osobe iaka/ albo zabicia ktorego Slachcica albo ranienia/wedle Statutu przez Krola Olbrachta w tey rzeczy vczynionego. A o ine krzywdy/ iako o vbicie / o ranienie ktorego kolwiek prostego stanu człowieka / także o podeptanin sielby / zboż na polach y traw na łakach/spasienie y o ine wystepki mniey ße/ iesli ieden drugiego pozowie tym sposobem / iż za iego wiadomoscia / roskazaniem/ y wola takowa ktora krzywda przez iednego albo wiecey z sług nieosiadłych kogo potkała/ vstawiamy: iż ten/ ktoremu krzywda iest vczyniona/ ma żedac sprawiedliwosci od Pana onych sług: a Pan tych sług bedzie ta powinien vczynic / iesli beda zapowiedzeni v Pana swego przez Slachte y Woznego. A iesli o ieden zły vczynek albo o wiecey ktorego kolwiek Pana osiedli obwinieni beda: takowych samych powodowa strona/ktora krzywde cierpi/a nie Pana ich o on vczynek w Sadzie y w Prawie/do ktorego należec beda/niech patrzy.

Jesli sługa albo Włodarz będzie obwinion/iż co vkradnie: sześcia świadkow niech sie sprawi.

JEdy Pan przeciwko Włodarzowi/albo przeciwko inemu słudze swemu/ o ktore rzeczy albo krzywdy pytanie vczyni: tedy on Włodarz albo Sługa Panu swemu niezadaiąc przysiegi/będzie powinien sześcia swiadkow sie sprawic. Kázimierz Wielki List 30.

Ktorzy sludzy / y ine osoby mogą być od Krolá y od inych ślubem wiązáni.

JEdyż tak potrzebowały poddanych naßych sprawy / skázuiemy: aby żaden Slachcic naß ślubem przez Nas nie był wiązan aż Prawem przekonany. Co inaczey zachowac sie będzie mogło na Woynie: y gdzieby Nam/ albo poddanym naßym przydała sie sprawa z sługa/ z Vrzednikiem/ z Sprawca / albo poddanym naßym/y gdzieby dla potrzeby Rzeczypospolitey przeciwko ktoremukolwiek postepic y czynic sie przydało. Sygmunt w Krako. 1540.

Taki drugi o wiązaniu Sług ślubem.

ŚLubem żadny Slachcic osiadły wiązan nie ma być od nas/ani od żadnych Vrzednikow naßych: iedno wedle opisania Statutu/Roku Pańskiego 1540. Sygmunt August 1550.

O nieośiádłych ludźiách/ Hultáiách/ y Zebrakách tuláiących śie/ y Cyganiech.

O nieośiádłych ludźiách.

Pan zá sługę gołotę szkodę czyniącego niech dosyć czyni.

Káźimierz w Wislicy 1368. List 28.

GDy Sługá czyy rzeczony Gołotá álbo ináczey obłomek/ sąśiádowi Páná swego álbo komu inemu szkodę álbo krzywdę vczyni: Pan iego będźie powinien zań dosyć vczynić.

O tychże nieośiádłych ludźiách.

Zwyczay źiemie Kráko. List 122.

IEśli nieośiádły álbo ináczey odártus álbo gołotá ktoremukolwiek byłby w czym winien/ ma odpowiedáć w Sądźie Grodzkim o kożdą rzecz. Gdy też kto sobie winnego człowieká nieośiádłego v ośiádłego, zápowie przyszedszy z Woźnym: tedy on ośiádły powinien w tegodniu onego nieośiádłego człowieká przed Stárostą stáwić: ktory nieośiádły stánąwszy przed Stárostą rękoymią postáwi/ ábo śiedźiec będźie: iż dostoi Práwá. A ieśli ośiádły nieośiádłego nie postáwi: tedy sam ośiádły ma zań odpowiedáć powodowey stronie o rzecz: o ktorą nieośiádły był obwinion. A ieśliby nieośiádły nie mogł być árestowan álbo zápowiedźian: tedy w ktorey Fárze álbo Plebániey niekiedy był ośiádły / w oney przeciwko niemu máią być kłádźione pozwy: á tám Woźny będźie wołał: iż przeciwko A. B. nieośiádłemu pozwy kłádą: ktorych pozwow v oney Fáry położenie nie ma nic szkodźic.

O Hultáioch.

Hultáie/ ktorzy cudze rzeczy łápáią/ niech przezeczći będą.

Káźimierz Wielki List 22.

NAyduią śie tácy/ ktorzy przez nieopátrzność żywność długiego czásu zá krotki czás trawią/ á potym biorą sobie przyczynę od swych własności tulánia: á ták tuláiąc śie cudzych rzeczy łápáć nie boią śie. Aby tedy tákowi od wszelkiey przyczyny tulánia śie y chwytánia boiáźnią winy byli odwiedźieni/ vstáwia-

wiamy: áby ták tułáiacy sie y drapiestw dopuszczáiacy ná wszystkich dobrách ich byli karáni / żeby zárázem iem były wźiete: á iesliby ci tułáiacy sie łáske násze sobie przeiednáli/chcemy przedśie áby miedzy swemi rownemi zá bezecne byli miani.

Chłopi/ ktorzy ná dźień álbo ná tegodnie y ná godźiny robią / y ktorzy przez świádecznych Listow przychodzą/ niech nie będą chowáni w Mieśćiech/ pod winą czternaśćie grzywien.

Iż dla chłopow / ktorzy własnych domow nie máią / á ná tegodnie służyć y zápłáty ná tydźień mieć zwykli / bywa niedostátek sług we Wśiách / y w Folwárcech ták Mágestatu Krolewskiego iáko też Duchownych y Swieckich osob: ktore chłopstwo w Mieśćiech y w Miásteczkach bywa chowáne nieobácznie/nieprzypátruiac sie ktorymi robotámi żywnośći szukáią:ktorzy to pewnych czásow na łupiestwo / á pewnych záśie czásow ná służbe wychodzą ná Wśiách czásu żniwá wyćiągáiac zapłáty wielkie. Przeto vstáwiamy pod winámi czternaśćie grzywien/ktore będą płácone tylekroć/ ilekroc ináczey będźie vczyniono: áby Mieszczánie nászy/y wszystkich Poddánych nászych ktoregokolwiek stanu y záwołánia są/nie chowáli w Mieśćiech ábo w Miásteczkách ludźi tákowych: ktorzyby nie mieli służby dorocżney/ álbo rzemiesłá iákiego nie robili/ skądby żywność mieli: y tákże tákowych/ ktorzy przez świádecznych Listow od Pánow swych przychodzą mieszkáć A iż są niektore służby tákowych ludźi/ ktorych Mieszczánie dla ich żywnośći mieć y vżywáć zwykli: tedy dla robot tych tegodniowych niech będą bráni ći/ ktorzy w domiech álbo komorách naiemnych mieszkáią: przez ktore niech będźie nágradzan niedostátek v tákich/ ktorzy nie dłużey iedno ná pewne dni sługi náymuią.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 99.

Czásu żniwá z Krolestwá ludźie niech nie wychodzą.

Gdyż wiele chłopow y niewiast z Ziem̄ Mázoweckich y z inych Ziem̄ Krolestwá nászego do Sląská y do Prus czásu żniwá zwykli przechodźić: z ktorey przyczyny bywa/ iż w Ziemiách Korony Polskiey z trudnośćią robotniki y sługi mogą mieć. Dla tego vstáwiamy: áby tácy wszyscy/ktorzy z Polski y z Mázowsz z Krolestwá robić wychodzą/przez Stárosty/y dźierżawce/ y Slachte/ y przez Pány mieść/ y Vrzedniki winámi zá-

Tenże. List 103.

trzymawáni byli: á zátrzymáni oddáni byli ná robotę obywátelow Krolestwá nászego.

Podobny temuż Státut.

Alexánder List 112.

ABy chłopi z Krolestwá wychodźić niemogli ku podpomagániu robot postronnych Ziem̃: przez Stárosty niech wszędźie hámowáni będą: y inym wszystkim ktorymkolwiek będźie wolno przez kaźni ie zátrzymáwáć / y ku potrzebam swym też krom płacey do iednego Miesiącą obrácáć: wszákże ták / iż gdy miesiąc wynidźie/będźie sie im wolno do domow swych wrácáć.

Tuláiący śie ludźie/ktorzy do trzećiego dniá mieszkáią w Mieśćie krom służby y rzemiesłá: niech będą przez Vrząd Miescki/pod ktorym będą imáni/y ku sypániu Grobli/Wálow Miesckich dawáni.

Sygmunt w Piotrko. 1519. List 24.

CHłopi tuláiący sie / ktorzy do trzećiego dniá po przyszćiu swym do Miast y miásteczek w służbę y w rzemiesło sie nieoddádzą: chcemy y vstáwiamy / áby przez vrząd Miescki byli imáni y zátrzymáni: á potym okowáni niech będą obrácáni ku czynieniu Grobli / y przekopow Miesckich/ álbo Zamkow: áby sie złodźieystwá y łotrostwá z nich niemnożyły: á Slachtá áby niebyłá vciśniona niedostátkiem sług y robotnikow. Co też y inym w dobrách y máietnośćiách swych będźie wolno vczynić.

Tuláiący śie ludźie/Kmiećie/Zagrodnicy/ y ich synowie przez Stárosty y vrząd Miescki máią być imáni: á Pan/ktory śie go będźie vpominał y zechce go mieć/dwánaśćie groszy niech zápłáći.

Sygmunt w Kráko. 1532.

RAdząc około pożytku gospodárstwá Krolestwá nászego/ kthore gospodárstwo częstokroc dla złośći vciekáiących Kmieći álbo ich synow ták bywáło bárzo vszkodzono: iż też wiele z poddánych nászych z niedostátku robotnikow/y sług bywáli zániedbáni w potrzebnych robotách: dla tego vstáwiamy/y skázuiemy: Iż ktorykolwiek oracz/ álbo kmieć/álbo zagrodnik/álbo ktorykolwiek iny poddány y synowie ich nád wolą y wiádomość Páná swego vciekáiąc do inych kráiow przenośiliby sie: áby przez Stárosty y ich Podstárośćie tákże przez vrząd miast y miásteczek/

steczek/do ktorych przyydą byli imáni: á poimáni áby ná roboty byli obrácáni ták długo/ ażby Pan onego poimánego álbo poimánych dowiedziawszy sie o nich vpominał sie ich. Abowiem gdy sie będzie vpominał Pan poddánego / y dowiedzie iż iego iest: Stárostowie y ich Podstárościowie/álbo vrzędy Miast y Miásteczek będą gi powinni wydáć okrom zbraniánia: wziawszy pierwey od iego Páná/ ktory sie poddánego vpomina/ dwánaście groszy: ktore iem zá pracą y pilność/ktorą w zátrzymániu vczynili/ skázuiemy zápłácić.

Wszystki tułáiące śie y proznuiące Stárostowie niech imáią: á Sláchtá zátrzymáwáć one w swych máietnośćiách niech dopuszcza. Abowiem pozwáni stáwić ie będą powinni.

DLa pohámowánia złodzieystwá/y powciągnienia tułáiących sie ludzi Stárostowie pilnie sie stáráć będą: áby ludzi proznuiących y tułáiących sie y żadnym służbam y rzemiesłom nie oddánych/ w swych Mieśćiech dowiádowáli sie / y one powciągáli. A Sláchtá w máietności swey niech dopuśći ich hámowáć: á iesli nie dopuszczą á będą pozwáni: onych przed Stárostą stáwić będą powinni. Sygmunt w Piotrko. 1523.

O Hultáioch y Łożnych ludźioch.

CO sie dotycze Hultáiow y inych łożnych ludzi/roskázuiemy Stárostom nászym: áby sie w tym wedle Státutu záchowáli/ y winę ná Miescki vrząd postánowili. Sygmunt August w Piotrko. 1562.

O Zebrakách biegunách.

Zebracy tułáiący śie/máią być karáni.

BDyż są obaczeni w tym zacnym Krolestwie nászym Zebracy ták mężczyzny iáko białe głowy w tákiey wielkośći: iż tákie drugie Krolestwo niemoże być pokazáne zá zdániem tych/ktorzy wiele świátá zieździli / ktoreby miało tákową wielkość Zebrakow: miedzy ktorymi iest wiele Mężczyzn y białych głow dużych y mogących sobie słusznie żywność zárábiáć: gdyby ich y one do tego Práwo przyćiskáło / á nie ich swa wola: przez ktorą oni álbo prawdziwiey przez gnuzność nieiáką / iáko skoro iem brody wielkie porosły y siwe włosy sie pokazáły/zániechaw- Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 103.

ßy domow swych w vpraßániu Jáłmuzny ostátek żywotá swego pokłádáią wielkie zgorßenia czyniąc/ á niekiedy gdy vprosić niemogą zdrádámi dostáiąc. Dla tego ná kstałt Praw nailepßych w wielu Ziemiách Krześcijáńskich postánowionych vstáwiamy: Aby w Mieściech/w Miásteczkách/we Wsiách Krolestwá náßego niewiecey Zebrakow było/ iedno ile pospolstwá y Pánowie mieść skażą ich mieć: w ktorych to Mieściech y Miásteczkách Rádá/ ktora ná ten czás będźie/á ná Wsiách Plebani/ pod ktorych Fárámi Wsi są/ y Pánowie mieść znáki niech kłádą/ dla oznáczenia liczby tych: ktore będą rozumieć/ áby żebráć mieli. A ktorzy będą ználezieni przez znákow/ skázuiemy ie imáć ná służby/ álbo oddawáni w rece Stárostow náßych: od ktorych tákowi ná robotę Zámkow y Wałow od Turkow y Tátar pogránicznych będźiemy bráć. Wßákże mogą Pánowie mieść tym / ktore vznáią być wysłużone/ y ku inym robotam niemocne dáć/Listy świádeczne ku pielgrzymowániu: pod ktorych Listow obroną y wolnością też nie máiąc znákow niech będą dopußczáni wßędźie prosić Jáłmużny.

O Cyganiech.

Cygáni żeby w Koronie niebyli.

Sygmunt August w Wárßáwie 1557.

CYgáni álbo ludźie niepotrzebni/będą przez nas z Ziemie wywołáni: y ná potym niemáią być do niey przyymowáni.

O tychże Cygániech.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

IZ sie przez Cygány w Koronie śiłá złego dźieie: przeciwko tym Státut Wárßáwski 1557 w exequucyą przywodźiemy / y roskázuiemy: áby ich iuż koniecznie od tego czásu w Koronie y wßystkich Páństwách náßych nie było. Kiedy ie ktory Stárostá z Stárostwá swego wypędźi/ áby ich żaden nie przechowywał.

O Zydźiech.

Przywiley wolności Zydowskiey/przez Bolesłáwá Kśiążę Wielkiey Polski Prádźiádá Wielkiego Kázimierzá dány/potym przez Kázimierzá Krolá potwierdzony / á przez Alexándrá Krolá w Státut wpisány.

W Imie Boże/Amen. Aby Dekretá Krolewskie zá cżásem niebyły od ludźi zapámietáne: thedy słußnie mądrych ludźi bacżenie to opátrzyło: aby Pismem dla pámieci przyßłych były wárowáne. Dla tego My Kázimierz z łáski Bożey Krol Polski/ y Ziemi Krákowskiey/ Sándomierskiey/ Sieradzkiey/ Lánczyckiey/ Kuiáwskiey/ Pomorskiey Pan y Dziedźic obiáśniamy ku wiádomości wßystkich ták teráźnieyßych iáko potym bedácych: Iż gdy przed Nas y Pány náße przyßli Mężowie godni y náßy wierni Zydowie Ziemi náßych / y vkázali Nam Przywiley Kśiążecia Bolesłáwá świetey pámieci niegdy Kśiążecia Polskiego Prádźiádá náßego namilßego ná Prawá swe/ y prosili pokornie/ aby ten Przywiley Náßa Krolewska Pieczęcia raczyliśmy odnowić y potwierdźić: á tego Przywileiu rozumienie słowo od słowá iest tákie. List 162

W Imie Boże/Amen. Ludzkiego národu spráwy ieśli nie beda podpárte świádectwem słownym álbo pismem/ prędko przechodzą/ y práwie od pámieci ludzkiey odpadáią. Dla tego My Bolesław z łáski Bożey Kśiąże Wielkiey Polski oznáymuiem ták ninieyßym iáko potym bedącym / do ktorych wiádomości przyidźie ninieyßze pisánie: Iż Zydow náßych po wßyßtkiey Ziemi Páństwá náßego mießkáiących Státuty y Przywileie/ ktore od Nas otrzymáli / słowo od słowá iáko sá w sobie niżey nápisáne/ tym sposobem chcemy aby były obiáśnione.

Krześćiánin nie ma być przypußczon ná świádectwo przećiwko Zydowi/ázby tego dowodźił przez Zydá y Chrześćiánina.

NAprzod vstáwiamy: aby o pieniądze álbo o ktorakolwiek rzecz ták ruchomą iáko nieruchomą/álbo in cauſa criminali,

ktora sie dotycże osoby albo rzeczy Zydowskiey / żaden Chrześćianin niebył dopuszczon przeciwko Zydowi ku świadectwu/ iedno z Krześćianinem á z Zydem.

Jesli Chrześćianin o rzeczy zastáwne pozywa żydá/á żyd przy: tedy przez przysięge swą bedźie żyd wolen.

JEsli Chrześćianin Zydowi trudność zádáie / twierdząc iż mu fanty zastáwił/á Zyd tego przy: á Chrześćianin prostym słowom Zydowskim niechciałby wierzyc: tedy Zyd ná tak wielką rzecz przysiągszy/iako iest obwinion/bedźie wolen.

Jesli Chrześćianin twierdźi / iż w mnieyszey Summie zástáwił niż żyd powieda: tedy żyd ma przysięgą swą dowieść / iż w wietszey summie.

JEsli Chrześćijánin zástáwi Zydowi zakład/ twierdząc iż w mnieyszey summie zástáwił niż Zyd zna: tedy przysieże Zyd ná zakład sobie dány: á ná co przysieże / Chrześćijánin nie ma sie zbraniać iemu zapłácić.

Jesli żyd powie / iż Chrześćiáninowi co pożyczył: tedy Chrześćianin przysięgą sie odwiedźie.

JEsli Zyd nie wziawszy do siebie świádkow powie/ iż Chrześćijáninowi pożyczył iákiego zakładu/ á on tego zaprzy: o tákowa rzecz Chrześćijánin przez swą własną Przysięge sie odwiedźie.

Zyd w zastáwę wszystki rzeczy może brác: wyiąwszy Kościelne ápparáty y száty ekrwáwione.

ZYd wszystkie rzeczy ktorekolwiek mu przynioßa może w zastáwe brác/ ktorymkolwiek imieniem bylyby zwáne / nic sie niepytáiąc: wyiawszy száty krwią zmoczone / y Kościelne ápparáty: ktorych żadnym obyczáiem nie ma przymowác.

Zyd przećiwko Chrześćiáninowi przysieże: iż niewiedźiał/ áby zakład był krádźiony albo gwałtem wźięty/ gdy iemu był zástáwian.

Jesli

JEsliby Chrześćijánin zádáwał trudność Zydowi / iż zakład v Zydá zástáły iest mu vkrádźiony / álbo gwałtem wźięty: Zyd niech przyśięże ná on zakład / iż biorąc one zastáwe nie wiedźiał być krádźioną álbo komu wydártą: ále to włożywszy w przyśięgę / w czym iest zakład tákowy zástáwiony: á gdy to vczyni / Chrześćijánin będźie mu powinien lichwę zápłáćić / ktora w tym czáśie vrosłá.

Jesli Chrześćiánin co v żydá zástáwił / á żyd y swe przy tym stráćił: tedy żyd przyśięże / á będźie wolen.

A Jesli Zyd przez przygodę ogniową / álbo przez złodźieystwo / álbo przez gwałt iáki stráci rzeczy swe z zakłády zástáwionemi / á to będźie wiádomo: á Chrześćijánin przedśię ktory zástáwił iemu trudności zádáie: Zyd własną przysięgą Chrześćijániná odbędźie.

Miásto nic niech niepostępuie przećiwko żydowi / iedno Pan zwierzchni ábo Woiewodá: á o występek osoby żydowskiey sądźić sámemu Pánu zwierzchniemu iest záchowano.

JEsli Zydowie miedzy sobą niezgodę álbo woynę iáką zruszą / Sędźia Miástá nászego żadney zwierzchności Práwá niech sobie nád niemi nie przywłaszcza: ále My tylko / álbo nász Woiewodá / álbo iego Sędźia ten sąd odprawowáć będźie. A iesli występek ná osobę Zydowską śćiąga śię: tedy tákowa rzecz osobie nászey ku sądzeniu będźie záchowaná. List 165.

Winá ktora ma być płáconá zá ranę żydowską / ma należeć Pánu zwierzchniemu / Woiewodźie / y ránnemu.

JEsli Chrześćijánin Zydowi ktorymkolwiek sposobem ránę záda: tedy obwiniony Nam y nászemu Woiewodźie niech winę zápłáci: ktora ma być do Skárbu nászego obrocona wedle tego / iáko może łáskę násze sobie przeiednáć: á onemu ránnemu niech zápłáci zá leczenie ran / y zá nákłády: iáko Práwá źiemie nászey potrzebuią / y ich powinność nieśie.

Zá głowę żydowską winá Pánu zwierzchniemu przynależy/ to iest sprzedánie dobr do skárbu.

JEsli Chrześćiánin Zydá zábije/ słusznym Sądem niech będźie karan: y wszystki dobrá iego ruchome y nieruchome w násze moc niech przypádną.

Zá ránę śiną żydowską winámi być Woiewodźie daná/ á obrážonemu ma być dosyć vczyniono.

JEsli Chrześćiánin Zydá vderzy/ wszákże ták iż krwie nierozleie: tedy ten/ ktory vderzył ma być przez Woiewodę pociągnion wedle zwyczáiu Ziemie nászey: á vderzonemu ma dosyć vczynić/ iáko zwyczay iest w Ziemi nászey. A iesli pieniedzy nie będźie mogł mieć: tedy tákowy zá ten vczynek będźie/ iáko słuszna rzecz iest/ karan.

O wyćiągániu Cłá od żydow.

BDźiekolwiek Zyd przez Páństwá násze poiedźie/ żáden iemu trudnośći iákiey álbo przykrośći álbo obćiążenia niech nie czyni: á iesli kupie álbo rzeczy iákie powiezie/ z ktorych Cło iákie má przydź: przez wszystki mieśćá Cel Zyd niechay niepłáći inego/ iedno ktore iest powinne Cło: ták iáko płáći kożdy Mieszczánin onego Miástá/ w ktorym Zyd ná ten czás mieszka.

Okolo prowádzenia żydow vmárłych.

JEsli Zydowie wedle zwyczáiu swego ktorego z vmárłych swych álbo z Miástá do Miástá/ álbo z Powiátu do Powiátu/ álbo z Ziemie do Ziemie poprowádzą: chcemy/ áby nic przez Pisárze násze z nich nie było wyciągano: á iesli Pisarz co wyćiągnie/ chcemy áby był iáko rozboycá karan.

O rozsypániu Cmentarzá żydowskiego.

JEsli Chrześćijánin Cmentarz álbo groby Zydowskie iákokolwiek rozsypie/ álbo gwałtem náiedźie: chcemy/ áby wedle zwyczáiu Ziemie nászey y Praw był ćieszko karan: á wszystkie rzeczy iego niech do Skárbu nászego będą obrocone/ iákowebykolwiek były.

O zgwálceniu Szkoły żydowskiey.

Jesli

JEsli kto zuchwale będźie ciskał ná Szkoły Zydowskie: ná ßzemu Woiewodźie dwá kámienia Pieprzu ma zapłácic.

Okolo winy Sędźiemu/ktorą żyd powinien.

JEsli Zyd Sędźiemu swemu w winie pieniężney/ktora wán del zowa/ będźie znaleźion być winny: Kámień Pieprzu wi ny/ ktora iest z dawna włożona/ niech Sędźiemu zapłáci.

O nieposłuszeństwo ktorą kaźnią żyd ma być karan.

JEsli Zyd przez roskazánie swego Sędźiego będźie wezwan do Sądu/ á zá pierwßym Pozwem y zá wtorym nieprziyędźie: zá obadwá rázy niepostußne wine / ktora iest zwyczáyna zstarádawná/ niech zapłáci: á iesli zá trzecim roskazániem nie prziydźie/ wine ktora przynależy zá to niech przerzeczonemu Sędźiemu zapłáci.

Jesli żyd żydá ráni/ wine wedle zwyczáiu źiemie Sędźiemu niech záplácí.

JEsli Zyd Zydá ráni: wine Sędźiemu swemu wedle Ziemie naßey zwyczáiu niech zapłáci.

Jáko żydowie przysięgáć máią.

JStáwiamy/áby żaden Zyd nie przysiegał ná Rodał ich/ iedno o wielkie spráwy: ktore sie ściągáią áż ná piędźiesiat grzywien/ álbo kiedy będźie przez Nas wyzwan: á o mnieyßе spráwy ma przysięgáć przed Szkołą v drzwi przerzeczoney Szkoły.

O táiemnym zábićiu żydowskiem.

JEsli Zyd potáiemnie będźie zabit/ták iżby przez świádectwo niemogło być to dowiedźiono: á iesli po dowiedowánin będa mieć kogo zá podeźrzánego: tedy My Zydom przeciwko temu podeźrzáne^o będźiemy pomágáć spráwiedliwości wedle Práwá.

O gwałćie/ ktory rękomá będźie żydom zádan.

JEsli Chrześćiánin ná ktorego Zydá rzuci sie gwałtownie rękomá: wedle tego iáko Práwá Ziemie naßey potrzebowáć będą/ niech karan będźie. List 166.

O wła-

O władzy Sędźiego Zydowskiego.

Sędźia Zydowski żadney sprawy na Sąd niech nieprzywodźi / ktora sie miedzy Zydy zacznie: poki nie będźie przez skarge przeden przyniesiona. A Zydowie przy Szkołach/ albo gdźie sobie obiorą niech będą sądzeni.

O przyroście Lichwy.

JEsli Chrześćianin od Zydá wyprawi swoy zakład / á Lichwy niezapłaci: tey Lichwy ieśli w Miesiącu nie da/ do oney Lichwy niech mu lichwá przybędźie.

O złożeniu álbo staniu v żydá.

Chcemy / aby żaden w domu Zydowskim niestawał.

O Leśćiech y o dźierżeniu dobr nieruchomych.

JEsli Zyd ná dźierżenie imienia / álbo ná Listy dobr nieruchomych pieniędzy pożyczy/ á tego ten ktorego rzecz iest dowiedźie: My vstáwiamy/aby Zydowi y pieniądze y listy zastáwne były odsądzone.

O Dźiećioch żydowskich.

JEsli ktory álbo ktora dźiecie Zydom odwiedźie: chcemy/aby takowi byli skazáni iako złodźieie.

O władzy Sędźiego żydowskiego.

JEsli Zyd weźmie od Chrześćiánina zakład / á przez rok będźie go v siebie dźierżał: á waga álbo cena zakładu nieprzewyższy danych pieniędzy / Zyd Sędźiemu swemu zakład niech pokaże: á ieśli zakład niebędźie dobry: Woiewodźie nászemu álbo swemu Sędźiemu niech vkaże / álbo potym przedánia niech ma wolność. A ieśli zakład pierwey/niż rok wynidźie swemu Sędźiemu pokaże/á zakład v Zydá nad rok y dźień pozostánie: ná potym żadnemu nie będźie odpowiedał o ten zakład.

Zydowie niech nie będą sądzeni w ich świeto.

Chcemy / aby żaden z Zydow ku zapłáceniu zastáwnych zakładow w ich świeto przyciskáć niesmiał.

O wźięciu zastawnych rzeczy żydom gwałtem.

Ktory

KTorykolwiek Chrześćiánin gwałtem weźmie zaſtáwe ſwá od Zydá / álbo gwałt w domu iemu vczyni : táko rozboycá náſzego ſkárbu niech bedźie ſurowo karan.

Zydowskie wyſtepki niech w ichże Szkołách beda ſadzone.

PRzeciwko Zydowi tylko w Szkołách / álbo gdźie bywáią ſadzeni wſzyſcy Zydowie Práwem niech bedźie czynióno : wyiawſzy Nas / y Woiewode náſzego : ktorzy możemy ie przedśie wyzwáć.

Gdy żydowi dádzą wine o zábićie dźieciećiá.

WEdle vſtaw Papieſkich imieniem Oycá náſzego świetego ſrogo roſkázuiemy : áby na potym żadni Zydowie / ktorzy ſą w Páńſtwie náſzym / niebyli winowáni / żeby vżywáć mieli krwie ludzkiey : gdyż wedle roſkázánia Zakonu od wſzelkiey krwie ſtrzymawáią ſie wſzyſcy Zydowie. Ale ieſli ktory Zyd o zábicie ktorego dźieciecia Chrześćiáńſkiego bedźie obwinion: ma być pokonan trzemi Chrześćiány / y trzemi Zydy : á gdy bedźie pokonan / tedy tylko ma być karan winą : ktora zwykłá náſládowáć zá tákiem vczynkiem dopuſzczonym. A ieſli Zydá świádkowie przerzeczeni y iego niewinność oczyści: tedy kázń / ktora Zyd miał podiąc / zá one potwárz ſłuſznie ma podiąc iego winniący.

Ale żyd pożyczył / tyle iemu ma być wrocono z lichwą.

UStáwiamy / iż cokolwiek Zyd pożyczył / choć bedźie złoto / choć pieniądze / choć ſrebro: tedy tyloż ma mu być zapłácono álbo wrocono z lichwą przyroſtá.

O koniách zaſtáwionych.

CHcemy / áby Zydowie konie wſzyſtkie iákiekolwiek beda / mogli brać w zaſtáwe ále iáwnie we dnie : á ieſliby ktory koń y Zydá vkradźiony przez ktorego Chrześćiánina był znalezion / Zyd ma ſie przyſiegą oczyścic mowiąc: iż tego koniá iáwnie y we dnie zá tákowe pieniądze iáko wiele dał miał zaſtáwionego / y miał go zá niekradźionego.

O ſzukániu fáłſzywey Monety v żydow.

Też

List 167. TEż zakázuiemy: áby Mińcarze w Páństwie nászym będący nie śmieli Zydow z fálszywemi pieniądzmi álbo z inemi rzeczámi sámi przez sie / okrom Posłá nászego / álbo Woiewody nászego / álbo przez vczciwych Mieszczan y iákimkolwiek sposobem zátrzymáwáć / álbo imáć.

Gdy żyd w nocy o gwałt sobie czyniony woła.

VStáwiamy / iesli Zyd ktory przymuszony wielką potrzebą w nocy będźie wołał: á iesli sąsiedzi Chrześćijánie zániedbáią dáć mu pomocy słuszney / ániby przyszli ná wołánie iego: kożdy sąsiad iego Chrześćijánin trzydźieści szelągow niech będźie powinien zápłáćić.

O kupowániu żywnośći żydowskiey.

VStáwiamy / áby Zydowie przedawáli y kupowáli wszytki rzeczy wolnie: y chlebá niech sie dotykáią iáko Chrześćijánie: á ktorzy tego zákázowáć będą / winę Woiewodźie zápłáćić będą powinni. A żeby wszystki ty rzeczy wyższey nápisáne miáły moc ná wieki / ninieysze Vstáwy z nápisániem świádkow dáliśmy iem / dla przestrogi álbo obrony: ktoreśmy y Pieczęcią nászą vmocnili. A tey rzeczy świádkowie są Grabiá Arbeld Woiewodá Káliski / Tákże Grabiá Kásztellan Gnieźnieński / Grabiá Jánkal / Grabiá Máciey Kásztellan Lendski / Grabiá Szozans Kásztellan Káliski / Grabiá Derslaw Łowczy Lencki / y inych wiele Pánow Ziemie nászey. Dźiało sie w Mieśćie Káliszu názáiutrz po Wniebowźięciu błogosłáwioney Pánny Máryey / Roku Páńskiego 1264 / osmego dniá Wrześniá.

¶ My tedy Práwo ich pilnie opátrzywszy y w nie weźrzawszy / Státut przodkow nászych chcąc więcey potwierdźić niż go wspominác / przywiedźieni łáskáwie ich zásłużonym pożądániem / od tego czásu przerzeczone wszystki Práwá ich odnawiamy / potwierdzamy / mocne czynimy / ná znák wieczney mocnośći y wiádomośći tym ninieyszym Listem Pieczęć násze przykłádamy. Dan w Krákowie w dźień błogosłáwionych Męczennikow Dyonizego y iego towárzyszow / Roku Páńskiego 1534. Przy czym byli Slachetni nászy Spiczymierz Kástellan Krákowski / Niszczyn Sándomierski / Mikołay Woiewodá Krákowski / Andrzey Łowczy / Krzywosąd Podkomorzy Krákowski / y inych wiele wiáry godnych. Dan przez ręce Zbigniewá Proboszczá Krákowskiego Kánclerzá nászego.

Zydo-

Zydowie ná tegodnie niech lichwy wyćiągáią / á iesli ná Listy pieniędzy dádzą / ten ktory ie weźmie nie będźie lichwy powinien płáćić.

GDyż w wyćiągániu álbo pożárciu lichw iest nienásyczoná żądza / á w wyćiskániu pieniędzy niektorzy miáry niemáią. Dla tego postánowiłá nászych Pánow y Slachty władza: áby Zydowie Wiáry nászey práwdźiwi nieprzyiaćiele / á pieniędzy swych Chrześćijánom pożyczáiący nie więcey ná kożdy tydźień Lichwy wyćiągáć / iedno tylko iedne kwarte / áliás ieden grosz od Grzywny nie śmieli / y będą powinni z dźieką brać. A iesliby ktorzy Zydowie przez nowe zdrády ná Listy zastáwne pieniędzy swych pożyczáli / á przez dwie lećie tego pożyczenia zániecháliby o lichwę przyrosłą y o summę głowną do Sądu przywodźić: tedy od tego czásu zárázem lichwę / ktora zá dwie lećie przyrosła / máią stráćić: á ná głowney summie sámey krom wszelkich lichw máią mieć dosyć: áni przez tákowy list zastáwny tego / ktory zástáwił / będą mogli ná więtszą summę przyćisnąć: áni ten ktory zástáwił będźie powinien zstáwáć / álbo wzgląd mieć ná swą zastáwę álbo obietnice: ktora sie nád to więcey wyćiąga. Káźimierz w Wislicy List 26.

Zydowie ná Listy niech niedáią / iedno ná zástáwę.

GDyż złości Zydowskiey intencya około tegó nawięcey chodźi / iákoby Chrześćijáńskie máietności y bogáctwá záwżdy potłumiáli y wykorzeniáli: słuszna tedy rzecz iest postánowić / áby żaden Zyd więcey żadnemu Chrześćijáninowi w Krolestwie nászym będącemu od tego czásu pieniędzy swych ná Listy zastáwne niepożyczał / áni dawał / iedno tylko ná zakład będźie mogł pożyczyć / wedle zwyczáiu zstárádawná záchowáłego. Káźimierz w Wislicy. List 36.

Tákowasz Vstáwá.

ZLośliwa Zydowska zdrádá gdyż záwżdy iest Chrześćijánom przećiwna y nieprzyiáźliwa / á nie tylko przećiwko wierze y ćiáłu / ále też w rozerwániu máietności y bránin dobr pilno pilnuie: y ácz w vstáwie / ktora sie poczyna. Gdyż złości etc. iest to iem zákazano: áby niedawáli ludźiom ktoregożkolwiek stanu álbo záwołánia będącym pieniędzy ná Listy y ná zapisy / iedno tylko ná zakłády álbo zastáwy: á wszákże oni ná to niedbáiąc nie przestawáią dáwáć pieniędzy ná Listy y ná zapisy przećiwko Práwom Duchownym y Swieckim / ktore tego bárzo zákázuią. Dla tego chcąc poddánym Ziem nászych pomoc łáskáwie: iá- Káźimierz w Wislicy 1423. List 45.

koż z Wiáry Chrześćiáńskiey ieśteśmy to powinni/ ná potym zá-
kázuiemy: aby Zydowie ná liśty y zapiśy pieniędzy niepożyczáli/
iedno tylko ná zakłady: iáko wwyżśzym tymże Práwie ieśt to wy-
rázono. Jeśli tedy kto z Zydow tákowe Liśty ná potym álbo zá-
piśy pokáże/álbo ná nie pieniędzy da: tedy tákowe Liśty álbo zá-
piśy nie máią byc żadney mocy: á ten/ktory pieniądze tákowe we-
źmie/ niebędźie powinien ku zapłáceniu ich.

Zydowska prescripcia wedle Práwá w zastáwách y zapiśiech trzy látá: ále nie máią nic dawáć ná máietnośći: też wolnośći ich/ktore Prawu Bożemu y ziemskiemu sá przećiwne/ sá ábrogowáne y ukázone.

Kázimierz trzeći w Nieśwowej 1454. List. 96.

ZDyż niewierni nie máią weselic sie z wietszego nadánia wolnośći/ niżli ktorzy w Páná Chrystusá Bogá wierzą: áni śludzy niemáią byc lepszey wagi/ niżli synowie: vstáwiamy/ áby Zydowie vżywáli Praw wedle vstaw w Wárćie vczymonych/ iáko ina Slachtá Ziem nászych/ ile sie dotycże dawnośći: to ieśt trzech lat niech vżywáią prescripcyey w zastáwách y zapiśiech swych/ áni beda mogli dáć iákiey Sumy pieniędzy ná zastáwe ktorychkolwiek dobr álbo ná Liśty zapisow. A ieśli dadzą nád zakázánie tákowego Statutu: tedy zárázem pieniądze niech śtráca/y zastáwá z zapisem tákowy niech będźie nikczemna. Liśty też wszyśtkie ná wolnośći Zydom w Kroleśtwie nászym mieszkáiącym przez nas po Koronácyey nászey dáne/ á Prawu Bożemu y vstawam Ziem przeciwne rewokuiemy/ y kázimy/ y chcemy áby żadney mocy y władzey nie miáły: ktore to skázenie y obligácye ich/ kázemy opowiedźiec wszyśtkim przez obwołánie iáwne: y to wszyśtko obiecuiemy miec zá pewno y nam wdzięczno: y sámi ie dzierżec niezgwálcenie/ y áby od inych dzierżáne były/ roskázemy. Zá świádectwem niniejszym nászych Listow/ ktorym pieczęć ieśt záwieszona. Dan w Nieszowey w Sobotę po S. Helżbiety/ Roku Páńskiego 1454.

Zydowie wedle woley Káncellárzey Liśty płácić máią.

Sygmunt w Krákow. 1511. List 16.

ZYdowie beda płácić Liśty/ wedle szácunku y woley Kánceláryey nászey.

Zastaw

Zastaw niech nieoględuią stárszy Zydowscy / ále w Kśiegi ich niech beda wpisowáne.

KOlo ogledowánia przez stárszego Zydowskiego zakłádow/ ktore beda przynászáne do Zydow/ nie zda sie nam to rzecz słuszna vczyniona: gdyż kożdy ten/ ktory zastáwia/ tego nawiecey zwykł sie strzedz: aby w nedzy y w niedostátku komu nieodkrył sie. A przeto roskażemy: aby rzeczy zastáwne y dzień ich zastáwy wedle stárego zwyczáiu w Ksiegi Zydowskie był wpisowan. Sygmunt w Krako. 1532.

O tymże druga vstáwá Krolá Sygmuntá.

ZAstáwy Zydowie máia wpisowáć w Ksiegi / wedle Státutu nászego Krákowskiego ná wálnym Seymie vczynionego/ Roku Páńskiego 1532. Sygmunt w Piotrko. 1538.

Zyd iesli nie stáwi zastępce/ niech gi obieszą.

IZ zbytnia swawola y wielkosc złodźiei ztąd rozmnożyła sie/ że złodźieie máia rzeczy kradźionych v Zydow przedawánie prześpieczne: ktorey zły rzeczy áby sie zabieżało / za rádą Pánow Krolestwá nászego y zá żądániem Posłow Ziemskich skázuiemy/ y skázaliśmy: Iż iesli Zydowie o rzecz kradźiona y do nich przyniesiona zastępce stáwic nie beda mogli álbo niechcieli: do sądu o to pozwáni karániem szubienice / iáko ci ktorzy sa vczesnicy złodźieystwá/ niech beda karáni. Támże.

W żołtych czapkách żydowie niech chodzą po Vlicách pod winą pułkopkową: wyiąwszy żeby ná drodze byli.

IZ Zydowie zániechawszy stárego zwyczáiu/ y zárzuciwszy znáki/ przez ktore od Chrześcian byli poznawáni/ vbior Chrześcianom we wszystkim podobny wzieli/ ták iż miedzy Chrześciány nie moga być poznáni: vstáwiamy / áby ná wieki było chowano: żeby wszyscy y kożdy z osobna wszędzie w Krolestwie nászym Zyd znáki/ to iest bieretki / álbo myczki / álbo ine czapki żołte ná kożdych mieścách nosili: wyiąwszy te/ ktorzy sa ná drogách. Abowiem gdy w drodze beda / będzie iem wolno takowe znáki złożyc álbo skryc. A iesli kto z Zydow iáko przestępcá tego Prawá nie nosząc czapki żołtey ná głowie będzie oskárżon y przekonan: tedy wedle zwyczáiu Ziemie kożdey Woiewodzie mieścá Támże.

albo iego Podwoiewodzemu/albo Sędźiemu tylekroć/ ileby sie tey vstáwie przeciwić ważył/winy złoty záplácić będźie powinien: ktorey połowicá Woiewodźie albo Podwoiewodzemu albo Sędźiemu/á druga połowicá instyguiącemu ma sie dostáć.

Zakłády żydom dáne nie máią być ná osoby/ iedno ná pospolstwá wyćiągáne.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

IZ dla opátrzenia przespieczeństwá Zydowskiego / y vskromienia swowolnych ludźi śmiałości Zydom ná niektorych mieścách dáliśmy zakłády/ściągáiące sie ná wielkie sůmmy/ ktore to zakłády nie ná osobne persony/ ale tylko ná pospolstwá álbo ná ine zebránie Mieśćkie / ktore przez sprzysiężenie álbo spiknienie iákie rozruch álbo zburzenie ku skázie y zá tráceniu Zydow vczynić zechce/ chcemy y obiáśniamy aby były włożone.

Zydowie ná Wśiách niech nie tárguią.

Támże.

GDyż Chrześćiánom Práwá Koronne Kupiectwá y Targow ná Wśiách czynić zakázuią: tedy rozumiemy/iż toż Zydom tym sie mniey czynić godźi: y owszem im tego pod cieszkiemi winámi/ aby tákowych rzeczy niesmieli czynić / zákázuiemy/ y zábrániamy pod stráceniem wszystkich rzeczy wedle Státutu stárego.

Konie przez Zydy niech nie będą wywodzone.

Sygmunt Augusti w Piotrko. 1550.

KOnie przez Kupce álbo przez Zydy wywodzone/ áni skory przez Gárbárze y Furmány wywożone z Korony być nie máią: á ty/ ktorzyby ie chcieli wywożić / hámowáni przez Státrosty być máią: ktorzy też pilnie przestrzegáć będą/wedle vchwáły Státutow dawnych.

Jáko Zydowie przysięgáć máią.

Sygmunt w Krákó. 1539.

WStáwiamy/ aby żaden Zyd nie przysiegał ná Rodał ich/ iedno o wielkie spráwy : ktore sie ściągáią áż do piećdźiesiát grzywien śrebrá/ álbo gdy będźie przed Nas wyzwan. A o mnieysze rzeczy ma przysiegáć przed Szkołámi v drzwi przeczoney Szkoły.

Przysięgá żydowska.

List 163.

ZYd ma sie obrocić przećiwko Słońcu osobnie od ludźi inych: y ma stáć bosso ná iednym stołku przyoblokszy sie płaszczem

albo

albo ſukniá / á czapke Zydowſka ma mieć ná glowie. A ieſli ſie potknie trzy kroć/ tedy tak wiele wierdunkow traci: á ieſli czwarty raz/ tedy zoſtaie winien w oney rzeczy. A tak niech mowi ten/ ktory Zydowi przyſiege przepowiedać będźie. Heliaßu Zydźie ia ciebie nápominam przez ty trzy litery/ y przez ten Zakon: ktory dał Pan Moyzeßowi ná tablicy kámienney ná gorze Synai: iż ty Kśiegi albo ten Rodał ieſt prawdźiwy y ſprawiedliwy / ná ktory ty Zydźie przyſiegác maß temu prawdźiwemu Chrześciánimowi o takowy wyſtepek albo rzecz: o ktora cie przed Sad przywiodł. A niech mu tak będźie przepowiedaná Przyſiegá: Jż es w tey rzeczy nie winien/o ktora cie ten Chrześcijánin winuie: tak cie Bog niech wſpomoże/y ten ſam: ktory Niebo y Ziemie/ powietrze/ y roſſe/ gory pagorki / kwiatki/ y trawy ſtworzył. A ieſlis winien: niech cie trad y iad záráźi ten: ktory za modlitwa Helizeußowa Náámána opuścił/ á Gezego záráźił. A ieſlis winien/ niech cie ogień Niebieſki ſpali/ y kádúk popádnie / y plynienie krwie. A ieſli ieſtes winien: ábys był zátrácon ná twey duſzy/y ná twym ciele/y ná twych rzeczách: y niech cie to potka/co żone Lotowe: ktora przemieniona była w ſtup ſolny / kiedy ſie zápádłá Sodomá y Gomorrá. A ieſlis ieſt winien: ábys nigdy nieprzyſzedł ná łono Abrahámowo: gdźie Chrześcijáni/ Zydowie/y Pogáni przed ſtworzycielem wßyſtkich rzeczy zmartwych wſtáną. A ieſlis winien: niech cie Zakon Moyzeßow zmáże: ktory ná gorze Synai Pan Bog dał Moyzeßowi/y ktory ſam Pan Bog palcem ſwym napiſał ná tablicy kámienney. A ieſlis winien: niech cie pohánbi wßyſtko Piſmo/ktore ieſt napiſano w piáci kśiegách Moyzeßowych. A ieſli twoiá przyſiegá nie ieſt ſprawiedliwa/ áni czyſta/ áni prawdźiwa: áby cie Adonáy zmázał mocą ſwego Boſtwá/ y niech cie wezmą wßyſcy źli Duchowie/y niech cie doprowádzą ná wieczne potępienie ná wieki wiekow/ Amen.

Zydowie Slachćie poddáni nic ſobie w obronie Krolewskiey niech nie pokłádáią.

KTora Slachtá w Miaſteczekach y we Wśiách ſwych Zydy ma: wolno im to puſzczamy/ aby z nich ſámi pożytki brali/y im wedle zdánia ſwego ſprawiedliwośc czynili. Ale z ktorych Zydow żaden pożytek nas niedochodźi / tym Zydom niedopuſzczamy Práwá vżywác przez nas y przodki naſze nadánego: áni chcemy/aby o ich krzywdy przed nas przynaſzano co było: áby iáko z nich żadnego pożytku nie mamy/tak też niech żadney obrony w nas nie máią położoney. Sygmunt w Krako. 1539.

O Zydowskim Kupiectwie y Handlu ich.

Zydowie áni ná Clá áni ná ine Przedy nie máią być przekládáni.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

WStáwiamy/ aby niezgwałcenie było chowano/ żeby Zydowie niebyli/ áni mogli być ná Cłá przekładáni: rozumieiąc/ iż to rzecż niegodna y Práwu Bożemu przeciwna: aby tego narodu ludźie czci y vrzedow miedzy Chrześciány iákich vżywáć mieli.

Miárá y sposob kupowánia Zydom ma być vłożoná/á wszákże wedle postánowienia/ktore máią z Miásty/niech ie záchowáią.

Támże.

CHcemy/aby Zydowie nie mieli wolnego Kupiectwá we wszystkich rzeczách: ále ten obyczay/ktory będźie postánowion ku szukániu żywności ich/ wszędźie w Krolestwie nászym niech dzierżą y pilnie gi chowáią: y tákże vmowy y postánowienia/ ktore z niektoremi Miásty wietszemi Krolestwá nászego máią/ we wszystkiem niech trzymáią.

Potwierdzenie Státutu przez Sygmuntá Krolá ná Zydy vczynionego.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

AIż też Posłowie skárżą sie/że przez Zydy wszystkie Hándle y żywności Mieszczánom á poddánym nászym są odiete: roskázuiemy/aby w tey mierze był zachowan Státut Anni 1538, Paragrapho Volumus preterea &c. Ktemu aby Zyd Zup/ Cel/ y Naymow żadnych nie trzymał/ták iáko o tym Státut vczy.

Odłożenie pákt Zydowskich/ktore z Mieszczány máią.

Tenże. w Piotrko. 1565.

WEdle Constitucyey Piotrkowskiey postánowiciesmy byli gotowi/ około Kupiectwá Zydowskiego. Ale iż Pákt/ ktore Miásta z niemi/ y oni z Miásty máią/ vkázáć teraz nie mogli. Tedy nie deroguiąc nic páktom Mieszkim/ y owszem ie w mocy zostáwuiąc/odkładamy to do drugiego przyszłego Seymu Koronnego: ták iżby ná drugim bliśko przyszłym Seymie byli Mieszczánie y Zydowie powinni kłáść Pacta & Conuentiones, ktore máią z Miásty/ około Kupiectwá żywności ich.

Zeby

Zeby Cel / Myt / etc. żyd nie trzymał.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

OPátruiemy też to/ y wßyſtkim Woiewodom Korony y Páńſtw náßych roſkázuiemy/vchwałą Seymu minieyßego: aby káżdy w Woiewodztwie ſwym żadnemu Zydowi Zup/ Cel/y Naymow trzymáć nie dopußczał żadnych. Jáko o tym y przedmieyßе Státutá/y Piotrkowſka Conſtitucya vczy/pod winą ſtá Grzywien totiens quotiens: o ktorą Inſtygator czynić będźie powinien/álbo Poſłowie deferowáć.

O Kupiectwie żydowskim y o zábronieniu Cel/ Myt/Zup/ Kárczem / naymow żydom.

Sygmunt August w Piotrko. 1567.

ŻYdowie mimo Páktá / ktore z Miáſty máią / áby Kupiectwá Mießczánom nie odeymowáli / áni ſie iemi báwili/ Cel/Myt/Zup/Soli/Kárczem/ y żadnych naymow w Koronie zá ſwym áni zá cudzym Tytułem żeby nie ſprawowáli ex nunc, pod winą Státutu Sygmuntá Krolá/ Roku 1538 wydáną: o ktorą winę/ ná ktorymbykolwiek mieſcu Zyd táki był treſion á obwinion/ Krolewſcy przed Woiewodą álbo ich Vrzędem / á Páńſcy przed ſwemi Pány Duchownemi álbo Swieckiemi/álbo przed ich Vrzędniki ſtáwáć máią/ y karáni być przez ty to Woiewody álbo ich Vrzad/ álbo też przez Pány przerzeczone álbo ich Vrzędniki / pod winą dwu ſtu grzywien: ktorey połowicą ſtronie inſtyguiącey/ á połowicą Vrzędowi być ma/nieogłądáiąc ſie ná świádki Zydowſkie/ ani ná Liſty żadne.

Zeby Chrześćiánin żydowi nie służył.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

AIż też w tym ſie ſilny nierzad dźieie/ że w Koronie náßey niektorzy Chrześćiánie Zydom ſłużą/vſtáwiamy / y roſkázuiemy: żeby pod winą ſtá Grzywien ná Zydá / żeby nieśmiał Zyd Chrześćiánina vtriusq; ſexus zá ſługi ſobie przyymowáć. A Chrześćiánin áby też zás Zydowi nie ſłużył/pod więzieniem. A iżby ſie to dźiáło we wßyſtkich ták náßych/iáko też w Duchownych y Páńſkich Mieśćiech y Miáſteczkách: roſkázuiemy / żeby tego Stároſtowie y Burmiſtrzowie mieſc onych dozrzeli / y Státut ten exequowali. A wßákże to rozumieć ſie ma o czeládźi domowey vtriusq; ſexus: ktoraby ſobie w domiech ſwych chowáć mieli: Secus rozumiano być ma o Furmániech/ Wołowcách: ktorych w drogách ná czás potrzebowáć y náymowáć muſzą.

Ksiąg Pierwszych Rozdziału Szostego Część Trzecia/

O Sławney Akademiey Krákowskiey/ y o Wolności Studentskiey.

Władzisław Jágiełło Krol Szkołę álbo Kollegium Krákowskie funduie.

Z Biblioteki Akademiey Krákowskiey.

MWładysław Krol Polski etc. oznáymuiemy: iż gdyśmy z Boskiego zrządzenia z błędow Pogáńskich y z ciemności do świátłości/á do poznánia iego imienia z miłosierdzia iegoż sámego byli przywiedzieni: y gdy potym Nas Pan Bog ná Krolewski stopień wsádzić raczył/do tegośmy pilność swą przyłożyli: áby ktorycheśmy będąc w zabobonách bálwochwálskich/mianowicie Litwie/mieli vcześtniki ciemności tych zás spráwámi pobożnemi Chrześćiáńskiemi (bez ktorych y Wiárá niepożyteczna iest) ná dobrą drogę przywieść/ y z nich syny świátłości vczynić mogli. Co inák nie rozumiemy moc być/ iedno za pomocą ludźi tákowych: ktorych w Pismie bieglych być rozumiemy: bo z náuk wolnych Rzeczpospolita záwżdy pomnożenie bierze. Abowiem widźimy to ná oko/ y doświadczyliśmy tegó dobrze: iáko Paryż zá zgromádzeniem y przyzwániem ludźi vczonych y mądrych wszystkę Fráncyą zdobi: Pádwá tákże y Bononia wszystkę Włoską Ziemię sławną czyni: Prágá zásie Czechy oświeca: á Niemiecką ziemię Vronia osłáchcia. Záprawdę dla tegośmy z Boskiego zrządzenia Państwo ludźi rozmáitych y prowincyy roznych przyieli/ y ná Krolestwo Polskie koronowáni: ábyśmy toż Krolestwo vczonymi ludźmi ozdobili: y aby náukámi ich nieumietnośc wypędziwszy Krolestwo to nászę zá żywotá szczęśliwego pánowánia nászego z inemi krájnámi mogliśmy porownáć: nic niewątpiąc/ iż tá spráwá poddánym nászym pożytek przyniesie á zwłaszczá w Mieście nászym w Krákowie: w ktorym chcemy studium we wszelákich Náukách/ iáko mianowicie w Theologiey/ in iure Canonico, w Phisice/ w Prawiech/ y w inych náukách wszystkich wyzwolonych: y zá przystoyną sie Nam rzecz zdáło Kolegium mianować/

wać/ obrać/ postánowic/ zasádzić/ ordynować/ y erigować: y iuż tym Listem teraźnieyszym zasádzamy/postánowiamy ná wieczne czásy. A niechay iuż tám będzie iáko iáka perłá Náuk wszystkich: aby wypuszczała z siebie ludzie porádne/ cnotámi ozdobione/ y w rozmáitych professyach ćwiczone: y niech tám będzie studnicá Náuk: z ktorey będą mogli wszyscy czerpać chcący co vmiec.

To Kollegium ták fundowáne Papież Vrban confirmował/ zákázuiąc w nim tylko Theologiey czytáć.

VRban Biskup Władysławowi Krolowi Polskiemu. Gdyż es nie dawno ku pożytku obywátelow Krolestwá twego Polskiego/ y inych postronnych ludzi w Krákowie Kollegium wszystkich Náuk poczciwych fundował: á żeś wszystkim Rektorom Vniuersitatis/ Doktorom/ Mistrzom/ Pisárzom/ Bibliopolom/ y ich towárzyszom do Miástá przerzeczonego dla Náuki iádącym/ y tám mieszkáiącym niektore Przywileie osobne z szczodrobliwości swey Krolewskiey pozwolił: ktore twoi synowie mili/ Ráyce/ Ławnicy / Przysiężnicy przerzeczonego Miástá wiecznemi czásy niezgwałcenie chować obiecali: iáko to w twoich/ y pomienionych Radźiec/ Ławnikow/ Przysiężnikow Liściech otworzystych / z thad y zowad zebránych / y ták pod twa iáko y ich Pieczećiámi záwieszonemi dostátecznie iest opisano. A ták y My twoimi prosbámi poruszeni z Rádá brácicy nászey innym Listem nászym zdáło sie też Nam to postánowić y ordynować: aby w Mieście przerzeczonym było Kollegium/ w ktorymby náuki ná wieczne czásy były podawáne ták w Práwie Duchownym y Swieckim/ iáko y w káżdey iney poczciwey nauce: okrom sámey Theologiey/ to iest Pisma swietego: á iżby Náuczyciele/ Studenci/ przy wszystkich Przywileiach/ wolnościach/ y swiebodách Doktorom / Lektorom / y Studentom tám dla Náuk mieszkáiącym nádánych zostáli/ y z nich sie weselili.

Papież Bonifácyus dopuścił czytáć Theologiey.

PRosbá od Krolá Władysławá y Krolowey niedawno do Nas przyszłá/ to w sobie máiąc: aby w ich Mieście Krákowskim z postánowienia y z rozrzadzenia Stolice Apostolskiey iáko z dawná ták y teraz było studium powszechne/ ták w oboim Práwie Duchownym y Swieckim/ iáko y w káżdey iney wyzwoloney nauce. A ták imieniem Krolewskim y Krolowey przerzeczonych

czonych z nowu Nas proszono: abysmy w przeczonym Miescie postanowili y pozwolili nauki w Pismie Swietym. Przeto postanawiamy/y ordynuiemy: iż od tego czasu w tym Miescie na potomne czasy bedzie wolno Theologom czytac Pismo swiete. A to ieszcze z łaski naszey obsitey pozwalamy: iż Studenci y Lektorowie Bakałarzmi/Licencyaty/albo też Doktorami w tym Pismie swietym zostaiacy wszystkich tych Przywileiow/wolnosci/Prerogatyw/y Indultow beda vczestnicy: ktorych Studenci albo Paryzcy Lektorowie Theologiey vzywaią.

Doktorowie maią być na Kanonie do Tumskich Kościołow brani/y iako ich wiele być ma przy Kościele.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 100.

ABy sie co niezdało bye vczynionego z nienawiści prostego stanu ludzi/ktorych stan zwykł vzywac osobnego opatrzenia y nadania swego w Krolestwie naszym: dla tego aż Synowie Slacheccy/zdadza sie także być vczeni/y częstokroć vczeńszy nad prostego stanu ludzie: y nie maß tey Kapituły/ktoraby ludzi vczonych y biegłych Prelatow/Kanonikow Slachcicow w sobie niemiała: ktorzy nie mniey sa godni ku potrzebie/iako też ku czci y ozdobie Kościołow: y ktorzy o Kościołach zwykli y vmieią radzić. Wßakże mimo Doktory/ktorzy sa w Kapitułach z Synow Slacheckich/skazuiemy aby byli też przypuszczeni Doktorowie z prostego rodzaiu pod liczba y porzadkiem niżey napisanym: to iest v Kościołow przerzeczonych/v ktorych sa Doktorowie/albo czytaiacy Prawo Duchowne y Swiete Pismo bądź zdawna bądź też teraz nowo postanowieni y fundowani/albo gdzie maią być przez nowa fundacya na nie nadana stawieni: na tych mowie mieścach ieden ma być Doktor w Swietym Pismie: drugi w Prawie Duchownym: á trzeci w Lekarskiey nauce. A gdzie v Kościołow nie sa fundowani przerzeczeni Doktorowie: skazuiemy/aby nie wiecey ich było/iedno dwá w Swietym Pismie/dwa w Prawie Duchownym/á piaty w Lekarskiey nauce. Ktorzy to nieinaczey beda przyymowani w Kapitułach: iedno ktorych Przełożeni mieść godne w takowych naukach Doktorskich pochwała: y takowi/na ktore beda radzic: aby pod taż liczba byli przyieci.

Podobny temu Statut.

Sygmunt 1538.

STatuty o liczbie prostego stanu ludzi/ktorzy maią być do Glownych Kościołow brani/y około odiecia pensiey/y o winie

winie ná Kortezany/ilekroć będźie potrzebá będźiemy y roſkażemy exequować.

O tychże ludźiách proſtego ſtanu Sygmunt Auguſt piſze.

BYż to ieſt Státuty Przodkow náſzych opátrzono: áby ludźie narodu proſtego do Glownych Kościołow dawáni nie byli/tylko ludźie narodu y krwie Polſkiey: roſkażemy Kápitułam/aby ich miedzy ſie nád opiſány poczet nieprzyymowáli. Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1550.

Dekret Synodu Piotrkowſkiego o Lektorách / ktorymby miáły być od Biſkupow ſálárya plácone.

KV reformowániu Akademiey Krákowſkiey mátki náſzey/ y dla przymnożenia prowentow Lektorom/ y przyzwánia z inąd / Lektorom y dwiemá Profeſſorom in humanitate czytáiącym Jego M. Kśiądz Arcybiſkup Gnieźnieński ſtoiąc przy deliberácyey ná przeſzłym Synodźie vczynioney obiecał ná tym świetym Synodźie ſto Dukatow we złocie z ſtrony Kościołá Gnieźnieńſkiego / tákże z ſtrony Kościołá Krákowſkiego drugie ſto złotow we złocie/Kśiądz Biſkup Kuiáwſki ſto złotych w monecie pułkopkowych: á Kśiądz Płocki tákże ſto / Poznáński ſto tákże po pułkopiu/ z Dekretu y z ordynácyey Synodu (ná co Jeg̃ M. Kśiądz Biſkup Poznáński ſam oſobá ſwá/ á drugich Biſkupow Poſłowie zwolili) dáć y zapłácić będą winni: á ná to Kápituły Kościołow przerzeczonych ſwoy konſens obiecáli dáć/będąc przy tey nádźiei: iż tá vchwałá pożytek wſzyſtkiemu Kroleſtwu miáłá przynieść. Y maią być Jch M. Kśiężá Biſkupi vpomnieni vchwałą tego Synodu: aby temu Dekretowi doſyć czynili/ y konſenſy v Kápituł otrzymali pod winą ſtá Złotych czerwonych: ktorey Synod álbo Kśiądz Arcybiſkup będźie ſie v wſzyſtkich vpominał w iednym roku. Zá Gámrátá Arcybiſk.

A Opáci wźieli ſobie ná rozmyślenie.

ALe Kśięża Opáci/ktorzy ná ten Synod przyiechali/dla niebytności inych Opátow y Zakonnikow/ y ktemu dla tego iż ſie z brácią ſwą ná to nie námawiáli áni rádźili/ wźieli ſobie ad deliberandum: ná co potym máią ſwe zdánie powiedźieć.

Jego

Jego Krolewska Miłość ma być proszoná / aby Lektorom czyns iáki chćiał náznáczyć.

Maia ich Miłość Ksiądz Arcybiskup z Biskupy iego Krolewskiey Miłości pokornie prosić: aby Jego Krolewska Miłość na rzecz thak swieta y chwalebna á barzo potrzebna z swych dochodow iaki czyns Akademiey tey raczył postanowić.

Z Mistrzow ábo Bákalarzow promuiacych/nie ma być wiele wyćiągano: á Akádemia niech bedzie reformowána.

Jan Laski Arcybiskup w Gnieznie 1523.

Iż Akademia albo sławna Szkołá Krakowska dla niektorych nowo wymyślonych y nieznośnych zwyczáiow/y dla wyciągánia z promowuiacych sie na Mistrzostwo albo ná cos inego niezwyczáynego datku: ktora to Akademia iakoś tych czásow słabiec poczęła z wielką nie czcią y szkodą Rzeczypospolitey. A tak zdało sie temu wszystkiemu ná Synodzie zgromadzeniu: aby Reuerēdissimi in Christo Patres Ksiądz Arcybiskup Gnieznieński y Biskup Krakowski y Przemyski ziáchawszy do Krakowá reformácya w Akademiey vczynili/moca breuis Apostolici ná to pozwolonego: y niech wszystkie abusus wkorzenione z niey wyrzuca: y tak ia we wszytkiem niech reformuia: aby zás Vniuersitas ku pierwszey swey sławie przyszła: á żeby Studentom ná promocya sie gotuiacym lżey vczynili / á tak wielkich nakładow nie czynili przy promocyach swych. A zwłaszcza żeby nowy porzadek postáwili ná Kolegiatury y Lektury: y taki porzadek/ ktoryby nalepszy być mogł. A ieśliż wiec wszyscy ci ziáchać niebeda moc/ tedy iednák ieden albo dwá z nich to niech spráwia: á ieśliby żaden z nich niemogł tego vczynić/ tedy wżdy niech deputuia ná to iákie ludzie godne y vczone / ktorym dawne Constytucye Kollegiackie sa wiádome: á ci co vczynia / to Vniuersitas wszystká ma przyiać/y wedle tego sie ná potym záchowáć.

Ná wietsze Szkoły Mistrzowie y Bákálarze niech beda bráni.

Iż Kościoł Boży iako mátká dobra ma opátrzáć: aby vbodzy ktorym nie máia skąd rodzice nakładác / mieli sie gdzie vczyc: aby zá to spráwa Rzeczspol. y Kościoł był naukámi swietny/y vczonemi ludźmi zdobiony: á tak zá rada tego Synodu to ſkázuiemy: aby Ordinarij locorum nie tylko przy Tumſtich Kościo-

Kościołách ná Szkołách Rektory / Mistrze mieli / y chować roskazali: ale też po Miasteczkách wietszych y mnieyszych niech Bakałarze beda / gdzie Mistrzowie wychowánia miec nie moga. Ale ná ine mnieysze miesca Mlodzience iákie godne á vczone niech biorą / tego przestrzegáiac: aby Rektorowie Szkolni ná Szkołách w Szkołách mieli godne á obyczáyne y nieswowolne zaki: ktorych máią dobrze rządzic / y w grozie dobrey miec. Ale ktorzyby sie karác dác nie chcieli: tych Ordinarijs albo Officyałom ich niech ná karánie odesłą.

Wagusowie z Szkoły wypędzáni być máią.

ZAki wáguiące sie / á po swey woley biegáiące z Miast y z Miasteczek roskázuiemy wypędzác.

Kmiecy synowie máią być wolno ná náukę Szkolną puszczeni.

NAbiegáiąc swey woley ták młodych chłopowicow / iáko spustoszeniu dobr: gdyż przez młodzience ze Wsi od własnych rodzicow odchodzące Wsi bywáią spustoszone dla niedostátku robotnikow / ktorzy ná rolách máią być osádzeni: á nád to niektorzy pod bárwą vczenia sie Rzemiosł od rodzicow odchodzą / drabstwa służąc y ku złemu towárzystwu sie przyłączáiąc krádną / zbijáią / y w ludere sie obrácáią. Á ták vstáwiamy: iż tylko ieden syn ze Wsi od Oycá ma odeydz ná służbę / á zwłaszcza ná náukę Szkolną / albo ná rzemieslo: á ini niech zostáną ná dziedzinie z rodzicmi. Á gdy bedzie ktory miał odeydz / ma dozwolenie wziąć y List swiadeczny od Pánow miesc: iáko iest wypuszczony / aby szedł ná rzemieslo y ná służbę. Tenże Státut skázuiemy na dobrá Stołu nászego Krolewskiego / y Duchownych y Swieckich osob żadnego nie wyymuiąc: ták iż Starostowie y Dzierżawcy dobr nászych dozwolenia y Listy swiadeczne máią dáwáć odchodzącemu: á w inych dobrách Pánowie miesc to czynic máią. Á ieśliby iedno iedyny syn był: ten ná dziedzinie mieszkác ma / y robic w domu z rodzicmi / albo ná teyże dziedzinie / gdzie rodzicy mieszkáią / mieszkánia albo służby albo żywnosci niech szuka. Á ieśliby ktory młodzieniec ze Wsi mimo to skázánie vciekáiący był znależion w Miastách / albo w Miasteczkách / albo gdziekolwiek indzie: tedy Pánu onego miesca / z ktorego vciekł / przez żadnego Práwa ma być wrocon / pod winą czternaście grzywien: á przed sie oni ktorzy go zátrzymáli winę tylekroc / ilekrocby ináczey vczynili zapłaciwszy / wrocić go beda powinni.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 99.

Opáci Szkoły w Klasztorzech swych máią chowáć.

Sygmunt August w Piotrko. 1550.

A Ponieważ nie iest takowy poczet Zakonnikow w Klasztorzech/ iako bywał przedtym: winni będą Opáci pewny poczet Slacheckich dźieci w Klasztorzech chowáć/ á one tamże ludźiom godnym Náuk wyzwolonych vczyć dáć: wedle tego/iako káżdemu Opátowi Kśięża Biskupi onych mieśc náznáczą y omiánuią.

O Szkole Krákowskiey/Poznáńskiey/ y Poltowskiey.

Támże. 1562.

O Szkole Krakowską/Poznáńską/y Poltowską/iako Posłowie proszą áby reformowáne były. Aczkolwiek to należy ná vrzad Ich miłości Kśięży Biskupow: ktorym tego Práwo pospolite y Przodkowie náśzy zwierzyli/ iáko Fundatorowie á nádawce tych to Szkoł: wszákże my w tey mierze Kśięża Biskupy y Rektory nápomniemy/y z zwierzchności náśzey tego dozrzemy: áby Szkoły te w dobrey spráwie były.

O Wolnościách Studentom od Krola Jego M. Władysláwá Jagiellá nádánych.

w Kráko. 1401.

IAgiello Krol Polski. etc. Wszystkim y káżdemu z osobná Klerykom/Láikom/ Zakom/ ktoregożkolwiek stanu kondicyey y záwołánia/á mianowicie Rektorom Vniuersitatis/Doktorom/ Mágistratom/ Bakálarzom/Studentom/Pisárzom/ Drukárzom/ Bibliopolom/ Bedellusom/ y ich towárzyszom wszystkim / ktorzy sie iedno dla Náuki do Miástá przerzeczonego Krákowskiego vdádzą / y tám mieszkáć będą / Artykuły spisáne á ná tym cyrographie wyrázone niezgwałcenie chowáć obiecuiemy: y onym łáskę swą okázáć chcemy : y one sáme y káżdego z nich przy swych Práwiech/Przywileiach/wolnościách/ swobodách/Státuciech/ łáskách y zwyczáiách wszystkich / ktore w Kollegiach zwykły być chowáne / chowáć / trzymáć/ y bronić chcemy. A wszystkie y káżdego z osobná Kleryki/Zaki/Studenty / Láiki do przerzeczonego Miástá Krákowskiego dla náuki (iáko sie rzekło) przyszłemi czásy iádące / ná iachániu do niego y ná

y ná odieżdźie ze wszystkiemi ich rzeczámi/to iest końmi/ kśiegámi/szátámi/pośćielmi/pieniądzmi/y sprzety od wszelákich płac/ podatkow/ mostowych/ woien/ straży/ cłá/ mytá/ dźieśiećin/ ciążenia wszelkieg̃ zá wiádomośćią nászą wyymuiemy/y władzą Krolewską wolne czyniemy / chcąc tego: iżeby od przerzeczonych Zakow álbo Studentow/ ktorzy sobie álbo sámi / álbo przez przyiaciele y przez ine ktorekolwiek osoby przesyłáią w iedzeniu/ w piciu / żywnośćiách/we Zbożu / w mące/ słodźie / w Piwie/ w Winie/y inych trunkach/we drwách/y inych potrzebach przez ktore Ziemie Krolestwá nászego / żadnego cłá áni podátku álbo dźieśieciny nie brano: áni im Rzeźnicy/ Piekárze/ Młynárze cieszko niech nie czynią/álbo kłopotu nie zádáią/ chcąc od Zakow y Studentow od iátek/ pożytkow/Młynow/ wiecey niż od Mieszczan y mieszkáiących w Krákowie wyćiągáć.

¶ Ale żeby pod tytułem Studentskim od Kupcow y inych iákie zdrády nie były czynione : skázuiemy w tey mierze przyśiedze wierzyc : iesliby sie ią zdáło od tych/ ktorzy tákowe rzeczy wiozą /wyćiągáć : y niech świádectwá Listowne od Rektorá Vniwersitatis vkázuią : ktorym Listom w tey mierze roskazuiemy dáwáć zupełną wiáre.

¶ Nád to / iesliby ktory Student álbo Zak do Krákowá ná náuke iádąc od zboycow y złoczyńcow był złupion / álbo w czym vszkodzon w dobrách swych w ktorychkolwie/ ták iáwnie iáko pokryiomką: tedy wszelką pilność do tego przyłożymy / y przyłożyć roskażemy: aby ci łotrowie y zboyce byli przez Vrzedniki Krolestwá nászego szukáni : y te szkody / ktore Studentom y Zakom poczynili/ mogły być wrocone : á tákowi złoczyńce przez Vrząd nász niech będą krarani.

¶ A żeby porządek dobry y kárność miedzy Studenty był záchowan: chcemy/ áby wszyscy Zacy y Studenci do Krákowá przyieżdżáiący/ y tám sie vcząc swego Rektorá mieli : ktoryby ie w spráwách Miesckich vczył/ sądził/ y Jurisdicyą miał nád wszystkimi: ktoremu oni pod przyśięgą powinne posłuszeństwo czynić/ y iego we czći miec będą winni. A żaden w tych kauzách Miesckich Studenty y Zaki Akádemiey Krákowskiey ktoregożkolwiek stanu y záwołánia będący gdźie indźie przed Sędźiego oboiego Duchownego y Swieckiego nie może pozywáć. A od Dekretu Rektorowego żaden áppellowáć niemoże : á iesliby áppellował/ tedy Appellácya nie ma być dopuszczoná : á on áppeluiący nie ma być od żadnego Sędźiego Duchownego álbo Swieckiego słuchan: ále Rektorowá sentencya niech we wszytkim ważna będźie.

¶ Wſzákże iednák ieſliby ſentencya Rektorowá nikczemna albo nieſprawiedliwa ſie być zdała: Conſiliarze Vniuerſitatis niech to miedzy ſobą rozbiorą: á co będzie ſprawiedliwego/ niechay concludują.

¶ Mimo to ieſzcze przerzeczony Rektor Zaki y Studenty ſwe in cauſis criminalibus mnieyſzych/ iáko o zawłoſki/ y o pieſtuki y ſkrwawienie/ ále nie w wielkiey zwadzie vczynione ma moc ſądzić: áni dla tego Zacy y Studenci z ich towarzyſzámi y ſerwitory do inego ſądu nie máią być pozywáni. Ale gdzieby (czego Boże vchowáy) Student/Zák/ álbo ktory z przerzeczonych ná krádzieſtwie/ cudzołoſtwie/ gwałcie Pánieńſkim/ mężoboyſtwie/ álbo in alio facto criminali á nie cudnym był poimán: iuż to nie Rektorow ſąd będzie: ále táki criminaliter poimány będąc Klerikiem do Biſkupiego ſądu/ á Láik/ to ieſt Swiecenia żadnego niemáiący do nászeg ſądu będzie odeſłan: y káżdy táki/Zák/Láik/ Bedellus/ Bibliopolá/ y Drukarz/ álbo ich ſługá o mężoboyſtwo/ pożoge/ cudzołoſtwo/ vciſcie członku/ álbo o ráne śmiertelne/ álbo dla inego łotroſtwá wielkiego obwiniony/ iuż nie wedle zwyczáiu Pátriey álbo Kroleſtwá nászego/ áni wedle Státutow iego/ ále wedle Práw od Sędziego przez Nas deputowánego criminaliter oſkárżony będzie ſądzon: ále iednák ku expurgácyey winy ſobie zadáney ma mu być dopuſzczono świádectwo ludzi ſtátecznych.

¶ Ále choc ktory Scholaris álbo Student/ álbo ktory z pomienionych będzie o ktorákolwiek rzecz bądź wielką bądź máłą winowány: przedśie iednák nie ma go śmieć żaden imáć álbo trzymáć bez ſług Rektorowych/ y zopytawſzy go pierwey o to.

¶ Jeſzcze ieſli Rektor przeciwko ktoremu z Jurisdicyey ſwey práwnie poſtąpi/ y iego wedle Státutow de Vniuerſitate excluduie: tedy táki ná żadánie Rektorowe z obu Miaſt ták z Krákowá iáko z Kázimierzá/ y z inych ktoreby ieſzcze były zbudowáne przy Krákowie álbo Kázimierzu przez Woyty/Mieſzczany/ nátychmiaſt ma być wygnány: áni żaden nie ma ſie ważyć tákowego w dom puſzczáć/ álbo przechowywáć/ álbo mu iákich potrzeb ku żywności y przyodziániu dodáwáć.

¶ A ieſliby Zák álbo Student álbo iny z przerzeczonych ná Mándat Rektorow nic nie chciał dbáć/ y nie był mu poſłuſzen: tedy ná żadánie tegoż Rektorá Woytowie y Rayce Miaſt pomienionych będą winni ſwe ſługi poſłáć ku pohámowániu vporu onego niepoſłuſznego.

¶ A te Státutá w tym Liſcie opiſáne pod dźieſiącią grzywien groſzow Práſkich/ ktore do Skárbu Studentſkiego máią przypáść/

páść / chcemy mocnie być chowáne: ktorą winą Státutową chcemy karáć przestępce.

¶ Też postánawiamy: iż ilekroć ktorzy Studenci w ktoreykolwiek professyey przez Doktory álbo Mistrze ná examen wedle zwyczáiu będą przypuszczeni: tedy Kánclerz Nász ná ten czás będący iáko zwierzchnieyszy ono examen ápprobowáć będzie miał wszelákę moc.

¶ Też obiecuiemy náznáczyć przerzeczonym Studentom Bánkierzá álbo Zydá w Krákowie: ktory będzie miał dostátek pieniędzy ku pożyczániu im ná zástáwy: á ten od grzywny nie wiecey ná Miesiąc będzie lichwy wyciągał/ iedno ieden groß.

¶ Nákoniec Státutá od Doktorow y Mistrzow przerzeczonego Krákowskiego Kollegium postánowione/ktore sie tu nie mogą włożyć/chcemy dla studium ich miec zá confirmowáne.

¶ A żeby Doktorowie / Mistrzowie / Licenciáci / Bákálarze/ y Studenci Vniuersitatis Krákowskiey przerzeczoney swe Lektury/exercicya/ Akty tym wolniey y bespieczniey mogli spráwowáć: dla mieszkánia Mistrzom y dla schadzki Studentskiey y żákow wszystkich przy Kollegium Krákowskim przerzeczonym mieszkáiącym nász dom/ktory był Szczepána Pancerzá / y ktory Herzdof Mieszczánin niegdy Krákowski miał/ná vlicy S. Anny iáko w sobie iest wszyrz y wdłuż náznáczyliśmy: ktory dom od wszystkich podátkow / czynsow / práw / cięży y wyderkow wolny czyniąc ná Kollegium przerzeczone oddáwamy/ incorporuiemy / przyłączamy ná wieki/ nie zachowuiąc sobie w nim áni ná sie áni ná potomki nász nic práwá áni zwierzchności. Ktory to dom chcemy áby też wolność/ á zwłaszcza kiedy komu do niego przyda sie vciec/y inych wolności/ktore Kościoły Bogu oddáne máią/ miał y z nich sie weselił: á tey wolności Doktorowie / Mistrzowie/Kollegiáci máią sie ná wieczne czásy trzymáć/ y bronić.

Z Statutu Koronnego Kśiegi Wtore

O Sadźiech wßelákich/o Vrzędnikach Ziemskich/o Spráwách do Sadu przynależących/o Gleytách y Woynie.

Kśiąg Wtorych Rozdźiału Pierwßego Część Pierwßa/

O Sędźiách Ziemskich/o Pisárzách/y o Pámietnym v Sadu.

O Sędźiách.

Jeden Sędźia niech będźie w kożdey Ziemi.

Kázimierz w Wislicy 1368. List 10.

Z wielkości Sędźi/iákośmy tego doználi w spráwách o iedney rzeczy rozmáitym obyczáiem y rozniesłázowano częstokroć: dla tego chcąc pewną liczbę postánowić Sędźi/y zábieżeć rozności przerzeczáney/ vstawiamy: aby ieden w Krákowskiey/á drugi w Sándomierskiey Ziemi Sędźie náßy byli. A gdyby sie nam przydáło do Gránic ktorey Ziemie przyiechać: chcemy/ aby Sędźia y Podsędek Ziemie/w ktorey będźiemy mießkáć/byli powinni ná Dworze naßym sądźić y vznáwáć spráwy/obiáśniáiąc moc tychże Sędźi: aby ná potym w ktorychkolwiek spráwách wielkich/ by też y Dźiedźicznych/ nie mogli dáley od trzech Niedźiel Rokow náznáczáć. Ale gdy będźie Dźiedźiczna spráwá/ Sędźia álbo Podsędek będźie powinien te spráwę przed námi przełożyć: ktorey

rey vznánie áby przy bytnośći náßey y Pánow Rad náßych było odpráwowano/tego chcemy y skázuiemy. A ieslibyśmy byli iáką spráwą zátrudnieni: tedy Sędźia z Podsędkiem y z ßeśćią álbo cżterzemi/ktorzy przez nas ku nim będą przydáni/ Pány te spráwe Dźiedźiczną skázáć y vznáwáć niech máią cáłą moc.

Sędźiowie w Ziemiách swych niech mieszkáią.

GDyż niektorzy poddáni náßy álbo mießkánia swe włásne álbo Vrzędy w inych Ziemiách trzymáiąc zwykli Sądy ziemi/ w ktorych nie mießkáią otrzymawáć/ skąd spraw vrzędu swego zámießkiwáli: My wßedßy w rádę to ná Seymie wálnym z Prelaty y z Pány wßytkiemi vczyniliśmy to postánowienie: żeby w kożdych Ziemiách Sędźiowie Ziemscy byli powinni mießkáć/ y spráwiedliwośći żądáiącym sámi przez sie spráwiedliwość cżynić: ináczey iesliby ná Sądźiech nie śiadáli/álbo w ziemiách nie mießkáli: tedy gdy rok wynidźie/ Sędźia nowy przez Slachtę oney Ziemie niech będźie obran/ wedle zwyczáiu zstárádawná postánowionego. Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 105.

Vrzędnicy Sądowni niech będą ná Powiátowych Seymikach obieráni/ y niech przyśięgáią.

VRzędnicy Sądowni niech będą wybieráni ná Seymiech Ziemskich/ wedle zwyczáiu zstárádawná záchowáłego: to iest wedle vstaw Janá Olbráchtá Krolá w Przywileiu opisánych. A obráni niech przyśięgę vczynią mocą ninieyßego Státutu náßego: á niech nie máią ná mieścach swych substitutow (wyiąwßy chorobę) pod strácenicm swych vrzędow. Alexánder w Rádomiu 1505. List 118.

Sędźia Podsędek y Pisarz od Slachty niech będą obieráni.

ABy we wßem wolność Slachecka sie záchowáłá: wolnę obieránia Sędźiego/Podsędká/Pisárzá/ma być. A my żadnemu inemu tákowego vrzędu nie damy/ iedno iednemu z tych cżterzech: ktorzy obráni od wßytkich wobec będą/á Nam otworzystym Listem będą opowiedzeni. Sygmunt August w Piotrko. 1550.

Vrzędnicy Ziemscy ná pierwßych Rokách przed Woiewodą álbo Káßtellanem niech przyśięgáią: á skazánie ich skásowáne sławie ich nie záßkodźi.

Sygmunt w Piotrko. 1519. List 24.

Sędziowie Ziemscy y Grodzcy/Podsędkowie/Pisarze niech beda przysiegli: y na pierwszych Rocech Ziemskich niech przysiege vczynia/pod wina stracenia Vrzedu: to iest/ Ziemscy Sędziowie przed Woiewodami swemi albo Kastellanem oney Ziemie: a Grodzcy przed Starosta albo Podstarosciem onego miesca. A skazanie ich iesli kiedy bedzie skażone/nic ich poczciwosci y dobrey sławie nie bedzie szkodziło.

Podobny temuż.

Sygmunt w Krako. 1532.

Sędziowie y Podsędkowie Ziemscy niech beda przysiegli/ wedle Statutu o tym vczynionego.

Przysięga Sędziego y Podsędkowa.

List 163.

JA A. Przysiegam: iż sprawiedliwie wedle Boga Prawa pisanego sprawiedliwosć y controwersie miedzy stronami bede sądził: a rekognicye bede przyymował / nie maiąc respektu na bogatego albo vbogiego/na przyiaciela albo nieprzyiaciela/na obywatella albo na przychodnia: ani bede dbał na łaske albo nielaske czyie/ani na datek albo przegrosci y karanie iakie: ale w sądzeniu samego Boga y Prawa pisanego/sprawiedliwosci/a sporu stron y rozeznania/a w tym wszystkim sumnienia mego rozsądku bede naśladował y słuchał: y także ine vrzedy mnie przynależące wiernie y wedle możności mey bede czynił. Tak mi niechay Pan Bog wspomoże/y swiety Krzyż P. Christusow.

Przedtym Komornicy Woiewodzini y Podkomorzego na sądziech biadali.

Władysław Jagello w Krako. y w Warcie. 1423. List 45.

NA Rocech Ziemskich / iż nad vtrapieniem vbogiey Slachty naszey smilowalismy sie / takesmy postanowili: iż przerzeczone Roki Ziemskie nie częsciey / iedno raz w Miesiac w kożdym Powiecie maią być sądzone. Na ktorych Rocech Ziemskich Komornicy Sędziow y Podsędkow z drugimi dwiema Komornikmi/ to iest Woiewodzym y Podkomorzego niech beda wybierani/ y przez nie do tychże niech beda przyłaczeni: przez ktorych Sędzia y Podsędek y Komornicy ich niech niemaią mocy sądzic. A przerzeczeni Komornicy albo Vrzednicy Sadowni/ ktorzy maią być posadzeni/nie maią inych spraw iedno swe własne prokurować albo sprawować/ ani ku sprawowaniu maią od Sadu wstawać. A iest to dobra rzecz y pożyteczna: aby Sędzia y Podsędek na Rocech Ziemskich sami osoba swa siedzieli / iako iest zwyczay w Wielkiey Polsce.

Sędzio-

Sędziowie y Podsędkowie sámi przez śie niech ná sądźiech śiadáią/ y ktore rzeczy sądźić máią.

TEż ſkazaliſmy: aby Sędziowie y Podſędkowie ſwymi oſobámi/ á nie przez Komorniki byli powinni ná Sądźiech śiadáć. A o ſummy/ktore ſie nad ſto y trzydźieści grzywien ściągáią/ żadnym obyczáiem niech nie ſądzą. Káźimierz trzeći w Koreżyn. 1451. Liſt 88.

Sędźiowie ná ſwe mieśce nikogo niech niepoſtánawiáią/ chorobę tylko ich wyiąwſzy.

NRzednicy Sadowni niech ná ſwe mieśce nie poſtánawiáią nikogo/ wyiąwſzy żeby chorowáli/ pod ſtráceniem Vrzędow. Alexander w Rádomiu 1505. Liſt 118.

Podobny temuż.

Sędźiowie Ziemſcy/ y Podſędkowie wedle Státutu o tym vczynionego niech pilnuią Vrzędow im należących: y ſámi przez ſie niech im doſyć czynią. Sygmunt w Krákow. 1532.

Sędźia Podſędek á Piſarz przez Komornikow niech ſobie ſądzą czterzykroć w rok: chybáby chorobá álbo potrzebá Rzeczypo. przekáźić temu miáłá.

IŻ ſie częſtokroc trafia Sądom Ziemſkim niebywáć dla niebytności tych/ ktorzy máią ſprawiedliwość ſkázować: á ták vmyſliliſmy poſtánowić/ iákoż poſtánawiamy/ aby w kożdey Ziemi Kroleſtwá nászego Sądy Ziemſkie czterzykroć do Roku były odprawowáne. Ná ktorych Rocech niech będą y ná nich niech ſiedzą ci/ ktorzy względem doſtoieńſtwá álbo Vrzędu ná ſądzenie ich przynależą: á ieſli ná nich nie będą/ ani inſzego ná ſwe mieśce poſtánowią: tedy przedśie Sędźia z Podſędkiem Roki y Sądy będą ſądźić: nic nie bacząc ná niebytność onego álbo onych/ ktory álbo ktorzy mieli być przy nich: y ták że Komornicy ich ná niebytność Komornikow ich. Wſzákże przynamniey przy takich Sądźiech y Rocech Sędźia z Podſędkiem y z Piſárzem będźie powinien być: ná ktore ieſli z tych trzech Vrzędnikow Ziemſkich ktory nie przyiędźie/ álbo wſzyſcy nieprzyiądą: tedy ma być karan álbo karámi czternaśćia grzywien winy: ktora ma być nieodpuſzczenie do Skárbu Krolewſkiego obrocona. Wyiąwſzy chorobę álbo potrzeby Rzeczypoſpolitey: gdźieby iemi zátrudnieni przyiechać álbo ná nich być niemogli. Jan Olbr. w Piotrko. 1451. Liſt 96.

Se-

Sędźia ná Sądźie śiedzący ma pytáć od ſtron/ ieśli máią co ku ſwey rzeczy mowić.

Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 32.

BEdźie powinien Sędźia ná ſądźie śiedzący od ſtron ſtoiących przed vczynieniem ſkazánia pytáć: ieſliby mieli iákie munimentá álbo dowody/ábo obrony práwne ſłuſżne ku popierániu ſwey rzeczy: áby ludźie proſći proſtotá ſwą w rzeczách ſwych nie vpádli. A będźie wolno oboiey ſtronie przywodźić rzeczy pomocne y ſłowne y liſtowe przed vczynieniem ſkazánia: y niech kożdey ſtronie będźie wolno wſżyſtko czego ma potrzebę przywodźić/y kłáść przed vczynieniem ſkazánia.

Sędźiowie wedle Státutow ſądźić máią.

Sygmunt 1522.

ACż wiemy to/co kożdemu vrzędowi Sędźiego w ſądzeniu Sądow Ziemſkich y Grodzkich należy: wſżákże iż nád powinność wiele ſię Sędźiowie dopuſżczáią iáko od poddánych ieſt to nam opowiedźiano: przeto roſkázuiemy wſżyſtkim / ktorzy ſą ná Vrzędźiech Sądowych: áby wedle Státutow Sądy czáſow náznáczonych ſądźili / y ná ine czáſy nie zwyczáyne ich nie przekłádáli/pod winámi w Státucie opiſánemi: ktore przeciwko nim ſą wydáne.

Sędźiowie niech nie będą Stárоſtámi.

Władyſław Jágiełło nie dáleko Czerwieńſká 1422. Liſt 48.

GDyż ſtąd niemáłe poddánym náſżym przydáią ſię ſżkody: gdy Sędźiowie w Ziemiách/ kędy Sądy máią/ná Stárоſtwá bywáią przekłádáni: dla tey przyczyny od tego czáſu y przedtym nie chcemy: áby Sędźia ktory ná Stárоſtwo ſtánowion był w tey Ziemi: gdźie ieſt Sędźią/ y gdźie władzą ſądzenia ma.

Sędźiowie y Piſárze Ziemſcy niech nie będą Grodzkimi/ y máią być ośiedli.

Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1550.

IŻ káżdy vrząd ma ſwe ſpráwy: nie máią dáley dźierżeć Sędźiowie Ziemſcy y Piſárzowie Grodzkich ſądow/ álbo Piſárſtw weſpołek z Ziemſkiemi: á Duchowna oſobá Piſárzem Ziemſkim być niemoże: á Sędźia Grodzki y Podſtárości oſiedli być máią.

Sędźiowie y Podſędkowie niech przeſtrzegáią/ áby Piſárze pilnie w Kśięgi wpiſowáli.

Sę-

Sędźiowie y Podsędkowie niech tego przestrzegáią: áby zápisy spráwiedliwie y pilnie przez Pisárze w Kśiegi były wpisowáne/ á niech nie będą odmieniáne. Czego y ten/ ktory spráwe będźie miał y swey rzeczy będźie pilnował/ niech dogląda. Sygmunt 1519. List 23.

Sędźia y Vrzędnik Ziemski w swey spráwie mieśce záśádźić ma.

KIedy sie przytráfi/ iż ktory Sędźia álbo Vrzędnik Ziemski y Grodzki ma Akcyą swoie v Sądu/ álbo vrzędu swego z ktorąkolwiek osobą: wolno mu to ma być záśádźić ku iey rozsądku osobę Sláchecką w oney Ziemi ośiádłą/ bez surrogácyey Krolewskiey: ktora nie powinná będźie przyśiądz. Sygmunt August w Wárszá. 1557.

Sędźia y Podsędek/ kiedy Krol w ich Powiećie będźie/ ma ná Dworze Krolá Jego M. Sądy odpráwowáć: wszák że spráwy o Dźiedźictwá Krolowi máią opowiedźáć/ á te Krol Jego M. z Pány sędźić ma.

IZ z wielkośći Sędźi/ iákośmy tego doználi/ w spráwách o iedney rzeczy rozmáitym obyczáiem y roznie skázowano częstokroć: dla tego chcąc pewną liczbę postánowić Sędźi/ y zábieżeć roznośći przerzeczoney/ vstáwiamy: áby ieden w Krákowskiey/ á drugi w Sándomierskiey Ziemi Sędźie nászy byli. A gdyby sie nam przydáło do Gránic ktorey Ziemie przyiecháć: chcemy/ áby Sędźia y Podsędek Ziemie w ktorey będźiemy mieszkáć/ byli powinni ná Dworze nászym sądźić y vznáwáć spráwy/ obiáśniáiąc moc tychże Sędźi: áby ná potym w ktorychkolwiek spráwách wielkich/ by też y Dźiedźicznych/ nie mogli dáley od trzech Niedźiel Rokow náznáczáć. Ale gdy będźie Dźiedźiczna spráwá/ Sędźia álbo Podsędek będźie powinien te spráwę przed námi przełożyć: ktorey vznánie áby przy bytnośći nászey y Pánow Rad nászych było odpráwowano/ tego chcemy y skázuiemy. A ieślibyśmy byli iáką spráwą zátrudnieni: tedy Sędźia z Podsędkiem y z sześćią álbo czterzemi/ ktorzy przez nas ku nim będą przydáni/ Pány te spráwę Dźiedźiczną skázáć y vznáwáć niech máią cáłą moc.

Sędźiowie Kásztellańscy o głowę sądźić máią.

Vstá-

Kázimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 11.

STáwiamy / aby o kożda głowe Sędźiowie Káßtellańscy kożdy w ſwey Káßtellániey ſądźic y vznawác miał moc.

Sędźiowie Podſędkowie przez powodowey ſtrony nie máią skázowáć/ áni Pozwow dáwáć.

Tenże. List 14.

ZAkázuiemy Káßtellanom y wßyſtkim Sędźiom y Podſędkom: aby ná potym przez pewnego Aktorá / y rzeczy wyrażoney nie ſkázowali/ áni Pozwow iákichkolwiek dawali.

Sędźiego skazániu kto przygáni/ iáko ma być karan.

Tenże. List 32.

SKázuiemy/ iż ieſliby ſtroná práwuiąca ſie przed námi álbo przy inych Pánow obecnośći álbo też niebytnośći śmiał mowić: że Sędźia źle poſtąpił/ y zły Dekret vczynił: tedy Sędźia onymi/ ktorzy z nim ná Sądźie śiedźieli/ ma dowieść: iż dobrze ſkazał. A ieſli on ktory ſkazániu Sędźiego przygane dał/ zechce tego co mowi dowodźic: thedy to ma vczynić z ſześćią świadkow tego ſtanu/ktorego ieſt Sędźia. Ale nie pierwey máią ſłuchác iego probácyey: ázby Sędźiemu trzy grzywny álbo kożuch Kuni położył: ktore ná Sędźiego máią przypáść.

Sędźiego álbo Podſędká skazánie kto nágáni/ co ma przepáść.

Támże.

TAkże kto nágáni ſkazánie Podſędkowo/nie ma być ſłuchan: áż mu pierwey náznáczy trzy wierdunki / álbo ſkorki Liśie: ktore temu Podſędkowi máią ſie doſtáć: ieſli dowiedźie/ że ſprawiedliwie ſkazał. A coſmy o Sędźiem powiedźieli / to też ma być rozumiano y o Káßtellanie. A ieſli Sędźiom Káßtellańſkim zárzuci kto fałßywe ſkazánie / nie będźie powinien być ſłuchan: áż im ſkory Bárankowe będą dáne: ktore máią ſobie zátrzymáwáć/ ieſli pokażą Sąd ſwoy być ſprawiedliwy.

Sądy Grodzkie Mázoweckie.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

ACzkolwiek w Przywileiu przez nas wszystkim Páństwam nászym Koronnym Anno Domini 1550 dánym / ná Seymie Piotrkowskim / ktorymesmy im wszystkie Práwá / Przywileie / swobody / y wolnośći potwierdźili / iest dobrze opatrzono: iż nie ma nikt nikogo pozywáć do Sądu o rzeczy onemu Sądowi nie należące: Ale iż Posłowie Woiewodztwá Mázoweckiego niektorzy deferowáli to nam / iż o wiele rzeczy bywa wydawano Pozwow do Grodzkich Sądow y Vrzędow / ktore im nie należą: á Stárostowie wiecey sobie władzey przywłaszczáiąc / niżli im należy / ledá o co sądzą / y trudnośći Sláchćie y nam nie máło zádawáią: á to sie impunè dźieie / abusu quodam damnabil. Przeto zábiegáiąc temu / áby ty niepotrzebne powłoki y vtráty Sláchty nie były ná potym / vstáwiamy tą Constytucyą mocnie od wszystkich być trzymano: iż ktoby kogo śmiał pozwáć do Sądu álbo Vrzędu Grodzkiego o rzecz iemu nie należącą / ktore Státutámi y Constytucyámi są opátrzone: áby ná tákowym Aktorze czternaśćie Grzywien byłá winá liczby Polskiey támże w tymże Sądźie álbo Vrzędźie Grodzkim skazána / wedle Przywileiu przerzeczonego. Ktorey iesliby w Grodźie pozwánemu nie przykazano: tedy Sąd Ziemski zá nowym pozwem onegoż pozwánego / gdyby o nie pozwał ad Iudicium Terrestre, ma ią skázáć iemu: żeby sie káżdy in suo cōtineret officio: okrom tego / gdyby sie kto komu zápisał w Grodźie stáć y odpowiedáć: bo táki wedle swey obligácyey ma być záwsze sądzon y skázowan. A nie máią sie też Sędźiowie Grodzcy y Vrzędy Stárośćie wymáwiáć sądźić tákowych ku zapisowi / żeby tego nie byli powinni sądźić: gdyż káżdy in officio publico będąc powinien káżdemu spráwiedliwość czynić. Et nihilominus to / coby extra forum competens proprium było przez kogo / quacumq; iuris via siue in contumatiam siue per cōtrouersiam otrzymano / nullitatis vicio subiacere debet, irritūq; & inane erit: áni tego ma Stárostá żaden exequowáć / pod zápłáceniem y nágrodzeniem szkod wszystkich temu: ktoremuby ie vczynił / medio eius corporali iuramento taxañ. Ponieważ o tym są iuż y pirwsze Constitucye y Dekretá / co Stárostowie sądźić máią.

Sądy Grodzkie Wąszoskie / Zembrowskie / y Ostrowskie.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

NA prosbe Posłow Mázowieckich Ziemskich / Wiskich / Lomzieńskich / y Nurskich / iż niektore Powiáty tych Ziemi dáleka odległość máia od Grodow swych: ktore przy Grámicach inych Ziemi y Powiátow przysieglych wedle stárego zwyczáiu leżą: przez ktora dalekość drogi / y częścia też złe przeiázdy niemále omieszkánie sprawiedliwości swey cierpieć muszą / zwłaszcza w okázowániu ran / ktore in recenti być máią / iáko o tym Constitucya: y Prawá Polskie we wszystkim o thym obmawiáiące dawno przyiely. A Przeto folguiąc w tym sprawiedliwości y vbogiey Slachćie / ktorey to z wielką trudnością y nakładem przychodźić musi dálekie do Grodu ieżdżenie / á prosbam Posłow Ziemskich przystawáiąc: vstáwiamy y dawamy im Grody / w Wizskiey Ziemi Powiátowi Wałoskiemu w Wałosu / w Lomzieńskiey Ziemi Zembrowskiemu w Zembrowie / w Nurskiey Ziemi Powiátom Ostrowskiemu y Kámienieckiemu w Ostrowi. W ktorych też to Miásteczkách Roki Ziemskie z dawnego zwyczáiu bywáią sadzone. Iż tám y Roki Grodzkie / y sprawy wszystki Vrzędowi Stárościemu należące będą y máią być sprawowáne: y tak máią być ważne / iákie przedtym w Wiznie / w Lomzie / y w Nurze ważne bywały. A wszákoż Stárostowie onychże Ziemi wyższey omienionych ty Grody dźierżeć máią: tak iáko Siradzki Stárostá dźierży / Piotrkowski nowo też vstáwiony.

W Piotrkowie Grod wieczny.

Sygmunt August w Wárszá. 1557.

ZA prosbą Ziemie Siradzkiey Posłow / y zá vciążániem Slachty oney Ziemie / prze dalekość Grodu vstáwiamy / iż Grod w Piotrkowie ma być / w ktorym wszystki sprawy być ważne máią / iáko y w Siradzu. Wszákoż ieden Stárostá obá dwá Grody dźierżeć ma.

Sąd Grodzki Stężycki.

Sygmunt August w Wárszá. 1563.

SAd Grodzki y Ziemski Stężycki / ktorysmy zá prosbą Rycerstwá onego Powiátu w Stężycy Seymu przeszłego postánowili / iż sie to było w Constytucyach Seymu przeszłego opuściło / præsentis Conuentus auctoritate approbuiemy.

O pi-

O Pisárzach.

Jáko Sedźiowie ták y Pisárze máią być obieráni.

KAżimierz w Nießowej w Opokách Liſt 94.

KAdy Pisárſtwo Ziemſkie bedźie wákowało: w kożdey źiemi obywátele oney Ziemie/ gdźie Pisárzá nie bedźie/ ná Powiátowym Seymie beda miánowáć cztérzy oſoby ná ten vrzad godne: iáko zwykło być o Sedźiach y Podſędkach záchowano: z ktorych cztérzech ták miánowánych oſob iednemu z nich damy Pisárſtwo/ wedle vpodobánia náßego.

Z Duchownych áni Pisárze / áni Podpiskowie niech nie beda.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

NOruſzeni prosbámi Poſłow / y dla vſpokoienia nienawiśći/ ktora przeciwko oſobam Duchownym prze niektorych wßeteczeńſtwá v Swieckich zwykłá być poruſzoná/ vſtáwiámy: áby Duchowni ludźie trzymáiący opátrzenia Duchowne/ álbo Káplani / nie mießáli ſie ná potym w Sądy Swieckie: áni Prokurácyey ſprawowáli/ álbo podpomagáli Swieckich oſob: áni Vrzędow Pisárſkich/ álbo Podpiſkow w Swieckich Sądźiech niech ná ſobie nie noßa: y do nich przez Sedźie Ziemſkie niech nie bywáią przypußczáni: wyiąwßy ich własne ſprawy / álbo inych Duchownych oſob: w ktorych ſprawowániu y w Prokurowániu niech máią zupełną moc. Ale Stárоſtowie beda mogli mieć Pisárze Duchowne: gdyż zá wyſtępki Pisárſkie ſámi odpowiedáć beda powinni. Wßákże w ſądźiech náßych przy oſobie náßey / gdy oſoba ſwa ná ſądźie bedźiemy / bedźie wolno Duchownym oſobam przy Nas ſiedźieć y rádę dáwáć.

Podobny temuż Státut.

Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1550.

JEſt káżdy vrzad ma ſwe ſprawy: nie máia dáley dźierżeć Sedźiowie Ziemſcy y Pisárzowie Grodzkich Sądow / álbo Pisárſtw wespołek z Ziemſkiemi. A Duchowna oſobá Pisárzem Ziemſkim być nie może /á Sedźia Grodzki y Podſtároſći oſiedli być máią.

Pisárze wybráni przed Woiewodą álbo Káſztellanem niech przyśięgáią.

Sygmunt w Piotrko. 1519.

TEż Pisárze Ziemscy niech beda przysiegli: y ná pierwszych Rocech Ziemskich niech przysiege vczynia pod wina strácenia vrzedu. A przysiegác maia przed Woiewoda swym albo Kásztellanem oney Ziemie.

Podobne temuż Práwo.

Sygmunt w Kráko. 1532.

PIsárze Ziemscy niech beda przysiegli / wedle Statutu o tym vczynionego.

Przysiegá Pisárzow Grodzkich w Wielkiey Polszce.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

IZ Ksiegi Zamkowe w Wielkiey Polszce/ w Poznánskim/ Kaliskim/ Sieradzkim/ Leczyckim / w Brzeskim/ y Inowlocławskim Woiewodztwach/y w Ziemi Wielunskiey / ktora iest w Woiewodztwie Sieradzkim/ także też w Ziemi Gostynskiey / ktora w Rawskim / sa wieczne: przeto ná prosbe Postow Woiewodztw y Ziemi tych vstawiamy: aby Pisárze Zamkowi byli przysiegli y osiedli/ pod vtraceniem vrzedu. A wszakże w Poznánskim y Kaliskim Powieciech: v Akt Staroscinych tedy tylko przysiegli Pisárze byc maia/chociayby osiadłosci nie mieli: á także też y w Brzeskim Inowlocławskim Woiewodztwach/ przysiegli tylko byc maia.

Przysiegá Pisárska.

JA A. Przysiegam: iż sprawiedliwie wedle Bogá/Práwá pisánego/sprawiedliwosci y kontrouersyey stron bede sadził/y Sedziemu bede radził: y wiernie stron zeznawánia/ kontrouersie żadánia/albo oswiadczenia prawne/ albo Sedziego skazánia w Ksiegi Ziemskie bede wpisował: y bede sie stárał/ aby były wpisowáne: nie maiac respektu ná bogatego albo vbogiego/ná przyiacielá albo ná nieprzyiaciela / ná obywatelá albo ná przychodnie: ani bede dbał ná łaske/albo ná nieprzyiazń czyie / ná dary albo ná karánie czyie: ale w sadzeniu / w dawániu rady/w pisániu/samego Bogá y sprawiedliwosci swietey/y slusney rzeczy/także stron zeznawánia spory y Sedziego skazánia/ á w tych wszystkich rzeczách sumnienia mego rozsadku bede ná sladował y sluchał: y ine sprawy mnie należace wiernie wedle możności mey odprawowác bede. Ták mi Boże pomoż/y swiety Krzyż Páná Chrystusow.

Pisárze Ziemscy sámi osobámi swemi ná Sądziech niech siedzą.

PIsárze Ziemscy/ktorzy beda na Pisárstwo przełożeni/ záwżdy sámi ná Sadźiech á nie przez inße ani przez podpiśki/albo ine ktoreby chcieli zasádzác/niech siedzą/ gdy to vczynić beda mogli. Ale ieśli nie beda moc być/bedźie im wolno miec ſubſtituty na ſwych mieścach zasádzone: ktore to iſte Pánom y Sedźiom Ziemſkim/w ktorych Ziemiách vrzad takowy maią/beda powinni preſentowác: iáko ſa dobrey ſławy/ y od przerzeczonych Pánow y Sedźi ná takowy vrzad pochwaleni. A ieśli inácżey ſie beda zachowywác/tedy ten vrzad ich inym godnieyßym y pilnieyßym przez nas ma być dan bez omießkánia: ani żadna przyczyná mała niebytności Pisárſkiey nie bedźie moc wymowić. Władyſław Jágello w Jedlney Liſt 52.

Pisárze moga miec Podpiski przy ſobie/ ále ſámi Liſty podpiſowác máią.

Sedźiowie Ziemſcy y Grodzcy także Pisárze Ziemſcy niech beda Przyśiegli/wedle Statutu o tym vczynioneg: y ſpráwy/ktore ich vrzedowi należą/niech pilnie ſpráwuią/á ſámi przez ſie wypełniáią. Wßákże Pisárzom Ziemſkim ine podpiſki/ktorzy tylko w piſániu iem pomágác máią/dopußczamy miec: to wyrázuiąc/aby ſámi ták przy Sadźiech Ziemſkich/ iáko przy położeniu Ksiąg y inych práwnych ſpráwách bywali: y liſty/wypiſy/ktorekolwiek z Ksiąg Ziemſkich ná pargáminie y pápierze máią być wydawáne/reką ſwą podpiſowáli. Sygmunt w Krakow. 1532.

Pisárz ktorą winą karan być ma/ieśli przez przyczyny iákiey nie bedźie przy Sądźie.

Niedoźrzeniem Pisárſkim wiele ſie omießkánia dźieie/á ták ponawiáiąc ſtárych Statutow vſtáwiamy: aby ſámi Pisárze v Sadow śiadali/á odpráwowáli ludźie nie przez podſtáwki. A gdźieby w tym niedbali byli: tedy Woiewodowie nowa elekcya winni Slachcie złożyc beda/ku obrániu nowego Pisárza: wyiąwßy iżby Rzeczpoſpolita zabáwion był álbo choroba. Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1550.

Pisárze Ziemſcy przy położeniu Ksiąg niech obliczńie beda.

PIsárze Ziemſcy niech beda obliczńie przy położeniu Ksiąg Ziemſkich: á nápomnieni ieśli inácżey czynic beda / niech wina Statutowa beda karáni: á wybránie inego Pisárza wedle zwyczáiu ná Woiewode y ná Slachte niech przypádnie. Sygmunt 1510. Liſt 21.

Pisárstwá Nurskie y Zembrowskie.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

IZ Posłowie Ziemscy Woiewodztwa Mázoweckieg niedostátki Vrzednikow Ziemskich Sadom Ziemskim należących przed námi miánowáli / prosząc ábyśmy ty ich Sady ták opátrzyli: żeby zupełne były / á defektu w sobie nie miáły. Bacząc ich prosby Práwu pospolitemu być zgodne / tą Constitucyą ninieyszą to opátruiemy: Iż po śmierci modernorum possessorum, ktorych iuż ták ad eorum vitam zostáwiamy / Powiátom Zembrowskiemu y Ostrołeckiemu / gdyż máią Sedziego y Podsedká swego osobnego / niedawno też przez nas ná ich prosbe dáne / Pisárzá Ziemskiego damy y iuż ex nunc liberam electionem Notarij pozwalamy. A tákież Nurskiey Ziemi Pisárzá osobnego dáiemy / y elekcyey wolney post mortem moderni possessoris pozwalamy. Poniewaß iednák y to przed námi okázowáli / iż go iuż y przed tym ich przodkowie miewáli.

O pámietnym Pisárskiem.

Pisárze pámietne iákie bráć máią.

Władysław Jágełło w Kráko. y w Wárcie. 1423. List 45.

PIsárze Ziemscy we wßystkich Ziemiách Krolestwá nászego / to iest w Wielkiey Polßce / w Sieradzu / Lánczycy / w Kuiáwách / w Dobrzyńskiey Ziemi etc. od pisánia iednáko niech biorą Práwá swe wedle tego / iáko Pisárze Krákowscy / Sándomierscy biorą / to iest zá ieden zapis áż do końcá groß ieden / od przodku pułgroßá / od końcá pułgroßá.

Temuż podobna vstáwá.

Káźimierz w Nießowej y w Opo. 1454. List 94.

VStáwiamy / áby Pisárze Ziemscy w Sadziech nie wyciągáli od pisánia / iedno ná pierwßym Roku pułgroßa / y ná ostatnym pułgroßá: á od pisánia wßystkiey rzeczy groß / od czytánia też ktore będą czynić v Sadu / nic práwie nie máią bráć.

Podobny temuż.

Sygmunt w Krákow. 1510. List 12.

CHcąc vspokoić spor / ktory w Sadziech Ziemskich przygádza sie około płacey Pisárzow Ziemskich: tedy zostáwiamy w mocy Státut Krolá Káźimierzá w Opokách vczyniony.

Podobna temuż vstáwá

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 38.

IZ wiele skarg przychodziło przed nas przeciwko Pisárzom Ziemskim: iákoby oni od pisánia y od kontrouersiy / tákże od

od inych ktorychkolwiek rzeczy nad zwyczay od poddánych náſzych wyciągáli/y pobierali: także też od ſzukánia zapiſow/ ktore ſą wpiſáne w Akta. Dla tego vſtáwiamy ſtoiąc przy Státuciech ſtárych Koronnych: iż wſzyſcy Piſárze Ziemſcy od iedney kontrowerſiey y kauzy nie wiecey niech biorą/ iedno ieden groſz. A takowa kontrouerſia rozumiána bỹc ma z iednego pozwu.

Od wwiedźienia świádkow/y od Rokow záwitych táko wiele Piſarz Ziemski brác ma.

VStáwiamy/aby Piſárze Sądowni od świádkow do Sądow wwiedźionych ieſli potrzebá będźie piſáć ich powieści/ brali po trzy groſze: á kiedy piſza Roki záwite/ tedy od piſánia ná pułgroſzku niech będą contenci. Kázimierz w Wiślicy 1368. Liſt 37.

Od Pámietnego wiele płácić máią.

ACz dla odkupienia vbogich ludźi vtrapienia Cżeſne/ábo Pámietne/ktore zwykło bỹć Sędźiemu gdy ktora rzecz ſkázował dawáne/ było odiete y práwie ſkázone: wſzákże táſz płaca wymyſlonym ſpoſobem pod ina bárwą y imieniem ktore Pámietnym zową/ieſt odnowiona:ktore ná mieſcu onego Cżeſnego bywa brane/y ieſzcze to Cżeſne w wielkości przewyſza. A ták temu chcąc miáre włożyć ſkázuiemy: áby w rzeczách dźiedźicznych y niedźiedźicznych wielkich Sędźia w płáceniu przerzeczonego Pámietnego nad cżterzy groſze wyciągáć y brác niesmiał: á w máłych rzeczách tylko dwá groſzá niech będźie miał moc wźiąć. Tenże. Liſt 19.

Podobna temuż vſtáwá.

VRzędnicy álbo Komornicy álbo Podſędkowie/ ktorzy ná Rocech Ziemſkich ſiadáią/ nie máią od ſpraw mnieyſzych/ ktore áż do ſzácunku trzydźieſci Grzywien niżey poczytamy/ zápámietne álias przyſiężne nie wiecey iedno dwá groſzá brác: á od więtſzych ſpraw/ktore nad trzydźieſci Grzywien ſą/ iedno cżterzy groſze niech máią moc brác. Jágiełło w Kráko. 1423. Liſt 45.

Od iedney żáłoby wielu perſon tylko iedno Pámietne ma bỹć brane.

NAd to opátrzono ieſt: iż gdy iedná żáłobá przed Sądem będźie przełożona á wypowiedźiana/ chocby też wiele perſon było/z ktorych ſtrony byłaby żáłobá czyniona álbo rzecz ſpráwowana: tedy iedno tylko pámietne od takowey żáłoby niech będźie wźięto. Támże.

Jedno zá skazánie głowney rzeczy pámietne niech będzie dano.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 32.

LApáczki około oświadczenia pámietnych niech ná potym żadney mocy nie máią / ktore zwykły bywáć przed vczynieniem Dekretu: á le tylko zá Dekret głowney rzeczy vczyniony niech pámietne będzie.

Sygmunt 1523. List 38.

¶ Też vstáwiamy/ aby od zdánia w niestaniu dwá grosza były płácone: z ktorych ieden Pisárzowi/ á drugi Sądowi być ma.

Gdy zá kim Dekret vczynią/ wiele od niego płácić.

Támże.

CHcemy/ aby ten ktory w Práwie wygra od kożdego Dekretu/ktory zá niem vczynia/dał Sądowi pięć groszy: z ktorych trzy Sędziemu / á ieden Podsędkowi / á Piąty Pisárzowi od wpisánia Dekretu być ma.

Pisárze wedle Státutow w bránnu swey płace niech ie záchowáią.

Sygmunt w Kráko. 1532.

NA ktorey płacy zá Listy álbo Pisánia Pisárze Ziemscy y Grodzcy máią przestáwáć/ ácz o tym Státuty od Nas y Przodkow nászych vczynione dostátecznie vcza: wszákże iż ci Pisárze nad zwyczay opisány od odkładánia roku prawdźiwa niemocą / y od kásowánia zapisu cżyiego płacą pámietnego wyciągáią po cżterzy grosze: vstáwiamy/aby Pisárze Ziemscy y Grodzcy w wyciągánin płacey od Pisánia od Listow y od inych zapisow miáre w Státuciech o tym vczyniona záchowali: á od przełożenia roku prawdźiwa niemocą y od kásowánia zapisu niewiecey/ iedno grosz zá pámietne y zá pismo aby brali pod winámi w Státuciech pierwszych przeciwko nim náznaczonemi.

Gdy kto kogo zda w niestaniu.

Sygmunt 1523. List 38.

CHcemy/aby kożdy powod gdy zda pozwánego w Contumácyey/zápłácił tylko dwá grosza: z ktorych ieden niech będzie Pisárzowi/ á drugi grosz Sądowi siedzącemu.

Wzdánia w Wielkiey Polszce.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

Z Polski Wielkiey skárżyli sie Postowie/ iż nad Práwo Stárostowie y vrzad ich wyciągáią od Wzdánia po kopie. Dla tego

tego vſtáwiamy: aby żaden Stároſtá y vrząd iego nie śmiał wiecey wyciągáć od takowego Wzdánia/ iedno podla Práwá piec großy pod wina ſtá grzywien.

Szácunek Liſtow Sądu Ziemskiego y Grodzkiego.

JZ Piſárze Ziemſcy y Grodzcy ßukáiąc czyiey ſpráwy álbo zapiſu w Kśiegách Ziemſkich álbo Grodzkich Slachte niepomálu zwykli zá práca pobieráć/vſtáwiamy: aby Piſárze nic ná potym niesmieli wyciągáć od ßukánia: á zá Liſty párgáminowe z záwießoną Pieczęcią niech ná dźieśiąći großy doſyć máią: z ktorych ßeść Sędźiemu/dwá Podſędkowi/á dwá Piſárzowi máią ſie doſtáć. A od páپierowych Liſtow pod Pieczęcią Sędźiego y Podſędká ieden groß/od zdánia w Contumácye dwá großa/ od zdánia w zyſku cżterzy große/ od pámietnego wedle ſtárych Státutow tęż cżterzy große niech beda płácone. Sygmunt w Piotrko. 1511. Liſt 19.

Zá Liſt Sądowny pod Pieczęćią wiele płácić máią.

ZA Liſt Sądowny zápieczętowány Pieczęcią Sędźiego y Podſędkowa dźieśieć großy/iáko w niektorych Ziemiách do tego cząſu było zachowano/ma być płácono. Sygmunt w Piotrko. 1520. Liſt 38.

Płácenie membran y minut nie pieczętowánych.

PIſarz zá membrany pieczętowáne bedźie brał po pułgroßku/á od minut wyietych nie pieczętowanych po großu. Támże.

Proſtá Minutá nic dowiedźiono niemoże być.

PRoſtá Minuta nic nie może być dowiedźiano/ iedno tylko Liſtem álbo Minutą pod Pieczęcią álbo Kśiegámi przed Sądem. Zwyczay ziemie Krako. 1505. Liſt 122.

Potwierdza Krol Státutá okolo płácey przerzeczoney.

STátut przez nas y Rády náße ſtanu oboygá y Poſłow Ziemſkich/o płacey Sędźiom Podſędkom y Piſárzō Ziemſtiem vczyniony w mocy zoſtáwiamy: y aby exequowan był chcemy/y nineyßa vſtáwa ſrozey roſkázuiemy. Sygmunt w Bydgoßczy 1520. Liſt 27.

Ná

Ná Piſárzá winá: gdy co więcey nád Státut wyćiągnie.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 38.

JEſli Piſarz nád przerzeczoną vſtáwę przećiwko Státutom nieco od kogo wyćiągnie: tákowy temu / ktorego pobierze/ to co nieſpráwiedliwie wyciſnął będźie powinien wrocić z winą trzech grzywien/y tákże wiele Sądowi: w ktorey iáko ná zawitym roku tenże Piſarz ma być ſkázan / y będźie powinien wnet temu/ ktory Prawem wygra / doſyć zá nie vczynić pod drugą winą cżternaśćie grzywien.

Vſtawy o Piſárzoch niech będą wypełnione.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

SKázuiemy koniecznie to chcąc mieć: aby vſtáwy o Piſárzoch Ziemſkich dawno wydáne iuż od tego cżáſu były exequowáne we wſzyſtkiem: y tákże ná potomne cżáſy tych vſtaw porządek we wſzyſtkiem niech będźie chowan y trzymán.

Podobna temuż vſtáwá.

Sygmunt August w Piotrko. 1550.

PRzeſtrzegáiąc tego / aby Slachtá náſzá niebyłá vćiśnioną w brániu y w piſowániu ktorychkolwiek Liſtow: odnawiámy Státut/ aby Ziemſcy Piſárze zachowáli ſie wedle Státutu Náiáſnieyſzego Oycá náſzego: y dla tego wedle onego niech zapłáte biorą od Membran/Pozwow/ y zdánia.

O Sądźie Ziemſkim toż ma być rozumiano.

Sygmunt w Krakow. 1539.

SKrodzki Sąd nie więcey od oſądzoney rzeczy álbo od piſánia ktoregokolwiek ſądownego niech nie bierze áni wyćiąga: iedno iáko w Sądźiech Ziemſkich brać od tákowych ieſt zwykło.

Piſarz Sędźtwá / áni Sędźia piſárſtwá rázem dźierżeć nie może.

Sygmunt August w Piotrko. 1550.

KAżdy vrząd ma ſwe ſpráwy: nie máią daley dźierżeć Sędźiowie Ziemſcy y Piſárzowie Grodzkich ſądow/ álbo Piſarſtwo wſpołek z Ziemſkiemi. A Duchowna oſobá Piſárzem Ziemſkim być niemoże: á Sędźia Grodzki y Podſtároſci oſiedli być máią.

Piſarz álbo podpiſek v tego Sądu/ gdźie śiedźi/ prokurowáć nie może.

Prze-

PRzestrzegáiąc trudnośći ludzkiey zakázuiemy: áby żaden Pisarz y Podpisek v tego Sadu/v ktorego siedźi ná Vrzedźie/kauz żadnych nie prokurował. Sygmunt August w Piotrko. 1550.

Woiewodztwo Ráwskie iákie Pámietne płácić ma.

WOiewodztwo Ráwskie áczż proces nowy przyielo/ wszákoż zá zwoleniem á prosbámi Poslow z niego ma byc wiecznie wolne od pámietnego: ále ma zostáć stáry zwyczay płácenia v Sadu. Sygmunt August w Warszá. 1557.

Pámietne v Kśiąg w Ziemi Gostyńskiey.

NA prosbe Poslow Ziemie Gostyńskiey/ y przywodząc in exequutionem Státut okolo chowánia Kśiąg vstáwiamy: áby Kśiegi ich Ziemskie w sklepie pod trzemi kluczámi wárownie chowáne były. A iż też osoby Sadowe przy leżeniu Kśiąg niebyły powinne chowáć/ á płácenia pewnego Sadowi w tey Ziemi niemáią/y owszem iest Slachtá od Pámietnego wolná: tedy iż sie sámá Slachtá tym czásem do tego dobrowolnie podawa/ pozwalamy: áby w Ziemi ich było iuż záwżdy y ná potomne czásy od káżdego Dekretu Pámietnego trzy grosze: gdyż sie też to ták y w inych Ziemiách Woiewodztwá Ráwskiego záchowywa. Ktorym Pámietnym Sędźia z Podsędkiem dźielić sie máią/wedle Státutu Sigismundi Regis 1523 dánego:á Pisarz przy swym salárium dawnym ma zostáć. Sygmunt August. w Piotrko. 1565.

Wrácánie Originalow w teyże Ziemi.

IŻ Poslowie teyże Ziemie Gostyńskiey prosili / áby Zapisy w Akta Ziemskie álbo Grodzkie z inszych Kśiąg introdukowáne tym/ktorzy ie introdukuią/były zás wrácáne y nie hámowáne: tedy im to ostrzegamy: y wrácáć Originalia/ iáko sie to y wszędźie indźie záchowywa/ roskázuiemy. Támże.

O Pisárskiem Vrzędźie przy położeniu Kśiąg.

IŻ z Akt Ziemskich álbo z Kśiąg niektorzy Listy mieć y wyymowáć czásu słusznego żądáią/dla tego trzebá to opátrzyć: áby Sędźia przez Woźnego iáwnie bácząc tego potrzebe kázał wywołáć: Władysław Jagello w Krako. y w Warćie 1423. List 45.

wołáć: y w takowym Powiecie / ná mieścu y dniá takowego Xsięgi albo Akta ku wybierániu Listow beda otworzone: aby tym/ktorzy ie zechcą mieć y żądaią/były otworzone.

Pisárze przy położeniu Xiąg niech będą.

Sygmunt w Piotrko. 1519. List 21.

PIsárze Ziemscy niech beda obliczni przy położeniu Xsiąg Ziemskich: á ieśli nápomnieni inaczey vczynią / wina w Statucie opisána niech beda karáni: á wybieránie ich zwyklem obyczáiem ná Woiewodę y Slachtę niech przypádnie.

Podobnyż temu Státut.

Sygmunt w Krákow. 1532.

PIsárze osoba swa tak przy Sądźiech Ziemskich/iako położonu Xsiąg y przy inych spráwách Sądownych niech beda.

Ktora ieśt moc pisárska y Komornikow przy położeniu Xiąg / kiedy Sędźiego nie máśż.

Jan Olbr. 1496. List 97.

NIeki y ich Sądy vstáwiamy aby były sądzone w kożdych Ziemiách y Powieciech/iako były zá wżdy bywáć zwykły: á gdźieby krorym razem niemogły być/á miały być sądzone: tedy przedśie miásto nich w ten dźień y ná tymże mieścu/ ná ktorym Sądy zwykły bywáć/chcemy y skázuiemy być: aby tylekroć/ilekroć Sądy miały być/ namniey Pisarz Ziemski obliczny pod tąż winą nieodpuszczona/ ktoraśmy ná Sędźiego y Podsędká niebedace vstáwili/to ieśt pod czternaśćią grzywien wespołek yz Komorniki (ieśliby ini Vrzędnicy niemogli przyiechać) z Xsiegámi Sądownemi stáwił śie v Sądu: przed ktorymi/to ieśt przed Pisárzem y Komorniki ludźie do Xsiąg przychodzący/zapisy beda czynić w Xsiegách: iako ktoremu będźie potrzebá/bądź wpisowáć bądź wypisowáć.

Pisarz z Komorniki przy położeniu Xiąg o Kmiecią zbieglego sądźić może.

Tenże. List 98.

ACż o zbiegle Kmiecie zda śie być dośyć postánowiono w Statucie wielkiego Kázimierzá/ktory skázuiemy chowáć: wszákże iż nie znáczy śie nic opisánego/ iáko w pozywániu miało być postępowano: dla tego vstáwiamy: iż o Kmiecie zbiegłe od dánia dźisieyszego Statutu ná potym maią być pozywáni ci/ ktorzy pozywáni być máią do Sądow Ziemskich: w ktorych Sądźiech Ziemskich ná pierwszym roku/ iáko zawitym stánąć y odpowiedáć pozwáni beda powinni. A ieśliby ná ten czás Roki nie by-

nie były/ gdy Rok będzie wisiał stronam: tedy niebacżac ná niebytność Sędziego y Podsędká/ y inych ná Dostoieństwách y Vrzędźiech będacych á ná Sadźiech siadáiacych/ Pisarz y Komornicy będacy przy leżeniu Ksiąg o zbiegłego Kmiecia będą sądźić y skázować.

O wykupno dobr Pisarz z Komorniki sądźić będźie.

Też moc w niebytności Sędźiego y Podsędká będą mieć w spráwách y w Pozwiech ná Rocech/ktore sa dáne o wykupno dobr: ták iż ten/ ktory wykupić chce máietność/ pieniądze przed Pisárzem y Komorniki położy: ktore Pisarz sam z Komorniki skáże brać/ y wykupno vczynic. Ktorych Dekretowi ieśliby sie sprzeciwił ten ktory ma być wykupion/ y niechciałby zstępić z zastáwy: przedsie sámi oni z Ksiegámi y Sadu siedzący wziąwszy pieniądze wedle obowiązku zastáwy/ y do Kánceláryey Ziemskiey ie włożywszy niech skáża: iż wykupno sie stáło: y w onym wykupnie niech náznácza dźierżenie wedle Práwá stronie/ ktora pieniądze kładźie. Kázimierz w Nieszowej 1454. List 98.

Kśięgi po Sadźie trzy dni máią leżeć.

Księgi Ziemskie po dokończeniu Sadu máią zostáć ná mieścu Sadowym trzy dni: á to dla dawánia Copiy z Akt/ ktorzyby ich prosili.

Jesliby Pisarz niechćiał pisáć w Kśięgi/co Sędźia z Podsędkiem skázáli.

JEśliby Pisarz Ziemski pisáć w Akta sadowne tego/co Sędźia z Podsędkiē skázali niechciał/alboby Pisarz od Sadu niepostuśnie odszedł/ niechcąc wpisowáć co ná iego vrzad należy: przez co stronam mogłoby sie iákie vbliżenie stáć: takowy Pisarz przez Sad Krolewskiemu Mágestatowi oskárżony będźie karan wzięciem vrzędu. Sygmunt w Piotrke. 1528.

Ksiąg Wtorych Rozdźiału pierwszego Część Wtora/

O Rocech y Wiecách Ziemskich/o chowániu Ksiąg Ziemskich/ o Práwie iż iednákie wszystkim w Koronie być ma/ y o Prokuratorách.

O Rocech Ziemskich.

Roki ná káżdy Miesiąc być máią w Powiecie.

Jágello w Kráko. y w Wárcie 1423. List 45.

O Rocech Ziemskich / iż nád vtrapieniem vbogiey Slachty nászey smilowálismy sie/ takesmy postánowili: iż przerzeczone Roki Ziemskie nie częściey / iedno raz w Miesiąc w kożdym Powiecie máią byc sądzone. Ná ktorych Rocech Ziemskich Komornicy Sędziow y Podsędkow z drugimi dwiema Komorniki/ to iest Woiewodzym y Podkomorzego niech beda wybierani/ y przez nie do tychże niech beda przyłączeni: przez ktorych Sędzia y Podsędek y Komornicy ich niech niemáia mocy sądzic. A przerzeczeni Komornicy albo Vrzędnicy Sądowni / ktorzy máia być posądzeni/ nie maia inych spraw iedno swe własne Prokurowác albo spráwowác/ áni ku spráwowániu máią od Sądu wstáwác. A iest to dobra rzecz y pożyteczna: aby Sędzia y Podsędek ná Rocech Ziemskich sámi osobą swą siedzieli / iáko iest zwyczay w Wielkiey Polszce.

Ale nápotym iedno czterzy kroć do roku máią być odpráwowáne.

Kázimierz trzeci 1451. List 87.

CHcemy y roskázuiemy: aby Sądy Ziemskie czterzy kroć do roku / wedle pierwszego dozwolenia y dopuszczenia / dla wstrzeżenia proznych nakładow y trapienia były sądzone.

Takowąż Vstáwá.

Jan Olbr. w Piotrko. 1495. List 96.

JEż sie częstokroc trafia Sądom Ziemskim niebywác dla niebytności tych/ ktorzy máią sprawiedliwość skázowác: á tak

á tak vmyśliliśmy postánowić/ iákoż postánawiamy / aby w kożdey Ziemi Krolestwá nászego Sądy Ziemskie czterzykroć do Roku były odprawowáne. Ná ktorych Rocech niech beda y ná nich niech siedzą ci / ktorzy względem dostoieństwá álbo Vrzędu ná sądzenie ich przynależą: á ieśli ná nich nie beda/ áni inszego ná swe miesce postánowia: tedy przedsie Sędzia z Podsędkiem Roki y Sądy beda sądzić: nic nie bacząc ná niebytność onego álbo onych/ ktory álbo ktorzy mieli być przy nich: y także Komornicy ich ná niebytność Komornikow ich. Wszákże przynamniey przy tákich Sądźiech y Rocech Sędzia z Podsędkiem y z Pisárzem będźie powinien być: ná ktore ieśli z tych trzech Vrzędnikow Ziemskich ktory nie przyiędźie/ álbo wszyscy nieprzyiáda: tedy ma być karan álbo karámi czternaśćia grzywien winy: ktora ma być nieodpuszczenie do Skárbu Krolewskiego obrocona. Wyiąwszy chorobę álbo potrzeby Rzeczypospolitey: gdźieby iemi zátrudnieni przyiechać álbo ná nich być niemogli.

W Rusi Sądy sześćkroć do Roku máią bywáć.

NOzrządźiliśmy / y chcemy zá zwyczay być chowano: aby w Ziemiách Ruskich sześćkroć do roku Ziemskie Roki były sądzone. A nie będzie wolno Sędźiom krom słuszney przyczyny/ álbo prawney przekázy / to iest Woyny / álbo walnego Seymu Rokow odkładać: ale czásow niżey napisanych y naznáczonych pod winámi przeciwko Sędźiom niedbałym postánowionemi/ ty Roki Ziemskie niech beda sądzone. Sygmunt w Piotrko. 1523. List 42.

¶ Ktorych tho Rokow sądzenie pierwsze będźie w pierwszy dźień powszedni po trzech Krolách/ieśli będźie godny ku sądzeniu: to iest/ ktorego Niedźiela álbo ine Swieto wielkie nie przekáźi.

¶ Wtore sądzenie po Swiecie świetego Máćieia Apostoła ná Wiośnie/ także w dźień powszedni prawny pierwszy.

¶ Trzecie w pierwszy álbo bliższy dźień prawny po Swiecie świetego Woyciecha.

¶ Czwarte po Swiecie świetego Jáná Krzciciela w dźień bliższy Sądowny powszedni.

¶ Piate sądzenie po Swiecie świetego Bártłomieia Apostoła w powszedni dźień pierwszy sądowny.

¶ Szoste w pierwszy dźień po Swiecie świetych Apostołow Symoná y Judy. A tak ná kázdy rok niech będzie zachowano.

¶ Ale iż w Przemyślu / gdźie Sądy Ziemskie bywáią sądzone/ Jármárk ná Swieto Trzech Krolow bywa: dla ktorego Roki niemogłyby spokoynie sądzone być: á tak Roki Ziemskie Przemyślskie beda niżey przełożone tegodniem iednym po sądzeniu Rokow

w inych Ziemiach: to ieſt/ począwßy pierwße ſadzenie w pierßy dźień po Oktawie Trzech Krolow: á tak potym po Rocech Lwowſkich záwżdy w ieden tydźien beda ſadzone.

Roki álbo Sady po rozeſlániu Liſtow Seymowych áż do Seymu Powiátowego niech beda ſadzone.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

JEſt iákimſi złym zwyczáiem to ſie wßczęło: że Sądy Ziemſkie nie bywáią ſadzone iáko ſkoro Liſty o Seymie walnym bywáią wydáne: co bywa z wielkim zániedbániem ſprawiedliwości. Dla tego vſtawiamy: áby ná potym ná przyßłe cżaſy nic nie wadzac temu/ iż takowe Liſty Seymowe wynidą álbo Seym walny bedźie opowiedźian/ przedśie Sądy Ziemſkie wßędy były ſadzone/ áż do Seymu Powiátowego: ktory bedźie w kożdym Woiewodztwie poſtánowion.

Sądy niech ná pewnych mieścách beda.

Kázimierz Wielki w Wiślicy 1368. Liſt 12.

JEſt cżeſtokroć ći/ ktorzy ſadźić władzą máią/ z przygody y wedle woley ſwey zwykli ku ſadzeniu obieráć ſobie mieścá gdźiekolwiek nie zámierne: á tak áby kożdy ná zámierzonych mieścách przeſtawał/ vſtáwiamy: áby Krákowſki Káßtellan ná trzech tylko mieścách/ to ieſt w Krákowie/ w Andrzeiowie/ w Wieliczce był y bedźie powinien Sądy ſwe odpráwowáć: á gdźieby inácżey cżynił: tedy iáko nie od właſnego Sędźiego/ cokolwiek vcżyni álbo oſadźi/ ono żadney mocy być nie ma. Co też y o Káßtellánie Sándomirſkim/ y o inych vſtáwiamy.

Zwyczay/ ktory zſtárádawną w odkłádániu Rokow był chowány.

Władyſław Jágello w Krákó. y w Márcie. Liſt 42.

ZLy zwyczay w przekłádániu Rokow ná Wiecách głownych y ná Rocech Ziemſkich od poddánych náßych do tego cżáſu był chowan: ſkąd ſie rozmáite przyſiegi y krzywoprzyſieſtwá wcżynały/ y choroby zmyſlone bywały allegowane: ktorym chcąc zábieżeć y droge złości zámknąć/ zá iednoſtáynem zwoleniem Prelatow/ Pánow/ y Slachty náßey takowy porzadek przekłádánia przerzeczonych Rokow chcemy być chowány/ żeby ſie zábieżało przerzeczonym krzywoprzyſieſtwom/ á nie ſłußne dylácye były zepſowáne. Dla tego ſkázuiemy: aby Roki Wiecow

glo-

głownych w Sądźiech Ziem naßych na potym tak były przekładáne / y zachowane: to ieſt / aby pierwßy Rok przez proſta chorobe był odłożon: wtory przez prawdźiwa chorobe będźie mogł być odłożon / okrom zeznánia y miánowánia Kápellaná: o ktora chorobe ná trzecim Roku ieſliże przypádnie: przyśiege powinien będźie vczynić: iáko ná ten czás prawdźiwa choroba był złożon. A ieſliby z przygody w teyże chorobie trwał / tedy y trzeci Rok może zwlec: okázuiąc iż iáko leżał w chorobie / do tego czaſu nie ozdrowiał. A wßákże ná czwartych Rocech ma ſie ſtárać aby ſtánął / álbo Prokuratorá pewnego poſłać nie omießkał: bo ieſli tego nie vczyni / rzecz ſwa ſtraci. Toż chcemy aby było chowano o Rocech mnieyßych Ziemſkich: aby pierwßy y wtory Rok proſta choroba mogli przełożyc: á trzeci prawdźiwa niemoca moga y máia przewlec okrom miánowánia Kápellaná. Ale gdy przyidźie czwarty Rok oſtátni / tám ma przyśiadz: iż nieobludnie ná ten czás niemogł: ieſli przyidźie ktemu. A ieſli ſie przyda temu / ktory Rok zwłoczy / w chorobie dłużey trwác: tedy czwarty raz odłożyć będźie mogł / iáko to o zwłokach w ſądźie Wiecowym ieſt wyrażono. Wßákże to o pozwánym chcemy rozumieć / ale powodowa ſtrona Roku Wiecow głownych ináczey przełożyć niemoże / iedno przez prawdźiwa chorobe: á ná Rocech Ziemſkich raz przez proſta chorobe.

Te przekłádánia Rokow krom opowiedzenia choroby przez przyśiege ſą ſkáſowáne.

SKázuiemy / aby wßyſtki przekłádánia Rokow álbo zwłoki niepotrzebne były ſkázone / y vmnieyßone. Abowiem przekłádánie y zwłoká Rokow ieſli ma być / ináczey niech nie będźie: iedno opowiedzeniem prawdźiwey niemocy: á on / ktorego imieniem była opowiedziana / przyśieże ſámotrzec z ſwiádki / y tego liſtem Sędźiego wedle zwyczáiu Ziemſkiego dowiedźie: iż ná on czás y onego dniá miał ſpráwę álbo Rok o wietßą rzecz. Kázimierz trzeci w Korczyn. 1451. Liſt 88.

Potwierdzenie tegoż Státutu o nieprzekłádániu Rokow / chybá w chorobie przyśiegą potwierdzoney.

SAdy niech beda ſadzone z Kſiąg Státutow świetey pámięci Krolá Kázimierzá / y z Státutow w Wárcie vczynionych: á ná tákowych Sądźiech niech nie beda brane dylácye / Kázimierz w Nießowej Liſt 94.

iedno niemocą: o ktorey pierwey przez przysiege aby było wiadomo. A na wtorym Roku albo Rocech będzie powinien stánąc / y odpowiedáć.

Żaden ná vrzędźie będący Rokow nie ma pod stem grzywien przekłádáć.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

ABy Poddáni nászy w dostąpieniu spráwiedliwości niebyli zátrudnieni / álbo zániedbáni: vstáwiamy / żeby Sądy Ziemskie przez Woźnego obwołáne od Woiewody mieść niebyły/áni mogą być przekładáne ná iny czás. A gdźieby Woiewodá/ álbo Sędźia / álbo ktory iny Vrzędnik ty Sądy obwołáne ktorymkolwiek sposobem álbo przełożył/álbo przekáźił: tákowy winą stá grzywien pieniędzy niech będźie karan: ktorych pieniędzy połowicá nam/á druga stronie ktora w tey mierze krzywde cierpi/ma sie dostáć.

Roki Ziemskie y nie máią być odwoływáne/ y záwity Rok máią.

Káźimierz trzeći 1451. List 87.

CHcemy / áby odwołánie Rokow ná potym nie było potrzebne: ále Roki y Wiecá stronam náznáczone máią być sądzone. Abowiem Roki y Wiecá będą záwite: ktore máią być sądzone między práwuiącemi sie stronámi.

Gdy kto ćie zápiśze Roku nie odkłádáć.

Zwyczay ziemie Krákow. 1505. List 122.

JEśli sie kto komu zápiśze ktora rzecz wyswobodźić álbo ośćić/ á zápiśze sie Roku nieodkłádáć: tákowy niemoże prosta choroba Roku zwlec/ álbo odłożyć. Wyiąwszy prawdźiwą chorobę: o ktora ma przysiądz wedle Státutu / iż ná ten czás prawdźiwie był niemocen.

O nieposłuszeństwie y niestaniu ná Roku powodowey y pozwáney strony.

Káźimierz Wielki List 15.

POwodowá strona niech czyni y spráwuie / iákoby winny był pozwan do spráwy: á gdy pozwány ná Roku stánie/ á powodowá strona sie nie vkáże: skázuiemy dla nieposłuszeństwá powodowego/ktore iest wietsze niż pozwánego: iż pozwány rzecz otrzymał. Jeślizeby zás pozwány ná Roku sobie náznáczonym nie stánął / á powodowá strona sámá przez sie álbo przez swego Posłá stánie: skázuiemy/iż zá to nieposłuszeństwo pozwány dwie má wolmy za wine ma być karan.

Jesli

Jesli powodowá ſtroná ná pierwſzym Roku nie ſtánie/niech rzecz ſwą tráci z winą ſiedmi grzywiē.

JEſli powodowá ſtroná na pierwſzym Roku áni przez ſie/ áni przez poſłá ſwego nie ſtánie: niech od rzeczy ſwey vpada z winy ſiedmi grzywien. Kázimierz Wielki Liſt 37.

Ná Rocech przedtym iedno o máłe Summy ſadzono.

SKázuiemy/aby Sędziowie y Podſędkowie właſnemi oſobámi nie przez Komorniki ná Sadziech ſiadáć byli powinni: á o Summy/ktore nád ſto álbo trzydzieſći Grzywien wyciągáią ſie/ żadnym ſpoſobem nie ſadzili. Kázimierz trzeći w Korczyn. 1451. Liſt 88.

Ale iuż Sędźiowie wſzyſtki ſpráwy ſądzą.

CHcemy/ áby kożdemu było wolno kożdego o iákąkolwiek Sumę pieniędzy/álbo krzywdę dziedziczną/ álbo ktora od oſoby pochodźi/álbo o dobrá ktorekolwiek do Sądu Ziemſkiego pozwáć: gdźie pozwány będźie powinien y ma ſtáwáć y odpowiedáć/ nie excypuiąc ſie ná Roki walne dla wielkoſci Sumy: ale y owſzem będźie wolno Sędźiam Ziemſkim też o wielką ſumme ſądźić: gdyż będźie kożdey ſtronie wolno rußyć álbo appellowáć. Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 33.

Sędźia Ziemski też Roki nádworne może ſądźić.

SPráwy przed námi z Roku nadwornego nieſkończone do Powiátu pozwánego niech będą odeſłáne: ktore Sędźia Ziemſki będźie ſądźił ná Rocech Ziemſkich o ktorąkolwiek Summe: o ktorą przed námi będźie rzecz poczętá. Sygmunt w Piotrko. 1519. Liſt 25.

O Rocech y o Wiecách pospolu/y o Appellácyách od nich.

Ktorym Wiecá ſądźić przynależy/niech ie ſwych cżáſow ſámi przez ſie pod winámi ſądzą.

ZStáwiczne Rokow álbo Wiecow głownych ſądzenie ieſt záchowánie pospolitego pokoiu/ á kożdego roſtyrku zará-

 Kázimierz Jagello w Piotrko. Liſt 90.

źliwego iest wyniszczenie: ktore sądźić Woiewodowie/ Kásztellani/ Stárostowie/ Sędźiowie tym pilniey są powinni: iż ná to zdostoieństw y vrzędow swych są mocnie obowiązáni. Dla tego ninieyszym Edyktem y władzą Krolewską wszystkim Woiewodom/ Kásztellanom/ Stárostom/ Sędźiom y Podsędkom roskázuiemy z pilnośćią: áby Wiecá y Roki wedle swey możności/ y wedle czásow we wszystkich Ziemiách y Powieciech Krolestwá Polskiego przez żadnego opuszczenia sądźili/ á ná onych oblicznie áby bywáli: wyiąwszy żeby ktorego ćieszka niemoc/ álbo w rzeczy pospolitey pilne poselstwo wymowiło: y żaden niema być wymowion/ iedno tymi dwiemá rzeczomá przerzeczonemi. Wszákże iednák w tych dwu przyczynách/ to iest w chorobie álbo zátrudnieniu poselstwá Koronnego roskázuiemy wszystkim: áby mieśce swe mogli y byli powinni iną godną osobą zásádźić/ y onym vrząd swoy przez List zlećić: co gdy będźie/ iuż będźiem rozumieli: iż Wiecá są cáłe/ y iákoby też sam Vrzędnik ná nich był. A iesliby kto ná Wiecách álbo ná Rocech głownych sam przez sie/ álbo przez osobę godną być zániechał: roskázuiemy/ áby był pozwan przez one: ktorym dla niebytności iego vczynienie spráwiedliwości odwleczone iest: áby zá nászym Dekretem ku zápłáceniu wszytkich szkod był zdan: ktorekolwiek powodowe strony dla niesądzenia Wiecow álbo Rokow głownych podieły.

O Sądzeniu Wiecow.

Sygmunt w Piotrko. 1511. List 18.

IZ wiele zámieszkánia/ y wiele obłędliwości y szkod bywáło miedzy poddánemi nászemi/ dla opuszczenia Sądow głownych/ ktore Wiecá zową/ y dla niechowánia ich: vstáwiamy/ áby Woiewodowie one sądźili vczyniwszy pierwey obwołánie ná dwoich Rokách przeszłych/ ták iżby ná trzećich Rocech potym były sądzone.

Wiecá nie máią być od czásow swych odkłádáne.

Sygmunt August w Piotrko. 1550.

WIecá iż znamy być potrzebne/ chcemy áby ná káżdy Rok dźierżáne były ná zwykłych mieścách/ á nie były przez Woiewody ná ine czásy przekłádáne: A gdźieby ich nie dźierżeli/ áby ná winách Státutem opisánych karáni byli.

Co ná Wiecách bywa sądzono.

Jágełło w Krakow. 1423. List 45.

PRzed Pány ná Wiecách śiedzącemi bywáią odpráwowáne zdawánia wielkich máietności.

Káźi. wiel. w Wiślicy List 18.

¶ Ci ktorzy zástáwili máietność ná Wiecách niech sie świadczą/ w iákiey summie zástáwili.

Ná

Ná Wiecách ktore ſpráwy máią być zoſtáwiáne.

NA Wiecách aby te Akcye zoſtáwiali: to ieſt o Rány / o Kmiecia zbiegłego / o wßelákie Rekoiemſtwo / o wyrabánie Drzewá wßelákiego / o Spás wßelaka / y wyłowienie Ryb / o posieczenie łáki / y porabánie y popalenie Płotow / o pożecie y pobránie wßelákiego zboża / o zaiem y pobicie wßelákiego bydłá. augusſt w Lublinie. 1569.

Od Sądu Ziemskiego y Grodzkiego ná Wiecá ápellowáć wolno.

OD ſkazánia Sędziego Ziemſkiego álbo Grodzkiego / wolno kożdemu álbo ná Wiecá głowne álbo gdźieby niedoßły ná walny Syem appellowáć. Sygmunt 1523.

Kożdemu wolno ápellácyey álbo ruſzenia ſwego na Wiecách / álbo ná Seymie popieráć.

OKolo ápellácyey álbo ruſzenia / ktore bywáią od ſkazni Sędziego Ziemſkiego álbo Grodzkiego / y od inych Sędzi ná Wiecá / ktore zwykły bywáć w wielki Poſt álbo inych czáſow wedle Práwá / álbo też ná Syem walny Koronny bliſko przyßły / tak obiáśniamy y ſkázuiemy / aby było chowano: Iż kożdey ſtronie tak powodney iáko pozwáney ma być wolno ápellácyey álbo ruſzenia ſwego popieráć ná Seymie walnym álbo ná Wiecách (co pierwey po ápellácyey oney ſądzono álbo ſpráwowáno będźie) wedle obyczáiu w poſtępku ſądownym w nowym Státucie opiſánego. Támże.

Od Akceſſoryey / to ieſt od rzeczy ktore ſtráty álbo zysku nie przynoſzą / nie ma być ruſzenie ná Syem álbo ná Wiecá.

OD Akceſſoryey / to ieſt od rzeczy ktore nieprzynoßą ſtráty głowney rzeczy / iedno tylko ſtrácenie Roku álbo wolności od Pozwu Sędźia nie ma być ruſzan / ále ná iego Dekrecie ſtrony będą powinne przeſtáć: ále od tákowych rzeczy / ktore w ſobie zámykáią zyſk álbo ſtráte rzeczy głowney / o ktorą kto bywa pozywan: w tákowey rzeczy ieſliby ſie komu Dekret Sędźiego nie podobał / może Sędźiego ruſzyć ná Wiecá / wedle zwyczáiu Práwá y Státurow ſtárych o ruſzeniu ſpiſánych. A ná Wiecách ten / ktory ruſzy / ma być gotowy z ſwemi dowody: aby o głowną rzecz okrom wßyſtkich zwłok rozpárł ſie wedle Práwá. Sygmunt w Krako. 1543.

Ná

Ná tychże Wiecách/ná ktore kto ápelluie/będźie ów kożdy powinien rozeprzeć.

Sygmunt August w Piotrko. 1550.

WIecá iż znamy być potrzebne / chcemy áby ná káżdy rok dźierżáne były ná zwyklych mieścách/á nie były przez Woiewody ná ine cżáſy przekładáne: á gdźieby ich nie dźierżeli/ aby ná winách Státutem opiſánych karáni byli. A kto ná Wieca od Sadow ápelluie/ áby winien był támże o głowna rzecż ſie rozeprzeć: á to ſie rozumieć też ma y o Appellácyach ná Syem. A iżby Slachtá vciążoná przez Sądy nie była/niechcemy áby Sędźia kocż wiecey miał brać/iedno ieden od iedney Cauzy: á będźie powinien Sędźia ſentencya ſwa perſonaliter expurgowáć ná Wiecách/ á z Wiecow Appellácya ná Syem być ma.

O Sądzeniu Wiecow w niebytności inych Vrzędnikow.

Kázimierz Trzeci Ják. w Korczyn. Liſt 88.

WIecá iáko ſą náznáczone / wſzędy niech będą ſądzone: á śmierć/niemoc / niebytność iednego álbo dwu Vrzędnikow Ziemſkich/ktorzy należą ku ſądzeniu Wiecow/ niemáią ſądzenia ich przekázowáć. A gdźieby ktorego z nich nie było / będą miec zupełna moc ini Dignitarze ſiedzący ná Wiecách ná mieſce nie będących oſoby godne/ práwne y oſiádłe z doſtáteczną mocą zaſádźić: ktorzy będą miec moc cáłą ſądźić ták długo / áż niedoſtátek álbo niebytność Dygnitarzow będźie opátrzoną.

O ſądzeniu Wiecow w Máżowſzu zániechánych.

Sygmunt August w Lublinie 1569.

IŻ nie ſądzeniem Wiecow álbo wielkich Rokow w Máżowſzu wielká ſie omieſzkáłość ſpráwiedliwości ludzkiey dźieie: że nie tylko raz we dwie lecie ty Wiecá nie bywáią ſądzone/ iáko Státutá y Conſtitucye vczą: ále też iuż od kilkánaście lat ná niektorych mieścách nie były ſądzone. A ták ná pilną proſbę Poſłow Mázoweckich vſtáwiamy tą Conſtitucyą: iż w káżdey Ziemi Woiewodztwá Mázoweckiego ná zwyklych mieścách co Rok/iáko y w inych Woiewodztwách Wiecá álbo wielkie Roki máią być ſądzone: á ná ktorychby Woiewodá niemogł być/tedy ie Káſztellan oneyże Ziemie z Vrzędnikámi Ziemſkiemi teyże Ziemie ſądźić y odpráwowáć ma / ſub priuatione Officij. Ktorym Wiecam káżdey Ziemie cżás pewny przez tegoż Káſztellaná ma być położon y obwołan.

Wſzyſcy Vrzędnicy ná Wiecách być powinni: wyiąwſzy chorobę/ álbo poſelſtwo Rzeczypoſpolitey.

Poſtá-

NOstánawiamy/aby Sądy záwite ábo Roki glowne trzykroć były do roku we wßyſtkich Ziemiách: á wßyſcy Vrzędnicy / ktorzy zwykli ná Sądźiech śiadáć / będą powinni ná nich być. Wyiąwßy Woiewodę y Stároſtę/ gdy ná Seymiech/ álbo ná ſpráwách Rzeczypoſpolitey będą zátrudnieni: ná ktory czás będą mogli ná ſwe mieſcá ludźi oſiádłe/mądre/ y w Práwie vczone oſádźić. Ale ini ktorzy ná tákowych Sądźiech zwykli śiadáć/iáko Sędźia/Podſędek / Chorąży záwżdy niech będą powinni oſobámi ſwemi być: wyiąwßy ieſliby ktory z nich był niemocny ábo był ná poſelſtwie Krolewſkim/ábo Koronnym: bo ná ten czás będźie mogł ná mieſce ſwe inego záſádźić. Ale gdźie tych przyczyn nie będźie ſámi w oſobách ſwych będą powinni być.

Ráźimierz w Nießowej Liſt 93.

Ták drugi.

NA Wieca wßyſcy Vrzędnicy Ziemſcy powinni ſie ziáchać/ y pilnie ie odprawowáć ſub priuatione Officij, excepto Legali impedimento: & nihilominus ná mieſce nie będącego wolno będźie tym/ktorzy ſie ziáda / poſádźić inego Ślachcica: ktoryby Práwo rozumiał/y tákiemu Sądowi ſproſtał.

Sygmunt Auguſt w Lublinie 1569.

Ták trzeći Dekret o bytności Vrzędnikow ná Wiecách.

JEſli Sędźiowie / Podſędkowie / Piſárze Ziemſcy / dla prawdźiwey niemocy ná Rocech Ziemſkich nie będą/á dla ich niebytności Roki były przekázone: tedy ná przyßłych Rocech przedtym niż ná mieſcách ſwych śiędą/ będą powinni przyśiąc/ iż dla prawdźiwey á nieznyśloney choroby ná Rocech niebyli. Wyiąwßy gdźieby poſługa Rzeczypoſpolitey / álbo poſelſtwem byli zátrudnieni: dla ktorych przyczyn niemogliby v Sądu być. Abowiem ty rzeczy ich niebytność moga wymowic.

Sygmunt w Krákow. 1543.

¶ Tákże Woiewodowie/Káßtellani/Dygnitarze/y Vrzędnicy Ziemſcy/ktorzy powinni być ná Wiecách / ieſli ná ktorych Wiecách nie będą obliczńie: tedy ná inych bliſko przyßłych Wiecách pierwey niż mieſcá záśiędą máią przyśiądz: iż ná przeßłych Wiecách dla tey álbo owey choroby nie byli. Ale iednák w niebytności Woiewody/ Káßtellaná ná mieſcu Woiewodzym pierwßy onego Woiewodztwá Káßtellan/á ná Káßtellańſkie mieſce godny iny człowiek Státutem opiſány przez ty / ktorzy ná Sądźie śiędzą/będą záſádzeni. A ták nic nie bacząc ná niebytność niektorych/ przez ine Dygnitarze y Vrzędniki Ziemſkie Wieca niech będą ſádzone: aby ſprawiedliwości ludzkiey nie mießkało ſie. Wßákże pierwße opiſánia około przyśiegi máią być rozumiane wyymuiąc

miąc to: ktorzyby na służbie albo na Poselstwie Rzeczypospoli. byli: dla ktorychby na Wiecách niemogli być: á niebytność ich tymby wymowioną była.

Wiecá máią być pierwey obwołáne.

Sygmunt 1523. List 18.

Z wiele omieszkywánia y błędow także szkod stáwało się poddánym naszym/dla opuszczenia Sądow Wiecowych: vstáwiamy/aby Woiewodowie Wiecá sądzili/pierwey ná dwoich Rocech obwołánie vczyniwszy: á ná trzecich potym niech będą sądzone Wiecá.

Ale iuż trzykroć Roki tylko/á czwarte Wiecá máią być sądzone.

Sygmunt w Krákow. 1543.

Zdało się nam y Rádam nászym: aby dosyć było tylko trzy rázy w roku Roki Ziemskie sądzić/ieśli słuszna przyczyná temu nie przekáży: á czwarta część Roku ná sądzenie Wiecow niech będzie obrocona. A to dla tego: aby Wiecá w Ziemi Sándomirskiey kożdego roku raz były ná trzech mieścách wedle stárego zwyczáiu/począwszy w Poniedźiałek w Jesieni po Swiętym Fráncisżku.

¶ Naprzod w Sándomierzu/potym w Rádomiu/ná ostátek w Wiślicy.

¶ Także w Krákowie/w Lublinie/y w inych Woiewodztwách y w Ziemiách Roki Ziemskie y Wiecá tymże sposobem máią być odpráwowáne: to iest trzy kroć Roki/á Czwarty raz Wiecá.

¶ Także w Woiewodztwie Ruskim trzy kroć Roki Ziemskie/á czwarty raz Wiecá máią być sądzone: to iest/począwszy Roki Ziemskie Lwowskie we Srzodę po trzech Krolach/potym w innych Powieciech wedle stárego zwyczáiu: á drugie Roki Ziemskie we Srzodę po świętym Woyciesze: á trzecie Roki Ziemskie/po Swiecie świętey Małgorzáty. A także w inych Powieciech. A Wiecá Lwowskie we Srzodę po Swiecie Podniesienia S. Krzyżá: potym tymże sposobem w inych Powieciech począwszy/iáko w Przemyślu/y w Háliczu. A w Powiecie Chełmskim Roki Ziemskie wedle zwyczáiu máią być sądzone/á Wiecá po Wiecách Hálickich: á to dla tego: aby Woiewodá mogł ie obiechác. A w Lubelskiey Ziemi ná trzech mieyscách zwyczáynych/á ná czwartym mieścu w Busku Roki Ziemskie máią być odpráwowáne: á Wiecá tylko w Bełzie po Swiecie Podniesienia S. Krzyżá niech spráwowáne będą. A tym Wiecam Listy nasze/krorem Syem składamy/niemáią nic przekázać.

Wie-

Wiecá w Woiewodztwie Sándomirskim.

WIecá w Woiewodztwie Sándomirſkim zá prosbą Poſłow Woiewodztwá przerzeczonego vſtáwiamy: áby iednego roku były ſądzone w Sándomierzu / drugiego Roku w Rádomiu/trzeciego w Wiſlicy. A ty Wiecá w Poniedziáłek po Swietym Fráńciſzku ná iednym mieścu ze wſzyſtkiego Woiewodztwá poczynáć ſie/y ſądzone być máią. Sygmunt August w Lubliuie 1569.

O nie przekłádániu Wiecow.

CHcemy / áby odwołánie Rokow ná potym nie było potrzebne: ále Roki y Wiecá ſtronam náznáczone máią być ſądzone. Abowiem Roki y Wiecá będą záwite: ktore máią być ſądzone miedzy práwuiącemi ſie ſtronámi. Káźimierz Trzeci 1451. List 87.

Od Wiecowego Dekretu do Krolá áppellowáć kożdemu wolno.

Będźie kożdy mogł áppellowáć z Wiecow do Krolewſkiego Mágeſtatu/ iáko do Páná wyżſzego wſzytkich Praw Koronnych/ dla otrzymánia ſpráwiedliwośći. Sygmunt w Piotrko. 1523.

Tákoważ Appellácya może być ná Syem.

Będźie wolno kożdemu od Dekretu y ſkazánia Wiecowego ná Syem wálny áppellowáć. Sygmunt 1540.

O teyże Appellácyey z wiecow ná Syem.

¶ Z Wiecow Appellácya ná Syem być ma. Sygmunt August 1550.

Ktore Appellácye z Wiecow nie máią być dopuſzczáne.

A Ty rzeczy/ ktore ſie toczą około Kmieći y ich rzeczy / tákież Ran Slácheckich / gdźie ſie pozwány ſimpliciter nie zna do Ran zádánia & contenta propoſitionis ciuiliter neguie / á dla zwłoki bolącey ſtronie Appellácye czyni/ tákże też o Spáś/o Długi zápiſáne / y w ktorych rzeczách przed tym Appellácya nie bywáłá/ iedno Litterę informatorię, gdźie będą ná ſkáźie oni Vrzednicy z Káſztellanem/ á nie będźie ſie im zdáło Appellácyey dopuśćić / że nic wątpliwego w oney Akcyey nie będźie / álbo iáſny Státut o tákiey rzeczy będźie: tedy iuż ty Cauzy dáley z Wiecow przez Appellácyą nie máią iść ná Syem / y nie ma być w nich dopuſzczána z tych to Wiecow. Sygmunt August w Lublinie 1569.

Ktorym postępkiem w niebytności Krolewskiey Dekretá Wiecowe máią ku exequucyey przychodźić.

Sygmunt w Kráko. 1540.

O Kolo sadzenia Wiecow wßyſtki Státutá wyżßey o nich vczynione w mocy zoſtawuiemy / y one w kożdey Ziemi wedle porzadku tych Státutow y ſtárego zwyczáiu roſkázuiemy ſadźic namniey raz kożdego roku. Ale iż dla odiechánia náßego do Wielkiego Kśieſtwá Litewſkiego / y dla ſpraw onego Kśieſtwá / ktore nas podobno dłużey niżbyſmy chcieli zátrzymáia appellácye álbo ruſzenia ktore od Sadow Ziemſkich y Grodzkich / álbo też od Vrzędu do nas beda vczynione / długi cżásby zoſtały nieſkończone / á przez to wiele poddánych náßych ſprawiedliwości omießkałoby ſie: vſtáwiamy / áby w tym cżáſie / poki z Wielkiego Kśieſtwa Litewſkiego nie wrocimy ſie / tákowe Wieca dwákroc w roku były ſadzone: ná ktorych y ich Miłość Kśiężá Biſkupi kożdy z oſobna w Powiecie Stolice ſwey Biſkupiey Woiewodowie / Káßtellani / y ini Dygnitarze y Vrzędnicy / Sędźiowie / Podſędkowie Ziemſcy beda powinni być / pod winámi przeciwko tákowym vczynionemi: wyiawßy chorobe / álbo poſelſtwo / álbo pdſtuge Rzeczypoſpolitey. Abowiem w tákowym przypadku bedźie wolno ták zátrudnionemu mieſce ſwe innym godnym záſádźić. Ná ktorych Sądźiech Wiecowych wßyſtki ruſzenia / appellácye / y ine od Sadow ták Ziemſkich álbo Grodzkich / iáko też od Vrzędow Zamkowych / ktore do nás álbo ná Syem wálny ſą vczynione / y przed náßym do Litwy wyiechániem nie beda ſkończone / y w tym cżáſie poki w Wielkim Kśieſtwie zmießkámy przypádna máia być ſadzone y ſkończone. A cokolwiek przez ony / ktorzy ná Sądźie ſiedzą / y przez Stárоſty miesc bedźie oſądzono / to ma być wykonywano. A bedźie wolno kożdemu od Dekretu y ſkázánia Sądu Wiecowego ná Syem wálny Koronny / ktory pierwßy po náßym do Kroleſtwá wrocemu bedźie / appellowác: ále iednák nic ná tákowa appellácya niebacżąc wygißcżánie Dekretow być ma / iáko ſie rzekło / á ten / zá kiem bedźie ſkázano / niech bedźie w dźierżenie dobr iemu przyſądzonych wwiedźion / y w nich bronion. A gdy ná Seymie walnym My z Rádámi náßemi ſkázánie álbo Dekret / od ktorego było appellowano / vznamy być ſprawiedliwy / on potwierdźiemy: á ieſli też przez nas y Rády náße bedźie ſkáſowan: wßyſtki dobrá y one rzeczy / ktore przez tákowe ſkázánie beda ktorey ſtronie przyſądzone / záſie onemu pierwßemu Poſſeſſorowi niech beda wrocone / wedle tego iáko ná Seymie wálnym

nym vczynimy Dekret: wespołek y z pożytki/ktore w tym czásie beda wzięte: y z ßkodámi ktoreby z tad były/ á ßkody przysiega ßácowáne álbo dowodzone byc maia. A czásy sadzenia takowych Wiecow chcemy/ aby wedle opisánia Statutow były záchowáne.

Statutá o Wiecách niech beda w mocy swey.

STatuty o sadzeniu Wiecow/ o wßystkich osobách/ rzeczách/y Sadach w Krolestwie wydáne/y ktore nie sa posledniemi iásnie skázone/roskázemy zostáwic w mocy swey. Sygmunt w Piotrko. 1538.

W Máley Polßce

Sadzenie Rokow Ziemskich y Wiecow.

ABy tym predzey sprawiedliwość ludźiom czyniona była/ vstáwuiemy: aby Roki Ziemskie były zawżdy w kázdym Woiewodztwie czásow y ná mieścách stáradawnych Statutem opisánych kázdego Roku trzy kroć sadzone / á czwarty raz Wieca (okrom Woiewodztw: ktore wedle prosby Posłow swych Sady Ziemskie y Wieca miec maia/ iako niżey iest opisano.) A iesliby też roku ktorego spełna troie Roki/albo tak iako niżey w kázdym Woiewodztwie y Ziemi iest opisano/z przyczyny ktorey słußney nie doßły: tedy przedsie Wieca zawżdy na swym mieścu/ swego czásu/ roku kożdego dochodzic maia. Do czeg niebytność Woiewodza prze niemoc / álbo z ktorey iney przyczyny słußney przeßkádzác nie ma: ále żeby ty Wieca y w niebytności Woiewodzey Kaßtellan zawżdy z inemi Dygnitarzmi y Vrzedniki odpráwował. A to sadzenie takowych Wiecow rozumiec sie ma wßędzie/ tak w Máley iako w Wielkiey Polßcze. Sygmunt Augußt w Piotrko. 1565.

W Woiewodztwie

Krákowskim.

MAm sie teraz tak predko Roki odpráwowác / iako przedtym bywało / niemoga: A Pisárze prze długie kontrouersie Akciy/Dekretow/ y prze ßerokość Zapisow tak predko iako thez przedtym bywało/dopisowác Akt niemoga. Tedy moca Seymu tego przyczyniamy czásu do sadzenia y odpráwowánia Sadow Ziemskich/y dopisowánia Akt w Ziemi Krakowskiey tym sposobem. Aby naprzod kiedy w Poniedźiałek poczna sadzić w Krá Támże.

kowie: tedy maią sądzić y pisać przez Wtorek/Srzodę/Czwartek/ Piątek/y Sobotę: á w Niedźiele iachać do Proßowic/y tamże w Poniedźiałek nazaiutrz sądzić aż do Srzody. We Srzodę wyiachać do Księżá: y tham począwßy sądzić we Czwartek nie przestáwać Sądow aż do Poniedźiałku. W Poniedźiałek do Lelowá wyiechać/ á we Wtorek począwßy w Lelowie sądzić tedy aż do Piątku. Z Lelowá przyiechawßy nazad do Krákowá tydźień dopisowáć w Krákowie/to iest począwßy od Poniedźiałku aż do Soboty. A po dopisániu w Krákowie wyiáchać w Niedźiele do Czchowá: á począc sądzić we Wtorek aż do Piątku. W Sobotę wyiechać do Bieczá/ á począc sądzić w Poniedźiałek/y sądzić do Srzody.

¶ Ale w inych Woiewodztwach Korony naßey Pisárze Ziemscy maią dopisowáć spraw Sądowych/ z mieśc nieodieżdżaiąc/ sub pœnis in Statutis expreſsis.

W Belskim Woiewodztwie.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

W Tym Woiewodztwie do Roku cżterzy kroc Ziemskie Roki bywáć maią.

¶ Pirwße Roki w Poniedźiałek po trzech Krolach bliſko przyſły.

¶ Wtore w Poniedźiałek po świętym Woyciechu także bliſko przyßły.

¶ Trzecie po świętey Troycy też w Poniedźiałek bliſko przyßły.

¶ Cżwarte w Poniedźiałek po Swiętym Bártłomieiu także bliſko przyßły.

☞ Grabowieckie Roki Ziemskie we dwie Niedźieli po Belskich wyżßey omienionych/ á po nich Grodelskie w Piątek bliżßy.

☞ Wieczá we wßyſtkim Woiewodztwie Belskim ná mieyscu zwyczáynym káżdego roku w Poniedźiałek po Swiętym Fráncißku także bliſko przyßły.

Roki Chełmskie.

Sygmunt August w Lublinie 1569.

W Ziemi Chełmskiey Roki Ziemskie ßeśckroc do Roku bywáią sądzone czásow trudnych y niepogodnych. Przeto vſtáwiamy/áby dwoie Roki były odiete obyczáiem inych przyległych Woiewodztw.

¶ Ale pierwßze Roki Ziemskie áby sądzone były w Chełmie/w Poniedźiałek bliżßy przed świętem S. Agnießki: Kráſnoſtáwſkie po nich we dwie Niedźieli.

Wtore

¶ Wtore Roki Chełmskie / w Poniedźiałek bliżßy po świecie S. Filippá Jákobá: Kraſnoſtáwſkie po nich we dwie Niedźieli.
¶ Trzecie Roki Chełmskie w Poniedźiałek w Oktawe Bożego Ciałá: Kraſnoſtáwſkie po nich we dwie Niedźieli.
¶ Czwarte Roki Chełmskie w Poniedźiałek bliżßy przed świetem Narodzenia Panny Maryey: Kraſnoſtáwſkie po nich we dwie Niedźieli.
☞ Wiecá Chełmskiey Ziemie ná mieścu zwyklym w Poniedźiałek bliżßy przed świetem S. Symoná Judy.

W Wielkiey Polßce
Roki Ziemskie y Wiecá.

PRze ßerokość Woiewodztw w Wielkiey Polßce niemogą być Sądy Ziemskie / iedno dwá kroc do roku. Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1565.

Poznáńskie.

PIerwße Roki Ziemskie Poznáńskie aby były ſadzone wedle tych dni / ſub pœna in Statuto deſcripta: to ieſt / we dwie Niedźieli po Wielkiey nocy Poznáńskie: á Kościeńskie po nich we dwie Niedźieli. Támże.
¶ Drugie Roki Ziemskie Poznáńskie po Swiecie Narodzenia Panny Maryey w Poniedźiałek: á Kościeńskie po nich we dwie Niedźieli.
☞ Wiecá w Poznániu w Poniedźiałek przed świetym Marcinem bliżßy.

Káliskie.

KAliskie Roki Ziemskie pierwße w Poniedźiałek po świetey Troycy: potym od Poczęcia tych Rokow we dwie Niedźieli w Koninie. A drugie zá nimi podle ſtárego zwyczáiu / iedny po drugich we wßyſtkim Woiewodztwie. Támże.
¶ Wtore Roki Káliskie po Swietym Michale w Poniedźiałek: á potym w inßych Powieciech / vt ſupra ſcriptum eſt.
☞ Wiecá albo Roki wielkie po Swietym Marcinie w pierwßy Poniedźiałek: po nich Gnieźnieńskie we dwie Niedźieli.

Siradzkie.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

W Siradzu Roki Ziemskie w Poniedźiałek po trzech Krolách bliski. Potym w Szadku y w inßych Powieciech more conſueto, wedle ordinácyey Piotrkowſkiey.

¶ Wtore w Poniedźiałek po Przewodney Niedźieli.

¶ Trzecie w Poniedźiałek po S. Narodzenia Pámy Máriey.

℟. Wieca w Siradzu w Poniedźiałek po Swiecie Swietego Lukaßa Ewangeliſty.

Wieluńskie.

Támże.

PJerwße Roki w Wieluniu w Poniedźiałek pierwßy po Swiecie Oczyścienia Pánny Máryey. Po nich Oſtrzeßowſkie we dwie Niedźieli / od poczęcia Wieluńſkich.

¶ Wtore w Poniedźiałek po Niedźieli Rogationum.

¶ Trzecie w Poniedźiałek po Swietym Francißku bliſko przyßły. Oſtrzeßowſkie po nich vt ſupra ſcriptum eſt.

℟ Wieca w Wieluniu w Poniedźiałek bliſko przyßły przed swiętem Marcina Swietego

O tychże Sadźiech.

Sygmunt August. w Piotrko. 1567.

SAdy Ziemie Wieluńſkiey Conſtitucyámi Roku 1565 poſtánowione y opiſáne/ iż záwße ſie trefnia ſpołu z Radomſkiemi / co ieſt z wielkim vbliżeniem tych ktorzy miewáia ſpráwy w Wieluniu y w Radomſkim: á Oſtrzeßowſkie iedny ná Nieſopuſtne dni / drugie ná Swiątki / á trzecie pod Wiecámi Siradzkiemi przypadáia: ná prosby Poſłow Ziemie Wieluńſkiey przekładamy aby záwżdy Ziemie Wieluńſkiey Sady bywały we dwie Niedźieli po Siradzkich/ ták iáko Siradzkie ſa opiſáne. To ieſt w drugi tydźień Szadkowſkie Roki/ gdyż w Szadku dwie Niedźieli bywáia Sady: żeby iedny drugim nieprzeßkadzały. A Oſtrzeßowſkie záwżdy w tydźień po Wieluńſkich/ iáko pierwey bywáło.

Łáńczyckie.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

PJerwße Roki Ziemſkie Láńczyckie po S. Agnießce w Poniedźiałek. A po nich we dwie Niedźieli Brzeźińſkie. A po Brzeźińſkich Orłowſkie wedla zwyczáiu dawnego.

Wto-

¶ Wtore Lánczyckie w Poniedźiałek po Swiecie Bożego Wstąpienia.
¶ Trzecie w Poniedźiałek po Swiecie S. Michała.
☞ Wieca w Lánczycy w Poniedźiałek po Swiecie Wßytkich Swietych bliżßy.

Brzeskie y Włocławskie.

BRzeskie Sady Ziemskie we trzy Niedźiele po Swiatkách. Włocławskie w tydźień po nich. Sygmunt August w Piotrko. 1565.
¶ Drugie we dwie Niedźieli po Swietym Bártłomieiu. A we Włocławiu po nich w tydźień.
☞ Wieca Brzeskie we dwie Niedźieli po świetym Marcinie. Wieca Włocławskie we dwie Niedźieli po Brzeskich.

Dobrzyńskie.

W Dobrzyńskiey Ziemi Sady Ziemskie more ſolito. Awßakże Wieca máią bywáć zawżdy ná káżdy rok. Támże.

O tychże Rocech.

NA prośbe Postow Dobrzyńskich pozwoliliśmy: aby Roki Ziemskie y Wieca wedle czásow niżey opiſánych w Ziemi Dobrzyńskiey odpráwowáne były. Sygmunt August w Piotrko. 1567.
¶ Napierwey Roki Ziemskie w Dobrzyniu we Wtorek bliżßy po Swietym Máćieiu: po nich tákowéż Roki w Lipnie w Poniedźiałek bliżßy: potym zásie w tydźień ná drugi Poniedźiałek w Rypnie tákoweß Roki Ziemskie.
¶ Wtore Roki Ziemskie w Dobrzyniu we Wtorek bliżßy przed S. Jánem: po nich zásie w Poniedźiałek bliżßy w Lipnie tákoweß Roki: á zásie w Rypnie w Poniedźiałek bliżßy po Rocech Lipińskich.
¶ Trzecie Roki Ziemskie w Dobrzyniu we Wtorek bliżßy po S. Bártłomieiu: á w Lipnie w Poniedźiałek bliżßy po Rocech Dobrzyńskich: w Rypnie zásie w Poniedźiałek bliżßy po Rocech Lipińskich.
☞ Wieca Ziemie Dobrzyńskiey w Lipnie w Poniedźiałek po S. Andrzeiu: ná ktorych Wiecách wßyſcy Káßtellani Dignitarze y Vrzędnicy zásieść / y Wiecow nie odieżdżáiąc dokończyć y doſędźić beda powinni ſub pœna centum Marcarum Polonicalium. O ktorą winę ratióe transgreſsionis corā officio Caſtreń Bobrownicen

niceñ respondere & satisfacere pozwani/ nulla motione seu appellatione desuper obstante Beda.

Płockie.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

PIerwsze Roki Płockie w Poniedźiałek po trzech Krolách: za ktoremi inszych Powiatow isc maią obyczáiem zwyklym nie odkładáiac/pod wina Statutowa.

¶ Wtore Roki w Poniedźiałek po Przewodney Niedźieli.

¶ Trzecie w Poniedźiałek po swiecie Narodzenia P. Maryey.

O tychże wyższych Rocech.

Sygmunt August w Lublinie 1569.

NOki Ziemskie Woiewodztwá Poznańskiego/Kaliskiego/ Láńczyckiego/ Brzeskiego/ Inowłocławskiego/ Płockiego/baczac wielkie vbliżenie sprawiedliwosci ludzkiey zá oznáczeniem czásow pewnych Constitucyámi oznáczonych/ o sadzeniu Rokow Ziemskich Woiewodztw wyższey opisánych / ktore propter Legalia impedimenta, ná czásy mianowite często nie dochodza. A ták gdzieby aliquod Legale impedimentum przypadło ná czásy w Constitucyey opisáne/dla ktoregoby niemogły byc sadzone: tedy Sad Ziemski powinien insze czásy obwołác Sadowe/ czterzy Niedźiele przed sadzeniem Rokow: y to obwołánie/ w Akta Grodzkie zápisác/y odsadzác takie Roki Sad Ziemski bedzie powinien tyle rázow: ile czásow iest w Constitucyách ktoremu Woiewodztwu náznáczono każdego Roku.

Závkrzeńskie.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

PIerwsze Roki w Poniedźiałek po Gromnicách w Srzeńsku. A potym w inszych Powieciech zwyklym obyczáiem/ nieodkładáiac.

¶ Wtore w Poniedźiałek po Niedźieli Rogationum bliśko przyszły.

¶ Trzecie po Swietym Franciszku.

☞ Wieca Woiewodztwá Płockiego wszystkiego w Płocku/ w Poniedźiałek po Swiecie Wszech Swietych bliśko przyszły.

Mázowieckie.

Támże.

NOki Ziemskie w Mázowieckim Woiewodztwie / wedle stárego Statutu w kożdey Ziemi we czterzy Niedźiele máią być sadzone. A wszakoż po Seymie á po Woynie pierwsze Roki

Roki máią być omylne/ po skończeniu Seymu káżdego y Woyny: á po nich we cżterzy Niedźiele pewne. Okrom Ziem̄ Wyskiey/ Ciechanowskiey/ Łomźieńskiey/ Zembrowskiey/ y Nurskiey: w ktorych dla wielkośći spraw/ y prze rozmnożenie Sláchty Roki iedny ná iednym mieścu przez cżterzy Niedźiele cáłe/ y dáley bywáią dźierżáne. W ktorych ten porządek sądzenia Rokow ma być chowan. Iż po skończeniu Rokow pewnych w iednym zwykłym Mieśćie/ drugie Roki w drugim Mieśćie álbo Powiecie we cżtery Niedźiele máią być pocżęte y sądzone: á ták iuż tym porządkiem máią iść záwsze. Exceptis vacantijs y Seymu Koronnego/ od Powiátowego pocżąwszy wedle Constitucyey: co wedle stárych zwycżáiow y Státutow ma być chowano. A Sędźia z Podsędkiem pocżętych Rokow przekłádáć nie máią/ pod winą stá grzywien. O ktorą stronie/ ktoraby sie tym przełożenim vciążoná być cżułá/ wolno będźie pozwáć y o nie cżynić/ excepto legali impedimento.

¶ Roki wielkie ty też w káżdey Ziemi ma sądźić Woiewodá raz przez dwie lecie wedle Státutu/ pod winą stá grzywien.

¶ Praesencie żeby też záwżdy ná trzech mieścách sądzone były/ iáko przed tym nowe Sądy sądzone są: y w cżás żeby były obwołáne y nieodkłádáne/ pod winą tákąż drugą stá grzywien: iáko wyższey iest opisána.

Ráwskie.

ROki Ziemskie Ráwskie w Ráwskiey Ziemi máią być sądzone ná mieścách/ y w ty cżásy: iáko zstárádawná przed tym bywáło/ ná kożdy Rok. Tákże też y Wiecá. Sygmunt August w Piotrko. 1565.

O tymże.

WIecá w Ráwie przed Swiętym Márćinem dwie Niedźieli máią być: á Roki Ziemskie/ ktore zwykły bywáć w Poniedźiáłek po Swiętym Bártłomieiu/ tákowe bywáć máią w Poniedźiáłek po Swiętym Michále. Tenże w Lublinie 1569.

Sochácżewskie.

PIerwsze Roki Ziemskie we Wtorek pierwszy po Niedźieli Inuocauit. Sygmunt August 1565.

¶ Wtore we Wtorek po Swiętey Troyce tákże bliski.

¶ Trzecie we Wtorek po Swiecie w Niebo Wźięcia P. Máryey tákże bliski

Wie-

☞ Wiecá we Wtorek po S. Marcinie tákże bliski / á pod winámi w Státuciech opisánemi.

¶ Kśiegi Ziemskie tey Ziemie máią być chowáne w sklepie pod trzemi kluczámi / wedle Státutu: y leżenie Kśiąg iáko w inszych Ziemiách / tedy też tákże bywáć ma.

Sądzenie Rokow ná Ratuszu Socháczewskim.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

IZ też ciż Posłowie proszą: áby Ziemskie Roki ná Ratuszu Socháczowskim záwżdy sądzone były / żeby sie w domiech Mieskich gospodarzom nie zátrudniáło: tedy y tego im pozwalamy / iesli nie iest przeciwko Miástá onego Przywileiom.

Gostyńskie.

Támże.

PIerwsze w Gostyninie w Poniedziáłek po Niedźieli Oculi: w Gambinie po nich w tydźień.

¶ Wtore w Poniedziáłek po Oktawie Ciáłá Bożego.

¶ Trzecie w Poniedziáłek po Swietym Bártłomieiu.

☞ Wiecá w Poniedziáłek po Swietym Lukaszu / pod winámi w Státuciech opisánemi.

Roki Przeworskie.

Tenże. 1567.

ZA zwoleniem Rad y Posłow Koronnych / nád zwyczay stárádawny sądzenia ich mocą Seymu tego ninieyszego ku sądzeniu tych to Rokow odmieniamy to dla tego: aby Przemyskie Roki wolniey były sądzone / y czás miały dłuższy ku sądzeniu tych Rokow Przeworskich náznáczamy / to iest we trzy Niedźiele od Aktu Rokow Przemyskich.

Roki Hálickie.

Támże.

ZA prosbą Posłow Ziemie Hálickiey / y zá ociążeniem Sądu Ziemskiego oney Ziemie / y nieprzespiecznym przeiazdem dla wod y dla niewielkośći spraw Kołomyyskiego Powiátu / Roki Ziemskie Kołomyyskie in eodem vigore przenośimy do Háliczá: ktore Kołomyyskie Roki záraz z Hálickiemi Ziemskiemi máią być sądzone / gdyż tám Kśiegi Kołomyyskie Ziemskie w onym Powiećie chowáią.

Roki

Roki Ziemskie Czerskie.

Sygmunt August w Piotrko. 1567.

IZ Posłowie Ziemie Czerskiey sprawe dali/ że Roki Ziemskie Czerskie dnia iednego odprawić sie niemoga / prosząc aby im to Constytucya Seymowa obwarowano było: tedy za prosba ich postanawiamy / żeby były sadzone y odprawowane przez dwa dni Poniedziałek y Wtorek tamże w Czersku. A potym w Groycu we Srzode y Czwartek w drugim tegodniu: w Warce w Poniedziałek y we Wtorek: w Garwolinie: we Czwartek y w Piątek: bo tym sposobem lepiey moga sprawowane y skończone być.

O tychże Rocech.

Tenże. w Lublinie 1569.

DPatruiąc to aby ludzie w sprawiedliwości swey omieszkánia nie mieli/ na prosbe Posłow Ziemie Czerskiey moca y vchwała Seymu tego postanawiamy: aby Sąd Ziemski teraz y na potym bedący był powinien Roki w Ziemi Czerskiey sądzić/ y poczętych á przywołánych nieprzekładać pod winą stá grzywien: o ktorą stronie ktoraby sie tym nie sądzeniem albo przełożeniem vciążoną być czuła / wolno będzie obyczáiem zwyklym czynić: á to porządkiem niżey opisánym.

¶ Pierwsze Roki w Czersku w Poniedziałek pierwszy po trzech Krolách: potym dawnieyszym porządkiem w inszych Powieciech.

¶ Wtore Roki w Czersku w Poniedziałek pierwszy po Przewodney Niedzieli.

¶ Trzecie Roki w Czersku w Poniedziałek pierwszy po Swiętey Troycy.

☞ A Wieca albo wielkie Roki Woiewodzine czwarte wedle Constitucyey tego ninieyszego Seymu.

Roki Ziemskie w Seroczu.

Sygmunt August w Piotrko. 1567.

ZA prosba Posłow Ziemie Zakroczymskiey folguiąc dalekości przyiazdu pewnych Paráfiy/ták iáko pierwey zdawna było / postánawiamy aby w Miásteczku Seroczu Roki Ziemskie były sądzone Paráfiy tych/ktore sie tám przedtym sądzywały. A także też aby y Grodzkie Roki tychże Paráfiy były w Miásteczku tym sądzone y odprawowáne.

Roki Podlaskiego Woiewodztwá.

Sygmunt August W Lublinie. 1569.

LOki Ziemskie Podlaskiego Woiewodztwá w Drohyczynie w pierwszy Poniedziałek po S. Michale. Drugie nazáiutrz po Nowym lecie. Trzecie w Przewodny Poniedziałek. A w Mielniku w Poniedziałek bliski przed Swietym Michałem. Drugie nazáiutrz po świetey Agnieszce. Trzecie po swietym Grzegorzu w tydzień być maią. A w Belskim Powiecie ná też czásy wyższey opisane / iako y w Drohyczynie bywáć maią Sądy Ziemskie. A po wykonániu Rokow / tedy z Kśiegámi maią Vrzednicy zostáć dla wykupná y brániá Extraktow: ktore leżenie Ksiąg trwáć ma dwie Niedzieli. A gdy sie to wykona wszystko: tedy Wieca maią być sądzone nazáiutrz po świetym Janie Krzcicielu ná kożdy rok w Drohyczynie: á ná tych Wiecach wszyscy maią być ták Kásztellani / iako y Vrzednicy Ziemscy: y zásiadáć mieścá swe tym porządkiem. Naprzod Woiewodá / Kásztellan / Podkomorzy / Chorąży / Sędzia / Podsędek / Woyski / Stolnik y Podstoli / Pisarz / wedle Statutu Koronnego opisánia. Ná Wiecách aby te Akcye zostáwiali: to iest / o Rány / o Kmiecia zbieglego / o wszelákie Rekoiemstwo / o wyrabánie Drzewá wszelákiego / o Spás wszelákа / y wyłowienie Ryb / o posieczenie łáki / y porabánie y popalenie płotow / o pożecie y pobránie wszelákiego Zboża / o zaiem y pobicie wszelákiego bydłá.

Támże.

ZÁ prosbą tychże Posłow Woiewodztwá Podlaskiego pozwalamy im tego: iż będziem powinni ná Seymiech ná ich Akcye / ktore przypadną ták z Appellácyey iáko y z ruszenia / Deputaty Pány z Rády naszey ku Sądowi Ziemskiemu dawáć: wszákże gdy ktho będzie rozumiał siebie być vkrzywdzonym / wolno mu będzie appellowáć do nas. A ieśliby Syem ktorego Roku nie doszedł: tedy powinni będziemy czás y mieśce złożyć przez Listy nasze / á tám wszystkie kauzy z tego Woiewodztwá iáko wyższey opisano iest odprawić.

Támże.

IEszcze zá prosbą tychże Posłow Podlaskich pozwoliliśmy im tego: iż wszelákie ich sprawy Sądowe ták od Sądu Ziemskiego / iáko y Grodzkiego / Komisárskiego / Podkomorskiego / wszystki obyczáiem y wedla Prawá Koronnego dewolwowáć sie maią: to iest ktore ná Wiecách / te ná Wiecách: & sic consequenter. A Officij causæ Podlaskie zá Dworem isć maią: á to sie począć ma od Restitucyey Ziemie Podlaskiey. A ktore nie są odsądzone przed restitucyą / á w Limitacyą są włożone: tedy iuż tákie Akcye ná Syem przyszły przypádáć maią: y ták sie odprawowáć / iáko iuż iest o tym wyższey w obyczáiu sądzenia opisano.

Vstá-

Ustáwiamy/iż w Ziemi Podláskiey káżdy Sędźia y Podstárośći Grodzki ośiádły y Slácheckiego narodu być máią/ wedla ich Przywileiu. A ieśliby nieośiedli byli/ nulla præstetur illis obedientia: owszem sąd od nich czyniony żadney ważnośći mieć nie będźie. Sygmunt August w Lublinie 1569.

Roki Kiiowskie.

ROki Ziemskie w Kijowie áby záwżdy były trzy kroć do roku. Támże.

¶ Pierwsze Roki w Kijowie w Poniedźiáłek bliższy po ś. Jrzy.

¶ Wtore Roki Ziemskie w Zythomierzu w Poniedźiáłek po Nowym Lecie bliższy.

¶ Trzecie Roki w Ruczu w Poniedźiáłek przed świętym Bártłomieiem bliższy.

☞ Wiecá Woiewodztwá Kijowskiego w Kijowie w Poniedźiáłek przed S. Symonem Judy bliższy.

O Sądźiech Szadkowskich.

Sądy Szadkowskie prze wielkość Powiátu máią być dwie Niedźieli dźierżáne. Sygmunt August w Wárszá. 1557.

O Sądźiech Bieckich y Czchowskich.

Sądy Bieckie y Czchowskie / kthore przypadáią ná Wielką Noc/ty przekłádamy ná Przewodny Poniedźiáłek. Tenże. w Lublinie 1569.

O chowániu Kśiąg Ziemskich.

Kśięgi Akt pod trzemi kluczámi niech będą chowáne.

IZ Pánowie Ziem nászych w Sądźiech Wiecowych osobę násze ná sobie noszą: przed ktoremi spráwy dźiedźiczne y ine wszystki bywáią spráwowáne: á skazánia przez nie vczynione biorą mocnośći władzą/ták iákoby przy osobie nászey były czynione: przed ktorymi też zeznawánia imion wielkich odpráwuią sie/y ine spráwy przez nie skazáne w osobliwych Kśięgach ná to vczynionych bywáią wpisowáne: z ktorey przyczyny z więtszą wagą pilniey y ostrożniey máią być chowáne. A ták chcemy/aby Kśięgi przerzeczone albo Akta Wiecow wálnych pod zámknie- Władysław Jágełło w Krako. y w Warćie 1423. List 44.

Sygmunt August w Lublinie. 1569.

ROki Ziemſkie Podlaſkiego Woiewodztwá w Drohyczynie w pierwßy Poniedziałek po S. Michale. Drugie nazáiutrz po Nowym lecie. Trzecie w Przewodny Poniedziałek. A w Mielniku w Poniedziałek bliſki przed Swierym Michałem. Drugie nazáiutrz po ſwietey Agnießce. Trzecie po ſwietym Grzegorzu w tydzień być maią. A w Belſkim Powiecie ná też czaſy wyżßey opiſáne / iáko y w Drohyczynie bywáć maią Sądy Ziemſkie. A po wykonániu Rokow / tedy z Kſiegámi maią Vrzędnicy zoſtáć dla wykupná y brániá Extraktow: ktore leżenie Kſiąg trwáć ma dwie Niedzieli. A gdy ſie to wykona wßyſtko: tedy Wiecá maią być ſadzone názáiutrz po ſwietym Janie Krzcicielu ná kożdy rok w Drohyczynie: á ná tych Wiecach wßyſcy maią być ták Káßtellani/ iáko y Vrzędnicy Ziemſcy: y záſiadáć mieſcá ſwe tym porządkiem. Naprzod Woiewodá/ Káßtellan/ Podkomorzy/ Chorąży/ Sędzia/ Podſędek/ Woyſki/ Stolnik y Podſtoli/ Piſarz / wedle Státutu Koronnego opiſánia. Ná Wiecách aby te Akcye zoſtáwiali: to ieſt/ o Rány/ o Kmiecia zbieglego / o wßelákie Rękoiemſtwo / o wyrąbánie Drzewá wßelákiego/ o Spás wßelákа/ y wyłowienie Ryb / o poſieczenie łáki/ y porąbánie y popalenie płotow/ o pożęcie y pobránie wßelákiego Zboża/ o záiem y pobicie wßelákiego Bydłá.

Támże. ZA prośbá tychże Poſłow Woiewodztwá Podlaſkiego pozwalámy im tego: iż będźiem powinni ná Seymiech ná ich Akcye/ktore przypądną ták z Appellácyey iáko y z ruſzenia/Deputaty Pány z Rády naßey ku Sądowi Ziemſkiemu dawáć: wßákże gdy ktho będźie rozumiał ſiebie być vkrzywdzonym / wolno mu będźie appellowáć do nas. A ieſliby Seym ktorego Roku nie doßedł: tedy powinni będźiemy czás y mieſce złożyć przez Liſty naßе/á tám wßyſtkie kauzy z tego Woiewodztwá iáko wyżßey opiſano ieſt odprawić.

Támże. IEßcże zá prośbą tychże Poſłow Podlaſkich pozwoliliſmy im tego: iż wßelákie ich ſprawy Sądowe thák od Sądu Ziemſkiego/iáko y Grodzkiego/Komiſárſkiego / Podkomorſkiego/wßyſtki obyczáiem y wedla Prawá Koronnego dewolwowáć ſie máią: to ieſt ktore ná Wiecách/ te ná Wiecách: & ſic conſequenter. A Officij cauſæ Podlaſkie zá Dworem iść máią: á to ſie począć ma od Reſtitucyey Ziemie Podlaſkiey. A ktore nie ſą odſądzone przed reſtitucyą/ á w Limitácyą ſą włożone: tedy iuż tákie Akcye ná Seym przyßły przypádáć máią: y tak ſie odprawowáć/iáko iuż ieſt o tym wyżßey w obyczáiu ſądzenia opiſano.

Vſtá-

Sygmunt August w Lublinie 1569.

USTáwiamy/iż w Ziemi Podlaſkiey każdy Sędzia y Podſtaroſci Grodzki oſiadły y Slácheckiego narodu być máio/ wedla ich Przywileiu. A ieſliby nieoſiedli byli/ nulla prætermillis obedientia: owßem ſąd od nich czyniony żadney ważnoſći mieć nie będzie.

Roki Kiiowskie.

Támże.

ROki Ziemſkie w Kiiowie aby záwżdy były trzy kroć do roku.

¶ Pierwße Roki w Kiiowie w Poniedźiałek bliżßy po ś. Jrzy.

¶ Wtore Roki Ziemſkie w Zythomierzu w Poniedźiałek po Nowym Lecie bliżßy.

¶ Trzecie Roki w Ruczu w Poniedźiałek przed świętym Bártłomieiem bliżßy.

☞ Wieca Woiewodztwá Kiiowſkiego w Kiiowie w Poniedźiałek przed S. Symonem Judy bliżßy.

O Sadźiech Szadkowskich.

Sygmune August w Warßá. 1557.

SAdy Szadkowſkie prze wielkość Powiatu máia być dwie Niedzieli dźierżáne.

O Sadźiech Bieckich y Czchowskich.

Tenże. w Lublinie 1569.

SAdy Bieckie y Czchowſkie / ktore przypadaią ná Wielką Noc/ty przekładamy ná Przewodny Poniedźiałek.

O chowániu Kśiąg Ziemskich.

Kśięgi Akt pod trzemi kluczámi niech będą chowáne.

Władyſław Jágello w Krako. y w Warćie 1423. List 44.

IŻ Pánowie Ziem nászych w Sadźiech Wiecowych oſobę náße na ſobie noßa: przed ktoremi ſprawy dźiedźiczne y ine wßyſtki bywáia ſprawowáne: á ſkázania przez nie vczynione biorą mocnoſći władzą/ták iákoby przy oſobie náßey były czynione: przed ktorymi też zeznawánia imion wielkich odprawuią ſie/y ine ſprawy przez nie ſkázáne w oſobliwych Kśięgach ná to vczynionych bywáia wpiſowáne: z ktorey przyczyny z więtßą wagą pilniey y oſtrożniey máia być chowáne. A ták chcemy/aby Kśięgi przerzeczone albo Akta Wiecow wálnych pod zámknie-

niem trzech Kluczow od tego czásu były chowáne: z ktorych ieden Sędzia / á drugi Podsędek / á trzeci Pisarz Ziemski niech máia y chowáia: á niechay sie niegodzi iednemu przez drugiego zámknienia przerzeczonego otworzyć. A iż z Ksiąg przerzeczonych niektorzy Listy miec y wyiąć pożądáia czásow słuszných: dla tego ma to być opátrzono: aby Sędzia przez Woznego był powinien / gdy będzie widział potrzebę / kázać obwołáć: iż w tákim Powiecie / ná tym á ná tym mieścu / tego á tego dniá Ksiegi álbo Akta ku wyymowániu Listow będą otworzone: y aby tym / ktorzy Listy chcą álbo pożądáią mieć / były otworzone.

Podobny temuż Státut.

Kázimierz w Nieszowej y w Opo. 1454. List 94.

STáwiamy / aby Ksiegi Ziemskie spraw Sądownych były chowáne wedle Statutow Wártskich / pod trzemá kluczámi: z ktorych ieden niech ma Woiewodá / drugi Sędzia / á trzeci Pisarz. A odprawiwszy Sądy máią zostáć ná mieścu gdzie był Sąd trzy dni / dla dawánia Kopiy y spraw tym / ktorzy o nie prosić będą.

Tákowyż Státut.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

SKázuiemy / aby Ksiegi Ziemskie ná kożdych mieścách w Krolestwie naszym pod trzemá kluczámi wedle porządku Státutow w dobrey ſtroży były chowáne.

Kśiegi iedne niech będą dla wpisowánia skázánia Sądownego.

Kázimierz w Nieszowej 1454. List 93.

TEż vstáwiamy: aby dla odprawowánia sprawiedliwego Sądow / y dla wiernego nápisánia spraw / ktore ná Sąd przychodzą / były iedne Ksiegi Sądow álbo Akt w kożdym Powiecie. A gdy w ktorey sprawie / ktora ná Sąd przyidzie o iákieykolwiek rzeczy wysłyszawszy żálobę y odpowiedź będzie w Sądzie skázano: niech oná skázń w Ksiegi one będzie wpisána: aby potym ná tákowąś rzecz álbo iey podobną podobne skázánie było vczyniono.

Akt Zamkowych Kśiegi ná Rátuszu pod Pieczęcią Woiewody / Sędziego Ziemie / y Stárosty niech będą chowáne.

Iż ná niektorych mieścách w Stárostwách nászych / á zwłaszczá w Stárostwie Wielkiey Polski zwykli być wpisowániu w Kśiegi Grodzkie wszystki Zapisy nierozdźielnie: y tákowe Kśiegi przez Potomki Stárostow bywáią wnoszone ná mieścá osobne: zá ktorym wnieśieniem Poddáni nászy Zapisow y Listow z wielkiemi trudnośćiámi y niekiedy zá wielkim nakłádem wyymowáć muszą: y niekiedy dla wielkiey płacey wyćiągánia zwykli ich nie otrzymáwáć: co bywa przećiwko obyczáiowi wszelkiego Práwá pospolitego / y spráwiedliwośći. Dla tego vstáwiámy: áby ná wieki było chowano we wszystkich Ziemiách Krolestwá nászego: Iż gdy sie przyda Stárostwu głownemu álbo ktoremu inemu mnieyszemu wákowáć / przez zeście álbo wstepek ná ine Stárostwo: tedy Kśiegi Grodzkie Stárostow zmárłych / álbo tych ktorzy ná ine wstepuią z mieścá Stárostow wákuiących / nie máią być nigdźie znászáne: ále pod świádectwem niech będą położone ná Ratuszoch / w skrzyniách ná to osobliwie náznáczonych: ktore skrzynie kluczmi Woiewodzemi y Sędźiego oney Ziemie / w ktorey Stárostwo iest / y Stárosty zá czásem będącego máią być zámykáne y otwieráne. Jan Olbr List 109

Krol stárych Kśiąg Grodzkich ma śie dowiedźieć / y ná Ratuszoch położyć / pod kluczámi Woiewody / Sędźiego / y Stárosty.

Acz ku vczynieniu tey vstáwy byliśmy poruszeni szkodámi y krzywdámi poddánych nászych: ktore przychodźiły pierwszych lat dla niebytnośći Kśiąg Grodzkich: dla tego ácz wszelka vstáwá pospolićie zćiąga sie ná przyszłe rzeczy: wszákże iż Kśiegi Stárostow przeszłych máią w sobie (iákoż tego podobieństwo iest) nie osobliwą Potomkow Stárośćich przeszłych / ále pospolitą potrzebę. Dla tego obiecuiemy / chcemy / y iesteśmy powinni wszystkie y kożde z osobná Kśiegi by nastársze ktorekolwiek / y gdźiebyśmykolwiek v wszystkich Poddánych nászych Duchownych y Swieckich ktoregokolwiek stanu / y záwołánia one rozumieli być / władzą nászą Krolewską sáśie ie wźiąć / y roskázáć wźiąć / y to czynić: áby ty Kśiegi przeszłych Stárostow ták ná ine Stárostwá wstepuiących / iáko zchodzących y od inych żywiących były włożone w skrzynkę álbo w skrzynie osobliwą: ktore skrzynie z temiż Kśiegámi wiernie będą chowáne ná Ratuszoch Miast pod trzemi kluczámi przerzeczonemi: to iest Woiewody y Sędźiego oney Ziemie / y Stárosty zá czásem będące- Jan Olbr. 1496. List 109.

go. Ktore skrzynie y Kśiegi niech bywáią otwarzáne ná Rocech Sądow Ziemskich: y Listy z nich pod Tytułem y Pieczęcią tegoż zá czásem będącego Stárosty kożdemu/ktory o nie prośić będźie/niech będą wydawáne. Zá ktore listy przeszłych Stárostow Stárostowie zá czásem będący nie ináczey niech śmieią zapłáty ty wyciągáć/iedno iáko zwykło być płácono zá spráwy/ktore przed Stárostmi spráwowáne y spisáne bywáły. A cokolwiek ninieyszym y inemi Státutmi iest vstáwiono/y tu wpisano álbo nie wpisano: to ná przyszłe przypádłe rzeczy chcemy/ áby było referowano.

O Kśięgach Stárostow Wielkiey Polski / áby były ná Ratuszu Miástá Poznánskiego chowáne.

Sygmunt w Kráko. 1510. List 11.

Chcąc stáre błędy pokáźić/ á Státuty ná to vczynione pochwálić/skázuiemy: áby Stárostowie Wielkiey Polski głowni / bądź po śmierći bądź po odmienieniu swym/ Kśiegi Vrzędu swego y inych Przodkow swych / wedle vstáwy stárey ná Ratuszu Poznáńskim w zámknieniu położyli y wrocili. Y roskázuiemy pod winą stá Grzywien: áby ci wszyscy / ktorzykolwiek Kśiegi ktorychkolwiek Stárostow tych / ktorzy Stárostwo w Wielkiey Polszce niekiedy spráwowáli / ná Swięto S. Jáná Krzćiciela blisko przyszłe wrocili y ná Ratuszu położyli/ iáko przerzeczono iest. A Stárostá teráznieyszy niech będźie obowiązan czynić pilność / że sie ma wywiádowáć o tych Kśiegách: ktorych iesli niezechcą wrocić/ tedy ilekroć będą nápomnieni/winę sto Grzywien zápłácić nie odpuszczenie będą powinni do skárbu nászego. A iesli kto będźie przał iż tákowych Kśiąg nie ma: tedy tego dowieść przyśięgą ma: iż ich nie ma/ áni wie o nich.

O dawnośći Kśiąg Ziemskich.

Wątpliwośći obiáśniáiąc o dawnośći Kśiąg Grodzkich y Ziemskich vstáwiamy: áby Kśiegi Ziemskie miáły dawność: iáko stársze Státutá Káźimierzá Wielkiego/y inych iego potomkow w sobie zámykáią. A o dawnośći Zamkowey iż dosyć y názbyt iest powiedźiano ná mieścu o Sądách Stárośćinych/ták iáko támże osobliwie iest zebrano / iáko długo dawnośći tám opisáne máią moc miec.

Chowá-

Chowánie Kśiąg Ziemskich Gostyńskich.

NA prosbe Posłow Ziemie Gostyńskiey/y przywodząc in Exequutionem Statut około chowánia Ksiąg vstáwiamy: aby Ksiegi ich Ziemskie w sklepie pod trzemi Kluczámi wárownie chowáne były. Sygmunt August w Piotrko. 1565.

Chowánie Kśiąg Sochácżowskich.

KSiegi Ziemskie tey Ziemie máią być chowáne w sklepie pod trzemi kluczámi/wedle Statutu: y leżenie Ksiąg iáko w inszych Ziemiách/tedy też tákże bywáć ma. Támże.

Práwo iednostáyne y iednákie wszystkim obywátelom w Krolestwie być ma.

Jednym Práwem á iednostáynie wszyscy máią być sądzeni.

MY Kázimierz wtory/ z łáski Bożey Krol Polski/ y Ziemi Krákowskiey/ Sándomierskiey/ Sieradzkiey/ Lánczyckiey/ Kuiáwskiey / Pomorskiey/ Ruskiey Pan y Dziedzic wespołek z Prelaty/ z Pány/ y z inā Slachtą/ y Poddánemi nászemi/ obacżáiąc y rozważáiąc: iż wedle dawnych czásow w Ziemiách y w Państwách pánowániu nászemu poddánych spráwy częstokroć w Sądźiech nie iednáko/ále wedle domysłow y wedle smysłow roznych/ y ktemu z námnożenia złości y lotrostwá roznie y obyczáymi nie iednostáynemi bywáły vważáne / skázowáne/ y kończone: z ktorey roznośći niekiedy po rozmáitym vtrapieniu / swárze/ y sporu / spráwy zostáwáią nieskończone / y nieiáko nieśmiertelne. Dla tego ku chwale Pánu Bogu wszechmogącemu/ y Náblogosłáwnieyszey Pánnie Máryey/ y wszystkiey rzeszy Niebieskiey/ y ku rozmnożeniu y pożytku nászych poddánych skázaliśmy rzeczonych Sądow álbo spraw roznośc/ (á zwłaszcza tych/ ktore częstokroc sie przydawáią) pokázić y wymiszczyć / chcąc y vstáwiáiąc: aby ná potym ná wieczne czásy ty Statutá y Constytucye były miane/ spráwowáne/ y chowáne od wszystkich y káżdego z osobna Sędźi/ Vrzędnikow/ y ich sług/ y inych Poddánych nászych: ktorzy w Ziemiách nászych mieszkáią: aby żaden im nie śmiał ktorymkolwiek sposobem vpornie przeciwić sie/ pod ciężkim gniewem nászym. Kázimierz Wielki w Wislicy 1368. List 8.

W Krolestwie Polskim/ iedno Práwo wszystkim ma być.

Kázimierz Wielki w Wislicy 1368. List 32.

JDyż pod iednym Ksiażęciem y iedna głowa/iedenże lud roznych Praw nie miałby mieć: aby niebył iákiem dziwem/ maiąc rozne głowy. Jest to tedy pożyteczno Rzeczypospolitey: aby iednym y iednákiem Prawem tak Krakowianie/to iest Máley Polski/ iako Wielkiey Polski obywátele/ y ine pod Krolestwem nászym bedące Ziemie vżywały/y im sie sądziły: gdyż iest iedno Książe wszystkich/y ieden Pan.

Tákoweść Práwo.

Władysław Jágello w Czerwien. 1422. List 49.

JDyż wszystkim Ziemiam/ ktore okrąg Krolestwá nászego zámyka/ iáko iedno Książe y Pan iednostáynie pánuiemy: nie iest tedy słuszna rzecz/ aby rozmáitemi obyczáymi sądzenia lud nam poddany/ y pod nászym rządzeniem bedący miał sie rozmáitośćią sądow dźielic. Dla tego wiecznym zápowiedzeniem vstáwiamy: aby wszyscy y każdy zosobna ludźie Krolestwá nászego ktoregokolwiek stánu/ Dostoieństwá/ y stopniá bedący/ spráwy ná Sądźiech nászych Ziemskich przekłádáiący/ álbo ktore zechcą przekłádáć osobliwie każdy zosobná y wszyscy wobec iednym Prawem/ obyczáymi/ zwyczáiem/ po wszystkim Krolestwie nászym byli sądzeni: y aby Sędźiowie ná Stolicách Sądow nászych siedzący nie śmieli inych obyczáiow/ zwyczáiow/ kształtow przy Rocech y skázowaniu zachowywáć/okromia tych: ktorych Krolow Polskich Ksiegi Statutowe y zwyczáie Krolestwá vczą/ y vkázuią: do ktorych záwżdy niech sie vciekáią. A cokolwiek przez nie ináczey bedźie osądzono y skázano: niech niekźemno bedźie/y żadney mocy álbo władzey niech nie ma.

Tákowyść Státut.

Z Przywileiu Władysłáwá Jágellá w Jedlnicy List 52.

JDziecuiemy/ iż wszystkie Ziemie Krolestwá nászego Polskiego Ruską w to Ziemie wkłádáiąc/ do iednego Prawá wszystkim Ziemiam pospolitego przywiedźiemy/ przychylimy/ y ziednoczymy przez ninieyszy List.

Státutmi Koronnemi spráwy máią być sądzone.

Kázimierz 1454. List 94.

SAdy Ziemskie niech beda sądzone z Ksiąg Statutow Krolá Kázimierzá świetey pámieci/y z Statutow w Warcie vczynionych/ y indźie od inych Krolow vstáwionych: y ktore ieszcze vczynione być máią.

Tákó-

Tákowaſz vſtáwá.

Sędziowie Kroleſtwá náſzego dzierżąc ſie zwyczáiow / y z nich náukę biorąc w ſądzeniu niech záchowáią wagę ſpráwiedliwości. Káźimierz trzeći w Nieſzowej 1454. Liſt 92.

Podobne ſobie ſpráwy niech podobnym obyczáiem będą ſądzone.

VStáwiamy/áby dla ſpráwiedliwego odpráwowánia Sądow/ y dla ſpiſowánia wiernego ſpraw / ktore ſie v Sądu toczą/ były iedne Kśięgi Sądow álbo ſpraw Sądownych w kożdym Powiecie. A gdy w tákowey ſpráwie ktora będźie przywiedziona przed Sąd / o ktorey rzeczy wyſłyſzawſzy ſkargę y odpowiedź będźie w Sądźie ſkazano: chcemy / áby oná ſkaźń w Kśięgi do Akt byłá wpiſána: áby potym o tákoweyże rzeczy álbo iey podobney podobneż ſkazánie było czyniono. Tenże. Liſt 93.

Zwyczáie ſądzenia w Ziemi Krákowskiey niech zá Práwo będą chowáne.

ACz My Alexánder Krol wypiſáliſmy wyżſzey ſpoſoby y Przywileie ſpráwiedliwości poſpolitey/ przez niegdy przodki náſze Kśiążętá y potym Krole Polſkie ku czynieniu ſpráwiedliwości w tym zacnym Kroleſtwie náſzym nádáne: áby zá czáſem Sędźiowie Ziemſcy/ktorzy ſpráwiedliwość y ſpráwy Sądowe odpráwowáć zwykli/ich náśládowáli. Wſzákże iż nád ty kożda Ziemiá ſwe zwykłá mieć oſobliwe zwyczáie: dla tego Ziemie Krákowſkiey zwyczáie ty / ktore ſą w niey wźięte y pochwalone/ ninieyſzym poſpolitym Práwá Ziemſkiego Kroleſtwá náſzego Práwom przypiſáliſmy/ y one mocne vczyniliſmy / y áby zá Práwo wiecznie były dźierżáne ſkazáliſmy: y tu one przypiſuiemy/pochwalamy/y ſkázuiemy przez ninieyſzy Státut. Alexánder Liſt 120.

Zwyczáie Práwá niech będą dźierżáne.

WSzyſtkie Práwá przerzeczone My Alexánder z łáſki Bożey Krol z zwyczáiow ták Ziemſkich iáko Grodzkich ſądow Ziemie Krákowſkiey zebráliſmy: ktore przypiſáne ciáłu práwá ſkazáliſmy w Ziemi Krákowſkiey zá vchwałą oney Ziemie dźierżeć ná wieki. Ktory Dekret náſz wſzyſtkim inym Ziemiam przez ninieyſzy oznáymuiemy rádą náſzą vpomináiąc: áby dla otrzymánia y záchowánia ſpráwiedliwości álbo ty Práwá przyięli/álbo ná kſtałt tych ſwe niechay ſpiſzą ná pápierze: dla ktorych Alexánder w Rádomiu 1505. Liſt 124.

dwánaście kart zostáwiliśmy / y kożdey Ziemi tylkoż kart dáiemy. Wszákże ták: iż gdy ine Ziemie nápiszą swe zwyczáie / pierwey ie Nam álbo potomkom nászym niech deferuią: áby były przez Nas porządnie spisáne. Ktore potym porządnie spisáne My álbo potomkowie nászy do Ksiąg Státutowych Krolestwá w Ziemi oney z ktorey zwyczáie nam będą podáne ná dwánaście kart wiernie spisáne wrocimy / y potomkowie nászy wrocą przez Dekret Mágestatu nászego Krolewskiego popráwione / vmiárkowáne / y pochwalone.

Postępek práwny przez Sygmuntá vczyniony niech będzie chowan.

Sygmunt w Kráko. 1507.

PRzydáliśmy obyczay postępku práwnego ieden tylko w krotki sposob przez náuczone w Práwie zá roskazániem nászym vczyniony / y przez Nas y Ráde násze pochwalony: y skazáliśmy / áby był chowan: áby Práwá / ktore weszły były w wielki lábirynt dla łápáczek Prokuratorskich / ktorym nie było miáry álbo końcá / ná ten czás od kożdego mogły być przez trudności y okoliczności náuczone / y spráwowáne: áby ná potym drogá káżdemu spráwiedliwości swey dostąpienia łácnieysza y prętsza przez postępek Práwá byłá otworzysta y pospolita.

Tenże postępek Sláchćie iest posłan.

Sygmunt w Krakow. 1511. List 16.

CO sie dotycze rozności zwyczáiow postępku Sądownego / ktory we wszystkich Krolestwá Ziemiách iest rozny / áby ná ieden kstałt był wszędzie vczynion / obiecáliśmy y ninieyszemi Listy obiecuiemy: iż náznáczemy w Ziemi Krákowskiey kilko Sláchcicow vmieietnych w Práwie Ziemskim: ktorzy przeźrzawszy przerzeczone wszystkich Ziem Zwyczáie / ktore przez Woiewody do nas będą posłáne / tym snádniey mogli ieden y iednáki postępek wszędy Práwá ználeść y spisáć: ktory My potym do Woiewod prześlemy: áby oni z Kásztellany y Vrzędniki / y z ina przednieysza Sláchta przeźrzeli y vważáli / áż do przyszłego wálnego Seymu: ná ktorym My potym to / co sie będzie wszystkim słusznego zdáło / pochwalimy: y potwierdziwszy: aby to we wszystkich Krolestwá nászego Sądziech ná wieki było chowano / postánowiemy.

Około zgadzánia roznych Státutow.

Ro-

ROzne Constitucye rozne miedzy ludźmi spory czynią / y Sedźiom roznym przydáie w sądzeniu rozne rozumienie: á ták prosbámi częstemi Posłow Ziemskich poruszeni / ná bliższym walnym Seymie wszystki zwyczáie Práwá y Státuty stáre ze wszystkich Woiewodztw zgromádźiwszy / popráwe wszystkich vstaw przez Deputaty / y ktorzy ieszcze w Práwie biegli deputowáni być máią w Krolestwie nászym zá pomocą Bożą pocznie my / przyłączywszy k nim Doktory Práwá y Praw Duchownych: ktorzy od mieśćá Seymu wálnego blisko przyszłego niech nie odieżdżą: áż tychże Krolestwá Praw y vstaw słuszną popráwę vczynią. A te Deputaty y ktorzy ieszcze deputowáni być máią opátrzemy potrzebámi / y sumpty nászemi: á ine ludźi w Práwie náuczone / ktore Slachtá z Woiewodztw przyłączy / swemi nakłády opátrzy. Wszákże ták: áby wszyscy Woiewodowie Ziem̃ podwiną w Constytucyach nászych wyrázoną zwyczáie Ziem̃ ná tenże bliższy Syem przed Nas przynieśli.

Sygmunt w Bydgoß. 1520. List 25.

Jeden sposob Sądow niech będźie / á roznice wszystkie ktore śie dźiały niech vstáną.

ACż przedtym / gdy tego potrzeby pospolite y wszystkich pożytek potrzebował y ktemu wiodł / skazaliśmy ná wiele Krolestwá nászego Seymiech walnych: áby wszystki Práwá y Státutá Koronne / ktorekolwiek zdawná są chowáne / od pewnych Deputatow w Práwie náuczonych ták Duchownych iáko świeckich osob były przeźrzáne: aby z nich roznicá wszystká y szkodliwa wątpienia przyczyná byłá odietá. A wszákże iż dla wielkich trudnośći / ktore przypadáły z wielkośći náznáczonych osob / ktore nie rychło ztąd y z owąd śie zieżdżáły / y częstokroc miedzy sobą były niezgodne / tá rzecz poniekąd poczęta do tego czásu ku końcu niemogłá być przywiedźioná: My abyśmy potrzebie Rzeczypospolitey / y tákże w dokonániu rychleyszym tey spráwy dostoieństwu nászemu poradźili / pierwsze w Práwie vczone deputaty do mnieyszey liczby przywodząc / zá radą wszystkich Rad nászych skazaliśmy y skázuiemy przez ninieyszy list: aby sześć tylko z oboygá stanu osob niżey nápisánych byli ná to vważenie y popráwę Praw náznáczeni: ktorzy tu do Krakowá ná dźień pirwszy Máiá blisko przyszłego ziechawszy śie / Státutow Prawnych trudność (zániechawszy Przywileiow y inych Státutow / ktore do Sądu nie należą) obiáśnić máią / wątpliwość odkłádáiąc / y wszystko cokolwiek im będźie śie zdáło potrzebnego ku záchowániu w Sądźiech spráwiedliwośći / ku iednostáynośći przywodząc / od-

Sygmunt w Krákow. 1532.

odrzuciwszy y ábroguiac wszelkie zátrudnienia / y klauzuły: z ktorychby ná potym watpliwość / ktora do tego czásu Sedziom trudności zádawáłá / nie mogłá sie wczac. Co gdy bedzie od nich vczyniono / ná potym skázuiemy: aby Státutow y Práwá Sadownego formá przez rzeczone sześć Mężow popráwioná ná wiele Exemplarzow rozpisána y ná Powiátowe Seymy znie sioná byłá: á tám przy bytności Dygnitarzow / Vrzednikow / y iney Slachty osob nie z wołániem / ále z wielką pilnością wszystkich byłá przeczytána: á potym aby Posłowie z pośrzodku Slachty iáko rzeczono iest zebráney niech beda obráni: ktorzy tákowy sposob Státutow y Práwá popráwiony ná wálny Syem blisko przyszły przyniozszy beda mogli álbo zwolic imieniem wszystkich ná przerzeczona popráwe / álbo one zá potrzeba z lepszym báczeniem postánowić z nászą y wszystkiey Rády moca y rádą: żeby iuż ná potym zá niepewne pewne / zá niepożyteczne pożyteczne Sadowne vstáwy były: áni dáley dla niepewnego wykłádáiacych sporu od czynienia spráwiedliwości tym / ktorzy sie práwuia / Sedziowie nie byli zádzierżeni. A sa przez Nas náznáczeni Praw y Státutow przerzeczonych poprawcy. Z Wielkiey Polski Vrodzony Jan Niemoiewski Sedzia Jnowłocławski: y Vrodzony Máciey Krzyżánowski / Podsedek Poznáński. Z Máłey Polski Vrodzony Jan Pieniażek z Kruzlowey / Sedzia Krákowski / Vrodzony Bernát Mácieiowski / Sedzia Sándomierski / Referendarze nászy. Ku ktorym przydálismy dwu w Práwie náuczonych Duchownych: to iest / Wielebne Mikołáiá Zamosckiego Scholástyká Lánczyckiego / y Grzegorzá Myszkowskiego Kánoniká Krákowskiego / Sekretarze násze. A iż w Krolestwie nászym nietylko pisáne vstáwy / ále też y Zwyczáie zástárzáłe zá Práwo ná wielu mieścách sa chowáne / vstáwiamy: aby kożdy z osobná Woiewodá Zwyczáie kożdy z swego Woiewodztwá spisáli / y tu do Krákowá ná dzień pierwszy Miesiacá Máiá do Nas posłáli. Abowiem one / iáko y ine Práwá rozsadkowi tym deputatom poruczymy: aby iednáko y w tych iednostáyny zwyczay Sadow / odrzuciwszy trudne y watpliwe wykłádánia / był postánowion.

O Polskich Státutách.

Sygmunt August w Piotrko. 1562.

BAcząc potrzebe aby Práwá á Státutá Polskie Polskim iezykiem były potrzebnieysze wszystkim niż Lácińskie / z tych przyczyn Deputuiemy z Rádą Pánow Rad Koronnych pewne osoby ku tákowey spráwie ná tym Seymie przyszłym.

Prze-

Przełożenie y zgadzánie Státutow.

NA przełożenie Státutu z Lácińskiego ná Polskie / y ná zgadzánie y znaszánie wszystkich Státutow deputuiem Páná Lubelskiego/ Ksiedzá Kijowskiego / á Páná Herbortá Podkomorzego Przemyskiego : ktorzy do przyszłego Seymu Koronnego máią gi przełożyc ná Polski iezyk / y zgodźić wszytki Státutá y Constitucye Seymowe tym porządkiem iáko iest Correctura Statutorum, nie odstepuiac w niczym Práwá pospolitego/áni mu nic vymuiac/áni przyczyniaiac: y ná przyszły Syem máią to ku przeźrzeniu á rozsądkowi Seymowemu przywieść. A iesliby ktorykolwiek z tych wyższey námienionych do przekłádánia tego z przyczyny słuszney być nie mogł : tedy nam będźie wolno inego ná to mieśce dáć y náznáczyc. Sygmunt August w Wárszá. 1563.

Przełożenie Státutu.

POzwalamy / aby Vrodzony Jan Herbort z Fulstyná Podkomorzy Przemyski Sekretarz nász sam tylko / ták iáko iuż począł/Státut ná Polskie przełożył /y ná przyszły Syem Koronny wygotował. Sygmunt August w Piotrko. 1565.

O Prokuratorách.

Kto chce/niech Prokuratorá vżywa.

IZ kożdemu swoiá obroná iáko iest przyrodzona/ ták też nie ma być broniona : dla tego vstáwiamy : aby w Sądźiech nászego Krolestwá kożdy człowiek ktoregokolwiek stanu y záwołánia mogł/y ma mieć swego Prokuratorá álbo przepowiedáczá. Káźimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 10.

Nieumieietnym y vbogim Prokurator niech będźie dan.

IEsliby kto do Sądu przyszedwszy rzeczy swey słusznie rospowiedźieć nieumiał/ábo iezyká niemiał wolnego/áni przyiáciela nie mogłby mieć / ktoryby zań mowić chciał : tedy Sąd támże śiedzący z Vrzędu swego temu proszącemu Prokuratorá godnego powinien náznáczyc. Káźimierz w Nieszow. 1454. List 94.

Białegłowy Prokuratorá w Gospodźie niech postánowią.

Aby

Káźimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 10.

ABy Białychgłow mieszkánie dla krewkośći płći od zebrá-nia mężczyzn wszelakiem sposobem było oddźielone/ y aby do spraw wezwáne nie cisnęły sie w zebrániu y w kupách mężczyzn: nászą władzą to postánowiliśmy ninieyszym czásem. Iż gdy ktora Páni álbo Pánna pozywáiąc álbo pozwána przyszłaby ná rok sobie náznáczony: Sędźia ná Sądźie śiedzący służebniká swego z tym ktory sie z nią práwuie/ do gospody oney Paniey posłáć będźie powinien: przed ktorym spráwę álbo obronę swey rzeczy Prokuratorowi swemu / ktorego sobie obierze / we wszystkim zleći.

Prokurowáć spraw cudzych Komornicy niemogą.

Jágełło w Kráko. 1423. List 45.

KOmornicy Woiewod y Podkomorzowie ich ácz przy Sądźiech Ziemskich przed tym bywáli : wszákże spraw cudzych niech nie prokuruią/ iedno własne.

Duchowni niech nie prokuruią/ iedno swe własne spráwy.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

POruszeni prośbánii Posłow / y dla vspokoienia nienawiśći/ ktora przećiwko osobam Duchownym prze niektorych wszeteczeństwá v Swieckich zwykłá być poruszoná / vstáwiamy: áby Duchowni ludźie trzymáiący opátrzenia Duchowne/ álbo Kápłani / nie mieszáli sie ná potym w Sądy Swieckie : áni Prokurácyey spráwowáli/ álbo podpomagáli Swieckich osob : áni Vrzędow Pisárskich / álbo Podpiskow w Swieckich Sądźiech niech ná sobie nie noszą : y do nich przez Sędźie Ziemskie niech nie bywáią przypuszczáni : wyiąwszy ich własne spráwy/ álbo inych Duchownych osob: w ktorych spráwowániu y w Prokurowániu niech máią zupełną moc.

Prokurácya zá trzy grosze niech będźie przedawána.

Sygmunt w Piotrko. 1511. List 16.

ABy poddáni nászy w Káncelláryey nászey od Pisárzow nád spráwiedliwość nie byli obćiążeni/ skazuiemy: aby ná potym od Prokurácyey tylko grosze trzy były bráne.

Prokurowáć albo pozywáć przez swego powoda żaden nie ma.

Káźimierz Wielki List 14.

KTorzykolwiek ná Sądźie śiedzący/ álbo ich Woźni álbo słudzy chcąc złośliwie niektore vcisnąc pracámi y nakłady/ y żą-

y żądáiąc z ták prácuiących wyćiſnąć nieco pieniędzy/álbo rzeczy iákich od niewinnych / á to dla tego: áby ſie im odkupili od trudnośći y vtrapienia: ktorzy ácz żadney ſpráwy y práwnego poſtępku przećiwko nim nie máią: wſzákże prokuruią rozne Pozwy y zmyślone piſzą ſpráwy. Dla tego vſtáwiamy: iż ieſli kto pozowie/ álbo będźie prokurował czyie rzecz przez powodá ſłuſznego: ták pozywáiący álbo prokuruiący niech będźie powinien zápłáćić winę pozwánemu pietnądźieſtą/toieſt trzy grzywny. A przedśie zákázuiemy Kaſztellanom y wſzyſtkim Sędźiom y Podſędkom: áby ná potym przez pewnego powodá y rzeczy wyrażoney niemogli ſkázowáć áni dáwáć/áni ſłucháć Pozwow żadnych.

Jeśli śie kto pokaże z Prokurácyą niedoſtáteczną / niech będźie karan.

GDy ſie kto vkaże z Prokurácyą v Sądu / á oná będźie zła álbo niedoſtáteczna: táki w Ziemſkiem Práwie niech zápłáći winę trzy Grzywny/á w Práwie Grodzkim ſześć ſkotow/ to ieſt dwánaśćie groſzy: ktore ſam Prokurator zápłáći nie iego ſtroná/to ieſt nie on od ktorego rzecz ſpráwuie. Zwyczay śie mie Kráko. 1505. Liſt 121.

O Prokuratorze Fáłſzowniku.

IZ niekárność wielką dáłá ludźiom z przyrodzenia do złego ſkłonność/y ku fáłſzowániu y oſzukániu dopuſzczánia śmiáłość / ták iż ſie też nieboią przez napráwne y podſtáwione oſoby iuż w Sądźiech iuż v Ziemſkich Kśiąg pewne zeznawánia czynić imieniem tych oſob (ktore częſtokroć dáleko ſą od mieśćá onego Sądu) y prokurowáć ku ſzkodźie y ſtráćie tych / ktorzy niewiedzą. Ktorą ſwą wolą chcąc pohámowáć vſtáwiamy: áby wſzyſcy tácy gdy doſtátecznym świádectwem będą przekonáni winą Státutową/ktora w naieźdźie domowym ieſt wyrażona/ byli karáni. Sygmunt w Piotrko. 1538.

Prokuratorowie niech będą pilni y wierni.

ZApowiedamy/áby Prokuratorowie z nieporządnemi pozwy y ſpráwámi do Sądu niechodźili: chcąli vydź karánia Státutowego. Tákże áby wezwáni wedle Regeſtru rychło bywáli: bo w wzywániu oſob wedle Regeſtru ſie záchowamy. A ieſli ktory Prokurator záwołány nie ſtáwi ſie/dopuśćimy gi zdáć. Abowiem vmyślnie zwykli ćiągnąć rzeczy / ták iż nietylko Sędźiowie Powiátowi / ále też Krol Jego M. z Aſſeſſory ſwemi nie Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1548.

w ten czás kiedy chcieli / ále kiedy Prokuratorom sie podobáło sądzili. A ták iesli ktory Prokurator niedbałością álbo złością nie rozpieráiac sie z przeciwną stroną dopuściłby strone swą zdáć / á tákowa strona tho iest czyiá rzecz iest skárżyłaby sie o to: tedy támże przed Sądem álbo ná Seymie będzie mu z niego vczyniona spráwiedliwość nie ináczey / iedno iáko z sługi: chocby też był osiádły.

O Prokuratorskiey władzey w postępowániu w spráwách ták potocznych / iáko dotkliwych.

Sygmunt w Piotrko. 1511. List 18.

STáry Státut spráwiedliwym vmiárkowániem wykłádáiac / vstáwiamy: aby Prokurator choc będzie osiádły choć nieosiádły máiac dostáteczną Prokurácyą mogł v Sądow stáwáć: y wszystko czynić y spráwowáć / cokolwiek iego Pryncypałá álbo tego czyiá rzecz iest spráwy álbo spraw sie dotycze. Też strone Pozwem Nadwornym pozwáć / y Sędziego ruszyć / y wszystko czynić: co ku obronie spráwy będzie przynależec. Wyiawszy Zapisy: ktorych áni nowych czynić / áni z stárych quitowáć / áni pieniędzy zápisánych będzie mogł bráć / o krom bytności swego Princypałá álbo Aktorá.

Ksiąg Wtorych Rozdziału Pierwszego Część Trzećia /

Iż żaden do Práwá sobie nienależącego álbo Powiátu przećiwko Przywileiowi swemu nie ma być pozywan / y o Eiśćiech spráwiedliwośći v Sądu przekázuiących / y o przespieczeństwie Sądowym.

O wyzwániu do inego Práwá álbo Powiátu.

Aby

Aby Duchowna osobá do Swieckiego Sadu/y tákże Swiecka do Duchownego nie byłá wyzywána.

CHcemy/ aby Swieccy ná potym o długi y ine ſpráwy Swieckie przez Kśięża do Sadu Duchowneg̃ nie byli przyciagáni: wyiawſzy gdźieby byłá ſpráwá Duchowna/albo Duchowney ſie dotykáłá/ albo dług był o Dźieśięciny. Bodzántá BiſkupArá 1369. Liſt 57.

Podobny temuż Státut.

ACż w dáwnieyſzych Státutach y Przywileiách ieſt zákázano/ aby Duchowni Sędźiowie nieprzywłaſzczáli ſobie mocy ſądzenia ſpraw świeckich: wſzákże gdy poſpolitym wołániem práwie byliſmy zágłuſzáni ſtąd/iż nic niebácząc ná vſtáwy dawne/oſoby świeckie częſtokroc bywały wyzywáne do Duchownych Sądow o ſpráwy świeckie. Dla tego ſkázuiemy/y vſtáwiamy: aby Sędźiowie Duchowni nie ſpráwowáli Sądow Swieckich/ ani ſądźili ná przyſzłe cżáſy. Alexander wRádomiu 1505. Liſt 117.

Podobny temuż Státut.

CHcąc zachowáć zgodę (ktora ieſt mátką rozmnożenia) między Duchownemi y Swieckimi oſobámi/zákázuiemy nápotym: aby świeckie oſoby oboiey płci w Sądy Duchowne nie wdawały ſie o rzecż świecką/ álbo o dług vczyniony albo ktory ieſzcże vczynion być ma: y żaden świecki świeckiego o rzecż ſzczyrze świecką do Sądu Duchownego niech nie śmie pozywáć. Sygmunt w Krakow. 1510. Liſt 11.

Podobnyż temu Státut z winą pewną poſtánowiony.

ABy rząd ſłuſzny w Práwiech y w Sądźiech był zachowan/ á vpor niektorych w wzywániu ludźi do Sądow im nieleżących był powciągnion/ vſtáwiamy: aby ktory świecki świeckiego do Sądu Duchowneg̃ o rzecż ſzczyrze świecką pozowie/ábo z ſwey rzeczy oſobie duchowney zſtąpi taki był karan winą dwu dźieſiąt y oſm̃ grzywien: ktorey połowicą Nam/á połowicą przeciwney ſtronie doſtáć ſie ma: ktora to winá ma być dociąganá Práwem Zamkowym. A winá przeciwko Duchownemu/ ktory wyzywa świeckiego o rzecż ktora nie należy do Sądu Duchow- Sygmunt w Piotrko. 1519. Liſt 24.

nego / ná Synodźie walnym bliſko przyſzłym ma być vſtáwiona: á w tym cżáſie Pánowie Biſkupi Officyalom ſwym máią poruczyć / y beda powinni tego przeſtrzedz: aby ſwieckie oſoby do Sadu Duchownego o rzeczy ſczyrze ſwieckie niebyły wyzywáne.

Z Powiátu żaden wyzywan być niema / áni przećiwko ſwemu Przywileiowi pozywan.

Przećiwko Przywileiowi niech żaden pozywan nie bedźie.

Kázimierz Wielki w Wislicy 1368. Liſt 24.

VStáwiamy / iż gdy kto przeciwko ſwemu Przywileiowi w ktoreykolwiek rzeczy bedźie pozywan / y vkáże ſwoy Przywiley v Sadu: niech traci kope groſzy / ktorą Sedźia od tego ktory vkázuie Przywiley ſobie wezmie. Ale ieſli powod niezechce przyſiadz / że niewiedźiał aby pozwany był vprzywileiowany: záplaci pozwánemu przerzeczonemu kope / ktorą ſtracił. A ieſli też powodowa ſtrona zechce przyſiadz / iż niewiedźiała: żeby ten ktorego pozwał miał Przywiley / y aby był opátrzon tákim Przywileiem: vczyniwſzy tákową przyſiege niezápłaci kopy onemu / ktorego pozwał.

Żaden od Inſtygatorá / iedno o rzecż wlaſną Krolewską pozywan być nie ma.

NAprzod zábiegáiac temu / aby ludźie niepotrzebnie wyciągáni zá Dworem náſzym nie byli / vſtáwiamy: Iż Inſtygator náſz nie ma nikogo pozwáć ad inſtantiam ſuam, ani oſoby náſzey / ani zá delácya ſtrony / tylko o rzeczy wlaſnie należące oſobie zwierzchnoſći pożytkom y Imionam náſzym. A ktoby ſie wáżył o inſze rzeczy / niż o ty ktore wlaſnie ſadom náſzym należą / zá Dworem álbo ná Syem wyzywáć: taki ma być támże weſtu grzywien winy ſtronie przekazan.

Powodowa ſtroná w ſwym Práwie odpowiedáć ma / bedąc pozwaną od tego ktorego pozwálá.

Kázimierz w Wislicy 1369. Liſt 23.

DYż powodowa ſtrona wſzędy ma idź zá Práwem pozwánego / do ktorego przynależy: chcemy / iż ieſli kto w Sa-

Sądźie Práwá Niemieckiego álbo ktoregokolwiek inego przeciwko komu pocznie swą rzecz/á pozwány záśie przeciwkosz iemu támże żáłobe vczyni: tedy powodowa stroná v tám tegoż Sądu o podobnąsz rzecz/álbo też inákszą niebedźie mogłá być tám tymże Práwem pátrzoná: ále tákowy pozwány swego Práwá álbo rzeczy przed Sędźiem/ktoremu tákową rzecz sądźic przynależy/ dochodźic ma.

Ten ktory kogo z Powiátu wyzowie niech będźie karan/y niech práwá pozwánego náśláduie.

JEsliby sie kto skárżył v Sądu álbo ná Rocech ná kogo/ iż iest wyzwan z własnego Powiátu: tedy ten/ ktory go wyzywał/niech będźie sześcią grzywien karan: ktorey połowicá Sądowi/á połowicá stronie wyzwáney ma być zápłácona. A nád to wyzwány z przysądzeniem winy ma być do własnego Powiátu odesłan. Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 97.

Podobnesz temu Práwo.

ACzkolwiek to iuż iest Práwem pospolitym opisano/ á wszákże y teraz vstáwiamy: aby żadny żadnego wyzwac nieśmiał do Sądu o rzecz/ ktoraby nie należáłá do onego Sądu/pod winą w Státucie opisáną. Sygmunt August w Piotrko. 1550.

Aby żaden wyzywan nie był/okrom Krolewskiey álbo vrzędowey rzeczy.

VStáwiamy/aby żaden nie śmiał nikogo z Powiátu iego wyzywac: wyiawszy Krolewską y Vrzędową rzecz/ ktora Powiátu nie ma. A kto ináczey vczyni/czternaścią Grzywien niech będźie karan. Sygmunt w Piotrko. 1511. List 18.

Jesli śie kto gdźie obowiąże/niech támże odpowiedá.

JEsli sie kto własney Ziemie y Powiátu odpisze/ tám powinien odpowiedáć: gdźie wyrzekáiąc sie Powiátu zápisał sie. A gdźie ná tákowym rzecz będźie otrzymána iuż osądzoná/áliás ná nim przezyskána: tedy ten ktory Práwo przewiodł poiedźie do Stárosty onego/pod ktorym mieszka Práwem zwyciężony: á potym on Stárostá ma vczynic exequucyą rzeczy osądzoney áliás onych przezyskow: ktore są otrzymáne Práwem w onym Powiecie. Zwyczay śie mie Kráko. 1505. List 123.

Listy sprawiedliwosci zábránia iace do Sadow niech nie beda dawáne.

Listy sprawiedliwości hámuiace od Duchownych do Sadow Ziemskich nie máia być dawáne.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. Liść 10 s.

CHcąc zámknąć droge rozmicam / ktore sie wielkie wczęły miedzy stanem Duchownym y Swieckim z strony Listow zakázuiacych/ktore Prelaci Duchowni do Práwá Swieckiego dawáć zwykli / vstawiamy: aby Prelaci Duchowni od tákowych Listow sprawiedliwosci hámuiacych przestali / á zwłaszcza w sprawách o rzeczy do Sadu Swieckiego przynależących. Wyiąwszy Sprawy/ktore Prawu Duchownemu sa podległe: w ktore Sad Ziemski żadnym obyczáiem wdawáć sie nie ma.

Hámowánie sprawiedliwości przez Krolewskie Listy nikczemne być máia.

Kázimierz w Nieszowej 1459. Liść 93.

DBiecuiemy nie dawáć Listow broniacych sprawiedliwości/albo przez ktoreby mogł być zátrudnion albo zwłoczon Sąd ku krzywdzie ktoreykolwiek strony ták powodowey iáko obwiniony. A ieśliby niekiedy tákowym Listom z Kancellaryey naszey dla vporney czyiey prosby albo ktorymkolwiek obyczáiem przydało sie wymiąć: tedy niechay beda nikczemne. A Sędzie nie beda powinni dla tákowych Listow Sądow swych nie sprawowáć.

Krol do Sadu Listow ktore sprawiedliwość hámuią dawáć nie ma/ iedno temu ktory iest ná posłudze Rzeczypospolitey

Kázimierz Trzeci Jag. w Korczyn. 1451. Liść 8 s.

SKázuiemy / iż od tych czásow y ná potym Listy Práwá y sprawiedliwosci zakázuiące ku obciężliwości y krzywdzie tym/ktorzy sprawiedliwości szukáią / nie beda dawáne / áni ná nie pozwalane: iedno tym/ktorzyby na Woynie byli/albo potrzeby Rzeczypospolitey w tym czásie ná sobie nieśli.

Listow hámuiacych do Sadow Kancellárya dawáć nie ma.

Listy

LIſty práwu przeciwne niech beda rozumiane te: ktore Sądy od ſadzenia hámuia / y ktore wychodza przez potrzeby Rzeczypoſpolitey. Alexánder w Piotrko. 1504. Liſt 113.

Kto Liſty hámuiące do Sądu wnoſi á Sędźia Ziemſki álbo Grodzki ie przyymie / wina czternaśćie grzywien niech będzie karan: to wyiąwſzy / gdźieby dla poſługi Rzeczypoſp. kto był wyięt.

CHcemy / aby żadne ná potym hámuiące Liſty do Sądow nie były dawáne / y niechay będzie w tym Státutow Krolestwá nászego exequucya / á ten / ktory takowe Liſty do Sądu przyniesie / wina czternaście grzywien ſtronie przeciwney niech będzie karan. Także Sędźiowie Ziemſcy y Grodzcy takowym Liſtom hámuiącym miesce dáiący / czternaście grzywien wina niech beda karáni. Wyiąwſzy Spráwy tych: ktorzy ná ſłużbách Rzeczypoſpolitey ſą / iáko ná poſełſtwie: álbo kędy ktorzy przez nas Woyſku przeciwko nieprzyiacielowi nászemu w poſtronnych Ziemiách będźie przełożon: ktorych ſpráwy tylko iednego roku (ieſli tak długo ná ſłużbie nászey beda) záwieſzone być moga roſkázániem y obiáśnieniem nászym: ktore ſie przez Liſt do Sądu ſtáć ma. Sygmunt w Piotrko. 1538.

O Liśćiech ktore ſpráwiedliwośći hámuią.

NA Liśćiech hámuiących ſpráwiedliwośći y Práwu poſpolitemu y Státutom przeciwnych aby ich nie dawano: Roſkázemy / aby przełożeni Kancellaryey nászey przeciwko Státutom ich nie dawáli. A ieſli ie dadzą / one wedle zámierzenia Státutow nikczemne niech beda. Sygmunt 1532.

Okolo inhibicyey.

OKolo inhibicyey że ſą Státutá dawne / wedle tych záchowywáć ſie ma Kancellárya nászá / y Sąd álbo Vrzad / á ktoryby ſie Sąd álbo Vrzad ináczey záchował: tedy wina w Státucie opiſáná karan być ma. Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1550.

O przeſpieczeńſtwie Sądowy Seymow / y ktorym porządkiem máią być Sądy odpráwowáne.

Do Sądu z wołániem álbo z hurmem iákim żaden niech nie chodzi.

Káźimierz Wielki w Wiślicy 136 s. List 13.

CZeſtokroć bywa/ iż niektorzy dla ſpraw krewnych álbo ſług ſwych do Sądow przychodząc/przez hurm álbo giełk y wołánie vporne ſwe y nalegánie zwykli odnośić ſkazánie albo wygránie ſpraw: przetoż tey rzeczy chcąc zabieżec vſtáwiamy: áby ná potym żaden ktoregokolwiek ſtánu álbo záwołánia bądź dla ſpráwy krewnego álbo ſługi do Sądu tym ſpoſobem przychodźic/nie záchowawſzy nieiákiey vczciwośći y roſtropney przyſtoynośći nie śmiał. A ieſliby kto ináczey śmiał vczynic/winą ktorą pietnądźieſtą zową / niech będźie karan: ktora do náſzey komory ma być obrocona.

Tylko ku proſzeniu pozwu do Sądu przychodźić máią.

Támże.

JEſli kto w tym czáśie/ gdy Sędźiowie ná Sądźiech śiedzą ná mieśce gdźie śiedzą / wyiąwſzy o proſzenie Pozwu álbo z oſobliwego tych Sędźi dozwolenia y roſkazánia/ ktorąkolwiek śmiáłośćią álbo vporem wnidź będźie ſie ważył: okrom żadnego odpuſzczenia winą/ktorą zową pietnądźieſtą/przez Sędźie niech będźie karan.

O nieuczćiwośći Sądu.

Zwyczay źiemie Krako. List 122.

JEſli kto Sądu nie vczci / álbo ſie położy ná ſtole gdźie bywa ſądzono: trzy grzywny winy niech przepádnie: zá ktorą ma doſyć vczynić pod iną winą czternaśćią grzywien od Sądu nie odchodząc.

Ci ktorzy gwałt v Sądu vczynią/ przez ktoregokolwiek ſługę Sądownego mogą być pozwáni.

Káźimierz Wielki w Wiślicy 136 s. List 13.

PODobieńſtwo to Rozumu vkázuie/aby Sędźiowie w ſpráwowániu ſwych Sądow mieli pewne ſwe ſługi. Dla tego vſtáwiamy: áby koniecznie żaden Sędźia przez żadną iną oſobę/iedno przez pewnego ſwego ſługę álbo Woźnego nie czynił y nie wypráwiał ſwych pozwow: á Slachtá wyżſza przez Liſty. Wyiąwſzy to / gdźieby iáki wyſtępek v Sądu álbo ná mieśću Sądu świeżo y nowo był dopuſzczon: tedy o tákowy wyſtępek przez ktoregokolwiek ſługę będźie wolno pozwy dáć.

Kto

Kto v Sadu kord wyymie/iáko karan być ma.

ABy pewna miárá y sposob był mian o winie/ ktora zwykłá Kázimierz Wielki w Wislicy 1368. List 15.
być do skárbu nászego obrácana/ ktora siedmnadzieśta zowa: vstáwiamy/aby do skárbu nászego była obrácána: gdy kto Sad nász lekce sobie ważac v Sadu kord álbo miecz śmiałby wyiać.

Jesli kto v Sadu álbo przed Sadem kogo ráni.

USTáwiamy też: iż iesli kto v Sadu kord wyymie/ á nikogo nie ráni: aby takowy ná łaśce nászey był. A iesli miecz álbo kord wyymie/ á ráni kogo: wine ktora zowa siedmnadzieśta zapłácić będzie powinien: á onemu/ ktorego zelży/ wine piętnadzieśta ma zapłácić. Tenże. List 39.

Ten ktory Sad zgwałci nád tę winę niech będzie wsádzon.

ABy gwałty y nachodzenia v Sadow były powćiągnione/ á drogi potwarcom były zámknione: śkázuiemy/ iż ieśliby kto śmiałośćia vporna ná Sad nászedł y tam gwałt vczynił w rzeczy swey/ ktora ma álbo będzie miał miec przed Sadem/ niech będzie karan wedle winy w Statucie opisáney/ y dwánaśćie Niedziel poimány w wieżieniu niech śiedzi. Kázimierz trzeći w Korczyn. 1451. List 87.

Jáko máią być karáni/ktorzy w dom gdźie Sad ieśt zbroię wnoszą/broniey dobywáią/ álbo kogo ránią.

NO przerzeczonym postánowieniu nászym/gdyśmy rozważáli punkty Statutow ná Seymie bliśko przeszłym: ná ktorym naprzod po szczęśliwey Koronácyey swey teśmy z podánemi nászemi mieli porady o Statuciech przez Nas zá spolnym zwoleniem vczynionych: Ale iż ná on czás vczynione do teraźniey szego Seymu dla wyłożenia ich były zachowáne: dla tego zá zwoleniem y rádá pospolita odciawszy ine/ ktore sie zdáły álbo bárzo obciężliwe/ álbo názbyt wymyślne/ álbo z sprawiedliwośćia niezgadzáiące sie/iedno tylko niżey napisáne vstáwy pochwaliśmy: y pochwalamy/ aby ná wieki trwały. Naprzod gdyż stolice Sadow ku czynieniu y rozeznániu sprawiedliwośći práwicy naywłaśniey z przezrzenia Bożego sa zachowáne/ á nam po tym śmiertelnym/ktorzy pieczołowania świeckiego ná sobie odmien- Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 106.

miennośći nośimy/ vżyczone: przeto My wierzac w ſprawiedliwośći prawde/ á w prawdzie zaśie Boga być vſtawiamy: aby dla vczciwośći ſprawiedliwośći y Stolice/ ktora z ſtrony Bożey nam ſadzacym ieſt pozwolona/ żaden w dom gdzie Sądy Ziemſkie bywaią ſadzone z zbroią ktorakolwiek bądź poſpolita/ bądź wymyślna nie śmiał wchodźić. A kto inaczey vczyni/ wina czternaśćia grzywien przez Sąd niech będźie karan: ktorego zbroie Staroſtá álbo Burgrábiá Ziemie/ieſli ná Sądźie śiedźi/ álbo Vrzędnicy ná Sądźie śiedzący ſobie niech wezmą. A ieſli kto zuchwálſtwem vpornym v Sądu miecż/ álbo kord/ álbo włocznią wyiąć/ y ona ſermowáć będźie ſie ważył: ſześćdźieśiąt grzywien pieniędzy poſpolitych Sądowi niech zapłáci: á ieſli kogo rámi/ ná gárdle niech będźie karan. A tákowi gwałtownicy przez Staroſtę mieśćá álbo Burgrabiego niech będą zátrzymani y wſądzeni/áż do doſyć vczynienia y zapłaty win wyżſzey nápiſánych.

Kto Sądy álbo Seymy gwałći/ ná gárdle niech będźie karan.

Sygmunt w Krákow. 1507. Liſt 5.

ACż w vſtáwách nowych świetey pámieci Náiáſnieyſzego Janá Olbrachtá przodká y brátá rodzonego naſzego namilſzego ieſt to opátrzono/ ktora káżnia máia być karáni: ktorzy wſzeteczeńſtwem y mocną ręką do Sądow przychodzą. Wſzákże iż nietylko v Sądow/ále też y ná Seymiech wálnych y Powiátowych/ y ziázdach ktore zá náſzym y Rad náſzych roſkázániem bywáią/ rozmáite ſpory á z nich potym zwády przekázuiące poſpolitey rádźie zwykły ſie wczynáć: vſtáwiámy y ſkázáliſmy/áby tym więtſzą ſrogośćią ku oddáleniu tey złey rzeczy było zábieżáno. Jż ieſliby kto w zbroi álbo z zbroią/ ktore zaśiadánia álbo zwády iákie w ſobie nieść będą ná przerzeczone Seymy álbo do Sądow przyſzedł: táki iáko gwałtownik poſpolitego pokoiu ná gárdle niech będźie karan: ktorego karánia ieſliby vcieczeniem vſzedł: tedy dobrá iego niech będą do ſkárbu náſzego obrocone. A ten Státut ná oſoby ktoregokolwiek ſtánu záwołánia y przełożenia ściągámy: á zwłaſzczá ná Staroſty/ ktorzy gdyż inych przeſpieczeńſtwá przeſtrzegáć ſą powinni: tedy ieſli co przeciwnego przeciwko temu Státutowi vczynią/ ſłuſznie táż káżnia álbo też ſrożſza ſkázuiemy być karáne.

Kto ná Seymie miecż wyymie/kogo ráni álbo zábije.

Vſtá-

VStáwiamy tym ninieyſzym Státutem: Iż ktorzybykolwiek czyniąc zwady ná Seymiech mieczow dobyli / niech będą karáni winą dwudźieſtą grzywien Polſkich: á ieſli kogo ránią/tedy niechay winą Státutową/ktora przedtym ieſt vczyniona: będą karáni: á ieſli kogo zábiją/niech ná gárdle będą karáni. A przećiwko tákowym Stároſtowie mieśc iuquiſicyą y exequucyą tegō Státutu czynić będą powinni/ pod winą ſtá grzywien Polſkich. A ci/ktorzy vczyniwſzy zły vczynek vćieką z Kroleſtwá / niech będą wywołáni/ y bezecni opowiedźieni: iákoż ie bezecne być obiáśniamy.

Sygmunt w Bydgoſzczy 1520. Liſt 26.

Ktoby v Sądu y przed Sądem y po Sądźie woyny iákie wczynał/niech będźie winien iákoby gleyt Krolewski zgwałcił.

DLa zámknienia drogi śmiáłośći ludzkiey/ktorzy do Sądow gdźie ma być naiwietſzy pokoy nie tylko ſámi zbroyni / ále też wielkim zebrániem ſkupieni przychodźić / y ná onych mieśćach Sądowych nie tylko zwady albo ſpory / ále też bitwy y woyny wczynáć śmieią/Vſtáwiamy: aby ná wſzyſtkich Kroleſtwá náſzego mieśćach/gdźie Sądy bywáią ſpráwowáne przez wſzyſtek czás Sądow/ y przed Sądy ośm̄ dni / tákże po Sądźiech ośm̄ dni cáła y wſzeláka przeſpiecznośc byłá chowaná: aby ná ty Sądy przyiecháć / y ná nich ſpráwy ſwe ſpráwowáć/ y do domu przeſpiecznie kożdemu ſie wroćić było beſpieczno. A ieſliby kto tákową wolnośc y przeſpieczeńſtwo poſpolite pod miánowánym czáſem ktorymkolwiek ſpoſobem w ktoreykolwiek oſobie zgwałcił: tákowy ma być karan nieináczey/ iákoby gleyt naſz Krolewſki zgwałcił.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

O przeſpieczeńſtwie Sądow ktore Práwo ma być trzymáne.

IZ należy wſzyſtkim: aby ná Sądy przeſpiecznie przyiecháć/ y ná nich przez wſzelkiey boiáźni być wolno było: gdyż nie gdźie indźie wietſzego pokoiu y przeſpieczeńſtwá ieſt potrzebá: iedno gdźie Sędźia y ine oſoby ná vrzędźie będące śiedzą/ á ini zá ſpráwiedliwośćią Práwá proſzą/chcemy/aby Dekret náſz w tey rzeczy był chowan: ktory Roku Páńſkiego 1507 w Krákowie przez nas ieſt vczynion ná ſzczęśliwey Koronácyey náſzey: á ktory w Piotrkowie ná bliżſzym przeſzłym Seymie w tey rzeczy ieſt vczynion/on káſuiemy y znośimy.

Sygmunt w Kráko. 1539.

O kto-

O ktorym czáśie y ktorym porządkiem ma być ſądzono.

Káźimierz w Wislicy 1368. Liſt 11.

ZA złym zwyczáiem tho w obyczay weſzło/ iż Sędźiowie nie máiąc rozności ná czáſy y rozdźielenie godźin Sądy od práwowáli: ſkąd wiele ich ináczey do ſpraw odpráwowánia nie przychodźili/ iedno po obiedźie nápełnieni y vpici: z ktorey przyczyny Sądy bywáły lekko ważone / y leniwo ſzły: á vczćiwość Sędźiego nie byłá chowána/áni ná prawdę nie było żadnego baczenia. Dla tego ſkazáliſmy/y chcemy: áby pewnych czáſow ábo godźin y ſłuſznym vważeniem vmyſłu Sądy były odpráwowáne y záchowáne: y áby ná potym Sędźiowie czáſu rokow y dni zwyczáynych ku Sądzeniu/ od poránku áż do godźiny dźiewiątey/to ieſt do Południá ná wſzyſtkich ſpráwách śiadáli y one od práwowáli. A ieſliby pierwſzeg̃ dniá Rokow do południá wſzyſcy práwuiący ſie niemogli być odpráwieni: chcemy áby okrom náruſzenia czyiey ſpráwy albo ſzkody / inych dni po nich bliſkich tylko do godźiny przerzeczoney wſzyſcy y kożdy zoſobná práwuiący ſie ſłuſznym ſpoſobem wedle porządku niżey nápiſánego byli odpráwowáni.

Podobnyſz temu Státut: to ieſt/ ktorym ſpoſobem do Sądu ſtrony máią być wołáne.

Támże.

AIżby łacwiey y okrom wołánia y gielku odpráwowánie ſpraw było: vſtáwiamy/áby do mieśca/ gdźie ſpraw ſłucháią y Sędźie śiedzą/nie wedle záſług oſob / áni wedle wielkośći albo máłośći ſpraw/ ále wedle porządku práwuiących ſie tylko powodowa ſtroná y pozwána przez Sędźie záwołáni byli ſłucháni/y odpráwowáni. A porządek w wzywániu przed Sędźie ſtron práwuiących ſie tákeſmy wypiſáli: áby Piſarz/ktory ſpráwy piſze/pod winą ſkrácenia ſwego Vrzędu nie ináczey / iedno wedle porządku pozwow práwuiących ſie przez Woźnego ſtron wołał/y miánował: ták iż kto pierwey ſpráwę począł / pierwey niech będźie miánowan y odpráwion: á ták iny potym/to ieſt kto po nim ſpráwę począł ná drugim mieścu: y ták áż do oſtátecznych niech będźie poſtępowano. A ieſli ktora ſtroná wezwána do Sądu nie vkaże ſie / álbo ktorymkolwiek ſpoſobem zátrudniona trzykroć wołána nie ſtánie: tedy hnet ſtroná iey przeciwna będąc obliczna nie ma być ſłuchána: ále ini práwuiący ſie ná wtorym mieścu nápiſáni niech będą miánowáni / y ku ſłuchániu przyzwáni. A wſzákże ſtroná / ktora nie ſtánęłá á trzy rázy wołána byłá/ ieſli

ieśli ku ostáteczney godźinie Południowey / gdy Sedźia iuż bedźie chciał wstáć pierwszy wtory trzeci raz záwołána nie stánie: tedy niech bedźie zdána. A ieśliby kto tego czásu/ gdy ná Sadźie Sedźiowie śiedza / do mieśca Sadowego nie ku proszeniu Pozwu áni z osobliwego dozwolenia y roskazánia Sedźiego iákakolwiek śmiáłośćia álbo vporem przydź śmiał: tedy przez wszelkiego odpuszczenia wina/ ktora pietnadźiesta zowa / niech bedźie karan.

Ksiąg Wtorych Rozdźiału Wtorego Cześć Pierwsza/

O Pozwiech y Porządku práwowánia śie v Sadu/ o krzywdách potocznych do Práwá przypadáiących.

O Pozwiech / iáko máią byc pisáne y do Sadu wnaszáne/ o stánowieniu Woźnych y ich Vrzedźie.

Pozwy iáko máią być pisáne.

Chcemy aby zá zwyczay było chowano: żeby w pozwie Ziemskim było dosyć położyc z nászego Tytułu Krolewskiego: te słowá/ Sygmunt z łáski Bożey Krol Polski etc. á nie wiecey. Sygmunt w Piotrko. 1523. List 32.

¶ Itē tenże Pozew Ziemski Pieczećia Ziemska swego Powiátu niech bedźie zápieczetowány.

¶ Item w tymże Pozwie niech bedźie wyrázone imie powodowe y oney rzeczy / o ktora bedźie kto pozwan: aby pozwány wyrozumieć mogł/ o co iest przez Aktorá wyzwan. A gdźie pozwány nie wyrozumie dostátecznie/ bedźie powodowá strona powinná támże przed Sadem w swey żáłobie pozwánemu obiáśnić swa skárge/ álbo intencya.

¶ A iesli kto w tákowym Pozwie opuśći tytuł / álbo imie powodowe álbo pozwánego/ álbo iesli Pozew bedźie zápieczetowan

fálszywa pieczęcia: tákowa powodowá stroná przepadszy y zá-
płáciwszy wnet támże zá tákowy niedostatek swego Pozwu sześć
skotow/to iest dwánáście groszy swey stronie/y tákże wiele Są-
dowi zárázem támże będzie mogł żáłobę czynic z tegoż Pozwu: á
on niedostátek nic nie ma mu wádzic/ y owszem pozwány będzie
powinien iemu ná rzeczy zádáne odpowiedáć.

Winy od pomocnikow ktore przed tym bywáły płácone.

Zwyczay źie mie Kráko. 1505. List 122.

IEsli kto będzie pozwan z pomocniki / á on pozwány nie zá-
stąpi/ alias nie rzecze iż pomocnikow nie zástępuie mnie ro-
wnych y nierownych: á druga stroná záłoży gi z tey przyczyny/
iż pomocnikow nie zbraniał sie/ alias nie zástąpił ich: tedy zápłá-
ci winę od kożdego pomocniká sobie rownego trzy grzywny / á
od nierownego sześć skotow: á to vczynic będzie powinien w prá-
wie Ziemskim y Grodzkim.

Dla niezgody Pozwow przed tym rzecz trácono.

Zwyczay źie mie Kráko. 1505. List 123.

GDy kto będzie pozwan do ktoregokolwiek Práwá/á stro-
ná chce widziec iesli zgadzáią sie Pozwy: tedy Pozwy
máią byc zgodzone: á iesli będą iednákie Intercyzy álbo Pozwy:
tedy Pozew iest ważny. Abowiem iesli Intercyzy iednákie niebę-
dą/ to iest iesli sie nie zgadzáią: tedy powodowá stroná vtraca
rzecz swą/ á to z tey przyczyny: iż bywa rozumiano / że iest iáki
fálsz dopuszczon.

Ale iuż tych win łápáczki są skáżone.

Sygmunt w Piotrko. 1511. List 20.

DLa skáżenia złego zwyczáiu w Ziemi Socháczewskiey / y
w inych Ziemiách Krolestwá nászego: w ktorych Pozwy
dla odmienienia litery/ álbo słowá/ álbo dla niedołożenia w nim
státeczney żáłoby/álbo dla Intercyzy zwykły być psowáne z strá-
ceniem rzeczy/ vstáwiamy: áby tákowy zwyczay iáko szkodliwy
nie był trzyman / y áby ná potym żadnemu nie przynosił iákiey
szkody: ále dla niesłuszności álbo niedostátku Pozwu powodowá
stroná skarána winą zwyczáyną może popráwic y począć swą
rzecz znowu lepszym Pozwem.

Ine wszystki winy około Pozwow są skáżone.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 32.

WSzystkie ine winy przypadáiące dla niedostátku iedney
litery/ álbo cálego słowá/álbo ktoregokolwiek niedostát-
ku w

ku w Pozwie albo z ktoreykolwiek iney przyczyny (ktoraby pozwany powodowi zadal/chcac vzywac zwlok y vcieczek iakich) y ktore przed tym od pomocnikow zwykły być płácone/we wszystkim pſuiemy: wyiawſzy winy/ktore zwykły być płácone po dekrecie rzeczy glowney.

Sędzia od powodá y od pozwánego ma pytác przed ſkazániem/iesli máia co ku swey rzeczy mowić.

Sędzie powinien Sędzia ná sądzie siedzący od ſtron ſtoiących przed vczynieniem ſkazánia pytác: ieſliby mieli iákie munimentá álbo dowody/álbo obrony práwne ſłuſzne ku popierániu swey rzeczy: aby ludzie prości prostota swa w rzeczách swych nie vpadli. A będzie wolno oboiey ſtronie przywodzić rzeczy pomocne y ſłowne y Liſtowne przed vczynieniem ſkazánia: y niech kożdey ſtronie będzie wolno wſzyſtko czego ma potrzebe przywodzić/y kłáść przed vczynieniem ſkazánia. Sygmunt 1523. Liſt 32.

Łápáczki około oświadczenia ſą ſkázone.

Oświadczenia około pámietnego niech ná potym żadney mocy nie máia/ktore zwykły bywác przed vczynieniem ſkazánia: ále tylko zá Dekret rzeczy glowney niech będzie pámietne płácone. A będzie wolno oboiey ſtronie wſzyſtko/czego będzie potrzebá/przywodzić y kłáść v Sądu przed vczynieniem Dekretu álbo ſkazánia. Támże.

Pozew Woźny z Slácheicem iednym kłáść ma.

Woźny dla śmierci swey z iednym Slachcicem w oſobie powodowey poſłanym ma kłáść Pozew indiferenter álbo v Slachcicá ktory pozwan być ma we dworze iego/álbo v Włodárzá/álbo v Kmiecia/álbo Zagrodniká: wſzákże opowiedźiec ma położenie Pozwu we dworze onego Slachcicá: ktorego ieſli nie będzie we Wśi/tedy Kmieciom też Woźny oznaymi: aby to ku wiádomości pozwánego przyſzło. Támże.

Pozew we Wśiách ſpuſtoſzálych w drewno ma być wetknion.

We wśiách ſpuſtoſzałych gdźie oſiádłych niemáſz/pozew w drewno rozſzczepione położony/y w źiemie wetkniony Támże.

niech będźie opowiedźian álbo we Wśi bliższey/álbo w Páráfiey teyże Wśi spustoszáłey: á położenie Pozwu ma Rok vprzedźić ieden tydźień.

Pozwány dla tego áby vszedł winy nieposłuszeństwá/może Rok odłożyć prostą niemocą.

List 33. POzwány áby vszedł zapłácenia winy nieposłuszeństwá/ może Rok sobie przewlec pierwszy prostą chorobą.

Wtory Rok záwity pozwány może sobie przewlec prawdźiwą niemocą.

Támże. WTory Rok iáko záwity może zwlecz y odłożyć tenże pozwány prawdźiwą chorobą od Bogá przepuszczoną/ przez pewnego posłá swego Slachcicá ośiádłego teyże Ziemie do Sądu posłánego: á potym przyśieże sámotrzeć rzeczony pozwány ná Rocech blisko przyszłych z drugimi dwiemá rownemi sobie w stanie: iż ná ten czás był niemocen prawdźiwą niemocą od Bogá dopuszczoną: kiedy mu Slachetny N. Rok prawdźiwą niemocą od Bogá dopuszczoną odłożył.

Pozwány iesli stánie ná Roku/á powie iż nie poruczał Roku odkłádáć.

Támże. A Jesli pozwány ná Roku sobie náznáczonym nie stánie/y dopuśći sie zdáć w zyskach: á potym stánawszy ná Roku przypowieszczonym ku dosycvczynieniu przałby/ iż nie poruczał Roku odkłádáć onemu Slachcicowi: tedy wedle swego záprzenia sámotrzeć będźie miał przyśiądz/ iż posłowi onemu odłożenia tego Pozwu nieporuczył: á tám vczyniwszy tákową przyśiege ten pozwány hnet będźie powinien odpowiedáć ná pozew powodowi.

A gdźieby tákowy odkłádáiący prząc tákowego Roku záwitego odłożenia ná swą rzeczoną chorobę obyczáiem przerzeczonym nie przyśiągł/ álboby ná Roku tákowym do przyśiegi nie stánął: tákowy zárázem niech swą rzecz stráci. Jne dilácye teyże choroby od tego czásu we wszystkim psuiemy. Toż chcemy áby było rozumiano o powodowey stronie: gdyż toż wolno powodowi/ co gi pozwánemu: wyiąwszy prostą álbo zmyśloną chorobę/ ktora powodom nieprzystoi á to dla tego: iż powodowie máią Roki záwite/á stąd máią być záwżdy ku stániu gotowi. Wszákże mogą mieć y powodowie w vkazániu práwnych dowodow zwłokę: gdyż y pozwánemu to iest pozwolono.

O ko-

O kożda krzywde y Summe wolno do Sadu Ziemskiego pozwáć.

CHcemy/aby kożdemu było wolno kożdego pozwáć o ktorakolwiek Summe pieniężną / albo o krzywde dziedziczną/ y ktora sie osoby dotycże/ y o dobrá ktorekolwiek / ilekroć iedno będzie potrzebá do Sadu Ziemskiego: gdźie pozwany stánąć y odpowiedáć będzie powinien nie wymuiąc sie ná Roki głowne dla wielkości Summy. A będzie wolno Sędziom Ziemskim też o wielką Summe sądzić/gdyż będzie wolno kożdey stronie appellowáć. List 33.

Jesli pozwány ná wtorym Roku záwitym nie stánie.

JEsli pozwány ná wtorym Roku záwitym vpornie krom odłożenia Roku nie stánie: powodowa stroná zda gi w zyśku wedle swego pozwu. Wßákże w tákowe zdánie Pozew ma być włożon álbo wpisan: á potym zdániu pozwány przez powodá ma być przypowießczon ku dośyć vczynieniu iemu zá wßyśtki rzeczy: o ktore pozwánego zdał ná roku záwitym. A ieśliby pozwány ná tákowym Roku przypowießczonym nie stánął: tedy potym powodowá stroná vczyni vstánie Roku przypowießczonego: zá ktorym vstániem otrzyma ßkody swe/wedle ßácunku swego w Pozwie wyrázonego: ktore iuż będzie miał złączone z ſummą głowną w Pozwie wyrázoną okrom przysiegi. Támże.

Potym pozwánemu Sad przyda Woźnego ná wwiązánie.

POtym ná tychże Rocech hnet zárázem Sad ma przydáć powodowi Woźnego Ziemskiego iáko zwycięzcy/ ná wwiązánie w dobrá pozwánego álbo Práwem zwyciężonego / w Summie przezyśkow ták Summy głowney/iáko ßkody y win ktore z tąd poßły: ktore winy należą ná powodá y ná Sad/dla zdánia w zyśku y vstánia Roku przypowießczonego: y da iemu Sad List przezyśkow odsyłáiąc gi / gdyby nie dał wwiązánia/ do Stárośty mieścá. List 34.

Jesli pozwány ná przypowießczonym Roku stánie.

List 34. A Jeśli pozwány ná przypowieſzczonym Roku ſtánie/ y zechce ſłuchác powodá gdy będźie przyſiegał ná ſzkody: tedy będźie wolno powodowi ná Summe ſzkody przyſiadz álbo ná cáłą Summe álbo ná mnieyſzą: co będźie ná iego woley/ wſzákże nie przyczyniaiąc Summy.

A ieśli przypowieſzczony ſtánawſzy przy/ iż niewiedźiał o pozwie.

Támże. A Jeśli przypowieſzczony ſtánawſzy przałby/ iż niewiedźiał o pozwie/ á powod z przygody nie miałby Woźnego ku ſwiadczeniu przed Sadem: tákowy ktory przy będźie powinien przyſiadz: iż Pozew ná ktory ieſt zdan nie przyſzedł do iego wiádomośći/ ani o nim nic niewie: á wſzákże támże będźie powinien powodowi odpowiedác ná Pozew. A ieśli będźie żądał Pozwu od powodá ku odpowiedániu: powodowá ſtroná będźie powinna vżyczyc mu Pozwu ſwego.

Jeśli pozwány vpadſzy w ſwey rzeczy od Sądu vpornie odeydźie.

Támże. JEśli Pozwány oblicznie przed Sadem bądź ná pierwſzym Roku bądź ná wtorym ſtánie/ y vczyniwſzy odpowiedź ná rzeczy ſobie zadáne od powodá w rzeczy ſwey vpádnie: y ieſzcze od Sądu vpornie odeydźie nieczyniąc doſyc temu ktory Práwem wygrá zá rzecz ſkázána/ álbo Práwem wygrána: tákowy niepoſłuſzny w winie czternaśćie grzywien niech będźie ſkázan: á onemu Práwem zwyćiężcy będźie przydan Woźny ná wwiązánie w rzeczách Práwem przekonánych álbo wygránych w dobrá Práwem zwyćiężonego/ tak w Summie głowney iáko w ſzkodách/ y w winie wyrázoney: y tak będźie Práwem poſtępowano przeciwko zwyćiężcy/ iáko wyżſzey.

Jeśli kto pozew ná pozew wniesie.

Zwyczay śie mie Krákó. List 122. JEśli kto Pozew ná Pozew wniesie o iedne rzeczy: tedy zá płáciwſzy wine trzy grzywny Sadowi y tákże wiele ſtronie/ ieden Pozew niech ſkázi álbo ieden Pozew niech nikczemny będźie.

Jeśli powodowa ſtroná ſtráci Pozew.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 43. JEśli powodowa ſtroná ſtráci Pozew przed wkroczeniem w Práwo/ to ieſt przed Roki ná ktore pozwał: tedy będźie

dźie mogł pozwać ſobie winowátego inym Pozwem ná kſtałt pierwſzego: ktory áż w ſwey powieści od pierwſzego ſtrácone-go rozny bedźie/ále gdy tylko iednęż w ſobie rzecż álbo Summe bedźie zámykał: takowy Pozew bedźie miał mieſce v Sądu/áni powodowá ſtrona winy iákiey zá to przepádnie: ále pozwány nie inácżey iáko ná pierwſze ſtracenie bedźie powinien iemu odpo-wiedáć / áni bedźie mogł zadáć powodowey ſtronie: iżby dał Pozew ná pozew. A toż ma być zachowano / ieſli po wkroczeniu w Práwo pozew ſtráci: ábowiem bedźie mogł przypozwáć álbo znowu pozwáć przez winy. A ieſli powodowa ſtrona bedźie miáłá pozew w żálobe wpiſány: tedy mu bedźie ważna / iáko Pozew: á nie bedźie winien pozwánemu Pozwu vkázáć: ábo wiem bedźie doſyć ná przypozwie iego. A ieſli pozwány ſtráci Pozew: tedy powodowa ſtrona po ſwey żálobie ná żádánie po-zwánego bedźie powinna pożyczyć ſwego Pozwu ku odpowie-dźieniu: ktory wroci powodowi po vczynieniu odpowiedźi.

Obyczáy przypozwu.

KTory cie przypozywa ku gotowemu Pozwu y ſpráwie/ y ku gotowemu Rokowi. A ieſli Rok ieſt przepełzły: tedy niech bedźie napiſano/Ku przepełzłemu rokowi/ktory ieſt przepeł-zły ná ten á ná ten czás etc. y ku wſzyſtkiem poſtępkom Sądow-nym Slácheтnego niegdy N. oycá przerzeczonego B. y do tego punktu / ná ktorym zoſtałá ſpráwá dla śmierci przerzeczonego Slácheтnego niegdy N. oycá przerzeczonego B. Do ktorey ſpra-wy ſam B. ieſt bliżſzy / y ná niego należy iáko ná ſyná po oycu: iáko Pozew y poſtępek ſpráwy iego w Kśiegách Ziemſkich ſze-rzey obmawia: to ieſt o te á o te Summe/dla tego cie przypozy-wa/ábys pilnował: gdy poſtąpi do dálſzych ſtopniow y poſtęp-kow Prawnych. A ieſli ieſzcze nie było wkroczono w Práwo/ niech bedźie zámknięty Pozew tym ſpoſobem: Ná przerzeczone rzeczy prawnie bedźieſz odpowiedał. Ále ieſli bedźie po zdániu w zyſku álbo po vczynieniu Dekretu: tedy ták niech bedźie zámknio-no: Bedźieſz ſądownie przeſłuchywał/gdy przeciwko tobie dal-ſzych poſtępkow bedźie patrzał.

Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 51.

O ſtánowieniu Woźnych y ich Vrzędźie.

Woźny od Woiewody poſtánowiony niech pozywa v Sadu/ á niech go nie biią.

Káźimierz Wielki w Wiślicy 1368. Liſt 32.

WOźnych żaden iedno Woiewodowie ſtánowić nie ma: y one ſądźic / y o ich vbicie álbo rány álbo o głowe winy wyciągác y brác niech máią zupełna moc.

Przyśięgá Woźnych/kiedy bywáią poſtáwieni przez Woiewode.

Liſt 163.

JÁ B. przyśiegam: iż od tego cżaſu y nápotym bede wierny Naiaſnieyſzemu Pánu memu Krolowi etc. ſpráwy ſądowne mnie poruczone y zwierzone/ y Pozwy bede wiernie ſpráwował: we wſzyſtkich ſpráwách / y gdy bede ná świadectwo wezwan wiernie zeznam / nie zá miłośćia / nie zá nienawiśćia / áni zapłátą / áni łáſką / ále dla Bogá y ſpráwiedliwośći: áni bede zwalał ná żadną złą rzecż / ktoraby mogłá iákimkolwiek ſpoſobem potłumić prawde: y bede poſłuſzny Sądu Krolewſkiego: y wſzyſtko / co mi bedźie poruczono przez Pány Woiewody y ine Vrzędniki Sądu Ziemſkiego / wiernie bede zeznawał / áni bede pomagał fałſzywey ſpráwie: y wſzyſtkie rzeczy mnie zlecone wiernie okrom chytrośći y zdrády ſpráwowáć bede. Ták mie Pánie Boże wſpomoż/ y świety Krzyż P. Chriſtuſow.

Obyczáy Liſtu / ktory zwykł Woźnemu być dawan.

JÁ N. Woiewodá etc. wſzyſtkim y kożdemu z oſobná w Woiewodztwie náſzym B. bedącym Práwá Ziemſkiego vcześnikom oznáymuiemy przez ninieyſzy Liſt: iż gdyſmy obaczyli/że ſpráwiedliwość ludzká práwna dla máłości Woźnych byłá zámieſzkawaná/álbo z trudnośćia odprawowaná: áby z vrzędu náſzego pożytku ludzkiemu z tey ſtrony omieſzkánie niebyło/ Opátrznego Á. o ktorego cnocie/ dowcipie/ y dobroći od wiele ludźi dobrych wźieliſmy świadectwá/ná Woźnego Ziemie Krákowſkiey obraliſmy y poſtrzygli / iákoż gi Woźnym cżyniemy y ſtrzyżemy/ w Jmie Boże przez ninieyſzy Liſt dáliſmy y pozwoliliſmy iemu moc wſzyſtki Woźnego Vrzędy po wſzyſtkim Woiewodztwie náſzym Krákowſkim ſłuſznie exequowác. Á ták wam opowiedamy: abyśćie onego Á. B. vżywali iáko prawdźiwego vczynionego przyśieglego y wiernego Woźnego/ we wſzyſtkich wáſzych Sądźiech/świádectwách/y inych poſtępkách práwnych/

wnych/záchowawszy záwżdy iemu powinną y słuszną zapłáte. A iesli/ czego Boże vchoway / niewiernie vrząd swoy spráwowáć będźie: tedy karan być ma. Ná ktorey rzeczy świádectwo ten ninieyszy List pod Pieczęcią nászą dálismy.

Sędźia niech nie pozywa / iedno przez Woźnego: wyiąwszy żeby v Sądu występek iáki ostał śie.

VStáwiamy/ áby żaden Sędźia przez żadną iną osobę/ iedno przez swego pewnego sługę / álbo Woźnego nie czynił áni wypráwował swych Pozwow: á Slachtá zacnieysza przez listy. Wyiąwszy to/ iesliby sie v Sądu/ álbo we Dworze gdźie sądzą świeżo co tákowego trefiło: tedy o tákowy występek przez ktoregokolwiek sługę będźie wolno pozwáć. Káźimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 13.

Woźni nie máią pozywáć nie dołożywszy śie Sędźiego.

DOwiedźieliśmy sie zá częstą á płáczliwą skárgą/ iż Woźni po źiemi krążąc y biegáiąc vbogie ludźie ná Wśiách / y Wśi Duchownych álbo vbogą Slachtę y ine poddáne násze/ wynáleźli sobie wymyślne zwyczáie dręczenia y mordowánia: ták iż iesliby kthore Wśi y vboga Slachtá y Kmiecie Duchownych wedle woley tych Woźnych wszelákiemi potrzebámi podeymowáć niechcieli: tedy ciż Woźni vbogą Slachtę álbo kmiecie przez winy/ y przez przyczyny / y przez roskazánia Sędźiego pozywáią tylko sámą chciwośćią dręczenia ich: y ktemu Roki im wedle woley swey náznáczáią: skąd vboga Slachtá álbo Kmiecie chcąc sie odkupić tákowemu vdręczeniu y vcisku / częstokroć zá pewną summę pieniędzy z nimi sie vgadzáią. A ták My tákowey złośći y chytrośći ich chcąc zábieżeć/ vstáwiamy: áby ná potym Woźni pod winą strácenia swego vrzędu/ y pod stráceniem wszystkich swych dobr/ okrom osobliwego roskazánia Sędźiego nie śmieli kogo pozywáć. A iesli ináczey będą czynić: przerzeczoney winy y ná twarzy wypalenia y náznáczenia słusznie sie máią báć. Tenże Krol List 12.

Kto może Woźnego ná pozwánie przydáć/ y ktory zwyczay był przed tym pozywánia.

SKázuiemy obiáśniáiąc: iż My álbo Woiewodá/ álbo Kástellan y Stárostá nász/ álbo Sędźia/ Podsędek / álbo Pisarz y kożdy Vrzędnik będą miec moc dáć Woźnego ná pozywánie: Tenże. List 37.

nie: tak iż ktorzy maią Prawo niech nie beda pozywáni / iedno przez Listy nasze albo Staroſty naſzego/y ci tylko przez Listy naſze niebeda pozywáni. Ale gdźie bedziemy z dworem naſzym/albo gdźie bedźie Sad naſz walny: bedźie mogł Woźny zá roſkazaniem naſzym/ albo naſzego Staroſty / albo Sedziego / okrom Liſtow pozwać w goſpodzie/albo ná Rynku: wſzákże gdźie kto pozwan byc ma nie we dworze naſzym/ albo nie v Sadu naſzego: tedy nie w domu Slácheckim/ale v Włodárzá/albo v Woytá pozew niech bedźie położon przy bytności powodowey / albo przy iego Posle przeciwko ktoremu ma byc rzecz ſprawowana: y ma byc roſpowiedźiana przyczyná Pozwu / przez kogo ieſt pozwan / y náznáczyc mu pewny Rok aby ſtánał. A ieſliby bedac pozwány nie ſtánał albo tym wzgárdźił: zá koždy Rok pierwſzy y wtory oſm ſkotow/to ieſt ſzeſnaſcie groſzy zaplácić niech bedźie powinien: á ná trzecim Roku ieſli nie ſtánie/niech rzecz ſwa tráci z wina. A ieſli powodowá ſtroná ná pierwſzym Roku ani przez ſie ani przez poſłá ſwego nie ſtánie: niech tráci ſwa rzecz z wina ſiedm grzywien.

Podobnyſz Státut o pozywániu Woźnych.

Kázimierz Wielki w Wiślicy 1368. Liſt 12.

IŻ z obyczáiu pozywánia nieiákie obcieżliwoſci y vciſki przez náſze Sedźie/albo Wożne poddánym náſzym zwykły ſie przydawác: dla tego tym obcieżliwoſciam y vciſkom chcąc zábieżec / vſtawiamy: aby Woźni / gdy przez nas albo kożdego Sedźiego máią byc náznáczeni ku pozywániu/tak ſie ſprawowáli. Iż ſam Woźny z ſwym zwyklym kijem ma przyść do Páná Wſi/ o ktorykolwiek wyſtepek bedźie miał byc pozwan: á zániechawſzy Kmieci w oney Wſi w pokoiu do domu álbo do fortki tegoż Páná ma zakołátác/ y wołáiąc ma gi pozwác. A Liſt Pozwu niech poda: y niech powie co ſie zámyka w Pozwie: to ieſt/ zá ktoreg Sedźiego roſkazániem/y ná czyie proſbe ieſt pozwan/ y dla ktorey przyczyny vczynił ten pozew. A ieſli teyże Wſi kmiecie z Pánem oney Wſi beda winni/ chcemy aby tymże ſpoſobem dotykáiąc ſie fortki kożdego Kmiecia/ y wołáiąc ná nie kład Pozew obyczáiem iuż przerzeczonym: ktorzy kmiecie ieſli nie beda winni wyſtepku ſwego Páná / chcemy y zakázuiemy: aby przez Pozew żadnym obyczáiem nie byli vciśnieni / ani mordowáni. Ale iż niektorzy czeſtokroc dla lekkiego ważenia álbo máiąc nienawiſc y nieprzyiazń ná wſi Páńſkie zwykli kmiecie nieſłuſznie mordowác/ y im trudności zadáwác/ dla tego te zła rzecz chcąc vleczyc álbo odiąc vſtawiamy: iż kiedykolwiek ſie to pokaże / iż kmie-

kmiecie przez sprawiedliwey y słuszney przyczyny będą pozwáni y záwołáni: aby ten/ ktory ie wyciągnie Pozwem/ był karan winą ktorą zową pietnadźiestą/ to iest trzemi grzywnámi. A tym sposobem chcemy aby był pozew vczynion przerzeczony: gdźie okrom winnośći Páńskiey kmiećie onego Páná będą społecznie álbo rozdźielnie winni álbo obwinieni: ták iż dotykáiąc sie fortki kożdego z nich pozwáć będźie powinien obyczáiem y porządkiem wyższey wyrázonym: á iuż ma przestáć vćisk w pozywániu wyższey nápisány.

Pozwány niech nie odpowieda/ áż Woźnego vyźrzy.

GDy kto kogo pozowie o iáką rzecz/ á stroná pozwána rzecze: Pánie Sędźia/ chce widźieć Woźnego: ktory przyniosł pozwy: á gdy Woźnego vyźrze/ chce odpowiedźieć to co wedle Práwá będźie: tedy nie będźie powinien odpowiedáć/ áż Woźnego vyźrzy: ktory przyniosł pozwy. A iesli powodowá stroná ná ten czás nie będźie miáłá Woźnego: może sobie zwlec áliás wźiąć ná bliższe Roki/ dla stáwienia Woźnego. Zwyczay źiemie Kráko. 1505. List 121.

Zeznánie z Grodu z inego Powiátu ná piśmie ták wiele waży/ iákoby Woźny oblicznie zeznał.

IEsli ko^v będźie potrzebá Woźneg̃ stáwić z iedney do drugiey Ziemie/ á nie będźie go mogł wywieść: tedy ma przywieść do Sądu Grodzkiego tego Powiátu/ gdźie iest Woźnym: á tám tenże Woźny má vczynić zeznánie. A potym ten ktoremu należy zeznánie weźmie List od oneg̃ Sądu/ gdźie bywa zeznánie/ do Sądu drugiego: do ktorego ma być wiedźion Woźny. Ktory List niech będźie pod Pieczęcią Sądu onego álbo Stárosty/ gdźie zeznał: á potym tákowemu Listowi ma być ták wierzono/ iákoby sam Woźny oblicznie stánąwszy zeznał. Zwyczay źiemie Kráko. 1505. List 123.

Swiádectwá przez Woźnego y dwu Sláchćicow niech będą.

GDy powodowá stroná świádczy co przed Woźnym álbo przez Woźnego: tedy powodowá stroná ma mieć dwu Sláchćicow przy Woźnym. Támże.

Od świádkow y od złodźieystwá co było Woźnemu dawano.

Chce-

Káźimierz Wielki w Wislicy 1368. List 37.

Chcemy/ áby Woźni od iednego świádki wwodzącego brá-li cżterzy skoty/ to iest ośm̄ groszy: á od winy/ ktorą pietną-dziestą zową/ wołu: á gdy o złodźieystwo dźieckuią/ wołu row-nego.

Jesli Woźny ináczey przyśięgę rozpowie/ iáko karan być ma.

Támże.

JEsli Woźny ináczey przyśięgę świádkom powie/ niż iest roskazano/ á w tym będźie od Sądu vznan: ná wieki nie-chay będźie z swego vrzędu złożon.

Ksiąg Wtorych Rozdźiału Wtorego Cżęść Wtora/

O postępku stárym y nowym v Práwá/ y iáko Rokow Sądownych odkłádáć álbo ich pilnowáć máią.

Postępek v Práwá stáry.

Alexánder List 1.

ACż we wszystkich Ziemiách Krolestwá nászego rozne bywá-ią chowáne cżásy sądzenia Rokow/ ábo Sądow Ziemskich: iáko w niektorych Ziemiách cżterzykroć/ to iest ná kożde Suche dni/ á w niektorych cżęściey sądy bywáią. Wszákże iákokolwiek zwyczay roznie bywa záchowan cżásow: przedśie Náiáśnieyszy Pan nász Alexánder Krol skazał: áby byłá nápisána náuká zá-chowánia Rokow/ y wszystkiego postępku Práwnego: przez kto-ry áby byli náucżeni Sędźiowie ku chowániu spráwiedliwego y iednákieg̊ porządku w záchowániu Rokow/ y postępku práwne-go: á zwłaszcżá przy wykonywániu rzecży osądzoney/ iáko niżey stoi.

Pierwszy Rok.

Támże.

PIerwszy Rok przez pozwánego bywa zwlecżon prostą chorobą: á iesli ná pierwszym roku pozwány nie stánie: te-dy ná pirwszym Roku będźie zdan w Cōtumácyey/ to iest w wi-nie niestánia.

Wto-

Wtory Rok.

WTory Rok przez pozwánego bywa zwleczon prawdźiwa niemoca. A ná trzecim Roku ze dwiemá świadki przez przysiege dowiedźie prawdźiwey niemocy: tákże y Sędźia y powodowá strona niebędźie watpic/iż pozwány był chor. Bywa też to/iż gdy wtorym Pozwem powtore bywa pozwan tenże: tedy też zwłoke prawdźiwey niemocy ma Rok wtory. Alexánder Liſt 1.

Trzeći Rok.

CZestokroć sie też przydáie/iż trzeći Rok bywa zwleczon prawdźiwa druga niemoca: że też bywa mowiono ná Roku: Ták leży iáko leży/ y ieſzcze nie ozdrowiał. A wſzákże ná czwartym Roku ma przysiege vczynic ze dwiemá świadki: iż ná ten czás był niemocny/ y z tey choroby nieozdrowiał był / y w teyże chorobie niemocny leżał.

Czwarty Rok.

CZwarty Rok Sądy niekiedy záchowywáią o wietſzą rzecz/ ktory Rok ile ku zwłoce bywa oſtateczny: ktory tho Rok o wietſzą rzecz może być zwleczon przed prawdźiwa choroba / álbo potym. A ten Rok o wietſzą rzecz Prawo pospolite wyklada: gdy ná tenże czás w inym Sadźie Ziemie ktoreykolwiek Krolestwá Polſkiego tegoż dniá pozwány ma Rok o wietſzą spráwe. Wſzákże ktorykolwiek Rok bywa bran o wietſzą rzecz bywa oſtateczney zwłoki. Ktorego własność tym ſpoſobem bedźie obiáśniona. Jż gdy bedźie kto pozwány/á Rok o wietſzą rzecz odkłáda: tegoż dniá ma miec przed inym Sedźiem rok o wietſzą ſumme: niżli bedźie spráwá/ o ktorą bywa odłożenie: y ma być to nápiſano w inym odłożeniu o wietſzą rzecz / gdźie ieſt spráwa / y z kim po imieniu/y o iák wielką ſumme/y przed ktorym Sedźiem. Abowiem gdy przyidźie Rok tey zwłoce: ma przyniesc Liſt od onego Sadu/ gdźie w ten czás twierdźił ſie miec spráwe o wietſzą rzecz/ pod Pieczecią onego Sedźiego: w ktorey ma być wpiſána spráwá z kim ią miał/y o iáko wielka ſumme ná ten czás spráwá była. Ktory świadeczny Liſt gdy ták vkaże pozwány ná roku/ ktorym był dan ná odłożenie: iuż nie vpadnie w tey dilácyey: gdy ią o wietſzą rzecz vczynił. Ale ieſli takowego Liſtu nie przyniesie / álbo przyniesiony w ktoreykolwiek cześci iáko napiſano ieſt niedoſtateczny pokaże: tedy pozwány ſwą rzecz vpuści y wſzyſtko ſtráci.

O Roku ktory zwykł być dawan o wietſtą rzecz.

Zwyczay ziemie Krako. List 124.

HDy kto odkłada Rok o wietßa rzecz mowiąc/iż w Prawie inym miał o wietßa rzecz sprawe: ma mu być dana ta zwłoka o wietßa rzecz. A wßakże gdy Rok przyidzie/dowiedzie przez swiadeczny List Sadowny/iż miał o wietßa rzecz sprawe: ktorego ieśli niepokaże / straci rzecz: o ktorey pozwany Rok o wietßa rzecz odkładał.

Do tegoż.

Alexander List 1.

NIe iest rzecz wiadoma/aby w Sadźiech Ziemskich y Krolewskich Krolestwa Polskiego było wiecey odkładania rokow. A tak o zachowaniu tylko niech będzie powiedziano.

Postępek w rzeczy osadzoney/

to iest wygißczeniu przezyskow.

Tamże.

AChkolwiek Constitucye dosyć y nazbyt vczą nas: iako Prawem postępować mamy / gdy przed nas sprawy przyidą: wßakże iż niekiedy były watpliwości w postępku samym v vczonych w Prawie: ktorzy Praktiki/ to iest biegłości prawney nie mieli. Dla tego Krolewski Magestat po wypisaniu zachowania Rokow roskazał wypisać pospolity bieg Prawá albo zachowánie w osadzoney rzeczy y wygißczenie iey obyczáiem niżey napisanym.

O rzeczy osadzoney.

RZecz osadzoná dwiemá obyczáymi bywa otrzymaná / albo przez skazánie skończone / albo gdy pozwány ná Roku záwitym w zysku bywa zdan. Jeśli przez skazánie skończone/tedy to bywa też dwoiáko: álbo bywa obliczńie pozwány v Sadu/ álbo przez Prokuratorá z prokurácya Dekret skończony przeciw sobie z Prawá odnosi. Jeśli bywa pozwány obliczńie: przeciwko ktoremu skazánie bywa vczymone: tedy álbo dosyć czyni iáko Prawo niesie rzeczy osadzoney/ álbo niepostußnie od Sadu nie stawáiąc odeydźie. Jeśli ma dosyć vczynić / álbo być posłußen Dekretowi: tedy to vczyni przez rękoiemstwo álbo przez pewny obowiązek zapisu/ álbo przez obowiązánie máietności.

JEśli vpomnie od Prawá odeydźie nie vczyniwßy dosyć rzeczy osadzoney/ani słuchaiąc Prawá: tedy przez powodá bywa zdan w wi

w winie trzech grzywien / ktora pietnadźiesta zowa stronie: á w takoweyże winie drugiey Sadowi. A dla tego niepostußenstwá rzeczy osadzoney / iż Prawem zwyciężony nie dosyć vczynił ale od Práwa niepostußnie odßedł/ bywa zdan zá iednymże rázem Krolowi Jego M. w winie czternaście grzywien / ktora zowa siedmnadziesta: á Woźny bywa przydan od Sadu ná ciażánie tegoż Prawem zwyciężonego w máietności iego w przezyskach y w winách przerzeczonych.

A Gdy potym przydźie czás przyßłych inych Rokow/ powodowá strona przed Sadem postáwi Woźnego: á tám wźiawßy od Woźnego zeznánie/ zásie prosi o dánie Woźnego: ktoremu proßącemu bedźie dan tenże Woźny ná wwiązánie w przezyskách w máietność Práwem zwyciężonego / á ná inych bliśko przyßłych Rocech iáko iuż ná ostáteczným y skończonym Roku ieśli Woźny przed Prawem zezna / iż wwiązánie / ná ktore był przydan od Sadu niedopußczono: tedy bywa dan do rámienia Krolewskiego : á od onego Sadu/gdźie rzecz była spráwowaná/bywa odesłan powod y Prawem zwyciężony z przezyski przez List/w ktorym wykonywánie przezyskow iest opisano/ do Stároßty miesca: aby gi wwiązał z rámienia Krolewskiego. Alexánder List 2.

A Jeśli pozwány nie bedac v Sadu sam ále przez Prokuratorá z prokurácya/gdy skázánie ostáteczne przeciwko niemu bywa: tedy bywa nád to ieden Rok glowny/ to iest przypowießczony ku dosyć vczynieniu o rzecz osadzona / álbo zá przezyski y rzeczy ktore Prawem sa dostáne z tey przyczyny: iżby sna miechciał wiedźiec Prawem zwyciężony nie bedac v Sadu o rzecz / ktora iest osadzoná : dla tego Pozew przypowießczony iest ná Roki Sadowe wniesiony / iáko mieiákie nápomnienie y obwießczenie: aby ten/ ktory iest Prawem zwyciężony y przeciwko ktoremu w niebytności/ gdy przez Prokuratorá swego stawał/ Dekret skończony sstał sie/był posłußen rzeczy osadzoney: y dosyć vczynił zá to/ o co iest Prawem zwyciężon. Támże

A ktorym przypowießczonym Roku ieśli stánie / zwykło być skázano: aby rzeczy osadzoney dosyć vczynił: á dosyć vczynić ma tak/ iáko pierwey iest nápisano. Támże.

A ieśli niepostußny bedac odchodźi: tedy niech bedzie skázan tym sposobem/ iáko pierwey przeciwko niepostußnemu iest wypisano. Támże.

¶ A tákowy bywa postępek w wykonywániu rzeczy osadzoney/ iáko wyżßey iest nápisano/aż do Rámienia Krolewskiego.

Bywa też y iny postępek w záchowániu Roku y w rzeczy osądzoney.

Aleránder List 2.

W Niektorych Ziemiách Krolestwá Polskiego / w ktorych Roki Ziemskie bywáią ná kożde czterzy Niedźiele sądzone/zwykło bywáć wiecey odkładánia Rokow / y bywa postępek prawny dłuższy dla tey przyczyny: iż dwá Roki prosta choroba ná zwłoke bywáia dopuszczone: ale gdy sie wypełnia ty dwá Roki prostey choroby/tedy drugie Roki idą: iáko sa o prawdźiwey niemocy/y o wietsza rzecz/ y ine iáko wyższey napisano iest o záchowániu Rokow/aż do ostátecznego skazánia/y do pierwszego dekretu ná ciążánie bywáia záchowane. A wszákże w tym też bywa postępek rozny Prawu: iż w onych Ziemiách/ w ktorych ná kożde czterzy Niedźiele Roki bywáią sądzone/ trzykroć przez Sąd bywa dawano ná ciążánie raz po raz: y tákże trzykroc bywa dawano ná wwiązánie: á potym bywa odesłan do rámienia Krolewskiego do Stárosty onego miesca.

Stárostowie iáko przezyski wykonywáć máią w rzeczy osądzoney.

Jáko Stárostowie máią postępowáć w wykonywániu przezyskow z ramienia Krolewskiego.

Aleránder. List 3.

NA pierwszym postępku Krolewskiego rámienia Stárostá miesca/pod ktorego władzą strona ná ktorey Przezyski przewiedźione sa mieszka/ zá pierwszym rázem z tą strona/ ktora Prawem wygra przezyski ná pismie przyniesie / albo z swym Prokuratorem posle Woźnego ze dwiema Slachcicy do Máietności strony Prawem przekonáney: á zwłaszcza do tey Máietności/ ná ktorey przezyski sa Prawem otrzymáne albo iáko w Prawie zwykło bye mowiono przewiedźione / y ná ktorych postępek Prawny/to iest zakładu y wwiązánia był przewodzon. Ktory to Woźny przyiechawszy do tákowey Máietności ieśli będźie obliczńie Pan onego miesca ten / ná ktorym Prawo przewiedźiono/ albo iego Urzędnik albo Włodarz onych dobr/przed Rmiecmi wedle przewiedzenia y potrzeby przezyskow tego / ktorey Prawo przewiodł w iego przezyskoch z ramienia Krolewskiego moca Stárosty przy bytności Slachty niech wwiąże: y

da

da iemu wwiązánie istotne/ y posłuszeństwo Kmieci mu náznáczy/ zákázuiąc Práwem przekonánemu: áby nie śmiał ná potym tego/ ktory Práwem przezyskał/ w dźierżeniu y wwiązániu iemu dánym zátrudniáć y náieżdżáć ktorymkolwiek sposobem pod zakładem M. ktory zakład niech będźie ná piśmie pod tytułem onego mieścá Stárosty Summy tákieyże przezyskow nieprzewyższáiący: w ktorych dobrách wwiązánych onego ktory Práwo przewiodł/ wedle zwyczáiu zostáwi/ álbo mu tylko dźierżenie da. Ktore to wwiązánie z Rámieniá Krolewskiego vczynione zá pierwszym rázem y zakłádu záłożenie z zeznánia Woźnego y Slachty w Aktćiech Zamkowych obyczáiem y porządkiem Práwá ma być zeznáne/ y dostátecznie w Aktá wpisáne: á zakład/ ktoryby też y po drugi raz záłożon był/ gdźie Stárośćie nie zádáie żadney pracey/ stronie powinien iest być dan/ nie Sądowi áni Krolewskiemu Mágestatowi z tey przyczyny: iż stroná sámá Woźnego y Slachtę ku podpomożeniu Rámieniá Krolewskiego nakłády swemi własnemi podeymuie.

Jesli sposobem tákowym dáne wwiązánie álbo będźie wźięte/álbo gwałtownie przekáżone: ten ná ktorym Práwo iest przewiedźione/ w zakłádźie bywa skazan.

GDy ten/ ktory Práwo przewiedźie/ bywa wwiązan z rámieniá Krolewskiego: iesli zá przyczyną ktorąkolwiek gwałtowną dźierżenie iego bywa zgwałcone/álbo wźięte: zá potrzebą on Práwem zwyciężony/przeciwko ktoremu práwem było postąpiono/ do Sądu Grodzkiego ma być pozwan o zakład: á ná iednym y ná pierwszym roku choć stánie choć nie stánie/w zakłádźie niech będźie skazan/opuśćiwszy wszystki zwłoki y vćieczki. Alexánder List 3.

Wtore wwiązánie z rámieniá Krolewskiego gdy będźie zgwałcone/iáko postąpić.

JEsli dźierżenie álbo wwiązánie ták/ iáko wyższey nápisano iest niebacząc ná zakład będźie zgwałcone/ y nikczemnie vczynione: tedy pozwawszy Pozwem o zakład y zdánie/o ktorym wyższey sie rzekło/zásie Woźny drugi raz z Slachtą y z powodem/ álbo z iego Prokuratorem przez Stárostę ma do tákowych dobr obyczáiem pierwszym wtory raz być posłan: y ma wszystko to/ co w pierwszym wwiązániu było/ drugi raz vczynić/ Támże.

nić/tym wtorym rázem z rámienia Krolewskiego tak w Przezyskoch iako w zakładzie wwiązánie dáiąc / wedle wielkości zakładu y przezyskow: á dawszy wwiązánie we dwoy naſob zakład wiertſzy założy: to iest da Zakład ná pismie / ktoryby dwákroć wiertſza Summe w ſobie zámykał / y on zoſtáwił założony miedzy Práwem zwyciężonym/ y tym ktory Práwo przewiodł.

Jesliby zá drugim rázem wwiązánie było w niwecz obrocone.

Alexánder Liſt 3.

JEſliby Prawem zwyciężony tak był ſwowolny/ſporny/y Práwá pospolitego był gwałtownik / tak iżby wwiązanie zá pierwſzym y wtorym z rámienia Krolewskiego rázem dane zá nic nie máiąc ważył ſie zgwałcić: tedy iáko pierwey o zakład do Zamku niech będzie pozwan: co vczyniwſzy wſzyſtkie przerzeczone poſtępki/iáko wyżſzey napiſano iest/przez wſzelkiey folgi zwłok y wymowek ná pierwſzym roku choć ſtánie álbo nie ſtánie w zakładzie ſądownie y záwicie niech będzie ſkazan.

Jesli zá trzecim rázem wwiązánie wezmą/ Stároſtá obliczńie ták oſtátnią exequcyą vczyni.

Támże.

NAkoniec po pierwſzym y wtorym rázie przerzeczonym ieſli záſie Práwem zwyciężony przedśie vpomnieby ſie ſprawował/ przeciwiáiąc ſie Rece álbo Rámieniu Krolewſkiemu: ruſzy ſie Stároſtá ſam przez ſie z miesca Krolewſkiego (ná ktorego vrzędzie Stároſtá ſiędzi) zbroyno y opátrzywſzy ſie dobrze/ tak iákoby vpor gwałtownikà zwyciężył: y poiedzie z Woźnym y z tym / ktory Práwo przewiodł/ do dobr tákowych/ y z przezyſki: á tám Prawem zwyciężce władzą Rámienia Krolewſkiego y vrzędu ſwego wezwawſzy: aby obliczńie byli ci/ to iest ten ktory Práwo przewiodł álbo ieg Vrzędnik/álbo Włodarz/ iáko przedtym / przy ktorych obyczáiem przerzeczonym Woźny pierwſzymi rázy wwiązował / trzecim rázem iſtotnie wwiąże Práwem zwyciężce w przezyſkoch y w zakładźiech zá kożdym rázem założonych/ wyrzuciwſzy mocna reká Prawem zwyciężonego. A żeby Stároſtá nie ſzkodował ná nakładźiech/ktore ná to vczyni/zárázem da y zoſtáwi zakład ná pismie miedzy ſtronámi troiáki: ktory támże zoſtáwi choć tylko Kmieciom gi dawſzy: o ktory zakład ieſli będzie potrzebá poſtępek bywa taki / iáko wyżſzey rzeczono iest o ſkazánie y zdánie: á tákowe oſtátnie práwne wykonánie Stároſtá tak dobrze przez inego / iáko przez ſie vczyni: ieſli

iesli to vczynić słusznie bedźie mogł: á iesli ináczey / tedy sam poiedźie dosyć czyniac powinnośći Vrzedu swego. Wszakże bedźie miał z soba Woźnego y Slachte Stárostá: choć przez śie choć też przez kogo inego to konczenie przezyskow w máietnośći oney / ná ktorey przezyski przewiedźiono y otrzymano/czynić bedźie. A gdy tákowe wwiazánie w przezyskách y wzakłádźiech bedźie dawał/ iesli máietnośći wielkośc zakłádow y przezyskow znośić może/ da wwiazánie w ieden łan ośiádły: z ktoregoby grzywná ná kożdy rok przychodźiłá w kożdych dźieśiaći grzywien. A iesliby łanow nie było ośiádłych / álbo czynszuiacych: tedy wwiazánie niech bedźie dano w polá / ná ktorych dwánaśćie korcy Zytá zwykło być wyśiewano / álbo wedle podobieństwá mogły być pośiane: to iest/ polá rozumieiac zá grzywne czynszu rocznego. A iesliby ták máietnośći iáko pol y inych dobr/ktore máietnośćia máia być rozumiáne/ ná ktorych wykonywánie przezyskow czynione być ma/ nie było/y Práwem zwyciezony żeby ich nie miał: tedy Práwem zwyciezony dla tego/ iż postepek Práwá do ostátecznych stopni Práwá vpornie ná sobie zniosł / niech bedźie vłápion: y iego wieźienie niech bedźie ná woley tego / ktory Práwo przewiodł/ áż do vczynienia dosyć zá przezyski y zakłády.

Náuká ná dánie skonczonego dźierżenia / około Exequucyey rzeczy osądzoney.

GDy tákowy postepek bedźie zá pierwszym wtorym trzecim rázem / iáko dostátecznie iest wypisano: tákowa náuke kożdy Stárostá bedźie chował/gdy álbo sam osoba swa/ álbo iego Podstárośći/ álbo kto iny z Rámienia Krolewskiego bedźie czynił Exequucya/ to iest wykonywánie przezyskow ná mieścu dźiedźiny/ álbo wśi / álbo dobr przezyskánych: y ten / ktory z Rámienia Krolewskiego ma dosyć Przezyskom czynić/ wzowie przed śie Práwem zwyciezonego / iesli iest obliczny: wzowie też Kmieći/ á zwłaszczá w ktore ma być wwiazánie dáne: ktorym rozpowie álbo rozpowiedźieć każe przezyski y zakłády/y oznáymi ie: tákże też List przezyskow oneg przewiedźienia Práwá/ktoremu Stárostá dosyć czynić ma/ przed Woźnym y Slachta im vkaże/ opowie/ y oznáymi. Y ták też Stárostá przez śie / álbo kto iny imieniem Stárośćinym rzecze/ Słuchay tego y pilnuy Woźny: Ja Stárostá wedle Vrzedu/ álbo iny tákże/ Ja wedle vrzedu Páná M. Stárośćinego / z Rámienia Krolewskiego Slachetnemu Pánu ztad á ztad w iego przezyskoch y zakłádźiech dáie wwiazánie w te Wieś D. álbo w te dobrá P. álbo w tego List 4.

Kmiecia/ albo w Łan/ albo w te albo w te y owe polá. A trzecże Stároſtá (ieſli ſam przez ſie wwiezowáć będźie) Zakładam zakład C grzywien przez ty Liſty / albo iny imieniem Staroſcinym dźierżąc zakład Krolewſki albo Staroſcin będźie mowił: A ten zakład ſtá grzywien przez Krolá Jego M. albo przez Páná Stároſte założony/ w tych Liſciech napiſány tobie Woźny dáie: á ty po tym wedle vrzędu twego ten zakład Prawem zwyćiężonemu oznaymi/y on iemu wedle zwyczáiu Prawá daſz / albo w domu iego zoſtáwiſz: ktory zakład niech będźie troiáki / iáko wyżſzey napiſano ieſt. A powieſz / aby Prawem zwyćiężony w dobrá te / w ktorem Prawem zwyćiężce wwiązał / áni przez ſie áni przez naprawne oſoby nie wwiezował ſie / áni ſie wdawał/ y w onych Prawem zwyćiężce żadnemi przykroſciámi y trudnoſciámi nie fráſował. A wam Kmieciom wſzyſtkim tych dobr obywáteiom roſkázuie: abyſcie tego Páná P. zá wáſzego Páná mieli: y onemu byli poſłuſzni / iáko wáſzemu Pánu: y byli iego poddánemi / aż do zapłácenia doſtáteczńego / y doſycvczynienia wſzyſtkich przezyſkow y zakładow. A tho wſzyſtko przed tobą Woźny/y przed wſzytkimi wámi/ktorzy ieſteſcie obliczni świádcze. A niech wyrzuci Prawem przekonánego z imienia iego: á tak vczyniwſzy pokoy zwyćiężcy w dobrách przezyſkanych/niech wyiedźie Stároſtá z oney máietnoſci.

Jeſli Prawem przekonány bronilby ſwych dobr/nie Kmiećie ále on ſam niech będźie wywołan y poiman.

Liſt 4. JEſliby zá tákowym poſtępkiem y dániem tak wielekroć wwiązánia / y zá założeniem tak wiele rázow zakładow zwyćiężony Prawu y Rámieniowi Krolewſkiemu nie był poſłuſzen/ albo ſie bronił/ albo wwiązánia álbo ſpokoynego dźierżenia nie dopuſcił: tedy Stároſtá álbo Podſtároſci iego w tey mierze niech nie zádáie Kmieciom álbo Sługam Prawem zwyćiężonego żadnego gwáltu / áni niechay dopuſzczą kogo bić álbo ránić: ale ſam Prawem zwyćiężony z ſługámi y z pomocniki ſwemi/iáko Prawá y pokoiu poſpolitego gwałtownik y ſkázá niech będźie poiman / y niech będą poimáni: y niech będą miáni y rozumieni przezeczci / y tudźież ná ciele wedle woli Krolá Jego M. máią być karáni. A ieſli będą poimáni/ niech będą tak długo dźierżeni: áż doſyć vczynienie oſtánie ſie temu / ktory Prawo przewiodł w przezyſkoch y w zakładźiech.

Do

Do tegoż ostátniego postępku w Przezyskoch.

JEsliby tenże Práwem przekonány y ini iego pomocnicy niemogli być poimáni y zátrzymáni: tedy zwyćiężony Práwem z dobr onych ma być pozwan/ w ktore w przezyskoch nie iest dano wwiązánie/ o zakład ostáteczny y skończony: ktory zakład cále przynależy Stárośćie: y aby stánął widźieć y być skazan ná wywołánie/ iáko ten: ktory iest przestępcą y gwałtownikiem Práwá. A gdy vprzedźi wywołánie: tedy y on sam/ y iego słudzy y pomocnicy niech będą ięći przez Stároste/ álbo przez kogo inego ieg imieniem. Dla tego da Krolewski Mágestat przeciwko tákowym Listy otworzyste wszystkim/ ktorym to należy/ wywołánie opowiedáiąc y wszystkim poddánym roskázuiąc: aby tákowe wywołáne imáli/ y Stárostom mieśc aby podawáli. List 4.

Do tegoż.

A Jesliby nie był ośiádły w iney máiętnośći: tedy Pozew przez Edykt przeciwko niemu y iego pomocnikom może być wypráwion. Támże.

Do tegoż.

A Jesli stánie ná pierwszym Roku / ktory tákowemu y wszystkim tákim ma być záwity y ostátni niemáiąc żadney zwłoki: tedy w zakłádźie niech będźie skazan. A iesli będźie miał dobrá iákie: niech w tymże zakłádźie będą wźięte/ y zá tákowe iego nieposłuszeństwo niech będą trzymáne. A niech będą poimáni/ iesli nie stánie álbo nie stáną y sam y iego pomocnicy/ iáko nieposłuszni y Práwá Koronnego gwałtownicy: y niech będą skazáni/ z Krolestwá wypisáni/ wywołáni/ y imáni: y sam Sędźia niech go wywołánym vczyni przez swoy Dekret: y tám zárázem niech będźie zá obwołániem wywołan/ y wypisány ku poimániu. A nietylko sam/ ále y iego towárzysze/ y ini: ktorzy mu dawáli pomo[illegible] rádę / y potuchę: á zwłaszczá ci / ktorzy go w domiech chow[illegible]: tákowi wszyscy niech będą wywołáni/ áby byli poimáni y b[illegible]: y dla tego imáć ie máią. Przeciwko ktorym będą dán[illegible] listy wszystkim należące otworzyste / o ktorych przed tym sie mowiło/ po Powieciech/ y ktore máią być do inych Stárostow podawáne. Támże.

W niektorych Ziemiách ták bywa z zwyczáiu wykonywánie rzeczy osądzoney.

Rok

Alexander Liſt 5.

ROk pierwſzy bywa zwleczon proſta choroba/ wtory prawdźiwa choroba/ y trzeci też choroba w te ſłowá: Leży iáko leży. A gdy ſtánie ku odpowiedániu ná roku záwitym: tedy pozwány ma przyśiąc/ iż był prawdźiwie niemocny. A ieſli pozwánemu niebywa Rok przyiety niemocą/ y ieſli áni przez ſie áni przez Prokuratorá nieſtánie v Sądu: tedy bywa zdan w kontumácyą/ y bywa dawan Woźny z Práwá powodowey ſtronie: áby obwieſzczył obwinionego/ áby przyiechał ná wtore roki/ktore nabliższe beda: y áby powiedźiał/ dla czego dopuścił Roku ná ſobie vſtáć. Jeſli tego niepowie/ tedy po wtore bywa zdan przez powodá we wſzyſtkim wedle Pozwu: á Sąd ſkaże/ áby zápłácił ſtronie pod winámi ſądownemi/to ieſt pod trzemi grzywnámi powodowey ſtronie we czterzech Niedźielach.

Támże. A Jeſli nie vczyni zapłáty we czterzy Niedźiele: tedy bywa nápiſána winá ſześc grzywien przeciwko pozwánemu: iáko pierwey rzeczono ieſt w pospolitym záchowániu Roku.

¶ Tákże ina winá we czterzech Niedźiel/ y w drugich czterzech Niedźielach teyże podobna.

Támże. JEſli wzyſku ſkázány nie ſtára ſie/ áby doſyć vczynił rzeczy oſądzoney: tedy bywa przypozwan ku doſyćvczynieniu przezyſkom y winam. A ieſli ná roku nie ſtánie/ y niepokaże iákiey obłędliwości álbo niemocznoſci przez powodowe ſtrone w rzeczy tey/w ktorey Práwo przywodźił/ vczynioney: tedy bywa dawan Woźny z Práwá ku wwiązánin w dobrá y przezyſki y winy/ ktore Aktorowi należą: á Sąd poſle ná ciążánie w połowicy win/ ktore ná Sąd należą. A ieſli nie dopuści wwiązánia ten/ ktorego pozywáią: tedy Burgrabiá poiedźie wwiezowánie wźiawſzy z ſobą dwu Slachcicow/ y Woźnego. A ieſli ten/ktorego pozywáią/ nie dopuści dźierżenia dobr zá onym wwiązániem: tedy Staroſtá ſwa oſoba poiedźie/y da wwiązánie powodowi w dobrá/ y záłoży zakład roſkázuiąc pozwánemu: áby Aktorowi w dźierżeniu przezeń náznáczonym trudności nie czynił/ pod nakładem przez niego vłożonym: á ilekroc powodowá ſtroná prosi o wwiązanie/ tylekroć vkaże Liſt przyſądzaiący iemu: ktory ieſt dan przez Sędźiego y Podſędká. A Staroſtá wwiązánego w dźierżeniu powinien ieſt bronić: czego ieſli czynić álbo przezyſkow wyciągáć nie będźie: tedy ten zakład / ktory ieſt ná obwinioną ſtrone włożon/ Krolowi Jego M. y powodowi przepáda.

Postępek Práwá w rzeczy osądzoney przez Sygmuntá Krolá.

Jesli Práwem zwyćiężony dopuśći powodowi wwiązánia/iáko dáley postąpić.

JEsli pozwány Práwem zwyćiężony dozwoli powodowi/ ktory Práwem wygrał/wwiązánia: y da spokoyne dźierżenie w dobrách / ná ktorych przezyski są przewiedźione / dáiąc mu w imieniu onego mieśćá przy bytnośći poddánych dźierżenie/ y ich posłuszeństwo: tedy Woźny po dá[illegible]iu wwiązánia vczyni zeznánie z Slachtą v Ksiąg Grodzkich onego Powiátu: iż táki Práwem zwyćiężony dopuśćił wwiązánia y dźierżenia w dobrá przerzeczone/ iáko powiedźiano iest przezyskáne. Ktore dźierżenie iesli ktorymkolwiek sposobem chćiałby przekázowáć: tedy tego dźierżenia obroná ná Stároste mieśćá będźie należáłá: iż gwałtownie iest wygnan y złupion. Sygmunt w Piotrko. 1523. List 34.

Jesli Práwem zwyćiężony ták po Dekrećie iáko po vstániu Roku przypowieszczonego wwiązánia zbroni.

JEsli Práwem zwyćiężony wwiązánia temu / ktory Práwem wygra zbroni / ták po tákowym przerzeczonym Dekrećie/ iáko też po vstániu Roku przypowieszczonego/ ktory przeniestanie sstał sie: tedy tenże Woźny/ktory był powodowi z Práwá ku wwiązániu przydan / wźiąwszy k sobie Slachćice przed Stárostą mieśćá álbo iego Vrzędem Grodzkim ma vczynić obliczne zeznánie: iż przerzeczony á Práwem zwyćiężony stronie/ktora ná nim Práwo przewiodłá/ wwiązánia Práwem skazánego vpornie zbronił. A potym Stárostá mieśćá álbo w niebytnośći iego Podstárośći mocą przerzeczonego odesłánia od Sądu Ziemskiego vczynionego / pozowie Práwem zwyćiężonego pozwem álbo obwieszczeniem swym / ku widzeniu y słuchániu: iż on Práwem zwyćiężce w dobrá tákie z mocy przezyskow Práwem Ziemskim otrzymánych/ y w Summe álbo w Summach tám wyrážonych władzą Rámienia Krolewskieg wwieźnie tym sposobem. Támże.

Tobie Slachetnemu N. obwieszczamy: iż opátrzny N. Woźny Ziemski z pewnemi Slachcicy/ ktorzy wespołek List 35.

łek osobámi swemi przed Vrzedem nászym Stárościm byli obliczne zeznánie vczynili: Iż gdy był nie dawno przydan od Sadu Ziemskiego N. Slachetnemu powodowi Práwem zwyciażáiacemu/ aby go wwiazał moca swych przezyskow w Sadzie N. z przyczyny z tey á z tey: ktorych przezyskow Listy pod Pieczeciámi tegoż Sadu Ziemskiego przed námi y Vrzedem nászym położył y pokazał: iáko Sad Ziemski onego do nas y do Vrzedu nászego iáko do Rámieniá Krolewskiego odesłał. A ty bedac Práwem zwyciężony iáko nieposłuszny wwiazánia w dobrá rzeczone vpornie zbroniłeś: zá ktorym vczynkiem wygiszczenie tych przezyskow ná Rámie násze Stároście albo lepiey Krolewskie (w ktorey mierze Krolewskiego rámieniá władza ná sobie niesiemy) przyszło. Dla tego tobie roskázuiemy władza Krolewska/ y Vrzedu nászego: abyś przed námi albo Podstárościm nászym albo Vrzedem Grodzkim w ten albo w ten dzień N. ná Zamku N. oblicznie y práwnie stánał/ ku widzeniu y słyszeniu: Iż my władza Rámieniá Krolewskiego y moca wygiszczenia przezyskow/ przerzeczona strone Práwem wygrawáiaca w dobrá twoie przerzeczone/ wedle iego zámknienia przezyskow mocnie wwiażemy: y bronić go bedziemy/ iáko ná Vrzad nász należy/ nic ná nieposłuszeństwo twe niedbáiac: my w tym/ co ná Vrzad nász przynależeć bedzie/ postepowáć bedziemy. Dan ná Zamku N. w dzień N. bliski/ Roku etc.

Iesli Práwem zwyćiężony ná Roku Stárośćiego obwieszczenia dopuśći wwiązánia/ przedśię troiákiemi zakłádámi bywa obowiązan: áby wwiązania nieprzekázował.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 35.

IEsli tákowy Práwem zwyciężony ná tákowe obwieszczenie Stároście ná roku sobie náznáczonym przed Vrzedem Zamkowym stánie/ y zá boiáznia win albo zakłádow/ ktore maia być założone temu/ ktory Práwem wygrał/ wwiazánie y dzierżenie w tákowe dobrá ofiaruie sie dopuścić: tedy Stárostá mieśca Woźnego przyda/ á tám zakłády troiákie ná Práwem zwyciężonego założy: áby támże zárázem Práwem zwyćiężony temu/ ktory Práwem wygrał/ w dobrá przerzeczone ná ktorych tákowe przezyski sa przewiedzione/ wwiazánie istotnie y zárázem dał/ y spokoynego dzierżenia rzecza sáma dopuścił: áni onego w dzierżeniu ktorymkolwiek sposobem nie zátrudniał przez sie albo przez napráwne osoby/ pod tymże troiákim zakłádem.

Iesli

Jesli Práwem zwyćiężony wwiązánia nie da.

JEsli Práwem zwyćiężony nie dopuśći wwiązánia/álbo ono ktorymkolwiek sposobem przekáźi: tedy Stárostá mieścá ruszyc sie mocną y zbroyną ręką będzie powinien/y tegó ktory Práwo przewiodł w dobrá strony zwyćiężoney wwiązáć/ wyrzućiwszy onego z imienia/y zakłády troiákie ná niem skazaszy. A toż vczyni Stárostá/iesli ná Roku obwieszczenia nie stánie: iż Práwem zwyćiężce troiákim zakłádem wwiąże: ktorego zakłádu połowicá ná tego ktory Práwem wygra / á druga połowicá ná Stároste mieścá przyść ma: á dla tego Vrzednicy Ziemscy od wwiązánia tákowego nic bráć niemáią. Sygmunt w Piotrko. 1523. List 36.

Jesli po skazániu troiákich zakłádow Práwem zwyćiężony nie dopuśći śie wyrzućić z Dobr/ tedy zá powodowym oskárżeniem y popierániem przez Vrząd do Sądu Grodzkiego ku wywołániu bywa pozwan.

JEsli Práwem zwyciężony byłby ták mocny: żeby przez Stároste iego vpor niemogł być powciągnion/y chciałby sie rámieniowi Krolewskiemu przeciwić: tedy zárázem ma być pozwan przez Vrząd onego Stárostwá/ do Sądu Grodzkiego iáko ná záwity Rok/ku słuchániu: iż iáko vporny y sprzeciwiáiący sie Práwu Koronnemu pospolitemu z Krolestwá y z Państw iemu podległych był wywołan/ y wywołány być opowiedzian. Tenże. List 36.

A iesli Práwem przekonány zstępuie z dobr/ tákowemisz zakłády ma być obowiązan.

JEsli ná tákowym Roku stánie zá boiáźnią wywołánia y wypędzenia/ma dosyc vczynić zá zakłády założone y Stároście y stronie: y dźierżenia spokoynego pod zakłády tákowemi nie ma przekázáć temu/ ktory Práwem wygrał. Támże.

Tákże pomocnicy / ktorzy Práwem zwyćiężonemu pomagáią/máią być ku wywołániu pozwáni.

TAkże wszyscy pomocnicy / ktorzy temuż Práwu zwyciężonemu iáwnie pomagáią/máią być pozwáni ku Dekretowi: áby byli wywołáni/y z Krolestwá wespołek z Pryncypałem wy- Támże.

pedzeni: przeciwko ktorym tymże sposobem / iako przeciwko ich Pryncypałowi Vrzad Starosci bedzie powinien postępować. A ktorzyby byli nieosiedli/ przez Vrzad Grodzki maią być poimani/ y w wieże wrzuceni: ktorych karanie na woley y łasce naszey niech będzie.

Jesli wywołany bronitby swych dobr/tedy Slachtá z Starosta przeciwko niemu ruszyć sie ma.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 36.

IWnet po takowym wywołaniu/ gdzieby Prawem zwyciężony dobr swych straconych bronił / przeciwiaiąc sie Rámieniu Krolewskiemu: tedy wedle Statutu Koronnego wszytká Slachta Ziemie y Powiatu oney Ziemie / w ktorey takowa máietnosc iest/wespołek z Starosta oneg mieścá ruszy sie z przyprawą Woienną przeciwko onemu niepostußnemu / tak iakoby mogł być z oney máietności wypędzon y wyrzucon. A iesliby takowy niepostußny mogł być w osobie swey vłapion: takowy y z pomocniki swemi niech będzie poiman / y poimany w wieże wsadzon: á gardło iego niech będzie ná łasce naszey.

Tákowyż postępek Práwá ma być chowan w Artykułách Grodzkich.

Támże.

TAkowyż postępek má być chowán w Sadzie Grodzkim wedle tego/ iako ktora sprawá przypádnie/w Artykułach tylko Grodzkich: gdzie zárazem zá vstániem Roku przypowieszczonego niech będzie przydan Woźny na wwiązánie z troiákiemi zakłady.

W niektorych Ziemiách ták bywa z zwyczáiu osobliwego postępek Práwá.

Alexánder List 6.

BYwáią brane Roki dla choroby: á pozwány przysięga sam przez świádkow/ iż był prawdźiwie niemocen. A ieśli Rok nie bywa mu odłożon choroba: tedy powodowa strona zdagi w niepostußeństwie za pierwszym rázem: y bywa przypozwan przypozwem ná pismie włożywszy pozew glowny do przypozwu. A ná wtorym Roku z przypozwu także bywa zdan pozwány w winie niepostußeństwá/y bywa przypozwan powtore do Pozwu przypozwem: á ieśli nie stánie: tedy bywa zdan przez powodá we wszystkim wedle Pozwu/ y bywá skazano dosyćczynienie o rzeczy pozwáne / y bywáią nápisáne winy. A ták bywá postępowano áż do końcá: iako to w tym zwyczáiu bliższym iest wypisano.

Do

Do tegoż.

WRwa też Rok o wietßa rzecz / ktory niemoże być żadnemu zabronion: y może być wźiet ná pierwßym ná wtorym ná trzecim Roku: ale biorąc takowy Rok do inych Sądow / Sędziego y Podsędká onego Sądu / gdźie powiedźiał iż miał Rok o wietßa rzecz / ma przynieść List do Sądu z wypisániem dostátecznego świádectwá do Sądu drugiego / y ktorego miał o wietßa rzecz: iáko o tym w przerzeczonym pospolitym Rokow záchowániu náuká ßerzey iest opisána. A ieśli w Liśćie świádecznym nie będźie dostátecznie nápisano to / o co y inego Sądu czynił: tedy rzecz swą stráci/ iáko wyżßey nápisano iest. Alexánder List 6.

Do tegoż.

JAcz Mágestat Krolewski niektorych Ziem wypisał osobne zwyczáie: wßákże Jego Krol. M. rády dodáiąc nápomina poddáne swe wßystkie: żeby te trzymáli y záchowáli náuke wßędy we wßystkich Ziemiách/ktorą náuke ták wźiętą zá czásem długim trzymáną vtwierdźi Práwo y Zwyczáy.
A też są rzeczy: ktore Mágestat Náiaśnieyßy Krolewski o záchowániu Rokow zá rádą ludźi w Práwie náuczonych y z dawnych Przywileiow Koronnych przypisał.

Vkrocenie postępku Prá-wnego w Mázowßu.

AIż postępek Práwny w Státucie Mázoweckim opisány iuż ná dźisieyße czásy iest długi przeto: iż dla rozmnożenia ludźi y námnożenia rzeczy y Pozwow iuż sie ták krotko Roki odprawowáć niemogą/ iáko przedtym bywáło/ gdy ten Státut czyniono. Przeto nie odmieniáiąc ná ten czás zwyczáiow y Státutow ich (ácz to będźie zá czásem być mogło zá ich społecznym zezwoleniem) ále skracáiąc tego długiego postępku tákesmy ná prośbe Posłow Mázoweckich vstáwili / y vstáwiamy tha Constytucya: Iż wtory Rok ma być záwity: á trzeci Rok iuż vkracamy. Ná ktorym wtorym Roku powinien pozwány stáć/ excepta vera infirmitate & pro maiori: co stárym zwyczáiem w mocy swey zostáwa. A ty dilácye/ ktorych strona pozwána weryfikowáć wedle Státutu powinná / w liczbe essencialium terminorum niemáią iść. A gdy Sąd super princi- Sygmunt August w Piotrko. 1565.

pali ſkaźń vczyni/tedy ia ma concludowáć: áby iey pozwány doſyć vczynił ad ſequeñ terminos, ſub omnibus pœnis iudicialibus ex antiquo decerni ſolitis. A gźieby pozwány nie vczynił doſyć tey ſkaźni: tedy in illis ſequentibus terminis máia być ſkazáne ony wſzyſtki winy Sądowe: y ma być przydan Vrzad Ziemſki ad intromittendum Actorem vel pignora perrigenda, wedle ſtárego zwyczáiu: á záraz ma być interponowáne vadium iudiciale decem ſexagenarum. Potym ieſliby pozwany był tak niedbáły/ iżeby tey ſkaźni doſyć vczynic niechciał/ á Vrzadby to wyznał na drugich przyſzłych Rokách: tedy iuż ma być ſkazano vadium iudiciale, y remiſsia do Grodu pro Exequutione pod Zakłady wietſzymi. A tám dáley w Grodźie iuż ma być postępek ſtáry w Statucie opiſány zachowywan/y zakładánie Zakładow iuxta quantitatem perlucrorum: áby iuż od tego cżáſu przez Vrzad Stárościn było/ okromia przynoſzenia Liſtow naſzych álbo vicesgerentá naſzego: iáko bywáło przed tym/ cżym ſie ſiłá omieſzkywáło ſprawiedliwośći ludźkiey. A to ma być tak chowano/poki Státutá wſzytki niebeda ſkorrygowáne/y przez wſzyſtki Páńſtwá náſze przyięte. A wſzákoż ty Pozwy y Akcye/ ná ktore iuż Dekretá tak w Ziemſtwie iáko y w Grodźie wyſzły/ w rzeczách ktore ſłuſznie wedle Práwá y Deklarácyey naſzey wyżſzey opiſáney Sądom tym należały: ty iuż ſtárym zwyklym postępkiem kończyc ſie máia w tychże Sadźiech y Vrzędźiech/ gdźie ſie poczęły. A iż Poſłowie Cżerſkiey y Wárſzawſkiey Ziemie opowiedáli ſie nam w tym/ niechcąc do tey Conſtitucyey tak ſkoro zwolić/ okrom zwolenia ſpolnego Bráciey ſwey/od ktorey ná ten cżás nic w tey rzeczy w poruczeniu niemieli/proſząc aby to do Braciey ſwey odnieśli: pozwoliliſmy im tego. Jż ieſliby zá ſpolnym ich zezwoleniem ná vkrocenie Proceſſu tákowego zwolic niechcieli: tedy ich Proceſowi dawnemu/przy ktorym ie w cale zoſtáwuiem/ tá Conſtitucya derogowáć nie może/ áni będźie mogłá. A ieſliby zá ſpolnym ich przyzwoleniem ná vkrocenie Proceſſu tákowego zwolili: tedy iuż ex nunc vigore Conſtitutionis præſentis przy niey zoſtáwuiemy.

Ksiąg Wtorych Rozdziału Wtorego Część Trzecia/

O kstałcie y Formie Pozwow/

o potwarnych y vszczypliwych spráwách/o Zastępcách/y iáko tych ktorych w Ziemi niemász pozywáć.

Ktorą Formą Pozwy wychodźić máią.

Pozew o Dług zápisány.

TObie Sláchetnemu N. dźiedźicowi N. roskázuiemy: ábyś ná Rocech Ziemskich tám á tám blisko przypadáiących ná skárgę Sláchetnego N. z N. stánął. Ktory cię pozywa o to: iż niechcesz mu zápłácić sto grzywien pieniędzy pewnego długu: ktoreś miał iemu zápłácić ná czás iuż przeszły / á nie zápłáciłeś: iáko o tym Zapis w Aktćiech Ziemskich szerzey obmawia: y tákeś go wiele vszkodźił / ábyś práwnie odpowiedał. Dan etc. Sygmunt 1520. List 50.

O Dług nie zápisány.

OTo: iż mu niechcesz zápłácić sto grzywien pieniędzy Monety/y liczby Polskiey pewnego długu: ktoreś miał zápłácić ná czás iuż przeszły á nie zápłáciłeś: y tákżeś wiele go vszkodźił/ práwnie ábyś odpowiedał. Támże.

O wyrąbánie Gáiu albo Lásu álbo Zapustu.

OTo: iż ty gwałtownie wyrąbałeś drzewo w Gáiu / álbo w lesie iego ná dźiedźinie N. ktore sobie szácuie ná dźiesięć grzywien: y tákośgo wiele vszkodźił/sądownie ábyś odpowiedał. Támże.

O wyrąbánie Drzew płodnych.

Sygmunt 1520. List 50.

Iześ mu wyrąbał gwałtownie dźieśiecioro drzewá rodzáy nego: to ieſt N. y N. ná dźiedźinie wśi iego N. ktore ſtáły zá pięć grzywien/ álbo iáko Sąd ſkaże: y tákoś gi wiele vßkodźił/ práwnie będźieß odpowiedał.

O Rány.

Támże.

Iześ ty vczynił zwády początek: y zádałeś mu gwałtownie trzy rány krwáwe/ á dwie śine: ktore Vrząd Zamkowy wnet widźiał. Ktore rány ßácuie ſobie ná czterdźieśći grzywien pieniędzy/ álbo iáko Práwo ſkaże: o ktore cię chce pokonáć/ práwnie będźieß odpowiedał.

O Mężoboyſtwo.

Támże.

Iześ ty zábił Oycá iego Sláchetnego N. z N. ktore zábicie Woźnym Ziemſkim N. z N. y z Sláchtą obwiodł/ y ná cię oświadczył. Ktorą głowę Oycá ſwego przerzeczonego ßácuie ſobie ná ſto y ná dwádźieśćiá grzywien / y ná kaźń śiedzeniá w więźieniu/ álbo iáko Sąd ſkaże: y chce cię o to pokonać/ práwnie będźieß odpowiedał.

O Bliskość.

Támże.

Iż ty pośiadłeś y dźierżyż bliſkość iego / to ieſt Wieś N. y iego dźiedźictwo: do ktorego on ieſt bliżßy niżli ty: po Sláchetym niegdy N. Stryiu ſwym rodzonym. Ktore dobrá przerzeczone ßácuie ſobie ná dwie śćie grzywien pieniędzy/ y ták wiele ßkody/ práwnie będźieß odpowiedał.

O Rozdźiał.

Támże.

Iż ty niechceß z nim podźielić dobr dźiedźicznych N. ktorych połowicá N. nań należy: á on z tobą chce ſię dźielić. Co ſobie ßácuie ná ſto grzywien pieniędzy/ y tákże wiele ßkody/ práwnie będźieß odpowiedał.

O wy-

O wykupno Dobr zastáwnych.

POzywa cie ku brániu pieniedzy: ktore ſie mieniß mieć ná dziedzictwie/to ieſt Wśi N. zapiſáne. A dla tego abyś ſtánął/ y zapiſy twe przed Sadem vkazał/ y pieniądze wźiął: á iemu iáko dziedźicowi z dobr iego przerzeczonych práwnie zſtąpił. Dan etc. Sygmunt 1520. Liſt 51.

¶ Tákowy Pozew wyżßey nápiſány może też być ná położenie Ksiąg nie czekawßy Rokow/ á to będzie ná woli powodowey.

O Kmiecia zbieglego álbo inego Poddánego.

IZ ty iemu niechceß wydáć robotnego N. Kmiecia iego ze Wśi N. z ktorey vciekł do twey Wśi N: ktorego v ciebie we Wśi twey N. áreſtował z Woznym Ziemſkim N. z N. Ktorego ſobie ßácuie ná dźieśieć grzywien/ y ná ták wiele ßkod práwnie będźieß odpowiedał. Támże.

O Rękoiemſtwo.

IZ ty ręczyłeś zá Slachetnego N. z N. záplácić dwádźieścia grzywien pieniędzy/ná czás iuż przeßły: ktorych dwádźieścia grzywien ani on ſam N. iáko dłużnik / ani ty zań iáko rękoymia nie záplácił. O ktore cie pozywa / y o ták wiele ßkody práwnie będźieß odpowiedał. Támże.

O pobránie ſiáná álbo Zboża.

IZeś mu ty wźiął gwałtownie dźieśieć kopic ſiáná ná łące iego dziedźiczney Wśi N. roboty iego. Ktore ſiano ßácuie ſobie ná dwádźieścia großy / y ták wiele ßkody / práwnie będźieß odpowiedał. Támże.

O podeptánie y ſpáſienie Zboża.

IZeś ty puścił chcąc y gwałtownie czeladź twą z końmi y z bydłem ná dziedźictwo iego N. y potłoczyłeś mu Zboża rozmá- Támże.

zmáite iego roboty. Ktore sobie ßácuie ná trzydźieśći grzywien pieniedzy/ y ták wiele ßkody/práwnie bedźieß odpowiedał.

Pozew do gotoweg̊ Pozwu po śmierći oycá albo ktoregokolwiek przodká/ ktoremu ießcze nieprzypadł był Rok.

List 52. KTory ćie przypozywa do gotowego Pozwu Sláchetnego niegdy oycá przerzeczonego Sláchetnego N. potomká: ktorym cie przerzeczony niegdy N. oćiec iego pozwał o to á o to. Y niech bedźie włożon pozew oycowski/ y ták niech bedźie zámkniono. A przerzeczona spráwá przynależy ná przerzeczonego N. iáko potomká álbo syná prawdźiwego przerzeczonego N. Dla tego abyś ná przerzeczone rzeczy przerzeczonemu N. iáko potomkowi práwnie odpowiedał.

Gdyby oćiec álbo iny przodek wkroczywßy w Práwo: álbo nápisawßy Rok álbo zdawßy pozwánego vmárł.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 51. KTory ćie przypozywa ku gotowemu Pozwu y spráwie/ y ku gotowemu Rokowi. A iesli Rok iest przepełzły: tedy niech bedźie nápisano/ Ku przepełzłemu Rokowi/ ktory iest przepełzły ná ten á ná ten czás etc. y ku wßystkiem postepkom Sadownym Sláchetnego niegdy N. oycá przerzeczonego B. y do tego punktu/ ná ktorym zostáłá spráwá dla śmierći przerzeczonego Sláchetnego niegdy N. oycá przerzeczonego B. Do ktorey spráwy sam B. iest bliżßy/ y ná niego należy iáko ná syná po oycu: iáko Pozew y postepek spráwy iego w Kśiegách Ziemskich ßerzey obmawia: to iest o te á o te summe. Dla tego ćie przypozywa/ ábyś pilnował: gdy postapi do dalßych stopniow y postepkow Práwnych. A iesli ießcze nie było wkroczono w Práwo/ niech bedźie zámkniony Pozew tym sposobem: Ná przerzeczone rzeczy práwnie bedźieß odpowiedał. Ale iesli bedźie po zdániu w zysku álbo po vczynieniu Dekretu: tedy ták niech bedźie zámkniono: Bedźieß sadownie przesłuchywał/ gdy przeciwko tobie dalßych postepkow bedźie pátrzał.

Pozew przepełzłeg̊ przypozwu.

Kto-

KTory cie przypozywa do gotowego Pozwu przepełzłego/ktory iemu przepełzł na Rocech Ziemskich w N. iuż przeßłych: ktorym cie był pozwał o to etc. A niech będzie wpiſan pozew/á potym niech będzie zámkniono: Práwnie będzieß odpowiedał. List 52.

Od Kmiecia álbo inego poddánego.

JAbyś ſtánął ná przeciwko N. z N. Kmieciowi y poddánemu Slachetnego N. z N. dźiedźicowi. Ktory cie pozywa o to: iżeś ty iemu wźiał gwałtownie wołu / ktory ſtał zá trzy grzywny pieniędzy: y onego w tákże wiele vßkodźiłeś / práwnie będzieß odpowiedał. A pan iego przerzeczony N. ſtoi o wine iego trzech grzywien przy przerzeczonym N. poddánym ſwym. Dat. Támże.

Pozew o Gránice.

KTory cie pozywa ku czynieniu Gránic miedzy dobry iego N. dźiedźicznemi Wśi N. z iedney ſtrony / á twemi dźiedźicznemi Wśi N. z drugiey ſtrony: abyś pilnował / gdy iemu powodztwo będźie ſkázano moca niniey ßego pozwu/práwnie będzieß odpowiedał. Támże.

O nie vczynienie ſpráwiedliwości.

JTo: iż iemu niechceß vczynić ſpráwiedliwości z robotnym N. Kmieciem y poddánym twoim ze Wśi twey N: ktory iemu wyrabał drzewá rozmáitego w gáiu iego ná dźiedźinie wśi N. Ktore nie vczynienie ſpráwiedliwości ßácuie ſobie ná dźieśieć grzywien pieniędzy/ y ták wiele ßkody. Támże.

Wtory Pozew po zdániu w Kontumácyą.

POzywa cie powtore / iáko cie zdał ná Roku pierwßym ná Rocech Ziemſkich N. iuż przeßłych w winie meſtania / wedle ſwego pierwßego Pozwu: ktorym cie pozwał o to etc. A niech będźie pierwßy Pozew wpiſan / y ták niech będzie zámkniono: Práwnie będzieß odpowiedał. List 53.

Przy-

Przypowiáſtu obyczáy po zdániu w zyſku.

List 53. KTory cie przypowießcza ku zápłáceniu y doſyć vczynieniu o ty wßyſtki rzeczy/ o ktore cie zdał ná Roku záwitym ná Rocech Ziemſkich N. iuż przeßłych wedle ſwego Pozwu o zyſk: w ktorym cie pozwał o to etc. A niech bedźie włożon Pozew/ y ná miescu tego ſłowá / Bedźieß odpowiedał/ niech bedźie zámknio» no: práwnie doſyć vczyniß.

Pozew z Vrzędu Podkomorſkiego ná pole po zdániu pozwanego w zyſku w Sądźie Ziemſkim.

Támże. PObie Slachetnemu N. z N. roſkázuiemy: ábyś przed námi albo Komornikiem náßym w Poniedźiałek po Swiecie N. ktore teraz bliſko bedźie ná miescu polnym miedzy dźiedźictwy Slachetnego N. rzeczonemi N. y twemi dźiedźicnemi N. rzeczonemi N. gdźie przerzeczony N. powod nas albo Komornika náßego poſtáwi ku pilnowániu y widzeniu/ gdy nas albo Vrzad náß powiedźie / y gránice beda ſypáne/ y kopce Ziemie y ine znaki granicżne czynione: y ábyś pilnował y pátrzał/ gdy przyśiege z świadki vczyni / iáko powodowa ſtroná ná prawdźiwe y ſprawiedliwe wwiedźienie / y ſypánie przerzeczonych Gránic: iáko przeciwko tobie przerzeczone powodztwo otrzymał zdawßy cie w zyſku w Sądźie Ziemſkim N. ná Rocech iuż przeßłych: z ktorym powodztwem do nas albo do Vrzędu náßego ná pole ieſt odeſtány: żebyś przerzeczonych rzeczy ſadownie pilnował.

Pozew Zamkowy ná ſkárge.

List 54. MY z N. Staroſtá tobie Slachcicowi N. z N. obiáśniamy: iż Slachetny N. ze N. przeciwko tobie przed námi vſkarżał ſie: iżeś go z ſpokoynego dźierżenia dobr N. gwałtownie wypędźił y wybił. Dla tegoć moca Krolewſka/ y náßego Vrzędu Staroſciego roſkázuiemy: ábyś przed námi albo vrzędem náßym Zamkowym N. w Poniedźiałek po Swiecie N. ná Zamku N. ſtánął ná ſkárge przerzeczonego N. y ná rzeczy / ktore tobie ná ten czás máią być zádane / odpowiedał. A choć ſtánieß choć

chociay nie: My przedśie do tych rzeczy/ ktore ná náß vrząd będą należeć/ będziemy postępowáć. Dan ná Zamku etc.

Przypowiáſt po vczynieniu skazánia zá rzecz oſądzoną.

KTory cie przypowießcza ku doſyćvczynieniu y zápłáceniu iemu ſtá grzywien przez Sąd Ziemſki N. ktore ná Rocech ziemſkich w N. bliſko przeßłych ná cie ſą ſkazáne: y ábyś pilnował/ gdy przyśieże ná ßkody/ktore ztąd ma. A ták ábyś ſtánął/ y zá wßyſtkie rzeczy przerzeczone y zá winy doſyć vczynił. Sygmunt Liſt 54.

Jako przypowiáſt ma być zámykan.

W Przypowiaſtu nie Sądownie będzieß odpowiedał ále Sądownie doſyć vczyniß/ zwykło być y ma być piſano. Zwyczay źie mie Kráko. Liſt 124.

O Pozwiech potwarnych.

CHcemy y ſkázuiemy: áby potwarne y fáłßywe y nieporządne Pozwy mieśca v Sądow nie miáły. Zá ktore wedle wielkośći wyſtępku Vrzędnicy ná ſądzie śiedzący będą moc tákowe potwarne y fáłßywe y nieporządne Pozwy przynoßące káráć/ y ony popráwowáć/ y káźić. Káźimierz Jágełło Liſt 88.

O potwarzy zádáney y Potwarcy.

GDyż kożda práwna vſtáwá zámyka drogę potwarzam/ vſtáwiliſmy: iż ieſli o co komu będźie zadaná potwarz/ á ten ktory ią zádał potwarcą z dáwná będźie zwan/ to ieſt iż prokurował álbo prokuruie ſpráwę potwarną: tedy tákowy zápłáci temu ktorego potwárzał/ gdy ſie oczyśći/ winę trzy grzywny/ á Sądowi tákże trzy grzywny. A tákowe oczyśćienie potwarzom trzykroć tylko ma być ſkazano: á ieſli czwarty raz będźie kto obwinion o vczynek potwárny/ więcey ku ſpráwowániu ſie nie ma być dopußczon: ále zá iego zły vczynek nozdrze iemu máią być przerznione/ iáko wáłáchowi: y zárázem ma być przezeczći: y nie má więcey Práwá Slácheckiego vżywáć/ álbo im ſie iákokolwiek bronić. Káźimierz w Nießow. Liſt 94.

Pozwy potwárne gdźie máią być vznawáne.

Pozwy

Sygmunt August w Piotrko. 1550.

POzwy potwarne barzo ſie zabieżały: przeciwko ktorym áż ſa Státutá/ á wſzákoż była w tym watpliwość: gdżieby tákowe Pozwy vznawáne być miały. Ktora watpliwość My chcąc odiąć ták nayduiemy: iż o tákowe Pozwy nie indżie vznawano być ma/iedno v onego Sadu álbo Vrzędu: v ktorego produkowáne beda: á wſzákoż iedno w ten cżás/gdy ſtroná o to cżynic bedżie chciáłá: á Appellácya álbo ruſzenie do Nas iść ma.

O vſzczypliwych ſprawách.

Kázimierz Wielki Liſt 37.

MY Stáwiamy/ aby w rzeczách dotkliwych w niebytności oſkárżáiącego álbo Aktorowych/ ktoremu należy/ My y potomkowie náſzy/álbo Stároſtowie náſzy vznawáć niemieli/ áni żadnego zdawáć/iedno tego: ktoryby przez ſąd był oſądzon/ álbo ſie wyznał.

Dekret Krolá Jego M.

o Pozwiech nieporządnych.

Sygmunt w Kráko. 1537.

MAgeſtat Krolewſki Dekretem ſwym/ktory moc ma Státutu ná wieczne cżáſy wſzyſtkiem w obec ták Prokuratorom/iáko też inym oſobam ktoregokolwiek ſtanu y przełożenia ſa roſkázáć y pohámowáć raczył: aby żaden Pozwu nieporządnego/ y ſłow w nim ktoreby cżyiey Poczciwości y dobrey ſławy dotykáć ſie miały nápiſánych przed Mágeſtat y Sąd Krolewſki/ y do káżdego Sadu inego Ziemſkiego álbo Grodzkiego nieśmiał wnoſić/ álbo onych ſprawowáć/ pod winą ſiedzenia iedneg tegodniá wwieży: ktorą wſzyſcy ná ſobie noſić máią/ktorzyby co przeciwneg temu Dekretowi Krolá Jego M. vczynili.

O rzeczách ktore ſie poczciwości dotyczą.

Sygmunt August w Piotrko. 1565.

IŻ ſie to zabieżało: że iáko wielká licencia w ludźiech vroſłá/ iuż práwie bez wſtydu ludźie nie bacżąc nic ná przyrodzoną vczciwość bez boiáźni wyſtępuią: to też nie mnieyſzą: iż ſie zásie ták wiele potwarzy námnożyło: że też y bez przyczyny criminaliter pozywáią perſony niewinne/ y wyciągáią Akcye: ktoreby właſnie miały być Ziemſkie Grodzkie álbo Ciuiles rzeczone/ná Syem álbo zá Dworem przed oſobę náſze: cżym ſie wiele omieſzkiwa ſprawam Koronnym/ y ludźie ſie tym wielce ſzkodzą. A ták temu zábiegáiąc ze zwoleniem wſzech ſtanow ná niniejſzym Seymie bedących vſtáwiamy: iż ktobykolwiek ná potomne cżáſy pozwał

zwał iako personę criminaliter in causis honorē tangentibus, przed Mágestat naß ná Syem/iakoż gdźie indźie o to pozywáć nikt nie ma/ ßczypiąc go ná poczćiwości iego: iuż ma być tak gotow/ iakoby vkázał rzecz być prawdźiwą/ ktora pozwánemu záda: także też y pozwány ma być gotow ze wßystkim ku okázániu niewinności swey. A gdźieby wiec z obudwu stron takowe wywody watpliwe były/ albo z ktoreykolwiek strony: tedy w tey mierze scrutinium ma być czyniono w onym Powiecie albo Ziemi: gdźie Wieca sądzone beda/ vbi crimen commissum est. A iż na każdy rok Wieca máia być w każdym Woiewodztwie: tedy wolno to będźie tak Aktorowi iako citato, doydali Wieca/ przed Seymem przypozwáć Pozwem zá Ziemską membraną stronę drugą ná Wieca: á zá onym przypozwem ná Wiecách będźie powinien Sąd Wiecowy vczynić scrutinium. A naprzod wßyscy Dignitarze/ y Vrzędnicy/ y inßy świadkowie beda powinni pod summieniem wiádomość swoie w tey rzeczy powiedźiec: potym y każdy Slachcic iny/ ktoryby iedno w tym był requirowan. Gdźieby też wiec po zápozwániu Wieca nie doßły przed Seymem/ aktor albo też citatus pozwałby ad deducendum scrutinium, & audienda testimonia: tedy My ná Seymie będźiem powinni scrutatorzy dáć do oney Ziemie/ gdźie sie crimen stałło/ ad inuestigandam facti veritatem. Po ktorym scrutinium á pewnym wywiádowániu/ tedy My mamy albo Aktorowi dowod/ albo citato odwod skázać: to iest/ ktora strona pewnieyßze dowody zá sobą będźie miała. A gdźieby sie nalázło przez Dekret naß/ iż citatus niewinnie á potwarznie pozwan był: tedy on Aktor będźie mu powinien wnet od Sądu nie odchodząc sto grzywien winy położyć/ y ná cokolwiek ná ßkody przysieże: co pozwány ná Prawo nałożył/ záplácić ma przy przysiedze: y ktemu ießcze dwánaście Niedziel ná dnie w wieży siedźiec ma Ziemie albo Powiátu swego. A wßákoż ty Akcye/ ktore sie ciągną z dawnego Práwá y zwyczáiow/ chociaby dobrze były criminales, do Sądu Grodzkiego y Ziemskiego nie máia podlegáć tey Constitucyey.

O zastępiech w rzeczy w dotkliwey álbo niedotkliwey.

PRzydawa sie to/ iż gdy niektorzy o nieiákie złe vczynki álbo występki przed Nas do przestrzeżenia naßego bywáią wyzwáni/ tedy alleguią Pány álbo swe przełożone: iż zá władzą y roskázániem swych Pánow albo Przełożonych takowych złych

Kázimierz Wielki 1368. List 13.

rzeczy y wyſtępkow dopuſcili ſie: y było to niektorych cżaſow przeciwko rozumowi chowano: iż takowi złoczyńcy przez takowe mianowánie od kaźniey bywáli wyſwobodzeni: ale iż takowe mianowánie zámyka w ſobie błąd nieznośny/ á to z tey przyczyny: iż práwie iáſnie przeciwia ſie roſkazániu Boſkiemu: á tak My maiąc ná to bacżenie/ iż wyſtępki tylko náśladuią y obowiązuią te ktorzy ie vczynili: á iż wedle vſtáwy świętey mianowánie we złych vczynkach nie ma mieſcá/ áni wyſwobodza tego ktory bedąc wyſtępnym vkázuie złoczyńce/ vſtáwiamy: Iż pozwáni o ktorekolwiek złe vczynki álbo wyſtępki/ w náſzym Sądzie niech będą ſądzeni/ y odpowiedáć bywáią powinni. A gdy będą przekonáni/ záſłużona wina niech będą karáni/ nic niebacżąc ná przerzeczone mianowánie: chocby też w tym Przywileymi náſzemi álbo náſzych przodkow byli opátrzeni: ktore ile ku tey ſprawie iáko obledliwe pſuiemy / nikczemne czyniemy/ y ná zad odzywamy. A takowi w dźiedzicznych y inych ſprawách pozwáni y mianowáni v Sądu náſzego/ á ieſli náſzego Sądu zechcą ſie vchronić nie chcąc ná ſie brác takowych ſpraw : tedy ſkázuiemy/ iż od tego cżáſu przerzeczeni pozwáni/ ktoregobykolwiek ſtánu y záwołánia byli/ będą miáni zá Prawem zwyciężone.

Gdy kto powie/ iż zły vczynek z roskazánia Páńskiego vczynił.

Kázimierz Wielki w Wislicy 1368. Liſt 38.

JEkroć v Sądu w ſpráwách dotkliwych álbo w ktorychkolwiek inych wielkich y małych kto będzie obwinion/á potym Páná álbo złoczyńce álbo towárzyſzá będzie miánował/ y będzie twierdźił że zá iego roſkazániem to vczynił/ á on miánowány w tey ſpráwie przyſzedſzy wyſwobodźi gi twierdząc/ iż vczynił zá iego roſkazániem: vſtáwiamy/ iż on pozwány wolno od Sądu będzie mogł odeydź: á takowa ſpráwá ma być przeciwko Pánu y ſprawcy tego złego vczynku obrocona: ktory hnet y zárázem będzie powinien odpowiedáć: alias pierwſzy on pozwány odpowiedáć niech będzie przymuſzon.

O pozywániu tych/ ktorych w Ziemi niemáſz.

Kázimierz Wielki Liſt 14.

GDy kto o dźiedźictwo będzie pozwan/á ſtánawſzy v Sądu złośliwie będzie odpierał: iż Piotr álbo Máciey ieſt w dálekich ſtronách / ktory ieſt z nim weſpołek dźiedźicem: gdyż

ſna

ſtia Piotr albo Maćiey nic Prawá niema do tego dźiedźictwá: y dla tego on pozwány powiada / iż nie ieſt powinien odpowiedáć o to dźiedźictwo z tey przyczyny: iż Piotr albo Maćiey ſa w dalekich ſtronách. Dla tego vſtáwiamy: iż Piotr albo Maćiey v Sadu tak mianowány zá roſkazániem Sędźiego ná iákiem mieścu wyſokiem álbo przy Plebániey / przy ktorey ieſt ono dźiedźictwo o ktore wczyna ſie Prawo/przez Woznego trzy kroc iáwnie ma byc wołan / y pozwan ku poſtępowániu álbo obronie tey ſpráwy ná pewne mieſce y ná rok. Ktory ieſli nie ſtánie: tedy nic niebacżąc ná iego niepoſłuſzeńſtwo y niebytnoſc/niech bedźie poſtępowano przeciwko niemu ku ſkazániu y dokończeniu cney ſpráwy przez Dekret ſkończony.

O Powodowey stronie.

Gdy Powodowá ſtroná pozwawſzy Rok y ſześć Niedźiel mileży.

JEſli kto kogo pozywáiac zdalby ieden raz / á daleyby nic niepoſtępował/ áż do wyſzćia Roku y ſześci Niedźiel: także gdźieby kto kogo pozywáiac ná roku nic nie czynił przeciwko ſtronie pozwánej/ á ſtroná pozwána tezby nic niepoſtępowała/á tak rokby przepełznął: też gdźieby powodowá ſtroná w iednym roku y ſześci Niedźielach do przepełzłego Roku nic nie czyniłá / ani przypozwałá. Tedy gdy wyndźie ten Rok/ powodowá ſtroná traci to o co pozywałá: wyiawſzy gdźieby ſądy z iákiey potrzeby były záwieſzone. Abowiem w thákowym przypadku zwleczenie tak długiego czaſu nic ſzkodźić nie bedźie. Zwyczay źie mie Krako. 1505. Liſt 122.

Gdy powodowá ſtroná chce przeciwko pozwánemu dowieść.

GDy powodowa ſtroná ſkárży ſie ná pozwánego/ y po żálobie rzecże: iż ieſli tego przy / chce tego dowieść iako Prawo ſkaże/ żadnego Prawa nieopuſzczaiąc/ á ſtroná pozwána zgołá záprzy: tedy bedźie bliżſza powodowá ſtroná dowieść. Ale ieſli rzecże ſtroná pozwána / chce to odbić żadnego Práwá nieopuſzczaiąc iako Prawo ſkaże: tedy ſtroná pozwana bedźie bliżſza odbić. Wyiawſzy Artykuły w Statucie opiſáne: o ktore powodowey ſtronie dowod przynależy przeciwko pozwánemu. Támże.

Nie pieczętowána Minuta nic dowieść niemoże.

Zwyczay ziemie Krako. List 122.

PRosta Minuta nic dowieść niemoże/iedno tylko Listy albo Minuta pod Pieczęcią álbo Kśięgámi przed Sądem.

Jesli kto kogo wyzowie zá liaskę.

Zwyczay ziemie Krako. List 123.

JEśli kto kogo wyzowie w Práwie zá liaskę/ to ieśt chciałby śie założyc o stráte álbo o zyśk śwey rzeczy/álbo też o trzy grzywny pieniędzy/álbo o ßeść śkotow wyzywałby do liaśki: w takowey rzeczy będzie ná woley wyzwánego wybráć / zechceli wźiáć liaśkę o zyśk/álbo o trzy grzywny/álbo o ßeść śkotow to ieśt dwánaśćie großy.

O Pzzách y Odeprzách.

Kázimierz w Nießowej List. 94.

TEż vśtáwiamy: aby w Sądźiech Ziemśkich y Stárośćich wśpory mogły być czynione przez pozwánego przed odeprza: ále po odpowiedźi Pozwánego ná żálobę powodowey ſtronie Sędźia odciawßy wśpory y śwary zbytnie / kożdey ſtronie niech vczyni śpráwiedliwośc nieodwłoczną.

Kśiąg Wtorych Rozdźiału Wtorego Część Czwarta/

O śpráwiedliwie álbo niespráwiedliwie zdánych/ o Rozmyślániu Sędźiego ná trudną rzecz/ o przekłádániu Roku ſtronam/ o Swiádkách/ o Appellácyey y Ruśzeniu/ o przygánie Sędźiego/o obyczáiu ćiążánia o winy Sądowne.

O śpráwiedliwie álbo niespráwiedliwie zdánych.

Zwyczay ziemie Krako. List 124.

GDy kto kogo zda niespráwiedliwie/ Zdány niech áreſtuie zdánie w Kśięgách. A ieśli pozowie o niespráwiedliwe zdá-

zdánie: tedy on/ ktory tak zdał/ ma zapłácić winę trzy grzywny: á zdánie wypisáć z Kśiąg. A ieśli zdany nie áreſtowałby zdánia: tedy on/ ktory zdał/ może wypiſáć okrom winy.

O zdánych v Sądu/ ieśli zárázem doſyć nie vczynią.

Z Prawem zwyćiężony ieſt powinien doſyć vczynić temu/ ktory Prawo przewiodł o zaſtęp y o rzeczy zdane: tedy takowy od Sądu niema pierwey odeydź/ ażby doſyć vczynił o co ieſt zdan. Ale iż niektorzy niepoſłuſzeńſtwem y vpornem vwiedzeniu niewiedzieć ktorym vmyſłem od Sądu odchodzą po zdániu/ nieczyniąc doſyć za dług tym ktorzy z niemi o to czynią: dla tego chcemy/ aby takowi niepoſłuſzni złości ſwych pożytku nie odnoſili: gdy będą v Sądu Prawem przekonani/ ſwym przeciwnikom niech do rąk związani będą oddani. A ieśli w więzieniu będąc vcieką z ich mocy / niech iuż będą wolni od wſzelkiego długu y obowiązku: wyiąwſzy dług złodźieyſtwá/ ktory záwżdy v Sądu zdáni będą powinni zápłácić. Kázimierz Wielki Liſt 9.

O proſzeniu rázem Zdánia y Winy.

Gdy kto żąda y odbycia y winy zá zły Pozew: nie odbycie áni winá wſpolnie/ ale ktko womá ſkázáná być ma. Zwyczay ſie mie Krako. Liſt 124.

O zdawániu Powodowey ſtrony.

Zdawániu na Rocech Ziemſkich álbo Grodzkich aż ná koniec powodowe ſtrony máią być zdawáne. A ieśli pozwany zdałby pierwey Powoda / niż Prawo dopuſci inych powodow zdawáć: tedy powodowi takowe zdánie nic nie będzie ſzkodziło. Zwyczay ſie mie Krako. Liſt 122.

O rozmyſlániu Sędziego ná trudną rzecz.

Gdy Sędzia weźmie ſobie ná pytánie o iáką wątpliwość: dáley przedłużyć niemoże rozmyſlánia ſwego / iedno do trzecich Rokow: á tám ná trzecich Rocech będzie powinien wyprawić ſwe pytánie: á Sędzia Grodzki w ſześcinaſcie Niedziel ma wyprawić ſwe rozmyſlánie. A może być Sędzia o to vpomnion / ieśli nie wyprawi pytánia w onym cząſie: ktory miał y przeſzedł ku rozmyſlaniu. A gdy bywa pytánie / ſtrony áni przy niem być áni go ſłuchać máią. Zwyczay ſie mie Krako. Liſt 121.

Ale iuż tylko raz Sędźia niech śie rozmyśla.

Sygmunt w Piotrko. 1543.

WSzakże my vſtáwiamy / áby iedno tylko raz Sędźia Ziemſki rozmyslał ſie: po ktorym rozmyślániu Sędźiego iuż żadna ſtroná nie bedźie mogłá Prze ſwey poprawić álbo rozſzerzyc: tylko Dekretu Sędźiego bedźie ſłuchać wedle Prze/ ná ktora Sędźia rozmysla ſie. Ale iż Statutem nowym to ieſt obwárowano: że przed vczynieniem ſkazánia/ to ieſt przed Dekretem kożda ſtroná może ſwey Prze/ álbo rzeczy poprawić: to ma być ták rozumiano. Iż to poprawienie Prze ma być raz tylko ná Roku záwitym / to ieſt w ten cżás: gdy iuż Sędźia bierze ſobie cżás ku rozmyślániu álbo pytániu. Abowiem ieſliby miałá kożda ſtroná ſwey rzeczy kilko raz poprawowác / á Sędźia też ná nie miał kilko kroc rozmyślác ſie: tedyby wielka zwłokà ſprawiedliwośći była dopuſzczáná.

O przekładániu Roku stronam.

Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 43.

SAd własna moca máiąc ná pewne rzeczy wzglad / ſpráwe miedzy Slachetnemi A. powodem A. B. pozwánym zgledem/ C. D. toczących ſie ná Roki przyſzłe Ziemſkie odkłada ze wſzyſtkiem ſpoſobem tey ſpráwy / ſtronam przerzeczonym Rok náznáczáiąc ná przerzeczonych Rocech Ziemſkich ktore być máią/ táki iáki dźiś mieli mieć / żadney ſtrony Práwá nieobrażáiąc y owſzem oboiey ſtronie cale Práwo záchowuiąc.

Tákże ná Syem ſpráwe przekładano.

Sygmunt w Piotrko. 1523.

SLachetny A. powod y C. pozwány zá zwoleniem ſtron ſámych/ álbo Slachetni T. F. od powodá y G. H. od pozwánego oſiedli Prokuratorowie álbo tey ſprawy Sprawce oblicznie ſtoiąc piſza Rok ná Roki bliſkie Ziemſkie álbo dálſze/ wedle tych ſtron Pozwu álbo Pozwow / y wſzyſtkiego poſtępku powodowego y tey ſprawy/ktora ſie toczy miedzy niemi o J. K. táłkowa iáka dźiś mieli mieć nic nie vbliżywſzy żadney ſtronie Práwá/ y owſzem we wſzyſtkim ie záchowuiąc.

Ale iuż od tego cżáſu záwieſzánie álbo przekłádánie Rokow być nie ma.

Sygmunt w Piotrko. 1543.

WA potym przekładánie álbo záwieſzánie Rokow Ziemſkich być nie ma: ták iż Pozwy y ſpráwy ludźi żadnym obyczáiem

iem áni kożde zoſobna áni wobec wßyſtkie nie máią być záwießáne od Sędźi do inych Rokow: á ktorzybykolwiek Sędźiowie takowe záwießánia Sądow ſwa wola czynili / wedle Statutu niech będą karáni. Wyiąwßy żeby takowe odkłády z zwolenia ſtron álbo ich Prokuratorow álbo Sprawcow oſiądłych czynione były. A dla tego Sędźiowie máią być wßędźie oſiedli pod winą vtrácenia ich vrzędow: przeciwko ktorym Sędźiom ieſli ſie tego dopußczą Poſłowie oney Ziemie / ieſli wßyſtkie ſprawy záwießą álbo odłożą / á ieſli iedne tylko / tedy ſtrony będą mogły przeciwko niem czynić y ſą powinni.

O Swiádkach.

Jeſli świádkowi będźie zádána klątwá.

DOświadczyliſmy tego: iż klątwá ná ten czás / gdy świádki wwodzą / złośliwie częſtokroć zwykłá być zádawaná: z ktorego zádánia mnoży ſie zátłumienie prawdy: dla tego przy tákowym zádawániu tákeſmy vmyślili poſtánowić. Iż gdy świádkom / ktorzy wwiedźieni być máią / będźie zádano zaklęcie: tedy ten ktory wwiedźie świádki przez obrażenia ſwey ſprawy inne świádki / ieſli będźie mogł / mianowáć y wieść będźie miał zupełną y wolną moc. A ieſli nie będźie mogł innych świádkow miánowáć y mieć / okrom tych ktorym zádano zaklęcie: chcemy áby ten ná ktorego proſbę ſą zákleci ſłußnym obyczáiem / to ieſt z doſtátecznym rękoiemſtwem álbo zá przyſięgą z vczciwośćią álbo z doſyć vczynieniem był ßukan y proßon: áby tym świádkom zákletym tylko ku vczynieniu świádectwa y ku podpomożeniu práwdy / áby nie była zátłumioná / rozgrzeßenie dał. A ieſliby ten / ktory ie zaklął tym ſpoſobem proßony ku vczynieniu świádectwá niechciałby vżyczyć rozgrzeßenia: tákowi ktorzy proßą odpuſzczenia y rozgrzeßenia ile z ſtrony Bożey niech rozumieią iż ie otrzymáli: y chcemy y ſkázuiemy / áby od tego czáſu przez obrażenia ſprawy świádectwá tych świádkow przez Sędźiego były przyięte / y ich świádectwá niech máią moc.

Kázimierz Wielki 1368. Liſt 17.

O Swiádkach krewnych ná dowod przedánia iákiego.

KOnrad v Dominká vpominał ſie domu / y chciał gi mieć: á ku dowodowi ſwego przedſięwzięcia Konrad ßesc świádá

Tenże. Liſt 18.

świádkow wedle Sędziego roskazánia postáwił. Z ktorych pierwszy świádek Jákub/ á drugi Piotr Konradow Kmotr w tey rzeczy iáko pośrzednik y przyiacielski iednacz był: ktoremu to Dominikowi gdy świádki wedle zwyczáiu do Sądu wwodzono zániechał odpieráć / y tákowey krewności zádáć. Potym przy przerzeczoney przysiedze świádczących Dominik nágániáiąc świádectwo przerzeczonego Piotrá dla przerzeczoney krewności stale twierdził/że niemiáło być ważne: y ták powiedał/że te rzecz otrzymáć miał. My bacząc/iż przyiacielscy iednacze álbo pośrzednicy zwykli być krewni / obiáśniamy: iż w tákowey rzeczy świádectwo przerzeczonego Piotrá za Konradem iest ważne.

Pisárze Ziemscy y Grodzcy od Swiádkow trzy grosze bráć máią.

Kázimierz Wielki: List 37.

Ostáwiamy / áby Pisárze Sądowni od Swiádkow do Sądow wwiedzionych iesli potrzebá będzie pisáć ich powieści/ bráli po trzy grosze: á kiedy piszą Roki záwite / tedy od pisánia ná pułgroszku niech będą contenci.

Woźni od iednego ktory Swiádki wiedźie niech máią czterzy skoty.

Támże.

Chcemy/ áby Woźni od iednego świádki wwodzącego bráli czterzy skoty/to iest ośm groszy: á od winy/ ktorą piętnádziestą zową/ wołu: á gdy o złodzieystwo dźiecknią/ wołu rownego.

Jesli Swiádkowi ktory ná Gránicách przyśięgáć ma/ zádádzą iż nie iest Sláchćic.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 40.

A Jesli pozwány álbo Práwem zwyciężony Swiádká ktorego ná Roku polnym w Sláchectwie nágáni/ chcąc przez to rozgrániczenie powodowey stronie zátrudnić: tedy tákowemu nágánionemu inszy Swiádkowie dádzą świádectwo / to iest/ oni pięć świádkowie prostemi słowy: iż iest osiádły / y ma máietność Ziemską / y miedzy Sąsiády iest mian zá Sláchćicá/ y służbę woienną z inną Sláchtą służy: á ná tákowym świádectwie będźie dosyć ná ten czás/ to iest iż ma być przypuszczon do przyśięgi z powodem. Wszákże Podkomorzy záchowa z tym / ktory go nágánił / práwny postępek: áby go popierał w Práwie ktemu należącym.

O Ap-

O Appellácyach y Rußeniu.

Od skazánia do wyższego Sędźiego odwoláć śie kożdemu wolno: á kto tego po Dekrećie nie vczyni/ iuż skazániu Sędźiego dosyć czynić musi.

PIotr czynił przeciwko Máćieiowi Sędźiemu/ iż w spráwie/ ktora przed niem miał/ niespráwiedliwe y stosliwe skazánie przeciwko niemu vczynił: á wszákże od tego skazánia gdy go Sędźia czynił ten Piotr nie appellował/ ani sie do wyższego Sędźiego odwołał/ ani nie nágánił. My tedy takowa skazń Sędźiego/ ktora nie była Appellácya záwieszona/ obiásniamy: iż iuż w osądzona rzecz przeszłá/ przerzeczonego Piotrá ná winę powinna ktora Sędźiom iest opisana skázuiemy. Kázimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 20.

Kożdemu wolno od skazni Sędźiego do wyższego Sędźiego odwoláć śie.

MStáwiámy/ iż gdyby Sędźia ná to wedle Práwa obrány álbo ná czás náznaczony odłożywszy ná strone boiázń Bożą vczynił skazánie przeciwko osieroconemu człowiekowi/ skázuiąc go ktorey stronie ták około dźiedźictwá/ iáko też w iney rzeczy/ ktora przed Sąd przyidźie/ tedy takowey stronie/ przeciwko ktorey skazń wyszłá/ wolno będźie do wyższego Sędźiego odwoláć sie. Tenże. List 33.

Kożdemu niechay będźie wolno od Sędźiego Ziemskiego álbo Grodzkiego odwoláć śie słowem ná Wiecá albo Syem wálny.

BY kto Práwem przekonány będąc skazánia Sędźiego niechćiałby przyiąć: chcemy/ aby to zá Práwo było chowano: aby kożdemu było wolno od skazánia Sędźiego Ziemskiego álbo Grodzkiego nie przez obyczay rußenia Sędźiego/ ale prosto słowem appellowáć ná Roki głowne: ktore w wielki Post ná kożdy Rok będą na mieścach ná to vstáwionych sądzone: ná ktorych Rokách Pánowie Koronni/ to iest Woiewodá/ Kásztelián/ y ini Dygnitarze y Vrzędnicy Ziemscy oney Ziemie będą powinni być pod winámi w Státucie opisánemi. A gdźieby Roki głowne nie doszły: strona appelluiąca przeciwko stronie tey/ przeciwko ktorey appelluie/ ná Seymie wálnym Koronnym/ Sygmunt w Piotrko. 1523. List 37.

ktory nabliżey ſprawowan będzie / ſprawe ſwa moca appellacyey będzie mogła kończyć / y ſprawiedliwości ſwey dochodzić: a Sędzia od ktorego było appellowano/ma przez wſzelkiey przygany zoſtać. Wſzakże Sąd/od ktorego będzie appellowano/ będzie powinien ſtronam prawuiacym ſie dać na piſmie propoſicye albo żaloby y odpory/y ich kontrouerſie z Akt ſwych/y Rok naznaczyć na Rocech glownych: a gdżieby nie doſzły / tedy przed Krolem Jego M.

Ruſzenie ma być chowáne.

Sygmunt 1538.

IZ za niedbałoſcią y niepilnoſcią Sędzi częſtokroć ſie trafia / iż ſkazania przeciwko Prawu y zwyczáiowi bywáią czynione przez nie : a tak za prosba Poſłow Ziemſkich ruſzenie Sędziego / ktorego przed tym vżywano y ktore ieſt y teraz w Wielkiey Polſzce w vżywaniu/ do pierwſzego vżywania przywracamy: aby było we wſzyſtkich Prawách naſzych chowano. Ale aby kto Sędzieg ruſzaiąc dla nieumieietnoſci obyczáiu ruſzenia/ ktory w tey mierze ieſt zwykł być zachowan/w rzeczy ſwey nie vpadł: tedy chcemy/aby tu obyczay ruſzenia przyłożon był. Strona tedy/przeciwko ktorey ieſt vczynion Dekret/w ty ſłowá niech vczyni ruſzenie : Panie Sędzia/ tego ſkazánia albo dekretu iáko nieſprawiedliwego y złośliwego za Prawo nie przyymuie: ale cie ruſzam na Wieca Woiewodztwa własnego : a gdżieby ty nie doſzły/ na Syem walny bliżſzy. Takowe ruſzenie vczyniwſzy/hnet Woźny przez przydánia tegoż Sądu Sędziemu na Wiecách dżień pierwſzy/ a ieſli Wieca nie beda na Seymie walnym ktory bliżſzy będzie ſzoſty dżień / aby ſtanął z Dekretem albo ſkazániem od niego vczynionym naznaczyć może/ y będzie powinien.

¶ A to wſzyſtko iáko ruſzenie y naznaczenie Roku ſłuſznie w Akta Sądowne przez Sąd y Piſarza maią być wpiſane: a ine rzeczy w mocy wedle Statutu ſtárego zachowamy. A ſtrona ktora ruſzenie vczyni nie wiecey/iedno ieden groſz za to zapłácić będzie powinna.

Appellacyey áni ruſzenia od rzeczy/ktora ſtrácenia nie nieśie/dopuſzczáć nie máią.

Sygmunt August w Wárſzá. 1557.

ABy tym prędſza odprawá ſprawiedliwości ſzłá/żaden Sąd áni Vrzad nie ma dopuścić appellácyey áni ruſzenia ab Acceſſorio/chyba iżby takowe było/ktoreby nioſło zyſk albo ſtratę.

Kto

Kto Sedźiego ktoregokolwiek nágáni/ iáką zá to winę dáć ma.

JEdy kto nágáni ſkazánie Káſztellaná Krakowſkiego / ma mu dáć kożuch Gronoſtáiowy: á Káſztellanowi Sándomierſkiemu y Lubelſkiemu kożuch Popieliczy: kożdemu Woiewodzie Kożuchy y tákże Popielicze: Sedźiemu Krakowſkiemu y Sándomierſkiemu/ Kożuchy Kunie: Podſędkom/ Liſie: Podkomorzym/ po ſześći grzywien: á Komornikom ich/ y wſzytkim inym Komornikom Przełożonych náſzych po ſześći Skotow/ to ieſt po dwánaśćie groſzy: Sedźiom Káſztellańſkim po puł grzywny: kożdemu Piſárzowi Ziemſkiemu Kożuchy Liſie: inſzym Káſztellanom y Sedźiom (wyiąwſzy Krakowſkieg̃/ Sándomirſkiego/ y Lubelſkiego) po ſześći ſkotow grzywien/ przez wſzelkiego ſporu/ y pierwey niżliby przypuſzczon był ku ſłuchániu/ dáć y doſyć vczynić będźie powinien. Kázimierz Wielki Liſt 28.

O ſkazániu złym przez Sedźiego vczynionym y nágánionym.

JEdyż w poſtępkach Práwnych y ſprawiedliwych Sedźi nie ma mieć wáſń mieſcá/ áni łáſką nie ma ſobie nic przywłáſzczáć/ tákże boiáźń nie ma nic przemágáć/ áni zapłatą ſprawiedliwośći wywrácáć: bo oni noſzą wagę w rękach/ ktorą ná ſzalách záwieſiwſzy iednoſtáynie/ aby w rozumieniu y czynieniu ſkázánia ſámego Bogá przed oczyma máiąc/ ſtawy ſwey nie zápámiętáli/ y aby przenáśládownicy czći ſwey przeciwko ſwemu ſumnieniu y ſprawiedliwośći dla łáſki álbo ſzcześćia czyiego nic nie czynili ku vciſkowi ſtronie. Dla tego vſtáwiamy: iż gdyby Sedźia ná to wedle Práwá obrány/ álbo ná czás náznáczony odłożywſzy ná ſtronę boiáźń Bożą vczynił ſkázánie przeciwko oſieroconemu człowiekowi/ ſkázuiąc go ktorey ſtronie ták około dźiedźictwá iáko też w iney rzeczy/ ktora przed Sąd przyidźie: tedy tákowey ſtronie/ przeciwko ktorey ſkáźń wyſzłá/ wolno będźie do wyżſzego Sedźiego odwołáć ſie. A iż zwyczáy ieſt w ſądźie Polſkim: iż Sedźia/ od kogo bywa ruſzenie y ktorego ſkáźń bywa przez ſtronę náganiona/ nie pierwey będźie powinien ſkázánia ſwego oczyśćić/ áż mu przed tym przez ſtronę trzy grzywny álbo ſkory Kunie będą náznáczone: aby iednákość w winách była chowána. A ieſli tenże Sedźia będźie ználeźion/ iż niewſprawiedliwie ſkázał: tedy ſtronie ſkory Kunie álbo trzy grzywny Tamże. Liſt 32.

wźie-

wźiete z wina pietnadźiesta zaśromawßy sie niech wroci. A tho dla tego: iż do wyßßego Sędźiego w fałßywym skázániu odwołał sie.

Kto Sędźiego skázánie nágáni.

Kázimierz Wielki. List 32.

SKázuiemy/ iż ieśliby strona prawuiaca sie przed námi albo przy inych Pánow obecnośći álbo też niebytnośći śmiał mowic: że Sędźia źle postąpił/ y zły Dekret vczynił: tedy Sędźia onymi / ktorzy z nim ná Sądźie siedzieli/ ma dowieśc: iż dobrze skázał. A ieśli on ktory skázániu Sędźiego przygáne dał/ zechce tego co mowi dowodźic: thedy to ma vczynic z ßeścia świadkow tego stanu/ktorego ieśt Sędźia. Ale nie pierwey maią słuchác iego probacyey: ázby Sędźiemu trzy grzywny álbo kożuch Kuni położył: ktore ná Sędźiego maią przypáśc.

Gdy skázánie Sędźiego będźie zápomniano.

Támże.

GDy będźie wątpliwość o rzeczy osądzoney/y będą sie wśtecz brác do Sędźiego: ktory ieśli będźie pámiętał iáko skázał/ wnet powiedźiec álbo do iutrá odłożyć będźie powinien.

Gdy kto nágáni skázánie Sędźiego / ma dáć powodowá stroná pozwánemu trzy grzywny.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 37.

CHcemy/ iż gdy skázánie przez ápellácya nágánione będźie skázone: tedy Práwem zwyciężony powodowi/ktory Práwem wygrał/względem nákładow trzy grzywny ma zápłácić: ktore inego cząsu Sędźiom nágánionym / gdy ználeźiono że dobrze skázali/ były płácone w obyczay skárania: ták iż ieśli skázánie od ktorego było ápellowano/będźie skázano: tedy ten ktory ápellował swe trzy grzywny wezmie. A ieśli tákowe skázánie będźie pochwalone y potwierdzone: tedy ten ktory ápeluie ztráci swe trzy grzywny: ktore wezmie ten/ ktory práwem wygra.

Gdy Sędźiego nágánią/przedśię ine spráwy sądźić ma.

Kázimierz w Korczyn. 1451. List 87.

JEśli kto będźie sobie co przeciwko Sędźiom brał/ y onego rußy: tedy tylko oná rzecz w ktorey Sędźiego rußył niema być sądzoná: á ine wßystki spráwy/ktore przed Sędźiego przyda/ná to nic niedbaiąc iż przez rußenie nágánion ieśt/ niech będą sądzone.

Skázá-

Skazánia Sędźiego Ziemskiego/álbo Grodzkiego iesli będźie skażone/poczćiwośći iego nic ſzkodźić to niema.

SKazánie Sędźiego Ziemſkiego álbo Grodzkieg ieſli kiedy będźie ſkażone/czći y iego dobrey ſławie nie ma nic ſzkodźić. Sygmunt w Piotrko. 1519. List 24.

Sędźia kiedy nie będźie mogł być nágánion.

USTáwiamy/ iż przy náſzey bytności/ álbo przed náſzym Stároſtą/álbo kiedy Roki głowne bywáią ſprawowáne/ przy ktorych Woiewodowie y Panowie ſą/ Sędźia ſądzący nie może być o złe ſkazánie nágánion: gdyż nie on ſam ále imi/y wiele ich ſądźi. Kázimierz Wielki List 32.

Stáry obyczáy ciążánia o winy Sądowne.

NAby w drapieſtwie y w ciążániu poddánych náſzych iáka miárá była chowaná y mianá: ábowiem zwykło do tego czáſu bywáć v tákowych Sędźiow y ich Vrzędnikow/ iż iáko ſkoro o winy y w Práwie ſkazáli niektore vbogie ludźie/ álbo Slachte / álbo też ine ktoregokolwiek ſtanu ciążáne zárázem ony łupy y cioże dźiela miedzy ſie/żadney łáſki y dobrotliwośći ciążánemu nie czyniąc. Aby tedy odciął ſie ten ſzkodliwy zwyczay/ y chcąc y zákázuiąc go niechowáć vſtáwiamy: iż ktorybykolwiek Sędźia/Woiewodá/Káſztellan/álbo ich Vrzędnik/álbo Sędźia złoczyńcow ktorego Oprawcą zową / álbo iny ktorykolwiek o winy Sądowne przez nie ſkazáne / álbo o ktorekolwiek wyſtępki ktorego z poddánych náſzych bogátego álbo vbogiego Slachcicá / álbo ſtanu proſtego ciążał álbo ciązáć kazał w koniech / w bydle / álbo w iney máietnośći cioże biorąc ktorekolwiek: tedy niema tákowych ciążey áni vmnieyſzáć áni rozſzáfowáć: Lecie do dwu Niedźiel cálych / á Zimie do oſmi dni nic z nich niebiorąc: y máią te rzeczy być przez tego ktory wziął chowáne: chociáy ſprawiedliwie będą ciążáne/chociáy też nieſtuſznie drapieſtwoby ná nie ſie ſtáło. A ieſliby przez ten czás od onego álbo onych / ktorych álbo ktorego ſą cioże/ zá winy dopuſzczone niebyło onym ktorzy ciążáli doſyć vczyniono/ álbo ſwey niewinności nie pokázáli: tedy potym wolno będźie tym / ktorzy cioże przy ſobie máią/ one rozſzáſſowáć y rozdźielić/y wedle ich dobrey Kázimierz Wielki 1368. List 9.

woley gdźie chcą obroćić. Ale ieśliby tákowi Sędźiowie álbo ini wyżßey miánowáni folguiąc łákomstwu swemu w tym cząśie przerzeczonym słußnym miedzy śie ty ciąże rozdźielili / álbo rozßáfowáli/álbo oddalili by też y iedno dobytcze z przerzeczonych: tedy temu ktory ßkode vćierpi wedle ßácunku oneg̃ bydlećiá strá conego/ ná ktore sam przyśieże/ z winą pietnadźiestą máią wroćić. A ten ták Státut pożyteczny dla náßych Sędźi y Prokuratorow ßkárádego łupiestwá/ktore częstokroć czynią/vstáwiamy: iż ná nie/ y ná Sędźie ich śćiągamy/ y wydáiemy.

Ciążánia obyczay.

Káźimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 15.

Iż przez częste y nieumiárkowáne vbogich ludźi ćiążánie wiele ich ßkody y vćiski rozliczne w tym cierpią: iż z hurmē nie w obyczay czynienia spráwiedliwośći do ktorychkolwiek wśi ći/ ktorzy ciążáią/ przyßedßy ßkodliwie y niekiedy przez roskazánia Sędźiego/y bez winy Páná oney wśi álbo też Kmieci/śmieią wiele drapiestwá czynić pod zasłoną ćiążánia. A ták chcąc to opátrzyć/vstáwiamy: áby nápotym Sędźia y Podsędek ná ciążą niewiecey słał/iedno dwu służebnikow z Woźnym: á iżby przez winy/ y przez przyczyny álbo nie zdánych/ álbo nie przekonánych Práwem / áni tych ktorzy śie nie wyznáią przed Sądem/ Sędźia y Podsędek nie śmiał y niedopuśćił ćiążáć. A ieśli Sędźia álbo ktory inßy ktorąkolwiek władzą álbo ráczey swym vporem álbo wßeteczeństwem śmiałby ćiążáć/álbo drapiestwá iákie czynić: tedy roskázuiąc skázuiemy: Iż dobytki y ktorekolwiek rzeczy wźięte względem ćiążánia/Sędźia Pánu oney Wśi y Kmieciom oneyże Wśi/ ktorzy śie twierdzą być niesłußnie y przeciwko spráwiedliwośći ciążánemi/ przez wßelkiey trudnośći cále y zupełnie (wßákże pierwey wźiąwßy rękoiemsto) będźie powinien wroćić/ náznáczywßy Pánu oney Wśi álbo Kmieciom ćiążánym rok ku okazániu swey niewinnośći y spráwiedliwośći. A wßákże áby śmiáłość y vpor ćiążáiących był pohámowan/ skázuiemy: iż gdy obyczáiem przerzeczonym okáże śie ich niewinność: tedy Sędźia y Podsędek máiący ná sobie władzą Sądow / od wßystkich y kożdego z osobná / ktorzy będą ná tym ciążániu álbo ráczey drapiestwie / álbo ktorzy pomoc im dawáli / od kożdego z osobná z tych máią wźiąć winę piątnadźiestą / to iest trzy grzywny: ktora ma być zápłáconá Pánu: z ktorego Wśi ćiążą wezmą/y ktory ßkodę podeymie.

Ciążánie o nieposłußeństwo y o winę.

Do-

Káźimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 14.

DOświadczenie nas tego náuczyło: iż niekiedy posłuszni zá nieposłuszne / álbo sámi nieposłuszni z miáry y co iest rzecz spráwiedliwa y słuszna wykracáiąc o nieposłuszeństwo bywáią karáni y vćiskáni/á to w tym: iż gdy w ktorey Wśi ćiąże bywáią bráne / gdźieby miáły być wźięte sześć wołow tám bywáły bráne trzydźieśći álbo czterdźieśći: y niż ie przypędzono do słusznego mieśćá łupiestwem ku skáźie wielkiey vbogich ludźi bywáły rozdźieláne y vtracáne. Przetoż chcąc zábieżeć ták záráźliwey złey rzeczy vstáwiamy/y vkłádamy nieiáką pewną miárę y záchowánie / á to tym sposobem. Iż zá pierwsze nieposłuszeństwo karząc/ Woźny ze dwiemá służebniki Sędźiego przyiechawszy do Wśi/á iesliby sam Pan oney Wśi był winny: tedy tylko dwá woły zá ćiążą máią być wźięte: ále iesli Kmiećie będą winni / y pozwáni o nieposłuszeństwo: tedy kożdy z nich ma być ćiążan ná iednym wole. A tymże obyczáiem skázuiemy y wtory raz o nieposłuszeństwo postępowáć. Ale iesli trzeci raz Pan z Kmiećmi byliby nieposłuszni: tám iuż rzecz swą o ktorą będźie pozwan niech tráci/y zárázem od niey odpádnie przez skazánie Sędźiego. Wszákże to obiáśniáiąc: áby ty woły / ktore będą wźięte w ćiąży przez Sędźie / Lećie dwie Niedźieli / á Zimie ośm̄ dni bez rozrywánia ich były chowáne. Nád to chcemy y skázuiemy: áby przerzeczone woły wźięte w ciąży álbo w winie ktoregokolwiek nieposłuszeństwá/Nam tylko y Sędźiemu nászemu były dáne. Ieszcze skázuiemy y vstáwiamy: iż iesli przerzeczonemu Woźnemu ku tákowemu ciążániu náznáczonemu z inszą czeládźią Sędźiego Wieś/ ktora má być ćiążána / przez Páná oney Wśi y Kmiecie niebędźie dopuszczoná ku ciążániu tym sposobem/ iáko sie pierwey było rzekło/ álbo iesliby tá ćiąża przez Páná álbo Kmiecie we wśi/ álbo przede wśią / álbo ná drodze byłá gwałtem odiętá: tákowe nieposłuszeństwo y zdrádę ich karząc/ chcemy áby winę piętnádźiestą/ ktorą zową piętnáście / tákowi przećiwiáiący sie Nam y Sędźiemu nászemu byli powinni zápłácić: á kte^v z drugą winą śiedmnádźiestą tákową ciążą zbronioną álbo gwałtem wźiętą cále máią záchowáć/ álbo náznáczyć. Ktorzy iesliby w dániu tákowych rzecy przerzeczonych/iáko ćiążey ábo w dosyćvczynieniu zá winy byli zdrádliwi y nieposłuszni/ ták iż też Sędźia dla mocy ich bałby sie ich káráć y ciążáć: tedy chcemy y skázuiemy: áby winą / ktorą zową śiedmnádźiestą / byli karáni: ktora ma być do komory nászey daná.

Iáka ma być ćiąża braná zá podatki Krolewskie.

Kázimierz w Nießowej Liſt 94.

TEż vſtáwiamy: iż ilekroć przez Stároſty náſze/ álbo ich Vrzędnik traſi ſie dźieczkowánie álbo ciążánie czynić z Dekretu Sędźiego Ziemſkiego / álbo o Podatki Krolewſkie: aby nie brali Staroſtowie wiecey/ iedno to: coby ſtáło zá to / zá co ciążáią: á co ſwym ci ktorzy ciążáią/zwykli brać: to zákázuiemy aby nie było brano.

Bydło zá ciążą wźiete może być do dworu Woiewodzego álbo Káſztellańskiego gnáne.

Káźimierz w Wiślicy 1368. Liſt 32.

BÓdźie Dwory náſze ſą dálekie: obywátele náſzy mogą gnáć ciąże wźiete do Dworu Káſztellańſkiego álbo Woiewodzego oney Ziemie/gdźie mießka.

Win ſądownie ſkázánych Krol żadnemu dáwáć nie ma.

Z Przywileiu Władyſłáwá bliſko Czerwieńſká Liſt 48.

ABy miedzy Slachtą Korony náſzey y inemi poddánemi ſwary/ ſpory/ roſterki / porażki/ zabiiánia były oddalone: ktoreby mogły ſie wczáć / gdybyſmy dopuścili winy náſze nam z Sądow náſzych przychodzące ſługam álbo inym poddánym náſzym ná ich prośby vporne wyćiągáć od tych: ktorzy Nam ná nie bywáią ſkázáni. Dla tego ninieyſzym piſániem obiecuiemy żadnemu tákowych win ná poddánych náſzych nie dáwáć / náznáczáć / áni zlecáć z ktoreykolwiek przyczyny álbo względu: ále one przez Vrzędniki náſze na nas káżemy wyciągáć: álbo one tym/ ktorzy ie nam przepadli/ zá łáſką náſzą będźiemy odpuſzczáć: álbo też wyćiągnawſzy ie / ſzáfowáć iemi będźiemy wedle náſzey woley Krolewſkiey.

Podobnyſz temu Státut.

Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1550.

WIN przeſądzonych ná Slachćie żadnemu dáwáć nie będźiem/wedle Przywileiu Prądźiádá náſzego Krolá Iágiellá.

Gdy śie ſtrony chcą zgádzáć / od win kożdych ſą wolne: á Krol ſkázánych win żadnemu dáwáć nie ma.

Káźimierz w Jedlney. Liſt 52.

JEſli ktorzy obywátele náſzy/álbo ktorzy ini w Krolеſtwie náſzym mießkáiący gdy ießcze Dekret nie ieſt vczynion w Sądźiech/chcieliby ſie zgádzáć o ktorekolwiek rzeczy: tych od win

Náſzych

Nászych y Sedzich y Podsedkow y Woiewodzych y Kásztellánskich czyniemy wolne y swobodne. Też win ná Sláchcie nam Sadownie skazánych żadnemu nieobiecuiemy ku wyciagániu dopuścić/ ále one przez Nas álbo Stárosty albo Vrzedniki násze bedziemy wyciegáć/ á wyciągnione bedziemy wedle woley nászey szásowáć.

Ksiąg Wtorych Rozdziału Wtorego Część Piąta/

O Sposobie y Formie Zapisow kożdego obowiąsku/ o Długách pożyczánych/ o Rękoymi y Rękoiemstwie/ o Grze/ o Dawnośći Ziemskiey.

O sposobie Zapisow.

W przyymowániu zeznawánia Sędziowie pilnie máią báczyć ná látá/ ná baczenie/ rozeznánie/ y zdrowie tego/ ktory Zapis czyni.

NA to byc obwárowano: áby ktorzy ná Sądźie siedzą pilnie ogledowáli y przypátrowáli sie osobie/ ktora czyni iáki Zapis: iesli ma słuszne látá álbo rozeznánie dobre: bo ináczey niech nie bedźie przyiety Zapis. Też máią baczyć/ iesli iest zdrowy ná ciele: á w ten czás może być pisano/ Zdrowy ná vmysle y ná ciele: ále iesli iest ná ciele chor á ná rozumie zdrow/ ták iáko w rzeczy iest niech bedźie pisano: Chory ná ciele/ á wszákże zdrowy ná vmysle/ y przy rozumie bedący. Sygmunt w Piotrko. 1523. List 44.

Zapisy przed Vrzedem Zamku Sierádzkiego y Lánczyckiego vczynione są wieczne.

ZApisy y zdawánia máietnośći w Ziemi Sierádzkiey y Lánczyckiey przed Sądem y Vrzedem Zamkowym vczynione są mocne/ y ważne: y niech wieczną moc máią przez wszelkiego wwodzenia w Ksiegi Ziemskie/ iáko zwykło być chowano w Stárostwie Wielkiey Polski. Sygmunt 1519. List 24.

Sposob Zapisu zamiany dobr.

Sygmunt 1523. List 45.

TOiąc obliczńie przed Sadem Slachetny N. dziedzic N. z iedney strony / y Slachetny N. z drugiey strony zdrowy na vmysle y na ciele y przy dobrym rozumie bedący iawnie y przez wyznanie swe wyznali: Iż miedzy sobą vczynili dobr dziedzicznych wieczna y nieodezwana zamiane/ dawszy sobie zobopolnie dobrą za dobrą ziemie za ziemie: tak iż przerzeczony N. dał y zamienił dobrą swe dziedziczne/ to iest Wieś N. ze wszystkim tey Wsi dziedzictwem / y ze wszystkim Prawem/ Państwem / własnością/ y Tytułem Dziedzicznym/ z przerzeczonym N. z N. ktory N. za iego dobrą dziedziczne / to iest Wieś N. przerzeczona także też ze wszystkim dziedzictwem tey Wsi dał y zamienił ze wszystkim Prawem/ Państwem/ y własnością/ y Tytułem Dziedzicznym: tak iż przerzeczony N. przerzeczone N. dobrą/ to iest Wieś N. z swemi potomki będzie dzierżał/ miał/ y obyczaiem dziedzicznym posiędzie tak szeroko długo/ y wokrąg: iako przerzeczone dobrą albo dziedzictwo przerzeczoney Wsi N. w swych granicach zstarądawna iest rozdzielone/ y ograniczone ze wszystkiemi y kożdemi zosobna pożytki: ktore zstarądawna ku temu N. dziedzictwu przynależały/ y ze wszystkiemi nic niewymuiąc przyległościami. A także przerzeczony N. przerzeczone dobrą swe / to iest Wieś N. ze wszystkim tey Wsi N. dziedzictwem/ ze wszystkim Prawem/ Państwem/ y własnością y tytułem dziedzicznym ze wszystkiemi potomki swemi będzie dzierżał/ miał/ y dziedzicznie osiędzie/ tak szeroko długo y w okrąg: iako rzeczone dobrą albo dziedzictwo Wsi N. w swych granicach y miedzach zstarądawna iest rozdzielone/ y rozgraniczone/ y także wespołek ze wszystkiemi y kożdemi zosobna pożytki/ y przyległościami: ktore zstarądawna ku maietności N. przynależą nic niewymuiąc. A iuż ci przerzeczeni zamiane czyniący dali sobie zobopolnie w przerzeczone dobrą tak odmienione istotne wwiązanie y rzeczne dzierżenie przez Wożne Ziemskie. A będą powinni y są obowiązani spolnie siebie y potomki swe względem przerzeczonych dobr tak zamienionych bronić/ szczycić/ y zobopolnie sie wyswobodzać y vspokoiać od wszystkich prawnych trudności y pierwszych obowiązkow/ Zapisow/ Pozwow zaniesionych y ktore zaniesione być maią/ zyskow przezyskow ktorychkolwiek/ y wszystko zamykaiąc od wszelkiego przenagabania Prawnego/ y od wszystkich osob stanu oboiey płci / przez dawności Ziemskie/ iako na ktorą osobę dawność należy / pod szkodami Ziemskiemi albo zakładem stą grzywien pieniędzy Monety Polskiey.

O kto-

¶ O ktore szkody albo zakład ieden od drugiego względem przerzeczoney obrony pozwany/y potomkowie iego pozwani do Sadu Ziemskiego Ł. albo Zamkowego J. na pierwszym roku iako zawitym stac obliczne/ y zaniechawszy wszystkich wymowek/ zwłok z ktoreykolwiek przyczyny / albo też quitow ktore z Prawá zwykły być dawane y pozwalane/ y wszystkich inych Prawnych zwłok y także ruszenia Sędzi / odpowiedać y od Sadu nie odchodzac Dekretowi Sadownemu być posłuszen / to iest zastąpić y o wszystkie osadzone rzeczy dosyć vczynić będzie powinien/ y potomkowie iego beda powinni tylekroc/ilekroć im y ich potomkom będzie potrzebá.

Sposob Zapisu wiecznego przedánia dobr.

TOiac obliczne przed Sadem Slachetny N. zdrowy ná vmysle y ná ciele/ iawnie przez wyznánie swe wyznał: iż dobrá swe dziedzicne/to iest Wieś N. ze wszystkim tey wsi dziedzictwem/ y ze wszystkimi do tey wsi przynaleznościámi / ktorymbykolwiek sposobem przynależały y przychodziły/nic Prawá Państwá y własności ktorychkolwiek pożytkow przerzeczony N. w przerzeczonych dobrach N. sobie y swym potomkom nie zachowuiac ani wyymuiac / tak szeroko długo y w okrąg/iako przerzeczonych dobr Wsi N. dziedzictwo w swych miedzách y granicách sie rozciaga / Slachetnemu N. z N. zá C grzywien Monety y liczby Polskiey przedał ná wieki/ y ná wieczność zdał: tak iako sam przerzeczone dobrá N. miał/ dzierżał/y w dzierżeniu ich był/nie wyymuiac żadnych pożytkow tych dobr: aby ie przerzeczony N. y iego potomkowie ze wszytkiem Prawem/Państwem/własnością/y tytułem dziedzicznem/ y pożytki wszystkiemi y kożdemi z osobna wiecznie dzierżał / opánował / y ná pożytki swe wedle vpodobánia swego obrocił. A iuż od tego czásu przerzeczony N. przerzeczonemu N dał istotne wwiazánie y dzierżenie w rzeczy sámey przez Woznego Ziemskiego w przerzeczone dobrá N. tho iest Wieś B. y we wszystko iey dziedzictwo/ y we wszystki pożytki. W ktorych wszystkich dobr spokoynym dzierżeniu będzie powinien przerzeczony N. y iego potomkowie przerzeczonego C. z iego potomki względem przerzeczonych dobr B. tym sposobem przedánych bronić/ zástępić / wyswobodzić / y vspokoić od wszelkiego zátrudnienia prawnego/y od wszystkich osob stanu y oboiey płci przez dawno-

Sygmunt 1523. List 44.

ści Ziemskie/ iako dawność na ktora osobe z prawá przynależy/ tylekroć ilekroć iemu C będzie potrzebá/ pod ßkodámi Ziemskiemi/álbo pod Zakładem C grzywien żadna rzeczą wymyślna tego Zakładu nie vchodząc.

¶ O ktore ßkody álbo zakład ieden od drugiego względem przerzeczoney obrony pozwány/y potomkowie iego pozwáni do Sądu Ziemskiego Ł. albo Zamkowego J. ná pierwßym roku iako zawitym ſtac obliczńie/ y zaniechawßy wßyſtkich wymowek/ zwłok z ktoreykolwiek przyczyny / álbo też quitow krore z Práwá zwykły być dawáne y pozwaláne/ y wßyſtkich inych Prawnych zwłok y także ruſzenia Sędźi / odpowiedáć y od Sądu nie odchodząc Dekretowi Sądownemu być poſłußen / to ieſt zaſtępić y o wßyſtkie oſądzone rzeczy doſyć vczynić będźie powinien/ y potomkowie iego będą powinni tylekroc/ilekroć im y ich potomkom będźie potrzebá.

¶ A ieſliby ten/ktory przedawa/miał żone: ktorey oprawá posągu ściągałaby ſie ná takowe dobrá przedáyne: tedy będźie poſtáwiona przez Mężá vAkt/y zwoleniem przyiaciół przynamniey dwu krewnych z liniey Oycowſkiey: y przyzwoli ná takowy Zapis/ co ſie tycże iey oprawy.

Ten ktory przedáie ma onego dźiedźictwá gránice pokázáć / á we trzech lat y we trzech Miesiącach ma tego ktory kupił bronić.

Jágello w Krakow. 1423. List 44.

Z Zwyczáiu y z ſtarego Práwá to było chowano: iż kto przedawał dźiedźictwo tego/ ktory v niego kupił/ przez trzy látá y trzy Miesiące od kożdey trudności zaſtępować y wyſwobodzać był powinien. Ale iż częſtokroc ſie przydáie: iż ſąsiedźi onego przedánego dźiedźictwá/ ktorych máietności gránice dotykáią ſie dobr przedánych / do trzech lat y trzech Miesiecy tego ktory kupił zániechaią ruſzáć: ázby ten/ktory przedał y ktory powinien zaſtępić dawnością/ ktora idźie w kupieniu / był wolen: ktora gdy wynidźie naprzod onemu/ ktory kupił / o gránice wáżą ſie trudności zádawáć: chociay byli oblicznie przy przedániu. Dla tego chcemy y vſtáwiamy: iż gdy ktore dźiedźictwo bywa vkázowáne przez przedáiącego kupuiącemu/ ſąsiedźi onego dźiedźictwá przez kupuiącego z Woźnym niech będą wezwáni: aby oni byli przy gránicznym okázowániu. Ktorzy ieſli niezechcą przyiechać przez Woźnego wezwáni / á we trzech leciech y we trzech Miesiącách dźierżawcy o gránice dádzą pokoy: tedy ten ktory dźier-

dzierży ku dowodowi swego kupná z świádki niech będzie przypuszczon/ á dawnością ták długiego czásu będzie podpomożon.

O Przedániu dobr krewni mogą świádczyć.

KOnrad v Dominiká vpominał sie domu/y chćiał gi mieć: á ku dowodowi swego przedsiewźiecia Konrad sześć świádkow wedle Sędźiego roskazánia postáwił. Z ktorych pirwszy świádek Jákub á drugi Piotr Konrádow Kmotr w tey rzeczy iáko pośrzednik y przyiácielski iednacz był: ktoremu to Dominikowi gdy świádki wedle zwyczáiu do Sądu wwodzono zániechał odpieráć / y tákowey krewnośći zádáć. Potym przy przerzeczoney przysiedze świádczących Dominik nágániáiąc świádectwo przerzeczonego Piotrá dla przerzeczoney krewnośći stale twierdził/że niemiáło być ważne:y ták powiedał/że te rzecz otrzymáć miał. My báczac/iż przyiacielscy iednacze álbo pośrzednicy zwykli być krewni / obiaśniamy : iż w tákowey rzeczy świádectwo przerzeczonego Piotrá zá Konradem iest ważne. Káźimierz Wielki. 1368. List 18.

Kto kupił Wieś / á wietszey częśći iey nie zápłáćić.

FRáńciszek przedał Grzegorzowi dźiedźietwo zá sto grzywien: zá ktore Grzegorz zárázem czterdźieśći grzywien zapłácił / á ostátek pieniedzy ná pewnych Rocech obiecał ná látá pewne zápłácić: ktory Grzegorz spokoynie przez czterzy látá nie vczyniwszy dostáteczney zápłáty dźierżał / y opánował rzeczone dźiedźictwo. Potym blisko końcá czwarteg̊ roku tenże Grzegorz/ ktory kupił / ostátek pieniedzy chce dáć y zápłácić Fráńciszkowi przedawcy : á Fráńciszek stára sie o to/y chce odezwáć y rosproc to przedánie : gdyż sie mu przez ták długi czás dostáteczna zapłátá nie sstáłá. Dla tego My vstáwiamy / y obáiśniamy : iż dla spokoynego dźierżenia/ ktore miał przez trzy látá y trzy Mieśiące/ przedánie przerzeczone ma mieć wieczną moc: gdyż temu záwádźiło milczenie/ y dawność ták długiego czásu. Tenże. List 19.

Kto Wieś kupi przećiwko krewnym bliższym / ma dawność trzy Látá y trzy Mieśiące.

NA potym vstáwiamy : iż gdy kto kupi dźiedźictwo / á ono dźierży przez trzy látá y trzy Mieśiące spokoynie : á ieśli ono kupno krewni ktorzy álbo żenini powinowáći po przerzeczonych lećiech chćieliby rzecz zátrudniáć/chcąc od tego kupná dla bliskośći onego ktory kupił / odstyrknąc : vstáwiamy/ iż gdy ten Tenże List 33.

bliższy

bliższy milczał przez trzy lata y trzy Miesiace / iuż niech mu nie będzie wolno od tego czasu dostępic przerzeczonego dziedzictwa. To też chcemy być rozumiano: iż ieśliby ktory z tych co pieniędzy pożyczyli powiedział: iż to dziedzictwo iest mnie bliższe/ ktore ty dzierżysz: abowiem ktory przedał/ był mi pierwey dłużen niżeś ty to dziedzictwo kupił: ieśliby takowy ktoregokolwiek stanu bądź Chrześcijanin bądź Zyd milczał trzy lata y trzy Miesiace: iuż milczenie iemu na wieki o to dziedzictwo niech będzie skazano.

Sposob Zapisania Czynszu na wyderkoff osobam Duchownym/za dozwoleniem Krola Jego M. pierwey otrzymanym.

Sygmunt w Piotrko. 1521. List 45.

TOiąc obliczńie przed Sądem Slachetny N. dziedzic B. zdrowy na vmyśle y na ciele iawnie przez wyznanie swe zeznał: iż vczciwym Mężom Mensyonarzom Kościoła Tumskiego Krakowskiego teraz y napotym będącym dwanaście Grzywien pieniędzy rocznego czynszu za trzy sta grzywien pieniędzy Monety y liczby Polskiey wiecznie/ wszakże na wyderkoff przedał y zapisał / y przedaie y zapisuie na dobrach swych dziedzicznych/ to iest na Wsi J. y Kmieciech/ Kaczmarzech/y inych wszystkich/ktorzy mieszkaią w przerzeczoney Wsi J. Ktore dwanaście grzywien pieniędzy przerzeczony N. będzie powinien y iego potomkowie będą powinni kożdego Roku na kożde swieto Swietego N. przerzeczonym vczciwym Mensionarzom ninieyszym y ktorzy za czasem będą przez własnego Posła odesłać/ y od nich na kożdy rok po zapłaceniu Kwit wziąć. Tenże będzie powinien/y ninieyszym Listem sie obowiezuie z Kmiecmi w teyże wsi mieszkaiącymi vAkt Duchownych v Wikaryego albo Oficiała L. na swieto Swietego M. bliśko przyszłe stanąć/y ku płaceniu z przerzeczonemi Kmiecmi przerzeczonego Czynszu rocznego dwanaście grzywien pod klątwami Kościelnemi obowiązać sie. A iuż przerzeczony N. przerzeczonym Kościoła G. sługam Kościelnym dał istotne wwiązanie y rzeczone dzierzenie w przerzeczony Czynsz: aby dzierżeli/ mieli/ y spokoynie trzymali. Ktemu przerzeczony A. obowiezuie sie y potomki swe względem przerzeczonego czynszu od wszystkich zapisow pierwszych/ Pozwow zaniesionych y ktore zaniesione maią być/ zyskow / przezyskow ktorychkolwiek ieśli ktore są / y od wszelkiego wszystkich osob stanu y płci prawnego przenagabania przerzeczone sługi Kościelne ninieysze y ktorzy za czasem będą bronić zastępić

stepić wyswobodźić: ták iżby przerzeczeni słudzy Kośćielni ninieyszy/ y ktorzy potym będą mogli spokoynie y cále kożdego Roku przerzeczony Czynsz dwánaśćie grzywien / iáko rzeczono iest/ brác przez wszelkiego zátrudnienia. Ktore rzeczy wszystkie wyrázone y w ninieyszym Zapiśie zámknione/ przerzeczony A. będźie powinien y iego potomkowie będą powinni pod zakłádem stá álbo N. grzywien przerzeczonym sługom Kośćielnym/ y ich potomkom zápłáćić: o ktory zakład do Sądu Ziemskiego álbo Grodzkiego P. pozwány álbo potomkowie iego pozwani/ ná pirwszym roku iáko záwitym będźie powinien álbo będą powinni stać/ żadną rzeczą wymyślną bądź Práwną álbo nieprawną ich nie vchodząc álbo roku niezwłocząc/ pod stráceniem swey rzeczy: ále ná tymże roku będźie powinien y będą powinni przerzeczonych Kápłanow od wszytkich trudnośći zástępić/ wyswobodźić/ y wszystkim rzeczam w ninieyszym Zapiśie opisánym dosyć vczynić. A iesliby niechćiał álbo zániedbał / álbo potomkowie iego zániedbáli: tedy zárázem o przerzeczony zakład w zysku máią być zdáni/ y zá nie dosyć vczynić będą powinni / álbo będźie powinien. A choć dosyć vczyni zá przerzeczony zakład/ przedśie wszystkie rzeczy opisáne wypełnić będźie powinien/ y będą powinni tylekroć : ilekroć przerzeczeni słudzy Kośćielni Czynszu przerzeczonego ná czás przerzeczony niemogliby mieć / ániby im dosyć śie sstáło względem wszystkich przerzeczonych rzeczy.

Obyczay dárowánia wiecznego.

SToiąc oblicznie przed Sądem ślachetny A. dźiedźic N. zdrowy ná vmyśle y ná ćiele/ iáwnie zeznał: iż dobrá swe dźiedźiczne/ to iest Wieś C. ze wszystkiem tey wśi dźiedźictwem/ y ze wszystkiem Práwem/ Páństwem/ y własnośćią/ y Tytułem Dźiedźicnem/ y ze wszystkiemi do tych dobr przynaleznośćiámi/ y ktorymbykolwiek sposobem należáły z pożytki wszystkiemi/ nic Práwá/ Páństwá/ y własnośći/ y wszytkich dochodow y pożytkow w przerzeczonych dobrách sobie y potomkom swym nieostáwuiąc / áni wyymuiąc/ ták szeroko długo y w okrąg / iáko przerzeczonych dobr dźiedźictwo w swych miedzách y gránicách szerokie iest/ y iáko ie sam dźierżał y miał y w dźierżeniu był/ Slachetnemu D. y iego własnym potomkom dał/ dárował wiecznie y ná wieki: áby przez przerzeczonego D. y iego potomki iáko prawdźiwe y słuszne potomki przerzeczone dobrá były trzymáne/ miáne/ y wiecznie dźierżáne/ y wedle vpodobánia swego ná vżytki obrácáne.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 46.

R iuż

A iuż od tego czásu przerzeczony A. przerzeczonemu A. dał istotne wwiazánie y dzierzenie w rzeczy sámey przez Woznego Ziemskiego w przerzeczone dobrá A. to iest w Wieś B. y we wszystko iey dziedzictwo/ y we wszystki pożytki. W ktorych wszystkich dobr spokoynym dzierzeniu będzie powinien przerzeczony A. y iego potomkowie przerzeczonego C. z iego potomki względem przerzeczonych dobr B. tym sposobem dárowánych bronic/ zástepic / wyswobodzic / y vspokoic od wszelkiego zátrudnienia prawnego/y od wszystkich osob stanu y oboiey płci przez dawnosci Ziemskie/ iako dawność ná ktora osobe z práwá przynależy/ tylekroć ilekroć iemu C będzie potrzebá/ pod szkodámi Ziemskiemi álbo pod Zakładem C grzywien/żadna rzecz wymyslna tego Zakładu nie vchodzac.

Sposob zapisu zastáwy dobr.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List. 47.

TOiac obliczmie przed Sadem ninieyszym Slachetny A. dziedzic B. dobrowolnie iawnie y przez wyznánie zeznał: iż Slachetnemu C. y iego potomkom dobrá swe dziedziczne/ to iest Wieś E. w Grzywnach M. pieniędzy dobrey Monety Polskiey zástawił y zápisał/do Swietá Narodzenia Páná Christusowego bliско przyszłego: á od Swietá Narodzenia Páná Christusowego do drugiego takiegoż Swietá bliско przyszłego iesliby niewykupił álbo Summy przerzeczoney nie zapłácił/ dobr thych Dziedziczných. A thak Rok od roku iako látá po sobie ida/ áż do zupełnego y całego przerzeczoney Summy M. grzywien zapłácenia/ y przerzeczonych dobr wykupienia: áby dzierżał C. V. przerzeczone dobrá ze wszystkiem Prawem/państwem/własnoscia/tak długo szeroko y w okrag ze wszystkiemi y kozdemi z osobna tych dobr pożytki/dochody/ y przynaleznościámi wszystkiemi: to iest iako sam dzierżał/ miał/ y w trzymániu był/ nic sobie Prawá/ Państwá/ álbo pożytkow w przerzeczonych dobrách E. przerzeczonemu A. B. y ieg̃ potomkom ktorymkolwiek niezachowuiac álbo niewymuiac obyczáiem y Tytułem zastáwy / áż do wykupienia áby dzierżał/miał/vżywał. A iuż mu przerzeczony A. dał y daie od tego czásu w przerzeczone dobrá E. istotne wwiazánie y dzierżenie rzeczne/przez ktoregokolwiek Woznego Ziemskiego / od tego czásu z Prawá przydánego / áby przyiał to wwiazánie. Ani ma przerzeczony A. y iego potomkowie przerzeczonemu C. y iego potomkom w przerzeczone dobrá zastáwne wwiazánia bronic/ álbo dawszy wwiazánie w nich krzywdzic / álbo ktorymkolwiek oby-

obyczáiem spokoynego dzierżenia przekázác: y owßem bedźie powinien y iego potomkowie beda powinni wzgledem przerzeczonych dobr ode wßystkich obowiastkow/ Praw y zapisow pierwßych/ też posagu y wiana Slachetney F. Małżonki swey/ y pozwow przypozwow iuż wniesionych/ albo ktore ießcze wniesione być máia/ zyskow przezyskow ktorychkolwiek/ y iednym słowem zámykáiac od wßystkiego przenagabánia prawnego/ v wßystkich Sadow Krolestwá przez wßystki dawności Ziemskie/ iáko ná ktorą osobe płci y stanu oboygá Ziemska dawność przyna leży y sciaga sie/ bronić/ ßczycić/ zástapic/ y wyswobodzic/ y przez ßkody gi vczynic tylekroc/ ilekroc iemu albo iego potomkom w tym czásie poki zastáwá trwác bedźie byłaby tego potrzebá/ pod zakładem inych M grzywien. O ktory zakład álbo zakłady ieśli wzgledem przerzeczonych rzeczy pozwác do Prawá Ziemskiego G. álbo Grodzkiego H. dopuściłby sie/ álbo iego potomkowie dopuściliby sie: tedy ná pierwßym roku Pozwu iáko zawitym może być zdan w zysku: á ieśliby nie stánął odrzuciwßy wßystki zwłoki ná rzeczy glowne álbo też ná przypadkowe/ choc prawdźiwey niemocy/ odłożenia ná wietßa rzecz/ ná rzeczy sobie wedle Prawá pomocne/ ná quit: wyiawßy gdźieby sobie brác chciał ná quit własnego Powiátu/ ná ktory zwykło być dawano/ y ná wßystkie ine z ktoreykolwiek przyczyny zwłoki y miánowánia wßystki dác wwiązánie/ y krzywde przez sie álbo przez náprawne osoby w przerzeczonych dobrách vczyniona ná proste powodowe twierdzenie ma nágrodzić/ y od inßych zádawánia trudności zástepić/ wyswobodzić/ przez ßkody vczynic bedźie powinien y beda powinni. A ieśli w przerzeczonych rzeczách wßystkich álbo w czesci nie vczyniłby dosyć/ támże zárázem przez sąd nie winá trzech grzywien/ ále zakład ná niem álbo potomkách iego ma być skázan: o ktory zakład álbo zakłady sąd odrzuciwßy sądowne rußenia y ine wßystki zwłoki álbo smykánia/ ten práwem zwyciężony temu ktory Prawem wygrał pod czternaśćia grzywien winy nieodchodzac wedle obyczáiu Prawá dosyć vczynić bedźie powinien/ y potomkowie iego beda powinni: ktore zapłáciwßy y dosyć zá nie vczyniwßy przedsie zápisowi y wßystkiemu w nim opisániu dosyc vczynić z potomki swemi bedźie powinien tylekroć/ ilekroć iemu C. D. y iego potomkom bedźie potrzebá.

Sposob obowiazku pewnego Długu.

Sygmunt w Piotrko. 1523. List 48.

SToiac oblicznie przed Sadem Slachetny N. dziedzic N. iawnie y przez zeznanie wyznał: iż Slachetnemu N. sto grzywien pieniedzy pewnego y wiadomego Długu/albo pożyczanych pieniedzy Monety y liczby Polskiey iest winien / y ninieyszym Listem obowiezuie sie od tego czasu na Swieto Narodzenia Pana Chrystusowego ktore blisko przydzie zapłacić / y viścić sie: a gdzieby nie zapłacił albo zapłacić zaniedbał / thedy nazaiutrz tegoż Swieta Narodzenia Pańskiego / ktore blisko przydzie / bedzie powinien y ninieyszym Zapisem obowiezuie sie iemu N. dać istotne wwiazanie y spokoyne dzierżenie w Wies swa dziedziczna albo zastawna rzeczona N. przez Woznego: ktorego sobie przerzeczony N. wybierze przez wszelakiego przydania ktoregokolwiek vrzedu: a dawszy mu wwiazanie y spokoyne dzierżenie / ma y bedzie powinien onego bronić y wyswobodzić: tak iż przerzeczone dobra spokoynie od wszelkiey trudności Prawney wszystkich osob bedzie mogł dzierżeć/y trzymać: ktore bedzie dzierżał y miał obyczaiem zastawnym w przerzeczonych stu grzywien/od przerzeczonego swieta Narodzenia Pańskiego/albo raczey od wziecia dzierżenia do drugiego Narodzenia Pańskiedo blisko przyszłego: a od Swieta Narodzenia Pańskiego blisko przyszłego do drugiego/ iako lata po sobie ida/aż do zupełney zapłaty przerzeczonych sta grzywien ze wszystkiem Prawem / Państwem/y własnoscia/ y ze wszystkiemi pożytki / ktore pochodza z tych dobr albo ze Wsi przerzeczoney/ nic niewyymuiac. A bedzie powinien rzeczony N. przerzeczonego N. wzgledem przerzeczonych rzeczy bronić/ szczyczyc / wyswodzić / pod zakładem drugich sta grzywien. A iesliby niechciał bronić/szczyczyć / y wyswobodzić / albo to czynić zaniedbał albo w przerzeczonych dobrach przez sie albo naprawne osoby ktorymkolwiek sposobem bedzie krzywdził/a wzgledem przerzeczoney obrony dopuściłby sie o zakład pozwać/albo iego potomkowie także: tedy na pierwszym Roku stac bedzie albo beda powinni/y na tymże bronic/ zastepić / wyswodzic/ y dobra przerzeczone vspokoić od wszystkich osob/iako na ktora osobe dawnosc należy. A iesli na przerzeczonym Roku przerzeczonych rzeczy nie vczyni albo zaniedba vczynić dosyc / albo krzywdy iesli ktora vczyni niechciałby nagrodzic: tedy na tymże Roku o przerzeczony Zakład dosyc vczynić bedzie albo beda powinni/żadna rzecza ani barwa wymyslona / ani prawnie ani nie prawnie roku przerzeczonego nie odkładaiac/ ani iakimkolwiek sposobem tego roku on sam y potomkowie iego nie vchodzac. Ktory zakład ma być obrocon w Summe głowna / przez przysiegi cielesney : y żadney rzeczy sobie prze-

przeciwko niemu sam y iego potomkowie niemáią brać/ pod stráceniem swey rzeczy. A wszákże zapłaciwszy zakład przedsie temu obowiąskowi y rzeczam w nim napisánym dosyć vczynić temusz M. y potomkom iego będźie powinien tylekroć/ ilekroć iemu y potomkom iego będźie potrzebá.

Sposob zápisánia Arendy.

TOiąc obliczńie przed Sadem Slachetny A. dziedzic albo Dzierżawcá N. iawnie y przez wyznánie zeznał: iż dobrá swe dziedziczne albo zastáwne/ to iest Wieś C. Slachetnemu D. zá ták wiele grzywien M. pieniędzy dobrey Monety y liczby Polskiey naiął/y árendował tylko do trzech lat/od świetá Swietego F. bliśko przyszłego: ktore grzywny M. przerzeczony C. przeczonemu A. będźie powinien zapłácić ná kożde świeto Swietego F. ná mieścu G. á przerzeczony A będźie powinien przerzeczonego D. quitować v Akt Grodzkich G. w tymże Powiecie: á ták rok od roku áż do wyścia tey Arendy. Ktore dobrá przerzeczone/to iest Wieś C. przerzeczony D. Arendarz będźie dzierżał / y w nich mieszkał moca przerzeczoney Arendy á nie żadnym inym Prawem / ze wszystkiem Państwem/Prawem/y wszystkiemi pożytki/ ktore do przerzeczonych Dobr ktorymkolwiek sposobem należą / z dochody ktore z nich pochodzą wszystkimi żadnych niewymuiąc / od tego czásu áż do wyszcia trzech lat á nie dáley / iáko wyższey iest napisano. A iuż przerzeczony A. dał temu Naiemnikowi álbo Arendarzowi D. istotne dzierżenie w przerzeczone dobrá C. y będźie powinien onego bronić w przerzeczonych dobrách Arędowánych od wszelkich obowiąskow Praw/ Zapisow/Pozwow/ szkod/od wszystkich osob y płci stanu oboygá / y od wszelkiego przenágábánia Prawnego áż do wyszcia przerzeczoney Arendy/ pod szkodą ziemską álbo zakładem.

¶ Ktore szkody álbo zakład ieden od drugiego wzgledem przerzeczoney obrony pozwány/y potomkowie iego pozwáni do Sadu Ziemskiego L. albo Zamkowego J. ná pierwszym roku iáko zá witym stác obliczńie/ y zaniechawszy wszystkich wymowek/ zwłok z ktoreykolwiek przyczyny/ábo też quitow ktore z Prawá zwykły być dawáne y pozwalane/ y wszystkich inych Prawnych zwłok y tákże ruszenia Sędźi/odpowiedáć y od Sadu nie odchodzac Dekretowi Sadowne^v być posłuszen/ to iest zástępić y o wszytkie osądzone rzeczy dosyć vczynić będźie powinię/y potōkowie ieg̃ beda powinni tylekroc/ilekroć im y ich potomkō będźie trzebá.

Sygmunt w Piotrk. 1523. List 49.

¶ A stoiac tenze przerzeczony D. Arendarz też zeznał: iż árendował przerzeczone dobrá v przerzeczonego A. wedle ninieyszego zapisu: ktore dobrá zeznał iż nie inym Práwem / tylko Práwem Arendy przerzeczoney F. dźierży y w nich śiedźi: po ktorey Arendy wyszćiu przerzeczony A. álbo iego potomkowie wiádą w wieś C. á żadnego gwałtu w tym nie vczynią.

Zapisy y Zeznánia/ktore przed Stárostą Wielkiey Polski w Woiewodztwie Poznánskim y Káliskiem bywáią/są wieczne.

Sygmunt w Kráko. 1519. List 11.

SKázuiemy ná prosbe Posłow Wielkiey Polski: áby Resignácye y Zapisy y Opráwy przed Stárostą Wielkiey Polski głownym/ były stárym zwyczáiem: wszákże tylko w Woiewodztwách Poznáńskiem y Káliskiem.

Zapisy ku oszukániu czyiemu vczynione/ iáko máią być dowodzone.

Sygmunt w Kráko. 1507. List 4.

CZestokroć przydawa sie / iż poddáni nászy bywáią oszukáni przez Zapisy dobr vczynione ná zdrádźie y ku przekáźie spráwiedliwośći przeciwko tym/ ktorzy co wystąpili. Dla tego vstáwiamy: iż gdy rzecz álbo Práwo będźie z kim práwnie poczęte o ktorykolwiek wielki występek/iesli on pozwány zstąpieniem y Zapisem dobr v Sądu chciałby sie bronić: y iesliż będźie wieczny Zapis / ma dowieść tego Zapisu przez przyśięgę sześćią świádkow sobie rownych: iż nie ku zdrádźie stronie / áni ku przekáźie vczynienia álbo skończenia spráwiedliwośći względem złego vczynku zádánego ten Zapis vczynił: á iesli ten Zapis będźie do pewnego czásu vczynion/ tedy ze dwiemá świádki/ iż ná zdrádźie tego nie vczynił/ przyśięże.

Iesli kto fáłszywie czyiem imieniem zezna.

Sygmunt w Krákow. 1538.

IZ niekárność wielka dáłá ludźiom skłonnym do złego ku dopuszczeniu fáłszow y oszukániu śmiáłość / ták iż sie też nieboią przez napráwne osoby álbo w Sądźiech álbo v Ksiąg Ziemskich pewne zeznánia imieniem onych osob / ktore dáleko są od mieśćá tychże Sądow / y Prokuruią ku szkodźie y skażeniu niewiedzących. Ktorą śmiáłość chcąc pohámowáć vstáwiamy: áby wszyscy tákowi gdy będą dostátecznym świádectwem przekonáni/ winą Státutową o naieźdźie domowym wyrázoną karáni byli.

Prokurator Zapisow czynić niema.

STáry Statut sprawiedliwym vmiárkowániem wykładáiąc/ vstáwiamy: aby Prokurator choc będźie osiadły choc nieosiadły máiąc dostáteczna Prokurácya mogł v Sądow stáwáć: y wszystko czynic y sprawowáć/cokolwiek iego Pryncipałá álbo tego czyią rzecz iest sprawy álbo spraw sie dotyczę. Też stronę Pozwem Nadwornym pozwáć/y Sędźiego ruszyc/ y wszystko czynic: co ku obronie sprawy będźie przynależeć. Wyiąwszy Zapisy: ktorych áni nowych czynic/áni z stárych quitow/ áni pieniędzy zapisánych będźie mogł brać / okrom bytności swego Pryncypałá álbo Aktorá. Sygmunt w Piotrko. 1511. List 18.

O dawności Zastáwy wykupienia álbo niewykupienia.

JEśli kto dał máietność ktora dźiedźiczna w zastáwę/chcemy y skázuiemy: aby ten ktory tak zastáwia/álbo gdźieby iego nie stálo tedy iego potomkowie álbo bliższy w pokoleniu/ przed Sędźiem nászym/ieśli przy bytności iego to będą mogli vczynic/álbo w Plebániey oney gdźie zastáwione iest dźiedźictwo/ álbo ná Wiecách głownych niech każe vczynić przynamniey w roku iedno oświadczenie y opowiedzenie onego zastáwnego dźiedźictwá/y imie y summe pieniędzy w czym zastáwione iest niech każe wyrázić: ktore oświadczenie y opowiedzenie tak vczyniwszy ten ktory zastáwił álbo bliższy iego w pokoleniu / iáko rzeczono iest/we trzydźieści lat wykupic y wyswobodźić przerzeczone dźiedźictwo cała y wolna máia moc. A ieśliby nie stárali sie álbo zániedbali przez vstáwiczne pietnáście lat czynić tákowego oświadczenia: niech wiedzą/iż od wszelkiego Práwá dźiedźictwá tak zastáwnego odpádli. Kázimierz Wielki w Wislicy 1368. List 18.

O teyże dawności zástáwionego Dźiedźictwá.

ACz dawność máietności álbo Dźiedźictwá w pieniądzách zastáwnego w niektorych Liśćiech nászych do osmináśćie lat była chowaná / y szłá: ktore gdy przeszły / tedy tákowa máietność przy tym / ktory pieniędzy pożyczał/zwykłá ná wieki zostáwáć: wszákże zdało sie Nam y Rycerstwu nászemu rzecz słu- Kázimierz Jágello w Krákow. 1421. List 44.

ßna y rozumnie postanowiona/iż tá dawność ták krotka nie przez krzywdy byłá chowaná. A ták z tey przyczyny od tego czásu vstáwiamy/aby dawność w przerzeczonych Zastáwách byłá chowaná trzydźieśći lat: w ktorych trzydźieśći lat w piąći/ álbo w dźieśięći / álbo kiedy śie iemu ktory zástáwił podobáć będźie/ przed Sądem w Aktciech może odnowić swą zastáwę.

W Wielkiey Polßce o zástáwę może do Grodu pozwáć.

Sygmunt w Krákow. 1540.

GDy Rády y Posłowie Wielkiey Polski Ziem̃ nam opowiedáli: iż w onych Ziemiách zá stárym zwyczáiem to iest wźięto/ y ták było záwżdy chowano: áby o wykupná dobr/ktore są ná skupie álbo zastáwne y tákże opráwne/do Sądu álbo Vrzędu Grodzkiego kożdemu było wolno pozwáć Dźierżawcę onego imienia/ku brániu pieniędzy/y sstąpienia z dobr: á wßakże wiele ich tákowemu zwyczáiowi przećiwiáią śie/y chytrośćiámi y zwłokámi rozmáitemi w dźierżenie dobr ktore wykupione być máią śiebie záchowáią. Dla tego zá rádą wßystkich Rad y Posłow Ziemskich Krolestwá náßego vstáwiamy: áby tákowy zwyczay we wßystkim był chowan/y niech ma moc Státutu:y niech będźie wolno kożdemu/ ktory zechce wykupić swe dobrá/dźierżawcę onych dobr ku brániu pieniędzy do Sądu álbo Vrzędu Zamkowego pozwáć: á pozwány pieniądze będźie powinien bráć nie smykáiąc Grodzkiego Práwá.

Jeśli Dźiedźic imienia będźie pozwan/iákoby zastáwą to imienie dźierżał.

Władysław Jágełło w Kráko. 1423. List 44.

DLa zámknienia drogi potwarzom ták przez Nas iest opátrzono. Iż ieśliby kto chćiał komu o dźiedźictwo trudność zádawáć powiedáiąc/iż ten ktory w dźierżeniu iest w zastáwie to dźierży y w nim śiedźi: ktore sna słußnie y wolnie dźierży. Tedy w tákowey rzeczy ten/ktory iest w dźierżeniu/ odepchnąwßy powodá ku dowodowi z świádki niech będźie przypußczon: á zwłaßczá gdźie oboiá stroná listow y słußnych świádectw ná tákowe dźierżenie nie będźie miáłá: tedy w tákowey rzeczy tego/ktory dźierży/ dowod niech będźie przypußczon.

W wykupnie Dobr Rok iest záwity.

Káźimierz w Wiślicy 1368. List 8.

JEśli kto pozywa kogo do Sądu o dźiedźictwo álbo o pieniądze zastáwne/y onego do Sądu wyzwał/á pozwány ná Roku

ku záwitym nie stánie: tedy powodowa stroná zyßce rzeczone pieniądze álbo dźiedźictwo/ wßákże pieniądze pozwánemu wroćiwßy.

Przy wykupnie człowiekowi ośiádłemu pieniądze nie máią być áresztowáne.

Człowiekowi ośiádłemu niemáią być pieniądze áresztowáne: wyiąwßy żeby miał mnieyßą máietność/ niż to o co iest pozwan. Abowiem w ten czás pieniądze wiecey z áresztu/ á to w tym: iż będźie posłußny Práwu/ y osądzoney rzeczy dosyć vczyni. Zwyczay źiemie Kráko. 1505. List 123.

O wykupno dobr Pisarz z Komorniki sądźić może.

Też moc w niebytności Sędźiego y Podsędká będą mieć w spráwách y w Pozwiech na Rocech/ ktore są dáne o wykupno dobr: ták iż ten / ktory wykupić chce máietność / pieniądze przed Pisárzem y Komorniki położy : ktore Pisarz sam z Komorniki skaże bráć/ y wykupno vczynić. Ktorych Dekretowi ieśliby sie sprzeciwił ten ktory ma być wykupion/ y niechciałby zstępić z zastáwy: przedsie sámi oni z Ksiegámi v Sądu śiedzący wźiąwßy pieniądze wedle obowiąsku zastáwy / y do Káncellaryey Ziemskiey ie włożywßy niech skażą: iż wykupno sie sstáło: y w onym wykupnie niech náznáczą dźierżenie wedle Práwá stronie/ ktora pieniądze kłádźie. Káźimierz w Nießow. 1454. List 98.

O Długach pożyczánych.

Jesli kto o Dług álbo o dźiedźictwo álbo o ktore rzeczy nie zápisáne ná záwitym Roku nie stánie/ y skażą przećiwko niemu.

Acz w wielu rzeczách prędkość bywa zálecána: wßákże táka prędkość w Sądźiech y w odpráwowániu rzeczy zá słußnemi przyczynámi nie ma być chowaná/ ále ráczey zwłoczoná y rozprzestrzenioná z they przyczyny: iż Sędźiemu wßystkiego sie dostátecznie dowiádowáć przynależy. Vstáwiamy tedy: iż gdy kto o głowną álbo dźiedźiczną rzecz pierwßym/ wtorem/ y trzeciem rázem bywa pozwan á nie stánie/ y od Sądu nieposłußnie ná Roku sobie náznáczonym chronić sie będźie: thedy dla nieposłußeństwá tákiego pozwánego powodowá stroná ná trzeciem Roku záwitym przez Sędźiego będźie dopußczoná zá skáźnią Káźimierz Wielki. w Wiślicy 1368. List 16.

żnia iuż ſkończona w prawdźiwe dzierżenie takowego dźiedźictwá: y od wſzelkiego Práwá dźiedźictwá y onego ktoregokolwiek przedánia/ przez Sędźiego ſkazánie pozwány ma być ſkazan/ y opowiedźian że odpadł. Ale ieſli będźie rzecż oſoby ſie dotykáiąca/ iáko o dług pieniężny álbo o ktorekolwiek rzeczy zaſtáwne/ á ná pierwſzym / drugim / trzecim roku pozwány wzgárdzi / álbo ná roku ſobie náznáczonym omieſzka ſtánąć: ſkázuiemy/ iż ná ten czás ten / ktory pożyczył ná ktorekolwiek zaſtáwione rzeczy/ iuż po pewnym roku przez Sędźiego náznáczonym będźie wolen one rzeczy zaſtáwne rozſzáſowáć/ y oddálić: wſzákże ták: ieſliby zá przerzeczonym ſkazániem Sędźiego rzeczy zaſtáwne rozſzáſowáne y oddálone ználazłyby ſie być mnieyſzey ceny gdy ie rozprzedawano/ á niżli pieniądze ktore dano ná zaſtáwe álbo ich wierzono. Ale gdyż ten pożyczáiący proſto niebiorąc żadnego rękoiemſtwá w wietſzey ſummie pieniężney zakład wźiął: tedy ná zakładźie przeſtáć ma / á nie ma tey ſzkody ſwey nikomu przyczytáć iedno ſobie: iż ták máły zakład zgołá wźiął. Ale ieſli ten/ ktory pieniędzy pożyczył / to ſobie obwárował przy pożyczániu pieniędzy/ ktoreby były wietſzey álbo mnieyſzey ceny/ ieſli zá mnieyſze pieniądze rzeczy zaſtáwne ſprzeda/ álbo oddali: Sędźia ma ſkázáć temu/ktory pieniędzy pożyczył: aby ſumme wypełnił te / ktorey pożyczył. A ieſli zá wietſzą ſumme rzeczy zaſtáwne przedał/ oſtátek cobykolwiek było nád ſumme pożyczáną / temu ktory pożyczył będźie powinien wrocić.

Dług ktorego Mieſzczánie álbo Kupcy pożyczáią.

Kázimierz Wielki w Wiślicy 1368. Liſt 16.

CHcąc koniec vczynić práwowániu álbo ſwárom / vſtáwiámy: iż gdy Mieſzczánin álbo ten ktory komu czego pożycza/ iáko ſukien álbo inych rzeczy y kupi obywátelowi náſzemu przez Cyrográphu álbo Liſtu/ z ktoregoby ſie znáczyć mogły pożyczki: Mieſzczánin ma przez Swiádki dowieść/ iż pożyczył y thák z nim poſtánowił: á gdy ták ſądownie dowiedźie/ otrzyma one rzecż: ináczey ten kogo pozywáia á przy długu/ przez własną przyſiege vczyniona/ będźie wolen od trudności tego: ktory go pociąga.

Dłużnikowi wielkiey ſummy álbo temu ktoryby w Krolestwie nie był ośmnaśćie Niedźiel ku zapłácenu máią być pozwolone.

Gdyż

BDyż o wielki dług/ iáko o ßeśćdźieśiąt álbo trzy stá álbo wiecey grzywien/ częstokroć bywáią swary/ á to dla tegó: iż ták wielki dług w krotkim czáśie niemoże być ták rychło zápłácon: tedy łáskę nászę pokázuiąc w tym vstáwiamy: áby ośmnaśćie Niedźiel rok zámierzony ku zápłáceniu był postánowion y záchowan: to iest zá pierwßy rok ßeść Niedźiel / zá drugi ßeść / á zá trzeći ostáteczny ßeść. A tákowyż rok y temu ktoryby w Krolestwie nie był á był pozwan záwitym rokiem / od Sędźiego ma być náznáczon. Jnáczey Sędźia do skończoney skáźni ma postąpić/ nie bacząc ná nieposłußeństwo pozwánego. Káźimierz w Wiślicy 1368. List 37.

Długu kto pożyczy á zapisu nie ma / ten ktory śie przy/ przyśięgą śie odwiedźie.

TEż kto komu pieniędzy pożyczy/ á zapisu niemáiąc pozowie Dłużnika: tedy dłużnik álbo pozwány przyśiągßy ma być wolen od vpominánia y od płácenia długu. Zwyczay źiemie Kráko. List 123.

Zá káżdą rzecz y zá Dług zápisány / máietność ma być daná.

BDy kto będźie pozwan o ktorąkolwiek rzecz / o ktorą sie niezápisał: ten/ktory iest pozwan/ niechcąc sie dáć vßkodźić dáie przy Sądźie wwiązánie: tedy ma być przyięte wwiązánie przez tego/ktory pozywa. Ale iesli kto będźie pozwan o rzecz álbo o Dług zápisány ták iż Zapis vczynił / że miał zápłácić głowny dług/ nie daiąc wwiązánia wedle swego Zapisu: tákowy pozwány niedosyć czyniąc iesliby chciał dáć powodowi wwiązánie/ktorego sie odpisał: tedy ma być skazano/iż pozwány nieináczey iedno z troiáką winą trzech grzywien wwiązánie dáć ma w długu / áż do dosyć vczynienia ták zá głowny Dług/ iáko też zá winy. Ktore wwiązánie powodowa stroná z winą troiáką trzech grzywien będźie powinná wźiąć. Zwyczay źiemie Kráko. 1505. List 124.

Kupcy Długi w Regestrzech nápisáne przed trzemi láty niech wyćiągaią.

STátut o Regestrzech Kupieckich/iż przyśięgą swą z świádki máią ie vtwierdzáć/w mocy zostáwiwßy to ktemu przydáiemy: Jż Kupcy sámi długow w Regestrzech swych nápisánych od Slachty/niż trzy látá wynidą máią sie vpominać. Abowiem gdy trzy látá wynidą: Dług tákowy nie będźie mogł być wyćiągány od Slachćicá/ wedle postánowienia Státutu tego: Sygmunt w Krakow. 1540.

kto-

ktory mu zábroni przedźierżánie dawności trzech lat: ále Práwem pospolitem dłużniká w Sądźie/do ktorego należy/ma pátrzáć. A to tylko ma sie rozumieć: gdźie Kupcowi z Slácheicem będźie rzecz. Abowiem Kupcy miedzy sobą niech záchowáią stáry zwyczay w płáceniu y w wyciągániu swych Długow.

Długi Oycowskie stárszy brát ma płácić.

Kázimierz Jágello w Piotrko. 1444. List 89.

NAprzod ná to báczenie máiąc/iż wiele Synow pierworodnych y stárszych po śmierci rodźicow swych swowolnie bez żadney boiáźni y względu máietność oycowską márnotrawnym zbytkiem vtracáią/á co ku ozdobie y ku rozmnożeniu domu ich cnotámi zasługámi y służbámi było zebrano/ to rozpraszáią: ską brácia młodszy w dźiecinnych leciech będący ná dobrách Oyczystych/ktorych im iednákowa część przynależy/ bywáią oszukáwáni. Dla tego ná wieki vstáwiamy/ y skázuiemy skázániem swym nigdy niezgwałconym: áby brát stárszy álbo pierworodny niemogł dobr brácicy swey pod ktorąkolwiek bárwą/ chytrością/ábo fortelem nád część swą/ ktora mu przynależy/ w Dług wwodźić/przedáwáć/ zástáwiáć/ oddáláć/ dárowáć/ rozrywáć: wyiąwszy to/ żeby Długi po Rodźicách zostałe tego potrzebowały. Wszákże iednák y ná zapłácenie tákowych Długow nie będźie sie godźiło co przedáwáć/ zástáwiáć/ y iákokolwiek rozrywáć: ázby do tego przystąpiłá stárszych w onym domu rádá/zwolenie y wolą: á oná Summa pieniędzy/ktora przyidźie z przedánia tákowey máietności/ nie ma być więtsza nád Dług oycowski. A gdźieby małe álbo żadne długi Oycowskie nie były: tám będźie powinien brát stárszy/ wyiąwszy ná słuszne potrzeby swe nakłády y wydátki/Czynsze y inssze Prowenty/ ktore przychodzą z onych dobr/ wiernie ku zapłáceniu tákowych máłych Długow obrocić: á wszystko to/cozbędźie/záchowáć ku rownemu działu miedzy brácią. A ieśliby sie co przeciwnego tákomu Dekretowi nászemu stáło: tedy to skázuiemy żadney władzey nie mieć/y ma sie wniwecz obrocić.

Długu Zboża we czterzech lat vpominác ćie może.

Kázimierz Wielki 1368. List 19.

FRáncisżek Grzegorzowi pożyczył dwádźieścia korcy Pszenice/ktorych częstokroć vpomniony niewrocił: á Grzegorz pytał Fráncisżká / kiedy mu przerzeczoney Pszenice pożyczył: ná co odpowiedźiał/iż iuż minęły czterzy láta. My Fráncisżkowi vkładamy milczenie dla wyścia ták długiego czásu/y iego milczenia

ORe-

O Rękoymi y Rękoiemſtwie.

Jesli Rękoymia powie / iż zápłácił Dłużnik.

Kázimierz w Wislicy 1368. Liſt 29.

MIkołay Mácieiowi pożyczył dźieśieć grzywien / zá ktore Máciey dał Wáwrzyńcá rękoymie: á po kilku dni ten Máciey dłużnik temu Mikołáiowi/ktory pożyczył/ w niebytności Wáwrzyńcá rękoymie te pieniądze zápłácił/y iáko był powinien wrocił. Zá czásem potym przerzeczony Mikołay/ktory pieniędzy był pożyczył/ pociągnął Wáwrzyńcá rękoymie do Sądu y do ſpráwy: á iż tenże rękoymia v Sądu ſtánąwſzy twierdźił/iż przerzeczone pieniądze przez Mácieiá dłużniká były zápłácone: My w tákowey rzeczy ſkázuiemy / áby tho było dowiedźiono iż zapłátá ſie ſtáłá.

Rękoymia/gdy ten przy/zá kogo reczył/ma gi świádki pokonáć.

Tenże. Liſt 38.

TEż vſtáwiamy: iż kożdy Rękoymia/gdy ten przy zá kogo reczył/ ieſli dług będźie dwádźieścią Grzywien ſam / ieſli czterdźieści ſámowtor/á ieſli w wietſzey ſummie pieniędzy ſámo trzec ten dług/ zá ktory reczono / rękoymia y dwá ini drudzy włáſnemi przyſięgámi potwierdzą. Też ſkázuiemy: iż żáden rękoymia zá onego zá ktorego reczył / v Sądu koniá álbo wołu niech nieobowiązuie: bo ieſli obowiąże/ku nágrodzeniu ſzkod ten ktory winien będźie powinien: á zwłaſzczá gdy to z iego woley poſzło.

Jesli ten zá kogo reczono nie zápłáci/Rękoymia co czynić ma.

Támże

JEſt zá łácnym obowiązániem do wielkich ſzkod częſtokroć ludźie przychodzą/ tedy z Práwá to ma być dźierżano: iż gdy kto reczył zá ktorego ſwego przyiaciełá zá pewną Sumę pieniędzy ktoremu Mieſzczáninowi/ álbo komukolwiek inemu ktorego kolwiek ſtanu álbo doſtoieńſtwá będącemu: á gdy on nie płáci ná roku/ ktory przyſzedł y ná czás poſtánowiony: rękoymia nie ma być dla tego do Goſpody wiedźion / álbo ſzkody iákie cierpieć ku ſkáźie tego/ ktory nie płáci: ále ieſli ieſt máły dług / niech ciáżá będźie dáná: á ták niech będźie rękoiemſtwo rozwiedźiono. Ále ieſli ieſt wielki dług / máietność dłużniká zá coby ſtał dług / przez rękoymie niech będźie wźiętá: y dáná temu/ktoremu dáć dług ieſt powinien.

Reko-

Rekoiemſtwá ſłowy vczynionego.

Sygmunt w Krákow. 1540.

CZeſtokroć doświadczyliſmy ſie/ iż wielkie ſpory y zwady vczynáia ſie miedzy poddánemi naſzemi ztąd: iż było niepewno/ poki moc miało miec rekoiemſtwo ſłowy vczyniono. Chcąc tedy te watpliwośc obiáśnić/ vſtáwiamy zá prosbą y rádą Rad y Poſłow Ziemſkich: áby tákowe rekoiemſtwá ſłowne vczynione zá rzeczy álbo zá Summy y zá vmowy ktorekolwiek nie dłużey miały moc/ iedno przez ieden rok y ſześć Niedźiel: w ktorym cżáśie tákowe rekoiemſtwá przez onyſz rekoymie do Akt Grodzkich álbo Ziemſkich álbo naſzych Krolewſkich niech będą wpiſáne/ álbo przed námi zeznáne. Abowiem tak wpiſáne otrzymáią moc ſtuſzney własności wedle zwyczáiu Ziem y Práw Grodzkich.

Rekoiemſtwo Poddánych Woiewodztwá Plockiego.

Sygmunt August w Wárſzá. 1563.

NA żądanie Poſłow Woiewodztwá Plockiego/ktorzy przed námi przekłádáli wielkie niepożytki y cżeſte roſterki: ktore roſtą z rekoiemſtwá Poddánych ich/ktore do tego cżáſu zá pewnym Przywileiem miedzy ſobą dźierżeli/ pozwoliliſmy tego im: iákoż pozwalamy/ y z wolą Rad naſzych á Poſłow Ziemſkich vſtáwiamy: áby tákowy Przywiley/ iáko gi byli ſobie dobrowolnie przyieli/ y to rekoiemſtwo ex nunc vſtáło/ y dáley trzymano nie było/ porownywáiąc ie w tym z inemi Woiewodztwy Koronnemi.

Rekoiemſtwo Poddánych Ziemie Sochácżewſkiey.

Tenże. w Piotrko. 1565.

IZ Poſłowie Ziemie Sochácżewſkiey proſili/ áby rekoiemſtwo poddánych miedzy Rycerſtwem Ziemie ich vſtáło/ chcąc ſie w tym porownáć z inemi Ziemiámi Woiewodztwá ſwego/ y inych Woiewodztw w Koronie naſzey: tedy my im tego pozwalamy/ y vchwałą Seymu tego rekoiemſtwo to ábrogujemy.

O Kozernikách.

Gdy Syn co przegra Oćiec zań płáćić niepowinien/y tákże gdy poſtánowienie iákie vczyni.

Aby

ABy ßkodliwa grá Koſtek była wykorzeniona / przez ktora częſtokroć dobrzy oycowie dla wyſtępkow ſynowſkich z dobr ſwych bywáią wypędzeni przez ich winy / y ku wielkiemu vbo-ſtwu bywáią przywiedźieni / vſtáwiamy : iż gdy ſyn ktorykol-wiek / ktory ma obádwá rodźice żywe y zdrowe / przegrałby iá-ką ſumme pieniędzy : tedy przerzeczonego graczá rodźice nie będą powinni płácic temu co wygrał zá ſwe ſyny álbo ſyná. Toż mo-wimy o Żydźiech / ieſli pożyczą pieniędzy tákowemu ſynowi / gdy będą żywi y zdrowi rodźice onego ſyná : iż rodźice iego nie będą powinni zá on dług / áni żadnym obyczáiem máią być álbo mogą przypędzeni ku płácey. Tákże też mowimy o kożdym poſtánowie-niu vczynionym z ſynem Oycowſkim / iż nie ieſt ważne / gdy ieſt w mocy Oycowſkiey (y tákowy Oćiec ieſt podpomożony vſtáwą Mácedońſką) iż nie ma Páńſtwá żadney rzeczy / álbo dánia iá-kiey máietności. Kázimierz w Wiślicy 1368. Liſt 25.

Ani ten ktory gra / áni co zań rzeczy nie ieſt obowiązan płácić długu.

KV zámknieniu gry graczom złości wymyślney / ktorzy z-wykli z pijánemi álbo gniewáiącymi ſie nową gre koſtek wymyślaiąc ná wiárę álbo ná zaſtáwę rzeczy y pieniędzy zaſtáw-nych / ná konie y dobrá dźiedźiczne grác / y one ſobie dłużniki tá-kowym ſpoſobem czynić łupiąc ich z dobr y złośliwie od nich bio-rąc / ktorzy ták grą wyikrzeni y ku niedoſtátkowi przywiedźieni częſtokroc ku gorßym rzeczam przychodzą : dla ktorych wyſtęp-kow pomſtá ſądowna wedle ich zaſług od nas zwykłá być w tá-kowych rzeczach czyniona. A ták dla pohámowánia tey ſwey woley / y áby Słáchtá náßá Rycerſkiemi rzeczámi ſie báwiąca dla obrony Kroleſtwá tym czuynieyßa była / ſkázáliſmy : áby ná potym żaden obywátel náß z cudzoźiemcem / ktoregobykolwiek ſtanu y záwołánia był / nie grał koſtek ná pożyczki álbo ná wiárę / chybá o gotowe pieniądze. A ieſliby kto przeciwko temu Státu-towi vpornie co czynił : tedy tym Práwem niechay nic nie waży pożyczáná rzecz. Ani ku iákiey płácey álbo doſyć vczynieniu ten ktory przegrał / temu ktory wygrał nie będźie powinien : áni re-kóymia dány od tego / ktory wygrał będźie mogł być pociągnion o dług. A ieſliby kto przeciwiáiąc ſie Státutowi dla pieniędzy ták pożyczánych przy grze vpominałby ſie ßkárámi ſłowy ſwe-mu dłużnikowi álbo iego rękoymi : ilekrocby złorzeczył y łáiał zá dług przerzeczony / ták wielekroc mu zá iego zelżywość winę pię-tnádźieſtą zápłáci : a náßemu Sądowi tákąż drugą podobną zá niepoſłußeńſtwo dá. Támże.

Jesli syn przez oycá nie wydźielony od bráćiey co przegra.

Káźimierz w Wiślicy 136 s. List 28.

SYn ieszcze niewydźielony będąc w Oycowskiey mocy/ y od bráciey nie oddźielony: iesli gałki álbo bierki álbo ktorą iną szkodliwą grę gráiąc/ álbo co inego czyniąc co przegra: chcemy y skázuiemy/ áby ná iego cześć álbo dźiał to było poczytano. A wszákże skázuiemy: iż choc ná kostkách álbo száchach/ álbo ná ktorychkolwiek grách zyskuiących oni ktorzy gráią o pieniądze/ o konie álbo ine rzeczy wygráne/ dáliby miedzy sobą rękoymie: od tákowych vpominać się y od nich żądáć/ by też niewiem iákie było rękoiemstwo y obowiązek/ żadnego Práwá do tákich rzeczy tym obyczáiem pozyskáć żaden niemoże: Ale kożdych gry dozwalamy mieć/ y chcemy áby czás zszedł/ y dla ochłodzenia y ćwiczenia.

O Dawnośći Ziemskiey.

Ten ktory iest w dźierżeniu przećiwko powodowi ma dawność trzy látá y trzy mieśiące.

Káźimierz w Wiślicy 136 s. List 18.

BDyż dawność dla lenistwá Pánow iest vstáwioná: dla tego vstáwiamy y skázuiemy. Iż iesli kto wierzy álbo rozumie się miec iákie Práwo do ktoregokolwiek dźiedźictwá/ ktore kto ná ten czás dźierży: iesli we trzech lat y we trzech mieśiecy/ czásu pokoiu y zgody ćierpi spokoynie Dźierżawce trzymáć ono dźiedźictwo/ mogąc łacwie w przerzeczonym czáśie trzech lat y trzech mieśiecy do onego dźierżawce przyść/ álbo przed Sąd tegoż pozwáć/ á przedśie zániecha począc z tym ktory dźierży Práwá: tedy od wszelkiego dźiedźictwá iákokolwiekby mu należáło skázuiemy/ iż ten po wyszćiu trzech lat y trzech mieśiecy odpadł.

Płot iáką dawność ma.

Tenże Krol List 19.

SKárżył się Fránciszek ná Stászká: iż ná iego dźiedźicznym gruncie płot zágrodźił/ y zá tym płotem wszystki pożytki ktore vdźiáłał y vdźiáłáć mogł wźiął. Stászek odpowiedźiał/ iż ten Fránciszek w teyże Wśi w nocy y we dnie oblicznie był wespołek z nim: wszákże przez dwie lećie milczał/ y nigdy go nie nápominał namnieyszym słowem płotu do rozgrodzenia. My tedy bacząc lenistwo y gnuzność tego isteg̃ Fránciszká/ obiáśniamy w tákowey rzeczy: iż Fránciszkowi/ ktory przez dwie lećie milczał zászkodźiłá dawność w tey mierze.

W Ru-

W Rusi dawności iáko w inych Ziemiách iednákie.

DAwności Ziemskie / ktore w inych Ziemiách Krolestwá nászeg̃ biežo/ też w Ziemiách nászych Ruskich chcemy aby szły/ okrom tych Ziem y Powiatow: w ktorych dla nieprzyiácielá Sądy sprawowáne y sądzone być nie mogą. Sygmunt w Krako. 1532.

Dawności Ziemskie czásu pokoiu idą.

WSzákże chcemy y obiáśniamy: iż przerzeczone dawności czásu pokoiu y zgody mieć máią mieśce / á czásu Walki álbo rosterkow żadnym obyczáiem nie máią mieścá: ale ná ten czás będzie potrzebá lekárstwem dawności sie opátrzyć wedle tego/ iáko rosterki y woyny są: iákoż y tym/ ktorzy są ieći przez Tátáry/ chcemy aby żadna dawność nie szłá. Kázimierz Wielki 1368. List 18.

Ksiąg Wtorych Rozdziału Wtorego Część Szosta/

O Krzywdách w łąkách/ w polách y Zbożách/ Drzewie/ Pszczołách/ w Stádach/ w Bydle/ Koniech/ Pszczołách/ y Zwierzu / w Rybiech.

O Krzywdách ná Polách.

Kto komu łąkę pokośi / niech dowiedźie iż ią kupił.

SKárżył sie Bártek ná Andrzeiá/ iż mu łąkę pokosił/ y trawy posiekł: Andrzey áż sie znał iż łąkę pokosił/ wszákże to przyłożył: iż Włodarz Bártkowi te łąkę zá pewne pieniądze iemu ku pokoszeniu przedał/ y zá te łąkę pieniądze tenże włodarz wźiął: ktorego iuż zmárłego być powieda. My bacżąc ná zeznánie przerzeczonego Andrzeiá y ná śmierć Włodárzá/ w tákowey rzeczy skázuiemy: áby Andrzey dowiodł kupno łąki y zapłáte/ iż vczynił iáko wyższey powiedźiał. Kázimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 29.

Woz śiáná gwáltem vłápiony zacz.

Kázimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 28.

ZA woz śiáná gwałtem wźięty ten/kto szkodę vczyni/niech zápłáci temu ktoremu wźiął trzy skoty/to iest sześć groszy z winą piątnadźiestą: y tákimże sposobem Sądowi álbo Sędźiemu przerzeczoną winę/ w ktorego Sądźie to iest vczyniono/ ten ktory vczynił zápłácić będźie powinien.

Jesli kto robi álbo śieie cudze role.

Támże.

JEsli kto robi álbo záśiewa role czyie gwałtownie: niech náśienia nie ma ná tych posianych rolach z winą piętnadźiestą/ to iest trzemi grzywnámi.

Kto cudze zboże bierze we dnie álbo w nocy.

Támże.

ZA iedne kopę ktoregokolwiek Zboża we dnie wźiętą winę sądowi sześć grzywien / á temu ktory szkodę ćierpi winę piętnadźiestą/ to iest trzy grzywny szkodnik zapłácić będźie powinien. A iesli to w nocy będźie vczyniono : tedy skazuiemy y obiáśniamy/ iż iest złodźieystwo.

Jesli złodźiey / ktory Zboża w nocy krádnie/ będźie poiman álbo zábit.

Tenże Krol. List 27.

ACż vstáwá świętego Pismá ty / ktorzy role pustoszą/ ma w wielkiey nienawiśći : wszákże vpornych od złego nie odwodźi/ iesli nie będźie przydan łáncuch ná szyię ich / y iesliby doczesnym karániem srodze nie byli karani. Dla tego vstáwiamy : iż iesli ktorego Rycerskiego człowieká/ Prelatá/ Mieszczániná/ álbo ktoregokolwiek człowieká sługi kmiećiá/ álbo ktorychkolwiek Zboża w nocy kto pobrał : będźie wolno Pánu onego Zboża álbo iego sługam álbo przyiácielom onego bronić/ y konie tych ktorzy łápáią z inemi rzeczámi sobie wolnie wźiąć. A iesli w ten czás ktoreg̃ zábiją/chcemy áby przez kaźni to było: á páná tákoweg̃/z ktorego dźiedźiny ci gwałtownicy wyszli / ná winę piątnadźiestą Nam przypadáiącą skázuiemy. A iesli ránią álbo zábiją tego/ktory Zboża broni : niech zápłácą rány obrážonemu / álbo głowę dźiećiom álbo przyiacielom z winámi przerzeczonemi.

Gdy kto złodźieystwo vczyni w Zbożu álbo w Sienie.

Tenże Krol. List 38.

VStáwiamy/iż iesliby kto w czyiey wśi álbo dźierżeniu w śienie w Zbożu álbo ná polách złodźieystwo vczynił/ práwem przekonány temu ktory szkodę vcierpiał dosyć vczynić / á

Pánu

pánu wśi w ktorey takowe złodźieyſtwo ſie ſtáło on złodźiey wine będźie powinien zapłácić: á ći ktorzy ſpaßáią álbo koßa trawe/ ná ſukni niech będą dźieckowáni.

Jesli kto ſzczepia cźyie pokáźi álbo wykopa.

Ustáwiamy y ſkázuiemy: iż ieſli ktore ſzczepie iuż wßczepione y wkorzenione kto wyrwie /chocby były właſne tego ktory wyrywa: tedy przedſie prowádzac ſie z domu ma y powinien połowice onego ſzczepia zoſtáwić ná gruncie álbo ná pláću/ pod wina ßeſći grzywien. Káźimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 27.

O wyćiećiu Debow álbo inych Drzew.

Niektorzy o ſwey śmiałości wiele rozumieiąc wßedßy w las álbo w gay cudzy/ mimo wola páńſka Deby y drzewá wyrebuią lepßе/máiąc zá to iż żadnego karánia zá to nie odnioſą. Dla tego vſtáwiamy: iż ieſliby kto vciął Dąb w máietności inßego przez páńſkiey woley / ktoryby ſie ná oſi godźił/ álbo z inßych mnieyßych debow y inych drew woz nápełnił: wine ktorą zową pietnadźieſta ma onemu zápłácić / w ktorego Páńſtwie drwá ſą porabáne. Też vſtáwiamy: iż zá káżde drzewo rodzáyne wßelákiego owocu álbo iábłczáne wyćiete dwánaśćie großy temu ktory ßkodę cierpi / z wina pietnadźieſta ma być zapłácono. Tenże Krol. List 26.

Aby Debow y inych drzew żaden nierabał.

Ustáwiamy też: iż ktorykolwiek máiąc gránice z kiem/ á one gránice przechodząc drwá álbo inße potrzebne ku vżywániu drzewá w cudzym leśie álbo gáiu rabał: ten Pan onego láſu tego/ ktory rąbie/ naprzod w ſiekierze/drugim rázem w ſukni/ trzećiem ná wołach y w koniach álbo w iednym koniu ma ciąząc przez winy. Ale ieſli go podźieckuie we dwu wołech álbo w koniach: ieden ſobie zátrzyma/á drugiego wołu álbo konia ná rękoiemſtwo wyda: á znák ná drzewie/ gdźie ściąął vczynić y wyćiąć będźie powinien. A ieſli kto w cudzym gáiu krádomie ieden álbo dwá Deby wytnie/ zá kożdy Dąb ßeść ſkotow to ieſt dwánaśćie großy/ á ieſli trzy wytnie/tedy trzy wiárdunki temu w cźyiem gáiu to vczynił ze trzemá grzywnomá winy/y Sądowi drugie trzy grzywny zapłácić będźie powinien: á ieſli tylko gałęźi álbo látorośle máłe wytnie / oſm großy ten ktory wytnie ma zapłácić. A to chcemy być trzymano y o Dębiech leśnych/ álTenże Krol. List 34.

bo w leśiech wodnych / przy ktorychkolwiek wodách: ale o dębiech w Dąbrowách wycietych/ cżterzy groſze ktory wytnie zapłácić ma: á ieſli gałęzi vtnie/tylko ciąża od niego ma być wzięta. A kto drzewo z Pczołámi podetnie/temu ktory ßkodę podeymie grzywne / á druga grzywne Sadowi: á ktory przez pczoł wßákże nágotowáne do pczoł podetnie/ temu ktoremu ßkodę vczyni pułgrzywny/á Sadowi także pułgrzywny przepárty práwem zapłácić ma.

O wyrąbániu Lásu.

Władyſław Jágello w Kráko. y w Wárcie. 1423. Liſt 46.

ZA pierwßa vſtáwa / ktora ſie poczyna / vſtáwiamy etc. to ſie znáczy/iż bywało chowano: iż gdy kto kmiecia álbo kogo inego w ſwym leśie zaſtał / tedy tákowego zá pierwßze ciążánie tylko w ſiekierze iedney miał ciążąc: iáko w Práwie wyżßey ieſt opiſano. Ale iż rożne ſą láſy / miedzy ktoremi niektore znáyduią ſie być wielkiey ceny: iáko ieſt cis/ y ine drzewá: ná to tedy máiąc bácżenie/ iż ciąże máią być w wietßey cenie: niż rzeczy o ktore bywa ciążano / zdáło ſie Nam y Przełożonym nąßym zá rzecz ſprawiedliwą: iż ieſliby kto wßedßy w lás tákowe drzewá álbo im podobne podrabał: tedy może być przez Páná álbo dźiedźicá poiman / y ná rękoiemſtwo tym ktorzy oń prosić będą dan. Álbo wiem nie zda ſie ſłußna rzecz y doſtateczna: áby zá tak znáczną ßkodę láſu ciąża miáłá być brana / álbo tylko áby ná ciąży miał być karan. Tymże obyczáiem o Gáiach/ gdźie máło Láſow/ ma być zachowano.

O ſpaleniu Lásu.

Tenże Krol Liſt 47.

CZeſtokroć zwykło ſie przydáwáć: iż Slachtá álbo proſtego ſtanu ludźie do boru/láſu/ zapuſtu cżyiegokolwiek przyßedßy chcąc álbo z przygody pożárem Lás zápalaią: ktorzy ieſli przez Páná Wśi będą obwinieni/ nie inem Práwem iedno Polſkiem/iáko ci ktorzy pálą máią być ſądzeni / ſkąd áczkolwiek ich to niema nic vwłáczáć: wßákże przekonány będąc kmieć á niemáiąc zkąd oney ßkody zápłácić / niech wżdy odkupi gárdło dźieſięćią grzywien: iáko zá głowę kmieca zwykło być płácono.

O Wieprzoch y o Zyrze.

Jeſli

Jesli kto cudze Wieprze znaydzie w swym Lesie.

Stawiamy też: iż iesli kto swinie własne na żoladź do Lasa cudzego wżenie / ten ktorego las bedzie za pierwszy raz Wieprza / wtory raz iesli ich naydzie dwa wieprza bedzie mogł y ma zabic: a trzeci raz iesli znaydzie/ wszystki swinie bedzie mogł gnać do dworu naszego bliższego: aby sie snami wespolek podzielił/ wszakże tak: iż gdziekolwiek przerzeczone Wieprze w granicach swych zabił / znak na drzewie bedzie powinien vczynic. A iesli strona przeciwna zaprzy sie/iż sie tam szkoda niestała: tedy ten ktory Wieprze bił/ bedzie powinien znak na drzewie wyciety y vczyniony vkazac: a to potwierdzić swą przysiega / to iest iż tam Wieprze są znalezione. Kázimierz w Wislicy 1368. List 35.

Jesli kto Wieprze na Zyr chcialby pedzić.

Stawiamy / iż iesli kto maiac Las albo Zapust od siebie daleko/ Wieprze swoie albo swinie przez dziedzine inego/ ktora iest w posrzodku y w sasiedztwie / chcialby gnać do tegoż Lasu: tedy tego nie może vczynic przez dziedzine drugiego/iedno przez droge: ktora idzie do iego Lasu. A toż ma być chowano we wszystkim od tego / ktory dla swini albo wieprzow za pieniadze naymie las: gdzieby Zoladź albo Bukiew była/ a maietność cudza była w posrzodku miedzy takowym lasem albo zapustem: tedy ten przez czyie dziedzine stado albo swinie onego Pana/ktory Zapust albo Las naiął / maią być pedzone: z obu stron drogi na trzydzieści łokci Zoladź własna pierwey ma zebrać/ albo spasć: aby tak przerzeczony naiemnik Zapustu albo Lasu przerzeczone swinie albo wieprze przez szkody albo obrazy iego mogł gnać. Tamże.

O Wolech.

Wołow cudzych gwałtem nikt niech niebierze.

Gdy komu czterzy woły beda wzięte gwałtownie / a o takowy gwałt vczyni oświadczenie: chcemy / aby za takowe omieszkanie wołow y roboty za kożdy tydzień dał czterzy skoty temu/ ktory szkode albo krzywde vcierpiał z wina pietnadziesta: a Sadowi ina podobna temu winę ten / ktory krzywde vczyni/bedzie powinien zapłacic. Kázimierz Wielki w Wislicy 1365. List 28.

A takowe Woły niech beda z Woźnym zasłane.

Zwyczay ziemie Krako. 1505. List 123.

ROk licowny dany ma być w tegodniu dawan/ tak iż gdy rzeczy ktore beda zastawane z Woznym/ a ieśli ten nie wraca/ v ktorego sa zastane: tedy daie Rok Wozny onemu/ v ktorego iest licowanie vczyniono: aby stanął przed Starosta w iednym tegodniu.

O Bydle zadzierżanym.

Bydło gdy kto ze Zboża zaymie.

Kazimierz Wielki w Wislicy 1368. List 23.

ABy kożdy o nieuszkodzeniu bliźniego swego czuł/ y tym pilniey strzegł sie szkod czynic: vstawiamy/ iż gdyby kto cudze sielby bydłem albo ktorymikolwiek wietszemi dobytki spasł: tedy on człowiek ktorego bydło będzie znaleziono/ od kożdego bydlecia albo dobytka iedne quarte pieniędzy szkode cierpiącemu będzie powinien zapłacic.

Jesliby kto bydle álbo iny dobytek ránił álbo zábił.

Tenże. List 34.

VStawiamy nad to: iż ieśliby kto zabił bydle czyiekolwiek ieszcze nieotargane albo dzikie/ tedy ma dać za nie cztery grzywny: a ktoby zrzebca zabił/ trzy grzywny: a gdzieby bydle iakie vderzeniem albo pociskiem za czyim daniem przyczyny w grzbiet było obrażone/ ma dać pułtory grzywny: a za zrzebca/ ktoremuby było dwie lecie piec grzywien takowy/ ktory takowe obrażenie vczyni/ będzie powinien zapłacic. A gdzieby w trzecim w czwartym w piątym roku zrzebca zabił: tedy wedle tego/ iako ten ktory szkode ma przez zabicie takowego zrzebca przysieże/ będzie powinien zapłacic.

Bydle kiedy ma być dawano do Krolewskiey Bory.

Tenże. List 23.

KV vstrzeżeniu wszelkiego swaru skazuiemy: aby do bliższey Kasztellaniey albo dworu Kasztellańskiego/ chociayby był Krolewski albo ktoregokolwiek Sędziego inszeg szkody cierpiący miał moc dopędzic/ a wszakże tak: aby za świadectwem sąsiad swych/ w domu swym własnym ono bydło przez noc chował/ a nazaiutrz aby do bliższego dworu Kasztellańskiego przerzeczone bydło był powinien dopędzić.

Bydłá do ktorego czásu máią być pásione.

Vstá-

Y Stáwiamy/áby wßyscy ći ktorzy máią Stádá nieotárgáne/ od Wigiliey Swietego Woyciechá áż do Swietá S. Michałá byli ie powinni pod strażą páść: á ktoby ináczey vczynił/ pokonány w ßkodźie y Sądowi y ktoremu ßkody vczynił z winą iedney grzywny będźie winien ßkody zápłáćić: ále ná potym tákowe stádá álbo bydłá ten/ ktory ßkody vćierpi/ do swego domu włásnego áby nie śmiał pędźić. Káźimierz Wielki w Wiślicy List 35.

Jesliby Dźierżawce dobr Krolewskich záięli bydło ßkodę ná polu czyniące.

Y Stáwiamy/áby Dźierżawce dobr stołu náßego Krolewskiego sąśiádom álbo inym ludźiom krzywdę iáką czyniąc powinni o táką krzywdę stánąć v Sądu Ziemskiego: gdy będą przez tych/ ktorzy ßkody vćierpieli/ wyzwáni. A iesliby zegnáli bydłá iákiekolwiek do domow álbo do dworow Krolewskich względem rozności gránic/álbo względem pokáżenia śielby/będą powinni ie dáć ná rękoiemstwo ná Dekret Pánow/ wedle zwyczáiu Ziemie: ktory iest zdawná záchowan. A iesliby ináczey vczynili: będą płáćić winy/ iáko ini Sláchcicy/ ktore to winy mogą być od nich wyćiągáne y pieniędzy tych/ iesliby ktore mieli ná dobrách Krolewskich zápisáne. Káźimierz w Nießowej y w Opok. 1454. List 94.

Jesli bydło do trzećiego dniá będźie zátrzymáne.

JEsli kto bydło czyie miałby ktorymkolwiek obyczáiem/ á onego niedał do Obory Krolewskiey do trzeciego dniá: tedy iesli tákowe bydło będźie v niego áresztowáne álbo licowáne przez Woźnego y przez dwu Sláchcicow: tákowy pozwány ná Zamku będźie odpowiedał/ á bydło wroći z winą trzech grzywien. Wßákże Sędźia Zamkowy o ßkodę nie będźie sądźił stron/ ále ie odeśle do Sądu Ziemskiego. Zwyczay źiemie Kráko. 1505. List 123.

Gdy kto bydło zaymie/y nie da go ná rękoiemstwo.

JEsli kto bydło czyie zaymie z ßkody/á niechćiałby go dáć ná rękoiemstwo nápomniony przez Sláchtę y Woznego: zá tákowe nie dánie ma być pozwan do Práwá Zamkowego/á zápłáćiwßy winę trzy grzywny ma dáć bydło ná rękoiemstwo: gdy to sie pierwey dowiedźie/iż niechćiał go dáć ná rękoiemstwo. A to bywa dla tegó/áby bydłá nie były káżone dla długiego zátrzymánia: iteż dla tey przyczyny/ iż Práwem Ziemskim nie rychłoby Támże.

przy-

przyszedł ku wroceniu bydłá záietego. A o winy Sąd Zamkowy niebędźie sądźił/ale Sędźia Zamkowy odeśle strony do Sądu Ziemskiego.

O tymże záięćiu bydłá.

Zwyczay źiemie Kráko. List 123.

GDy kto zaymie bydło w szkodźie / álbo iákokolwiek ono chowa: będźie powinien ie dáć we trzech dniach do obory Krolewskiey: gdźie ieśli będźie Pan onego bydłá/będźie mu wydáne ná rękoiemstwo: á o szkodę będą odesłáne strony do Sądu Ziemskiego. A ieśliby niebyło Páná onego bydłá ná ten czás/gdy bydło bywa dawáne do Krolewskiey obory: tedy ktory chowa záięte bydło/ wyręczy ie: ktore rękoiemstwo gdy vczyni/ma mu być ná zad wydáne ku chowániu zá onym rękoiemstwem do dwu Niedźiel. Ktore dwie Niedźieli gdy wynidą/ záśie postáwi bydło w oborze Krolewskiey/ y záśie Burgrabiá onego Dworu Krolewskieg̃ wroći mu bydło zá rękoiemstwem do drugich dwu Niedźiel. A może to być do trzećich dwu Niedźiel: to iest/gdy po trzeći raz ie wyręczy: á zá káżdym rázem ten ktory záiął álbo bydło chowa/ da Burgrábiemu wierdunk Práwá Krolewskiego. A w ostátecznych dwu Niedźielách te^v ktory chowa w rękoiemstwie náznáczonych / ieśli przyidźie Pan onego bydłá/ma mu być dáne ná rękoiemstwo: á o szkody strony máią być odesłáne do Ziemskiego Práwá. A ieśli Pan onego Bydłá nieprzyidźie: tedy ten ktory bydło chował postáwiwszy bydło Burgrabie^v w dworze Krolewskim/będźie miał połowicę bydłá/iáko Práwem wygránego: á połowicá ma być obroconá ná stoł Krolewski. A gdy będźie dźiał bydłá z strony Krolewskiey/y z strony onego ktory ie chował: tedy ten ktory go chował ták zá szkodę/ iáko też zá one trzy wiárdunki dáne ma mieć dosyć ná połowicy onego bydłá.

Pásterz Owce do Wśi niech pędźi.

Káźimierz Wielki. 1368. List 25.

DZiwisz skárżył śie ná pásterzá Wieyskieg̃/ iż owce do trzody wegnáną y straży pásterskiey poruczoną z trzody strácił/y powieda / iż przez pásterzá nie iest iemu wroconá: Pásterz záśie powiedał/iż owce przerzeczoną z inemi do Wśi przygnał. My w tákowey rzeczy skázuiemy: iż Pásterz to / że owce z inemi do Wśi przypędźił/ przyśięgą ma potwierdźić.

Dawność ktora iest vczynioná o Bydło.

Tenże Krol List 38.

VStáwiamy nád to: iż ten ktory szkodę vćierpiał przez złodźieystwo / álbo łup w bydlech álbo Stádźiech / álbo w rze-

rzeczách máłych: w roku tylko v Sądu ma moc czynić przeciwko kożdemu: ále w Stádziech álbo w koniach gwałtownie álbo złodzieyskie wziętych / we dwu lat: á po leciech przerzeczonych nie ma być ku czynieniu przypuszczon / tylko z świádki.

Bydło w ciążey wzięte do Woiewody álbo Kástellaná ma być pędzono.

GDzie Dwory násze są dálekie / obywátele nászy mogą ciąże wzięte do dworu Kásztelláńskiego álbo Woiewodzego / w oney Ziemi mieszkáiącego gnáć. Kázimierz Wielki List 32.

O Pszczołách.

O Bárćiách w roznych Leśiech.

BArći w gáiach álbo w borách inego Páná Kmiećie dźierżący álbo Práwem dźiedźicnym máiący / á pod inem Pánem mieszkáiący powinni będą miodową dań Pánu onego Gáiu dáwáć: w ktorym tákowe bárći są. A ieśli w záplaceniu leniwi będą: tedy Pan onych bárći może o dań swą sądźić y ciążáć: á Pan pod kim mieszkáią nie ma ich bronić / ále z nich spráwiedliwość proszącemu vczynić będźie powinien: iáko o spolnym Młynárzu w pierwszych Kśiegách iest nápisano. Władysław Jágełło w Kráko. y w Warćie 1423. List 46.

Jeśli kto Bárći wyrąba.

JEśli kto drzewo z pczołámi podetnie: tedy temu ktory tę szkodę podiął grzywnę / á Sądowi drugą: á ieśli przez Pszczoł wszákże nágotowáne do Pszczoł podetnie / temu czyie było pułgrzywny / á Sądowi tákże pułgrzywny Práwem przekonány niech záplaći. Kázimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 35.

Obwiniony o złodźieystwo Miodu álbo Pszczoł iáko śie spráwić ma.

PIotr poćiągnął Jáná do Sądu potwarzáiąc go / iż Pszczoły álbo bárći iego w nocy krádomie do domu włásnego przewiosł / tego chcąc nań dowieść: czegoś sie Jan przał powiádáiąc / iż włásny Miod iáko sie godźiło do domu przyniosł. Potym Piotr przez Sędźiego często pytány / ieśliby przez te / ktorzy widźieli Jáná Pszczoły álbo bárći biorącego y do domu noszącego mogł tego dowieść: Piotr odpowiedźiał / iż tákowych świádkow / Tenże. List 17.

kto-

ktorzyby to widźieli/żadnym obyczáiem miec niemogł. My tedy vstáwiáiac ſkázuiemy w tákowey rzeczy: iż przyſiegá Janowi ma być ſkázána: ieſliż bedźie dobrey ſławy/ y ieſli w ſprawowániu ſwym to twierdźi: iż własny Miod ſwoy do domu wnioſł.

O Koniach.

O koniu obrázonym/ gdy go ieden drugiemu pożyczy.

Kázimierz Wielki w Wiślicy 1368. Liſt 21.

NIkolay ſkárżył ſie ná Mácieiá: iż gdy mu ſwego koniá zdrowego ná pewna droge iáko przyiacielowi pożyczył/ Mácieymu tego koniá wrocił mu chramiacego: Mácieymu záſie odpowiedźiał pod dobrym ſłowem ſwym/ iż ná tym koniu iáko ná własnym iechał: y onego iáko ſwego chował/ áni wie ſkąd mu tá chromotá przyſzłá. My w tákowey rzeczy ſkázuiemy: iż przerzeczony koń dwie Niedźieli ſpokoynie y okrom pracy przez Mácieiá ma być chowán: ktory koń ieſli w tym cżáſie przerzeczonym nieozdrowieie: tedy o onego koniá/ iáko bedźie mogł/ przyiacielſkie ma ſie z nim zgodźić.

Konie z Krolestwá áby nie były wywodzone.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

CHcemy/ áby było wſzyſtkim y kożdemu zoſobná zápowiedźiano: żeby żaden nie śmiał ſtądá koni álbo klacz z Krolestwá nászego do poſtronnych ſtron pedźić: pod ſtráceniem koni tákowych/ y pod winá nászą Krolewſką.

Táki drugi Státut.

Sygmunt August w Piotrko. 1550.

KOnie przez Kupce álbo y przez Żydy nie máią być wywodzone: á ci ktorzyby ie wywodźić chćieli/hámowáni przez Stároſty być máią/ ktorzy tego pilnie przyſtrzegáć máią wedle Vſtáwy y Státutow dawnych.

Tákowaſz trzećia Vſtáwá.

Tenże Krol w Wárszá. 1557.

ABy Konie z Korony wywodzone nie były/ Stároſtowie pilnie ſtrzedz máią: á ktoby ie wygnáć chćiał/ tákiemu ie Stároſtowie álbo Celnicy brác máią. A ktoryby śmiał Konie przepuścić wiádomie/ ieſli Stároſtá álbo Celnik/ ma przepáść dwie ście Grzywien: á ieſliby ſie tego Piſarz Celny ważył/ tedy

ma

ma siedzieć dwánaśćie Niedziel w wieży. A Zydowie aby iemi przekupowáć nie śmieli: á ktoryby ważył śie tego / tedy przez Staroſty ma być iman / á Konie máią mu być wźiete / á sam obieżon bez folgi.

Konie ktore pędzą ná Jármárki nie máią być ná drogách przedawáne.

KOnie ktore z Węgier y śkąd inád ná Jármárki pędzą aby nie były przedawáne w drodze / iedno ná Jármárcech: á Staroſtowie nie máią przekázáć ani hámowáć wolnego kupowánia Slachcie żadnym obyczáiem / pod winą śtą Grzywien: o ktorą przed Krolá J. M. álbo do Grodu máią być pozwáni: á tám peremptorie ná pierwszy Pozew máią śie ſądownie rozeprzeć / y támże zá winę doſyć czynić: á tey winy połowicą Krolowi Jego M. á połowicą ſtronie ma przyść. Sygmunt August w Warszá. 1557.

O Zwierzu.

Zwierz popędzony ze pſy gwáłtem może być brány.

NIektore przykrośći álbo ſpory miedzy poddánemi náſzemi y Slachtą w polowániu wczynáią śie ztąd / iż niektorzy Zwierz popędzony álbo pſow cudzych brác śie nie boią ani wſtydzą: dla tego vſtáwiámy / iż ieſli kto ná potym Jeleniá / Wieprzá / dźikiego koniá / álbo łośiá cudzego popędzonego / álbo poimánego gwáłtem álbo potáiemnie przed pſy cudzemi wźiąłby / álbo vłápiwſzy ſobie przywłaſzczał: tákowy przywłaſzczáiący zá zwierzynę álbo zá pſy trzy grzywny zá winę / á drugie trzy grzywny onemu czyy był zwierz zapłácić będźie powinien. Włádyſław Jágello w Krákó. y w Warćie. 1423. Liſt 47.

Záiące ná cudzym grunćie o ktorym czáśie máią być łowione.

BYż Myśliwcy vbogim ludźiom zwykli wielkie ſzkody czynić / depcąc ich máietność y zboża: dla tego vſtáwiáiąc zákázuiemy: áby od Swietá świętego Woyćiechá áż do zebránia wſzyſtkich zbož ozimich y letnich z pol / ná máietnośći cudzey przez woley onego Páná żaden nie śmiał polować. Jináczey czyniąc / temu ktory ſzkodę vćierpiał winy trzy grzywny pieniędzy tákowy niech mu zapłáći. Támże.

O Liſzkach.

Sygmunt August w Warſzá. 1557.

KIJſek mlodych aby nie zbierano: á v kogo ie naydo/aby dźieſiec grzywien przepadł/ á Liſzki roſpuścił.

O złodźieyſtwie Ryb y o Rzekach.

Káźimierz w Wiſlicy 1368. Liſt 38.

TEż vſtáwiamy: iż ieſliby kto w cudzey Wśi álbo w dźierżáwie/ w Jeźierze/ w Stáwie / w ciekácey wodźie złodźieyſtwo vczynił: takowy przekonány Práwem temu ktory ſzkodę vczynił doſyc vczynic/á Panu Wśi w ktorey takowe złodźieyſtwo ſie ſtáło on złodźiey winę záplácić będźie powinien.

Ná Rzekách poſpolitych pływánia nic niech nie przeſzkadza.

Káźimierz 1447 Liſt 90.

NIedźy inym około Rzeczypoſpolitey ſtarániem nie pomáliu to vmyſł náſz fráſuie: ábyſmy z Króleſtwá náſzego wſzelkie ſzkodliwe záchowánia y złe vżywánia wyniſzczyli / á ktore rozmnożenie Rzeczypoſpolitey czynią abyſmy rozmnażali. Acż tedy Rzeki náſze w Króleſtwie náſzym Polſkim/ iáko ſą Wiſłá/ Niepr/Stryy/Narew/Wártá/Dunáiec/Wiſłoká/ Bug/ Buki / Wieprz/ Tyſmienicá / Sánnidá/ Proſnia/ y ktorekolwiek ine w Króleſtwie náſzym ſą z ſwemi rzeczyſki Krolewſkie y náſze/ áni ich ſobie może kto Práwem przywłaſzczáć oſobnym: wſzákże ich wielką część zámkneli iázy y płoty dla nie przeieżdżánia Kupcow/wiecey ſobie vważáiąc łowienie Ryb/á niż poſpolite dobro y obfitość rzeczy potrzebnych. A ták máiąc przedtym vważne rozmyſlenie ſkázaliſmy: áby rzeki przerzeczone y ich rzeczyſká ludźiō z inąd przyieżdżáiącym wzgore y nádoł ze wſzyſtkiemi rzeczámi przedáynemi były wolne: y dla tego wſzyſcy ludźie ktoregokolwiek ſtánu ſą/ktorzy przez przerzeczone Rzeki álbo nádoł álbo wzgore ieżdżą z rzeczámi y kupiámi ſwemi / iákiegożkolwiek ſpoſobu álbo máteryey bądź/zákázuiemy áby nie byli przymuſzeni ku záplácéniu Mytá/ álbo nagrodźie iákiey ſzkody/ á zwłaſzcżá dla rozerwánia Jázu: gdyż nie płoty / ále ſieciámi ma być łowiono. Wſzákże gdy komu miły ieſt pożytek Jázu / niech w nim vczyni wrotá ſzerokie: krotemi przeieżdżáiącym wolne pływánie niech dáie. A ieſli kto tey náſzey Vſtáwy nazdrowſzey vporny gwałtownik będźie / y nieco od przyieżdżáiących ktorąkolwiek bárwą/

chytro-

chytrośćią / álbo dowćipem wyćiągáć będźie śmiał: roskázuiemy/ áby rzeczy wźięte były cáło wrocone: á ten ktory przykazánie náße przestąpił/przez żadney zwłoki ná pierwßym Roku winą/ktorą śiedmnadźiestą zową / przez Stároste mieśćá chcemy áby był karan. A ty Práwá przerzeczone też ná Jázy náße Krolewskie / ná ktorychkolwiek mieśćach są / chcemy áby były śćiągáne: y chcemy áby tá vstáwá od náßych Jázow Krolewskich początek wźiełá: áby żadne roskazánie nie było ćießkie/ ktore też y Páná obowiezuie.

Ná iáźiech żadne Cźłá niech nie będą wyćiągáne.

POchwaláiąc vstáwę Oycowską / ktora iest vczynioná o pływániu ná Rzekách / skazaliśmy: áby tám ten Státut przez ninieyßy náß był ponowion/á to tym sposobem. Iż ácz rzeki Krolestwá náßego / to iest Wisłá / Niepr / Striy / Narew/ Dunáiec/ Wártá/ Wisłoká/ Bug/Wieprz/Tyśmienicá/San/ Drwecá/ Budá/ Nidá / Prośnia/ Noteß/ y ine w Krolestwie náßym będące z rzeczyski ich náße są/ y niemoże żaden Práwem swym włásnym ich sobie przywłáßczáć: wßákże gdy od Posłow Ziemskich wyrozumieliśmy: iż niektorzy więcey sobie ważąc łowienie Ryb/ niżli pospolity vżytek y wßelkich rzeczy dostátek/ poddánym náßym ktorych máietnośći ná brzegach Rzek są położone ták rzeki są zámknione Jázy gęstemi/ y płoty: iż Kupcy pływáiący tám tedy pływáć nie mogą. A ták ku odięciu tákowego błędu y przekázy/ ktore zwykły być dopußczáne przy pływániu Rzek wolnych/ dosyć czyniąc pokornym prośbam poddánych náßych Státutem ninieyßym skazaliśmy/y skázuiemy: áby pływánia y ieżdżenia ná Rzekách przerzeczonych y inych w Krolestwie náßym/ y w ich rzeczyskach wzgorę y nádoł z rzeczámi ktoremikolwiek przedáynemi/ iákiebykolwiek były wßelkiey máteryey y sposobu/ y iákokolwiekby ie zwano álbo zwáć miano z ktoremiby ieźdźić kto miał/y sáme rzeki y rzeczyská były wolne: y tákże máią być wolni wßyscy y kożdy z osobná ludźie ktoregokolwiek stánu są / áby mieli wolny przeiazd wzgorę y nádoł z rzeczámi swemi przerzeczonemi wßystkiemi / zákázuiąc ninieyßym Dekretem náßym: áby względem ktorychkolwiek rzeczy / a zwłaßczá zerwánia Jázow ku zápłáceniu álbo Ceł álbo ßkod nie byli przymußáni: gdyż nie płoty / ále śieciámi ma być łowiono iáko zwyczay iest. Wßákże gdy komu iest miły pożytek Jázu/niech w nim vczyni wrotá ßerokie: ktoremi przeieżdżáiącym wolne pływánie niech dádzą. A ieśli kto tey náßey vstáwy nazdrowßey vporny gwałtownik będźie/y nieco od przeieżdżáiących ktorąkolwiek bárwą /

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 97.

chytrośćia/ álbo dowćipem wyćiegáć bedźie śmiał : roskázuiemy/ áby rzeczy wźiete były cáło wrocono. A ten ktory przykazánie násze przestąpił przez żadney zwłoki ná pierwszym roku winą/ ktorą śiedmnadźiestą zową / przez Stároste mieścá niech bedźie karan. A ty Práwá przerzeczone też ná Jázy násze Krolewskie ná ktorychkolwiek mieścách są / chcemy áby były śćiągnione : y chcemy / áby tá vstáwá od nászych Jázow Krolewskich początek wźiełá : áby żadne roskazánie nie było ćieszkie / ktore też y Páná obowiezuie.

Jazy ná rzekách niech bedą zrzucone.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 98.

AJż proznoby Práwá czynić/ gdźieby nie były exequowáne: dla tego obiecuiemy Státut ninieyszy nász od tego czásu do skutku predszego przywieść/ y vczynić władzą nászą Krolewską: áby rzeki były wyczyścione / á obywátele Ziem̃ nászych áby wolnie pływáli.

Toruniánie pływánia do Gdańská niech nie przeszkadzáią.

Támże.

TOruniánie niech nie przeszkadzáią/ áni árestuią/ áni zátrzymawáią pływáiacych / y niech nie śmieią czynić żadnych gwałtow nikomu / od ktorych ich bronić obiecuiemy : áby do Gdańská wolnie kożdy y przespiecznie pływał przez Toruniány nie zátrzymány.

Podobnysz temu Státut.

Sygmunt w Piotrko. 1511. List 16.

ACż stárádawnemi Státuty vstáwiono iest/ áby rzeki Wisłá/ Wártá/ y ine miáły byc wolne ku pływániu : ále iż nieposłuszeństwem niektorych poddánych nászych sstáło sie iest/ iż do tego czásu dla płotow y Jázow y Młynow vczynionych ná tych rzekách są nie wolne ku ieżdżeniu/ dla tego vstáwiamy : áby przerzeczone rzeki pod winą sześćdźieśiat grzywien były wyczyśćione/ y w nich wrotá niech bedą : przez ktore łodźi nákładźione y drzewá/ ktore tráwty zową/ wolnie mogły być wożone. Co pod tąż winą sześćdźieśiat grzywien niech do puł postu sie sstánie. A iesliby kto ináczey śmiał vczynić: tedy do Sądu nászego pozwány ná pierwszym roku iáko záwitym ma być zdan w przerzeczoney winie sześćdźieśiat grzywien: ktorey winie też ći/ ktorzy nowe iázy bedą czynić/ chcemy áby byli podlegli.

Wolne ieżdżenie ná rzekach ma być przez Stárosty czyniono.

ZA prosba Posłow Ziem/aby było wolne pływánie ná rzekách iáko iest opisano zdawna: tedy the odpowiedź zá iednostáynym zwoleniem Rad nászych dalismy / y skázuiemy przez uinieyszy List: aby ná rzekach w Statuciech zdawna o tym vczynionych y wyrázonych y inych rzekach godnych ku pływániu Jázy Groble y ine wszystki przekázy kozdemu / ktory ná dol albo ná gore płynie/ były wolne ku przeszciu. A przeciwko tym/ktozy sie temu przeciwiáia / przez Stárosty miesc wygiszczenie Státutow y winy w nich opisáne niech beda sciagane. Sygmunt w Kráko. 1532.

Krolewskich Rzek poddáni niech vzywáią.

ABy nie byli obciazeni poddáni nászy sasiectwem dobr nászych przez Staroste/vstawiamy: aby gdy rzeká iáka nászá y tychże poddánych nászych máietnosci rozgránicza / ktore tey Rzeki brzegow z obustron sa przylegle: tedy máia być wolnie przypuszczeni ciż poddáni nászy ku vzywániu teyże Rzeki / wedle szerokosci dobr ich przyleglych. Sygmunt w Kráko. 1507. List 4.

Rzeki wszystkie wolne być máią.

RZeki wszystki/iáko iest w Státuciech opisano ku spuszczániu zboż y wszelakich robot y towárow/wolne być máią. Sygmunt August w Piotrko. 1550.

O Wárcie Rzecze.

WArtá od Syradzá wolna być ma od Mlynow y od Jázow. Tenże Krol. w Wárszá. 1557.

Jázy máią być zrzucone/wyiąwszy Przemyslki.

IZ do tego czásu zahámowác sie to niemoże / aby ná wolnych rzekách Jázy nie były/ponawiáiac stáre Státutá vstawiamy: aby káżdy ktory Jaz ná swym Jmieniu má/zrzucił gi do Swiatek przyszłych: wyiawszy Jaz ná Sanie v Przemyslá dla Soli nászey. A ktoby tego nie vczynił nád stáre winy w Státutách opisáne/ktore w mocy zostawuiemy/stem grzywien winy karan być ma: á przzedsie Jaz zrzucić bedzie winien pod tákąż wina quoties toties. A káżdy o táka wine do Grodu może pozwác y tám peremptoriè winy dác: gdyż iásny dowod o to być może/bo Jaz łácno oglegác. Tenże Krol Támże.

O Jáźiech.

O Jáźiech iáko proszą Posłowie o obiásnienie / aby to wedle Státutu citra Appellationē zostáło/ ná to zezwalamy. Tenże. w Piotrko. 1562.

O tychże Jáziech.

Sygmunt August w Wárszá. 1563.

JAzy wszystki/ nullis exceptis, ná tych wszystkich Rzekách/ ktore są nauigabiles wedle Státutu o Jáziech máią być zrzucone/ pod winą w Constitucyey opisáną: czego Stárostá dozrzeć ma/ & rebelles pozywáć wedle Státutu. A gdźieby zá pozwem niechćiał temu kto czynić dosyć: tedy Stárostá totiens quotiens, pro pœna ducentarum Marcarum postąpić przećiw niemu ma. A Stárostá gdźieby Jázu swego nie zrzućił: tedy pozwány od kogożkolwiek/ totiens quotiens do Sądu ktoregożkolwiek/ winę opisáną dáć ma. Wyiąwszy tylko Bug/ ktorego wielka cześć w Kśiestwie Litewskim płynie: chybá żebysmy też ná Seymie przyszłym Litewskim postánowili/ áby Jázy tákże zrzucone były w Litwie.

O Wárćie y Noteszy Kommisarze być máią do Pánow Márgrábiow wysłáni.

Tenże Krol Támże

CO sie tycże Rzeki Wárty y Noteszy/ te iż wedle Státutow máią być wolne y spustne: ále iż w tey Náwigácyey przeszkadzáią Pánowie Márgrábiowie/ deputowálismy pewne Komisárze: ktorzy z Jch Miłośćiámi Pány Márgárbiámi y Kśiążety Pomorskimi tráktowáć będą de libero transitu Nauigantium Wártą: y obiecuiemy iuż/ że in hoc negotio ty Kommisarze wyslemy. A to gdy ná Syem będźie nam przez ty Kommisarze odniesione: tedy in meliorem conditionem Regni około rumowánia Wárty nieodwłocznie postánowiemy/ y około budowánia Slosow álbo Wrot.

Rzeki iáko gránicżą.

Káźimierz w Wiślicy 1368. List 8.

ZA częstym swarem miedzy Poddánymi nászymi około Gránic miedzy Dźiedźictwy ich/ ktore czynione być máią/ trudne y ćieszkie niekiedy wczynáią sie pytánia: z ktorych przymnaża sie nakłádow/ y wielkiey pracey bywáią podlegli ci/ ktorzy o Gránice niezgadzáią sie. A iż Rzeki y Rzeczyská z wielkiey częśći miedzy dźiedźictwy/ y ośiádłośćiámi/ wśiámi płyną y są: á ták iesli ktore Wśi álbo Dźiedźictwá o Gránice zgadzáią sie z ktorą Rzeką álbo Potokiem/ ktory śrzodkiem płynie: iesli miedzy tákowemi Dźiedźictwy niemász Gránic z Práwá vczynionych: tedy kożda z onych dźiedźin ma miec swoy Brzeg oney Rzeki álbo potoká/ ktory sie skłánia do oney Dźiedźiny. A tákowa rzeká álbo potoczek ma być zá Gránice miáná: ktora Rzeká álbo potoczek iesli opu-

opuśćiwszy pierwsze rzeczysko przez insze mieśćá swoie szcie y płynienie obroći/ przez pomocy ludzkiey własną mocą: tedy przedśie przyrodzone pierwsze rzeczysko kedy pierwey wodá szłá/ ma być zá prawdziwą gránice onych Dźiedźictw: w ktorey stárey rzece álbo potoku álbo w stárym rzeczysku ludzie/ ktorzy z oboiey strony dźiedźiny mieszkáią/ wolnie będą łowić: iáko przedtym czynili/ gdy wodá swym pierwszym y stárym rzeczyskiem szłá. Ale iesli rzeká álbo potoczek przez dowcip ludzki obrocon będźie od stárego płynienia y rzeczyská/ ták żeby w ine nowe rzeczysko wpadł: tedy ono nowe rzeczysko dźiedźiny ma dźielić: y tákże ma dáć/ iáko ono stáre rzeczysko zwykło/ ieden brzeg iedney dźiedźinie/ á drugi drugiey: miedzy ktoremi płynie. A gdy zá tą przyczyną/ to iest gdy zá domysłem y zá dowcipem ludzkim rzeká sie odwroći: tedy iedná z dźiedźin onych/ to iest przy ktorey zostáie stáre rzeczysko wszystkę y cáłą ma mieć własność w rzecze/ w brzegách stárey rzeki álbo potoká.

Ksiąg Wtorych Rozdźiału Wtorego Część Siodma/

O gwałćiech ná dobrowolney drodze/ y o Złodźieystwie wszelákiem.

O gwałćie ná dobrowolney drodze vczynionym.

Káźimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 15.

ABy pewna miárá y regułá byłá miana w winie/ ktora zwykłá być do skárbu álbo komory nászey dawaná / ktorą winę Siedmnadźiestą zową: vstáwiamy/ iż we czterzech przypadkoch niżey nápisánych/ á nie w wiecey do komory nászey ma być dawaná. Pierwszy casus iest Pożogá: kiedy kto obwiniony o pożogę/ wedle Práwá słusznie nie będźie sie mogł oczyśćić. Wtory/ gdy kto o gwałt álbo złupienie ná pospolitey drodze będźie obwinion/ á w spráwie w swey vstánie. Trzeći/ gdy kto sąd nász lekce ważąc przed sądem nászym będźie śmiał kord álbo miecz wyiąć. Czwarty casus: gdy kto osądzony y skazány / áby dosyć vczynił álbo dostátecznego rękoiemstwo stáwił / to vczynić wzgárdźi/ y

od Sadu przez swoy vpor odeydźie nie stáwiwszy rekoiemstwá. W tych przerzeczonych czterzech przypadkoch chcemy / aby przerzeczoná winá do nászey komory była dawaná.

Takisz drugi.

Jan Olbr. w Piotrko. 1496. List 107.

IZ częstokroć przydáie sie / że Mężoboycá z przygody zábiáiący nie iest winien mężoboystwá: co sie przygadza/ gdy od siebie kto gwałtu gwáltem broni. Dla tego osobliwie obiásniáiąc vstáwiamy ná ty Slachcice y Mężoboyce Slachcicow: iż gdy kto álbo ná drodze álbo przeszćiu czyiem zásiadszy był zábit przez onego/ ktorego droge chciał przekázić/ álbo zátrudnić: w takowym Mężoboystwie pozwánemu Mężoboycy niech bedzie dosyć szesć świádkow ku sprawie: á tám przekonany niewiecey/ iedno szescdziesiát grzywien pospolitych zá głowe ma zapłácić przez siedzenia w Wieży.

Táki trzeći.

Támże. PRzekázcá drogi álbo przeszćia pospolitego gdyby tego/ ktory pod obrona pospolitey przezpieczności iedzie/ vpornie zábił: ma zań zapłácic sto y dwadzieścia grzywien pospolitych: y karánie bedzie ná sobie nosł Wieże obyczáiem przerzeczonym.

O Zboycách y złoczyńcách Slaskich.

Sygmunt 1523. OPożogách y inych gwałciech y naiázdách domowych/ y o krzywdách / ktore Myszká y Berká / y z inymi Slężaki Krolestwu Polskiemu y iego obywátelom zádáia / takesmy z Rádá nászá im zábiegáiąc postánowili: áby pospolitych Poborow pewna liczbá Konnych ná gránicách Ziem Wielkiey Polski y Slaskich była położoná: kthorzyby tákowych gwałtow y krzywd niedopuszczáli czynić. A tá liczbá Konnych ma byc trzymána y chowána ten Rok/ álbo iáko długo gránice y Ziemie ony niebeda mogły być vspokoione. A gdy bedzie pokoy y vspokoienie/ y gdy bedzie odietá boiázń od gwałtow zboycow przerzeczonych oná liczbá konnych wiecey chowaná nie ma być: y opowiedziawszy potym Náiásnieyszemu Krolowi Ferdynándowi y iego stanom Slaskiem krzywdy y szkody poddánych nászych/ ieśli Zboycy po opowiedzeniu tákowym od czynienia gwałtow y krzywd nie beda sie strzymáwáć / y zá szkody vczynione nie dosyć vczynią: Statut ktory czynic woyny álbo odpowiedzi zákázuie

zuie zniesiemy / y aby kożdemu ná potym wolno było gwałtu gwałtem odpieráć dopuścimy.

Karánie o złodźieystwo y o rozboiu ná drogách w Ziemi Podolskiey.

NA prosbe Posłow Ziemie Podolskiey zábiegáiac temu/aby záhámowáni byli złoczyńce/ktorych sie do Podola z inych Páństw postronnych náchodźi / vchwała Seymu tego postánawiamy: iż káżdy Slachcic oney Ziemie ma stáwić poddánego swego przed Stárostą Kámienieckim in termino peremptorio officij ná rozsądek we czterzy á czterzy Niedźiele: gdy będźie poddány obwinion od kogożkolwiek pro furto & repercussione stratæ. Z ktorego poddánego tylko w tych dwu Artykulech przed tym Vrzedem y ná tymże Roku Pan albo Slachcic on z Stárostą nászym spráwiedliwość záraz czynić powinien będźie: od ktorego Vrzedu albo Sądu Appellácya żadna áni mocya et eius prosequutio iść nie ma. A to postánowienie trwáć ma do woley Slachty Woiewodztwá onego. Sygmunt August w Piotrko. 1567.

Jesli w targowy dźień komu gwałt będźie vczynion.

MArcin skárżył sie ná Mikołáiá/iż w targ ná dobrowolney drodze z mieszka osm skotow gwałtem mu wźiął: á Mikołay tego sie przał powiádáiac/iż niespráwiedliwie od niego był obwinion: gdyż onych pieniedzy niestráćił/áni iemu były wźięte/ chcąc sześcią świádkow tylko sie oczyśćić. My w tákowey rzeczy skázuiemy: iż ze dwunaśćie świádkow wiáry godnych/á nie mniey tákowe oczyśćienie vczynić ma. Káźimierz Wielki w Wiśnicy 1365. List 30.

O ználeźieniu ktorey rzeczy y o spráwie teyże.

MArcin skárżył sie ná Mikołáiá: iż gdy orał swą własną rolą / mieszek mu z sześcią groszy vpadł: ktory mieszek Mikołay śieiąc nálazł z oną sześcią groszy: y gdy był o one zgube nápominan/niechciał zguby wroćić prząc sie/że mieszká nie nálazł y pieniedzy nie miał. My tedy w tákowey rzeczy skazáliśmy Mikołáiowi / aby sie spráwił własną przyśiegą: iż nie ználazł/ áni miał onych pieniedzy. Támże.

O rzeczy gwałtownie wźiętey.

Jesli

Kázimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 28.

JEſli kto gwałtem płaſzcz ſwoy álbo ktorakolwiek ina rzecz własna ſwa wola y władza weźmie: gdy bedźie od niego prawem wyciąganą / z winą ſześci grzywien wrocić ono bedźie powinien.

Żywność dla koni ná gośćińcách nie ma być gwałtem braną.

Tenże. List 39.

BY koždy gwałt nie przez przyczyny rozmáitemi vſtáwámi práwnemi bywa bronion y hámowan: Mágeſtat tedy Krolewſki zá ſłuſzną rzecz rozumiał/ áby w tym pożytki poddánych ſwych opátrzył. Dla tegó vſtáwiamy/áby ci ktorzy po drogách do Pánow ſwych ieżdża/álbo też ſwe własne ſpráwy ſpráwuią/ bądź Pánowie álbo Rycerſtwo álbo ktoregokolwiek inego ſtánu y zá wołánia: áby ſobie potrzeb álbo koniom we Wſiách / w Kárczmiech / álbo ná mieſcách oſobnych nie brali / y żadnego gwałtu nie czynili tym: ktorzy przedáć niechcą / álbo zbraniáią ſie przedáć: ale koždy niech ſwey rzeczy vżywa wedle woley ſwey.

Ten ktory gwałt vczyni ieśli nie bedźie pokonan/niech śie ſpráwuie

Tenże. List 16.

ABy potwarzom droga była zámknioną/ vſtáwiamy: iż ieſli kto dobrey ſławy do Sądu o ktorekolwiek gwałty bedźie pozwan/powodową ſtroną co twierdźi musi dowieść: ináczey pozwány własną przyſięgą niech ſie odwiedźie.

O vbogiem człowieku / ktory bogátego o gwałt pozywa.

Tenże. List 28.

BY vbogi bogátego o gwałt pozywa/bogáty przez świádki ma y może ſie oczyścić: ináczey wedle wielkości gwałtu ma być wina ſłuſzną karan.

O Złodźiećiach y Złodźieyſtwie.

Kázimierz Wielki. List 20.

NAgot ſkárżył ſie ná ſwe ſąſiády: iż gdy mu koń w nocy był vkrádżion/ſamże Nagot z pilnością ſtáráiąc ſie prosił ſąſiadow ſwych Kmieći: áby śladem tegoż Złodźieiá chćieli z nim gonić/ y iemu być pomocni: áby koniá od złodźieiá zásie mogł

mieć:

mieć: á oni kmiecie niechcieli z nim złodźieiá gonić: á ták Nagot przerzeczonego złodźieiá y z koniem vpuścił. My tedy w tákowey rzeczy obiáśniamy: iż Kmiecie máią być skazáni ku zápłáceniu tego koniá.

Jesli kto potáiemnie álbo iáwnie rzeczy wźięte wráca.

Dźiwiß skárżył sie: iż gdy ná drodze spał Wálko przyßedßy wspiaczki mu miecz wźiał y mießek ze trzemi skoty großow to iest ßeść großy: y ácz miecz y kálete wrocił/ wßakże trzech skotow niewrocił. Wálko lepák obwiniony ácz o miecz y o kálete zna sie/ y powieda iż to wrocił: wßákże przy/ áby miał one trzy skoty wźiać. My ná to bacząc/ iż żaden nie ma cudzych rzeczy ruszáć/ gdźie ten czyie są ná to nie zwala: przerzeczonego Dźiwißá powodá w tákowey rzeczy skázuiemy być bliżßego do przyśiegi. Káźimierz Wielki w Wislicy 1365. List 24.

O złodźieystwo ktore śie sstánie w iedneyże Plebániey/ w roku czynić máią.

JEsli ktory będąc iedneyże Páráfiey álbo Powiátu/ á o złodźieystwo ktorychkolwiek rzeczy ieden drugiego zechce pozwáć: vstáwiamy/ aby w roku tylko do vczynienia tego miał wolną moc. A iesli ináczey zechce vczynić/ á po wyßciu roku chćiałby sie práwowáć: tedy oskárżony słußnie przez świádki godne będźie powinien y może dowieść/ iż iest niewinien. Tenże Krol. List 16.

Gdźie dálßa Páráfija álbo Powiát/ we trzech Lećiech Práwem czynić máią.

BDyż złodźieystwá y łotrostwá dla srogości vczynku/ y dla boiáźni przez Złoczyńce wietßey częśći bywáią zákryte/ ták iż wiádomość ich w krotkiem czáśie niemoże sie obiáwić: á ták złodźieystwá niekiedy zostáią przez karánia: y gdy przeciwko tákowym bywa spráwá poczętá/ tedy chcą sie dawnośćią roku czynienia o złodźieystwo bronić. A ták ná pohánbienie złego vczynku y złoczyńcow skázuiemy: iż gdyby kto o złodźieystwo álbo łotrostwo był v Sądu oskárżon/ iesli oskárżony z tym ktory gi oskárży są wespołek w iedney Wśi albo w iedney Páráfiey/ y wespołek w Kośćiele słucháią służby Bożey: tedy zádánie y wyymowánie dawnośćią roku niech idźie y ma mieśce przeciwko temu/ ktory czyni o złodźieystwo. A iesli powodowa stroná y pozwána są od śiebie dáleko/ áni ták iáko rzeczono iest w sąśiedztwie Tenże Krol List 31.

twie z sobą są: tedy nie ina dawność albo wyćiećie tego ktory czyni o złodźieystwo odpadza/tylko trzećioletnia: aby to przypisowali swey gnusności wszyscy niedbali y leniwi: ktorzy w nagrodzeniu swey szkody nie starali sie/ aby czuyni byli.

Jesli dobrey sławy człowiek będźie o złodźieystwo obwinion.

Kaźimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 24.

ABy mężowie dobrey sławy y spráwiedliwie żywiący osobliwą swobodą y opátrzeniem miedzy inemi nászemi wiáry godnemi byli pocieszeni/vstáwiamy zá nászą y Pánow nászych wolą: iż ktory Rycerski człowiek álbo slachćic/ktoremu o tákową rzecz pierwey nigdy nie byłá spráwá v Sądu zádána/iáko o złodźieystwo álbo łotrowski vczynek był oskárżon: niech mu będźie wolno dla dobrey sławy/ktorą miedzy sąsiády o sobie miał/vczyniwszy własną przysięgę oczyśćić sie od tákowego obwinienia.

Jesli złoczyńcá álbo złodźiey vćiekszy/ potym sobie łáskę Krolewską przeiedna.

Tenże Krol List 26.

CZestokroć sie przydawa: iż niektorzy z rodzáiu Slácheckiego iákoby vtrátnicy czći y sławy swey złodźieystwo álbo łotrostwo popełniwszy/potym dobrowolnie vćiekáią z Krolestwá: zá ktoremi złemi vczynki w niełáskę nászę wpadáią: á potym żáłośćią złych vczynkow y złodźieystw przywiedźieni zá przyczyną przyiaciol swych zwykli łáski nászey prośić. A ták znowu do łáski nászey przychodzą. Chcemy tedy/iż ácz gniew nász im będźie odpuszczon y kaźń/ przedśie zá złodźieystwá y szkody/ ktore dobrym ludźiom y spráwiedliwym vczynili/ niech będą powinni práwnie odpowiedáć/ y dosyć vczynić wedle skazánia przez Sędźiego náznáczonego: ktore skazánie vczynił álbo vczynić ma. Wszákże tákowe przeze czći być rozumiemy: áni iney Slachćie/ ktorzy nigdy sławy y zacnośći swey nie vtráćili/ mogą być porownáni. Też vstáwiamy: iż tácy/ktorzy potáiemnie obywátelom Krolestwá nászego zdrády czyniąc złodźieie y zbiegi álbo vtrátniki chowáią / álbo im mieszkánie dawáią / álbo dźielą sie z niemi vłápionemi y źle nábytemi rzeczámi: tákowi to czyniąc/ są przeze czći/y nierowni dobrym ludźiom máią być rozumieni.

Trzykroć w złodźieystwie álbo łupie ználeźiony przezeczći iest.

Vstá-

Kázimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 34.

WStawiáiąc obiáśniamy: iż ieśli kto trzykroć w złodźieyſtwie álbo łupie v Sądu będźie przekonan/ by też rzecż krádźiona álbo wźięta wrocił: takowy niech zoſtánie przeze czći ná wieki/ áni onemu niech będźie przyſtęp ku doſtoieńſtwom: y żadnych dárow ná ſżáćiech álbo w inych rzeczách niech nie doſtąpi. A ieśli oſkárżonemu o złodźieyſtwo á ieſzcze nieprzekonánemu ſkáza o ſobie ſpráwę z pewną liczbą świádkow dáć/ á iednego mu świádká będźie niedoſtáwálo: dla tego nie ma być mian przezeczći/ ale ktorego vſzłodźił będźie powinien doſyć vczynić.

Żaden Sláchćic oſiádły nie ma być iman/ wyiąwſzy krádźież y co inego.

Z Przywileiu Jágello. 1433. List 51.

TEż obiecuiemy y ná wiárę ſwą bierzemy: iż żadnego obywátelá oſiádłego o iáki wyſtępek álbo obwinienie nie będźiemy áni roſkażemy łápáć/áni żadney pomſty ná nim czynić: áż práwem będźie ſłuſznie przekonan/y do rąk náſzych álbo Stárośtow náſzych przez Sędźie teyże Ziemie/w ktorey tenże obywátel mieſzká/ oddan. Wſząkże tákowego człowieká/ ktory ná złodźieyſtwie/ álbo dobrowolnym mężoboyſtwie/ ná łápániu Páńien álbo białychgłow/ ná ſpuſtoſzeniu Wśi álbo ná łupieſtwie był poiman/ tákże tych ktorzyby niechcieli ſłuſznego rękoiemſtwá po ſobie ſtáwić y dáć/wedle wyſtępku y złego vczynku tylko wyimuiemy.

Złodźiete álbo łupieżnicy iáko máią śie oczyśćiáć.

Kázimierz Jágello w Piotrko. 1447. List 89.

ACż ſie wſzyſtkiemi złemi vczynki brzydźimy/ y kożdey złey rzeczy vſzy Krolewſkie ſłuchać zdrygáia ſie: á wſząkże tych wiecey złośći nie rádźi ſłuchamy: ktore ſie dźieią w Rzeczypoſpolitey zdrádą/ chytroſćią/ álbo gwáłtem złodźiei y łupieſzczow. Abowiem tákowe tym więtſzego kárániá przeciwko ſobie potrzebuią: im wiecey do tego czáſu rozmnożyłá ſie ich złość. Dla tego tym zápowiedzeniem to vmocniamy: áby kożdy ktoregokolwiek był ſtánu oſkárżony ználeziony y oſławiony o złodźieyſtwo álbo o łupy/powinien ſwą niewinność ſobie rownemi w ſtánie y w powadze świádki w tey liczbie/ iákoby ſłáchectwá ſwego dowodźic miał/obiáśnic/oczyśćic/ okázáć: á ieśliby inaczey vczynił/ chcemy áby był iáko złodźiey káran. Ale tákowemu tylko ma być pomocne tákowe dobrodźieyſtwo ſpráwowánia: ktoryby raz álbo dwá á nawiecey trzykroć o zły vczynek złodźieyſtwá álbo łupu był obwinion: ále ktory będźie czwarty raz obwinion/ niech

bedźie Prawem karan. A gdy takowa ſprawe ſwa albo oczyſcienie bedźie miał czynic: niech przyidźie przez zebrania y gielku tylko z tymi/ z ktoremi ſie ma ſprawic. A ieſli ktorzy beda śmieli z wietſza kupa mimo ty/ ktorzy maia ie ſprawowac przydź: ſkazuiemy wſzyſtkie byc przezeczci. A wſzyſtkich o złodźieyſtwo albo lupieſtwo obwinionych / y tych ktorzy na pierwſzym/ wtorym/ trzecim roku niechca ſtawac/ dobra do ſkarbu naſzego Krolewſkiego obracamy: roſkazuiac wſzytkim Staroſtom/ aby imieniem naſzym w one wwiazali ſie/ y ich dźierżenie wzieli.

Ktorzy Slachćicy maią być imáni álbo nie.

Alexander w Radomiu 1505. Liſt 115.

ACz dla złoſci młodych ludźi Slacheckich : ktorych tak ſie wiele tych czaſow złoſc rozmnożyła / iż też z podziwieniem to ieſt : aże też niemoże byc powciągniona ich ſwa wola yvpor: gdyż vſtawy ſtare ſkazuią: że żaden iman byc nie ma/ iedno Prawem przekonany. A tak ſtoiac przy ſtarym Przodkow naſzych poſtanowieniu ſkazuiemy : iż żaden Slachcic iman byc nie ma bedac dobrey ſławy/ iedno ktoryby był pierwey Prawem zwyćieżon. A takowy nie bedźie w dobrey ſławie/ ktory trzy kroc w Regeſtrzech złodźieyſkich ieſt napiſan : takowy iako zły ſławy przez prawneg poſtepku za teraznieyſzego Statutu obrona bedźie mogł byc iman y zatrzyman.

Ten Statut wyższy do dwu lat ieſt zoſtawion.

Sygmunt w Krakow. 1507. Liſt 2.

W Statuciech Radomſkich Statut o tych/ ktorzy podezrzani ſa w złym vczynku/ ktorzy trzy kroc w Regeſtrzech złoczyncow ſa znalezieni aby byli miani byc przezeczci : tedy takowy ſtatut niena wieki / ale do dwu lat moc ſwa aby miał ſkazuiemy.

Ten Statut do piąći lat ieſt zoſtawion.

Sygmunt w Piotrko. 1510. Liſt 13.

STatut Naiaſnieyſzego niegdy Alexandra Krola o złoczyńcach y lupieżcach albo ich obrońcach na Radomſkim Seymie niegdy wydany/ od tego czaſu do piąći lat trzymać y exequować za rada y prosba Rad naſzych obiecuiemy: o ktorych też y Staroſtowie miesc maią nas obwiescic : y beda powinni Regeſtra te / gdźie pytania złoczyńcow bywaią piſane / nam oddać pod wina wyżſzey napiſana.

Ociec za wyſtepek ſynowſki/ ani brat za bratni niema być karan.

Gdyż

BDyż Pismo S. mowi/ iż syn niebedźie nosił złośći oycowskiey áni Ociec synowskiey: dla tego vstáwiamy: iż Oćiec zá złego syná/ tákże syn zá oycá nie ma być karan. A toż o bráćiey rodzoney y o inych powinowátych skázuiemy áby było chowano: wyiawszy żeby ociec wystepku synowskieg̃/ álbo syn oycowskiego/ álbo brát brátniego vczestnikiem był/ á oskárżony niemogł sie spráwić. Abowiē ná ten czás wedle potrzeby wystepku skázuiemy go karáć. Ale ten ktory wystepku iákiego sie dopuśćił/ ná rzeczách ruchomych álbo ná cześći dźiedźictwá/ ktore nań przychodźi/ bedźie karan: ktora máietność bedźie wźietá do skárbu nászego.

Káźimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 39.

Ksiąg Wtorych Rozdźiału Trzećiego Część Pierwsza y ostátnia/

O Gleyćiech/ o Woynie/ o Okázowániu Woiennym.

O Gleyćiech.

Gleytowne Listy kto dáwáć może.

VStáwiamy/ iż gdy kto przed námi álbo nászym Stárosta o iáki wystepek álbo zły vczynek bedźie oskárżon/ á ku okazániu swey niewinnośći przez nas álbo Stároste nászego niebedźie dopuszczon/ á dla tego przydáłoby sie mu vćiec: á ták żeby tákowe iego vćiekánie niesławy mu nieprzyniosło/ tedy ten vćiekáiacy przed Naywielebnieyszym w Pánu Chrystusie oycem Biskupem Krákowskim/ álbo Krákowskim álbo Sándomirskim Woiewodą bedźie sie świadczył: iżesmy mu álbo Stárostá nász okázáć niewinnośći swey niechcieli dopuśćić: á ći przerzeczeni álbo Woiewodá nász oney Ziemie temu vćiekáiacemu może dáć Gleyt do dwu Mieśiecy/ y onego zbiegłego może chowáć. W ktorym to czáśie tenże Woiewodá v nas álbo v potomkow nászych temu zbiegłemu niech szuka łáski/ ábysmy go ku spráwiedliwośći dopuśćili. Czego iesli przerzeczony Woiewodá niebedźie mogł vprośić/ to iest iż go niebedźiemy chćieć przypuśćić ku

Káźimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 35.

ſpráwie iego niewinnośći: tedy Woiewodá do Gránic Ziemie będźie go powinien doprowádźić: ktory od cżáſu doprowádzenia Woiewodzego przez rok Ziemi Kroleſtwu obywátelom żadnych ſzkod cżynić nie ma: á żoná w dobrách iego w pokoiu on rok ma być zániechaná. Ten rok gdy wynidźie/ przez ktory cżás vſtáwicżnie ma ſie ſtáráć o łáſkę náſzę: á gdyby iey otrzymać nie mogł/á ten to przerzecżony ſzkody iákie poddánym náſzym pocżynił: zá to nie ma być zá bezecnego mian / áni obywátele Páńſtw náſzych vłápionego máią dáć nam álbo Stároście náſzemu ná śmierć: áni zá to w iáki gniew náſz máią przydź poddáni náſzy. A ieſli komu ſie przyda ze złośći ſwey y przez winy vćiec/ y niechćieć być poſłuſzen Práwá/á vćiekſzy cżyniłby obywátelom y Kroleſtwu ſzkody: dobrá iego nieruchome (wyiąwſzy opráwę Zony iego) Komorze náſzey ná wieki niech będą oddáne: á ruchome miedzy Nas y Przełożone náſze ná poły máią być rozdźielone. A ieſli będźie poiman przez kogokolwiek / niech będźie ná łáſce náſzey: áni dla poimánia onego nie ma być żaden gniew/áni nieprzyiaźń od przyiaćioł iego ſkryta álbo iáwna: á Zoná iego przy Opráwie oſtánie/ iáko wyżſzey ieſt nápiſano: álbo one będźie iey wolno przedáć.

Wſzyſtkim Gleyty máią być dáne.

Jan Olbr. 1496. Liſt 100.

Iż cżeſtokroć przydawa ſie obywátelom Kroleſtwá zá przygodą przypadáiącą / álbo dla nieprzeſpiecżeńſtwá żywotá z Kroleſtwá z potrzeby wyiecháć: á ták aby Mageſtat Krolewſki o nieſpráwiedliwość lżon nie był/ chcemy/ vſtáwiamy/y ſkázuiemy: aby obywátelom Slachcicom álbo też proſtego rodu oboiey płći ludźiom/ktoregobykolwiek ſtanu álbo doſtoieńſtwá byli (ktorzy dla przeſpiecżeńſtwá oſob ſwych y zá potrzebą z Kroleſtwá wyiádą) Gleyt y vprzeſpiecżenie przez nas y potomki náſze było dáne tym/ ktorzy o nie proſzą: áby w ſwobodźie poſpolitey będąc álbo ſie ſpráwowáli / álbo ſpráwiedliwośći prośili/ álbo też oſkárżeni będąc vſpráwiedliwiáli ſie.

Stároſtowie ſługam gleytownych Liſtow przećiwko Pánom dáwáć nie máią.

Aleránder w Rádomiu 1505. Liſt 116.

GDy ſie ſkárżyli Prełáći y Pánowie Wielkiey Polſki / iż z nieiákiem deſpektem y obelżeniem ich do tego cżáſu Stároſtowie Poznáńſcy gleytowne Liſty kmieciom ich y poddánym zwykli dáwáć: vſtáwiamy zá ſpolnym zwoleniem: áby ná potym

Prełá-

Prelackiem/Páńſkiem/y inych obywátelow náſzych poddánym/ Kmieciom/Mieſzczánom albo ſługom Stároſtowie miesc gleytownych Liſtow nie dawali: ale ſkázuiemy/ aby w przypádłych rzeczách do Práwá poſpolitego vciekali ſie Kmiecie/ y ini ktorzy ſie ſkárżą: á tak aby od Práwá kożdemu obrona była powinna.

Komu gleyt dádzą/niech go obwołáią.

ABy ná obie ſtronie około Gleytowey przeſpieczności onych/ ktorym nieprzyiázni bywáia opowiedáne/było obwárowáno/á iżby ci/ktorym karánie przynależy/potwarzmi gleytownych Liſtow niewinnie niebyli wikłáni: ſkázuiemy/aby w winę żadnego gleytownego Liſtu żaden nie wpadał/ iedno za takowym gleytownym Liſtem: ktory będzie obwołan/ y ktoryby ſie iem iawnie bronić chciał. Sygmunt w Krákó. 1539.

Gleytowne Liſty wedle Státutu máią być.

LIſty Gleytowne żadne/ ktoreby były Práwu poſpolitemu przeciwne/ nie máią być dawáne: á ieſli kto ie otrzyma/ niech nikczemne będą. Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1550.

O Woynie.

Żaden krzywdy ſwey niech ſám nie mśći/á nieprzyiaćioł poſtronnych niech nie zruſza.

NIektorych ludźiách zły vpor y śmiałość/to ieſt: iż chcąc ſie ſwych krzywd y żałości pomścić częſtokroć woyny ſzkodliwe Kroleſtwu náſzemu pobudzáią y ſzkody wielkie práwią: dla tego roſkázuiemy niniejſzą zapowiedźią: aby żaden ktorego kolwiek ſtanu álbo záwołánia będąc rozgniewány iákiemkolwiek obrażeniem álbo krzywdą albo ſzkodą/ nie śmiał przez náſzego zwolenia woiować álbo vtarczek przeciw oſobam poſtronnym y tuteczným zruſzáć. A ieſliby kto śmiał przeciw tey Conſtitucyey vczynić/tego przekonánego ná zapłácenie ſzkod wſzyſtkich/ ktore My álbo poddáni náſzy dla tego podieli/ſkázuiemy: á ieſliby ſie doſtáteczna zapłatá álbo w czeſci ſzkod onych dla iego poczęcia przeciw woyny Krolestwu álbo oſobam podniesioney nie ſtáłá: tedy ſkázuiemy go/ aby był ná ciele karan. Kázimierz Jágello w Piotrko. 1447. Liſt 91.

Rycerſtwo y Slachtá woyne służyć powinni.

Kázimierz Wielki w Wislicy 1368. List 33.

IZ w zbroynym Rycerstwie zacnosć y obroná wszystkiego Krolestwá należy: przetoż powinien iest kożdy Rycerski człowiek wedle wielkości máietności swych y dochodow Rzeczypospolitey z pewna liczba zbroynych ludzi służyć / y iey pomocen byc: gdyby tylko ich máietnosć była wolna/y práwem Rycerskim postánowiona/ y zachowána przez wszelkiego vciśku. Skázuiemy ktemu: iż y Pánowie y Slachtá nászá Ziemi Polskich nam y potomkom nászym w Krolestwie nászym Polskim / iáko nalepiey y nákształtowniey moc beda/ powinni byli woyne służyc/ y zbroyno sie ku służbie vbráć. Ale zá gránicámi Krolestwá nam służyć nie sa powinni: ázby im słuszne dosyćvczynienie przez Nas było vczyniono / álbo ná to od Nas osobliwie byli proszeni y żądani.

Podobnysz temu Státut.

Lodwik 1374. List 40.

JEsliby náiazd nieprzyiacielski ná rzeczone Krolestwo skád przypadł: tedy Slachtá Koronna ku odpedzeniu ich srogosci ma sie zastáwic ze wszystka swa moca. A iesliby też zá czásu pánowánia nászego álbo potomkow nászych/dla Woyny zá gránice Krolestwá iechác Nam była potrzeba / álbo táż Slachtá przy bytności nászey z ktorymikolwiek nieprzyiacioły ná Woynie potkánie vczyni / á niektorzy z nich w tymże potkániu beda poimáni álbo zátrzymáni / álbo y szkody bądź mále bądź wielkie podeyma w rzeczách y osobách: tedy im to dostátecznie nágrodzimy.

Podobnasz temu Vstáwá.

Lodwik w Jedlney List 50.

OBiecuiemy y obowiezuiemy sie: iż gdy ná żądánie nászé Slachtá nászá Koronna zá gránice Krolestwá dla dánia odporu srogości nieprzyiacielskiey poiedzie: tedy im dosyćvczynienie słuszne zá poimánie y zá ine szkody podiete vczyniemy. Ale gránice rzeczoneg Krolestwá Slachtá od náiázdu y náskoczenia nieprzyiaciol własnemi nákłády bronic maia/y sa powinni: á gdzieby nieprzyiaciel iáki Krolestwá nászego ktorymkolwiek sposobem do Krolestwá nászego wiechał / y potkánie w gránicách tegoż Krolestwa poddáni nászy vczynili: tedy tymże obywatelom tylko zá wiezienie/ ale iesli zá gránicámi to sie przyda/ tedy y zá szkody/ iesli ktore czego Boże vchowáy podeyma/ y zá wiezienie dosyć vczynieniem słuszne nágrodzić sie ofiáruiemy.

Kto wieźniá przywiedzie/ Kopę záń weźmie.

Jesli

JEſli kto z naſzych Przełożonych z Slachty/Panow/ albo obywatelow ktorego albo ktore wieznie ktoregokolwiek ſtanu albo zawolania y przełożenia bedacego poima: onemu albo onym obiecuiemy od kożdego takowego wieznia dać y zapłacić iedne kopę monety w Krolestwie bieżacey: a wieznia ſobie wziąc mamy/abyſmy go na ſie ſzacowali. Wyiąwſzy Nieſzczany y prosstego ſtanu ludzie: ktore ſzacowac beda oni/ ktorzy ich przywioda albo ie poimaią/ wedle woley ſwey. Władyſław Jagello w Jedlney 1433. Liſt 51.

Pięć grzywien na drzewo ma być dano/gdy za granice Slachtá iedzie.

KIedy przerzeczonym naſzym poddanym za granice Krolestwa naſzego woiennym ſpoſobem iechać/y ruſzyc ſie roſkażemy: tedy piec grzywien na kożde drzewo zapłacic y rozdać obiecuiemy w Mieście glownieyſzym kożdego Powiatu/pirwey niżliby z granic wyiechali przerzeczeni poddani naſzy. A gdyby ſie nam trefiło po rozdaniu pieniędzy przerzeczonym we dwu lat na Woyne nie iechać: tedy ciż obywatele od takowych pieniędzy y ſłużb względem pieniędzy danych beda wolni/ y wycieci. Ale ieſli po dwu lat na woyne z obywatelmi naſzemi ruſzymy ſie/y za granice poiedziemy: tedy przerzeczeni poddani naſzy od tych pieniędzy y ſłużb względem onych pieniędzy także beda wolni. Tamże.

Podobnyſz temu Státut.

TEż obiecuiemy: iż kiedy ſie My za granice Krolestwa woiennym ſpoſobem ruſzymy/wſzyſtkim obywatelom naſzym z nami iadacym zapłacimy Prawa Ziemſkie/to ieſt na kożde drzewo piec grzywien: także też za ſzkody y wieżienie doſyc im vczyniemy: iako im to ieſt pozwolono od Przodkow naſzych. Kázimierz w Nieſzowej Liſt 92.

Ktorzy ſłużbę Woienną winni.

Duchowni ktorzy winni woynę służyć.

WDyż w Prawie ſwym żaden nie ma być oſzukan: ale iż wiele Duchownych Krolestwa naſzego dzierża y maią Oyczyſte dobrá/ żywiąc z nich za zaſtono Duchowieńſtwa: za czym Nam y Krolestwu naſzemu ſłużby ſłuſzney Woienney powinney zwykli ſmykać. Dla tego vſtawiamy: aby ci Duchowni Krolestwa naſzego ktoregokolwiek ſtanu ſa/ ktorzy przerzeczone Kázimierz Wielki w Wiſlicy 1368. Liſt 10.

Oyczyste dobrá dźierżą/ álbo z námi ná kożdą Woienną wypráwe byli powinni iechác / wedle máietnośći swey: álbo niech puszczą dobrá swe bliższey swey bráćiey/y one im zeznáią. Ale ieśli przerzeczeni Duchowni żadney z tey rzeczy zániecháią vczynić/ skazaliśmy y ninieyszego Státutu władzą skázuiemy: aby ná wieczne czásy do Krolestwá nászego obrocone były.

Podobnasz temu Vstáwá.

Bodzántá Biskup Krá 1369. List 57.

DVchowni ktoregokolwiek stopniá y stanu álbo záwołánia są/ á dźierżą dobrá Oyczyste / ná Woyne z Krolem Jego M. niech iádą z tychże dobr/ wedle ich nawietszey możnośći.

Sołtyśi Duchownych y Swieckich wszyscy woyne służyć powinni.

Káźimierz Wielki w Wiślicy 1368. List 10.

IZ brzemie zwłaszczá to/ktore sie wszystkich dotyka/ym miedzy wiecey bywa rozdźielone/ tym łacwiey bywa znoszone: dla tego vstawiamy: aby nie rozdźielnie Woytowie ták Duchownych iáko Swieckich osob wedle ich możnośći ná kożdą wypráwe Woienną z námi iechác byli powinni.

Podobnysz temu Státut o Sołtyśiech.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

ZDáło sie nam: iż ieśli to bedźie pokazano / aby Sołtyśi Duchownych byli powinni Woienną wypráwe: áby ná potym z námi iezdźić obowiązáni byli. Wyiąwszy te: ktorzyby Przywileymi byli wyieci y wyzwoleni: ktore Przywileie Pánowie Duchowni ná bliższym Synodźie/ gdyż przeszły dla śmierći Kśiedzá Arcybiskupá nie doszedł / obiecáli przeźrzeć: á potym one ná Seymie wálnym Koronnym/ktory bedźie bliższy po Synodźie/ máią pokázáć: áby z nich było vznánie o wolnośći Sołtysow álbo Woytow/ álbo też o obowiąsku ku Woienney służbie.

Podobnysz temu Státut.

Sygmunt August w Piotrko. 1550.

IZ gdźie ludźi wiecey/ tám moc śilnieysza/ ponawiáiąc stáre Státutá vstáwiamy: áby z Sołtystw y z Woytostw Woienna służbá szłá / ták z ośiádłych iáko y skupionych. A wszákże ná przyszłym Seymie okázáć to Kśieża máią: ieśli Sołtyśi ich álbo Woytowie od Woienney służby wolni są wedle Státutu 1538. A gdźieby tego nie vczynili: tedy Woytostwá y Sołtystwá ich ná Woyne iuż winni bedą.

Z kto-

Z ktorych Dobr służbá Woienna bywa.

SToiąc przy stárym Státucie vstáwiamy: áby ci obywáte-
le/ ktorzy máią w roznych Ziemiach mießkánia/odłożyw-
ßy wßelką zdrádę służbę Woienną z tych dobr/gdźie ie Wici zá-
stáną własną osoba/ á z inych máietnośći słußną wyprawą do-
syć czynić byli powinni. A ktoby inaczey czynił: tedy zdrádá y
chytrość żadnego nie podpomoże.

Sygmunt w Krakow. 1510. List 14.

Syn nie wydźielony zá oycá/ á brát nie oddźielony zá brátá woyne służyć może.

TEż vstáwiamy: iż ieśli kto z poddánych náßych będźie miał
syná dorosłego nie wydźielonego / albo brát brátá ktory
może znieść zbroię: może go też okrom dozwolenia Krolewskiego
ná Woyne ná mieśce swe wyprawić. Ktory tak zastąpi mieśce
iego: iákoby sam w osobie swey był. Wßákże áby go ták wypra-
wił iákoby sam iáchać miał.

Kázimierz w Nießowej 1454. List 95.

Woyná ná Seymie ma być złożoná.

OBiecuiemy / iż żadnych vstaw nowych niechcemy czynić/
áni roskażemy Poddanym náßym ná Woyne sie rußyć
przez Seymu pospolitego: ktory ma być w kożdey Ziemi.

Tamże.

Przećiwko temu Státutowi excepcya.

JAż niepewna iest przyßłych czásow wiádomość / áni prze-
ciwko nim mogą być dáne pewne rády y opátrzenia: będźie
w mocy náßey zá Dekretem tego Seymu rußyć woyne pospoli-
ta: gdźieby tákowa nawálna potrzebá przyßłá / żeby pomoc v-
chwaloną niemogłá temu dosyć vczynic.

Sygmunt w Krako. 1527.

Powiátowe Seymy przed Woyną niech będą.

IZesmy sie tak zwolili ze wßystkiemi poddánemi náßemi: aby
kożda Woienna wyprawa Seymiki Powiátowe ná mie-
ścách

Jan Olbr. 1496. List 105.

ścách wedle zwyczáiu vprzedzały. Dla tego vstáwiamy: iż My y potomkowie náßy ilekroć woyne pospolita zechcemy mieć zá potrzeba iaka/ tylekroć Powiátowe Seymy mamy álbo máią vstáwic. To iest/ obywátelom Ziemie Krákowskiey w Proßowicách: Sadeckiey y Bieckiey/ we Cżchowie: Sándomierskiey/ w Nowym Mieście: w Wielkiey Polßce/ y w Szchowskiey Ziemi/ we Srzedźie: Sieradzkiey y Wieluńskiey/ w Sieradzu: Láńczyckiey Kuiawskiey y Brzeskiey/ w Brzesciu: Dobrzyńskiey Rypieńskiey Gostińskiey Sochácżewskiey/ w Rypiniu: Rawskiey/ w Rawie: Lubelskiey y Lukowskiey/ w Vrzędowie: Chełmskiey y Rubießowskiey y Belskiey/ w Busku: Przemyślskiey/ w Mościskach: Podolskiey/ w Kámieńcu: Sanockiey/ w Sanoku: Lwowskiey/ w Wiśni: Halickiey/ w Trebowley: aby radźili około potrzeby/ ktoraby nád Námi y Krolestwem wisiała.

Podobnaß temu Vstáwá.

Sygmunt w Piotrko. 1538.

POspolite rußenie woyny nie ináczey/ iedno rozmyślnie y z słußnych przyczyn y potrzeby pospolitey ná przyßłe czásy vstáwiác będźiemy/ wedle vstáwy Státutow pierwey złożywßy Syem walny y Powiátowy. A gdy będźie vchwalone rußenie pospolite/ku odmienieniu ieğ Seymy niemáią być składáne: aby zá skazániem y obwołániem woiennym/ gdy Slachtá ná woyne zgotuie sie/ iesliby tegoż czásu musieli sie składác/ dwoiákiem nakładem obciążeniby musieli być.

Wici przed Woyną máią być wysyláne.

Sygmunt w Bydgoßczy 1520. List 25.

VStáwiamy/ y ten porzadek czyniemy: aby gdy pospolite rußenie wedle dawnych Státutow przez Nas y potomki náße będźie vchwalone: tedy troie Wici iedne zá drugiemi osobno niech beda słáne/ á ná ostátnich Liściech Wici będźie mianowan dzień Seymikow Powiátowych. Ná ktory czás w Powiećiech Káßtellani Powiátowi beda powinni z Slachtá sie ziechác/ y miedzy soba postánowić iednostáynie czás y miesce: tak aby sie Slachtá Powiátow z swemi Káßtellany ná miesce pospolitemu rußeniu náznáczone ziechała. A Káßtellan w ciągnieniu sprawiedliwość z Slachty czynić ma/ tym ktorzy sie ná nie skárżą o ßkody y o krzywdy: á niepostußne Nam y Potomkom náßym będźie odnosić: co ieśli nievczyni/ sam ßkody płácić będźie.

A gdy

A gdyby Kásztellan dla choroby álbo dla iney przyczyny ciągnąć niemogł: tedy ma ná mieśce swe godneg inego Sláchcicá náznáczyć/ ku wypełnieniu przerzeczonych rzeczy.

Jedne Wici zá dwoie nie máią być sláne.

WIci iedny zá dwoie bez vchwały Seymowey nie máią być wysyłáne/ iedno iedny po drugich wedle Státutu. A około wyzwolenia od Woyny wedle stárádawnego zwyczáiu y Práwá pospolitego záchowamy sie. Sygmunt August w Piotrko. 1550.

Ktorzy od Woyny máią być wolni.

TEż vstáwiamy: iż ná tychże Seymiech Powiátowych będzie wolno tymże Kásztellanom niemocne/ktorzy ná woyne niemogą iecháć/ z kilkiem Sláchcicow oględąc/ y one Nam y potomkom nászym opowiedźiec: á potym przed námi y potomki nászemi imieniem tego chorego świádkowie czterzey Sláchcicy godni będą miánowáni: ktorzy czterzey świádkowie álbo ini wybráni Sláchcicy przyśiądz máią ná prawdźiwą chorobę/z onym chorym gdy ozdrowieie. Ale ieśli ten chory ze czterzmi swiádki nieprzyśieże ná prawdźiwą chorobę: tedy tákowego niemocnego máietność vproszoná ma wedle dárowánia nászego álbo poddánych nászych koniec swoy wźiąć: y przedśie iednák tákowy chory ma służyć Woienną wypráwę. Sygmunt w Bydgoszczy 1520. List 25.

Podobnasz temu Vstáwá.

Będźiemy sie ná potym tego strzedz: ábyśmy ták My iáko potomkowie nászy tego/ktoryby ná służbę woienną z Práwá był powinien od woienney wypráwy wolnego y wyiętego nie czynili/okrom tych: ktorzy choruią / álbo sstárzeli sie/ álbo ná potrzebie Rzeczypospolitey są: y Podstárośćie tych mieść/ gdźie są Sądy ná Zamkách ná gránicách Krolestwá leżących. Sygmunt w Piotrko. 1538.

Podobnasz temu Vstáwá.

O Wyswobodzeniu ludźi od woyny / wedle stárego zwyczáiu y Práwá pospolitego záchowamy sie. Sygmunt August w Piotrko. 1550.

Rusznice czásu Woyny y pokoiu w Ruśi máią być noszone.

Zaden

Sygmunt w Piotrko. 1519. List 24.

ZAden ná potym czásu pokoiu bądź konny álbo pieszy Rusznicz krotkich niech nieśmie nośic. A wszákże od tey vstáwy Ziemie Ruskie chcemy być wolne: ktore gotową broń przeciwko naiázdom nieprzyiacielskiem záwżdy zwykły y máią mieć.

Służebni ludźie niech szkod nie czynią / á ćiągnąc ná polach niech stawáią.

Káźimierz w Wislicy 1368. List 25.

IEst rzecz pożyteczna Rzeczypospolitey: áby poddáni spokoynie żyli/y áby żadnemu nie szkodząc w cnotách sie twierdźili: ále iż niektorzy przestępuiąc ty rzeczy iáko Práwá przestępce przez Ziemie swe ciągną ná woienną służbę nie ináczey/ iedno iáko nieprzyiaciele niezliczone szkody y ieszcze wiecey/ niż nieprzyiaciele vbogim ludźiom czynić nie wstydzą sie: przez co Ziemie násze bywáią bárzo spustoszone. Chcąc tedy tey niebespieczności zábieżeć lekárstwem słusznym/vstáwiamy: iż ilekroc będźie ciągnienie ná woynę / żaden we wśiách stania niech nie miewa / ále ná polu: áni sie drapiestwá w koniách / w bydlech wielkich y máłych álbo w inych rzeczách niech nie czynią: ále tylko żywności niech biorą miernie dla swych koni/áni stania niech nie czynią z drzewá w Leśiech/w gáioch/ y w chrośćiech/ ktore sie godzą ná budowánie/áby ztąd budowánia wśi cale y nienáruszone zostáły. A iesliby kto iáko vporny tego Státutu gwałtownik vczynił przeciwną rzecz tey Constitucyey/Pánu oney wśi álbo komu szkodá iest vczynioná szkody niech nágrodźi wedle iego przyśięgi/ wroćiwszy to co wźiął: y nád to co wźiął winę pietnadźiestą przyłoży: nád to y druga niech nam będźie daná względem zgwałcenia Státutu. Wszákże przez to nie broniemy: áby potrzeby mierne koniom y ku żywnośći/przez czego ćiągnienie być niemoże/były bráne.

Żywność gwáłtem niech nie będźie braná.

Tenże Krol. List 39.

GDyż kożdy gwałt nie przez przyczyny rozmáitemi vstáwámi práwnemi bywa bronion y hámowan: Mágestat tedy Krolewski zá słuszną rzecz rozumiał / áby w tym pożytki poddánych swych opátrzył. Dla tegó vstáwiamy/áby ći ktorzy po drogách do Pánow swych ieżdżą/álbo też swe własne spráwy spráwuią/ bądź Pánowienie álbo Rycerstwo álbo ktoregokolwiek inego stanu y záwołánia: áby sobie potrzeb álbo koniom we Wśiách/ w Kárczmiech / álbo ná mieścách osobnych nie bráli / y żadnego gwałtu nieczynili tym: ktorzy przedáć niechcą/ álbo zbraniáią sie przedáć: ále kożdy niech swey rzeczy vżywa wedle swey woley.

Prze-

Przeciwko lupieżżom ná woynie wietsze winy sa vstáwione.

Wládyslaw Jágello List 63.

ACż świetey pámieci Kázimierz Krol Polski Przodek náss z niektoremi Książęty / ktore sie Ziemiam y Krolestwu y Mágestatowi nasszemu sprzeciwiały/ przez wiele czásow woyny y wyprawy woienne miał/czynił/dzierżał/y spráwował: wszákże nigdy czásu pánowánia szczesliwego Krolestwá iego przez woienne ludzie tak wiele y tak cieszkich szkod/nieprzespieczeństw/ świetokradzstwá / wyłámowánia Kosciołow / y spustoszenia dobr Kosciełnych y Klasztornych / y inych máietnosci nie było: ani tak wiele y tak cieszkich iako zá szczesnego pánowánia nászego (co z żałoscią wspominamy) nie sa vczynione y dopuszczone. Abowiem chwálebnie był przerzeczony Przodek náss z Prelaty y z Pány Krolestwá nászego vstáwił y rozrzadził : aby wszyscy y kożdy z osobna obywátele Koronni ciągnący ná woyne/ ktoremkolwiek imieniem by ie zwano/nigdy w Mieściech / w miásteczkách/ we wsiách/w Folwárcech/y inych dobrách Kosciełnych y Klasztornych/y Swieckich (ktore budowánia máią) ále ná polach y w chrosciech stáwáli / y żadnego lupiestwá dobr ktorychkolwiek y drapiestwá y gwałtow w dobrách żadnemu nieczynili. Też był vstáwił z Prelaty y z Pány przerzeczonemi ossácowawszy leksze wydatki/dla pożytku Korony y kupowánia tych/ktorzy ná Woyne iádą: aby Zołnierze w ciągnieniu zá wydatki swe kupowali Wołu zá pułgrzywny/ Jałowice zá szesnaście groszy/ Wieprzá zá wiárdunk / Skopu zá dwá grosza / dwie Gesi zá grosz/ szesć kurczat zá grosz / korzec Pszenice zá dwá grosza/Zytá zá grosz / Owsá zá grosz kupowáć mieli : ktory Státut przez długi zwyczay od Poddánych nászych był y iest trzyman/ y chwálebnie dzierżan. Ale czásu szczesliwego pánowánia nászego y rządzenia Krolestwá niektorych obywátelow Krolestwá nászego złość vprzeyma nie vmieiąc powciągáć sie od rzeczy zákázánych/ y słusznym sposobem weselić sie z pozwolonych rzeczy/ tak chwálebny Státut przywiodszy ku złemu á szkodliwemu vżywániu / nietylko przerzeczonych rzeczy/ ále daleko wiecey gorszych (ktore sie Boskiego Mágestatu obrażenie/ á Krolestwá nászego spustoszenie przywodzic zdadzą) okrutnie czyniąc dopuscili sie: iakosmy z skarg y z płaczliwego wołánia poddánych nászych wyrozumieli/y My sámi pewnym doswiadszeniem tegosmy doszli: z ktorych w Krolestwie nászym wiele pogorszenia/wielkie nieprzespieczeństwá/ y cieszkie niepożytki y skázy Kosciołow y Klasztorow przychodziły/y (iáko podobieństwo iest) ieszcze wietsze będą ieśli prze-

kiem lekárstwem temu sie nie zábieży. Dla tego My przerzeczonym y inym złym rzeczam chcąc zábieżeć/ y Krolestwá nászego nie vszkodzeniu y tákże Kościołom y Klasztorom opátrznym chcąc pomoc/ ták chwálebny Státut przerzeczonego nászego Przodká wespołek z Rádámi y zezwoleniem Prelatow y Pánow Koronnych pochwaláiąc/ ten władzą nászą Krolewską potwierdzamy/ wam y kożdemu zosobná roskázuiąc: áby ták chwálebny Státut y iego pochwalenie y potwierdzenie w Mieściech/ w Miásteczkach kazáliście oznáymić y obwołáć/ y on od wszystkich obywátelow Krolestwá nászego pod łáską nászą roskazáli chowáć: á przestępce tego Státutu Nam y ktorym szkodę vczynią winę siedmnadziestą/ álias czternaście grzywien/ álbo y więtszą winę Ziemie oney/ przez ktorą obywátele ciągnąc przerzeczonemu státutowi co przeciwnego vczynią/ wespołek y szkody y krzywdy vczynione powinni będą zápłácić: ktore szkody y krzywdy przez onegoż sámego przysięgę ktoremu szkodá sie sstáłá/ ktokolwiek on będzie/ przed námi ma być dowiedziono. Wyiąwszy Biskupy: ktorzy iż częstokroć z rozmáitych przyczyn w dálekich stronách mieszkáć muszą: á przeto przez Prokuratory swe rostropne y godne Duchowne álbo Slachtę Swiecką przed námi przysięgę niech vczynią. Ale przedsię wam/ ábyście tákowego Státutu przestępniki ninieyszym nászym pochwaleniem y potwierdzeniem y skázowáli przymuszáiąc ku dosyć vczynieniu/ y karáli oddáliwszy wszystki zwłoki/ dáiemy y zlecamy zupełną moc. Y roskázuiemy wam chcąc to koniecznie po was mieć: ábyście ninieyszy List tego pochwalenia y potwierdzenia w Księgi Ziemskie słowo od słowá ná wieczną pámięć wpisáć y wnieść kazáli. My tedy Władysław z łáski Bożey Krol Polski etc. ten chwálebny Státut wyższey nápisány Naiáśnieyszego Książęciá y Páná Kázimierzá z łáski Bożey Krolá Polskiego przodká nászego odnawiamy/ potwierdzámy/ y do Ksiąg Práwá Ziemskiego wpisáć roskazáliśmy/ iáko przedtym w Státuciech tegoż Krolá Jego M. iest nápisan: y áby był chowan y dzierżan we wszystkim tym/ co iest wyrażono/ skazáliśmy zá rádą Prelatow y Pánow nászych.

Podobnysz temu.

List 66. My KAzimierz z łáski BOżey Krol POLski/ Wielkie Książe Litewskie/ Ruski/ Pruski PAN y Dziedzic wszystkiem y kożdemu z osobná Stárostom Krolestwá nászego ták głownym iáko mnieyszym/ w ktorychkolwiek Ziemiách y Powieciech roskázuiącym/ łáskę y dobrotliwość nászę Krolewską

lewſka opowiedamy. Wielmożni / Vrodzeni / y Slachetni/ acz Swietey pamieci KAzimierz Krol pOlſki Przodek naſz z niektoremi Ksiażety / kthore ſie Ziemiam y KRoleſtwu y MAgeſtatowi naſzemu ſprzeciwiały/ przez wiele czaſow woyny y wyprawy woienne miał/czynił/dzierżał/y ſprawował: wſzakże nigdy czaſu panowania ſzczeſliwego Roleſtwa iego przez woienne ludzie tak wiele y tak cieſzkich ſzkod/nieprzeſpieczeńſtw/ ſwietokradzſtwa / wyłamowania Kosciołow / y ſpuſtoſzenia dobr Kościelnych y Klaſztornych / y inych maietnosci nie było: ani tak wiele y tak cieſzkich iako za ſzczeſnego panowania naſzego (co z żałoscia wſpominamy) nie ſa vczynione y dopuſzczone. Abowiem chwalebnie był przerzeczony Przodek naſz z Prelaty y z Pany Roleſtwa naſzego vſtawił y rozrzadził : aby wſzyſcy y kożdy z oſobna obywatele Koronni ciagnacy na woyne/ ktoremkolwiek imieniem by ie zwano/nigdy w Mieściech / w miaſteczkach/ we wſiach/w Folwarcech/y inych dobrach Kościelnych y Klaſztornych/y Swieckich (ktore budowania maią) ale na polach y w chroſciech ſtawali / y żadnego łupieſtwa dobr ktorychkolwiek y drapieſtwa y gwałtow w dobrach żadnemu nieczynili. Też był vſtawił z Prelaty y z Pany przerzeczonemi oſzacowawſzy lekſze wydatki/dla pożytku Korony y kupowania tych/ktorzy na Woyne iadą: aby Żołnierze w ciagnieniu za wydatki ſwe kupowali Wołu za pułgrzywny/ Jałowice za ſzeſnaście groſzy/ Wieprza za wiardunk / Skopu za dwa groſza / dwie Geſi za groſz/ ſzeſć kurczat za groſz / korzec Pſzenice za dwa groſza/ Żyta za groſz / Owſa za groſz kupować mieli : ktory Statut przez długi zwyczay od Poddanych naſzych był y ieſt trzyman/y chwalebnie dzierżan. Ale czaſu ſzczeſliwego panowania naſzego y rządzenia Roleſtwa niektorych obywatelow Roleſtwa naſzego złoſc vprzeyma nie vmieiąc powciągać ſie od rzeczy zakazanych/ y ſłuſznym ſpoſobem weſelić ſie z pozwolonych rzeczy/ tak chwalebny Statut przywiodſzy ku złemu a ſzkodliwemu vżywaniu / nietylko przerzeczonych rzeczy/ ale daleko wiecey gorſzych (ktore ſie Boſkiego MAgeſtatu obrażenie/ a Roleſtwa naſzego ſpuſtoſzenie przywodzic zdadzą) okrutnie czyniąc dopuſcili ſie: iakoſmy z ſkarg y z płaczliwego wołania poddanych naſzych wyrozumieli/y My ſami pewnym doſwiadzeniem tegoſmy doſzli: z ktorych w Roleſtwie naſzym wiele pogorſzenia/ wielkie nieprzeſpieczeńſtwa/ y cieſzkie niepożytki y ſkazy Kościołow y Klaſztorow przychodziły/y (iako podobieńſtwo ieſt) ieſzcze wietſze będą ieſli przetkiem lekarſtwem temu ſie nie zabiegy. Dla tego My przerzeczonym y inym złym rzeczam chcąc zabiegać/y Roleſtwa naſzego nie

vßkodzeniu y także Kościołom y Klaßtorom opátrznym chcąc pomoc/ ták chwálebny Státut przerzeczonego náßego Przodká wespołek z Radámi y zezwoleniem Prelatow y Pánow Koronnych pochwalaiąc/ten władzą náßą Krolewską potwierdzamy/ wam y kożdemu zosobna roskázuiąc: aby ták chwalebny Státut y iego pochwalenie y potwierdzenie w Mieściech / w Miasteczkach kazaliście oznáymić y obwołáć / y on od wßystkich obywátelow Krolestwá náßego pod łáská náßą roskázali chowáć: á przestępce tego Státutu Nam y ktorym ßkodę vczynią winę siedmnadzieśta / álias czternaście grzywien / álbo y wietßą winę Ziemie oney/ przez ktorą obywátele ciągnąc przerzeczonemu státutowi co przeciwnego vczynią/ wespołek y ßkody y krzywdy vczynione powinni będą zapłácić: ktore ßkody y krzywdy przez onegoż sámego przysięgę ktoremu ßkodá sie stáłá / ktokolwiek on będzie/przed námi ma być dowiedziono. Wyiąwßy Biskupy: ktorzy iż częstokroć z rozmáitych przyczyn w dálekich stronách mießkáć muszą: á przeto przez Prokuratory swe rostropne y godne Duchowne álbo Slachtę Swiecką przed námi przysięgę niech vczynią. Ale przedsie wam/ábyście tákowego Státutu przestępniki ninieyßym náßym pochwaleniem y potwierdzeniem y skázowáli przymußáiąc ku dosyć vczynieniu/y karáli oddáliwßy wßystki zwłoki/dáiemy y zlecamy zupełną moc.

¶ A ieśli wy álbo ktory z was w vczynieniu spráwiedliwości tym/ktorzy krzywdy y ßkody vcierpieli/ przez nie będąc ßukáni/ niedbáli y niepotężni będźiecie: tedy będą mogły osoby Kościelne przeciwko wam y kożdemu z osobną z was o tákową niedbáłość vżywáć Práwá duchownego/y przez Sędzie duchowne klątwámi Kościelnemi/ktorym was poddáiemy/przymußáć. Wßákże iednák chcemy to być ná obrániu y ná woley tego / ktory krzywdę álbo ßkodę vcierpiał: aby mogł ná ßkody y ná krzywdy iemu vczynione do duchownego álbo Swieckiego Sędziego o spráwiedliwość vciec sie. Roskázuiemy wam y kożdemu z osobną/ chcąc to miec: abyście ninieyßego Listu pochwalenie y potwierdzenie w Księgi Ziemskie słowo od słowá ná wieczną pámięć wpisáć y w wieść kazali / ná świádectwo przyßłych rzeczy: á inaczey pod łáská náßą abyście nie czynili. Dźiało sie y dan iest w Piotrkowie ná walnym Seymie w Sobotę po świecie S. Andrzeiá Apostołá / Roku Pánskiego/ Tysiącnego czterzechsetnego piędźiesiątnego siodmego / pod náßą Pieczęcią ninieyßemu Listowi záwießoną etc. Przy czym byli Náuczciwßy y Vczciwi w Pánu Chrystusie Oycowie y Pánowie/ Jan Swiętego Kościołá Gnieznieńskiego Arcybiskup y Primás/ Tomás Krá-

kowski/

kowski/Jan Włocławski/Kanclerz/ Andrzey Poznański Biskupi: Rzeczywy Jan Lutko z Brzezia oboyga Prawa Doktor/ y Archidiakon Gnieznienski Podkanclerzy Krolestwa Polskiego: y Wielmożni/Vrodzeni/ Mężni/ y Slachetni/ Jan z Czyżowa Kastellan y Starosta Krakowski/Stanislaw z Ostroroga Kaliski/Derslaw z Rytwian Sieradzki / Piotr z Oporowa Lanczycki/Mikolay z Koscielca Włocławski/ Woiewodowie: Andrzey z Sprowy Woiewoda y Starosta Lwowski/Piotr z Szamotol Poznański/ Piotr z Gaiu Kaliski/ Hinica z Rogow Sieradzki / y Krolestwa Polskiego Podskarbi / Kreslaw z Korozwenk Lubelski / Jan z Borku Brzeski/ Piotr z Mosczyny Dobrzynski/Piotr z Striykowa Włocławski / Stanislaw z Szydlowca Zarnowski Kasztellanowie: Kreslaw Woyszyk z Woysze Krakowski/Sedziwoy z Lanczyce Sandomierski/ y Starosta Lubelski / Floryan z Paczanowa Krako. Krystyn z Smolska Inowlocławski/ Stolnikowie: Jan Kraska z Lubnicza Kaliski/Jakub z Debna Krak. Podczaszowie: y inych wiele godnych wiary przy tych. Dan przez rece przerzeczonego Vczciwego Oyca y Ksiedza Jana Biskupa Włocławskiego Kanclerza/y vczciwego Jana Lutka z Brzezia oboyga Prawa Doktora Archidiakona Gnieznienskiego / Krolestwa Polskiego Podkanclerzego szczerze nam milego/ pod Pieczecia nasza zawieszona dla wiary przeszłych rzeczy. Za Relacya tegoż Vczciwego Oyca Ksiedza Jana Biskupa Włocławskiego Krolestwa Polskiego Kanclerza.

Kázimierz Trzeći vstáwił w Opátowcu Státuty o tych/ ktorzy drapieżą máietnośći Kośćielne: ktory potym wydał w Nowym Mieśćie.

KAzimierz z łaski Bożey Krol Polski/ Wielkie Kśiąże Litewskie / Ruski / Pruski Pan y Dziedzic etc. Wszystkiem y każdemu z osobna Starostom/ á mianowicie Krakowskiemu/ Sandomirskiemu/Radomskiemu/Lublinskiemu/y inym na ktorymkolwiek miescu bedacym nam szczerze y wiernie miłym łaske nasze Krolewska. Wielmożni y Vrodzeni y wierni poddani nasi/z wielkim żalem y z boiaźnia pomsty Bożey / vstawne á płaczliwe skargi od Duchownych do nas przychodzą: iż bowiem od Służebnych / ktorzy przeszłego czasu na Woyne ciagnąc w imionach Duchownych szkody niesłychane poczynili: á tak chcąc zabieżec gniewu Bożemu ze wszystka Rada nasza w Opatowie zgromadzona takismy nalezli y postanowili posrzodek: ktorym Duchowni Prawem swych szkod łatwie powetowąc beda mogli. List 61.

gli. Każdy ßkodnik może być przed Staroſte ſweg przypozwany: á tego Staroſtá o ßkody one/ iáko o ieden Artykuł do Grodu należący miedzy cżterzemá w Práwie opiſánym ſądzic moc będzie miał: y dopuſcic ma Aktorowi probácicy iáko o gwałt domowy: álbo ieſli ſie tego Aktor będzie (co mu dáiemy ná wolą) domagał/ przyſiega ſie obżałowána ſtroná wedle Grodu będzie wywodziłá. A ieſliby Staroſtá daleko był przed ktorym z onym obżałowánym miałáby być tá ſpráwá: tedy on Aktor gdy cżás vpátrzy/ może go przed nas (gdy w Krákowie/ ále nie w Wielkiey Polßce będziemy) przypozwáć: ktoremu niedopußczámy żadnych excepcy w tym/ iż nie w ſwym Powiecie bywa mácan: ale chcemy/ áby powodowey ſtronie Práwem Woiennym ſprawiedliwoſć była vczyniona. Ktore rzeczy wßyſtkie opiſáne o Duchownych dobrze oſiádłych w máietnoſci Ziemſkiey álbo dziedzicżney rozumieć ſie máią: ále o inych Duchowuych niżßego ſtanu/ ktorzy dla ich niedoſtátku w Sądźiech Ziemſkich/ á zwłaßcżá dálekich ſtronách niemogliby temu doſyć vczynić: tedy będą mogli w Práwie ſwym Duchownym z ßkodniki ſwemi cżynić: w ktorym kiedykolwiek będą ſprawiedliwie pokonáni/ á kłátwy dłużey niż rok ná ſobie będą dzierżeć: tedy chcemy/ áby ſtrodze vſtáwá ná tákowe wydána była chowána/ y áby do Wieże byli wſádzeni. Wßákże chcemy/ áby od Sędzi Duchownych y od Powodow ta ſrogoſć tak była vmiárkowana: áby áni oni w dociągániu ſprawiedliwoſci álbo w ßácowániu ßkod ſwych/ áni ci w ſkázowániu nie wykraczáli z miáry ſłußney ſprawiedliwoſci. A ná znák tey rzeczy Pieczęć náßá ieſt zawießona. Dan w Nowym Mieście Korczynie/ w Piątek bliżßy przed Niedźiela Głucha/ Roku Páńſkiego/ Tyſiącnego cżterzechſetnego ſiedmdźieſiątego cżwartego. Ná roſkazánie Krolá Jego Miłoſci.

O Służebnych/ ktorzy ßkody álbo krzywdy Duchownym cżynią.

Jan Olbr. w Piotrko. Liſt 109.

BAcżąc wielkie ßkody/ vciſki/ łupieſtwá/ gwałty/ ktore ſłużebni w imieniu y poddánych Duchowieńſtwu zwykli bez nagrody wßelákiey cżynić/ poſtánawiamy: áby ná potym Zołnierze ná ktorychkolwiek cżáſu potrzeby mieſcách będący ßkody wßyſtkie/ vciſki/ łupieſtwá/ gwałty y krzywdy nágrodzili: do cżego ie Staroſtowie mieſc z grozą powinna máią przyciſnąć: á Rotmiſtrzowie y Dźieſiątnicy tákowych ßkodnikow/ iáko ktorzy wiedzą o tym wßyſtkim/ y iáko zli ich Wodze w wieży tak długo ſiedzieć máią: áż ſie ony ßkody nágrodzą.

Ká-

Káſztelláński Vrząd ná Woynie.

Iz zá iákimśi złym zwyczáiem Sláchtá nieporządnie czáſu poſpolitego ruſzenia ciągnełá / nie przeſtrzegáiąc ſtárádawnych vſtaw: przeto przy ſtárym Státucie ſtoiąc ſkázuiemy: áby Káſztellani Powiáty ſwe ná mieśce przez Wici przez nas náznáczone/ludziom ſzkody nie czyniąc wiedli. A tym władzą dáiemy kárác wyſtępne/y ktorzy vpornie ſzkody ludziom czynią/ nie chowáiąc poſtánowienia w kupowániu żywności. A ieſliby Káſztellanowie Vrzędu ſwego wypełniáć zániedbali/ áni w ciągnieniu ſzkod nie zábraniáli: tedy będą powinni ſzkody zápłácić tym/ktorzy ie cierpią: ieſliby nam winnych nie wydáli: á nam záśie zá ſwe niedbálſtwo czternaśćie Grzywien przepádną. Woiewodowie lepak z Káſztellany będą ſzykowáć Powiáty: y ku wiedzieniu Káſztellanom ony rozdzielą y poruczą / á zwłaſzczá w Wielkiey Polſzcze: gdźie nic tákowego przed tym nie znáyduie ſie być poſtánowiono. A gdy Káſztellan będźie ſie ruſzał ná Woynę: áby z nim wſzyſcy ciągneli / ma Káſztellan ſwemu Woyſku mieśce náznáczyć: y ná mieścu ku tey ſpráwie ſłuſznym namiot ſwoy rozbić: y czterzy dni ná onym mieścu zmieſzkáć: á potym ciągnąc przez ludzkiey krzywdy / wſzyſtkie żywności iáko Státutem ieſt obwárowano płácić. A gdy ná mieśce ná Wiciach náznáczone przyciągnie/tám Woiewodźie ſwe^v Powiát/ktory wiodł/odda.

Sygmunt w Bydgoſzczy 1510. Liſt 9.

Podobnaſz temu Vſtawá.

SLáchtá z Powiátow z ſwemi Káſztellany ná mieśce poſpolitey woynie náznáczone niech ciągnie: á Káſztellan w ciągnieniu ſpráwiedliwość z Sláchty czynić ma / tym ktorzy ſie ná nie ſkárżą o ſzkody y o krzywdy: á nieposłuſzne nam y Potomkom náſzym będźie odnośić: co ieſli nie vczyni / ſam ſzkody płácić będźie. A gdyby Káſztellan dla choroby álbo dla iney przyczyny ciągnąć niemogł: tedy ná mieśce ſwe godnego inego Sláchcicá náznáczy / ku wypełnieniu przerzeczonych rzeczy.

Sygmunt w Bydgoſzczy 1520. Liſt 25.

Ieſzcze o Káſztellánskiey ſpráwie ná Woynie/ y o cenie rzeczam vłożoney.

ABy ruſzenie ná Woynę porządne ná potym było / y ku obronie á nie ku ſkáźie obracáło ſie / przychyláiąc ſie ku ſtárádawney ordynácyey y Státutowi vſtáwiamy/y ten porządek czyniemy: áby Káſztellan gdy będźie miał ná Woienną wy-

Sygmunt w Piotrko. 1523. Liſt 29.

práwe z Slachta Powiatow swych ciagnąc/ czterzy á namniey trzy dni ná miescu ku sciągnieniu náznaczonym w Powiecie swym czekał. A ktorzy z Slachty ná on dzień nie sciągna sie/ albo z nim vstáwicznie nie beda ciągneli/ á sámi przez Kásztellana swego ciągnąc szkody iákie czynili: tedy we dwoie tym/ ktorym szkodá iest vczyniona/ płácić máia y powinni beda. A tenże Kásztellan z Powiátem swym ciągnąc stánia álbo odpoczywánia swe z Slachta czynic bedzie nie we Wsiách/ ani w Miásteczkách/ ale bliśko nich/ wedle Statutu Koronnego. A ieśliby Kmiecie álbo chłopi żywności y inych potrzeb do Woyská niechcieli wiesc: tedy sam Kásztellan do bliskiey Wsi sługi swe/ álbo ktorekolwiek Slachcice dobre ludźie posłać ma: ktorzy potrzeby wszystkim tym/ ktorzy po nie poiadą/ rozdawác beda/ o to sie stáráiąc: aby gotowemi pieniądzmi płácono/ obyczáiem y porządkiem niżey napisánym. To iest/ siáná ile może iednym koniem zánieść álbo zawieść/ zá ieden groß: á co dwiema końmi przywiezie álbo przyniesie/ zá dwá großá: co czterzmi/ zá czterzy große. Kopá żytá zá trzy große: korzec owsá/ zá groß: kopá owsá/ zá dwá großá: Woł zá pulgrzywny: Jałowica zá sześnaście großy: Wieprz zá wiárdunk: Skop álbo Bárán zá trzy große: Gesi/ Kury/ Kurczętá/ iáko wstárym Státucie iest opisáno/ ták máią być płácone.

Podobna temu Vstáwá.

Sygmunt w Krákow. 1532.

O Koło Służebnych pieniężnych/ y o Slachcie ná służbę woienna ciągnącey/ álbo z woyny sie wrácáiącey/ Hetman Koronny y Woiewodowie álbo Kásztellani mieśc onych máią tego dogledác y nie omieszkáwác: aby sie poddánym Duchownym y Swieckim iákie szkody y gwałty/ nad Práwá Koronne y Przywileie nie dźiały: á gdyby sie stáły/ aby ku zápłáceniu y dosyć vczynieniu szkod y krzywd ci/ ktorzy ie czynią/ byli przymuszeni. A gdy Żołnierze naiemni z służby/ álbo tákże Slachtá z ruszenia woiennego do domu wrácáiąc sie/ álbo wroćiwszy sie/ álbo też domá mieszkáiąc komu szkodę vczynili: My z tákowych sprawiedliwość czynić obiecuiemy kożdemu/ álbo Vrzędnicy nászy czynic beda/ wedle Státutow Krolestwá nászego.

Kożdy pod pewną Chorągwią powinien sie stáwić/ ináczey czyniąc przez Podkomorzego może być poiman.

Práwá

PRáwá Rycerſkie napomináią nas mieć pieczą/ á żebyſm y około tego poſtánowili: iż niektorzy z náſzych Panow/ Slachty/ y inych poddánych do Obozu przeciwko nieprzyiacielō przyiechawſzy bez wſtydu máiąc towárzyſtwo ze wſzyſtkim Rycerſtwem/ przedśie pod żadnego Chorągwią y roſkazániem náſzego Woyſká nieśmieią ſie położyć/ nawiecey ſnadź dla tey przyczyny: áby ſie dział y iney broni/ tákże potrzeb Woiennych álbo ſtraży Woyſká/ y nocnego czucia vwiárowáli: y áby obrony/ ktorą ini z niemi ná Woynie będący y brácia ich pod pewnemi chorągwiámi położeni wedle obyczáiu miedzy niemi vłożonego czynić y chowáć zwykli/ zániecháli. A ták my rozumieiąc ſzkárádą być cześć/ ktora ſie niezgadza z ſwym ciáłem/ vſtáwiamy: áby kożdy Rycerſki człowiek/ ták Slachcić iáko proſtego ſtanu pod pewną Chorągwią poſtáwiony ſwym ſtaniem odpoczywał: áby gdy potrzebá y potkánie przydźie z nieprzyiacielmi/ vmiał mieśce brác pewne: y áby tym wiecey pilnował dla obrony ſwey Chorągwie. Inaczey ieſli tákowi wiecey w Kroleſtwie náſzym będą znaleźieni/ przez Podkomorzego Ziemie álbo Powiátu/ w ktorym mieſzkáią y Woynę ſłużą/ poimáni Nam niech będą oddani: á konie ich temuż Podkomorzemu zá winę y wyſtępek niech będą dáne.

Káźimierz Wielki w Wiślicy 1368. Liſt 8.

O zapłáćie y dárowániu Rycerskim ludźiom.

MAiąc baczenie ná wiárę wielką y ná ſłużby záwżdy wierne/ ktoremi Prełaci/ Pánowie/ Przełożeni/ Slachtá/ y wſzyſtko Kroleſtwá náſzego Rycerſtwo iuż rádząc/ niegdy też ná Woynach y inych przypadkach y przygodach vprzeymą cnotą k nam przyſtawáiąc/ wdźięczną chęć nam pokázowáli/ y przez przeſtánku pokázuią/ y ieſzcze tym wiecey ná przyſzłe czáſy pokázáć mogą: z tych tedy przyczyn Krolewſkiey ſzczodrobliwośći náſzey/ dáry v nas ſobie záſłużyli.

Z Przywileiu Jágełło. 1422. Liſt 48.

O dárowániu Imion Slachćie przez Krolá.

TYm Státutem ſkázuiemy ná wieki być chowano: iż dárowánia ſtale y mocnie máią ſtáć/ choćby też Przywiley ná nie nie był dan: gdy tylko śmiercią onego/ ktory dárowáł álbo ktoremu dar ſie ſſtał/ to było potwierdzono/ á zwłaſzczá tym: ktorzy z námi álbo z náſzemi potomki mężnie ná Woynie woiuiąc byli zábici: tákowe dárowánia niech wieczną moc máią.

Káźimierz Wielki w Wiślicy 1368. Liſt 38.

Jáką

Jáka kaznia máia być karáni/ ktorzy ná Woynie nie byli/ álbo ná niey co wystąpią.

Sygmunt w Bydgoszczy 1520. List 26.

ACz niepostuszność Slachecka od ninieyszey Woyny słuszniemieliśmy karáć srogiem y zwyklem karaniem/ ktore było záwszdy przeciwko takowym záchowano: wszákże pokorney prosbie Ziemskich Posłow dáiąc to/ skázáliśmy: áby odłożone było do Seymu wálnego/ ktory bliższy będzie y ninieyszym Listem odkládamy.

Ktorzy Slachćicy slubem mogą być wiązáni

Sygmunt w Krakow. 1540.

BYż tak potrzebowały poddánych nászych spráwy/ skázáliśmy: aby żaden Slachćic poddány nász slubem niebył przez nas wiązan/ iedno Prawem zwyćiężony. A wszákże ináczey záchowáć sie ma w służbie Woienney: y gdźie nam álbo ktoremu z poddánych nászych przydźie spráwá z Służebnikiem/ z Vrzędnikiem/ z Sprawcą/ álbo poddánym swym: y gdźieby dla spráwy Rzeczypospoli. miało być co z kimkolwiek czyniono.

Takisz drugi Statut.

Sygmunt August w Piotrko. 1550.

SLubem żadny Slachćic osiádły wiązan nie ma być od nas/ áni od żadnych Vrzędnikow nászych/ iedno wedle opisánia Statutu Roku 1540. A sądzan też nikt być nie ma/ iedno Práwem przekonány wedle Statutow y Przywileiow.

Jáka kázń iest ná te/ ktorzy pieniądze biorą á nie służą woyny.

Sygmunt 1519. List 23.

KTorzykolwiek ná służbe Woienna pieniądze wźieli/ á zá ty pieniądze nie dosyćby vczynili: przez żadnego Pozwu niech przez Stárosty będą imáni/ y ták długo w więzieniu niech będą trzymáni: áż tám y czás służby ktory byli powinni wypełnić/ y pieniądze wźiete wroca/ choć będą osiedli/ álbo nieosiedli. A ktorzy omieszkáią náznáczonego dniá popisu/ wedle zdánia nászego álbo Hetmáńskiego niech będą karáni.

O Służebnych ludźiách/ ktorzy w Rusi szkody czynią.

IZ ſłużebni ludźie w Rusi ſłużąc zwykli po wyſzćiu ſłużby wiele ſzkod w maietnośći tak Duchownych iako Swieckich czynić/ vſtawiamy: iż ieſliby ktorzy z Rycerſtwa ſzkody iakie tak Duchownym iako Swieckim vczynili/niech beda powinni wziawſzy od nas Zold one nagrodzić. Sygmunt 1523. Liſt 29.

Woyne ruſzyć w Krolewſkiey mocy zoſtawiono bylo.

AIż ieſt niepewna przyſzłych rzeczy wiadomość / ani przeciwko nim pewne rady albo opatrzenia moga być: bedźie w mocy naſzey za vchwała Seymu nineyſzego Woyne ruſzyc: gdźieby takowa potrzeba przyſzła / aby niemogł być dan odpor obrona teraznieyſza. Sygmunt 1527.

O Ruſznicach.

ŻAden na potym czaſu pokoiu badź konny albo pieſzy Ruſznicz krotkich niech nie śmie nosić. A wſzakże od tey vſtawy Ziemie Ruſkie chcemy być wolne: ktore gotowa bron przeciwko naiazdom nieprzyiacielſkiem zawżdy zwykły y maią miec. Sygmunt w Piotrko. 1519. Liſt 24.

Jeſli kto kogo z Ruſznice zabije/ albo z nią w Mieście bedźie chodźił.

KTo by ſie tego ważył/ żeby z Ruſznice kogo ranił albo zabił: takowy ma być ſowita wina karan: a wſzakoż o zabicie ma być ſcrutinium. A żaden ważyć ſie tego niema: aby z nabita w Mieście chodźic miał / pod wina czternaście grzywien. A ktoby mimo te vchwale chodźił z nia w Mieście/ Vrzad Starości ma ią wziąć y z wina: a ktoby iey dać niechciał/tedy dwoie czternaście grzywien przepada: o ktora Staroſta w Vrzedźie ſwym czynić ma. Gdźieby Slachcic nieosiadły albo mieſckiego albo chłopſkiego ſtanu z nia chodźił: tak długo ma być w Wieży przez Staroſte albo Vrzad iego trzyman/ aże te wine położy. Sygmunt Auguſt w Warſzá. 1557.

O Okázowánıu.

CO ſie tycze okázowánia w Powieciech/żeby na dźień pewny poſtanowiono było: aby ſie wiedźieć mogło / iako kto z Rycerſkieg ſtanu wedle powinności ſwoiey Slacheckiey ieſt gotow ku ſłużbie Rzeczyposp. a ku obronie oyczyzny ſwoiey. Sklaniaiac ſie ku prosbie Poſłow Ziemſkich/ roſkazuiemy: aby to okázowánie we wſzyſtkich Woiewodztwach na dźień S. Woyciecha Roku 1564 było: a tam iżby Woiewodowie/Kaſztellani/y ini Dignita- Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1562.

gnitarze wszyscy okázowáć sie też byli powinni/sub pœna in Statuto expressa de Expeditione generali. A Woiewodowie mieśca do okázowánia tákiego w głownych Mieściech wywoláć á oznáczyć pod tákąż winą będą powinni.

Okázowánie.

Sygmunt August w Warszá. 1563.

GDyż prze pilne spráwy Seymowe kthore sie ták długo prowádziły/á Pánowie Woiewodowie y Slachty wiele zabáwić sie tu musieli/ Okázowánie doydź ná czás náznáczony nie mogło: przeto zá zwoleniem Seymowym odkłádamy ie ná świeto Swietego Mácieiá Apostołá blisko przyszłe: tego dokłádáiąc/áby iuż tám ták sie káżdy okázáć był powinien: iáko Woyne pospolitą iest powinien służyć. A iuż mieśca Woiewodztwam ku tákowemu okázowániu skłádamy.

¶ Woiewodztwu Krákowskie^v v Krákowá/ przed Kázimierzē.
¶ Poznáńskiemu/ v Poznániá.
¶ Sándomierskiemu/ v Pokrzywnice.
¶ Káliskiemu/ v Pyzdr.
¶ Siradzkiego/ v Siradzá: y Ziemi Wieluńskiey.
¶ Lánczyckiemu/v Lánczyce.
¶ Brzeskiemu/ v Brześciá.
¶ Jnowłocławskiemu/ v Jnowłocławiá.
¶ Ziemi Dobrzyńskiey / v Lipná.

Ziemiam Ruskim.
- Lwowskiey/v Glinian z Woiewodą.
- Przemyskiey / v Medyki.
- Sánockiey/ v Sánoká.
- Chełmskiey/v Chełmá.
- Háliczkiey
- Trebowelskiey } v Háliczá.
- Kołomyyskiey

} z Kásztellanem.

¶ Woiewodztwu Podolskiemu/ v Báliná.
¶ Lubelskiemu/ v Lubliná nád Bystrzycą.
¶ Bełskiemu/ v Bełzá. ¶ Płockiemu/ v Ráciążá.
¶ Mázoweckie^v/ná trzech mieścách/gdźie sądy swe nowe mieli.
¶ Ráwskiemu/ v Socháczowá.

¶ To naprzod opátruiąc: áby żadnych krzywd żadnych szkod nikomu/ták Duchownego iáko Swieckiego stanu czynić nikt nie śmiał: ták osobam/iáko sługam y poddánym ich: ták ná mieścu/ iáko w ciągnieniu ná mieśce/ y w ciągnieniu od mieśca ku okázowániu náznáczonego. A ktoby sie tego ważył/żeby krzywdę álbo szkodę komu vczynił: tedy ten pozwány do Stárosty/sine vlla dilatiōe in primo tanquā in perēptorio Termino ma to zápłácić/wedle

oszáco-

oßácowánia ſtrony obrázoney/ medio iuramẽto: á reus poterit etiã iuramẽto euadere, quod neq; p ſe neq; p ſeruum ſuũ tego nievczynił.

¶ A iż ná takowe ziachania ludzi ſie wiele zwieśc muśi roznych mysli/ albo też zánieprzyiáśnieni albo zwaśnieni / by ſnadź ku iákim roſterkom albo zwádom nie przyßło: przeto ieſt potrzebá pokoy poſpolity w tym oſtrzedz.

¶ Jeſliby tedy kto kogo w ciagnieniu do mieścá náznáczonego dwie Niedźieli przed tym/ albo ná zad do domu odciagaiac we dwie Niedźieli po Okázowániu nágabał: taki przez Woiewodę albo Káßtellany z Vrzedniki Ziemſkiemi przy Okázowaniu/ gdy nań dowod ſłußny dwu Slachcicow poczciwych zeznany będźie/ poiman być ma/ y w wieźieniu dwie Niedźieli trzyman: á vchowáy Bože/ żeby kto kogo álbo w ciagnieniu álbo ná mieścu álbo w odciagnieniu zábił infra præſcriptum tempus: takowy ma być przez Woiewodę y Káßtellaná poiman y ſadzon: od Woiewody/ gdy Woiewodá będźie: álbo od Káßtellaná z Vrzedniki Ziemſkiemi: ná co ſcrutiniũ dośtáteczne ma być/ ſicut in recenti crimine y ná gárdle ſkáran: á ieſliby ziachał boiąc ſie kaźni/ tedy ma być pſcriptus y bannitus de Regno Dominñsq; nobis ſubiectis: ac bona eius debẽt cõfiſcari ad inſtigationẽ ꝓpinquorũ, wedle ſtátutu Anni 1507.

¶ A ieſliby kto ránił/ ma być poiman/ y także ſadzon zá ſłußnym ſcrutiniũ, y do wieże wſádzon: á tak Rok ſiedźiec ná dnie w Stároſtwie bliżßym okázowánia y z wieźienia nie wychodzac zá Ráne parti læſę dáć ſto grzywien. A to Woiewodá álbo Káßtellan káżdy ma exequowác y Staroſtá / gdy mu winowáciec oddan będźie/ ſub pœna centũ Marcarũ parti læſę ſuccũbenda. A to wßyſtko co ſie poſtánowiło / ná ten ieden raz Okázowánia tylko ściągáć ſie ma/ ad hunc ſolum actum pro hac vice.

¶ Od okázowánia pro hac vice tãtum máią być wolni Dworzánie y ſłudzy dworſcy naßy: ktorzy ná ten cżás przy nas oſobámi ſwemi będą. A takież też Zołnierze: ktorzy nam zá pieniądze náßę Zołnierſka ſłuża/ álbo ná ten cżás ſłużyć będą. Także y Rewizorowie/ ktoreſmy ku rewidowániu dobr naßych deputowali. A wßákże takowi wßyſcy będą ſie winni potym rázem iednego dniá okázáć w Powieciech ſwych/ po rozpußczeniu Zołnierzow w ßeść Niedźiel: od Sadow też wßelákich Zołnierze takowi wolni będą/ áż do przyßłego wálnego Seymu: oprocz tych/ ktorzy ku zapiſom ſprawy iákie máią/ álbo miec będą. A tak ku lepßemu tego wßytkiego świadectwu Pieczec náßę przyciſnácieſmy kázali. Dan w Warßawie ná Seymie walnym Koronnym pierwßego dniá Kwietniá: Roku Bożego/ Tyſiącnego pięćſetnego ßeśćdźieſiątego cżwartego. Pánowánia náßego Trzydźieſtego piątego.

W Statutu Koronnego Kśięgi Trzecie:

Ktore w sobie zámykáią Przywileie Koronne/ y Kśięstw wßystkich Koronie podległych: iáko Kśięstwá Litewskiego/ Ruskiego/ Pruskiego/ Oświęcimskiego/ Zatorskiego/ Kiiowskiego/ y Ziemie Sándomirskiey/ Belskiey/ tákże Podláßkiey y Wołynskiey.

PRzywileie Koronne:

Ktore ácż ſą ná mieſcách ſwych przez Artykuły rozpiſáne: wſżákże żeby kto nierozumiał/ żeby śie co z nich opuśćiło/ tedy iáko ſáme w ſobie ſą tu ſą zniesione.

Przywiley Lodwiká Krolá:

ktorym potwierdza wſzyſtki Liſty / Práwá / y Swobody przez Przodki iego Obywátelom Krolestwá Polskiego nádáne.

W Imię Boże/Amen. Gdyż ſpráwy Páńſkie máią być dla wiekuiſtey páměci potomnym ludźiom bez wſzelákiego zgwałcenia obwieſżczáne: y potwierdzenia/ wolności / od podatkow ſwobody/ tákże Przywileie y ich ſpiſánia/ y tudzież Confirmácye álbo vmocnienia wiecżnym cżáſom máią być podáne: dla tego my Lodwik z łáſki Bożey Węgierſki/ Polſki/ Dálmácki etc. Krol chcemy: áby przyſżło ku wſżech ták niniejſżych/ iáko przyſżłych ludźi wiádomości: Iż my ſżczyrym vmyſłem y vprzeyma chęćią ſtáráiąc ſie / áby Krolestwo náſże Polſkie w dobrym ſtánie mocno trwáło/ ná toſmy ſie obietnicámi/ ſpiſki y Przywileymi náſżemi Slachcie Krolestwá Polſkiego obwiązáli: że po zeſżćiu náſżym z tego świátá potomſtwo náſże Męzczyńſkiey płci tylko/ á nie biała głowę máią mieć y wźiąć ſobie zá Dźiedźicá y potomká ná Krolestwo: potym zá zwoleniem Rycerſtwá/ Pánow Slachty/ y inych wſżytkich ktora do tego przyſtąpiłá wolá corki náſże / gdyby nie byłá płeć Męzczyńſka / ſobie zá Pány y Dźiedźice Krolestwá Polſkiego przyięli: ktore chćieli y chcą otrzymáć zá potomki náſże/ y Koronę Krolestwá Polſkiego. Wſżákże w tey mierze/ gdybyſmy z łáſki

Przywiley w Koſżycách dány. 1374. Liſt 40.

Lodwikowi ſynowie w Krolestwie krolowáć mieli: á ieſli by ich niebyło/ tedy corki iego.

Bożey mieli syny y dziewki iednego z mężczyzn/ á gdyby mężczyzny nie było iedne z corek nászych ná ten czás národzonych y będących/ y ktore sie ná potym národzą/ ktorego álbo ktorą My/ álbo nazacnieyszá Páni Krolowa Mátká ich á Zoná nászá namilsza iem náznáczymy / álbo náznáczy / onego álbo one niech máią zá dziedzicá y zá potomká nászego: y obywátele Krolestwá będą go powinni przyiąc y mieć. Jákoż tymże (to iest) potomkom nászym przez Pány/ Slachtę/ Przełożone/ y Miástá/ y ine kożdego z osobná w Krolestwie mieszkáiącego/ sstał sie iest za wolą nászą pod przysięgą obowiązek/ y obietnicá iest y sstáłá sie od tego czásu / iáko od tám tego / tákże od tám tego iáko od tego wezmą zá Páná y Dziedzicá y wedle práwá potomká. A potym álbo od tego czásu potomkowie ich/ álbo idący od nich/ mieśce pánowánia máią otrzymáć w Krolestwie Polskim przerzeczonym.

Krol Lodwik obiecuie nieoddáláć Ziem̃ Krolestwá Polsk.

¶ Ale iż Koroná Krolestwá przerzeczonego przez te succesie ná Krolestwo mogłaby niekiedy być rozdzielona / rozerwána/ álbo ktorÿ sposobem zgwałcona: obiecuiemy pod dobrą wiárą okrom wszelkiey chytrości y zdrády/ pod przysięgą wiáry nászey: iż będziemy záchowywáć Korone Krolestwá Polskiego záwżdy cáłą/ y nienáruszoną: y żadnych Ziem̃ y części od niey oddáláć álbo vmnieyszáć nie będziemy/ ále ią rozmnażáć y iey dostáwáć: iáko ná Koronácyey nászey iesteśmy y byliśmy obowiązáni nászemi Listy ná to dánemi.

Wyswobodza Polaki od wszytkich dáni/ robot/ y służb.

¶ A iż przerzeczona nászá Slachtá máią przeciwko nam ták osobliwą chęć: że też y płeć białey głowy potomstwá nászego/ iáko y Mężczyznką zá Książę y zá Páná iáko rzeczono iest przyięli: á przeto dla zasług y wiernych posług vczynionych/ y dla dobrey woley wszystkich (ktorą Nam y potomstwu nászemu oboiey płci pod przysięgą pokazáli/ y ná potym zá czásem y mieścem są gotowi wierne służby zá wolą Bożą pokázowáć) chcąc im to osobliwą łáską nágrodzić/ Miástá/ Zamki/ Dzierżáwy/ Miásteczká/ y Wsi/ y poddáne we wsiách wszystkieg̃ Krolestwá Polskiego/ ktorzy w niem mieszkáią/ Pánow y Slachty wszystkich czyniemy wolne/ y wyymuiemy od skłádánia wszystkich dáni álbo Podatkow ták pospolitych iáko osobliwych / ktorymkolwiek imieniem byłyby zwáne: y od wszystkich posług / robot/ drażnienia / vciskow nawiętszych / ktoreby miáły być w rzeczách y w osobách/ szczerze y prośćie wolni/ chcemy áby wyswobodzeni y wyięci byli: ále tylko chcemy mieć ná tym dosyć/ áby dwá groszá Monety Polskiey/ ktorych ośm̃ á dwádzieściá groszy Grzywnę czynią Polską/ z kożdego łanu álbo części łanu ośiádłego ná kożdy rok Nam y potomkom nászym/ ná Swięto świętego Marciná Cõfesso-

Jedno dwá groszá z Łanu Stołowi Krole. záchowywa.

ſefforá/ ná znák nawyżßego pánowánia y ná wyznánie Korony Krolestwá Polskiego były płácone. To iedno wyráziwßy: iż gdżieby naiazd nieprzyiacielski ná rzeczone Krolestwo skąd przypadł: tedy Slachtá Koronna ku odpędzeniu ich ſrogości ma ſie zaſtáwic ze wßyſtką mocą.

Bronić od nieprzyiacioł Slachtá powinná

¶ Item ieſliby też zá czáſu pánowánia náßego álbo potomkow náßych/ dla woyny zá Gránice Krolestwá iechác Nam była potrzebá/álbo táż Slachtá przy bytności náßey z ktorymkolwiek nieprzyiacioły ná woynie potkánie vczyni/á niektorzy z nich w tymże potkániu będą poimáni álbo zátrzymáni / álbo y ßkody bądź máłe bądź wielkie podeymą w rzeczách y oſobách: tedy im to doſtáteczńie nágrodzimy.

Krol obiecuie obywátelom ßkody ná Woynie podiete nágradzać.

¶ Item ieſli ktory Zamek ſtáry będźie potrzebował oprawy: tedy czáſu pokoiu Burgrabiá ábo Dzierżawcá/álbo ktoremu ieſt poruczon / będźie powinien gi oprawowác. Ale gdy ſie záczńie Woyná álbo rozruch iáki: tedy Zamki náßę ná pograniczu Krolestwá náßego położone y będące/ludźie onych Powiátow gdźie Zamki ſą położone będą powinni poprawowác y budowác.

Zamki ſtáre Slachtá powinná oprá wowáć/ y nowe budowáć dla potrzeby Rzeczpoſp: ieſli to zá wolá ich będźie.

¶ Item ieſli ktory Zamek dla obrony y pożytku teg̃ Krolestwá/ zá rádą y zwoleniem Pánow zechcemy budowác: tedy ná budowánie onego ciß Przełożeni w Krolestwie będą powinni pomágác. A ieſli krom wiádomości y zwolenia teyże Slachty y Pánow zechcemy budowác: tedy to budowánie náßym koſtem y wydátki czynić będźiemy.

¶ Item obiecuiemy: iż Vrzędow y Doſtoieńſtw/iáko ſą Woiewodztwá/ Káßtellánie/ Sądy/ Podkomorſtwá/ y tym podobne/ ktore do żywotá zwykły być dawáne / y inym ktorymkolwiek ludźiom obcym / przychodniom nie będźiemy dawác oprocz ſámym ſynom Koronnym/ y mießkáiącym w tych Ziemiách: w ktorych tákowe Dignitates y Vrzędy ſą położone. Ktore to doſtoieńſtwá y wßyſtki y kożde zoſobná Vrzędy chcemy w ich Práwiech/ iáko były zá czáſow Náiaſnieyßych Kſiążąt Pánow Władyſłáwá Dźiáda/ y Kázimierzá Wuiá náßego Krolow Polſkich/ w cále zachowác.

Żádekretem Lodwikowym żadne doſtoieńſtwá y vrzędy nie máią być cudzoźiemcom dawáne.

¶ Obiecuiemy też: iż żadnego Páná/ áni człowieká Rycerſkiego/áni Slachcicá álbo ineg̃ ktoregokolwiek záwołánia będącego poſtronnego przychodniá cudzoźiemcá / iedno narodu Polſkiego Stároſtą nie mamy vczynić: y ktoryby w teyże Koronie z Polſkiego narodu ſie národził: gdyby tylko nie ßedł z rodzáiu Kſiążęcego.

Stároſtą żaden być nie ma iedno Polák/á nie z rodzáiu Kſiążęcego

¶ Jeßcze obiecuiemy: iż żadneg̃ Zámku áni twierdze Krolestwá náßego/żadnemu Kſiążęciu álbo z rodzáiu Kſiążęcego idącemu

Żadny Zámek Kſiążęciu nie ma być zlecon.

ku rządzeniu y dźierżeniu ná czás álbo ná wieki nieporuczyć.

Lodwik wspomina mieścá Stárostw: ktore máią być iedno obywátelom dawáne.

¶ Obiecuiemy też wiáre nászę obowiezuiąc: iż Zamkow y Miast przerzeczonego Krolestwá / z ktorych Vrzędy y Stolice Sądowne pochodzą/iáko Krákowá/Bieczá/Sączá/ Wislice/Woynicza w Ziemi Krákowskiey/ Záwichostá/Lubliná/Sieciechowá / Lukowá / Rádomiá w Ziemi Sándomirskiey/ y Zamku Leczyckiego w Ziemi Lánczyckiey/ w Ziemi Sierádzkiey Piotrkowá / w Ziemi Kuiáwskiey Brześcia / Kruszwice / Włocławiá/ w Wielkiey Polszce Poznániá/ Miedzyrzeczá/ Zbaszyná/ Kálisza/ Nakle/ Koniná/ y Pyzdr/ żadnemu iedno obywátelom álbo Stárostom/ktorzy w tymże Krolestwie są/ nie damy. Ale ine Zamki przychodniom y inym ktorymkolwiek będźiemy chćieć My mamy / y potomkowie nászy mieć będą wolną moc dáwáć: skázuiąc/ iż Burgrábiowie álbo Sprawcy Zamkowi y poddáni ich pozwáni będąc przed Stárostámi / Sędźmi / Podsędkámi Krolestwá nászego/ ktorzy zá czásem będą stawáli y odpowiedáli tym / ktorzy sie ná nie skárżą : nie ináczey iedno iáko insza Slachtá y inszy ludźie Krolestwá nászeg. Wyiąwszy tylko rzecz/ ktoraby pomsty krwie potrzebowáłá : ktorey to rzeczy vznánie nam y potomkom nászym záchowamy osobliwie.

Dźierżawcy Miast przed Stárosty y Sędźmi máią odpowiedáć.

Stácyey v poddánych Krol bráć nie ma.

¶ Item iesli sie ktoregokolwiek czásu Nam y potomkom nászym przyda przez Krolestwo iecháć / zstępowánia żadnego do Pánow/ Slachty / Rycerstwá/ y ich ludu y Kmieci nie będźiemy czynić / przećiwko ich woley: áni żadney rzeczy względem tego zstępowánia niekażemy od nich wyciągáć. A iesli ináczeyby niemogło być/iedno żebysmy musieli zstępić : tedy zá nászym nakłádem y pieniądzmi każemy żywności y potrzeby ine sobie gotowáć. Nád to wszystki Pány Przełożone/Slachte/ Rycerstwo/ Miástá/Miásteczká/ Wsi/ Dźierżáwy y ich lud y Kmiećie w ich wolnośćiách obiecuiemy záchowáć: áni one przećiwko ich wolnośćiách niechcemy / áni każemy przez kogokolwiek vćiskáć.

W Wolnośćiach wszystek lud ma być záchowā

Psuie Lodwik Listy zábraniáiące białe głowy ná páństwo obieráć.

¶ Item wszystki Listy/ Constitucye/ vmowy / spiski (ktore corkam nászym ná Ksiestwo álbo ná Krolestwo wstępowánia w przerzeczonym Krolestwie zábraniáły) tákże y obrony dáne y pozwolone ták przez nas y potomki násze z iedney strony/ iáko przez przerzeczone Pány / Slachte Krolestwá námienionego z drugiey strony / zá zezwoleniem tychże Pánow / Rycerstwá/ y Slachty rzeczonego Krolestwá psuiemy / wyniszczamy / nikczemne czyniemy/zepsowáne/ wyniszczone/ nikczemne/ y prozne opowiedamy/chcąc aby one nie miáły żadney mocy : tylko aby ten ninieyszy Przywiley ná wieczne czásy trwał. Ná ktorych wszystkich rzeczy iásnieysze świádectwo y wieczną moc ná ninieyszy List

pozwa-

pozwalaiac / onechmy zawießona y znaczna Pieczecia naßa prosta vtwierdzili. Dan y dzialo sie w Koßycach siedmnastego dnia Wrzesnia / Roku Panskiego 1374.

Potwierdzenie Przywileiow y inych Praw z przydaniem niektorych Artykulow: ktore przez Wladyslawa Jagiella Krola obywatelom Krolestwa Polskiego na polu blisko Czerwienska sa dane / w Roku 1422.

W Imie Boze / Amen. Na wieczna tey rzeczy pamiec. Sprawy ludzkie niemaia zadnego czasu vstawac / y od zadnego niemaia w mocy swey bye zwatlone: ktore gruntowna władza Przełożonych Ksiazat vtwierdzila / y doskonałosc Listow y wiara pelna swiadectwa stale vczynila. A tak My Władysław z łaski Bożey Krol Polski / y Ziem Krakowskiey / Sandomirskiey / Sieradzkiey / Lanczyckiey / Kuiawskiey / Ksiaże nawyżße Litewskie / Pomorski / Ruski / Pan y Dziedzic oznaymuiemy tym to Listem ktorym należy wßyßtkim / ninie y potym bedacym: ktorzy tych rzeczy wiadomosc beda miec. Iż my pilnie bacżac na wielka wiare y vstawiczne posługi / ktoremi Prelaci / Panowie / Przełożeni / Slachta y wßyßtko Rycerstwo Krolestwa naßego niekiedy Nam radzac / niekiedy na Woynach / niekiedy w inych przygodach y przypadkach naßych przy nas nigdy nie zmordowana wiara stoiac / wdzięcznymi Nam sie vczynili / y bez przestania na kożdy czas czynia / y rozmnożywßy zacnosc wiary swey ießcze wiecey moga powolnosc swa nam okazac: dla ktorych przyczyn dary ßczodrobliwosci Krolewskiey zasłuzyli od nas brac. Wzgledem tedy tych służb ich chcac ie łaski naßey przychylnoscia vprzedzic / y ich pożytkom y rozmnożeniu / ktore za swe poczytamy / poradzic: aby sie tak ku służbam naßym mogli pochopnieyßemi vmysły miec / na pilne prosby ich ktore do nas z pokora czynili / a zwłaßcza na osobliwa prosbe y przyczyne y rade Naiaßnieyßego brata naßego namilßego Pana Alexandra albo Witowda Wielkiego Ksiażecia Litewskiego niżey napisane Prawa / wolnosci / exempcye / iako im pożyteczne y przyßtoyne na wieczne czasy trwac pozwalamy. List 41.

Zaleca Krol zasługi poddanych swych.

¶ Naprzod obiecuiemy od tych czasow nigdy przez rady y przyzwolenia osobnego / y dopußczenia Panow Krolestwa naßego

Krol Monety kowáć nie ma okrom zwolenia pánow Rad.

Monety teraz w Krolestwie nászym biezacey / albo też postronney/albo nowo wymysloney nie kazác ani dopuscić bic: A tych/ ktorzy ia beda bić/wedle ich zasługi winámi bedźiemy karać: aby przez to szkody/y nieznosny Poddanych nászych niedostatek (ktory sie przez Monety zle vżywánie obsicie w Krolestwie nászym rozmnożył) zá szczesliwego Pánowánia nászego był oddalon. Jáko Swietey pámieci Pan Kazimierz niegdy Krol Polski/ przodek nász tego im pozwolił w Ksiegách Ziemskich: ktore z Prelaty y z Pány swemi niegdy w Wiślicy y ná Seymie walnym wydał / y ná pámieć wieczna zostawił.

Zá żadne występki máietności Krol obiecuie nie brać.

¶ Item aby obsitsza łáska byli od nas obywátele Krolestwá pocieszeni/y przeciwko nam wietsza wiárę y posługę pokázowali: obiecuiemy/iż od tego czásu y ná potym żadnego poddánego Krolestwá nászego/ktoregokolwiek dostoieństwá/przełożenia/stánu/ y stopniá bedzie / dobr dziedzicznych nie bedźiemy brać/ ani do Skárbu brać albo obrácać roskázemy/ ani sie w tákowe dobrá przez Nas/albo Vrzedniki násze/albo ine ktorekolwiek ludźie nie wwiązemy/ ani kázemy wwiezác zá iákiekolwiek występki álbo przewinienia: ázby pierwey o tym vprzedźił Sad nászych Sędźi: ktore ná to náznáczymy z nászemi Prelaty/Pány/y vważne ich vznánie y skázánie.

Krol granic zbraniać nie ma.

¶ Item niechcemy/ani odtych miast mamy komu nászego Mágestatu proszacemu Granic od dobr/ Wsi/ y Dziedzictwá nászego rozdzielenia zabraniác álbo przewłoczyc: iedno przez moc y gwalt od nas to niech nie bedźie wyciskano.

Żaden Sędźia niemoże być Stárosta tey ziemie gdźie iest Sędźia.

¶ Item gdyż skad niemałe poddánym nászym przydáia sie szkody: gdy Sędźiowie w Ziemiách/ kedy Sądy máia/ ná Stárostwá bywáia przekładáni: dla tey przyczyny od teg̃ czásu y przedtym niechcemy: aby Sędźia ktory ná Starostwo stánowion był w tey Ziemi: gdźie iest Sędźia/ y gdźie władza sądzenia ma.

Win skázánych przez Sad Krol żádnemu dáwáć nie ma ku wyciągániu.

¶ Item aby miedzy Slachtą Korony nászey y inemi poddánemi swary/spory/ rosterki/ porażki / zabijánia były oddalone: ktoreby mogły sie wczác / gdybysmy dopuscili winy násze nam z Sadow nászych przychodzace sługam álbo inym poddánym nászym ná ich prosby vporne wyciągác od tych: ktorzy Nam ná nie bywáia skázáni. Dla tego ninieyszym pisániem obiecuiemy żadnemu tákowych win ná poddánych nászych nie dáwác/ náznáczác / ani zlecác z ktoreykolwiek przyczyny álbo wzgledu: ále one przez Vrzedniki násze ná nas kázemy wyciągác: álbo one tym/ktorzy ie nam przepádli/zá łáska nász bedźiemy odpuszczác: álbo też wyciągnawszy ie / szafowác iemi bedźiemy wedle nászey woley Krolewskiey.

Item

¶ Item gdyż wszystkim Ziemiam/ ktore okrąg Krolestwá nászego zámyka/ iáko iedno Książe y Pan iednostáynie pánuiemy: nie iest tedy słuszna rzecz/ áby rozmáitemi obyczáymi sądzenia lud nam poddány / y pod nászym rządzeniem będący miał sie rozmáitością sądow dzielić. Dla tego wiecznym zápowiedzeniem vstáwiamy: áby wszyscy y káżdy zosobná ludzie Krolestwá nászego ktoregokolwiek stanu/ dostoieństwá/ y stopniá będący/ spráwy ná Sądziech nászych Ziemskich przekłádáiący/ álbo ktore zechcą przekłádáć osobliwie káżdy zosobná y wszyscy wobec iednym práwem/ obyczáymi/ zwyczáiem/ po wszystkim Krolestwie nászym byli sądzeni: y áby Sędziowie ná Stolicách Sądow nászych siedzący nie śmieli inych obyczáiow/ zwyczáiow/ kształtow przy Rocech y skázowániu záchowywáć/ okromia tych: ktorych Krolow Polskich Ksiegi Státutowe y zwyczáie Krolestwá vczą/ y vkázuią: do ktorych záwżdy niech sie vciekáią. A cokolwiek przez nie ináczey będzie osądzono y skazano: niech nikczemno będzie / y żadney mocy álbo władzey niech nie ma.

We wszystkich Ziemiách Krolestwá iedno Práwo ma być.

¶ Nád to ácz wybierácze nászy po Ziemiách nászych Krákowskiey y Sándomierskiey zá podatki násze/ ktore po prostu Krolestwem zową / ná znák poddáństwá y prawdziwego Páństwá/ ktore to podatki zwykły być płácone Monetą pospolitą y zwyczáyną/ á oni grosze Práskie od Kmieci wzięli/ y do nászego skárbu wnieśli: á wszákże áby to ná potym Ziemiam rzeczonym nieprzyniosło iákiey szkody y Práwam ich áby sie w czym nie vbliżyło/ skázuiemy/ y zápowiedzeniem wiecznym vstáwiamy: áby od tego czásu w Ziemiách Krákowskiey y Sędomierskiey nie ina/ iedno tá Monetá pospolita ktora w Krolestwie bieży / zá podatki násze byłá wyciągána: to opátrzywszy / iż iesli poddáni nászy niektorzy w przerzeczonych Ziemiách od swych Kmieci zá swoie Czynsze grosze Práskie będą brác/ álbo zechcą brác: tedy tákowi Kmiecie nam też ku płáceniu tákowychże groszow Práskich zá podatki násze przez Poborce násze będą przyciśnieni.

Podimne ábo porádlne pospolitą Minicą álbo Práską niech będzie płácone.

¶ A náostátek áby poddáni y obywátele Krolestwá nászeg̃ ták Duchowni iáko Swieccy/ przez wszelkiey wątpliwości Praw y Przywileiow/ ktore im dawno od Przodkow nászych świętey pámięci Krolow Polskich y od nas są dáne/ przespiecznie mogli vżywáć/ y żadney wątpliwości o ich dzierżeniu nie mieli: wszystkie y kożde zosobná Przywileie/ Práwá/ Wolności/ y nádánia Násze y Przodkow nászych przerzeczonych / ktore otrzymáli y trzymáią pod ktorymkolwiek sposobem słow/ we wszystkich punktciech / sposobiech / ártykulech / wyrozumieniu / y zámknieniu ich/ ninieyszym Przywileiem odnawiamy/ vtwierdzamy/ pochwala-

Potwierdza Władysław Jágiełło wszystkie Práwá.

walamy / y wieczną im moc przykładamy y przydáiemy. Na ktorych rzeczy wszystkich y kożdych zosobna Pieczęć nasza niniejszemu Listowi iest zawieszona. Dan w Kole na polu tám gdzie Woyska nasze leżały/za Wisłą przy Klasztorze Czerwieńska Diocezyey Płockiey/ nazaiutrz po swietey Maryey Magdalenie/ Roku Pańskiego Tysiącnego czterzechsetnego dwudziestego wtorego. Przy czym byli przerzeczeni Naiaśnieyszy brat nasz Pan Alexander albo Witowd Wielkie Książe Litewskie etc. nam namilszy: ktory y zwolenie y rade na wszystko dawał. A naucziwszy w Panu Christusie Oycowie/y Wielmożni y Slachetni Mężowie/Jego M. Ksiądz Mikołay Arcybiskup Gnieznieński/Jakub Biskup Płocki: Jan z Tarnowá Krakowski/ Sędziwoy z Ostroroga Poznański / Mikołay z Michałowá Sandomierski/ Mikołay z Oporowá Lanczycki / Woiewodowie: Marcin z Kalinowey Sieradzki/ Dobek z Oleśnice Woynicki/Marcin z Rytwyan Zawichostki/ Kasztellanowie: Páwel z Bogumiłowic Krakowski/ Piotr z Widawy Sieradzki/ Prandotá Żarnowski Lanczycki/ Sędziowie: y inych wiele Pánow y z Rycerstwá naszych nam wiernych y milych. Dan przez rece vczciwego w Panu Christusie Oyca Woyciecha Biskupá Krakowskiego/ Krolestwá Polskiego nawyższego Kánclerzá / y vczciwego Janá Dziekana Krakowskiego Podkanclerzeg̃ nam wiernie milych.

Przywiley Władysłáwá Krolá: ktorym wolności thák Duchownych iáko Swieckich potwierdza: ktory iest pozwolony w Jedlney/ á potym dan w Krakowie: y ták iest nápisány w Skárbie.

List 50.

WLadysław z łáski Bożey Krol Polski / Ziem Krakowskiey/ Sándomirskiey/Sieradzkiey/ Lanczyckiey/Kuiawskiey/y Litewskie Książe/ Pomorski/Ruski/ Pan y Dziedzic etc. dáiemy znác niniejszym Listem tym wszystkim/ ktorym to wiedzieć iest potrzebá: Iż my vważáiąc z dobrym bacżeniem rozumu nienáruszona w niczym wiernosć y potężna obywátelow Krolestwá Polskiego stałość: ktora oni ná Woynách y potykániu z szczesliwemi (zá pomocą Bożą) nászymi tryumfy często częstokroć dla obrony nászey y Krolestwá tego dzierżąc ná sobie nieprzyiacielskie náiazdy podieli: y ktorzy wiernym

nym poſłuſzeńſtwem ná żadánie náſze bárzo trudne nieprzeſpie-
czeńſtwá ciał y vmnieyſzenia máietnośći podeymuiąc / wſzędy y
záwżdy nam byli poſłuſzni. Zá ktoremi ſprawámi cnotliwemi
wielkie dáry ſzczodrobliwośći náſzey przyſłoynie ſą záſłużyli. Je-
ſzcze tákowe ich ſą ku nam zaſługi y merità: że też y przeciwko ſy-
nom náſzym zacnym Kśiążętom Władyſławowi y Kázimierzo-
wi chęć y ſzczerą powolność okázáć nie zápomnieli / á to w tym:
że z nich iednego / ktorego ná rządzenie Kroleſtwá godnieyſzego
vznáią / nápomnieni przez piſánie álbo obwieſzczenie náſze / ſobie
po czáſu żywotá náſzego zá Krolá / Kśiąże / Páná y Dźiedźicá
Kroleſtwá tego Polſkiego / y ziemie Litewſkiey y Ruſkiey (ktore
ziemie zacne Kśiąże Zygmunt Kierſtuty wielkie Kśiąże Litew-
ſkie brat náſz namilſzy iáko teraz dźierży / ták do żywotá ſwego
dźierżeć ma: á po śmierći iego ná nas / y ſyny náſze przerzeczone /
y Korone prawdźiwym y dźiedźicznym ſpadkiem przypáść má-
ią / iáko to otworzyſtymi Liſty ná to vczyniony mi ieſt vtwierdzo
no) pokornie y poſłuſznie przyieli: y Korone Krolewſką y z Sce-
ptrmi Krolewſkiemi z vczciwośćią wielką Ceremoniy powin-
nych obiecáli / iáko prawdźiwego / y wedle Práwá potomká /
gdy láttá ſłuſzne będźie miał / ná Kroleſtwo wſádźić. Zá co godni
ſą: aby godnemi dáry od zacnośći náſzey Krolewſkiey to im by-
ło nágrodzono. Zá te tedy zaſługi ich wſzyſtkie Práwá y Przy-
wileie / ktore zdawná przy Koronácyey náſzey y inych czáſow po-
zwoliliſmy / álbo ktore iem ini Krolowie y Kśiążętá prawdźiwi
dźiedźicy Kroleſtwá Polſkiego od dawnych czáſow nádáli / zá
mocą y obroną niniejſzego Przywileiu vmocniamy / pochwala-
my / odnawiamy / potwierdzamy z vmiárkowániem niżey nápiſá-
nych Artykułow: zá ktorą to ich poprawą ieſli ktore rzeczy w
przerzeczonych Przywileiách były trudne / tedy będą obiáśnione:
á ktore były wątpliwe / wątpliwość iem będźie odiętá: zá ktorym
wątpliwym rozumieniem wiele błędow ſie wczynáć zwykło.

Władyſław Krol Práwá potwirdza.

¶ Náprzod tedy wſzyſtki domy Bożе álbo Kośćioły we wſzyt-
kich ich Práwiech / ſwobodách / wolnośćiách / gránicách / roz-
dźiałách ſtárych / ktorych zá czáſow świetych Przodkow náſzych
Krolow Polſkich y Kśiążąt vżywáli / chcemy w cále záchowáć.
A doſtoieńſtwá Kośćielne y Swieckie Kroleſtwá Polſkiego
iednoſtáynie przy Práwiech y Zwyczáiách y Wolnośćiách ich /
ktore y ktorych czáſu Náiáſnieyſzych Kśiążąt Pánow Kázimie-
rzá / Łodowiká / y inych Krolow y Kśiążąt dźiedźicow Krole-
ſtwá Polſkiego vżywáli / dopuſzczámy ſtáć / y chcemy przy nich
zoſtáwić. Ktore to Doſtoieńſtwá gdyby wákowáły / to ieſt gdy-
by ten / ktory ie miał vmárł / żadnemu Cudzoźiemcowi poſtronne-
mu /

Kośćioły wſzyſtki w wolnośćiách ſą záchowáne.

Dostoieństwá wszystkie obywátelom onych Ziem / gdźie wákuią / máią być dawáne.

mu/ iedno Sláchćicowi dobrze zásłużonemu/ y w sławie chwálebnie záchowáłemu oney Ziemie / w ktorey Dostoieństwo tákowe będźie wákowáło: to iest w Ziemi Krákowskiey obywátelowi Krákowskiemu / w Sándomierskiey Sándomierskiemu/ w Wielkiey Polszce obywátelom Wielkiey Polski: á ták we wszytkich Ziemiách Krolestwá nászego będźiemy dáwáć/y rozdáwáć.

Expektátywy ná dostoieństwá nie máią być dawáne: á dochody ich niemáią być vmnieiszáne

Ná ktore Dostoieństwá ták Duchowne iáko Swieckie Expektátyw zápisánych żadney osobie nie damy ná przyszłe czásy. A tákowych Dostoieństw przerzeczonych thák Duchownych iáko Swieckich nie mamy vmnieyszáć / potłumiáć: y ich dźierżaw/ czynsow/ábo Dochodow ku nim należących przez słusznego vznánia Práwá nie mamy bráć. Ale iż przez Dźierżawce Zamkow y twierdz w cudzych kráinách vrodzone Krolestwo w sobie y w częśćiách swych częstokroć w nieprzespieczność zwykło przychodźić: dla tego y z tey przyczyny żadnemu Kśiążeciu álbo Kśiążecego rodzáiu pochodzącemu / álbo postronnemu ktoremukolwiek żadnego Zamku / twierdze / álbo Miástá ku rządzeniu do czásu álbo ná wieczność nie damy/ nie náznáczymy/ áni żadnym sposobem nie będźiem konferowáć: y ktemu żadnego z tákowych ná Starostwo álbo dźierżenie Ziemie Krolestwá nászego przerzeczonego niechcemy dáwáć/ áni ná tych mieśćách zásádzáć.

Postrōnym ludźiom Zamki áni Miástá nie máią być zlecáne.

Sláchćie gdy zá gránice przećiwko nieprzyaćielowi wyiedźie Krol zá więźienie y szkody dosyć vczynić ma: ále gránic bronić swemi nakłády Sláchtá powinná

¶ Obiecuiemy y obowiezuiemy sie: iż gdy ná żądánie násze Sláchtá nászá Koronna zá Gránice Krolestwá dla dánia odporu srogośći nieprzyiacielskiey poiedźie: tedy im dosyc vczynienie słuszne zá poimánie y zá ine szkody podiete vczyniemy. Ale gránic rzeczonego Krolestwá Sláchtá od naiázdu y náskoczenia nieprzyiacioł własnemi nakłády bronić máią/y są powinni: á gdźieby nieprzyiaciel iáki Krolestwá nászego ktorymkolwiek sposobem do Krolestwá nászego wiechał / y potkánie w Gránicách tegoż Krolestwá poddáni nászy vczynili: tedy tymże obywátelom tylko zá więźienie/ále iesli zá gránicámi to sie przyda/tedy y zá szkody iesli ktore czego Boże vchoway podeymą / y zá więźienie dosycvczynieniem słusznie nagrodźić sie ofiáruiemy. A iesli kto z nászych Przełożonych z Sláchty/ Pánow / álbo obywátelow ktorego álbo ktore więźnie ktoregokolwiek stanu álbo záwolánia y przełożenia będącego poima: onemu álbo onym obiecuiemy od kożdego tákowego więźniá dáć y zápłáćić iedne kope Monety w Krolestwie bieżącey:á więźniá sobie wźiąc mamy/ábysmy go ná sie szácowáli. Wyiąwszy Mieszczány y prostego stanu ludźie:ktore szácowáć będą oni/ktorzy ich przywiodą álbo ie poimáią/wedle woley swey. Też iesli kiedy przerzeczonym nászȳ poddánym zá gránice Krolestwá nászeg̊ woiennym sposobem iecháć/y ruszyć sie

Kto więźniá iákiego przjwiedźie/ co zań weźmie.

ſie roſkażemy: tedy pięć grzywien na kożde drzewo zapłácić y rozdać obiecuiemy w Mieście głownieyßym kożdego Powiatu/ pierwey niżluby z granic wyiechali przerzeczeni poddani naßzy. A gdyby ſie nam trefiło po rozdániu pieniędzy przerzeczonym we dwu lat na Woyne nie iechác: tedy ciß obywátele od tákowych pieniędzy y ſłużb względem pieniędzy dánych będą wolni/ y wyieci. Ale ieſli po dwu lat na Woyne z obywátelmi naßemi rußymy ſie/y zá gránice poiedźiemy: tedy przerzeczeni poddáni naßy od tych pieniędzy y ſłużb względem onych pieniędzy tákże będą wolni.

Zá gránice gdy obywáte le Koronni wyiádą/krol im po płáci grzywien ná drzewo dáć ma.

¶ Też obiecuiemy zá ſławne Syny náße: iż gdy zá wolą Bożą ieden z nich ná Krolestwo będźie obran/ y rząd Krolestwá obeymie/ Monety z ktoregokolwiek Krußcu przez dozwolenia y rády Duchownych Pánow y Swieckich w Krolestwie Polſkim nie dopuści kowáć: ták iáko y my przez dozwolenia y rády tákowey Monety niechcieli kowáć/ aniſmy kowali.

Krol Monety przez zwolenia Rády bić nie ma.

¶ Nad to czyniemy wolne/y ná wieki wyſwobodzamy wßytki y kożde z oſobná wßyſtkich naßych obywátelow Kmiecie/ od wßyſtkiey płácey/podatkow/wyciągánia/powozow/robot ktore podwodá zowá/ vciſkow/ obciążenia Zboża/ Oſpow: tylko przeſtáiemy ná dwu großách Monety zwyczáyney Polſkiey/ w Krolestwie Polſkim poſpolicie bieżącey. Ktore dwá großá kożdy kmiec przerzeczonych obywátelow naßych z kożdego łánu oſiádłego będźie płácił: chociayby też wiecey oſob ná nim ſiedźiało. Ale wyymuiemy od tey płácey Sołtyſy y ſługi ich/ chcąc aby od tákowego płácenia dwu großu byli wolni y wyieci. Tákże też Młynárze/Kaczmarze/y Zagrodnicy/ktorzy nie máią ani robią ról to ieſt łanow cálych álbo połowice/ ktorzy tu tylko tákże máią być wyieci: ále im kożdego Roku ná przyßłe czáſy ná Swieto S. Mikołáia płácic będą. Ale ieſli z przerzeczonych Młynárzow álbo Kaczmarzow álbo Zagrodnikow ktory cały łan będźie záſiewał: tedy płácić dwá großá będźie. A ieſli połowice/ tedy przedśie groß tákoweyże Monety nam będźie powinien. Ná ktore to płácenie dwu großu Mínice przerzeczoney/ Náiaſnieyßemu Kśiążęciu Pánu Lodwikowi Węgierſkiemu y Polſkiemu Krolowi dobrowolnie poddáli ſie.

Krol wßytkie obywátele Koronne od wßytkich podatkow/ robot/ vciſkow ic. wolne czyni: tylko przeſtáiąc ná dwu großu Monety Polſk. zwyczáyney.

A ieſli w náznáczonym czáśie nam ktora Wieś tákowych pieniędzy zániedbá zapłácić: tedy ten/ ktorego ku wybierániu tákowego podátku vſtáwiemy y náznáczemy/w teyże Wśi iednego Wołu względem nie zapłácenia/ przez nádźieie wrocenia wźiąć będźie miał zupełną moc. A ieſli we cżternaśćie dni po wźięciu tákowego wołu táż Wieś/ y ktorakolwiek ina przerzeczonych pieniędzy nie zapłáci:

Ciáża zá nie wydánie podatkow Krolewſkich.

tedy Poborcá náß dwá woły tákimże ſpoſobem przez nádźieie wrocenia niech weźmie. Też przerzeczony wyciągácz pieniędzy rzeczonych względem znáku/ ktory Napiſnem zowa/ niech nic nie wyciąga/ áni bierze: á wßákże Liſty ſwemi niech Kmiecie quitnie z záplácenia. O Mieſciech ſtárych y nowych za cżáſu pánowánia náßego oſádzonych/ ták vſtáwiamy: iż ten Mießczánin/ ktory w Mieſce z żoną/ z dźiećmi y z cżeládźią mießka/ á rolą ſam álbo przez ſwego Zagrodniká álbo oracżá robi: nie będźie powinien ná záplácenie przerzeczonego poradlnego: ále ieſli przed Miaſtem álbo Miaſteczkiem mießka: niech płáci przerzeczone poradlne/ ták iákoby we Wſi ſiedźiał. A temu nic nie ma przeßkadzáć: iż do Práwá y zwierzchnoſci tego Miaſtá álbo Miaſteczká przynależy/ álbo z nimi iákie obowiąſki/ to ieſt iákie podátki y ine roboty podeymuie.

Wyćiągácz Pieniędzy napiſnego niema brać.

Mießczánie od poradlnego wolni: ale przedmießczánie iáko im Kmiecie máią ie płácić.

¶ Też obiecuiemy: iż w żadney Ziemi Kroleſtwá Polſkiego Inſticionariu niechcemy poſtánawiáć/ álbo iákokolwiek náſtáwiáć.

Inſticionarz w żadney Ziemi nie ma być poſtánawiá.

¶ Też obiecuiemy: iż kożde zoſobna Artykuły/ zámknienia w PRzywileiach w niczym niezfalßowánych/ Naiáſnieyſzych Kſiążąt Pánow Kázimierzá y Lodwiká/ y wßyſtkich inych Krolow Kſiążąt/ ſprawiedliwego wſtępku dźiedźicow ſtárych Kroleſtwá Polſkiego/ Kośćiołom/ obywátelom/ y Miaſtom nádánych/ ktore ſie zámykáią w Przywileiách Przodkow náßych/ á zwłaßcżá ktore ku pożytku y rozmnożeniu náßemu/ y Kroleſtwá Polſkiego cżęſto mianowánego/ y onego obywátelow ściągáią ſie/ mocnie y niezgwálceme chowáć y ná wieczne cżáſy będźiem trzymáć.

Przywileie ſtárych Krolow ták Duchownym iáko Swieckim nádáne Krol chowáć ma.

¶ Też obiecuiemy/ iż żadnych ſtáćiy álbo roſkázowánia álbo zſtępowánia w Mieſciech/ we Wſiách/ w dźiedźictwách/ dworzech y Folwárcech Kośćielnych y Slácheckich/ y poddánych náßych nie będźiemy cżynić. A ieſli z przygody álbo zá wcżáſem y potrzeba/ ktora nas do tego przycißnie/ ſtanie w dobrách/ mieſciech/ Zámkách/ w dworzech Kośćielnych y Slácheckich przyda ſie nam vcżynić: tedy nic gwáltem áni mocą każemy brać/ álbo cokolwiek cżynić dopuśćiemy: y owßem potrzeby náßemi pieniądzmi włáſnemi chcemy kupić.

Krol ſtáćiy żadnych od poddánych brać niema.

¶ Też obiecuiemy y ná wiárę ſwą bierzemy: iż żadnego obywátelá oſiádłego o iáki wyſtępek álbo obwinienie nie będźiemy áni roſkażemy łápáć/ áni żadney pomſty ná nim cżynić: áż Prawem będźie ſłußnie przekonan/ y do rąk náßych álbo Stároſtow náßych przez Sędźie teyże Ziemie/ w ktorey tenże obywátel mießka/ oddan. Wßákże tákowego cżłowieká/ ktory ná złodźieyſtwie/ álbo dobrowolnym mężoboyſtwie/ ná łápániu Pánien

Złodźiey/ ktory/ pożognik/ mężoborcá/ łápác kiażdy ma może być iman.

álbo

albo białychgłow / na ſpuſtoſzeniu Wſi albo na łupieſtwie był poiman / także tych ktorzyby niechcieli ſłuſznego rekoiemſtwá po ſobie ſtáwić y dáć / wedle wyſtępku y złego vczynku tylko wyymuiemy. A żadnemu dobr albo dzierżaw niebędźiemy brać / áżby był pierwey ſądownie przez ſłuſzne Sędzie albo Pány náſze nam ſkázan.

Máietność iedno Práwem zwyćiężonemu ma być brána.

¶ Też obiecuiemy: iż wſtyſtkim obywátelom ktorzy żądáią y proſzą gránic z dobry y dziedźictwy náſzemi / niebędźiemy im zbrániáć.

Gránic krol bronić nie ma.

¶ Też obiecuiemy: iż wſzyſtkie Ziemie Kroleſtwá náſzego Polſkiego Ruſka w to Ziemie wkłádáiąc / (wſzákże záchowawſzy dań Owſowa: ktora tylko ſámá Ruś nam będźie dáwáć do żywotá náſzego) do iednego Práwá wſzyſtkim Ziemiam pospolitego przywiedźiemy / przychylimy / y ziednoczymy przez niniey-ſzy Liſt.

Wſzytkie źiemie iednego Práwá vżywáć máią.

¶ Też przypátruiąc ſie dobrze temu / iż przerzeczeni Krolestwá náſzego obywátele / y wſzyſcy w niem mieſzkáiący z miłości y z łáſki przeciwko Mágeſtátowi náſzemu Przywileiom ſwym przez nas y potomki náſze ſobie niekiedy dánym vbliżyli: przeto te wſzytkie Przywileie náſze / y przodkow náſzych Krolow y Kſiążąt / y dziedźicow własnych y prawdźiwych Krolestwá Polſkiego przerzeczonego / do pierwſzey kluby przywodźimy / znowu cále czyniemy / odnawiamy / y ta ninieyſzą obrona piſánia tego potwierdzamy / mocne czyniemy y deklaruiemy chcąc / áby miały władzą wieczney mocy.

Przywileie ieſli ſie ktorym co vbliżyło / do pirwſzey mocy ſą przywiedźione.

¶ Też ieſli ktorzy obywátele náſzy / álbo ktorzy ini w Krolestwie náſzym mieſzkáiący gdy ieſzcze Dekret nie ieſt vczynion w Sądźiech / chcieliby ſie zgádzáć o ktorekolwiek rzeczy: tych od win Náſzych y Sędźich y Podſędkow y Woiewodzych y Káſztellańſkich czyniemy wolne y ſwobodne.

Zgádzáć ſie kożdey wolno / poki ſie rzecz z Sądu nie ſkończy.

¶ Też obiecuiemy: iż win ná Slachćie Nam Sądownie ſkázánych żadnemu nieobiecuiemy ku wyciągániu dopuśćić: ále one przez Nas álbo Stároſty álbo Vrzędniki náſze będźiemy wyciągáć / á wyciągnione będźiemy wedle woley náſzey ſzafowáć.

Winy Sądowne niemáią być nikomu dárowáne.

¶ Też wſzyſcy obywátele Ziem Kuiáwſkiey y Dobrzyńſkiey z Owſá / ktory Nam zwykli płácić / do dźieſiąći lat tylko Nam będą powinni z niego odpowiedáć: ktore gdy wynidą / od tákowego Owſá będą wolni y wyieci.

Kuiáwſká y Dobrzyńſká źiemiá tylko do 10 lat owies máią płácić.

¶ Piſárze Ziemſcy / ktorzy będą ná Piſárſtwo przełożeni / záwżdy ſámi ná Sądźiech á nie przez inſze ani przez podpiſki / álbo ine ktoreby chcieli zaſádzáć / niech ſiedzą / gdy to vczynic będą mogli. Ale ieſli nie będą moc być / będźie im wolno mieć ſubſtituty ná

Piſárze źiemſcy ſámi ieſli mogą ná ſądźiech máią ſiádáć

ſwych mieſcach zaſadzone: ktore to iſte Panom y Sedziom Ziemſkim/w ktorych Ziemiach vrzad takowy maia/beda powinni preſentowac: iako ſa dobrey ſławy/ y od przerzeczonych Panow y Sedzi na takowy vrzad pochwaleni. A ieſli inaczey ſie beda zachowywac/tedy ten vrzad ich inym godnieyßym y pilnieyßym przez nas ma byc dan bez omießkania: ani żadna przyczyna mała niebytności Piſarſkiey nie bedzie moc wymowic. Za świadectwem tego Liſtu: ktoremu Mageſtatu naßego Pieczec ieſt zawießona. Dan w Krakowie w Piątek w Oktawe trzech Krolow/ Roku Pańſkiego / Tyſiacnego czterzechſetnego trzydzieſtego trzeciego. Przy czym byli vczciwi w Panu Chryſtuſie Oycowie/Wielmożni y Slachetni/ Woyciech Swietego Kościola Gnieznieńſkiego Arcybiſkup y Primas / Zbigniew Krakowſki / Jan Włocławſki / Jan Chelmſki / Biſkupi: Mikolay z Michałowa Kaßtellan y Staroſta Krakowſki / Piotr Szafraniec Sandomierſki/ Marcin z Kalinowey Sieradzki/ Jan z Lichyn Brzeſtſki/ Jarund z Grabie Włocławſki / Woiewodowie: Piotr z Bnina Gnieznieński / Wawrzyniec Zareba Sieradzki/Woyciech Malſki Lanczycki/Dobeſław z Oleßnice Woynicki / Kryſtyn z Koźieglow Sadecki / Domarat z Kobylan Biecki/ Kryſtyn Brzeſki/ Jan z Kretkowa Dobrzyńſki/ Marſchw Samborzec Zawichoſtſki/Paweł z Lodzy Małogoſtſki/ Stanisław Gamrat Polaniecki/Paſkon z Goſławic Konarſki/ Stanisław z Gozdna Brzeſcki/Kaßtellanowie: Jan z Oleßnice Kroleſtwa Polſkiego Marßałek/ Piotr z Pieſkowey ſkały Krakowſki/Piotr Kozborg Poznański/Stanisław Bielawſki Lanczycki/ Stanisław Szczkowſki Władyſławſki / Andrzey z Lublina Dobrzyńſki Kroleſtwa naßeg̃ Polſkiego Podſkarbi/ Podkomorzowie: Paweł z Bogumilowic Krakowſki/Jan z Sprowy Sandomierſki/ Abraam z Zbaßyna Poznański/ Piotr z Widawy Sieradzki/ Mikolay Slup Dobrzynſki/Sedziowie: Stanisław z Skarbniowic Sandomirſki/Zegota z Moykowic Sieradzki / Alexy Dobrzyńſki / Mikolay z Koſcielca Bydgoſcki/ Chorazowie: Piotr Strynkowſki Podczaßy Lanczycki / Sygmunt Bobowſki Krakowſki/ Zawißa z Oleßnice Sandomirſki / Podſedkowie: y ine Rycerſtwo/ ktorzy byli na walnym Seymie. Dan przez rece przerzeczonego Vczciwego Oyca Kſiędza Jana Biſkupa Włocławſkiego/Kroleſtwa Polſkiego Kanclerza: y Vczciwego Władziſława z Oporowa/ Dekretow Doktora/ Dziekana Krakowſkiego/Stolice Apoſtolſkiey pierwßego Piſarza/ tegoż Kroleſtwa Podkanclerzego.

∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Około

Około tych / co Dźiesiętiny y dobrá Kośćielne łápáią: y około tych / ktorzy Klątwę więcey niż Rok ná sobie ćierpią.

W Imię Boże / Amen. My Kázimierz z łáski Bożey Krol Polski / Wielkie Kśiąże Litewskie / ná wieczną pámięć dáiemy znáć przez ninieyszy List. etc. Jesliż poddánym Krolestwá nászego łáskę nászę y opátrzenie Krolewskie w rozmnożeniu pożytkow / Praw / Swobod / y w záchowániu Wolnośći rozszerzamy: tedy więcey Kośćiołom (skąd chwałá y cześć nawyższemu Pánu Jesu Christusowi wszytkich rzeczy Stworzyćielowi / y duszne zbáwienie przychodzi) y osobam y członkom Kośćielnym to czynić y vżyczáć iest słuszniey. Dla tego sławney pámięći Naiáśnieysze Kśiąże Pan Władysław Krol Polski y Oćiec nász namilszy przodek złośći ludzkiey zábiegáiąc / á Kośćielney wolnośći y ieg członkom y osobam Kośćielnym y Swieckim pokoiowi y nieuszkodzeniu czásu Páństwá swego przezieráiąc / swoie pewne y otworzyste Listy Státutowe vczynił y spráwił pod tymi słowy.

Kázimierz. List 66.

W Imię Boże / Amen. Władysław z łáski Bożey KROL Polski / y Ziem Krákowskiey / Sándomierskiey / Sierádzkiey / Kuiáwskiey / Lánczyckiey / y Litewskiey Kśiąże Nawyższe / Pomorski / Ruski / Pan y Dźiedźic ná wieczną pámięć. Aczkolwiek poddánych nászych Swieckich pożytkow z dobrotliwośći Krolewskiey zwykliśmy z chućią przestrzegáć / y Práwá z wolnośćiámi ich przećiwko zbrzydzoney złych Ludźi złośći Páństwá nászeg pomocą zwykliśmy záchowywáć: wszákże tym więcey Krolá spokoynego pánuiącego nád wszystkimi przykłádem (przez ktorego Krolowie kroluią / y Kśiążętá pánuią) Kośćioł iego Swięty / y osoby Duchowne y Swieckie iemu poddáne / w práwách / w wolnośćiách / w Státutách od świętych Oycow wydánych / chowáć / bronić przystoi / y one od wszelkiego gwałtownego naiázdu strzedz. Niechayże tedy wie ták teráznieyszy wiek / iáko przyszły: iż áczkolwiek Swiętemi Kánony y Práwem ludzkim iest pożytecznie opátrzono: iż iesliby ktorykolwiek Przełożony / álbo Stárostá / álbo Pan / álbo Slá-

O wolnośći KOśćielney y osob Kośćielnych Przywiley sie poczyna.

chćic/Rycerſki człowiek/ Hołdownik/ ktoregobykolwiek ſtanu/ Doſtoieńſtwá/przełożeńſtwá y záwołánia był Dźieśięciny (ktore ſobie Pan Bog ná znák Powſzechnego Páńſtwá/ ku pożywieniu ſług ſwoich dáwáć roſkazał) y tákże Domy/Trybuty/Zamki/ Wśi/twierdze/poſſeſſye/ y ktorekolwiek dobrá / y ine rzeczy ruchome y nieruchome Kośćiołom/y ná miłośierne vczynki oſobam Kośćielnym należące / y też vbogich ludźi / ktorzy w nich mieſzkáią/śmiałby wydźieráć / náieżdżáć / okupowáć / álbo nieſłuſznie zátrzymáć/z nich co wźiąć/ábo podatki ná nie iákie kłáść álbo nieſpráwiedliwie ie ćiążáć/ábo co z nich obyczáiem zaſtáwy wyćiſnąć / álbo iákim wymyſłem obćiążyć álbo wydrzeć / náiechać/zátrzymáć/śćiążáć roſkazał/álbo ná to zwalał/ álbo tákowego łápáczá/naiezdniká/ſkupowniká/y nieſłuſznego zátrzymáwáczá z rzeczą vłápioną/ naiezną/ opánowáną/ zátrzymáną záchował/w obronę przyiął/álbo w dobrách tychże iáwną ſzkodę y znáczną obrázę vczynił: á ieſliby wſzyſtkich y kożdey rzeczy z oſobná vłápioney/náiecháney/opánowáney/ ćiążáney nie wroćił/ y z krzywd y z ſzkod vczynionych y z iáwney obrázy ſłuſzney nágrody y doſyćvczynienia nie vczynił: tedy z ſwemi pomocniki kaźni y klątwam Kośćielnym ma być podległy. Ale iż w niektorych oſobách Swieckich Kroleſtwá náſzeg̃ ták wielka ſie wkorzeniłá złość: iż win y klątw przećiwko tákowym ták przez Kanony Kośćielne/ iáko też od ludźi wydáne / bezrozumni ludźie więcey niż rok zátwárdźiáłym vmyſłem/ná wzgárdę Kluczow Swiętego Kośćiołá Mátki náſzey / z wielkim nieprzeſpieczeńſtwem Duſz ſwych máło ſobie ważąc Conſtitucye przerzeczone z zgorſzeniem wiele wiernych Páná Chryſtuſowych / nie boią ſie ná ſobie znośić: dla ktorych wyſtępkow Boſkiey kaźni miecz zábiiá niewinnie: ſkąd też mnożą ſie y odſzczepieńſtwá / y rozmáite powſtáią duſz nieprześpieczeńſtwá. My tedy Władyſław wielkiem pożądániem y przodkow náſzych przykłádem/iáko obrońce y záchowywáćiele Praw/Wolnośći/y Przywileiow Kośćielnych/ y oſob iemu poddánych rozmnożenia wolnośći Kośćielney z powinnośći náſzey prágnąc y Státutom tákowym chcąc exequucyą vczynić (bo proznoby Práwá dáwáć/ gdyby ku exequucyey nie były przywiedźione) y chcąc to widźieć: áby ktorego boiaźń Boża y miecz duchowny od złego nie hámuie / kaźnią doczeſną był powśćiągniony/ninieyſzym náſzym Dekretem zá rádą y iednoſtáynym Prelatow y Przełożonych náſzych pożądániem/wiádomośćią/ przyzwoleniem/chcemy/ ſkázuiemy/ y mocnie á ſkutecznie ná wieki obiecuiemy chowáć. Przeto iuż vſtáwiamy y ordynuiemy przez Przywiley ninieyſzy: Iż gdy ktory obywátel Kroleſtwá

BOG iáko wſzechmocny PAN ná znák pánowánia ſwego Dźieśięciny ſobie dáwáć roſkazał.

Kto vłápi/ náiedźie/ opánuie dobrá Kośćielne/ Klątwā ma być poddan.

O tych ktorzy Klątwę więcey niż rok ná ſobie trzymáią.

Ktorych miecz duchowny odezłego nieodwodźi: niech winá doczeſna ie powćiąga.

leſtwá náſzego ktoregokolwiek ſtanu y záwołánia o vłápienie dźieśiecin/ y inych rzeczy Kościelnych opánowánie / álbo o ktorekolwiek wyſtępki / też o niepoſłuſzeńſtwo Práwá y roſkázánia świętego Kościelnego ſkázániem ſprawiedliwie będźie záklet: á tákowa klątwe dłużey niż rok práwny vpornie będźie ná ſobie nośił: ániby ſtárał ſie do rámienia świętey Mátki Kościołá przywrocic/y zá wyſtępek ſłuſznego polepſzenia vczynic: tedy gdy rok tákowy wymidźie / wſzyſtki dobrá onego zákletego ruchome y nieruchome/ ktore ná ten cżás będźie dźierżał/ máią być wźięte przez Stároſte mieſc/ktoremu dobrá ſą podległe: á tak długo ie ci Stároſtowie trzymáć máią: ázby przez te zákłete/álbo przez Stároſty przerzeczone z tákowych dobr ſzkody y ſzácunk obrázonym / y ktorzy ſzkode máią doſtátecznie ſie zapłácilo. Ktore rzeczy gdy popłácone będą: tedy dobrá przerzeczone zákletym/ále rozgrzeſzonym / zásie máią być przywrocone przez Stároſty przerzeczone. Roſkázuiemy tedy wſzyſtkim y kożdemu Stároście Krolestwá náſzego/ y ich Podſtároſciom: aby ku pohámowániu tákich zákletych vporu/zátwárdzenia/ krnábnoſci/przerzeczone náſze zdrowe ſkázánia ku exeqwucyey przywodźili ná wiek wiekom/ ilekroć przez Prelaty y ine oſoby tak Kościelne iáko Swieckie będą w tym ſzukáni y nápominani. A ieſliby przerzeczeni Stároſtowie y Dźierżawce náſzy/ álbo ich namieſtnicy zá cżáſem będący byli w tych rzeczách leniwi álbo niedbali: tedy one wſzyſtki o tákowe niedbálſtwo przez Vrzędniki Duchowne mieſc dopuſzczamy klác. Zá świádectwem Liſtu tegō náſzego: ktoremu Pieczec náſzá ieſt záwieſzoná. Sſtálo ſie to w Krákowie w Sobotę pierwſzą przed Grommicámi/ Roku Páńſkiego 1473. Przy cżym byli Nawielebnieyſzy w Pánie Chriſtuſie Pánowie/ Zbigniew Krákowſki/ Jan Chełmſki Biſkupowie: y też wielmożni y Slachetni Mikołay z Michałowá Káſztellan Krákowſki/ Piotr z Pieſkowey ſkáły Woiewodá Krákowſki/ Jan Głowácz z Oleśnice Márſzałek Krolestwá náſzegō: y inych wiele z Rycerſtwá nam miłych. Dan przez rece wielebnego Stániſłáwá z Oporowá Kánoniſte/Dźiekáná Krákowſkiego/Stolice Apoſtolſkiey pierwſzego Piſárzá / Krolestwá náſzego Podkánclerzego nam ſzczerze miłego. A to ſie sſtáło zá relácyą wielmożnego Janá z Koniecpolá. My tedy Oyca y Przodká náſzego namilſzego wſzyſtka vmyſłu náſzego vśilnoſcią chcąc pilnie náśládowáć / tákowy Liſt Státut chwalebny w ſobie zámykáiący ze wſzyſtkim iego zámknieniem/zá zwoleniem y wolą Prelatow / Pánow / y Rad Krolestwá náſzego pochwálámy/ odnawiámy/ mocny cżyniemy / potwierdzámy przez poſrzodek niey-

Klątwe nád Rok ná ſobie trzymáiące° winá.

Stároſtowie w tych rzeczách niedbáli máią być kleci.

nieyszy. A ták wszystkim teraz y ná potym bedacym Krolestwá
Stárostowie máia przypedzáć ludzi Stárostw swych ku trzymániu teo Przywileiu.
nászeg Stárostom/Dzierżawcom/y ná inych mieścách bedacym
roskázuiemy: aby przerzeczony Oycá nászego Státutowy List
chowáli/ y do namnieyszego w nim punktu wiecznie y niezgwał-
cenie do namnieyszey rzeczy záchowywáli: y ine w swych Stáro-
stwách/Dzierżáwách/Powieciech im ktorymkolwiek sposobem
poddánych/ ktoregokolwiek przełożeństwá/wstepku/ álbo záwo-
łánia są/przyciskáli y przypedzáli / wedle mocy y ná kstałt prze-
rzeczonego Oycá nászego Listu: ilekroć iedno ták przez Prełaty/
iáko ine osoby Duchowne y Swieckie beda o to szukáni y prosze-
Stárostowie niedbáli máia być kleći.
ni. A iesliby sámi Stárostowie y Dzierżawcy/y ini ná ich mieś-
cách zá czásem bedacy/w przerzeczonych rzeczy wypełnieniu słábi
y niedbáli álbo iákokolwiek trudni byli: tedy one y ich kożdeg z o-
sobná dla tákiego niedbálstwá / y wzgárdy roskazánia nászego
skazániu klatwam przez Przełożone mieśc y ich Wikárye Officy-
ały poddáiemy/ gromimy/ y temu wiecznie podlec skázuiemy y
obowiezuiemy/ chcac áby ták długo przeciwko nim było postepo-
wano: ażby ku wypełnieniu tych Listow chcieli postąpić istotnie/
zá świádectwem tego Listu: ktoremu roskazálismy Pieczec swą
przyłożyć. Dziáło sie ná wálnym Seymie w Piotrkowie/ktory
był ná Swiety Woyciech we Srzode pierwszą po Swietym
Jrzym dwudziestego y szostego dniá Miesiącá Kwietniá/ Ro-
ku Páńskiego 1458. Przy czym byli naywielebnieyszy y wielebni
w Pánu Christusie Oycowie y Pánowie/ Jan świetego Gnie-
źnieńskiego Kościołá Arcybiskup y Primas: Tomasz Krákow-
ski/Jan Włocławski y Krolestwá nászego Kánclerz/ y Andrzey
Poznáński Kościołow Biskupi: y wielebny Jan Lutko z Brzeziá
oboygá Práwá Doktor/Ardziakon Gnieźnieński y Podkánclerzy
Krolestwá Polskiego: y tudzież Wielmożni y Wielebni / Slá-
chetni/y Mężni/Jan z Czyżowá Kásztellan/Jan z Teczyná Wo
iewodá Krákowski / Lukasz z Gorki Poznáński / Stánisław
z Ostrorogá Káliski/Derslaw z Rytwian Sándomierski/Piotr
z Oporowá Lánczycki/Mikołay z Kościelcá Brzeski/Woiewo-
dowie: Andrzey Odrowas/Woiewodá y Stárostá Lwowski/
Jan z Pilce/Hińcá z Rogowá Sierádzki/ y Krolestwá nászego
Podskárbi/Piotr z Turowá Sándomierski / Piotr z Striyko-
wá Włoczłáwski/Stánisław z Szydłowá Zárnowski Kásztel-
lani: Kreslaw Woyszyk z Woysze Krákowski / Sedziwoy z
Lázizániec Sándomierski/ Jan Kuropátwá z Lázuchowá Lu-
belski Podkomorzowie: Mikołay z Brzezia Krolestwá nászego
Márszáłek/ Jan Kraská z Lubniczá Káliski / Jan z Szczekoci-
ná Podstoli Sándomierski/ Mikołay Lubelski/ Mikołay Pie-
niążek

niażek z Witowic Krakowſki Staroſtowie: Jan z Melſtyná/ Jan z Tarnowá/Jakub z Debna Podczaſzy/Mikolay z Chrzaſtowá Woyſki Krakowſki / y wielebny Jakub z Sienna Gnieznieński y Krakowſki / Jakub Loth z Debna Dźiekan Krakowſki: Jan z Pniowá Dekretow Doktor y Arcźiakon / Jan Woyſzyk z Woyſze Kuſtos Krakowſki: Piotr Spinek z Bedkowá Gnieznieński y Krakowſki Kanonik: y ini godni wiáry/ co przy tym byli. Dan ieſt przez rece przerzeczonych Naywielebnieyſzego Oyca Kśiędza Jana Biſkupa Włocławſkiego y Kánclerzá / y wielebnego Jana Lutká z Brzezia oboyga Práwá Doktorá Arcźiakona Gnieznieńſkiego y Podkánclerzego Kroleſtwá náſzego/ nam ſzczerze miłych. A to za Relácya przerzeczonego wielebnego Lutká z Brzezia Doktorá oboyga Práwá/ Arcźiakoná Gnieznieńſkiego y Podkánclerzego.

Przećiwko łupieżcom ná Woynie więtſze winy ſą vſtáwione.

TEż świetey pámieci Kázimierz Krol Polſki Przodek náſz z niektoremi Kśiążęty / ktore ſie Ziemiam y Kroleſtwu y Mágeſtatowi náſzemu ſprzeciwiały/przez wiele cźaſow Woyny y wyprawy woienne miał / cźynił / dźierżał / y ſprawował: wſzákże nigdy cźaſu pánowánia ſzczęśliwego Kroleſtwá iego przez woienne ludźie tak wiele y tak cieſzkich ſzkod/ nieprzeſpieczeńſtw/ świętokradzſtwá / wyłámowánia Kośćiołow/ y ſpuſtoſzenia dobr Kośćielnych y Klaſztornych/ y inych máietnośći niebyło: ani tak wiele y tak cieſzkich iáko zá ſzczęſnego pánowánia náſzego (co z żáłośćią wſpominamy) nie ſą vczynione y dopuſzczone. Abowiem chwálebnie był przerzeczony Przodek náſz z Prełaty y z Pány Kroleſtwá náſzego vſtáwił y rozrzadźił: aby wſzyſcy y kożdy z oſobná obywátele Koronni ciągnący ná Woyne/ktorymkolwiek imieniem by ie zwano/nigdy w Mieśćiech / w Miáſteczkách / we Wśiách / w Folwárcech/y inych dobrách Kośćielnych y Klaſztornych / y Swieckich (ktore budowánia máią) ále ná polách y w chroſćiech ſtawáli/ y żadnego łupieſtwá dobr ktorychkolwiek y drapieſtwá y gwałtow w dobrách żadnemu nie cźynili. Też był vſtáwił z Prełaty y z Pány przerzeczonemi oſzácowawſzy lekſze wydatki / dla pożytku Korony y kupowánia tych/ ktorzy ná Woyne iádą: aby Żołnierze w ciągnieniu zá wydatki ſwe kupowáli Wołu zá pułgrzy-

Władyſław Jágiełło Liſt 63.

Woienni ludźie nie inádźie iedno ná polu ſtánia ſwe miechay cźynią.

Ná Woynie po cźemu żywność kupowáná być ma.

grzywny/Jałowice zá ſześnaśćie groſzy/ Wieprzá zá wiárdu[illegible] Skopu zá dwá groſzá/dwie gesi zá groſz/ſześć kurczat zá groſz/ korzec Pſzenice zá dwá groſzá/ Zyta zá groſz/ Owſá zá groſz kupowáć mieli: ktory Státut przez długi zwyczay od Poddánych naſzych był y ieſt trzyman/y chwálebnie dzierżan. Ale czáſu ſzczeſliwego pánowánia náſzego y rządzenia Króleſtwá niektorych obywátelow Króleſtwá náſzego złość vprzeyma nie vmieiąc powćiągáć ſie od rzeczy zákázánych/y ſłuſznym ſpoſobem weſelić ſie z pozwolonych rzeczy / ták chwálebny Státut przywiodſzy ku złemu á ſzkodliwe[v] vżywaniu/nietylko przerzeczonych rzeczy/ále dáleko wiecey gorſzych (ktore ſie Boſkiemu Mágeſtatu obrażenie/ á Króleſtwá náſzego ſpuſtoſzenie przywodzić zdádzą) okrutnie czyniąc dopuśćili ſie: iákoſmy z ſkárg y z płáczliwego wołánia poddánych náſzych wyrozumieli/ y My ſámi pewnym doświádczeniem tegoſmy doſzli: z ktorych w Króleſtwie náſzym wiele pogorſzenia/ wielkie nieprzeſpieczeńſtwá/ y cieſzkie niepożytki y ſkázy Kośćiołow y Klaſztorow przychodźiły/y (iáko podobieńſtwo ieſt) ieſzcze wietſze będą ieſli prędkiem lekárſtwem temu ſie niezábieży. Dla tego My przerzeczonym y inym złym rzeczam chcąc zábieżeć/ y Króleſtwá náſzego nievſzkodzeniu y tákże Kośćiołom y Klaſztorom opátrznym chcąc pomoc / ták chwálebny Státut przerzeczonego náſzego Przodká weſpołek z Rádámi y zezwoleniem Prelatow y Pánow Koronnych pochwalaiąc/ ten władzą náſzą Krolewſką potwierdzamy/wam y kożdemu oſobná roſkázuiąc: áby ták chwálebny Státut y iego pochwalenie y potwierdzenie w Mieśćiech/ w Miaſteczkách kázáliśćie oznáymić y obwołáć/ y on od wſzyſtkich obywátelow Króleſtwá náſzego pod łáſką náſzą roſkázáli chowáć: á przeſtępce tego Státutu Nam y ktorym ſzkodę vczynią winę ſiedmnadźieſtą/ álias czternaśćie grzywien/ álbo y wietſzą winę Ziemie oney/ przez ktorą obywátele ciągnąć przerzeczonemu Státutowi co przeciwnego vczynią/ weſpołek y ſzkody y krzywdy vczynione powinni będą zápłácić: ktore ſzkody y krzywdy przez onegoż ſámego przyſiege ktoremu ſzkodá ſie ſtáłá / ktokolwiek on będźie / przed námi ma być dowiedźiono. Wyiąwſzy Biſkupy: ktorzy iż częſtokroć z rozmáitych przyczyn w dálekich ſtronách mieſzkáć muſzą: á przeto przez Prokuratory ſwe roſtropne y godne Duchowne álbo Slachte świecką przed námi przyſiege niech vczynią. Ale przedśie wam/ áby-ście tákowego Státutu przeſtępniki niniejſzym náſzym pochwaleniem y potwierdzeniem y ſkázowáli przymuſzáiąc ku doſyćvczynieniu/ y karáli oddáliwſzy wſzyſzki zwłoki/ dáiemy y zlecamy zupełną moc. A roſkázuiemy wam chcąc to koniecznie po was

Potwierdza ſtátut Krolá Kázimierzá.

Szkody od tych/ ktorzy ná Woynę ciągną/máią być nágrádzáne.

mieć:

miec: abyście ninieyßzy List tego pochwalenia y potwierdzenia w Ksiegi Ziemskie słowo od słowa na wieczną pámiec wpisáć y wnieść kazali. My tedy Władysław z łaski Bożey Krol Polski etc. ten chwalebny Statut wyżßzey napisány Naiaśnieyßzeg Ksia żecia y Páná Kázimierzá z łaski Bożey Krola Polskiego przodká nászego odnawiamy / potwierdzamy / y do Ksiąg Práwá Ziemskiego wpisáć roskazaliśmy / iako przed tym w Statuciech tegoż Krola Jego M. iest napisan: y aby był chowan y dzierżan we wßyßtkim tym / co iest wyrázono / skazaliśmy zá rádą Prelatow y Pánow nászych.

KRol ten Przywiley do Ksiąg Ziemskich każe wpisáć

Kázimierz Trzeći potwierdza

Statut Kázimierzá Prádźiádá swego ná ßkodniki w ćiągnieniu ná woyne wydány.

MY Kázimierz z łaski Bożey Krol Polski/Wielkie Książe Litewskie/ Ruski/ Pruski PAN y Dziedźic wßyßtkim y kożdemu z osobna Stárostom Krolestwá nászego tak głownym iako mnieyßzym/ w ktorychkolwiek Ziemiách y Powieciech roskázuiacym / łaske y dobrotliwość nászę Krolewską opowiedamy. Wielmożni/Vrodzeni / y Szlachetni / áćż świetey pámieci Kázimierz Krol Polski Przodek nász z niektoremi Książęty/ ktore sie Ziemiam y Krolestwu y Mágestatowi nászemu sprzeciwiały / przez wiele czásow woyny y wyprawy woienne miał/czynił/dzierżał/y spráwował: wßákże nigdy czásu pánowánia ßczęsliwego Krolestwá iego przez woienne ludźie tak wiele y tak cießkich ßkod/nieprzespieczeństw/ świętokradzßtwá / wyłámowánia Kościołow / y spustoßzenia dobr Kościelnych y Klaßztornych / y inych máietności nie było: áni tak wiele y tak cießkich iako zá ßczęsnego pánowánia nászego (co z żałośćią wspominamy) nie są vczynione y dopußczone. Abowiem chwalebnie był przezeczony Przodek nász z Prelaty y z Pány Krolestwá nászego vstáwił y rozrzadźił: aby wßyscy y kożdy z osobna obywátele Koronni ciągnąc ná woyne/ ktoremkolwiek imieniem by ie zwano/ nigdy w Mieściech/ w miástecżkách/we wsiách/ w Folwárcech/ y inych dobrách Kościelnych y Klaßztornych/y Swieckich (ktore budowánia máią) ále ná polách y w chrościech stáwali/ y żadnego łupießtwá dobr ktorychkolwiek y drapießtwá y gwałtow w dobrách żadnemu nieczynili.

List 64.

Zołnierze gdźie w ćiągnieniu stáwáć máią.

Też

Cená rzeczá czásu woyny

Też był vstáwił z Prelaty y z Pány przerzeczonemi oszácowawszy lekſze wydatki/ dla pożytku Korony y kupowánia tych/ ktorzy ná Woyne iadą: aby Zołnierze w ciągnieniu zá wydatki swe kupowáli Wołu zá pułgrzywny/ Jałowice zá szesnaście groszy/ Wieprza zá wiárdunk/ Skopu zá dwá groszá/ dwie Gęsi zá grosz/ sześć kurczat zá grosz/ korzec Pszenice zá dwá groszá/ Zytá zá grosz/ Owsá zá grosz kupowáć mieli: ktory Státut przez długi zwyczay od Poddánych nászych był y iest trzyman/ y chwálebnie dzierżan. Ale czásu szczęśliwego pánowánia nászego y rządzenia Krolestwá niektorych obywátelow Krolestwá nászeg złość vprzeyma nie vmieiąc powciągáć sie od rzeczy zákazánych/ y słusznym sposobem weselić sie z pozwolonych rzeczy/ ták chwálebny Státut przywiodszy ku złemu á szkodliwemu vżywániu/ nie tylko przerzeczonych rzeczy/ ále dáleko więcey gorszych (ktore sie Boskiego Mágestatu obrażenie/ á Krolestwá nászego spustoszenie przywodzić zdadzą) okrutnie czyniąc dopuścili sie: iákośmy z skarg y z płáczliwego wołánia poddánych nászych wyrozumieli/ y My sámi pewnym doświadczeniem tegośmy doszli: z ktorych w Krolestwie nászym wiele pogorszenia/ wielkie nieprzespieczeństwo/ y cieszkie niepożytki y skázy Kościołow y Klasztorow przychodziły/ y (iáko podobieństwo iest) ieszcze więtsze będą iesli prętkiem lekárstwem temu sie nie zábieży. Dla tego My przerzeczonym y inym złym rzeczam chcąc zábieżeć/ y Krolestwá nászeg nie vszkodzeniu y tákże Kościołom y Klasztorom opátrznym chcąc pomoc/ ták chwálebny Státut przerzeczonego nászego Przodká wespołek z Rádámi y zezwoleniem Prelatow y Pánow Koronnych pochwaláiąc/ ten władzą nászą Krolewską potwierdzamy/ wam y kożdemu z osobná roskázuiąc: aby ták chwálebny Státut y iego pochwalenie y potwierdzenie w Mieściech/ w Miásteczkach kazáliście oznáymić y obwołáć/ y on od wszystkich obywátelow Krolestwá nászego pod łáską nászą roskazáli chowáć: á przestępce tego Státutu Nam y ktorym szkodę vczynią winę siedmnadziestą/ álias czternaście grzywien/ álbo y więtszą winę Ziemie oney/ przez ktorą obywátele ciągnąc przerzeczonemu státutowi co przeciwnego vczynią/ wespołek y szkody y krzywdy vczynione powinni będą zápłácić: ktore szkody y krzywdy przez onegoż sámego przysięgę ktoremu szkodá sie sstáłá/ ktokolwiek on będzie/ przed námi ma być dowiedziono. Wyiąwszy Biskupy: ktorzy iż częstokroć z rozmáitych przyczyn w dálekich stronách mieszkáć muszą: á przeto przez Prokuratory swe rostropne y godne Duchowne álbo Slachtę Swiecką przed námi przysięgę niech vczynią. Ale przedśię wam/ ábyście tákowego Státutu

Potwierdzenie Státutu Kazimierzowego.

Szkody iáko szkodnicy máią nágrádzáć.

prze-

przestępniki niniejszym naszym pochwaleniem y potwierdzeniem y skazowali przymuszaiąc ku dosyć vczynieniu/y karali oddaliwszy wszystki zwłoki/daiemy y zlecamy zupełną moc.

¶ A iesli wy albo ktory z was w vczynieniu sprawiedliwości tym/ktorzy krzywdy y szkody vcierpieli / przez nie bedąc szukani/ niedbali y niepotężni będziecie: tedy beda mogły osoby Kościelne przeciwko wam y kożdemu z osobna z was o takowa niedbałość vżywać Prawa duchownego/y przez Sędzie duchowne klątwami Kościelnemi/ktorym was poddaiemy/przymuszać. Wszakże iednak chcemy to być na obraniu y na woley tego/ ktory krzywde albo szkode vcierpiał: aby mogł na szkody y na krzywdy iemu vczynione do Duchownego albo Swieckiego Sędziego o sprawiedliwosc vciec sie. Roskazuiemy wam y kożdemu z osobna/ chcąc to miec: abyście niniejszego Listu pochwalenie y potwierdzenie w Ksiegi Ziemskie słowo od słowa na wieczną pamięć wpisać y wwieść kazali / na świadectwo przyszłych rzeczy: a inaczey pod łaską naszą abyście nie czynili. Działo sie y dan iest w Piotrkowie na walnym Seymie w Sobotę po świecie S. Andrzeia Apostoła/Roku Pańskiego Tysiącnego czterzechsetnego piędziesiątego siodmego / pod naszą Pieczęcią niniejszemu Listowi zawieszoną etc. Przy czym byli Nauczciwszy y Vczciwi w Panu Chrystusie Oycowie y Panowie/ Jan Swietego Kościoła Gnieznieńskiego Arcybiskup y Primas/ Tomas Krakowski/Jan Włocławski/Kanclerz/Andrzey Poznański/Biskupi: R vczciwy Jan Lutko z Brzezia oboyga Prawa Doktor/Archidiakon Gnieznieński y Podkanclerzy Krolestwa Polskiego: y Wielmożni/Vrodzeni/ Mężni/ y Slachetni/ Jan z Czyżowa Kastellan y Starosta Krakowski/Stanisław z Ostrorogą Kaliski/ Derslaw z Rytwian Sieradzki/ Piotr z Oporowa Lanczycki/ Mikołay z Kościelca Włocławski/Woiewodowie: Andrzey z Sprowy Woiewoda y Starosta Lwowski/Piotr z Szamotuł Poznański/ Piotr z Gaiu Kaliski/ Hinica z Rogow Sieradzki / y Krolestwa Polskiego Podskarbi / Kreslaw z Korozwenk Lubelski / Jan z Borku Brzeski/ Piotr z Mosczyny Dobrzyński/Piotr z Striykowa Włocławski / Stanisław z Szydłowca Tarnowski/Kasztellanowie:Kreslaw Woyszyk z Woysze Krakowski/Sędziwoy z Lanczyce Sandomierski/ y Starosta Lubelski/ Floryan z Paczanowa Krakow. Krystyn z Smolska Inowłocławski / Stolnikowie: Jan Kraska z Lubniczą Kaliski/Jakub z Debna Krak. Podczaszowie: y inych wiele godnych wiary przy tych. Dan przez rece przerzeczonego Vczciwego Oyca y Księdza Jana Biskupa Włocławskiego Kanclerza/y vczci-

Na Sędzie sprawiedliwości krzywdy maiącym nie czyniące winą.

Ten Przywiley ma być w Ksiegi Ziemskie wpisan.

wego Jana Lutka z Brzezia oboyga Prawa Doktora Archidiakona Gnieznienskiego / Krolestwa Polskiego Podkanclerzego szczerze nam milego / pod Pieczecia naszą zawieszono dla wiary przeszłych rzeczy. Za Relacya tegoż Vczciwego Oyca Ksiedza Jana Biskupa Wloclawskiego / Krolestwa Polskiego Kanclerza.

Kazimierz Trzeci vstawił w Opatowcu Statuty o tych / ktorzy drapieżą maiętności Kościelne : ktory potym wydał w Nowym Mieście.

KAzimierz z łaski Bożey Krol Polski / Wielkie Książe Litewskie / Ruski / Pruski Pan y Dziedzic etc. Wszystkim y każdemu zosobna Starostom / a mianowicie Krakowskiemu / Sandomierskiemu / Radomskiemu / Lublinskiemu / y inym na ktorymkolwiek miescu bedacym nam szczerze y wiernie milym łaske nasze Krolewską. Wielmożni y Vrodzeni y wierni poddani nasży / z wielkim żalem y z boiaznią pomsty Bożey vstawne a płaczliwe skargi od Duchownych do nas przychodzą : iż od służebnych przeszłego czasu na Woyne ciągnacych w imionach swych Duchownych szkody niesłychane podzieli : a tak chcąc zabieżec gniewu Bożemu ze wszystką Radą naszą w Opatowie zgromadzoną takismy należli y postanowili postrzodek : ktorym Duchowni Prawem swych szkod łatwie powetować beda mogli. Każdy szkodnik może być przed Starostę swego przypozwany : a tego Starosta o szkody one / iako o ieden Artykuł do Grodu należący miedzy czterzema w Prawie opisanym sądzic moc bedzie miał : y dopuscić ma Aktorowi probacyey iako o gwałt domowy : albo ieśli sie tego Aktor bedzie (comu dajemy na wolą) domagał / przysięga sie obżałowana strona wedle Grodu bedzie wywodziła. A ieśliby Starosta daleko był / przed ktorym z onym obżałowanym miałaby być ta sprawa : tedy on Aktor gdy czas vpatrzy / może go przed Nas (gdy w Krakowie / ale nie w Wielkiey Polszce bedziemy) przypozwać : ktoremu niedopuszczamy żadnych excepciy w tym / iż nie w swym Powiecie bywa mącan : ale chcemy / aby powodowey stronie Prawem Woiennym sprawiedliwosc była vczyniona. Ktore rzeczy wszystkie opisane o Duchownych dobrze osiadłych w maietnosci Ziemskiey albo dziedzicznej rozumiec sie maią : ale o inych

Du

Duchownych niższego stanu / ktorzy dla ich niedostátku w Sądziech Ziemskich/ á zwłaszczá dálekich stronách niemogliby temu dosyć vczynić: tedy będą mogli w Práwie swym Duchownym z szkodniki swemi czynić: w ktorym kiedykolwiek będą spráwiedliwie pokonáni/ á klątwy dłużey niż rok ná sobie będą dźierżeć: tedy chcemy/ áby srodze vstáwá ná tákowe wydána byłá chowána/ y áby do Wieże byli wsádzeni. Wszákże chcemy/ áby od Sędźi Duchownych y od Powodow tá srogość ták byłá vmiárkowána: aby áni oni w dociągániu spráwiedliwośći álbo w szácowániu szkod swych / áni ći w skázowániu niewykraczáli z miáry słuszney spráwiedliwośći. A ná znák tey rzeczy Pieczęć nászá iest záwieszoná. Dan w Nowym Mieśćie Korczynie / w Piątek bliższy przed Niedźielą Głuchą/ Roku Páńskiego Tysiącnego czterzechsetnego śiedmdźieśiątego czwartego. Ná roskazánie Krolá Jego Miłośći.

Duchowni niedostáteczni Práwē Duchownȳ z tymi/ ktorzy im skodę vczynią/ niechay postępuią.

Przywiley o Heretykách y Odszczepieńcách.

Władysław z łáski Bożey Krol Polski/ y Ziem Krákowskiey etc. Kśiążę nawyższe Litewskie/ Pomorski/ Ruski/ Pan y Dźiedźic oznáymuiemy ninieyszym Listem / ktorym wiedźiec należy wszystkim teraz y potym będącym: do ktorych przyidźie tych Listow znáiomość: Iż gdy nie iest rzecz nam przystoyna dissymulácyą ochyláć / y owszem do tego nas ćiśnie Práwo Boże: ábyśmy Kácerskie záráźliwe błędy (ktore ná wzgárdę Bożą / y ku vszkodzeniu y zwątleniu Wiáry Chrześćijáńskiey/ ktemu ku vpadku Rzeczypospolitey źli ludźie poczynili) by też niewiem iákie mieliśmy nieprzespieczeństwá podiąć/ od Gránic nászych odpędzáli / y mieczem odwrácáli: żeby ći/ ktorzy karániem Kośćielnym nie bywáią odstrászeni / ludzką srogośćią byli karáni. Przetoż máiąc státeczną rádę z Prełaty y Pány nászymi / zá consensy y pewną ich y nászą wiádomośćią pisániem ninieyszym skázuiemy/ y zá mocny/ gruntowny/ y zá nie odwołány Edykt mieć roskázuiemy: Iż ktorybykolwiek w Krolestwie nászym/ y w Ziemiách nam podległych Heretyk álbo Kácerstwem záráżony/ álbo podeźrzány w Heresiey álbo ich obrońcá álbo podpomożyciel ználeźion był: táki kożdy przez násze Stárosty/ Rádę Mieścką/ y ine Vrzędniki/ y przez ktorekolwiek poddáne násze/ chociay ná Vrzędźiech choć nie ná Vrzędźiech będące:

Władysław 1424. List 75.

Krol nieobawiáiąc sie żadnego nieprzespieczeństwá/ Heretyki z Krolestwá wyrzucáć chce.

iáko obrażcá Mágestatu Krolewskiego ma być poiman/y co zásłużył ma być karan. A ktorzyby przyszli z Czech do Krolestwá nászeg: tákowi poimáni pod examen Ordinariis loci y Inquisitorom/ ktorzy od Stolice Apostolskiey są álbo będą wysádzeni/niech będą oddáni. A iesliby ktory obywátel Krolestwá nászego ktoregokolwiek stanu / dostoieństwá / y záwołánia od tego czásu do Swiętá Bożego Wstąpienia bliskiego zániedbał sie z Czeskiey Ziemie álbo niechciał wrocić / álbo wzgárdził: niechay będzie mian zá przekonánego Heretyká: y karániu niech będzie podległy temu / ktorym zwykli być karáni Heretycy: áni iuż więcey do Krolestwá nászego ná mieszkánie niech sie nie wráca: á ktemu wszystki dobrá ich ruchome y nieruchome / w ktorychkolwiekby rzeczách były/niech będą publikowáne/y do Skárbu nászego obrocone: á potomstwo ich ták mężczyzná iáko białagłowá niech ná wieki nie ma żadnego wstępku do ich dobr/ y niech będzie bezecne: á niech nigdy ná iákie dostoieństwá y vrzędy przystępu nie ma: ále z rodzicmi swemi záwżdy niech bezeczći zostánie: áni ná potym niech sie nie weseli z iákiego Przywileiu Slachectwá álbo Dostoieństwá. Jeszcze zákázuiemy pod tákiemiż winámi Kupcom wszystkim/y inym ludziom ktoregokolwiek záwołánia: áby od tego czásu y ná potym żadnych rzeczy przedáynych zwłaszczá Ołowu/ Zbroy/ y inych potrzeb ku iedzeniu y piciu do Czech nie śmieli wozić/ álbo nosić. A przetoż wam wszystkim y kożdemu z osobná Stárostom/Burgrabiom/Sprawcom/Burmistrzom/ Ráycom Mieysckim/ y inym Krolestwá nászego Vrzędnikom y poddánym ktorymkolwiek/ do ktorych ninieyszy List przyidzie roskázuiemy: ábyście ninieyszey zapowiedzi nászey wiernie y mocnie przestrzegáli: á żebyście w Mieściech y we Wsiách / y po wszystkich mieścách iáwnych y osobnych/á zwłaszczá gdzie sądy będą / y gdziekolwiek przygodzi sie być iáki ziazd / iáwnie przez Wozne kazáli obwołáć: áby żaden niewiádomości sobie ná pomoc niemogł bráć. Zá świádectwem tego Mándatu: ku ktoremu Pieczęć nászá iest záwieszoná. Dan w Wieluniu w Niedziele Białą/ Roku Páńskiego 1424.

Z Czech ktorzy przychodzą máią być imáni.

Wszystki máietności Heretykow máią być do skárbu Krolew. wzięte.

Potomstwo Heretykow bezecne y ná Vrzędy nie máią być bráne z rodzicmi swemi.

Przywileie około ZVP Krolewskich wszystki porządnie spisáne naydzieß w Księgách pierwszych w Rozdziale pierwszym w Części piątey.

Przy-

Przywiley o Dobrách Krolewskich do Wielkich Rządow Kráko. należących.

Władysław Jágiełło z łáski Bożey Krol Polski/ Litewskie Książe/ Naywyższy Pan y Dziedzic Ruski. etc. y wybrány Krol Węgierski/ oznáymuiemy ninieyszym pisániem tym / ktorym to należy/ wszystkim: iż przypátrzywszy sie dobrze tego Krolestwá nászeg dobrodzieystwom/ (w ktorym y wychowáni/ y ná wysokość dostoieństwá Krolewskiego iesteśmy podwyższeni) y ná vmysle te dobrodzieystwá rozbieráiąc/ á chcąc ie wszeláką pilnością Krolestwu y Koronie Polskiey oddáć/ stáramy sie o dobrym postánowieniu iey: co nawiecey w ten czás zdamy sie sobie czynić: gdy tego Krolestwá dobrá/ y dzierżáwy w wolnym y niezáwiedzionym porządku y stanie/ iáko nawiecey możemy / záchowuiemy. Dla tego obiecáliśmy / y wiárą nászą obowiązáli: y teraz słowem Krolewskim obiecuiemy y záręczamy / y ninieyszym sie pismem obowiezuiemy / wszytkie Dobrá/ Dzierżáwy/ Miástá/ Zamki/ Miásteczká/ Wsi/ Młyny / Stáwy / Jeziorá / y wszystkie ine dobrá / ktorymikolwiek imiony álbo przezwiski osobliwie były názwáne/ ktore teraz y do tego czásu do Wielkich Rządow Krákowskich należáły/ dla Krolestwá nászego Polskiego przerzeczonego potrzeby/ y mocnego vgruntowánia/ w wolnym y niezáwiedzionym záchowániu chowáć/ stáć/ dzierżeć/ y mieć chcemy: ták iż żadnemu człowiekowi ktoregobykolwiek stanu / záwołánia/ dostoieństwá był / rzeczone Dobrá/ ktore do Rządow Krákowskich wielkich do tego czásu należą / álbo cokolwiek z nich / wedle obligácyey nie zástáwuiąc ich záchowuiemy wolne/ y dla Rzeczypospolitey/ y Krolestwá Polskiego stanu y rozmnożenia / w cale mieć chcemy. A dla pewnieyszego świádectwá Pieczęć násze kazáliśmy záwieśić. Dan w Krákowie w Sobotę przed Niedzielą Białą / Roku Páńskiego 1440.

Władysław Jágiełło 1440. List 54.

Przywiley Krolá Janá Olbráchtá: ktorym potwierdza ácz wszystkie Przywileie Przodkow swych / wszák że osobliwie wspomina Przywiley Kázimierza Oycá swego/ przykłádáiąc k niemu Constitucye swe pewne.

List 91.

Imie Boże/Amen. Ku wieczney pámieci. Mágeſtat zacność y moc Kroleſtwá y Páńſtwá káżdego ná ten czás v ſwoich poddánych nietylko moc bierze/ ále też iáko perły iákie ſnie ſie: kiedy Krol ná poddánoſć y życzliwoſć poddánych ma bácżenie/ y gdy wßyſtkie myſli ſwe ku pokoiowi/ pomiárkowániu/ y ſprawiedliwoſci ich obráca. Co ná ten czás oſobliwie bywa: gdy zá wierne y życzliwe poſtugi dla oſlachcienia Krolewſkiey oſoby vczynione przyſtoyne nagrody czyni poddánym ſwym nietylko w nádániu wolnoſći/Praw/Conſtytucіy nowych: ále też gdy dawne przez ine Krole y Pány z dobrym rozmyſłem vchwalone pochwala y potwierdza. Ná czym ſie wielkie ſtáránie Krolow y Kſiążąt nic niemyli. Abowiem zachowánie wiernoſci tym mocnieyßze nád Práwá przyrodzone ſie ſtawa: gdy życzliwoſc Páná zwierzchniego przeciwko poddánym ſwym tak ſie pokázuie: iáko ich potrzebá y poczciwoſć y przypadki poſpolicie przypadáiace zá czáſem przynoßa. A żeby te Dekrety Krolewſkie z czáſem z pámieci ludzkiey niewypádły/ zwykli ie ku wiekuiſtey pámieci Liſty y piſmem wárowáć. A tak My Jan Olbrácht z łáſki Bożey Krol Polſki/Wielkie Kſiąże Litewſkie/y Ziem Krákowſkiey/ Sándomierſkiey/ Sieradzkiey/ Láńczyckiey/Kuiáwſkiey/ Ruſkiey/ Pruſkiey/ Chełmieńſkiey/ Elbińſkiey/ Pomorſkiey/ Pán y dźiedzic etc. oznáymuiem ninieyßym Liſtem wßyſtkim teraz y potym bedacego wieku ludźiom. Iż my bedac przeßłego czáſu zá pomoca Bożą y zá ſpolnym á zgodnym zwoleniem Prelatow/ Pánow/ Rad náßych/ y wßyſtkich obywátelow Kroleſtwá náßego ná ſtawne Kroleſtwo Polſkie po śmierci ſtawney pámieci Kázimierzá Oycá náßego obráni/ áćż przez inße Liſty náße wßyſtkim Ziemiam y Doſtoieńſtwam y poddánym Kroleſtwá náßego dáne/ wßyſtkie Práwá/ Przywileie/ Wolnoſći/ Prerogátywy/przez Náiáſnieyßе y Oświecone Krole y Kſiążętá Kroleſtwá náßego Polſkiego/ y przez Oycá náßego im dáne/ pozwolone potwierdźiliſmy z przyſiega náßa ná ßczeſliwey Koronácyey náßey vczyniona: w ktorey áćż rozumieia ſie być zámknione wßyſtkie Przywileie/ ktore Kroleſtwu zá czáſem ſą nádáne: wßákże gdy ná ninieyßym Seymie był pokázan Przywiley/ wiele Vſtaw Nam y Rzeczypoſpolitey náßey bárzo pożytecznych w ſobie máiący (á ten to Przywiley niegdy przez Oycá náßego we Nießowie był nádány) ná prosby Prelatow y wßyſtkich obywátelow oſobliwie chcąc gi potwierdzić ſkázaliſmy: áby tu był włożon ſpoſobem niżey nápiſánym.

W Imie Boże/Amen. Gdyż w Krolewskich vstáwách Rzeczypospolitey zdrowie należy/ y słodkość pokoiu bywa záchowaná: dla tego My Kázimierz z łáski Bożey Krol Polski/ Ziem̃ Krákowskiey/ Sándomierskiey/ Sieradzkiey/ Lánczyckiey/ Kuiáwskiey/ Wielkie Książe Litewskie/ Ruski/ Pruski/ Chełmeński/ Elbiński/ Kniczberski y Pomorski Pan y Dziedzic/ bacząc vstáwy Przodkow nászych iż niektore z pámięci wypádły/ á niektore potrzebuią popráwy y odnowienia y przydánia/ ná prośbę wszystkiey Slachty/ obywátelow nászych/ ktorzy przed námi stáneli/ zá rádą Pánow y Rad nászych vstáwy Ziem przerzeczonego Krolestwá nászego/ ninieyszym Listem rozumieliśmy zá rzecz potrzebną odnowić/ popráwić/ w lepsze obrocić/ niektorym też nieco przydáć: aby Sędziowie Ziem Krolestwá nászego od nich nieodstępuiąc/ y owszem z nich náukę biorąc/ w sądzeniu spráwiedliwość w cále záchowywáli.

¶ Naprzod obiecuiemy słowem nászym Krolewskim/ wszystki Krolestwá nászego obywátele przy Práwách wszystkich od Przodkow nászych dánych w cále záchowáć. Ktemu ieszcze żadnemu dobr bráć álbo ktorego poimáć/ áż pierwey będzie Práwem przekonan/ nie każemy. Potwierdzenie Praw.

¶ Też obiecuiemy: iż kiedy sie My zá gránice Krolestwá woiennym sposobem ruszymy/ wszystkim obywátelom nászym z námi iádącym zápłácimy Práwá Ziemskie/ to iest ná kożde drzewo pięć grzywien: tákże też zá szkody y więzienie dosyć im vczyniemy: iáko im to iest pozwolono od Przodkow nászych. Ná drzewo 5 grzywien Krol ma płáćić.

¶ Itē gdyż wszystkim spráwam osobne vrzędy są náznáczone: obiecuiemy w żadnych Ziemiách Krolestwá nászego Woiewodę álbo Kásztellaná ná Stárostwo nie wsádzáć: wyiąwszy Stárostę Krákowskiego. Ktorzy Stárostámi być niemáią.

¶ Itē Gdyż tuteczni obywátele zá swoie zasługi y cnoty nád przychodnie słusznie máią być przekłádáni: obiecuiemy Listem ninieyszym Dygnitárstwá/ Kásztellániey/ y Vrzędow wszystkich Krolestwá nászego nikomu/ iedno osobam dobrze zásłużonym/ láty rozumem y mądrością okazáłym/ y iedno tutecznym rodákom nie rozdáwáć: y damy Vrząd oney osobie: ktora oney Ziemie będzie obywátelem/ w ktorey tákowe Dostoieństwo będzie Dygnitarzá álbo Vrzędniká potrzebowáło: y ktory támże będzie miał dziedziczne dobrá. A to dla tego: ábyśmy zámknęli drogę nielubościam y szemrániu ludzkiemu. Vrzędy ktorym máią być dawáne

¶ Item Kánclerstwo/ Podkánclerstwo/ Márszałkostwo/ y ine Vrzędy Dworskie będziem rozdáwáć ludziom godnym: ták z Wielkiey Polski/ iáko też z Máłey Polski będącym. Kánclerst: Podkáncle. Márszałko. komu dane być może.

O tych/ktorzy na dobrá Krolewskie dáią.

¶ Item gdyż dobrá y dzierżáwy Stołu naszego Krolewskiego nie tylko dla osoby naszey / ale y dla obrony y záchowánia Krolestwá wszystkiego/ od początku sa postánowione : obiecuiemy iż nie bedźiem zastáwiáć w pieniądze Zamkow y Ziem pierwszych/w ktorych Stárostwá sa. A ieśliby od nas kto takowe Ziemie álbo Zamki ták w zastáwie wźiął/ pieniądze przezeń dáne tym sámym niech trácí.

Podatki iákie być Krolowi máią.

¶ Też obiecuiemy : iż od tych czásow nie bedźiemy wyciegáć iákiey płácey/álbo dawánia Wierdunkow/ álbo szesći groszy od obywátelow álbo ich ludźi : ále tylko ná płáceniu dwu groszu z kożdego łánu mamy przestáwáć y mieć dosyć/ wedle stárádawnego z wyczáiu.

O Gránicách z Krolewszyzną.

¶ To też obiecuiemy : iż wszystkim proszącym od nas Gránic álbo rozdźielenia gránicznego miedzy dobry Stołu naszego Krolewskiego / y Dobry proszących / zesz walaiąc damy dwu Przełożonych/álbo Vrzędnikow/ y Podkomorzego: ktorzy imieniem naszym beda mieć moc Gránice vczynić.

Listy Krolewskie przeciw sprawiedliwości nie ważne.

¶ Też obiecuiemy nie dáwáć Listow bronicych sprawiedliwości/álbo przez ktoreby mogł być zátrudnion álbo zwłoczon Sądu krzywdźie ktoreykolwiek strony ták powodowey iáko obwinioney. A ieśliby niekiedy takowym Listom z Kancellaryey naszey dla vporney czyiey prosby/álbo ktorymkolwiek obyczáiem przydáło sie wynidź:tedy niechay beda nikczemne. A Sędźie nie beda powinni dla takowych Listow Sądow swych niesprawowáć.

O zgodźie Duchownych z świeckiemi.

¶ Też obiecuiemy : iż iáko rychło Pan Bog z Woyny do Ziem naszych nam sie da wrocić/ wszystkie roznice miedzy Duchownemi y Swieckiemi wszczete ná Seymie walnym vspokoimy.

Czás sądow Stárośćinych.

¶ Też vstáwiamy: aby Stárostowie nászy Sądow swych nie sądźili w krotszym czásie / iedno w szesći Niedźielách : y aby te Sądy przed tegodniem były obwołáne y wywołáne/ y mieśce takowemu Sądowi obwołániem było náznáczono.

Stárostowie ktore ártykuły sądźić máią.

¶ Też vstáwiamy : aby Stárostowie nászy nie sądźili nierozdźielnie/iedno cztery Artykuły : o rozbicie ná drodze Krolewskiey/ gdźie Kupcom gwałt bywa czynion : o Pożoge : o náiazd gwałtowny ná dom : o zgwałcenie białych głow.

O sprawiedliwości z Stárostow

¶ Też obiecuiemy : iż zawżdy ná przyiechániu naszym do Ziem ktorychkolwiek naszych / w kożdym Powiecie / do ktorego szczęśliwie przyiedźiemy/wszystkim proszący sprawiedliwości z Stárostámi nászemi/ one czynić roskázemy.

Rokom głownym czás.

¶ Też postánawiamy : aby Sądy záwite álbo Roki głowne trzy kroć były do roku we wszystkich Ziemiách : á wszyscy Vrzędnicy/ ktorzy zwykli ná Sądźiech siádáć/beda powinni ná nich być.

być. Wyiawszy Woiewode y Staroste : gdy ná Seymiech / albo ná spráwách Rzeczypospolitey beda zátrudnieni: ná ktory czás beda mogli ná swe miesca ludzi osiádłe/ madre/ y w Práwie vczone osádzić. Ale ini ktorzy ná tákowych Sadziech zwykli siadáć/iáko Sedzia/Podsedek/ Chorazy záwzdy niech beda powinni osobámi swemi być:wyiawszy iesliby ktory z nich był niemocny/ábo był ná poselstwie Krolewskim ábo Koronnym:bo ná ten czás bedzie mogł ná miesce swe inego zásádzić. Ale gdzie tych przyczyn nie bedzie sámi w osobách swych beda powinni być.

¶ Też vstáwiamy: áby dla odpráwowánia spráwiedliwego Sadow/y dla wiernego nápisánia spraw/ ktore ná Sad przychodza/ były iedne Ksiegi Sadow albo Akt w kożdym Powiecie. A gdy w ktorey spráwie/ ktora ná Sad przydzie o iákieykolwiek rzeczy wysłyszawszy żáłobe y odpowiedź bedzie w Sadzie skazano: niech oná skazń w Ksiegi one bedzie wpisána: áby potym ná tákoważ rzecz álbo iey podobna podobne skazánie było vczyniono. O ksiegách sadownych.

¶ Sady Ziemskie niech beda sadzone z Ksiag Státutow Krolá Kázimierzá świetey pámieci/ y z Státutow w Wárcie vczynionych/ y indzie od inych Krolow vstáwionych: y ktore ieszcze vczynione być máia. Sady iáko máia sadzić

¶ Też vstáwiamy/ áby Pisárze Ziemscy w Sadziech nie wyciagali od pisánia/ iedno ná pierwszym Roku pułgroszá/ y ná ostátnym pułgroszá: á od pisánia wszystkiey rzeczy grosz/ od czytánia też ktore beda czynic v Sadu/ nic práwie nie máia bráć. O Pámietnym Pisárskim.

A gdy pisárstwo Ziemskie bedzie wákowáło: w kożdey Ziemi obywátele oney Ziemie/ gdzie Pisárzá nie bedzie/ná Powiátowy̅ Seymie beda miánowáć czterzy osoby ná ten vrzad godne: iáko zwykło być o Sedziach y Podsedkach zachowano: z ktorych czterzech ták miánowánych osob iednemu z nich damy Pisárstwo/ wedle vpodobánia nászego. O pisárskim obierániu.

¶ Też vstáwiamy: áby Ksiegi Ziemskie spraw Sodownych były chowáne wedle Státutow Wártskich/ pod trzemá kluczámi: z ktorych ieden niech ma Woiewodá/ drugi Sedzia/á trzeci Pisarz. A odpráwiwszy Sady máia zostáć ná miescu gdzie był Sad trzy dni/ dla dawánia Kopiy y spraw tym/ ktorzy o nie prosić beda. O chowániu Ksiag.

¶ Też vstáwiamy: áby w Sadziech Ziemskich y Stárościch wspory mogły być czynione przez pozwánego przed odeprza: ále po odpowiedzi Pozwánego ná żáłobe powodowey stronie Sedzia odciawszy wspory y swary zbytnie/ kożdey stronie niech vczyni spráwiedliwość nieodwłoczna. Spory iáko sadzić.

Też

Ránny iáko dowodźić ma.

¶ Też vstáwiámy: iż ieśli kto pozowie álbo kogo wyzowie do Sądu o rány/Woźny ná prośbe ránnego rány niech obeźrzy dostátecznie: á ránny ná zeznánie ran swych przed Sądem ma wieść świádki dostáteczne ná rány swe: ktory ieśli dowieść nie będźie mogł: tedy ten ránny zápłáci winę Krolewską/ ktorą zową śiedmnądźiestą: á stronie przeciwney winę pietnądźiestą.

O potwarzi zadáney.

¶ Item gdyż kożda práwna vstáwá zámyka drogę potwarzam/vstáwiliśmy: iż ieśli o co komu będźie zadaná potwarz/ á ten ktory ią zádał potwarcą z dawná będźie zwan/ to iest iż prokurował álbo prokuruie spráwę potwarną: tedy tákowy zápłáci temu ktorego potwarzał/gdy śie oczyśći/ winę trzy grzywny/á Sądowi tákże trzy grzywny. A tákowe oczyśćienie potwarzom trzykroć tylko ma być skazáno: á ieśli czwarty raz będźie kto obwinion o vczynek potwarny / wiecey ku spráwowániu śie nie ma być dopuszczon: ále zá iego zły vczynek nozdrze iemu máią być przerznione/iáko wáłáchowi: y zárázem ma być przezeczći: y nie ma wiecey Práwá Slácheckiego vżywáć / álbo im śie iákokolwiek bronić.

Prokurator komu dan ma być.

¶ Też ieśliby kto do Sądu przyszedszy rzeczy swey słusznie rozpowiedźieć nievmiał / álbo iezyká nie miał wolnego / áni przyiaćielá niemogłby miec/ktoryby zań mowić chciał: tedy Sąd támże śiedzący z Vrzędu swego temu proszącemu Prokuratorá godnego powinien náznaczyć.

Ciążą Stárostowie iáką bráć máią.

¶ Też vstáwiamy: iż ilekroć przez Stárosty násze / álbo ich Vrzędniki tráfi śie dźieczkowánie álbo ćiążánie czynić z Dekretu Sędźiego Ziemskiego/álbo o Podatki Krolewskie: áby nie bráli Stárostowie wiecey/iedno to: coby stáło zá to/ zá co ciążáią: á co swym ći ktorzy ciążáią / zwykli bráć: to zákázuiemy áby nie było brano.

O dźierżawcach dobr Krolewskich krzywdzących komu.

¶ Też vstáwiamy: áby dźierżawcy dobr Stołu nászego Krolewskiego ieśli sąśiádom álbo inym ludźiom krzywdę iáką vczynią/v Sądu Ziemskiego powinni byli stáwáć: gdy będą pozwáni przez te/ ktorzy krzywdę ćierpią. A ieśli będą zgániáć bydłá wielkie y máłe do domow álbo dworow Krolewskich / z strony rozności Gránic / álbo śpáśienia śielby: tedy będą powinni dáć ná rękoiemstwo do Dekretu Pánow/wedle zwyczáiu Ziemie dáwno záchowáłego: á ináczey będą winni iáko ini Slachcicy płáćić winy: ktore winy mogą być od nich wyćiągáne y ná tych pieniądzach: ieśliby ktore mieli ná dobrách Krolewskich zápisáne.

Spiśne skáżone.

¶ Też vstáwiamy: áby Burgrábiowie y ini ktorzy wybieráią Krolewskie pożytki / álbo Stárostowie nászy nic nie wyćiągáli Spiśnego z ludźi ták Slácheckich/iáko Duchownych: á ieśli ináczey

naczey vczynią/á beda nieosiadli: w gospodách swych przez Burgrabiego miesca/albo Burmistrza niech beda zapowiedzieni do tad: aż co wzieli wroca/y ktemu winy trzy grzywny niech zapłáco temu: od kogo takowe Spisne wyciągną.

¶ A iż w kupowániu y w przedawániu rzeczy ma być iednostaynosć chowaná / vstáwiamy: aby Miastá nasze y wszystkie ine nie czynily zakázowánia na Targách dla pożytku swego á kuszkodzie inym wieszáiąc iákie znáki / ktoreby zakázánie znaczyły: ale kożdemu / ktory przyiedzie ná Targ / niechay bedzie wolno przedawáć y kupowáć rzeczy/ wedle vpodobánia swego. A iesli Mieszczánie co przeciwnego vczynią / niech ma moc Stárostá nasz one ná trzech grzywnách karáć. Mieszczánie kupowánia ná Targu nikomu nie máią zákázowáć.

¶ Też vstáwiamy: aby Dzierżawcy dobr nászych/y Mieszczánie Miast nászych / y obywátele y Duchowne osoby zbiegle ludzie onym/ od ktorych vciekli/ bedąc o nie vpomnieni wracáli: y ku wroceniu ich aby byli powinni/ wedle zwyczáiu Práwá Ziemskiego. Czego iesli o to szukáni nie vczynią/ áni sie o to stáráć beda aby zbiegle wrocili/tedy máią zapłácić wine trzy grzywny temu ktory sie Kmiecia vpomina / Sadowi też trzy: á przedsie zapłáciwszy takowa wine zbiegle beda powinni wrocić. Zbiegli ludzie máią być wydáni.

¶ Też vstáwiamy: iż Mieszczánie Miast nászych / Slácheckich y Swieckich / o Rány y Mężoboystwo Prawem Polskim ludziom ze Wsi nászych Duchownych y Swieckich sprawiedliwość czynić beda powinni. O Sądzie Mieszczim o ráne y mężoboystwo.

¶ Też vstáwiamy: iż iesli kto z poddánych nászych będzie miał syná dorosłego niewydzielonego / albo brat brátá ktory może zniesć zbroie: może go też okrom dozwolenia Krolewskiego ná Woyne na miesce swe wyprawić. Ktory tak zástąpi miesce ieg: iákoby sam w osobie swey był. Wszákże aby go tak wyprawił/ iákoby sam iechać miał. Syn niewydzielony zá orcá/y brat za brátá może Woyne służyć.

¶ Też chcemy: aby kożdy Woiewodá w swym Woiewodztwie miał moc w kożdych Miesciech Rzemieslnikom wszelkim/ y Karczmarzom / pewną miárę y obyczáy przedawánia rzeczy w ich Rzemiesle postánowić: aby obywátele nászy y ich ludzie przedawániem nie byli vciskáni. Co przerzeczony Woiewodá kożdego roku będzie powinien vczynić/ pod winą wielką Krolewską: ktora zwykłá być brána w kożdych Ziemiách z tych: ktorzy nie są posłuszni Mandatom. Woiewodá ma cenę rzeczám vstáwiać.

¶ Też obiecuiemy: iż żadnych vstaw nowych niechcemy czynić áni roskázemy Poddánym nászym ná woyne sie ruszyć przez Seymu pospolitego: ktory ma być w kożdey Ziemi. Woyná ná Seymie ma być stánowioná.

¶ Item gdyż niewierni nie máią weselić sie z wietszego nadá- O Zydziech.

nia

nia wolności/niżli ktorzy w Pana Chrystusa Boga wierzą: ani studzy niemaią być lepszey wagi/niżli synowie: vstawiamy/ aby Zydowie vżywali Praw wedle vstaw w Warcie vczynionych/ iako ina Slachta Ziemi naszych/ ile sie dotycze dawności: to iest trzech lat niech vżywaią prescripcyey w zastawach y Zapisiech swych/ani beda mogli dać iakiey Sumy pieniedzy na zastawe ktorychkolwiek dobr albo na Listy zapisow. A ieśli dadzą nad zakazanie takowego Statutu: tedy zarazem pieniadze niech straco/y zastawa z zapisem takowym niech bedzie nikczemna. Listy też wszystkie na wolności Zydom w Krolestwie naszym mieszkaiacym przez nas po Koronacyey naszey dane/ a Prawu Bożemu y vstawam Ziemi przeciwne rewokuiemy / y kazimy/ y chcemy aby żadney mocy y władzey nie miały: ktore to skażenie y obligacye ich/każemy opowiedzieć wszystkim przez obwołanie iawne: y to wszystko obiecuiemy mieć za pewno y nam wdzięczno: y sami ie dzierżec niezgwalcenie / y aby od inych dzierżane były / roskażemy. Za świadectwem niniejszym naszych Listow / ktorym Pieczec iest zawieszona. Dan w Nieszowey w Sobote po S. Helżbiecie/Roku Pańskiego 1454. Przy czym byli Wielmożni Panowie/Jan z Czyżowa Kasztelan y Starosta/Jan z Teczyna Woiewoda Krakowski / Jan z Olesnice Sandomirski/ Stanisław z Ostroroga Kaliski/Woiewodowie: Hinca z Rogowa Kastellan Sandomirski/ Krolestwa Polskiego Podskarbi/y inych wiele. Dan przez rece Wielmożnego Jana z Koniecpola Kanclerza/y Tomasza z Strapina Mistrza w Pismie S. Doktora Prawa Duchownego/Podkanclerzego Korony naszey Polskiey / nam szczyrze milych.

Jan Olbr. potwierdza Kazimierza Orca Statutą/ przykładaiac knim swoie.

Ktory to Przywiley we wszystkich punktęciech/ condyciach/ rozdziałach/y artykułach za pewna wiadomością/ łaskawością/ y cnota nam wrodzona / y za rada y wola Panow y Posłow wszystkich tu zgromadzonych vmyśliliśmy potwierdzic/ y potwierdzamy na wieczne czasy. A nad to acz y sam Ociec nasz/ y ini przodkowie nasz przypatrzywszy sie obyczaiom y zwyczaiom mlodych y wszystkich wobec ludzi poddanych Krolestwu temu ku złemu wiecey sie nachylaiacym (czym dobre obyczaie y sprawiedliwosć miedzy ludźmi częstokroć gina) tak te constitucye pomienione y w przerzeczony Przywiley wpisane/ iako też y ine dla podpory dobrych obyczaiow y dla zachowania pospolitey sprawiedliwości wydali: wszakże iż postanowienia Praw by nalepiey były vchwalone dla odmienności y chytrości ludzkiey niedostateczne bywaią/ y częstokroć watpliwosci przypadaiace niemo-

niemoga być przez nie dostatecznie deklarowane: iako sie znaczy z Dekretow Kanonowych y z dawnych Praw/ ktorym deklaracye nowe bywaia dawane: gdyż takowe przygody przypadaia/ iż z onych dawno vczynionych Praw niemoże pewnego postanowienia vczynic. A tak My Jan Olbracht z łaski Bożey Krol Polski długo sie namawiaiąc z Prelaty/ Pany / z Slachtą/ y Posły Ziemskiemi/ y wszystkimi poddanemi naszemi Duchownymi y Swieckimi na tym Seymie walnym Piotrkowskim/ niektore rzeczy z przerzeczonych Statutow y drugich dawniey wydanych/ a nieco też z nowu dla przygod nowo sie wynarzaiących Statuta y Cōstytucye nasze nizey napisane/ktore maią być wydane y postanowione/wydaiemy j postanawiamy na wieczne czasy.

¶ Naprzod iż sie częstokroc trafia Sadom Ziemskim nie bywać dla niebytności tych/ktorzy maią sprawiedliwość skazować: a tak ymyśliliśmy postanowić / iakoż postanawiamy: aby w kożdey Ziemi Krolestwa naszego Sady Ziemskie czterzykroc do Roku były odprawowane. Na ktorych Rocech niech beda y na nich niech siedzą ci/ktorzy względem Dostoieństwa albo Vrzędu na sadzenie ich przynależą: a ieśli na nich nie beda / ani inszego na swe mieśce postanowią: tedy przedsie Sędzia z Podsędkiem Roki y Sady beda sądzić: nic nie bacząc na niebytność onego albo onych/ ktory albo ktorzy mieli być przy nich: y także Komornicy ich na niebytność Komornikow ich. Wszakże przynamniey przy takich Sądziech y Rocech Sędzia z Podsędkiem y z Pisarzem będzie powinien być: na ktore ieśli z tych trzech Vrzędnikow Ziemskich ktory nie przyiedzie/ albo wszyscy nie przyiadą: tedy ma być karan albo karani czternaścią grzywien winy: ktora ma być nieodpuszczenie do Skarbu Krolewskiego obrocona. Wyiąwszy chorobę albo potrzeby Rzeczypospolitey: gdzieby iemi zatrudnieni przyiechać albo na nich być niemogli. A ieśliby sie kto skarżył y Sądu albo na Rocech na kogo/iż ieśt wyzwan z własnego Powiatu: tedy ten/ktory go wyzywał/niech będzie sześcia grzywien karan: ktorey połowicą Sądowi / a połowicą stronie wyzwaney ma być zapłacona. A nad to wyzwany z przysądzeniem winy ma być do własnego Powiatu odesłan. A Roki y ich Sady vstawiamy aby były sądzone w kożdych Ziemiach y Powieciech/ iako były zawżdy bywać zwykły: a gdzieby ktorym razem niemogły być / a miały być sądzone: tedy przedsie miasto nich w ten dzień y na tymże mieścu / na ktorym Sady zwykły bywać/ chcemy y skazuiemy być: aby tylekroć/ ilekroć Sady miały być/ namniey Pisarz Ziemski obliczny pod taż winą nieodpuszczoną/ ktoraśmy na Sędziego y Podsędka niebedące vstawili/to iest pod

Sądy cztery kroć do roku być maią

Z Powiatu żaden nie ma być do inego Sądu wyzywan.

O władzy Pisarskiey bez Sędzieo.

czternaśćio grzywien wespołek y z Komorniki (ieśliby ini Vrzędnicy niemogli przyiechać) z Księgami Sądownemi ſtawił ſie v Sądu: przed ktorymi/to ieſt przed Piſarzem y Komorniki ludźie do Ksiąg przychodzący/zapiſy beda czynić w Ksiegach: iako ktoremu będźie potrzeba/ bądź wpiſować bądź wypiſować.

STAROſtá ktore rzeczy ma ſądźić:

¶ Item dla pohamowania złych zwyczáiow w niektorych Starośtwách/ á to w tym: iż zoſtawiwßy miesca zwyczáyne Starośtwá/gdźie zwykli ſądy ſwe odprawowáć/niekiedy ſądy ſwe ná mieścách Vrzędowi ich nie przynależących vſtáwiáią/ ſkázáliſmy y vſtáwiamy: áby Starośtowie Ziemſcy y Powiatowi nie ná inych mieścách ſądźili/ iedno ná Starośtwách: to ieſt/ gdźie zwykły bywáć Sądy: tylko czterzy Artykuły w Przywileiu wypiſáne. A te Sądy beda ſądźić Starośtowie w ßeści Niedźielách: przy ktorych niech obliczńie beda. A ilekrocby nie byli/ poſtánowią Sędźiego Slachcicá oſiádłego/ y mießkánie w onymże Starośtwie máiącego/y vmieiącego rozeznáwáć ſpráwy y ſądy. Co máią czynić pod ſtráceniem Starośtwá: ktoremu karániu beda poddáni tylekroć/ileby z przyczyny iákiey ſwey oſobney zátrudnieni ná Sądźiech nie byli: wyiąwßy gdźieby niemogły być dla potrzeb y ſpraw Rzeczypoſpolitey álbo náßych.

ktorych czáſow.

A ieſli co nád czterzy Artykuły/ y inych czáſow/ y ná niezwyczáynych mieścách beda ſądźić: to wßyſtko dáremno y nikczemne być chcemy y ſkázuiemy.

Zapiſy z Ksiąg Grodzkich w ziemſkie niech beda przeniesione.

W ktorych Ksiegách y Sądźiech ieſli ktore rzeczy beda wpiſáne ábo zkáuſy ábo z potrzeby ludzkiey: tedy niech beda przedwyßściem Roku do Ksiąg Ziemſkich wniesione: po ktorego Roku wyßściu nikczemne beda one zapiſy w Ksiegách Grodzkich vczynione/ á nie bedąc przeniesione.

O rzekách wolnych ku pływániu.

¶ Item pochwalaiąc vſtáwe Oycowſką/ ktora ieſt vczyniona o pływániu ná Rzekách/ ſkázáliſmy: áby tám ten Státut przez nimieyßy náß był ponowion/ á to tym ſpoſobem. Iż áż Rzeki Kroleſtwá náßego/ to ieſt Wiſłá/ Niepr/ Striy/ Narew/ Dunáiec/Wártá/ Wiſłoká/Bug/Wieprz/ Tyſmienicá/San/ Drwecá/ Budá/ Nidá/ Proſnia/ Noteß/ y ine w Kroleſtwie náßym bedące z rzeczyſki ich náße ſą/ y niemoże żaden Práwem ſwym właſnym ich ſobie przywłaßczáć: wßákże gdy od Poſłow Ziemſkich wyrozumieliſmy: iż niektorzy wiecey ſobie ważąc łowienie Ryb/ niżli poſpolity vżytek y wßelkich rzeczy doſtátek/ poddánym náßym ktorych máietnośći ná brzegách Rzek ſą położone ták rzeki ſą zámknione Jázy geſtemi/y płoty: iż Kupcy pływáiący tám tedy pływáć niemogą. A ták ku odieciu tákowego błędu y przekázy/ ktore zwykły być dopußczáne przy pływániu Rzek wolnych/ doſyć czyniąc pokornym proſbam poddánych náßych

ßych Statutem ninieyßym ſkazaliſmy/y ſkázuiemy: aby pływá-
nia y ieżdżenia ná Rzekách przerzeczonych y inych w Kroleſtwie
naßym/y w ich rzeczyſkách wzgore y nádoł z rzeczámi ktorem-
kolwiek przedáynemi / iákiebykolwiek były wßelkiey máteryey y
ſpoſobu/y iákokolwiekby ie zwano álbo zwáć miano z ktoremby
ieżdżić kto miał/y ſáme rzeki y rzeczyſká były wolne: y tákże máią
być wolni wßyſcy y kożdy z oſobna ludźie ktoregokolwiek ſtanu
ſą/aby mieli wolny przeiazd wzgore y nádoł z rzeczámi ſwemi
przerzeczonemi wßyſtkiemi/ zákázuiąc ninieyßym Dekretem ná-
ßym: aby wzgledem ktorychkolwiek rzeczy / á zwłaßcżá zerwá-
nia Jazow ku zapłáceniu álbo Cel álbo ßkod nie były przymu-
ßáni: gdyż nie płoty/ále ſieciámi ma być łowiono iáko zwyczáy
ieſt. Wßákże gdy komu ieſt miły pożytek Jázu/niech w nim vczy-
ni wrotá ßerokie: ktoremi przeieżdżáiącym wolne pływánie niech
dádzą. A ieſli kto tey naßey vſtáwy nazdrowßey vporny gwał-
townik będźie/y nieco od przeieżdżáiących ktorákolwiek bárwą/
chytroſćią/ábo dowcipem wyćiegáć będźie śmiał: roſkázuiemy/
aby rzeczy wźiete były cáło wrocone. A ten ktory przykázánie ná-
ßę przeſtąpił przez żádney zwłoki ná pierwßym Roku winą/
ktorą ſiedmnadźieſtą zową/ przez Stároſtę mieſcá niech będźie
karan. A ty Prawá przerzeczone też ná Jázy náßę Krolewſkie
ná ktorychkolwiek mieſcách ſą / chcemy aby były ſćiągnione: y
chcemy/ aby tá vſtáwá od náßych Jázow Krolewſkich pocżą-
tek wźiełá: aby żádne roſkázánie nie było cießkie/ktore też y Pá-
ná obowiązuie. A iż proznoby Prawá cżynić/ gdźieby nie były O rumowá-
exequowáne: dla tego obiecuiemy Statut ninieyßy náß od tego niu Rzek.
cżáſu do ſkutku predßego przywieść / y vcżynić władza náßa
Krolewſka: aby rzeki były wyczyſcione/ á obywátele Ziem ná-
ßych aby wolnie pływáli. Toruniánie niech nieprzeßkadzáią/ Toruniánie
áni áreſtuią/ áni zátrzymawáią pływáiących / y niech nie śmieią do Gdáńſká
cżynić żádnych gwáltow nikomu / od ktorych ich bronić obiecu- pływánia
iemy: aby do Gdáńſká wolnie kożdy y przeſpiecżnie pływał/przez niech nie
Toruniány niezátrzymány. przeßká-
dzáią.

¶ Item o pußczeniu Kmieci / o ktorym rozni rozmie kożdy zá Około pu-
zwyczáiem ſwey Ziemie życżył ſobie / aby przez Nas było ſkáza- ßczenia kmie
no/ chcemy y ſkázuiemy: aby zwyczáie około pußczenia zácho- ci.
wáne nie były odmieniáne/ ále wßędy chowáne. Acż o zbiegłe O zbiegłych
Kmiecie zdá ſie być doſyć poſtánowiono w Státucie Wielkiego Kmieciách.
Kázimierzá / ktory ſkázuiemy chować: wßákże iż nieznáczy ſie
nic opiſánego / iáko w pozywániu miáło być poſtępowano: dla
tego vſtáwiamy: iż o Kmiecie zbiegłe od dánia dźiśieyßego
Státutu ná potym máią być pozywáni ci / ktorzy pozywáni być

maią do Sadow Ziemskich: w ktorych Sadźiech Ziemskich na pierwßym Roku/ iako zawitym ſtanąć y odpowiedać pozwani beda powinni. A ieſliby na ten czas Roki nie były/ gdy Rok będzie wiſial ſtronam: tedy nie bacząc na niebytność Sędźiego/ y Podſędka/ y inych na Dostoieńſtwach y Vrzędźiech będących á na Sadźiech ſiadaiących / Piſarz y Komornicy będący przy leżeniu Ksiąg o zbieglego Kmiecia będą ſadźić y ſkazowąć.

O piſarſkiey władzy w niebytności Sędźiego.

Też moc w niebytności Sędźiego y Podſędka będą mieć w ſprawach y w Pozwiech na Rocech / ktore ſą dane o wykupno dobr: tak iż ten/ ktory wykupić chce maietność / pieniądze przed Piſarzem y Komorniki położy: ktore Piſarz ſam z Komorniki ſkaże brać/ y wykupno vczynić. Ktorych Dekretowi ieſliby ſie ſprzeciwił ten ktory ma być wykupion / y niechciałby zſtąpić z zaſtawy: przedsie ſami oni z Księgami v Sądu ſiedzący wziąwßy pieniądze wedle obowiąſku zaſtawy / y do Kancellaryey Ziemſkiey ie włożywßy niech ſkażą: iż wykupno ſie ſtało: y w onym wykupnie niech naznaczą dzierżenie wedle Prawa ſtronie/ ktora pieniądze kładźie.

O ſrnach kmiecych.

¶ Item zabiegaiąc ſwey woley tak młodych chłopowicow/ iako ſpuſtoßeniu dobr: gdyż przez młodźience ze Wſi od właſnych rodźicow odchodzące Wſi bywaią ſpuſtoßone dla niedoſtatku robotnikow / ktorzy na rolach maią być oſadzeni: á nad to niektorzy pod barwą vczenia ſie rzemieſł/ od rodźicow odchodzą/ drabſtwa ſłużąc y ku złemu towarzyſtwu ſie przyłączaiąc kradną/ zbijaią/ y w ludere ſie obracaią. A tak vſtawiamy: iż tylko ieden ſyn ze Wſi od oyca ma odeydź na ſłużbę / á zwłaßcza na naukę ßkolną/ albo na rzemieſło: á im niech zoſtáną na dźiedźinie z rodźicmi. A gdy będźie ktory miał odeydź / ma dozwolenie wźiąć y Liſt świadeczny od Panow mieſc: iako ieſt wypußczony/ aby ßedł na rzemieſło y na ſłużbę. Tenże Statut ſkazuiemy na dobrá Stoln naßego Krolewſkiego/ y Duchownych y Swieckich oſob żadnego niewyymuiąc: tak iż Staroſtowie y Dźierżawcy dobr naßych dozwolenia y Liſty świadeczne maią dawąć odchodzącemu: á w inych dobrach Panowie mieſc to czynić maią. A ieſliby iedno iedyny ſyn był: ten na dźiedźinie mießkać ma/ y robić w domu z rodźicmi: albo na teyże dźiedźinie/ gdźie rodźicy mießkaią / mießkánia albo ſłużby albo żywnoſci niech ßuka. A ieſliby ktory młodźieniec ze wſi mimo to ſkazánie vciekáiący był znaleźion w miaſtach/ albo w miaſteczkach/ albo gdźiekolwiek indźie: tedy Panu onego mieſcá/ z ktorego vciekł/ przez żadnego Práwa ma być wrocon/ pod winą czternaſcie Grzywien: á przedsie oni ktorzy go zátrzymali winę tylekroc / ilekrocby inaczey vczynili zapłaciwßyy wrocić go będą powinni.

¶ Item iż dla chłopow/ ktorzy własnych domow nie maią/ á nátegodnie służyć y zapł: ty ná tydzień miec zwykli/ bywa nie- dostátek sług we Wsiách y w Folwárcech ták Mágestatu Krolewskiego iako też Duchownych y Swieckich osob: ktore chłop- stwo w miesciech y w miásteczkách bywa chowáne nieobácznie/ nie przypátruiac sie ktorymi robotámi żywności ſzukáią: ktorzy to pewnych czásow ná łupieſtwo/ á pewnych zásie czásow ná służbe wychodzą ná Wsiách czásu żniwá wyciągáiąc zapłáty wielkie. Przeto vstáwiamy pod winámi czternaśćie Grzywien/ ktore będą płácone tylekroć/ ilekroć inaczey będzie vczyniono: aby Mieſzczánie náſzy/ y wſzyſtkich Poddánych náſzych ktore- gokolwiek ſtanu y záwołánia ſą/ nie chowáli w Miesciech álbo w Miásteczkách ludzi tákowych: ktorzyby nie mieli służby doro- czney/ álbo rzemieſtá iákiego nie robili/ ſkądby żywność mieli: y tákże tákowych/ ktorzy przez świádecznych Listow od Pánow swych przychodzą mieſzkáć. A iż ſą niektore służby tákowych lu- dzi/ktorych Mieſzczánie dla ich żywności miec y vżywáć zwy- kli: tedy dla robot tych tegodniowych niech będą brani ci/ktorzy w domiech álbo komorách naiemnych mieſzkáią: przez ktore niech będzie nágradzan niedoſtátek v tákich/ktorzy nie dłużey iedno ná pewne dni ſługi náymuią. O Hultá- iach.

¶ Item dla swowolenſtwá Kmiecego/ ktorzy Kmiecie iákoby żádnego Práwá nád soba nie mieli niektorzy z nich w pyche pod- noſza ſie w drogich ſzátách chodząc/ y wydátki wielkie czyniąc/ co ich ſtanu nieprzynależy: ſkąd w długi miedzy Mieſzczány nád máietności swe wchodzą: dla ktorych długow Mieſzczánie zwy- kli Kmiecie w Miesciech y w Miásteczkách zápowiedáć/zátrzy- máwáć/ y pozywáć opuściwſzy Práwo/ do ktorego Kmiec w- zgledem mieſzkánia swego przynależy. Dla tego vstáwiamy/ch- cąc zámknąć droge tákiemu dłużeniu Kmieckiemu: aby Mieſzcżá- nie o tákowe długi ktorymkolwiekby ſie obyczáiem ſtáły/ bądź ſą zápiſáne w Mieſckich Kśięgách álbo niezápiſáne/niemogli áni mogą Kmieci pozywáć/ zápowiedáć/ zátrzymáwáć w Mie- sciech/ w Miásteczkách: ale o tákowe długi ná mieścách dzie- dzicznych/ná ktorych tákowi Kmiecie mieſzkáią/ ſpráwiedliwo- ści żądáć máią wedle Práwá. A gdyby Pan z ſprawiedliwoſcią wlokł/ſkądby Mieſzczánin miał przyczyne vſkárżáć ſie ná Pána: tedy Mieſzczánin będzie powinien z tym Pánem Prawem tym czynić/ do ktorego Pan wzgledem onego dziedzictwá przynale- ży/ pod winą ſześći grzywien: ktora ma być z Mieſzczánina we- zieta/ieſliby inaczey vczynił. O ktora winę Mieſzczánie do Stá- roſty mieścá onego máią być pozwáni: ktorey winy połowicą ma

O Kmie- ciách dłu- żnych Mie- ſzczánom.

być stronie/ á połowica Sądowi. O ktora wine Ziemskim Prá-
wem ma być czyniono: á ktemu Mieszczánin y szkody zapłácić/ y
rzeczy ktore przy Kmieciu wziął/wrocić Pánu oney Wsi/z kto-
rey Kmieć był/ zá ninieyszą vstáwą będzie powinien. O ktora to
rzecz Stárostowie miesc onych będą moc ie sądzic: á temu Przy-
wiley nie ma nic przeszkádzać / w ktorym stoi: Iż tylko cztery
Artykuły álbo rzeczy sądzic máią.

SZlachtá wolná od Clá. ¶ Item áż Slachtá przez ine Przodki nász Krole Polskie / y
ich Przywileie y Statuty iest w tym wyswobodzoná: áby od
Soli y od rzeczy wszystkich / ktore w domy álbo z domow wio-
zą / Myt nieplácilá pod winámi pewnemi: ktore są ná Mytniki
vstáwione/y w Przywileiách opisáne: wszákże iż wszczął sie szko-
dliwy zwyczay/że Mytnicy nie bacząc ná przerzeczone wolności
Myt z Slachty wyciągáć nieprzestáią: przeciwko ktorym oko-
lo karánia nie było postánowienia pewnego/ iákoby Slachcic v-
ciśniony wzięciem Mytá postępowáć z Mytnikiem miał. Dla
tego rosciągáiąc w tey mierze wolności Slácheckie / vstáwia-
my: áby ták z Soli iáko z inych ktorychkolwiek rzeczy / ktore do
domow Slácheckich wioza / w Krolestwie nászym Mytá nie
były brane. A ieśli inácżey Mytnicy vczynią/ták o wine w Przy-
wileiach pierwszych opisána / iáko o szkody Slácheckie w tey
mierze vczynione Prawem Ziemskim/do ktorego przynależą/w-
zgledem máietności swey/ ktora będą sie zdáli miec y dzierzec/
ilekroć potrzebá tego będzie/ niech będą pociągnieni: á ieśliby nie
osiedli byli / obliczńie máią być pozwáni: y w Práwie onymże
Ziemskiem będą powinni stánąc y odpowiedáć: przeciwko kto-
rym ták będzie postępowano / iáko zwykł bywáć Sąd z nieosiá-
dłemi. A otrzymawszy przezyski one / Stárostowie miesc máią
exequowáć/ wedle obyczáiu Práwá y stárego zwyczáiu: á wol-
nosci álbo exempcye/ ktore zwykły być Mytnikom dawáne/ nie-
máią ich z tego wymowáć/ álbo bronić od przerzeczonych po-
stępkow Prawá.

O dawániu Gleytow zbiegłym. ¶ Item iż częstokroć przydawa sie obywátelom Krolestwá zá
przygodá przypadáiącą / álbo dla nieprzespieczeństwá żywotá
z Krolestwá z potrzeby wyiechać: á ták áby Mágestat Krolew-
ski o niesprawiedliwość lżon nie był/ chcemy/ vstáwiamy/ y stá-
nowiemy: áby obywátelom Slachcicom álbo też prostego rodu o-
boiey płci ludźiom/ktoregobykolwiek stanu álbo dostoieństwá by-
li (ktorzy dla przespieczeństwá osob swych y zá potrzeba z Kro-
lestwá wyiáda) Gleyt y vprzespieczenie przez nas y potomki ná-
sze było dáne tym/ktorzy o nie proszą: áby w swobodzie pospoli-
tey będąc álbo sie sprawowali / álbo sprawiedliwości prosili/
álbo też oskárżeni będąc vsprawiedliwiali sie.

¶ Item áż przez Swiete niegdy Krole Polſkie przodki náſze zſtáradawna było vſtáwiono/y przez niektory czás niezgwałcenie było chowano: áby dla obrony Kościelney y dobr iego do przednieyſzych Kościołow/ to ieſt Gnieźnieńſkiego/ Krákowſkiego/ Włocławſkiego/Poznáńſkiego/Płockiego/niebyły przyymowáne/iákoż niebyły przyymowáne/ná Doſtoieńſtwá/Perſonatus/ Vrzędy/ Kánonie/ y Prebendy oſoby nie Slácheckiego y proſtego ſtanu: ktore ku obronie potrzebney Kościołow w Kroleſtwie náſzym/ zwłaſzcza dla ludzi ſwowolnych y czeſtych wypraw Woiennych málo/ álbo nic moga być pomocni Kościołom: ále tylko mieli być przyymowáni Pánowie Vrodzeni y Slácheteni: z ktorychby predka y łácwa obroná Kościołom mogłá być. Wſzákże gdy przez nieiákieś ochylánie/ktore było w Státucie y Przywileiu ſtárym záchowáne/wiele oſob proſtego ſtanu do Kościołow przerzeczonych tych czáſow było brano/ták iż Kościelne dobrá żadney obrony nie miáły: y dla tego z wielkiey cześci ſpuſtoſzone y ſkázone/ á ná niektorych mieſcách ták zepſowáne były: że też nie náſz domow wczeſnych ná Grunciech oſobam Kościelnym ku mieſzkániu: á to wſzytko ztąd/ iż ludźie proſtego ſtanu ich nie bronią. Też obáczywáiąc cieſzkie nietylko Duchowieńſtwá/ ále y Kroleſtwá náſzego/ y Rzeczypoſpolitey ſzkody/ktore z záchowánia beneficiy zá żywotá poſſeſſorá nie dawno wymyſlonego/ y z penſyey/ktora bywa dawaná oſobam nie w tym Kroleſtwie zrodzonym/ y nie tu mieſzkáiącym/ iáko kożdego czáſu doznawámy ſkutkiem: iż tedy te ſzkody ztąd przychodzą/ y przez nie chwałá Boża bywa vmnieyſzona: obroná Kościelney wolnośći bywa odietá: y przyſtęp oſobam godnym/ ktore ſą Rzeczypoſpolitey Chrześćiáńſkiey y Kroleſtwu náſzemu pożyteczne/ bywa odiet: ktemu y pogorſzenia od duchowieńſtwá wczynáią ſie w ludźiach nam poddánych. Dla czego my niemniey Rzeczypoſpolitey/ iáko też Kościelney Kroleſtwá náſzego w tey mierze (iákoſmy powinni) ſzkodźie chcąc zabieżec vſtáwiamy: áby w kożdych Kápitułach Kościołow przerzeczonych ná Doſtoieńſtwá/ Perſonatus/ y Vrzędy/ y Kánonie/ y Prebendy nie były brani/ tylko oſoby te: ktore ſą obywátelmi Kroleſtwá Polſkiego Slácheicy z oboygá rodźicow: o ktorych Sláchectwie tákby wiádomo y dowiedźiono było: iáko w poſpolitym Práwie Kroleſtwá náſzego Sláchectwo nie nágánione zwykło być dowodzone.

Kánonie ná Tumiech komu dawáne być máią.

¶ Ále áby ſie co niezdáło być vczynionego z nienawiśći proſtego ſtanu ludźi/ ktorych ſtan zwykł vżywáć oſobnego opátrzenia y nádánia ſwego w Kroleſtwie náſzym: dla tego áż Synowie Slácheccy zdáżą ſie tákże być vczeni/y częſtokroć vczeńſzy nad proſtego

Wiele proſtego ſtanu do Tumow máią być przyięci.

ſtego ſtanu ludźie: y nie maß tey Kapituły / ktoraby ludźi vczo-
nych y bieglych Prelatow/Kanonikow Slachcicow w ſobie nie
miała: ktorzy nie mniey ſo godni ku potrzebie/ iako też ku czci
y ozdobie Kościołow: y ktorzy o Kościołach zwykli y vmieią
radźić. Wßakże mimo Doktory/ktorzy ſa w Kapitułach z ſynow
Slacheckich/ ſkazuiemy aby byli też przypußczeni Doktorowie
z proſtego rodzaiu pod liczba y porządkiem niżey napiſanym: to
ieſt v Kościołow przerzeczonych / v ktorych ſa Doktorowie/ al-
bo czytaiacy Prawo Duchowne y Swiete Piſmo bądź zdawna
bądź też teraz nowo poſtanowieni y fundowani/albo gdzie maia
być przez nowa fundacya na nie nadana ſtawieni: na tych mow-
mieſcach ieden ma być Doktor w Swietym Piſmie: drugi w
Prawie Duchownym: á trzeci w Lekarſkiey nauce. A gdźie v
Kościołow nie ſa fundowani przerzeczeni Doktorowie: ſkazuie-
my/ aby nie wiecey ich było: iedno dwa w Swietym Piſmie/
dwa w Prawie Duchownym/á piaty w Lekarſkiey nauce. Kto-
rzy to nie inaczey beda przyimowani w Kapitułach: iedno kto-
rych Przełożeni mieſc godne w takowych naukach Doktorſkich
pochwala: y takowi/na ktore beda radźić: aby pod taż liczba by-
li przyieci. A żeby żaden z poddanych naßych albo ſkadkolwiek
y ktoregokolwiek ſtanu/ſtopnia/kondycyey y zawołania y doſto-
ieńſtwa bądź/beneficium iakiego Kościelnego w Kroleſtwie na-
ßym Polſkim / albo vproßona za żywota Poſſeſſorowego reſer-
wacya nowo wynaleziona/ albo pod penſya iaka roczna (chocby
też takowe beneficium z dobrey woli/ y z pewney wiadomości by-
ło dane albo prowidowane) przyiac albo ſobie z niego pod Tytu-
łem penſyey albo vſtąpienia Prawa/albo z reſignacyey ktoreykol-
wiek oſoby obcey (ktoraby ſnadź niemiała poſſeſſyey w tym benefi-
cium) aby pod tym płaßczem penſye były zakryte/ nie śmiał ani
ſie ważył prowidować albo doſtawać. A ieſliby ktory albo
ktorzy z proſtego ſtanu przeciw temu y dawnemu Przywileiowi
y zwyczaiowi Kroleſtwa Polſkiego Beneficya w Kościołach y
Kapitułach przerzerzeczonych brać/albo o to proſić ważyli: tak-
że chocby kto bądź z poddanych naßych/ bądź ſkad inad ktorego-
kolwiek ſtanu/ ſtopnia/ condycyey/ przełożeńſtwa bedacy benefi-
cium albo Beneficya Kościelne w Kroleſtwie naßym / albo ſpo-
ſobem reſerwacyey za żywota albo pod tytułem penſiey (iakoſmy
pomienili) przyiał: tymże obyczaiem ieſliby kto Duchowne opa-
trzenie podawania naßego Krolewſkiego/ albo poddanych na-
ßych/ku krzywdźie y vbliżeniu podawania naßego y tychże pod-
danych naßych z ktoreykolwiek przyczyny vproſił: vſtawiamy/
y ſkazuiemy/ y roſkazuiemy: aby takowy na wßyſtkich dobrach

ſwych

swych ták spolnych iáko włásnych świeckich byli karáni: to iest/ aby im dobrá były do Skarbu álbo Stołu nászego wźięte: á Kościelne dobrá ich áby były zápowiedźiáne/ y do Skárbu obrocone: y ieszcze nád to niech będą zárázem tákowi wywołáni.

Ale żeby kto przeciw ninieyszym Constitucyam y ordynácyey przez ktore osoby nieśmiał sie kusić/ vstáwiamy y teyże winie poddáne być skázuiemy wszystkie w obec y kożdego z osobná Prelaty Duchowne y Swieckie/ z Kápituły/ Kanoniki/ Plebany/ Wikárye/ Beneficyaty y Kápłany wszystkie wszystkich Kościołow/ pospołu z Kursory z Pisárzmi ták tuteczne iáko obce: ktorzyby listy iákie przerzeczonym Cōstytucyam nászym przeciwne osobam obcym álbo tutecznym y ktorym inym ktoregokolwiek stanu/ stopniá/ condycyey/ y dostoieństwá/ przełożeństwá będącym prowizye przerzeczone nie Slachcicom/ y reserwácye dożywotne z pensiámi z prowizyámi y z procesy przynośili/ y one publikowáli bądź iáwnie bądź potáiemnie: álbo ktorzyby tákowe pensie táiąc one pewną summą pieniężną odkupowáli/ y przerzeczone resignácye przyimowáli: álbo ktorzyby monicye/ censury/ álbo vbliżenia y sequestry dla niezápłácenia pensiy od kogożkolwiek dánych dopuszczáli álbo exequowáli/ álbo ie dopuszczáć/ exequowáć/ wykonywáć dopuszczáć śmieli/ álbo ktoryby z nich śmiał tego sie wáżyć. Roskázuiąc tym ninieyszym Listem y przez publikowánie tego Dekretu: áby Constytucye/ Ordynácye/ y Dekrety teráznieysze od wszystkich Prelatow/ Kápituł/ y od wszystkiego Duchowieństwá Krolestwá nászego Polskiego mocnie chowáne y po Kościołach publikowane były/ y ich Originały y tránsumpty w Kápitułách chowáli: áby sie kto niewiádomością niemogł ná potym wymáwiáć.

¶ Item ácz Oćiec nász vstáwił pewnym Przywileiem/ ktory iest nápisan o Soli postronney/ ktora bywa wożoná do Ziem̄/ do ktorych niemiáłaby być wożoná: to iest iáko ma być zápowiedaná/ y iákoby sie w zápowiedániu iey spráwowáć miano: á wszákże iż dźisieyszych czásow Vrzednicy zdádzą sie wystepowáć z krysu Vrzędu swego/ y od Constituciy tákże od Przywileiu onego/ dopuszczáiąc sie niektorych rzeczy vpornie y z krzywdą też przeciwko Przywileiowi. Dla tego tenże Státut iáko porządny y z dobrym rozmysłem vczyniony w ten nász ninieyszy Státut od słowá do słowá skázuiemy potrzebnie włożyć: á iest ten: Iż widźimy pospolity skarb Krolestwá nászego w Zupách Krakowskich vstáwicznie zchodźić y być vmnieyszony/ á to dla Soli postronney y swowolnego przewożenia z inych stron do Krolestwá nászego/ a zwłaszczá do Wielkiey Polski: v ktorych wolno nád

O Soli przewożney.

stary

ſtáry zwyczay ku pożytku ich poſpolite^v byłá przedawaná/z ſzkodą Rzeczypoſpolitey/ y Zup Wieliczkich y Bocheńſkich ſkáźie. A ták zá ſpolną rádą wſzyſtkich Rad náſzych przyſzliſmy do niżey nápiſánego ſkazánia / y poſtánowienia: áby Sol Wieliczkich y Bocheńſkich Zup przez wſzyſtki Kroleſtwá obywátele / ktoregokolwiek ſtanu ſą / byłá wożoná y przedawaná: á żeby żaden poſtronney Soli w domu álbo ná dźiedźinie ſwey nie śmiał mieć/ y ieść/álbo chowáć/pod winą czternaśćie Grzywien/tyle ilekroć będźie ználeźioná/bez wſzelkiey folgi. Wſzákże źiemie Ruſkie gdźie Sol ieſt włáſna/od tego obowiąſku y Státutu chcemy być wyięte. Ktore to winy przez Stároſty mieść zá ciążániem niech będą wyćiągáne obyczáiem zwyczáynym / áż do wwiązánia w te dobrá: w ktorych Sol przewożna będźie ználeźioná: ktore to wwiązánie ma być dźierżano do zupełnego doſyć vczynienia win y ſzkod. A ieſli v ktoregokolwiek Slachcicá Duchownego álbo Swieckiego / ktoregokolwiek ſtanu y záwołánia przerzeczona Sol zákazána w domu álbo we dworze będźie ználeźioná: tákowy tylekroć przez odpuſzczenia rzeczoną winą Krolewſką czternaśćią grzywien niech będźie karan: y ku zápłáceniu iey obyczáiem przerzeczonym będźie przymuſzon. A ieſli v Kmiećia będźie ználeźioná: ilekroć to vczyni/ tenże Kmieć tákowąſz winą niech będźie karan. A gdźieby zá ćiążą zániedbał tey winy zápłáćić: tedy nic niebacząc ná przećiwienie dźiedźicá w tey mierze (ktory ták poddáne ſwe ma trzymáć/iákoby wyſtępni nie byli) máiętnośći onego Kmiećiá będą mogli y máią ie do ſkárbu obroćić/ ſzácuiąc ie iáko winá nieśie: a oſtátek coby nád winę zbywáło máiętnośći/niech będźie Kmieciowi zoſtáwiono. A gdźieby máiętnośći Kmieckiey zá zápłácenie winy nie było: tedy tákowy kmieć ma być poiman / y w więźieniu dźierżan áż do ſłuſzney zapłáty winy. A ieſliby ſie też przygodźiło: żeby w Mieśćiech álbo w Miáſteczkách / v ktorychkolwiek oſob tákowa Sol byłá ználeźioná álbo miáná/źiedzoná/przedawaná/záchowaná: tedy Ráyce rzeczonych Miaſt tákowąż winą czternaśćią Grzywien niech będą karáni. Ktore Miáſtá y Miáſteczká z ich obywátelmi niech tákowy porządek miedzy ſobą chowáią: áby poſtronney Soli ku ſzkodźie Rzeczypoſpolitey y Kroleſtwá náſzego v śiebie nie mieli/ áni iey przedawáli/ álbo chowáli potáiemnie álbo otworzyśćie.

Dla tego My Jan Olbrácht Krol ſkázuiemy: áby tákowym porządkiem Dekretu Oycowſkiego Státut o Soli ná wieki był chowan. A ieſli ci/ktorzy ku bránіu álbo zápowiedániu Soli będą zá czáſem náznáczeni / ináczey w náydowániu álbo w zápowiedániu Soli / y tákże w karániu przeſtępnych poſtąpią: tedy

ſká-

skázuiemy tákowe/ktorzy ináczey czynią/winą czternaśćie grzywien kárác: o ktorą winę przed Woiewodę oney Ziemie y mieśćá będą powinni stáwáć/odpowiedáć/y wedle iego skazánia tę winę Woiewodźie płácić: kthora to winá obyczáiem Práwá Ziemskiego ma być wyciągána. A ieśli tákowi będą nieośiádli: będźie miał y niech ma moc sam Woiewodá one imáć/ zádźierżywáć/ iáko gwałtowniki Práwá y spráwiedliwośći pospospolitey/nie puszczáiąc ich/áż álbo winę onę zápłácą/álbo rękoymie zá śię ku zápłáceniu postáwią.

¶ Item gdyśmy baczyli wiele rozności około płacey álbo ceny Złotego Czerwonego: iż kożdy iáko śię komu podobáło on wedle zdánia swego szácował/niekiedy drożey niekiedy tániey go szácuiąc: co bywa z szkodą Rzeczypospolitey. Dla tego chcąc postánowić/ áby ná przyszłe czásy o płacey Złotego Czerwonego błędy niebyły/ vstáwiamy y skázuiemy: áby w Krolestwie nászym płaca Złotego Czerwonego byłá pewna / to iest áby zań dawano po pułkopiu: á to niechay ná wieki będźie chowano. Y vstáwiamy winę trzydźieśći Czerwonych Złotych ná te: ktorzyby ináczey álbo przedáwáć álbo kupowáć Złote Czerwone chćieli: ktora winá ma być nieodpuszczenie wyciągana przez Stárosty onych mieśc/ pod wźięciem Stárostwá. Ktora to winá ma być wniesioná do skárbu nászego: áby zá nie kupowano Złoto y Srebro ná bicie Minice nászey. Szácunek Złoteº Czerwonego.

¶ Item Iż wiele chłopow y niewiast z Ziem Mázoweckich y z inych Ziem Krolestwá nászego do Sląská y do Prus czásu żniwá zwykli przechodźić: z ktorey przyczyny bywa / iż w Ziemiách Korony Polskiey z trudnośćią robotniki y sługi mogą mieć. Dla tego vstáwiamy: áby tácy wszyscy / ktorzy z Polski y z Mázowsz z Krolestwá robić wychodzą / przez Stárosty / y dźierżawce/ y Slachtę/ y przez Pány mieśc/ y Vrzędniki winámi zátrzymáni byli: á zátrzymáni oddáni byli ná robotę obywátelow Krolestwá nászego. Aby robotnicy czásu żniwá nie wychodźili indźie.

¶ Też stoiąc przy Constitucyey Wielkiego Kázimierzá Krolá Przodká nászego vstáwiamy: iż iáko z zwyczáiu to zwykło być/ tákże ma być ná wieki chowano: iż nie więcey/iedno ieden Kmieć kożdego roku z iedney Wśi do drugiey może śię przenieść z Práwá/ y wolnie. A ktoryby tákowego Kmiećiá niechćiał puśćić/ winę zwykłą przepádnie: ktora zstárádawná w kożdey Ziemi w tey rzeczy przećiwko tym/ktorzy ináczey czynią/ zwykłá być skázowána. O Kmiecym odeśćiu ze Wśi.

¶ Item iż są obaczeni w tym zacnym Krolestwie nászym Zebracy ták męzczyzny iáko białe głowy w tákiey wielkośći: iż tákie O Zebrakách biegunách.

kie drugie Kroleſtwo niemoże być pokazane za zdaniem tych/ktorzy wiele świata zieżdżili / ktoreby miało takowa wielkość Zebrakow: miedzy ktoremi ieſt wiele mężczyzn y białychgłow duzych y mogacych ſobie ſłuſznie żywność zarabiać: gdyby ich y one do tego Prawo przyciſkało/ á nie ich ſwa wola: przez ktora oni albo prawdziwiey przez gnuſność nieiaka / iako ſkoro im brody wielkie poroſły y ſiwe włoſy ſie pokazały/ zaniechawſzy domow ſwych w vprażaniu Jałmużny oſtatek żywotá ſwego pokładaią wielkie zgorſzenia czyniąc/á niekiedy gdy vprośić niemoga zdrádami doſtáiąc. Dla tego ná kſtałt Praw naylepſzych wwielu Ziemiach Chrześcijáńſkich poſtánowionych vſtáwiamy: aby w Mieściech/ w Miaſteczkách / we Wſiách Kroleſtwá náſzego nie wiecey Zebrakow było: iedno ile poſpolſtwá y Pánowie mieſc ſkáżą ich miec: w ktorych to Mieściech y Miaſteczkách Rádá ktora ná ten czás bedzie / á ná Wſiách Plebani pod ktorych Fárámi Wſi ſą / y Pánowie mieſc znáki niech kłáda dla oznáczenia liczby tych: ktore beda rozumiec/ áby żebrác mieli. A ktorzy beda znależieni przez znákow/ſkázuiemy ie imáć ná ſłużby/ álbo oddáć w ręce Stároſtow náſzych: od ktorych takowi ná robotę Zamkow y Wałow od Turkow y Tátar pográmiczných bedźiemy brác. Wſzákże moga Pánowie mieſc tym/ ktore vznáią być wyſłużone y ku inym robotam niemocne / dáć Liſty ſwiadeczne ku pielgrzymowániu: pod ktorych Liſtow obrona y wolnoſcią też nie máiąc znákow niech beda dopuſzczáni wſzędzie prośić Jałmużny.

O płacy Podkomorzego.

¶ Jtem około płácenia Podkomorzom Ziemſkim iedne y poſpolita wſzyſtkim Ziemiam vſtáwe vczynilichmy: y vſtáwiamy/áby we wſzyſtkich Ziemiách Kroleſtwá náſzego Podkomorzowie Ziem z Komorniki ſwoimi nie wiecey / ieduo trzy Grzywny zá znák Gránic wſzędy brali.

O wolnym woženiu ſoli

¶ Też poruſzeni częſtemi ſkárgámi Poddánych náſzych o drogości Soli/ ktora ſie zwykłá przydáwáć w Ziemiách Wielkiey Polſki y Kuiáwſkiey / ácz pewni Furmáni ná pewne mieyſcá z drobna Sola iezdźić y one w beczkách ſkładáć zwykli / wſzákże kázac takowych beczek ſkłády/ vſtáwiamy: áby Furmáni ſolni wſzędy okrom Areſtow álbo zabraniánia z Sola iechali/ y one w beczkách ſkładáiąc álbo nie ſkładáiąc / álbo ia ná woźiech máiąc/ gdźie ſie im bedźie zdáło czáſu ſwego y godźiny zwyczáyney zá ſłuſzna zapłátę w Mieściech / w Miaſteczkách / y we Wſiách przedawáli kupuiącym wſzędy ták wolnie: iákoby ná żadnych mieſcách ku ſkładániu niemogli być przypędzeni: wſzákże płácąc Targowe/ ktore czternaście grzywien pewney winy zá ſo-

ſoba nieśie/od tych ktorzy albo więzienia albo przedawánia chcieliby bronić: ktora to winá przez Nas y Stároſty náſze ma być wyciagána.

¶ Też vſtáwiamy: áby Monetá w Kroleſtwie poſpolicie bieżaca/ to ieſt Pulgroſzki zá podatki dwu groſzu (ktore niektorzy Krolewſkie y Poradlne/á niektorzy Podymne zowa) wſzedy byłá brana: á ácz tego podatku ſámá właſność imienia znáczy/ y zwyczay płácenia pokazuie: wſzákże gdyſmy wyrozumieli ná niektorych mieścách/ iż wnoſza zwyczáie neezwykłe w podatkow tákowych wyciagániu: iáko ſna ná niektorych mieścách z Lanu po Wierdunku/ ná niektorych á zwłaſzczá w Halickiey Ziemi z krzywda y z vciśnieniem poddánych náſzych z kożdey częśći roley ták wiele bráli/ y ták wiele płácono: iáko ſie tym/ktorzy wyciagáia podobáło: dla tego ácz pewnemi Przywileymi Przodkow náſzych/ y ich y Kroleſtwá Státutmi y zwyczáymi było to poſtánowiono y vchwalono: iż po dwu groſzu miáło być płácono: wſzákże My oſobliwie dla zátłumienia błedow/ ktore ſie mnożyc poczęły/ vſtáwiamy: áby wyciagánie dwu groſzu nie z domow albo z częśći rol/ ále z kożdego Lanu roley albo cáłey włoki po dwá groſzá Minica náſza Krolewſka/ ktora zwykłá być w Kroleſtwie brana/á nieináczey było płácono ná wieki we wſzyſtkich Ziemiách/ Powieciech/ y mieścách Ziem náſzych. O płáceniu Podymnego

¶ Też wwyciagániu podatkow ſtárych/álbo zá czáſem vchwalonych chcemy y vſtáwiamy: áby Poborce náſzy ták byli báczni y roſtropni: żeby z ludźi/ ktorzy przed tym zá iákakolwiek przyczyna ſa od Czynſow rocznych wyſwobodzeni/ w tym czáśie poki wolnośc nie wynidźie Podatkow vchalonych álbo ktore vchwalone być máia/ nic nie śmieli áni mogli wyciagáć. Podymnego ktoniewinię

¶ Itē też ſnadź bywa częſtokroć: iż Stároſtowie mieśc beda Przychodniámi álbo nowotnymi/ álbo nieośiádłymi/ á Praw y zwyczáiow mieśc niewiedzac nowe wwodza zwyczáie/ vſtáwiáiac nowe dochody y wyciagánie niezwyczáyne: y w niektorych Stároſtwách przypedzáia poddáne náſze Duchowne y Swieckie ku brániu w domy y w kárczmy Piw z Miáſteczek náſzych/ ktore ſa w Stároſtwiech: w czym wielce bywa ściśniona wolnośc poſpolita. Zá ta tedy potrzeba vſtáwiamy: áby ná kożdych mieścách nowe y niezwyczáyne Mytá y Targowe przez Stároſty/ y ine ná Doſtoieńſtwách y Vrzedźiech náſzych bedace od poddánych náſzych ktoregokolwiek ſtanu y doſtoieńſtwa bedacych/ á zwłaſzczá od Slachty ná Targi nie dla Kupiectwá/ále w właſnych ſpráwach ſwych przyieżdzáiacy/ tákże od Kmieci/ktorzy bydło álbo ine rzeczy właſne iákiekolwiek do- Cłá álbo targowego kto nie ma płáćić.

mowa praca sprawione woża y przedaia/ albo ku potrzebie domowey kupuia/nie wyciagano. Jakoż tym Statutem ninieyszym nie każemy wyciagać: y ten zły zwyczay / ktorym ku braniu na Wieś z Miast y z Miasteczek naszych Piwa poddani naszy Duchowni y Swieccy/ osobliwie w Brzeskiey/ Inowłocławskiey/ Radzieiowskiey y inych Ziemiach y Powieciech bywaia przypedzeni / każiemy y znosiemy na wieki skazuiac y vstawiaiac: aby oni y ini poddani naszy w ktorychkolwiek Ziemiach Kroleſtwá bedacy/ także Panowie Wsi y ich poddani w tych byli wolnosciach chowani: aby było wolno kożdemu Piwa y ine picia skadkolwiek brać / y we Wsiach y na mieścach maietnosci ich warzyć/y skadby woleli y chcieli brać /miec/ szynkować / vżywać wolnie przez wszelakiego naszego y Starostow naszych zakazowania/zastawania/y boiaźni winy iakiey.

Seymy Powiatowe przed Woyna być maią

¶ Item iżesmy sie tak zwolili ze wszystkiemi poddanemi naszemi: aby kożda Woienna wyprawe Seymiki Powiatowe na mieścach wedle zwyczaiu vprzedzały. Dla tego vstawiamy: iż My y potomkowie naszy ilekroć Woyne pospolita zechcemy miec za potrzeba iaka/ tylekroc Powiatowe Seymy mamy albo maia vstawic. To iest/obywatelom Ziemie Krakowskiey w Proszowicach: Sadeckiey y Bieckiey/w Czchowie: Sandomirskiey/w nowym Mieście: w Wielkiey Polszcze y w Szchowskiey Ziemi / we Srzedzie: Sieradzkiey y Wielunskiey / w Sieradzu: Łanczyckiey Kuiawskiey y Brzeskiey / w Brzesciu: Dobrzyńskiey Rypienskiey Gostynskiey Sochaczewskiey/ w Rypiniu: Rawskiey/ w Rawie: Lubelskiey y Lukowskiey/ w Vrzedowie: Chełmskiey y Rubieszowskiey y Belskiey/ w Busku: Przemyslkiey / w Mościskach: Podolskiey / w Kamieńcu: Sanockiey/ w Sanoku: Lwowskiey/ w Wiśni: Halickiey / w Trebowley: aby radzili około potrzeby/ktoraby nad Nami y Kroleſtwem wisiała.

Sedziowie w ziemiach swych maią mieszkać.

¶ Item iż niektorzy poddani naszy albo mieszkania swe własne albo Vrzedy w inych Ziemiach trzymaiac zwykli Sady Ziem/ w ktorych nie mieszkaią otrzymawać/skąd spraw Vrzedu swego zamieszkiwali: My wszedszy w rade na Seymie walnym z Prelaty y z Pany wszystkiemi vczyniliśmy to postanowienie: żeby w kożdych Ziemiach Sedziowie Ziemscy byli powinni mieszkać / y sprawiedliwosci żadaiacym sami przez sie sprawiedliwość czynić: inaczey ieśliby na Sadziech nie siadali / albo w Ziemiach nie mieszkali: tedy gdy Rok wynidzie Sedzia nowy przez Slachte oney Ziemie niech bedzie obran / wedle zwyczaiu zstaradawna postanowionego.

¶ Ite iako Krol Władysław przodek nasz na Seymie Wartskim/

ſkim obaczywáiąc iż Rzemieſlnicy w przedawániu rzeczy nieſpráwiedliwie ſie záchowáli/ ná to vczynił Práwo oſobne: tákże my wiedząc ſłuſznie y zá dobrą rádą one vſtáwe byc vchwaloną/ ſkazáliſmy: áby byłá pochwaloná / vmocnioná/ y pochwalamy ią y vmocniamy vſtáwiáiąc: áby Woiewodowie w kożdey Ziemi ſwego Woiewodztwá/ wezwawſzy do śiebie Stároſtow mieśc y Vrzednikow ktore będą mogli miec / ná káżdy rok y pewnych dni ták Zboża / iáko Sukien y inych rzeczy Ziemſkich / ktore ná Targi przez Kmiecie bywáią wożone/ y ktore ſie znáyduią w Kroleſtwie náſzym/ cene y miáre vkłádáli/ poſtánawiáli/ miárkowáli / y czynili wedle ſtárádawnego zwyczáiu. To przy tym opátruiąc: áby przy miárách y przedawániu zdrády nie były dopuſzczáne: y áby wedle onego Státutu Káźimierzowego Bráctwá były ſkáżone. A ieſliby Woiewodá álbo ini Woiewodowie náſzy tám tego ſtárego y ninieyſzego Státutu náſzego exequuciey czynić zániechali / y w obaczywániu y poſtánowieniu tey ceny niedbáli y leniwi byli vznáni/ álbo z nich ktory táki był: tedy tákowy niedbáły Woiewodá zá wine tey niedbáłośći Jnochodniká nam dáć ma / y będźie powinien tyle ilekroć niedbálſtwá w przerzeczonych rzeczách dopuśći ſie: y ma być tą winą przez nas y potomki náſze karan.

Woiewodowie cene rzeczam máią czynić.

¶ Też vſtáwiamy: iż Mieſzczánom y proſtym ludźiom ſkądkolwiek będącym Miáſteczek/ Wśi/ Folwárkow Práwu Ziemſkiemu podległych kupowáć/ trzymáć/ pośiádáć ná wieczność y zaſtáwnym obyczáiem nie ma być wolno: á to dla tego/ iż w ciągnieniu Woiennym y w ſzykowániu mieśćá ſłuſznego miedzy Sláchtą nie mieliby: y dla tego máiąc tákowe dobrá zwykli ſzukáć obyczáiow/ iákoby wolni byli od Woiennych wypraw: y nád to/ gdyż oni domow y dobr Práwu Mieſckiemu podległych nie dopuſzczáią inym Sláchcie vſtępowáć: tedy też wzaiem y im dobr w Práwie Ziemſkim położonych wykupienie ſłuſznie zda ſie áby było zábroniono: y Sędźiowie Ziemſcy y Grodzcy Zapiſow tákich / ktore máią byc ná oſoby Mieſckie czynione / nie máią y niech nie śmieią dopuſzczáć. A ieſli ináczey vczynią: tedy cokolwiek będźie zapiſano przećiwko tákowey vſtáwie / to ma być nikczemnym y proznym ſkazano zá teráznieyſzym Státutem: á ktemu ći/ ktorzy iuż ſkutecznie dobrá Ziemſkie ośiedli/ tákowe w pewnym czáśie / w ktorym to ſpráwić będą moc/ ſą powinni przedáć pod winámi: ktore z tych/ ktorzy ináczey czynią / wedle woley náſzey y Woiewody oney Ziemie / gdźie oná máietność ieſt/ będźiem nieodpuſzczenie wyciągáć.

Mieſzczánie Ziemſkich imion nie máią mieć.

¶ Jtem po przerzeczonym poſtánowieniu náſzym/ gdyſmy roz-

Aby do Sadow zbroino nie chodzono.

ważali punkty Statutow na Seymie bliſko przeßłym: na ktorym naprzod po ßczeſliwey Koronacyey ſwey teſmy z poddanemi naßzemi mieli porady o Statuciech przez Nas za ſpolnym zwoleniem vczynionych: ale iż na on czas vczynione do terazniey ßego Seymu dla wyłożenia ich były zachowane: dla tego za zwoleniem y rada poſpolita odciawßy ine/ ktore ſie zdały albo bárzo obcieżliwe/ albo nazbyt wymyſlne/ albo z ſprawiedliwoſcia niezgadzaia ſie/ iedno tylko niżey napiſane vſtawy pochwaliliſmy: y pochwalamy/ aby na wieki trwały. Naprzod gdyż ſtolice Sadow ku czynieniu y rozeznaniu ſprawiedliwoſci prawicy naywłaſniey z przezrzenia Bożego ſa zachowáne/ á nam po tym śmiertelnym/ ktorzy pieczołowánia świeckiego na ſobie odmienności nosimy/ vżyczone: przeto My wierzac w ſprawiedliwoſci prawde á w prawdzie zaśie Boga być/ vſtawiamy: aby dla vczciwoſci ſprawiedliwoſci y Stolice/ ktora z ſtrony Bożey nam ſadzacym ieſt pozwolona/ żaden w dom gdźie Sądy Ziemſkie bywáia ſadzone z zbroią ktorakolwiek bądź poſpolita/ bądź wymyſlna nie śmiał wchodźic. A kto inaczey vczyni/ wina czternaśćia Grzywien przez Sąd niech będźie karan: ktorego zbroie Stároſtá albo Burgrabiá Ziemie/ ieſli ná Sądźie śiedźi/ albo Vrzędnicy ná Sądźie śiedzący ſobie niech wezmą. A ieſli kto zuchwalſtwem vpornym v Sadu miecz/ albo kord/ albo włocznia wyiąć/ y ona ßermowáć będźie ſie chażył: ßeśćdźieśiąt Grzywien pieniędzy poſpolitych Sądowi niech zapłáci: á ieſli kogo ráni/ ná gárdle niech będźie karan. A tákowi gwałtownicy przez Staroſte miesca albo Burgrabiego niech beda zátrzymáni y wſądzeni/ áż do doſyć vczynienia y zapłaty win wyżßey napiſánych.

O pozwie ná Syem.

¶ Item iż niekiedy Rok Pozwow zámießánie był piſan ná Syem wálny / albo niebył pewnym miánowániem dniá oznáczon/ albo ná długi czás był náznáczon: ſkąd przydawało ſie/ iż vbodzy niektorzy nie czekáiąc Roku / dla niedoſtátku wydatkow z Seymu odieżdżali/ ſkąd w nieſprawiedliwości bywáli zániedbáni: ta tedy przyczyna poruſzeni vſtawiamy: aby Pozew ſtrony Powodowey przeciwko pozwánemu / ktory ma być ná Syem wálny/ w ſobie zámykał Rok/ albo dźień ßoſty po przyiechániu náßym ná mieśce Seymu/ pod winą trzech Grzywien. A to dla tego: iż gdy wynidźie ieden tydźień po przyiechániu náßym ná Syem/ Zdánia y Sądy beda ſprawowáne: aby nakłády y wydatki wielkiemi ludźie nie byli vciśnieni.

O zgwałceniu domu.

¶ Item iż częſtokroć Gwałtownicy domow ſwoie obrony práwne przekładáli/ y dla wielkoſci tákowego przekładánia niekiedy

winni

winni bywali wolni czynieni od żałob skarżacych sie: dla tego vstawiamy: iż gdy ktho wszedszy w dom czyy reka gwałtowna gospodarza albo żone/ albo syna/ albo sługe iego zabije / albo okrutnie rani: takowy ieśli będzie pozwan do Sądu Zamkowego/ nie inaczey ma być pokonan / iedno mianowaniem osmnaście swiadkow: z ktorych maią być obrani sześć Slachcicy dobrey sławy/ y osiedli w onym Powiecie albo Woiewodztwie: gdzie takowy vczynek będzie vczynion: a tam powodowa strona vczyniwszy z nimi przysiege/otrzyma one rzecz: a obwiniony iako gwałtownik przespieczeństwa domowego na gardle ma być karan. Komplices zasie albo pomocnicy niech trzymaią staradawny zwyczay prawny obrony swey y karania. Ale żeby kto osoby sprawiedliwey y niewinney o takowy albo iny występek potwarnie niewinował/ y aby stad obwiniony nie był do Wieże wsadzon w takowym przypadku: tedy My y potomkowie naszy pierwey/ niż pozwanego do Wieże wsadzic vkwapiemy sie: będziemy sie pytac y będa pytac/ y mamy wiedzieć y wiedzieć maią prawdziwe położenie rzeczy y występku: y także około tego/ktoryby potwarzał. Ktory gdy w potwarzy vznany będzie: My takowego z powinności y z zwierzchności naszey bezecnego skażemy być: y na twarzy znak mu przepalić roskażemy. A ieśliby takowy gwałtownik vczyniwszy takowy vczynek z Krolestwa vciekł: zarazem ma być bezecny: y za takiego ma być mian/ y na gardle poimany karan.

Około sługi obwimionego o gwałt.

A gdy ktory człowiek ktoregokolwiek stanu będacy będzie obwinion/ iż iego sługa gwałt domowi vczyni/ a iako opisano iest gospodarza / żone / dzieci/ albo sługe na dom naszedszy gwałtowna reka w domu zabije: w takowey rzeczy on gwałtownik v iego Pana przez Woznego y Slachte skazuiemy aby był zapowiedzian: z ktorym tak obwinionym Pan iego sprawiedliwosć będzie powinien vczynić. A ieśli on Pan obliczniе o to żadany sprawiedliwości niezechce vczynić: tedy sam Pan zan będzie odpowiedać powinien / wedle porzadku Prawa.

O słudze zabiegłym po gwałcie.

A takowy sługa ieśliby vciekł/ ani przez Slachte niebył zapowiedzian: Pan iego zan pozwany nie inaczey sie z obwinienia takowego oczyści/ iedno vczyniwszy przysiege ze dwiema swiadki: iż ani za ieg wiadomoscia/ ani zwoleniem/ ani roskazaniem/ ani wola ten vczynek sie sstał: ani dał przyczyne ku vczynieniu takowemu słudze.

Za Slachcica zabitego wina.

¶ Item o Mężoboystwie Slacheckim przygodnym/ ktore od roznych roznie bywa powiedano że sie sstało/ vstawiamy: iż takowi Mężoboyce za głowe maią zapłacic sto y dwadzieścia Grzywien: y na rok y sześć Niedziel/ gdy beda Prawem przekonani/ do wieże maią być skazani: ani karania wieże żadnym o-

byczáiem niech nie vchodza/ chocby też z przyiacioły zabitego sie zgodzili. A iesliby takowy Mężoboyca boiac sie karánia wieże z Krolestwá vciekł/ choć będzie osiadły choć nieosiadły: niech będzie bezecnym przez iáwne obwołánie Woźnych opowiedzian.

O mężoboystwie w obronie swey vczynionym

Ale iż częstokroc przydáie sie/ że Mężoboycá z przygody zabiiáiacy nie iest winien mężoboystwá: co sie przygadza/ gdy od siebie kto gwałtu gwałtem broni. Dla tego osobliwie obiáśniáiac vstáwiamy ná ty Slachcice y Mężoboyce Slachcicow: iż gdy kto albo ná drodze albo przeszciu czyiem zásiadszy był zabit przez onego/ktorego droge chciał przekázić albo zátrudnić: w tákowym mężoboystwie pozwánemu Mężoboycy niech będzie dosyć sześć świádkow ku spráwie: á tám przekonány nie wiecey/ iedno sześćdziesiat Grzywien pospolitych zá głowe ma zápłácić przez siedzenia w wieży.

O mężoboystwie ná gościncu.

A przekażcá drogi albo przeszcia pospolitego gdyby tego/ktory pod obrona pospolitey przespiecznosci iedzie/ vpornie zabił: ma zań zápłácic sto y dwádzieścia grzywien pospolitych: y karánie będzie ná sobie niosł w Wieży obyczáiem przerzeczonym.

O mężoboystwie wobronie dobr vczynionym.

Acz o przygodnym mężoboycy/ktory sie ná drodze broni/ wyższey iest postánowiono: wszákże nád to vstáwiamy: Iż mężoboycá zprzygody albo máietnosci albo swych poddánych broniac iesli popełni mężoboystwo/chocby też niechcac to vdziałał: á wszákże Práwem przekonány nie siedziawszy w wieży sto y dwádzieścia grzywien pospolitych zá zabitego będzie powinien zápłácić.

O Gránicách z dobry Krolewskiemi.

¶ Item iż miedzy Dobry nászemi zápisánemi álbo nie zápisánemi/y Poddánych nászych Dobrom nászym przyległych/ niekiedy krzywdy y vciski/niekiedy też y zabijánia/tákże trudnosci wiele o rozgrániczenie od imion nászych bywały/ á to stad: iż Stárostowie álbo Dzierżawcy nászy/ pod pokrywka imienia nászego Krolewskiego y Dobr nászych/Poddáne násze w sąsiedztwie álbo vciskali/ álbo Gránice zátrudniali: dla tego z wrodzoney nam cnoty y łáski Krolewskiey/ dla wszystkich Poddánych nászych spráwiedliwości y pokoia obiecuiemy to: iż wszystkim Poddánym nászym/ ktoregokolwiek stanu y záwołánia będacym/ ktorzy proszą o Gránice z strony dobr nászych/My y Potomkowie nászy wedle stárych Státutow ku rozgrániczeniu spráwiedliwości Komisarze oney Ziemie y Powiátu/ w ktorym Dobrá ku rozgrániczeniu leżą/dwu Dignitarzow (co sie rozumie o Woiewodach albo Kásztellaniech) á dwu Vrzednikow z Podkomorzym támteyże Ziemie náznáczymy/ y náznáczyć będą powinni.

A Stároscie álbo Dzierżawcy Dobr nászych roskażemy: áby wespołek z Komisarzmi ku rozgrániczeniu Dobr tychże wyiechał

y zsta-

y zstąpił: á żeby Komisarze potrzebámi opátrzył/ á zwłaszczá w tych tylko dobrách: ktore mamy wolne nie zastáwne. Ktorzy to Kommisarze gdy wyiádą / máią z obu stron stárcow wezwáć: od ktorych wziąwszy przysiege / wedle ich zeznania y świádectwá grániczyć będą. A iesliby Stárcy miedzy sobą byli rozni: tedy Kommisarze wedle swego sumnienia zgadzáiąc stárce wedle swego rozsądku grániczyć będą/ y gránice skończą. A gdzieby sie y Kommisarze nie zgadzáli/ tedy chcemy: aby zá tych/ ktorych sie wiecey ná iedno zgodzą / skazániem byłá władza y moc skończyć gránice/ nic niedbáiąc ná spor Stárosty álbo Dzierżawce nászeg̃.

¶ Item áczesmy o Sądziech Kmiecych wypuszczonych álbo niewypuszczonych nieco skazáli: wszákże iż ieszcze zbywa ku skazániu o zbiegłych Kmieciách/ dla tego skázuiemy/ y vstáwiamy: iż iesliby czyykolwiek Kmieć z poddánych nászych Duchownych y Swieckich gdzie indzie vciekszy przeniosł sie do imienia inszeg̃/ álbo też nászego: My przez tego Páná álbo przez kogo inego imieniem tego/ czyy Kmieć był / szukáni roskażemy Stároście/ Burgrábiemu/ Dzierżawcy nászemu/ do ktoregokolwiek Kmieć vciekł: áby Kmieć był wrocon przez pośrzodek Práwá: kthore chcemy áby było sądzone Polskie/ wedle stárych Státutow pod winámi w nich opisánemi. Tym też sposobem y wedle tegoż Státutu/ y pod winámi Státutu stárego kożdy Krolestwá nászego obywátel ktoregokolwiek stanu y dostoieństwá iest/ zbiegłeg̃ kmiecia będzie powinien wrocić: to iest Práwo Polskie osádziwszy/ y wedle tegoż czyniąc spráwiedliwość temu ktory sie Kmiecia vpomina przez wszelkiey zwłoki. A iesli o tegoż Kmiecia zbiegłego przyda sie pozwáć ktoregokolwiek Slachcicá/ álbo ineg̃ Poddánego nászego ktoregokolwiek przełożenia/ dostoieństwá/ y záwołánia: tákowy pozwány ná pierwszym roku iáko záwitym ma odpowiádáć: ktoremu dylácya ináczey nie ma być dopuszczoná/ iedno gdyby kto iego imieniem zá przyczyną prawdziwey niemocy iey żądał. Ktoremu Práwu y vstáwie y Stárostowie nászy będą podlegli: ták iż Práwem przekonáni iáko ini obywátele karániem w Státucie stárym opisánym o Kmiecia zbiegłego máią być karáni: y nie máią być puszczeni od miescá Sądowego/ áż pierwey zá winy rękoiemstwo dostáteczne vczynią / álbo postáwią. A iesli od Sądu odeydą/ win nieporęczywszy: tedy ná nie skázuiemy / áby byli winą wietszą czternaście Grzywien karáni: ku ktorey zápłáceniu My ich przypędzimy wespołek z istotnym przywroceniem Kmiecia.

O Kmieciach zbiegłych.

¶ Itē iż częstokroć Podkomorzowie álbo ich Komornicy przewłaczáli Gránice álbo zfolgi niektorey / álbo zá potrzebą iedney

Podkomorzowie roku nie maią przekładać przez stron.

strony/ chocia druga niechciała: ſkąd przez takowe z łaſki przekładania rokow omießkanie ſie przydawało: Aby temu bledowi zabiegaiąc ſkazuiemy/ y ſkazaliſmy aby na wieki było chowano: iż od tych czaſow Podkomorzowie wßyſtkich Ziem wßyſtkiego Kroleſtwa/ rokow Granicznych ſami przez ſie za ſwym chceniem przeciwko porządku Prawa nie maią przekładać/ pod wina czternaście grzywien: ktora ma być przez nas wyciągana od takiego/ ktoryby inaczey vczynił. Wyiąwßy żeby do tego ſpolnie zwolenie przyſtąpiło: albo żeby ſie przyczyna ſłußna albo Prawna przytrefiła.

O poſągach nie zapiſanych.

¶ Item chcąc ſkazic zwyczay nie żeby poſpolity/ale w pewnych Ziemiach zachowany o Poſągach białychgłow nie zapiſanych: ktorych Poſągow niektore oſoby po białychgłowach nieplodnych Prawem dochodziły/tylko dowodząc ſwiadkami a nie maiąc na to żadnych Zapiſow y Oprawy z Kſiąg: vſtawiamy/iż od tych czaſow Poſąg/ktory nie będzie przed Nami albo w Kſiągach albo w Aktach zapiſan/ albo iako wedle porządku Prawa y ſtarego zwyczaiu oprawion/ nie ma być żadney mocy ani władze.

Liſty ſprawiedliwości hamuiące od Duchownych do Sądow niemáia być dawane.

¶ Item chcąc zamknąć droge roznicam/ ktore ſie wielkie wczęły miedzy ſtanem Duchownym y Swieckim z ſtrony Liſtow zakazuiących/ ktore Prelaci Duchowni do Prawa Swieckiego dawać zwykli/ vſtawiamy: aby Prelaci Duchowni od takowych Liſtow ſprawiedliwości hamuiących przeſtali/ a zwłaßcza w ſprawach o rzeczy do Sądu Swieckiego przynależących. Wyiąwßy ſprawy/ktore Prawu Duchowne ſą podległe: wktore Sąd Ziemſki żadnym obyczaiem wdawać ſie nie ma.

O Żołnierzach Duchownych ßkodzących.

¶ Item bacząc wielkie ßkody/ vciſki/ łupieſtwa/ gwałty/ ktore ſłużebni w imieniu y poddanych duchowieńſtwu zwykli bez nagrody wßelakiey czynić/ poſtanawiamy: aby na potym Żołnierze na ktorychkolwiek czaſu potrzeby mieſcach będący ßkody wßyſtkie/ vciſki/ łupieſtwa/ gwałty y krzywdy nagrodzili: do czego ie Staroſtowie mieſc z groza powinna maią przyciſnąć: a Rotmiſtrzowie y Dziesiątnicy takowych ßkodnikow/ iako ktorzy wiedzą o tym wßyſtkim/ y iako źli ich Wodze w wieży tak długo ſiedzieć maią: aż ſie ony ßkody nagrodzą.

Od dania wwiązania placa.

¶ Item iż Poddanym naßym w rzeczy oſadzoney/ albo iako inaczey zową przezyſkaney/ choc też w kupioney albo wzdaney/ darowaney/ przypadłey/ albo ktorym inym ſpoſobem doſtaney/ proßącym wwiązania Vrzędnicy naßy/ to ieſt Staroſtowie/ Podſtaroſciowie/ y Burgrabiowie tychże mieſc zwykli od kożdego wwiązania wyciągać niezwykłe płace: tho ieſt na cześć Staroſcine dziesięć Grzywien/ a na cześć Burgrabiego Kopá

Polſka

Polſka zwykla dawana być: od tych/ ktorzy byli wwiezowani/ za roſkazaniem Starościem. My tedy baczac to być nie wedle Prawa/y owßem z wielką cießkością Poddanych naßych/ ſkazaliſmy y vſtawiamy: Iż ponieważ Starоſtowie naßy placami y dochody oſobnemi/y na niektorych mieſcach Stołu naßeg̃ dochodmi ſą wßędzie opatrzeni: za ktoremi iako ku ſprawowaniu Vrzędow im przynależacych / thak też na kożda poſtuge ſprawiedliwości im należacey/ y ku dawaniu wwiązania ſą obwiązani. Dla tego od tego cząſu na wieki przerzeczeni Staroſtowie y Burgrabiowie ich we wßyſtkich Kroleſtwa naßego Ziemiach/ ktorzy za cząſem będa / ani przerzeczoney ani iney wymyſloney płace albo darow od wwiezowania od poddanych naßych wyciągać y wyciſkać nie maią. Od ktorych płac ty Poddane naße w tey mierze z oſobliwey dobrotliwości naßey wolne czyniemy na wieki. A wßakże chcemy: aby przy takowym wwiezowaniu ſłußne Woźnych płace były chowane/ wedle obyczaiu zwykłego.

¶ Item deklaruiąc watpliwość o Preſcripcyach w Kſięgach Ziemſkich y Grodzkich/vſtawiamy: iż Kſięgi Ziemſkie maią być tak iako Statuta dawne Kązimierza Wielkiego y iego ſucceſſorow omawiaią. A około Preſcripcyey Grodzkiey pamiętnym iż ſie powiedziało wyżßey około mieſca Staroſtow: ſkąd ſie znaczy/iako długo Preſcripcye w nich zamknione miałyby mieć moc.

O Preſcripcyey Ziemſkiey y Grodzkiey.

Ale iż na niektorych mieſcach w Staroſtwach Naßych: a zwłaßcza w Staroſtwie Wielkiey POLſki zwykły być wpiſowane w Kſięgi Grodzkie wßyſtki Zapiſy nierozdzielne: y takowe Kſięgi przez potomki Staroſtow bywaią wnoßone na mieſca oſobne: za ktorym wniesieniem Poddani naßy Zapiſow y Liſtow z wielkiemi trudnościami y niekiedy za wielkiem nakładem wymować mußą: y niekiedy dla wielkiey płacey wyciągania zwykli ich nieotrzymawać: co bywa przeciwko obyczaiowi wßelkiego prawa pospolitego/ y ſprawiedliwości. Dla tego vſtawiamy: aby na wieki było chowano we wßyſtkich Ziemiach Kroleſtwa naßego: Iż gdy ſie przyda Staroſtwu glownemu albo ktoremu inemu mnieyßemu wakować/przez zeście albo wſtępek na ine Staroſtwo: tedy Kſięgi Grodzkie Staroſtow zmarłych / albo tych ktorzy na ine wſtępuią z mieſca Staroſtow wakuiących / nie maią być nigdzie znaßane: ale pod świadectwem niech będa położone na Ratußoch / w ſkrzyniach na to oſobliwie naznaczonych: ktore ſkrzynie kluczmi Woiewodzemi y Sędziego oney Ziemie / w ktorey Staroſtwo ieſt / y Staroſty za cząſem bedącego maią być zamykane y otwierane.

Ochowaniu Kſiąg Grodzkich.

A iż ku vczynieniu tey vſtawy byliſmy porußeni ßkodami y

krzy-

O stárych Ksiegách Grodzkich.

krzywdámi Poddánych náſzych: ktore przychodźiły pierwſzych lat dla niebytności Ksiąg Grodzkich: dla tego ácz wſzelka vstáwá pospolicie śćiąga sie ná przyſzłe rzeczy: wſzákże iż Ksiegi Stárostow przeſzłych máią w sobie (iákoż tego podobieństwo iest) nie osobliwą potomkow Stárościch przeſzłych/ ále pospotą potrzebę. Dla tego obiecuiemy / chcemy / y iesteśmy powinni wſzystkie y kożde zosobná Ksiegi by nástárſze ktorekolwiek y gdźiebyśmykolwiek v wſzystkich poddánych náſzych Duchownych y Swieckich/ ktoregokolwiek stanu y záwołánia one rozumieli być / władzą náſzą Krolewską záśie ie wźiąć / y roskázáć wźiąć/y to vczynić: áby ty Ksiegi przeſzłych Stárostow ták ná ine Stárostwá wstępuiących/iáko zchodzących y od inych żywiących były włożone w skrzynkę álbo w skrzynie osobliwą: ktore skrzynie z temiſz Ksiegámi wiernie będą chowáne ná Rátuſzach Miast pod trzemi kluczámi przerzeczonemi: to iest Woiewody y Sędźiego oney Ziemie / y Stárosty zá czásem będącego. Ktore skrzynie y Ksiegi niech bywáią otwarzáne/ ná Rocech Sądow Ziemskich: y Listy z nich pod Tytułem y Pieczęcią tegoż zá czásem będącego Stárosty kożdemu/ ktory o nie prośić będźie/niech będą wydawáne. Zá ktore Listy przeſzłych Stárostow Stárostowie zá czásem będący nie ináczey niech śmieią zapłáty wyciągáć/ iedno iáko zwykło być płácono zá spráwy: ktore przed Stárostámi spráwowáne y spisáne bywáły. A cokolwiek ninieyſzym y inemi Státutmi iest vstáwiono/ y tu wpisano álbo nie wpisano: to ná przyſzłe przypádłe rzeczy chcemy / áby było referowano.

Potwierdzenie wſzystkich rzeczy pomienionych.

¶ A ná ostátek áby ninieyſzych vstáw y potwierdzenia tákże successiey náſzych czásow miáły moc wieczney mocy ná wieki: y áby żadnego czásu przez nas y potomki náſze w czym nie były náruſzone/ y w niwecz obrocone: przeto ták ninieyſze vstáwy náſze (ktore máią w sobie potwierdzenie stárych) iáko dáwnieyſze wſzystkie (ktore przez świętey pámięci Przodki náſze Krole Polskie iedne zá drugiemi są dáne) też te/ ktore nie są w ninieyſzy List włożone/we wſzystkich postępkách/rozdźieleniu/członkach/ punktćiech / klauzułach pochwalamy náſzą bytnośćią skázuiąc/ áby ná wieki były ważne: á one wſzystkie dáwnieyſze potwierdzamy/ vmocniamy/y pewne czyniemy: áby wieczney mocy władzą miáły. Ná ktore ták ninieyſze nowe náſze/ iáko dawnieyſze potwierdzone/ vprzywileiowány náſz ninieyſzy List Pieczęcią náſzą záwieſzoną wstecz od tyłu Pieczęci náſzey/vtwierdzony/vmocniony z pewną wiádomośćią náſzą dáliśmy/ y pozwolili dáć przez ręce Vczćiwego w Pánu Christusie Oycá Páná Kreslausá z Kurozwiąk/ Biskupá Włocławskiego y Kánclerzá Krolestwa náſzego

ſzego nam ſzczyrze milego: w Piotrkowie na Seymie walnym/ Roku Pánſkiego 1496/ we Srzode pierwſza po swietym Vrbanie. Ktory Syem przez nas y wſzyſtki Prelaty/ Pány/ y ine obywatele y Posły Ziemſkie odprawion ieſt. Działo ſie przy Naiaſnieyſzym Kſiążeciu/ y Naucżciwſzych y Vczciwych w Panie Chriſtuſie Oycach y Panach/ Fryderyku z łaſki Bożey ſwieteg Rzymſkieg Kościoła Tytułu ſwietey Lucyey in ſeptem Solijs Kapłanie Kardynale Arcybiſkupie Gnieznieńſkim/ y Prymáſie/ ktemu ieſzcze Biſkupie Krakowſkim: przy Jedrzeiu Roży Arcybiſkupie Lwowſkim/ y przy iuż mianowánym Kreſławie Włocławſkim/ y Kroleſtwa náſzego Kánclerzu: przy Vryelu Poznáńſkim/ Pietrze Płockim/ Mikołáiu Przemyſłkim/ Biſkupiech: ieſzcze przy Wielmożnych Vrodzonych Rycerſkich zacnych ſlácheтnych y Vczciwych Spytku z Jároſławia Krakowſkim/ Janie Swidwie Poznańſkim/ Sedźiwoiu Czarnkowſkim Káliſkim/ Ambrożym Pepowſkim Sieradzkim/ Mácieiu z Służowá Brzeſkim/ Janie z Pilce Ruſkim Generale/ Mikołáiu z Oſtrowá Lubelſkim/ Mykołáiu z Teczyná Belſkim/ Woiewodach: Janie z Oſtroroga Poznáńſkim/ Pietrze z Kurozwekow Sandomierſkim y Podſkarbim Kroleſtwa náſzego/ Ráphale z Leſzná Gnieźnieńſkim y Márſzałku Dworu náſzego/ Jedrzeiu z Teczyná Woyńickim/ Mikołáiu z Strzeſzowa Wiślickim/ Pietrze Myſzkoнſkim Roſperſkim/ Dobrogoſcie z Oſtroroga Niedzyrzeckim/ Stániſławie z Chodźczá Lwowſkim y Staroſcie Kámieniecкim/ Mikołáiu Gárdźinie z Lubránca Leckim/ Stániſławie Kmiciez Wiſnicza Przemyſłkim/ Jedrzeiu z Lubien Brzeſkim/ Jedrzeiu z Kutná Goſtyńſkim/ Janie z Oleſká Małogoſkim/ Jákubie z Drzewice Żárnowſkim/ Márciſzu z Wrociemowic Połánieckim/ Janie Járándźie z Brudzowá Spiczymierſkim/ Mikołáiu z Koſcielcá Kruſzwickim/ Mikołáiu z Kretkowá Rypińſkim/ Mikołáiu z Kroſny Płockim/ Nywogniewie z Kryſkowá Wyſkiem/ Jánuſzu z Czumradzcá Racieſkim/ Káſtellaniech: nad to przy Pietrze Kmicie z Wiſnicá Márſzałku Koronnym/ y Spiſkim y Sadeckim Staroſcie/ Janie z Tarnowá Krakowſkim/ Pietrze Szpocie Sándomierſkim/ Chorażych: Janie z Láſotek Poznáńſkim/ Káſprze z Leſzná Káliſkim/ Vincentym z Chártlup Sieradzkim/ Jáwiſzu Roży z Bozyſzowic Chełmſkim/ y Dworu náſzego Janie Woznickim Láńczyckim/ Jákubie z Láſzewá Płockim/ Podkomorzech: przy Janie duchownego Práwá Doktorze/ Proboſzczu Poznáńſkim/ Biernacie Kánoniku Krakowſkim z Ludbránca/ Máciciu z Drzewice Kántorze Sándomierſkim/ Sekretarzoch: Pietrze z Opalenice

Poznáń-

Poznáńskim/Janie z Zákrzewá Krákowskim/Marcinie z Skotnik Sándomirskim/Pietrze z Bachcyc Siradzkim/Sedziach: Pietrze z Paczanowá Podstolim Krákowskim/Macieiu z Głowaczowic Zupniku Krákowskim y Stároscie/Járosławie z Laská Woyskim Sieradzkim / Alexándrze z Tarnowá/ Janie Zarebie z Kalinowey/ Janie z Chodzcá Stároście Halickim/ Jákubie y Krzystophie z Szydłowcá/ Duninie z Viazdu / Jákubie z Bothorzyná Rycerskich ludziách y Dworzániech nászych: przy wszystkich tych tu miánowánych Przełożonych Duchownych y Swieckich/Pánách według Dostoieństwá y Vrzedow / ktore trzymáia w rádách/roskazániu/y Dekreciech Krolestwá nászego (ktorym szczesliwie rządzimy) ná tym siedzacych: y przy inszych też wyższey opisánych/y inszych wiáry godnych Krolestwá nászego obywátelách.

Przywiley Alexándrá Krolá:

ktorym wszytkie Práwá ták od Przodkow swych/ iáko też y przez śię vchwalone potwierdza.

Roku Páńskiego 1505.

W Imie Boże/ Amen. Ná wieczną pámieć. Krolow y przełożonych Pánow záwżdy bywa szczesliwsze pánowánie: gdy to/ co obiecuią świetemi obietnicámi ábo wyroki swemi/zá práwo y spráwiedliwość dla pociechy wiernych poddánych swych trzymáć to wiecznemi Listy vtwierdzáią/y potomney á wiekuistey pámieci poruczáią. Dla tego my Alexánder z łáski Bożey Krol Polski/ wielkie Książe Litewskie/y Ziem̃ Krákowskiey/ Sándomierskiey/ Sieradzkiey/ Lánczyckie/Kuiáwskiey/Ruskiey/Pruskiey/ Chełmińskiey/Elbińskiey/ Pomorskiey Pan y dziedzic/etc. oznáymuiemy tym Listem wszystkim / ktorym to wiedzieć należy teraz y potym bedącym/ktorzy teg̃ wiádomość mieć beda: Iż ácz ná początku świetym krolowánia nászego/ to iest ná ten czás/ gdy Pánowie Duchowni y Swieccy/ y inszy obywátele Krolestwá nászego byli przy szczesliwym Koronowániu nászym/ wszystkie Przywileie przez świete niegdy przodki násze Pány/Książetá/Krole/y przez nas po szczesliwey Koronácyey nászey Krolestwu Polskiemu y oneg̃ obywátelom nádáne/ obiecálismy bez wszelkiego náruszenia

wcá-

wcale chować: wſzakże dla wietſzey ich mocy zwalaiac na prosby Rad naſzych y Poſłow Ziemſkich / ktorzy ze wſzyſtkich Krolestwa Ziem na tym Seymie byli / y poruſzeni ich prosba y napominaniem / nie przez iaka obledliwosc albo nieobaczenie albo nierozmyslnosc / ale z oſobliwey cnoty y ſzczodrobliwosci Krolewſkiey naſzey / przez Liſty ninieyſze naſze obietnice one naſze chcac mocnieyſza y trwalſza vczynic / wſzyſtkich Ziem naſzych / y wſzyſtkich y kozdego z oſobna obywatelow tychże Ziem / ktoregobykolwiek ſtanu / płci / doſtoienſtwa byli / Przywileie / pozwolenia / obrony / ſtatuty / darowania / wolnosci / nadania / ſwobody / y zapiſy ktorekolwiek / darowania y przedawania / ktoremikolwiek by ſłowy / obyczáymi / zwyczáymi / y rzeczeniem przez Naiaſnieyſze Przodki naſze Pany / Krole / dziedzice y Kſiążęta Polſkie / y przez nas ſáme Kroleſtwu Polſkiemu / y przerzeczonym inym wſzyſtkim Ziemiam ſprawiedliwie y ſłuſznie nádáne / dárowáne / pozwolone / ktore iuż ſa wydáne / dárowáne / pozwolone / przydáne / y ktore ſa dzierżáne y záchowáne / ktorych piſmá tu chcemy miec zá wyrázone / we wſzyſtkich ich ſpoſobiech / punktciech / czaſtkách albo członkoch / klauzulach / zwyczáioch / vmocnić / potwierdzić / vgruntować / cále y wdzięczne vczynic: iákoż ſkazaliſmy / aby potwierdzone / vmocnione / vczynione były. Przetoż teraznieyſzym piſániem naſzym vmacniamy / vtwierdzamy / y pochwalamy: aby ná wieczne czáſy prawdziwa / wieczna / niewątpliwa moc miały: obiecuiac pod przyſięgą / ktora ſie ná przerzeczoney ſzczeſliwey Koronácyey naſzey przez nas ſkutecznie ſtałá / naſza one wſzytkie y kozde z oſobná we wſzytkich zwyczáioch / obyczáioch / położeniu / wypiſániu / artykułech / punktciech / ſpoſobiech / mocnie / niezgwałcenie trzymáć / záchowywáć / y cále trzymáć / miec / záchowywáć / roſkázemy ná wieczne czáſy. A ieſlibychmy co przeciwko wolnoſciam / Przywileiom / ſwobodam / y Prawom przerzeczonego Kroleſtwá naſzego vczynili: to wſzyſtko ma być nikczemne / prozne / y zá nic ie miec od tego czáſu chcemy y ſkázuiemy: y to wſzyſtko nikcemnym / proznym / przez niniejſzy Liſt czyniemy. Ku czemu ná świadectwo Pieczęć naſzá ieſt zawieſzoná. Działo ſie ná Seymie walnym Radomſkim / w Sobotny dzień Náleźienia świętego Krzyżá / Roku Páńſkiego 1505. Kroleſtwá naſzego czwartego roku. Przy czym byli nauczciwſzy y vczciwi w Pánu Chriſtuſie Oycowie Pánowie / Andrzey Arcybiſkup Gnieznienſki y Primás / Bernárdyn nominat álbo wybrány Lwowſki / Jan Krákowſki / Wincenty Włocławſki / Jan Poznáński / Łukaſz Wármieński Biſkupi: y także Wielmożni y wielebni y vrodzeni Spytek z Jároſłáwá Káſztel-

Ian Krakowſki/Jan z Tarnowá Sándomirſki/Mikołay Gárdźiná z Lubránczá Káliſki/Piotr Myßkowſki z Mirowá Lánczycki/Mikołay z Kościelcá Brzeſki/ Mikołay z Kretkowá Inowłocławſki / Jan z Tarnowá Ruſki/ Mikołay z Kurozwiak Lubelſki/Prándotá z Trzciány Rawſki/Woiewodowie: ießcze Jan Járand z Brodzowá Káliſki/ Jan z Przerebiá Sieradzki/ Jan Látalſki Gnieznieńſki/ Jan Słupecki Sadecki / Jan Siekliki Woynicki/Piotr Szaffrániec z Pießkowey ſkały Wiſlicki/ Jan Jordan z Zakliczyná Biecki / Stániſław z Mlodzieiowic Radomſki/Marcin Skotnicki z Boguryey Zawichoyſki/ Stániſław z Potyliczá Miedzyrzecki / Piotr z Opalnice Łaczki/ Piotr Gorſki Nakielſki / Mikołay z Radzikowá Dobrzyńſki/ Piotr z Nemechglow Rawſki/ Páwel z Chodzcá Połániecki/ Káßtelanowie: ktemu Jan z Láſká Kościołá Gnieznieńſkiego y Kroleſtwá náßego Kánclerz/Jákub z Szydlowcá Podſkárbi tegoż Kroleſtwá / Woyciech Gorſki Scholaſtyk Włocławſki/ Mikołay z Bartnik Cuſtos Płocki Kościołow Sekretarze náßy/Mikołay Fierley z Dabrowice Chorąży Krákowſki/y Stároſtá Lubelſki/Derſław Wilczek z Lubany Lwowſki/Woyciech Skorá z Gáiu Dobrzyńſki/ Stániſław z Kazánowá Lubelſki/ Podkomorzowie: y ine Rady y Dworzánie náßy godni wiáry: ktorzy przy przerzeczonych rzeczách byli / nam ßczerze y wiernie mili. Dan przez rece tego wielebnego Janá z Láſká Gnieznieńſkiego Kościołá y Kroleſtwá náßego Kánclerzá/ Nam ßczerze milego.

Przywiley Krolá Sygmuntá Pierwßego / potwierdzáiący wßyſtkie przeßłych Krolow vſtáwy/ deklárui&c ie y przydawái&c knim ſwoie pewne Conſtitucye.

Sygmunt w Kráko. 1507.

W Imie BOże / Amen. Ku wieczney pámieci. Gdyż rzeczom czáſy ſtároſć przynoßą/ ktore zá wielkoſcią lat dźiwnieyßze y ſwietßze bywáią miáne: áby żadna niepámieć nie mogłá ich zácmić/ á zwłaßczá te/ktore dawáne od Krolow y Kśiążąt ku poſpolitemu Poddánych pożytku bywáią: ieſt godna rzecz y ſłußna: aby piſániem wieczney pámieci były zlecone: zá ktorego piſánia pomocą zginácby niemogły/ále ná wieki mogły być pámietne. Dla tego My Sygmunt

z łáſki

z łaſki Bożey Krol Polſki / Wielkie Kſiąże Litewſkie/ y Ziem Krakowſkiey/Sandomierſkiey/Sieradzkiey/Lanczyckiey/Kuiáwſkiey/Ruſkiey/Pruſkiey/Chelmińſkiey/Elbińſkiey/ Pomorſkiey Pan y dźiedźic. czyniemy iáwno wſzyſtkim/ y kożdemu z oſobna/teraz y potym bedacym/ktorzy tych naſzych Liſtow wiádomość beda miec: iż áczż málo co przed tym / gdy zá zwoleniem wſzyſtkich Pánow y Przełożonych Kroleſtwá/ albo lepiey wſzyſtkiey Rady/y Slachty/ y ludu Koroná ná głowe naſze była włożoná / przyſiega iáko zwyczáy ieſt potwierdźiliſmy wſzyſtkie Práwá/wſzyſtkie Wolności/y Swobody Kroleſtwá/bądź wſzyſtkim ſpolnie/bądź kożdemu zoſobna przez Krole Pány y Kſiążętá/ ktorzy przed námi byli/ y Kroleſtwu iáko ſámi álbo z inemi w Kroleſtwie pánowáli/ w ktoreykolwiek ſłuſżney rzeczy dáne/ y dárowáne / áby były mocne y vgruntowáne: wſżákże dla wietſżego tey rzeczy vmocnienia/ á chcąc być ná potomny czás ludźiom wiádomo: iż nietylko dobrym Krolem álbo Pánem chcieliſmy ſie okázáć / ale też powinności náſzey nietylko ſżczodroblíwie álе też dobrowolnie y z chęcią wielką doſyć czynic: ponieważ ſie nam doſyć ſtáło/ á to w tym: iż zá ſpolnym zwoleniem/ y oſobliwa przeciwko nam miłością (co nam y Kroleſtwu náſzemu niech będźie ſżczeſliwo: y Boże day/áby tákowe ich zwolenie przeciwko nam do oſtátniego końcá żywotá náſzego trwáło) zoſtáliſmy Krolem ná żądanie y prośby Prelatow/ Pánow wſzyſtkich/ Rad y Rycerſtwá/ od ktorego Poſłowie z zupełną mocą z kożdey z oſobna z Kroleſtwá Ziemie ku rádzeniu z námi o przyſżłym ſtanie Kroleſtwá tu ſie ziáchali/ z dobrym y ſtatecznym rozmyśleniem / wſzyſtkie Práwá / wſzyſtkie Przywileie/ wſzyſtkie Státuty y Dekrety / y tákże wſzyſtkie dárowánia/ Wolności/ Swobody / y ktorekolwiek przedánia / y dárowánia/ Liſty/pod ktoremikolwiek ſłowy vczynione/wſzyſtkich ziem Kroleſtwá náſzego nierozdźielnie/ y wſzyſtkich Ziem przerzeczonych kożdey zoſobna kożdego ſpoſobu / ſtanu oboygá płci ludźi / y obywátelow Kroleſtwá Polſkiego / á zwłáſżcżá od Kázimierzá wielkiego/ Lodwiká inácżey Loyſá / Władyſłáwá dźiádá/ Władyſłáwá ſtryiá/ Kázimierzá oycá/ Jáná Olbrachtá/ y Alexándrá brácżey rodzoney/Krolow Polſkich przodkow naſzych ſprawiedliwie y wedle Práwá ſą dáne/ dárowáne/ktorych zámknienia w ſobie ták chcemy być właſnie/ iákoby w ninieyſżym Liście były wpiſáne/we wſzyſtkich ich punktćiech/członkach/rozumieniu/ zámknieniu / zwyczáiach vmocnić/ potwierdźić / vmyśliliſmy y ſkázali: iákoż iuż vmacniamy/vtwierdzamy/y cále czyniemy/ y przez ninieyſży Liſt vtwierdzamy: áby były wieczne/

niewatpliwe/niezgwałcone/mocne/ná wieczne czásy. Nad to ná tym zieżdżie szczesliwey Koronácyey nászey/ rozbieráiąc pewne sławney pámieci Janá Olbrachtá y Alexándrá Krolow Brácley y predecessorow nászych Státutá / niecosmy w nich zá spolnym zwoleniem Prelatow/ Pánow/y Posłow Ziemskich moderowáli/ nieco też knim przydáli / á nieco też co w vżywániu nie było ponowili: y tym ninieyszym Dekretem ponawiamy / vmacniamy ná wieczne czásy.

Deklárácya o Zapisiech v Ksiąg Grodzkich.

¶ Naprzod Státut Janá Olbrachtá / ktory do tych czásow w exequucyey nie iest / około wwiedzienia inscripcyey w Ksiegi Grodzkie (aby poki rok nie wymidzie do Ksiąg Ziemskich były przeniesione: á ieśli sie to nie stánie/ mocy miec nie beda) pochwalámy y chcemy aby go wszyscy chowali/to dokładaiąc: iż ieśli kthore zapisy albo resignácye beda przed Stárosta vczynione/ á poki rok nie minie do Ksiąg Ziemskich nie beda przeniesione: tedy nie beda nizacz ták/ ani mocy miec.

O Kánclerzu Podkánclerzym y Sekretarzu wielkim.

¶ Item w Státucie Alexándrá Krolá co iest nápisano o Kánclerzu y Podkanclerzym / około opátrowánia ich ná Dostoieństwá y Vrzędy Duchowne y Swieckie : tedy ták tho opátruiąc skázuiemy: Iż my y potomkowie nászy maią miec słuszny wzglad ná prace y zasługi ich. Wszákże w nászey y potomkow nászych dobrey woley to zostáwiamy : aby wedle zasług y dzielnosci kożdego nam to było wolno/iáko sie czás poda y tudzież Rzeczypospolitey będzie pożyteczno/ káżdego z nich ná wyższy stan y opátrzenie wyższe podniesc: ktore tákże vmiárkowánie (około podniesienia) Sekretarzá pierwszego álbo więtszego chcemy rozumiec.

O Slachćie wolney od Cel.

¶ Potym Státut o wolności Slácheckiey/ ktora máia od płácenia Myt/ we wszystkim potwierdzamy: á nád to wine dwoiákiey kaźniey przydawamy ná te/ ktorzy inaczey czynić beda: ták iż iáko wiele ktory Mytnik od Slachty álbo Duchownych osob/ ktorzy sa wolni od Myta/ Clá wycisnie/ niech im ono dwoiáko zapláci: ktora wine Sędzia Duchowny onego miesca z Mytnika Duchownego przez klątwy Kościelne/a Swieckich Mytnikow Stárosta onego miesca przez prawny postępek dowiedziawszy sie prawdziwey rzeczy/ niech wyciąga. A ieśli sam Stárosta Myto wyciągnie: tedy ieśli Dobrá Stárostwá w zastáwie będzie dzierżał / niech straci sto grzywien z Summy / ktora ma zapisána ná Stárostwie: á ieśli nie zastáwne Stárostwá będzie miał/niech vrzad traci: ále iákokolwiek Stárostwo będzie dzierżał: przedsie iednák Stárosta będąc temu/ ktoremu krzywde vczynił/ we dwoie co wziął niech wroci.

¶ Item w Státuciech Radomskich Státut o tych/ktorzy podezrza-

dezrzani ſa w zlym vczynku/ ktorzy trzykroć w Regeſtrzech złoczyncow ſa znalezieni aby byli miani byc przeczeczi: tedy takowy ſtatut nie na wieki/ ale do dwu lat moc ſwa aby miał ſkazuiemy. O podeſrzanych ludziach.

¶ Także też w Conſtituciey o czaſu pod wyprawa Woienna albo ina ſłuſzna potrzeba/ gdy ſłudzy od Panow ſwych chca odeydz/ ktorey ſześć Niedziel ieſt zamierzon/ w ktorym opuſczenia y odeſzcia v Panow ſwych prosic maia: tedy tego czaſu do dziesiaci Niedziel pomykamy. Słudzy przed Woyna kiedy maia odpuſczenie brać.

¶ Nad to Statut o Pozwiech Starościnych na ſkarge chcemy rozumiec o Paniach Poſag maiacych: aby dla ich y inych oſob o ſpokoyney poſſeſſyey gwałtownego wypedzenia było wolno Staroſtom dac Pozew. Oſtatek tey czaſtki approbuiemy. O pozwiech białychgłow

¶ A naſladuiac drog y przykładow Przodkow naſzych/ (ktorzy radzili o potrzebach y odmiennościach za czaſy przypadaiacych: aby złe obyczaie były wykorzenione/ a dobre ſie mnożyły/ y ſprawiedliwoſc ſie w Krolestwie krzewiła) za rada Prelatow/ Panow Radnych/ y wſzyſtkiey Slachty naſzey zwoleniem niektore Conſtitucye/ ktore chcemy na wieczne czaſy trwac dla poſpolitego pożytku/ vchwaliliſmy. Ktore ſa te. Sygmuntowe Conſtitucye.

¶ A ponieważ te rzeczy/ ktore od wſzyſtkich dla poſpolitego pożytku bywaia znoſzone/ godzi ſie ieſli ich co/ odprawiwſzy za czaſem przypadaiace potrzeby zoſtanie/ dla przyſzłych potrzeb pilnie chowac: vſtawiamy/ aby cokolwiek przyda ſie poſpolitych pieniedzy do ſkarbu włożyc/ to było w mocy y na woli naſzey y potomkow naſzych tak ſzafowac: iako pożytek y potrzeba Krolestwa potrzebowac będzie/ vżywaiac w tym rady Panow Radnych/ ktorzy na ten czas z nami albo z Potomki naſzymi beda: y radzac ſie Panow oney Ziemie/ w ktorey ſłuſzny przyda ſie czas opatrzenia pożytku poſpolitego vczynic. A cokolwiek/ opatrzywſzy potrzeby poſpolite/ zbędzie: ſkazuiemy/ aby wiernie w Skarbie było chowano: z ktoregoż ieſliby kto co wziął/ vchwycił/ albo ktorymkolwiek ſpoſobem na potrzeby własne obrocił/ a zwłaſzcza gdzie ieſzcze Krola nie obiora: niech będzie oſadzon/ iż ieſt zdrady y ſkradzienia Rzeczypoſpolitey winien. O chowaniu Skarbu Krolewſk.

¶ Item dla zniesienia watpliwości/ y dla oddalenia ſporow niepotrzebnych/ ktore moga ſie vczynac z roznosci zapiſow dobr naſzych/ vſtawiamy: iż gdy takowe dobra wykupic zechcemy/ maia byc ogladane liſty zapiſow: a ktore ſłuſznie/ ſprawiedliwie/ y wedle Prawa ſa zapiſane/ ktore też inaczey: to ma byc vznano y ſkazano przez nas y rady naſze. A ieſli kto takowym vznaniem y Dekretem czułby ſie byc vciſnionym: będzie mu wolno to vznanie vciſku ſwego przez appellacya przyniesc na Syem walny. Około rewidowania liſtow na Krolewſzyzne.

Aby Starostowie vrzędu swe⁹ pilnowali.

¶ Item aby Vrzędnicy y ci ktorzy na Dostoieństwách sa / pilnieyßy byli w wykonywaniu Sadow y Vrzędow przynależących im/ á przestawaiąc przy pierwßych vstawách skazaliśmy: iż ilekroć Starostowie byliby znalezieni niedbali w tych rzeczách/ktore na Vrzad ich należa: tedy ieśli w zastawie dobrá Starostw swych dzierża / niech beda karani wina stá grzywien: ktore sto grzywien ma być stracono z ich sumy. A ieśli w wolnych dobrách Starościch beda / wzieciem Vrzędu Starościego chcemy być karáne.

O Kánclerzu y Podkánclerzu.

¶ Ite pozwalaiąc ná prosby Pánow y Slachty Koronney vstawiamy Statutem wiekuistym: iż na przyßłe czasy ná Vrzędy Kánclerskie y Podkánclerskie / gdy beda wakowác / to iest gdy Vrzędnicy zemrą álbo ná inße vrzędy postapia/ My y Potomkowie nasi ná ieden vrzad z tych dwu iedne persone Duchowna/ á druga Swiecka przełożyc mamy: á to dla spraw/ktore niekiedy takowe przypadaia: iż Duchowney osobie skutecżney exequucyey ich czynic sie nie godzi.

Aby Rayce vstawy Woiewodze exequowali.

¶ Item aby Rayce Miast y ini Mießczánie nie byli niedbali y niepostußni w wykonywaniu vstaw álbo ßácunku rzeczy przedáynych vczynionych/ y ktore vczynione ießcze być maią: vstawiamy/ aby ciż Rayce z Mießczány przy Woiewodách cene kupiam y rzeczam vstawiaiących byli / y pomagali ie wykonywác/ ilekroć bedzie potrzebá. A ieśli tego pod iaką kárwą nie vczynia: zá kożda rázą sto grzywien przepadna: z ktorych trzecia część Woiewodzie/á drugie dwie nam záchowamy.

O robieniu Sukná.

¶ Item iżby sie mogłá przydác zdrádá w tkániu sukien/ktore w Krolestwie zwykły być przedawáne/nie tylko w vmnieyßeniu dobroci / ále też w dlugosci y ßerokosci miáry álbo łokcia / dla tego vstawiamy: Iż ieśliby kto álbo weßße sukno álbo krotße nád zwyczay śmiał przedawác/takowy niech bedzie karan wina fálßu: á przedsie niech wßystko ono sukno zárázem trácí: ktorego trzecia część Woiewodzie/á Nam drugie dwie części być maią.

O rzekách granicznych z Krolem y z Slachtą.

¶ Item aby niebyli obciążeni Poddáni nasi/ktorzy maią sąsiedztwá z Dobry náßemi/ przez Starosty: vstawiamy/ iż gdy rzeká ktora Náße y Poddánych nasych Dobrá dzieli/ktore Dobra z obu stron brzegu sa rzece przylegle: tedy niech wolno beda dupußczeni ci Poddáni nasi ku vżywaniu teyże rzeki/wedle ßerokości dobr swych przyleglych.

O zapisiech oßukawáiących.

¶ Item iż częstokroć przydawa sie / iż poddáni nasi bywáią oßukáni przez Zapisy dobr vczynione na zdradzie y ku przekázie sprawiedliwości przeciwko tym/ ktorzy co wystąpili. Dla tego vstawiamy: iż gdy rzecż álbo Prawo bedzie z kim prawnie poczęte

czete o ktorykolwiek wielki wystepek / iesli on powzány zstąpieniem y Zapisem dobr v Sądu chciałby sie bronić: y iesliż będzie wieczny Zapis/ma dowieść tego Zapisu przez przysiege szescią świadkow sobie rownych: iż nie ku zdrádźie stronie/áni ku przekáźie vczynienia álbo skończenia sprawiedliwości wzgledem złego vczynku zadánego ten Zapis vczynił: á iesli ten Zapis będźie do pewnego czásu vczynion: tedy ze dwiemá świádki/iż ná zdrádźie tego nie vczynił/ przysieże.

¶ Item ácz w Constitucyach nowych świetey pámieci Naiáśnieyszego Janá Olbráchtá przodká y brátá rodzonego nászego namilszego iest to opátrzono / ktorą kaźnią máią być karáni: ktorzy wszeteczeństwem y mocną reką do Sądow przychodzą. Wszákże iż nietylko v Sądow/ále też ná Seymiech wálnych y Powiátowych/ y ziázdach ktore zá nászym y Rad nászych roskazániem bywáią/ rozmáite spory á z nich potym zwády przekázuiące pospolitey rádźie zwykły sie wczynáć: vstáwiamy y skazálismy/ áby tym wietszą srogośćią ku oddaleniu tey złey rzeczy było zábieżáno. Iż iesliby kto w zbroi álbo z zbroią/ ktore záśiádánia álbo zwády iákie w sobie nieść będą/ná przerzeczone Seymy álbo do Sądow przyszedł: táki iáko gwałtownik pospolitego pokoiu ná gárdle niech będźie karan: ktorego karánia iesliby vcieczeniem vszedł: tedy dobrá iego niech będą do skárbu nászego obrocone. A ten Státut ná osoby ktoregokolwiek stanu y záwolánia y przełożenia śćiągamy: á zwłaszczá ná Stárosty / ktorzy gdyż inych przespieczeństwá przestrzegáć są powinni: tedy iesli co przeciwnego przeciwko temu Státutowi vczynią / słusznie tąż kaźnią álbo też srozszą skázuiemy być karáne.

O zgwałceniu sądow.

¶ Item dla iáśnieyszego czynienia spráwiedliwośći/ y odpráwowánia skárgi kłádących/ vstáwiamy: áby dwá byli w Práwie vczeni/ ieden Duchowny drugi Swiecki: ktorzy przez nas obráni máią zá dworem ieźdźić/ á ći będąc przysiegli máią słucháć skarg: y te Vrzednikom Kancelláryey Krolestwá nászego wiernie winni będą odnośić: ći lepák zá nászym y potomkow nászych roskazániem/ odpráwowáć będą wedle tego: iáko Práwo y Spráwiedliwość rádźić będźie/y iáko skárżących sie potrzebá będźie potrzebowáłá. A niechay śiedzą przysłuchawáiąc skarg po Mszy nászey / áż do godźiny obiedney: po obiedźie záśie do wieczerzey: ábysmy wolniey mogli rádam/ y inym spráwam nászym przypilnowáć. Wszákże spráwy Sądowne Sędziemu wedle Státutu máią być zlecáne.

Dwá w Práwie vczeni ná Dworze być máią.

¶ Item ácz Przywileie Miástam y Miásteczkam ná spráwowánie Iármárkow zwykły być dawáne: ktore w sobie zámyká-

Aby ná Jármárkach było wolno káżdemu przedáwáć.

ią wolną moc tárgowánia/przedawánia/ y kupowánia: wßákże iż to przed nas przyßło przez ſkárgi Poddánych/ iż nic nie bacząc ná táką wolność Kupcy Poznáńſcy zwykli zábrániáć: áby czáſu Jármárku poſtronni Kupcy y ini/ ktorzy nie ſą Mießczánie Poznáńſcy/ nie przedawáli po keſu ná funty y łokcie kupi ſwych. My tedy bacząc to być ku krzywdźie Przywileiom Koronnym/ ktore ná Jármárki bywáią dawáne/ vſtáwiamy zábraniáiąc: áby ná potym przez ty Mießczány Poznáńſkie/ álbo przez ktorekolwiek ine wolność tákowa Przywileiow nie byłá zátrudnioná: dáiąc moc Kupcom ná Tárgi y ná Jármárki przyieżdżáiącym ſpráwy ſwe odpráwowáć/ y kupie ſwe przedáwáć ná funty/ kámienie/ y łokcie/ y iáko będą mogli: co áby niezgwałcenie było chowano/ Woiewodom to opátrzyć poruczamy.

Od Podymnego ktorzy wolni.

¶ Item ácz wßyſcy Ziem náßych na doſtoieńſtwách będący/ á zwłaßczá w Mázowßu pokornie nas prośili: áby byli wolni od płácenia Podymnego dwu großy: wßákże My wolność rzeczoną niepłácenia tylko Woiewodom y Káßtellanom tym/ ktorzy ná mieścách Woiewodow Káßtellánie dźierżą/dáiemy y pozwalamy. Wßákże chcemy: áby w kożdych Ziemiách y Stároſtwách Stároſtowie mieść Czynße y Dochody ktorekolwiek/ ktore zá czáſu przodkow náßych/á zwłaßczá w Ziemiách náßych Mázoweckich zá czáſu Kśiążąt przez Vrzędniki były bráne y tymże Vrzędnikom Ziemſkim áby były płácone.

O Sędźiach y Burgrábiach ośiádłych.

¶ Item gdyż nowe y ſtáre Státuty ſkázuią: áby ći/ ktorzy ná doſtoieńſtwach y ná vrzędźiech Ziemſkich ſą/ byli ośiedli tám/ gdźie tákowe doſtoieńſtwá y vrzędy máią: á iż około Sędźi y Burgrábiow Stárośćich nic do tego czáſu niezda ſie być poſtánowiono: dla tego ſkázuiemy: áby Sędźiowie y Burgrabiowie byli ośiedli w onych Ziemiách: w ktorych od ſwych Stároſtow poſtánowieni vrzędy ſpráwuią. A ták ſkázuiemy: áby Sędźiowie y Burgrábiowie obywátele y poddáne náße/y tákże drog y ludźi podrożnych beſpieczeńſtwá wedle ſpoſobu Práwá od gwáłtu tych/ktorzy krzywdy czynią/bronili: y áby ku zápłáceniu win/ ktore będą powinne z Sądu być płácone/ przypędzáli.

Ná wśiách áby Tárgi niebywáły.

¶ Item chcąc to opátrzyć/áby Miáſteczká niebyły vßkodzone: y tákże ći poddáni/ku ktorych krzywdźie Targi ná Wśiách zwykły bywáć/ vſtáwiamy y ſkázuiemy: áby Stároſtowie mieść Targow ná Wśiách przez iáwne obwołánie zákazáli ſpráwowáć/á zwłaßczá ná Wśiách y ná inych mieścách: ktorym Jármárki y Targi zá Przywileiem nie ſą pozwolone/áby rzeczy przedawáli łokciem álbo funtem. A ktorzy ináczey czynić będą: niech będą karáni przez wźięcie rzeczy ktore przedáią: wyiąwßy zboże y by-

y bydło wszelkie. A sámi Stárostowie máią bronić Kupcom: aby tylko zwyczáynemi drogámi y gościńczmi nie mijáiąc Cel ieździli/pod stráceniem rzeczy: ktore nie gościńcem powiozą.

¶ Aby w Krolestwie iednákość byłá chowaná Wagi y Miáry vstáwiamy: aby ważność Wagi y tákże łokieć Krákowski z Poznáńskiem ná wieki były iednákie: ále Wagá y łokieć Lwowski z Lubelskim z słuszney przyczyny chcemy/ aby zostały w swoim stanie. O Wagách y miárach iednákich.

¶ Item bacząc trudności y ciężkości poddánych Korony nászey y Wielkiego Kśiestwá Litewskiego / ktore sie miedzy tymi Páństwy y Mázowszem/tákże miedzy tym Kśiestwem y Koroną częstokroc przydáią ták skázuiemy: aby ilekroc potrzebá będzie przez nas Komisarze byli deputowáni/ y nászymi impensy posłáni ku czynieniu gránic/y ku pomiárkowániu krzywd/ ktoreby sie ztąd y z owąd pokazáły: áby bez obciążenia skárżących sie spráwiedliwość im byłá vczynioná. Około gránic miedzy Litwą y Polską.

¶ Item ná prosbe Ziem̃ Ruskich skázuiemy: áby o wszystkich zbiegłych Státut Krolá Olbráchtá był záchowan: á żeby Sláchtá tych Ziem̃ iáko y w inych Ziemiách byłá od człá y targowego wolna: tákże y w inych rzeczách teyże wolności niech vżywa. O wolności Ziem Ruskich.

¶ To ktemu mocą przyśięgi/ktorąśmy przy Koronácyey vczynili/przykłádáiąc: iż wszystkie przerzeczone wolności we wszytkich zwyczáioch/wypisániu/punktciech/członkoch/konkluzyach/ rozumieniu/mocnie y niezgwałcenie dzierżec y roskázác dzierżeć/ miec/y záchowáć ná wieczne czásy roskażemy. A iesli co przeciwko Wolności/ Przywileiom/ Práwom/ y Swobodą/ przerzeczonego Krolestwá vczynimy / onym co vbliżáiąc/ y one psuiąc w cáłości álbo w części/ktoreykolwiek rzeczy wyższey miánowáney: to wszystko niech będzie nikczemno y prozno/y aby żadney mocy áni władzey nie miáło/ mocno miec chcemy. Potwierdzenie Przywileiow.

¶ Ná ktorey rzeczy świádectwo Pieczęć nászá iest záwieszoná. Dan w Krákowie ná Seymie wálnym/ ná szczęśliwey Koronácyey nászey we Wtorek po Niedzieli Suchey: Roku Bożego/ Tysiącnego piecsetnego siodmego/Krolestwá nászego pierwszego. Przy czym byli Naywielebnieyszy y wielebni w Pánu Christuśie Oycowie y Pánowie/Andrzey Gnieznieński y Primás Regni/Biernat Lwowski/Arcybiskupi: Jan Krákowski/Wincenty Włocławski/Jan Poznáński/Erásmus Płocki/Máciey Przemyski/y Podkánclerzy Koronny/Mikołay Chełmiński/Biskupi: y Wielmożni/ Vczciwi/ Slachetni/ Spytek z Járosłáwia Kástellan Krákowski/Jan z Számotuł Poznáński/Jan z Tarnowá Krákowski/Mikołay z Kámieńcá Sándomierski y Krákowski

wſkigo / y Woyſká Wielki Hetman / Mikolay Gárdźiná z Lubráńcá Káliſki / y Staroſtá Láńczycki / Ambroży Pepowſki Sieradzki / Staroſtá Máryenburſki / Jaroſław z Láſká Láńczycki / Mikolay z Kościelcá Brzeſki / Mikolay z Kretkowá Inowłocławſki / Jan z Tarnowá Ruſki / Prándotá z Trzciány Rawſki / Stániſław Kmitá z Wiśnicá Belſki / Woiewodowie: Jákub z Szydłowcá Sándomierſki y Podſkárbi Koronny / Jan Joránd z Brudzowá Káliſki / Jákub z Sekluki Woynicki / Piotr z Pießkowey ſkáły Wiślicki / Radomſki y Sochácżowſki Staroſtá / Otto z Chodźcá Lwowſki / Jan Słupecki Sadecki / Jan Jordan z Zákliczyná Biecki Staroſtá Sczepußyńſki Stániſław z Modleiowic Radomſki / Marcin Skotniki Bogurya / Záwichoſtſki / Jan Bochotnicki z Oleßnice Málogoſtſki / y Piotr z Niemigłow Rawſki / Káßtellanowie: Stániſław z Chodzcá Márßałek Lwowſki y Kámieniecki Staroſtá / Jan z Láſku Kánclerz Koronny / Jan Zarebá z Kálinowey Generał Wielgopolſki / Stániſław Járocki Márßałek Nadworny / Woyciech Gorſki Szkolaſtyk Włocławſki Sekretarz náß / y inych wiele Conſyliarzow nam ßczerze miłych. Dan przez rece tegoż Wielebnego Jana z Láſká Proboßcżá Poznáńſkiego / Kánclerzá Koronnego / Nam ßczyrze miłego.

Przywiley Krolá Sygmuntá Auguſtá: ktorym wßyſtkie Przywileie Práwá y Swobody Koronne potwierdza / y w Exequucyą z ſwemi pewnemi Conſtitucyámi wſtáwia.

W Imie Boże / Amen. Ku wieczney pámieci. Ponieważ niepewna ieſt á nietrwáłá pámieć ludzká / zwykli ſą ludźie piſmem to opátrowác: czego wieczna pámieć mieć chcą. A dla tego My Sygmunt Auguſt z łáſki Bożey Krol Polſki / wielki Ksiądz Litewſki / á Ziem Krákowſkiey / Sándomierſkiey / Sieradzkiey / Láńczyckiey / Kuiáwſkiey / Ruſkiey / wßyſtkich Prus / Mázoweckiey / Zmodzkiey / Pomorſkiey / Chełmieńſkiey / Elbieńſkiey / Pan y Dziedźic: oznáymuiemy niniey ßy Liſtem wßyſtkim / ktorym to należy / tym ktorzy teraz ſą / y ktorzy ná potomne cżáſy będą. Gdy przed dwie mádźieſty lat / zá żywotá ießcże świetey pámieci Krolá Sygmun-

tá

tá Oycá náßego / zá zgodnym zwoleniem Rad náßych ták Duchownego iáko y Swieckiego ſtanu / y inßego Rycerſtwá ſtanow Koronnych ná Kroleſtwo Polſkie obráni y koronowáni ieſteſmy. Gdźie wßyſtkie Rády Koronne / y ſtany inße / przyſiege powinney wiáry y poddáńſtwá y poſtußeńſtwá nam vczynili / á wßákoż ták: iż nam tego winni byc nie mieli: dokádby było zſtawáło w żywocie Krolá Jego Miłoſci Oycá náßego: przy ktorym wßyſtká władza y zwierzchnoſc Krolewſka trwáć miáłá / iákoż do końcá żywotá iego trwáłá. A iż látá náße ná ten cżás potemu nie były / abyſmy powinna przyſiege vczynic mogli / wedle ſtárego dawnego záchowánia przodkow náßych Krolow Polſkich: obowiązał ſie ná to Krol Jego Miłoſć Oćiec náß / gdybyſmy do lat zupełnych przyßli / iżechmy mieli przyſiege vczynić: á ia ſie obowiązáć wßyſtkie Práwá / Przywileie / Wolnoſći / Liſty / y ſwobody ſpráwiedliwe á ſłußne tey to Korony náßey Duchowne y Swieckie / ktorymżekolwiek ſtanom y ludźiom żadnych nie wyymuiąc od Przodkow náßych Krolow y Kśiążąt Polſkich / á miánowicie od świetey pámieći Krolow Kázimierzá wielkiego / Lodowiká / Władyſłáwá Prádźiádá / Władyſłáwá ſtárego Stryiá / Kázimierzá Dźiádá / Olbráchtá y Alexándrá Stryiow / y Krolá Jego M. Sygmuntá Oycá náßego dáne we wßem mocnie trzymáć / chowáć / bronić: á to / cobykolwiek nieſłußnie od tey Korony oddalono y odieto było / wedle możności náßey zdobić / y do iedności Korony przyłączyć / nievmnieyßáiąc niwczym gránic Korony Polſkiey / ále przyczyniáiąc ile będźiem moc nawiecey. Jákożeſmy temu obowiąſkowi doſyć vczynili: gdyſmy ſiodmego roku po Koronácyey náßey zwyklym obyczáiem w Kośćiele przyſiege vczynili. Po ktorey to przyſiędze náßey dáliſmy Liſty ná ſie wßyſtkim Poddánym náßym: Iż gdźieby Pan Bog z tego świátá Krolá Jeg M. Oycá náßego wźiąć był raczył / niepirwey poddáni náßy winniby nam mieli być poſtußeńſtwo: álizbyſmy wßem wobec wßytkie Liſty y Przywileie ták poſpolite Koronne y Panſtw iey należących / iáko oſobnych oſob / y mieſć / wßelákie Wolności / Liſty y Swobody od wyżßey miánowánych Przodkow náßych dáne / y ktoreby ießcże od Krolá Jego M. Oycá náßego dokádby żyw był dáne były / Liſty náßemi vtwierdźili: y one ták / iáko ſámy w ſobie ſą / w ſłußna Exequucya wedle możności náßey wſtáwili. A gdyż wiec iuż ktemu przyßło / iż Pan Bog Krolá Jego M. Oycá náßego z tego świátá wźiąć raczył: á iuż zá tym wolnym obrániem y koronowániem náßym ſpráwá y zwierzchnoſć á władza Koronna iuż ná nas przypádłá / ná przyſiege náße pomnieć ktorá-

ſmy

ſmy vczynili/ y ná ten obowiazek Liſtowny/ ktoryſmy ná ſie dáli/złożyliſmy Syem Koronny iáko dla inych potrzeb Koronych/ tak przednie dla tego: ábyſmy to wypełnili ſkutkiem Poddánym naſzym/ cochmy im byli ſłowem y Liſtem naſzym obiecáli. A ták z tych przyczyn vważywſzy wſzyſtki rzeczy dobrze v ſiebie z dobrym rozmyſłem náſzym / zá prosbą wſzech ſtanow Koronnych ná tym Seymie bedacych/ wſzyſtki Práwá/Státutá/ dániny/ wolnosci/ ſwobody / wyſády / zwyczáie/ y ine wſzyſtkie Liſty y Przywileie/ktorymkolwiek ſpoſobem ſłow ſpiſáne/ták poſpolite wſzey Korony/ y Państw iey należacych Duchowne y Swieckie/ iáko y zoſobná wſzem ſtanom / y perſonam/ y mieſcom poſpolicie y zoſobná/ żadnego niewyymuiac / od Krolow y Krolowych / Kſiążąt / Pánow / y dziedzicow Korony Polſkiey y Ziem iey/ á mianowicie od Krolow ſwietey pámieci/ Kázimierzá Krolá wielkiego/ Lodowikà Loiſá/ Władyſłáwá Prądziádá/ Władyſłáwa ſtárego Stryiá/ Kázimierzá Dziádá/Olbrachtá y Alexándrá Stryiow/ y od Krolá Jego M. Oycá nászego przodkow náſzych ſprawiedliwie á ſłuſznie / y ſprawiedliwie á ſłuſznie dáne/y wydáne: ktore takiey mocy mieć chcemy/iákoby tu ſłowo od ſłowá piſáne były/ ták iáko ſámy w ſobie brzmią/ nic im nievmnieyſzaiac áni vwłaczaiac / odnowic/ potwierdzić/ vpewnić y vmocnić vmyſliliſmy. Jákoż tym Liſtem náſzym odnawiamy/ vmacniamy/potwierdzamy/y vpewniamy: y mocne/ trwałe / niewątpliwe / nieporuſzone / á nieodmienne mieć chcemy ná czáſy wieczne. A obiecuiemy ſłowem náſzym Krolewſkim/ y pod ta przyſiegą / ktoraſmy vczynili / obowiezuiemy ſie: iż ty wſzyſtki wyżſzey mianowáne Práwá / Státutá/ Swobody/ Wolnosci/Dániny/Przywileie/ y Liſty przez przodki náſze ſławney pámieci / á mianowicie przez Krolá Jego M. Oycá nászego ſłuſznie y ſprawiedliwie dáne y wydáne/ mocnie á nieporuſzenie dzierżeć / y wedle nich poddáne náſze ſtanow wſzyſtkich ták wobec wſzyſtki / iáko y zoſobná każdego záchowywáć będziemy/ y wſzyſtkim dzierżeć y záchowywáć roſkázemy czáſy wiecznemi. A to/ coby im było przeciwnego / áni ſámi czynić będziemy: áni inym czynić dopuścimy. A gdżieby ſie przytrafiło / iżby albo przez nas álbo przez kogo inſzego ſtáło ſie co takowego tym to Práwom / Státutom / Dáninam / Przywileiom/ Liſtom/ Swobodam/ y Wolnosciam przeciwnego: álbo iżbyſmy im derogowáć/ álbo abrogowáć ſámi przez ſie czym chcieli: tedy to wſzyſtko żadney mocy áni wagi mieć nie ma: álę wſzyſtko moca tego Seymu nikczemne y ſkázone rozumiano być ma: iákoż y my to pſuiemy y kázimy/á nikczemne być náyduiemy tym Liſtem náſzym czáſy wiecznemi.

Ale iż od niemałego czásu w wielu rzeczách przeciw tym to Prawom/Przywileiom/y Swobodam Koronnym iest sie wykroczyło/ y im sie vbliżyło: zá prosbámi Posłow od Rycerstwá y rádámi Rad naszych Koronnych zdáło sie nam być potrzebno: abysmy to wedle powinowáctwá y opisánia nászego tu ná tym Seymie náprawili: y ku pierwszemu sposobu przywrocili y przywiedli / á w powinna Exequucya wstáwili.

¶ A naprzod około Koronácíy Krolow Polskich takosmy to opátrzyli y postánowili. Iż nikt Koronowany ná Krolestwo być nie ma / ász pierwey od wszech Stanow dobrowolnie wedle Przywileiow Koronie Polskiey od Krolow dánych obran będzie: ktorego tak wolno obránego żaden iny Koronowác nie ma/ oprocz Kśiędzá Arcybiskupá Gnieznieńskiego / wedle Przywileiu iego przez Kázimierzá trzeciego dánego/Roku 1451: z temi Biskupy/ ktorzy ktemu należą wedle stárádawnego obyczáiu. O Koronácyey Krolewskiey.

¶ Iż też Prawem pospolitym roznym vrzędom rozne sprawy są przypisáne: cokolwiek Ziemskim sprawam sądowym należy/ ktore przy bytności nászey sprawowáne bywáią: to w Ziemskie Kśiegi wpisowano być ma / á insze rzeczy y sprawy do Kánceláryey nászey: wedle stárádawnego zwyczáiu y Státutu/ Roku Páńskiego 1538. Wedle tegoż Roku Státutu Referendarze nászy záchowywac sie máią. Ktore rzeczy w Ziemskie Kśiegi álbo do Kánceláryey wpisowác máią

¶ Ponieważ stan Rycerski y Duchowny y ich poddáni/ zá nádániem y vprzywileiowániem Przodkow nászych te swobody ma: iż Cel żadnych áni Myt wodnych/ Targowych / Pomiernych/ tak też y ludzie ich od tego co sie im domá rodzi płácić winni nie są: tedy my też chcąc ná tym nowym wstępku pánowánia nászego łáskę przeciwko Poddánym nászym stanu Rycerskiego okázác/ to czyniemy: iż Clá nowego gránicznego płácic nam winny nie będzie od tego czásu stan Rycerski y Duchowny od Wołow/ ktoreby sie w domách ich vchowały: álbo kupne/ ktoreby Zbożem ich kármione były: ná co sámi álbo sprawce ich/ktorzy takowe Woły pożona/ ná Komorách przysiege powinni czynic będą: aby w tym oszukánie iákie niebyło: tak iáko sie ná wodnym Cle Slachtá záchowywa przez sprawce álbo przez sługi. Tákże też y o Powołowczyznie ma być rozumiano. Clá iáko slá chtá nie ma płácić.

¶ Chcąc sie też porownác w tym Przodkō nászym/ obiecuiemy: iż Monety bić okrom zwolenia Seymowego wedle Praw opisánych: áni też ina Minica żadna z inych Państw nászych Koronny cisnąć nie będziem. O bićiu Monety.

¶ Win przesadzonych żadnych ná Slachcie dáwác nie będziem/ O winach przesadzonych.

dziem/ wedle Przywileiu Prádziádá nászego Krolá Jágiellá.

O Vrzedziech. ¶ Dostoienstw y Vrzedow żadnych przyczyniác áni vmnieyszáć nie bedziem/ wedle Praw opisánych.

O Soli. ¶ Soli dostátkiem wszystki Páństwá swe opátrzáć bedziem/ wedle Praw opisánych.

O Mężoboycach. ¶ A iż sie zábieżáły w Koronie wielkie Mężoboystwá: tedy ponawiáiac Státutu Krolá Olbráchtá Stryiá/ y Krolá Jeg̊ M. Sygmuntá Oycá nászego vstáwiamy: Iż káżdy Mężoboycá zá przekonániem rok y sześć Niedziel ná dnie w Wieży siedzieć ma/ á My siedzenia żadnemu odpuszczáć niemamy. A ktorymby Stárostowie zfolgowáli/ áby z nich winá wedle Státutu Krolá Jego M. Oycá nászego Roku 1540 brána byłá: co nie iedno o tych/ ktorzy iuż zá pánowánia nászego Mężoboystwá popełnili ále y o tych ktorzy sie tego zá Oycá nászego dopuścili rozumieć sie ma: iedno żeby Práwem byli przekonáni. A wszákoż prescripcya ma iść o głowe wedle Státutu.

O seymiech. ¶ Aby zá szczęsnego pánowánia nászego spráwy pospolite rządnie szły/ Seymy wálne y Powiátowe wedle czásu y mieścá státutem opisánego skłádáć bedziemy.

O Expektátywách. ¶ A iż wiele iest nadano zá Krolá Jego M. świetey pámieci Oycá nászego/ y zá nas też iuż expektátyw/ ktore są przeciw práwu pospolitemu: zá prosbámi Posłow Koronnych y rádą Rad nászych wszytki Expektátiwy/ ktore są zá Jego Krolew. M. Oycá nászego y zá Nas też ktorymkolwiek sposobem dáne przeciw práwu pospolitemu / ták też y solidá álbo spolne dzierżenia do tego y iurápátronatus ktore sobie Księża ná pewne osoby wypráwuią/ skáziliśmy y zepsowáli: ták iż żadney mocy mieć nie máią: á My ich też áni potomkowie nászy dáwáć nikomu nie máią. Wszákoż dożywocia y consensy wszystki podle Státutu w mocy zostáwiamy: ktore práwu pospolitemu nie są przeciwne.

O Kánonikach Tumskich prostego stanu. ¶ Poniewaz ná stanie Rycerskim wiele należy Koronie/ zda sie nam rzecz słuszna y przystoyna: áby osobnemi Przywileymi vprzywileiowan był. A gdyż to iest Státuty Przodkow nászych opátrzono: áby ludzie narodu prostego do głownych Kościołow dawani nie byli / tylko ludzie narodu á krwie Slácheckiey Polskiey: roskażemy Kápitułam / áby ich miedzy sie nád opisány poczet nieprziymowáli.

Ktorzy Sołtysi Woyne służyć máią. ¶ Iż gdzie ludzi wiecey tám moc silnieysza / ponawiáiac stáre Státutá vstáwiamy: áby z Sołtystw y z Woytostw Woienna służbá szłá ták z osiádłych / iáko y z skupionych. A wszákoż ná przyszłym Seymie okázáć to Księża máią: iesli Sołtysi ich álbo Woytowie od Woienney służby wolni są / wedle Státutu

Roku

Roku Pánſkiego 1538. A gdźieby tego nie vczynili: tedy Woy-
toſtwa y Soltyſtwa ich ná Woyne iuż winni beda.

O Woyſkich

¶ A iż też Woienney ſłużby Woyſkimi niemało ginie: wſzyſtki
ty/ktore ſa po Roku 1538 vczynione/pſuiemy: á ſtáremi we-
dle Statutu tegoż ſzafowác bedźiemy. Ale y te/ktore Zamkow
nie máia/też pſuiemy: iedno te zoſtáwiamy/ktore Zamki máia.

O piſárzach

¶ Nie dozrzeniem Piſárſkim wiele ſie omieſzkiwánia dźiewa:
á ták ponawiáiac ſtárych Statutow vſtáwiamy: aby ſámi Pi-
ſárze v Sadow ſiadáli/á odprawowáli ludźie nie przez pod-
ſtáwki. A gdźieby w tym niedbali byli: tedy Woiewodowie no-
wa elekcya winni Slachcie ſłożyć beda ku obrániu nowego Pi-
ſárzá: wyiawſzy iżby Rzeczpoſpo.zabáwion był/álbo choroba.

O Wiecach

¶ Wieca iż znamy byc potrzebne/ chcemy aby ná káżdy Rok
dźierżáne były ná zwyklych mieścách: á nie były przez Woiewody
ná ine czáſy przekładáne: á gdźieby ich nie dźierżeli/ aby ná wi-
nách Statutem opiſánych karáni byli. A kto ná Wieca od Sa-
dow appelluie/aby winien był támże o glowna rzecz ſie rozeprzeć:
á to ſie rozumieć też ma y o Appellácyách ná Syem. A iżby Slá
chtá vciążoná przed Sady nie była: niechcemy aby Sędźia kocz
wiecey miał brác/ iedno ieden od iedney Cauzy: á bedźie powinie
Sędźia ſentencya ſwa perſonáliter expurgowác ná Wiecách.
A z Wiecow Appellácya ná Syem byc ma.

O wiazániu ſlubem.

¶ Slubem żadny Slachcic oſiádły wiązan nie ma byc od nas/
áni od żadnych Vrzednikow nászych: iedno wedle opiſánia ſtá-
tutu Roku 1540. A ſądzon też nikt byc nie ma/ iedno Prawem
przekonány wedle Statutow y Przywileiow.

O imániu Slachty.

¶ W Statucie Torunſkim Roku 1538 ieſt doſtáteczńie opi-
ſano/iáko ſie máia záchowác Nieszczánie okolo imowania Slá-
chty: ktory we wſzem dźierżan byc ma.

O Gleyčiech

¶ Gleyty żadne/ ktoreby przeciwne Prawu y Statutowi by-
ły/dawáne byc nie máia: á ktoby ie otrzymał/ ty ſa nikczemne.

O Wičiach.

¶ Wici iedny za dwoie bez vchwały Seymowey nie maia byc
wyſyłáne/ iedno iedny po drugich wedle Statutu. A okolo wy-
zwolenia od Woyny/wedle ſtáradawnego zwyczáiu y Prawá
poſpolitego záchowamy ſie.

O Koniach y Skorach.

¶ Konie przez Kupce álbo przez Zydy wywodzone/ áni ſkory
przez Gárbárze y Furmány wywożone z Korony byc nie máia: á
ci/ ktorzyby ie chcieli wywożić/ hámowáni przez Stároſty byc
máia: ktorzy tego pilnie przeſtrzegác bedą/wedle vchwały Stá-
tutow dawnych.

O rzekách wolnych.

¶ Rzeki wſzytki iáko ieſt w Státuciech opiſano/ku ſpuſzczániu
Zboż y wſzelákich robot y towárow wolne byc maią.

O składźiech

¶ O Sklady/ ktoremi sie mieni stan Rycerski być obciążony/ Mieszczanie maią kłaść Przywileie swe y Listy na Seymie przyszłym: á tám co będźiem naspráwiedliwszego rozumieli/to zá rádá Rad naszych vczyniemy.

O Mieszczániech Ziemskie Jmioná máiących.

¶ Mieszczanie ktorzy Ziemskie Jmioná maią gdy będą o nie pozwáni od kogo/zachowamy sie wedle Práwá. ¶ Drudzy slachectwem sie bronić niemogą: ktorzy List ná Slachectwo otrzymawszy biorą ná sie spráwy stanu Rycerskiemu nieprzystoyne/ ktore są Statutem opisáne: żaden sie takowym Listem v Práwá szczycić nie będźie mogł.

O Slachćicach vczynionych.

O Jnhibicyey.

¶ Około inhibicyey ponieważ że są statutá dawne/ wedle tych zachowywáć sie ma Kancellárya nászá/ y Sad albo Vrzad: á á ktoryby sie Sad álbo Vrzad inaczey zachował: tedy wina w Statucie opisána karan być ma.

O Gránicách Koronnych zsásiednemi.

¶ Jżesmy winni pokoy poddánym nászym obmyślać/ náznáczy liśmy Komisarze ku rozgraniczeniu Państw Koronnych od sąsiednych Państw Węgierskich / Márgrabskich / Slaskich / Pomorskich/Litewskich/y Pruskich / y nágrodzeniu szkod y krzywd zobopolnych. Czemu aby sie dosyć stáć co narychley mogło/przyczyniáć sie o to będźiemy. A Komisarze nászy stáráć sie też o to będą: aby zá ty szkody/ ktore przez spolne Kommisarze Krolá J. M. Rzymskiego y nászę ná Slężakách są skazáne / ludźiom nászym dosyć sie stáło.

O Skrutatorach.

¶ Skrutynia Statutem Krolá Olbráchtowym Osobie tylko Krolewskiey są zwierzone: około ktorych tak sie zachowywáć będźiemy/iáko Statut opisuie: á Skrutatorowie przysiegli być máią/pod ktorą przysięgą wywiádowáć sie máią pilnie od ludźi przysięgą obowiązanych prawdźiwey rzeczy.

O pozwiech potwarnych

¶ Pozwy potwarne bárzo sie zabieżały / przeciwko ktorym áczkolwiek są Statutá: á wszákoż była w tym wątpliwość/ gdźieby tákowe Pozwy vznawány być miały. Ktorą wątpliwość My chcąc odiąć tak náyduiemy: iż o tákowe Pozwy nie indźie vznawano być ma/iedno v onego Sadu albo Vrzędu: v ktoreg̃ produkowáni będą: á wszákoż iedno w ten czás/ gdy stroná o to czynić będźie chciała: á Appellácya álbo ruszenie do nas iść ma.

O Soli Zamorskiey.

¶ Aczkolwiek Statuty Koronnemi zákázána iest Sol Zamorska: á wszákoż folguiąc w tym poddánym nászym dozwalamy im: aby ná Szkuty/ktore z Gdańská idą/ku żywności Czeladźi ktora iest przy nich/beczká Soli brána była ná Szkutę.

Slachćie iáko w Mieśćie dopuszczono plácow.

¶ Aby Slachtá tym snádnieysze obeście mieć mogłá / pozwalamy im tego: aby im wolno było w Mieściech Plące/ Domy/ Szpichlerze kupowáć/á to aby im broniono nie było: iedno tak/ aby

aby Jurisdicyey Mieſckiey ſie nie zbraniali: á wßyſtki powinnoſći y obowiaſki Mieſckie z onych Placow y domow podeymowali.

¶ Chcąc vſtrzedz aby Slachtá vćiążoná nie byłá/ponawiamy Statut: aby Vrzad Grodzki nic nie brał od wwiezowánia. O kołowwiezowánia.

¶ Kancellárya też/ Ziemſcy Piſárze y Grodzcy około bránia wßelákich Liſtow y piſania máią ſie záchowáć wedłá Statutu Krolá iego M. oycá náßego: takież od Membran/ Pozwow/ y wzdawánia. O placy zá Liſty. etć.

¶ Iż káżdy Vrzad ma ſwe ſpráwy / nie máia daley dzierżec Sedźiowie Ziemſcy y Piſárzowie Grodzkich ſadow albo Piſarſtw weſpołek z Ziemſkiemi. A Duchowna oſobá Piſárzem Ziemſkim być niemoże/á Sedźia Grodzki y Podſtaroſci osiedli być máią. O Sedźiach y Piſárzách.

¶ Przeſtrzegáiąc trudnoſći ludzkiey zakázuiemy: aby żaden Piſarz y Podpiſek v tego Sadu/ v ktorego ſiedźi ná Vrzedźie/ Cauz żadnych nie ſprawował. O Piſárzu y Podpiſku.

¶ Zábiegáiąc trudnoſciam ludzkiem/ ktoreby roſć mogły/ vſtáwiamy: iż żaden Vrzad nie ma do nikogo ieżdźić dla przyymowánia Zapiſow álbo zeznawánia iákiego/áni przyymowáć żadnego zeznánia od żadnęg ſtanu człowieká: iedno przy Akcyach/ gdy będźie perſonaliter conſtitutus ad Acta, ſanus mente. A co ſie tknie oſoby náßey/to tak zoſtáć ma: iáko ſie do tego czaſu záchowywało: iż przy oſobie náßey ſyłáć nam wolno do káżdego tego potrzebuiącego choroba złożonego. O zapiſiech y zeznawánim.

¶ Iż w Niemieckich Sadźiech wiele ſpraw Slachtá miewa/ gdy ſie takowe ſpráwy przytoczą: tedy ie z Rádámi/ ktorzy przy nas beda/ odprawowáć y ſądźić będźiemy: á Kancellárya z Referendarzmi przeſłuchawáć ich będźie/y przy ſtronách referowáć. O Sadźiech niemieckich

¶ Acż to iuż ieſt Prawem poſpolitym opiſano/ á wßákoż y teraz vſtáwiamy: iż żaden nie ma wyzywáć do żadnego Sadu o rzecż ktoraby onemu Sadowi nie należáłá/pod wina w Statucie opiſána. O niewyzywániu do inego Sadu.

¶ Aby we wßem wolnoſć Slachecka ſie záchowáłá / wolne obieránia Sedźiego/Podſędká/y Piſárzá ma być. A my żadnemu inemu takowego vrzędu nie damy/iedno iednemu z tych czterzech: ktorzy obráni od wßyſtkich w obec beda / á nam otworzyſtym Liſtem beda opowiedzeni. O obierániu Sedźiego/ Podſędká/ y Piſárzá.

¶ Iż ſtan Rycerſki przodek ma w Koronie tey: nie ma być żaden w Rádźie náßey iedno z Rycerſkiego narodu / ták Duchowny iáko Swiecki. Jácy w Rádźie być máia.

¶ Aby też co raz przez Kommiſarze náße/ ktore ku rozgrani-

O rozgrá-niczeniu Kommiſárſkim.

czeniu imion naßych Krolewſkich á Ziemiáńſkich dáiemy/ wznáwiano wiecey niebylo: vſtáwiamy/ aby po rozgrániczeniu imion naßych Krolewſkich á Ziemiáńſkich krzywdy Stároſtowie naßy álbo Vrzędnicy w grunciech Ziemiáńſkich nie czynili: á poddáni naßy takowych gruntow odgraniczonych áni bárciámi/ áni żadnym ſpoſobem vżywáć máią.

Zamki komu máią być zlecáne.

¶ Ponieważ ieſteſmy Krolem Polſkim / Zamkow áni Dźierżaw żadnych zwierzáć ſie niechcemy: iedno Polakom Slácheckiego narodu oſiádłym/ á to wedle Przywileiu Ludwikowego.

O Korcach

¶ Iż nie máłe vćiążenie vbodzy ludźie máią / ktorzy z Zbożem do Targu ieżdża prze rozne miáry: á tak vſtáwiamy/ aby w Ratuſzách Korce były ſprawiedliwey miáry: ktore dármo máią być dawáne ludźiom ku mierze: ktore rowno bez káżdego wirzchu mierzyć máią / to ieſt pod ſtrych: á ten kto przedáie ten mierzyć ma/ á nie ten co kupuie: á inßymi korcy aby mierzono nie było.

O Cechach.

¶ Cechy iż dawno od Przodkow naßych ſą podniesione/ y my ie teraz według pierwßych Statutow podnośimy y w niwecz obrácamy: oprocz rządow y obchodow Koſcielnych.

O Státucie 1543.

¶ Czyniąc doſyć żądoſci Rycerſtwá Máley Polſki/ Státut Roku 1543 w mocy zoſtáwuiemy do drugiego Seymu: poki czego lepßego około Práwá poſpolitego nie poſtánowiemy.

O opáćiech.

¶ Aby nádánia Klaßtorne záchowáne łátwiey być mogły/ y ponawiáiąc Státut 1538 vſtáwiamy: aby żaden Opátem nie był obieran/ iedno Polſkiego Slácheckiego z Oycá y z Mátki národu/ á godny człowiek. A gdźieby w tym Klaßtorze/ w ktorym Opáctwo wákować będźie / nie był profeſſowány należion godny Slácheic támże obecnie z dawna mießkáiący: aby z oney że Dioceżyey/ w ktorey ieſt Klaßtor/ Slácheic godny ſtanu Duchownego był obieran poſtulowan ná Opáctwo: á będąc ták obran / bez profeſſyey ma być przez nas loci Ordynario preſentowan: á zátym przezeń inſtituowan álbo potwierdzon ná Opáctwo/ á ma być profeſſowan. A ponieważ nie ieſt tákowy poczet Zakonnikow w Klaßtorzech / iáko bywał przedtym: winni będą Opáci pewny poczet Slácheckich dźieci w Klaſtorzech chowáć / á one támże ludźiom godnym Náuk wyzwolonych vczyć dáć: wedle tego / iáko káżdemu Opátowi Kśięża Biſkupi onych mieſc náznáczą y omiánuią.

O Szkołách Klaßtornych

O niewynoßeniu Monety z Korony.

¶ Około Monety wynoßenia z Korony wywiádowáć ſie Woiewodowie y Stároſtowie máią z tymi/ ktorzy ſą wyſádzeni ná Mynice: y ſtrzedz tego máią/ aby wynoßoną nie była.

Ktore

¶ Ktore to wszystki omianowane rzeczy / ktoremi sie Prawa pospolite y Przywileie á swobody Koronne naprawiły / w powinna exequucya wstawiamy/y Listem naszym vtwierdzamy y vmacniamy/ chcąc y roskazuiąc: aby od wszech mocnie á nie poruszonie trzymane były: iakoż y my trzymać ie chcemy/ y wedle nich poddane nasze zachowywać. A nad to ieszcze cobykolwiek nam było pokazano być wedle Praw pospolitych / Statutow/ Listow/y Przywileiow: to wszystko dzierżec y wedle tego Poddane nasze zachowywać chcemy / y powinni będziemy/ iakoż y iesteśmy: y temu wszemu skuteczna Exequucya vczynić słowem naszym Krolewskim obiecuiemy/y tym Listem sie obowiązuiemy. A ieślibyśmy sámi przeciwko temu co vczynili: tedy nie inaczey rozumiano być ma/ iedno iżeśmy w tym przeciwko przysiędze naszey wykroczyli. A ku więtszey pewności y świadectwu niniejszy List napisácieśmy roskazali / y naszą Pieczęcią zapieczętować. Ktory iest dan y pisan na Seymie walnym Koronnym w Piotrkowie w Sobotę/w dzień świętey Anny: Roku Pánskiego/ Tysiącnego Pięćsętnego y Piędziesiątego. A Krolestwa naszego dwudziestego pierwszego.

Confirmácya wszystkich Przywileiow przeszłych.

Przy. czym były Rády nasze Koronne Duchowne y Swieckie.

.:. .:.

Przywileie Kśiestw Koronie Polskiey podległych:

Iáko Kśiestwá Litewskieg̊/ Ruskieg̊/ Pruskiego/ Oświęcimskiego/ Zatorskiego/ y Kiiowskiego.

Około ziednoczenia Kśiestw z Koroną.

Sygmunt w Krakow. 1510. List 8.

GDyż wszytkim rzecz iest doświadczona: iż moc skupiona y ziednoczona zwykłá być záwżdy mocnieysza/ niż rozdzielona: obiecuiemy pilnośc vczynić: abyśmy Wielkie Kśiestwo Litewskie/ y Ziemie Pruskie/ y ine Ziemie pográniczne Krolestwu/ do iednośći przywieść mogli: y iáko nasnádniey będźie mogło być/ w to vgádzáć będźiemy: aby wszystki brzemioná spolnie nośili/ y Monetę iednáką pospolicie bráli: á zwłaszczá gdy Syem oboiem Páństwam przerzeczonym ku skończeniu tego postánowiemy.

Podobnasz temu Vstáwá.

Sygmunt w Krakow. 1539.

GDyż rozmáitemi przykłády bywamy náuczeni: iż moc ziednoczona iest mocnieysza/ niż rozdźielona. Co my pilniey w vmyśle nászym rozważáiąc/ á widząc Krolestwu nászemu więtsze teraz y ćieższe niż kiedy przedtym nieprzespiecznośći nalegáć: abyśmy ie tedy tym łatwiey od nas y poddánych nászych gardł odpędźić mogli/ obiecuiemy pilne stáránie vczynić wszelkim sposobem vczćiwym: aby Kśiestwá násze Litewskie/ Zatorskie/ y Oświecimskie/ y Ziemie násze Pruskie do tegośmy przy-

przywiedli (ponieważ bacza w nieprzespieczeństwie Krolestwá naßego też swe nieprzespieczeństwo byc: á iż Krolestwo naße nie mogłoby vpáść krom vpadku onych Ziem) wßystki swe siły złaczyli z Krolestwá naßego siłámi: Jż gdyby możny iáki nieprzyiáciel gwałt nam iáki vczynic chciał / złaczywßy vmysły y moc woienna w iedno łácwieybysmy mogli onemu odeprzec.

O Wielkim Księstwie Litewskim.

Wcielenie Ziem wielkiego Księstwá Litewskiego do Koronny Polskiey z pozwoleniem Herbow Litwie z Polski / y niektorych wolnośći ná ten czás Litwie dáney.

W Imie Boże / Amen. Ná wieczna pámieć. Jesteśmy powinni duchownego pokármu y zbáwiennegó napoiu vżyczáć tym / ktorym pánuiąc pożytkow doczesnych podáiemy podpomożenia: abysmy tym / ktore ku cielesney potrzebie podeymuiemy / y zbáwienne też náuki im ile z nas może byc podawáli: izbysmy sie niezdali tylko o pożytkách doczesnych stáráć / á wieczne opußczáć: y skąd dárow błogosłáwieństwá y zapłáty wieczney czekamy / áby z tąd niepoczulismy vßkodzenia żywotá wiecznego: y aby zá prace naße niestrádalismy pożytkow zapłáty pożądáney. Jest rzecz pożyteczna dowiedowiedáć sie o tym / y pilnie przegledáć: aby iáko ludziom dáiemy cielesne dobrodzieystwá / też abysmy rozważali: iákobysmy im y niebieskie pokármy dawali: y ktore ná tym świecie bogáctwy prętko przemijáiącymi vbogaczamy / tymże droge wiecznego błogosłáwieństwá abysmy pokázowali: áby tu naßey ßczodrobliwości ználi pomocy / á potym przyßłey chwały zapłáty przez pokázánie naße otrzymali / w imie Zbáwiciełá nas wßystkich. List 125.

¶ Dla tegó My Władysław z łáski Bożey Krol Polski / y Ziem Krákowskiey / Sándomirskiey / Sieradzkiey / Łánczyckiey / Kuiáwskiey / Litewskiey / nawyżße Książe / Pomorski / Ruski Pan y Dziedzic / y Alexander rzeczony Witowd / Wielkie Książe Litewo

tewskie / y Ziem Ruskich Pan y Dziedzic / oznaymuiemy przez ninieyszy List / ktorym to wiedzieć przynależy / wszystkim teraz y potym będącym / ktorzy tego wiadomość będą mieć: iż Ziemie Litewskie / y ich obywatele poddani Państwu naszemu (ktorym częstokroć rękę szczodrobliwości naszey rościągamy / y o pożytki ich staraiąc się mieliśmy o tym pieczą / iakobyśmy za częstym staraniem stan y zawołanie ich vczynili zacnieysze) chcąc tedy ie z wielkiem pożądaniem w nabożeństwie przyiętey wiary na potomne czasy vtwierdzić y vgruntować: aby ie nawyższy Pan / za ktoreg̃ łaską a staraniem naszym wzięli oświecenie wiary / ku chwale y czci imienia swego y teyże wiary Powszechney oświeceniu / pomazaniem łaski swey vtwierdził: iż gdyśmy ich częstokroć dary szczodrobliwości naszey pocieszyli: tedy też iako nabarziey być może / chcemy ie duchownemi dary zachować / y przez dobre sprawy y prace zatrzymać. Ktorzy aby w stałości wiary tym lepiey się ćwiczyli / iżeby z cnoty w cnotę postępowali / Jarzmo niewoley / w ktorey do tego czasu byli zamotani y związani / z szyie ich składaiąc y rozwięzuiąc z wrodzoney Nam szczodrobliwości y łaski iem wolności / swobody / łaski / exempcye / y Przywileie / ktore zwykły być dawane ludziom Powszechney Wiary / wedle zamknienia w sobie ninieyszego Przywileiu daiemy y vżyczamy.

Litwa do Wiary Chrześciańskiey za staraniē Krola Polskie° iest przywiedziona.

Litwie Krol Polski iako nowym Chrześcianom wolności nadaie.

¶ A naprzod acz od tego czasu / od ktorego za natchnieniem Ducha świętego Wiary Powszechney poznawszy iasność Korone Krolestwa Polskiego przyięliśmy / dla rozmnożenia Chrześciańskiey Wiary y dobrego stanu y pożytku Ziem naszych Litewskich / one z Ziemiami y Państwy im przyległemi y spoionemi przerzeczonemu Krolestwu naszemu Polskiemu przywłaszczyliśmy / wcielili / złączyli / ziednoczyli / przydali / sprzymierzyli / za zwoleniem iednostaynym naszym y inych braciey / y wszystkich Panow / Slachty / Przełożonych / y Boiarow wolą teyże Ziemie Litewskiey: wszakże chcąc Ziemie przerzeczone Litewskie dla nieprzyiacielskich naiazdow y zdrad Krzyżakow y im przyległych y inych ktorychkolwiek nieprzyiacioł (ktorzy przerzeczone Ziemie Litewskie y Krolestwo Polskie chcą spustoszyć / o skazie tych Państw myślac) w przespieczeństwie y w pewney obronie postawić / y iem wieczny pożytek ziednać: też Ziemie / ktoreśmy zawżdy zupełnym Państwem y Prawem dostatecznym do tego czasu mieli y mamy od Przodkow y rodzicow naszych y porządkiem vrodzenia naszego / iako prawdziwy Pan za wolą Panow / Slachty / Boiarow y zwoleniem / przyłączywszy ie przerzeczonemu Krolestwu Polskiemu powtore wcielamy / y prawie wnętrzności kładziemy / przywłaszczamy / słączamy / przyłączamy / sprzymierzamy / y na wieki

Kśięstwo Litewskie do Korony iest wcielone.

wieki przykłádamy / skázuiąc one ze wszystkiemi ich Páństwy/ Ziemiámi/Kśięstwy/Przełożeństwy/Powiáty/własnośćiámi/ y ze wszystkiem Práwem Koronie Krolestwá Polskiego ná wieczne czásy: áby záwżdy były ziednoczone/nieozdezwánie y przez sporu wszelákiego.

¶ Też wszystki Kośćioły Ziem Litewskich przerzeczonych ták Cathedrales iáko Collegiatas/Párochiales / álbo Conuentuales w Wilnie y gdźie indźie zbudowáne / y ktore máią być y są zbudowáne/ fundowáne/we wszystkich ich wolnośćiách/swobodách/ Przywileiach/ exempcyach/ y zwyczáioch wszystkich záchowywamy przez ninieyszy List / wedle zwyczáiu Krolestwá Polskiego.

Kośćioły Litewskie Powszechney wiáry wwolnośćiách są záchowáne.

¶ Tákże Pány/ Slachte/ y Boiáry Ziem nászych Litewskich/ w dárowiznach/ Przywileioch/ w dozwoleniach im przez Nas dánych/ vdźielonych/gdy tylko będą Powszechney Wiáry y Rzymskiemu Kośćiolowi poddáni/y ktorym są nádáne Herby/niech sie z nich weselą/ vczestnicy będą/ y ich vżywáią: ták iáko Pánowie y Slachtá Krolestwá Polskiego/swych vżywáią/ y z nich sie weselą.

Pánowie y Slachtá Litewska Powszechney wiáry iednych wolnośći y Herbow vżywáć máią z Polaki.

¶ Też przerzeczeni Pánowie y Slachtá máietnośći swe oyczyste iednákimże Práwem niech dźierżą: y dárowánia násze/ ná ktore Listy máią/mocne/ vtwierdzone wieczną mocą tákże niech dźierżą: y będą mieć moc ony przedáć/zámienić/oddálić/ dárowáć/ y ku swym pożytkom obrácáć. Wszákże to ma być zá osobnym dozwoleniem nászym/ták iż gdy ie będą oddáláć/ frymárczyć / dárowáć: to przed námi álbo nászymi Vrzedniki / wedle zwyczáiu Krolestwá Polskiego / będą czynić y ie zdáwáć. Też po śmierći rodźicow potomstwu nie máią być bráne máietnośći dźiedźiczne/ále one máią dźierżeć y z potomki swemi: iáko Pánowie y Slachtá Krolestwá Polskiego swoie dźierżą/y ku vżywániu wedle swego zdánia obrácáią.

Slachtá Litewska Powszechney Wiáry w oyczyste dobrá wstępowáć ma/ iáko y Polska.

¶ Tákże też żonam ich Opráwy ná dobrách y wśiách / ktore máią po rodźicách swych álbo od Nas pozwolone ná wieki/będą mogli náznáczyć: iáko w Krolestwie Polskim bywáią náznáczone. A corki/ y śiostry/y ine powinowáte swe przerzeczeni Pánowie y Slachtá Ziem Litewskich będą mogli w Małżeństwo dáwáć Mężom tylko Powszechney Wiáry: wedle vpodobánia swego/ y wedle zwyczáiu Krolestwá Polskiego ktory iest zdawná chowan.

O Opráwách żeninych ná Imionách.

O Małżeństwie.

¶ Wszákże ty wolnośći szkodźić temu nie máią / áby Slachtá niemiáłá być ktemu przyciśnioná: áby budowáć Zamkow / y Woyny służyć/ y podatkow dáwáć wedle stárego zwyczáiu nie byłá powinna.

Slachtá Litew. Zamki budowáć y podatki dáwáć ma.

Litwá po-
przysięgá
wiárę Pá-
nom swym.

¶ To osobliwie wyrażáiąc: iż wszyscy Panowie y Slachtá Ziem Litewskich wiárę/y powinną Wiáry Chrześćiáńskiey stałość/to iest nam Władysławowi Krolowi Polskiemu/y Alexandrowi albo Witowdowi Wielkiemu Książęciu Litewskiemu/y potomkom naszym będą powinni trzymáć/y chowáć: iáko Pánowie y Slachtá Krolestwá Polskiego swym Krolom zwykli są chowáć y trzymáć. Ná co Pánowie/ Przełożeni/ Boiárowie Ziem Litewskich przerzeczonych przysiege iuż Nam vczynili: iáko to iáśniey w Liśćiech ich/ ktore sobie wespołek z Pány Krolestwá Polskiego zobopolnie dáli/ iest opisáno.

Litwá prze-
ćiwko Kro-
lom Polskim
rády ám po-
mocy dáwáć
nie ma.

¶ Tymże obyczáiem pod przysięgą y pod stráceniem dobr swoich żadnym Książętom/ Pánom/ y inym ktoregokolwiek stanu ludźiom/ ktorzy Ziemiam Krolestwá Polskiego zechcą się przeciwić/ rády/ łáski/ y podpomożenia żadnego nie będą dáwáć: ále one iáko nieprzyiaciele Ziemie y Państw Litewskich wszystką mocą będą niszczyć/ nie máiąc ná żadnego bacżenia/ iedno ná Nas y ná Potomki nasze: iákoż to Pánowie y Slachtá przerzeczeni zá się y potōki swe przez przysiege wiáry swey czynić się obowiązáli.

O vrzędźich
Litewskich.

¶ Także Dostoieństwá y Stolice y Vrzędy iáko w Krolestwie Polskim są postánowione/ także postánowione y rozrządzone będą: to iest w Wilnie Woiewodá y Kásztellan Wileński: á potym w Trokách y ná inych mieścách iáko Nam napożyteczniey będźie się zdáło/ wedle vpodobánia woley nászey áby trwáły ná wieczne czásy. A ná tákowe Dostoieństwá niechay nie będą wybierány/ iedno ktorzy są Powszechney Wiáry/ y poddáni świętemu Rzymskiemu Kościołowi. Jtęż Vrzędy Ziemie wieczne/ iáko są Dostoieństwá/Kásztellánie/y ine/iedno Chrześćiáńskiey Wiáry ludźiom niech będą podawáne: y do Rády nászey przypuszczáni/ y przy tych niech będą: gdy o dobrym Rzeczypospolitey będźiemy rádźić. Abowiem częstokroć rozność Wiáry przywodźi rozność vmysłow: y rády bywáią wydawáne/ ktore máią być táiemnie chowáne.

Litwá przy
Krolu Pol-
skim y Ksią-
żęciu Litew-
skim záwżdy
stáć ma.

¶ Też wszyscy/ktorym tákowe Listy y Przywileie bywáią powołáne/nigdy nas Władysłáwá Krolá Polskiego/y Alexándrá Witowdá Wielkiego Książęciá Litewskiego/ poki będźiemy żywi/ y potomkow nászych Krolow Polskich y Książąt Litewskich/ktorzy od nas y potomkow nászych będą stáwieni/ nieopuszczą áni od nich odstąpią pod wiárą y czcią/ y pod obowiąskiem przysięgi: iż wiernie y mocnie przy nas y potomkách nászych będą stáć swą przyiáźnią/ rádą y pomocą ná wieczne czásy/ y ná wieki.

¶ To też ktemu przydáiemy: iż przerzeczeni Pánowie y Slách-
tá po

tá po śmierci Alexándrá/ to iest Witowdá Wielkiego Kśiążęciá Litewskiego/żadnego nie máią miec y obrác zá Wielkie Kśiąże: iedno ktorego Krol Polski y iego potomkowie zá rádą Prelatow y Pánow Polskich / y Ziem Litewskich będą rozumieli obrác y postáwić. A tákże Prelaci/Pánowie/y Slachtá Krolestwá Polskiego/gdyby Krol Polski przez potomstwá prawdziwegó zszedł/ Krolá y Páná nie máią sobie obieráć przez wiádomośći y rády nászey: to iest Alexándrá wielkiego Kśiążęciá/y Pánow y Slachty Ziem Litewskich przerzeczonych/ wedle sposobu y opisánia pierwszych listow.

Litwá Páná iáko ma obieráć.

Polacy tákże.

¶ Też przerzeczonych wolnośći/ y Przywileiow/ y tákowych łask tylko oni Pánowie y Slachtá Ziemie Litewskiey máią vżywáć/y z nich sie weselić: ktorym są dáne Herby Slachty Krolestwá Polskiego/ y ktorzy są Chrześćijáńskiey Wiáry y poddani Rzymskiemu Kośćiołowi/ á nie odszczepieńcy álbo niewierni.

Wolnośći te ktorym są nádáne.

¶ Też wszystkie Listy ktoresmykolwiek Krolestwu Polskiemu y Ziemiam Litewskim przed ośmią álbo śiedmią lat álbo potym przy Koronácyey nászey dáli y pozwolili/przez ninieyszy List potwierdzamy/ mocne czyniemy/ pochwalamy / y moc wieczney mocy vkładamy/máiąc ie zá wpisáne y włożone wten Przywiley.

Listy przi koronácyey dáne / przez Władysłáwá są potwierdzone.

¶ To też dokłádamy osobliwie/ y miánowićie: iż przerzeczeni Pánowie y Slachtá Krolestwá Polskiego y Ziem Litewskich Seymy y stánowienia rzeczy/kiedy tego będzie potrzebá/w Lublinie álbo w Parcowie / álbo ná inych mieścách ktemu sposobnych/ zá dozwoleniem y wolą nászą máią odpráwiáć dla pożytku y potrzeby Krolestwá Polskiego/y dla lepszego Ziem Litewskich przerzeczonych.

Seymy Polacy z Litwą w Lublinie álbo w Parcowie spráwowáć máią.

¶ Nád to My Alexánder álbo Witowd zá zwoleniem Naiáśnieyszego Kśiążęciá Páná Władysłáwá Krolá Polskiego brátá nászego namileyszegó wybieramy ná Herby Slachty Polskiey Ziem Litewskich nászych Slachtę niżey nápisáną: ktore sámá Krolestwá Polskiegó Slachtá tákże ze wszystkimi/ktorzy z ich pokolenia idą/ku bráterstwu y spowinowáceniu przyieli. A naprzod Slachtá Herbu Leliwy/Moniwidá Woiewodę Wileńskiegó: Jádorá/Woiewodę Jáwná Trockiego: Ráwá/Minigalá Kástellaná Wileńskiego: Lysy/Sunigalá Kásztellaná Trockiego: Jástrzebcy álbo Lázánki/ áliás Bolesty Nagorę / ktore zową Niemiery: Trambki/Hostykoná: Topory/ Butrymá: Lábecie áliás Skryńscy Goliguntá: Poráye/ Mikołáiá Bylimina: Dembno/ Korewę: Odrowąs/Wyszegierdá: Wádwicz/Piotrá Mondygiertá: Driá/ Mikołáiá Táwtygierdá: Hábdániec/ Janá Gastołdá: Połkozá / Wołczká Kutwę: Gryffowie/ Butowdá:

Ktore domy Litewskie Herby Polskie przyieły.

Srzeniáwá / Jádáldá : Popodze / Kaloná Grzymáłá / Janá Rymowidowiczá: Zarembá/Ginetá Konczewiczá:Pierzcháłá/ Dawxe:Nowiná Mikołáiá Boynárá:Dźiałoßá/Wolczkoná Kokuthowiczá: Kopacz/ Gedorwochá : Rola/ Dángiellá : Sirokomlá/ Jákubá Mingelá : Kot Morski / Woyßnárá Wilkolewiczá: Powálá/ Jrzego Sángáwá: Pomian/Sake: Doliwá/ Naczkoná : Sarzá/ Twerburtá: Dolángá/ Monstwildá: Bogorya/ Stánisłáwá Wißynge: Janiná/ Woyßymá Dánczykowiczá: Bicháwá/ Monstoldá : Swinká / Andrzeiá Dewknetowiczá : Roldá/ Mynymundá Seśnikowiczá : Sulimá/ Bodywiłá: Nalencz/ Koczaná: Lodza/ Miczuchá : Gelitowe / Gerdudá: Korczakowie/ Czuppe: Biáła/Moydyloná: Czußołowiczá/ Wánczyk Koczaná : Sukowiczá/ Czołek / Jana Ewilá : Godzambá / Stánisłáwá Buthowthowicá : Osmorog aliás Gieralth/ Surgutá z Kieslinia. etc. Ktorych to Herbow y záwołánia przerzeczona Sláchtá Pánowie y Boiárowie Ziem Litewskich od tego czásu y ná potym ná wieczne czásy beda vżywáć: y niech sie z nich wesela/ iáko przerzeczona Sláchtá Krolestwá Polskiego zwykłá vżywáć/ y ie miec. A żeby dostátecznieyßa moc wßytki przerzeczone rzeczy wźieły/ kazáliśmy dla pewnieyßey mocy ninieyßy List Pieczęciami náßemi vtwierdźić. Przy czym byli/ y ná co zwaláli y zá wdźieczno to mieli/ Náuczciwßy w Pánu Christusie Oycowie Kśiadz Mikołáy Gnieźnieński Arcybiskup/ Woyciech Krákowski/ Jan Włoczłáwski/ Piotr Poznáński/ Jákub Płocki/ Mikołay Wileński/ Jan Arcybiskup Lwowski/ Máciey Przemyski / Michał Kijowski/ Grzegorz Włodźimirski / Zbigniew Kámieniecki / Biskupi : gdy Chełmski y ine Kośćioły wákowáły. Y Wielmożni/ Mężni/ Krystyn Krákowski Káßtellan/ Jan z Tarnowá Krákowski/ Mikołay z Micháłowá Sándomirski/ Sedźiwoy z Ostrorogá Poznáński/ Máciey z Wąsoßey Káliski/ Jákub z Koniecpolá Sierádzki/ Jan Ligezá Lánczycki / Máciey z Lábißyná Brzestski / Jánus z Kośćielcá Gnewczowski/ Woiewodowie : Michał z Bogumiłowiłowicz Sándomierski/ Jan z Szczekoćiná Lubelski/ Dobesław z Oleßnice Woyniczki/ Floryan z Rokitnice Wiśliczki/ Krystyn z Koźiegłow Sądeczki/ Marcin z Kulikowá Gnieźnieński/ Klimunt z Mokrzká Rádomski / Domárat z Kobylan Bieczki/ Mostyć z Stáßow Poznáński/ Jánus z Tuliskowá Káliski / Marcin z Kálinowá Sierádzki / Piotr z Włoßczowey Dobrzyński/ Woyciech z Kośćioł Brzestski / Jan z Lánkoßyná Lánczycki/ Krystyn Krußwicki/ Jan z Lázuchowá Záwichostski/ Marcin z Lubnice Brzeźiński / Stánisław Gámrat Polániecki/

niecki/ Jan z Bogumiłowic Czechowski / Máciey Kot Nakielski/ Grot z Jánczowicz Małogostski / Jwan z Obichowá Srzemski/ Jánus Furman Miedzyrzeczki/ Kásztellani : Zbignew z Brzezia Krolestwá Polskiego Márszáłek / Piotr Szaffrániec Podkomorzy / Marcin z Wrocimowá Chorąży Krákowski/ Páweł z Bogumilicz Krákowski / Mikołay z Strzelecz Sándomierski / Mikołay z Czárnkowá Poznáński / Jáká Káliski/ Andrzey z Lubráńcza Kuiáwski/ Piotr z Widáwy Sierádzki/ Mikołay z Suchodołow Lubelski/ Piotr z Tur Lánczycki/ Sędziowie. Działo sie w Miásteczku Hrodle przy rzecze Bugu/ ná Seymie wálnym w dźień wtory Miesiącá Páździerniká / Roku Páńskiego / Tyśiącnego czterzechsetnego trzynastego. Dan przez rece Vczciwego w Pánu Christusie Oycá Kśiedzá Biskupá Krákowskiego/ nawyższego Kánclerzá Krolestwá Polskiego nam szczerze miłego : á pisan przez rece Ciołká Kánoniká Sándomierskiego/ Sekretarzá nászego.

Przywiley Pánow Litewskich zá czásu Władysłáwá Jágiełłá wydány: ktorym świadczą/ iż Kśięstwá ich do Krolestwá są przyięte ku spolney pomocy: á iż też nie inego/ iedno Władysłáwá Krolá zá Páná będą mieć po śmierći Witołtowey: ktemu / że Krol zá pospolitem zwoleniem oboygá Páństwá ma być obieran.

List 128.

W Imie Boże / Amen. Ná ten czás niepożytkom obłedliwym y wątpliwośćiom mądrze zábiegamy/ gdy spráwy zá czásow nászych przypadáiące pismem y Pieczęćiámi wieczne czynimy. A ták My Prełaci/ Kśiążętá/ Pánowie/ Slachtá / obywátele Ziem Litewskich y Ruskich/ to iest Jákub z przeyźrzenia Bożego Wileńskiego Kośćiołá Biskup/ Kśiąże Jwan Olgimunty z syny swemi / z Andrzeiem y z Sienkiem y z inemi/ y Mungałłem Godigoldem brátem/ y z inemi/ Czupurná Márszáłek Sienko Jámunty/ Fedor Lwow z Juszkiem brátem rodzonym/ Gászoff z synem Talnuszem/ Gineyd z synem Milusem/ y z inemi/ Kinund z synem Dauxą/ Strzygoil

Imioná Kśiążąt Pánow Kśięstwá Litewskiego / ktorzy śiebie y potomki swe do Krolestwá Polsk. wćielili.

Kárycenow / Gintolth Astok z brátem rodzonym / Dorgi Gástołt z Przehyndem brátem rodzonym/Nemirá z bráty swemi rodzonemi/Szugáilem/ Olizem Weßylonowym/ Woynad Ruschyłowic/Kiesgáil y Kumbolth Wołymontow z ina brácia swa rodzona/Goligin/ Roman Mileykonow z brátem Wołockiem/ y z inemi/Woyßyund synem Rádywiłem/Wołoczko Káwotmonow z brácia Butoldmuntygalem / Hanus Montigierdonow z brácia swa/ Dowogin Wyschygirdonow/Dráunty z Weßkonem synem / Wolczko albo Vtrwicz/ Wolczko Konschotowicz/ Dogyrdy Woynyß Vrdzych z brácia / Goligind/ Weydymin/ Heschis Selkowicz z przyiacioły y narody swemi/ y wßystko zebránie wßystkich y kożdego z osobná Slachty y obywátelow przerzeczonych Litewskich y Ruskich Ziem: ktorych imioná kożdego z osobná ácz nie sa wyrażone/wßakże zwolenie ich ná rzeczy niżey opisáne iest tákie: iákoby tu nápisány były.

¶ Dla tego oznáymuiemy ktorym wiedzieć należy wßystkim: iż tego czásu/Prełaci/Kśiażetá/Pánowie/y Slachtá/y wßystko pospolstwo Krolestwá Polskiego zá pomoca łáski Bożey Naiáśnieyße Kśiaże Páná Władysłáwá Krolá Polskiego/Nawyżße Kśiaże Litewskie/ dźiedźicá Ruskiego/ Páná nászego nałáskáwßego z Pogáńskich błedow wywiodßy / zá Krolá y Páná sobie wźieli.

Litwa świadczy iż przez Polaki do Wiáry przystąpili.

¶ A ná nas tákże iego postepkow násláduiacych náuczeni łáską Duchá świetego/wzywáiac nas do towárzystwa spolnego z ciemności błedu stárego przez przyiecie świetey wiáry prawdziwey nas przyieli: z ktorymi iżesmy sie sstáli w wierze iednomyslni/ y towárzyße vczynkow Powßechney wiáry: przeto słußnie iestesmy powinni w zgodźie ná wieki z niemi trwáć/zá przerzeczonego Páná Władysłáwá Krolá Polskiego/y iego Koronie/ Krolestwu/y obywátelom Polskim mocna wiára y niezgwalcona obietnica obiecálismy / y przez ninieyßy List obiecuiemy wßystka moca y śiłámi przeciwko naiázdom ktorychkolwiek ludźi przy nich stáć: y ich żadna wymyslona bárwa nieopußczáć: ale one przez chytrość y zdrády/to iest Krolá/ Korone/Krolestwo/y obywátele Krolestwá Polskiego w ich potrzebách ná wieki podpomágac: y ich rozmnożenia/pożytki/ y pospolite dobro opátrowáć zdrowym y wiernym rozrzadzeniem/iáko nászе własne. Co y oni nam tymże sposobem beda powinni czynić/nam to oddáiac.

Litwá obiecuie pomoc we wßytkich potrzebách Polakom.

Alexánder Witowd ná Kśiestwo Litewsk: przez Władysł. iest postánowiō.

¶ Ale iż przerzeczony Władysław Krol ec. Pan nász łáskáwy/ z osobliwey vffności Wielmożnemu y zacnemu Kśiażeciu Pánu Alexándrowi Witowdowi Kśiażeciu Litewskiemu etc. wźiawßy go ná cześć swego stáránia / y prace ná nawyżße Kśiestwo

Ziem

ziem Litewskich/ y inych Państw swych Kśięstwá Litewskiego dał y podał/ y onego z ręki swey postanowił do żywotá tegoż Páná Kśiążęcia Witowdá. Zá co my tegoż Páná Władysłáwá Krolá chcąc stałszą wiárą czćić/ y iáko rzecz sprawiedliwa iest pewnieyszego vczynić/ mocnym wiáry nászey obowiáskiem/ y nieodezwáną obietnicą temu przez ninieyszy List obiecuiemy: iż wielkie Kśięstwo przerzeczone Ziem Litewskich/ y ine Państwá tego Kśięstwá wespołek z dobry y z máietnościámi oyczystemi/ ktore ná tegoż Páná Witowdá Kśiąże należą/ y ze wszytkiemi Zamki/ twierdzámy/ Powiáty/ rozdźieleniem/ y ich obywátelmi po ześciu iego ná tegoż Páná Władysłáwá Krolá y ná Korone Krolestwá tego Polskiego/ wedle opisánia Listow przez przerzeczonego Páná Kśiąże Witowdá temuż Pánu Władysłáwowi Krolowi y Koronie iego dánych/ máią zupełnie y cale przypáść y wrocić śie: y My też z nászymi potomki po nas bedącymi po ześciu Páná Kśiążęcia Witowdá mamy do przerzeczonego Páná Władysłáwá Krolá/ Korony/ y Krolestwá Polskiego przystáć/ poddáć śie/ być posłuszny/ y służyć/ okrom chytrości y zdrády wedle możności y sił nászych bedźiemy powinni. A mimo onego y Korone Krolestwá tegoż nigdy inego álbo ine zá pány sobie nie mamy brać. Tego też nie opuszczáiąc: iż ieśliby Władysław Krol przerzeczony (czego Panie Boże obroń) przez potomstwá zeydź miał: tedy przez wiádomości rády tegoż Páná Kśiążęcia Witowdá y nászey tákże/ Kśiążętá/ Prelaci/ Pánowie/ Slachtá/ y pospolstwo obywátelow Krolestwá Polskiego sobie Krolá y Páná nie máią obierać/ álbo stáwić. Przy ktorych Constitucyách mocnie/ zobopolnie/ y stále stoiąc w słodkości wiáry/ y wnetrznościách Páná Chrystusowych wieczną y nigdy nieodmienną bedźiemy chować iedność. Ná ktorych wszystkich rzeczy wiárę y świádectwo ku wiádomości doskonalszy ná wieczną moc Pieczęći nászę ninieyszemu Listu są zawieszone. Działo śie y dan w Wilnie w dźień Swietey Pryszki Panny y Męczennicżki/ Roku 1401.

Po śmierći Witowdowey obiecuie Litwá Władysłáwá Krolá Polskiego ná Kśięstwo przyiáć/ á Kśięstwo Litewskie do Krolestwá wćielić

Gdy Krol Polski przez potomstwá zeydźie nie máią Polacy Krolá przez Litwy obierać: Litwá tákże.

Władysław trzeći Krol Polski potwierdza Práwá y Przywileie Sygmuntowi wielkiemu Kśiążęciu Litewskiemu/ ná Kśięstwo wielkie przez Swietego niegdy Władysławá swego oycá temuż Sygmuntowi dáne.

List 129.

W Imie Boże/ Amen. Ku wieczney pámieci. My Władysław trzeci z łáski BOżey Krol POlski/ y Ziem Krakowskiey / Sándomirskiey/Sieradzkiey/Lánczyckiey/ Kuiáwskiey / Litewskie Xsiąże nawyższe/ Pomorski Ruski Pan y dźiedźic/ oznaymuiemy ninieyszym Listem tak teraz iáko potym bedacym ludźiom: ktorzy ninieyszych rzeczy wiádomość beda miec. Iż od tego czásu/iáko zacne y wielmożne Xsiąże Pan Sygmunt z łáski Bożey Wielkie Xsiąże Litewskie/Ruskie / Striy náss namilszy wszystkę szczyrości swey stałość przeciwko Krolestwu nászemu/ y przeciwko osobie nászey Krolewskiey nienáruszenie miał: ná ktora rzecz my pámietáiąc y bedąc bárzo tego wdzięczni / godna rzecz rozumielismy iemu z szczyrego serca to oddáć/y wszelką przystoyną wdzięcznośćia te wiárę y stałość cała nágrodźić. A tak z pewney nászey wiádomości máiąc dostáteczne rozmyślenie y vmysł łáskáwy y dobrowolny/zá rádą zdrową nászych Prelatow/ y Panow/Pánu Sygmuntowi Wielkiemu Xsiążęciu Stryiowi nászemu namilszemu Práwá/ Listy/ y Przywileie/ ktore od Nas y od świetey pámieci Oycá nászego Páná Władysłáwá Krolá Polskiegó ná Xięstwo Wielkie/ y ná ine ktorekolwiek dobrá y wolności pod ktorymkolwiek sposobem sá dáne / ktore tu chcemy miec zá wpisáne/we wszytkich ich punktćiech/sposobiech/ położeniu/ czástkách/ y klauzulach wszystkich: mocne czyniemy/ odnawiamy/ wdzięczne czyniemy/ pochwalamy/ y pod obrona ninieyszego pisánia potwierdzamy/ skázuiąc áby moc miáły mocy wieczney. Obiecuiemy nád to słowem nászym Krolewskim/y obowiązuiemy sie też iego Listy / Práwá / Przywileie/ ktore porzádnie y spráwiedliwie wyszły / we wszystkiem miec zá mocne/ y wdzięczne: y one chowác wiecznie niezgwałcenie / y iem dosyć czynić. Co świádczymy przez ten List: ktoremu Pieczęć Mágestátu nászego iest zawieszoná. Dán w Piotrkowie ná Seymie walnym/we Wtorek bliski po świecie Swietey Lucyey / Roku Páńskiego 1438. Przy czym támże byli Nauczciwszy y vczciwi w Pánu Chrystusie Oycowie y Pánowie/ Wincenty Swietego Kościołá Gnieznieńskiegó Arcybiskup y Primás/ Zbigniew Krako. Władysław Włocławski/Biskupi: y Andrzey z Bniná wybrány y potwierdzony Kościołá Poznáńskiego/y Wielmożni Slachetni y mężni Mężowie/ Jan z Czyżowá Kászstellan Krákowski/Dobesław z Sienná Sándomirski/Marcin z Sławkowá Káliski/Woyciech z Máleg Lánczycki/Jan z Lichná Brzestski / Járund z Grabie Inowłocławski / y Piotr Odrowas z Sprowy Lwowski/Woiewodowie: Dobrogost z Számotul Poznáń-

Władysław potwierdza wolności y Listy Wielkiemu Xsiążęciu nádáne.

Poznáński/Klimunt Watrobká z Strzelec Sándomirſki/Wáwrzyniec Zarembá z Kálinowey Sieradzki / Káſztellanowie: Jan z Oleßnicze Márſzałek / y Andrzey z Lubinia Podſkárbi Kroleſtwá Polſkiego: y ini Dignitarze/Pánowie/Rycerſtwo y Slachtá: ktorzy byli świadki przy rzeczách przerzeczonych. Dan przez rece Wielmożnego y Vrodzonego Mieżá Janá z Koniecpolá Kánclerzá/y Piotrá Wody z Czekocina Podkánclerzego Koronnego/ nasz ßczerze milych. Za Relácya Wielmożnego Janá z Koniecpolá/Polſkiego Kánclerzá.

Zá czásu Janá Olbrachtá Krolá Polskiego y Alexándrá Wielkiego Kśiążęciá Litewskiego/Pánowie y Rády Wielkiego Kśięſtwá Litewskiego potwierdzáią zapiſy przez przodki swe z Kroleſtwem Polskim vczynione.

W Imię Boże/Amen. Aby spraw zá czásu nászego przypadłych stárość nie zátłumiłá / znaleziono to ieſt: aby dla pámieci potomney piſmem y świadki obwárowáne były. A ták My Prelaci/ Pánowie/ Slachtá/ y wßytko zebránie Wielkiego Kśięſtwá Litewſkiego/ to ieſt Woyciech Wileński/ Jan Luczki / Márcin Niedniczki/z łáſki Bożey Biſkupi: Mikolay Radźiwiłowic Woiewodá Wileński/y Wielkiego Kśięſtwá Litewſkiego Kánclerz/Kśiąże Alexánder Jurgiewicz z Olßan Woiewodá Wileński y Stároſtá Grodzſki/Jan Jurgiewicz z Zabrzezia Woiewodá Troczki y naywietßy wielkiego Kśięſtwá Márßałek/Stániſław Janowicz Káßtellan Troczki y Stároſtá Zmodzki/ Jrzy Paczowicz Poloczki / Grzegorz Oßczykowicz Nadworny Márßałek y w Mereku/Mikolay Mikolaiow Radźiwiłowicz/Podczaßy Kśiążecy y w Bielſku/Jakub Dowoynowicz Drohinſki / Stániſław Potraſkowicz Lideński / Jan Lythaor Nowogrodzki/ Stánisław Michałof Potkowicz Brzeſtſki / Woyciech Janowicz Chorąży y Cáwieniſki/ Niekraſch Wolotkowicz w Belzycy / Piotr Radźiwiłowicz Podkomorzy w Lyryßkách/Niemierá Grzymałowicz Melniczki / Mikolay Jundyłowicz w Dubiczy/ Jrzy Montontowicz/ Alexánder Montigordowicz Stároſtowie/ Márßałkowie/ y Dzierżawcy oznáymuiemy przez niniejßy

List 130.

Prelaci y wßyſtkie Rády y wßyſtko pospolſtwo Wielkiego Kśięſtwá Litewſkiego wpiſuią ſie do Kroleſtwá polſkiego.

nieyszy List ktorym to wiedźieć przynależy wszystkim: Iż ácz ziednoczenia y przymierza miedzy Páństwy / to iest Krolestwem Polskim y Wielkim Kśięstwem Litewskim y Ziemiámi iemże podległemi / od czásow dawnych pod Krolem Polskim Władysłáwem Jágełłem y pod Wielkim Kśiążęciem Alexándrem Witowdem poczęte y postánowione do tego czásu niezgwałcenie są chowáne: wszákże gdy Naiáśnieyszy Kśiążętá Pánowie nászy nałáskáwszy ná ty Páństwá Naiáśnieyszy Pan Jan Olbracht ná Krolestwo Polskie / á ná Wielkie Kśięstwo Litewskie Naiáśnieyszy Pan Alexánder Pánowie nászy nałáskáwszy zá Boskiem przezrzeniem są wźięci: zdáło śie to Prełatom / Pánom / y Slachcie Krolestwá Polskiego bráciey nászey / tákże też y oni zárázem to nam vczynili: ábyśmy przez násze nowe Listy Zapisy álbo Przywileie Przodkow nászych z przymierzenia potwierdźili: ktorych to Listow słowo od słowá rozumienie iest tákowe.

Włożenie stáre° Przywileiu ktory iest wydan zá czásu Władysłáwá Jágełłá y Witowdá.

W Imie Boże / Amen. Ná wieczną tey rzeczy pámięć. Stworzyciel wszystkich rzeczy / ktorego oko przenika wszystki rzeczy / y wiádomość nigdy nie bywa zágłádzona w rzeczách ludzkich / ktore łacwie z pámięci wypadáią: áby tedy pámięć ich zostáłá pismem zá wielką swą rádą z przezrzenia to rozrządźił: zá ktorego podpomożeniem ordynácye / vmowy / y spráwy rzeczy bywáią záchowáne. A ták my Moniwit Woiewodá Wileński / Jáwinis Woiewodá Trocki / Mingal Wileński / Sungal Trocki / Kásztellanowie: Nyemir Osztyk / Butrym Golignit / Mikołay Bilini / Koreyowá y Wyszygiert / Piotr Montigierd / Mikołay Táwtigerd / Jan Gásztowdow / Wolczko Kulwá / Bussowd Jádáth Rálo / Jan Rymowidowicz / Ginent Konczewicz Dorá / Mikołay Byeinar / Wolsko Kochutowicz / Jákub Mingel / Woyssnár Wirkołowicz / Grzegorz Sángáw / Sáká Naczko / Werburth Monstywild / Stánisław Wyszygin / Woyszyn Dámenkowicz / Monstold / Andrzey Vknetowicz / Munimunth z Seśnikowicz / Rodwił / Koczan / Miczuch / Gerdud / Czuppá / Woydźiło Koszylowicz / Koczan Sułkowicz / Jan Eywild / Stánisław Buthowthowicz / Surgutes z Reszynek. etc. oznáymuiemy Listem ninieyszym ktorym to wiedźieć przynależy wszystkim: ktorzy teraz są y potym będą / do ktorych wiádomości to przyidźie: Iż ácz zá Naiáśnieyszych Kśiążąt Páná Władysłáwá Krolá Polskiego etc. y Alexándrá Witowdá Wielkiego Kśiążęciá Litewskiego Pánow nászych nałáskáwszych z zwoleniem Herby / ktorych vżywáć nie byłá nam rzecz zwykłá zá przeciwnym zwyczáiem ktory v nas był / dla oznáczeian

nia imienia Tytułu y Slachectwá naßego od Pánow Slachty y Przełożonych/ktory od Przodkow swych maią/ wzielißmy/ y do łask/ wolności/ y swobod/ ktemu ießcze y Przywileie/ exempcye/ y wiele inych dobrodzieystw y nadánia / ktore nam przez rzeczone Pány łaskawe Władysława Krola Polskiego y Alexandra Wielkiego Xiążecia Litewskiego ßczodrobliwie sa nádane: y zá obrona Listow danych sa vmocnione/ y zá temi Listy iestesmy ná wyßßy stan podniesieni / y obiecali nam przez otworzyste swe Listy ießcze wiecey ileby mogli/ z nawietßa pilnością dobro/pożytek/y pomnożenie stanu naßego y czci wßędy chcą podwyßßać/y nigdy w nießczęściu y potrzebách náßych nas nieopußczać: ale zawżdy przeciwko wßystkim nieprzyiacielom naßym y zdradzie y naiezdzie pomocámi/ radámi/y łaskámi swemi nam pomágać. Tych rzeczy względem chcąc tak wiele dobrodzieystw y zadziałánia oddać/ y także słußne wdzięczności pokázać: aby sie w nas roznosć iáka y niewdzięczność y także nierownosc w Liściech niepokazała / ale aby zawżdy iednomyślna iednosć miedzy námi trwała/ y wola iedna vmysłow / iáko iedna chwała Boża y Wiárá iest chowaná : tedy my wespołek wßyscy y osobliwie kożdy z osobna náßemi imiony y zá wßystke Slachte/ Boiáry/ Pány/ y obywátele Ziem Litewskich / dobra wiara y w słowie náßym stałym y wiernym/ odłożywßy precz wßystke chytrość y zdrade / ná wiáre y pod przysiega náßa obiecuiemy: nigdy przerzeczonych Pánow/ Prelatow/ Slachty/ y Przełożonych Krolestwá: y sámego Krolestwá Polskiego przerzeczonego we wßystkich potrzebach y niefortunach ich nieopußczać: ale zawżdy im przeciwko wßystkim nieprzyiacielom ich zdradzie y naiezdziech rady pomocy y łaski wiernie dodáwać : y żadnemu zwad/woien/ odpowiedzi przez wiádomości y woley y zwolenia y dołożenia rady ich/y potomkow ich nie zadáwać/ ani czynić/ ani zrußać: y przerzeczone Pány Władysława Krolá Polskiego/ y Alexandrá Witowdá Wielkie Xiąże Litewskie y ich potomkow Krolow Polskich y Wielkich Xiążąt Litewskich/ żadnych czásow nieopußczać żadnym sposobem/ ale zawżdy przy nich okrom chytrości y zdrády stać wßystka rada pomoca y życzliwością.

¶ Też obiecuiemy iákosmy wyżßey obiecali / iż po ześciu przerzeczonego Pana Witowdá wielkiego Xiążecia Litewskiego nigdy niebędziemy obierać/ani brać ná wielkie Xiąże Litewskie y zá Páná/iedno ktorego przerzeczony Pan Władysław Krol (ieśli będzie dłużey żyw) albo iego potomkowie/ y Prelaci/ Panowie/Slachta/y przełożeni Krolestwá Polskiego będą rozumieli obrać

Litwá bez wiedzenia polakownie ma Xiążecia obierać / także też Polacy bez Litwy.

obrać y postánowić. A także Prełaci/Pánowie/y Slachtá Kroleſtwá Polſkiego/gdy przerzeczony Krol (czego Boże vchoway) przez plodu y potomſtwá ſwego ſłußnego zeydźie / przez wiádomości y rady Oświeconego Páná Alexándrá Witowdá Wielkiego Kśiążećiá Litewſkiego / ieſli onego przeżywie/ y przez náßey woli wybierać nie beda.

¶ A iżby potwierdzenia/ y przeſtrogi przerzeczone tym wietßo wźiely moc/ kazaliſmy Pieczęci náßych przyłożeniem to obwároważć. Dźialo ſie w Hrodle v rzeki Bugu ná Seymie walnym / dniá wtorego Miesiacá Paźdźierniká / Roku Páńſk. 1413.

☞ Dla tego My Prełaci / Pánowie/ Przełożeni / y Slachtá Wielkiego Kśieſtwá Litewſkiego przerzeczeni przegladaiac to/ iż zá dawnośćia cżaſow wiele rzeczy przychodza w watpliwość/ przez ktora áby niepożytek iáki nieprzyßedł/ rozumieliſmy zá przyſtoyna rzecz temu zabieżec. Chcac tedy áby artykuł albo tá cżaſtká w Przywileiu około obieránia Naiaſnieyßych Pánow náßych tak Krolá Polſkiego/iako Wielkiego Kśiążecia Litewſkiego w przerzeczonych Liſciech krotce opiſány / z ſámych ſłow aby nieprzymioſł ná potomne cżaſy iákiey watpliwośći / y prágnąc przerzeczone Prełaty/ Pány Kroleſtwá Polſkiego w tym artykule około obieránia Krolá nam rowne iáko rzeczono ieſt vczynić/ to przydawáiac obiáśniamy: Iż gdy vmrze Kśiąże Litewſkie/okrom wiadomości y rady Pánow y Przełożonych Kroleſtwá Polſkiego Brácicy náßey / ku wybieraniu Wielkiego Kśiążecia nowego niepoſtapiemy: ále z niemi weſpołek/ ieſli wezwáni cżaſu ſłußnego przyiechać beda chciec/Wielkie Kśiąże y Páná wybierzemy. Także też gdy Krol Polſki vmrze / przerzeczeni Prełaci y Pánowie Kroleſtwá Polſkiego okrom wiádomości y rady Prełatow y Pánow wielkiego Kśieſtwá Litewſkiego ná wybieránie nowego Krolá niepoſtapią: ále także z Prełaty y z Pány wielkiego Kśieſtwá Litewſkiego/ieſli wezwáni cżaſu ſłußnego zechcą przyiechać/ Krolá y Páná wybiorą. Ktore rzeczy iáko rzeczono ieſt poſtánowiwßy / y ktore ná potomne cżaſy maią być chowáne/ zá pewną wiádomośćia wßyſtkich inych Prełatow/ Pánow/ Przełożonych y Slachty Kśieſtwá Litewſkiego Brácicy náßey przerzeczony Przywiley przodkow náßych przymuiemy/ mocny cżyniemy/ y potwierdzamy przez ninieyßy Liſt obowiezuiac ſie imiony náßemi y wßyſtkich Prełatow/Pánow/ Przełożonych/y Slachty wielkiego Kśieſtwá Litewſkiego/dobrą wiárą w ſłowie náßym ſtałym y wiernym / oddaliwßy wßelką zdrádę y chytrość/ obiecuiemy/ przyrzekamy/ y przez przyſiege náßę vczyniona tym ſie ciesniey obowiezuiemy ten zapis

wyżßey

wyższey napisány y z obiáśnieniem Artykułu około obieránia Naiáśnieyszych Pánow nászych/iáko sie rzekło/we wszystkich Artykułech / klauzułach / punktćiech / y skazániu vtwierdzony trzymáć / y ná wieki niezgwałcenie chowáć. A ieśli ktore osobliwe zapisy miedzy námi/ Prełaty/y Pany Krolestwá Polskiego sa/ ktoreby pospolita vczćiwosć obrażały z obu stron/ ktorych przodkowie nasi nie dzierżeli: tákowych my też nieprzyimuiemy/áni będźiem trzymáć. A iżby wszystkie przerzeczone rzeczy wieczną moc zátrzymáły/ninieyszym Listem Pieczęci nasze kazaliśmy záwiesić. Dan w Wilnie ná Seymie walnym dwudźiesteg czwartego dniá Lipcá / w Wigilią świetego Jákubá Apostołá/ Roku Páńskiego 1499.

Zapisy ktore pospolita poczćiwosć obrażáią nie máią być chowáne.

DECLARACIA
O Vniey Litewskiey.

Sygmunt August z łáski Bożey Krol Polski/Wielkie Kśiąże Litewskie/Ruskie/Pruskie/Mázowieckie/Zmudzkie/etć. Pan y Dźiedźic.

WSzystkim wobec/ y káżdemu z osobná / komu to wiedźieć należy/ oznáymuiemy tym Listem nászym: iż gdy miedzy poddánemi nászymi stany Koronnemi / á Posły z Wielkiego Kśiestwá Litewskiego traktaty y namowy spolne były ná tym Wárszawskim Seymie/ około Vniey á Ziednoczenia tych dwu narodow Polskiego y Litewskiego: ná cośmy byli po częsći ten Syem złożyli / y czásu obiemá stronam do tych namow vżyczyli: tedy vrosłá byłá roznicá nieiáka około tego: ieśli zá ta Vnią y Ziednoczeniem w iedno ciáło y w ieden lud tych obudwu Narodow Polskiego y Litewskiego iáko sie z Listow y Przywileiow ktore oboiá stroná przyznawa pokázuie/ ma to iuż być z tych Państw obudwu iedna pod iednym pánem Rzeczpospolita: ktoreyby iuż obádwá narody iáko ludźie Koronni/ná spol vżywáć y podźielać sie ia zárowne mieli: zwłaszczá iż narod Polski y Ziemie dawne Koronne obieránie

Páná

Pana zawżdy wolne mieli y maią: a ſtany zaśie Litewſkie Kśięſtwo ono dziedzictwem y państwem Oyczyſtym naſzym być mienili. My tedy chcąc te roznice około Vniey miedzy niemi porownać/a wſzyſtko coby tey tak świetey a tak potrzebney y tak ſławney rzeczy przekazać miało / z drogi zwalić / y w ſwey mierze ile w nas ieſt poſtanowić. ¶ Naprzod co ſie tknie Succeſſyey na Ziemie Litewſka/ ponieważ to wiele do ſpolnego ziednoczenia zawadzało / takeſmy ſie w tey mierze przed wſzyſtkiemi Stany oboyga narodu iawnie deklarowali/iakoż y teraz Liſtem tym naſzym deklaruiemy: Iż ácż nam Pan Bog potomſtwa żadnego z przeźrzenia ſwego świetego do tych czaſow nie dał/ wſzakoż by go też nam dobrze y nawiecey potym dać raczył z łaſki iteż z dobroci ſwoiey: tedybyſmy przedsie nad dobre a pożytek Rzeczypoſpolitey żadnego względu albo opátrzenia doczeſnego krwie a potomſtwa ſwego nigdy nie przekładáli / anibyſmy v ſiebie żadney rzeczy milſzey mieli: nad potrzebe a ſławe Państw ſwoich/a ktemu nad powinność y obowiązek náſz poprzyſiegły: wiedząc iże potomſtwo nie zawżdy ſie ani każdemu dobrze vda/ ale poſługą przeciw Rzeczypoſpolitey a wypełnienie powinności na wieki wſzędzie dobrze ſłynąć muſi. Z tey tedy przyczyny zaniechawſzy wſzelkiey dziedzicżney Sukceſſyey na Ziemie Litewſka/ ieſliby ktora tak nam ſámym iáko potomſtwu naſzemu należała/dobrowolnie Rzeczypoſpolitey a tey ſławney Koronie Polſkiey odſtępuiemy / y wyrzekamy ſie na wieczne czaſy: nie wątpiąc w tym/y to też ſobie wáruiąc: żebyſmy tym ani ſámi oſoby naſzey/ ani potomſtwa naſzego właſnego/ ieſliby nam ktore Pan Bog raczył dać/nie zgołocili: ale żeby poczciwe a ſtanowi iego przyſtoyne od Rzeczypoſpolitey opátrzenie miało / ieſliżeby na Krolestwo nie było wzięto: a wſzakoż nie czyniąc żadney dysmembracicy Koronney/o takowym opátrzeniu na ten czás dopiro ſtanowiono być ma / kiedy na ſpolnym Seymie będą Stany Polſkie y Litewſkie. ¶ A tak zwaliwſzy ten pień z drogi około Succeſſyey: tedy y one roznice/ktora miedzy obiema Narody około iedney Rzeczypoſpolitey była / tak w Imie Boże ſtanowiemy: Iż inaczey dali Bog ani rozumiemy/ ani rozumieć możemy/ iedno iże te oboie Państwá od dawnych czaſow / ieſzcze za Prádźiadow naſzych w iedno złączone ſą: a w takie iedno/iż nietylko w ieden animus albo w iedne myſl/ w iedne zgodę/ w iedne miłość w iedne ſpolna przyiaźń (ácż y to wſzyſtko tak ieſt) ale też ktemu w iedno ciało/a ciało nie rozne nie rozdzielne/ iáko Przywileie ſpolne ſtáre omawiáia/ſpoione ſą. A zá tym ſáma rzecz pokázuie/ iż w iedne Rzeczpoſpolitą iednego ludu / ktory ſie przez zwią-

O ſukceſſyey ná Ziemie Litewſka.

Polſká z Litwą iedną Rzecżpoſp.

związek y ſpoienie dwu Narodow w iedność iednoſtáyną y nie-rozdźielną znioſł y ſpoił: ták iż iuż iáko te Państwá nie ſą dwie ciele/ ták też dwie Rzeczypoſpo. być niemogą: ále iedną Rzeczpoſpolitą z tych Narodow ſpoioną: zá czym ſpolne Seymy y Rády mieć zawżdy máią pod iednym Krolem/y pod iedną głową. To tylko wyymuiąc: iż iáko w iednym nieroznym nierozdźielnym cie le káżda iednák część y káżdy członek oſobną powinność y ſpráwę własną ma: Ták też w tey iedney Rzeczypoſpolitey ma Naród Polſki y Litewſki zwyczáie ſwoie niektore/ Sądowne Práwá y Przywileie/y Sądy własne á oſobne: ktore iednák tey Jednośći álbo tey Vniey nic niewádzą/áni wádźić będą. Ktora Deklarácya náſze dla wieczney pámięći á lepſzego świádectwá/ w te ſłowá ná tym Liśćie opiſána vmacniamy y vtwierdzamy ná wieczne czáſy: y ręká náſza własna podpiſáliſmy/y Pieczęćią náſzą zápieczętować kazáli. Dan w Wárſzáwie ná Seymie wálnym Koronnym Trzynaſtego dniá Márcá: Roku Páńſkiego Tyſiącnego Pięćſetnego Sześćdźieſiątego czwartego. Pánowánia náſzego Trzydźieſtego piątego.

Recęs Seymu Koronnego Wárſzáwſkiego 1563/ w ſpráwie około Vniey Litewſkiey.

Sygmunt Auguſt z łáſki Bożey Krol Polſki/Wielkie Kśiąże Litewſkie/Ruſkie/Pruſkie/Mázoweckie/Zmudzkie/etć. Pan y Dźiedźic.

MSzytkim wobec y kożdemu z oſobná/ komu to wiedźiec należy/oznáymuiemy tym Liſtem náſzym/iż pámiętáiąc iáko ſławney pámięći Sygmunt Krol Polſki ociec náſz częſtokroć od poddánych náſzych/ w Koronie Polſkiey ná Seymiech y indźie nápominan był: y My ſámi też iuż częſto á częſto za czáſu pánowánia náſzego proſzeni będąc/od tychże poddánych náſzych Stanow Koronnych/abyſmy wcielenie á Vnią wielkiego Kśięſtwá Litewſkiego z Koro-

na Polska/ od Władysława Jagiełła / y Alexandra Witowda chwalebney pamieci Pradziadow naszych/ za zezwoleniem wszystkich stanow Litewskich vczyniona/ y nietylko na Liściech y spiskach spolnych opisana / ale też y ku skutkowi swemu tedyż przywiedziona: acz potym zasie nieiako zatrudniona/ ale iednak przez Alexandra Stryia naszego wielkiego na ten czas Ksiedza Litewskiego / a potym y Krola Polskiego / y przez spolne Polskiego Narodu z Litwa zmowy y spiski zobopolna przysiega vtwierdzone zasie obiasniona/ y szerszemi słowy a snadnieyszym wykładem ozdobiona: aby iuż na wieczne czasy tym mocnieysza była/ a nigdy sie z niey niewykraczało / wedla vrzedu a powinności naszey przywiedli: żeby iuż kiedy nie słowy tylko albo pismem / ale też y skutkiem z tych dwu Narodow ieden lud / a iedno y nierozdzielne ciało / y iedna Rzeczpospolita a nierozna była a mocnie trwała. Tedy bacząc iż to Ziednoczenie wielka sławe y pożytek oboiemu Państwu przyniescby mogło / naradziwszy sie pierwey z Pany Radami/ y wszystkimi stany tak Koronnemi iako y wielkiego Ksiestwa Litewskiego/ ktemusmy mysl y wola nasze przychylili: abysmy dla sprawowania y wypełnienia tey rzeczy Syem spolny tym obiema Narodom / bez dalszey odwłoki tu w Koronie naszey w Warszawie złożyli: iżeby iuż na tym Seymie koniecznie prawa a gruntowna Vnia tak w skutek swoy wstawiona y wykończona była: iżby nietylko na przyszły czas przerwac sie y rostargnac niemogła/ ale żeby z siebie takowe owoce y pożytki dawała/ ktore dawno dawac miała: a ktoreby Polskiemu y Litewskie^v Narodowi przodkiem pokoy y zachowanie w całości/ a potym sławe y ozdobe wieczna przyniesc mogły. Na ktory tym obyczaiem przez nas złożony Syem/ wielcy Posłowie z Litwy z zupełna mocą y z zupełnȳ poruczenim tak z Duchowneg̊ iako z Swieckiego/ Senatorskiego/ Rycerskiego / y Miesckiego stanu posłani byli: to iest / te Pany Łacińskim iezykiem niżey opisane:

vczt, Reuerēdos Dn̄os ex primo Senatorio ordine status Spititualis, Valerianū Vilnensem, ex secundo eiusdem status, Nicolaum Pacz designatū Kijouień Episcopos: ac Illustres & Magnificos ex primo Senatorio ordine status Secularis Dominos, Nicolaum Radzivil in Olyka & Niesvvisz Ducem, Palatinum Vilneñ Marschalcum & Cancellariū magni Ducatus Lithvvaniæ. &c. ex secundo eiusdem status, Stephanū Ducem Zbarasceñ Palatinum Vitepsceñ, Nicolaum Kiszka Pincernā magni Ducatus Capitaneum Drohicieñ: Ex ordine Ducum & Baronum Nicolaum Radzivvil Palatinidem Troceñ: Hieronymum Kotkievvicz, Castellanidem Vilneñ: Ivvanum Czartorijski, Iaroslaū Schābuskovvicz: ac deinceps ex omnibus Ordinibus reliquis tam Terrestribus

bus quàm curiæ nostræ Officialibus. Deniq; à Prouincijs, Districtibus, Territorijs, communitatibus Ciuitatum, vniuersis & singulis congregationibus hic vel generaliter vel specialiter expressis: ex ordine quidem Marssalcorum, Generosos Petrum Zaorski, ac Michaëlem Lozinski: ex ordine verò Patriciorum, Melchiorem Siemioth, Vladislaum Ducē Zbarasceñ, Melchiorem Snovvski. A nobilitate autem Districtuum et ordine Vexilliferorū, Paulum Ostrovviecki Osmaum, Nicolaū Ioannidem Vpitheum, Vexilliferos: ex terra Samogitiæ, Nicolaum Volotkovvicz: ex terra Voliniæ, Ielonem Maliñski: ex terra Kijouieñ, Theodorum Soltan: ex tetra Smoleñ Bazylium Kopec: ex terra Poloceñ, Andream Ducem Lukomleñ: ex Palatinatu Nouogrodeñ, Petrū Hereszovvicz: ex terra Vitebsceñ: Ivvanum Sovvka Pontium curatorem ex Districtu Mscislavieñ, Simonē Kamieñski: ex terra Podlasiæ, Christoferum Olecki Brasceñ Capitaneum, Adamum Kociñski, Notarium Terrestrem Drohicieñ: a communitatibus Ciuitatum & Oppidorum, præsertim Ciuitatis Vilneñ Sedis Ducalis, Lucā Opachovvski, Zenonem Zarzecki, Proconsules Vilnenses.

¶ Gdźie wiec ći to Posłowie Kśięstwá wielkiego Litewskiego po okazániu przed Rádámi Koronnemi Plenipotēcyey y Instrukcyey swoiey/ mieli zá dopuszczeniem y zezwoleniem nászym niemáłe zobopolne Tráktaty/ znaszáiac z obu stron y wykłádaiac Listy y Przywileie/ zmowy/ spiski stáre/ poczawszy od Przywileiow Jágiełłá ku tey Vniey należace: ktemu przekłádáiac z obu stron około tey Vniey doległośći y roznice swoie/ kto kiedy z tey Vniey wykraczał/ á kto iey dosyc czynił: podawáiac też tákież z obu stron/ coby w przednieyszych Vniach moderowano/ álbo coby im przydano być miáło. Były też pokázowáne od Pánow Rad Koronnych Listy Kśiażat Litewskich/ iáko tylko dożywotnych przez Krole Polskie vstáwionych: w ktorych sie własność niektorych Ziem/ iáko Wołynia y Podlásza ku Koronie należeć znáczyłá: á zwłaszczá iż przed ta Vnia/ álbo ieszcze nim Jágiełło był wźiet ná Krolestwo Polskie/ tedy te Ziemie ku Koronie należáły: y insze rozmowy rozmáite w tey mierze miedzy soba czyniac. Do czegosmy też y My prace y pilnośći swey nieżáłowáli/ nie folguiac w tym áni wczásowi/ áni wątłemu ná ten czás zdrowiu swemu. A iż około wykłádu Przywileiá Alexándrowego chwálebney pámieći Stryiá nászego/ miedzy niemi rozne rozumienie było/ wźieli przed śie wszystki Artykuły tego to Listu: ktory List ták sie ma sam w sobie Láćińskim iezykiem nápisány.

IN NOMINE DOMINI, AMEN.

Optimorum Regum & Principum præcipuum munus esse solet: fulcire

cire titubantia,recreare afflicta,ſedare tumultuoſa, & cuncta redigere ad vnionem quādam & trāquillitatem.Concordia enim paruę res creſcunt,diſcordia maximę dilabuntur.Inter humana etenim mala noxius auerſiusq; diſcordia mortalibus eſt nullum. Tanto tamen hominum noſtrorum ac diuinorum diſcuſſu ſegregatio peior execratiorq; eſt: quāto magis cæteras feras illas & ſanguinarias nationes Orthodoxæ fidei inmaniſsimos hoſtes tot contentionibus,tot prælijs, tanto labore, tanto etiam periculo à noſtris iugulis,à noſtris ceruicibus,ab templis & altaribus propulſare ſatagimus.Ideoq; exploratum compertumq; habentes, Vnionem inclyti Regni Poloniæ & magni Ducatus Lithuaniæ non ſolum nobis vtilem,verumetiam ſummopere neceſſariam: Vnionis autem ipſius,quæ maximè in Regnis Dominijsq; quæritur, congruentior cauſa eſt vnus quàm multi.Quocirca ille etiam rerum naturę ſagaciſsimus interpres vbi diutiſsimam,optimam,præſtantiſsimamq; regendæ ac gubernādæ vniuerſitatis rationem quæſierat:ſic Homericis tandem verbis exclamat: Rex vnus ſit:egregiè inſinuans cuncta alia facilè veniri poſſe: ſi diuerſarum gentium duntaxat Rex vnus fuerit. Hoc enim pacto diuerſæ nationes,diuerſa dominia,diuerſæ conditionis ſtatus inuicem mutuo bene ſentire,ad communemq; lurium conglutinationem in vnum quoddam et indiuiduum corpus facilimè reduci poſſe. Proinde nos Alexander magnus Dux Lithuaniæ,Samogitiæ, Ruſsię,Kijouiæ &c.Dominus & hæres diuina fauente gratia,matura cōſideratione prętcrita tempora metientes,quando ſub diuo fœlicis recordationis Cazimiro genitore noſtro inclytum Poloniæ Regnum cum magno Ducatu Lithuauiæ fuiſſet adunatum,clare experientia vidimus: vtrumq; dominium ſub fœlici huiuſmodi Vnione & tranquilla pace floruiſſe,& ſecunda proſperitate adminiſtrata fuiſſe,nomenq; ſuum vsq; ad externas mundi nationes circumtuliſſe. Adeòquidem: vt nō modò vicinis Chriſtianæ Reipub. inimicis,ſed longiſsimo quoq; interuallo auulſis formidabilis terrorię fuerat. Ideoq; matura deliberatiōe cum Prælatis, Ducibus, Baronibus noſtris ſuper hac præhabita, cognouimus adunationē & præfati Regni Poloniæ cum magno Ducatu Lithuaniæ non ſolūm vtilem,ſed & neceſſariam quoq; pro fœlici vtriusq; ſtatu fore: eamq; per Conſiliarios & Oratores noſtros,Reuerendum in Chriſto Patrem Dominum Albertum Epiſcopum Vilnēn,ac Magnificos & Generoſos Alexandrum Iuryovvicz Caſtellanum Vilnēn & Capitaneum Grodnēn,Ioannem de Zabrzezie Palatinum Trocēn & Marſsalcum magni Ducatus Lithuaniæ, Nicolaum Mikołaiovvicz ſubpincernam magni Ducatus noſtri Lithuaniæ Capitaneū Bielſcēn, Petrum Olechnovicz Coquinæ noſtræ Magiſtrum, de noſtro expreſso & noſtrorum Prælatorum, Ducum,Baronum & Procerum magni Ducatus noſtri Lituaniæ aſſenſu, cum præclaris Ducibus,Baronibus, Conſiliarijs,& Proceri-

ceribus Regni Poloniæ vniuersis iniri fieri concludentes,atq; mutuis in scriptionibus iureiurando firmari voluimus,atq; mandauimus per articulos infrascriptos : quorum tenor sequitur in hæc verba. Quod licz veteres fuerint inscriptiones amicitiæ & fœdera augmentum & conditionem meliorem promouentia Reipublicæ tam Regni Poloniæ,quàm magni Ducatus Lithuaniæ:tamen cum aliquid in eis videretur contineri ab optima & syncera fraternitatis fidutia discrepans: idcirco ob solidiorem communis ac mutuæ charitatis fraternæ connexionem,perpetuam Dominiorum defensionem communem, æuiternam, indubitatam fraternitatis fidem,inprimis verò ad Dei & Saluatoris nostri gloriam, & Dominiorum nostrorum Sereniſsimæ Regalis familiæ Poloniæ Dominiorumq; vtrorumq; eorundem,ac nobiliſsimorum Poloniæ & Lithuaniæ nationum,immensi perpetuiq; honoris diffusionem,decus, ornamentum, corroboratione̅,honorificentiam,& claritudinem,ac maiestatis mutuæ amplitudinem sempiternam,veteres ipsas confœderationes innouare & moderari decreuimus sub articulis infrascriptis. Primū quidem Regnū Poloniæ & magnus Ducatus Lithuaniæ vnientur et cōglutinēt in vnū & indiuisū ac indifferēs corpus: vt sit vna gens,vnus populus,vna fraternitas,& cōmunia cōsilia,eidēq; corpori vnū caput,vnus Rex,vnusq; Dominus in loco & tempore assignatis per præsentes,& ad electionem Cōuentionis votis communibus eligatur, atq; absentium obstantia electio non impediatur: & decretum electionis in Regno semper sit,iuxta consuetudines circa illud ex antiquo seruatas. ¶ Item,Quilibet Episcopali, Palatinali, Castellanicq; dignitate in ipso Ducatu insignitus,iuxta locum suum assignatum in eligendo Rege perpetuis temporibus votabit & consulet modo & ordine,quo consulent Consiliarii Regni. ¶ Item,Quia corpus quodlibet salubribus remediis conseruatur,& contrarijs rebus prosternitur:sic tam in aduersis quàm in prosperis rebus vtrobiq; communi consilio ordinãda sunt, & communi similiter auxilio exercenda releuandaq; omnia circa corpus & in corpore ipso contingētia. ¶ Item,In omnibus aduersitatibus auxilijs inuicem nos vtriusq; Dominij Prælati & Barones iuuare debemus, totis viribus & facultatibus ; prout cōmuni consilio expedire videbitur,prospera & aduersa tanquam communia reputantes. ¶ Item Moneta vniformis & æqualis ponderis vtrobiq;,sicut cætera omnia,cōmuni consilio & assensu vtriusq; Dominii debeat instituī. ¶ Itē, Quæcumq; fœdera etiam iuramentis firmata, antea cum quibusdam inita tamdiu obseruanda sunt per partem vtramq;:quamdiu contra Iura et commoditates Regni,& magni Ducatus Lithuaniæ nil excedere videbuntur. ¶ Item,Quilibet denuo in Cōsiliariū vel Dignitarium tam Spiritualem quàm secularē promotus,teneatur iurare Regi coronato Poloniæ fidem,ac mutuam inscriptionum obseruationē. ¶ Item,Quicūq;

Capitaneatum vel Caſtrum in adminiſtrationem à Domino recepe-rit,ille teneatur recipiendo iurare Regi:ſcilicet quòd de illo nemini ce-det,niſi Regi electo & coronato. ¶ Ité, vt omnia quæcũq; nunc pacta fuerint & concluſa,perpetuis temporibus & firmiter & inuiolabiliter obſeruentur,iuramẽtis & inſcriptionibus firmentur,per ſingulos Con-ſiliarios illius Ducatus atq; Barones & ex nobilitate præcipuos:illudq; iuramẽtum ab illis requiſitis fiat quotiens expedierit. ¶ Item, Qui æta tem diſcretionis attigerint,ſi nomine Conſiliariorũ Regni pro iuramẽ-to admoniti fuerint,illud præſtare teneantur. ¶ Item,Domini Sereniſ-ſimi Domini magni Ducis Lithuaniæ Oratores & Conſiliarij hic præ-ſentes iurabunt,& promittent ſeq; obligent omnia pacta ſeruare ſub fi-de & honore:& dabunt inſcriptiones ſub appenſis ſigillis ad præſentia pacta: quæ ſub tempore p vniuerſos Prælatos,Barones,Nobiles,& Bo-iaros Lithuaniæ firmabuntur Literis,Sigillis, & iuramentis cauendo: Quia illuſtriſsimus Princeps & Dominus,Dominus Alexãder Dei gra-tia magnus Dux Lithuaniæ &c.rata & grata habebit omnia hic ordi-nata,iurata,inſcripta,promiſſa. ¶ Item,vt vna pars alteri ſit conſilio et auxilio: quòd Regia Maieſtas iura,& libertates,& dignitates,& offitia vtriusq; Dominij illæſa conſeruaret,omnia Iura,Iudicia,conſuetudines, prærogatiuas,& libertates ſingulas cõſtitutionesq; iudiciarias ab olim in hactenus ſeruatas, vtriusq; dominii,ſalua & ſaluas conſeruando. ¶ Item,Quoties contigerit in Coronatione noui Regis Iura Regni per Regem electum confirmare,tunc vnàetiam omnia Iura Ducatus Li-thuaniæ ſub vno contextu debebunt confirmari. ¶ Item, vt circa om-nia iuramenta fienda tam Conſiliariorum modernorum quàm futuro rum etiam Capitaneorum,atq; horum qui ex nobilitate ad præſtanda iuramenta venient,præmiſſorum obſeruatio firmetur fide & honore. ¶ Item, Sic expreſſum,inſcriptum,& iuramento firmatum, quod non quęratur per aliquam partium vllo temporum occaſio aduerſandi ac contraueniendi præſentibns pactis: neq; diſmembrandi iſtius inclyti vnius corporis præſentibus vniti,compacti,& conglutinati. Nos itaq; Alexander Magnus Dux Lithvvaniæ præfatus &c. Conſideran-tes Vnionem in vnum & indiuiſum ac indifferens corpus inclyti Regni Poloniæ,& magni Ducatus noſtri Lithuaniæ connexionem ſem piternam,et cui indiuiduo corpori,vnum caput,vnus Rex,vnus Domi nus, occurrente vacatione eorundem Dominiorum per vtriusq; Do-minij Conſiliarios debeat eligi, præſidere & dominari,cæteriſq; multis & laudabilibus vtilitatibus & commodis vtriq; Dominio conducenti-bus in præinſertis Articulis deſcriptis,non modò ipſis pro eorum futu ra,verum etiam maxima Reipublicæ Chriſtianæ tuitione incremento & conſeruatione profuturum, imitanteſq; vt decens & par eſt diuorũ noſtrorum progenitorum & anteceſſorum veſtigia ſalubertima,quibus

pro

pro defenſione fortiori ſubſiſtentia Dominiorum eorundem, firmiori eam ipſam Vnionem & connexioē ad effectum deducerent, vt ex eorum geſtis & factis apparet euidenter, conabantur eosdem articulos tanqnam honeſtos honori ac commodo noſtris & noſtrorum Dominiorum plurimum conducibiles,quo ad omnes eorum clauſulas, capitula,& puncta laudauimus,acceptauimus,approbauimus & ratificauimus:in eosdemq; ex certa noſtra ſcientia,& animo bene deliberato,cōſilio & aſſenſu Prælatorū, Ducū,Baronū, Nobiliū noſtri magni Ducatus Lithuaniæ accedente,conſenſimus,laudamusq;,acceptamus,approbamus,ratificamus, & conſentimus decernentes ea robur perpetuæ firmitatis obtinere.Promittentes in fide noſtra bona Chriſtiana verbo noſtro Ducali, & ſub onere per nos præſtiti iuramenti,nos & noſtros ſucceſſores Vnionem,connexionem Dominiorum prædictorum prolis noſtræ & noſtrorum Succeſſorum multiplicatione non obſtante vnius Dominij vtriq; Dominio præſidentia temporibus futuris perpetuò duraturā, omniaq; & ſingula præmiſſa etiam in articulis præinſertis contenta,declarata & expreſſa,inuiolabiliter tenere,obſeruare,& adimplere,cum effectu,ſine omni dolo & fraude, ſubijcimus & obligamus.

Promittimus inſuper: quòd omnes Prælatos,Duces,Barones,Nobiles, Proceres,& communitates notabiliores noſtri Ducatus Lithuaniæ cōducemus:vt omnia in præſentibus noſtris Literis ac præinſertis Articulis contenta acceptent,approbent,ratificent,& confirment: eaq; omnia ipſi & eorum Succeſſores,firmiter implere & obſeruare tenebuntur,ſub fide,honore,& onere præſtandi iuramenti: quod ſinguli præſtare & facere tenebuntur,& debebunt: literasq; deſuper perpetuas eorum Sigillis munitas,Regno Poloniæ dabunt realiter & cum effectu,ac pro alijs Prælatis,Ducibus,Baronibus,Nobilibus,Proceribus,& communitatibus notabilibus,magni Ducatus Lithuaniæ noſtri nunc abſentes cauebunt & promittent : quòd ipſi & eorū Succeſſores, quantocitius & cū primum requiſiti fuerint ſuper præmiſsis, ſeruare omnia præmiſſa, ſub fide & honore ac onere præſtādi iuramenti per eos: quod tunc præſtare tenebūtur: Literasq; neceſſarias eo ordine,vt præfertur,eorum Sigillis munitas dare & concedere tenebuntur & debebunt. Harum quibus Sigillum noſtrum præſentibus eſt ſubappenſum,teſtimonio literarum.Actum & datum in Mielnik,Sabbato proximo ante beatorum Simonis & Iudæ Apoſtolorum:Anno Domini Milleſimo Quingenteſimo Primo. Præſentibus ibidem ad præmiſsa cōſentientibus Prælatis Reuerendis in Chriſto Patre domino Alberto Epiſcopo Vilneñ:necnō Magnificis,Strenuis,& Generoſis Conſiliarijs noſtris,Alexandro Iuryowyicz Caſtellano Vilneñ & Capitaneo Grodeñ, Ioanne de Zabrzezie Palatino Troceñ & Marſsalco magni Ducatus Lithuaniæ,Michaele Duce Hlineñ Marſsalco Curiæ noſtræ, Nicolao Mikolaiowyicz

Subpincerna magni Ducatus Lithuaniæ & Capitaneo Bielſceñ, Ioanne Mikolaiovvicz Marſsalco noſtro & Tenutario Vilkieñ, Staniſlao Zabrzezinski Marſsalco noſtro, Alberto Gaſtoltovvicz Curieñ noſtro, Barthoſio Thaborovvicz Marſsalco noſtro, Stanislao Pietkovvic Capitaneo Breſtenſi, Georgio Halmnicz Marſsalco & Tenutario noſtro Lidenſi, Iacobo Douoynouicz, Ioanne Stecko Drohicienſi, Niemiera Mielnicenſi, Capitaneis: Georgio Goſcicheiouicz, Georgio Douoynouicz Tenutario Bydgoſtienſi Dignitarꝛis & Officialibus noſtris, ad præmiſſa ſimiliter perſonaliter exiſtẽtibus & conſentientibus.

¶ Ktore Artykuły gdy vważáć miedzy ſobą ieden po drugim z oſobną poczęli/ á zgodziwſzy ſie ná niektore rzeczy ſámi miedzy ſobą/ niektore też ná nas iáko ná tego ktory ieſt iednym oboiego narodu Pánem przypuściwſzy/ oſtátek ná przyſzły ſpolny wálny Syem/ ktorychmy im złożyli w Parcowie ná dzień S. Janá Krzćiciela/ bliſko w Roku ninieyſzym przyſzły/ y Seymiki Powiátowe przed nim ſłożymy/ iáko obyczáy ieſt y powinność.

¶ A iż od nas Poſłowie Ziemi náſzych Koronnych prośili: ábyſmy te wſzyſtkie ſpráwe Vnicy/ ktora ſie ná tym Wárſzawſkim Seymie toczyłá/ Receſem náſzym ku wiádomości ludzkiey krotce podáli: przeto My tym porządkiem iáko w Alexándrowym ſtoi/ to wſzyſtko ná co ſie z obu ſtron zwolili/ á co też ná przyſzły Syem záwiſło ták krotce oznáymuiemy/ y ku wiádomości wſzem ktorym to należy podáiemy.

Polſká z Litwa iedná Rzeczpoſp.

☞ Naprzod co ſie przednieyſzych Artykułow dotycże/ ktore z tych dwu Narodow Polſkiego y Litewſkiego czynią ieden lud/ y iedno ciáło: á temu ciáłu iedne głowę/ y iednego páná Krolá/ y iedne takież Rádę ſpolną przydáią. Tedy ácz około tego ziednoczenia dwu Narodow w iedno ciáło było nieco z obu ſtron roznice: wſzákoż to zá Deklárácya náſza ták ieſt wyłożono y obiáśniono. Iż Korona Polſka á Wielkie Kśięſtwo Litewſkie iáko ieſt iedno nierozdzielne y nierozne ciáło/ wedla tegoż Przywileiu ták też ieſt nie rozna áni dwoiáka ále iedną Rzeczpoſpolita: ktora ſie ze dwu Narodu w ieden lud zniosłá y ſpoiłá. Jáko o tym Deklárácya náſzá ſzerzey obmawia/ ktora też ieſt wydána.

Jeden Pan w Polſce y Litwie/ y o elekcyey ie.

¶ Ale około iednego ſpolnego Páná y iedney głowy/ tedy ſie ták ſámi miedzy ſobą námowili: Iż iuż tym obiemá Narodom wiecznemi czáſy ieden Pan ſpolnie roſkázowáć ma: ktory ſpolnemi głoſy od Polakow y od Litwy w Polſce/ á nie gdzie indziey obrán będzie (ktore obieránie wedle Przywileiu Alexándrowego niebytnośćią ktorey ſtrony przekázywáć ſie nie ma: gdy będą wſzyſcy ktorzy do tego przyſłuſzáią/ przyzwáni) á potym ná Krolestwo Polſkie pomázan/ y Koronowan w Krákowie będzie.

dźie. A obieránie y podnoßenie Wielkiego Kśiędzá Litewſkiego / ktore przedtym oſobne bywało w Litwie / áby iuż tak vſtáło: żeby y znák żaden albo podobieńſtwá ná potym niebyło: z ktoregoby ſie pokázowało albo znáczyło podnoßenie albo Inauguracya iáka wielkiego Kśiędzá. A iż temu ſpolnemu obierániu Sukceſsya naturalis albo heredytarya we wßyſtkim przeciwna ieſt: tedy my dla dobrego Rzeczypoſpolitey takiey Sukceſsyey dźiedźicżney w Páńſtwie Litewſkim/ ieſliby nam albo komukolwiek z iákieykolwiek przyczyny ſtużyłá/ ná wiekiſmy Koronie odſtąpili/y wieczńemi czáſy odſtępuiemy: y ktemuſmy oba Narody przywiedli: iż ná tym z obu ſtron przeſtali/ y od nas wdźięcznie to przyieli.

O ſucceſſiey w Litwie.

¶ Co ſie záśie iedney á ſpolney Rády przy tym iednym Pánie dotyczę/ zwolili też ná to z obu ſtron: że Rady ſpolne miewáć chcą/ y ſpolne záwżdy Seymy Koronne: y záśiadáć ták Pánowie miedzy Pany oſobámi ſwemi/ iáko Poſłowie miedzy Poſły: y radźić ſpolnie o ſpolnych potrzebách ták ná Seymie iáko y bez Seymu/ y w Polßczę y w Litwie.

O Rádźie ſpolney.

¶ Daley co ſie tknie około artykułu Monety: aby byłá vniformis & æqualis in pondere, & grano, ac proba, & numero peciarum, & inſcriptione Monetæ: to My zá zwoleniem obudwu Narodow ku ſkutkowi przywieść bez omießkánia powinni będźiemy / y obiecuiemy.

O Monećie iednákiey.

¶ Takież co ſie tyczę Artykułu de Fœderibus & Pactis z poſtronnemi Narody / ná to ſie zobopolnie zgodźili: iż ná potym żadne zmowy y Przymierza czynione áni ſtánowione/ żadni też Poſłowie w rzeczách ważnych do obcych ſtron poſłáni być niemáią: iedno zá wiádomością y rádą ſpolną obudwu Narodow. A Przymierza albo ſtánowienia z ktorymkolwiek Narodem przed tym vczynione/ ktoreby były ßkodliwe ktorey ſtronie/ dźierżáne być nie máią.

O Przymierzu zpoſtrońnemi.

¶ O Przyśiegách / ktoreby Rády Dygnitarze Vrzędnicy y Stároſtowie narodu Litewſkiego y przednieyßych Domow ludźie czynić mieli/ták przy mocy ſobie zoſtáwili z tym wykładem: Iż ná potym wßyſtkie tákowe Przyśiegi Krolowi Koronnemu y Koronie Polſkiey czynione być máią. Tákże około Przyśiag trzymánia Spiſkow poſpolitych záchowáć ſie máią/ y ſtáteczńie ſobie trzymáć obiecáli wedle Przywileiu Alexándrowego. Zgodźili ſie też ná to ſpolnie: áby przy Koronácyey nowego Krolá naprzod poprzyśiężone záraz y confirmowáne były ná iednym Liśćie/ pod iednemi ſłowy y pod iedną Pieczęćią Koronną/ ná wieczne czáſy Práwá y wolnośći Poddánych wßyſtkich oboygá Páńſtw ták złączonych.

O przyśiegách Vrzędnikow.

Około przyśiag ſpiſkow y Confirmácyi ich

O Vrzedźiech.

¶ A co śie dotycze Artykułu o Vrzedźiech y Dostoieństwách obudwu Narodu: iż Pánowie Rády Koronne ktemu śie przymawiáły/ áby śie iuż Vrzednicy Wielkiego Kśięstwá Litewskiego ináczey nie zwáli áni pisáli/ iedno Vrzedniki Koronnemi: Ponieważ Wielkie Kśięstwo Litewskie z Koroną Polską złączone iest w iedno nierozne y nierozdźielne ćiáło/ á iákośmy deklárowáli y w iedne Rzeczpospolitą: Pánowie záśie Rády Litewskie słowá tego Artykułu zá sobą ćiągneli: iż Práwá / Wolnośći/ zwyczáie/ Dostoieństwá/ y Vrzedy oboiego Páństwá w cale nieruszáne máią być záchowáne. Przeto ten Artykuł ták z obu stron námiowiony ná przyszły Syem spolny wálny iednostáynie odłożyli. Támże spráwiedliwość pográniczną postánowić máią.

Odłożenie drugich rzeczy ná iny Syem.

¶ Wźieli sobie ná ten Syem spolny wálny przyszły y niektore drugie rzeczy: ktore tu przy tychże Artykulech iuż po częśći námowione były / ále záwárte á dokonáne być niemogły: częśćią prze krotkość czásu/ częśćią prze potrzebę pilną Pánow Litewskich do wielkiego Kśięstwá Litewskiego: częśćią też przeto / iż Pánowie Litewscy (iáko Posłowie) powiádáli: iż tego miánowićie od bráćiey swey niemieli zleconego/ á iż to do bráćiey swey odnieść chćieli. A ták z tych przyczyn ku temu Artykułowi/ ktory o Vrzedźiech y Dosthoieństwách spolnie ná Syem przyszły záwieśili: odłożyli też ná tenże Syem spolny przyszły rozmowy szersze y concluzyą / naprzod o mieśćách Pánow Litewskich: gdźie á iáko w Rádźie nászey miedzy Rádą Korōną záśieść máią: tákże też y Posłom Ziemskim Litewskim/ miedzy Posły Ziemskimi Polskimi. Druga o mieśćách Seymom spolnym wálnym ták dla obierániá Krolá Páná swego / iáko dla inszych potrzeb y doległośći spolnych. Trzećia/ o Seymiech Litewskich Powiátowych / y o postánowieniu ich ná potomne wieczne czásy: á ktemu o Tytule Wielkiego Kśięstwá Litewskiego.

O mieśćách w Rádźie Pánow Litewskich.

O mieśćách Seymow wálnych. Też o powiátowych Litewskich.

O Tytule Kśięst. Lite.

Záśie co śie było w pierwszych Spiskách miánowićie około Vniey opuśćiło / á iednák ku záchowániu tey to Vniey bárzo potrzebne było: tedy to ná tym Seymie miedzy sobą ták Polskie iáko y Litewskie Rády spolnie postánowili.

O Clech.

¶ Naprzod/ áby ták w Polszce iáko y w Litwie wszystki Cłá/ Mytá/ ták Ziemskie iáko y Wodne iákiemkolwiek imieniem názwáne / ták Krolá Jego M. iáko Slácheckie / Duchowne y Miesckie zniesione były: á iżby żadnego Cłá y Mytá nie brano ná potym wiecznych czásow od Duchownych y Swieckich ludźi Slácheckiego stanu/ y od ich poddánych/ od rzeczy ktorychkolwiek włásney roboty y wychowánia: nie zákrywáiąc Myt

Ku-

Kupieckich/ áni śie zmawiáiąc z Kupcy ku szkodźie á zátáieniu Ceł z dawná zwykłych Krolewskich / ták w Polszce iáko y w Litwie.

¶ Jeszcze też nád to / áby Státutá y Vstáwy wszystki iákiekolwiek y z ktoreykolwiek przyczyny przeciw Narodowi Polskiemu w Litwie vstáwione y vchwalone zdawná były / zwłaszczá około nábywánia y dźierżenia Jmienia w Litwie: iákokolwiekby go kto dostawał/ chocia po żenie álbo z wysługi/ álbo zá kupnem/ dárownym obyczáiem/ zamiáną/ y ktorymkolwiek nábycim/ wedle zwyczáiu y Práwá pospolitego. Te wszystkie Státutá áby żadney mocy nie miáły / iáko Práwu / Spráwiedliwośći / iteż spolney bráckiey miłośći/ y Vniey á ziednoczeniu spolnemu przeciwne: ále áby wolno záwżdy było ták Polakowi w Litwie/ iáko y Litwinowi w Polszce káżdym słusznym obyczáiem dostáwáć Jmieniá / y dźierżeć ie wedle Práwá: w ktorym leży ono Jmienie. A to coby iedno ná tym przyszłym spolnym Seymie miedzy sobą pdstánowili/ viśćić sobie máią obyczáiem y obowiąskiem opisánym w Przywileiu Alexándrowym trzymáć mocnie máią/ iedni z drugimi ná wieczne czásy: áni szukáć przyczyny / podobieństw iákich/ ktoreby to Ziednoczenie ich rozerwáć miáło.

Co wszystko wyższey opisáno / ták iáko śie ná ten czás dźiáło / y ná czym zostáło/ My Sygmunt August Krol Polski przerzeczony / chcielismy wszem wobec oznaymić: iákoż oznáymuiem / y káżdemu komu należy wiádomość tego czynimy tym Listem nászym: ktorysmy sámi reką swą podpisáli / y Pieczęcią nászą zápieczętowáć kazáli. Dan w Wárszáwie ná Seymie wálnym Koronnym trzynastego dniá Márcá: Roku Bożego/ Tysiącnego Piećsetnego Sześćdźiesiątego Czwartego: á pánowánia Nászego Trzydźiestego piątego.

Przywiley około Vniey Wielkiego Kśięstwá Litewskiego z Koroną / ná wálnym Seymie Lubelskim od Pánow Rad Duchownych y Swieckich y Posłow Ziemskich/ Roku Páńskiego 1569 vchwalony.

W J.

W Imię Páńskie / Amen. Ku wieczney pámięci spráwy niżey opisáney. My Prelaci y Pánowie / Rádá ták Duchowna iáko Swiecka / y Posłowie Ziemscy Korony Polskiey / ná tym wálnym á z Pány Rádámi y Posły y inszemi stany Wielkiego Kśięstwá Litewskiego spolnym Lubelskim Seymie będący / á ná imię Jákub Vcháński Arcybiskup Gnieźnieński Legatus natus et Primas Regni / Philip Padniewski Krákowski / Stánisław Karnkowski Kuiáwski / Adam Konárski z Kobyliná Poznáński / Piotr Myszkowski Płocki / Wiktorzyn Wierzbicki Lucki / Woyciech Stározrzebski Chełmski / z łáski Bożey Biskupi: Sebestyan Mielecki Kásztellan Krákowski y Brzeski Stárostá / Stánisław Myszkowski z Mirowá Woiewodá j Stárostá Krákowski y Ratyński / Piotr Zborowski Sándomierski Stobnicki Stárostá / Olbrycht Láski Sieradzki / Jan Sirakowski Lánczycki y Przedecki Stárostá / Jan z Służewá Brzeski Stárostá Miedzyrzecki y Koniński / Konstánty Konstántynowic Kśiąże Ostroskie Kijowski Márszałek Wołyński / Stárostá Włodzimirski / Jan z Borczyná Krotoski Jnowłodzłáwski / Alexánder Kśiąże Czártoryskie Wołyński / Jan Fierley z Dambrowicze Lubelski Márszałek Koronny Stárostá Rohátyński / Andrzey Dembowski Bełski Stárostá Rubieszowski / Arnolph Vcháński Płocki Stárostá Wyszogrodzki / Mikołay Kiszká z Ciechanowcá Podláski Stárostá Drohicki / Fabian Czemá Málborski Stárostá Jncholski y Stárgárski / Roman Kśiąże Sánguskowicz Brácłáwski Stárostá Zythomirski / y Hetman Polny Wielkiego Kśięstwá Litewskiego / Achácy Czemá Pomorski Stárostá Stumski y Gniewski / Woiewodowie: Stánisław Sobek z Suleiowá Sándomirski Podskárbi Koronny Stárostá Thyszowiecki y Máłogoski / Andrzey Dębowski Sieradzki y Stárostá Lánczycki / Adam Drzewicki Jnowłodzłáwski y Stárostá Gostyński y Jnowłodzki / Stánisław Herburt z Fulsztyná Lwowski Stárostá Sámborski y Drohobicki / Andrzey Kśiąże Wiśnieweckie Wołyński / Stánisław Słupecki Lubelski / Andrzey Grábiá z Tęczyná Bełski / Anselm Gostomski Płocki Stárostá Ráwski / Sygmunt Wolski Czerski Stárostá Wárszáwski / Adam Koszyński Podláski / Krystoff Myszkowski z Mirowá Ráwski / Andrzey Kniaź Kápustá Bracłáwski Dzierżawcá Owrucki / Jan Kostká z Stemberká Gdański Podskárbi Ziem Pruskich Stárostá

rostá Puczki y Czczewski / Jároß Ossoliński Sądecki / Jan Tárło z Szczekárzowic Rádomski Stárostá Pilnieński y Lomáski / Mikołay Ligezá z Bobrku Záwichostski Stárostá Biecki y Zydaczowski / Woyciech Przyiemski Lencki / Jan Sienieński z Sienná Zárnowski / Jan Kryßtoporski Wieluński / Jan Sienieński z Gołogor Háliczki / Jan Herburt z Fulßtyná Sanocki / Szczęsny Paryß Wárßáwski Stárostá Czerski / Stánisław Kryski z Drobniná Rácieski Stárostá Dobrzyński / Káßtelláni: Wálenty Dębieński z Dębian Kánclerz / Fránciszek Krásiński z Krasneg̊ Proboßcz Płocki ec. Podkánclerzy Korony Polskiey / Stánisław Bárzy z Błozwie Márßałek Dworny Stárostá Sniátyński / Stánisław Wyßocki z Budzisłáwá Káßtellan Biechowski / Woyciech Sędziwoy Karnkowski Káßtellan Sántocki Stárostá Pyzdrski / Stánisław Sędziwoy Czarnkowski Referendarz Dworu Krolá J. M. Cōmendor Poznáński Stárostá Drahinski / Jan Konárski z Kobyliná Podkomorzy Poznáński / Ráphał Leßczynski z Leßná Stárostá Rádzieiowski / Jákub Rokoßowski Podsędek Poznáński Celnik Máłey y Wielkiey Polski z Woiewodztwá Poznáńskiego / Stánisław Dębieński Stárostá Checiński / Stánisław Száffrániec z Pießkowey skáły Woyski Sándomirski Stárostá Lelowski / Jan Kmitá Pisarz Ziemski Krákowski / Máryan Przyłecki Burgrábiá y Sędzia Grodzki Krákowski / Piotr Strzałá Sędzia Oświecimski / Piotr Suliowski Sędzia Grodzki Biecki / Jan Płázá ze Msticzowá z Woiewodztwá Kráko. Andrzey z Borowá / Mikołay Koniecpolski / Marcin Rádzánowski / Lenart Stráß Burgrábiá Krákowski / Stánisław Niedrzwicki z Woiewodztwá Sędomirsk. Jan Kościelecki Stárostá Bydgoski / Dobrogost Potworowski Sędzia Ziemski Káliski / Woyciech Marßewski / Stánisław z Woiewodztwá Káliskiego / Brykcy Przerzemski Pisarz Ziemski Sierádzki / Stánisław Przerembski / Piotr Widáwski / Gábryel Máłowski Woyski Wieluński / Mikołay Gaßyński Pisarz Wieluński z Woiewodztwá Sirádzkiego / Tomaß Dembowski Sędzia Ziemski / Wálenty Ponetowski Stolnik / Jákub Ponetowski Cześnik Lánczycki z Woiewodztwá Lánczyck. Jan Piekárski Podkomorzy Brzeski / Łukaß Kretkowski z Kretkowá z Woiewodztwá Brzeskiego / Jwan Olżárowicz / Jwan Soltan z Woiewodztwá Kijowskiego / Łukaß Kościelecki Woiewodzic Lánczycki / Woyciech Niemoiewski Surrogator Jnowłodzłáwski z Woiewodztwá Jnowłodzłáwskiego / Stánisław Snakowski Káßtellan Rypiński z Ziemie Dobrzyńskiey / Piotr Borecki / Wálenty Orzechowski Se-

Sędzia Przemyſłſki / Stanisław Droiowſki / Jan Fredro / Mikołay Sienicki Podkomorzy Chełmſki / Jeronym Troyan / Maciey Gorecki Chorąży Poznańſki / Paweł Skotnicki Chorąży Halicki / Jan Strzeß Piſarz Ziemſki Halicki / Jan Woretko Sędzia Grodzki Zydaczowſki / Jan Białokurſki Podczaßy Halicki / Tomaß Dubrawſki Podſędek Halicki z Woiewodztwa Ruſkiego / Hawryło Sędzia Lucki / Bokoy Wasil Hulewicz / Olzar Kierdey Marßałek / Bohdan Szußko Chobotkowſki Sędzia Włodzimirſki / Andrzey Alexander Siemiaſko Podkomorzy Włodzimirſki / Andrzey Kuniewſki Sędzia Krzemieniecki z Woiewodztwa Wołyńſkiego / Stanisław Dobek Łowczowſki Sędzia Kamieniecki / Kryſtoph Grembſki / Piotr Bak z Woiewodztwa Podolſkiego / Mikołay Fierley z Dambrowice Kaßtellan Wisliczki / Piotr Kaßowſki z Wyſokiego / Adam Zieleńſki Sędzia Lukowſki z Woiewodztwa Lubelſkiego / Mikołay Lyſakowſki Kaßtellan Lubaczowſki / Jan Piliecki Starоſta Rodelſki / Stanisław Troian Chorąży Belſki / Stanisław Zolkiewſki z Woiewodztwa Belſkiego / Floryan Trambſki z Noſkowa Staroſta Ciechanowſki / Mikołay Koſobucki Piſarz Płocki Ziemſki z Woiewodztwa Płockiego / Jan Paryß Woyſki Warßawſki / Stanisław Radziminſki Dworzanin Jego Kro. M. Mikołay Grzybowſki Podkomorzy Warßawſki / Wieliſław Lawſki Piſarz Ziemſki Wyſki / Jan Rakowſki Trukczaß Jego Kr. M. Stanisław Niedzińſki Sędzia / Jan Czybulſki Woyſki Wyſſogrodzki / Andrzey Trambſki z Noſkowa Staroſta Rożańſki / Piotr Bornowſki / Andrzey Krasinſki Sędzia Ciechanowſki / Jakub Lyſakowſki Stolnik Nurſki / Marcin Mężyńſki Podſędek Zembrowſki / Floryan Jakacki / Staniſław Zaleſki / Piotr Jakacki / Jan Lyßakowſki Podkomorzy Nurſki / Piotr Brzozowſki / Michał Zalińſki z Woiewodztwa Mazoweckiego / Mikołay Bnino Chorąży Podlaſki / Alexander Hińcа Woyſki Mielnicki Dzierżawca Loßycki / Staniſław Raczko / Kaſper Jrzykowicz Podkomorzy Mielnicki / Theophil Brzozowſki Podkomorzy Bielſki z Woiewodztwa Podlaſkiego / Mikołay Broniſław Grabia z Oleśnik / Łukaß Brzozowſki / Marcin Simanowſki Sędzia Sochaczowſki z Woiewodztwa Ruſkiego / Jwan Jnchniowicz Sędzia Bracławſki / Mikołay Szyßkowicz Doblmowicz / Konrat Koharyn Oblińſki / Gniewoß Stryßowſki z Woiewodztwa Bracławſkiego / y Miaſta Krakowa Rayce / Woyciech Saxon Jego Kr. M. Phizyk / y Eraſmus Eichler / Poſłowie Ziemſcy / tak ſwym iako inych Kollegow ſwych na ten czas niebędących imieniem na ten to Syem walny

wálny Koronny od wszech Stanow á wszego Rycerstwá ná Seymikách Powiátowych Woiewodztw y Ziem przerzeczonych obráni/ á tu z zupełną z dostáteczną mocą y poruczeniem zupełnym przysłáni/ y wszystká insza Slachtá obywátele Korony Polskiey ták tu w Lublinie będący iáko niebędący/ ktorych iednák wszystkich chuć y wola do tych niżey opisánych rzeczy iest nam dobrze z Seymikow Powiátowych/ ktore ten Syem wálny Lubelski vprzedziły wiádoma/ ták iákoby sie też tu włásnie imioná ich wszystkich włożyły y Pieczęci záwieśiły/ Oznáymuiem tym to Listem nászym wszem ninie y nápotym będącym ludziom/ do ktorych iedno wiádomości ten List nász przyidzie: Iż my máiąc vstáwicznie przed oczymá powinność násze przeciw Oyczyznie swey sławney Koronie Polskiey/ ktoreyesmy wszytkę poczciwość/ ozdobę/ pożytek pospolity/ á nawiecey vmocnienie od niebespieczeństwá ták wnętrznego iáko zewnętrznego opátrzyć powinni: bacząc też przy tym y przed oczymá máiąc chwálebny á oboiemu Narodowi bárzo nalezny związek y społeczność/ przez przodki swe niegdy z obywátelmi ná on czás wielkiego Kśięstwá Litewskiego ná wieczne czásy zá spolnym á listownym obudwu Narodow zezwoleniem vczynioną/ y Listy/ Pieczęciámi/ przysięgámi/ czciámi oboiey strony vmocnioną/ y przez niemáły czás vprzeymością á státecznością oboiey strony dzierżáną/ lecz potym zá złemi á zawisnemi czásy nieiáko zátrudnioną: záwżdysmy ták my iáko przodkowie nászy o tym myślili/ y Pány swe ták sławney pámięci Sygmuntá iáko y szczęśliwie ná ten czás obiemá narodom Polskiemu y Litewskiemu pánuiącego Páná á Páná Sygmuntá Augustá Krole Polskie przez niemáły czás vpomináli/ y prosbámi nászemi do tego wiedli: áby nam z powinności swey Páńskiey á Krolewskiey/ iáko zwierzchni á iedni obudwu narodow Pánowie do Exequucyey á skutku ták spisow spolnych iáko inych Praw y Przywileiow nászych/ ktore ná ten związek y ná te społeczność z Pány y Ziemiámi wielkiego Kśięstwá Litewskiego ieszcze od Prádziádá Iego Kr. M. tákże y zá Alexándrá Krolá my z wielkim Kśięstwem Litewskim mámy z łáski á z zwierzchności swey dopomoc/ á to co sie z tey społeczności wykroczyło w swą rezę wstáwić raczyli: zwiodszy nas z Pány/ Rádámi/ y inemi stany wielkiego Kśięstwá Litewskiego spolnie ná iedno mieśce do wykonania tey to chwálebney á oboiemu narodowi pożyteczney spráwy/ iáko o tey spráwie Vniey Aktá y Constytucyę y Deklárácyę y Recessy Seymow po ty czásy będących iásnie omawiáią. Iákoż iednák zá łáską miłego Bogá/ ktory społeczność y iedność miłuie á ktory Krolestwá Páństwá y Rzeczy-

pospolite po wszystkim świecie w osobney swoiey opiece mieć raczy/ á zá łáską też Páná swego szczęśliwie ná ten czás nam pánuiącego Páná á Páná Sygmuntá Augustá Krolá Polskiego etc. wyższey miánowánego tośmy ná koniec zá vprzeymym stárániem swym odźierżeli: Iż przodkiem w Wárszáwie ná Seymie Roku 1563 złożonym/ á potym w Parcowie Roku 1564 ziechawszy sie z stany wielkiego Kśięstwá Litewskieg̃ niemáłyśmy wstępek do náprawienia tego Ziednoczenia y tey po częśći náruszoney Vniey vczynili/ námawiáiąc miedzy sobą zobu stron/ y vtwierdzáiąc Artykuły do tey Vniey należące. Ktore Artykuły iż tám ná on czás prze krotkość czásu/ y prze insze gwałtownieysze potrzeby Rzeczypo. oboygá narodu spolnemi spisy nászemi z stany wielkiego Kśięstwá Litewskiego wárowáne być niemogły: przeto tego wolnieyszeg̃ czásu ziechawszy sie ná ten Syem spolny do Lubliná ná dźień 23 Mieśiącá Grudniá/ w Roku przeszłym 1568 przez Iego Kr. M. zá zezwoleniem oboich Rad Polskich y Litewskich złożony/ y do tego czásu iednostáynie dźierżány y continuowány/ tákieśmy niżey opisáne Tráktaty y namowy miedzy sobą vczynili: ktoreśmy zá łáską Bożą do tego końcá y do tey concluzyey zá zgodnym y iednostáynym oboiey strony zezwoleniem/ y spolnym spisániem niwczym niederoguiąc Recessowi Wárszáwskiemu y inszym Przywileiom przywiedli. Z czego bądź Pánu Bogu w Troycy iedynemu chwałá wieczna: á Krolowi Iego Miłośći z łáski Bożey Pánu á Pánu Sygmuntowi Augustowi dźięká nieśmiertelna: zacney też Koronie Polskiey/ y wielkiemu Kśięstwu Litewskiemu sławá y ozdobá ná wiekuiste czásy.

Naprzod/ iż áczkolwiek były stáre Spisy przyiaćielstwá sprzymierzenia pomnożenie y lepszy sposob Rzeczypospolitey ták Korony Polskiey/ iáko y Wielkiego Kśięstwá Litewskiego czyniące etc. Wszákoż iż sie nieco w nich widźi być roznego od dobrego y szczerego bráterstwá duffánia/ przeto dla mocnieyszego spoienia w spolney á zaiemney miłośći bráterskiey/ y w wieczney obronie obudwu Páństw społeczney niewątpliwey wiáry bráterskiey czásy wiecznemi ku chwale Bożey/ Iego Krolewskiey M. z wiecznym podźiękowániem godney sławie / y tychże obudwu nazacnieyszych Polskich y Litewskich Narodow/ iteż ku rozszerzeniu niezámierzoney y wieczney czći/ ozdobie/ okrasie/ zmocnieniu/ vczciwośći/ zacnośći / y Mágestatu spolnego wiecznemu rozszerzeniu one stáre sprzemierzenia ponowili / y vmiárkowáli w tym wszystkim/ iáko niżey opisano.

¶ Iż iuż Koroná Polska y Wielkie Kśięstwo Litewskie iest iedno

iedno nierozdźielne y nierozne ciało / á tákże nierozna ale iedna ſpolna Rzeczpoſpolita: ktora ſie ze dwu Państw y Narodow w ieden lud zniosła y ſpoiła. Polſká z Litwa iedno ciáło

¶ A temu oboiemu Narodowi żeby iuż wiecznemi czáſy iedna głowá/ieden Pan/ y ieden Krol ſpolny roſkázował: ktory ſpolnemi głoſy od Polakow y od Litwy obran / á mieſce obieránia w Polſzce/ á potym ná Kroleſtwo Polſkie pomázan y Koronowan w Krákowie bedzie: ktoremu obierániu wedla Przywileiu Alexándrowego niebytność ktorey ſtrony przekázác nie ma. Abowiem powinnie & ex debito Rády y wſzyſtki ſtany Korony Polſkiey/y Wielkieg Kśięſtwá Litewſkiego wzywáne być máia. Pod iednym Krolem Polſkim w Krákowie obrá-nym.

¶ Obieránie y podnoſzenie Wielkiego Kśięſtwá Litewſkiego/ ktore przedtym oſobno bywáło w Litwie/aby iuż tak vſtáło: żeby y znák żaden álbo podobieńſtwo nápotym nie było/ z ktorego by ſie okázowáło álbo znáczyło podnoſzenie álbo inauguracya Wielkiego Kśięſtwá Litewſkiego. A iż Tytuł Wielkiego Kśięſtwá Litewſkiego y Vrzędy zoſtawáia: tedy przy obierániu y Koronácyey ma być záraz obwołan Krolem Polſkim / y tenże Wielkim Kśiążęciem Litewſkim / Ruſkim/ Pruſkim/ Mázoweckim/Zmodzkim/Kyowſkim/Wołyńſkim/ Podlaſkiem/Inflánckim. O Kśięſtwie Litewſkim.

¶ Sukceſsio Jego Krolewſkiey M. naturalis & hæreditaria, ieſliby Jego Krolewſka M. y komukolwiek z przyczyny iákieykolwiek w Wielkim Kśięſtwie Litewſkim złożyłá/ nie ma iuż wiecznemi czáſy przeſzkádzác tego ſpolku y Ziednoczenia oboyga Narodow/ y obierániu ſpolnego iednego Páná: ktory Jego Kr. M. Koronie wiecznemi czáſy odſtąpił / nie wątpiąc w tym y to też ſobie wáruiąc: żebyſmy ani ſámey oſoby Jego Kr. M. ani potomſtwá własnego/ ieſliby Jego Krolewſkiey M. ktore Pan Bog dác raczył/ nie zgołocili: ale żeby poczciwe á ſtanowi iego przyſtoyne od Rzeczypoſpolitey opátrzenie miało / ieſliby ná Kroleſtwo niebyło wzięte. O Succeſſiey Litewſk.

¶ A wſzákoż nie czyniąc żadney diſmembrácyey Koronney: oczym w deklarácyey Jego K. M. y w Receſie Seymu wálnego Wárſzáwſkiego doſtáteczniey ieſt opiſano y obwárowano. O koło diſmembrácicy

A przy Koronácyey nowego Krolá máia być przez Krolá Koronowánego poprzyſiężone y záraz confirmowáne ná iednym Liſćie y iednemi ſłowy na wieczne czáſy Práwá / Przywileie y wolności poddánych wſzyſtkich / oboyga Narodow y Państw tak złączonych. O potwierdzeniu Praw ná Koronácyey.

¶ Seymy y Rády ten oboy Narod ma záwżdy miec ſpolne Koronne pod Krolem Polſkim Pánem ſwym / y zaſiádác tak Pánowie miedzy Pány oſobámi ſwemi / iáko Poſłowie miedzy O ſeymiech.

Posły/y radźić o spolnych potrzebách tak ná Seymie iáko y bez Seymu/w Polszce y w Litwie.

O potwierdzeniu praw

¶ Też aby iedna strona drugiey była rádo y pomoco / aby Jego Krolewska M. Prawá / Przywileie/ tak wszem Ziemiam y Narodom tak Korony Polskiey iako y wielkiemu Kśięstwu Litewskiemu y Ziemiam do nich należącym/wszelakim Pismem nádane Przywileie y Prawá od wszech przodkow Jego K. M. y od Jego Krolewskiey M. sámego/zdawnych czásow y od początcia Vniey wszem wobec y káżdemu z osobna iákimkolwiek sposobem nadane/y wolności/dost oieństwá/ prerogatywy/ vrzędy wszystki oboyga narodu całe y nieporuszone zachował / wszystkie Prawa/Sądy/wysądy/ stany Kśiążęce y Fámilie Slácheckie przerzeczonych narodow/ vchwały sądowne / zdawna do tego czásu zachowác káżdemu stanu mocnie y nie poruszenie.

O Przysiegach.

¶ Przysiegi Rad/Dygnitarzow / Vrzędnikow / Stárostw narodu Litewskiego y przednieyszych domow ludźi / ktorzyby ie czynić mieli/przy mocy zostáć maią: iákosmy też y sámi sobie spolnie tak Przywileymi/iáko spolnym spisániem ná Seymie Wárszawskim spolnym zostawili tym wykłádem: iż ná potym wszytki tákowe przysiegi Krolowi Koronowánemu y Koronie Polskiey czynione być maią. Tákże około przysiąg trzymánia spiskow pospolitych zachowác sie ma/y státecznie sobie trzymác wedle Przywileiu Alexándrowego.

O spolney pomocy.

¶ Też we wszystkich przeciwnościách spolna pomoca My oboiego Narodu Prelaci/Rády/Bárones y wszystki stany pomágác sobie mamy wszystkiemi siłámi y możnościámi: iáko spolney Rádźie pożytecznie y potrzebnie będźie sie zdało/szczęśliwe y przeciwne rzeczy zá spolne rozumieiąc/y wiernie sobie pomagáiąc.

O páktach zpostronnymi

¶ Fœdera aut pacta, álbo zmowy / y przymierza z postronnemi Narody wedle spolney zgody Wárszawskiey ná potym żadne czynione ani stánowione / żadni też Posłowie w rzeczách ważnych do obcych stron posyłáni być nie maią: iedno zá wiádomością y rádá spolna obudwu Narodow: á Przymierza álbo stánowienia z ktorymkolwiek Narodem przedtym vczynione/ktoreby były szkodliwe ktorey stronie/dzierżáne być nie máią.

O Monecie.

¶ Moneta tak w Polszce iáko y w Litwie ma być zá spolna rádą vniformis & æqualis in pondere & grano & numero peciarum & inscriptione monetę: co ku skutkowi przywieść Jego K. M. iest powinien/y potomkowie Jego K. M. beda powinni.

O Cłech.

¶ Cłá/ Myta wszystkie w Polszce y w Litwie Ziemskie y wodne iákimkolwiek imieniem názwáne/tak Krolewskie iáko Slácheckie/Duchowne y Mieszckie Jego K. M. znosić rączy: iżby

iuż

iuż ex nunc żadnego Cłá nie brano ná potym wiecznych cżásow od Duchownych od Swieckich ludźi Slácheckiego stánu / y od ich poddánych od rzeczy ktorychkolwiek własney roboty y wychowánia: nie zákrywáiąc Myt Kupieckich / áni sie zmawiáiąc z Kupcy ku szkodzie á zátáieniu Cel dawno zwyklych Krolewskich/ ták w Polszce iáko w Litwie.

O Státutách Litewskich przeciw Polákom vczynionych.

¶ Státutá y Vstáwy wszystkie iákiekolwiek y z ktoreykolwiek przyczyny przeciw Narodowi Polskiemu w Litwie vstáwione y vchwalone/ około nabywánia y dzierżenia imienia w Litwie Polákowi/ iákokolwiekby go kto dostał y dostáwał/ chocia po żenie/ álbo z wysługi/ álbo zá kupnem/ dárownym obyczáiem/ zamiáná/ y ktorymkolwiek nabyciem/ wedla zwyczáiu y Práwá pospolitego: te wszystkie Státutá áby żadney mocy nie miały/ iáko práwu/ spráwiedliwości / iteż spolney brátérskiey miłości y vniey á ziednoczeniu spolnemu przeciwne: ále áby wolno záwżdy było ták Polákowi w Litwie/ iáko Litwinowi w Polszce / káżdym słuszným obyczáiem dostáwáć Imienia/ y dzierżeć ie wedle Práwá: w ktorym leży ono imienie.

O Przywileiu Alexándrowym.

¶ A co sie tycże inszych Artykułow / Przywileiu Alexándrá Krolá/ ktore ieszcze nie sa ná Wárszáwskim Seymie deklarácya K. Jego M. áni spolna zgodá deklárowáne / ále ná ten teráznieyszy spolny Lubelski z Wárszáwskiego Seymu odkładem spolnym zawisły: ty wszystki iáko sa w Przywileiách y spisániu spolnym/ á ostátecznie w Alexándrowym Przywileiu y tu w Lublinie od K. Jego M. poprzod w tey spráwie Vniey dánym opisáne/ w mocy zupełney ná cżásy wieczne zostáwáć máia. A wszákże ku obiásnieniu lepszemu to przykładáiąc: iż przy tylule Wielkiego Xięstwá Litewskiego y dostoieństwách y vrzędziech wszystkich y zacności stanow wedle opisánia Przywileiu Krolá Alexándrá cále á nie náruszenie zostáć ma: gdyż to ziednoczenia y społeczności tey rostárgnienia y rozdziału nie czyni.

O seymiech spolnych/ y ich miescu.

¶ Seymow inych żadnych osobnych stanom Koronnym y Litewskim od tego cżásu K. Jego M. skłádáć nie bedzie/ iedno záwżdy spolne Seymy temu oboiemu Narodowi iáko ciału iednemu w Polszce skłádáć bedzie: gdzie sie Jego K. M. y Rádom Koronnym y Litewskim nastuszniey zdáć bedzie.

O Vrzędziech Litewskich.

¶ Dygnitarstw y Vrzędow/ ieśli ktore wákuią álbo wákowáć w wielkim Xięstwie Litewskim ná potym beda/ Krol Jeg M. nie ma dáć nikomu: ázby pirwey Jego Krolewskiey M. y potomkom iego Krolom Polskim koronowánym/ y temu nierozdzielnemu ciału Koronie Polskiey przysiege vczynił.

¶ Opátruiemy też dostátecznie y wáruiemy Stany y Osoby

O Exequucyey w Litwie.

wielkiego Kśięstwá Litewskiego: aby Exequucya ich sámych y potomkow ich nietylko wedle Statutu Krolá Alexándrá/ále áni wedla żadnych Przywileiow / Listow / Constitucij/ y vchwał Seymowych w Koronie Polskiey vczynionych / dánych/ y vchwalonych iákichkolwiek przeßłych około dobr Stołu Jego Kr. M. w wielkim Kśięstwie Litewskim od wßech przodkow/ y od Jego Kr. M. sámego/od záczęcia Vniey w wielkim Kśięstwie Litewskiu komußkolwiek rozdánych żadnego stołu niedołegłá: ále wßystki Práwá/ Przywileie/od wßech przodkow Jego Kr. M. y od Jego Kr. M. sámego/ od záczęcia Vniey wielkiego Kśięstwá Litewskiego y narodom Litewskim / Ruskim/ Zmodzkim/ y inym narodom/ y obywátelom Wielkiego Kśięstwá Litewskiego ież Ziemiam / Powiátom / fámiliam/ y osobam do tych czásow dáne cále/ zupełne/ y niwczym nienárußone zostały. Tákże wieczności/ feudá/ álbo lennà/ fcymárki/ zámiány/ dożywocia/zástawy wßelákie ná Seymie y bez Seymu vczynione wedla kázdego Przywileiu wieczńemi czásy dzierżáne być máią/ nieprzywodząc ich w żádną wątpliwość ktorymkolwiek obyczáiem y wykładem. Tákże też nádánie ná Dignitárstwá/ Vrzędy/ ktore zdawná y właśnie ná nie należały / zástáwy y Summy wßelákie w zupełnym Práwie swym zostáwione być máią / nie będąc powinne żádney części dochodow zwyklych swych iákimkolwiek obyczáiem názwánych / gdzie indzie y ná co inego nad terázńieyßze dzierżenie y Przywileie álbo Listy swe do tego czásu odzierżáne / okrom pożytku swego obrácáć. A ktoby z przodkow swych niemáiąc Listow co grunrow y kázdey posseßyey iákimkolwiek imieniem názwánych trzymał/pożywał: tákowy te tákowa swoie własność y bez Listow iáko y zá Listy ma wiecznie trzymáć / wedle Statutu Litewskiego stárego y nowego/ y zwyczáiow dawnych. Jákoż Pánowie Rády y wßystkie stány y Posłowie wßytkich Ziem tym terázńieyßym postánowieniem zámykáią sobie y potomkom swym moc stánowienia y wznowiánia iákimkolwiek kśtáltem/ tákież wspominánia y wßelákiego wynálázku wzniesienia Exequucyey ná wysługi y inße máiętności przeßłe. A iż iuż od tego czásu rozdawánie dobr Stołu w wielkim Kśięstwie Litewskim vstáć ma: wßákoż imiona/ktorekolwiek z domow Kśiążęcych y Slacheckich y Pánskich ku stołowi Jego Kr. M. potym przypádáć będą/ te tákowe Jmiona Jego Kr. M. wedle woley y łáski swey Krolewskiey rozdawáć ma / ták Polskiego iáko y Litewskiego Slacheckiego narodu ludziom: aby sie tym służba Ziemska Woienna niezmnieyßała. Tákież w recuperácyey od Nieprzyiaciela Moskiewskiego Zamkow/

O Rozdawániu dobr Stołu Krolewskiego.

Jmion/

Jmion/ Possesiy/ y dobr wszelakich bedźie powinien Jego K. M. tym wracać/ czyie te oyczyzny y possessye przedtym były przed osiegnieniem od nieprzyiaciela. A iesliby ná to mieśce dano komu co/ to sie do stołu Krolá Jego M. wrácáć bedźie.

¶ Ktore wszytkie Artykuły my Prełaci / y Pánowie Rádá/ Posłowie Ziemscy/ y ine wszystkie stany Korony Polskiey / znáiac być chwálebne/ potrzebne/ y oboiemu temu narodowi ták Koronie Polskiey iáko Wielkiemu Kśiestwu Litewskiemu iáko iuż iedney spolney á nierozdźielney Rzeczypospolitey pożyteczne/ á spolnego nászego z Stany Wielkiego Kśiestwá Litewskiego zezwolenia w ten List ná ten kstałt spisáne / rádźi y z dobra wola y z dobra bracka chucia y miłośćia ták Prelatom/ Pánom Rádom/ Posłom Ziemskim/ iáko y inym wszystkim stanom y osobam Litewskim tym Listem nászym ná wieczne czásy z strony nászey przyznawamy/ y one Pieczeciámi/ przyśiegámi/ poczćiwośćiami swemi/ y potomstwá swegó wszelakiegó wáruiemy/ vtwierdzamy/ y vmacniamy wárunkiem/ vtwierdzenim/ y vmocnienim tákim: iákie nam nawietsze y namocnieysze badź z osob/ badź z mieśc y vrzedow nászych/ ták osobliwym iáko y pospolitym obyczáiem należy. Slubuiac y obiecuiac przed Pánem Bogiem dobrym vczciwym Slácheckim y Chrześciáńskim słowem nászym: iż to wszystko co sie tu napisáło znáć/ trzymáć/ y dźierżec/ wypełniáć sámi y z potomki swemi ná wieczne czásy bedźiemy bez fortelow wszelákich/ nieprzywodzac niczego z tych rzeczy ná wieki w żadna watpliwość áni odmiáne: nieodstrzeláiac sie też w niczym od tey iednośći/ w ktorasmy sie z narodem tego sławnego wielkiego Kśiestwá Litewskiego zwiazáli/ wedle opisánia tego to Listu nászego/ y Artykułow w tym Liśćie zwiazałych y obiaśnionych wiecznemi y wiekuistemi czásy: iáki też nam Pánowie Litewscy dali. Ktore spolne násze spisy Krol Jego M. przerzeczony iáko Pan nász zwierzchni władza swa Krolewska cōfirmowáć nam raczył.

Konfirmácya Vniey.

¶ A iesliby ktora strona Przywileiow y spisow o spolnośći vczynionych miedzy tymi narody/ ták nam iáko sobie trzymáć niechciáłá/ albo ieden zosobná trzymáć niechciał: przeciw tákiey stronie y káżdemu zosobná/ iáko przeciwko nieprzyiacielowi nászemu y narodow spolnych powstáć z potomkámi nászemi przy Pánie nászym Krolu Polskim bedźiemy powinni. Co wszystko czynić/ y wypełnić / mocnie dźierżeć w skutku wszystkim záwżdy pod nászą przyśiegą śiebie y potomki násze obowiezuiemy.

¶ A te wszystkie rzeczy tu postánowione y obwárowáne/ áni przez Jego Kr. M. áni przez Pány Rády/ y ine wszystkie stany/ y Posły Ziemskie oboygá narodow zá spolnym zezwoleniem / áni

poie-

poiedynkiem / od ktorey częśći y strony niemáią nigdy wiecznemi czásy być wzruszáne y odmieniáne / ále wieczne cáłe y mocne záchowáne być máią. A ku lepszemu świádectwu rzeczy wyższey opisánych y wieczney pámięći/ my przerzeczeni Prełáci/Pánowie Rádá ták Duchowna iáko Swiecka Koronna/ktemu Posłowie Ziemscy ná tym wálnym y spolnym Seymie Lubelskim będący/ záwiesiliśmy ná ten List Pieczęci nászę. Pisan y dan ná tymże Seymie spolnym Lubelskim/ pierwszego dniá Miesiącá Lipcá/ Roku Páńskiego 1569.

Potwierdzenie Vniey miedzy Narody Polskimi y Litewskimi ná Seymie wálnym Lubelskim/Roku P. 1569 skończoney.

Sygmunt August z łáski Bożey Krol Polski/ Wielkie Kśiążę Litewskie/Ruski/ Pruski/ Mázowecki/ Zmudzki/ etc. Pan y Dźiedźic.

W Lublinie 1569.

WSzem wobec y káżdemu z osobná oznáczamy/y wiádomo czynimi. Iż czyniąc dosyć prosbam y żądliwośćiam wszech Stanow Koronnych/ iáko y sámey potrzebie Rzeczypospolitey/ tákże powinnośći á vrzędowi nászemu Krolewskiemu : ábyśmy Vnią Wielkiego Kśięstwá Litewskiego z Koroną Polską / przez Prádźiádá nászego y wszystkie ine Stany tych Páństw vczynioną/ y potym przez ine Przodki násze tákże y ich sámych vtwierdzoną y vmocnioną/ku tákiemu końcowi y skutkowi przywiedli: iákoby nigdy niczym áni sie náruszáć / áni nigdy rozrywáć niemogła. Dla czego wedle Constituciy nászych ten Syem wálny spolny w Roku przeszłym złożyliśmy/y nie od czego inego záczynáli: iedno od tey sámey potrzeby á spráwy Vniey. Do czego sie Stany wszystki ták Koronne/ iáko y Wielkiego Kśięstwá Litewskiego stáwiły : á te spráwe wszystke miedzy sodą / tákże y My miedzy nimi co iedno należáło vrzędowi á zwierzchnośći nászey Krolewskiey/ wedle Przywileiow / Listow/ y Spisow ták przodkow nászych/

iáko

iáko y ich sámych tudźież y od nas o tym poprzod wydánych y bedacych. A ták iáko potrzebá vkázowáłá postánowili y skończyli/y przysiegámi spolnemi káżdy ták z Pánow Rad/iáko y z stánow inych/ ták sámi z osob swoich iáko y zá te od ktorych tu z moca zupełna przysłáni byli/y zá potomstwo swoie/y ich/ przy wielkim zbierze ludźi stanow wszelákich y narodow roznych to vmocnili y vtwierdźili. A ták My ta vchwałá á moca Seymu tego ninieyszego nad Listy Confirmáciy nászych o tym wydáne te wszystke rzecz á spráwe Vniey vmacniamy / vtwierdzamy czásy wieczńemi. O czym wszystkim Listy y Przywileie ták od Nas popierwey y potym tu wydáne / także miedzy iemi sámemi spisáne/ vczynione/ y poprzysiężone szerzey obmawiáią : ktore my tu pro insertis habere volumus : y ktoreśmy z tey przyczyny do Akt Káncellaryey káżdey własnie y dostatecznie wpisáć vchwałá ninieysza kazáli : y káżdemu do Woiewodztwá iego Kánclerze nászy autenticè pod Pieczęcią nászą Extrákty wydáwáć sá powinni/ vstáwuiąc y znáyduiąc : iż im takowa wiárá ma byc dana/ iáko własnie gdzieby Oryginały sámy okázáne były.

Confirmácya Vniey.

A pierwey niżli to skończenie á záwárćie spráwy Vniey wyższey omienione stáło sie / z przyczyn słuszných y ważnych á zá vpomnienim pilnym wszech stanow Koronnych/ pomniąc ná poprzysiegłą powinnosc nászę/Ziemie Wołyńskie/ Kijowskie/y Podláskie/ze wszemi ich przyległościámi y własnościámi zupełnie ku Koronie Polskiey własnie y zdawná ieszcze przed záczęciem tey Vniey należące/iáko ku własnemu ciału właściwe ieg członki przywrociliśmy. Ták iż wszyscy obywátele tych Ziem wedle swego káżdy záwołánia y stanu wolnośći/ swobod/ własnośći Narodu Polskiego sá y byc máią vczesniki : y onych vżywáć/iáko ini wszyscy obywátele Koronni/ y pod Regimenty Koronnemi byc/ iákoż iuż y sá: y ták od Vrzędow Polskich/ od Praw w potrzebách y w spráwách swych/wedle potrzeby y Práwá opisánia vżywáć máią / y vżywáią. O czym w Przywileiu Koronnym vigore restitutionis danym szerzey opisano iest : co wszystko nigdy nie oddmiennie/á nieporuszenie ták trwáć y byc czásy wiecznemi ta vchwałá Seymowa znáyduiemy.

O Wołyńskiey/Kiiowskiey/y Podláskiey ziemi

¶ Mieśce Seymom walnym Koronnym w Polszce / iáko ie skłádáć mamy / ták iuż Wárszáwe ná to náznáczamy : wszákże gdzieby casus iáki przypadł znáczny / żeby tám złożon y trzyman byc nie mogł : wolno nam będzie zá dołożenim y rádá Pánow Rad oboygá narodu tám gi złożyc/ gdzieby commodius byc mogło w Polszce.

O mieścách Seymow walnych.

A Sey-

O Seymikách Powiátowych.

¶ A Seymiki Powiátowe wedle obyczáiu/ták w Polszce iáko y w Litwie skłádáne y trzymáne byc máią: ktorych oznáczenie Káncellárye nászе w odsyłániu Listow/y Stárostowie w rozsyłániu ich ták sie záchowáć máią: iákoby publicácya ich dwie álbo trzy Niedziele przed nimi do wiádomośći ludzkiey przyszłá.

O mieśćách Rad y Posłow Ziemskich Litewskich.

¶ Mieśćá Pánom Rádom Litewskim ták Duchownym iáko y Swieckim miedzy Pány Rádámi Koronnemi/ iáko iuż iednemu á spolnemu Senatowi/dálismy y náznáczyli. Tákże Posłom Ziemskim Woiewodztw Litewskich/miedzy Woiewodztwá Koronne: ktore ták iuż záwsze zostáwáć máią / iáko to iest Listem nászym osobnym opisáno.

¶ Ktory Artykuł około wárunku Exequucyey Wielkiego Kśiestwá Litewskiego (iáko iest opátrzony w spolnym Spisku y Przywileiu około Vniey miedzy Narody Polskimi y Litewskiemi przez nas vtwierdzonym) iáko y insze w Przywileiu spolnie opisáne/nie poruszenie wiecznie máią być dźierżáne. Przeto ná lepsze świádectwo temu wszemu / Pieczęć násze przycisnacieśmy kazáli. Dan w Lublinie ná Seymie walnym dniá iedennastego Mieśiącá Augustá: Roku Páńskiego/Tyśiącnego Piecsetnego Sześćdźieśiątego Dźiewiątego: Pánowánia Nászego Czterdźiestego.

O Kśięstwie Ruskim.

Rus z Práwá iednego Polakom nádánego ma śie weselić.

Z Przywileiu Władysł. Jágełłá w Jedlney. List 52.

OBiecuiemy to: iż wszystkie Ziemie Krolestwa nászego Polskiego/Ruską w to Ziemie wkłádáiąc (wszákże záchowawszy dań Owsową: ktorą tylko sámá Ruś nam będźie dáwáć do żywotá nászego) do iednego Práwá wszystkim Ziemiam pospolitego przywiedźiemy/ przychylimy / y ziednoczymy przez ninieyszy List.

Sygmunt Pierwszy wszystkie Ruskie Kśięstwo przypuszcza do wolnośći tey/ktorą Polacy máią.

Sygmunt w Krákow. 1507. List 7.

NA prośbe Ziem̄ Ruskich skázuiemy: áby o wszystkich zbiegłych Státut Krolá Olbráchtá był zachowan: á żeby slachtá tych Ziem iáko y w inych Ziemiách byłá od Cłá y Targoweg̊ wolna: tákże y w inych rzeczách teyże wolnośći niech vżywa.

O Zie-

O Ziemi Iflántskiey.

Ziemiá Iflántska przy iedney Rzeczypospolitey Polskiey y obrona/ iáko y Litwá záchowána.

ZIemiá Iflántſka/ná ktorey też nie mniey Koronie Polſkiey iako y wielkiemu Kśięstwu Litewſkiemu należy/ y prze ktora ſie wiele vtrat podiało: á przeto wedle concluſiey á conſtitucyey Seymu Parczowſkiego przy tych Państwách/ iáko iuż przy iedney Rzeczypoſpolitey one zupełnie záchowywamy: tákże y obrona ſpolna/ iáko y ine Państwá náſze opátrowana być ma: y iuż Rady Iflántſkie y od inych ſtanow Poſłowie/ ktorzy tám ztad tu przyſłáni ſą/ nam Krolowi Polſkiemu y Koronie przyſiege vczynili. A dalſza ſpráwe y to coby do tego należało ná przyſzły Syem Koronny odkłádamy: ná ktory od wſzech ſtanow/ tám ztad Poſłowie z zupełna moca przyſłáni być máią. Grgmunt August w Lublinie 1569.

O Kśięstwie Pruskim.

Pokoy y zgodá około Bránic między Władysłáwem Krolem Polskim/ y Konradem z Jungingien Mistrzem Pruskim.

IMie nierozdźielney Troyce świętey/ Amē. Brát Konrad z Jungingen Miſtrz Powſzechny Pruſki Zakonu Panny Máryey ſzpitalá Jerozolimſkiego/ z domu Niemieckiego wſzyſtkim niniey ſzym y potym bedacym ktorzy tego wiádomość beda miec pozdrowienie/ y rzeczy poſtanowioney ná wieczną pámiec práwdźiwe poznánie. Ponieważ wynalezcá pokoiu do iedności y pokoiu ſrogim roſkázaniem vſtáwnie nas wzywa: przetoż rozumieliſmy zá rzecz godną: áby záſtárzele nieluboſci/ woyny/ y obrażenia przeciwko Naiáſnieyſzemu Kśiążęciu y Pánu á Pánu Władyſłáwowi Krolowi List 1321

lowi Polskiemu/ Nawyższemu Xiążęciu Litewskiemu y Dźiedźicowi Ruskiemu y iego przodkom/ (ile się dotycże Ziem Litewskich y Ruskich) przez nas y Zakon nasz względem wiáry Chrześcijáńskiey przyszli ku wiecznemu pokoiowi / odpuszczeniu / y zgodźie. Zkad też to iest: iż my za iásnym zwoleniem stárszych nászych z przerzeczonym Naiásnieyszym Pánem Władysłáwem roku/ dnia/ y na mieścu niżey napisánym pewny koniec rzeczy miedzy námi postánowionych czynilismy o pokoiu miedzy námi y Ziemiámi Zakonu nászego z iedney strony: y z przerzeczonym Pánem Krolem y Ziemiámi iego / to iest Litwa y Rusia z drugiey strony: o ktory pokoy maiąc miedzy soba rozmáite námowy/ nakoniec zgodá sie sstáłá tym sposobem. Naprzod obiecálismy/ y przez List ninieyszy dobrym słowem obiecuiemy: iż od tego czásu y na potym będźiemy trzymáć pokoy niezgwałcony y zgodę z przerzeczonym Wielmożnym Pánem Władysłáwem Krolem Polskim/ y z iego potomki y dźiedźicmi Katholiki/ y z Pány/ y z Kościoły/ y wszystkiemi Ziemiámi iego/ ktore sa w Litwie y w Rusi/ y obywátelmi tych Ziem ná wieczne czásy on chowáć przyrzekaiąc.

Mistrz Pruski vgodę czyni z Krolem Polskim.

Y nigdy niechcemy ani będźiemy żadnego spiknienia albo zmowy czynić przeciwko przerzeczonemu Władysłáwowi Krolowi Polskiemu y iego dźiedźicom y potomkom Powszechney Wiáry wźiemiách Litewskich/ y Ruskich z inemi Pánstwy y ludźmi: y wszystki y kożde zosobná krzywdy y obrażenia nam y nászym przezeń y przez ine iakokolwiek zádáne/ im odpuszczamy. A nad to Gránice miedzy námi y rzeczonego Páná Krolá Ziemiámi iako Litwa y Rusia postánowilismy/ y te obyczáie rozdźielamy sposoby niżey napisánemi.

Mistrz Pruski spiknienia z żadnym przeciwko Krolo. Polskiemu miecznie ma.

Gránice miedzy Litwa y Rusia z Prussáki ku Iflantom.

¶ Naprzod począwszy od wyspu Sáwiny/ położonego ná rzece Niemná/ máiacey wysep Komeyweydere/ ktora to wyspá wszystká przy Zakonie ma zostáć ná przyszłe czásy: od tego tedy mieścá prosto idąc do rzeki Noweße nadoł ku wsi pod lás rzeczony Heyligenwalt: á od tad posrzodkiem rzeki iadąc do Wyswilthen: á potym wstępuiąc prosto do niektorego kámienia wielkiego rzeczonego Rodá/ ktory leży w rzece przerzeczoney: á od tego kámienia wzgore nad stáwem / ktory zowa Sinarden: od tad lepak prosto idąc áż do drogi ktora poprostu zowa Brengieliscewег: á od tad prosto áż do Nouenrithen: z tego zás mieścá prosto idąc ku końcowi Gáiu / ktory zowa Heyde do mieścá gdźie sie zrzodło poczyna: á od tey studnie idąc prosto ná puszcza Wiltmisse/ gdźie rzeká Eglosse ma początek: z tad prosto przez powłowice rzeczoney puszcze áż do gránic y kopcow onych z Płoskowá: ktore to wszystki gránice sa położone ku Iflantom. A wste-

puiąc

puiąc wzgore ku Prusom granice przerzeczone przez rzeczony zakon na wieki krom wszelkiego sporu beda miane / począwszy od przerzeczoney wyspy Sawiny prosto aż do rzeki Suppy / aż do miesca gdzie sie poczyna: á z tamtąd aż do rzeki/ktora wypływa z ieziora Morhensehe/á zowa pospolicie Metenzli: od tąd nadoł rzeki aż do rzeki Beber: potym ta rzeka idąc aż na mile przy rzece / ktora zowa Nare. Granice. ku Prusom.

¶ Też zá nas y za zakon náß y wßyſtki potomki náßе przyrzekamy: iż ſie wyrzeczemy y wyrzekamy od wßyſtkiego przenágábania Prawá / ktorebyſmy mieli miec álbo zdaliſmy ſie miec v przerzeczonego Páná Krolá Władyſławá w Litwie y w Rusi wzgledem granic wyżßey rzeczonych. Nad to Ziemie y Páńſtwá wielkiego Nowohrodu iakimkolwiek ſpoſobem bądź przez nas/álbo zakon naß / álbo przez przerzeczonego Pana Władyſławá álbo przez iego poddane ſpolnie álbo rozdzielnie beda doſtane/ álbo ktorymbykolwiek ſpoſobem do naßego zakonu przyßły: tedy ty rzeczony Pan Krol bedźie ſobie miał/ y nigdy mu od nich pod dobrym ſłowem niebedźiemy przekázáć/áby ich trzymáć niemiał. Wyrzeka ſie Miſtrz Pruſki z Granic i ze wßytkiey maietnośći ktore przynależą do Nowohrodá.

¶ Też chcemy: áby ludźie przerzeczonego Páná Krolá y iego potomkow/ ktorzy ſą w Ziemiách Litewſkich y Ruſkich/ we wßyſtkich źiemiách Zakonu náßego mieli wolność kupowáć y ſwe handle ſprawowáć przez Myt y inego wyciągánia: ktorych bedźiemy powinni bronić/iako inßych (wßakże zoſtawiwßy Myta/ ktore zdawna były vſtawione) y od káżdego zápowiedzenia náßego iuż wydánego / álbo ktore wydáne być ma w źiemiách Zakonu náßego: ktorym poddáni náßy ſą ścisnieni / y rzeczonego Krolá J. M. y potomkow iego poddáni w Litwie w Rusi także były obciążáni. Ludźie z Litwy y z Rusi wolnie ku pożyć moga w ziemiach Pruſkich.

¶ Też gdy Zakon náß w pospolitey wyprawie przeciwko nieprzyiacielowi z przerzeczonym Krolem J. M. y iego potomki y poddánemi Litwa y Rusia wyciągnie: ilekolwiek więźniow poimáią/niech ie ſobie máią. A wyſtępki vczynione przez ludźi rzeczonego Páná Krolá y iego potomkow iakokolwiek beda vczynione/Hetman tych woyſk bedźie wolnie ſądźił: á wyſtępki lepák przez woyſká oboich ludźi vczynione/Hetmáni oboygá woyſká także ſpolnie beda ſędźić. Żadnych nad to Rycerſkich ludźi/ Pánow / Hołdownikow / y inych ktoregokolwiek ſtanu ludźi/ by też y Chrześcijánie były ku krzywdźie y ßkodźie rzeczonego Wielmożnego Páná Władyſławá y iego ludźi nigdy przez Ziemie náßе wiádomie niedopuścimy iść: y owßem bedźiemy przekázáć y bronić wedle możności naßey. Także wywołánych z przerzeczonych Ziem przerzeczonego Páná Krolá nie bedźiemy przy- o więźniách od Prusow poimánych. O wyſtępkach Woiennych. Ludźi ku ſkodźie Krolestwá Polſk. Zakon przepuſczáć niema. Wywołáni niemáią być w ziemiach chowáni.

mowáć do Ziem náſzych: á zwłaſzczá tych/ ktorzy dla pomſzczenia ſwego mężoboyſtwem y ogniem Krolowi J. M. y iego potomkom y poddánym w przerzeczonych Ziemiách Litewſkich y Ruſkich grożą. Też przez Ziemie przerzeczonego Krolá J. M. y ieg̃ potomkow Powſzechney Wiáry/ to ieſt przez Litwę y Ruś przeciwko ktorymkolwiek nigdy niebędziemy przewodzić ani dopuścimy komu przewodzic Woyſká: ażby to iáſnie było zá wolą rzeczonego Krolá J. M. y iego potomkow. Co gdy otrzymamy od Krolá/ ſzkody żadnym obyczáiem im y ich ludziom niebędziemy czynic. Też obiecuiemy: iż żadnych bráciey y powinowátych Krolá J. M. zbiegłych y inych tułáiących ſie ludzi/ przez ktore Krol J. M. y Kroleſtwo Polſkie álbo ziemie Litewſkie y Ruſkie mogłyby nágabáne być/ poki pokoy trwa niebędziemy do ziem náſzych przyimowáć/ áni onych chowáć. A ty wſzyſtki przerzeczone rzeczy w ich cząſtkách/ y kożdą rzecz zoſobná pod dobrym słowem obiecuiemy zá nas y wſzyſtek Zakon náſz mocnie y niezgwałcenie chowáć: y nigdy temu niebędziemy ſie ſprzeciwiáć/ álbo przez kogokolwiek ſtáráć ſie: áby ſie przeciwił iáką chytrością/ wymyſłem/ dowcipem/ ſpráwą álbo gwałtem/ rádą/ pomocą/ iáwnie y táiemnie. Dla ktorych wſzyſtkich rzeczy pewnieyſzego świádectwá y wiáry ná wſzyſtkie rzeczy przerzeczone ninieyſzy Liſt kazáliſmy zápieczętowáć/ y vtwierdzić Pieczęcią náſzą wietſzą. Dan przy Rzece Wiśle bliſko Zamku Ráciążá Biſkupſtwá Włodzłáwſkieg̃/ w Piątek bliſki przed świętą Troycą/ Roku Páńſkiego 1404. Przy czym byli Vczciwi w Pánu Chriſtuśie Oycowie y Panowie/ Kśiądz Arnold Biſkup Chełmieńſki/ y Kśiądz Jan Biſkup Pomezáńſki/ y vczciwi y nabożni Mężowie brácia Zakonnicy y Komendorowie.

O nieprzewodzeniu woyſká.

Przywiley pokoiu y zgody przez

Władysłáwá Jágiełłá na ten czás Polskiego potym Węgierskiego Krolá w Brześciu Kuiáwskim vczyniony z Páwłem z Ruzdorffu Miſtrzem Pruskim: ktory był vczynion Roku Páńskiego 1436/ przy wielkim Kśiążęciu Litewskim Sygmuncie y ſynu iego Michále/ y przy Kśiążętach Stolpskim y Mázoweckim/ y inych wiele

z Kro-

z Krolestwá y z wielkiego Kościestwá Litewskiego Prelatách/Pánách y Rádách: ktorzy są napisáni ná końcu tego Przywileiu tym kstałtem wydanym.

W Imię Boże/Amen. Ku wieczney pámieci tey rzeczy. Słuszna rzecz iest: aby spráwy ludzkie/ ktore za láty giną/ y zá czásem z pámieci wypadáią / były wyrázone pismem pod świádectwem/w ktorych stroży żadnemi czásy nie stárzeią sie/ ale záwżdy wieczna pámiecia nieodmienne bywáią zachowáne. Ja tak my Władysław z łáski Bożey Krol Polski / y ziem Krákowskiey / Sándomierskiey / Sieradzkiey/ Lánczyckiey/ Kuiawskiey/Litewskie Kśiąże nawyższe/Pomorskie/ Ruskie/ oznáymuiemy przez niniejszy List ktorym to należy wszystkim teraz y potym bedacym. Iż gdy zá Boskiem zrządzeniem przyielismy ná sie spráwowáć Krolestwo: dla tego tylko ná ziemi otrzymalismy pánowánie: aby chetniejszym stárániem y czuynoścIa nasza zawżdysmy takowe spráwy czynili: przez ktore pokoiu pożądánego cichość miedzy Chrześcyány (z ktorych z niezgody nietylko Ziem y Miást/ ale y Prowincyy y Krolestw przydáią sie spustoszenia: iakoż po wielu mieścách opłákane y mizerne ludźiom pokázuią sie przyklády) mogł być spráwion od tego/ ktory iest wynalezcá pokoiu: y aby ten pokoy zá pożytecznemi y zdrowemi posrzodki vmocnion y pomnożon był szczęśliwym rozmnożeniem. Przetoż ná to bacżenie máiąc: iż Bog spráwcá pokoiu niemoże być doskonale chwalon iedno w pokoiu/á iż nád ten niemoże być ná świecie nic droższego pożądano/y pożądliwszego proszono: ztąd nam przyszło: żesmy wnetrznym vżalowániem y gorzkością serdeczna rozważáiąc/iáko wielkie y wiele rostyrkow y złych rzeczy z woien pochodźi: iż ieszcze z rostyrkow ludzkich nie náwiści ludzkie z nieprzespieczeństwem dusz y wiecznego żywotá/ y zburzeniem Miást/ Państw/ y Ziem y potrácenie tám mieszkáiących ludzi zawżdy náśladuie. Zá czym ginie chwalá Bożá/ á rozlanie krwie wczyna sie. A gdyż tákowe niezgody y woyny nietylko sámy one y ich poddáne/ ále też inych wiele zá sobá ciągna w vpadek ku zginieniu: dla tego co nawietszym pożądániem żądáiąc aby sie nie mnożyły zwády: ale wedle náuczycielki wszystkich dobr miłość (ktora nic nievmie zdroznego/nic ostrego/ nic

Zálecánie Pokoiu.

zámießánego: y owßem właßna moca záchowywa pokoy/ y nieprzyiazne złacza/ pokoy y iednosć vtwierdza) Ku chwale tedy y czći Boga wßechmogacego/ y błogosławioney y chwalebney P. Máryey/ y wßyſtkiey rzeßy niebieſkiey/ y ku rozmnożeniu Wiáry ku ſprawowániu ſprawiedliwosci y wiáry Chrześcijáńſkiey/ ku zbawiennemu rozmnożeniu / od woien ktorych ſie opłakiwáć godźi/ od wyśieczenia/ od nieluboſći/ od nienawiśći / od gniewow y obrażenia miedzy námi Władyſłáwem Krolem Polſkim y Sygmuntem Wielkim Xiążęciem Litewſkim/ y miedzy záchnym Kázimierzem rodzonym náßym brátem Semowitem/Kázimierzem/Władyſłáwem/Boleſłáwem/Mázoweckiemi/y Bogusłáwem Stolpſkim y Pomorſkimi Xiążęty / Krolow Polſkich/y Ziemiámi náßemi wielkiego Xięſtwá Litewſkiego/Ruſkiego / Mázoweckiego / Stolpſkiego / y Woiewoda Wołoſkim/ y inemi Páńſtwy nam poddánemi z iedney ſtrony/ y wielmożnym y nabożnym Pánem Páwłem z Ruzdorffu Zakonu błogoſławioney Pánny Máryey Jerozolimſkiego Niemieckiego/ y miedzy iego Zakonem y Ziemiámi tegoż Zakonu Pruſkiego/Niemieckiego/ Jflántſkiego/ y inemi wßyſtkiemi z drugiey ſtrony/ ktore teraz oſtátnie z cießkim obrażeniem y vpadkiem wczęły ſie: tedy vmyſliliſmy vmyſł náß od tego odwieśc/ abyſmy te rzeczy zá tákowemi ſpory y woynámi ze złym Rzeczypoſpo. rozerwáne y ſkażone / przez cáłosc pokoiu do ſtanu ſpokoynego przywieśc mogli z nimi/to ieſt z Miſtrzem/z brácia y Zakonem ieg/ Ziemiámi Pruſkiemi Niemieckiemi/ y Jnflántſkiemi poddánemi/ y ktorzy po nich beda wiecznego pokoiu y niezgwałconego przymierza/ iednośc wybraliſmy y przyieli / wybieramy y przyimuiemy przez ninieyßy Liſt/ ktory ná wieki trwáć ma: ktory pod wiárą y czći a y przyśiegámi cieleſnemi vczynionemi przez chytrośći y zdrády obiecuiemy moca teraznieyßego Liſtu chowáć. A iżby tá iednośc z takim rozważeniem y ſtatecznośćia przedśiewźieta do mocnego y ſtałego porządku ná wieki chowánia była przywiedźiona: one przez Artykuły niżey nápiſáne zdało ſie nam rozpiſáć.

Niezgody miedzy Krolem Polſkim a Miſtrzem Pruſkim máią ſie vſpokoić.

¶ Naprzod/ iż miedzy námi Krolem y wielkim Xiążęciem y Xiążęty przerzeczonemi/Kroleſtwem Polſkim / wielkim Xięſtwem y Ziemiámi Litewſkiemi/Zmodźia/Rusia/Mázowßem/ Stolpſka ziemia / y Woiewoda Wołoſkim y inymi páńſtwy y poddánemi náßymi z iedney ſtrony / y miedzy przerzeczonym Miſtrzem y Zakonem y Ziemiámi y poddánemi iego tak w Pruśiech/Niemcech/iáko w Jflánciech y w nowym Márgrábſtwie z drugiey ſtrony/wßyſtki niezgody/ſpory miedzy ſtronámi y ſtad y zowad wzruſzone y doſtatecznie máią być vſpokoione: áni o nich

o nich ná potym żadna zmiánká y pámiec / á zwłaszczá w skárgach/albo ku osławieniu stron ktorych / przed ktoremikolwiek osobami niema byc miana: áni ktora strona ku osławieniu drugiey strony nie bedzie żadnego podusczáć/ ná to pozwalać/áni pomocy y przychylności podáwac iáwnie álbo potáiemnie: ile bedzie ktorey stronie należeć/ tákowych skarg y vwłaczánia czci niebedzie dopuszczáć/y owszem bedzie ie zabrániáć.

¶ Też wszystki dobrá Kościołow Gnieznieńskiego Włoczłáwskiego/Płockiego/y Poznáńskiego/Prelatow/Opatow/Klasztorow/Konwentow/y inych ktorychkolwiek osob Swieckich y Duchownych/ ktore są w ziemiách Zakonu przerzeczonego położone / máią przy práwiech wszystkich ták Duchownych iáko Swieckich/y przy wszystkich zwyczáioch/dochodziech / dziesiecinach/zamkách/wsiach/folwárcech/ dworách/ y inych pożytkách/dochodziech ktorymikolwiek imiony názwánych máią byc záchowáne: áni iákiemi nowemi zwyczáymi/ służbámi/ y vciski obciążeni ty dobrá niemáią byc oddaláne: áni o ich oddalenie nie ma byc sie przez strony stárano przez zwolenia Prelatow Duchonych. A wszystkie Czynsze/Dziesieciny / dochody / y ine pożytki ktorekolwiek w ziemiach Zakonu bedace / ktore Mistrz y Zakon nauczciwszym w Pánu Chrystusie Oycom Pánom Arcybiskupowi Gnieznieńskiemu / Włocławskiemu / y Płockiemu Biskupom / y inym Prelatom Swieckim y Zakonniczym Krolestwá Polskiego przez dwie lecie zadzierżał / zupełnie y cale niech wroca/y wrocić roskaża połowice od tego czásu ná świeto Gromnic: á ostátek ná Wielkanoc blisko przyszła w mieście w Toruniu/ wziawszy quitty zápłácenia od Prelatow. Y máietności y dziesieciny vczciwego Oycá Páná Władysłáwá Biskupá Włocławskiego nowo y iákimkolwiek sposobem zápowiedziáne / niech beda wyswobodzone.

Dziesięciny Prelatom Polskim máią być przez Mistrzá płácone.

¶ Też áby wszelkie podeźrzánie y nieprzyiacielski sposob y stad y z owad miedzy námi y z strony Mistrzá y Zakonu iego we wszystkim był odiet: chcemy/ áby obowiąski sprzymierzenia y zapisy/ktorekolwiek są y były miedzy Mistrzem wielkim/Preceptory w Niemcech y Inflánciech/ y Zakony ich Prelaty/Slachta/ Mieszczány / y poddánemi ich z Kśiążeciem Bolesławem álbo Swidrygałem/Kśiążety/ Boiáry / y poddánemi Ziem Litewskich/Zmudzkich/Ruskich vczynione/ áby były nikczemne / prozne/y wniwecz obrocone: á Mistrz sam/ Zakon/ Prelaci/ Slachtá / Mieszczánie / y poddáni ich máią przerzeczone Kśiąże Swidrigałá opuścić ná wieczne czásy: y nigdy iemu álbo ktoremukolwiek Kśiążeciu Litewskiemu y Ruskiemu pomocy/ rá-

Swidrygałowi przeciwko Krolestwu Polsk. rátunek od Mistrzá nie ma być dawan.

dy przeciwko nam y potomkom nászym y Krolestwu nászemu/ y także zacnemu Pánu Sygmuntowi Kśiążeciu wielkiemu Litewskiemu nie będą dodáwáć: y żadnych vmow y obowiąskow/ podszczuwánia / y sprzyśiężenia ku szkodźie nászey álbo Krolestwá niebędą czynić z niemi ná wieki: y owszem żadnego inego nie máią rozumieć y mieć zá Kśiążę wielkie Litewskie y Ruskie: iedno ktory zá nászym zwoleniem Krolewskim / iáko Sygmunt przerzeczone Kśiążę Wielkie dźiśieysze iest wybráne/ wedle porządku zdawná postánowionego miedzy Krolestwem Polskim y Ziemiámy Litewskiemi będźie obran y postánowion ná Kśiestwo: áni dopuszczą tegoż Swidrygałá z Ziem álbo przez ziemie y páństwá Zakonu szkod y trudnośći Krolestwu Koronie nászey/ wielkiemu Kśiestwu Litewskiemu/ y Kśiestwom przerzeczonym zádáwáć: áni onego iáwnie álbo potáiemnie przez śie álbo napráwne osoby wspomágáć / podpieráć ktorymkolwiek sposobem.

Pomoc od Polakow nie ma być dawaná przećiwko Pruskiemu Mistrzowi.

¶ A iżebyśmy tákowego pokoiu wiecznego y zgody pewnieyszym pilnowániem/ vmocnieniem y mocą strzegli y chowáli: obiecuiemy przez zdrady y chytrośći pod wiárą y czćią y przyśiegą vczynioną: iż ná żadnego człowieká prośby/ przywiedźienie/ napráwę/ rádę álbo roskazánie ktoreykolwiek dostoynośći będącego/ bądź Papieżem/ Cesárzem/ Krolem/ y ktoregokolwiek słusznego zebránia osob Duchownych álbo Swieckich niebędźiemy áni przywieść śie damy przećiwko temu co czynić w częśći álbo we wszystkim iáwnie álbo táiemnie/ przez śie álbo przez kogo inego/ y ine ktorekolwiek osoby napráwne Duchowne y Swieckie: áni onych ták álbo ktorymkolwiek sposobem gwałcić. Też chocby dźiśieyszy Cesárz álbo iego potomkowie Cesárze osobą swą z Woyskiem przećiwko Mistrzowi y Zakonowi ruszyli śie/ nie mamy przy nim álbo potomkowie nászy stáć podpomożeniem/ rádą/ pomocą/ álbo łáską.

Gránicá miedzy Polską y Prusy.

¶ Też áby połowicę rzeki Drwęczy byłá gránicą miedzy Krolestwem nászym y ziemiámi Zakonu: y niech nie będźie ná tey rzece żadnego Młyná ná gránicách y brzegach spolnych. A zwłaszczá ná mieyscu/ ktore Lubicz zową: ná ktorym mieścu inego czásu był vczynion. Aby táż rzeká miáłá swe stáre rzeczysko: á ostátek groble y z mostem niech zostánie przez záwárcia ták we dnie iáko wnocy zá gośćiniec pospolity: y niech nowego Młynu tám nie buduią ná potym. A nádoł Drwęczą idąc Wisły połowicá będźie gránicą miedzy Krolestwem Polskim / y ziemiámi Mistrzá Pruskiego ze wszystkiemi swemi Wyspy/ łowieniem Ryb/ práwy/ pożytki wszystkiemi żadnych niewyymuiąc: poki przerzeczona połowicá Wisły niedotknie śie mieścá gránic: ktore niekie-

dy

dy Naiáśnieyſze Kśiąże Pan Káźimierz świetey pámieci Krol Polſki z Kśiążeciem Pruſkim Duſzmarem miedzy Ziemiámi Bydgoſka y Pomorſka inemi Liſty y znaki znácznemi ográniczył/wypiſał y rozdźielił/zoſtáwiwſzy Zamek Jaśieniec w Ziemiách zakonnych. Wſzákże ták: iż przedśie Zamek Nieſzowa z przyległośćiámi ſwemi y ze wśiámi Murzynowem / Orłowem/ Nowawśia y inemi wioſkámi/Młyny/pożytki/ktore do przerzeczonego Zamku y ográniczenia iego ze wſzyſtkiemi Zamku tego polámi y przerzeczonych wśi/bory/láſmi/y pożytki y wodámi/y ich ſzćiem zupełnym y wſzyſtkim páńſtwem y z połowica pływánia ná rzece Wiśle/ y z iego pożytki/ y wyſpy/ y łowieniem Ryb/ práwy/ wolnośćiámi wſzyſtkiemi y kożdemi z oſobná/ktore do nich przynależą zſtárádawná / żadnego Práwá żadnemu iedno Nam y Koronie Kroleſtwá Polſkiego w tym Zamku y w tym/co do niego należy/ y we wśiách záchowuiąc/ zoſtánie przy nas y Koronie Kroleſtwá Polſkiego ná wieki wiekom. Wſzákże ták: áby żadnȳ z poddánych/gdy Czyns powinny y zwyczáyny dádzą/przez to ſtąpienie náſze w práwiech ich/w Jnſułach/y w młyniech krzywdá niebyłá. A ieſlibyſmy ich w práwiech niechcieli záchowáć: tedy będźie wolno nam wedle ſtáregȯ ſzácunku y tárgu tákowe práwá ſkupowáć y płácić: iáko Naiáśnieyſze Kśiąże świetey pámieći Krol Władyſław oćiec náſz namilſzy y Koroná Polſka ſpokoiem dźierżeli od czáſu zgody / ktora byłá przy mieścu Melno w Ziemiách Zakonnych miedzy Zamki Radźiniem y Rogoſnem przy rzece Oſſá / w dźień świetego Stániſłáwá Biſkupá y Męczenniká Mieśiacá Paźdźierniká vczyniona / áż do wźięcia y opánowánia ich przez Miſtrzá y Zakon iego 1431.

O odkupowániu práw przez Krolá wedle ſtárych ſzácunkow.

To oſobliwie przydáiąc y wyrażáiąc : áby wſzyſtkim ludźiom y Kupcom z ktoremikolwiek rzeczámi ktoregokolwiek ſpoſobu płácey y ceny będącemi iádącym było wolno przedáwáć tákowe rzeczy álbo kupie przez żadnego zátrudnienia y przymuſzenia z niemi ſtáwáć álbo nieſtáwáć : álbo ie ſkłádáć w mieśćie w Nieſzowey álbo przeiecháć z niemi/gdźie ſie im będźie podobáło choć źiemią choć wodą przez Wiſłę nádoł álbo ná gorę/ álbo do Torunia álbo ná ine mieśćá w Ziemiách Zakonu poſtánowione. Też poczawſzy od tego mieśćá/ ná ktorym przerzeczone gránice przez Páná Káźimierzá Krolá Polſkiego y Miſtrza Pruſkiego ſą vczynione/y w tychże Liśćiech wyrażone kończą ſie/idąc dáley áż do weſzćia rzeki Noteſz álbo Bierzwienik / będźiemy chowáć ten ſpoſob y porządek gránic. A ieſli ſie o te gránice będą mogli trzey dobrey ſławy mężowie z ſtrony náſzey y Koronney/á trzey z ſtrony Miſtrzá y Zákonu obráni oglądawſzy oboiey ſtrony Liſty/práwá

Wolne przeieżdżánie do źiem Zakonnych.

O vgodzeniu Gránic.

wą dźierżenie / y ine prawne dowody / zgodźić: tedy bedą ſtać gránice ták zgodzone. A gdźieby ſie około miotánia Loſow o Gránice niemogli oni dobrzy Mężowie wybráni zgodźić / tedy niech loſy z oboiey ſtrony bedą miotáne: á na ktorąkolwiek ſtro-ne los wyrzuczony przypadnie: tedy druga ſtroná / ktorey los niedotknął/ma ſześć świadkow ktorzy ſie im bedą podobáć od ſtrony ktorey los przypadł / przerzeczoney wybráć: ktore oſoby ták wybráne gdy przyſiegą cieleſną gránice miedzy ſtronámi ták niezgadzáiącemi ſie vtwierdzą: Gránice one ták vtwierdzone przez przyſiege zá znáki y gránice miedzy Kroleſtwem Polſkim y miedzy nowym Márgrábſtwem ná wieki máią zoſtáć. A ci świadkowie oney ſtrony / ktorey loſy przypadły / w wiedźieniu gránic przerzeczonych/Zamkow/Miaſt ſtron przerzeczonych/zá przypadnieniem tych loſow nie máią ſie dotykáć/ áni ruſzáć/álbo do ſwey czeſci przywłaſzczáć: ále przerzeczone ſtrony / Zamki/ Miaſtá/ ktore zdáwna dźierżáły/przez przekázy tych loſow bedą dźierżeć. Wſzákże ták: iż moſt ná rzece Drawie przy Ochczet z wolnem przeieżdżániem niech ná wieki bedźie/ to przydawſzy: iż ieſli ná ſtrone Miſtrzá álbo Zakonu iego przypadnie / á w budo-wániu onego niedbałoſć iáka dopuſci ſie: tedy bedźie nam wol-no álbo Stároſtom naſzym takowy moſt nowy zbudowáć/ álbo ſtárego poprawić gdy tego potrzebá bedźie. A iżby ſie ná potym o takowych oſobach y świadkách wyżſzey nápiſánych trudnoſć iá-

Obránie oſob ku roz-gránicżeniu.

ká niewczeła: My vczciwego w Pánu Chriſtuſie Oycá Kśię-dzá Fráncißká Biſkupá Alczperſkiego / y vczciwe y nabożne Wolffá Sauſchem Komendorá w Oſtrorode / y mężnego Já-ná Sayſſen zá takowe iednacże/ y vczciwego y nabożnego Kon-rádá z Erbinghawſſen/Hermaná w Reuſſop Toruńſkiego/Hen-ryká Forothdańſkiego / Rayce z wyżſzey nápiſánemi iáko z Bi-ſkupem Komendorem y Janem zá świádki / ieſliby los ná ſtro-ne Miſtrzá y Zakon przypadł/ miánuiemy y wybieramy: ktorzy ku vczynieniu przerzeczonych rzeczy z naſzemi przez Miſtrzá y Za kon miánowánemi y wybránemi niech ſie ziáda/ náſzy do Bydgo ſzczey á z ſtrony Zakonu do Swece názáiutrz po Narodzeniu P. Máryey bliſko przyſzłym: aby z inad takowe gránice/iáko ſie rze

O Gránice w poſrzod-ku rzeki Bierzwie-niku y No-ſy.

kło / rozdźielaiąc daley poſtąpili. A gdy przyda gránicámi prze-rzeczonemi rozdźielonemi zá przyſiega/ gdy gránicá oná w rzekę Noteſz y w Bierzwienik wpádnie: oney rzeki połowicá Bierz-wienika bedźie gránica wieczna miedzy Kroleſtwem Polſkim/ y źiemią nowego Márgrabſtwá. A zásie gdźie Bierzwienik z No teſza ścieka ſie/ połowice rzeki Noteſzy bedźie gránicá: ták iż Za-kon y poddáni iego tey rzeki vſtępuiąc ku gorze ná półmile/ á zſte-

puiąc

puiąc nádoł tákże nápułmile/y ku Krolestwu pułmile dla páśienia bydłá ktoregokolwiek / y dla brania gliny/ kámieni / wapná/ drzew ták dla opalenia iáko ná budowánie Zamku y Miásteczká/ niech máią wolne vżywánie: y tákże ludźie y poddáni Krolestwá y Korony: wszákże Páństwo y włásność przy Krolestwie zostánie nászym. ¶ Ale myto wodne y Ziemskie z mostem y z iego budowániem wedle stárego zwyczáiu przez podnoszenia Mytá przy Zakonie zostánie. Łowienia ryb też przerzeczony Zakon sam będźie miał wolność w teyże rzecze Bierzwieniku álbo Noteszy wzgorę idąc y nádoł ná pułmile od mostu: ktory idźie ku Polszce. To záchowawszy: iż wieś Trzebieszow w swych gránicách będźie miáłá wolność łowienia. To też przydawszy: áby w tymże pułmilu wstępuiąc wzgorę y nádoł/ ná teyże rzece Bierzwieniku ku Krolestwu nie był budowan żadny Zamek.

O Myćie wodnym y ziemskim.

Wolność łowienia ryb.

Zamek nie ma być budowan na rzece Bierzwieniku.

¶ Gdy też przydą do Gránic przez wodę / gdźie rzeká Bierzwienik álbo Noteß ták idąc ná doł/ iáko rzeczono iest/ ku Luczemburgu idźie ku rozności ktora sie tám ná przećiwko temu Miásteczku wczyna: oboiá stroná/ to iest My y Mistrz y Zakon wybieramy sobie vczciwego w Chrystusie oycá Kśiędzá Krzystoffá Biskupá Lubuczkiego: ná ktorego strony o wszystko przypuszczą/ y ná świeto S. Troyce blisko przyszłe tám do Lauzemburgá onego zwiodą/ y vkażą przed nim Práwá y dowody słuszne ná roku słusznym: ktore gdy wysłyszy od oboiey strony/ vżywszy mądrych ludźi rády skazánie y vchwałę vczyni o wszytkich roznośćiách miedzy Krolestwem y Miásteczkiem przerzeczonym Lánczeburgiem: ná ktorym skazániu obiedwie stronie przestáć będą powinne/ y ono przyiąć/ chwalić/ y chowáć pod szczerośćią wiáry swey.

Biskupá Lubuckiego obie stronie obieráią sobie zá Sędziego.

¶ Chcemy też/ y skázuiemy przez ninieyszy List: áby to Myto y rzeczy wźięte Mistrz y Zakon był powinien wroćić. A iesli ktory z poddánych Ziem y Páństw nászych chćiałby do Ziem Zakonu dla mieszkánia sie przenieść: to mu wolno będźie vczynić przez żadney przekázy álbo zápowiedzenia osoby: y dobrá swe może przedáć/ y iemi wolnie szaffowáć wedle woley swey: ták też chcemy tymże sposobem z dobr w źiemiách Mistrzá y Zakonu wźiętych y opánowánych áby było chowano. ¶ Też wszyscy pomocnicy y ktorzy do nas przystáli/ ktorzy z miłośći ku nam y Krolestwu Polskiemu y poddánych nászych odpowiedźieli Mistrzowi y Zakonowi / od wszelkiey trudnośći v Mistrzá y Zakonu przerzeczonego máią być wolni y wyswobodzeni. ¶ Tákże wszyscy Apostatowie Zakonni w Krolestwie nászym y w źiemiách Litewskich/ Zmuckich/ Mázoweckich/ Ruskich y Stolpskich y inych

Cło przez Mistrzá odięte ma być wrocone.

O wolnym przechodzeniu ludźi ku mieszkániu.

O woiennych pomocnikach.

O Apostátach Pruskich.

Pan-

Páńſtwách Kroleſtwá náſzego / y ziem przerzeczonych mieſzkáiacy / áby dłużey w tym grzechu nieleżeli / z Kroleſtwá náſzego y Páńſtw náſzych przerzeczonych przez nas y Vrzedniki náſze będą przyciśnieni wyiechác: á ná potym ci y ini w tychże żadnym obyczáiem niech niebędą przechowywáni. ¶ Itē żaden Kupiec abo człowiek ktoregokolwiek ſtanu będący / albo dobrá iego dla wyſtępku álbo długu drugiemu niech niebędźie zápowiedan / zátrudnian / áni iman. ¶ Item ieſli Furmánie y Wośnice kupie kupieckie zá pieniądze wiozac mytá y mieścá myt przemina: oni tylko ná rzeczách y koniách ſwych właſnych niech będą karáni: á dla tego máietności kupeckie niemáią być bráne álbo zátrzymáne.

O Kupcach

O przemycáiących Furmániech.

¶ Item Lás Babſko przy Fredelánt w powiecie Nakielſkim zá ſtáwiony Zakonowi w pewney Summie / będźie mogł być wykupion: gdy będźie zápłácona ſummá przez tego / ktory záſtáwił: álbo przez Korone / w ktorey ieſt záſtáwiono: iáko to w Liśćiech o tym vczynionych ieſt opiſano.

O Bábſku Láśie.

¶ Też dań álbo wybieránie / ktore zową Funthomczel / o ktorą zdawná y do tych czáſow ſpor ieſt miedzy Miſtrzem y Zakonem / y Kupcmi ziem Kroleſtwá Polſkiego y Kśieſtwá wielkiego Litewſkiego / y byłá tá roznośc do tego czáſu nieſkonczoná / táki porządek vkłádamy: Iż kupcy Koronni Kśieſtwá wielkiego y Kśieſtw przerzeczonych (chybá iżby ine vciſki y płace ná potym były pod ktorymikolwiek uniony vłożone) máią odpowiedác Zakonowi z tey dáni tylko ná ten czás: gdyby ſie przydáło / żeby z ſwemi máietnośćiámi właſnemi płyneli zá morze. Wſzákże ták to być ma: ieſli Miáſtá nád Morzem śiedzące będą wolne przez Práwo od tey płacey: tedy też Mieſzczánie Kupcy y obywátele Kroleſtwá y Ziem Polſkich / Litewſkich / Mazoweckich / Ruſkich od płácenia tákowego tymże ſpoſobem niech będą wolni y wyieci: y one wſzyſtki rzeczy / ktore od nich od czáſu onego pokoiu vczynionego względem tákowego wyciągánia ſą wyięte / w cale niech będą wrocone przez zakon przerzeczony Kupcom Kroleſtwá y Kśieſtwá wielkiego y Kśieſtw przerzeczonych / okrom ſporu y zbraniánia ktoregokolwiek: á temu nic ſzkodźic nie ma zwyczay iáki álbo dawnośc. A ieſli ſie vgodzą o ty zabráne rzeczy / tedy ku wrácániu niech nie będą powinni. A inſze wſzyſtki y kożde z oſobná bránia iákokolwiek názwáne / od Kupcow Ziem Kroleſtwu Polſkiemu wielkiemu Kśieſtwu Litewſkiemu y inym Kśieſtwam poddánych / á tám zrodzonych / w Ziemiách Miſtrzowi y Zakonowi poddánych / á oſobliwie wyciągánie ktore zową Lobegal y Fürkien / żadnym obyczáiem ná potym niech nie będźie wyciągano. Ani My Krol Kśiąże Wielkie Litewſkie / Kśiążętá

O dáni Funthomczel.

O Miáſtach nád morzem śiedzących.

Má-

Mázowieccy y Stolpscy niebędźiemy vkładáć żadnego nowego Cłá / ku vciskowi y krzywdźie tylko poddánych Zakonu przerzeczonego: á ieśli ktore nowe iest vstáwione w źiemiách náśzych y w Xięstwach przerzeczonych od czásu pokoiu/ktory v Melná iest vczynion: wszystkie niech beda skázone/ zostawiwszy w cale y w mocy Myta stare. ¶ A gdyż połowicá Cłá wodnego v Torunia z połowica pieniędzy z niego przychodzących / za moca pirwey miáney y teraz vczynioney zgody / nam iest powinna: O wybieráczu pieniędzy ták między námi iest vstáwiono/ rozrzędzono/ y zámknionо: iż ten/ktory przez nas y potomki nasze ná to będźie postánowion / niech sie zieżdźi z Komendorem Toruńskim iednego roku w Toruniu / á drugiego roku w Nieszowey : á tak záwżdy rok podle roku zobopolnie takowego wybieráczá ná kożdy rok niech postánawiáią: ktory vczyniwszy przysiege/ pieniędze ktore zbierze w Niedźiele w rece oboim niech odda: ktore máią być rowno rozdźielone/ zapłáciwszy Myto sługom y oprawe łodźi z pospolitych pieniędzy. A ieśli on wybieráczpieniędzy ktorey stronie nie będźie sie podobał: po wyściu roku ták Stárostá/ iáko ktory ná to wybieránie náznáczon będźie y Komendor ziechawszy sie niech inego obiorą do tego godnego. A posługi ktore sie dźieią przez sługi na łodźiach/ ktore Schar wek zową/ oboiey stronie także zobopolnie ná tegodnie iednáko máią być płácone tym sposobem y kształtem: iáko do tego czásu to było opátrowano.

Myto nowe w Krolestwie niema być vstáwiáne.

Płáca sługom y oprawá łodźi ma być z spolnych pieniędzy.

¶ Też/ ieśliby ktorzy Ziem Krolestwá nászego wielkiego y inych Xięstw przerzeczonych szkody álbo krzywdy iákie vczynili Zakonniczym poddánym: tedy z takowego Stárostá álbo iny Vrzędnik/ gdy będźie o to szukan / niech sprawiedliwosc vczyni: á ieśli sprawiedliwości nie vczyni/ tedy za takowa niedbałosc z vrzędu niech będźie złożon: wyiąwszy żeby o niewinności swey własną y cielesną przysięgą dał sprawe/y oczyścił sie. Także ná druga strone ieśli Komendor álbo Vrzędnik Zakonniczy w vczynieniu sprawiedliwosci będźie niedbały: tymże obyczáiem niech będźie z vrzędu złożon: á przedsie ten/ktory po nim będźie/sprawiedliwosc ma vczynic nieodwłoczną temu: ktory o nie prosi. A ieśli ten/ ktory o sprawiedliwosc wzgledem występku będźie proszon/ iest prosty obywátel/ á sprawiedliwościby vczynic niechcial/ y byłby niedbały w tym: tedy szkody temu/ ktory o sprawiedliwosc prosi/ przez Stároste álbo Komendorá z máietności tego przerzeczonego obywátelá niech beda nágrodzone y zapłácone: wyiąwszy żeby tákąż przysięgą sie spráwił. ¶ Też ieśli przez ktorego poddánego tu rodźicá álbo przychodnie oboiey strony zá przygodą zapisowi álbo pokoiowi temu wiecznemu będźie

O czynieniu sprawiedliwości ludźiom.

Dla występku iednego pokoy wiecznv targan być nie ma.

dzie w czym vblżono albo przeciwnie vczyniono: to iest ieśliby drapieśtwá/lupy/pożogi/ puśtoßenia/Mężoboyśtwá/albo ktorekolwiek ine złe vczynki w páńśtwách/y Ziemiách náßych oboiey strony były vczynione y dopußczone: dla tego pokoy przerzeczony nie ma być tárgan/ ále w śwey władzy y mocy zoſtáć ma: áni przez to ſtrona/ z ktorey poddány to vczynił/ nie ma być rozumiana zá krzywoprzyśiężce: á przerzeczeni ci/ ktorzy wyſtępuią/ y złoczyńcy zá śwe wyſtępki przez Stároſty Vrzędniki oboiey ſtrony náßey práwnie będą karáni: y ku doſyćvczynieniu doſtátecznemu y powinnemu będą przyćiſkáni y przymußáni. ¶ Tęż aby Stároſtowie/ Woiewodowie/ Komendorowie/ Vrzędnicy albo Sędźiowie oboiey ſtrony ku czynieniu śprawiedliwośći tym mocniey byli przywiedźieni: y aby kiedy iáka wielka nielubość miedzy námi Krolem wielkim Kśiężęciem y Kśiężęty przerzeczonemi z iedney ſtrony/á Miſtrzem Zakonem y ziemiámi iemu podległemi y poddánemi ich z drugiey ſtrony/ niemogłá śie kiedy wczác: tedy ná kożdy rok My Krol przerzeczony dwu Komendorow mężow dobrego świádectwá y ſumnienia ná świeto Świątecżne/ y tákże Miſtrz y Zakon dwu Woiewod álbo inych tákiegoż ſtanu ná przerzeczone Swięto z źiem náßych niech obiorą: y niech ſobie dáduą znáć iáko będą mogli narychley przez piſánia tákowe obránia oſob: ktorzy w Swięto S. Michałá ziechawßy śie iednego roku w Nießowey/ á drugiego w Toruniu doćknawßy śie świętych Ewángeliy/y odłożywßy ná ſtrone przyiaźń/ boiaźń/ y nienawiść w vczynieniu śprawiedliwośći będą kárać Sędźie y Vrzędniki w czynieniu śprawiedliwośći niedbále: y wedle Práw tám tych mieśc ſtronam obrażonym śprawiedliwość vczynią/ albo ſtrony wedle śprawiedliwośći y ſłußnośći iednáć będą: y wßyſtki rzeczy będą czynić/ ktore będą należeć ku záchowániu tákowego pokoiu wiecznego poprzyśiężonego. ¶ Tákże tęż miedzy Zmodźią y Pruſy iednego roku w Wieluniu/á drugiego w Regnyth: miedzy Litwą y Iſflánty iednego roku w Huſpolu/á drugiego w Dymborgu aliás w Nowinie: miedzy nowym Márgrabſtwem y Wielką Polſką iednego roku w Sirakowie aliás Czerk/ á drugieg̃ w Dreźnie: miedzy źiemią Dobrzyńſką y Pruſką/ iednego roku w Rypinie/ á drugiego w Brodnicy: miedzy źiemiámi Mázoweckiemi Kśiążęcia Władyſławá y Pruſy iednego roku w Dzoldowie/ á drugiego w Młáwie: miedzy Wyśnią y Pruſką źiemią iednego roku w Wiśni/á drugiego w Jánusburgu: miedzy źiemiámi Kśiążęcia Bolkoná y Pruſy iednego roku w Ciechanowie/á drugiego w Nidborgu: á to chcemy y ſkázuiemy/ aby we wßyſtkim bylo cho-

Wyſtępuiący przez Stároſtę ku doſćvczynieniu máią być przypędzáni.

Dwá Komēdorowie/ y dwá Woiewodowie máią bć wybierani ku czynieniu śprawiedliwośći.

chowano miedzy Kśięstwem Stolpskim y Prusy / iednego roku w Stolpie á drugiego w Rytaw: miedzy nowym Márgrabstwem y Ziemią Stolpską iednego roku w Reczu / á drugiego w Satynie: wyiąwszy żeby strony ná ine mieścá sie zgodźiły. Aby też w gránicách żadne nielubośći y spory niemogły sie wcząć: chcemy gránice w piec á w piec lat / iesli tego potrzebá będźie / odnáwiáć.

O odnawiániu gránic.

¶ Też niech będźie wolne przeszcie y drogá wszystkim Kupcom y obywátelom Ziem y Páństw Zakonniczych z swemi kupiámi / z zbożem wszelákim y rzeczámi ktoremikolwiek y iákieykolwiek máteryey / przez przenágabánia y vciśnienia po źiemi y po morzu / przez wody y rzeki gdźiekolwiek ku gorze / y do Krolestwá Polskiego / Ziem Litewskich y Pruskich / Zmodzkich / Mázoweckich / Ruskich / y nádoł przez Krolestwo y Ziemie przerzeczone / y przez rzeki álbo wody áż do Morzá y zá morze / ná łodźiách máłych y wielkich / proznych y nakłádnych ná wieki gdźiekolwiek y ilekrocby chcieli / przez wszelkiego zápowiedánia y przekázy / á osobliwie Mieszczan w Toruniu. Ktore to kupie zboża y rzeczy przerzeczonych iesli przerzeczeni Kupcy álbo obywátele Zakonniczy wiozac ie zechcą przedáć álbo z niemi stáć ná ktorych mieścách álbo w mieśćiech / w porćiech / ná brzegách wodnych y morskich: to niech będźie ná ich woley: á iesli też niezechcą przedáć / mogą przez wszelkiey trudnośći iecháć wzgorę álbo nádoł / gdźie sie im będźie podobáło / z rzeczámi przerzeczonemi: iáko wyższey iest opisano / odłożywszy Cłá: ktore w mocy niech będą zostáwione.

O wolnym przeieżdżániu Kupieckim przez Ziemie.

¶ Też wszystki szkody krzywdy / nielubośći / nakłády / wydatki Prelatow y ich Kośćiołom y Kápitułom / Opátom / Przeorom / Konwentom / Klasztorom / Osobam Duchownym y Swieckim y inym ktorymkolwiek przez nas / poddáne / Koadiutory / y te ktorzy przy nas stali / w Ziemiách Pruskich álbo indźie vczynione ktorymkolwiek sposobem ná wszystkich Woynách przeszłych / y tákże przez Mistrzá y Zakon y iego Rycerstwo w Páństwách Krolestwá nászego będącym: ty máią być zá władzą ninieyszych Przywileiow z gruntu vspokoione / zágászone: ták iż o przerzeczone szkody przez Prelaty sáme álbo ktorego z nich álbo imieniem Kápituł / Konwentow / Klasztorow / Mistrzowi y Zakonowi iego álbo inym przerzeczonym żadna trudnośc / questya / y rzecz z práwá álbo okrom práwá nigdy żadnego czásu niech niebędźie zádána.

Wszystki szkody y krzywdy máią być vspokoione.

¶ Też Mistrz y Zakon przerzeczony będą nam powinni / względem ninieyszey vgody dáć y zápłácić dźiewiec Tyśiecy złotych / z piącią set czerwonych złotych dobrey y spráwiedliwey wagi /

O dźiewięć tiśiecy y pięć set czer. złot. ktore Mistrz ma dáć.

albo w Monecie ich Pruskiey dobrey nowey: połowice ná Niedźiele Srzodopostna / á druga połowice ná świeto S. Marciná Biskupá blisko przyszłe w Toruniu: á zá kożdym dániem raty quitty máią być dáne. ¶ Też v Sedzi y w Sądach/ tákże przy kupowániu kupi albo przedawániu/ y tákże przy kupowániu żywności y płáceniu Myt stárych / słuszny zwyczay ktory był chowan zá czásu dobrey pámieci Witowdá wielkiego Kśiążecia Litewskiego/ w Litwie/ Zmodźi/ y w Ruśi/ nienáruszenie niech będźie chowan: y ile będźie mogło być wedle zwyczáiu Chrześciáńskiego niech będźie reformowan.

Stare zwyczáie w Sądźiech y we wszystkim máią być chowáne.

¶ Item / áby co przy tey zgodźie wieczney ná potym niebyło zostáwiono / coby mogło mysli y poddane stron przerzeczonych ták Duchownych iáko Swieckich ku zwádom y nienawiśćiam przywodźić ná przyszłe czásy: Spráwe Kośćiołá Włoczłáwskiego y iego Biskupstwá o skażeniu domu Biskupiego przed Gdáńskim ná przeszłych woynách przez Mieszczány Gdáńskie vczyniona / ktora w Rzymie y ná Concylyách w Constancyey y Bázyleiey wisiáłá przez wiele lat nieskończona/ tákesmy vmyślili zá zwoleniem stron y vczćiwey Kápituły Włoczłáwskiey przez zgode vspokoić. Iż Mistrz y Zakon zá mieszczány Gdáńskie vczćiwemu w Pánu Chrystuśie Pánu Władysłáwowi dźiśieyszemu Kośćiołá Włodzłáwskiego Biskupowi dwánaśćie set czerwonych Złotych dobrey y spráwiedliwey wagi: położy połowice tey summy ná Miesopusty y z iednym postáwem sukná Brustyńskiego dobrey roboty w Mieśćie Toruniu: á druga połowice ná świety Michał támże blisko przyszły względem skażenia domu przerzeczonego: co máią vczynić w rzeczy sámey okrom iákiey wymowki. A Kśiądz Biskup przerzeczony y iego Kápitułá ty Mieszczány Gdáńskie y Zakon od Práwnego postepku swego ma wypuśćić / y wyswobodźić/ y te spráwe tákowa zagáśić: áby nigdy ná potym im od niego y od potomkow iego znawiáná niebyłá. Ktora to ordynácya przerzeczony Kśiądz Biskup y Mieszczánie iáwnie y wielkim státkiem wyznali. A gdy sie zapłátá sstánie/ Kśiądz Biskup przerzeczony z Kápitułą swą zá kożdym zápłáceniem będźie quitował dostátecznemi Listy Mistrzá / Zakon / y Mieszczány przerzeczone. A Mistrz y Zakon wszystke nawietszą y nadoskonálszą pilność vczyni: áby Mistrz Niemiecki w roku wietszą pieczęć swą tey zgodźie wieczney záwieśił. A iesli tego nie zechce vczynić: ále z ktorym Pánem Duchownym y Swieckim względem dobr / ktorych Krol J. M. dostał / Krolowi Polskiemu y Kśiestwom przerzeczonym álbo iego poddánym woyne zruszał: tedy Mistrz wielki y Mistrz Iflántski / y bráćia Konwen-

O vspokoieniu z Biskupem Włocłáwskim.

wentu w Prusiech y Iflántciech przez chytrości y zdrády pod wiárą y czcią y vczynioną przysięgą temuż Mistrzowi Niemieckiemu y onym Pánom / pod ktoremi są / y inym ktorymkolwiek ludźiom przez sie y przez ine iáwnie álbo táiemnie prosto álbo chytrze ludem/pieniądzmi/zbroią/álbo inemi pomocámi ktoremikolwiek/rádą álbo przyiáźnią niemáią áni będą mogli pomágáć ktorymkolwiek wymyslnym dowcipem álbo bárwą. A iesli przeciwnie temu vczynią/ á to będźie dowiedźiono słusznemi dowody: tedy poddáni ich od wszystkich przysiąg poddáństwá máią być wolni y wyswobodzeni w tym czásie: áż sie ku chowániu wiecznego pokoiu przywrocą.

Mistrz y zakon niema dáwáć pomocy przeciwko Krolowi.

¶ Też my Władysław Krol przerzeczony Miásto Aruswald aliás Choscno / ktorego dostáli Oycá nászego świetey pámięci Woyská/ y ktoregosmy dźierżenie do tego czásu mieli spokoyne/ Mistrzowi y Konwentowi ná Srzodopostną Niedźiele blisko przyszłą z Dwory / Wsiami / y z inemi wszystkiemi do Miástá tego przyległośćiámi/ będźiemy powinni wrocić. ¶ Nad tho Slachtá z Nowáwedel y Felkiemburgu z Miásty / Zamki / y ze wszystkiemi máietnośćiámi swemi / ktore w nowym Márgrábstwie są/ ktorzy Oycowi nászemu przerzeczonemu wiáre y przysięge gdy woysko násze w nowym Márgrabstwie było vczynili/ do Mistrzá y Konwentu/wyswobodzeni pierwey od nászey przysięgi ktorą nam względem máietności swey vczynili / ná przerzeczony czás Niedźiele Srzodopostney niech sie przywrocą. Ale iákożkolwiek Slachtá y Miásto Aruzwáld od Mistrzá y Konwentu przydźie/bądź z rąk nászych álbo potomkow nászych/bądź też ktorymkolwiek inym sposobem: tedy my będźiemy rozumieni/ iżesmy dosyć vczynili themu Artykułowi: to opátrzywszy/iż Mistrz y Zakon ty poddáne łáskáwie przyymie/ y ie vprzespieczy o gárdłá y máietności ich: iákoż o tákowym vprzespieczeniu przez Mistrzá y Zakon w świeto Gromnic blisko przyszłe ma być obwárowano/ y ná Zamku Ráciążu ten List vprzespieczenia ma być oddan.

Miásteczko Aruswald Mistrzowi ma być wrocono.

¶ Item/ Zamek Nieschowa z Powiátem y z połowicą Cłá wodnego/iáko wyższey iest nápisano/Mistrz y Zakon ná Niedźiele Srzodopostną do rąk vczciwego w Christusie Oycá Páná Władysłáwá Biskupá Włocławskiego imienim nászym máią oddáć/wrocić/y w rzeczy náznáczyć.

Zamek Nieszowa y z Powiatem ma być wrocony do rąk Biskupa Włodzławskie.

¶ A iżby zgodá z tákiem vważeniem vczynioná z wietszą ostroznośćią mogłá być od oboiey strony mocniey y pilniey chowaná: obiecuiemy dobrą wiárą pilnie y wiernie słowem nászym Krolewskim przez zdrády y chytrości zá przysięgą ćielesną vczynio-

na/ takowa zgode we wszytkich ich artykułach y punktciech chowáć. A iżby chetnieysza czuynościa tá zgodá omieniona byłá chowána/ skazuiemy obyczay przysiegi sposobem niżey nápisánym: Ja N. przysiegam: iż te zgode bede chował: áni przeciwko niey bede vczynkiem/pomoca/rádą/ y przychylnościa. Ták mie Boże wspomoż/ y ten swiety Krzyż. A wszyscy Krolowie potomkowie nászy y dziedzice w roku po Koronácyey swey álbo przyiecia Krolestwá / tákże wielkie Kśiąże Litewskie dzisieysze ná żądánie strony/ ktora bedzie miec osobliwe roskazánie/ tákowy pokoy wieczny przysiegámi vtwierdzic y vmocnic beda powinni. Też w dziesiec á w dziesiec lat przez Prełaty/Kśiążetá Woiewody/ Komēdory/obywátele strony nászey y Zakonu/ktorzy byli nieprzysiegli/ nowemi przysiegámi bedzie vgruntowan. Y áby strona przeciwko stronie boiáźnia karánia ninieyszego ku Woynie y rosterkom niepowstawałá/ vstáwiamy skazuiac: iż nászy Prełaci/ Rycerstwo/Mieszczánie/y wszystko pospolstwo máia y beda powinni ziem Mistrzá y Zákonu Prełatom/Slachcie/Rycerstwu/ Mieszczanom/y wszystkiemu pospolstwu dáć pewne násze Listy/ y tákowez od nich pod tákowymże sposobem wziąć: ktore ták my/ iáko przerzeczony Mistrz y Zakon oboim poddánym nászym dáć obiecuiemy/y iesteśmy powinni:y sámisz poddáni nászy poddánym Mistrzowym y Zakonnym/ y tákże poddáni Zakonni poddánym Krolestwá nászego dáć y ofiárowac beda powinni w Niedziele Srodopostna blisko przyszła pod temi álbo tem podobnemi słowy: A iesli My álbo potomkowie nászy/gdy ten pokoy stać wieczny bedzie / Mistrzowi álbo Ziemiam Zakonnym chcielismy álbo vsiłowáli iakie zruszánia álbo woyny wczynáć: niebeda powinni poddáni nászy ná to zwáláć/áni w tym nam być posłuszni: Y owszem beda od wszystkich nászych przysiag y przyrzeczenia y poddáństwá wolni y wyswobodzeni: áż w tákowey rzeczy My y potomkowie nászy ku chowániu pokoiu wiecznego wrocimy sie.

Obyczay przisiegi ná trzymánie tey zgody.

Listy przez Slachte y Mieszczany o tym pokoiu y z tey strony y z owey máia być dáne.

¶ Też wszystki zgwalcenia Przymierza/pokoiu/y postánowienia obietnic/iesliby ktore miedzy stronámi ná woynách przeszłych przydáły sie/ zá moca ninieyszey zgody nikczemne czyniemy y w niwecz obrácamy.

Wszystki zgwalcenia przymierza vczynione máia być kásowáne.

¶ Ná ktorey rzeczy świádectwo Pieczec násze/ktorey ná ten czás vżywamy/y Kśiążat niżey nápisánych Jásnych y zacnych brátow nászych namilszych/Kśiążat/Pánow/Rycerstwá/Przełożonych/ y Miast temu Listu Pieczeci sa záwieszone. To iest Sygmuntá wielkiego Kśiążecia Litewskiego / przerzeczonego Semowitá/ Kázimierzá/Władysłáwá/Bolesłáwá Mázoweckieg̊/Bogusłáwá Stolpeńskiego / Michałá przerzeczonego Páná Sygmuntá

tá wielkiego Kśiążeciá Litewskiego synowie/Kśiążąt: y náucz-
ćiwszych y vczćiwych w Pánu Chrystuśie Oycow / Pánow/
Woyćiechá Swietego Gnieznieńskiego Kośćiołá y Primásá / y
Janá Lwowskiego/Arcybiskupow: Zbigniewá Krákowskiego/
Stánisłáwá Poznáńskiego/Władysłáwá Włocłáwskiego/Stá
nisłáwá Płockiego/Máćieiá Wileńskiego / Janá Chełmskiego/
Páwłá Kámienieckiego/Andrzeiá Włodymirskiego/Biskupow:
Andrzeiá Władymirowica / Chebdogoldowicá / Jurgi Sie-
mienowicá/Ruskich Kśiążąt: y Wielmożnych Mikołáiá z Mi-
chałowá Kásztellaná Krák. Sándywoiá z Ostrorogá Poznáń-
skiego/Piotrá z Pieszkowey skáły Krák. Janá z Czyżowá Sán-
domirskiego/Marcina z Kálinowey Sierádzkiego/ Janá z Li-
chniná Brzestskiego/ Járándy z Brudzowa Jnowłocłáwskieg̊/
Ostyki Kásztellaná Wileńskiego/ Dolgiertá Wileńskiego/Lulu-
schá Trockiego/Janá Maużyká z Dąbrowey Lwowskieg̊/ Pio-
trá Odrowążá Podolskiego / Stánisłáwá Grodá z Rzeńská
Płockiego/Janá Głowaczá z Lauzenicz Czerneńskiego/ Páwłá
z Rádzymowá Bełskiego/Woiewod: Marcina z Slaniská Po-
znáńskiego/Dobesłáwá z Sienná Sándomirskieg̊/Piotrá z Zer-
nik Káliskiego / Wáwrzyńcá Zarembe Sierádzkiego / Piotrá z
Bniná Poznáńskiego/Woyćiechá Malskiego Lánczyckiego/Flo
ryana z Korytnice Wiślickiego / Domáradá z Kobylan Lubel-
skiego/ Mikołáiá z Worzumowá Brzestskiego/Krystyná z Ko-
ziegłow Sądeckiego / Janá z Tęczyná Woynickiego / Przedbo-
rza z Koniecpolá Rosperskiego / Mikołáiá Wirzbickiego Do-
brzynskiego/ Janá z Bálic Rádomskiego / Bártoszá z Gostyná
Nakielskiego / Marcina z Wierzysk Jnowłodzłáwskiego/ Kli-
muntá z Strzelce Bieczkiego / Wincentego z Sámotuł Mie-
dzyrzeckiego / Dobrogostá z Kolná Kámienieckiego/ Przedpeł-
ká z Kopydłowá Ładzkiego/ Dźiká Przybysłáwá Zarnowskie-
go/Wárszá z Ostrowá Záwichostkiego/ Páwłá z Biskupic Má
łogostskiego/Woyćiechá z Pákośći Srzemskieg̊/Máćieiá Brze-
źińskiego / Janá z Kálinowey Sądeckiego / Piotrá z Chełpná
Połánieckiego/ Mikołáiá z Lubstowá Kruszwickiego / Stáni-
słáwá z Skárszewá Biechowskiego/ Jákubá Przekore Czecho-
wskiego/Przybysłáwá Kowálskiego/Mikołáiá Kielbásze Byd-
goskiego/ Jákuszá z Strzygi Rypieńskiego / Páskona z Gosłá-
wicz Konárskiego/ Janá z Włonowá Rogoźińskiego / Hriczká
Kierdeiowiczá Lwowskiego/Mikołáiá z Wiśnice Przemyskie-
go/ Piotrá z Smolice Sanockiego / Michałá z Buczaczá Há-
liczkiego/Janá z Oleśnice Márszałká/Andrzeiá z Lubiniá Pod
skárbiego Krolestwá Polskieg̊/Andrzeiá z Czechowic Płockieg̊/

Wigándy z Ostrolonga Czyrnskiego / Dobrogoską z Nowego dworu Warszawskiego / Pawła z Leszna Sochácowskiego / Adáma z Rytla Gostynskiego / Márkussá z Popien Rawskiego / Mikołáia Máldrzyká z Starogrotá Belskiego / Kászstellanow: Piotrá z Pieszkowey skáły Krako. Piotrá Kordyboga Poznánskiego / Andrzeiá z Zelechowá Sándomierskiego / Dobrogoską z Számotuł Káliskiego / Klimuntá Szeligá z Janowicz Sieradzkiego / Stánisłáwa Bielawskiego Lánczyckiego / Andrzeiá Dumna Brzestskiego / Stánisłáwa Inowłodzławskiego / Wolczká Rokátowicza Lwowskiego / Sándkoná z Sennowá Przemyskiego / Czuryłá z Stoiániec Halickiego / Janusa Kierkiełowicá Kámienieckiego / Mikołáia Grzymałke Sanockiego / Stánisłáwa Kániwiera Chełmskiego / Piotrá z Kámpy Płockiego / Andrzeiá z Rádzieiowic Sochaczowskiego / Mikołáia z Brzozowá Gostynskiego / Jana Thabascha z Zaluski Rawskiego / Podkomorzych: Márcissá z Wrocimowic Krakowskiego / Theodoryká z Miodzichod Poznánskiego / Stánisłáwa Slánke z Lapsowa Sándomierskiego / Mikołáia z Pleszowá Káliskiego / Zegotę z Mońkowá Sieradzkiego / Piotrá z Oporowa Lánczyckiego / Waská z Służewá Brzeskiego / Mikołáia z Kościelcá Inowłodzławskiego / Derslawá z Wysokiego Lubelskiego / Grzegorzá z Lásotki Dobrzynskiego / Jana z Winnice Lwowskiego / Jakubá z Zakowic Halickiego / Andrzeiá Wyzge Płockiego / Janá z Reglewicz Czyrskiego / Jana Rogále z Węgrzynowá Wysogrodzkiego / Derslawá z Podosyey Zakrocimskiego / Chorazow: Pawłá z Bogumiłowic Krák. Ábrámá z Sbaszyna Poznánskiego / Janá z Sprowy Sándomirskiego / Troianá z Lekny Káliskiego / Piotrá z Widawy Sieradzkiego / Adáma z Tura Lánczyckiego / Andrzeiá z Lubránicza Brzeskiego / Máciejá Fige z Osznice Inowłocławskiego / Alexego z Płonki Dobrzynskiego / Janá Kiecolwicza Lubelskiego / Stánisłáwá z Dawidowá Lwowskiego / Piotrá z Grohowiecz Przemyskiego / Janá Kole Halickiego / Stánisłáwá z Strzegowá Płockiego / Woyciechá z Chebdzina Czyrnskiego / Zylani z Winnice Wyssogrodzkiego / Zemaká z Smogorzowá Ciechanowskiego / Sassyny z Szczawina Gostynskiego / Jakubá z Głowna Rawskiego / Sassyny z Wirzyská Belskiego / Sędzi: Janá Farurcia Krakowskiego / Bieniaká z Blandlewa Poznánskiego / Janá Powáłe Sándomirskiego / Sygmuntá z Margonina Káliskiego / Steffána z Oporowá Lánczyckiego / Krystyná z Kościoła Brzestskiego / Jana Boybuski Inowłodzławskiego / Demetrya z Chodorowá Lwowskiego / Mszykrawski Przemyskiego Podstolow:

low: Jánusá z Kobylan Krákowskiego/ Sámboryussá z Máłochowá Poznáńskiego/ Piotrá z Krzyżánowic Sándomirskiego/ Tomkoná z Mierze Sierádzkiego/ Woieńská Brzestskiego/ Káczkowskiego Jnowłodzłáwskiego/ Mikołáiá z Felstyná Lwowskiego/ Łowczych: Jákubá Klicze Podczászego Sierádzkiego/ Skore Poznáńskiego/ Bogusza z Kruszowá Káliskiego/ Andrzeiá z Brzezia Brzestskiego/ Jáná z Zimneywody Lwowskiego/ Podsedkow: Mikołáiá z Brzezia Krákowskiego/ Ráphalá z Gołutowá Poznáńskiego/ Jákubá z Báránowá Sándomirskiego/ Stánisłáwá z Ostroroga Káliskiego/ Mikołáiá Kołuczkiego Jnowłodzłáwskiego/ Klimuntá z Bánczyce Lánczyckiego/ Mikołáiá z Schárley Brzestskiego/ Podstolow: Jákubá Lubelskiego/ Kielcá Sierádzkiego/ Jáná z Lássotki Dobrzynskiego/ Jákubá z Málic Lwowskiego/ Woyskich: Stánisłáwá Ligánszycá/ Spytká z Melstyná/ Piotrá z Kurowá/ Mikołáiá z Krolikowá/ Przedpełcá Mościcá z Kozminá/ Miłáiá z Miłoszowá/ Jánuszá z Tuliskowa/ Mikołáiá z Grándy/ Piotrá z Zawády/ Mściwijá z Barczewá/ Jákussá z Wroniáwy/ Jáná z Zychliny/ Mikołáiá z Sleszyny/ Wincentego z Pniewy/ Tomkoná z Soboty/ Tłuká z Stryikowá/ Ráphalá z Tarnowá/ Jáná z Pilce/ Skárbká z Gory/ Mikołáiá z Michowa/ Slachty: y Przełożonych Ziemie Krákowskiey/ Poznáńskiey/ Káliskiey/ Lwowskiey/ Płockiey/ Wárszáwskiey/ Stolpskiey y Stárgádeńskiey Miast. A gdy da Pan Bog látá słusznego rozeznania będziemy miec/ obiecuiemy pod dobrym słowem przysiege vczynić/ y záwieśić albo roskazáć záwieśić ninieyszym Listem Pieczęć nászego Mágestatu. Działo sie tho w Brześciu Włoczłáwskim/ w Wigilią Nowego Látá: Roku tegoż 1436. Dan przez rece Wielmożnego y Vczciwego Páná Jáná z Koniecpola Kánclerzá/ y Wincentego Kotá Custosá Gnieznienskiego/ Kántorá Krákowskiego/ Krolestwá Polskiego Podkánclerzego/ szczerze nam miłych.

Mistrz Pruski obiecuie wieczny pokoy z Krolestwem Polskim chowáć.

My Brát Páwel z Ruzdorffu błogosłáwioney Pánny Máryey domu Niemieckiego Jerozolimskiego Mistrz wielki/ oznáymuiemy ninieyszym Listem/ ktorym to wiedziec należy wszystkim: Iż nigdy My áni potomkowie nászy Naiáśnieyszemu Kśiążeciu Pánu á Pánu List 141.

Władysławowi Krolowi albo Krolestwu iego Polskiemu żadnych woien niebedźiemy zrußać: ale wieczny pokoy y zgode z przerzeczonym Panem Krolem/Krolestwem y temi ktorzy z nim przestawać beda z iedney strony/ y nami Zakonem y temi ktorzy przestawać snami beda z drugiey strony vczyniona y vtwierdzona zgode y pokoy iako sie rzekło/Roku Pańskiego 1436 w Wigilia Obrzezania Pańskiego w Miescie Brzysku bedźiemy go ßirzedz chować niezgwałcenie we wßystkich iego Artykułech y punktciech/obiecuiac: iż ieśli My albo potomkowie naßy w tym czasie / gdy ten pokoy wieczny stać bedźie / przeczonemu Panu Krolowi albo Krolestwu Polskiemu chcielibyśmy albo vsiłowáliby śmy sie iakowe zrußania albo woyny vczynic: tedy na to poddani naßy niemaia zwalać/ani w tym nas słuchać: y owßem od wßytkich naßych obowiaskow y przysiag poddaństwa wolni y wyswobodzeni w tey mierze beda: y owßem my y potomkowie naßy w takowey rzeczy czynimy wolne od wßyßtkich przysiąg/ obietnic nam vczynionych zárazem przez ninieyßy list. Na ktorey rzeczy świadectwo y wiare mocnieyßa kazaliśmy Pieczecia naßa to vtwierdzić. Dan na Zamku naßym Marienburgu w Niedźiele Srzodopostna: Roku Narodzenia Pańskiego/ 1436.

Przywiley Pokoiu Pruskiego ostátnie vczynionego.

List 147. W Imie Boże / Amen. Ná wieczna tey rzeczy pámiec. Iż miedzy pożadnościa ludzkiey woley / ktora sie dźieie okrom Bogá Sprawce wßytkich rzeczy/ żadna rzecz nie iest pożadliwßa / áni wdźiecznieyßa (iako tego vstáwicznie doświadczamy) ani żadna ludzkiemu rodzáiowi nie iest zdrowßa/potrzebnieyßa/ milßa/ y pożyteczniejßa: iako pokoy w národzeniu Odkupiciela Páná naßego Jezu Chriśtá ludźiom dobrey woley przez Angioły opowiedźiany/ y w odeßściu do Oyca zebraniu Apostolskiemu y wßyßtkim ktorzy po Apostołech idą powtorzony/ darowány/ y obiecany. Dla tego My brát Lodwik z Erlichhaßen Mistrz Szpitalá domu świetey Máryey Niemieckiey Jerozolimskiego w Prusiech: oznáymuiemy przez ninieyßy list / ktorym to wiedźiec przynależy wßyßtkim nie y potym bedącym: ktorzy tego wiadomość miec beda. Iż bacząc

cząc iákowe są prawdziwego pokoiu vżytki/ á iáko wielkie woien nieprzespieczeństwá/ y iákowe spustoszenia zá niezgodámi idą/ ku chwale wszechmogącego Bogá/ y niepokaláney Pánny Máryey chwalebney y wszytkiey rzeszy niebieskiey/ y ku rozmożeniu wiáry/ spráwiedliwości Zakonu Chrześcijáńskiego zbáwiennego/ y ku vtwierdzeniu czći Zakonu nászego/ y tákże bacząc ná rostyrki/ zwády/ opłákáne nieprzespieczności/ nienawiści/ nielubości/ obrázenia ktore miedzy Naiáśnieyszym Kśiążęciem Pánem Kázimierzem z łáski Bożey Krolem Polskim wielkim Kśiążęciem Litewskim/ Ruskim/ y Pánem Pruskim y dziedzicem/ y oświeconemi Kśiążęty Pánem Kázimierzem Bolesłáwem/ Konradem Jánuszem Mázoweckim/ y Henrykiem Stolpskim Kśiążęty/ y vczciwym oycem Pánem Páwłem Biskupem/ Kośćiołem y Kápitułą Alsperską/ Stephánem Woiewodą Wołoskim/ Krolestwem Polskim/ Ziemiámi y inemi Páństwy temusz Pánu Krolowi y Krolestwu poddánemi z iedney strony/ á nas brátem Lodwikiem Mistrzem wielkim/ Preceptory/ Komendory y Zakonem y Ziemiámi tegoż Zakonu w Ziemiách Pruskich będącemi z drugiey strony były wczęte: potym vmysły násze ku pokoiowi y zgodźie obrocilismy/ chcąc náwálności woienne do tego czásu miedzy námi będące vspokoić/ zgłádźić/ y te rzeczy ktore zá niepokoymi y spory były zburzone oszpeczone y rozerwáne/ przez cáłość pokoiu ku pierwszemu stanu chcąc przywieść spokoynemu/ przez pośrzodek pilność y ziechánia nauczćiwszego w Pánu Christusie oycá Páná Rodolfá Biskupá Láwánckiego Stolice Apostolskiey Legatá od naywietszego Páná nászego Páwłá Papieżá wtorego ku rozięciu tey woyny osobliwie zesłánego z tymże Kázimierzem Pánem Krolem Krolestwem Polskim/ Kśiążęty/ Pány/ Páństwy/ Ziemiámi/ Koadiutory y tymi ktorzy iem przynależą poddánemi/ y z temi ktorzy po nich będą wiecznego pokoiu y niezgwałconego przymierza zámknieniu y dokonániu wybralismy/ wźieli/ przyieli/ wybieramy/ bierzemy/ wczynamy przez ninieyszy list ná kożdy czás y ná wieki: ktory to pokoy pod wiárą y czćią y przyśięgą nászą cielesną vczynioną przez zdrády y chytrości obiecuiemy zá ninieyszym Przywileiem chowáć. A iż ten pokoy y zgodá z wielkim rozmysleniem y vważeniem przyiętá ku stałemu y mocnemu porządku chowánia byłá przywiedźiona/ one przez osobne kożdey rzeczy opisánie rozumielismy zá rzecz potrzebną rozrządźić.

Spory y roznice vspokoione/ niemáią być odnawiáne.

¶ Naprzod: iż miedzy przerzeczonemi Naiaśnieyszym Pánem Kázimierzem Krolem/ y Kśiążęty przerzeczonemi/ Krolestwem Polskim y iego Ziemiami/ Biskupem Alsperskim iego Kápitułą y Ko-

Rozruchy wszytkie áby vstáły.

y Kośćiołem/ Ruśią/ Pruſy/ Mázowſzem / Stolpſką y inemi Páńſtwy iego z iedney ſtrony/ y námi przerzeczonym Miſtrzem wielkim y Komendory Zakonem/ Ziemiámi y poddánemi náſzemi w Ziemiách Pruſkich z drugiey ſtrony/ wſzyſtkie ſpory/ roſterki/ nieprzyiáźni/ odpowiedánia/oſławienia/ y ſzkody miedzy ſtronámi y ſtąd y zowąd vczynione máią być odpuſzczone / y we wſzytkim vſpokoione: áni ich ná potym iáka zmiánká ábo pámięć/ á zwłaſzczá w ſkárgách ku vwłaczániu ſtron przed ktoremikolwiek oſobámi/niech niebędźie miáná w żadnym Sądźie Duchownym álbo Swieckim álbo gdźie indźie: áni też iedná ſtroná ku zelżeniu drugiey nie da pomocy álbo przychylnośći przez ſię álbo napráwną oſobę ktorąkolwiek wynáleźioną bárwą/ iáwnie álbo potáiemnie: y iáko będźie nawiecey należeć w oboiey ſtronie oſkárżenia y vwłaczánia czći niema dopuſzczáć / ále owſzem zábrániáć. ¶ Też ku zágłádzeniu wſzelkiey nielubośći / nienawiśći/ ſkrytych gniewow / y wſzelkich nieprzyiáźni miedzy przerzeczonym Naiaśnieyſzym Pánem Krolem Káźimierzem y iego przodki Krolmi y Kroleſtwem Polſkim z iedney ſtrony/ y nas przodki náſze Miſtrze wielkie Pruſkie y Zakonem náſzym z drugiey ſtrony/ względem Ziem Pomorſkich / Chełmieńſkich/ y Michałowſkich/ ktore częſtokroć wyżſzych czáſow zwykły ſię wczynáć z wielkim nieprzeſpieczeńſtwem woien: á iżby pokoy ten mocny ſtały y wieczny nietylko ſłowy: ále z ſercá vprzeymie niezmyślenie ſzczerze á nie z chytrośćią miedzy przerzeczonym Naiáśnieyſzym Pánem Káźimierzem Krolem y Kroleſtwem Polſkim/ Kśiążęty/Biſkupem/Kośćiołem y Kápitułą Alczperſką y z temi ktorzy przy nich ſtoią y iem pomagáią: y miedzy námi Miſtrzem y Komendory y Zakonem przerzeczonym vgruntowan był: tedy Ziemie Chełmińſką z ſwemi Zamki/Miáſty/ Miáſteczki/ y twierdzámi/to ieſt z Toruniem ſtárym/y nowym Bierzgłáwem álias Biengielaw/Stángrádem álias Háldens/Chełmem álias Kulmen/Duniſłáwem álias Wonczelawem / Lipnem álias Lippe/ Kowale álias Schonenzch/Rogozem álias Rogoźien/Koprzywnem álias Engielſzberg/Rádzyniem álias Reden/ Grudzáńcem álias Gráwdeng/Gołubem álias Goław/Papow/Brodniczą álias Stroſzberg/ Olánderbergiem álias Luterberg/ Brátyanem álias Nowoforo/Laſkinem álias Leyſzien / ze wſzyſtkiemi ſwemi przynaleznośćiámi y Wśiámi ich / ktore należáły do Sądu álbo chorągwie Chełmińſkiey/y ze wſzyſtką Ziemią Michałowſką nic niewyymuiąc. Tákże wſzyſtká Ziemiá Pomorſka wedle ſtárych ſwych gránic ze wſzyſtkiemi Zamki/Miáſty/Miáſteczki / y twierdzámi ktore w niey ſą/ to ieſt Gdáńſk / Puczk/ Lán-

Zamki y Miáſtá ktore przy Koronie zoſtáć máią.

Ziemiá Pomorſka do Korony wſzyſtká należeć ma.

Lanwenborg alias Laumberg/ Heyle alias Helya / Lobe alias Roßrczyn/Grebin alias Grabino/Dyrſchaw aliasTßczowme-ne alias gniew/Stargard/Nowemberg alias Nowe/Swiecze alias Swyecz/Moſtek aliasOſſijek/Jasieniecz alias Jesienicz/ Kryßaw/Klyſſow / Slochaw alias Olechow / Konicz alias Choynicze/Fredelant/Hamerſtyn/Bierwthaw aliasButhow/ Thuchol alias Thucholia/Schobowicz/Schonck alias Skaze-wo/ Baldenburg y z Morzem/ Rzekami / Wodami / Morzem/ łowieniem Ryb: ktore ſa na końcu morza/ to ieſt Hab/ze Wſia-mi/ Portmi/ Wyſpami/ y ze wßyſtkiemi przynaleznoſciami y z Państwem wßech pożytkow y wßego Państwa/ ktore przynale-żały na przerzeczonego Pana Krola Kazimierza y ku Kroleſtwu Polſkiemu / maią y teraz należec : a wßyſtkie dárowánia/ zdá-nia/ zſtępowánia/przywłaßczenia przez Krole/Kśiążętá/Pány/ Slachte/ Miaſtá y poddáne Kroleſtwá Polſkiego z ktoreykol-wiek przyczyny vczynione/ z przerzeczonych ziem/ z Práwá/ wła-ſności / z Państwá/ y z Tytułu z ich iakokolwiek kiedykolwiek też przez przyſiege cieleſna z łaſki przeciwko Nam y Zakonu naßego/ ktore były Apoſtolſkim Ceſárſkim álbo ktorymkolwiek potwier-dzeniem vmocnione : tedy takowe nic temu ſtanowieniu niemaią przeßkadzać/ y owßem one przez ninieyßze ziednoczenie y przymie-rzenie nikczemne czyniemy / kaſſuiemy/ zatracamy/ znosimy/ zá-gaßamy / vmorzamy/y takowym moc ná wieki odeymuiemy.

Z ktorych to ziem Pomorſkich /Chelmieńſkich y Michalowſkich my Miſtrz Lodwik Komendorowie y Zakon Niemiecki/ y z práwá / z własności / Tytułu/ Państwá / ktore iakokolwiek álbo z ktoreykolwiek przyczyny Nam y Zakonowi naßemu należało/zſtą-pieniem y wyrzeczeniem ſie wieczným / nieodezwánym/ dobro-wolnym/ zá pewną y iáwną wiádomością / Nam potomkom y Zakonowi naßemu zſtępuiemy/ odrzekamy: y wyrzekamy ſie my y Zakon náß/ ziemi Pomorſkiey/ Chelmieńſkiey / y Michalow-ſkiey ná wieki: y wßyſtki zapiſy / dárowánia/ wyrzekánia/ zſtę-powánia/ zeznawánia/ potwierdzenia/Przywileie/ Inſtrumen-tá / przedawánia / kupowánia / vchwalenia/ Sądy / ſkázowá-nia/obrony/y dekrety z łaſki przeciwko Zakonowi naßemu na zie-mie przerzeczone przez Papieże/ Ceſárze/ Krole/ Pány/ Kśiąże-tá/Márgrabie/Grabie/y ktorekolwiek oſoby duchowne y świe-ckie ktoregokolwiek zawołánia doſtoieńſtwá y przełożeńſtwá pod iákiemkolwiek ſłowy ſa vczynione/ ſkázáne/ pozwolone/ ni-kczemne czyniemy/ zátrácamy/ zágáßamy/ vmorzamy / y z nich nam y potomkom náßym y Zakonowi nie przez obledliwośc nie zá przymußeniem ani zá nieobaczeniem / ále wolnie ſwobodnie y

Ziemie Po-morſka/Kul-meńſka/Mi-chalowſka / do Kroleſtwá Polſkie-go máią przynależeć.

z pewney wiádomośći ná wieki zstępuiemy/ wyrzekamy sie z nich: y wszystko Práwo/ ktore nam Mistrzowi Zakonowi w przerzeczonych ziemiách iákokolwiek należáło / ná Páná Kázimierzá Krolá y Krolestwo y iego potomki Krole Polskie ná wieki przenoszamy/ przez ninieyszy Przywiley : y wszystkie Rycerskie ludźie Slachte / Hołdowniki / Mieszczány/obywátele y wszystki poddáne Duchowne y Swieckie Ziem/ Miast/ Powiátow/y mieśc przerzeczonych od wszelkiey nam wierności/ przysiegi/ poddánośći/ y wszelkiego obowiąsku wypuszczamy / wolne czyniemy / y ninieyszym Listem wyswobodzamy. To wyiąwszy : iż Rybitwi ná Habie od końcá wody y łowienia Ryb / Biskupá y Kápituły Alsperskiey/y náprzeciwko ná morzu słonym/ y tákże cześc Nergiey od rzeczoney wody y łowienia Ryb Kośćiołá Alsperskiego/ przez wprzek Nergiey áż do rzeczonego morzá słonego / á od rzeczonego w przyśćia Nergiey áż w głebokośc ze Wśiámi Swicze/ Mywendorff/y dworem Mithilhoff zwierznośćią Práwá y pożytkiem te głebokośc z łowieniem Czeczug y stárym Mytem/ my Mistrz y Zakon bedźiemy miec y dźierżec: ktorą to cześc Nergiey z przerzeczonemi Wśiámi y Dworem przerzeczony Naiáśnieyszy Krol J. M. nam Mistrzowi y Zakonowi z osobliwey łáski swey dał y náznáczył: záchowawszy Mágestatowi swemu wszelkie łowy ná przerzeczoney cześci Nergiey / iákoż y ná wszystkiey Nergiey one sobie záchował. To też przyłożywszy : iż my Mistrz y Zakon żadnego Zamku/ álbo twierdze ná rzeczoney cześci Nergiey nam dárowáney niemamy áni roskażemy budowáć/ áni nowego Cłá ku vćiskowi niemożemy vkłádáć.

Łowienia Ryb y Cłá stáre do Zakonu przynależeć máią.

Łowy źwierzu we wszystkiey Nergiey Krol sobie záchowywa.

¶ Też z dobrego baczenia ná rzeczy potrzebne / ktore nas ruszáły y dla vtwierdzenia pokoiu ninieyszego / Zamek y Miásto Márienburg ze dwiemá wyspámi/ to iest wielkim y máłym ktore zową dás Fissánnisse / Herweder y ze wszystkiem ieziorem Drussen/ y ze wszystkim iego łowieniem y ze wśiámi y z Powiátem Schárffaw/ y ze wszystkiemi inszemi przyległośćiámi y wśiámi : to tylko wyiąwszy : iż wśi Háldenhorff y Alepin/ ktore należą do Holánd y Kulhebery y Hordoff / ktora sámá iest ostáteczna ludźi woiennych/á należy do Prenschenk/ będą miec wolność w ieźierze Drussen ryby łowić/ wedle potrzeby swey á obyczáiu stárego. Też Zamek y Miásto Sthum ze wszystkiemi stáremi swemi Práwy/ przynaleznośćiámi wszystkiemi/miásto Elbing stáre y nowe z powiátem y rozgrániczeniem wśi/y práwem y miásteczkiem Tholkmit/y z iego powiátem/y vrzedem lásow y gáiow/ áliás wáldámpth/ y z sześćią wśi dźierżáwy y zamkeim Holánth/to iest Pilomen/Mysłotyno/Berytkon/Kámersdorff/

Máriēburg do Korony należeć ma.

Elbiąg ze wśiámi do Korony należeć ma.

Wiel-

Wielkielicz y Presenmerelth y z piącią wśi/ktore do miásteczká y powiátu Molhowsen należáły: to iest wielki Stában/ máły Stában/Schonemor/Pomerendorff/y Wolffore. ¶ Też miásteczko y Powiát Crischburg áliás Drzgon z swemi wolnośćiámi Rycerskiemi/Slachtą/Wássały/wśiámi/ieziormi/młynem/zamkiem (wszákże ták/áby zburzony był Zamek) z ieg przyległośćiámi wszystkiemi począwszy od iednego boku miásteczká przerzeczonego Crischburg/ y zstępuiąc od rzeki Szrogie/ áż do Jeziorá Drussen (á wszákże dwor Doleszczet z iego Młynem przy nas y przy Zakonie nászym ma zostáć) á z drugiey strony rzeczonego miásteczká wstępuiąc wzgorę y idąc áż do ostátecznych gránic miásteczká Crißburg y wśi Haldenstad / gdźie sie wespołek zeszły/tász wieś po lewey stronie ma zostáć w páństwie y przy Zakonie nászym. A z tego mieśćá prośćiey idąc do Kośćiołá Pomezańskiego gránic bliższych/gdźie wszystki kożda z osobná máietnośći pod gránicámi ktore należą ku stronie Zamku Máryenburskiego/ wieś Moysterberg záśie ma zostáć przy Zakonie nászym: á dwory pożytki y ze wszystkiemi inemi przyległośćiámi do rzeczonego Zamku Máryenburgu máią przynależeć. A insze wszystki y kożde zosobná pospolicie do Powiátu Kryßburg do tego czásu przynależące/tymże sposobem z miásteczki/z dwory Ziemiańskiemi/ z obywátelmi/ wśiámi/ łowieniem Ryb/ Gáymi/ y wszystkiemi inemi pożytki / będą należec do Zamku nászego Prossemark ná wieki: y zostáną przerzeczonemu Naiáśnieyszemu Pánu Krolowi y Krolom y Krolestwu Polskiemu: ták iż Zamki/ Miástá / Miásteczká/ Powiáty przerzeczone od tego czásu y ná potym mocą ninieyszeg ziednoczenia y sprzymierzenia do Práwá/ własnośći/ y Tytułu Krolestwá Polskiego będą należec/ y przystáć ná wieki wiekom.

¶ My też Mistrz Lodwik/ Komendorowie/ y Konwenty zá nas y potomki násze wyrzekamy sie Zamkow/ Miast/ Miásteczek/ Insuł / Jezior / łowienia Ryb / Cameratus y Vrzędow przerzeczonych / y z ich Powiátow y Ziem wiecznym y nieodezwánym wyrzeczeniem z pewney y wyrázoney wiádomośći: ták że y z Práwá/ z cześći/ własnośći/ tytułu/ y Páństwá ktoregokolwiek z ktoreykolwiek przyczyny nam Mistrzowi/Komendorom/vrzędnikom/y Zakonowi nászemu przynależących przez násze otworzyste Listy zstępuiemy/ y z nich sie wyrzekamy: y wszystko práwo/ktore nam Mistrzowi/y Zakonowi Komendorom nászym ná Zamkach nászych/w Mieśćiech/w Miásteczkach/Jeziorach/ Wyspach/ łowieniu Ryb/ álbo wśiách przynależáło álbo mogło przynależec/ ná przerzeczonego Naiáśnieyszego Páná Kázimierzá

Mistrz y Zakon wyrzekáią sie ze wszystkich Praw własnośći / z Páństw y Zamkow y Miast wyliczonych.

Krolá potomki iego y Krolestwo Polskie przenosimy y dáiemy. Rycerstwo też/ Slachte/Vasały/y ine obywátele/Mießczány/ y kożde poddane Duchowne y Swieckie przerzeczonych Powiátow/Ziem/Miast/ y miesc od wßelkiey wiernosci/ przysiegi/ obowiasku/poddánstwá/y ktoreykolwiek obietnice przez ninieyßy List czyniemy wolne/wypußczamy/y wyswobodamy:á ine Zamki/ Miástá / Powiáty / twierdze / wsi y Państwá w Ziemiách Pruskich/ ták ná ziemiách iáko ná wodách bedace/ to iest Królewiczberg Zamek ze trzemi Miásty: także Zamki y Miasteczká Lochsteth / Warczeń / Gyrwaw/ Poboren/Rydant/ Schoken/ Ráymen / Cremiten/Waldaw/Topiaw/Thábeká/ Wkennarbekren/ Insterburg/Allenburg/ Wonßdorff/Gerdawen/ Jbugirburg/Nordemburg/ Lyábyaw/ Lawskisten/Thylßak/ Rágyete/ Koschesten/ Winthburg/ Memel/ Brandemburg/Crowczeburg/ Fredelánt/ Borthen / Laczew / Balgyie / Herlubáil/ Synten/Landißberg/Przewschenlaw/Bartensteym/Stresten/ Zrnißburg/ Jkein/ Rostenburg/ Like / Johansburg / Holand/ Kisboskad/ Molhyrzen/ Morung/Bassen/Heyno/Orthosykburg / Ostorrode / Hoenstein / Nyeyndemburg / Scholgaw / Jehenburg/Dengsislaw/ Prensemarg/ Libemole/ y Salefat/ y ktorekolwiek ine Zamki/ Miásta/Miasteczká/Powiáty/ rozdźielenia/ y wsi z ich poddánemi/Rycerstwem/obywátelmi/ y Wássálli/ wodámi/ Gáymi/ Jeziory / y inemi przynaleznościámi/ y práwy wßystkiemi ktoremikolwiek imiony bylyby zwane/ My Mistrz/ Komendorowie / y Zakon ná wieki wiekom spokoynie przez wßelakiego przerzeczonego Naiasnieyßego Páná Krolá y potomkow iego Krolow y Krolestwá Polskiego przekázowánia/ zrußzánia/vprzykrzenia bedźiemy dźierżec/ j ich cale bedźiemy miec: z vżywania y Państwá tych to Zamkow miast/miasteczek/Ziem/ Powiatoch/ Wsi/ Rycerstwá / obywatelow / Wassalow/ y z onych kożdego Prawá/ z Tytułu/ własności/Państwá/iesli ktore przerzeczonemu Pánu Krolowi y Krolestwu Polskiemu ktorymkolwiek sposobem z ktoreykolwiek przyczyny należało by albo moglo należec/ przerzeczony Pan Kázimierz Krol z pewney y iáwney wiádomosci sobie y potomkom swym Krolom y Krolestwu Polskiemu dobrowolnie y z rozmyslnym vmyslem nam Mistrzowi potomkom nászym Mistrzom/ Komendorom/Conwentowi / y Zakonowi nászemu w ziemiach Pruskich zstępuie/ y wyrzeka sie: y wßystko Prawo/ iesli ktore iego Mágestatowi y potomkom iego Krolom y Krolestwu Polskiemu zá iákiem obwárowaniem y z ktorychkolwiek przyczyn inych w przerzeczonych Zamkoch / w Miesciech / w Miasteczkách/ Ziemiách/ Powiesciech/

Miástá y powiáty ktore máia przy Mistrzu zostáć.

ćiech/Wśiách/Rycerſtwu y tych ktorzy zá lennem práwem imio
ná dźierżą/ ktorymkolwiek ſpoſobem należało/ ná nas Miſtrza/
potomki náſze/ Komendory/ Conwent y Zakon przez zdánie y
odſtąpienie wieczne y nieodezwáne przenioſł: y ono nam zá dobrą
wolą y zpewney wiádomośći przydał: y wſzyſtko Rycerſtwo/
Waſſały/ Slachtę/obywátele/Mieſzczány/ y wſzyſtkie poddá-
ne Duchowne y Swieckie ziem y mieſc przerzeczonych/ od wſ-
zelkiey wiernośći/ przyśiegi/ poddánſtwá/y od wſzelkiego obo-
wiązánia wiáry wolne vczynił/ wypuśćił: y Biſkupſtwo nád to
y Kośćioł Sabieńſki z ſwemi Zamki/ Miáſty/ Miaſteczki/ to
ieſt Phiſchhauſen/ Tyremberg/ Lobodaw/ Powonden/ Jngę-
burg/ Zolaw y Nuwenhuſch ze wſzyſtkiemi Waſſały/ wśiámi y
przynależnośćiámi ſwemi wſzyſtkiemi/ pod Pánſtwem náſzym y
Zakonu náſzego wiecznie ma zoſtáć.

¶ Też rozrządzamy y vſtáwiamy: iż nád wſzyſtkim łowie-
niem Ryb/ktore zową Rewtel/przy bytnośći Stároſty Márien
burſkiego/ y Sprawce ktory od nas będźie poſtánowion ná
Zamku Márienburgu/ kożdego roku w Wielki Piątek ma być
náymowáne: y Liſt ná wſzyſtki Rewthel pod Páná Krolá y ná-
ſzym Sygnetem ma być dan tym/ktorzy náymuią: á polowicá
pieniędzy z tákowego náymu przychodzących nam ma być daná/
á druga lepſzá polowicá Jego M. Krolowi ma przyść Práwem
Biſkupá Alſperſkiego y Sámbieńſkiego/y tychże Kápituł/y inych
oſob y mieſc: ktore zdawná máią wolność łowienie ryb. Ktora
wolność ma być záwżdy cała: ktorem Liſty ná Rewthel przerze-
czone y wielkość ich przez wſzelkich pieniędzy wolnie chcemy po-
zwoláć. ¶ A żeby pokoy przymierze y ziednoczenie zá tákiem vá-
żeniem vgruntowáne y zámknione/ niemogły być ná potym
ludzką złośćią złámáne/ y tákowemi fálſzámi/ zdrádámi/ y do-
wćipy zgwałcone: przerzeczeni też Naiáſnieyſzy Pan Kázimierz
Krol y potomkowie iego Krolowie y Krolеſtwo Polſkie/ Pre-
łáci/Kśiążętá/ Pánowie/ y Poddáni Krolеſtwá tegoż o Nas
Miſtrzu/ Komendorách/ y Zakonie Pruſkim/ Prelatach/ Ry-
cerſtwu/y poddánych náſzych/á My Miſtrz/potomkowie ná-
ſzy/ Komendorowie/y Zakon/ Prelaci/Rycerſtwo/ y poddáni
náſzy w Prusiech o rzeczonym Naiáſnieyſzym Jego M. Kro-
lu Kázimierzu y Krolеſtwie Polſkim/ Kśiążętach/Pánách/
poddánych iego zupełne vſſánie y przeſpieczeńſtwo/ odiożywſzy
wſzelki nieprzyiacielſki obyczay/ teraz y ná potym abyſmy dźier-
żeli y mieli: á przerzeczony Naiáſnieyſzy Kázimierz Krol náſz
brátá Lodwiká Miſtrzá/ Komendory/ y Zakon w Prusiech/
y náſze wſzyſtki potomki zá ſwego y Krolеſtwá Polſkiego pier-

Arendy ło-
wienia Ryb
máią być
pod pieczę-
ćiámi Krole
wſkiemi y
Miſtrzowe-
mi.

Miſtrz y
Komendoro
wie ſą wzię-
ći w Radę
Krolеſtwá
Polſkiego.

wszego radnego Pana na wieki bierze: a Komendory przednieysze/ktore My Mistrz y potomkowie nassy za czasem beda nasnaczać/na Rady swe y Krolestwa Polskiego y swa y Krolestwa Polskiego obrone/ poddanosc wieczna przyiać/ obiecuiac Nam w slowie swym Krolewskim/y pod wiara vczynioney przysiegi za sie y potomki swe Krole y Krolestwo Polskie: iż nas przerzeczonego Mistrza/ Komendory y Zakon/ Prelaty/ Rycerstwo/ poddane nasze w Prusiech nasze potomki łaska Krolewska będzie czcił/ y miłował: y nas Mistrza/Komendory/y Zakon/ y potomki nasze/Prelaty/Slachte/Mieszczany/ poddane/ y Ziemie nasze/iako pierwsza rade y sobie ziednoczone przy naszych Prawiech y wolnosciach/Przywileiach/obronach/y granicach/ktore dzisieyszemu ziednoczeniu y sprzymierzeniu y iego Artykułom y sposobam nie beda sie sprzeciwiać/zachowa: a iż od wszystkich nieprzyiaciol naszych y tych/ ktorzy nas zechca trapic/w Ziemiach ktore dzierżemy w Prusiech będzie bronił. A będziemy powinni My Lodwik Mistrz przerzeczony y kożdy potomek nasz/ gdy będzie na Mistrostwo wziet/ y ktory ma być wzięt po sześci Miesiacach od wzięcia Mistrzostwa przerzeczonemu Naiasnieyszemu Krolowi Kazimierzowi y iego potomkom Krolom Polskim obliczne stawić sie: a tam za nas/Komendory/y Ziemie ktore mamy w Prusiech/ iemu y potomkom iego Krolom y Krolestwu Polskiemu vczynic przysiege powinney wiernosci/ y około chowania nieyszego pokoiu: od ktorego nigdy nie ma być proszone wyswobodzenie: a chocby było pozwolone/nie vżywać go przysieże: a v przerzeczonego Pana Kazimierza Krola y iego potomkow Krolow Polskich po lewey stronie ma miec pierwsze miesce y siedzenie. Ktoremu Panu Kazimierzowi y iego potomkom Krolom Krolestwu Polskiemu nas/ nasze potomki/ Komendory/ Prelaty/ Rycerstwo/ Wasały/ Pany/ y Ziemie wszystki nasze/ktore teraz dzierżemy y ktore na potym będziemy dzierżec/ ktorychesmy dostali y ktorych dostaniemy/ też w Ziemiach Pogańskich za Ziemiami Pruskiemi rzeczonemu Panu Kazimierzowi Krolowi y Krolestwu Polskiemu na wieki przyłączamy/złączamy/ziednoczamy/ y wcielamy tym sposobem y w zgledem: aby My przerzeczony Lodwik Mistrz/nassy potomkowie/Komendorowie/ y Konwent/ Prelaci/ Panowie/ Rycerstwo y obywatele/ osoby kożde z osobna tak Duchowne iako Swieckie/y wszystkie Ziemie nasze y ludzie w nich mieszkaiacy/ w Prusiech na dalsze czasy z przerzeczonym Naiasnieyszym Panem Kazimierzem Krolem/potomki iego Krolmi y Krolestwem Polskim iedno y nierozdzielne ciało/ ieden lud w przyiaźni/ w przy-

Mistrz kożdy po obraniu w sześci Miesiecy Krolowi przysiegać ma.

Miesce w Radzie Mistrzowi.

przymierzu y ziednoczeniu: y żadnego inego po nawyżßym Biſkupie Oycu Papieżu / iedno przerzeczonego Páná Kázimierzá Krolá y Potomki iego Krole Polſkie y Kroleſtwo Polſkie zá nášße glowe / y Páná zwierzchniego niebedźiemy wyznáwáć / y bedźiemy powinni y obowiezuiemy ſie: iż My y potomkowie nášzy przerzeczonego Páná Kázimierzá Krolá y potomki iego Krole y Kroleſtwá Polſkiego/bádź w ßczęsliwych bádź w nießczęsliwych rzeczách nigdy nieopußczáć: ále iemu y potomkom iego Krolom y Kroleſtwu Polſkiemu przeciwko wßyſtkim nieprzyiacielom y przeciwnikom iego y Kroleſtwá Polſkiego zwyczáiem inych Kśiążat/Prelatow/y Pánow Kroleſtwá Polſkiego przy nich ſtáć/ y one ná Woynách y w nieprzeſpieczności ách ſiłámi nášßemi podpomágáć ſłußna rádá y pomocą / y ſkłádániem: áni okrom wiádomości iego y Krolow Polſkich / á oni tákże okrom nášßego y Rad/Komendorow/Prelatow/y Rycerſtwá nášßego Pruſkiego oſobliwey y iáſney rády woley zwolenia z ktoremikolwiek oſobámi ktoreykolwiek doſtoyności/ niebedźiemy ſpráwowáć/ vſtáwiáć/ y vmocniáć iákich przymierz/ Zapiſow/albo poſtánowienia/iáwnie y táiemnie/áni przez ſie áni náprawne oſoby: áni My Miſtrz/Komendorowie/y nášzy potomkowie/żadnych woien przeciwko Chrześcijáńſkim ludźiom wczynáć/okrom przerzeczonego Páná Kázimierzá Krolá y iego potomkow Krolow Polſkich oſobliwego dozwolenia.

Miſtrz żadnych Pakt ſtánowić niema krom Krola Polſkiego.

¶ A kſtátt przyſiegi/pod ktorą My Lodwik Miſtrz y potomkowie nášzy Miſtrzowie Náiáſnieyßemu Pánu Kázimierzowi Krolowi/y potomkom iego Krolom y Kroleſtwu Polſkiemu bedźiemy przyſiegáć/ieſt tákowa: Ja Lodwik Miſtrz wielki Zakonu Pánny Máryey w Niemcách/ Kśiąże y Rádá Kroleſtwá Polſkiego przyſiegam: iż od tey godźiny bede wiernym Náiáſnieyßemu Kśiążeciu Pánu Kázimierzowi Krolowi/ y potomkom iego Krolom/ y Kroleſtwu Polſkiemu: y ich rozmnożenia bede wiernie ſpráwował: y ſpráwam Krolewſkim y Kroleſtwá wiernie rádźił: y táiemnice/ktore mnie ktorymkolwiek ſpoſobem zwierzone bedą / ku ich ßkodźie żadnemu obiáwiáć nie bede: nád to pokoy teráznieyßy we wßyſtkich Kondycyách y Artykułách chowáć bede / y ſtrzedz. Ták mie Pan Bog niech wſpomoże/ y ten świety Krzyż.

Przyſiegá Miſtrza pruſkiego.

¶ Też áby przez ninieyßego pokoiu ziednoczenie y przymierze/ wßyſtki przyczyny nienawiści / y przyſiąg zátrudnienia mogły byc wykorzenione: z przerzeczonym Náiáſnieyßym Pánem Krolem y z Kroleſtwem iego Polſkim dla dobrego/ ktore ſie z pokoiu mnożу/do tegoſmy przyßli y zgodźili: iż Biſkupſtwo Chełmieńſkie

Biſkupſtwo Chełmińſkie Kośćiołowi Gnieźnieńſkiemu ieſt poddáne.

ſkie do Kościoła Gnieźnieńſkiego ma ſie wrocić od tego cżaſu y ná potym/ do Polſkiego y Gnieźnieńſkiego Kościoła: y iáko głowńemu niech we wßyſtkich rzecżách będzie poſtußne y poddáne/ wyymuiąc ono z Zakonnego vrzędu pod Swiecki/zá łáſką y mocą Naywyßßego Oycá Papiecżá: ná co My Lodwik Miſtrz y Komendorowie náßy daliſmy y daiemy zupełne zezwolenie. Ktore to Biſkupſtwo ze wßyſtką Dyocezyą y zamki/miáſty/miáſtecżki/ twierdzámi/ to ieſt Chełmła aliás Kulmenzch/Lubáwą aliás Liubaw/ Kurzątnik aliás Kurnikiem/ Warmbrzeſchno aliás Fredeke/ y ze wßyſtkiemi powiáty/Slachtą/Waſſały/wsiámi/ y ze wßyſtkiemi rzecżámi kniemu należącemi pod przerzecżonego Páná Krolá Kázimierzá y iego Kroleſtwa Polſkiego będzie w wiecżney mocy y obronie.

Biſkupſtwo Alſperſkie do Korony ma należeć.

¶ Też zgodźiliſmy ſie ná to: iż Kośćioł Alſperſki y iego Biſkup/ktory zá cżaſem będzie/ z ſwą vcżciwą Kápitułą Wármieńſką od tego cżáſu y ná potym ze wßytkiemi ſwemi zamki/miáſty/ miáſtecżki / y twierdzámi / to ieſt Helzbergiem/ Bronsbergiem/ Wormediltem/ Serburgiem/ Wartemburgiem/ Reſchel/ Biſchofiſteyen/ Alleſteyn/Gukreßkat/ Melizak/ Wartenbergiem/ Franwenburgiem/y Biſchoyßburgiem ze wßyſtkiemi powiáty/ Slachtą/Waſſały/wsiámi/ y inemi rzecżámi przynależącemi v przerzecżonego Páná Krolá y potomkow iego Krolow Polſkich y Kroleſtwá Polſkiego w mocy/ poddánośći/ y obronie będą. A My Lodwik Miſtrz/ náßy potomkowie/Komendorowie/ y Zakon náß od pánowánia onym y z poddánośći nam zwykłey wyrzekamy ſie: y wßyſtko práwo / ktore nam w przerzecżonym Kośćiele/Biſkupſtwie/Kápitule/ktorymkolwiek ſpoſobem przynależało / ná przerzecżonego Naiáſnieyßego Páná Kázimierzá Krolá Polſkiego/ieg̃ potomki dźiedźice Krole y Kroleſtwo Polſkie zupełnie ſkładamy/przenośimy przez niniejßy Liſt. ¶ Też to zgodzono y rozrzadzono ieſt zá oſobliwym nas Lodwiká Miſtrzá/Komendorow/ Zakonu náßego pozwoleniem y pochwaleniem: Iż vcżciwy Pan Wincenty Kielbáſá Rádá y Sekretarz przerzecżonego Krolá Jego M. Naiáśnieyßego Kázimierzá do Kośćiołá przerzecżonego Chelmińſkiego / przez ſámego Páná Krolá Kázimierzá ieſt miánowan: y do tegoż Kośćiołá zá przyczyna iego á zá wolą Bożą ma być poſtánowion do Kośćiołá y ná Stolice Pomezáńſkiego Biſkupſtwá: áczż do tego cżáſu w głowie y w członkach ſwych był w Zakonnym Stanie ten przerzecżony Kielbáſá/przedśie niech go ma do żywotá ſweg̃ in comendam przez rozrzadzenie y rozgrzeßenie Apoſtolſkie: y on z iego Zamki/miáſty/twierdzámi/to ieſt Práybuth aliás Reyſſemberg/

berg/Kwiedzyny álias Máriewerden/Biskupicze álias Bissow swerder/ Kisnelcz álias Frenstáth/ Smenber álias Sárdzen/ y Rossemberg y z inemi Powiáty y przyległośćiámi/ niech przynależy: y ták w Duchownych iáko y Swieckich spráwách niech rządźi Kośćioł przerzeczony Pomezáński: wszákże w tym czáśie zostáć ma w swych członkách zakonnych. A po śmierći przerzeczonego Wincentego Kielbásy ná przerzeczony Kośćioł Pomezáński osobá zakonna nászego zakonu ná Biskupstwo będźie obraná/ y postánowioná zá przystąpieniem do tego naświętszego Páná nászego Papieżá łáski y życzliwośći: y będźie sie weselił z obrony Páná Krolá: ále iednák w nászey y zakonu nászego będźie zakonnośći y páństwie.

¶ Też po vspokoieniu woienney nawálnośći żadnemu niegodźi sie więcey zmiłowánia y miłośierdźia pokázáć/iedno Kośćiołom/y ich sługam: áby nawyższy spráwcá pokoiu dał obfitsze vmocnienie pokoiowi postánowionemu. Dla tego rozrządzamy/ skázuiemy/y vstáwiamy: áby wszystki Zamki/ twierdze/ Miástá/Miásteczká/Zameczki/obrony/Kośćioły/y Wśi / á miánowicie Fránwenburg/ Wormedith Wártembert/ Melzak/ Lobaw/ Roszemberg / Máriemwerder/ y Schowemberg / iákokolwiek od nas y od nászych poddánych/ y przerzeczonego Naiáśnieyszego Krolá y iego poddánych pośiedźione / opánowáne/ Inkásztellowáne / ktorymkolwiek imieniem byłyby zwáne / ich Biskupom / Kápitułom / Prełatom / Opátom/ Klasztorom / á miánowicie Alsperskiemu / Chełmińskiemu / Pomezáńskiemu/ y Sámbiemskiemu Biskupom/y ich Kośćiołom/ták Káthedrálskim/ iáko Conuentuálskim/ y Collegiátskim/ y ich Kápitułam/ Conuentom/Szpitalom przez wszelkiey condiciey/vmnieyszenia/ szácowánia/ płace zápowiedzenia/ze wszystkiemi ich domostwy/ strzelbą/ ochędostwy / y wszystkiemi rzeczámi przynależącemi od tego czásu ná Swięto národzenia świętego Jáná Krzćiciela blisko przyszłe/ á byłyby záśie wrocone. Nád to wszystkie Biskupy/ Opáty/ Kápituły/ Prełaty/ Proboszcze / Kánoniki/ curatos & non curatos, y ine Beneficyaty/ ktorzy nie są Zakonu nászego/ ná ich mieśćá/ práwá/ wolnośći / y dźierżáwy/ ktore przed poczęćiem woyny dźierżeli/ wrácamy/ y ninieyszym Listem znowu vstáwiamy: wyiąwszy Zamki przerzeczone / ktore máią być ná Swięto świętego Jáná Krzćiciela wrocone. A iesliby przerzeczeni Przełożeni Naiáśnieyszemu Pánu Krolowi w mieśćiech álbo w miásteczkách niewdźięczni álbo podeźrzáni byli / niech będą do tego dopuszczeni:áby godne ludźi ná swe mieśćá postánowili/ álbo pensią iáką vczćiwą zá władzą przełożonego sobie zostáwili/ puśćiwszy y wyrzekszy sie tytułu.

O wroceniu Zamkow / Miast/miásteczek Kośćiołom y Biskupom.

Więźnie ſtąd y z owąd wolnie máią być wypuſzczeni.

¶ Też wſzytki więźnie ná ninieyſzey woynie przez nas Miſtrzá/ Komendory/ Staroſty/ ludźie naſze y te ktorzy nam pomagali y przy nas ſtali/ choc ſą oſzácowáni albo nie/ od wſzelkiego więźienia/ obowiąſku / zá moca ninieyſzego przymierza wolno czynimy/ y wyſwobodzamy przez ninieyſzy Liſt: ktore wolne vczynienie y ſwoboda przez Naiáſnieyſzego Páná Kázimierzá Krolá/ Xiążętá Mázoweckie y Stolpſkie / Biſkupá Alſperſkiego / Staroſty y Vrzędniki / y ich wſzyſtkich pomocnikow / ktorymkolwiek imieniem názwáne żadnego niewyymuiąc ma być vczynione: áni ci/ktorzy ſą oſzácowáni/niemáią być powinni ku iákiey pláćey ieſzcze niezápłáconey: á ieſliby oſzácowáni o záplácenie dali za ſię rękoiemſtwo/ tedy máią być od niego wolni.

Kupcom wolny przeiazd ma być przez ziemie y wody.

¶ Też rozrzadzamy/ſkázuiemy/y vſtáwiamy: Iż wſzyſcy Kupcy ták Kroleſtwá Polſkiego z przednieyſzych Państw y Ziem tychże/ y Biſkupſtwá Alſperſkiego / y iego Kápituły/ y Ziem Pruſkich ktorzy ſą w poddánoſci náſzey/ y Zákonu niech wſzędzie ná ziemiách y ná wodách będą przeſpieczni y wolni: y żadne przykroſći im ná potym niech niebędą zadawáne: y niech niebędą przypędzáni iedno zwykłemi y ſtáremi drogámi ieżdzić: áni do żadnego Zamku/ Miáſtá/ y mieſcá pod bárwą iákiekolwiek vſtáwy álbo zápowiedzenia z rzeczámi z kupiámi ſwemi ktoreykolwiek máteryey ná potym będą powinni przypuſzczáć/iedno do Kinſzbergu wedle poſtánowienia wyżſzey vczynionego: o czym oſobny Liſt od nas wyſzedł.

Nowe Cłá y z tey ſtrony y z owey nie máią być vſtáwiane.

¶ Też iż przez dowcip Kupiecki y rzeczy przedáynych wnoſzenie Rzeczpoſpolita Slachetne zwykłá brác rozmnożenie / vſtáwiáiąc ſkázuiemy: iż żadnych Myt/ſkładow/ Cel/ tárgowych/ y żadnych Czynſzow ná mieſcách y oſobách w Ziemiách Pruſkich y Państwách iem poddánych y tám będących nie będźiemy nowo vkłádáć/y niedopuſciemy vkłádáć ták ná ziemiách iáko ná wodách: ále tylko będźiemy vżywáć vłożonych. Co też Naiáſnieyſzy Kázimierz Jego M. Krol y potomkowie iego Krolowie/ Xiążętá / y Biſkupi przerzeczeni w Ziemiách ſwych będą chowáć.

Polacy do Zakonu máią być przypuſzczáni.

¶ A aby miłości y iedności więtſza pewność miedzy Naiáſnieyſzym Pánem Kázimierzem Krolem/Kroleſtwem iego Polſkim/poddánemi/ y ktorzy iemu pomagali z iedney ſtrony/ á miedzy Miſtrzem Komendory y Zakonem w Pruśiech z drugiey ſtrony vſtáwicznie y nieporuſzenie wiecznie trwałá/ vſtáwiamy y rozrzadzamy: iż ná potym y od tego cżáſu do Zakonu náſzego Pánny Máriey w Ziemiách Pruſkich godne oſoby y do przyięcia Zakonu ſpoſobne z poddánych ktorychkolwiek Kroleſtwá Polſkiego Przełożonych y Pánow iego niech będą przyymo-

mowáni: wszákże ták: iż my Mistrz y Komēdorowie nád połowice z nich niebedźiemy powinni bráć: y ná też osoby w rozdawániu Komendorstw y vrzedow Zakonniczych wedle rzeczoney połowice dobr wzgląd bedźiemy mieć powinni. A Mistrz bedźie wybieran mąż wiecey pożyteczny y godny / wedle reguły Zakonowey y vstaw: ktory iż Kśiążeciem y rádą Naiáśnieyszego Páná Krolá y Krolestwá iest / niebedźie mogł być przez słusznego wystepku y okrom wiádomośći Náiáśnieyszego Páná Krolá z vrzedu złożon.

¶ Też abyśmy tákowy pokoy wieczny ziednoczenie y zgodę pod pewnieyszey pilnośći mocnośćią y mocą strzegli / obiecuiemy okrom żadney zdrády y chytrośći pod przyśięgą vczynioną: iż do żadnego człowieká żywiącego władzą y moc/ ktoregokolwiek dostoieństwá byłby bądź Papieżem / Cesárzem/ Krolem/ Kśiążeciem álbo do rzeczy pospolitey iákiey y zgromádzenia ludźi Duchownych y Swieckich/dla vproszenia ninieyszego pokoiu/iednośći przymierza postánowienia we wszystkim álbo w częśći/ iáwnie álbo potáiemnie/przez śie álbo przez napráwne osoby Duchowne y Swieckie rozerwánia/odkupienia/skáżenia/ wniwecz obrocenia niebedźiemy śie vciekáć: áni bedźiemy mieć moc vcieczki: y niedamy śie do tego przywieść/ áni w tym sobie rádźić/ álbo śie w tym szukáć dopuśćimy: álbo żeby nam miano roskázowáć zgwałćić ninieyszy pokoy y przymierze przez iákąkolwiek moc Papieską / Synodzką/ Cesárską / Krolewską / Kśiążecza: áni bedźiemy vprászáć rozgrzeszenia y wypuszczenia z przyśiegi: y chociaybyśmy ią vprośili/ niebedźiemy iey vżywáć: y chociayby też okrom nászego stáránia byłá dana/ álbo miáłá być daná. A ieśli przeciwko temu vczyniemy/ bedźiemy miani zá krzywoprzyśiężce. ¶ Też iż poddáni Páná Naiáśnieyszego Krolá/ y Krolestwá Polskiego/ y źiem przerzeczonych/skądkolwiek y ktoregokolwiek stanu y záwołánia są / ktorzy dla spraw álbo kupiectwá álbo inych rzeczy do źiem ktorychkolwiek nászych Pruskich/ y zakonu przyiecháliby: przez poddáne násze y postronne ktoregokolwiek stanu bedące niemáią być zátrudniáni y zápowiedáni: ále ieśli w Krolestwie Polskim y Kśiestwách y Ziemiách iego iáką spráwę bedą mieć: ći ktorzy śie ná nie skárżą wedle praw Ziemskich niech z niemi czynią / y tám skárgi niech śie vspokoią. Wszákże ten/ ktory co wystąpi á ná mieścu wystepku bedźie zástan: tedy ten ktory z nim stánowił / o świeże stánowienie ná mieścu stánowienia może z nim czynić: á ieśli z mieścá onego odiedźie/iáwnie álbo potáiemnie przed Sedźim swym niech bedźie pátrzan.

Przyśięgá vczyniona nie ma być łamána.

Kupcy postronni máią być przed własnym sędźim o spráwiedliwość szukáni.

¶ Też postánowiliśmy: iż gdźiebykolwiek kto kmiecie álbo poddáne

O Xmieciach zbiegłych.

dáne ſwe ználazł/ ktorzy dla woyny álbo inego czáſu od niego odeßli: może ich ßukáć/ y máią mu być pußczeni y wroceni: gdy o nie prosić będźie. ¶ Też żaden kupiec álbo iny człowiek ktoregokolwiek ſtanu álbo máietność iego dla wyſtępku inego nie ma być zápowiedan/zátrudnian/áni iman.

Zá wyſtępek cudzy żaden zápowiedá być nie ma.

¶ Też ieſtliby Furmánie álbo Woźnice máietność álbo kupią kupiecką zá náymem wiozac mieścá Myt przeiechali: oni tylko ſámi ná ſwych rzeczách y koniách niech będą karáni: á zá to máietności kupieckie nie máią być brane álbo zátrzymáne.

O Furmániech Cło miiácych.

¶ A ieſli przez ktorego poddánego álbo támże rodźicá náßego Zapiſowi álbo pokoiowi wiecznemu ninieyßemu będźie co vblżono y przeciwnie vczyniono: iáko ieſli drapieſtwá/álbo łupy iákie/ pożogi/ſpuſtoßenia/mężoboyſtwá/y ine złoczyńſtwá w Ziemiách y Páńſtwách náßych z obuſtron będą vczynione: dla tego przerzeczony pokoy y iedność nie ma być kázoną/ále w ſwey y mocy y władzey ma zoſtá: áni przez to iż czyy poddány tákowy zły vczynek vczyni/ ſtroná ma być rozumiáná zá krzywoprzyſiężce: ále przerzeczeni złoczyńcy zá ich wyſtępki przez Staroſty y Vrzędniki oboiu nas práwnie niech będą karáni/y ku doſyćvczynieniu zupełnemu y powinnemu przymußeni.

Dla wyſtępku iednego pokoy nie ma ſie tárgáć.

¶ Też obiecuiemy przez ninieyßy Liſt/y ſłowem náßym á przyſiega obowiązuiemy ſie: iż ku opánowániu Ziem/ Zamkow/ Miaſt/Miáſteczek/Wſi/y ktorychkolwiek miesc Jego M. Krola Xiążąt y Biſkupſtw przerzeczonych/ y wßyſtkich poddánych pod pánowániem iego będących ták Duchownych iáko Swieckich nie rußemy ſie: y owßem ieſli zá przygodá iáka przez ktoregokolwiek nieprzyiacielá álbo zdrayce Krolewſkiego/ Xiążąt/ Biſkupow y Cápituł przerzeczonych Zamek iáki/ Miáſto álbo twierdzą chytroſcią/ zdrádą będźie wźięty/álbo okupowány/á bo ktore mieścá były ná moc zbudowáne/ czego Boże vchoway: żadnym obyczáiem nie będźiemy áni możemy Zamku/twierdze/ miáſtá/álbo inych mieſc ták wźietych/opánowánych/zbudowánych/ (by też zá dobrą wolą nam ie poddawano) ktorymkolwiek ſpoſobem pod ktorąkolwiek bárwą przyymowáć: ále będźiemy powinni ku doſtániu onych/to ieſt kożdeg̃ Zamku/ miáſtá y twierdze/w źiemi Chełmińſkiey/Pomorſkiey/y Pruſkiey/ ták wźietego/opánowánego/zbudowánego przez nas y moc náßę weſpołek z mocą Náiáſnieyßeg̃ Páná Kázimierzá Krolá/ Pánow/Xiążąt/y Biſkupow Ziem náßych y poddánych przerzeczonych powſtáć/y z rąk nieprzyiacielſkich wyrwáć: y w moc á w poſtußeńſtwo Náiáſnieyßeg̃ J. M. Krolá Kázimierzá/Prełatow/Pánow y poddánych przerzeczonych wrocić zásie powinni będźiemy.

Miáſtá/ Zamki przez Miſtrzá wźięte maią być Krolowi wrocone.

Też

¶ Też My Lodwik Mistrz/Comendorowie y Zakon przerzeczony Zamki y Miasta/Stum/Nowumforū/Chelm alias Kulmen/Stary Zamek alias Heldens/Brodnica alias Strozberg/ Crisburg alias Dregon/ktore do tego czasu były w naszym dzierzeniu y w państwie/ze wszystkiemi ich Powiaty przynależnościami záchowawszy sobie szafowánie ile sie dotycze Crisburg wyższey wyrázonego przerzeczonemu Naiaśnieyszemu Pánu Krolowi/y Krolestwu Polskiemu albo iego Vrzednikom puścić y zdáć z wsiámi/ miasteczki/ przyległościámi ich wszystkiemi / nic nie wyymuiac y przerzeczonych Zamkow y Miast przerzeczonemu Naiaśnieyszemu Pánu Krolowi y Krolestwu Polskiemu/ álbo ich Vrzednikom ná świeto Narodzenia Swietego Janá Krzciciela blisko przyszłe istotne wolne y niezátrudnione zdáć dzierzenie. A choć też z rąk naszych álbo potomkow naszych y zdánia nászego / álbo ktorymkolwiek inym sposobem przerzeczone Zamki/ Miasta/ w rece y w moc Páná Kázimierzá Krolá y Krolestwá Polskiego przyda: tedy My w tey mierze Mistrz/ Komendorowie / y Conwent nasz będzie rozumian iżesmy temu dosyć vczynili/to opátrzywszy y obwárowawszy: aby Naiaśnieyszy Pan Kázimerz Krol Polski / przerzeczone Mieszczány y poddáne Miast przerzeczonych láskáwie przyiął/y wszystko obrázenie z sercá iem nigdy ani słowem ani vczynkiem tegō nie wspominaiąc odpuścił: y około máietnośći y żywotá ich przez osobne swoie Krolewskie Listy/ ktore maią być w rece nász dáne / vprzespieczył: y ich wolności/ swobody tylko stáre potwierdził. Co też y My Lodwik Mistrz/Comendorowie/y Zakon Mieszczánom y poddánym z Holántu / z Bassenheym / z Medemburgá/ z Molicze będziemy powinni vczynic. Ktorych to Miast Holántu/ Bazenheymu/Meydenburgu/Molhyrzen/y Kámeratow Bordywon przerzeczony Naiaśnieyszy Pan Kázimierz Krol będzie powinien nam Mistrzowi/ Komendorom / y Zákonowi naszemu ná przerzeczone Swieto Narodzenia świetego Janá Krzciciela wolne istotne y niezátrudnione puścić dzierzenie: wyiąwszy sześć wśi powiátu Holántskiego/á pięć wśi miásteczká y powiátu Molhuzen: ktore wyższey sa mianowáne. ¶ A chcemy: aby wszystkie dárowánia/ przedánia/ oddalenia/wyswobodzenia/zapisy/od tego czásu ná wsiách/ Zamkach / ktore my Mystrz Komendorowie y Zakon rzeczonemu Pánu Naiaśnieyszemu Kázimierzowi Krolowi wedle mianowia będziemy powinni zdáć/ ktorymkolwiek sposobem vczynione niech będą nikczemne / prozne: ktore z pewney nászey wiádomośći kássuiemy/ psuiemy/y nikczemne czyniemy.

Zamki j miá stá Sthum/ Nowumforum/Chelm y ine máią być wrocone

Gniew ma Krol odpuścić/ á Práwá stáre ma potwierdzić

Máietnośći zbiegłym ludźiom y złupionym ktorzy śie do Prus wrácáią máią być wrocone

¶ Też rozrzadźiliśmy: aby wßyscy zbiegli/ złupieni / ludźie rycerscy/ to iest Slachtá y obywátele ták z Kroleśtwá Polskiego/ z Kśieśtw/z Państw/ y źiem przerzeczonego Naiaśnieyßeg Kśiążecia Kázimierza Krolá / y Kroleśtwá iego / y Biskupstwá Alsperskiego/iáko też z Ziem Pruskich Zakonu przerzeczonego z ktorychkolwiek: aby im wolno było wrocić śie do domow swych/ y máietnośćia swa ßafowáć wedle woley swey: do ktorych spokoynego y dostateczngo dźierżenia one y ich bliżße dopuścimy/y ich bronic będźiemy. A temu przekázowáć niema: iż takowe dobrá ich przez nas inym ktorymkolwiek osobam do żywotá álbo do cżáśu álbo ná wieki były zástáwione/ dárowáne/ álbo zápisáne: ktore to zastáwy/ dárowánia / przedánia / y zapisy kássuiemy / psuiemy / nikczemne cżyniemy / odzywamy / nißczymy aby żadney mocy nie miały moca ninieyßego Przywileiá.

Gniew ma być odpuścoá wolność poddánym ku mießkániu y ztąd y z owąd ma być dopußczona.

¶ Też będźiemy powinni My Lodwik Mistrz / y Komendorowie/y potomkowie nászy one miec w łáśce: y nigdy słowem áni vczynkiem będziem wspominác tych nieprzyiázni: áni iákiey pomsty nad niemi cżynić przez nas álbo naprawna osobe/iawnie álbo potáiemnie/prośćie álbo z iákiey chytrośći/álbo iákakolwiek bárwa wymyślna: ktorym też zupełna dáiemy wolność z Ziem y Państw nászych do Ziem Kroleśtwá/ Kśieśtw y Państw przerzeczonych względem mießkánia przenośić śie / y dobrá swe ruchome y nieruchome przedawáć/frymárczyc/y wolnie iemi ßáfowáć wedle woley y vpodobánia swego. Też Mießczánie obo iey strony/ktorzy z miast y z miásteczek wypędzeni y wywołáni byli/álbo z nich wyßli iawnie álbo táiemnie/máią być dopußczeni: aby do swych máietnośći przyßli: y dobrá ich / ktore przed poczęciem tego postánowienia nie są przedáne y dárowáne inym/ máią iem być wrocone. A ieśliby śie do domow álbo dobr przedánych/dárowánych chcieli przywrocić/zapłáciwßy temu ktory kupił álbo mu są dárowáne ośßácowawßy ie przez Ráde onego miesca máią być wrocone: obwárowawßy im to: iż ieśli ná budowánia álbo ná ine potrzeby onych máietnośći nałożyli/iż tákże wedle ßácunku rady miesca będą powinni wrocic przedtym: niż tákowe domy álbo máietnośći im będą wrocone.

Przysięgę Mistrz y ini poddáni Krolowi Polskiemu cżynić máią.

¶ Też aby ninieyßego pokoiu álbo przymierza y iednośći zámknienie z tym obśitßa przestroga było strzeżono przez nas Mistrzá/Komendory/y Zakon: wßyscy Biskupi/ Komendorowie/ y Podkomendorowie/ Soltysi / Slachtá/ y ini ktorzy vrzędy przełożeństwá w Ziemiách nászych Pruskich dźierżą / Burmistrzowie/ Ráyce miast nászych Kunsbergá/ Knerpaw/ Lenbenyt/ Holánth / Noyderbergu / Passenhem / y wßyscy y kożdy zosobná

z osobną bracią zakonu Rycerskiego stanu w Prusiech przysięga: iż beda chować nienaruszony pokoy niezgwałcenie á nienáruszenie: y niemáią iemu sie przeciwić zá żadną przyczyną/áni żądać rozgrzeszenia y swobody od przysięgi / wyrzekáiąc sie wszelkich wymowek ták prawnych iáko vczynkowych: á zwłaszczá boiáźni strácenia wszystki máietności/álbo iż przez dozwolenia Stolice Apostolskiey / ktorey zakon iest poddan / álbo iż niewezwawszy Mistrzow Niemieckich y Iflanckich / y okrom wiádomości ich woley y zwolenia / y przeciwko Státutom y zwyczáiom Zakonnym nienaruszona zgodá y ziednoczenie iest spráwione/ y przyiete / y tákże ine rzeczy wszystkie tey zgodzie przekázać nic niemáią.

Imiona spráwcow y z tey y zowey strony postánowionych.

¶ Też áby tego pokoiu wiecznego y zgody pod pewnieyszym sposobem y pilnieysza moca we wszystkim onego rozdzieleniu/sposobiech/ártykułech/y punktciech strzeglisiny/y on chowáli/ y áby pokoy przymierze y ziednoczenie od wszelkiego sposobu podezrzenia było opisáne/dla iego vgruntowánia y mocy to przykládamy: iż Naiáśnieyszy Pan Kázimierz Krol Polski / y My Lodwik Mistrz/Komendorowie / Zakon y stan náss przez nászе spráwce/ ktore ná ten czás iáśnie y nieodezwánie przez nienieyszy vstáwiámy/ to iest vczciwego Oyca Páná Jodochá Biskupá Ozylien. Zakonu spráwce naiwyższego y Wielmożnego/ Vczciwe/Zacne/ Slachcice/y opátrzne meże Janá z Ostrorogá Rycerzá oboygá Práwá Doktorá/Kászтellaná Miedzyrzeczkiego/Mistrzá Sedywoiá Theologá Proboszczá Klászтoru Klodáwińskiego Zakonu Kánonikow Zakonnych / Antoniego z Furliwia dekretow Doktorá/Komory Apostolskiey Klerykà/Andrzeiá od świetego Krzyżá/Antoniego z Kárafellis świetego pálacu Apostolskiego Sprawce / Bártłomieiá Kielbáse Kánonikà Gnieznieńskiego/ Mistrzá Henryká Gurdemaná/ Dziekaná v świetego Andrzeiá Kosciolá Kolomeyskiego/ Prokuratorá spraw / Mistrzá Fábianá Hánkà Dekretow Doktorá Kánonikà wietszego y Skolástikà świetego Krzyżá we Wrocławiu/y przed naiwyższym Biskupem Pánem nászym naiświetszym Papiezem bedziemy zeznáwáć/wyznáwáć/y kożdy z nas osobnie bedzie iáśnie zeznawał/ wyznawał przerzeczone ziednoczenie/przymierze y pokoy: iżesmy wolnie z vprzeyma wola przez chytrości y zdrády spráwowali/ postánowili/ spráwili/ y skończyli / y wszystkie członki rozdzielenia/ obyczáie/ porzadki/ zá ktoremi ten pokoy y zgodá iest vczynioná/ skończoná / y w porzadek spráwioná /ná naucziwszego Páná Oyca Rodolfá Biskupá Láwentynskiego Legatá Stolice Apostolskiey nápominánie/ z posrzodku/ y z nászego vmysłu wola/zwoleniem/y dobrowolnym vpodobániem to iest vczyniono:

y będziemy z pilnośćią prośić/o to śie prácowáć/ nálegáć/prośić z obowiąsku y z powinnośći przez chytrośći y zdrády: áby naiwyższy Biskup Pan nász ninieysze ziednoczenie / przymierze/ pokoy y zgodę przez pośrzodek osobliwy swego dekretu ktory ma vczynić/z pewney wiádomośći iego świątośći/ y przez Listy Apostolskie/Buły/we wszytkich iego Artykułách/obyczáioch/rozrządzeniu y punktćiech przyiął/vmocnił/wdźięczny vczynił/ y ná wieczną tey rzeczy pámięć vtwierdźił: y winę y karánie/pod ktore śie poddáiemy/ áby przyłożył ná tego: ktoryby ninieysze ziednoczenie y sprzymierzenie zgwałćił/ przestępował / álbo iemu śie przećiwił/ z przydániem niedostátkow iákich: ktoreby śie okázowáły być w ninieyszym sprzymierzeniu/porządku/ zapiśie: by też y z vbliżeniem Státutow y zwyczáiow Zakonnych tych: ktoreby przyśięgámi były vmocnione/álbo władzą Apostolską y Posłow iego/ álbo ktorąkolwiek iną mocą potwierdzone. Zá ktorym potwierdzeniem toby śna było ostrzegano: iż w wielkich y trudnych rzeczách Zakonnych wezwánie y zwolenie Mistrzow Niemieckich y Iflánckich miáłoby przystąpić: y to niema być/ ábyśmy mieli boiaźń iáką sobie ná pomoc bráć: ktorą boiáźnią my Mistrz/ Komendorowie / Zakon mielibyśmy śie zákłádáć: gdyżeśmy ku postánowieniu ninieyszego pokoiu przez wezwánie nauczćiwszego Páná Rodolffá Biskupá Láwenckiego/ Apostolskiego Legatá dobrowolnie przyiechali: y ná wszystki tráktaty podánia y zámknienia pokoiu/iáko nam pożytecznego y potrzebnego wolnie zwoliliśmy.

Apostolskiey Stolice ma Mistrz y zakon prośić/ áby tę zgodę potwierźiłá.

¶ Ktorą to zgodę/iedność y przymierza wiecznego zámknienie. My brát Lodwik z Erlichawlen Mistrz wielki/z Komendory/ Conwentem/ y Zakonem nászym imienim nászym y potomkow nászych y Conuentu y nam pomagáiących y poddánych nászych z pewney wiádomośći. We wszystkich iego członkách / sposobiech/ punktćiech/ pochwalamy/ przyymuiemy/ y przez ninieyszy Przywiley dla vmocnienia iego wiecznego obiáśniamy/y wszem opowiedamy/ostáwiwszy w mocy ty rzeczy: ktore przećiwko ninieyszemu pokoiowi y postánowieniu ziednoczenia/y iego ártykułom/ sposobom / rozdźieleniu w nászych y nászego zakonu Práwiech/wolnośćiách/y Przywileiách: ktore przerzeczony Naiáśnieyszy Pan Káźimierz z strony swey y potomkow swych Krolow Polskich pochwala y potwierdza. Ná ktorey rzeczy świádectwo przerzeczonego Nauczćiwszego páná oycá Páná Rodolffá Biskupá Láwenckiego Stolice Apostolskiey Posłá / y násze Mistrzá wielkiego Pieczęći są przyłożone y záwieszone z podpisániem własnym ręki tegoż Páná Rodolfá Biskupá Legatá/ y Pisárzow iáwnych. A my brát Henryk z Pláwen/ Hospitalarz

Mistrz potwierdza wieczny pokoy.

ná-

naiwyżſzy y Staroſtá w Práyſchenmárkt y Morng/Wilhelm z Pingen Komendor w Oſterrode/Vlryk z Kinsberg w Jtáwie/ Witt z Gich w Brandenburgu/ Jan z Nárbe/ Ziſſridus Vlách z Schwárczburg w Bálgie/Jrzy z Ranwong w Reyn/ Vlryk z Ottemberg w Likie/ Staroſtowie/ Stephan z Oſtrothberg/ Podkomendor w Kenczbergu / Vlryk z Zolendorff/ Wilhelm Geier ná Lochſteth y Schokien/Prowiſorowie nad zamki/Jan z Klawczein/ Jan z Stertantz/Báltázár Nikierzyc / Jan z Láſká/Mikolay Sperlink/ Caſper máterne/ Puſkie z Huer/ Bártłomiey Rawoſkie/ Jrzy z Bola/ Máciey z Dorniká/ Mikolay z Grzebiná / Mikolay Riſkiol / Gunther z Hoczendorff/ Jeronim z Hogendorff/Jan Tholke/Mikolay Ráſchaw/Jan z Dywon/Máciey z Lethen/ Jan Przebendorſki/Michał z Hermánhain/Oſwáld z Sparwin/Lodwik z Lpingen / Márek z Federaw/ Tomás z Bertlin / Jrzy Portegal / Rugelhárd Rope/ Marcin z Pokárben/Sygmunt z Frewen/Jakub Gwánt/ Arthwicus Domenhaw/Jan Thymonow/ Ambroży z Borebánt/ Philip Wáyſel/Jan Bándyn/Gunther z Lánw/Mikolay z Nothenthoſen/Máciey Rokothe/ Jan Zaleger / Michał Hundyrtmárg/Máttheus Kolbáſſe/Piotr z Thyrenbergu/Tomás Lenhart/Mikolay Láyſkiwánge/ My też Mieſzczánie miaſt y miáſteczek/to ieſt ſtáry Kniepaw/y Lámbenicht/Coniczberg/ Bartenſten/Welaw/Káſtenburg/Heyligienbgil/Fredelánt z Schipemſil / y Mikolay z łáſki Bożey Biſkup y Kápitulá Kośćiołá Zámbieńſkiego obiecuiemy y obowiezuiemy ſie: iż Vczciwy y Wielmożny brát Lodwik z Erlichhauzem/Miſtrz y iego potomkowie Zakonu náſzego Miſtrzowie wielcy/kożdy z oſobná niniey ſzą zgodę y wieczne przymierze/ pokoy y poſtánowienie z Naiáiáſnieyſzym Jego M. Kázimierzem Krolem Kroleſtwem y iemu ziednoczonemi Prelaty / Kśiążety / y ze wſzyſtkiemi poddánemi zobopolnie zámknione y mocne beda chowáć/wypełniáć y ſtrzedz. A my też wſzyſcy y káżdy z oſobná przerzeczeni bedźiemy ſtrzedz/ pilnowáć/chowáć/wypełniáć/we wſzyſtkich iego ſpoſobiech/árcykułách y punkćiech. A ná znak przerzeczonych rzeczy liſt niniey ſzy zá Pieczećiámi náſzemi y Bulą Conuentu y Zakonu z oſobliwego Miſtrzá náſzego y wſzyſtkiey brácicy y Conuentu zwolenia poſtánowiliſmy/áby był vmocnion. Dźiało ſie y dano w Toruniu/Roku Páńſkiego 1466 Inditione 14/w Niedźiele dźiewietnaſtą Miesiacá Páźdźierniká / około godźiny trzeciey ná dźień/zá Biſkupſtwá Naświetſzego w Pánu Chriſtuſie Oycá y Páná náſzego Páwłá z Boſkiego przezrzenia Papieżá wtorego. Roku iego trzećiego. Przy czym byli Vczciwi Mężowie/Zacna

á Mężna Slachtá y Duchowni/Pan Páwel z Glowiná Dźiekan Krakowſki/Piotr z Pniewy Proboßcz Wlodzławſki y Kánonik Gnieznienſki/Jakub z Szadku dekretow Doktor Proboßcz Przemyſłki/Jan Dlugoß Cuſtos Wiſlicki/ Kánonicy Krák. Henryk z Oporowá oboygá Práwá Doktor Ardziakon Gnieznieńſki/Máciey Ráciąż/ Wynkler Duchownego Práwá Doktorowie: Páwel z Páńczkowice/Jan Hoffeman/y Máciey Licencyáci/ Jan Stánkonow Medyk Kánonik Wrocławſki/ Bernárd z Czmenberg y Schonenbergná w Culmenhaldens z Straßbergu/Jan Skáſki we Frándensburgu y Melzak/Jrzy Sflijwien y na Jlaw y wonsdorff Stárośtowie: Jan Schyling/Jan Thymonow/Filip weyſſel: y Slachetni Schambiá/ Jan Folmar/Michał Tronijmer/ Mikołay Kościelin/ Lukaß Reijchenſen/ Mießczánie miáſtá Wrocławſkiego: y inych wiele godnych wiáry świádkow: ktorzy do przerzeczonych rzeczy oſobliwie byli wezwáni y proßeni.

podpiſánie pokoiu ręká Poſłá Papieſkiego.

¶ A ia Rudolff z łáſki Bożey Biſkup Láwentſki Swietey ſtolice Apoſtolſkiey y Naiświetßego Páná náßego Páná Páwłá z Boſkiego przezrzenia Papieżá wtorego Legat do Niemieckiey Ziemie/ iżem wßyſtki przerzeczone rzeczy ſtánowił/ zgadzał/ y gdy były przyymowáne przez ſtrony y wydawáne y poprzyſiegáne przytrymem był/ y dla wietßey wiádomośći y świádectwá ręká moią podpiſałem/ tákowy pokoy y przymierze pochwalaiąc/ y wdzięczny y mocny maiąc/Biſkup Láwentiński ręká ſwa.

podpiſánie iáwnego Piſárzá.

¶ A ia Jan Ewich z Attendarij/Kápłan Kolonieńſkiego Biſkupſtwá Apoſtolſka y Ceſárſka władza Piſarz/ y przerzeczonego Nauczciwßego w Pánu Chriſtuśie Páná y Páná Páná Rodolfá Láuentyńſkiego y Poſłá Apoſtolſkiego Piſarz: iżem przy przerzeczoney zgodźie y wieczńemu pokoiowi y artykułách y rozdzieleniu w tey zgodźie wyrażonemu/ y przy opowiedzeniu y dániu ninieyßey z oboiey ſtrony zgody/ gdy była przyietá/ wydána/ y przy wyrzeczeniu/ obietnicy/ y vczynieniu przyśiegi/ y przy innych wßyſtkich y kożdych z oſobną obietnicách/ ná ten czás gdy iáko rzeczono ieſt przez przerzeczonego Páná Nauczciwßego Páná Rodolfá Biſkupá Láwentińſkiego y Poſłá Papieſkiego/ y przed niem y przez Naiáſnieyßze Książe Páná Kázimierzá Krolá Polſkiego/etc. y iego poddánych z iedney ſtrony/ y Wielmożnego Páná Lodwiká z Erlichauſen Miſtrza wielkiego Zakonu Błogoſławioney Máriey Theutonicorum/ y także iego poddánych z drugiey ſtrony/gdy ty rzeczy były spráwowáne/ wespołek z przerzeczonemi świádki bylem obliczńie/y ty wßyſtkie y kożde zoſobną rzeczy/ iáko w przerzeczoney zgodźie y iey członkách

ieſt

ieſt opiſano / tedym to widźiał y ſłyſzał/ y dla tego Liſt wyżſzey opiſáney zgody/ y wiecżnego pokoiu weſpołek z iego cżłonki/ rozdzieleniem. Acż inſzego reká gdym ia był cżym inym zátrudnion nápiſány/y ſkończony podpiſał/obiáśnił / y tákim ſpoſobem wydał zá znákiem y imieniem/ktoregom vżywáć zwykł / weſpołek z záwieſzeniem Pieczęci Nayczciwſzeg̃ páná Poſłá/ Miſtrzá wielkiego/y Comendorow przerzeczonych z Piſárzmi niżey nápiſánemi náznáczyłem dla wiáry y świádectwá wſzyſtkich y kożdey oſobná rzeczy : gdym był o to proſzon y żadan. ¶ R ia Stánisław Fránke z Rákowice/ Kápłan Biſkupſtwá Włodzławſkiego iáwny Piſarz zá władzą Ceſárſką. ¶ R ia Páwel Jan z Geſzowey Kápłan Biſkupſtwá Gnieznieńſkiego Piſarz iáwny zá mocą Ceſárſką : iáko wyżſzey ieſt opiſano.

Podpiſánie Piſárſkie.

Acż Przywileiu Brzeſtskiego

pokoiu przepiſány z Liſtow/ktore ſą w Skárbie/ ieſt przypiſan temu Przywileiowi zámykáiącemu w ſobie pewne rzeczonego pokoiu condycye niżey nápiſáne: wſzákże iż punkty y condycye nie ſą w iednym/ ktore ſą w drugim: dla tego My Alexánder Krol Artykuły tegoż pokoiu Brzeſtskiego wźięte z Przywileiu Kśięſtw Mázoweckich dla poſpolitey poddánych náſzych wiádomośći roskázáliſmy do drugich w te słowá przypiſáć.

Liſt 153.

O pokoiu wiecżnym.

TAprzod przez przerzeczone Pány Krolá y Kśiążętá Polſkie / Litewſkie / Zmudzkie / Ruſkie/ Mázoweckie / y Stolpſkie / y inych Państw ich y poddánych z iedney ſtrony/ y przerzeczonym Miſtrzem wielkim y Zakonem/Ziemiámi/ y poddánemi ich ták w Prusiech/ w Niemcech iáko Iflánciech y Nowym Márgrabſtwie z drugiey ſtrony/ wſzyſtki niezgody ſpory y ſzkody poczynione miedzy temi ſtronámi máią być doſtáteczńie vſpokoione: y ná potym o nich żadna zmienká y pámięć być niema w ſkárgách/ w vrągániu przed drugiemi oſobámi: áni iedna ſtrona ná druga nie będzie podżegáć/ pomágáć ták iáwnie iáko táiemnie: y owſzem ile będzie być mogło

Dobrá Zakonne w ziemiách zakōnych máią być cáłe.

tych przyskorek będźie bronił. ¶ Też wszystki dobrá Kośćiołow Gnieznieńskiego/Włodzłáwskiego/Płockiego/y Poznáńskiego/ Prełatow/Opátow/Klasztorow/Conwentow/y inych ktorych kolwiek osob Swieckich y Duchownych/ktore są w Ziemiách Zakonu przerzeczonego położone/máią przy Práwiech wszytkich ták duchownych iáko świeckich/ y przy wszystkich zwyczáioch/ dochodźiech/dźieśiecinách/zamkách/wśiách/folwárcech/dworách/y inych pożytkách y dochodźiech ktoremikolwiek imiony názwánemi máią być záchowáne/áni iákiemi nowemi zwyczáymi/ służbámi/y vciski obćiążeni niemáią być: y te dobrá niemáią być oddaláne/ y o ich oddalenie niema być śie przez strony stárano przez osobnego zwolenia Prełatow. A wszystki Czynsze/Dźieśieciny/dochody/y ine pożytki ktorekolwiek w Ziemiách Zakonu będące/ktore Mistrz y Zakon Nauczćiwszym w Pánu Christuśie Oycom/Pánom/Arcybiskupowi Gnieznieńskiemu/ Włodzłáwskiemu/y Płockiemu Biskupom/y inym Prełatom Swieckim y Zakonniczym Krolestwá Polskiego przez dwie lećie zádźierżáne/ zupełnie y cale niech wrocą/y wroćić roskażą połowice od tego czásu ná świeto Gromnic/ á ostátek ná Wielkenoc blisko przyszłą w Mieśćie Toruńskim.

Gránice Mázoweckie z Prusy.

¶ Co śie dotycze Gránic Mázoweckich/ ty máią zostáć przy Liśćiech: ktore máią y ktore w Liśćiech nászych y zakonu nászego są opisáne. A gdźie w liśćiech gránice nie są opisáne/tám przerzeczone Kśiążetá swe rádne Pány máią zesłáć: tákże y zakon. A ktora stroná iáśnieyszym świádectwem y inemi słusznemi dowody swych gránic dowiedźie/niech zostánie przy nich: á gdźieby oboiá stroná gránic słusznemi znáki niemogłá dowieść/ niech to będźie ná woley Mistrzowskiey: ieśli zechce przyśiądz ná ty gránice/ álbo też przypuśćić Jego M. Kśiąże do przyśiegi ná też gránice. A z Kśiążećiem Bolesłáwem gránice iáko pierwey są vczynione/o ktorych niemász rozności żadney/ niech będą odnowione. Ziemie lepák Zmudzkie y Sudorskie dla dobrego/ ktore z pokoiu pochodźi/máią przy nas y Krolestwie Polskim y Kśiestwie Litewskim wedle gránic wyższey opisánych zostáć náwieki wiekom.

Gránice Zmudzi z Prusy.

¶ Też począwszy od końcá gránic Kśiążąt Mázoweckich od rzeki Łyky y od brodu/ktory zową Kámijonybrod/leżącego wzgore teyże rzeki Łyku/wyższey niż ieziorá Bráijwo/Thoczylow/ á od tego prosto idąc przez puszczą áż do mieścá/ktore zową Rohot: ták iż połowicá tegoż ieziorá niech zostánie w ziemiách Jego M. Kśiążećiá Litewskiego/á ostátnia połowicá w Ziemiách zakonu. A od tego ieziorá prosto idąc przez puszczą áż do nieiákiey

skrzy-

ſkrzynie/ktora zowa Merunſk/á od Merunſku proſto idac áż do mieſcá / ktore zowa Dwiſchicz: wßákże tak iż to ieźioro ma zoſtáć wßyſtko ná ſtronie zakonu/á od tego ieźiorá iáko naprośćiey iść tám/ gdźie ſie poczyna ábo ná wierzch rzeki Lipnice/y taż rzeká nádoł wſtępuiąc áż do końcá iey gdźie wpada w rzekę Schirowinte/áż także do końcá iey gdźie wpada w rzekę Scheſupá idąc przez puſzczą áż do rzeki Memel / ná przeciwko rzece ktora zowa Swyántha: gdźie tá rzeká Swyántha wpada w Memel przerzeczony. A to ſie rozumieć ma/gdźie przynależy do Ziemie Sudorum/potym wzgore idąc rzeká ná dwie mili/ á od onego mieſcá nádoł ma być proſto przez puſzczą iáko naprośćiey może być áż do rzeki Jurá/zoſtáwuiąc rzekę Memel ná lewey ſtronie wßedy przez dwie mili / á rzekę rzeczoną Jurá wzgore ná iedne mile. Od ktorego to mieſcá rzeká Jurá ma być puſzczoną / y ma być przeßćie przez puſzczą zoſtáwuiąc rzeki Memel y ieźioro Ruſne ktore zowa Hap/ y Zamek Memel ktory po Zmudzku zowa Klupedo/ wßedźie od lewey ſtrony ná trzy mile: á ták precz áż do brzegu Morzá ſłonego. A te ſą gránice ziemie Zmudzkiey y Pruſkiey. ¶ Miedzy Iflánty záśie Zmudźią á Ruśią gránice máią być poczęte od rzeki Helge/ gdźie rzeczona rzeká wpada w morze: ktora rzeká idąc wzgore do ſtárych gránic miedzy Zmodźią Litwą Ruśią z iedney ſtrony / y Iflánty z drugiey ſtrony: ktore ſą zdawná dźierżáne y chowáne: á wßákże nie do tych gránic ktore náznáczone ſą ná ten czás / gdy Zakon ziemie Zmodzką dźierżał: ale ty Gránice/ktore ſtárądawną miedzy rzeczonemi Ziemiámi ſą chowáne.

Gránice miedzy Iflánty Zmodźią y Ruśią.

¶ Też dań álbo wybieránie/ktore zowa Funthomczel/o ktorą zdawną y do tych czáſow ſpor ieſt miedzy Miſtrzem y Zakonem/ y Kupcmi źiem Kroleſtwá Polſkiego y Kśięſtwá wielkiego Litewſkiego/y byłá tá roznoſć do tego czáſu nieſkończona/taki porządek vkładamy: Iż Kupcy Koronni Kśięſtwá wielkiego y Kśięſtw przerzeczonych (chybá iżby ine vciſki y place ná potym były pod ktoremikolwiek imiony vłożone) máią odpowiedáć Zakonowi z tey dáni tylko ná ten czás: gdyby ſie przydáło / żeby z ſwemi máietnośćiámi włáſnemi płyneli zá morze. Wßákże tak to być ma: ieſli Miáſtá nád Morzem ſiedzące będą wolne przez Práwo od tey płácey: tedy też Mießczánie Kupcy y obywátele Kroleſtwá y Ziem Polſkich/ Litewſkich / Mázoweckich/ Ruſkich od płácenia tákowego tymże ſpoſobem niech będą wolni y wyieci: y one wßyſtki rzeczy/ktore od nich od czáſu onego pokoiu vczynionego wzgledem tákowego wyćiągánia ſą wyiete/ w cale niech będą wrocone przez Zakon przerzeczony Kupcom Krole-

Odáni Funthomczel.

O Miáſtách nád morzem ſiedzących.

ſtwá

ſtwá y Kśięſtwá wielkiego y Kśięſtw przerzeczonych / okrom ſporu y zbraniánia ktoregokolwiek: á temu nic ßkodźić nie ma zwyczay iáki álbo dawnoſc. A ieſli ſie vgodzą o ty zábráne rzeczy/tedy ku wrácániu niech niebeda powinni. A inßе wßyſtki y kożde z oſobna brániá iákokolwiek názwáne / od Kupcow Ziem Kroleſtwu Polſkiemu wielkiemu Kśięſtwu Litewſkiemu y inym Kśięſtwam poddánych/á tám zrodzonych/w źiemiách Miſtrzowi y Zakonowi poddánych/ á oſobliwie wyciągánie ktore zową Lobegal y Fürkien/ żadnym obyczáiem ná potym niech nie bedźie wyciągano.

O wolnym przeßćiu kupcom po źiemi y morzu.

¶ Też niech bedźie wolne przeßćie y drogá wßyſtkim Kupcom y obywátelom Ziem y Państw Zakonniczych z ſwemi kupiámi/z zbożem wßelákim y rzeczámi ktoremikolwiek y iákieykolwiek máteryey/ przez przenágabánia y vciśnienia po źiemi y po morzu/ przez wody y rzeki gdźiekolwiek ku gorze/ y do Kroleſtwá Polſkiego/ źiem Litewſkich y Pruſkich/ Zmodzkich/Mázoweckich/ Ruſkich/ y nádoł przez Kroleſtwo y źiemie przerzeczone/y przez rzeki álbo wody áż do morzá y zá morze/ ná łodźiach máłych y wielkich/proznych y nakłádnych ná wieki gdźiekolwiek y ilekroćby chćieli/ przez wßelkiego zápowiedánia y przekázy/á oſobliwie Mießczan w Toruniu. Ktore to kupie zboża y rzeczy przerzeczonych ieſli przerzeczeni Kupcy álbo obywátele Zakonniczy wioząc ie zechcą przedáć álbo z niemi ſtáć ná ktorych mieścách álbo w Mieściech/w porciech/ná brzegách wodnych y morſkich: to niech bedźie ná ich woley: á ieſli też niezechcą przedáć/mogą przez wßelkiey trudnośći iechác wzgore álbo nádoł/gdźie ſie im bedźie podobáło / z rzeczámi przerzeczonemi: iáko wyżßey ieſt opiſano/ odłożywßy Cłá: ktore w mocy niech beda zoſtáwione.

O zbiegłych z Kroleſtwá do Prus.

¶ A ieſliby ſie kiedy przydáło: żeby poddáni náßy ták Duchowni iáko Swieccy ktoregokolwiek ſtanu bedący y Zakonu chcąc ſie przeciwic zgodźie pokoiu ninieyßego / álbo z inych przyczyn w tey mierze przydawáiących ſie w nieláſkeby náßе przyßli/ y zá boiáźnią kaźni y ſtrachu vciekliby ſie do Miſtrzá y Zakonu/opowiedźiawßy przyczyne boiázni: tedy Miſtrz y Zakon tákowego y tákowym ſpoſobem do Państw Zakonu vciekáiącego przyiąc y chowác y onego zbiegá ná ſpráwe wydác/y przyczyne iego vczyn ku przed Mágeſtat náß przez Liſt y Poſty ſwe opowiedźiec bedźie powinien: á my po obwießczeniu tákim Miſtrzowym y Zakonu bedźiemy powinni ná roku ſtußnym przy gránicách z ſtrony náßey dwu Pánow álbo Rycerſkiego ſtanu z poddánych náßych poſtáwić. Miſtrz też z ſwych tákże wiele: ktorzy tym ſpoſobem z oboiey ſtrony wybráni vznawßy przyczyne wyſtępku/ bedą powinni

winni spráwiedliwość dobrą z niego vczynić / wedle przyczyny zasługi przed niemi opowiedźiáney przez one osobę zbiegłą: áby o pokoy y przespieczeństwo przez obwieszczenie onych osob v nászego Mágestatu zá dobremi condycyami stanowiono było: abysmy do karánia osoby zbiegłey nie vspieszáli sie/stoiąc przy obwieszczeniu nam onych Sędźi wybránych: ále ábysmy go w pierwszą łáskę iáko ine poddáne przyieli.

¶ Też áby poddáni nászy y wielkiego Kśięstwá y źiem nászych przerzeczonych skądkolwiek y iákiegokolwiek stanu álbo záwołánia są/ ktorzy dla kupiectwá álbo inych spraw do źiem nászych Pruskich/ Litewskich/ y inych przyiecháliby/ przez nas y poddáne násze álbo postronne ktoregokolwiek przełożenia stanu niebyliby zátrudniáni/práwem pátrzeni/álbo zápowiedáni: ále w Polszce/ w Litwie / w Mázowszu / w Rusi / álbo w źiemi Stolpskiey/iesli iákąby mieli z niemi spráwę/wedle Praw kożdey źiemie to niech będźie vspokoiono. A wszákże ten ktory co wystąpi/ á ná onymże mieścu będźie poiman/y ten ktory vczyni iákie postánowienie świeżo/ ná mieścu ná ktorym postánowienie vczynił może być práwem pátrzan. Ale iesli z mieścá gdźie postánowienie vczynił iáwnie álbo potáiemnie odeydźie / przed Sędźim sobie należącym niech będźie pátrzan.

O Winowáycách.

Powodowá stroná niech násláduie práwá pozwánego.

¶ A iesliby sie też przydáło/żeby złodźieie álbo ći ktorzy palą y ini złoczyncy ktorzykolwiek z Páństw Krolestwá nászego do Krolestwá nászego/ do Kśięstw y źiem nászych vćiekli: tedy obywátele y ktorym to należy/Źiem y Páństw Krolestwá nászego wolnie przez wszelkiey przekázy mogą one gonić gdźieby iedno mogli: ktorym też Stárostowie/ Dźierżawcy/obywátele/Sędźiowie/ Vrzędnicy/ y poddáni Páństw nászych przerzeczonych/ ktorzykolwiek o to będą szukáni/ máią pomocy/rády/y łáski dodáwáć: áby złoczyńcy tákowi byli poimáni/á poimáni wedle praw onych Źiem byli karáni. A iesliby niemogli być poimáni w Krolestwie/ y źiemiách nászych przerzeczonych/przez nas y poddáne násze niechay niebędą záchowywáni: y będźie powinná oboiá stroná tákowym mieszkánia w Páństwách swych bronić/álbo w gránicách Źiem ktorych tákowa spráwá sie dotycze z nich spráwiedliwość czynić. Thákże około złoczyńcow Źiem Zakonnych / Pruskich/ y Litewskich do Krolestwá nászego vciekáiących tákoważ spráwiedliwość niech będźie chowána.

Złoczyńcy ktorzy do krolestwá vćiekáią/ máią być imáni y karáni.

¶ Też żadna stroná nie ma żadnego álbo żadnych poddánych drugiey strony w Páństwách chowáć y ćierpieć: ktorzyby drugiey stronie poddánym álbo poddánemu chcieli odpowiedáć/ábo odpowiedáli/szkody czynili/álbo zdradzáli/álbo iákie ine ćieszkie przy-

Ći ktorzy odpowiedáią / niech od żadney strony niebędą chowáni.

przykrości vczynili: y owßem y tych / ktorzyby ku nieprzyiacielſkiey ſtronie chcieli przyſtać: tedy przez ziemie ſwe niemaią przepuſczáć ku ßkodzie y obrázie drugiego krom chytrości y zdrády ktorymkolwiek ſpoſobem.

O woiennych pomocnikach.

¶ Też wßyſcy pomocnicy y ktorzy do nas przyſtali / ktorzy z miłości ku nam y Krolеſtwu Polſkiemu y poddánych náßych odpowiedzieli Miſtrzowi y Zakonowi / od wßelkiey trudności y Miſtrzá y Zakonu przerzeczonego máią być wolni y wyſwobodzeni.

O Apoſtátách Pruſkich.

¶ Także wßyſcy Apoſtátowie Zakonni w Krolеſtwie náßym y w ziemiách Litewſkich / Zmodzkich / Mázoweckich / Ruſkich y Stolpſkich / y inych Pánſtwách Krolеſtwá náßego / y ziem przerzeczonych mießkáiący / aby dłużey w tym grzechu nieleżeli / z Krolеſtwá náßego y pánſtw náßych przerzeczonych przez nas y vrzędniki náße beda przycisnieni wyiechać: á ná potym ci y ini w tychże żadnym obyczáiem niech niebeda przechowywáni.

O Kupcach

¶ Jtem żaden Kupiec álbo człowiek ktoregokolwiek ſtanu bedący / álbo dobrá iego dla wyſtępku álbo długu drugiemu niech

O przemycáiących Furmámech.

niebędzie zápowiedan / zátrudnian / ani iman. ¶ Jtem ieſli Furmánie y Woźnice kupie Kupieckie zá pieniądze wioząc Mytá y miescá Myt przemina: oni tylko ná rzeczách y koniách ſwych własnych niech beda karáni: á dla tego máietności Kupieckie niemáią być brane álbo zátrzymane.

Gránice miedzy Kśiążęciem Stolpſkim á Miſtrzem máią być vczynione.

¶ Jtem Oświecone Kśiąże Pan Bogusław Kśiąże Stolpſkie z iedney ſtrony / á Zakon przerzeczony z drugiey ſtrony ku rozdzieleniu y poprawieniu gránic miedzy Kśięſtwem Stolpſkim przerzeczonym / y Ziemią Zakonu w Pomorſkiey ziemi máią poſtáć poſły z oboiey ſtrony / ná Swięto Wniebo wſtąpienia Páńſkiego bliſko przyßłe: A gdy ſie ci Poſłowie ziáda / ſtroná Páná Kśiążęcia wybierze dwie álbo trzy oſoby z ſtrony Páná Miſtrzá y Zakonu / á zásie Pan Miſtrz y Zakon z ſtrony Kśiążęcey: ktore oſoby tak obrane vczyniwßy cieleſna przyſiege / á ogladawßy Práwá onych ſtron Liſty álbo ſłußne dowody roznoſci takowe / ieſli beda mogli ſłußnie niech ſkończa. A ieſliby niemogli: tedy wybiorą iednego zá ſpolnym zwoleniem zá Sędziego: ktory máiąc przed oczymá Bogá y ſprawiedliwość niezgodę przerzeczona miedzy ſtronámi práwnie / iáko naprzedzey będzie mogło być ſkończy: á ná iego ſkazániu ſtrony łáſkáwie máią przeſtáć / y onemu być poſłußne.

Pokoy vczyniony ma być chowan.

¶ Też aby takowego pokoiu wiecznego y zgody pod pewnością y mocą wiertzą ſtrzegliſmy y chowali / obiecuiemy przez chytrości y zdrády pod wiárą y czcią: iż ná żadnego człowieká żywiącego przywiedzienie / podeßczwánie / rádę / y roſkázánie / ktoreykolwiekby doſtoyności będącego / bądź Papieſkiey / Ceſár-

Ceſárſkiey/álbo Krolewſkiey/y ktoregokolwiek zebrania duchownego y świeckiego nie będźiemy powinni/áni będźiemy moc ſie ſprzeciwić tey zgodźie w cześći albo we wßyſtkim / iáwnie álbo táiemnie / przez śie álbo przez ine oſoby naprzáwne duchowne y świeckie tym ſpoſobem albo inym ktorymkolwiek gwałcic: by też y Ceſarz oſoba ſwa przeciwko nam Kroleſtwu náßemu / álbo wielkiemu Kśięſtwu Litewſkiemu rußył ſie: tedy My áni potomkowie náßy nie beda powinni przy nim ſtać/pomoca/ ráda/ podpomagániem y życzliwośćia. ¶ Też aby wßyſtki przerzeczone rzeczy pewnieyßym vmocnieniem ná wieki obwárowáne były/ y aby ſtroná przeciwko ſtronie zá boiáźnia karánia wzgledem nieyßey zgody niezrußáłá ſie ku woynam y potykániu / vſtáwiámy ſkázuiąc: iż náßy Prelaci / Rycerſtwo/ Slachtá/ Mießczánie/ y wßyſtko zebránie máią y beda powinni Ziem Kroleſtwá Polſkiego Prelatom/Pánom/Rycerſtwu/Slachcie/ Mießczánom/y wßytkiemu poſpolſtwu dáć pewne náße Liſty y tákowęż/ álbo im podobne pod tymże ſpoſobem wźiąć: ktore ták My iáko Zakon náß oboiem poddánym náßym dáć obiecuiemy y będźiemy powinni. A náßy poddáni tákowęż poddánym Páná Miſtrzá y Zákonu/ á zaśie poddáni Zakonni poddánym Kroleſtwá náßego dáć y przyniesć beda powinni ná roku/pod temi álbo tym podobnemi ſłowy: A ieſli My álbo potomkowie náßy/gdy tákowy pokoy wieczny będźie/Miſtrzowi álbo Ziemiam Zakonnym chcielibyſmy álbo vśiłowáli iákie woyny wczynáć: nie beda powinni poddáni náßy ná nie zwáláć/ áni w tym nam być poſtußni/y nas ſłuchać: y owßem beda od wßyſtkich náßych obowiáſkow/przyśiag/y poddánośći wolni y wyſwobodzeni dotąd: áż my ku chowániu wiecznego pokoiu przywrocimy ſie.

Liſty pokoiu zobu ſtron máią być dáne.

¶ Też ieſli iákie nowe ſpory/nieluboſci/ßkody/roſtyrki miedzy námi Litwą/ Zmodźią / Mázowßem / Ziemiámi Ruſkiemi/ y Stolpſkiemi z iedney ſtrony/á Miſtrzem y Zakonem przerzeczonym ták w Prusiech iáko w Iflánciech wczęły ſie / álbo ktora ſtroná zá dopußczeniem dyabelſkim przeciwic ſie nieyßemu pokoiowi ktorymkolwiek ſpoſobem śmiáłaby: tedy ſtroná obrázona drugiey ſtronie będźie powinna przez Poſły albo przez piſánie tákowe krzywdy y nieluboſci oznaymić: á potym obie ſtronie máia to vczynić y ſpráwić okrom zdrady y chytroſci: aby Rádni Pánowie z ſtron ziechali ſie ná pewne mieſce/ y dźień ſłußny:ktorzy tákowe nieluboſci y krzywdy wedle Bogá y ſpráwiedliwoſći/odłożywßy ná ſtrone przyiázń álbo nienawiſc/niech vznáią/ ſpráwuią/kończą/ y ſkażą. ¶ Też wßyſtki gwałcenia pokoiu y przymierza/obiethnic y poſtánowienia ieſli ktore miedzy przerze-

O nowych roſterkach.

So ſkázone zgwałcenia wßyſtki pokoiu y przymierza.

czonemi stronámi ná woynách przerzeczonych przydáły sie/ mocą ninieyszey zgody: one psuiemy/ y nikczemne czyniemy.
A tu sie kończą Artykuły z Przywileiá Kśięstwá Mázoweckiego o pokoiu Brzestskiem wźięte.

Pieczęći záwieszone v Listu Wiecznego Pokoiu.

Pieczęć Jego M. KROLA. Wielkiego Kśiążęćiá Litewskiego.

Pieczęći Kśiążąt Mázoweckich. Semowitá/ Kázimierza/ Władysłáwá/ Bolesłáwá.

Pieczęći czterzech Kśiążąt Litewskich. Item Bogusłáwá Kśiążęćiá Stolpskiego.

Pieczęći Arcybiskupow. Gnieźnieńskiego/ Lwowskiego.

Pieczęći Biskupow. Krákowskiego/ Włocłáwskiego/ Płockiego/ Poznáńskiego/ Wileńskiego.

Pieczęć Kásztelaná Krákowskieg̃.

Pieczęći Woiewod. Krákowskiego/ Poznáńskiego/ Sándomierskiego/ Káliskiego/ Sierádzkiego/ Lánczyckiego/ Brzestskiego/ Włocłáwskiego/ Wileńskiego/ Trockiego/ Płockiego/ Wárszáwskiego/ Lwowskiego/ Kámienieckiego Bełskiego.

Pieczęći Kásztellanow. Poznáńskiego/ Sándomierskiego/ Káliskiego/ Gnieźnieńskiego/ Sierádzkiego/ Lánczyckiego/ Brzestskiego/ Włocłáwskiego/ Miedzyrzeckiego/ Wileńskiego/ Trockiego/ Płockiego/ Dobrzyńskiego/ Czernskiego/ Wárszáwskiego/ Lwowskiego/ Kámienieckiego/ Lubelskiego/ Woynickiego/ Bieckiego/ Rádomskiego/ Landzskiego/ Rosperskiego/ Brzezińskiego/ Konárskiego/ Rypieńskiego/ Gostyńskiego/ Ráwskiego/ Socháczowskiego/ Ciechanowskiego/ Kowálskiego/ Krußwickiego.

Pieczęći Vrzędnikow Dworskich/ Márszałká Koronnego/ y Vrzędnikow Krolestwá Polskie.

Pieczęći Podkomorzow. Krákowskiego/ Poznáńskiego/ Sándomierskiego/

Ká-

Kaliſkiego/
Gnieźnieńſkiego/
Sierádzkiego/
Láńczyckiego/
Brzeſtſkiego/
Włocławſkiego/
Płockiego/
Cżyrnſkiego/
Wárſżáwſkiego/
Lwowſkiego/
Kámienieckiego.

Pieczęći Łowczych.

Brzeſtſkiego/
Cżyrnſkiego/
Włocławſkiego/
Wárſżáwſkiego.

Pieczęći Mieczników.

Krákowſkiego/
Poznáńſkiego/
Sierádzkiego/
Láńczyckiego.

Pieczęći Podſtolich.

Krákowſkiego/
Poznáńſkiego/
Sándomierſkiego/
Kaliſkiego/
Gnieźnieńſkiego/
Sierádzkiego/
Láńczyckiego/
Brzeſtſkiego/
Włocławſkiego/
Płockiego/
Cżyrſkiego/
Wárſżáwſkiego/
Lwowſkiego/
Dobrzyńſkiego.

Podcżáſzow.

Krákowſkiego/
Poznáńſkiepo/
Láńczyckiego/
Brzeſtſkiego.

Pieczęći Przedników Dworſkich.

Márſżałkowá/
Podkomorzego/
Podſkárbiego/
Kuchmiſtrzá/
Podcżáſżego/
Krayczego/
Podſtolego.

Gdy Krol Władyſław Jágiello y potym ſyn iego Kázimierz Ziem Pruskich przez Krzyżaki od Kroleſtwá posiedżonych dostáli/y záśie przyłączyli do Kroleſtwá ktore były rozłączone przez Zakon: wrácáiąc ie do ciáłá Kroleſtwá dał Liſty/ktore ſą w Ziemiách Pruskich zá Przywileie: z ktorych wyięte ſą niżey nápiſáne rzeczy. Ktore ácz ſą w Przywileiu wćielenia Ziem ktory ieſt w Skárbie Koronnym: wſżákże iż ſą niektore rzeczy tu/ktore w Przywileiu wćielenia nie ſą opiſáne: dla tego ty Artykuły trzebá wiedźieć/ dla ſprawiedliwośći obywátelow źiemie Pruskiey: do ktorych śie vćiekáć pospolićie zwykli.

List 156.
O wolnośći Prusakow.

OBiecuiemy zá nas y dźiedźice y potomki náße: Iż przerzeczone Pány/ Slachte/ y Mießczány / y wßystkie obywátele Ziem náßych Pruskich w Práwiech/ wolnośćiách/ Liśćiech/ obronách ich / ktore od Kśiążąt Duchownych y Swieckich Krolow y Pánow Ziem przerzeczonych otrzymáli/będźiemy chowáć y bronić: áni onych nigdy nie będźiemy gwałćić/ álbo przestępowáć: áni dopuśćimy ich gwałćić álbo przestępowáć. A iesli ktoremu miástu álbo osobie ktorey Przywiley zginie: tedy iny zá rádą Ziemie oney łáskáwie damy y vżyczymy: gdy tylko w dźiedźictwie y w máietnośći/ ná ktorą odnowienia Listow proßą/będźie kto wspokoynym y vstáwicznym dźierżeniu. A iżby náßey swiebody spráwiedliwośći ná początku ich poddáństwa nam y náßego ßczęśliwego ich obiecia vználi moc: tedy przeciwko wßystkim y kożdemu z osobná wtym odmienieniu Pánow też doznáią odmiennośc w vćisku dáni álbo Cłá / ktore zową Fundczul. Tákże wßystki Cłá ná wodách y źiemiách/ktore nowo y sstárádawná były záchowáne y vstáwione/w źiemiách tylko Pruskich. Thez y w Ziemi Pomorskiey Dań álbo wybieránie/ktore Portem álias Márśárd zá stárym postánowieniem Kśiążąt Polskich było zwane/ náßą Krolewską ßczodrobliwośćią káśuiemy/psuiemy/ ábroguiemy/ y od płácenia iey wolne czynimy / chcąc áby ná żadny czas przez nas y potomki náße Krole Polskie z żadney przyczyny niebyłá vkłádaná áni vstáwiáná.

O Przywileiach zgubionych.

Myto Fundczul iest skáżone.

Mytá są skáżone y Márśard.

O kupiach potonełych.

¶ Acz Mistrz y Zakon zá opánowániem Ziem przerzeczonych wßystki dobrá y kupie ktoreykolwiek máteryey będące / ktore zá dopußczeniem Bożym ná Morzu potonęły/ iáko włásne z onego vtonienia zá Práwem swym brał: ále iż iesteśmy Krolem Chrześćijáńskim/á iż tákowe rzeczy są przyrodzonym y Boskiem Práwem y dekretem Stolice Apostolskiey iáko okrutne y niespráwiedliwe opowiedźiáne: obiecuiemy rzeczy y dobr ktoreykolwiek wagi y ceny będących tych osob/ktorym ná morzu potoną/nigdy przez nas y Vrzędniki náße iáko náßych álbo Práwá náßego nie pożędáć/ álbo ich wyćiegáć: ále onym przez wßelákiego vmnieyßenia ktorych byli przed potopieniem álbo ich bliżßym / gdy dowiodą dostátecznie bliskośći / dopuśćimy zbieráć / y onych vżywáć wedle woley swey odrzekáiąc sie z potomki swemi zwyczáiá przećiwnego w tey mierze: ktory lepiey skáżą iákąś zwan być ma. Wyiąwßy żeby żaden dźiedźic tákowych dobr y potomek słußny niebył: ábowiem w tákowey rzeczy oná máietność vtoniona nam przynależeć będźie.

Też

¶ Też chcemy: áby wßyscy Rycerscy ludźie/ Slachtá/ Mießczánie/ y obywátele Ziem przerzeczonych/ ktorzy sa przeniesieni w práwo/ w stan y wwłasnosc Krolestwá Polskiegó/ tego nadánia vżywali: Iż dostoienstw/ vrzedow/ ktore do tego czasu tám sa y ná potym postánowione beda/ y dzierżaw/ miast/ y miesc w ziemiách przerzeczonych żadnemu cudzoziemcowi álbo przychodniowi/ ále własnemu obywátelowi wedle záchowánia inych Ziem Krolestwá nászego niebedźiemy dawác. ¶ Też wßystki sprawy znácznieyßze/ ktore przynależa źiemiam przerzeczonym/ zá rádą Rad źiem przerzeczonych bedźiemy kończyc y skázowác. O Vrzędźiech. O Sprawách.

¶ Też Ziemie przerzeczone pod nászym pánowániem y ciałem Krolestwá Polskiego bedące w ich ograniczeniu bedźiemy zachowywác/ bronic/ y ßczyczyc: áni gránic áni kopcow w niczym nie każemy vmnieyßác/ álbo w nieprzespieczność przywodźic: iáko Krolestwá nászego czesci nierozdźielne. Listy cále máią być chowáne.

¶ A iż źiemie one y ludźie w nich mießkáiący rozmáitemi do tego czásu Práwy/ to iest Máydeburskim/ Chelminskim/ Polskim/ Dźiedzicznym/ y Pruskim w rozsądku y vczynieniu sprawiedliwosci czynienia w kożdych sprawách vżywali: też to im pod iednym Pánem y rządzeniu chcemy áby było cało y wieczno/ te swobode im przydawßy: áby było wolno kożdemu z iednego Prawá do drugiego/ wßákże bez krzywdy inych/ przeniesc sie. Z iednego Práwá do drugiego wolno sie przeniesć.

¶ A gdyż bicie Monety wierne źiemie bárzo mnoży: chcemy áby ná czterzech tylko mieścách źiem przerzeczonych/ to iest w Toruniu/ w Elbiągu/ w Gdańsku/ y Konigsbergu y to tylko czásu Woyny wierna y sprawiedliwa wyobrażenie nász y napis Tytułu nászego máiąca była bita/ zá nákładem Rycerstwá y Mießczan źiem przerzeczonych: á czásu pokoiu tylko w Toruniu y w Gdańsku okrom vbliżenia Przywileiu Miásta Toruńskiego/ zá nászym nákładem niech bedźie bitá. To opátrzywßy: áby Moneta w wadze y w cenie żadnym obyczáiem niebyła vmnieyßoná. O Monećie

¶ A iż my dla dobrego sprawowánia rzeczy y Pánstw ná rozmaite czestokroc miesca od źiem przerzeczonych dalekie z potrzeby musimy odieżdżác/ áby dla nászey niebytności ziemie one niepodiely iákiego nieprzespieczeństwá: Slachetne Mieże dla obrony y rządzenia ich/ o ktorych vmieietności Práwá y wierze bedźiemy dobrze rozumiec y iem dufác/ tylko do woley nászey zá rádą Prelatow/ Rad/ w stárßych Miesciech przerzeczoney źiemi bedźiemy náznáczác: do ktorych w niebytności nászey o wßystki niedostátki y przypadki niech bedźie vcieczká: á oni záwße mądrością/ opátrznością/ y władzą y dekretem niech to nágradzáią y tego poprawuią. O Sprawcách w Ziemiách Pruskich.

O wolności Kupiectwá Prusom w Polßce.

¶ Też Kupcy ziem przerzeczonych Pruskich/ ktorzy do Krolestwá Kśiestw y Państw naßzych przyieżdżáią/niech beda w tym osobliwym nádániu y swobodzie záchowáni: Iż ilekroć sie przyda do ktorychkolwiek miesc/ Miast/ y Miásteczek Krolestwá Państw naßzych z kupiámi ktoregokolwiek sposobu y máteryey iechác: niech iem bedzie wolno kupie ná miesca do sklepow/komor/ domow skládác (ktorych ma być wolny naiem) y kupie wykládác ku przedawániu: y wßyskie Goścince do Węgier/ Rusi/ Morawy/ Slaską/ Rákus/ Sáskiey ziemie/ do Wołoch niech maią wolne. Wßákże zapłáciwßy Cłá/ y záchowuiąc gościńce stárádawne Miast Krolestwá y Państw. Zá świádectwē tych Listow: ktorym Pieczęć náßá iest záwießona. Dan w Krakowie we Srzode wstępna/ Roku Páńskiego 1454. Przy czym támże byli Nauczciwßy w Pánu Christusie Oycowie/ Sbignew z łáski Bożey Tytułu świetey Pryßki Kárdynał y Krako. Jan Włocławski/ Andrzey Poznański z teyże łáski Bożey Biskupi: Jan z Czyżowá Krakowski/ Łukaß z Gorki.

Wolne przeßćie wßyskim Kupcom y obywátelom Krolestwá Polskiego/y ziem Litewskich/Zmodzkich/Máżoweckich/y Ruskich ze wßyskiemi kupiámi przez ziemie/Morzá/ y zamorze ná wieki przez Ziemie Krzyżakow ták w Prusiech iáko w Iflánciech.

List 158.

Rát Páwel z Ruzdurfu zakonu błogosławionej Pánny Máriey domu Niemieckiego Jerozolimskiego Mistrz wielki/ obiáśniamy przez ninieyßy List wßyskim: iż miedzy inemi rzeczámi ßczyrości y łáski/ktore przeciwko poddánym państwu zakonu náßego z ludzkości rádzi czynimy/ o tym myślimy wnocy y wednie: abyśmy im pokoy y odpoczynienie obsite vczynili. A ták ziechawßy sie z Prelaty/z Preceptory/y ina bracia zakonu náßego/ y z Mężnemi Rycerzmi/ y Opátrznemi Mießczány nam wiernie milemi niżey nápisánemi/ w Piątek názáiutrz po Wniebowstąpieniu Páná Christusowym y inych dni ná brzegu rzeki Wisły ná dziedzinie Nieschowey Włocławskiey dyocesiey leżącey przeciwko Miástu náßemu Toruniu z iedney strony/á Náiaśnieyßym Kśiążęciem y Wielmożnym

Pá-

Pánem Władysłáwem Krolem Polskim/nic nieprzeciwiáiąc sie zgodźie vczynioney Artykułom w niey zámknionym/ále one więcey y więcey pochwaláiąc y potwierdzáiąc/ przez rozdźielenia y zámknienia niżey nápisáne obiáśniliśmy/ wyłożyli/ y przez ninieyszy List obiáśniamy.

¶ Naprzod/ iż drogá iest y ma być wolna Kupcom y obywátelom Krolestwá Polskiego/ y Ziem Litewskich/Mázoweckich/ Ruskich/ Zmodzkich / ktorzy przeieżdżáią z swemi kupiámi y rzeczámi ktoremikolwiek przez Pruską y Litewską y ine Ziemie Zakonowi poddáne: wszákże w cále záchowawszy Cłá y skłády/skłádánia kupi/y ine zwyczáie: iáko to w Artykule osmym Listu ziednoczenia y zgody wieczney iest opisano / ktory sie poczyna: Też wszyscy Kupcy etc. O wolnym Gośćincu.

¶ Item niechay będźie wolne przeszcie y drogá wszystkim Kupcom y obywátelom Krolestwá Polskiego/ y Ziem Litewskich/ Zmodzkich / Mázoweckich / y Ruskich z ich kupiámi y z zbożmi ktoregokolwiek źiárná/y rzeczy ktorychkolwiek y máteryey okrom przekázy y vćiskow przez źiemie/y morzá/wody y rzeki wstępuiąc wzgore do Krolestwá Polskiego/y do źiem Litewskich/Zmodzkich / Mázoweckich y Ruskich / y zstępuiąc nádoł przez Ziemie Páństw Zákonu nászego/ y przez rzeki álbo wody áż do Morzá y zá Morzá / ná łodźiách wielkich y máłych ná wieki gdźiekolwiek y ilekroc zechcą: ktore to kupie Zboża y rzeczy/ iáko nápisano iest iesli przerzeczeni kupcy álbo obywátele Krolestwá Polskieg̊ y źiem wyższey miánowánych/gdy z niemi iádąc zechcą ie przedáwáć álbo ná ktorym mieścu z niemi stac v Miast/álbo portow nád brzegi: to niech będźie ná ich woley. A iesli niezechcą przedáć/ mogą przez wszelkiey przekázy iecháć álbo wzgore álbo nádoł z rzeczámi przerzeczonemi gdźie sie im będźie podobáło/iáko wyższey iest nápisano. Z Zbożmi wolny przeiazd Polakō być ma.

¶ A o Dani/ktorą zową Fundczol: iż Rádá Krolá Jego M. przerzeczonego to powiedźiáłá: iż przerzeczona dań iest nowa y nowo vłożoná: á iż ná ten czás niebyłá/kiedy pokoy y zgodá byłá vczynioná y vtwierdzoná: y tákowa dań długiego czásu niebyłá vłożoná / ále tylko dla vspokoienia morzá w ten czás / gdy Krolowa Dácię Małgorzetá z Olbrychtem Krolem Szweckim wiodłá woyne: z drugiey strony Rádá zakonu nászego rzekłá: iż to Cło było przed zgodą wieczną/áni byłá złożona / áni tákowy ártykuł w Liście zgody iest włożon / áby ktore Cłá miáły być skłádáne: ále to sie pokázuie / iż żadne nowe niemáią być vstáwiáne: dla ktorey rozności y wątpliwości ták to było y iest zámkniono: Aby ná potym przerzeczona dań Fundthomczul y iey płácenie O Myćie Fundczol.

cenie było zawießone: áni ku płáceniu iey Kupcy y obywátele tylko Krolestwá Polskiego y Ziem przerzeczonych niebyli powinni tak długo: ázby było vznano/y to sie znalázło: ieśli wedle Artykułu osmego opisánia/ o ktorym wyżßey sstała sie zmienká/ma być złożona. A to ile sie dotycże Kupcow y obywatelow Krolestwá Polskiego/ y Ziem przerzeczonych.

O Cle Lobegeld.

¶ Item wßyscy Kupcy y obywátele Krolestwá Polskiego/ y Ziem Litewskich/ Zmodzkich/ Mázoweckich/ y Ruskich od nieiákiego płácenia pieniędzy / ktore Lobegeld zowa / od Zboża w Gdańsku brać zwykłeg̃/niech beda ná wieki wolni/y wyieci: y ku płáceniu iey ná potym niech niebeda powinni.

O Suknach Pruskich y inych kupiách.

¶ Też wßyscy Kupcy y obywátele ziem y państw Zakonu nászego w ziemiách Krolestwá Polskiego tylko w Ziemi w Dobrzyńskiey/Kuiawskiey/Láńczyckiey/Sieradzkiey/y w Polßce w Miescie Gnieznie moga wolnie przedáwác sukná/ y ná łokcie kráiác ná Jármárkách Miast álbo Miásteczek przerzeczonych: moga też kupowác y wiesć Zboża y ktorekolwiek ine rzeczy ná Tárgi ktorekolwiek.

Cło Niderloge iest záwießone.

¶ Także też Cło y skład/ ktory Niderloge zowa/przy Lándyssbergu y Zamku nowego Márgrabstwá/ ktore powiedáia nowo być vłożone/ niech będzie zawießone: y niech nie będzie wyciągáne od Kupcow y obywátelow Krolestwá Polskiego áni brane/ ále rzeczy niech bywáia poreczone do tego czásu: áż Krol Jeg̃ M. y my Mistrz ku rozgrániczeniu miedzy Polską y nowym Márgrábstwem posły swe ześla: á tám my Mistrz y Zakon przerzeczony wziawßy pierwey wiadomośc o vłożeniu nowego Clá y składu przerzeczonego przez posły náße to co będzie nowego y niezwyczáynego złożymy y podniesiemy.

¶ A o woženiu Soli z Prus przez Ziemie Dobrzyńską to iest záwießono / áż do odpowiedźi Jego Mił. Krolá Polskiego.

Na ktorych rzeczy wßystkich świadectwo/ y dla zupełnieyßey wiadomości Pieczec nászá niniejßemu Listowi iest záwießoná. Przy czym byli y to stánowili Vczciwi w Pánu Christusie Oycowie y Pánowie Pánowie/Jan Chełmieńskiego/Gerhárd Pomorskiego Kościołow Biskupi: y Vczciwi y Vrodzeni Zakonu nászego brácia/Lodwik z Landße Márßałek naywyżßy/Henryk Hold naywyżßy Hospitálarz w Elbiągu/Mikołay Jorlicz naywyżßy Trápiarz w Krysburgu/ Marcin Kemerater w Toruniu/Jodok Hoenkirchen w Thucholi Komendorowie/y zacni y Zakonni Zakonu nászego Professowie. Działo sie y dan iest ná brzegu rzeki Wisły/ná dziedźinie Nießowey w Włocławskim Biskupstwie ná przeciwko miástu nászemu Toruniu/we Srzodę Oktawy Wniebowstąp. P. Christusowego/Roku Páńskieg̃ 1424.

Mikołay Biskup Alſperski zſwą

Kápituła czyni posłuſzeństwo Kázimierzowi Krolowi Polskiemu / y ſukceſſory ſwe obowiązuie ná toż posłuſzeństwo Krolom Polskim : y vſtáwia kſtalt y obyczay Przysięgi / iáko potomkowie iego Biskupi / Prelaci / y Kánonicy / y kożda osobá duchowna w Biskupſtwie Alſperskim przy brániu ktoregokolwiek Benefficiu przysięgáć ma : y ktemu wſzyſtkie rzeczy opiſáne w Przywileiu pokoiá pospolitego obiecuie chowáć.

W Imię Boże / Amen. Ná wieczną pámieć tey rzeczy. My Mikołay zá Boską y Apoſtolſkiey Stolice łáſką Biſkup Alſperſki / dáiemy znáć przez ninieyſzy Liſt ktorym to wiedzieć należy wſzyſtkim ninie y potym bedącym / ktorzy wiádomość tego beda mieć: iż My vżáłowawſzy ſie ſkażenia dobr y poddánych Kościołá náſzego Alſperſkiego / ktore przez woienne ludzie ieſt y bywa do tego cżáſu cżyniono : y chcąc aby poddáni náſzy byli w pokoiu / vważáiąc iż Biſkupſtwo náſze y Kościoł zá moca wiecznego pokoiu przez Nauczciwſzego w Pánu Chriſtuśie Oycá Kśiędzá Rodolfá z łáſki Bożey ná ten cżás Włocławſkiego / á teraz Láwentſkiego Biſkupá świetey Stolice Apoſtolſkiey Poſłá / miedzy Naiáſnieyſzym Kśiążęciem y Pánem Kázimierzem z łáſki Bożey Krolem Polſkim / y Oswieconym wielkim Kśiążęciem Litewſkim / Ruſkim / Pruſkim Pánem y Dziedzicem ꝛc. Pánem náſzym nałáſkawſzym z iedney ſtrony / y Wielmożnym á Vczciwym Pánem Miſtrzem wielkim błogoſłáwioney P. Máryey Theutonicorum Hierozolimſkim w Prusiech z drugiey ſtrony: ktory pokoy ieſt wſzczęty / rozrządzony / vczyniony / y ſpráwiony / y przez Liſty Pieczęci y przyſięgi cieleſne y z tey y z owey ſtrony vmocniony y vgruntowány: zá ktorym my ieſteſmy z ciáłá zacnego Krolá Polſkiego / ktoremuſmy ſie do tęd cżáſu ſprzeciwiáli. Ná ten cżás tedy Naiáſnieyſzego Páná Krolá Polſkiego / y iego zacnośći potomki Krole Polſkie nam y potomkom náſzym weſpołek y Kápitule náſzey przerzeczoney / mocą roſkázánia ktore było zlecono zupełnie niektorym

Liſt 159.

Biſkup Alſperſki zápá ná Krolá Polſkie° zna

rym osobam / ktore to roskazánie nászе w rekach Naiáśnieyszego Krolá Jego M. y iego iásności Rad zostáwili/wyználi / y wyznawamy przez ninieyszy List: iż iest Pánem y obrońcą Kośćiołá nászeg̃/Zamkow/Miast/y Wássálow nászych : y zá łáską przeiednaną nam ieg̃ Jásności stoiąc przy postánowieniu przerzeczoneg̃ wieczneg̃ pokoiu/y od niego niwczy̅ nieodstępuiąc Nas/Kośćioł/ Kápitułe/ poddáne násze ták Duchowne iáko Swieckie/do ciáłá y iedności przerzeczonego Zacnego Polskiego Krolestwá przywrácamy/ pod Artykuły niżey opisánemi. Dla ktorych chowánia mocnieyszego/Nas/Kośćioł/ Kápitułe/ y poddáne násze y ich potomki obowiezuiemy : iż ty Artykuły ná wieki będą chowáć: ktorych Artykułow opisánie słowo od słowá iest tákowe.

Biskup Alsperski obowiezuie sie trzymáć Artykuły niżey nápisáne.

O Przyśiędze Biskupá Alspersk. Krolowi Polskiemu.

¶ Naprzod/ iż kożdy Biskup Alsperski ktory będźie po nas/y ini wszyscy zá czásem będący ná wiek wiekom we trzech Mieśiącách ode dniá wźięcia Listow od Apostolskiey Stolice ná opátrzenie Kośćiołá Wármieńskiego / będźie powinien álbo będą powinni oblicznie przydź przed bytność Mágestatu Krolewskiego/y iego potomkow/gdy będą w źiemiách Pruskich: álbo w niebytności ich ná Zamek Márienburg : á tám w rekách Biskupá nie inego/ iedno ktorego Krol Jego M. náznáczy w Kośćiele wietszym v wielkiego Ołtarzá przy bytności Woiewody Márienburskiego/ y Stárosty/y Mistrzow/Mieszczan z Toruniá/ z Elbiągu/ y z Gdańská ninieyszych y ná potym będących przyśięgę vczynić będą powinni táką: iáką y my Mikołay vczyniliśmy pod tym kstałtem/ iáko niżey iest opisan : y ná Zamek przerzeczony ziecháć zá obwieszczeniem ná czás wypisány. A gdźieby ieden álbo więcey ich z tych opisánych przyiecháć dla zátrudnienia niemogli : przedśię w ręce rzeczonego Biskupá przed temi ktorzy sie ziádą Biskup álbo Biskupi/ktorzy ná potym będą/Alsperscy przyśiąc w ty słowa będą powinni : Ja N. Biskup Alsperski obiecuię y przyśięgam: iż od tego czásu y ná potym będę wierny Naiáśnieyszemu Pánu memu Kázimierzowi Polskiemu/y iego potomkom Krolom y Krolestwu Polskiemu/ iáko Pánu y obrońcy Kośćiołá mego y iego Kápituły : y przy iego Jásności y Krolestwie będę stał / y przy iego potomkách iáko Rádá iego Jásności przeciwko kożdemu iego nieprzyiacielowi : z ktorym to nieprzyiacielem żadnego stánowienia y przymierza nie będę czynił/ przez zwolenia iego Mágestatu. A zapis wiecznego pokoiu we wszystkich ártykułách/punktćiech/y też Zapis przez mego przodká Mikołáiá Biskupá Wármieńskiego vczyniony zzwoleniem Kápituły niezgwałcenie będę trzymał : rády mnie zwierzoney ku szkodźie iego Jásności nie będę opowiedał : y wszelką chytrą zmowę álbo stánowienie / ktore

po-

poczuie być czynione ku ßkodźie y niepożytku Krolewſkiego Mágeſtatu y iego potomkow álbo Kroleſtwá y Ziem y Miaſt Pruſkich/wcielonych w zacne Kroleſtwo Polſkie/o ktore bede wiernie radźił/przeſtrzege wczás / y bede dawał znác. Tak mi Bożе pomagay / y te świete Bożе Ewángelie.

Poddáni Biſkupá Alſperſkiego mogą iego być niepoſłußni/gdźieby Krolowi niepřyſiągł.

¶ A gdźieby ktory Biſkup Wármieńſki zá czáſem bedący Przyſiegi wiáry ſwey wedle kſtáltu y czáſu opiſánego zániedbał vczynic : tedy tym/ktorzy lennem Prawem imioná dźierżą/ y poddánym przerzeczonego Kośćiołá Wármieńſkiego bedźie wolno/ nic tym poczćiwości nienáruſzywßy/przez karánia od poſłußeńſtwá rzeczonego Biſkupá/ktore moca przyſiegi ieſt vtwierdzone / odſtępić: y przy Krolewſkim Mágeſtacie do teg̃ czáſu/áż przyśieże/ przeſtáwáć y być. ¶ Też od tego czáſu y ná wieki Wáſali y poddáni Kośćiołá Wármieńſkiego ktoregokolwiek ſtanu y záwołánia ſą/z Ziem y z Miaſt tak náßy Biſkupi/iáko Kápitulni wdźieśieći á w dźieśieći lat przyśiege wiernośći Krolowi y Kroleſtwu Polſkiemu / y tudźieß okolo chowánia pokoiu wiecznego/ y o Artykułach zámknionych w ninieyßym Zapiśie bedą powinni odnáwiáć w rękách Rad Krolá Jego M. ktorzy ná to bedą náznáczeni ná wieczne czáſy : ktore dźieśieć lat początek ſwoy wezmą y poczną ſie ode dniá vczynienia przyſiegi przez przerzeczone Wáſały y ine poddáne Kośćiołá przerzeczonego: ktora hnet vczyniona być ma.

O poddánych Kośćiołá Alſperſk.

¶ Też poddáiemy ſie/y ninieyßym Liſtem obowiązuiemy Nas y potomki náße z Kápitułá Kośćiołá náßego Wármieńſkiego: iż ná przyßłym wybierániu / ktore zá czáſem bedźie / álbo żądániu Biſkupow rzeczonego Kośćiołá Wármieńſkiego Kápitułá tegoż Kośćiołá bedźie powinna obráć oſobę wdźięczną Mágeſtatowi Krolewſkiemu y iego potomkom.

O Kápitule Wármieńſkiey.

¶ Też kożdy Prelat y Kánonik rzeczonego Kośćiołá Wármieńſkiego w iednym Mieśiącu od przyięcia w Kápitule álbo od preſentácyey w Kośćioł/gdy tylko wezmie poſeśia/bedźie tákże powinien przyśiąc wiernośc iego Jáśnośći y chowánie wiecznego pokoiu / wedle obyczáiu niżey opiſánego w ręce Biſkupá y Kápituły Wármieńſkiey: ktorzy przez ſwe otworzyſte Liſty o kożdego Kánoniká y Prelatá przyśiędze naiwyżßemu Przełożonemu w Prusiech bedą powinni pewną ſpráwę dáć. A ſpoſob przyſiegi ma być w ty ſłowá: Ja N. Prelat y Kánonik Kośćiołá Wármieńſkiego przyſiegam / y obiecuie : iż od tego czáſu y potym bede wierny Náiáśnieyßemu Pánu memu Pánu Kázimierzowi Polſkiemu Oświeconemu Krolowi/y iego potomkom Krolom y Kroleſtwu/iáko Pánu y obrońcy Kośćiołá Wármieńſkie-

O Prelátách y Kánonikách Alſperſkich.

Przyſięgá Kánonicza.

skiego: y Zapis pokoiu wiecznego y rozdzielenia w nim przez Oyca Mikołaia Biskupa Alsperskiego za zwoleniem Kapituły opisany niezgwałcenie bede chował. Ták mie Boże wspomoż. etc.

Woyt Kośćiołá Wármienskiego bedźie powinien Krolowi przyśiac

¶ Też iáko Kśiądz Biskup tákże y Kápitułá zá czásem bedącą/ gdy zechce Woytá stánowić álbo odmienić/álbo ich Administrator w wákowániu Biskupim: tedy nie inego máią ná Woytostwo obieráć/iedno z strony poddánych Mágestatu Krolewskiego / y z tych ktorzy pod páństwem Kośćiołá Wármieńskiego są: ktory ták obrány tymże obyczáiem bedźie powinien Krolowi Jego M. przyśiądz: ieśliże przedtym nieprzyśiegał. Też gdźieby Mistrz wielki żadnym obyczáiem przyśiądz niechćiał/álbo z Krolewską Jasnośćią niezgadzał sie/ y przyszłoby od tego czásu álbo ná potym do woyny/álbo też z inemi nieprzyiaćioły: tedy my Mikołay Biskup bedźiemy y nászy potomkowie bedą byc ná pomocy/ y rádźic Jego Jasnośći tylekroć ilekroc tego bedźie potrzeba/iáko Rádá Jego Jásnośći/ y Zámkiem/ Miásty/Wasálmi/ ták nászego Biskupstwá iáko Kápituły: ták iż przez wszelkiego sprzeciwienia Zamki y Miástá Kośćiołá przerzeczonego ludźiem Krolewskim máią być otwárte/ y wszelkim nieprzespieczeństwam poddamy sie y potomkowie poddádzą z Jego Jásnośćią. Ani żadnych tráktatow/związkow/áni przymierza z nieprzyiáćielmi bedźiemy czynić/y potomkowie nászy: okrom wiádomośći y zwolenia Krolá Jego M. y iego potomkow.

Biskup obiecuie przj Krolu stać ná nieprzyiáćiele iego.

O przyśiedze Kánonikow Wármienskich.

¶ Też ilekroc Beneficya ták kuratá iáko niekuratá bedą wákowáć w Biskupstwie nászym Wármienskim: tedy przy stáwieniu ná to Beneficium My Mikołay Biskup y nászy potomkowie / álbo nász y potomkow nászych Wikáryi ná mieścu nászym bedący/ bedźiem/bedą y bedźie powinien słucháć przyśiegi v kożdeg̊ z nich około chowánia pokoiu wiecznego / y trzymania wiáry Krolowi Jego M. y Krolestwu Polskiemu.

O Appellácyey do Krolá.

¶ Náostátek to przykłádamy / y tym nas y potomki násze obowiezuiemy: áby poddánym ták Biskupim iáko Kápitulnym wszystkim y kożdemu z osobná było wolno w spráwách Rycerskich y lennych / vszczypliwych y nieuszczypliwych / y w ktorychkolwiek inych Swieckich do Krolá Jego M. áppellowáć / y skárżyć sie w vćisku iákim y w nieotrzymániu spráwiedliwośći/y do potomkow iego Krolow Polskich ná wieczne czásy: wszákże záchowawszy pierwey porządek Appellácyey w spráwách Miesckich do Práwá Chełmienskiego / Lubyczkiego / Máydemburskiego / y inych z ktorych sie weselą: ktorym nie ma być nic vbliżono. Wszákże tho osobliwie wyráźiwszy: iż ilekroć przyda sie komu do Krolá Jego M. áppellowáć: tedy przed námi Biskupem y potom-

tomki náſzemi poſtáwi rekoiemſtwo: iż ieſliby Appellácyey w cżáśie tym / ktory przez nas Mikołáia Biſkupá y náſze potomki wedle potrzeby Rzeczypoſpol. będźie náznáczon nie będźie chował/ álbo w rzeczy ſwey vpádnie: tedy niech ſtronie przeciwko/ktorey ruſzył/ wine ſtrácenia rzeczy y zápłácenia nakładow przepádnie. Ktore wſzyſtkie y kożde zoſobna rzeczy My Mikołay Biſkup Wármieńſki przerzeczony / z Kápitułá/ Waſſáli/ y ze wſzyſtkiemi poddánemi náſzemi mocnie nienáruſzenie wypełniáć/ y niezgwáłcenie ná wieki chowáć obiecuiemy: y nas/ y potomki náſze/ y Kápitułę náſze przerzeczoną/z Waſſálli y poddánemi Kośćioła náſzeg̃ wſzyſtkiemi przez ninieyſzy Liſt obowiązuiemy. Ná ktorych wſzyſtkich rzeczy wiárę y lepſze świádectwo ninieyſzy Liſt náſza y Kápituły náſzey Pieczęćią kázaliſmy vtwierdźić. Dán ná Seymie Piotrkowſkim walnym we Cżwártek pietnaſtego dniá Lipcá/ aliás w dźień Rozeſłáńcow/ Roku Páńſk. 1479.

O Kśięſtwie Oświęćimſkim y Zatorſkim.

Przywiley pierwſzy wćielenia y ziednoczenia z Koroną Kśięſtw Oświęćimſkiego y Zátorſkiego.

Sygmunt Auguſt w Piotrko. 1563.

W Imię Boże/Amen. Ná wieczną tey rzeczy pámięć: ktora tym piſániem ieſt opiſána. Iż krotki cżás przyrodzenie vżyczyło nam żywotá/á te rzeczy ktore ku pożytkowi y zachowániu towárzyſtwá ludzkiego rodzáiu bywáią potrzebuią długiey pámięci: dla tego piſmo ludźie náleźli: áby to co chcemy mieć ná potomne cżáſy pámiętne / piſmem było obwárowano y podpárto. A ták My Sygmunt Auguſt z łáſki Bożey Krol Polſki/wielkie Kśiąże Litewſkie/y ziem Krákowſkiey/ Sándomierſkiey/ Sieradzkiey/ Łánczyckiey / Kuiáwſkiey/ Ruſkiey/ Pruſkiey / Mázoweckiey / Zmodzkiey/ Chełmieńſkiey/ Elbińſkiey / Pomorſkiey Pan y Dźiedźic oznaymuiemy przez ninieyſzy Liſt/ ktorym to wiedźieć należy ninie y potym będący: ktożby tich rzeczy wiádomość będą mieć: Iż gdy przedtim

od wiele lat wszytki stany Koroñe Państw naszych wielką pilnością tego od nas żądali / abyśmy takowy walny Syem Koronny złożyli: na ktorymby o ziednoczeniu z Krolestwem naszym Ziem y Księstw Litewskich/ Pruskich/ Oświecimskich y Zatorskich/ y także o vczynieniu y wygiszczeniu wszystkich Praw y Przywileiow Koronnych y Państw naszych stanowiono y skończono było. Na ktorą prosbę stanow Krolestwá y Państw naszych niniejszy Syem walny Koronny dla odprawowánia tych rzeczy złożyliśmy: y zárázem Syem walny złożywszy/złożyliśmy przy tym miedzy inemi Stanom y Przełożonym wszystkim Księstw naszych Zatorskich y Oświecimskich Syem Powiátowy w Oświecimiu: ná ktory postáliśmy Posłá naszego: ktoryby imieniem nászym y wszystkich stanow Koronnnych wszystki Stany Księstw przerzeczonych nápomniał/ y ktemu przywodził: áby ná niniejszy walny Syem Koronny ku stánowieniu Vniey z Koroná/ y spolnemu ziednoczeniu Posły swe z zupełną moca postáli. A przeto gdy z tego Seymu Oświecimskiego tu przyiechali do Nas y Rad naszych y wszystkich Stanow ná niniejszym Koronnym Seymie zebránych/ Posłowie od Stanow wszelkich Księstw przerzeczonych z zupełną moca posłámi/opowiedaiąc Nam imieniem wszystkich Stanow Księstw przerzeczonych: iż oni wszyscy y kożdy zosobná nie zbraniáią sie Vniey wyższey miánowáney / z Krolestwem y Państwy naszemi. Wszákże zá tymi kondicyámi: áby w stánowieniu tey Vniey Práwá / Przywileie / Listy/ y zwyczáie ich ktorych z dawná vżywáią / ktore ták powszechnie wszystkim iáko też kożdemu zosobná przynależą/y ktorych od Przodkow nászych y od inych Dzierżáwiec Księstw przerzeczonych dostąpili/ w swey mocy y władzey były przez nas zachowáne y trzymáne: á żeby też wedle kondicyey y Artykułow niżey opisánych / ktore sa przez też Posły przed námi przełożone/do Krolestwá nászego były przyieci y przyłączeni.

Oświecim y Zator wćielony do Korony.

¶ My tedy z Rádámi nászemi ze wszystkiemi stany Krolestwá y Państw naszych tu ná tym Seymie zebránemi/ y z Posły Księstw przerzeczonych zá spolną radą y namowámi przez niektory czás miánemi zá moca niniejszego Seymu zámknęliśmy / postanowili/y postánawiamy: áby przerzeczone Księstwá wyższey miánowáne Oświecimskie y Zatorskie / y wszystkie stany tych Księstw ze wszystkiemi ich Zamki/twierdzámi/Powiáty/ Rozdziały y grunty ktoremikolwiek / y ich obywátelmi / do ciáłá y iedności w Práwo y wTytuł Krolestwá Polskiego:y do praw/ Przywileiow / wolności / swobod y nadánią iego przyielismy/ do Korony Polskiey przyłączamy/iákoż przyymuiemy/przysposobiá-

biamy y przyłączamy Kśięſtwá przerzeczone do Ziemie Woiewodztwá Krákowſkiego / iáko bliższego (iákoż o to przez Posły Kśięſtw przerzeczonych od nas ieſt proſzono) przyłączamy/wcielamy przez ninieyſzy Liſt ná wieczne czáſy. Wſzákże záchowuiac ie wſzyſtkie zá moca y władzą ninieyſzego Seymu we wſzytkich y kożdych z oſobną Práwiech/Przywileiách/Liſciech/ſwobodach y nadániu: ktore iem ſą nádane ták poſpolicie wſzytkim/ iáko kożdemu z nich z oſobną od przodkow náſzych/ y od inych wſzyſtkich przerzeczonych Kśięſtw / dźiedźicow y dźierżáwiec. To obiáſniaiac y ſkázuiac: áby wſzyſcy y kożdy z oſobną poddáni náſzy Kśięſtw przerzeczonych (zoſtáwiwſzy nienáruſzone y cále ich pierwſze Práwá y Przywileie) wſzyſtki y kożde z oſobná Rzeczypoſpolitey Kroleſtwá náſzego brzemiona iednáko z inemi Kroleſtwá y Páńſtw náſzych obywátelmi znośić / y podeymowáć weſpołek ze wſzytkiemi nádáninámi/Práwy/ſwobodmi y wolnośćiámi: z ktorych ſie poſpolicie wſzyſcy poddáni náſzy weſela/y ktorych vżywáią: z ktorych też oni máią ſie weſelić/y onych vżywáć. A tákże tymże Práwem y poſtępki práwnemi/ktorymi Slachtá Kroleſtwá náſzego ſądźi/ ná potym máią być ſądzeni ná wieczne czáſy.

Práwá Oświęcimſkie y Zatorſkie w cále záchowáne.

¶ A ná Artykuły podáne przez Posły przerzeczonych Kśięſtw zá zwoleniem Pánow y Rad y wſzyſtkich ſtanow Kroleſtwá y Páńſtw náſzych/zwalaiac ná prośby tychże Poſłow vſtáwiamy/ſkázuiemy/ y rozrzadzamy: iákoż vſtáwiamy/ rozrzadzamy/ y ſkázuiemy ninieyſzym Liſtem: áby Artykuły niżey nápiſáne w Kśięſtwách wyżſzey mianowánych: ná wieczne czáſy zá Práwo były chowáne.

O ſpolney pomocy.

¶ Naprzod áż Kśięſtwá przerzeczone z Kroleſtwem náſzym y Práwam iego ſą ziednoczone y wcielone/ y Ziemi y Woiewodztwu Krakowſkiemu przyłączone: wſzákże áby Slachtá Kśięſtwonych miałá oſobliwe Sądy y Vrzędy ſwe Ziemſkie y Grodzkie/ á tych Sądow y Vrzędow áby Vrzędnicy oſiedli byli: ktemu iż wybieránie Sędźiego/ Podſędká / y Piſárzá zá moca ziednoczenia y wcielenia ninieyſzego ná Wielmożnego Woiewodę Krakowſkiego teraz álbo zá czáſem będącego ná potomne czáſy ma należec: áby zá wákowániem kożdego z tych Vrzędow/gdy o nim Wielmożnemu Woiewodźie Krakowſkiemu będźie obwieſzczono / Wielmożny Woiewodá Krakowſki teraz y ná potym będący we czterzech Niedźielach wybieránie nowego Vrzędniká złożyć y ſkończyć był powinien. A ieſli ten ktoremi trudnemi ſpráwámi będźie ná ten czás zátrudnion/á wybieránia tákowego złożyć álbo przy nim być niemogł: będźie powinien z porucżenia iego

O Sadźiech y Vrzędnikach Oświecimſkich y Zatorſkich.

Kaßtellan Oświecimſki zá czáſem bedacy ku ſkutku ſłußnemu to przywieść: áby przez to ſprawiedliwośc ludzka nie była zwłoczona. A wybrany Sedźia / Podſędek / y Piſarz Nam wedle zwyczáiu inych Ziem Krolestwá naßego ma byc deferowan / y przez nas ma byc potwierdzon.

O Sadźiech y Rocech. ¶ A Sady Ziemſkie w Ksieſtwách przerzeczonych ná potym tym porzadkiem y obyczáiem maią byc ſprawowáne. Ná Sadźiech álbo rocech Ziemſkich/ktore maią byc w Oświecimie ſprawowáne/Sedźia Ziemſki Oświecimſki niech ſwe mieſce dźierży: á Sedźia Zatorſki niech zá Podſędká przy nim ſiedźi. A ná rocech álbo Sadźiech Ziemſkich/ ktore beda w Zatorze ſprawowáne/Sedźia Zatorſki niech ſwe mieſce dźierży: á Sedźia Oświecimſki niech przy nim ná mieſcu Podſędkowym ſiedźi. A ieſli ninieyßy Vrzednicy Sadow Ziemſkich dla ſtaroſci zechca puśćic vrzedy: to im wolno niech bedźie.

Wiele kroć być máia y kiedy. ¶ Tež Roki álbo Sady Ziemſkie w tychże Ksieſtwách zobopolnie dwakroć w roku máia być odprawowáne: to ieſt w Oświecimiu pierwßy raz w Poniedźiałek pierwßy po trzech Krolách: á drugi raz w poniedźiałek pierwßy po świecie Swietego Janá Krzciciela. Także w Zatorze dwakroc w roku. Pierwßy raz w Piątek we dni Wielkiego Poſtu/ktore poſpolicie Suche dniámi zowa: á drugi raz w Poniedźiałek pierwßy przed świetym Michałem Archániołem.

O Práwie Oswiecimſkim. ¶ Tež ci wßyſcy y kożdy zoſobna poddáni náßy Ksieſtw przerzeczonych/ ktorzy przedtym od Práwá Ksieſtw przerzeczonych byli przez nas wyieci / á Prawam Krolestwá náßego byli przypiſáni/ przyłączeni / y dárowáni / maią ſie przywrocić do takowegoż porzadku Práwá: y iednym y tymże Prawem ze wßyſtkiemi inemi kożdemu ná nie ſie żáłuiącemu w Sadźiech przerzeczonych beda powinni odpowiedáć. A ſpráwy wßyſtki ktorekolwiek przed tym ná Sady one pierwßze były wiedźione/tymże práwem ktorym ſa poczęte ſadźić/máią być ſkończone y ſkazáne: ktore też Wielmożny Jan z Ocießyná Krolestwá náßego Kánclerz Krákowſki y onych Ksieſtw Staroſtá / álbo ktory zá czáſem bedźie zá władza vrzedu ſwego y moca pierwßego Slaſkiego Práwá/ y poſtepku wykonywáć y ku ſłußnemu ſkutkowi przywodźić bedźie powinien.

O zapiśiech Pozwiech ić ¶ Tež Dekrety/ Zapiſy/ Reſignácye / Proteſtácye/ Práwne poſtepki/ Pozwy/ y wßyſtkie Controwerſie/ ſpráwy y te rzeczy ktore ſa w Ksiegi wwiedźione / Polſkim iezykiem w Akta tak Ziemſkie iáko Grodzkie ná potym maią byc wpiſowáne y wwodzone. Sady y Vrzedy Grodzkie/zwyczáiem inych Sadow y

Vrze-

Vrzędow Grodzkich Kroleſtwá náſzego w Kśięſtwách wyżſzey námienionych ná potym ná iednym mieſcu / to ieſt w Oświecimiu máią być trzymáne/ ſprawowáne/ y chowáne.

¶ A co ſie dotycże ſpraw y traktatow o Rzeczypoſpolitey/obiecuiemy: iż ilekroc Seymy Powiátowe w Ziemiách y Woiewoctwách Kroleſtwá náſzego wedle zwyczáiu przed Seymem walnym przez nas złożone beda: tylekroc My tymże Kśięſtw przerzeczonym ſtanom przez Liſty náſze/iákoſmy zwykli do inych Ziem/ obwieścimy: áby y oni wybrawſzy iednego Poſłá w Oświecimie álbo w Zatorze onego ná Powiátowy Syem Proſzowſki poſłáli: ktory weſpołek z Poſły ná Seymie Piotrkowſkim obránemi naprzod ná wielki do Nowego Miáſtá Korczyná/potym z niego ná walny Syem zwyczáiem inych Poſłow Ziem Máley Polſki bedźie powinien iechác: ktorego my ſtuſznym ná ſtráwe opátrzeniem máiąc bácżenie ná wielkość drogi opátrzemy. O poſłach.

¶ Náoſtátek ilekroc poſpolite ruſzenie Kroleſtwá bedźie przez nas álbo potomki náſze złożone: bedźie powinná iuż od tego cżáſu y ná potym Slachtá Kśięſtw onych brzemie woienney wyprawy weſpołek ze wſzyſtkiemi inemi Kroleſtwá náſzego poddánemi nośić y podeymowác. A też ilekroc ſkładánie álbo pobor poſpolity ná Seymie walnym Koronnym z máietnośći kożdego bedźie vchwalon (gdyż v nich w obyczáiu ſtárych quittow niebyło) beda powinni tákowyż Pobor kmiecie Kśięſtw przerzeczonych iednákimże obyczáiem y Práwem zinemi Kroleſtwá náſzego poddánemi płácić/y wydáwác. A od podatkow y brzemion/ ktore z ſtáradawná w Slásku zwykły być wyciągáne y vkłádáne/ oni y potomkowie ich wolni y ſwobodni beda ná wieczne cżáſy. O Woynie y Poborach.

¶ Ná ktorych rzeczy wiáre y świádectwo Pieczęć náſzá ieſt záwieſzoná. Dźiáło ſie y dan ieſt w Piotrkowie w Piątek przed Niedźiela Judyká/ Roku Bożeg. 1563: á Kroleſtwá náſzego trzydźiego cżwartego. Przy cżym obliczni byli Naucżciwſzy y Vczciwi w Chryſtuśie Oycowie Pánowie / y Wielmożni/ Vrodzeni/ y Wielebni/ Jákub Vchánſki Arcybiſkup Gnieznieński Legatus natus y Kroleſtwá Polſkiego Primás/ Philip Padniewſki Krák. Mikołay Wolſki Kuiáwſki/ Woyciech Stárożrzebſki Chełmſki / Dyonizy Secygniowſki Nominat Kámieniecki/ Biſkupi: Marcin z Borowá Káſztellan Krák. Szydłowſki Odalánowſki Stároſtá/ Spytek Jordan z Zákliczyná Krák. Przemyſki Kámionaczki Stároſtá / Andrzey z Kościelcá Poznáński Bydgoſtſki Pyzdrſki Stároſtá/ Jánuſz z Kościelcá Sieradzki Wielkiey Polſki Generał y Nákielſki Stároſtá / Jan z Służewá Brzeſtſki Stároſtá Koniński/ Mikołay z Sieniawy

Ruski y nawyższy Hetman Krolestwá Polskiego/ Jan Stárzechowski Podolski y Stárostá Drohobyczki / Stánisław Láwski z Strzekocina Woiewodá y Wicegerent w Mázowszu / Andrzey Sieprski z Golczewá Ráwski y Stárostá Płocki / Woiewodowie: Piotr Czárnkowski Poznáński/ Jrzy Konárski Káliski/ Stánisław Herbort z Fulstyná Lwowski/ Adam Wilkanowski Płocki y Stárostá Ciechanowski/ Jan Lutomierski Ráwski Nadworny Podskárbi Lánczycki Rádomski Stárostá/ Walánty Debinski Sadecki Krolestwá nászego Podskárbi y Stárostá Checiński/ Sebestyan z Mielcá Wisliczki/ Jan Thomiczki Rogoziński / Jan Sierakowski Lenczki Dworu nászego Referendarz Stárostá Przedeczki / Piotr Bárzy Przemyski y Stárostá Lwowski/ Jan Sienieński z Gołogor Haliczki / Mikołay Ligezá z Bobrku Czechowski y Stárostá Zydaczowski/ Kásper Zebrzydowski Nákielski/ Stánisław Wolski Brzezinski y Stárostá Krzepicki / Krzystow Myszkowski z Mirowá Oświecimski/ Mikołay Lancki Kámieński/ Jan Gomoleński Spiczymirski/ Stánisław Spláwski Sántocki/ Swetosław Lipicki Konárski / Kásztellanowie: Jan z Ocieszyná Krolestwá Polskiego Kánclerz Krákowski Generał / Oświecimski Zatorski Sámborski Olstyński Stárostá/ Piotr Myszkowski Krolestwá nászego Polskieg̊ Podkánclerzy Dziekan Krákowski Gnieznienski Poznański Płocki Leczycki Proboszcz/ Stánisław Karnkowski Kántor Gnieźnieński Scholastyk Leczycki wietszy Sekretarz y Dworu nászego Refferendarz/ Andrzey Przerembski Gnieznienski Krákowski Kánonik/ Jan Skászewski Kánonik Płocki/ Sekretarze nászy: y inych bárzo wiele godnych wiáry / ktorzy byli przy rzeczách przerzeczonych. Dan przez rece vcciwego Oycá Piotrá Myszkowskiego Krolestwá nászego Podkanclerzego etc. nam wiernie miłego.

Wtory Przywiley popráwy wćielenia y ziednoczenia Kśięstw Oświećimskiego y Zatorskiego.

Sygmunt August w Wárszá. 1563.

Zygmunt August z łáski Bożey Krol Polski/ wielkie Kśiąże Litewskie/ Ruski/ Pruski/ Mázowecki / Zmodzki Pan y Dziedzic/ oznáymuiemy wszystkim ktorym tho wiedzieć przynależy teraz y potym bedacym: Jż ácz ná blisko przeszłym Seymie wálnym Piotrkowo

ſkim przed tym Warſzawſkim / Kśięſtwá náſze Oświecimſkie y Zatorſkie zá zobopolnym y poſpolitym zwoleniem Przełożonych y ſtanow tak Kroleſtwá náſzego/iáko też támtych Kśięſtw przerzeczonych z Kroleſtwem náſzym były ziednoczone y wcielone/ y Woiewodztwu Krakowſkiemu ná wieki przyłączone: iáko o tym Liſt Przywileiu naſzego zá władzą tegoż bliſko przeſzłego Seymu Piotrko. walneg̃ wydány ſzerzey obmawia y świadczy. Wſzákże iż ſtany tychże Kśięſtw przerzeczonych / iáko ſie powiedźiało / do Kroleſtwá náſzego wcielonych / wźiawſzy od nas Liſty tegoż wcielenia/lepiey ſie rozmyśliwſzy ná niektore Artykuły w tymże Przywileiu wyżſzey miánowánym wypiſáne / przez Poſły ſwe ná ninieyſzy Seym walny Koronny Warſzawſki poſłáne/od Nas y od wſzyſtkiey Rády y wſzyſtkich ſtanow Kroleſtwá náſzego ná Seymie ninieyſzym zebránych tey poprawy y polepſzenia/ ktora niżey ieſt nápiſána/prosili. My tedy z Rádą náſzą y Poſły Ziemſkiemi y ſtany ná ninieyſzym Seymie zebránemi pilne y wielkie ná to maiąc vważenie/y maiąc pierwey zobopolną ná to rádę y namowy/zwalaiąc ná prosbę przerzeczonych Poſłow zá władzą y mocą tegoż ninieyſzego Seymu walnego/zá poſpolitem zwoleniem y rádą wſzytkich ſtanow Kroleſtwá náſzego vſtáwiamy/ zámknęliſmy/ y rozrzadźili/ iákoż przez ninieyſzy vſtáwiamy/ zámykamy / rozrzadzamy w Artykułách niżey nápiſánych tákową poprawę y obyczay: ktory ma być chowan y dźierżan ná wieczne czáſy/ iáko Státut y Conſtytucya poſpolita.

Deklárácya pierwſzego Przywileiá.

¶ Naprzod/ iż ácż zá mocą Przywileiá / ktory ieſt vczynion o wcieleniu tych Kśięſtw Slachtá onych Kśięſtw ma ſwoy oſobliwy Powiát / á wſzákże iż we wſzyſtkim ieſt Woiewodztwu Krakowſkiemu przyłączona: dla tego ten Przywiley wcielenia iáſniey obiáśniáiąc vſtáwiamy y rozrzadzamy: áby Slachtá y obywátele onych Kśięſtw zá władzą Przywileiá/ktory ieſt vczynion około wcielenia onych Powiátow/ná potym ná wieczne czáſy z potomki ſwemi byli ſpoſobnemi ku wźięciu y otrzymániu wſzelkich Doſtoieńſtw / y inych wſzelkich Vrzędow we wſzyſtkim Woiewodztwie Krakowſkim.

O Dignitarſtwach.

¶ Też ácż w tymże Przywileiu wcielenia poſtánowiono ieſt: iż gdyby ktory Vrzad Ziemſki wakował onych Powiátow/á w ten czas Wielmożny Woiewodá Krakowſki zá czáſem będący iákiemi trudnemi ſpráwámi był zátrudnion/dla ktorych wybrania poſpolitego złożyć/álbo przy nim ſam być niemogł: áby powinien był toż obieránie z poruczenia tegoż Wielmożnego Woiewody Krakowſkiego Káſztellan Oświecimſki zá czáſem będący złożyć/ y ku ſłuſznemu końcu przywieść: Wſzákże teraz pewnemi y ſłuſz-

O wákáncyey Dignitarzow.

ßnemi przyczynami ktemu przywiedźieni do tegoż postánowienia y Artykułu wyżßey nápisánego vstáwiamy: aby nád to było przy dano y iáko Statut mocnie chowano: aby tákże gdy wákowáć będźie vrząd Sądowy iáki Ziemski: nietylko Káßtellan Oświecimski/ ále też y Stárostá Oświecimski y Zatorski zá czásem będący obieránie nowego Vrzędnika / zá zleceniem tegoż Wielmożnego Woiewody Krákowskiego Slachcie złożyć/ y ono do słußnego końcá przywieść mogł/ y władzą te miał.

O Sądźiech y ich mieścu

¶ Też ácz w tymże Przywileiu wćielenia wyżßey omienionym są náznáczone y słożone rozne mieścá ku spráwowániu Sądow Ziemskich: wßákże iż Slachtá onych Powiátow teraz lepiey rozmysliwßy sie w tey rzeczy tákowey popráwy przez Posły swe od Nas y wßystkiego Seymu prośiłá / vstáwiamy y ták rozpráwuiemy ná wieczne czásy: aby ná potym Sądy Ziemskie nie ná inym mieścu iedno w Miásteczku Zatorze/ y nie inych czásow iedno w kożde Piątki w czásiech Suchychdni w Roku kożdym postánowionych / záwżdy były sądzone y odpráwowáne.

O Cyrográfiech y Zapisiech.

¶ Nád to iż w onych Kśiestwách álbo Powiećiech wyżßey omienionych záwżdy przedtym to było záchowano: iż Cyrográphy y Listy álbo Zapisy Rękoiemstwá/ ktore ieden drugiemu czynił/ były wielkiey mocy y władzey: ácz My Slachty Powiátow onych po vczynieniu wćielenia ich do Krolestwá tákową vstáwą niechćieliśmy obćiężáć/ aby kto miał być powinien ku czynieniu y trzymániu thákowych Cyrográphow álbo Zapisow rękoiemstwá: wßákże prosbámi Slachty Powiátow onych przywiedźieni zwaláiąc ná nie/ dopußczamy y vstáwiamy ná wieki to chowáć: iż ieśli ktory z Slachty onych Powiátow dobrowolnie tákowym Cyrográphem álbo Listem rękoiemstwá względem ktoregokolwiek y iákiegokolwiek bądź máłego bądź nawiętßego długu obowiązałby sie y zápisał: aby był powinien kożdy wedla tákiego Cyrográphu y zapisu rękoiemstwá onemu / ktoremu sie zápisał y obowiązał / wedle stárych Praw Sląskich we wßystkiem dosyć vczynić: y będą powinni miedzy sobą zá mocą tákowych Cyrográphow y Zapisow rękoiemskich wedle stáreg̃ zwyczáiu/ ktory w tákowych rzeczách zdawná zwykł być chowan/ czynić y postępowáć przez wßelkiego postępku y obrony Práwá/ y ßukánia w tym Vrzędow źiemskich: tylko zá obwießczeniem vczynionym wedle stárego zwyczáiu przed Stárostą náßym.

O Woynie.

¶ Ná ostátek áby przerzeczonych Kśiestw álbo Powiátow do Krolestwá náßego wćielenie y do Woiewodztwá Krákowskiego przyłączenie tym mocnieyße ná wieki było / vstáwiamy y rozrządzamy chcąc ná wieczne czásy to być chowano: iż gdy ruße-

nie

nie pospolite woienne Krolestwa naßego bedzie zlozono/ Slachta Powiatow przerzeczonych Oswiecimskiego y Zatorskiego na toż rußenie woienne/pod chorągwią Ziemie Krakowskiey bedzie powinna woiowac: a na Zamku Oswiecimskim woyski Oswiecimski/ktory iuż od tego czasu zawżdy na potym przez nas bedzie postanawian/ za czasu tegoż woiennego rußenia pospolitego na mieścu Starościnem niech zostanie. A dla postanowienia granic miedzy dobry Slacheckiemi y inych ktorychkolwiek Podkomorzy Ziemie Krakowskiey/ktory teraz iest abo za czasem bedzie/ Komornika godnego przysiegłego a onych Powiatow przerzeczonych obywatela y osiadłego zawżdy na potym z vrzedu swego ma naznaczac/y postanawiac bedzie powinien. A ini Dygnitarze y Vrzednicy Ziemie y Woiewodztwa Krak. rowna/iednaka y iednostayna / iako w inych Powieciech Ziemie Krak. beda miec moc sprawowac swe vrzedy y sprawy. Ktore to Artykuły tu wyżßey wypisane/iako przerzeczono iest/w Powieciech rzeczonych za Prawo y za Statut vstaw pospolitych na wieczne czasy mocnie y niezgwałcenie maią być trzymane y chowane: moca y władza ninieyßego Seymu Warßawskiego postanawiamy/ vtwierdzamy y skazuiemy. Na ktorey rzeczy świadectwo reka naßa ninieyßy List podpisalismy/ y Pieczec naße kazalismy przyłożyc. Działo sie y dan w Warßawie na walnym Seymie Koronnym dwudziestego dnia Luteg/Roku Pánskiego 1564. Krolestwa naßeg Trzydziego piatego. Za relacya Piotra Myßkowskiego Krolestwa Polsk. Podkanclerzeg/Dziekana Krak. Gnieznienskieg/Plockiego/Lanczyckieg/Warßawskiego Proboßcza.

O Kśięstwie Kyiowskim.

Przywiley przywrocenia Kśięstwa Kyiowskiego do Korony Polskiey.

W Imie Páńskie / Amen. Ku wieczney pámieci. Gdyż pámiec ludzka iest ßlaba y odmienna: za czym aby sprawy ludzkie á nawiecey te/ktore ku vżytkowi á zachowániu społeczności y towárzystwa ludzkiego należa / za przedłużeniem czasu nie bylyby znißczone/ opátrzna ludzi mądrych postánowiła rostropność sprawy wieczney pámieci godne pismá świá-

W Lublinie 1569.

świadectwem ku wiadomości potomstwu przywodźić. A ztąd my Sygmunt August z łaski Bożey Krol Polski/wielki Ksiądz Litewski/y ktemu Ziemie Krakowskiey/Sandomierskiey/Sieradzkiey/ Lanczyckiey/ etc. oznaymuiemy tym Listem naszym/ ktorym wiedzieć to należy/wszem wobec y każdemu zosobna/ ninieyszym y potym bedacego wieku ludziom. Iż bedąc My przed tym od wielu lat przez wszytkie stany Korony Polskiey/y Państw naszych z wielką á częstą pilnością żądáni y napomináni/ abyśmy Syem walny takowy złożyli: ná ktorym o ziednoczeniu dawnym Księstwá naszego wielkiego Litewskiego z Korona Polską/y też o wykonániu wszystkich Praw y Przywileiow Korony y wszystkich Państw naszych spráwá byłaby skończona: ku ktorym takowym wszech stanow prosbam Syem ninieyszy walny zá rádą y pozwoleniem wszech Stanow/tak Korony Polskiey iáko y wielkiego Księstwa Litewskiego dwudziestego trzeciego dnia Miesiácá Grudniá przeszłego roku / to iest po Narodzeniu Bożym 1568 tu w Lublinie złożyliśmy: ku ktoremu takowemu głownemu Seymowi Rády nasze tak Duchowne iáko y Swieckie/y Posłowie Ziemscy z pełna moca posłáni/tak z Korony Polskiey iáko też y z wielkiego Księstwá Litewskiego wszystkich Stanow Koronnych/y wielkiego Księstwá Litewskiego tusz w sobie bytność zámykáiąc ziechali sie. A ták ten Syem walny y głowny złożony w Imie Páńskie tym sposobem zácząwszy: ná ktorym po długich á wiele traktatow y namow miawszy proszeniśmy sá y z wielką pilnością przez stany wszelákie Korony Polskiey nápomnieni: abyśmy Ziemie y Księstwo Kyjowskie / ktore przed przeszłemi czásy zupełnym á cálym Práwem do Korony Polskiey záwsze należało/ teyże Koronie to iest Krolestwu Polskiemu przywrocili/ á w iey pierwość y całość wszczepili. My tedy pámiętáiąc ná Przysiege nasze / ktoraśmy Osobá swa wszem obywátelcm Koronnym obwiązali/wszystkie rzeczy oderwáne á od Korony przerzeczoney odłączone wedle mocy naszey pozyskáć/ á ku przerzeczonemu Krolestwu w swa całość przywrocić / máiąc to naprzod zá rzecz istą/ co ze wszech stárych Historiy y pism kázdy pewnie obáczyc może: iż Kyjow był y iest głowa y głownym Miastem Ruskiey Ziemi/ á Ruská Ziemiá wszystká z dawnych czásow od Przodkow nászych Krolow Polskich miedzy inemi przednieyszemi członki do Korony Polskiey iest przyłączoná:ták iż częścia przez walkę/ częścia też przez dobrowolne podánie y spadki po niektorych lennych Książętach/ ktorzy ią miedzy sie ná rozne części byli rostárgnęli / zásie ku iednośći y własności Korony przyszłá: iáko to y z Przywileiow/ktore w Skárbie nászym sá/ iáwnie káżdy

zdy obaczyć może: miedzy ktorymi wiele ich ieſt / ktore mianowicie o Ziemi y Kśięſtwie Kÿjowſkim to świadcza: iż ku Koronie Polſkiey wiecznie Prawem doſkonałym należec ma: iakoż zawſze należała aż do Władyſława Jagiełła Krola Pradziada naſzego: ktory potym tym ſpoſobem / iż oboiemu narodowi tak Polakom iako Litwie nierozdzielnie panował / od Korony Polſkiey iako od właſnego ciała te Ziemie y Kśięſtwo Kÿjowſkie oderwane przy wielkim Kśięſtwie Litewſkim miec chciał / acz za niepozwoleniem wſzech Stanow Koronnych: ktorzy tak od tego Prądziada naſzego / iako od inych po nim bedacych przodkow naſzych Krolow Polſkich y wielkich Kśiążąt Litewſkich / y od Nas też ſamych tey Ziemie pilnie zawſze vpominać ſie niezaniechali / aby była do Korony przywrocona y przyłączona. A tak My tey powinnoſci naſzey doſyc czyniąc / a za pokazaniem doſtatecznym Przywileiow y tak iáſney ſprawiedliwoſci / za pozwoleniem wſzech Panow Rad naſzych Duchownych y Swieckich / y Poſłow Ziemſkich / y wſzyſtkiey Rzeczypoſpolitey Koronney / ze wſzyſtkich Rad naſzych Duchownych y Swieckich Kśiążąt Panow Slachty y wſzego Rycerſtwa oney Kÿjowſkiey Ziemie y Kśięſtwa / wziąwſzy na ſiebie ich przyſiege ktora byli oni ku wielkiemu Kśięſtwu Litewſkiemu od niemałego czaſu obwiązani / waruiemy iem y vpewniamy tym Liſtem naſzym: że to gim y potomſtwu ich nic y niczym y nigdy nie ma ſzkodzić wiecznemi czaſy. A iuż te przerzeczona Ziemie / y Kśięſtwo Kÿjowſkie / y wſzech oney Ziemie obywatelow iuż zaraz wſzyſtkie y każdego zoſobna od poſtuſzeńſtwa władzcy powinnoſci y roſkazowania wielkiego Kśięſtwa Litewſkiego na wieczne czaſy wyymuiemy / y wolnemi czynimy / y ku Kroleſtwu Polſkiemu / iako rownych do rownych / wolnych do wolnych ludzi / a iako właſny a prawdziwy członek ku pierwſzemu a właſnemu ciału a głowie ze wſzyſtkiemi y zoſobna każdemi iey Grodami / Zamkami / Miaſty / Miaſteczki / Wſiami / Ziemiami / Powiaty / y ich wſzyſtkich rzeczy poprzod mianowanych ktorychkolwiek y iakimkolwiek przezwiſkiem nazwane przyległoſciami / przypadkami / właſnoſciami / wſzelakiemi y wſzyſtkiemi do tey przerzeczoney Ziemie y Kśięſtwa Kÿjowſkiego / y do ich wſzelakich czeſci tak zſtarádawna iako obyczáiem ſpoſobem y Prawem ktorymkolwiek należących / tak iakoby wſzyſtkoſc a poſpolitoſc oſobliwoſci / a oſobliwoſc wſzyſtkoſci y poſpolitoſci niczym nic nievymowała / ze wſzyſtkim y wſzelakim prawe / Państwem / y właſnoſcia te Ziemie y Kśięſtwo Kÿjowſkie przerzeczoney Koronie albo Kroleſtwu Polſkiemu / iako pierwſzemu prawdziwemu a właſnemu ciału iey a głowie w ſpołecznoſc / w cześć /

Kÿiow do Korony przywrocon.

w cześć/ w właſność/ y w Tytuł Koronny przywrácamy/ y ku pierwſzemu ſtanowi przywrocić y ony złączyć vmyślilismy. Jákoż z pewney wiádomości náſzey á z woley vprzeymey á oſobliwey/ y zá oſobliwym á dobrowolnym pozwoleniem Rad náſzych Duchownych y Swieckich/ Kśiążąt/ Pánow/ Márſzałkow/ Vrzednikow Ziemſkich/ Slachty/ y wſzego Rycerſtwá/ y wſzyſtkich ſtanow przerzeczoney Ziemie/ y Kśieſtwá Kijowſkieg̃ tym Liſtem náſzy̅ iuż záraz w ſpołeczność/ w cześć/ y w właſność Korony Polſkiey przywrácamy/ y złączamy/ w Tytuł Korony Polſkiey przywodzimy/ y ku iednemu ciáłu nieroznemi y nierozdzielnemi wrácamy/ wſzczepiamy/ wpoiamy czáſy wiecznemi. Tákże ná potym od ſwego tego właściwego/ prawdziwego/ á práwego ciáłá/ y od głowy Korony Polſkiey ták we wſzem cále/ iáko też iákieykolwiek cześci ſwoiey nigdy oderwána áni odłączona żadny̅ ſpoſobem áni kſtałtem niemoże być czáſy wiecznemi. A tych wſzyſtkich Stanow á obywátelow Ziemie tey przerzeczoney/ to ieſt Ziemie Kijowſkiey káżdego podle powołánia ſwego ſtanu/ doſtoieńſtwá/ y obeſzcia wſzelkich Przywileiow/ wolności/ ſwobod Kroleſtwá Polſkiego/ ták iáko inni wſzyſcy obywátele Korony Polſkiey/ zárowne vżywáć znáyduiemy/ y czyniemy. Jákoż iuż tego wſzyſtkiego ſpołecznie mieć/ vżywáć/ y z tego ſie weſelić ná wieczne czáſy oni y ich potõkowie máią y będą. ¶ Tákże y około ruſzenia ná woynę/ y w dawániu iákich Podatkow/ wedle vchwały á Conſtytucyey Koronney Seymowey/ y z pozwolenia ich Poſłow/ ná Syem wálny Koronny z zupełną á niezámierzoną mocą przeſłánych ná wſzyſtkę Koronę Polſką położoney/ oni y potomkowie ich od Nas y potomkow náſzych będą y máią być záchowáni wiecznemi czáſy.

O Woynie.

¶ Obiecuiemy też ſámi zá śiebie y zá potomki náſze wſzyſtkie Powiáty oney Ziemie przerzeczoney/ to ieſt Ziemie y Kśieſtwá Kijowſkiego w ich gránicách ſtárádawnych przy Koronie nierozdzielnie będących wcale y niwczym nienáruſzenie záchowáć wiecznemi czáſy. A iżby ciż obywátele tey przerzeczoney Ziemie Kijowſkiey/ Rády náſze Duchowne y Swieckie/ Kśiążętá/ Panietá/ Slachtá/ Rycerſtwo/ tákże y Duchowne ſtany Rzymſkieg̃ y Greckieg̃ zakonu obfitą łáſkę náſzę poználi/ poſtánawiamy: iż ich Grody/ Zamki/ Miáſtá/ ośiádłości/ miáſteczká/ Wśi ze wſzytkiemi y káżdemi zoſobná ich poddánemi przerzeczonemi tey Ziemie od wſzyſtkich podatkow/ w ktorych przedtym y teraz byli/ tákże od płacey wſzelákich/ Poborow/ myt álbo ceł/ tákże robienia y popráwowánia zamkow y moſtow náſzych/ wedle Przywileiow y wolności Koronnych wolnemi czyniemy: ták iż w tey mie-

O Gránicách Kiiowſkich.

Wolności Kiiowiánõ nádáne.

rze

rze ich z inemi Koronnemi obywátelmi porownáliśmy y porownywamy. Y one wszystkich wolnośći / swobod / y záwołánia Korony Polskiey vczesniki / vczyniliśmy y być znáyduiemy tylko dwá groszá zwykłey monety Polskiey z iedney ośiádłey włoki / gdźie są pomiárne albo gdźie niemász włok grosz z iednego dymu tákże ośiádłego nam y potomkom nászym / dla wyznánia zwierzchnośći nászey Krolewskiey sobie zostáwuiemy. A Boiárowie ich putni / ktorzy woyne służą / po groszu podymnego płácić máią: á Zagrodnicy od tego są y máią być wolni.

O Podymnem.

¶ Ktemu znáyduiemy y osobliwie to wáruiemy: iż Pánowie Rády násze Duchowne y Swieckie / Kśiążetá / Pánowie / Slachtá wszystká y káżdy z osobná obywátele przerzeczoney Ziemie y Kśięstwá Kijowskiego / ktoregożkolwiek stanu / dostoieństwá / y porządkuby byli / nie będą áni są powinni podlec exequucyey / począwszy od wszystkich przodkow nászych Krolow Polskich / Wielkich Kśiążąth Litewskich przed Alexándrem będących / iáko też y Státutowi Alexándrá Krolá Polskiego / y Wielkiego Kśiążęciá Litewskiego Stryiá nászego pod datą w Piotrkowie ná Seymie wálnym we Srzodę przed Niedźielą Srzodopostną Roku Páńskiego 1504 vczynionego / około obyczáiu zápisowánia dobr Krolewskich / y inych Státutow y vstaw czásu tegoż Alexándrá y Sygmuntá prze zacney pámięći Oycá nászego Krolow Polskich / tákże y zá czásu nászego około Exequucyey tego Státutu w Piotrkowie / w Wárszáwie / y w Lublinie do tych czásow vczynionych: y będźiemy ie powinni záchowáć / ták iáko y záchowywamy wedle opisánia Przywileiow ták od nas sámych / iáko y od przodkow nászych Krolow Polskich y wielkich Kśiążąt Litewskich pod Pieczęcią nászą Koronną / álbo wielkich Kśiążąt Litewskich iem nádánych y potwierdzonych. Jákoż obwárowywamy iem to pod przysięgą nászą Krolewską / z pozwoleniem wszech Rad nászych Duchownych y Swieckich / y Posłow Ziemskich Koronnych / w tym ich vpewniáiąc: że tá Exequucya to iest odbieránie dobr y miast / zamkow / dworow / wśi / y Ziem / gruntow / zámian / wysług / dánin wszystkich od przodkow nászych przodkom ich / tákże y od nas sámych przodkom ich / y iem sámym nádánych / gdyż oni przy wielkim Kśięstwie Litewskim będąc w ten czás gdy śie tá Exequucya zá czásu Alexándrá Krolá Stryiá nászego w Koronie stánowiła przy Koronie Polskiey nie byli / y tey Exequucyey ták iáko stany Koronne dobrowolnie sámi to ná śie vczynili / oni z stany Koronnemi ná śiebie iey nigdy nieprziymowáli áni wznászáli. Tákże też Státutom / Seymom / áni Constitucyam Koronnym niepodlegli: ále teraz dopiero po

O Exequucyey w Kśięstwie Kijowskim.

postánowieniu y dokończeniu tey Exequucyey z Korona Polską złączeni y przywroceni sa: z tych przyczyn teraz y na potym ich sámych y potomkow ich nie dołeże / áni im y potomkom ich żadnymi Seymy/wynálazkí/y Constitucyámi Seymowymi Koronnymi nic ßkodzić niemoże. A ná ostátek áni też z ich strony obywátelow y Postow Ziemskich Kyowskich stánowioná być nie ma wiecznemi czásy: y owßem wßelákie Listy y Przywileie ktorymkolwiek pismem/ Łácińskim/ Polskim/ álbo Ruskim pisáne/ y z ktoreykolwiek przyczyny od przodkow nászych Krolow Polskich y wielkich Książąt Litewskich y od nas sámych/pod pieczęcią nászą y z Kancellaryey Koronney/álbo wielkiego Księstwá Litewskiego zá wierne służby nadáne osobam iákiegożkolwiek stanu y powołánia będącym/miánowicie y osobliwie/wßystkie dániny/nadánia/dárowizny wieczne/dożywocia/zastáwy/zápisánia sum pieniężnych wielkich y małych / ktorymkolwiek sposobem zebránych/ y do skárbu nászego wielkiego Księstwá Litewskiego wniesionych ná zamki/miásta/wsi/folwárki y dwory nász̄e: tedy wßytkie takowe Listy y Przywileie wyżßey miánowáne/y z osobna káżdy we wßystkich ich y z osobna káżdych punktciech y sposobiech/ták iáko sámy w sobie opisáne sa wydáne/y obiásnione/ ták iákoby wßytkość á pospolitość osobliwości á osobliwość pospolitości y wßytkości nic nievymowálá/mocnemi y wiecznemi y żadnym obyczáiem nieporußonemi miec y zachowác chcemy: y one záwßze tákiemi zachowamy My sámi/ y potomki nász̄e Krole Polskie zachowác/y niwczym ich nienarußenie dzierżec tym Przywileiem nászym obowiązuiemy. Wßákże od thego czásu dobr stołu nászego My z potomki nászymi Krolámi Polskiemi wedla Státutu Polskiego rozdáwác nie będziemy. A ieśliby ktory z nich ná dobrá swe oyczyste y dziedziczne Listow nie mieli / á bez Listow onych dobr spokoynie vżywali: tedy takowe dobrá tymże wielkiego Księstwá Litewskiego Práwem wedle stárego y nowego Státutu / iáko to do tego czásu trzymali / będą dzierżec wiecznemi czásy: áni ku położeniu y pokazániu ná to Listow y Przywileiow przed námi y przed żadnym Vrzędem nászym żadnym obyczáiem niemogą áni máią być przymußáni.

O Dobrách stołu Krolewskiego.

O spráwách Kiiowskich.

¶ Osobliwie też to tym przerzeczonym Pánom Rádam nászym Duchownym y Swieckim/ Książętom/ Pánom / Vrzędnikom Ziemskim/Slachcie y wßystkiemu Rycerstwu Ziemie y Księstwá Kyowskiego y poddánym ich z łáski nászey Krolewskiey zostáwuiemy: iż wßelákie spráwy ich ták v Sądow nászych Grodzkich y Ziemskich/iáko też zá appellácyámi ná sąd nász Krolewski przypadáiące spráwy/ z Pány Rádámi nászymi Koronnemi

nymi sądźić y odprawowáć mamy/ y powinni będźiemy Státu-
tem Litewskim przez nas iem dźierżeć poprzysiężonym: ktory iem
wcale zostáwuiemy. Także Constitucye/ vchwały/ y receſy Sey-
mowe w mocy zostáwuiemy. ¶ Tylko z tego Státutu wszystek O Rozdźia-
rozdźiał woienny y obronie Ziemskiey/ iáko przeciwny wolno- leWoiennỹ.
ściam Koronnym/ moca tego teraźnieyszego Listu y Przywileiu
nászego kásuiemy y wniwecz obrácamy wiecznemi czásy. Wszá-
koż daiemy iem moc ná Seymikách Powiátowych/ zá Listy ná-
szemi złożonych tego Státutu Litewskiego ártykułow poprawiáć/
y wedle potrzeby przyczyniáć álbo vymowáć/ á do nas ná Syem
wálny Koronny przynośić: ktore będąli słuszne/ My y potomko-
wie nászy Krolowie Polscy ná Seymiech wálnych Koronnych
moca zwierzchności nászey Krolewskiey y Seymu ná on czás
będącego potwierdzáć obiecuiemy/ y powini będźiemy.

¶ To też zá prośba wszech Kijowskiey Ziemie przerzeczonych O Pozwiech
stanow zostáwuiemy: iż we wszelákich spráwách ich sądowych/ y Zapisiech.
iáko pozwy/ wpisowánie do Ksiąg/ ákitá y wszelákie potrzeby ich
ták v Sądow nászych Grodzkich y Ziemskich/ iáko y z Káncellá-
ryey nászey Koronney/ Dekretá nász̄e y we wszystkich potrzebách
nászych Krolewskich y Ziemskich Koronnych do nich Listy nie-
iákim innym/ iedno Ruskim pismem pisáne y odpráwowáne być
máią czásy wiecznemi. A mieszkie spráwy Práwá Máydembur-
skiego álbo iákiegokolwiek inego wezwánia ludźi/ wedle obyczá-
iu Koronnego przez vrzędniki nász̄e Koronne y dworu nászego
w tych spráwách y potrzebách ich/ do nas y do dworu nászego
przypadaiące będą Polskim pismem odpráwowáne. Ku temu O Sądźiech
też obiecuiemy/ y powinni będźiemy wszech przerzeczonych Ksią-
żąt Ziemie Kijowskiey obywátelow y potomkow ich/ ták Rzym-
skiego iáko y Greckiego Zákonu będących w ich stárádawney czći
y dostoyności/ iáko z przodkow swoich y do tego czásu byli zácho
wáć/ y one wedle cnoty y godności káżdego á vpodobánia ná-
szego bez zawády Artykułow w Státucie Koronnym y Książe-
tách opisánych ná Vrzędy Zamkow/ Dźierżáw/ y dworow ná-
szych przekładáć/ y do ławice Rad nászych iáko y ine Slách-
kiego narodu Ziemie Kijowskiey ludźie przypuszczáć/ zostáwiw-
szy to: że iáko Pánowie Rády nász̄e Duchowne y Swieckie/ ták-
że y ci przerzeczeni Książętá wrzeczách Sądowych y Práwnych
zárowne z Slachtą oney Kijowskiey Ziemie w Powieciech swo-
ich ná mieścách zwyklych/ biorąc Listy y Pozwy od Vrzędni-
kow ná to wysádzonych pozywáiąc y sámi pozwáni będąc przed
Sądem nászym Grodzkim y Ziemskim spráwowáć y sądźić się
máią/ y będą powinni. Tákimże sposobem obiecuiemy/ y po-

O Vrzednikach.

winni będźiemy Dostoienstw y Dignitarstw y Vrzędow Ziemie nászey Kijowskiey/duchownych y świeckich wielkich y małych/ ták Rzymskiego iáko y Greckieg̃ Zakonu będących nievmnieyszáć áni zátłumiáć/y owszem w cále záchowáć. A gdy wákowáć będą: tedy tákowe wszystkie Dignitárstwa y Vrzędy obywátelom Ziemie Kijowskiey osiádłym stanu Slácheckiego oddáwáć mamy/y powinni będźiemy. A ták zá tákowym złączeniem Ziemie Kijowskiey z Koroną y Krolestwem nászym Polskim Pánowie Rády nászey oney Ziemie Kijowskiey Duchowni y Swieccy vczyniwszy do Rády nászey Koronney przysięgę miedzy Rádámi nászemi Koronnemi/á Posłowie ich Ziemscy miedzy Posły Ziemskiemi Koronnemi ná mieścách gim náznáczonych zásiedli/y wotowáli: y ná potym wiecznemi czásy zásiádáć są y będą powinni.

O mieścách w Rádźie.

O Seymikach Powiátowych.

A ná Woynę Huffy swe wedle obyczáiu Koronneg̃ stáwić máią: y nápotym ći przerzeczeni wszyscy Pánowie á obywátele Ziemie Kijowskiey ná Seymikách Powiátowych ná mieścách zwykłych czásow przez Listy násze naznáczonych/ á wedle zwyczáiu inych Ziem álbo Woiewodztw Koronnych / ktorzyby sie iednokolwiek ná one Seymiki Powiátowe ziecháli/obieráć máią miedzy sobą Posły ná Syem wálny Korõny:á z tych Seymikow Posłowie ich/ták iáko w Koronie Polskiey obyczay iest/do Kijowá zieżdżáć sie máią. A obránym y posłánym ná ten Syem Koronny tymże obyczáiem y ná stráwę opátrzenie będźie dawano/ iáko y inym Posłom Ziemskim z Woiewodztwá Ruskiego.

O Herbie Orle.

¶ Naostátek vstáwuiemy: áby od tego czásu we wszytkich odpráwách pospolitych y ná chorągwiách Ziemskich w tey Ziemi Kijowskiey przy swych dawnych Herbiech/Orłá znáku Koronnego Herbu vżywáli. A tym wszystkim wyższey nápisánym rzeczam/ártykułom/swobodam/y wolnośćiam/ktore sie tu w tym Przywileiu z pozwoleniem wszech Rad nászych Duchownych y Swieckich y Posłow Ziemskich Koronnych nápisáły/żadne wynáydowánia / żadne Przywileie Ziemskie álbo osobno czyiekolwiek / żadne Státutá áni Constitucye Seymowe Koronne nie będą nic mogły áni mogą szkodźić/y niwczym vbliżáć wiecznemi czásy: y owszem my sámi one niwczym nienáruszone pod przysięgą nászą Krolestwu Polskiemu vczynioną pilnie strzedz y dźierżeć obiecuiemy/y powinni będźiemy: y potomki násze Krole Polskie to wszystko tákże niwczym nienáruszenie trzymáć y przestrzegáć tym Listem y Przywileiem nászym obiecuiemy wiecznemi czásy. Jákoż ná wieczne á nigdy nieporuszone vżywánie tych wszech wyższey miánowánych rzeczy swobod y wolnośći/ żeby pospolitość osobliwośći á osobliwość wszytkośći y pospoli-

to-

tośći ni wczym nic y nigdy nievymowáłá / dawamy y dáliśmy Pánom Rádom náßym Duchownym y Swieckim oney ziemie/ to iest Kijowskiey/Kśiążetom/Pánom/ Stárostom/ Dygnitarzom/Vrzednikom Ziemskim/Slachćie y wßemu náßemu zacnemu Rycerstwu obywátelom oney Ziemie Kijowskiey ten List náß Przywiley / podpisawßy go własną reką y roskazawßy ku niemu záwiesić Pieczec náße / z pozwoleniem wßech Pánow Rad náßych Duchownych y Swieckich / y Posłow Ziemskich Koronnych/ ktorzy ná ten czás przy nas byli. Jáko napierwey Naiwielebnieyßy w Christusie Ociec Kśiądz Jákub Vcháński Arcybiskup Gnieznieński Legatus natus et Regni Primás / Filip Padniewski Krákowski / Stánisław Karnkowski Kuiáwski/Adam Konárski z Kobyliná Poznáński / Piotr Myßkowski Płocki/Woyciech Stározrzebski Chełmski/Biskupi: Sebestian Mielecki Káßtellan Krákowski y Brzeski Stárostá / Stánisław Myßkowski z Mirowá Krákowski y Stárostá Krákowski y Ratyński/Piotr Zborowski Sándomierski Stobnicki Stárostá/ Olbrycht Láski Sierádzki / Jan Sirakowski Lánczycki y Przedecki Stárostá/Jan z Służewá Brzeski Stárostá Miedzyrzecki y Koniński/ Jan z Bárczyná Krotoski Jnowłodzłáwski / Jan Fierley z Dambrowice Lubelski Márßałek Koronny Stárostá Rohátyński / Andrzey Dembowski Bełski Stárostá Rubießowski/Arnolph Vcháński Płocki Stárostá Wysogrodzki/Mikołay Kißká z Ciechanowá Podláski Stárostá Drohicki/Fábian Czemá Málborski Stárostá Tulcholski y Stárgárski / Achácy Cemá Pomorski Stárostá Stumski y Gniewski/ Woiewodowie: Stánisław Sobek z Suleiowá Sándomirski Podskárbi Koronny Stárostá Tyßowiecki y Málogoski / Andrzey Debowski Sierádzki y Stárostá Lánczycki/Adam Drzewicki Jnowłodzłáwski y Stárostá Gostyński y Jnowłodzki / Stánisław Herburth z Fulßtyná Lwowski Stárostá Sámborski y Drohobyczki/Stánisław Słupecki Lubelski/Andrzey Grábiá z Teczyná Bełski/ Anselm Gostomski Płocki Stárostá Ráwski/Sygmunt Wolski Czerski Stárostá Wárßáwski/ Adam Koßyński Podláski/Krystoff Myßkowski z Mirowá Ráwski/ Jan Kostká z Stemberká Gdański Podskárbi Ziem Pruskich Stárostá Puczki y Czczowski/Hieronym Oßoliński Sądecki/ Jan Tárło z Szczekárzowic Rádomski Stárostá Pilznieński y Lomáski/Mikołay Ligezá z Bobrku Záwichoyski Stárostá Bieczki y Zydaczowski/Woyciech Przyiemski Lencki/Jan Sienieński z Sienná Zárnowski / Jan Krystoporski Wieluński/ Jan Sienieński z Gołdgor Háliczki/Jan Herburth z Fulßtyná Sa-

nocki/ Szczęsny Paryß Wárßáwski Stárostá Czerski/ Stánisław Kryski z Drobniná Ráciąski Stárostá Dobrzynski / Kásztellani: Walenty Debieński z Debian Kánclerz/ Franciszek Krasiński z Krasnego Proboßcz Płocki etc. Podkánclerzy Korony Polskiey / Stánisław Bárzy z Błozwie Márßáłek Dworny Stárostá Sniátyński / Stánisław Osowski Kántor Gnieźnieński Refferendarz Dworny / Jan Bornkowski Proboßcz Lánczycki Kánonik Krákowski y Wárßáwski / Symon Lugowski Proboßcz Miechowski / Stánisław Krasiński Scholástyk Gnieźnieński/ Jan Zaborowski Proboßcz Sándomierski/ Andrzey Pátrycy Ardziakon Wileński Kánonik Wárßáwski/ Hieronym Choieński Kánonik Poznáński / Stánisław Fogielweder Scholástyk Wárßáwski/ Stánisław Zamoyski Stárostá Bełski / Mikołay Laski Kráycy Stołu náßego Stárostá Málborski y Krasnostáwski / Máciey Zaliński Podkomorzy náß/ Jasieniecki Mściborski y Zysmurski Stárostá/ Łukaß Lencki Łozniczy y Stárostá Wolpiński/ Erásmus Dembieński Chorąży Dworny/ Jákub Piasecki Koniußy/ Erásmus Kroczewski Kuchmistrz/ Stánisław Karwicki Obozny y Látowicki Stárostá / Bártłomiey Zieleński Podkomorzy Sándomiersti / Mikołay Tárło Chorąży Przemyślski/ Jan Leśniowski Podczáßy Lwowski y Dzierżawcá Doliński / Andrzey Fierley z Dambrowice/ Jan Zamoyski/ Piotr Kloczewski/ Jan Dymitr Solikowski/ Stánisław Kráßycki/ Thomaß Droiowski/ Jan Paryß/ Sekretárze/ Vrzednicy y Dworzánie náßy wierni nam mili.

Dan przez rece Wielebnego Kśiedzá Fráńciszká Krasińskiego Proboßczá Płockiego Ardziakoná Wárßáwskiego Podkánclerzego Koronnego/ ná spolnym wálnym Seymie Koronnym Lubelskim dniá ßostego Miesiącá Czerwcá/ Roku Páńskiego Tysiącnego Piecsetnego Sześćdziesiąteg̊ dziewiątego/ Krolowánia náßego Czterdziestego.

przy-

Przywileie Ziem Koro-
nie Polskiey podległych/
Jáko Ziemie Sándomirskiey/
Belskiey/ Podláskiey/ y Wolyńskiey.

O Ziemi Sándo-
mirskiey.

Ziemiá Sándomierska
nie ma być zástáwianá.

KAźimierz z łáski Bożey Krol Polski/ wielkie Książe Litewskie/ Ruski/ Pruski Pan y Dziedźic/ oznáymuiemy niniey ßym Listem/ ktorym to wiedźieć należy/ wßyſtkim teraz y nápotym bedacym: iż my maiąc ná bacżenu ſtateczną wiárę/ y wielką przychylność przeciwko Nam y Krolestwu nászemu miłość/ od Wielmożnego Janá z Rytwian Woiewody Krákowſkiego/ Rycerzá y Senatorá nászego nam ßczerze milego: ktory to Jan Woiewodá chcąc wolą brátá swego Derſlausá niegdy Kászt ellaná Krakowſkiego/ y Stárosty Sándomirskiego wypełnić/ y swą vprzeymą życzliwość przeciwko osobie nászey naprzod/ potym przeciwko Rzeczypospolitey Krolestwá nászego/ y miłość osobliwą pokázać: Ziemie Sándomierską z Zamkiem/ z Miástem/ z Miasteczki/ ze Wsiámi/ze Cły/Mostowemi/y ze wßyſtkiemi Czynßámi/ochody/pożytki iákokolwiek ku niey należącemi/odpußczáiąc y rozwieziąc zgołá znáczne Summy/ ktore od nas y od rodzonego brátá nászego Páná Władyſłáwá Węgierskiego y Polskiego Krolá/ ná przerzeczoney Ziemi Sándomirskiey Zamku/ Mieście/ Miasteczkách/ Wsiách/ obádwá z nich mieli obowiązáne y zápisáne Listy też rożne nászę/y przerzeczonego brátá nászego rodzonego Páná Władyſłáwá Krolá/ w ktorych zapisy y obligácye przerzeczonych Sum̃/z przyczynami y względy tam wy-

Kázimierz trzeći. 1478. List 85.

rázonemi iáśnie śie zámykáły / w moc náße przez rece Wielebnego Páná Stániſłáwá z Kurozwiąk Kroleſtwá náßeg Podkánclerzego wrocił: y Ziemie przerzeczoney Sándomierſkiey / tákże Zamku / Miáſtá / Miáſteczek / y Wśi ſkutkiem y doſtátecznie / nic ſobie áni potomkom ſwym Práwá / włáſnosci / Páńſtwá w tych Dobrách nie zoſtáwuiąc / z tych Dobr wyiechał ßczerą dobrą wolą ſwą dla rozmnożenia y pomnożenia Kroleſtwa. A żeby z przygody iákiey nießczeſney (czego Boże vchoway) wola iego przednie dobra / ku rozmnożeniu Kroleſtwá náßego y Rzeczypoſpolitey przyſtoſowána / nie byłá ſpoſobem iákimkolwiek złamána / álbo oßpecona: ninieyßym Liſtem w ſłowie náßym Krolewſkim obiecuiemy / obowiezuiemy / zápiſuiemy ſie: Iż przerzeczoną Ziemie Sándomierſką / Zamek / Miáſto / Miáſteczká / Wśi / ze wßyſtkim álbo w cześci przez Jana Woiewode nam odkazáną / y dárowáną żadnemu człowiekowi / ktoregokolwiek záwołánia / ſtanu / doſtoieńſtwá / y w ktoreykolwiek ták náßey / iáko Kroleſtwá náßego potrzebie / przygodźie / w przypadku / w Lennie nie damy / áni zápißemy / áni przedamy / áni dáruiemy / áni záſtáwiemi / áni naymiemy do czáſu álbo do żywotá ná wieki / álbo ktorymkolwiek obyczáiem / áni iákiey Summy pinieżney máłey álbo wielkiey. Też y ku wydźierżeniu / Arendźie / naymu / álbo pod imieniem wydźierżenia / Arendy álbo naymu / w tey Ziemi / Zamku / w Mieście / Miáſteczkách / Wśiách / álbo ktorychkolwiek przerzeczonych rzeczách / ták w cześci / iáko we wßyſtkim nie zápißemy / álbo zápiſáć dozwolimy / wiedząc álbo niewiedząc / proſto álbo nieſproſtá / álbo ktorąkolwiek wymyślona przyczyną / okázyą / y bárwą. Ktemu wßyſtkie okázye bárwy / ßtuki / przyczyny / chytrości / zdrády / wymyſły / ktorąkolwiek ſubtylnością wymyslone / nápiſáne / y włożone / żadnemu człowiekowi / ktoregobykolwiek záwołánia ſtanu płci álbo doſtoieńſtwá był / ktoryby przeciwko náßemu poſtánowieniu w cáłości álbo w cześci wyſtąpił / álbo przeciwko niemu był / álbo żeby ią zgwałcił / niechcemy być pomocne / áni go do iákiey wymowki y ſpráwowánia ſwego złego vczynku y wyſtepku onego nieprzypuścimy: áby nie miał być ciągnon ku obwinieniu y karániu. A ieſlibyſmy ſie ninieyßey náßey obietnicy obowiąſkowi / zapiſowi / ſprzeciwiáli álbo one zgwałcili we wßyſtkim álbo w cześci: y ieſlibyſmy iákie w Lenno dánie / zápiſánie / dárowánie / przedánie / obowiązánie / w przerzeczoną Ziemie Sándomierſką / w iey Zamek / Miáſto / Miáſteczká / Wśi / Czynße / Cłá / y w ktorekolwiek dochody vczynili: tedy tákowe w Lenno dánie chcemy y ſkázuiemy być nikczemne / nieważne / y nigdy nie ma mieć żadney mocy / iáko tákowe:

we: ktore ku ſzkodzie Rzeczyſpolitey Kroleſtwa naſzego/ y obrazeniu y ziatrzeniu mogłoby przyść. Nad to y perſone ktoregobykolwiek ſtanu y zawołania była/ ktoraby Zapis albo w Lēnie dánie na przerzeczoney Ziemi Sandomierſkiey/ Zamku/ Mieście/ Miaſteczkach y Wsiach od nas y od potomkow naſzych przyiełá/ ſkazuiemy: iż taki ma być za tego poczytan: ktory Mageſtat Krolewſki y Rzeczpoſpolita obraził: także go ſkazuiemy naſzym y Kroleſtwa naſzego Polſkiego iawnym bye nieprzyiacielem / y zdrayca. A bedziemy miec moc My y potomkowie nászy/ y owſzem też y Rády Kroleſtwa naſzego beda miec też moc człowieká tak złosliwego y chełpliwego od przerzeczoney Ziemie Sándomirſkiey/ Zamku/ Miaſtá/ Miaſteczek / Wsi / albo cześci ich/ ktoraby osiadł/ przez wſzelkiego Prawá/y Práwnego poſtępku oddalić/ wygnáć/ iáko poſpolitego dobrá nieprzyiaciela y zámieſzácza. Ku ktorych rzeczy wſzyſtkich świadectwu / Pieczęć náſza ninieyſzemu Liſtowi ieſt zawieſzoná. Sſtało ſie to na Seymie walnym Piotrkowſkim / w Piątek przed Niedziela Zapuſtna. etc. Roku Páńſkiego 1478. Przy czym byli nauczciwſzy y vcciwi w Pánu Chriſtuśie Pánowie świeteg Kośćioła Gnieznieńſkiego Arcybiſkup y Primás / Sbignew Włocławſki / Andrzey Warmieńſki/ Biſkupi: y Wielmożni y Vrodzeni Mathiaſz z Bnina Poznáński / Jakub z Debna Sándomierſki/ Mikołay z Kutna Lánczycki/ Woiewodowie: Jan z Oſtroroga Poznáński/ Bartłomiey z Iwanowic Kaliſki/ Piotr Dunin z Prawkowic Sieradzki/ Kaſztellanowie: y inſzy Dignitarze y Vrzędnicy Kroleſtwa náſzego / y Dworzan bárzo wiele. Dan przez rece wielebnego Stániſławá z Kuroźwiak/Kroleſtwa náſzeg Podkánclerzego.

O Ziemi Belskiey.

Przywiley Ziemie Belskiey do Korony przywroconey.

W Imię Boże / Amen. Ná wieczną pamiec. Iż ſpráwy świátá tego zápámiętáiąby ſie prędko: by ich piſániem y przypiſániem świadkow wieczney pámięci nie oddawano. A tak My Kázimierz z łáſki Bożey Krol Polſki/ y Ziemi Krákowſkiey / Sándomirſkiey/

Sie-

Sieradzkiey/Lanczyckiey/Kuiáwskiey/Wielkie Kśiąże Litewskie/Pruski/Chełmski/Elbiński/Kymizberski / y Pomorski dźiedźic y Pan oznáymuiemy przez niniejszy List/ktorym to wiedźieć należy wszystkim y kożdemu z osobna / ninie y potym bedacym: ktorzy tego wiádomość beda miec. Iż my wspominaiąc y vważaiąc ná vmysle swym / iáko z szczerą chęcią y státeczną wiárą Pánowie/Rycerstwo/Slachtá/obywátele/ y przełożeni Ziemie Belskiey szczerze wdźięcznie nam wiernie mili osobe y Krolestwo nasze záwżdy v siebie vważali: y do nas iáko Páná y przyrodzonego dźiedźicá/ y wedle Práwá prawdźiwego y niewątpliwego potomká swego/y do Korony Krolestwá nászego Polskiego/od ktorey przeszłych czásow byli odpadli / zásie wrocili sie/ y przystąpili/y siebie Krolestwu y Koronie iáko czesć do swey cáłości ziednoczyli/y w wnetrznośći práwie wdáli/wcielili/y przywłaszczyli: ktora to Ziemiá Belská spráwiedliwym Tytułem/ Práwem słuszným dźiedźicznym spadáiącym nikomu inemu/iedno nam przynależáłá y przynależy. Tych tedy obywátelow Ziemie Belskiey wiernośc/ stałość / chętliwą miłość zá vważoną rádą y opátrznością pilną/ y zá przypátrzeniem Krolewskim vważáiąc słusznie ich przerzeczoną wiárę łáskáwą y szczerą przychylnośćią vmysłu/iákosmy to powinni/ z przyięcia nászey dostoynośći Krolewskiey pilnie sie o to z vrzędu nászego stáráiąc one w násze y potomkow nászych obronę Krolewską y Korony znowu wźięliśmy/wcielili/przywłaszczyli/y ziednoczyli: y przez niniejszy Przywiley zásie przyymuiemy/wcielamy/przyłączamy/przywłaszczámy/y ziednoczamy ná wieki wiekom/obiecuiąc one y kożde z nich we wszystkich ich Práwiech/w wolnośćiách/ w swobodách/ łáskách / nádániách/ dostoieństwách / czćiách/ vrzędźiech chowáć y zachowáć.

Belska Ziemiá do Korony wcielonā.

O obronie Belskiey.

¶ Naprzod tedy ná przerzeczone wierne ich y spráwiedliwe przy nas przestánie y poddánośc będźiemy ie Práwem bronić/ spráwowáć/trzymáć/y z nieprzespieczeństw wyrywáć przeciwko kożdey osobie: ktoregobykolwiek dostoieństwá Cesárskiego/Krolewskiego/Kśiążecego/y ktoregokolwiek stánu/záwołánia/przełożeństwá była: á gdyby przez kogo byli vtrapieni ábo náieźdźáni ktorymkolwiek sposobem: tedy zá ich przy nas przestánie także od náiazdow/gwałtow / woien/ y inych przykrośći ktorychkolwiek bronić/szczyczyć rzeczą y skutecznie o nie sie zakłádáć: one zástępowáć y wyswobodzáć będźiemy powinni.

O Gránicách y Wsiách.

¶ Też Ziemie nasze Belską z iey Powiáty Lubaczowskim/ Lopáczemskim/Schewloziemskim / Grábowieckim y Hrodelskiem zdrowa y cała / iáko była zachowaná do tego czásu / w swych grá-

granicách/znákoch zdawná dźierżánych/ chcemy chować/ dźierżec: żadnych Powiátow álbo Wsi od niey nieoddalaiąc/ áni w opce rece dáiąc/áni vmnieyßáiąc.

¶ Item wßyſtkim oſobam tak Duchownym iáko Swieckim/ Miáſtom/Miáſteczkom Przywileie przez przodki náße Krole y Kśiążętá dáne y pozwolone/ſpráwiedliwe/ſtußne/doſtáteczne/ ſtußnie y wedle rozumu wydáne/y w żadney ſwey cześci niezgwalcone/niepodezrzáne/potwierdzamy/vmocniamy/pochwalamy przez ninieyßy liſt. A gdźieby ktorym oſobam były przez ogień ſpalone/álbo iákim nießczęściem ſtráćone/á to przez doſtáteczne świádectwo pierwey będźie dowiedźiono:te odnowić y dáć chcemy y obiecuiemy.

O Práwách Belſkich.

¶ A iż zá zaſtáwą y zápiſániem Sum̃ pieniężnych Stároſtom ná ktoreykolwiek Ziemi częſtokroc obywátele teyże Ziemie rozmáitemi obyczáymi bywáią vćiśnieni/ y vćiſki y przykrośćiámi trápieni: obiecuiemy przerzeczoney Ziemie Belſkiey w pieniądzách żadnemu nie zaſtáwiáć/álbo zápiſowáć żadnego czáſu. A ieſtliby przez zápámiętánie álbo zá ina przygodą ktorąkolwiek przydáło ſie nam ią zápiſáć: tákowy zapis ninieyßym Przywileiem od tego czáſu iáko od tám tego pſuiemy/nikczemny czynimy/ y żadney mocy nie miec ſkázuiemy przez ninieyßy Liſt.

O niezáſtáwiániu Bez zá.

¶ Też żadnego poſtronnego człowieká / ktoregobykolwiek ſtánu był/ ná Stároſtwo Ziemie Belſkiey nie będźiemy przekłádáć: iedno obywátelá teyże Ziemie oſiádłego.

O Stároſćie.

¶ Też chcemy wßelkim ſpoſobem Doſtoieńſtwá/ czći/ Vrzędy w Ziemi Belſkiey iednoſtáynym obyczáiem przy Práwiech y zwyczáioch ich / ktorych zá czáſu Przodkow náßych Krolow iteż Kśiążąt ſwych vżywáć zwykli/ záchowáć/y w teyże liczbie ony zátrzymáć. Ktore to Doſtoieńſtwá y Vrzędy gdy będą wákowáć: żadnemu cudzoćiemcowi / ále tylko z támtey Ziemie rodźicowi dobrze záchowálemu oney Ziemie/ gdźie Doſtoieńſtwo álbo Vrząd wákuie/niebędźiemy dáwáć y zlecáć.

O Vrzędźiech.

¶ Też áby żadni obywátele Ziemie Belſkiey z iey Powiátow do inych Ziem álbo Powiátow nie byli wyzywáni: ále wedle zwyczáiu inych Ziem Kroleſtwá náßego niech vżywáią ſwych Praw y wolnośći/y z nich ſie weſelą.

O niewyzywániu do inąd.

¶ Też Seymy/Wieca/Roki Ziemſkie y Sądy wedle zwyczáiu y ſpoſobu w tey mierze zdawná dźierżánego y záchowálego w Ziemi przerzeczoney/iáko w inych Ziemiách Kroleſtwá náßego/ máią miec ſwoy proces y poſtępek.

O ſeymiech/ Sądźiech ić

¶ Item żaden obywátel oſiádły przez Nas y Stároſty náße/ iedno Práwem zwyćiężony niech nie będźie iman: wedle Przywileiow inych Kroleſtwá náßego Ziem y zwyczáiow.

O imowániu.

O Podymnym. ¶ Iże wszyscy y kożdy zosobna kmiecie Duchownych y Swieckich osob w przerzeczoney Ziemi bedacy / z kożdego Lanu osiadłego na dzień swietego Marcina na kożdy rok Podymnego po dwa grosza monety y liczby/ ktora pospolicie w Krolestwie bieży/ Nam y potomkom naszym beda dawac y płacić: wedle zwyczaiu Ziemie Lwowskiey/y inych Krolestwa naszego Ziem. A ine składania y wyciagania w Krolestwie naszym niezwykłe y nieby wałe/iako we Zbożach/ w Owsiech / w Pieniadzach/ chociayżeby za czasu Xiążąt takowe były wybierane y płacone: tedy z szczodrobliwości naszey Krolewskiey ony puscimy/ y nikżemne czyniemi.

O granicach z Krolem. ¶ Też kożdemu obywatelowi naszemu / ktoryby prosił granic z dobry naszemi Krolewskiemi/bedziemy ie powinni dać/odgraniczaiąc maietność iego znaki y kopcmi zwykłemi: wedle obyczaiu/ ktory w inych Ziemiach w Krolestwie iest zachowan.

O Woynie. ¶ Item kiedykolwiek Ziemia nasza Lwowska na woienna wyprawe sie ruszy/albo za potrzeba na nie gotować sie bedzie: także bedzie Ziemia nasza Belska albo Slachta y obywatele iey z Lwowiany/ilekroc bedzie potrzeba / beda powinni y maią y owszem sa obowiazani wespołek zbroynie wedle zwyczaiu woiennego iechać/a nie inaczey: wszakże tym prawem y sposobem/iako Ziemia Lwowska zwykła sie ruszać.

O Wolnościach. ¶ A iż przerzeczona Slachta/obywatele/Panowie/ przeciwko Nam iako Panu y dziedzicowi swemu słuszнemu maią osobliwa przychylność: przeto na to baczenie maiąc / y chcąc też przeciwko nim osobliwie łaskę y przeciwko ich Kmieciom wszystkim pokazać/ktorzy w przerzeczoney Ziemi Belskiey mieszkaią: od wszystkich y kożdych zosobna dani/vciskow/budowania Zamkow/ y robot/y naprawowania Mostow wyymuiemy/y wolne y wyswobodzone czyniemy na wieki:wedle zwyczaiu inych Krolestwa naszego Ziem. Też wszystki wespołek y kożde zosobna ine Artykuły / Wolności / y Prawa inym Ziemiam Krolestwa naszego dane y pozwolone/a zwłaszcza Ziemi naszey Lwowskiey / iesli tu sa ktore opuszczone: tedy ie tu chcemy miec za wyrażone/y te wyciągamy y kładziemy na Ziemie Belska. Na ktorey rzeczy swiadectwo Pieczec nasza iest zawieszona. Dan w Brzesciu we Wtorek Wielkonocny/ Roku Panskiego 1462. Przy czym byli Naszczciwszy Ociec z Brzezia Elektus Kościoła Krakowskiego y Krolestwa naszego Podkanclerzy: y Wielmożny y Vrodzony Piotr z Oporowa Leczycki/ Mikołay z Kościelca Brzeski/Woiewodowie: Jakub z Debna Krolestwa Polskiego Podskarbi/ Mikołay z Borysowic Zawichoyski / Zbignew Bak z Gory Ma-

Małogostski/Kásztellanowie: Mikołay Spoth z Woley Sándomirski/ Janus Kolluczki Jnowłodzłáwski/ Chorążowie: Jan z Ostrotogá oboygá Práwá Doktor/ Mikołay z Brudzieiowá Podczászy Káliski y Stárostá Brzeski/ Járosław Brozogłowy Podsedek Jnowłodzłáwski/ Stánisław Márszałkowic z Brzezia/ y Jan Synowiec z Zandowice/ Dworzánie nászy: y inych wiele godnych wiáry świádkow przy przerzeczonych rzeczách bedacych. Dan przez rece tegoż nauczciwszego Oycá Ksiedzá Janá z Brzezia Elektá Kościołá Krákowskiego Krolestwá nászego Podkánclerzego szczerze nam miłego.

O Ziemi Podláskiey.

Przywiley przywrocenia Ziemie Podláskiey do Korony Polskiey.

Sygmunt August w Lublinie 1569.

W Imie Páńskie/ Amen. Ku wieczney pámieci. Gdyż pámiec ludzka iest słába y odmienna: zá czym áby spráwy ludzkie á nawiecey te/ ktore ku vżytkowi á záchowániu społeczności y towárzystwá ludzkiego należą/ zá przedłużeniem czásu nie byłyby zniszczone/ opátrzna ludzi mądrych postánowiłá rostropność spráwy wieczney pámieci godne pismá świádectwem ku wiádomości potomstwu przywodzic. A ták My Sygmunt August z łáski Bożey Krol Polski/ wielki Ksiądz Litewski/ y ktemu Ziemie Krakowskiey/ Sándomirskiey/ Sieráckiey/ Lánczyckiey/ etc. oznáymuiemy tym Listem nászym/ ktorym wiedziec to należy wszem wobec y káżdemu zosobná/ ninieyszym y potym bedacego wieku ludziom. Iż bedac My przedtym od wielu lat przez wszystkie Stany Korony Polskiey/ y Panstw nászych z wielką á czestą pilnością żądáni y nápominani/ ábyśmy Syem wálny tákowy złożyli: ná ktorym o ziednoczeniu dawnȳ Ksiestwá nászego wielkiego Litewskiego z Koroną Polską/ iteż o wykonániu wszystkich Praw y Przywileiow Korony y wszystkich Panstw nászych spráwá byłáby skończona: ku ktorym tákowym wszech stanow prosbam Syem ninieyszy wálny zá rádą y pozwoleniem wszech stanow/ ták Korony Polskiey iáko y wielkiego Ksiestwá Litewskiego w Lublinie złożyliśmy: ku ktoremu

tákowemu głownemu Seymowi Rady náſze ták Duchowne iáko y Swieckie/ y Poſłowie Ziemſcy z zupełną mocą poſłáni/ ták z Korony Polſkiey iáko też y z wielkiego Kśieſtwá Litewſkiego wſzyſtkich ſtanow Koronnych/ y Kśieſtwá Litewſkiego tuſz w ſobie bytność zámykáiąc/ ziechali ſie. A ták ten Syem wálny y głowny złożony w Jmie Páńſkie tym ſpoſobem záczawſzy: ná ktorym długich á wiele Tráktatow y namow miawſzy/ proſzeniſmy ſą/ y z wielką pilnośćią przez Stany wſzelákie Korony Polſkiey nápomnieni: ábyſmy Ziemie Podláſką/ ktora przed przeſzłemi czáſy zupełnym á cáłym Práwem do Korony Polſkiey záwſze należáłá/ teyże Koronie to ieſt Kroleſtwu Polſkiemu przywroćili/ á w iey pierwość y cáłość wſzczepili. My tedy pámiętáiąc ná przyśięgę náſzę/ ktoraſmy oſobą ſwą wſzem obywátelom Koronnym obwiązali/ wſzyſtkie rzeczy oderwáne á od Korony przerzeczoney odłączone wedle mocy náſzey pozyſkáć/ á ku przerzeczonemu Kroleſtwu w ſwą cáłość przywroćić/ wiedząc to pewnie: iż Ziemiá Podláſka ku Koronie Polſkiey wiecznie Práwem doſkonáłym ieſzcze przed Władyſłáwem Jágiełłem Krolem Prádźiádem náſzym/ y przez wſzyſtek czás pánowánia iego/ tákże zá krolowánia Władyſłáwá ſyná iego wielkiego Stryiá náſzego należáłá. Ktorą potym świety Krol Káźimierz Dźiad náſz tym ſpoſobem/ iż nád oboim narodem był Przełożonym/ od częśći Kroleſtwá/ to ieſt od Mázowſza oddźieloną y od właſnego ćiáłá oderwáną chćiał mieć: czemu ſie przećiwiły áni ná to niezezwaláły ſtany Koronne: ktorzy też ták od tegoż Dźiádá náſzego/ iáko od inych po nim będących Przodkow náſzych Krolow Polſkich y wielkich Kśiążąt Litewſkich/ y od Nas też ſámych tey Ziemie pilnie záwſze vpominác ſie niezániechali: áby byłá do Korony przywroconá y przyłączoná.

¶ Z tych tedy przyczyn My tę Ziemie Podláſką do iednośći nierozerwáney/ á iáko właſny á prawdźiwy członek ku pierwſzemu á właſnemu ćiáłu á głowie ze wſzyſtkiemi y z oſobná káżdemi iey Grodámi/ Zamkámi/ Miáſty/ Miáſteczki/ Wśiámi/ Ziemiámi/ Powiáty y ich wſzyſtkich rzeczy poprzod miánowánych ktorychkolwiek y iákimkolwiek przezwiſkiem názwáne przyległośćiámi/ przypadkámi/ właſnośćiámi wſzelákiemi y wſzytkiemi do tey przerzeczoney Ziemie y do ich wſzelákich częśći ták zſtárádawná iáko obyczáiem ſpoſobem y Práwem ktorymkolwiek należących/ ták iákoby wſzytkość á poſpolitość oſobliwośći/ á oſobliwość wſzytkośći y poſpolitośći ni wczym nic nievymowáłá/ ze wſzyſtkim y wſzelákiem Práwem/ Páńſtwem/ y właſnośćią tę Ziemie Kroleſtwu Polſkiemu iáko prawdźiwemu á właſnemu ćiá-

Podláſze do Korony przywrocone.

ciału iey á głowie w społeczność/w cześć/ w własność/ y w tytuł Koronny przywracamy/ y ku pierwszemu stanowi przywrocić y ony złączyć vmyśliliśmy. Jakoż z pewney wiadomości naszey á z woley vprzeymey á osobliwey / Posłow od wszystkich stanow w Ziemi Podláskiey z zupełna moca ná ten teraźni spolny y walny Syem wybránych deputowánych y posłánych/y známi ten Syem kończących w imie Pánskie tym Listem naszym iuż záraz wspołeczność / w cześć / y w własność Korony Polskiey przywracamy/y złączamy/w tytuł Korony Polskiey przywodźimy/ y ku iednemu ciału nierożnymi y nierożdzielnymi wracamy/ wszczepiamy/wpoiamy czásy wiecznymi: ták że ná potym od swego tego właściwego/prawdźiwego/á práwego ciałá/ y od głowy Korony Polskiey ták we wszem cale / iáko też iákiekolwiek części swoiey nigdy oderwána ani odłączoná żadnym sposobem ani kształtem niemoże być czásy wiecznemi. ¶ Czemu to nie ma być ná przeszkodzie : ieśliby dobrá czyie ktorekolwiek z Ziem przerzeczonych ktoregokolwiek stanu y kondycyey od ich Jurisdicyey y własności do Prawá y własności wielkiego Kśięstwá Litewskiego przez nas albo przodki nasze wyiete / przeniesione / wniesione y ná wieczne czásy vniowáne y wcielone były : y iáko nam y ánteceſſorom naszym we wszystkim od Krolestwá vbliżyć/ odległyć/oddzielić/y oddalić niegodziło: ták też y w nieiákiey części tych dobr komu te prerogátywe ku krzywdźie Praw y własności Krolestwá dáć ani oddaláć nie przystało. A ták wszyscy obywátele tey Ziemie Podláskiey (ktorych od tychmiast wszystkie y káżdego zosobná od Jurisdycyey wielkiego Kśięstwá Litewskiego ná wieki wypuszczamy) wedle swey kondycyey stanu/godności y kondyciy wszystkich Przywileiow/wolności/prerogátyw Krolestwá Polskiego vżywánie / iáko ini obywátele Koronni miec będą: y miec y z nich sie ná potym wiecznemi czásy weselić będą. Podlászánie z Litewskiey Jurisdycyey do Polskiey przeniesieni

¶ A iżby ciż obywátele obfitszą łáskę nasze poznali/postánawiamy : iż ich Grody / Zamki / Miástá / osiádłości/ Miásteczká/ wśi ze wszystkiemi y káżdemi zosobná ich poddánemi przerzeczonemi tey Ziemie od wszystkich podatkow/ ktorych przed tym y teraz byli/ták że od placey wszelákich Poborow/ Myt álbo Ceł/ ták wodnych iáko Grobelnych/Mostowych Targowych/wedle Przywileiow y wolności Koronnych wolnemi czyniemi : ták iż w tey mierze ich z inemi Koronnemi obywátelmi porownáliśmy/ y od tego czásu porownywamy. A one wszystkich wolności/swobod y zawołánia Korony Polskiey vczestniki vczyniliśmy/ y być znayduiemy: tylko dwá grosza z iedney osiádłey włoki álbo przez Kmiecia oránej/wedle zwyczáiu Przywileiow Krolestwá Polskie- O wolności Podlászánow. O Podymnẽ

O Exequucyey.

ſtiego záchowawßy. ¶ Nád to oſobliwie ſkázuiemy: iż wßyſcy y káżdy zoſobna mießkáiący w Podláßu ktoregobykolwiek ſtopniá byli / niemáią podlec Státutowi Alexándrá Krolá Polſkiego/ y wielkiego Książecia Litewſkiego Stryiá náßego pod dato w Piotrkowie ná Seymie Koronnym we Srzodę przed Niedzielą Letare/Roku Páńſkiego 1504/ o ſpoſobie wpiſowánia dobr Krolewſkich: áni inym Státutom y Conſtytucyam zá czáſu pánowánia tegoż Alexándrá y Sygmuntá Oycá náßego Krolow Polſkich/ y teraz náßego pánowánia około Exequncyey tegoż Státutu w Piotrkowie / w Wárßáwie/ y w Lublinie/ do tego czáſu ogłoßonych: y záchowamy ie/iákoż záchowuiemy wedle opiſánych Przywileiow im ták od Nas iáko Przodkow náßych/ ták Krolow Polſkich iáko Książąt Litewſkich y Mázoweckich nádánych.

O Dárowiznach y zamiánach.

¶ Nád to wßyſtkie dárowizny y zamiány wßyſtki/ták że Przywileie wßyſtkie dla zaſług wiernych ktorychkolwiek oſob na ktorych dobrách náßych vczynione/y wßyſtkie ine Liſty y Przywileie iákimkolwiek iezykiem piſáne/ y z iákieykolwiek przyczyny od przodkow náßych Krolow Polſkich y od nas ſámych chocby też pod Pieczęcią Káncellaryey náßey álbo wielkiego Kśięſtwá Litewſkiego wyßły/y ktorym y ktoregokolwiek záwołánia oſobom dáne/á miánowicie wßyſtkie y káżde z oſobna obligácye/ Sumy bądź máłe bądź wielkie/ ktore ná Zołnierzá naiemnego ták konnego iáko pießego dla obrony ná Zamki bliſkie włożone/y ná ine wyprawy woienne pod ktorymkolwiek imieniem wyciśnione/zebráne / y do ſkárbu by też y wielkiego Kśięſtwá Litewſkiego były wniesione/z obligácyey Zamkow/Miaſt/Miáſteczek/ Wſi/ Folwárkow/ Dworow/ w teyże Summie náßymi Przywileymi ſą vbeſpieczone: te wßyſtkie y kożde z oſobna rzeczy pomienione we wßyſtkich y kożdych z oſobna klauzułách/ punktách/ y kondycyách/iáko ſą w ſobie opiſáne y publikowáne/wßákże ták áby oſobność poſpolitości á poſpolitość oſobności w niczym nie deregowáłá/mocnie y niezgwałcenie chcemy być záchowáne/y te będzie chowáć. Ktorym rzeczom żadne ziázdy/żadne konſtitucye Koronne poſpolite y oſobne nie będą mogły derogowáć ták w części iáko w całości/áni będą ná wieczne czáſy mogły. A ieſli ſą ktorzy: ktorzy z iákiey przygody Liſty y Przywileie ná ſwe dobrá dziedziczne / w ktorych w ſpokoyney ſą poſſeſſyey/ zgubili áni ich mieli: tedy iednák one dobrá ná wieczne czáſy trzymáć tymże Práwem będą: áni będą przymußáni do kładzienia Liſtow álbo Przywileiow przed námi.

¶ Nád to iż czáſu pánowánia Wielmożnego niegdy Gáſtoltá Wo-

Woiewody Wileńskiego y Kánclerzá Wielkiego Kśięstwá Litewskiego w Ziemi y w Powiecie Bielskim/ y zá czásu szczęsnego pánowánia Naiaśnieyszego Krolá Sygmuntá Oycá nászego y Nas sámych wielkie odmiány w wielu częśći gruntu Sláchty dźiedźicznego y nászego/ á potym przez pewne Kommisarze y Rewizory násze sstáły sie: ktore Dobrá ták odmienione ták Sláchtá od Gastołtá przez Nas álbo Kommisarze násze też y grunty Woytowskie/ iáko nászy poddáni od Sláchty dźiedźiczne wźięte spokoynie dźierżą. A ták mocą ninieyszego Przywileiu nászego te wszystkie y káżde z osobná odmiány/ iákokolwiek y z ktoreykolwiek przyczyny vczynione mocne y wdźięczne mamy/ y mieć y wreku czásy wiecznymi trzymáć chcemy/ y nászy sukcessorowie Krolowie Polscy będą: áni ich ktorym sposobem álbo wymyślnym fortelem kásowáć álbo psowáć y gwałcić nie będźiemy/ áni też sukcessorowie nászy Krolowie Polscy to czynić będą/ á zwłaszczá gdźie dobrá zá dobrá/ źiemiá zá źiemie iest daná: czemu nie ma być ná przekáźie/ choćby też Woytowskie grunty násze były dáne Sláchćie: ktore dáne miásto ich dźiedźicnych zá dźiedźicne miáne od nich być máią: y owszem y konfirmácye ná te zamiány tym/ ktorzy tego potrzebowáć y prośić będą/ z Káncelláryey nászey damy. O odmiánie Dobr.

¶ Też vstáwiamy: od tego czásu y ná potym ćiż obywátele y drudzy ośiádłość máiący w spráwowániu spraw swych do Káncelláryey Koronney/ y do Vrzędnikow Dworu nászego będą sie vciekáć. A Sądy Ziemskie w swych Powieciech/ y Stárościne wszystkich Vrzędow tymże sposobem/ iáko w inych Ziemiách y Woiewodztwách Krolestwá zwyczáy był/ y iáko iest Práwem opisano y obwárowano/ máią być odpráwowáne. Od ktorych to Sądow álbo Vrzędow wszelkich áppellácye/ prowokácye/ pozwy/ przypozwy tymże kstałtem/ iáko sie w Krolestwie y Sądźiech nászych záchowuie/ ták ná Syem wálny Koronny/ iáko też ná wielkie Sądy/ ktore Woiewodá z innimi Dignitarzmi y Vrzędniki ná kożdy rok ma odpráwowáć/ iáko też zá Dworem sie nászym toczącym/ być/ y vkłádáne od stron/ ktorym sie zá krzywdę zda/ być máią. Ale mieśce Práwá Máydeburskiego álbo ktoregokolwiek ineg̃/ tákże też ludźi inego stanu będących wedle zwyczáiu Krolestwá nászego przez Vrzędniki tegoż Krolestwá y Dworu nászego w tychże spráwách y potrzebách swych do Nas y do Dworu nászego przypádłe będą decidowáne. O spráwách. O Sądźiech Ziemskich. O Sądźiech Mieśckich.

¶ A Konsiliarze y Posłowie Ziem̃ teyże dycyey miedzy Posły/ á oni lepak miedzy Konsiliarzmi vczyniwszy pirwey przysięgę w tych rzeczách zwyczáyną/ mieścá im náznáczone iuż ośieść y w Rá- O mieścách Konsiliarzow y Posłow.

w Rádźie Polskiey śiedźiec będą winni. A iużesmy od tego czásu Dignitarzom/ y Vrzędnikom/ y Posłom Ziemskim Ziemie Podláskiey wedle Dignitarzow/ Vrzędnikow/ y Posłow Ziemskich Woiewodztwá Mázoweckiego mieśca náznaczyli: ktore mieśca Posłowie tych Ziem iuż od tego czásu vczyniwszy przysięgę cielesną wźieli y pośiedli. Ktore to Posły Ziemskie ná ziázdach álbo Seymikach ná mieścách zwykłych y czásu przez nas Listem nászym náznáczoneg̊/wedla zwyczáiu Ziem inych ábo Woiewoctw Koronnych wolnie wszystkie stany Ziem przerzeczonych / ktorzyby iedno ná te ziázdy przyiecháli/wybiorą y deputuią: ktorzy ták deputowani y posłáni ich Posłowie ná Syem Koronny tymże obyczáiem/ iáko ini Posłowie Ziemscy Woiewodztwá Mázoweckiego będą prowidowáni.

O wákáncyey Vrzędow.

¶ Obiecuiemy ktemu Dygnitárstw y Vrzędow w teyże Ziemi Podláskiey nie vmnieyszáć: y owszem kiedy sie ktoremu wákowáć przyda/ támże rodakom Slachcicom possesią máiącym będźiemy ie konferowáć y rozdáwáć.

O záchowániu Praw.

¶ A záchowamy wszystkie obywátele Ziem przerzeczonych we wszystkich y káżdych z osobná Práwiech/Przywileiách/Listách/ wolnośćiách y prerogátywách ták w pospolitośći wszystkim/ iáko osobnie káżdemu iuż od przodkow nászych tegoż Powiátu obywátelom ośiádłym nádánych: ktoreby iedno teráźniemu przywroceniu y reintegrowániu nie były przeciwne.

O przyśiędze Vrzędnikow.

¶ Tężesmy Dygnitarzom y Vrzędnikom y Stárostom mieść tegoż Powiátu roskazáli/iákoż y tym Listem roskázuiemy: áby sie przed nas wedle opisánych Listow czásu y mieśca swego vkazáli/ y przysięgę wiernośći powinną Nam iáko Krolowi Koronowánemu y Krolestwu vczynili: á niech Podstárośćie tám zrodzone ośiádłe w swym Powiećie máią. Co iesliby ktorzy z nich zániedbáli vczynić / álbo sie temu przećiwić chćieli: tedy Dygnitárstwá/Vrzędy/Stárostwá/prefektury ich im odiąwszy/támże zrodzonym godnym ludźiom/ ktorzyby swemu vrzędowi mogli dosyć vczynić/ damy.

O orle ná chorągwiách.

¶ Też postánawiamy: áby ná potym w spráwách pospolitych przystoynych y práwnych zá znákow ná chorągwiách woiennych w Powiećie swym od tego czásu y ná potym Orłá znáku Korony Polskiey vżywáli. A żeby wszystkie y kożde z osobná rzeczy przerzeczone rychley ku skutkowi przyść mogły/roskazálismy Kánclerzowi y Podkánclerzemu Koronnym y inym Vrzędnikom Korony y Dworu nászego: áby obywátele przerzeczoney Ziemie Podláskiey w Cauzách y spráwách do nászeg̊ Mágestatu Krolewsk. vćiekáiące sie káżdy wedle powinowáctwá swego spomagáli.

Ná-

¶ Nákoniec vſtáwiamy ná wieczne czaſy chcąc to trwáć: iż wſzyſtkie ſprawy y proceſy tak Prawne iáko nie Prawne/ ktoreby przeciwko temu wiecznemu y nieodmiennemu Dekretowi po publikácyey iego y Liſtow náſzych Vniverſalowych ná te reſtytucya y reintegrácya do Kroleſtwá náſzego Polſkiego przerzeczoney Ziemie Podláſkiey od ktorego bądź ſtanu y záwołánia ludźi były czynione/ nikczemne y nieſłuſzne y żadney mocy niemáiące czyniemy: ktorym áſſenſu áni z zwierzchnoſci náſzey nigdy niechcemy áni będźiem winni przypuſzczáć. Te tedy wſzytkie y kożde zoſobná rzeczy w całoſci y czeſci chcemy áby miały moc Práwá wiecznęſz y mocy wiekuiſtey: tak żeby poſpolitoſc oſobnoſci/ áni oſobnoſc poſpolitoſci w rzeczách wyżſzey opiſánych niemogłá derogowáć. Ná ktorey rzeczy wiárę y ſwiádectwo ſwa reká własna podpiſáliſmy ſie/ y Pieczęć náſze kazaliſmy záwieſic/ zpozwoleniem wſzech Pánow Rad náſzych duchownych y ſwieckich/ y Poſłow Ziemſkich Korōnych/ ktorzy ná ten czás przy nas byli. Jáko napierwey Náiwielebnieyſzy w Chriſtuſie Oćiec Ksiądz Jákub Vchánſki Arcybiſkup Gnieznieński Legatus natus et Regni Primás / Filip Padniewſki Krakowſki / Stánisław Karnkowſki Kuiáwſki/ Adam Konárſki z Kobylina Poznáński / Piotr Myſzkowſki Płocki/ Woyciech Stárożrzebſki Chełmſki/ Biſkupi: Sebeſtian Mielecki Káſztellan Krakowſki y Brzeſki Stároſtá / Stánisław Myſzkowſki z Mirowá Krakowſki y Stároſtá Krakowſki y Ratyńſki/ Piotr Zborowſki Sándomierſki Stobnicki Stároſtá/ Olbrycht Láſki Sieradzki / Jan Sirakowſki Láńczycki y Przedecki Stároſtá/ Jan z Służewá Brzeſki Stároſtá Miedzyrzecki y Koniński/ Jan z Bárczyná Krotoſki Inowłodzkáwſki / Jan Fierley z Dambrowice Lubelſki Márſzałek Koronny Stároſtá Rohatyńſki / Andrzey Dembowſki Belſki Stároſtá Rubieſzowſki/ Arnolph Vchánſki Płocki Stároſtá Wyſogrodzki/ Mikołay Kiſzká z Ciechanowá Podláſki Stároſtá Drohicki/ Fábian Czemá Málborſki Stároſtá Tulcholſki y Stárgárſki / Achácy Cemá Pomorſki Stároſtá Stumſki y Gniewſki/ Woiewodowie: Stánisław Sobek z Suleiowá Sándomirſki Podſkárbi Koronny Stároſtá Tyſzowiecki y Małogoſki / Andrzey Debowſki Sieradzki y Stároſtá Láńczycki/ Adam Drzewicki Inowłodzkáwſki y Stároſtá Goſtyńſki y Inowłodzki / Stánisław Herburth z Fulſztyná Lwowſki Stároſtá Sámborſki y Drohobyczki/ Stánisław Słupecki Lubelſki/ Andrzey Grábiá z Teczyná Belſki/ Anſelm Goſtomſki Płocki Stároſtá Rábwſki/ Sygmunt Wolſki Czerſki Stároſtá Márſzáwſki/ Adam Koſzyńſki Podlaſki/ Kryſtoff Myſzkowſki z Mirowá Rábwſki/

Jan Kostká z Stemberká Gdański Podskárbi Ziem Pruskich Stároſtá Puczki y Czczowſki/Hieronym Oſſoliński Sadecki/ Jan Tárło z Szczekárzowic Radomſki Stároſtá Pilznieński y Lomáſki/Mikołay Ligezá z Bobrku Záwichoyſki Stároſtá Bieczki y Zydaczowſki/Woyciech Przyiemſki Lencki/Jan Sienieńſki z Sienná Zárnowſki / Jan Kryſtoporſki Wieluński / Jan Sienieński z Gologor Háliczki/Jan Herburth z Fulſztyna Sánocki/ Szczęſny Paryſz Wárſzawſki Stároſtá Czerſki/Stániſław Kryſki z Drobniná Ráciąſki Stároſtá Dobrzyński / Káſztellani: Walenty Debieński z Debian Kánclerz/Franciſzek Krasiński z Kraſnego Proboſzcz Płocki etc. Podkánclerzy Korony Polſkiey / Stániſław Bárzy z Błozwie Márſzáłek Dworny Stároſtá Sniatyński / Stániſław Oſowſki Kántor Gnieznieński Reſferendarz Dworny / Jan Bornkowſki Proboſzcz Láńczycki Kánonik Krákowſki y Wárſzawſki / Symon Lugowſki Proboſzcz Niechowſki / Stániſław Krasiński Scholáſtyk Gnieźnieński/ Jan Záborowſki Proboſzcz Sándomierſki/ Andrzey Pátrycy Árdźiakon Wileński Kánonik Wárſzawſki/ Hieronym Choieński Kánonik Poznáński / Stániſław Fogielweder Scholáſtyk Wárſzawſki/Stániſław Zamoyſki Stároſtá Belſki / Mikołay Láſki Kráycy Stołu náſzego Stároſtá Málborſki y Kraſnoſtáwſki / Máciey Zalińſki Podkomorzy náſz/Jasieniecki Miſciborſki y Zyſmurſki Stároſtá/Lukaſz Lencki Łozniczy y Stároſtá Wolpiński/Eráſmus Dembieński Chorąży Dworny/ Jákub Piaſecki Koniuſzy/ Eráſmus Kroczewſki Kuchmiſtrz/ Stániſław Karwicki Obozny y Látowicki Stároſtá / Bártłomiey Zieleński Podkomorzy Sándomierſti / Mikołay Tárło Chorąży Przemyſłſki/ Jan Leśniowſki Podczáſzy Lwowſki y Dźierżawcá Doliński / Andrzey Fierley z Dambrowice/ Jan Zamoyſki/ Piotr Kloczewſki/Jan Dymitr Solikowſki/Stániſław Krasiczki/Thomaſz Droiowſki/Jan Paryſz/ Sekretárze/Vrzędnicy/y Dworzánie náſzy wierni nam mili. Dan przez rece Wielebnego Kśiędzá Fráncißká Krasińſkiego Proboſzczá Płockiego Árdźiakoná Wárſzáwſkiego Podkánclerzego Koronnego/ná ſpolnym walnym Seymie Koronnym Lubelſkim dniá piątego Miesiacá Márcá / Roku Páńſkiego Tyſiącnego Pięćſetnego Sześćdźieśiątegó dźiewiątego/ Krolowánia náſzego Czterdźieſtego.

∴ ∴ ∴

O Ziemi Wołynskiey.

Przywiley przywrocenia Ziemie Wołyńskiey do Krolestwa Polskiego.

W Imię Páńskie/Amen. Ku wieczney pámięci. Gdyż pámięć ludzka iest słába y odmienna: zá czym áby spráwy ludzkie á nawięcey te/ ktore ku vżytkowi á záchowániu społeczności y towárzystwá ludzkiego należą/ zá przedłużeniem czásu nie byłyby zniszczone/ opátrzna ludzi mądrych postánowiłá rostropność spráwy wieczney pámięci godne pismá świádectwem ku wiádomości potomstwu przywodzić. A ták My Sygmunt August z łáski Bożey Krol Polski/ wielki Ksiądz Litewski/ y ktemu Ziemie Krakowskiey/ Sándomirskiey/ Sieráckiey/ Lánczyckiey/ Kuiáwskiey/ Kijowskiey/ Ruskiey/ Wołyńskiey/ Pruskiey/ Mázoweckiey/ Podláskiey/ Chełmińskiey/ Elbińskiey/ Pomorskiey/ Zmodzkiey/ Iflántskiey etc. PAN y Dziedzic oznáymuiemy tym Listem nászym/ ktorym wiedzieć to należy wszem wobec y káżdemu zosobná/ ninieyszym y potym będącego wieku ludziom. Iż będąc My przed tym od wielu lat przez wszystkie Stany Korony Polskiey/ y Państw nászych z wielką á częstą pilnością żądáni y nápominani/ abyśmy Syem wálny tákowy złożyli: ná ktorym o ziednoczeniu dawnÿ Ksiestwá nászego wielkiego Litewskiego z Koroną Polską/ iteż o wykonániu wszystkich Praw y Przywileiow Korony y wszystkich Państw nászych spráwá byłáby skończona: ku ktorym tákowym wszech stanow prosbam Syem ninieyszy wálny zá rádą y pozwoleniem wszech stanow/ ták Korony Polskiey iáko y wielkiego Ksiestwá Litewskiego dwudziestego trzecieg̃ dniá Miesiącá Grudniá przeszłego roku/ to iest po Narodz: Bożÿ Tysiącnego pięćsetneg̃ sześćdziesiąteg̃ osmeg̃ tu w Lublinie złożyliśmy: ku ktoremu tákie^v głownemu Seymowi Rády násze ták Duchowne iáko y Swieckie/ y Posłowie Ziemscy z zupełną mocą posłáni/ ták z Korony Polskiey iáko też y z wielkiego Ksiestwá Litewskiego wszystkich stanow Koronnych/ y Ksiestwá Litewskiego tusz w sobie bytność zámykáiąc/ ziechali sie. A ták ten Syem wálny y głowny złożony w Imię Páńskie tym sposobem záczawszy: ná kto-

Sygmunt August w Lublinie 1569.

ktorym długich á wiele Tráktatow y namow miawszy/ proszeni-
smy są/ y z wielką pilnością przez Stany wszelákie Korony Pol-
skiey nápomnieni: ábysmy Ziemie Wołyńską/ ktora przed przeszłe-
mi czásy zupełnym á cáłym Práwem do Korony Polskiey záwsze
należáłá/ teyże Koronie to iest Krolestwu Polskiemu przywroci-
li/ á w iey pierwość y cáłość wszczepili. My tedy pámietáiąc ná
przysiege násze/ ktorąsmy osobą swą wszem obywátelom Koron-
nym obwiązáli/ wszystkie rzeczy oderwáne á od Korony przerze-
czoney odłączone/ wedle mocy nászey pozyskáć/ á ku przerzeczone-
mu Krolestwu w swą cáłość przywrocić/ máiąc też to zá rzecz
pewną/ te Ziemie Wołyńską ze wszystkiemi iey przyległościámi
ták z wiela iuych stárych dowodow y Listow/ iáko też y z Przy-
wileiu Sygmuntá wielkieg̃ Ksiedzá Litewskiego stárego Stry-
iá nászego/ cáłym á zupełnym y niewątpliwym Práwem ku Ko-
ronie Polskiey należeć: ktora Ziemiá ieszcze przed czásem krolowá-
nia Władysłáwá Jágiełłá Prádziádá nászego/ y zá czásu wszy-
stkiego krolowánia iego/ tákże też y syná iego Władysłáwá Pol-
skiego y Węgierskiego Krolá zacney á wielkiey pámieci wielkie-
go Stryiá nászego/ ku Koronie należáłá/ y zá iedno nierozdziel-
ne ciáło z Koroną Polską poczytaná byłá/ Praw swoich á wol-
nośći Koronnych vżywáłá: ktorą Ziemie ácz przesławney pámie-
ći Krol Kázimierz Dziad nász tym sposobem y kstáłtem/ iż obo-
iemu narodowi nierozdzielnie panował/ od Korony Polskiey iá-
ko od włásnego ciáłá iey odietą mieć chciał zá niepozwoleniem
y práwym sprzeciwieniem wszech stanow Koronnych: ktorzy ták
od Dziádá nászego/ iáko od inych po nim będących Krolow Pol-
skich y wielkich Książąt Litewskich przodkow nászych/ iáko też y
od Nas sámych tey Ziemie pilnie záwsze vpominác sie niezánie-
cháli: áby byłá do Korony przywroconá y przyłączoná. A ták
My tey powinnośći nászey dosyć czyniąc/ á zá pokazániem do-
státecznym Przywileiow y ták iásney spráwiedliwośći/ zá po-
zwoleniem wszech Pánow Rad nászych Duchownych y Swiec-
kich y Posłow Ziemskich y wszystkiey Rzeczyposp. Koronney/ ze
wszystkich Rad nászych Duchownych y Swieckich/ Książąt/
Pánow/ Slachty/ y wszego Rycerstwá oney Wołyńskiey Zie-
mie wziąwszy ná siebie ich przysiege/ ktorą byli oni ku wielkiemu
Ksiestwu Litewskiemu od niemáłego czásu obwiązáni/ wáruie-
my im y vpewniamy tym Listem nászym: że to im y potomstwu
ich nic y niwczym y nigdy nie ma szkodzić wiecznemi czásy.

Wołyń do Korony przi wrocon.

¶ A iuż te przerzeczoną Ziemie Wołyńską/ to iest Woiewodz-
two Wołyńskie y Brácłáwskie y wszech oney Ziemie obywáte-
low iuż záraz wszystkie y każdego z osobná od posłuszeństwá/
wła-

władzey/powinności/y roskázowánia Wielkieg̊ Kśiestwá Litewskiego ná wieczne czásy wyymuiemy y wolnemi czyniemy: y ku Krolestwu Polskiemu iáko rownych do rownych/wolnych do wolnych ludźi/á iáko własny á prawdźiwy członek ku pierwszemu á własnemu ćiału/ á głowie ze wszystkiemi y z osobná káżdemi iey Grodámi/Zamkámi/Miásty/Miásteczki/Wsiámi/Ziemiámi/ Powiáty/ y ich wszystkich rzeczy poprzod miánowánych ktorychkolwiek y iákimkolwiek przezwiskiem názwáne przyległośćiámi/ przypadkámi / własnośćiámi wszelákiemi y wszystkiemi do tey przerzeczoney Ziemie Wołyńskiey/ y do ich wszelákich cześći ták zstárádawná / iáko obyczáiem sposobem y Práwem ktorymkolwiek należących/ ták iákoby wszystkość á pospolitość osobliwośći/á osobliwość pospolitośći w niwczym nic nievymowáłá/ ze wszystkim y wszelákim Práwem/ Páństwem/ y własnośćią tey Ziemie Wołyńskiey/ to iest z Woiewodztwá Wołyńskiego Brácłáwskiego/przerzeczoney Koronie álbo Krolestwu Polskiemu iáko pierwszemu práwdźiwemu á własnemu ćiału iey á głowie w społeczność/ w cześć/w własność/y w Tytuł Koronny przywrácamy: y ku pierwszemu stanowi przywroćić/ y ony złączyć vmyśliliśmy. Jákoż z pewney wiádomośći nászey á z woley vprzeymey á osobliwey/ y zá osobliwym á dobrowolnym pozwoleniem Rad nászych Duchownych y Swieckich/ Kśiążąt/ Pánow/ Márszałkow/ Vrzednikow Ziemskich/ Slachty/y wszego Rycerstwá/y wszystkich stanow przerzeczoney Ziemie Wołyńskiey tym Listem nászym iuż záraz w społeczność/ w cześć/ y w własność Korony Polskiey przywrácamy y złączamy/ w Tytuł Korony Polskiey przywodźimy/ y ku iednemu ćiału nieroznemu y nierozdźielnemu wrácamy / wszczepiamy/ wpoiamy czásy wiecznemi: ták że ná potym od swego tego właśćiwego prawdźiwego á práwego ciáłá/y od głowy Korony Polskiey ták we wszem cále / iáko też iákieykolwiek cześći swoiey nigdy oderwána áni odłączona żadnym sposobem áni kształtem niemoże być czásy wiecznemi. A tych wszystkich stanow á obywátelow Ziemie tey przerzeczoney/ to iest Woiewodztwá Wołyńskiego y Brácłáwskiego/ káżdego podle powołánia swego stanu/ dostoieństwá/ y obeszćia wszystkich Przywileiow/ wolnośći/swobod Krolestwá Polskiego / ták iáko ini wszyscy obywátele Korony Polskiey zárowne vżywáć znáyduiemy / y czyniemy. Jákoż iuż tego wszystkiego społecznie mieć/vżywać/y z tego sie weselić ná wieczne czásy oni y ich potomkowie máią y będą.

¶ Tákże y około ruszenia ná woyne y wdawániu iákich podatkow wedle vchwały á Constitucyey Koronney Seymowey y O Woynie.

zpo-

pozwolenia ich Posłow / ná Syem wálny Koronny z zupełną á niezámierzoną mocą przysłánych ná wszystkę Koronę Polską położoney/oni y potomkowie ich od nas y potomkow nászych będą y máią być záchowáni wiecznymi czásy.

O Gránicách Wołyńskich.

¶ Obiecuiemy też sámi zá siebie y zá potomki násze / wszystkie Powiáty oney Ziemie przerzeczoney/to iest Woiewodztwá Wołyńskiego y Brácławskiego w ich gránicách stárádawnych przy Koronie nierozdzielnie będących/wcale y niwczym nienáruszenie záchowáć wiecznymi czásy.

O wolności Wołyńskiey Ziemie.

¶ A iżby ciż obywátele tey przerzeczoney Ziemie/ to iest Woiewodztwá Wołyńskiego y Brácławskiego Rády násze Duchowni y Swieccy/Książętá/Panietá/Slachtá/ Rycerstwo/tákże y Duchowne stany Rzymskiego y Greckiego zakonu obfitą łáskę násze poználi/postánawiamy: iż ich Grody/Zamki/Miástá/ osiádłości/miásteczká/wsi/ ze wszystkiemi y káżdemi z osobná ich poddánemi przerzeczonymi tey Ziemie od wszytkich podatkow/w ktorych przedtym y teraz byli / tákże od płácenia wszelákich Poborow / Myt álbo Cel/ tákże robienia y popráwowánia Zamkow y Mostow nászych według Przywileiow y wolności Koronnych wolnemi czyniemy: ták iż wtey mierze ich z inemi Koronnymi obywátelmi porownáliśmy y porownywamy: y one wszystkich wolności/swobod / y záwołánia Korony Polskiey vczesniki vczyniliśmy / y być znáyduiemy: tylko dwá groszá zwykłey Monety Polskiey z iedney osiádłey włoki gdzie są pomiárne/ álbo gdzie niemász włok grosz z iednego dymu tákże osiádłego/ nam y potomkom nászym dla wyznánia zwierzchności nászey Krolewskiey sobie zostáwuiemy. A Boiárowie ich putni/ktorzy woynę służą/ po groszu Podimnego płacić máią: á Zagrodnicy od tego są y máią być wolni.

O podymnȳ

O Exequucyey na Wołyniu.

¶ Ktemu znáyduiemy/y osobliwie to wáruiemy: Iż Pánowie Rády násze Duchowne y Swieckie/Książętá/Pánowie/ Slachtá wszystká/y káżdy z osobná obywátele przerzeczoney Ziemie Wołyńskiey/to iest Woiewodztwá Wołyńskiego y Brácławskiego ktoregożkolwiek stanu dostoieństwá y porządku byli/nie będą áni są powinni podlec Exequucyey: począwszy od wszystkich przodkow nászych Krolow Polskich wielkich Książąt Litewskich przed Alexándrem będących/ iáko też y Státutowi Alexándrá Krolá Polskiego y wielkiego Książęciá Litewskiego Stryiá nászego / pod datą w Piotrkowie ná Seymie wálnym we Srzodę przed Niedzielą Srzodopostną / Roku Páńskiego Tysiącnego pięćsetnego czwartego vczynionego około obyczáiu zápisowánia dobr Krolewskich/y inych Státutow y vstaw czásu te-

tegoż Alexándrá y Sygmuntá prze zacney pámieci oyca náßego Krolow Polſkich/także y za czaſu náßego około Exequucyey tego Statutu w Piotrkowie/w Warßawie/y w Lublinie do tych czaſow vczynionych: y bedziemy ie powinni záchowac/ tak iáko y záchowywamy wedle opiſánia Przywileiow tak od nas ſámych/iáko y od przodkow náßych Krolow Polſkich y wielkich Kſiążąt Litewſkich pod Pieczęcią náßą Koronną álbo wielkiego Kſięſtwá Litewſkiego im nádánych y potwierdzonych: iáko obwárowywamy im to pod przyſięgą náßą Krolewſką z pozwoleniem wßech Rad náßych Duchownych y Swieckich/y Poſłow Ziemſkich Koronnych/ w tym ich vpewniáiąc: że tá Exequucya/to ieſt odbieránie dobr y miaſt/zamkow/dworow/wſi/ y Ziem/gruntow/zamian/wyſług/ danin wßyſtkich od przodkow náßych przodkow ich/ także y od nas ſámych przodkom ich y im ſámym nádánych: gdyż oni przy wielkim Kſięſtwie Litewſkim bedąc w ten czás/ gdy ſie tá Exequucya zá czaſu Alexándrá Krolá Stryiá náßego w Koronie ſtánowiłá/przy Koronie Polſkiey nie byli/ y tey Exequucyey tak iáko ſtany Koronne dobrowolnie ſámi to ná ſie vczynili/oni z ſtany Koronnemi ná ſie iey nigdy nie przyimowali/áni wznaßali. Także też Státutō/Seymom/áni conſtitucyam Koronnȳ niepodlegli: ále teraz dopiro po poſtánowieniu y dokonczeniu tey Exequucyey z Korona Polſką złączeni y przywroceni ſą: z tych przyczyn teraz y ná potym ich ſámych y potomkow ich nie dolęże/ áni im y potomkom ich żadnymi Seymy/wynálazkámi/y Conſtitucyámi Seymowymi Koronnymi nic ßkodźić niemoże. A ná oſtátek áni też z ich ſtrony obywátelow y Poſłow Ziemſkich Wołyńſkich ſtánowioná być nie ma wiecznemi czáſy: y owßem wßelákie Liſty y Przywileie ktorymkolwiek piſmem/ Łácińſkim/ Polſkim/ álbo Ruſkim piſáne/ y z ktoreykolwiek przyczyny od przodkow náßych Krolow Polſkich y wielkich Kſiążąt Litewſkich/y od nas ſámych pod pieczęcią náßą y z Kancellaryey Koronney/álbo wielkiego Kſięſtwá Litewſkiegō zá wierne ſłużby nádáne oſobam iákiegożkolwiek ſtánu y powołánia bedącym/mianowicie y oſobliwie wßyſtkie dániny/nádánia/dárowizny wieczne/dożywocia/zaſtáwy/zápiſánia ſumm pieniężnych wielkich y małych ktorymkolwiek ſpoſobem zebránych/ y do ſkárbu náßego wielkiego Kſięſtwá Litewſkiego wnieſionych ná zamki/miáſtá/wſi/folwárki y dwory náße: tedy wßytkie tákowe Liſty y Przywileie wyżßey mianowáne/y z oſobná káżdy we wßyſtkich ich y z oſobna káżdych punktćiech y ſpoſobiech/ták iáko ſámy w ſobie opiſáne ſą/wydáne/y obiáśnione/ ták iákoby wßytkośc á poſpolitośc oſobliwości/á oſobliwośc po-

ſpolitości y wſzytkości nic nievymowáłá/mocnemi y wiecznemi y żadnym obyczáiem nieporuſzonemi mieć y záchowáć chcemy: y one záwſze tákiemi záchowamy My ſámi/ y potomki náſze Krole Polſkie záchowáć/y niwczym ich nienáruſzenie dzierżec tym Przywileiem náſzym obowiezuiemy. ¶ Wſzákże od tego czáſu dobr ſtołu náſzego My z potomki náſzymi Krolámi Polſkiemi wedla Státutu Polſkieg̃ rozdáwáć nie bedziemy. A ieſliby ktorzy z nich ná dobrá ſwe oyczyſte y dziedziczne Liſtow nie mieli / á bez Liſtow onych dobr ſpokoynie vżywáli: tedy tákowe dobrá tymże wielkiego Kśieſtwá Litewſkiego Práwem wedle ſtárego y nowego Státutu / iáko to do tego czáſu trzymáli / beda dzierżeć wiecznemi czáſy: áni ku położeniu y pokazániu ná to Liſtow y Przywileiow przed námi y przed żadnym Vrzedem náſzym żadnym obyczáiem niemoga áni máia byc przymuſzáni.

O Dobrách ſtołu Krolewſkiego.

¶ Oſobliwie też to tym przerzeczonym Pánom Rádam náſzym Duchownym y Swieckim/Kśiażetom/ Pánom / Vrzednikom Ziemſkim/Slachcie y wſzyſtkiemu Rycerſtwu Ziemie Wołyńſkiey y poddánym ich z łáſki náſzey Krolewſkiey zoſtáwuiemy: iż wſzelákie ſpráwy ich ták v Sadow náſzych Grodzkich y Ziemſkich/iáko też zá áppellácyámi ná ſad náſz Krolewſki przypadáiace ſpráwy / z Pány Rádámi náſzymi Koronnymi ſadzic y odpráwowáć mamy/ y powinni bedziemy Státutem Litewſkim przez nas im dzierżeć poprzyśiężonym: ktory im wcale zoſtáwuiemy. Tákże Conſtitucye/vchwały/Receſsy Seymowe w mocy zoſtáwuiemy. Tylko z tego Státutu wſzyſtek rozdział woienny o obronie Ziemſkiey/ iáko przeciwny wolnościam Koronnȳ/ moca tego teráznieyſzego Liſtu y Przywileiu náſzego káſuiemy/y w niwecz obrácamy wiecznemi czáſy. Wſzákoż dáiemy im moc ná Seymikách Powiátowych/ zá Liſty náſzymi złożonych tego Státutu Litewſkiego Artykułow popráwiáć/ y wedle potrzeby przyczyniáć álbo vymowáć / á do nas ná Syem wálny Koronny przynośic: ktore bedali ſłuſzne/ my y potomkowie náſzy Krolowie Polſcy ná Seymiech wálnych Koronnych / moca zwierzchności náſzey Krolewſkiey y Seymu ná on czás bedacego potwierdzać obiecuiemy/ y powinni bedziemy.

O ſpráwách Wołynſkich.

O rozdziale Woiennym.

¶ To też zá prosba wſzech Wołyńſkiey Ziemie przerzeczonych ſtanow zoſtáwuiemy: iż we wſzelákich ſpráwách ich Sadowych/ iáko pozwy/wpiſowánie do Kśiag/Aktá y wſzelákie potrzeby ich ták v Sadow náſzych Grodzkich y Ziemſkich/ iáko y z Káncelláryey náſzey Koronney dekretá náſze y we wſzyſtkich potrzebách náſzych Krolewſkich y Ziemſkich Koronnych do nich Liſty nieiákim inym / iedno Ruſkim piſmem piſáne y odpráwowáne

O pozwiech y Zapiśiech.

wane być máią czásy wiecznymi. A Mieſckie ſpráwy Práwá Máydenburſkiego álbo iákiegokolwiek inego wezwánia ludźi/ wedle obyczáiu Koronneg̊ przez Vrzedniki náſze Korōne y Dworu náſzego w tych ſpráwách y potrzebách ich do nas y Dworu náſzego przypadáiące/ będą Polſkim piſmem odpráwowáne.

Ku temu też obiecuiemy/ y powinni będźiemy wſzech przerzeczonych Kśiążąt Ziemie Wołyńſkiey obywátelow y potomkow ich/ ták Rzymſkiego iáko y Greckiego Zakonu będących/ w ich ſtárádawney czći y dóſtoynośći/ iáko z Przodkow ſwoich y do tego czáſu byli/ záchowáć y one wedle cnoty y godnośći káżdego á vpodobánia náſzego bez zawády Artykułow w Státucie Koronnym á Kśiążętach opiſánych ná Vrzędy Zamkow/ Dźierżaw/ y Dworow náſzych przekłádáć/ y do łáwice Rad náſzych iáko y ine Slácheckiego narodu Ziem Wołyńſkich ludźie przypuſzczáć/ zoſtáwiwſzy to: że iáko Pánowie Rády náſze Duchowne y Swieckie/ tákże y ci przerzeczeni Kśiążętá w rzeczách Sądowych j Práwnych zárowno z Slächtą oney Wołyńſkiey źiemie w Powieciech ſwych ná mieśćách zwykłych/ biorąc Liſty y Pozwy od Vrzędnikow ná to wyſádzonych pozywáiąc/ y ſámi pozwáni będąc przed Sądem náſzȳ Grodzkim y Ziemſkim ſpráwowáć y ſądźić ſie máią/ y będą powinni. ¶ Tymże ſpoſobem obiecuiemy y powinni będźiemy Doſtoienſtw y Dignitarſtw y vrzędow źiemie náſzey Wołynſkiey/ duchownych y świeckich wielkich y máłych/ ták Rzymſkiego iáko y Greckieg̊ Zakonu będących nievmnieyſzáć áni zátłumiáć/ y owſzem w cále záchowáć. A gdy wákowáć będą: tedy tákowe wſzyſtkie Dignitárſtwa y Vrzędy obywátelom Ziemie Wołyńſkiey ośiádłym ſtanu Slácheckiego oddáwáć mamy/ y powinni będźiemy. ¶ A ták zá tákowym złączeniem źiemie Wołyńſkiey z Koroną y Kroleſtwem náſzym Polſkim Pánowie Rády náſze oney Ziemie Wołyńſkiey Duchowni y Swieccy/ vczyniwſzy do Rády náſzey Koronney przyśięgę miedzy Rádámi náſzemi Koronnemi/ á Poſłowie ich Ziemſcy miedzy Poſły Ziemſkiemi Koronnemi ná mieśćách gim náznáczonych záśiedli/ y wotowáli: y ná potym wiecznemi czáſy záśiádáć ſą y będą powinni.

O Sądźiech

O Vrzędnikach.

O mieśćách w Rádźie.

A ná Woynę Huffy ſwe wedle obyczáiu Koronneg̊ ſtáwić máią: y nápotym ći przerzeczeni wſzyſcy Pánowie á obywátele Ziemie Wołyńſkiey ná Seymikách Powiátowych ná mieśćách zwykłych czáſow przez Liſty náſze naznáczonych/ á wedle zwyczáiu inych Ziem ábo Woiewodztw Koronnych/ ktorzyby ſie iednokolwiek ná one Seymiki Powiátowe ziecháli/ obieráć máią miedzy ſobą Poſły ná Syem wálny Koronny. A z tych Seymikow Poſłowie ich/ ták iáko w Koronie Polſkiey obyczay ieſt/ do Włody

O Seymikach Powiátowych.

mierzá zieżdżáć sie máią. A obránym y posłánym ná ten Sym Koronny tymże obyczáiem y ná stráwe opátrzenie będźie dawáno/ iáko y inym Posłom Ziemskim z Woiewodztwá Ruskiego.

O Herbie Orle.

¶ Náostátek vstáwuiemy: aby od tego czásu we wszytkich odpráwách pospolitych/y ná chorągwiách Ziemskich w tey Ziemi Wołyńskiey przy swych dawnych Herbiech Orłá znáku Koronnego Herbu vżywáli. A tym wszystkim wyższey nápisánym rzeczam/ártykułom/swobodam/y wolnośćiam/ktore sie tu w tym Przywileiu z pozwoleniem wszech Rad nászych Duchownych y Swieckich y Posłow Ziemskich Koronnych nápisáły/żadne wynáydowánia/ żadne Przywileie Ziemskie álbo osobno czyiekolwiek/ żadne Státutá áni Constitucye Seymowe Koronne nie będą nic mogły áni mogą szkodźić/y niwczym vbliżáć wiecznemi czásy: y owszem my sámi one niwczym nienáruszone pod przysięgą nászą Krolestwu Polskiemu vczynioną pilnie strzedz y dźierżeć obiecuiemy/y powinni będźiemy: y potomki násze Krole Polskie to wszystko tákże niwczym nienáruszenie trzymáć y przestrzegáć tym Listem y Przywileiem nászym obiecuiemy wiecznemi czásy. Jákoż ná wieczne á nigdy nieporuszone vżywánie tych wszech wyższey miánowánych rzeczy swobod y wolnośći/ żeby pospolitość osobliwośći/ á osobliwość pospolitośći niwczym nic y nigdy nie vymowáłá/ dawamy y dáliśmy Pánom Rádam nászym Duchownym y Swieckim oney Ziemie/to iest Woiewodztwá Wołyńskiego y Brácłáwskim Kśiążętom/Pánom/Stárostom/Dygnitarzom/Vrzędnikom Ziemskim/Slachćie/y wszemu nászemu zacnemu Rycerstwu obywátelom oney Ziemie Wołyńskiey ten List nász y Przywiley/podpisawszy go włásną ręką/y roskazáliśmy ku niemu záwieśić Pieczęć násze z pozwoleniem wszech Pánow Rad nászych duchownych y świeckich y Posłow Ziemskich Korōnych/ktorzy ná ten czás przy nas byli. Jáko napierwey Naiwielebnieyszy w Christusie Oćiec Kśiądz Jákub Vchański Arcybiskup Gnieznieński Legatus natus et Regni Primas/ Filip Padniewski Krákowski/ Stánisław Karnkowski Kuiáwski/Adam Konárski z Kobyliná Poznański/ Piotr Myszkowski Płocki/Woyciech Stározrzebski Chełmski/Biskupi: Sebestian Mielecki Kásztellan Krákowski y Brzeski Stárostá/ Stánisław Myszkowski z Mirowá Krákowski y Stárostá Krákowski y Ratyński/Piotr Zborowski Sándomierski Stobnicki Stárostá/ Olbrycht Láski Sieradzki/ Jan Sirakowski Lánczycki y Przedecki Stárostá/Jan z Służewá Brzeski Stárostá Miedzyrzecki y Koniński/ Jan z Bárczyná Krotoski Jnowłodzláwski/ Jan Fierley z Dąmbrowice Lubelski Márszałek Koronny

Stá-

Stárostá Rohátyński / Andrzey Dembowski Bełski Stárostá Rubieszowski / Arnolph Vchánski Płocki Stárostá Wysogrodzki / Mikołay Kiszká z Ciechanowa Podláski Stárostá Drohicki / Fábian Czemá Málborski Stárostá Tulcholski y Stárgárski / Achácy Cemá Pomorski Stárostá Stumski y Gniewski / Woiewodowie: Stánisław Sobek z Suleiowá Sándomirski Podskárbi Koronny Stárostá Tyszowiecki y Małogoski / Andrzey Debowski Sierádzki y Stárostá Lánczycki / Adam Drzewicki Jnowłodzławski y Stárostá Gostynski y Jnowłodzki / Stánisław Herburth z Fulsztyná Lwowski Stárostá Sámborski y Drohobyczki / Stánisław Słupecki Lubelski / Andrzey Grábiá z Teczyná Bełski / Anselm Gostomski Płocki Stárostá Ráwski / Sygmunt Wolski Czerski Stárostá Wárszáwski / Adam Koszyński Podláski / Krystoff Myszkowski z Mirowá Ráwski / Jan Kostká z Stemberká Gdański Podskárbi Ziem Pruskich Stárostá Puczki y Czczowski / Hieronym Oszoliński Sądecki / Jan Tárło z Szczekárzowic Rádomski Stárostá Pilznieński y Lomáski / Mikołay Ligezá z Bobrku Záwichoyski Stárostá Bieczki y Zydaczowski / Woyciech Przyiemski Lencki / Jan Sienieński z Sienná Zárnowski / Jan Krystoporski Wieluński / Jan Sienieński z Gołogor Háliczki / Jan Herburth z Fulsztyná Sanocki / Szczęsny Paryż Wárszáwski Stárostá Czerski / Stánisław Kryski z Drobniná Ráciaski Stárostá Dobrzynski / Kásztellani: Walenty Debieński z Debian Kánclerz / Franciszek Krasiński z Krasnego Proboszcz Płocki etc. Podkánclerzy Korony Polskiey / Stánisław Bárzy z Błozwie Márszáłek Dworny Stárostá Sniátyński / Stánisław Osowski Kántor Gnieznieński Refferendarz Dworny / Jan Bornkowski Proboszcz Lánczycki Kánonik Krákowski y Wárszáwski / Symon Lugowski Proboszcz Miechowski / Stánisław Krasiński Scholástyk Gnieznieński / Jan Zaborowski Proboszcz Sándomierski / Andrzey Pátrycy Ardziakon Wileński Kánonik Wárszáwski / Hieronym Choieński Kánonik Poznáński / Stánisław Fogielweder Scholástyk Wárszáwski / Stánisław Zamoyski Stárostá Bełski / Mikołay Laski Kráycy Stołu nászego Stárostá Málborski y Krasnostáwski / Máciey Zaliński Podkomorzy nász / Jasieniecki Mściborski y Zysmurski Stárostá / Lukasz Lencki Łozniczy y Stárostá Wolpiński / Erásmus Dembieński Chorąży Dworny / Jákub Piasecki Koniuszy / Erásmus Kroczewski Kuchmistrz / Stánisław Karwicki Obozny y Látowicki Stárostá / Bártłomiey Zieleński Podkomorzy Sándomierski / Mikołay Tárło Chorąży Przemyślski / Jan Leśniowski Podczászy

Lwowski y Dzierżawcá Dolińſki / Andrzey Fierley z Dambrowice/ Jan Zamoyſki/ Piotr Kloczewſki/ Jan Dymitr Solikowſki/ Stanisław Krasiczki/ Thomaß Droiowſki/ Jan Paryß/ Sekretarze/ Vrzędnicy/ y Dworzánie naßy wierni nam mili. Dan przez rece Wielebnego Kśiędzá Fráncißká Krasińſkiego Proboßcza Płockiego Ardźiakoná Warßáwſkiego Podkánclerzego Koronnego/ ná ſpolnym walnym Seymie Koronnym Lubelſkim dniá dwudźieſteg̃ ßoſtego Mieśiacá Máia/ Roku Páńſkiego Tyśiacnego Pięćſetnego Sześćdźieśiateg̃ dźiewiątego/ Krolowánia náßego Cźterdźieſtego.

Regestr Statutu Polskiego/

wedle porządku Kśiąg y Rozdźiałow we wszystkim Statucie opisánych.

Statutu Koronnego

Kśięgi Pierwsze/

O wszystkich y káżdey zosobná osobach/ począwszy od Krolá Jego Miłośći/ áż do nanizszego stanu osob.

Kśiąg Pierwszych Rozdźiału pierwszego Część Pierwsza/

O wybierániu Krolá Polskiego. List 1.

Rozdźiału pierwszego Część Wtora/ O powinnośći Krolá Polsk.

Pierwszá powinnośc Krolá Jego M. Syem składáć ná pewnych mieścach. List 10.
Druga powinnośc Krolá Jego M. Práwá chowáć y potwierdzáć/ y onez inemi Stany stánowić. 12.

Kśiąg pierwszych Rozdźiału pierwszego Część trzećia/

Około Pozwow Sądow przed Krolem Jego M. y tákże Nadwornych Rokach. List 25

Kśiąg pierwszych Rozdźiału pierwszego Część czwarta/

O Refferendarzach y Sekretarzu wielkim/ y Spráwách Urzędowych przed Krolem Jego M. List 31.

Regestr.

Kśiąg pierwßych Rozdźiału pierwßego Część piąta/

O Dobrách Stołu Krolewſkiego. Liſt 34.
O wykupieniu Dobr Krolewſkich. 66.
O Liśćiech ná Dobrá Krolewſkie. 67.
O obronie Dobr Krolewſkich. 70.
O Kommiſarzach. 71.
O Mynicy Krolewſkiey. 78.
O Podymnym. 85.
O Poborach. 89.
O Clech Krolewſkich. 93.
O Zupach Krolewſkich. 98.

Kśiąg Pierwßych Rozdźiału Wtorego Część pierwßa/

O mieścách Senatorow Koronnych w Radźie. Liſt 120.

Kśiąg pierwßych Rozdźiału wtorego Część wtora/

O Duchowieńſtwie y nádániu Kośćielnym. Liſt 126.
O podawániu Duchownych Beneficiy. 137.

Kśiąg pierwßych Rozdźiału wtorego Część trzećia/

O Prowentach Duchownych iáko ſą Dźieśięćiny. Liſt 139.
O Roku łáſki. 149.

Kśiąg pierwßych Rozdźiału wtorego Część cźwarta/

O Opáćiech. Liſt 150.
O Mnißkach. 154.

Kśiąg pierwßych Rozdźiału wtorego Część piąta/

O Sadźie y krzywdach Duchownych. Liſt 156.

Kśiąg pierwßych Rozdźiału wtorego Część ßoſta/

O Heretykach. Liſt 160.
O Klatwách Koſcielnych. 163.

Kſiąg Pierwßych Rozdźiału trzećiego Cżeść pierwßa/

O tych oſobách/ ktorzy y iácy do Rády y ná Doſtoieńſtwá także ná Vrzędy Ziemſkie máią być przypuſzczeni. Liſt 165.
O oſiádłoſci Dignitarzow. 167.
O zmyſlonych oſiádłoſciách. 168.
O dwoygu Stárоſtwie Sądowym. 170.
O Stárоſtách ná Dźierżáwách Krolewſkich. 173.

Kśiąg pierwßych Rozdźiału trzećiego Cżeść wtora/

O Woiewodach. Liſt 174.
O Káßtellaniech. 183.
O Márßáłkach. 187.
O Podſkárbim Koronnym y Nadwornym. 189.

Kśiąg pierwßych Rozdźiału trzećiego Cżeść trzećia/

O Káncłerzu y Podkáncłerzym. Liſt 193.
O Stárоſtách y Zapiśiech Grodzkich. 196.
O Kśięgách Grodzkich. 199.
O Sądźiech Stárоſcinych/ y ruſzeniu álbo ápellácyey od nich. 201.
Stárоſtá o pożoge ſądźic ma. 203.
Stárоſtá o gwáłtowny náiazd domowy ſądźić ma. 204.
O cżáśie Sądow Stárоſcinych. 206.
O Sądźiech Stárоſcich/ ktore ſkárgowemi zową. 209.
O oſtátnim wykonywániu Práwá przez Stárоſte iuż w oſądzoney rzeczy. 211.
Stárоſtowie wßyſcy w ſwych Powieciech niech przezyſki wykonywáią pod winą ſtá grzywien. 21.
Stárоſtowie iákim ſpoſobem przezyſki wykonywác máią. 213.
Poſtępek Prawá w rzeczy oſądzoney przez Sygmuntá Krolá poſtánowiony. 219.
Stárоſtowie ſámi przez ſie Roki ſądźić máią/ y wychowanie Stárоſtew. 225.

Kśiąg

Kśiąg pierwszych Rozdźiału trzećiego Część cźwarta/

O Podkomorzach y Granicách miedzy dźiedźictwy. List 226.
O Woyskich. 234.
O Burgrabiach. 235.

Kśiąg Pierwszych Rozdźiału cźwartego Część pierwsza/

O Slachectwie. List 237.
O nágánieniu Slácheckim. 238.
O Jmániu Slachty 239.

Kśiąg pierwszych Rozdźiału cźwartego Część wtora/

O Ránach y Mężoboystwie Slácheckim. List 243.
O Ránách y Mężoboystwie Chłopskiem. 246.
O Mężoboystwie Slácheckim. 248.

Kśiąg pierwszych rozdźiału cźwartego część trzećia/

O Seymiech Powiátowych Slácheckich. List 256.

Kśiąg pierwszych Rozdźiału cźwartego Część cźwarta/

O Wolnośćiách gruntow Slácheckich. List 260.
Slachtá wolná od myt y targowego. 262.
O Liśćiech ná grunty Slácheckie. 277.

Kśiąg Pierwszych Rozdźiału Piątego Część Pierwsza/

O ſtanie Slácheckich białych głow. List 274.

Kśiąg Pierwszych rozdźiału piątego Część wtora/

O Dźiećiach po Mátce pozoſtałych. List 285.
O Sierotach. 286.
O Opiekunach. 288.
O Teſtámenćiech. 290.
O Brácicy ſtárſzey. támże.

Ksiąg Pierwszych Rozdziału Szostego Część Pierwsza/

O Prawiech y Maietnościach Mieſckich/ List 294.
O Máietnościách Mieſckich ktore Ziemſtwu podległy. 302.
Oprawá Miaſt. 304.
O Bractwách Mieſckich. 306.
O Kupcach. 308.
O Jármárkach. 309.
Vſtáwá ná Skłády y Jármárki pográniczne. 315.
O Składziech y ſtárych drogách. 320.
Miaſtá ktore kłádły Liſty ná Skłády y ſtáre goścince. 330.
O Drogách y Gościncách Kupieckich. 332.
O Aptekach w Mieśćie/ y o przedawániu Korzenia. 338.
Szácunk Czerwonego Złotego. 340.

Kśiąg Pierwszych Rozdziału szoste-go Część wtora/

O Sołtyśiech álbo Woytách. List 341.
O Młynárzoch. 344.
O Kmieciach. 345.
O Niezoboyſtwie Kmiecym. 346.
O wolności Kmieciom przez Páná dáney. 347.
O Kmieciach zbieglych. 348.
O Sługach. 356.
O Hultáioch. 360.
O Zebrakach Biegunach. 363.
O Cygániech. 364.
O Zydźiech. 365.

Kśiąg pierwszych rozdźiału szoste-go Część trzecia/

O ſławney Akádemiey Krákowſkiey. List 380.

Státutu Koronnego Kśiegi Wtore.

O Sadźiech wſzelákich/ o Vrzędnikách Ziemskich/ o ſpráwách do Sądu przy-należących/ o Gleytách y Woynie.

Ksiąg Wtorych Rozdziału Pierwszego część pierwsza/

O Sędziach Ziemskich. List 390.
O Sądziech Grodzkich. 397.
O Pisárzach. 399.
O Pámiętnym v Sądu Pisárskim. 402.

Kśiąg Wtorych rozdźiału Pierwszego część wtora/

O Rocech Ziemskich. List 410.
O Wiecách y Rocech. 415.
O chowániu Ksiąg Ziemskich. 433.
Práwo iednostáyne wszystkim być ma. 437.
O Prokuratorach. 443.

Kśiąg wtorych rozdźiału pierwszego część trzećia/

O wyzwániu do inego Práwá. List 456.
Z Powiátu żaden wyzywan być niema/ámi przeciwko swemu Przywileiowi pozywan. 448.
Listy spráwiedliwości zábrániáiące do Sądow niech nie będą dawáne. 450.
O przespieczeństwie Sądow y Seymow/ y ktorym porządkiem máią być Sądy odpráwowáne. 451.

Ksiąg wtorych Rozdźiału wtorego część pierwsza/

O Pozwiech y porządku práwowánia sie v Sądu/ o krzywdách potocznych do Práwá przypadáiacych List 457.
O Pozwiech iáko máią być pisáne y do Sądu wnaßáne. ibid.
O stánowieniu Woźnych y ich vrzędzie. 463.

Kśiąg wtorych rozdźiału wtorego część wtora/

O postępku stárym y nowym v Práwá / y iáko Rokow Sądownych odkládáć álbo ich pilnowáć máią. List 486.
Postępek v Práwá stáry. ibid.
Postępek w rzeczy osądzoney/to iest w wygißceniu przezyskow przez Sygmuntá Krolá. 479.

Kśiąg wtorych rozdźiału wtorego cżęść trzećia/

O kstałćie y formie Pozwow/ o potwárnych y vszczypliwych spráwách/o zastępcach/y iáko tych ktorych w źiemi niemász pozywáć List 485.
Ktorą formą Pozwy wychodźić máią. ibid.

Kśiąg wtorych rozdźiału wtorego cżęść cżwarta/

O spráwiedliwie álbo niespráwiedliwie zdánych. List 496.
O Rozmyślániu Sędźiego ná trudną rzecż. 497.
O Swiádkach. 499.
Kto Sędźiego ktoregokolwiek nágáni/iáką zá to winę dáć ma. 503.
Stáry obyczay ciążánia o winy Sądowne. 505.

Kśiąg wtorych rozdźiału wtorego cżęść piąta/

O sposobie Zapisow. List 509.
O Długách pożyczánych. 523.
O Rękoymi y rękoiemstwie. 527.
O Graczách álbo Kozernikách. 528.
O Dawnośći Ziemskiey. 530.

Kśiąg wtorych rozdźiału wtorego cżęść szosta/

O krzywdách ná polách. List 531.
O wyćiećie dębow álbo inych drzew. 533.
O Wieprzoch y Zyrze. 534.
O Wolech. 535.
O bydle zádźierżánym. 536.
O Pszczołách. 539.
O Koniách. 540.
O Zwierzu. 541.
O złodźieystwie Ryb y o Rzekach. 542.

Kśiąg wtorych rozdźiału wtorego cżęść śiodma/

O gwałćie ná dobrowolney drodze vczynionym. List 547.
O Zboycách y złoczyńcách Sląskich. 548.
O Złodźieiách y złodźieystwie. 550.

Regeſtr.

Kśiąg wtorych rozdźialu trzećiego część pierwſza y oſtátnia/

O Gleyćiech. 555.
O Woynie. 557.
O Rußnicach. 574.
O Okázowániu Woiennym. 574.

Kśiegi Trzećie Przywileie Koronne/Kśięſtw/y Ziem w ſobie máią.

Przywiley Lodwiká Krolá potwierdzáiący wßytkie Práwá Polſkie. Liſt 578.
Przywiley Władyſłáwá Krolá pirwßemu podobny. 582.
Przywiley drugi Władyſłáwá tákiż. 586.
Przywiley Kázimierzow z iego potwierdzeniem. 592.
Przywiley Jágełłow przećiwko łupieżćzom ná woynie. 596.
Przywiley Kázimierzow ná też łupieżce. 598.
Przywiley Kázimierzow ná drapieżce Kośćielne. 601.
Przywiley ná Heretyki. 602.
Przywil. o dobrách do wielkich Rzadow Krák. należących. 604.
Przywiley Krolá Olbrachtá ná wolnośći Koronne. 604.
Przywiley Alexándrow Práwá potwierdzáiący. 635.
Przywiley Sygmuntow podobny pierwßym. 637.
Przyw. Sygmuntá Augustá wßytkie Práwá cośirmuiący. 645.

Przywileie Kśięſtw Koronie przyległych.

Wielkiego Kśięſtwá Litewſkiego. Liſt 656.
Ruſki y Iſlántſki. 695.
Pruſki. 696.
Oświecimſki y Zatorſki. 756.
Kśiowſki. 764.

Przywileie Ziem.

Sándomierſkiey. Liſt 774.
Bełſkiey. 776.
Podláſkiey. 780.
Wołyńſkiey. 788.

Re

Regestr wedle obiecádłá vczyniony/ dla prędkiego náleźienia rzeczy przednieyszych w Státućie opisánych.

A.

Akádemia Krákowska. 380.
Appellácye. 501.
Apteki. 238.
Arcybiskup Gnieźnieński ma koronowáć Krolá. 8.
Arcybiskupá nieczcący iáko karan być ma. 128.
Arendy dożywotne. 44.

B.

Bełskiey Ziemie Przywi. 776.
Beneficya Duchowne. 137.
Brácia stársza. 290.
Białegłowy Slácheckie. 274.
Burgrabiowie. 235.
Bydło zádźierżáne. 536.

C.

Cechy Miesckie. 307.
Ciążánia obyczay o winy. 505.
Cłá Krolewskie. 95.
Cudzoźiemcy ná Vrzędźie będący. 169.
Cygáni. 364.
Czwarta część ná obronę pozwolona. 52.
Czwartey części wárunek. 61.

D.

Dawność Ziemska. 530.
Długi. 523.
Dobr Krole. obroná. 70.
Dobr Krol. wykupienie. 66.
Dobrá stołu Krolewsk. 34.
Dobrá Krolewsk. w potrzebie gdźie máią być zápisowáne. 41.
Dobrá Exequuciey podległe. 61.
Dobrá ná Krolá przypadáiące. 52.
Dożywoćie. 43.
Drogi stáre. 320.
Duchowni w Swieckie Sądy niemáią sie wdáwáć. 30.
Duchowne Sądy. 156.
Duchownym szkodzący iáko máią być karani. 159.
Duchowny świeckiego niema do práwáswegó wyzywáć. 447
Dźieci po mátce pozostáłe. 285.
Dźieśieciny. 139.

F.

Frymárki. 50.

G.

Gleyty. 555.
Głownicy. 253.
Gośćince Kupieckie. 332.
Gránic postępek. 73.
Gránice miedzy Dźiedźictwy. 226.
Gwałty ná drogách. 547.

H.

Heretycy. 160.
Hultáie. 360.

J.

Jármárki. 309.
Jázy. 543.

K.

Kánclerz. 193.

Kánonie Tumſkie. 128.
Káßtellani. 183.
Kúowſki Przywiley. 764.
Klatwy. 163.
Kmiecie. 345.
Kollegium Krakowſkie. 380.
Komiſarze. 71.
Konie. 541.
Koronácya Krolewſka. 8.
Kortezani. 135.
Kościelne wolności. 126.
Kościoł Gnieznieński nád Krakowſki. 127.
Kozernicy. 528.
Krol z Stároſty do Powiátu przyiechawßy ma ſpráwiedliwość czynić. 31.
Krol Duchowne z Swieckimi ma iednáć. 10.
Krolá Polſk. obieránie. 1.
Krolewſka Przyſiegá. 9.
Krolewſka powinność Syem ſkłádáć. 10.
Krolewſka powinność Práwá ſtanowić / chowáć / potwierdzáć. 12.
Krolewſkiego Mágeſtatu obrażenie w czym ieſt. 9.
nά polách. 531.
w leśiech. 533.
w bydle. 536.
Krzywdy w Pßczołach. 539.
w Koniach. 540.
w Zwierzu. 541.
w Rybách. 542.
Kśiąże Pruſkie do Rády wźiete 124.
Kśiegi Grodzkie. 199.
Kupcy. 308.

L.

Laſy. 533.
Liſty ſtáre. 46.
Liſty Swidrygałá. 47.
Liſtow Rewizya. 47.
Liſty zátáione. 48.
Liſty ná dobrá Krolewſk. 67.
Liſty ná Clá. 96.
Liſty ná grunty Slachec. 271.
Liſty ſprawiedliwości Bromace. 450.
Luſtratorowie. 56.

M.

Mágeſtátu Krolewſkiego obrażenie w czym. 9.
Márßałkowie. 187.
Mężoboyſtwo ślácheckie. 248
Miáry. 313.
Miaſt opráwá. 304.
Mießczánie od Podymnego wolni. 87.
Mieſckie máietności. 302.
o Mynicy. 78.
Mynárze. 344.
Mnißki. 154.
Monetá iednά być ma w Krolestwie. 78.
Monety nie ma Krol kowáć przez Rády. 78.
Monetá fálßywá. 79.
Monetá Swidnicka. 82.
Monetá Pruſka. 84.

O.

Obieránie Krolá Polſkieg. 1.
Okázowánie. 574.
Opáci. 150.
Opiekunowie. 288.
Oswiecimſki Przywiley. 756.

P.

Pámietne Piſárſkie. 402.
Piſárze. 399.

Po-

Pobory. 89.
Podkomorzy. 226.
Podymne. 85.
Podkánclerzy. 193.
Podláſkiey ziemie Przy. 780.
Podſtárbi Koronny y Nadworny. 189.
Poſtępek v práwá. 468.
Powiátowe Seymy. 256.
Pożoge Stároſtá ſądźić może. 203.
Pozwy przed Krolem. 25.
Pozwow v Sadu formy. 485.
Práwá czynić/twierdźić/Krolewſka powinnośc. 12.
Práwá nie obowiezuią nikogo/ áż obwołáne. 24
Práwá prożne ſą bez exequucyey ich. 24.
Práwá poſtępek. 468.
Práwo iednoſtáyne wßytkim w Polßce. 437.
Prokuratorowie. 443.
Pruſka Moneta. 84.
Pruſki Miſtrz w Ráde przyiet. 124.
Pruſkieg M. Przyśiegá. 125.
Pruſki Przywiley. 696.
Przyśiega Krolewſka. 9.
Pruſkiego Kśiążecia. 125.
Rády Ziem Pruſkich. 125.
Przyś. Rádźiecka v miaſt. 301.
Przywiley wyżßego Práwá Niemieckiego. 294.
Przywileie Koronne. 578.
Przywiley Litewſki. 656.
Ruſki. 695.
Pruſki. 696.
Oświecimſki y Zator. 756.
Kiiowſki. 764.
Sándomierſki. 774.
Belſki. 776.
Przywiley Podláſki. 780.
Przywiley Wołyńſki. 788.

R.

Rány Slácheckie. 243.
Rány chłopie. 246.
Referendarze ná Dworze. 31.
Rekoymie. 527.
Rewizorowie. 54.
Rewizorowie Liſtow. 47.
Roki Ziemſkie. 410.
Roku łáſki. 149.
Ruſki Przywiley. 695.
Rußnice. 574.
Rzeki. 542.

S.

Sądy przeſpieczne. 451.
Sądy przed Krolem. 25.
Sądy Duchownych. 110.
Sądy Starościne. 201.
Grodzkie. 393.
Sándomirſka Ziemiá niema być zaſtáwiana. 36.
Sándo. ziemie Przyw. 774.
Sędźie Ziemſcy. 390.
Sędźiego rozmyſł. 497.
Sędźiego nágáná. 503.
Sekretarz wietßy. 32.
Senatorowie iáko śiedzą. 121.
Seymowe mieścá. 10.
Seymy wálne. 10.
Seymy Powiátowe. 256.
Syem ſkłádáć Krolewſka powinnośc. 10.
Sieroty. 286.
Skłády. 320.
Sláchectwo w czym. 237.
Slácheckа nagáná. 238.
Slácheckie imánia. 259.
Slácheckie ránienie. 243.

Slá- Mężoboystwo. 248.
chec. Wolności. 260.
Slácheckie białegłowy. 274.
Sludzy. 357.
Sołtyśi. 341.
o Spráwách/ ktore przez ruszenie przed Krolá przychodzą. 33.
Stárośćine Sądy. 201.
o Stárostách ośiádłych. 197.
Stárostá o Pożogę sądźić może. 203.
y o naiazd ná dom. 204.
z Stárosty Krol ma spráwiedliwość czynić. 31.
Stárostwá Sądowe. 170.
Stárostowie ná Dźierżáwách Krolewskich. 173.
Státut Kázimierzow. 39.
Státutá Bełskie. 442.
Studentskie wolnośći. 386.
Sukná. 313.
Sum̃ złączenie. 45.
Summy nowe ná Krolewczyznę. 49.
Swiádki. 499.
Swidnicka monetá. 82.

T.

o Testámenćiech. 290.

V.

Wiecá. 415.
Woiewodowie. 174.
Woyná. 557.
Woły. 535.
Wołyński Przywiley. 788.
Wolnośći Slácheckie. 260.
Woyscy. 234.
Woytowie. 341.
Woźni. 463.
Vrzędy iedno Polakom máią być dawáne. 165.
Vrzędnicy máią być osiedli. 167
Wykupno dobr Krol. 66.
Występni karáni być máią. 51.

Z.

Zapisy przed Starostámi. 198.
Zapisow Formy. 509.
Zastępcy. 49.
Zastępcy w rzeczy dotkliwey. 493.
Zatorskiego Kśię. Przy. 756.
Zboycy. 548.
Zebracy. 363.
Złodźieystwo. 550.
Złotego Czerwonego szácunek. 340.
o Zołnierzach Duchownym szkodzących. 159.
Zwierz. 541.
Zupy. 98.
Zydźi. 365.

.·. .·. .·.

W Krákowie/

W Drukárni Mikoláiá Szárffenbergá/ Mieszczániná y Bibliopole Krákowskiego/ Roku Páńskiego 1570.

